ئەنۋەر جەئفەر مۇھەممەد بىنتى جەرىر تەبەرى

تارىخىي تەبەرى

تەشرىگە تەييارلىغۇچى: ئىمىن تۇرسۇن

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر نەشرىياتى قەدىمكى ئەسەرلەرنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش پىلانلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئىشخانىسى

مۇندەرىجە

تارىخچى تەبەرى ۋە «تارىخ تەبەرى» ..... (1)
ئاساس قىلىنغان نۇسخا ..... (8)

بىرىنچى جىلد

تەرجىمان ۋە مۇئەللىپنىڭ كىرىش سۆزى ..... (11)
فەسلى دەستان. مەقالەئى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام يەر يۈزىگە كەلگەنلەرى ..... (14)
بەيتۇل - مەئمۇرنى بىنا قىلغان بەيانى ..... (15)
فەسلى دەستان. مەقالەئى ھەزرەتى ئادەم ۋە شىش ئەلەيھىسسەلام پەيغەمبەرلىكلەرى ..... (20)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيسسەلامنىڭ ۋە فاتلەرى زىكرى..... (21)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلام پەيغەمبەر بولغانلەرى زىكرى ..... (22)
فەسلى دەستان. مەقالەئى ئاتەشپەرەست پەيدا بولغانى بەيانى..... (24)
فەسلى دەستان. كەيۇمەرسنىڭ پادىشاھلىقى بەيانى ..... (26)
فەسلى دەستان. تەھمۇرس پادىشاھ زىكرى ..... (35)

جەمشىدنىڭ پادىشاھلىق زىكرى

فەسلى دەستان. بەنبۇرەست پادىشاھلىقى زىكرى ..... (38)

فەسلى دەستان. ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام پەيغەمبەرلىكلەرى زىكرى ..... (38)
فەسلى دەستان. قىسسەئى فەرىدۇن بىننى ئابتىين بىننى ئەفسا ..... (45)
فەسلى دەستان. پادىشاھ گۇش زىكرى ..... (46)
قىسسەئى نەمرۇد بىننى كەنئان بىننى گۇش..... (47)
قىسسەئى شەددد ..... (48)
فەسلى دەستان. ئەلقىسسە شەددات ..... (49)
فەسلى دەستان. قىسسەئى سەمۇد ..... (51)
فەسلى دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ..... (52)
نەمرۇدنىڭ ئۆلگەنى ..... (58)
ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامنىڭ تۇغۇلغانلەرى ..... (60)
ھەزرەتى ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام خانەئى كەئبەنى بىنا قىلغان زىكرى ..... (62)
ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام زىكرلەرى ..... (63)
ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام زىكرلەرى..... (64)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلام زىكرلەرى ..... (65)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلام زىكرلەرى ..... (67)
ھەزرەتى يۇسۇف بىرلە زىلەيخا زىكرلەرى ..... (73)
فەسلى دەستان. قىسسەئى ئەييۇب ئەلەيھىسسەلام ..... (94)
فەسلى دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىسسەلام..... (100)
فەسلى دەستان. قىسسەئى پادىشاھ مەنۇچھرە..... (105)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ تۇغۇلغانلەرىنىڭ زىكرى ..... (114)
ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ھىجرەت قىلغانلەرى..... (120)
ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ مىسىرغا كەلگەنلەرىنىڭ زىكرى ..... (127)
قىسسەئى ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ مىسىردىن چىققانلەرى ۋە فىرئەۋن ئەلەيھىل لەئنەتنىڭ غەرق بولغانى..... (133)

ئىككىنچى جىلد

فەسلى دەستان. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلام كۆھى تۇردا مۇناجاتغە بارغانلەرى ۋە قەۋملەرى گاۋ سالاپەرەست بولغانلەرنىڭ قىسسەسى ..... (141)

فەسلى دەستان. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەفاتلەرى زىكرى ..... (146)

فەسلى دەستان. بەلئەم باغۇرنىڭ قىسسەسى ..... (148)

فەسلى دەستان. كەيقۇباد پادىشاھلىقى ..... (153)

فەسلى دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىسسەلام ..... (154)

فەسلى دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسەلام ..... (155)

فەسلى دەستان. ھەزرەتى لوقمان ھەكىم قىسسەلەرى ..... (158)

فەسلى دەستان. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلام قىسسەلەرى ... (159)

قىسسەئى بىلقىس ..... (160)

فەسلى دەستان. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەفاتلەرى قىسسەسى ..... (165)

فەسلى دەستان. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلام روزگارلەرىداقى ئەجەم پادىشاھى زىكرى ..... (166)

فەسلى دەستان. كەي خۇسراۋ پادىشاھلىقى زىكرى ..... (172)

فەسلى دەستان. قىسسەئى رەجئىم پادىشاھ ..... (179)

فەسلى دەستان. قىسسەئى پادىشاھ لەھرە سب ..... (182)

فەسلى دەستان. قىسسەئى پادىشاھ گۇشتاسىب ..... (184)

فەسلى دەستان. قىسسەئى بەھمەنە بىننى ئىسفەندىيار روينەتەن ..... (186)

فەسلى دەستان. قىسسەئى سەبا پادىشاھلارى ..... (188)

فەسلى دەستان. قىسسەئى بەھمەن بىننى ئىسفەندىيار ئوغلى داراب ..... (191)

فەسلى دەستان. يۇنان پادىشاھلارى زىكرى ..... (201)

دەستان. ئەجەم پادىشاھلارى ۋاقىئەسى..... (204)
دەستان. ئەشكانى پادىشاھلارى ..... (206)
دەستان. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىسسەلام..... (207)
دەستان. قىسسەئى مەريەم بىنتەئىمران ..... (208)
دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىسسەلام..... (211)
دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلام..... (212)
دەستان. قىسسەئى ھىجرەت مەريەم ۋە ئەيسا ئەلەيھىسسەلام ..... (215)
دەستان. قىسسەئى زىكرىيا ئەلەيھىسسەلامنى شەھىد قىلغانى زىكرى
..... (218)
دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ پەيغەمبەرلىكلەرنىڭ
زىكرى ..... (219)
دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئاسمانغە
چىقىقانلەرى ..... (222)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى مەريەمنىڭ ۋەفاتلەرى ۋە ھەزرەتى يەھيانىڭ
ئۆلتۈرۈلگەن قىسسەلەرى ..... (225)
دەستان. قىسسەئى پادىشاھان روم ۋە شام ..... (228)
فەسلى دەستان. ئىسكەنەدەردىن كېيىن دەريانى دىجلەنىڭ بۇيانىدا تا
پەيغەمبەرىمىز ۋەقتلەرىغچە ئۆتكەن پادىشاھلار بەيانى ..... (231)
فەسلى دەستان. قىسسەئى ئەل-ئەبرەش ..... (234)
دەستان. خۇزەيمە ئەل-ئەبرەشنىڭ ئۇمەر بىننى تەرب بىرلە جەڭ
قىلغان ۋاقىئەسى ..... (239)
دەستان. ئۇمەر بىننى ئەددىنىڭ زەبىا بىرلە زەفەر تاپقانىنىڭ
قىسسەسى ..... (243)
دەستان. قىسسەئى جابىر بىننى رەبئ ..... (247)
دەستان. قىسسەئى ئەسھابى كەھف ..... (249)

ئۈچىنچى جىلد

فەسلى دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىسسەلام ..... (259)

دەستان. قىسسەئى شەمئۇن ئەلەيھىسسەلام ..... (265)
دەستان. قىسسەئى ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىسسەلام ..... (266)
دەستان. قىسسەئى ئەردەشىر بابەك ..... (275)
دەستان. قىسسەئى ھورمۇز ..... (275)
دەستان. قىسسەئى بەھرام بننى ھورمۇز ..... (278)
دەستان. قىسسەئى بەھرام بننى بەھرام..... (279)
دەستان. قىسسەئى شافۇر ئوغۇللارى ..... (285)
دەستان. قىسسەئى ئەردەشىر بننى ھورمۇز ..... (286)
دەستان. قىسسەئى بەھرام گور ..... (287)
دەستان. قىسسەئى يەزدگەرد بننى بەھرام بننى يەزدگرد ..... (299)
دەستان. قىسسەئى ھورمۇز بىننىى يەزدگەرد بىننىى بەھرام گور
..... (300)
دەستان. قىسسەئى فىرۇزنىڭ خۇشنەۋاز بىرلە جەڭ قىلغانى..... (300)
دەستان. قىسسەئى سوفرا ۋە خۇشنەۋاز ..... (302)
دەستان. قىسسەئى قۇباد بننى فىرۇز ..... (303)
دەستان. قىسسەئى نوشىرۋان ..... (305)
دەستان. قىسسەئى ھىمىيەر ۋە ئانىڭ ھەج قىلغانى ۋە كەئبەغە ياپۇغ
ياپغانى ..... (308)
دەستان. قىسسەئى رەبىئە بننى ئەننەسىر ئەل-لەھمى ..... (311)
دەستان. قىسسەئى ھۇسسان بننى تۇببەئ بۇرادەرلەرى بىرلە..... (312)
دەستان. قىسسەئى ئەھلى نەجران ..... (314)
دەستان. قىسسەئى يەمەن مۇلكىى ھىمىيەر پادىشاھلاردىن ھەبەش
پادىشاھلارغە يۆتكەلگەن ۋاقىئەسى ..... (316)
دەستان. ئەبرەھە مەككەنىى خەراب قىلغالىى فىل ئالىپ بارىپ
ئۆزىنىڭ ھىلاك بولغانى ..... (320)
دەستان. قىسسەئى سەيف زۇلىيەزەن ..... (329)
دەستان ..... (330)

تۆتىنچى جىلد

دەستان. زىكرى قىسسەئى مەۋلۇدى ھەزرەتىى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ..... (347)
دەستان. قىسسەئى بەھىرا راھىب ..... (352)
دەستان. قىسسەئى ھورمۇز بىننى نوشىرۋان ..... (353)
دەستان. قىسسەئى بەھرام چوبىن ..... (355)
دەستان. قىسسەئى پەرۋىز بىننى ھورمۇز ..... (358)
دەستان. پادىشاھى روم ۋە پەرۋىز ..... (360)
دەستان. قىسسەئى ھىجرەت ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ..... (363)
دەستان. ھىجرەت يىلىدا بولغان ۋاقىئەلەرى زىكرى ..... (365)

غازاتلغە فەرمان كەلگەن زىكرى

فەسلى دەستان. جەڭگى بەدرىدىن ئىلگەرى بولغان غازاتلار زىكرى ..... (367)
فەسلى دەستان. زىكرى غەزۋەئى ئەنۋا ..... (368)
فەسلى دەستان. غەزۋەئى ئەنۋات ..... (368)
ۋاقىئەئى زاتىل ئۇشىرە ..... (369)
فەسلى دەستان. بەدرى غازاتىنىڭ زىكرى ..... (369)
غەزۋەئى بەتەنۇل-نەھۇە ۋاقىئەسى ..... (370)
قىبلەنىڭ يۆتكەلگەنى ۋاقىئەسى ..... (371)
فەسلى بۇبابدا روزەنىڭ فەرز بولغان زىكرى ..... (372)
ئىككىنچى بەدرى غازاتىنىڭ زىكرى ..... (373)
دەستان. قىسسەئى كەئىب بىننى ئەشرەف ..... (388)
ۋاقىئەئى غەزۋەئى فۇرۇد ..... (389)
دەستان. سەلام بىننى ئەسفنى ئۆلتۇرگەن قىسسەسى ..... (389)
فەسلى دەستان. ۋاقىئەئى غەزۋە رەجەئ ..... (390)
فەسلى دەستان. غەزۋەئى ئوھۇد ..... (392)

غەزۆەئى زاتۇر رىقاۋ ..... (399)
غەزۆەئى بەدرىل مەۋئىد ..... (400)
فەسلى دەستان. قىسسەئى بىئرىل مەئنۇيە ..... (400)
فەسلى دەستان. زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھانى نىكاھلەرىغە ئالغانى زىكرى ..... (404)
دەستان. غازاتۇل جەندەل ۋاقىئەسى ..... (405)
غەزۆەئى خەندەك ..... (406)
فەسلى دەستان. غەزۆەئى بەنى لىھيان ..... (412)
غەزۆەئى فۇرۇد ..... (413)
غەزۆەئى بەنى مۇستەلەق ..... (414)
ئايشەسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە بۆھتان بولغانىنىڭ زىكرى ..... (416)
دەستان. ۋاقىئەئى سۇلۇھ ھۇدەيبىيە ..... (421)
غەزۆەئى خەيبەر ..... (430)
غەزۆەئى فەدەك ..... (433)
دەستان. غەزۆەئى ۋادەئى قورا ..... (434)
دەستان. زىكرى ئۇمرە ئەل-قەزا ..... (436)
دەستان. غەزۆەئى مۇتە ۋاقىئەسى ..... (438)
دەستان. ۋاقىئەئى فەتھ مەككە ..... (440)
دەستان. زىكرى غەزۆەئى تەبۇك ..... (461)
دەستان. ھەزرەتى ئەلىنى بەنى تەيگە ئىبەرگەنلەرنىڭ زىكرى ... (464)
ئەرەبنىڭ قەبىلەلەرىدىن كەلگەن ۋەفد زىكرى ..... (466)
دەستان. مۇسۇلمان بولغان ئەرەب قەبىلەلەرىغە ھاكىم قويغانى زىكرى ..... (473)
دەستان. غەزات ۋە سەرىيىلەرنىڭ زىكرى ..... (474)
فەسلى دەستان. ئەزۋاج مۇتەھھەراتلار زىكرى ..... (475)
دەستان. چەھارپايلەرنىڭ زىكرى ..... (479)
دەستان. سىلاھ-ياراغلەرنىڭ زىكرى ..... (480)
فەسلى دەستان. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ سەفەتلەرنىڭ زىكرى ..... (480)

ئانهەزرەتنىڭ مۇبارەك ئىسىملەرى زىكرى ..... (481)
ۋەفاتنامە ئانهەزرەت ..... (481)
قىسسەئى غەزۋەئى ئوسامە بىننى زەيد ..... (496)
قىسسەئى ئەسۋەد كەززاب ..... (498)
ۋاقئىدەئى ئەهلى مۇرتەد ..... (501)
ئەلقىسسە تۇلەيهەدىن قالغان مۇرتەدلەرنىڭ ۋاقئىدەسى ..... (509)
قىسسەئى سەلما بىنتە مالىك ..... (510)
قىسسەئى شۇجائ سەئلەبى ..... (513)
قىسسەئى مۇسەيلەمە كەززاب ..... (523)
قىسسەئى ئەلار بىننى خىزرۇمى رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ ..... (534)
قىسسەئى مۇرتەدان ئۇممان ۋە مەهرە ..... (538)
قىسسەئى مۇرتەدان تەهامە ..... (540)
دەستان. يەمەن مۇرتەدلەرنىڭ قىسسەسى ..... (541)
دەستان. خالىد بىننى ۋەلىدنىڭ ئىراقنى فەتھ قىلغانلەرنىڭ زىكرى
..... (545)
فەسلى قىسسەئى فەتھ ئۇبۇللە ..... (547)
فەسلى ۋاقئىاتى مەدار زىكرى ..... (549)
قىسسەئى دىلجە ..... (550)
قىسسەئى جەڭگى لەبس ..... (552)
فەسلى ھەزرەتى خالىدنىڭ ھىيرە ۋە سۋادنى سۇلۇھ بىرلە فەتھ
قىلغان زىكرى ..... (553)
فەسلى قىسسەئى فەتھ ئانبار ..... (556)
قىسسەئى فەتھ ئەينۇل سەمەر ..... (557)
ۋاقئىدەئى فەتھ دۇمەتۇل جەندەل ..... (558)
ھەزرەتى خالىدنىڭ شامغە بارغانلەرنىڭ زىكرى ..... (562)
قىسسەئى فەتھ يەرمۇك ..... (563)
مۇسەننى بىننى ھارىسە ئەجەم بىرلە جەڭ قىلغان قىسسەسى ..... (567)
فەسلى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاهۇ ئەنهۇنىڭ ۋەفاتلەرى
زىكرى ..... (568)

فەسلى ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئونھۇنىڭ خىلافەتلەرى زىكرى (570) .....
فەسلى دەستان. ھەزرەتى ئۇمەر زەمانىلەردە شامنىڭفەتھ قىلىنغانى (577) .....
فەسلى دەستان. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەفاتلەرى زىكرى ..... (583)
فەسلى. ئۇمەر خەتتابنىڭ نەسەبلەرى زىكرى ..... (584)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ئەمرۇل مۇئمىنىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ..... (586)
فەسلى. ئەمرۇل مۇئمىنىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭنەسەبلەرى زىكرى ..... (590)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ئەمرۇل مۇئمىنىن ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ..... (591)
فەسلى. زىكرى ئەمرۇل مۇئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەسبۇنەسەبلەرى ..... (593)
زىكرى خىلافەت ھەزرەتى ئەمرۇل مۇئمىنىن ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ..... (598)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇئاۋىيە ..... (599)
فەسلى دەستان. زىكرى بەيئەت مۇئاۋىيە بىننى ئەبى سەفيان..... (600)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت يەزىد بىننى مۇئاۋىيە ..... (604)
فەسلى دەستان. زىكرى ئەبۇلەيلى بىننى يەزىد بىننى مۇئاۋىيە (605) .....
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مەرۋان بىننى ھەكىم ..... (606)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ئابدۇلمۇلك ..... (607)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ۋەلىد بىننى ئابدۇلمۇلك..... (611)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت سۇلەيمان بىننى ئابدۇلمۇلك ... (612)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ئۇمەر ئابدۇلئەزىز ..... (613)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت يەزىد بىننى ئابدۇلمۇلك..... (614)
فەسلى دەستان. زىكرى يەزىد ۋە مۇسلىمە ۋاقىئەسى ..... (615)

ۋەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ھىشام بىننى ئابدۇلمۇلك ..... (616)
فەسل دەستان. زىكرى خىلافەت ۋەلىد بىننى ئابدۇلمۇلك ..... (616)
زىكرى خىلافەت يەزىد بىننى ۋەلىد ..... (618)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ئىبراھىم بىننى ۋەلىد ..... (618)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مەرۋان بىننى مۇھەممەد ..... (619)
فەسلى دەستان. زىكرى خۇلەفائى ئەببىاس ..... (620)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ئەبۇجەئفەر مەنسۇرى ..... (625)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مەھدى ..... (627)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەن ھادى بىننى مەھدى ..... (628)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ھارۇن ئەر-رەشىد ..... (629)
زىكرى خىلافەت مۇھەممەد ئەمىن ..... (636)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مەئمۇن ..... (638)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇئتەسىم ..... (642)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت ۋاسىق بىللاھ ..... (645)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇتەۋەككىل بىللاھ ..... (645)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇنتەسىر ..... (647)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇستەئىين بىللاھ ..... (648)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇئتەز ..... (649)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇھتەدى بىللاھ ..... (649)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇئتەمەد بىللاھ ..... (650)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇئتەزەد بىللاھ ..... (651)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇكتەفى بىللاھ ..... (652)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇقتەدەر بىللاھ ..... (654)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت قاھىر بىللاھ ..... (656)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت رازى بىللاھ ..... (657)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇتتەقى بىللاھ ..... (658)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇستەكەفى بىللاھ ..... (658)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇتئى بىللاھ ..... (660)
فەسلى دەستان. زىكرى خىلافەت مۇتائى بىللاھ ..... (661)

فەسلی دەستان. زىكرى خىلافەت قادىر بىللاھ ..... (661)
فەسلی دەستان. زىكرى خىلافەت قايىم بىللاھ ..... (662)
فەسلی دەستان. زىكرى خىلافەت مۇقتەدى بىللاھ ..... (663)
فەسلی دەستان. زىكرى خىلافەت مۇستەنزىر بىللاھ ..... (663)

قوشۇمچە

ئەرەب قەبىلىلىرى ..... (665)
يەر ناملىرى ..... (673)
سۆزلۈك ..... (693)

تارىخچى تەبەرى ۋە «تارىخ تەبەرى»

«تارىخ تەبەرى» - دۇنياغا مەشھۇر ئەسەردۇر. تۇركى، لاتىن ۋە فرانسوز، رۇس تىللىرىغا كەينى - كەينىدىن تەرجىمە قىلىنىپ، دۇنياغا كەڭ تارقالغان. يېقىندا ئۇنىڭ بەزى باب - فەسىللىرى خەنزۇچىغمۇ تەرجىمە قىلىنغان.

بۇ مەشھۇر ئەسەرنىڭ ئاپتورى ئەبۇجەئفەر مۇھەممەد بىننى جەرىر بىننى يەزىد ئەل-تەبەرى (ئۆزىنىڭ ئىسمى مۇھەممەد، كۇنىيىتى "ئەبۇجەئفەر"، يۇرتى تەبەرىستاننىڭ نامىنى ئۆزىگە "تەبەرى" دەپ تەخەللۇس قىلغان). مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا، بۇ تارىخچى خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبى بويىدىكى تەبەرىستان (كۇشان ئىمپېرىيىسى زامانىدىكى ھىرقانىيە) نىڭ ئامۇل دېگەن يېرىدە ھىجرى 224 — (مىلادى 838 —) يىلى تۇغۇلغان. بۇ دەۋر ئابباس خەلىپىلىرىدىن ئەل - مۇئتەسىمنىڭ خەلىپىلىك دەۋرى ئىدى. ئەبۇجەئفەر مۇھەممەد 7 يېشىدىن باشلاپ مەدرىسىلەردە باشلانغۇچ دىنىي تەلىماتنى ئۆگىنىدۇ. 12 يېشىدا، ئاتىسى جەرىر بىننى يەزىد ئۇنى رەي شەھىرىگە (تەبەرىستاننىڭ جەنۇبىدا، قەزۋىن بىلەن دامغان شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى مەدەنىيەت مەركىزى، تېھرانغا توغرا كېلىدۇ) يۇقىرىراق مەدرىسىدە ئوقۇشقا ئېۋەتىدۇ. رەيدە ئاساسەن فىقە (ئىسلام دىنىنىڭ ھوقۇق ئىلمى) دىن دەرس ئالىدۇ. شەرئىەت ئەھكاملىرىنى شەرھىلەشنى مەقسەت قىلىپ، مەشھۇر تۆت ئىمامدىن بىرى بولغان ئەھمەد بىننى مۇھەممەد ھەنبەلى تەلىماتىنى مەزكۇر ئىمامنىڭ ئۆزىدىن ئۆگىنىش ئۈچۈن 17 يېشىدا باغدادقا ماڭىدۇ. يولدا ئىمام ھەنبەلىنىڭ (780 — 855) ۋاپات بولغانلىقىنى ئاڭلاپ ئۇ يەرگە بارماي بەسرەگە بارىدۇ. ئۇ يەردە مەخسۇس «ھەدىس» تەھسىل قىلىدۇ. كېيىن، باغدادقا كېلىپ، «قۇرئان» تەفسىرلىرىنى ۋە ئىمام

شافىئىنىڭ فىقە تەلىماتىنى تەنقىد قىلىدۇ؛ «قۇرئان»نى قىرائەت قىلىشنى ئۆگىنىدۇ. يېگىتلىك قىرانغىچە باغدادتا ئىلىم ئۆگىنىش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. ئەينى زاماندا، ئىمام شافى مەزھەبىدىكى بىلىم ئىگىلىرىنىڭ تولىسى مىسىرغا يىغىلغانلىقى ئۈچۈن، ئىمام شافى تەلىماتى بويىچە بىلىمنى چۈشەندۈرۈش مەقسىدىدە مىسىرغا سەپەر قىلىدۇ. شام (بۈگۈنكى سۈرىيە - دەمەشق) غە كېلىپ، بىر قانچە ۋاقىت ھەر خىل بىلىملەردىن خەۋەردار بولىدۇ. ئۇ يەردىن بېيرۇتقا كېلىپ، رامىزان ئېيىدا «قۇرئان» خەتمىسىگە قاتنىشىدۇ. چىرايلىق ۋە ئاھاڭدار قىرائىتى بىلەن شۆھرەت قازىنىدۇ. شام ۋە بېيرۇتتا، نۇرغۇن تارىخىي رىۋايەتلەر ۋە مەلۇماتلارغا قىزىقىپ، بۇ ساھەدە نۇرغۇن بىلىم ھاسىل قىلىدۇ، ئاندىن فۇستاتقا (مىسىر مەركىزى قاھىرەگە) بېرىپ، ئەدەبىي مەھارەت، ئۇسۇلى تەلىم، شافى ھەم مالىك فىقە تەلىماتلىرىنى بىر قانچە يىل بېرىلىپ ئۆگىنىدۇ. ئاندىن باغدادقا كېلىپ ئىلمىي تەنقىقات ۋە كىتاب تەھرىرلەش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. بۇ جەريانىدا خەلىفە مۇقتەدىرنىڭ ۋەزىرلىرىدىن ئەبۇل ھەسەن ئىنىنى ئەل-فرات ۋە يەھيا ئىنىنى خاقانلارنىڭ ۋەزىرزادىلىرىگە دەرس بېرىش ۋاستىسى بىلەن، خەلىفىلىكنىڭ ئەمىر - ئەمەلدارلىرىنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە بولىدۇ. ئۇ باغدادنىڭ يەتتۇبى گۈزەردە ئۆيى - جاي سېلىپ، ماكانلىشىدۇ ۋە ئەسەر يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، كۈنىگە 40 بەت كىتاب يازغانكەن.

ھازىرغىچە كىشىلەرگە مەلۇم بولغان مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا، ئەبۇجەئفەر مۇھەممەد تەبەرى ھىجرى 310 — يىلى شەۋۋال ئېيىنىڭ 28 — كۈنى (مىلادى 923 — يىلى فىۋرالنىڭ 18 — كۈنى) ۋاپات بولغان. لىكىن «تارىخ تەبەرى»نىڭ مۇشۇ ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخىسىدىكى مەلۇمانتا قارىغاندا، تەبەرى خەلىفە مۇقتەدىرنىڭ خەلىفىلىكتىن ئېلىپ تاشلىنىپ، قايتا تىكلەنگەن ۋاقتىدا ھايات ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. چۈنكى خەلىفە مۇقتەدىر ھىجرى 317 — يىلى مۇھەررەمنىڭ 10 — كۈنى تەختىدىن چۈشۈرۈلۈپ، ئورنىغا مۇئتەسىد خەلىپىلىككە ئولتۇرغۇزۇلغان؛ لىكىن ئۇ بىر كۈنلا خەلىفە بولۇپ، يەنە مۇقتەدىر تەختكە چىقىرىلغان. مۇقتەدىر تەختىدىن چۈشۈرۈلگەن كۈنى، ئاپتورنىڭ يېزىشچە: «مۇھەممەد تەبەرىكىم، ساھىبى تارىخدۇرلەر،

ئۇلەرنىڭ (مۇقتەدىرنىڭ) قاشلەرىغە كەلدىم ئەرسە، ئەيدى: خەبەر نەدۇر؟ ئەيدىم: ئىبنى مۇئتەزگە بەيئەت قىلدىلەر. ئەيدى: ۋەزىر كىم بولۇر؟ ئەيدىم: «مۇھەممەد داۋۇد جەررراھ.....». تارىخچى تەبەرى خەلىفە مۇقتەدىر بىلەن ئەشۇنداق ئەھۋاللاشقان. بۇ مەلۇماتقا قارىغاندا، تەبەرى تەخمىنەن ھىجرى 318 — يىلىغىچە ياشىغان بولۇشى مۇمكىن.

تەبەرى فىقە، ھەدىس، تەفسىر، تارىخ ۋە باشقا ساھەلەردە يېتىلگەن ئالىم. ئۇز ئۆمرىدە نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازىدۇ. ھازىرغىچە مەلۇم بولغىنى 26 خىلدىن ئاشىدۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدە ھەجمى ئەڭ چوڭ ھەم ئىلىم ساھەسىدە كەڭ تارقالغان ئەسەرى ئىككى بولۇپ، بىرى «تەفسىر» (قۇرئاننىڭ شەرھى)، يەنە بىرى «تارىخ تەبەرى» دۇر.

ئەرەبلەر ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرى جاھىلىيەت دەۋرىدىمۇ نەسەب بىلىمىگە چوڭ ئەھمىيەت بەرگەن. ھەتتا، دەسلەپكى خەلىفىلەر دەۋرىدىكى تېئوكراتىك①ۋە ھەربى ئىدارە قىلىشنىڭ ئەمەلىي ئىھتىياجلىرى نەسەبچىلىكنىڭ ئەھمىيىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرغان. چۇنكى ئۇ چاغلاردا، ھۆكۈمران دائىرىلەردە، نەسەب جەدۋەللىرى، ئوردا سجىللىرى②بولاتتى. بۇنىڭدىن باشقا، قەبىلىلەر ئارىسىدىكى ئىختىلاپ ۋە سۈرگۈنلەردە ئۆز تەھتىنى ئېنىقلاشتىمۇ نەسەبچىلىك رول ئوينايتتى. شۇڭا، ئۇ زامانىدىكى تارىخچىلار نەسەبلەر ئاساسىدا، كۆپرەك پەيغەمبەرلەر ۋە پادىشاھلارنىڭ ۋەقەلىرىنى خرونولوگىيىلىك ئۇسۇل بىلەن يېزىشقا ئادەتلەنگەن ئىدى. مۇھەممەد بىننى جەرىر تەبەرىمۇ كىتاب يېزىشتا شۇ ئۇسۇلدىن ئىجادىي پايدىلانغان. «قۇرئان تەفسىرى» دىمۇ ئەڭ قەدىمكى رىۋايەتلەرنى زەنجىر سۈپىتىدە تەتبىق قىلغان. تەبەرىنىڭ تەفسىرى كېيىنكى تەفسىرچىلەرگە ماتېرىيال مەنبەسى بولغان.

«تارىخ تەبەرى» نىڭ تولۇق ئىسمى «پەيغەمبەرلەر ۋە پادىشاھلار تارىخى» (يەنى «تارىخ ئەل - رۇسۇل ۋەل - مۇلۇك»)، يەنە بىر نامى «مىللەتلەر ۋە پادىشاھلار تارىخى» (يەنى «تارىخ ئەل - ئۇممەم ۋەل - مۇلۇك»). ئادەتتە قىسقارتىلىپ «تارىخ تەبەرى» دەپ مەشھۇر بولغان. بۇ كىتاپتا، ئالىم ئاپەردە

---

① تېئوكراتىيە - سىياسى ھاكىمىيەت روھانىلار قولىدا بولغان ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى.
② سجىللات (سجىل) - ھۆكۈمنامىلار يېزىلغان قەغەز، دەپتەر.

بولغاندىن تارتىپ ئادەم يارىتىلغان ۋە ھەزرىتى ئادەمدىن بۇيانقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەقەلىرى، جۈملىدىن ئەرەبستانىنىڭ شىمالى ۋە جەنۇبىدىكى قەدىمكى پادىشاھلىقلارنىڭ ئەھۋاللىرى، ئىران - ئەجەم سۇلالىرىنىڭ ۋە ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ تارىخى نۇقتىلىق بايان قىلىنغان. يەھۇدى ۋە خرىستيان دىنلىرىدىكى رىۋايەتلەردىن تارتىپ ئۆز زامانىسىدا كەڭ تارقالغان ھەر خىل ئەساتىرلەرنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلمىغان. تەبەرى ئۆز زامانىسىدا ۋۇجۇتقا كەلگەن ھەر قانداق تارىخ ئەسەرلىرىنى، جۈملىدىن مۇھەممەد ئىبنى جەھىم بەرمەكى، مۇھەممەد ئىبنى ئەل-كەلەبى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببىاس، ۋەھەب ئىبنى مۇنەببىھ، ئەبۇ يەزىد ئەل - ھەسەن قاتارلىق تارىخچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى مۇمكىن بولۇشچە توپلاپ مەنبە قىلغان. شۇنىڭدەك ئۆزى ساياھەت قىلغان جايلاردىن ۋە ئىلىم تەھسىل قىلغان بىلىم يۇرتلىرىدىن ئاڭلىغان - بىلگەن ۋەقەلەرنى توپلاپ، ئۇلاردىن ئەتراپلىق پايدىلانغان. تەبەرى تەفسىر ۋە ھەدىس شەرھىلىرىدىمۇ رىۋايەت-قىسسىلەر، تارىخ ۋە تەزكىرىلەر، شېئىر - داستانلار، ھېكايە ۋە مەسەللەر، ماقال - تەمسىللەر، لەۋھە ۋە تاش پۈتۈكلەر، خۇتبە - ئەھدنامىلەر، خەت - چەكلەرنىمۇ تەنقىق ۋە تەتبىق قىلىپ كىتابلىرىغا كىرگۈزگەن. تارىخ كىتابىدا بولسا، ئالەم يارىلىشىدىن تا ئۆز زامانىسىغىچە پۈتۈن ئىنسانىيەت تارىخىنى ھىجرەتتىن ئېتىۋارەن يىللارغا تەقسىم قىلغان. يەنى ئىسلام كالېندارى «ھىجرىيە يىلى» (مىلادى 622 — يىلى 7 — ئاي 16 — كۈنى) ۋۇجۇدقا كەلگەندىن كېيىن، سالنامە ئۇسلۇبى بويىچە، ھىجرىيەنى تەتبىق قىلىپ، مۇھىم ۋەقەلەرنى يىلمۇ - يىل بايان قىلغان. پەيغەمبەرلەر تارىخىدا مۇھەممەد پەيغەمبەرنى، پادىشاھلار تارىخىدا ئەجەم - ئەرەپ پادىشاھلىرىدىن ئاببىاس خەلىفىلىرى دەۋرىنى، مىللەتلەر تارىخىدا ئەرەبلەرنى نۇقتە قىلىپ يازغان. تەبەرى يازغان بۇ تارىخنىڭ بىر خۇسۇسىيىتى شۇكى، ئەڭ قەدىمكى رىۋايەتلەرنى ساقلاپ قېلىشنى كۆزدە تۇتقان، ھەتتا بۇلارنى بىر - بىرىگە سېلىشتۇرۇپ ئۇيغۇنلاشتۇرماي، قارىمۇ - قارشى بولسىمۇ ئەينەن يازغان. ئۆزى باغدادلىق بولغانلىقىدىن مەدىنە ۋە باغدادنى مەركەز قىلغان ھالدا، ئەرەب - ئەجەم رايونلىرىدىكى ۋەقەلەرنى قالدۇرماي يازغان؛ ئەجەملەرگە ئالاقىدار بولغان ئوتتۇرا ئاسىيا خانلىقلىرىنىڭ تارىخىنى قەيت قىلغان. جۈڭگو تارىخچىلىرى بۇ ئەسەرنى جۈڭگونىڭ «تارىخنامە» سى بىلەن بىر قاتاردا

قويىدۇ.

«تارىخ تەبەرى» ۋۇجۇدقا كەلگەندىن كېيىن، كۆپ كۆچۈرۈلگەن ۋە باشقا تىللارغا كەينى - كەينىدىن تەرجىمە قىلىنغان ۋە چاپ قىلىپ نەشر قىلىنغان. مەقرىزى (1364 — 1442 — يىللىرى) نىڭ ئېيتىشىچە: پەقەت مىسىردىكى فاتىمىيە سۇلالىسىنىڭ پادىشاھلىرىدىن ئاجىز (975 — 995) نىڭ كۈتۈبخانىسىدىلا ئەرەبچە كۆچۈرمىسىدىن 20 نەچچە پارچە ساقلانغان. ھەر قايسى جايلاردا كۆچۈرۈلگەن نۇسخىلىرى، زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، پارىژ، ئىستانبۇل، تۇنىس، كالكوتتا، بېرلىن، لوندۇن، ئامستىردام كۈتۈبخانىلىرىغا چۈشكەن.

«تارىخ تەبەرى»نى سامانىلار ئەۋلادىدىن خوراسان شاھى ئەبۇ سالىھ مەنسۇر بىننى نوھ بىننى ئەھمەد بىننى ئىسمائىل بىننى ئەھمەد ئەل - سامانىنىڭ پەرمانى بويىچە ئەبۇئەلى مۇھەممەد ئەل - بەلئەمى (مىلادى 996 — يىلى ئۆلگەن) ئەرەبچىدىن پارسچىغا تەرجىمە قىلغان؛ جىرجىس نەسرانى (1273 — يىلى ئۆلگەن) لاتىن تىلىغا تەرجىمە قىلغان. ئوسمان سۇلتانلىرىدىن ئەھمەد پادىشاھ زامانىسىدا (1524 — يىلى ئۆلگەن)، ئوسمانلىق تۈركچىسىگە تەرجىمە قىلىنغان. ھىجرى 928 — 938 يىللىرى (مىلادى 1524 —1531 يىللىرى) ئوسمانلىق تۈركچىسىگە قايتا تەرجىمە قىلىنغان (بۇ نۇسخە ھىجرى 1260 — (مىلادى 1844 —)يىلى نەشر قىلىنغان بۇنىڭغا «تارىخ جەئفەرى» دەپ نام بېرىلگەن.) 1874 — يىلى پارسچىدىن فرانسۇزچىغا تەرجىمە قىلىنىپ زوتېنبېرگ تەرەپىدىن 4 توم قىلىپ نەشر قىلىنغان.

پارسچە تەرجىمىنىڭ كانپوردا قايتا چاپ قىلىنغان نۇسخىسىنىڭ نەشر سۆزىدە ئېيتىلىشىچە، مەۋلاناشاھ ئابدۇلقادىر ۋە مەۋلانا رافىئىدىنلەر بۇ تارىخنى پارسچىدىن ھىندىچىگە تەرجىمە قىلغان.

نەشرگە تەييارلانغان بۇ ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخىسىنى ئابدۇرەسۇل بىننى مەۋلانا مۇھەممەد رەھىم پارسچىدىن تەرجىمە قىلغان. ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخىسى تىل ۋە ئۇسلۇب جەھەتتە ئۆز زامانىسىدىكى باشقا تەرجىمە كىتابلىرىغا قارىغاندا ناھايىتى يەڭگىل ھەم چۈشۈنۈشلۈك قىلىپ ئىجادىي ھەم تۇزەتمىلەر بىلەن تەرجىمە قىلىنغان. ئەمما قايسى پارسچە نۇسخىغا ئاساسەن، قاچان ۋە قەيەردە تەرجىمە قىلىنغانلىقى قەيت قىلىنمىغان. مەۋلانا

ئابدورەسۇلنىڭ بۇ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى ھازىر قولىمىزدىكى بىر قەدەر مۇكەممەل نادىر نۇسخىدۇر. بۇ تەرجىمىنى مەۋلانا مۇھەممەد ھامىد ئەلىخان ساھىب ھامىد شاھ ئابادىنىڭ كانپور شەھەرىدە ھىجرى 1334 — (مىلادى 1916 —) يىلىدىكى پارسچە چاپ نۇسخىسىغا سېلىشتۇرغاندا بىر مۇنچە پەرقلەر بارلىقى مەلۇم بولدى: پارسچە چاپ نۇسخىدا قىسقارتىلغان جايلار ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخىسىدا بىر قەدەر تولۇقراق؛ شۇنىڭدەك، پارسچە چاپى نۇسخىدا تولۇقراق بولغان جايلار ئۇيغۇرچە قولىيازمىدا قىسقارتىلغان. مەسىلەن، خەلىغە ئۆمەر زامانىسىدا فەتھى قىلىنغان جايلار (ھەلۋان، مۇسۇل، كۇفە، جەزىرە، ئەھۋاز، بەھرەيندىن فارىسغە قىلىنغان خۇرۇج، ئىسكەندەرىيە، ئىسفەھان، ھەمەدان، رەي، جۇرجان ۋە تەبەرىستان، ئازەربەيجان، خوراسان، فارىس شەھەرلىرى، كېرمان، ساكىستان، كەمىرانلار توغرىسىدىكى ۋاقىئەلەر، شۇنىڭدەك خەلىفە ئۆمەرنىڭ پەزىلەتلىرى ھەققىدىكى بايان، ئۆمەر ۋاپاتىدىن كېيىن، كىمنى خەلىفە قىلىش توغرىسىدىكى تالاش - تارتىشلار قىسقارتىلغان. ھەزرەتى ئوسمان زىكرى قىلىنغان باپتا: مۇغەيرە بىننى شەئبەتۇلكۇفى، ئۆمرۇ بىننى ئەل - ئاس، مۇئاۋىيە بىننى سەفيانىنىڭ بەھرگە يۈرۈشى، سەئد بىننى ئەبى ئەل - ۋاسىنىڭ خوراسانغا يۈرۈشى، ئەبۇزەر غەفارى ھادىسلىرى، ھەزرىتى ئوسمانىنىڭ كۇفەدىن شامغا بارغانلىقى ۋە ھەزرەتى ئوسمانىنىڭ بېشىغا چۈشكەن پىتنە ۋە ھادىسلەر، قەتلى قىلىنغانلىقى زىكرى قىلىنماي قىسقارتىلغان. ھەزرەتى ئەلى زىكرى قىلىنغان باپتا: ھەزرەتى ئوسمان ئۆلگەندىن كېيىنكى ئەھۋاللار، تالاش - تارتىشلار، ھەزرەتى ئەلى خەلىفە بولغاندىن كېيىن جاي - جايلاردا يۇز بەرگەن باش - باشتاقلىقلار، ھەزرەتى ئايشەنىڭ خۇرۇجلىرى، ھەزرەتى ئايشە بىلەن ئوسمان بىننى ھەنىف ئوتتۇرىسىدا بەسرەدە يۇز بەرگەن ۋەقەلەر، مىسىردىكى مۇختارلىق ۋەقەسى، شامدا ئۆمرۇ بىننى ئەل - ئاس ھىم سەفىن ۋەقەلىرى، خاۋارىجلار توغرىسىدىكى خەۋەرلەر، مۇھەممەد بىننى ئەبى بەكرنىڭ قەتلى قىلىنىشى، بەسرەدە ئابدۇللاھ بىننى ئۆمەرۇل ھۇزرەمى ۋەقەسى، بەنى ناجىيە خەۋەرلىرى، مۇئاۋىيە بىننى ئەبى سەفيانىنىڭ بۇلگۇنچىلىكى، ھەزرەتى ئەلىنىڭ قەتلى قىلىنىشى قىسقارتىلغان.

تېخىمۇ مۇھىمراق پەرق شۇنىڭدىكى، قۇتەيبە بىننى مۇسلىمنىڭ ماۋەرا-ئۇننەھرگە قىلغان ھەربى يۈرۈشلىرىدىن ۋە ئۇنىڭ بۇخارا، بەلخ ھەم

خۇراساندىكى ۋەقەلىرىدىن ھېچ نەرسە تەرجىمە قىلىنمايلا قىسقارتىۋېتىلگەن. شۇنىڭدەك ئەبۇ مۇسلىمنىڭ خوراساندىكى (ئابباسىلار سەلتەنىتىنى تىكلەش ئۇچۇن) خۇرۇجلىرىمۇ تولۇق بايان قىلىنمىغان. «تەبەرى تارىخى» نىڭ مەزكۇر ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى 8 — 9 — ئەسىرلەردە ئىسلامنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادا تارقىتىلىشىغا دائىر سىياسى ۋەقەلەرنى تەھلىل ۋە تەنقىد قىلىش جەھەتتىكى مۇھىم ماتېرىياللارنى قىسقارتىۋەتكەنلىكى بىزنى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

ئەمما تەرجىمان ئابدۇرەسۇل ئىسلام تارىخىنى ئوبدان بىلگەنلىكى ئۇچۇن، پەيغەمبەرلەر تارىخىغا دائىر ئاپتور تەبەرنىڭ بەزى بايانلىرىغا تۇزىتىشلەر كىرگۇزۇپ تەرجىمە قىلغان. مەسىلەن: تەرجىمان ئابدۇرەسۇل: «بۇ تارىخ كىتابدا ھەزرەتى ئەيىۇبنىڭ قىسسىلىرىنى ھەزرەتى يۇسۇفنىڭ ۋاقىئەلىرىدىن ئىلگىرى زىكرى قىلىپدۇر..... بۇ خاتادۇر. ۋە يەنە..... ھەزرىتىشۇ ئەيىنى ھەزرەتى يۇسۇفدىن ئىلگىرى زىكرى قىلىپدۇر، بۇ ھەم خاتادۇر. چۇنكى ھەزرەتى شۇئەيب ھەزرەتى موسانىڭ ۋاقتلىرىدە ئەردىلەر. قۇرئاندا ھەم بۇ تەرتىبدەدۇر. مەن تەرتىبى تارىخ راست بولغاي دەپ ئۇنى ھەزرەتى يۇسۇفدىن كېيىن زىكرى قىلدىم» دەيدۇ. مۇنداق تۇزىتىپ تەرجىمە قىلغان ئورۇنلار بىر قانچە جايدا ئۇچرايدۇ. (مەسىلەن، مەنۇچىھرە بىلەن ئەفراسياب جەڭلىرى توغرىسىدا).

تەرجىمان تەرجىمە قىلىش جەريانىدا بەزى نەرسىلەرنى قىستۇرۇپ قويغان. بۇنىڭ بىر مىسالى شۇكى، «داراب» قىسسەسىدە، فىردەۋسىدىن نەقلى كەلتۇرگەن:

سەن ئەي پۇژمۇردە ھۇشيار بول،
بۇدۇر شاھى ئىران نىگەھدار بول.
يەنە كەلدى ۋەيرانەدىن بۇ سەدا،
خىرەد كۇزىنى ياپماغىل دەپ ندا.
كى يوقدۇر ئاڭا كىمسە جۇفت يار،
كىرىپ خىيمە سىرە فەناھىڭغە زار.

بۇنداق قىستۇرما ئاپتور جەرىرى ياشىغان دەۋرگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. چۇنكى فىردەۋسى تەبەرىدىن 100 يىل كېيىن ئۇتكەن؛ ئۇنىڭ ئۇستىگە، «شاھنامە» دە بايان قىلىنغان ۋەقەلەردىن قارىغاندا، فىردەۋسى ئۇز داستانىنى

يېزىشتا تەبەرى تارىخىدىن كۆپ پايدىلانغان بولسا كېرەك.

بۇ ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخىسىغا يەنە، خوجا زەھۇرىددىن نىشاپۇرى ۋە ئەبۇھامىد مۇھەممەد بىننى ئىبراھىملار يازغان سالجۇقنامە تارىخىنى (يەنى تەبەرىدىن كېيىنكى 280 يىللىق تارىخنى) تەرجىمە قىلىپ قوشۇپ قويغان. بىز پەقەت تەبەرىنىڭ ئۆزى يازغان تارىخىنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنىلا نەشرگە تەييارلىدۇق. ئۇيغۇر يېزىق ئەدەبىي تىلىنىڭ 18-19-ئەسىرلەردىكى ھالىتىنى تەنقىق قىلغۇچى ۋە مەزكۇر تىلنى ئۆگىنىشنى ھەۋەس قىلىشنى كۆزدە تۇتۇپ، تەرجىمە نۇسخىسىنى مەتنە ئۇسۇلى بىلەن ئەينەن بېرىشنى لايىق تاپتۇق.

كىتابخان ۋە تەنقىداتچىلىرىمىزنىڭ تەنقىدىي كۆزلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ، سەھۋەنلىكلەرنگە ئەپۇ قىلىمى بىلەن تۈزىتىش بېرىشلىرىنى تىلەيمەن.

ئىھتىرام بىلەن: ئىمىن تۇرسۇن.

ئاساس قىلىنغان نۇسخا

«تارىخ تەبەرى»، ئابدۇرەسۇل بىننى مەۋلانا مۇھەممەد رەھىم بۇ نۇسخىنى ھىجرى 1257 — (مىلادى 1841 —) يىلى موللا ئوشۇر بىننى موللا مۇشتەرى بىننى موللا شەمس كۆچۈرگەن. ھىجرى 1315 — (مىلادى — 1897) يىلى موللا مۇھەممەد بۇ نۇسخىنى مۇھەممەد تۆمۈر خەزىنەچى بەگنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە «ئەللىك توققۇز جۇزئى، تۆرت يۈز يەتمىش ئىككى ۋاراقنى سەھھاف قىلىپ» راستلاپ تۈپلىگەن.

كىتابنىڭ بېتى 33×25 س.م، ھەر بەتتە 17 قۇر (26×18 س.م) ، قارا قىرمىدا شىرازلانغان، پاتلانغان خوتەن قەغىزىگە كۆچۈرۈلگەن.

قەدىمكى مىللى ئەسەرلەرنى توپلاش، رەتلەش نەشر قىلىشنى پىلانلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئىشخانىسىنىڭ ئارخىپىدا ساقلاقلىق.

قوللىرىدىكى نەشر نۇسخىسىدا، ئەسلى قولىيازمىنىڭ باش تەرەپىدىن بەزى جايلار ۋە قەدىمكى پەيغەمبەرلەرگە دائىر ئايرىمچە رىۋايەتلەر ئىخچاملاندى.

پنجم جلد

بسمىللاهىر-رەھمانىر-رەھىم

ھەمد بىھەد ۋە سىپاس بىئەدەد ئول قادىرى بىچۇن ۋە خالىقى كىن نەمۇن ئافەرىنەندە، ئاسمانۇ زەمىن بەخشەندەۋۇ بەخشايەندە، ئىنسۇجىنۇ پەيدا كۇنەندە؛ مەكانۇ مەكىن دەرگاھى بولغاي-كىم، ..... ۋە مەئبۇد بەرھەق ئولدۇرۇر، ۋۇرنا مەئدۇد ئول رەسۇلى ئەسىب، مەھمۇد روھى شەرىف ۋە جىسمى لەتىفلەرى ئەداسى بىرلە، ئىنسۇجان ۋە كەۋنى مەكان ۋە زەررىياتى ئادەم ۋە تەھەللى ئالەم، ئانىڭ خاكراھى بولغاي-كىم، ئەفزەلى ئەنبىيا ۋە بەرگۇزىدەئى بەرايا ۋە سەنەدىدەئى خۇدايا ۋە شەفائەت خاھى... جەزائولدۇر. ۋە ئەلا... ۋە ئەسھابەھىل - مۇتەئەددىبىن، بەئادابىھى ئەجمەئىن. ئاندا ئەيتۇر: بەندەئى فەقىر قەلىلۇل - بىزائەت ۋە ئەدىمۇل - ئىستەتائەت ئابدۇرەسۇل بىننى مەۋلانا مۇھەممەد رەھىم بۇ تارىخنامەئىدۇركىم، جەئفەر مۇھەممەد بىننى جەربىر - تەبەرى جەمىئ قىلغاندۇلەر، ئايەت ..... ۋە شىئىرلار ۋە مەسەل - مىساللار بىرلە پەيغەمبەرلەر ۋە پادىشاھلار سەرگۇزەشتەلەرى زىكر تاپقاندۇر. ئەما فارسى تىل بىرلەن تەرتىب بەرىپ تەسنىف قىلغان ئىكەنلەر. بەئزەن ئادەملەر ئاندىن بىبەھرە قالغاندۇرلەر. بۇ كىتابدىن ئانىڭ غەرەزى ھاسىل بولماغان جەھەتدىن تۇركى تىلغا تەرجىمە قىلىش ئارزۇسى بىلەن... خىرەد مەند دانىش مەرغۇب ۋە كۆڭۇلگە مەتلۇب ۋە مەھبۇب بولغاي ئەردى. بۇ ئىلتىماسىنىڭ قەبۇلى زەرۇر بولغان ۋەجھىدىن تۇركى تىلغا تەرتىب بەرمەككە شۇرۇئ قىلىندى. ھەق تەئالانىڭ كەرەمىدىن ئۇمىد ئولكىم، تائىنلار تەئنى، مۇتەئەسسىفلەر تەئەسسۇفىدىن ئۆز ھىفز ھىمايەتىدە ئاسراغاي ۋە مۇنەسسىف يارانلاردىن تەۋەققۇئ ئۇمىدئولكىم، سەھۋە - خەتاسىنى ئەفۇ قەلەمى بىرلە ئىستىلاھ بەرگەيلەر. «لىللاھىل-مۇۋەففەق ۋەل-مۇئەيىىن».

* * *

بىلمەك كېرەككىم، روزكار ئالەم تارىخى ئەسنافى بەنى ئادەم ئاراسىدا، خاھ مۇسۇلمان خاھ تەرسا ۋە جوھۇد بولسۇن، بۇ بابدا زىكر تاپقان سۆزلەرنى ئىختىلافى بىرلە بەيان قىلىنۇر.

ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەفتىلەردىن تا قىيامەتغىچە قانچە مۇددەتدۇر ۋە ھەزرەتى رەسۇلىللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋەفتىلەرىغىچە قانچەدۇر، ھەر پەيغەمبەرلەرنىڭ ئارالىرىدە نەچچە روزكار كەچىپدۇر - ھەممەسى مەزكۇر بولۇر. بىللاھىل - ئىسمەت ۋەل - مۇۋەففىق.

ئەھلى دانىشلەر ئانداغ ئەيتىبدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ خۇرۇجلەردىن تا ھەزرەتى مۇھەممەد رەسۇلىللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم زوزكارلەرىغە ئالتە مىڭ ئون ئۈچ يىل كەچتى. بەئزى ئۆلۈمالار بەش مىڭ توققۇز يۈز يىل ھەم دەپدۇرلەر. ئول كىمەرسە ئىكىسم، يەر يۈزىگە كەلدى — ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئەردىلەر، كەيۇ مەرس ئادەم ئاتادىلەر ۋە يەر يۈزىگە پادىشاھ بولدىلەر.

مۇھەممەد بىننى ئەل - جەھىم بەرمەكى ۋە داۋۇد بىننى ساھۇنى مۇنداغ دەپدۇرلەر: بەھرام بىننى بەھرام ئەسفەھانى نامەسىدە ۋە مەردان شاھنامەسىدە مۇنداغ مەزكۇردۇر — ھاشىم ۋە قاسىم ئەسفەھانىي ھەم بۇ سۆزگە مۇتتەفىقدۇر. ھەرزەمانىكىم، پەيغەمبەرلەردىن ۋەيا پادىشاھلاردىن قالىپ، نەچەند مۇددەت ئۆتكەندىن كېيىن، پەيدا بولغان دىنى ئايىن رەسم - رۇسۇمنى ئۇنۇتۇپ، ھەر كىم كېيىن پەيدا قىلسا، بۇرۇنقى رەسمنى بۇزۇپ، دىنى ئايىنغەتەغيىر بەرۇر. ئانداغكىم، ئادەمدىن تا نوھغە، نوھدىن ئىبراھىمغە، ھەزرەتى ئىبراھىمدىن ھەزرەتى مۇساغە، ھەزرەتى مۇسادىن ھەزرەتى ئەيساغە، ھەزرەتى ئەيسادىن تا ھەزرەتى مۇھەممەد مۇستەفا سەلەۋا تىللاھى ئەلەيھىم ئەجمە ئىنغە ھەم دىنى ئايىن بۇزۇلۇپ، بۆلەك رەسم تەرىقە پەيدا بولدى. كۇبرالار گۇرۇھىدىن ھەم ئەيتىپدۇرلەر: ھەق تەئالا، ئول كىمەرسەئىكى، بۇ جەھاندا پەيدا قىلدى يەرگە، ئۇ بىر كىمەرسەئەردى — ئول كىمەرسەنى كەيۇمەرس ئاتادىلەر. كەيۇمەرسنىڭ مەئناسى زىندە گويا ۋە مىيرادۇر؛ گورشاھ ھەم ئاتادىلەر، گورشاھنىڭ مەئناسى تاغ پادىشاھى دېگەن بولۇر؛ بىر مەئناسى تاغدۇر. ئول كەيۇمەرس تاغنىڭ شىكافىدا قالىپ، ئوتتۇز يىل يالغۇز - تەنھا يۇردى. ئاندىن ئانىڭ پۇشتىدىن يەرنىڭ شىكافىغە ئابى مەنى

تۆكۈلدى، قىرىق يىل ئاندا تۇردى؛ قىرىق يىلدىن كېيىن ئىككى سۆرەت شول يەردىن ئۇندى، دەمدىن دەمگە چوڭۇپ ئۆسەر ئەردى ۋە ھالدىن ھالغە يۆتكەلۈر ئەردى. تا ئەللىك يىل ئۆتتى، ئاندىن ئىككى دەرەخت بولدى. ئادەم ھەياتىدا بىرى نەر ۋە بىرى مادە، ئانى مەبنىي ۋە مۇشابىھ ئاتادىلەر؛ ئەھلى ئىسلام ئادەم ۋە ھەۋا دەرلەر. بۇلار ھەركەتىدىن نەسىل ۋە فەرزەندلەر پەيدا بولدى، بارچە خەلايىق بۇ ئىككىسىنىڭ ئۇرۇغدۇرلەر. ئەيتىپدۇرلەر: بۇ جەھاننىڭ تا قىيامەتغىچە مۇددەتى توققۇز مىڭ يىلدۇر. ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى ھاۋا بىرلەر بېھىشت ئىچىدە ئۈچ مىڭ يىل تۇردىلەر، ئۈچ مىڭ يىل يەر يۈزىدە بولدىلەر، ھىچ ئافەت، غەم ۋە غۇسسەنى بىلمەس ئەردىلەر. ئاندىن دېۋ پەيدا بولدى، بەنى ئادەمغە تەئسىر قىلدى ۋە شەررى توقۇر بولدى، غەم ۋە غۇسسە يۈزلەندى. جوھۇدلەر «تورات» دىن نەقل قىلۇر كىم، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرىدىن تا مۇھەممەد رەسۇلىللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەككەدىن ھىجرەت قىلۇر ۋەقتىغچە تۆرت مىڭ قىرىق يىل ئۈچ ئاي كەچتى. تەرسالەر «ئىنجىل» دىن رەۋايەت قىلۇر كىم، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامدىن تا مۇھەممەد رەسۇلىللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ خۇرۇجلەرىغە بەش مىڭ يۈز يەتمىش ئىككى يىل ئەردى. ھەزرەتى ئابدۇللاھ بىننى ئەبباسىدىن رەۋايەتدۇر كىم، ھەزرەتى ئادەمدىن تا نوھغە ئىككى مىڭ ئىككى يۈز ئەللىك ئالتە يىل ئەردى؛ توفاندىن تا ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرىغە مىڭ يەتمىش توققۇز يىل كەچتى؛ ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرىدىن تا ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرىغە بەش يۈز ئاتمىش بەش يىل ۋە موسا ئەلەيھىسسەلامدىن تا زۇلقەرنەين رومىنىڭ زەمانىغچە يەتتە يۈز ئون يەتتە يىل ئەردى؛ ئىسكەندەرنىڭ ۋەقتلەرىدىن تا ئەيسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرىغە ئۈچ يۈز ئاتمىش توققۇز يىل كەچتى. ئەھلى ئالەم ئاراسىدا بۇ مەشھۇردۇر كىم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلامدىن تا پەيغەمبەر ئاخىر زەمانغە ھىچ پەيغەمبەر يوق ئەردى.....

فەسلى دەستان
مەقالەئى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام يەر يۈزىگە كەلگەنلەرى

ئاندىن كەلتۈرۈپدۈركىم، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام بەھار فەسلىدە ئازىنە كۈنى يەتتە سائەت ئۆتكەندىن كېيىن، يەر يۈزىگە تۈشتىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئافەرىدە بولغانلەرى ۋە بېھىشتىدە تۈرغانلەرى، يەر يۈزىگە تۈشمەكلەرى، ئاخىرەت كۈنلەرىدە بىر كۈن ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام بىر تاغ ئۆزرە تۈشتىلەر ۋە ھەزرەتى ھەۋا بىر دەريا لەبىگە، — بۇ مەككەگە يەتتە فەرسەڭ يول ئەردى؛ ئىبلىس بىر شەھەرگە تۈشتى ۋە يىلان ئەسفىھاندا بىر تاغقە تۈشتى، سەراندىب تاغىدىن پەستدۈر. بەس، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئول تاغ ئۆزرە فەرشتەلەر تەسبىھىنى ئىشتىپ، گۈناھلەرىغە، ھەسرەتلەرىغە يىغلار ئەردىلەر. ئاندىن، ھەق تەئالا ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلامدىن بىر دانە بۇغداي ئىبەردى ۋە فەرمان قىلدىكىم: سەنىڭ فەرزەندلەرىڭ روزى مەئاشى بۇدۇر ۋە مۇنى تارىپ ھوسۇل قىل. بەس، ھەزرەتى ئادەم تارىپ ھوسۇل ئالدىلەر ئەرسە، سوردىلەر: مۇنىڭدىن يەيمۇ؟ ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: مۇنى تاشىنىڭ ئاراسىغە ئالىپ ئۈند قىلغىل، ئاندىن خېمىر قىلغىل ۋە بىر چوقۇرغە ئوت قالاپ، ئاڭا كۆمگىل، تاكىم پىشغاي، ئاندىن كېيىن يىگىل. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام بۇ تەرىقە بىرلە نان قىلىپ يىدىلەر.

ھەزرەتى ھەۋا ھەر بارە ئىشتىھالەرى كەلسە، ئول دەريادىن بىر بالىق ئالىپ، ئافتابدا قىزىغان تاش ئۆزرە قويۇپ، پۈشۈرۈپ يەر ئەردىلەر.

بەس، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئول تاغ ئۆز رەسىدە يۈز يىل گۈناھلەرىغە يىغلاپ، ناله ۋە زارى قىلدىلەر؛ كۆزلەرىنىڭ ياشى ئارىق بولۇپ ئاقار ئەردى ۋە ئانىڭدىن دەرەختلەر ـ گىياھلەر ئۈندى. خۇداي تەئالا ئول تاغدىن تۆمۈر كانى چىقاردى، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئول تۆمۈردىن دېھقانلىق ئەسبابىنى راست قىلىپ، بىر نەۋئىنى ئالىپ كەلىپ، دېھقانچىلىق تەرىقەسىنى تەئلىم بەردىلەر ۋە ئېيدىلەر: يا، ئادەم! بۇ دانە

بائىسىدىن بېھىشتىدىن جۇدا بولدۇق ۋە بۇ مۇشەققەتكە مۇبتىلا بولدۇق، ۋەگەر نە مۇنداغ بولماس ئەردىك.

بۇ يىللەردە، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام دېھقانلىق قىلۇر ئەردىلەر. ئاندىن كېيىن، ھەق تەئالانىڭ لۇتق ئىنايەتى يۇزلەندى ئەرسە، نەچەند كەلىمە كۆڭۈللەرىگە سالدى، ئانىڭ بىرلە تەۋبىلەرى قەبۇل بولدى... ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام كەلدىلەر، ئەيدىلەر: يا، ئادەم! ھەق تەئالا ئەيتۇر «مەن ئادەمنى ئۆز قۇدرەتىم بىرلە يارالتىم، ئاڭا جان ئەتا قىلدىم، بېھىشتىدە ئورۇن بەردىم ۋە فەرىشتەلەرنى سەجدە قىلدۇردۇم؛ مۇنچە كەرەم - ئىھسانلەر بىرلە، نېچۇكدىن نالە - فىغانلەر قىلۇر؟» ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: ئەي جەبرائىل! نېچۇكدىن يىغلامايكىم، ھەق تەئالاغە ئاسى ۋە نافەرمان بولدۇم، خۇداي تەئالا دەرگاھىدىن يىراق ۋە بېھىشتىدىن جۇدا بولدۇم. جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: يا، ئادەم! غەم يىمەگىل، خۇدانىڭ لۇتفى - ئىنايەتى يۇزلەندى، بۇ كەلىمەلەرنى ئەيغىل، تاكىم تەۋبەڭ قەبۇل شەرەفىگە يەتكەي: («سبحانك لااله الا انت ربى علمت سوء وظلمت نفسى فاغفرلى وانت الراحمين» ۋە يەنە «سبحانك ربى علمت سوء وظلمت نفسى تب على وانت تواب الرحيم») ۋە يەنە ئەيدىلەر: خۇداۋەندە مەنى ئۆز قۇدرەتىڭ بىرلە يارالتىڭ، ماڭا جان ئەتا قىلدىڭ ۋە يەنە چەندان لۇتق - ئىھسانلەر قىلدىڭ، ئەمدى، گۇناھىمنى ھەم مەغفىرەت قىلماساڭ، كىم قىلۇر ۋە ئۆزۈڭ ئەيدىڭ «سبقت رحمتى على غضبى» يەئنى «مەنىڭ رەھمەتىم غەزەبىمگە مۇقەددەمدۇر» چۇن بۇ سۆزلەرنى ئەيدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام تەۋبەلەرى قەبۇل بولغاندىن بىشارەت كەلتۇردىلەر.

بەيتۇل-مەئمۇرنى بىنا قىلغان بەيانى

ئانداغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ قەدلەرى ئانداغ بەلەندكىم، ئاسمانغە يەتەر ئەردىلەر ۋە فەرىشتەلەرنىڭ تەسبىھ ئاۋازىنى ئىشتۇر ئەردىلەر. بېھىشت ئارزۇسىدىن بۇ ئالەمدە ئارام ئالمادىلەر. خۇداي

تەئالا قەدلەرنى ئاتمىش گەز قىلدى، فەرشتىلەر ئاۋازى ئۇلغەتتىدىن مەھرۇم قالدىلەر. ھەق تەئالاغە مۇناجات قىلىپ ئەيدىلەر: «خۇداۋەندا، بىر گۇناھكى مەندىن ۋاقىئ بولدى، ئانىڭ جەزاسىغە بېھىشت نېئىمەتلەرنى مەندىن ئالدىڭ ۋە مەنى ئاسى ئاتادىڭ، ۋە يەنە چەندان بەلالەرغە مۇبتىلا قىلدىڭ؛ ئەمدى، قەددىمنى پەست قىلدىڭ، فەرشتىلەر ئاۋازىدىن مەھرۇم قىلدىڭ؛ پەرۋەردىگارا! ئۆز فەزلى كەرەمىڭ بىرلە ماڭا رەھم قىل، مەنىڭ گۇناھىمنى كەچۈرگىل، ماڭا بۇ ئالەمدە ئارام بەرگىل!» خۇداي تەئالا دۇئالەرنى مۇستەجاب قىلىپ، قىزىل ياقۇتدىن بىر ئۆي ئافەرىدە قىلدى، تاكىم ئانىڭ بىرلە كۆڭۈل غەمنى چىقارغايلەر، ئول ئۆيگە «بەيتۇل - مەئمۇر» ئات قويدىلەر. ھەزرەتى ئەمىرىل - مۇئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيتۇرلەر: «بەيتۇس - سۇراھ» ھەم ئاتادىلەر. كەئبە مۇئەززەم ئورنىدا قويدىلەر. ھەجەرىل - ئەسۋەدنى بېھىشتدىن كەلتۇرۇپ، ئۆينىڭ تامىغە قويدىلەر، ئول ئاق مەرۋاريددىن ئەردى، ئول ئۆي قىزىل ياقۇتدىن، ئافتابەك شۆئلە بەرۇر ئەردى. خۇداي تەئالا جەبرائىل ئەلەيھىسسەلامدىن فەرمان ئىبەردىكىم، «ئول ئۆي مېنىڭ ئۆيۇم، ئانى تەۋاف قىلسۇن، تاكىم كۆڭلى ئارام ئالغاي». ئاندىغكىم فەرشتىلەر ئەرشنى تەۋاف قىلۇرلەر. بەس، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ھەجنىڭ ئەركانى ۋاجىباتىنى تەئلىم بەردىلەر ۋە ئاندىن ئەرەفاتغە ئالىپ چىقدىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئەندۇھلەرى تولالىقىدىن ھەزرەتى ھەۋانى ياد قىلماس ئەردىلەر.

ھەزرەتى ھەۋا جىددە تاغىدا تائەتلەرى زىيادەلىكىدىن مەككە تەرەفىگە يۇردىلەر، بىلمەس ئەردىلەر قايان بارۇرلەر. ناگاھ ئەرەفاتغە يەتىدىلەر ۋە ئاندا ھەزرەتى ئادەمنى كۆردىلەر، بىر - بىرلەرنى تانۇدىلەر، بۇ ۋەجھىدىن ئول تاغ «ئەرەفات» ئاتاندى. بەس، ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە مەككەدە تۇرماق مۇيەسسەر بولمادى. بەيتىل - مەئمۇرنى تەۋاف قىلىپ، ھەزرەتى ھەۋانى ئالىپ، ھىندىستانغە ياندىلەر ۋە ئول تاغدا بولدىلەر. ھەر يىل ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام بەيتىل - مەئمۇرنى ساغىنىپ، ھىندىستاندىن مەككەگە بارىپ ئەركەن، ھەجنى تەمام قىلىپ يانار ئەردىلەر. تا قىرىق يىل بۇ مىنۋالدا ئۆتتى. ھەر يەرگە قەدەم قويدىلەر، ئول يەر شەھەر ۋە ئاباد بولدى. ئىككى قەدەملەرى ئاراسى ئۇچ كۇنلۇك يول ئەردى، دەشت - بەيابان بولدى. ئول

بەيت تا ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرنغىچە بار ئەردى. بەس، توفان چىقار ۋەقتدە، ھەق تەئالا ئاسمانغە ئىلتتى، ئورنىغە بىر تاغ خۇدانىڭ فەرمانى بىرلە كەلىپ تۇردى. تاكىم توفان سۇيىدىن ئاندا يەتمەگەي. ئول تاغ ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرنغە ئاندا ئەردى. مەككەنىڭ ئورنىنى ھىچ كىم بىلمەس ئەردى. ھەق سۇبھانە ۋەتەئالانىڭ فەرمانى بىرلە ئول تاغ ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ۋەقتلەرىدە ئورنىغە باردى. كەئبەنىڭ ئورنى زاھىر بولدى ئەرسە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام خۇدا يۈمرى بىلە تاش خانەئى كەئبەنى بىنا قىلدىلەر. مۇندىن خەبەر بەرۇر كىم، «ازابواءنالابراھىممكان البيت». بەئزەلەر: بەيتىل - مەئمۇر ئاسماندا ئەمەس ئەردى، ئادەم ئەلەيھىسسەلام خۇدانىڭ ئەمرى بىلە قىزىل ياقۇتتىن بىنا قىلغان ئەردىلەر. ۋەقتىكى، ھەزرەتى ئادەمنىڭ تەۋبەلەرى قەبۇل بولدى، بۇ ئالەمدە ئارام ۋە قەرار ئالدىلەر؛ ھەق تەئالا بېھىشتىدىن مىۋە گۇنا - گۇن ۋە كۇللىھاي رەنگارەڭ ئىبەردى، ئانداغكىم، ئامرۇد، بادرىڭ؛ ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئول ئامرۇدنى ئاندا تىكتىلەر ئەرسە، ئۇلۇغ دەرەخت بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئەسالەرى ئامرۇد شاخىدىن دەپدۇرلەر. ھەق تەئالا بېھىشتىدىن ئىبەرگەن مىۋەلەردىن ئون قىسىم مىۋەنىڭ پوستى بار ئەردى، ئىچىدە ئۇرۇغى يوق ئەردى. بۇ — ياڭاق، بادام، پىستە، گۇنار، بەللۇت، سىياھ تۇت، ئانار، جوزھىندى، مور؛ ۋە يەنە ئوننىڭ پوستى يوق، ئۇرۇغى باردۇر، ئول — ئۇرۇك، شاپتالۇ، ئەين ئالۇ، خورمە، جىگدە، سىبەك ..... ، مىسىل، شاھلۇك؛ ئون مىۋەنىڭ پوستى ھەم يوق، بۇلەر — ئالما، ئامرود، بىھى، ئۇزۇم، ئۇجمە، ئەنجىر، قاغۇن، خىيار، بادرىڭ. بۇ مىۋەلەرنى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ھىندىستاندا دەرەخت تىكتىلەر. ئاندىن ھەممە ئالەمغە يايىلدى. بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر كىم، خۇداي تەئالا ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسالامغە فەرمان قىلدىكىم، «ئادەمغە ئەيغىل، بارىپ خانەئى كەئبەنى بىتا قىلسۇن، سەن ئول يەرنى كۆرسەتىپ، بىنايى كەئبەنى تەئلىم بەرگىل.» بەس، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام فەرمان كەلتۇردىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئول ئۇينى ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلامنىڭ تەئلىملەرى بىرلە، كۆھى ھەرا، كۆھى زەيتا ۋە تۇرى سينا، كۆھى جودى — بۇ تۆرت تاغنىڭ تاشلارىدىن بىنا قىلدىلەر. بۇ

تاغلارنىڭ ئۆزگە تاغلارگە قەدرى ۋە شەرافەتى مەئلۇم بولدى. بۇ ئۆي تەمام بولدى ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ھەجەرىل ئەسۋەدنى ئول ئۆينىڭ بىر تامىدە قويدىلەر، ئايەڭ تابش قىلۇر ئەردى. كافىرلار ئىلكى تولا تەگدى ئەرسە، تىيرە بولدى. ئاندىن ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئەركانى ھەجنى تەئلىم بەردىلەر. ئاندىن ندا قىلدىلەركىم، «ئەي ئادەم ئۇرۇغى! سىزلەرگە ھەق تەئالا بىر ئۆي بىنا قىلدى ۋە ئانى تەۋاپ قىلماقغە فەرمان قىلدى؛ ھەر كىمگەكى ھەق تەئالا تەۋاپ قىلماقنى روزى قىلدى، ئاناسى سۆلبىدە ئول ندانى ئىشتىپ جەۋاب بەرگەنلەردۇر كىم («لبيك اللهم لبيك لاشريك لك لبيك ان الحمد والنعمه لك والملك لاشريك لك»). ئادەم ئەلەيھىسسەلام تا ۋەفات بولغۇنچە ھىندىستاندىن كەلىپ، ھەج ئەدا قىلۇر ئەردىلەر. قەبرەلەرى ھەم كۆھى سەراندىبدەدۇر. ۋە يەنە ئول نىمەرسەكىم، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە بەردى، تۆمۇر ئەردى، ئاننىڭدىن ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام دېھقانلىق ئەسبابىنى ئەنتىلەر. ۋە يەنە بىر تونۇر ئەنتىلەر، ئول تونۇر ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ توفانلەرىغچە بار ئەردى. ئول توفان تونۇردىن چىقتى. ئول تونۇر ئەردىكىم، ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر «وفارالتنور». ئەمىرىل مۆئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيتىپدۇرلەر: «وفارالتنور سۇبھ ۋەقتىدۇر.» ئاندىن كېيىن، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام بىر قوي كەلتۇرۇپ، يۇڭىنى ئالىپ، ھەزرەتى ھەۋاغە ئىگىرمەكنى، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە توقۇماقنى تەئلىم بەردىلەر. ئاننىڭدىن بىرنى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام كۆڭلەڭ كىيدىلەر، بىرنى ھەزرەتى ھەۋا كىيدىلەر، ئانداغكىم باشدىن ئاياغلەرىنى ياپتى. ئول ئۆيكىم يەر يۈزىدە بىنا قىلدى، خانەئى مۇبارەڭ ئەردى ... مەككەنى بەككە ئاتاپدۇر، بەككە دەپ خەلايىق تولا يىغىلغان يەرنى ئەيتۇرلەر. مۇندىن ئەۋۋەل ھىچ كىم ئۆينى بىلمەس ئەردى. ئاندىن ھەق تەئالا ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە روي زەمىننى بەردى. ھەر مەخلۇق مەۋجۇدىكى يەر يۈزىدە بار ئەردى، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە فەرمان بەردار قىلدى، تاكىم خاھلاغانىنى يىدىلەر ۋە بەزمەنى ئىشلەتتىلەر.....

ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ھەزرەتى ھەۋادىن ئۈچ فەرزەندى بولدى، بىر يىلدىن تولا ئۆمۇر كۆرمەي ئۆلدى. تۆرتىنچى فەرزەندى. ھابىل بولدى

ئەرسە، ئىبلىس ئادەم ئەلەيھىسسەلامغا ئەيدى: «ئەي ئادەم، مەن فەرزەندلەرىڭ ئۈچۈن بىسيار غەمكىندۇر مەنكىم، ھېچ بىرى تۇرمايدۇر.» ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «ئۆلمەك ۋە تىرىلمەك خۇدانىڭ ئەمرىدۇر - ھۆكمىدۇر.» ئىبلىس ئەيدى: «مەنىڭ كۆڭلۈمگە فال كەلۈركىم، ھەۋانىڭ قۇرساقىداقى بۇ فەرزەندنىڭ سەھەت ۋە سالىم، خۇشرۇي ۋە ئۆمرى ئۇزۇن ئوغۇلدۇر». ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «ھەق تەئالادىن ئۈمىدىم باردۇر.» ئىبلىس ئەيدى: «ئەگەر شۇنداق بولسا، بۇ ئوغۇلۇڭنى ماڭا بەرگەيسەن ۋە ماڭا بەندە قىلىپ، ئەبدۈل - ھېبرىس ئات قويغايسەن» ئىبلىسنىڭ ئاتى ھېبرىس ئەردى. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئىبلىسنىڭ سۆزىنى قەبۈل قىلدىلەر. بەس، ھەۋا بىر ئوغۇل تۇغدىلەر، ناھايىتى خۇشرۇي ۋە تەندۇرۇست. ئىبلىس ئەيدى: «ئەي ئادەم، كۆرمەسمۇ سەنكىم، مەنىڭ فالىم راست كەلدى، ۋەئدەگە ۋەفا قىلغىل، ماڭا ۋە ساڭا فەرزەند بولغاي» ..... ھەزرەتى ئادەم بىرلە ئىبلىسنىڭ ئاراسىدا دوستلۇق ۋاقىئ بولۇپ، ئۆز فەرزەندلەرىنى ئاڭا فەرزەند قىلغانلەرى خۇداي تەئالا دەرگاھىدا ناپىسەند بولدى. چۈنكى پەيغەمبەرلەردىن گۇناھ سەغىرە، گۇناھ كەبىرە بولۇر. ئىبلىس ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە بۇ جەھاندا فەرىب بەرمەكى بۇ ئەردى..... بەس ئول فەرزەندلەرى ۋەفات بولدى. ھەق تەئالا يەنە فەرزەند بەردى ۋە ئاڭا شىش ئات قويدىلەر؛ ئول پەيغەمبەر بولدى ۋە ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامدىن كېيىن يەر يۈزىگە خەلىفە بولدىلەر. ئاندىن كېيىن ھەممە پەرزەندلەرى تۇردى، ھابىل ۋە قابىل. بەس، شىش ئەلەيھىسسەلامدىن كېيىن ھەزرەتى ئادەمنىڭ ھەممە ئىككى فەرزەندلەرى بولدى، بىرى ئوغۇل، بىرى قىز؛ بىرىنى بىرىگە ئالىپ بەردىلەر. بەس، قابىل بىرلە بىر قىز تۇغۇلدى، بىسيار خۇشرۇي. ھەزرەت ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئانى ھابىلغە ئالىپ بەرۇر بولدىلەر ئەرسە، قابىل ئەيدى: «بۇ مەنىڭ ھەمراھىم» ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «ئىككۇ قۇربانلىق قىلىڭلار، قايسىڭلارنىڭ قەبۈل شەرافەتى تاپسە، ئانىڭ بولسۇن». قۇربانلىق قەبۈل بولغانى نىشان ئول ئەردىكىم، ھەركىم قۇربانلىق قىلىپ، ئەگەر قەبۈل بولسە، ئاسماندىن ئىككى قاناتى كۆك، ئۆزى قىزىل بىر نەرسە كەلىپ، ئول قۇربانلىقنى كۆيدۈرۈپ كەتەر ئەردى ۋە ئەگەر قەبۈل بولماسا ئاڭا كەلمەس ئەردى ۋە قۇربانلىق ئىگەسى شەرمەندە بولۇر

ئەردى. بەس، قابىل ۋە ھابىل ئىككۆلەن قۇربانلىق ئالىپ باردىلەر. ھابىل قويچى ئەردى، بىر سېمىز فاقلان كەلتۈرۈپ قۇربانلىق قىلادۇرغان يەردە قويدى. ئول قابىل دېھقان ئەردى، ئول ھەم ئاندا قويدى. ئول ئوت مەسەللىك نەرسە كېلىپ ھابىلنىڭ قۇربانىنى كۆيدۈردى، قابىلنىڭ قۇربانىغە باقمادى ئەرسە، قابىل ئېيدى: «ئەي ھابىل، مەن سەنى ئۆلتۈرۈرمەن». ھابىل ئېيدى: «ھەق تەئالا پەرھىزكارلار قۇربانلىقىنى قەبۇل قىلۇر، ئەگەر سەن خۇدادىن قورقماي، مەنى ئۆلتۈرۈر بولساڭ، مەن پەرۋەردىگار ئالەمدىن قورقۇپ، ساڭا قول سۇنماسمەن.» بەس، قابىل ھابىلنى ئۆيقۇلۇغ تاپىپ، بىر تاش بىلە باشىغە ئۇرۇپ ئۆلتۈردى. يەر يۈزىدە فەرزەندى ئادەمدىن ئول خۇنى ناھەقكى ژاقىڭ بولدى — بۇ ئەردى..... ۋەقتىكى، ھابىلنى ئۆلتۈردى ئەرسە، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامدىن قورقۇپ، ھابىلنى كۆتەرىپ يۈرۈر ئەردىلەر ۋە بىلمەس ئەردىكىم، نېچۈك ياشۇرغاي. بەس، ھەق تەئالا ئىككى ساغىزغانىنى ئىبەردى، بىرى بىرىنى ئۆلتۈردى، تۆمشۇقىدا چۇقۇر كاۋلاپ كۆمدى. قابىل مۇنى كۆردى، ھابىلنى يەرگە كۆمۈپ پىنھان قىلدى. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ھەممە پەرزەندلەرىنى قابىلغە تاپشۇرۇپ، ھەجگە بارغان ئەردىلەر. قاچانكىم يانىپ كەلدىلەر ئەرسە، ھابىلنى كۆرمەدىلەر؛ ئېيدىلەر «ھابىلنى يوق قىلىپدۇر» دەپ، ئاڭا لەئنەت ئوقۇدىلەر. بەس، قابىل مەلئۇن بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام قاشلارىدا بولالمادى، ئول ھەمزادىنى ئالىپ يەمەن تەرەفىگە كەتتى ۋە ئاندا ئۆلدى.....

فەسلى دەستان
مەقالەئى ھەزرەتى ئادەم ۋە شىش ئەلەيھىسسەلام پەيغەمبەرلىكلەرى

بەياندا كەلتۈرۈپدۇركىم، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە يۈز يىگىرمە يىلدا ئاتمىش سەھىفە ئىنزەل قىلدى. بەئزەن يىگىرمە دەپدۇرلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام بۇ سەھىفەلەرنى كەلتۈرۈپ، ھۇرۇفى

مۇنەججىمنى ئۆزگەرتىلەر. ۋەقتىكى، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۆمرىلەرى، تەۋبەلەرى قەبۇل بولغاندىن كېيىن يۈز ئوتتۇز يىل ئۆتتى. قابىل ھابىلنى ئۆلتۈرۈپ بەش يىلدىن كېيىن، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئادەمگە بىر ئوغۇل ئەتا قىلدىكىم، يالغۇز تۇغۇلدىلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام كەلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «يا، ئادەم! بۇ ئوغلۇڭ ھابىلنىڭ ئۇۋەزىدۇر، مۇڭا شىش ئات قويغىل». «شىش» ئىبران تىلىدۇر، ئەرەبى تىلدا «ھەيبە - تۇللاھ» دېمەك بولۇر.

بەس، ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلام چوڭ بولدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ھەممە فەرزەندلەرنگە ئۇلۇغ قىلىپ، ئۆز ئورۇنلەردە يەر يۈزىگە خەلىفە قىلدىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ۋەفات بولغانلەردىن كېيىن، ھەممە فەرزەندلەرنگە پەيغەمبەر بولدىلەر. تەمامى ئەۋلادى ئادەمنىڭ نەسەبى نەسەبلەرى ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلامغە يەتەر. چۈنكى ھەزرەتى ئادەمنىڭ ئۆزگە فەرزەندلەرنىڭ نەسلى قالغان ئەمەسدۇر .....

فەسلى دەستان
ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ
ۋەفاتلەرى زىكرى

ئۆلۈمالەر ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۆمۈرلەردە ئىختىلاف قىلىپدۇرلەر، تولاراق مىڭ يىلغە ئىتتىفاق قىلىپدۇرلەر. كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ زەررىيەلەرنى گۈرۈھ - گۈرۈھ تائىفە كۆرسەتتى ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسەلام تائىفەلەرنى كۆردىلەر، بۇلار ئاراسىدا بىرلەرنى كۆردىلەر كىم بىسىار يىغلادىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئول تاغ ئۆزرەسىدە يىغلاغانلەرى يادلەرغە كەلدى؛ ئەيدىلەر: «ئىلاھا، بۇ كىمدۇر؟» «بۇ سەنىڭ فەرزەندلەرىڭدىن بىر پەيغەمبەردۇركىم، ئاتى داۋۇد، مۇنىڭدىن بىر گۇناھ

ۋاقىتنى بولۇر» .

ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ رەھمىلەرى كەلدى. ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا! مۇنىڭ ئۆمرى قانچىدۇر؟» خىتاب كەلدى: «قىرىق يىلدۇر» . ئەيدىلەر: «خۇداۋەندا، مەنىڭ ئۆمرۈمدىن ئاتمىشنى ئاڭا بەرگىل، تاكىم يۈز يىل بولسۇن.» ھەق تەئالا بۇ دۇئالەرنى مۇستەجاب قىلدى. ۋەقتىكى، ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۆمرىلەردىن توققۇز يۈز قىرىق يىل ئۆتۈپ ئەردى. ھەزرەتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلام جان ئالغالى كەلدىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر كىم: «ئەي مەلەكىل - مەۋت! غەلەت قىلىپسەنكىم، ھەق تەئالا ماڭا مىڭ يىل ئۆمۈر ۋەئدە قىلىپ ئەردى، ھۇنۈز ئاتمىشى يىل باردۇر!» ھەزرەتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «مەن غەلەت قىلمادىم، لېكىن سەن ئۆمرۈڭدىن ئاتمىشنى فەرزەندىڭ داۋۇدغە بېرىپ ئەردىڭ» دېدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام تاندىلەر. فەرمان كەلدىكىم: «ئەي، مەلەكىل - مەۋت، يانغىل! تاكىم مىڭ يىل تەمام بولسۇن؛ داۋۇدنىڭ ئۆمرى ھەم يۈز يىل بولسۇن». خەبەردە ئانداغ كەلىپدۇركى، ۋەقتىكى، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئاغرىدىلەر ئەرسە، يىگىرمە كۈندىن كېيىن ھەق تەئالا ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلامنى ئىبەردى ۋە فەرمان قىلدىكىم، «شىشنى خەلىغە قىلسۇن!» بەس، ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلامنى چىرلادىلەر ۋە خەلىغە قىلدىلەر، ئانچە ئەيتۇر سۆزلەرنى ئەيدىلەر. ئەرتەسى — يىگىرمە بىرىنچى كۈنى ۋەفات بولدىلەر.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلام پەيغەمبەر بولغانلەرى زىكرى

ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلامنى ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلامغە ئىبەردى ۋە فەرمان قىلدىكىم: «ئەۋۋەل كىتابلەركى ئىبەرىپ ئەردىم، ئانداقى ئەمر نەھىلەرنى فەرزەندلەرىگە يەتكۈرۈپ، شەرت ئالسۇنكىم، فەرامۇش

قىلماغايلەر. » ئانداغكىم، ئادەم ئىبلىسنىڭ مىكرى بىرلە ئەھدىنى ئۇنۇتۇپ بېھىشتىدىن چىقتى. ۋە يەنە فەرمان ئىبەردى: «ئادەمنى يۇپ - تاراپ، كەفەن قىلىپ، دەفن قىلسۇن. » بەس، شىش ئەلەيھىسسەلام فەرماننى بىجا كەلتۇردىلەر. ئانداغكىم، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى ئادەمنى يۇپ، كەفەن قىلماقنى تەئلىم بەردىلەر. بېھىشتىدىن كەفەن كەلتۇرۇپ يۇرگەپ، ئەيدىلەر «نەمازنى ئۆتەگىل. » ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «سەن ئۆتەگىل». ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «ئاتاڭ ئورنىدا خەلىفەدۇرسەن، نەمازنى ئۆتەمەك ساڭا لازىمدۇر. » بەس، شىش ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى ئادەمگە نەماز ئۆتەدىلەر ئوتتۇز تەكبىر بىرلە؛ ئاندىن تۆرت تەكبىر ۋە بۇ تەرىقەدە دەفن قىلماق فەرزەندلەرىگە سۇننەت قالدى. ئوتتۇز تەكبىر بىرلە ئۆتەمەك ھەزرەتى ئادەمنىڭ شەرافەتلەرىگە ئەردى. ئاندىن كېيىن، كۆتەرتىپ دەفن قىلدىلەر. ئۆلۈمالەر ئىختىلاف قىلىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئادەمنىڭ قەبرەلەرى قايدا ئەردى؟ بەزلەر ھىندىستاندا سەراندىپ تاغىدا، دىگەر گۇرۇھى مەككەدە ئەبۇ قەيس تاغىدا دەپدۇرلەر. ۋە يەنە كەلتۇرۇپدۇر: ھەزرەتى ھەۋا ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامدىن كېيىن بىر يىلدىن كېيىن ۋە فات بولدىلەر. ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلام ئۇلەرنى ھەم ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام بىرلە بىر يەردە دەفن قىلدىلەر.

ۋە يەنە ئانداغ رەۋايەت قىلىپدۇرلەركىم، ھەق تەئالا ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام زەمانەلەردە توفان ئىبەرۇر بولدى. ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى ھەۋا بىرلە ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۇستىخانلەرىنى ئاچىپ، كېمەگە سالدىلەر. قاچانكىم كېمەدىن چىقتىلەر ئەرسە، ھەر ئىككۇلەرىنى بەيتىل - مۇقەددەسدە دەفن قىلدىلەر، قەبرەلەرى ئانداۋۇر.

بەس، شىش ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئورۇنلەردا خەلىفە بولدىلەر. بۇ ۋەقتدە ھەزرەتى ئادەمنىڭ فەرزەندلەرى قىرىق مىڭ بولۇپ ئەردىلەر ۋە بۇلارنىڭ ھەممەسىگە ئۇلۇغ بولدىلەر. تەمام ئۇمۇرلەرىنى مەككەدە ئۆتكەردىلەر. ھەر يىل ھەج تەۋاف قىلۇر ئەردىلەر. ئالەمنى ئابادلىق قىلدىلەر. ئۇمۇرلەردىن ئالتە يۈز ئەللىك يىل ئۆتتى

ئەرسە، فەرزەند تاپتىلەر، ئاڭا ئانۇش ئات قويدىلەر. ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۆمۈرلەرى توققۇز يۈز ئون ئىككىگە يەتكەندە ئانۇشنى ئونۇش ئات قويدىلەر، ئۆز ئورۇنلەردە خەلىفە قىلدىلەر. ئانىڭ فەرزەندى بىسيار ئەردى. فەرزەندلەردىن بىرى ھەممەدىن ئالىم ۋە فازىل بولدى ۋە ئاتى قەينان ئەردى. ئونۇش توققۇز يۈز ئەللىك يىل ياشادى، ئاندىن ئۆلدى. قەينان خەلىفە بولدى، بۇ ئىككىسى پادىشاھ بولدىلەر، پەيغەمبەر بولمادىلەر. قەينانىنىڭ ئەۋلادى تولا بولدى. فەرزەندلەرى ئاراسىدىن مەھلائىل ئاتلىغ بىرىنى خەلىفە قىلدىلەر. قەينان سەككىز يۈز قىرىق يىل ئۆمۈر كۆردى، ئاندىن مەھلائىل ئوغلىنى ئۆز ئورنىدا قويدى، ئول توققۇز يۈز يىگىرمە ئالتە يىل تىرىكلىك قىلدى، قىزى تولا بولدى، بىر ئوغۇل تاپتى، ئاتىنى ئەخنۇخ قويدى. ئول ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامدۇر. ئەخنۇخ ئىبران تىلىدۇر، ئىدرىس ئەرەبىدۇر. شىش ئەلەيھىسسەلامدىن ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامغىچە ھىچ پەيغەمبەر كەلمەدى.

فەسلى دەستان
مەقالەئى ئاتەشپەرەست پەيدا بولغانى بەيانى

بىلمەك كېرەك، ئول كىمەرسەكىم، ئونغە تاپىندى - قابىل ئەردى، ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقىتلەرىغچە تىرىك ئەردى. ئانىڭ چەندان فەرزەندى بولدىكىم، ئەدەدىنى كىشى بىلمەس ئەردى. ئول ئەۋلادى بىرلە شامنىڭ تاغلارىدا ئەردى. نەھايىتى پىر بولدى ئەرسە، بىر كۈن ئىبلىس كەلدى، ئەيدى: «ئەي، قابىل! بىلۈرسەنمۇكىم، ھابىلنىڭ قۇربانلىقىنى نېچۈكدىن ئىختىيار قىلدى ۋە سەنىڭ قۇربانلىقىڭنە نە ۋەجھەدىن باقمادى؟» قابىل ئەيدى: «بىلمەسمەن.» ئىبلىس ئەيدى: «ھابىل ئوتغە تابىنغان جەھەتدىن قۇربانلىقىنى قەبۇل قىلدى. سەن ھەم ئوتغە باش ئۇرغىل، تاكىم، سەندىن خۇشنۇد بولغاي. بۇ يەر يۈزىكىم، سېنىڭ ئەردى، ساڭا ۋە ئەۋلادىڭغە بولغاي.» قابىل ئوتغە سەجدە قىلدى ۋە ھەممە

فەرزەندلەرنى ئوتغە باش ئۇرماقغە بۇيرۇدى. ھەممە ئاتەشپەرەست بولدىلەر، ئەۋلادى بىرلە ئاتەشپەرەستلىكدە ئۆلدى. ئانىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى، بىسيار شوخ ۋە ئويۇن - كۇلكىگە مايىل بولدىلەر. ئەسبابى نەغمە تەييار قىلىپ ئەردى. ئۇلارنىڭ ئىشى ھەمىشە شەراب ئىچمەك ئەردى، ئوتغە تاپىنماق ۋە بى نىكاھ خاتۇن ئالماق. يەنە بىر تائىفە - ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئەۋلادلەردىن - بۇلارنىڭ ئەيش ۋە نەشاتلەرنى ئىشىتىپ، ئۇلارغە قوشۇلدىلەر. خاھ ئاناسى، خاھ بىر تۇغقانى بولسۇن، خاھلاغانلەرنى ئالدىلەر. بۇ تەرىقەدە، تا يۇز يىلدىن كەمرەك مەھلدە، ھەممە فەرزەندى ئادەم ئەلەيھىسسەلام ئاتەشپەرەست بولدىلەر.

بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامنى ئۇلارغە پەيغەمبەر ئىبەردى. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلام ئۇلارنى ئىمان ئىسلامغە تەكلىف قىلدىلەر، ئول يامان ئەفئاللەردىن نەھى قىلدىلەر. ئازراقى ئىمان كەلتۇردى، ئاتەشپەرەستلىكدىن تاندىلەر. تولاراقى ئاتەشپەرەستلىكدە قالدى. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلام ئۇلار بىرلە جەڭ قىلدىلەر ۋە ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلام ئۇچ يۇز ئاتمىش بەش يىل ئۆمۇر كۆردىلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئۇلارغە ئوتتۇز سەھىفە كەلتۇردىلەر.

ئول كىشىكىم، ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامغە ئىمان كەلتۇردى، ئول تائىفەلەردىن بىرى ئەردىكىم، ھەمىشە زۇھد - تەقۋا قىلۇر ئەردى ۋە ئۇلارغە ھەرگىز قوشۇلماس ئەردى. ئول كىمەرسەكىم، ئىگىن تىكمەكنى چىقاردى. مۇندىن ئىلگەرى قوي يۇڭنى ئىگىرىپ، يا تىۋە، يا كالا تىرەسنى ياپىنۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلام ئىگىن پىچىپ كۆڭلەك - ياپچام قىلىپ كىيدىلەر. تەمام خەلايىق بۇلاردىن ئۆزگەندىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرنى ئاسمانغە ئىلتتى.

ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامنىڭ بىر ئوغلانلەرى بار ئەردى، ئاتى «مەتەۋ شالەخ» ئاتلىغ، ئول يەتتە يۇز يىل ئۆمۇر كۆردى ۋە ئاخىر ئۆمرىدە بىر ئوغۇل تاپتى، مەلىك شاھ ئات قويدى، ئىككى يۇز ئون توققۇز يىل ئۆمۇر كۆردى، ئاندىن ئۆلدى. مەلىك مۇسۇلمان بولدى، خەلقنى ھەق تەئالانىڭ قۇللۇقىغە باشلادى ۋە تولا خەلايىق مۇنىڭ سۆزى بىرلە ئاتەشپەرە

ستلىكدىن ياندىلەر. ئول مەلىكنىڭ بىر ئوغلى بولدى، ئاڭا نوھ ئات قويدى، يەتتە يۈز سەكسەن يىل ياشادى. ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەردە خەلايىق ھەر تەرەپقە ئەردىلەر. بەزى ئاتەشپەرەست ۋە بەزى بۇتپەرەست، بەزى تائىفە ئايغە تاپىنۇر ئەردى؛ بەزى ئافتابغە تاپىنۇر ئەردى. ھەق تەئالا ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنى پەيغەمبەر ئىبەردى. ھەزرەتى ئىدرىسىدىن تا ھەزرەتى نوھغچە ھىچ پەيغەمبەر كەلمەدى. ئەمما پادىشاھ بولدىكىم، بەزەسى تەمام جەھانغە پادىشاھلىق قىلدى ۋە بەزەسى بىر مۇنچە خەلايىقغە ھۆكۈم سۈردى.

فەسلى دەستان
كەيۇمەرسنىڭ پادىشاھلىقى بەيانى

مۇنىڭ بارەسىدە خىلاف تولادۇر، ھەركىم بىر تەرەپقە ھىكايە قىلىپدۇر. ئول ئادەمنى گىل شاھ ھەم دەپدۇرلەر. چۇنكى گىلدىن ياراتىلدى، گىلغە پادىشاھ بولدى. «كەيۇ مەرس» ئەجەم تىلىدۇر، «زىندە گويا» دىمەك بولۇر. تائىفە ئەخبار ۋە ئەھادىس دەنالەرى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ نەبرەلەرى دەپدۇرلەر. كەيۇمەرس جۇفتى بىرلە مەبنىي ۋە مۇشابىھدىن ئەردى، ئادەم سۆرەتىدە يەردىن ئۇنگەن. ھەق تەئالا دېۋ - پەرىگە قەھر قىلماق ئۇچۇن ئاڭا جان ئەتا قىلدى..... ئانۇشكىم كەيۇمەرس ئولدۇر. ئالەمگە پادىشاھ ئول بولدى. بىننى مۇقەننەئ ئەيتۇر: ۋەقتىكى، كەيۇمەرس پادىشالىقغە ئولتۇردى ئەرسە، سىپاھ ۋە لەشكەرى تولا ئەردى. دېۋ - پەرى بىرلە جەڭ قىلدىلەر. ئۆلۇمائى ئىسلام ئەيتۇرلەر: كەيۇمەرس ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام فەرزەندلەرىدىن ئەردى. ۋەقتىكى، ھەزرەتى شىش ئەلەيھىسسەلام ۋەفات بولدىلەر. بۇلار ئاراسىدا خىلاف - نىزاڭ پەيدا بولدى. كەيۇمەرس فەرزەندلەرىنى باشلاپ تاغقە كەتتى ۋە ئاندا ۋەتەن تۇتۇپ، ئەۋلادى تولا بولدى. ئاندا شەھەرلەر، ۋەتەنلەر بىنا قىلدىلەر. كەيۇمەرس خۇشرۇي ئەردى، ئانى كەھۇ مەرس ئاتابدۇر. ئاندا دېۋلەر ۋەتەن تۇتقان ئەردى. ھەق تەئالانىڭ ئەمدادى بىرلە ئانى قوغلادى. ئانىڭ سىلاھ ۋە ياراغى سالغۇ ۋە

تایاق ئەردىكىم، ئاڭا ئىسمى ئەزەم پىتىكلىك ۋە ھەر يەرگە بارسا ئىسمى ئەزەم خاسىيەتىدىن دېۋلەر قاچار ئەردى. كەيۇمەرسنىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى، دەلىر ۋە مەردانە، ھۇشەڭ ئاتلىغ؛ ھەمىشە ھەق تەئالاغە قۇللۇق قىلۇر ئەردى. ھەر بار ئاتاسى قاشىغە كەلسە سوراڑ ئەردىلەركىم: «قايسى ئىش ياخشىدۇر؟» ئاتاسى ئەيتۇر ئەردىكىم: «خەلقغە بىئازارلىق، خۇداغە قۇللۇق ۋە پەرھىزكارلىق.» ھۇشەڭ ئەيدى: «تاڭەتدە ئۆز ئىختىيارىچە قىلسە بولۇر، ئەمما بىئازارلىق كۆڭلىگە سالماغۇنچە بولماس.»

بەس، ئول دېۋلەركىم، كەيۇمەرسدىن شىكەست تاپغان جەھەتدىن ھۇشەڭنى تەنها كۆرۈپ ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلدىلەر، تاكىم ئاتاسى كۆڭلى شىكەست تاپغاي. مۇڭا قۇدرەت تاپماي يۇرۇر ئەردى. بىر كۈن ھۇشەڭ باشىنى سەجدەگە قويۇپ ئەردى، دېۋلەر مەھەل تاپىپ، تاغنى كۆتەرىپ باشىغە سالىپ ھەلاك قىلدىلەر. كەيۇمەرسنىڭ كۆڭلى ساف ۋە ئوچۇق ئەردى. بۇ ۋاقىئەدىن كۆڭلىگە غەم پەيدا بولدى، ئەمما بائىسىنى بىلمەس ئەردى. ھەر قاچانكىم كۆڭلى غەمكىن بولسە، ئول فەرزەندى قاشىغە بارىپ، كۆڭلى غەمىنى چىقارۇر ئەردى. ھەر تەئامكى فەرزەندلەرى كەلتۈرسە، ئانى ئالىپ قويۇپ، ئول ئوغلىغە ئالىپ بارۇر ئەردى؛ ئول ئازراق يەپ، قالغانىنى قۇشلارغە بېرۇر ئەردى ۋە ئاڭا بىسيار ئۇلفەت ئالغان ئەردى. كەيۇمەرس بۇ نەۋبەت بىسيار تەئاملەر ئالىپ، ئوغلى قاشىغە بارغالى چىقتى. يولدا بىر جۇغز ھەيبەتلىك ئاۋاز قىلدى. كەيۇمەرس يەتىپ باردى، ئۇچۇپ يىراقغە بارىپ، يەنە ئاۋاز قىلدى. كەيۇمەرس ئۆزىگە ئەيدى: «مەنىڭ بۇ غەمىم ۋە بۇ جۇغزنىڭ ئاۋازى بىر ۋاقىئەدىن خەبەر بېرۇركىم يالغان ئەمەسدۇر.» بەس، ئەيدى: «ئەگەر بۇ خەبەرنىڭ ياخشىلىقدۇر، تا جەھان باقىدۇر. سەندىن ياخشى فال قالغاي؛ ئەگەر يامان خەبەر ئەيتۇرسەن، سەندىن فالى شۇم قالغاي.» كەيۇمەرس تاغ باشىغە چىقتى، ئوغلىنى ئۆلۈك تاپتى. ئاندا بىسيار يىغلادى. بۇ ئەردىكى، جۇغزدىن خەلق نەفرەت قىلۇرلەر ۋە ئاۋازىدىن شۇم فال ئالۇرلەر. كەيۇمەرس بىلمەدىكىم، فەرزەندىنى نېچۈك قىلغاي. بەس، ھەق تەئالا ئول تاغدا بىر چاھ پەيدا قىلدى، ئاندا كۆمدى. ئاتەشپەرەستلەر ئەيتۇرلەر: كەيۇمەرس ئول تاغدا بىر زەرب ئۇردى، ئول تاغ يارىلدى ۋە شىكاف بولدى. ئاندا كۆمۈپ، ئول شىكاف ئۆزەسىدە ئوت

ياندۇردى، تاكسم دېۋلەر ئۇستىخانىنى ئالماغايلەر. ئول ئوت تا بۇ ۋەقىتغىچە ھەر كۇن ئون مەرتەبە ھەۋاغە ئۆرلەپ، ئول قۇدۇغقە پەيۋەست بولۇر. بەس، كەيۇمەرس ئوغلىنى دەفن قىلىپ، ئۇچ كۇن ئول قۇدۇغ باشىدا يىغلاپ دۇئا قىلدىلەركىم: «خۇداۋەندا! فەرزەندىمنى ئۆلتۇرگەن كىشىنى ماڭا كۆرسەتكىل.» بىر كېچە تۇشىدە كۆردىكىم، بىر پىرى مەردى كەلدى، ئەيدى: «ھەق تەئالا ساڭا چەندان فەرزەند بېرىپدۇر ۋە يەنە ھەم بېرۇر. سېنى جەھانغە پادىشاھ قىلىپ، تەمام خەلايقنى فەرمانبەردار قىلىپدۇر. بىر قەزايى ئىلاھىغە مۇنداغ ناسپاسلىق قىلماغايسەن!» كەيۇمەرس ئەيدى: «مەن خۇدانىڭ قەزاسىغە رازىدۇرمەن، قايداغ خاھلاسا قىلۇر. ئەمما تىلەرمەنكى، فەرزەندىمنى بۇ ھالدا كىم ئۆلتۇرۇپدۇر، ئانى بىلسەم». ئول پىر ئېيدى: «گۇرۇھى دېۋلەر ئۆلتۇردى، مەكانى فىلان يەردەدۇر» — دەپ كۆرسەتتى. بەس، كەيۇمەرس ئۇيقۇدىن ئويغانىپ شۇكر بېجا كەلتۇردى، نالە ـ فىغان قىلغانىغە تەۋبە قىلىپ، ئۆزرەلەر ئەيتدى. ئول قۇشلار كىم ھۇشەڭغە ئۇلفەت ئالغان ئەردى، ئول تەئاملەرنى ئاڭا بەردى. ئاندىن ئانداغ غەزەب بىرلە قوپتىكىم، ھەر كىشى كۆرسە ھەيبەتىدىن قورقۇپ (ھەزرەتىى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ فەرزەندلەرى ئاراسىدا ھەممەدىن دىلاۋەرلىك، قۇۋۋەتلىك ۋە ياخشىراقى ئول ئەردى، مۇسۇلمان ھەم خىرەدمەند ئەردى) تاغلاردا شىر ـ فەلەڭ مەسەللىك دەررەندەلەر قاچار ئەردىلەر. ئانىڭ يەنە بىر ئوغلى بار ئەرسە، ئۆزگەلەردىن ئۇلۇغ، خۇشرۇي ۋە ھۇشلۇغ، ئانىى ھەممە فەرزەندلەرنگە سەردار قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «ھەر ئىشكىم قىلۇرسىزلەر مۇنىڭ فەرمانى بىرلە قىلىڭلار. بۇرادەرلىكلەرنى دېۋلەر ئۆلتۇرۇپدۇر. ماڭا ئۇلارنىڭ مەكانىنى كۆرسەتتىلەر. مەن فەرزەندىم ئىنتىقامىنى ئالغالى بارۇرمەن. ۋەگەرنە سىزلەردىن ھىچ بىرىڭلەر قالماغايسىزلەر!» ھەممە فەرزەندلەرى ئەيدى: «بىز ھەم خىزمەتىڭدە بارساق ۋە يار ـ ياۋەرلىك قىلساق.» كەيۇمەرس ئەيدى: «ماڭا پەرۋەردىگارىم ياۋەرلىكى كىفايەتدۇر. سىزلەر مەن كەلگۇنچە بۇ تەرىقەدە بولۇڭلار!» دەپ نەماز پىشىن ۋەقتىدە چىقتىلەر ئەرسە، يولدا بىر ئاق خوروس بىر مەكيان بىرلە تۇرۇپدۇر. بىر يىلان ئول خوروسغە قەسد قىلۇر ۋە خوروس ئول يىلانغە پەنجە قويۇپ، ياخشى ئۇن بىرلە قىچقىرىپ ئەردى. كەيۇمەرس تەئەججۇب قىلىپ ئەيدى: «ئەجەب

قۇشدۇركىم ئادەم مەسەللىك، جۇفتىغە مەھرىبانلىق قىلۇر ئەردى، ياخشى ئاسرار ئەردى، ئادەم فەرزەندىنىڭ دۇشمەنى بىرلە جەڭ قىلۇر!» بەس، كەيۇمەرس بىر تاش بىرلە ئول يىلاننى ئۆلتۇردىلەر. خورۇس ھەق تەئالا بەرگەن ئاۋاز بىرلە خۇش ئاۋازلىق قىلدى. كەيۇمەرس بەنەھايەت خۇشلاپ، ئوزۇقىدىن بىرمۇنچە خورۇسنىڭ ئالدىدا قويدى. خورۇس باشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ، جۇفتىنى چىرلادى، تا جۇفتىسى كەلمەگۇنچە يىمەدى. كەيۇمەرس ئەيدى: «ئەجەب خۇش سۇخەن، مۇرۇۋۋەتلىك قۇش ئەركەن. مۇندىن ماڭا ياخشى فالدۇركىم، دۇشمەن تەلەبىدە بارۇرمەن. بۇ فەرزەندى ئادەم دۇشمەنى بىرلە جەڭ قىلۇر!» دەپ، ئول خورۇسنى جۇفتى بىرلە فەرزەندلەرىگە كەلتۇردى ۋە ئەيدى: «مۇنى ياخشى ئاسراڭلار كىم، بۇ ئادەمزاد مەسەللىك قۇشدۇر؛ مۇنىڭدىن ياخشى فال ئالۇرمەن.» مۇندىن قالىپدۇركىم، خورۇس ئاۋازىنى ياخشى كۆرەرلەر. خۇسۇسەن ئاق خورۇس ياخشىدۇر. ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەر ئۆيدەكىم ئاق خورۇس بولسە، ئول ئۆيگە دېۋ كەلمەس. خورۇسنىڭ نەمازشام ۋەقتىدە چىرلاغانىنى شۇم دەپدۇرلەر. ئاندىغكى، كەيۇمەرس ئول خورۇسنى ساقلادى. تا ئاخىرى بىر كۇن نەمازشام ۋەقتىدە قىچقىردى. ئەيدى: «ئەجەبدۇركى، ھەرگىز بۇ ۋەقتىدە چىرلارغان ئەرمەس ئىدى. كۆرەرمەنكىم، مۇندىن كېيىن ماڭا مۇكافاتى بولغۇسدۇر.» بەس، كەيۇمەرس فات فۇرسەتدە ۋەفات بولدى. ئاندىن بارى نەماز شام ۋەقتىداقى ئاۋازىدىن يامان فال ئالۇر. ئىگەسىگە لازىمدۇركى ئول خورۇسنى ئۆلتۇرگەي، تاكىم ئول فال ئىگەسىدىن ئۆتكەي.

بەس، كەيۇمەرس ئول دېۋلەرنى ئىزدەپ، ئول يەردە تاپتىكىم، ھالا شەھەرى بەلخدۇر. ئول قەۋم بىر دەريا لەبىدە مەكان تۇتۇپ ئەردى. كەيۇ مەرس ئۇلارنى تاپىپ ئۆلتۇردى، قالغانى قاچىپ دەشت - بايابان يولىنى تۇتتى. ئۇچ دېۋنى تۇتۇپ ئىسمى ئەئزەم بىرلە بەند قىلدىلەر. بۇ ئىنتىقام ئالغانىغە شاد - خورام بولۇپ، ئارزۇ قىلدىكىم، ئاندا بىر شەھەر بىنا قىلىپ، مەكان قىلغايلەر. بەس، ئول دېۋلەرگە بۇ ئەھاتدە شەھەر ئەتكىل دەپ بۇيرۇدى ئەرسە، ئاندا شەھەر ئەتتى ۋە ئىمارەتلەر بىنا قىلدى. ئاندىن كېيىن بىر دېۋگە ئەمر قىلدى: «بارىپ فەرزەندلەرىمگە خەبەر بەرگىل، ھەر قايسى قۇدرەتى باردۇر كەلسۇن، تاكىم مەنزىل - مەكان مۇنداً

قىلغايمىز.» ئول دېڭگە مۆھر باسىپ بەردىلەر. ئول دېڭ بارىپ، ئۇلارغە خەبەر بەردى ۋە مۆھرنى كۆرسەتتى ئەرسە، ئۇلاردىن چوڭ ۋە تەڭانىلەرى كەيۈمەرس قاشىغە كەلدىلەر. ئاڭا تەھسىن ۋە ئافەرىنلەر قىلىپ، ئاندا شەھەرلەر ۋە جاي - مەكانلەر، ئىمارەتلەر بىنا قىلدىلەر. زەن - فەرزەندلەرنى ئاندا كۆچۈرۈپ كەلدىلەر، بەئزى ئاجىزلەر ۋە زەئىفلەرى دەماڭەندە ۋە تەبەرىستاندا قالدىلەر. كەيۈمەرسنىڭ بىر قارىنداشى بار ئەردىكىم، قەينان بىننى ئانۇشى، ھۆلادىغە پادىشاھ ئەردى. بۇلار بىر - بىرىگە نەھايەت مەھرىبان ئەردى، گاھى بۇ ئانى ئىزدەپ بارۇر ئەردىلەر ۋە گاھى ئول مۇنى كۆرگەلى كېلۇر ئەردى.

كەيۈمەرس سەييارەلىق بىرلە ئالەمنى سەير قىلۇر ئەردىلەر. ھەر يەردە شەھەرلەر بىنا قىلىپ، ئاندا فەرزەندلەرنى ئولتۇرغۇزۇر ئەردىلەر. چەندان مەھەل ئۆتتىكىم، بىر - بىرلەرنى كۆرمەدىلەر. ئۇل بۇرادەرلەرى كەلدى، سوردىكىم، كەيۈمەرس قايانداۇر؟. ئەيدىلەر: مەشرىق تەرەفىدە بىر شەھەر بىنا قىلىپدۇر، نەچەند مەھەلدۇركىم، جەمئ فەرزەندلەرى بىرلە ئاندادۇر. ئول بۇرادەرى ئاندا باردى. كەيۈمەرس شەھەر ۋە ئىمارەت ئىشىدىن فارىغ بولۇپ، بىر ئىگىز يەردە ئولتۇرۇر ئەردىلەر. يىراقدىن بىر ئادەم پەيدا بولدى. فەرزەندلەرىدىن سوردىلەر: «سىزلەر ھىچ بىرىڭلەر بىر تەرەفكە بارغانمۇ؟». ئەيدىلەر: «يوق». «ئول كىمەرسە كېلۇر، كىمدۇر؟» ئەيدىلەركىم: «بىر پىرى بىزگە مىكرو قىلىپ كېلۇر بولغاي». كەيۈمەرس سىلاھ كىيىپ، قولىغە ياراغ ئالىپ، ئول تەرەفكە يۈردى. بىر مۇنچە يول بارىپ، بۇرادەرىنى تانۇدى. ئارقەسىدىن بىر ئوغلى كېلىپ سوردى: «ئەي ئاتا، دېڭمۇ، دۇشمەنمۇ؟». كەيۈمەرس سىريان تىلىچە ئېيىدى: «ئەمەس، بەلكى بۇرادەرىمدۇر» دىدى. ئەرەبى تىلدا «بەل ئەخ» بولادۇر. بۇ سۆزلەر بىرلەر ئول شەھەرگە «بەلخ» ئات قويدىلەر. ئەبۇ يەزىد ھەكىم كەلتۇرۇپدۇر: تەمام شەھەرلەرنىڭ قەدىمراقى بەلخدۇر. بەئزىلەر «بەھراست» دەپدۇرلەر. ئاندىن كېيىن ھەر پادىشاھ شەھەرلەردە كەنتلەر ھەر نەرسەئىي پەيدا قىلىپدۇر، ئەسلىسىنى كەيۈمەرس بىنا قىلغاندۇر. بەس، كەيۈمەرس بۇرادەرىنى تاپتىلەر ئەرسە، نەھايەت شادلىق بىرلە مىھماندارلىق قىلدى ۋە ئەيدى: «بۇ شەھەرنىڭ تالىئى ئەجەب تۇشۇپدۇركىم، ھەر كىشى بۇ شەھەردە

بولسه، همىشه ئىشى تەمام بولغۇسىدۇر. دوستى بىرلە شادكام، چۈنكى بۇ شەھەر پۈتكەن كۈنى ھەق تەئالا مۇنداغ شادلىق كەرامەت قىلدى، مۇندىن كېيىن ھەم بۇ تەرىقە شادلىق بولغاي».

كەيۇمەرسنىڭ بىر قىزى بار ئەردى، ئانىڭ ھەم ئول كۈن تويىنى قىلدىلەر. نەچەند كۈن ئۆيلۈك قىلىپ ئاندا ئولتۇرغۇزدىلەر. ئول كۈيۈ ئوغلىنى خەلىفە قىلىپ، ئۆزى بۇرادەرى بىرلە دېۋلەر ئۆزەسىگە جەڭ قىلغالى باردىلەر. ئول دېۋلەر بەلخ تاغىدا مەكان قىلىپ ئەردىكىم، ئانى «دەرەگىر» دەر ئەردىلەر. ئول دەرە ئىچىدىن بىر دەريا ئاقار ئەردى. كەيۇمەرس بۇرادەرى بىرلە دەريانىڭ بىر تەرەفىدىن، بىر ئوغلى جەمىئ فەرزەندلەرى بىرلە يەنە بىر تەرەفدىن رەۋان بولدىلەر. ئەيتىپدۇرلەر: ئول ۋەقتدە دېۋ - پەرىلەر ئاشكارا ئادەمگە كۆرۈنۈپ يۈرەر ئەردى. ئانىڭ بىرلە دوست - دۇشمەنلىك، جەڭ - خۇسۇمەت، سۇلھ ۋە ئەداۋەت ۋاقىسىغ بولۇر ئەردى. قاچانكىم، كەيۇمەرس دېۋلەر بىرلە جەڭ قىلغالى تۇردىلەر، دېۋلەر ئوت تاشلادى، كەيۇمەرسنىڭ بۇرادەرىگە ئوت ئالدى. كەيۇمەرس فەرياد قىلدى: «ئۆزۈڭنى دەرياغە تاشلاغىل!» دېدىلەر. دەرھال دەرياغە تاشلادىلەر، ئوتدىن خەلاس بولدىلەر. دېۋلەر بىر كاۋاك تاش كەلتۇرۈپ، دەرياغا سالدى؛ ئانداغكىم، سۇ بىر تەرەفدىن كىرىپ يەنە بىر تەرەفدىن چىقتى. بەلخ خەلقى ئاندىن نەقىل قىلۇرلەركىم، ئول تاش بىر خاتۇن ئەردى، دېۋلەرنىڭ پادىشاھى ئەردىلەر. ھەر كېچە بىر كىشىنى تۇتۇپ ئالىپ، بامداد ۋەقتى قويۇپ بېرۇر ئەردى. ئاخىرىلئەمر، بىر ساھىبى دۇئا كىشى دۇئا قىلىپ، ئول خاتۇن تاش بولغاندۇر. بەس، ۋەقتىكى، ئول تاشنى دېۋلەر سۇغە سالدى، دەريانىڭ سۇيى ئاز قالدى. بۇرادەرى كەيۇمەرس ھەر تەرەفكە يۈگۈردى، دېۋلەر دەريادىن چىقغالى قويمادى. ئاخىرىلئەمر، سۇدا ئۆلەر ھالغە يەتتى. كەيۇمەرس بۇ ھالنى كۆرۈپ ھەق تەئالاغە مۇناجات قىلىپ، دېۋلەرگە ھەملە قىلدىلەر ئەرسە، دېۋلەر ھەمە قاچتى. كەيۇمەرسنىڭ فەرزەندلەرى دېۋلەرنى قوغلاپ تاپىپ ئۆلتۇردىلەر؛ تولاراقىنى ئەسىر قىلدىلەر. كەيۇمەرس ئەسىر بولغان دېۋلەرنى ئىسمى ئەئزەم ئوقۇپ بەند قىلدىلەر، تاكىم قاچارغە ۋە زەرەر يەتكۈرۈرگە قۇدرەتى قالمادى ئەرسە، ئۆزلەرىگە خىزمەتكار قىلدىلەر.

بەس، كەيۇمەرس شاد - خۇرام فەتھ نۇسرەت بىرلە بەلخغە يانىپ كەلدى

ئەرسە، دېۋلەردىن بىرىگە ئەمر قىلدىكىم، بۇرادەرىنى كۆتەرىپ ئۆيىگە يەتكۈرۈپ قويىدى. ئاندىن، كەيۈمەرسىنىڭ دېۋلەرنى قوغلاپ فەتھ نۇسرەت بىرلە يانغانىنى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ تەمامىي فەرزەندلەرى ئىشتىپ، كەيۈمەرس قاشىغە جەمئ بولدىلەر. ئول شەھەرلەر، ئىمارەتلەر كىم كەيۈمەرس بىنا قىلغان ئەردى، ئاندا قەرار ۋە، مەكان تۇتتىلەر. فەرزەندى ئەۋلادلەرى تولا بولدى ئەرسە، كەيۈمەرس ھەم ئالەمنى سەير قىلىپ، ھەر شەھەردە خۇتبە ئوقۇدىلەر ۋە ئېيدىلەركىم: «ھەق تەئالا ئۆز فەزلى كەرەمى بىرلە گۇناھىمنى مەغفىرەت قىلدى. ئاندىغكىم ھەزرەتىي ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ گۇناھلەرىنى كەچۈردى.» ئول كىمەرسەكىم، ئادەم فەرزەندىدىن خۇتبە ئوقۇدى، ئۇلەر ئەردىلەر. ئاندىن قەينانغە ئېيدى: «سەن ئاتاڭنىڭ ئۆز ئورنىدا خەلىفەسەن، ھەركىمنى خاھلاساڭ خەلىفە قىلغىل ۋە مېنى پادىشاھ بىلگىل. خۇداي تەئالا مېنى سىزلەرگە پادىشاھ قىلىپدۇر، ھەركىم نا فەرمانلىق قىلسە، ئاڭا جەزا بېرۇرمەن». ..... كەيۈمەرس ئېيدى: «ھەركىمدىن ياخشى پەند ئىشتىسەڭلار قەبۇل قىلىڭلار، سۆزىگە باقىڭلار؛ ھەر يەردە بولساڭلار ھەق يادىدا بولۇڭلاركىم، ھەممە ئافەتلەردىن ساقلاغۇچى ئولدۇر». بەس، ھەممە خەلق قەبۇل قىلىپ، ئول كۇن پادىشاھ كۆتەردىلەر. ئول كۇن يۇز ئىككى ياشدا ئەردىلەر. ئاندىن كېيىن ئوتتۇز يىل ئۆمۇر كۆردى. بەس، بەلخغە كەلدى، ئول كۇن قىزى ماريە بىر ئوغۇل تۇغدى، نەھايەت خۇشرۇي. كەيۈمەرس ئاڭا سىيامەك ئات قويىدى. ھەممە پادىشاھلارنىڭ ئاتاسى ئولدۇر. ئانى ئاتاسى قاشىغە كەلتۇردى، كۆردىكىم، بېنەھايەت خۇشرۇي. ماريەگە ئېيدى: «بۇ فەرزەندنى ياخشى ئاسراغىل، مۇنىڭدىن بىسيار ياخشىلىق مەئلۇم بولادۇر. ئول ئۆيدە بىر ئاق خورۇس ساقلاغىلكىم، دېۋ - پەرى زەرەر يەتكۈرمەگەي». ماريە شاد بولۇپ، بۇ سۆزلەرنى قەبۇل قىلدى. سىيەر ئەجەمدە كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، دېۋلەر سىيامەكنىڭ ۋۇجۇدىغە كېلىپ، تەمامى پادىشاھلارنىڭ ئاتاسى بولغاي، دەپ ئاڭلادى، مۇنى ئۇلتۇرمەك ۋە يوق قىلماق قەسدىغە تۇشتى. ئاخىر بىر يىلاننى تۇتۇپ، سىيامەكنى ئاسرايدۇرغان ئۆيگە تاشلادى. خورۇس ئول يىلاننى كۆرۈپ ئىزتىراب بىرلە قىچقىردى، ئىز تىرابغە قالدى. ماريە ئېيدى: بى ۋەقت خورۇس ئاۋاز قىلادۇر، بىر ۋاقىئ بولغاندۇر، دەپ چىراغ كەلتۇردى؛

كۆردىكىم، بىر يىلان تۇرۇپدۇر. ئول يىلاننى ئۆلتۈردىلەر. كەيۇمەرس بۇ ۋاقىئنى ئاڭلاپ، دەرغەزەب بولۇپ، ئەيدىلەركىم: «نېچۈكدىن مۇنىڭ قاشىدا چىراغ قويمايسىزلەر، زىنهار قاراڭغۇلۇقدا قويماڭىزلەر! ھەر قەرزەندىكى يارۇغلۇقدا چوڭۇسا زىرەك ۋە دانا بولۇر، تىيرە ۋە قاراڭغۇلۇقدا چوڭ بولسە، ئەبلەھ - نادان بولۇر». سىيامەك بۇ تەرىقە ئېھتىيات ۋە رىئايە بىرلە پەرۋەرىش تاپتى ئەرسە، جۇۋانە بولدىكىم، سۈرەت ۋە سىيرەتدە مەردانەلىك، غەيرەتدە كەيۇمەرسدەك شەجائەتلىك بولدى. مادامىكى، ئاتاسى خىزمەتىدە ئەردى، ھەر پەند - نەسىھەت قىلسە ياد ئالۇر ئەردىلەر. بىر كۈن كەيۇمەرس قاشىدا ئەردى. كەيۇمەرس ئەيدى: «مەن ئارزۇ قىلۇرمەنكىم، مۇنى ئۆز لايىقەتىدە بولسە ئۆيلەسەم». بەس، ئىتتىپاق بىرلە ھەممە ئەيدىلەر: «مۇنىڭ لايىق مۇناسىبى باردۇركىم، فەراھىدنىڭ قىزى ۋە سپاھنىڭ نەبىرەسىدۇر» . كەيۇمەرس فەراھىد ئۆيىگە باردى. ئول قىزنى كۆرۈپ، بىر مۇنچە سوۋال - جاۋاب ئالدىلەر ئەرسە، پىسەند بولدى. ئانى سىيامەككە ئالىپ بەردىلەر. ئانىڭدىن فەرزەند بولدىكىم، ئانىڭ مانەندى يوق ئەردى. ئاڭا ئوشھەڭ ئات قويدىلەر. بىر كۈن سىيامەك بىر تەرەفدىن كېلۇر ئەردى. دېۋلەرگە يولۇقۇپ، جەڭ قىلدى، ھەممەسىگە شىكەست بەردىلەر. ئەمما ئۆزلەرى يارالىغ بولۇپ، ئۆيلەرىگە كەلدىلەر. كەيۇمەرسكە خەبەر بەردىلەر. كەيۇمەرس سىيامەكنى بۇ ھالدا كۆرۈپ، بىسيار غەمناك ۋە ئەلەمناك بولدى. ئەيدى: «دەرىغ! سەندەك جەۋانىغەكىم، ئۆلۈمگە چارە يوقدۇر!» سىيامەك كۆزىنى ئاچىپ، كەيۇمەرسنى كۆردىلەركىم، نالە - فىغانلەر قىلۇر. ئول ھەم يىغلاپ ئەيدى: «ئەي، پەدەر! بۇ ئوغلۇمنى خۇدانىڭ ئەمرى بىرلە ساڭا تاپشۇردۇم، تاكىم دۇشمەندىن ساقلاغايسەن ۋە مېنىڭ ئىنتىقامىمنى ئۇلاردىن ئالغايسەن» . كەيۇمەرس ئانداغ ئەيدى: «بىلگىلكىم، ھەممە كۆڭۈلنى فەرزەند ھەققىدە بەردىڭ، ئافەرىدە قىلىپدۇر، مېنىڭ غەمىم سەندە، سېنىڭ غەمىڭ فەرزەندىڭدە». بەس، سىيامەك ۋەفات بولدى ئەرسە، بەلخنىڭ تاغىدا دەريايى مەرۋەرى دەپ باردۇر، ئانىڭ لەبىدە گۆرستانلىق قىلىپ، ئاندا قويدىلەر، ئۆزلەرى ھەم ئاندا ۋەتەن تۇتۇپ ئوغلىنى ساقلار ئەردىلەر.

ئوشھەڭ ھىكمەت بىرلە تاغدىن تۆمۇر چىقاردى، ئۆز ئەقلىچە سىلاھ پەيدا قىلدىلەر. سىپەھراتى تىغ - تەبەر تەيىار قىلدى. بۇلارنى ۋەھى ئىلھام

بىرله قىلدىلەر، كۆرگەن ۋە ئىشتىكەن ئەمەس ئەردىلەر. ئول كۈن بۇ ئىشلەرنى ئۇلار پەيدا قىلدىلەر، ئانىڭدا كۆردىلەر. ئوشھەك «نىياۋەند» ئاتادىلەر. «نىياۋەند» تەمامى سىلاھ دېمەك بولۇر. بەزىلەر مۇنى تەھمۇرسىنىڭ لەقەبى دەپدۇرلەر. بەس، سىيامەكنى ھەلاك قىلغان دېۋلەر ئانىڭ ئۇستىخانىنى ئالغالى كەلدى. كەيۇمەرس ئوشھەك بىرله جەمئ لەشكەرنى تاغنىڭ دامانەسىدە قويغان ئەردى. ئوشھەك تاغدا ئولتۇرۇر ئەردى. ناگاھ كەيۇمەرس ئاۋازىنى ۋە لەشكەرنىڭ غەۋغاسىنى ئىشتىپ، خۇداغە مۇناجات قىلىپ ئەيدىلەر. ھەممە فەرزەندلەرى ئاگاھ بولۇپ، تاغقە چىقىپ جەڭ قىلدىلەر. ھەممە دېۋلەرنى ئول ئەترافدىن قاچۇردىلەر؛ ئۆلتۇرۇپ، تولاراقىنى ئەسىر قىلىپ ئالدىلەر. ئوشھەك تۆمۇردىن زەنجىر قىلىپ، تۆمۇردىن كۆفلەر ئېتىپ، دېۋلەرنى ئول كۆفلەرگە سالدىلەر. ئول ۋەقتدىن بارى زىندانغە سالماق پەيدا بولدى. كەيۇمەرس ئول ھۆنەرلەرنى ئوشھەڭدىن كۆرۇپ، بىسيار شاد بولدى. بەس، ئۆلەرنى تىرىكلىكلەردە خەلىقە قىلىپ ئۆز ئورۇنلەردە ئام مەملەكەت ئىشىنى ئۆلەرغە بۇيرۇدىلەر. ۋە يەنە، «نامەئى بەھرەمىل - مۇند» دە كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئوشھەڭنىڭ ئاتاسى مەنىي، ئاناسى مۇشابىھ ئەردى. ۋەقتىكى، ئوشھەڭنىڭ ئاياغى چىقتى. كەيۇمەرس ئۆزىدىن جۇدا قىلمادى. قاچانكىم يەتتە ياشغە كەلدى. ھەمىشە بەلخ تاغلارىدە ئۆزلەرىگە ھەمراھ ئالىپ يۇرەر ئەردىلەر. بىر كۈن تاغ باشىدە ئەردىلەر. بىر شىر ئوشھەڭگە ھەملە قىلدى. ئوشھەك ئول فەتھ - نۇسرەتكىم، ھەق تەئالا ئاڭا بەرگەن ئەردى. ئانىڭ ئەمدادى بىرله، شىرنىڭ ئىككى قۇلاقىدىن تۇتۇپ بىر تاشغە ئۇردى، شىرنىڭ دەندانلەرى يۇتۇلۇپ كەتتى؛ ئاندىن، تاغدىن ئالىپ تاشلادى. بەس، ئوشھەك يۇگۇرۇپ، كەيۇمەرسكە يەتتى. كەيۇمەرس ئېيدى: «نېچۇكدىن كېيىن قالدىڭ؟ ئول دۇشمەنلەردىن قورقمايمۇسەن - كىم، ئاتاڭنى ئۆلتۇردىلەر.» ئوشھەك ئەيدى: «قورقماق ۋە ئىھتىيات قىلماق خۇدانىڭ قەزاسىنى ياندۇرالماس». بۇ سۆزى كەيۇمەرسكە خۇش كەلدى ۋە تەئەججۇب قىلىپ يانىپ تۇشتى. كەيۇمەرس ئول شىرنى كۆرۇپ ئەيدى: «تانۇرسەنمۇ، نېچۇك ھەيۋاندۇر؟» ئوشھەك ۋاقىئنى بەيان قىلدى. كەيۇمەرس ئەيدى: «بىلمەيسەنمۇ؟ تەمامى دەررەندەلەرنىڭ قۇۋۋەتلىك پىر - زورى بۇدۇر.» ئوشھەك ئەيدى: «ئول ۋەجھىدىن ئۆلدى!» بەس، كەيۇمەرس

ئانىڭ تولا ئەجايىبلەرنى كۆردى. بۇ ۋەجھىدىن پارس خەلقى ئانى پەيغەمبەر دەپدۇرلەر. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، تەمامى روي زەمىننتى تەسەررۇف قىلغان پادىشاھلارنىڭ بىرى كەيۇمەرس ئەردىلەر. ئۇلارنى «سەييا‌ھ» ھەم دەپدۇرلەر. ئۇلەرنىڭ مەنزىل - مەكانلەرى تاغلاردا ئەردى، خەلقغە كەم قوشۇلۇر ئەردىلەر. بەلەند قەد ۋە ھەيبەتلىك ئەردىلەر. كۆرگەن كىشىلەر قورقار ئەردىلەر. يۈڭنى ئىگرىپ - توقۇپ، ئىگىن قىلماقنى ئۇلار چىقاردىلەر. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامدىن ئىگىن تىكمەكنى ئۆرگەنىپ ئەردىلەر. يەتتە يۇز يىل ئۆمۇر كۆردىلەر. ئاندىن بۇ ئالەمدىن ۋەفات بولدىلەر. كوفە، سوس شەھەرنى ئۇلار بىنا قىلغان ئەردىلەر. ئارىقلەر چىقارىپ، سۇلارنى ئاقتۇرۇپ ئاباد قىلدىلەر. پادىشاھ ئوشھەك ئەيتىپدۇرلەر. ئوشھەك مەھلائىلىنىڭ ئوغلى تەمام روي زەمىنغە پادىشاھ ئەردى. ئالەمنى ئاباد قىلدىلەر ۋە دىنى ئىسلامدا ئەردىلەر، خەلايىقنى ھەق تەئالانىڭ قۇللۇقغە باشلادىلەر. ئول كىمەرسە ئىكىم، ياغاچ يونۇپ، ئىشىك ئەتتىلەر - ئۇلار ئەردىلەر. ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۇر، مىس كانىنى ئۇلەر پەيدا قىلدىلەر؛ خىشت فەرش قىلماق، زىلچە - گىلەم، لىباس مەتائىلەر ئەتىپ ئۇيي - ئىمارەتلەرنگە يافماقنى ئۇلەر پەيدا قىلدىلەر. ھەر كىمكى ياخشى ئىشلەرنى ئۆزىگە نىسبەت قىلۇر، ئۇلەردىن ئەردى. سەگلەرنى شىكارغە ئۆزگەتتى. ئالەمنى ئەدل بىرلە ئاباد قىلدى. تەمامى خەلايىق ياخشىلىقغە ئىقرار قىلىپ، فەرمانبەردار بولدىلەر. تەرسالەر پىيغام داد... ئەيتىپدۇرلەركىم، بەش يۇز يىل پادىشاھ بولدى، ئاندىن ۋەفات بولدى. ئۇلەرنىڭ ئۆمۇرلەردە ئىختىلاف بىسياردۇر.

فەسلى دەستان
تەھمۇرس پادىشاھ زىكرى

ئەيتىپدۇرلەركىم، ئوشھەكدىن كېيىن تەھمۇرس پادىشاھلىقغە ئولتۇردى. تەرسارنى بۇتپەرەست دەپدۇرلەر. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىسسەلامنىڭ دىنلەردە ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرغە ئانچە قۇدرەت

بەردىكىم، ئىبلىس تەمامى دېۋلەر فەرمانبەردار بولدىلەر. ئۇلارنى ئابادلىقدىن چىقارىپ، بايابان، دەريالارغە ئىبەرۇر. پادىشاھ زىننەتىكىم ئات مىنمەك، ئىگەر توقۇماقدۇر. ئول چىقاردى. ئېشەكنى ئاتقە جۇفت قىلىپ خېچىرنى ئول پەيدا قىلدى. تەھمۇرىسنىڭ پادىشاھلىقى تۆرت يۈز يىل ئەردى. ئاندىن كەمرەك ھەم دەپدۇرلەر. خىلاف بىسياردۇر.

جەمشىدنىڭ پادىشاھلىق زىكرى

تەھمۇرىسدىن كېيىن جەمشىد پادىشاھ بولدى. ئانى تەھمۇرىسنىڭ ئىنىسى ۋە بەزىلەر تۇغانى دەپدۇرلەر. ئول كىمەرسە ئىكىم سىلاھ - ياراغ ئەتتى - ئول ئەردى. مۇندىن ئىلگەرى تاياق - تاش بىرلە جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. ئول شەمشەر، تەبەر، گۇرز، سپەر، پىچاق، خەنجەر ئەتمەكنى ئۇلەر بۇنياد قىلدىلەر. بۆز، شىشى، دەرايى، لەۋدان توقۇماقنى ئول پەيدا قىلدى. ھەرنەۋئى رەڭ بويامانى ئول چىقاردىلەر. دېۋلەرنى بۇيرۇپ غەۋۋاسلىق قىلدۇرۇپ، دۇر - گەۋھەر، گىل، سۇنبۇل، يىپار، زەئفەران، ئۇد، سەندەل — بۇ مەسەللىك نەرسە بىرلە خۇشبۇي قىلماقنى رەسم - ئايىن تۇزدى. ھەر نەۋئى جەۋاھىرلارنى ئول تاپتى ۋە خەلايىقغە ئۆرگەتتى. شەھەردىن شەھەرگە يول ئاچتى. رەڭگارەڭ نەقشلەر قىلىپ سىرلاماقنى ئول پەيدا قىلدى. تەمامى خەلايىقنى تۆرت تائىفە قىلدى: بىر جەمەئنى ئالىم ۋە مەكتەبدار، دىگەر گۇرۇھنى لەشكەر - سپىھدار، ۋە بەزىنى دېھقان - زىرائەتكەر، دىگەر قەۋمىنى ھۆنەرمەند - پېشەۋەر تەئىن قىلىپ بۇيرۇدىكىم، «ھەر قايسىڭلار ئۆز ھۆنەرىڭلەردىن ئۆزگە ئىش قىلماڭلار». ئاندىن ئۆلۇمالەرنى يىغدى، ئەيدىكىم: «بۇ پادىشاھلىقىمنى قايسى ئىش باقى ۋە پاينده قىلۇر؟» ئەيدىلەر: «خەلايىقغە داد - ئەدل قىلماق». بەس، ئول داد - ئەدل قىلدى. ئالىملارغە ئەيدىلەر: «مەن دادخاھ سورار كۇندە مېنىڭ قاشىمدە بولغايسىزلەر، تاكىم، ئەدل قىلادۇرغان ئىشلەرنى ماڭا كۆرسەتكەيسىزلەر». ئول كۇنى دادخاھ سورغالى ئولتۇردىلەر. ئول كۇن نەۋروز كۇنى ئەردى. نەۋروزلۇق قىلدىلەر. نەۋروز قىلماق شۇندىن قالدى.

ئەيتىپدۇرلەر: يەتتە يۇز يىل تىرىكلىك قىلدى، ھېچ كۇن ئاغرىمادى، ھېچ كۇن ئاڭا دۇشمەن كەلمەدى، ھېچ غەم - ئەلەم كۆرمەدى. بىر كۇن تەنھا، بىخەبەر ئولتۇرۇر ئەردىلەر. ئىبلىس تۇڭلۇكدىن تۇشۇپ، ئالىدا تۇردى. جەمشىد قورقتى. ئىبلىس ئەيدى: «سەن كىم؟» جەمشىد ئەيدى: «مەن ئۆزلادى ئادەم ئەلەيھىسسەلامدىن بىرىدۇرمەن.» ئىبلىس ئەيدى: «غەلەت ئەيدىڭ. سەن ئادەم فەرزەندى ئەمەسسەن. يەر يۇزىگە كەلگەنىڭ بۇيانى چەندان ئادەملەر ئاغرىدى، ئۆلدى. ئەگەر سەن ئادەم فەرزەندى بولساڭ ئاغرىماسمىدىڭ؟ ئۆلەر ئەردىڭ. سەن ئۆزۇڭنى بىلمەسسەنكى، ئاسماندا ئەردىڭ، خەلايىقنى سەن يارانقاندۇرسەن، ئاسمان ئىشلەرنى پۇتكەرىپ، يەر يۇزىگە كەلدىڭ. ئەمدى، يەر يۇزىنىڭ ئىشىنى راست قىل. مەن - سېنىڭ فەرىشتەلەرنىڭدىن بىرىدۇرمەن. مەندە سېنىڭ ھوقۇقۇڭ بىسياردۇر. سەن ئۆزۇڭنى فەرامۇش قىلىپدۇرسەن. مەن سېنى ئاگاھ قىلغالى كەلدىم. سەن خەلايىقغە نەھايەت داد - ئەدل قىلدىڭ. ئەمدى ئۇلارغە فەرمان قىلغىلكىم، ساڭا قۇللۇق قىلسۇنلەر. ھەر كىم ساڭا ئىمان كەلتۇرسە، ئاڭا ياخشى ئەجر بەرگىل. ھەر كىم فەرمانىڭنى تۇتماسا، ئانى ئوتغە كۆيدۇرگىل». جەمشىد ئەيدى: «مېنىڭ خۇدالىقمىغە دەلىل نەدۇر؟» ئىبلىس ئەيدى: «فەرىشتە ئادەمگە كۆرۇنمەس. مەنكى فەرىشتەدۇرمەن. مېنى سەن مۇئايەنە كۆرەرسەن.» دەپ ئالىدىن غايىپ بولدى. جەمشىد بۇ سۆزلەرنى مەئقۇل كۆردى. خەلايىقنى يىغىپ ئەيدى: «ئاسمان - زەمىن خۇداسىدۇرمەن. يەر يۇزىگە سىزلەرنىڭ ئىشىڭلەرنى پۇتكەرگەلى، راست قىلغالى كەلدىم. چەندان نېئمەتلەرنى سىزلەرگە بەردىم. ئاغرىغ - ئۆلۈمنى سىزلەردىن كۆتەردىم. ئاسمانغە يېتەرمەن. ماڭا سەجدە قىلىڭلار! مېنىڭ خۇدالىقمىغە ئىقرار قىلىڭلار! ھەركىم خۇدالىقمىغە پۇتمەي، ئىقرار قىلماسا، ئانى ئوتغە كۆيدۇرۇرمەن! ئىقرار قىلىڭلار ۋە پۇتۇڭلەر! ھەر كىم ماڭا ئىمان كەلتۇرسە ياخشى ئەجر بېرۇرمەن، بىسيار ئىمان كەلتۇرمەگەنلەرنى ئوتغە كۆيدۇرۇپ جەزا بېرۇرمەن!». بەس، بۇ مەزمۇندە ئەترافى ئالەمگە نامە ئىبەردى. تەمام خەلق باش ئۇرۇپ سەجدە قىلدى.

فەسلى دەستان
بەنبۇرەست پادىشاھلىقى زىكرى

جەمشىدنىڭ پادىشاھلىقى يەتتە يۈز يىل ئەردى. مەشرىق تەرەفىدە بىر كىنارەدىن بىر پادىشاھ خۇرۇج قىلدى. ئاتى بەنبۇرەست ئەردى. لەشكەرى ئەزىم يىغىپ، جەمشىد ئۆزەسىگە كەلدى. جەمشىد تەبەرىستاندا ئەردى، بۇ ھەم لەشكەر چىقاردى. جەڭ قىلدىلەر. ئاخىر جەمشىدنىڭ لەشكەرىگە شىكەست بەردى. جەمشىد قاچىپ بىر يىل پىنھان بولدى. ئاخىر، بەنبۇرەست پادىشاھلىقىدە بەرقەرار بولدى. جەمشىد خەبەرىنى ئالىپ، تۇتۇپ ئالىپ كېلىپ، باشىدىن ئايىغىغە ئەررە قويۇپ، ئىككى پارە قىلىپ ئۆلتۈردى. پارىس خەلقى ئەيتىپدۇرلەر: جەمشىد قاچىپ، زابىلىستانغە باردى. زابىلىستان پادىشاھىنىڭ بىر قىزى بار ئەردى، ئاتاسى ئۆز ئورنىدا پادىشاھ قىلغان ئەردى، ئانى ئالدى. ئانداغكى، ئاتاسى ئاگاھ بولمادى. ئانىڭدىن بىر ئوغۇل تاپتى. ئاتىنى «تۇر» قويدىلەر. ئول قىزنىڭ ئاتاسى ئاگاھ بولدى ئەرسە، ئاندىن قاچىپ ھىندىستانغە باردى. ئاندا ئۆلدى. ئول تۇردىن بىر ئوغۇلى بولدى، ئاڭا «دەستان» ئات قويدى. دەستانىنىڭ بىر ئوغلى بولدى، ئانى «فەرامۇزا» ئاتادى. بۇلارنىڭ قىسسەسى ۋە ھىكايەلەرى تولادۇر. ئەبۇل - مۇئەبد بەلخ «شاھنامە» سىدە بەيان قىلىپدۇر.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام
پەيغەمبەرلىكلەرى زىكرى

بەس، ھەق تەئالا نوھ ئەلەيھىسسەلامنى بەنبۇرەستكە پەيغەمبەر ئىبەردى. (ئۇلار بۇتپەرەست ئەردى). ۋەددە، سۇۋاۋ، يەغۇس، يەئۇق، نەسرە — بۇ بەش بۇتلارنىڭ ئاتىدۇر، ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ قەۋملەرى تاپىنۇر ئەردى.

ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام مىڭ يىلدىن تولاراق

ئۆمۈر كۆردىلەر، ئەللىك ياشىدە پەيغەمبەر بولدىلەر، توققۇز يۈز ئەللىك يىل خەلايىقنى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر. ھېچ كىشى ئىمان كەلتۈرمەدىلەر. مەگەر ئازراق كىشى مۆئمىن بولدى. بەس، توفان بەلاسى كېلۈر بولدى ئەرسە، نوھ ئەلەيھىسسەلام مۆئمىنلەر ۋە يەنە جانداراردىن خاھلاغانلەرنى ئالىپ كېمەگە كىردىلەر.

بۇ توققۇز يۈز ئەللىك يىلدە ئۇچ فەرقە خەلايىق ئۆتتى. ھەر كىم فەرزەندى بولسە، ئانى ئالىپ نوھ ئەلەيھىسسەلام قاشلەرىغە بارۇر ئەردىلەر، فەرزەندىغە ئەيتۇر ئەردىلەر: «بۇ ئادەمنى تانۇپ قويغىل، بۇ ساھىر - يالغانچىدۇر، ھەرگىز سۆزىنى قەبۇل قىلماغىل. ئەگەر فەرزەند تاپساڭ، ئاڭا ھەم مۇنداغ ۋەسىيەت قىلغىل». نوھ ئەلەيھىسسەلام گاھى شەھەرگە كىرىپ، خەلقنى ئىمانغە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر. خەلايىق يىغىلىپ ئۇلارنى قوغلاپ چىقارۇر ئەردىلەر. نوھ ئەلەيھىسسەلام سەبر قىلۇر ئەردىلەر. نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ كۆجىلەرى كافىر ئەردى. ئاننىڭدىن ھەق تەئالا تۆرت ئوغۇل كەرامەت قىلدى. بىرى سام، ئىككىنچى ھام، ئۈچىنچى يافەس، تۆرتىنچى كەنئان. بۇلاردىن ئۇچى مۇسۇلمان؛ ئىمان كەلتۈرمەگەنى كەنئان ئەردى. بەس، نوھ ئەلەيھىسسەلام ئۆمۈرلەرى ئوزاق ۋە رەنج - ئەلەملەرى تولاراق، سەبر - تاقەتلەرى تاق بولدى ئەرسە، دۇئا قىلدىلەر. ھەق تەئالا دۇئالەرىنى ئىجابەت قىلدى ئەرسە، خىتاب كەلدى: «يا، نوھ! ساج دەرەختى سالغىل، تاكىم ئول دەرەخت چوڭ بولغانداً، بۇلارنى ھەلاك قىلغۇمدۇر.» دەرەخت ساج قىرىق يىلدا چوڭ بولۇر ئەردى... بەس، نوھ ئەلەيھىسسەلام دەرەخت سالدىلەر. بۇ قىرىق يىلدا ھەم خەلقنى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر. بەس، ئول دەرەخت چوڭ بولدى. ھەق تەئالا ۋەھى قىلدى: «مەن بۇ كافىرلارنى سۇ بىرلە ھەلاك قىلۇرمەن. بۇ سۇنى يەردىن چىقارۇرمەن ۋە ئاسماندىن تۆشۈرۇرمەن!».

نوھ ئەلەيھىسسەلام ئول ۋەقتىدە كۆفەدە ئەردىلەر. ئۆيلەردە تانۇر بار ئەردى. خۇداي تەئالا فەرمان قىلدىكىم، ئول ئەزابىنىڭ نىشانەسى ئولدۇركىم، تانۇر قىزىغلىغ ۋە نان پۈشۈرۇغلۇغ ھالدا، ئاندىن سۇ قاينىاپ چىققاي، نوھ ئەلەيھىسسەلام قورقتىلەر، ئەھلى ئەياللەرى ھەم ھەلاك بولغاي ... ھەق تەئالا ۋەئدە قىلدى: «سېنى ۋە ئەھلى ئەيالىڭنى خەلاس

قىلۇرمەن.» ۋە يەنە فەرمان قىلدىكىم: «ئول دەرەخت ساجنى كېسىپ كېمە ئەتكىل.» نوھ ئەلەيھىسسەلام كېمەنى بىلمەدىلەر ئەرسە، جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام تەلىم بەردىلەر... بەس، ئول دەرەختدىن تەختىلەر يۇندىلەر، مىخلەر بىرلە بەركىتتىلەر. كېمە راست بولدى..... ئەيتىپدۇرلەر: نوھ ئەلەيھىسسەلام ئول كېمەنى قىرىق يىلدە تەمام قىلدىلەر. ئۇزۇنلۇقى مىڭ ئىككى يۇز گەز، كەڭلىكى ئاتمىش گەز ئەردى، ئۇچ قات ئەردى: ئاستىنداقىدا ھەيۋانلەر، ئارادا قىدا ئادەملەر، ئۇستۇن تەبەقەدە قۇشلار. ئاندىن كېيىن، خىتاب كەلدىكىم: «ھەممە نەرسەدىن بىر جۇفت كېمەگە ئالىپ كىرگىل!».

بەس، توفان ۋەقتى بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا كەئبەنى، ھەجەرىل - ئەسۋەدنى ھەۋاغە چىقاردى، بىر تاغقە فەرمان قىلدى تاكىم خانەئى كەئبەنىڭ ئورنىدا كېلىپ تۇردى، تاكىم ئەزاب سۇيىدىن ئاڭا يەتمەگەي. نوھ ئەلەيھىسسەلامغە فەرمان بولدى: ئادەم ئەلەيھىسسەلامنىڭ جەسەدلەرىنى كېمەگە ئالىپ كىردىلەر، كېمەدىن چىققاندا دەفن قىلدىلەر. بەس، توفاننىڭ كېلۇر كۇنى بولدى ئەرسە، نوھ ئەلەيھىسسەلام فەرزەندلەرىنى ۋە مۇئمىنلەرنى چىرلادىلەر. كۆجىلەرى ئول تانۇرنى قىزىتىپ، نان ياقىغلىغ ئەردى، سۇ قاياپ چىقتى. نوھ ئەلەيھىسسەلام بىلدىلەر خۇدانىڭ قىلغان ۋەئدەسى يەتتى. ھەممەلەرى كېمەگە كىردىلەر. بۇلار سەكسەن كىشى ئەردىلەر. بەئزى ئۆلۇمالەر ئەيتىپدۇرلەر: نوھ ئەلەيھىسسەلام ئۇچ ئوغۇللەرى بىرلە، ئۆزگەسى سەكسەن ئەردىلەر... تەمامى خەلايىقنىڭ نەسەبى نوھ ئەلەيھىسسەلامغە يېتەر. بەس، قىرىق كېچە - كۇندۇز يەردىن بۇلاق ئۆرلەدى ئەرسە، كېمەنى كۆتەردىلەر. نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ بىر ئوغلى كەنئان كافىر ئەردى. ئول ئەيدى: «تاغقە چىقارمەنكىم مېنى سۇدىن ساقلار.» چۇنكى ئول قويچى ئەردى. ھەر بار سەل كەلسە، قويلارىنى تاغقە ئالىپ چىقىپ قۇتۇلۇر ئەردى، مۇنى ھەم شۇنداغ گۇمان قىلدى..... سۇ مەۋج ئۇردى، ئانى غەرق قىلدى ..... سۇ يەر يۇزىگە تولدى. ھەممە جاندار سۇ ئۆزرەسىدە يۇردىلەر. خۇداي تەئالا ئاسمانغە فەرمان قىلدى، تا ھەممە جانۋارلارنى نوھ ئەلەيھىسسەلام قاشلەرىغە جەمئ قىلدى. ئۇلارنىڭ ھەر نەۋئىدىن بىر جۇفت كېمەگە ئالىپ كىردىلەر. ئۆزگەسى غەرق بولدى. ئاندىغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئېشەك

كېمەگە كىرگەلى كەلدى. ئىبلىس قۇيرۇغىدىن تۇتۇپ تارتتىى. نوھ ئەلەيھىسسەلام ئېشەككە ئەيدىلەر: «ئەي مەلئۇن كىرگىل!» ئىبلىس ئېشەك بىرلە كېمەگە كىردى. نوھ ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «سەن بى ئىجازە، نە ۋەجھىدىن كىردىڭ؟». ئىبلىس ئېيدى: «كىرگىل، ئەي مەلئۇن دىدىڭ. سېنىڭ ئەمرىڭ بىرلە كىردىم». ئاندىن، تەمامى قۇشلارىكىم، ئۆزەسىگە يىغىلدىلەر. ئانىڭدىن ھەم ھەر نەۋئى جۇفتلۇغ كېمەگە ئالىپ كىردىلەر. بەس، سۇ ئاناغ ئۆرلەدى، ھەرچەند ئىگىز، تاغلاردىن قىرىق گەز يۇقارى تۇردى. نوھ ئەلەيھىسسەلام ئالتە ئاي كېمەدە بولدىلەر. بۇ ئالتە ئايدا، ئاسماندىن ۋە يەردىن سۇ ئۆزۈلمەدى. نوھ ئەلەيھىسسەلام كېمەگە كىرەردە كۇفەدە ئەردىلەر. بەس، كېمە ئاندىن مەككەگە باردى. مەككەنىڭ ئۆزەسىدە چۆرۈلۈپ تەۋاف قىلدى. ئاندىن مەغرىب تەرەفىگە يۇردى. ئاندىن يۇرۇپ مەشرىق ھەددىنى سەير قىلىپ، زەمىنى شامغە كەلدى. بەس، كېمەنىڭ مۇناغ يۇرگەنىدىن غەرق بولغاي دەپ قورقتىلەر ئەرسە، خۇداي تەئالا نوھ ئەلەيھىسسەلامغە ۋەھى قىلدىكىم: «مېنى بۇ ئىسمىلەر بىرلە ياد قىلساڭلار: يا اھيا شراھيا ازونى اطباءوث.» نوھ ئەلەيھىسسەلام بۇلارنى ئوقۇدىلەر، كېمە توختادى. قاچانكىم، ئالتە ئاي تەمام بولدى، كېمە جودى تاغى ئۆزرە تۇردى ..... بەس، سۇلار تاغلاردىن پەست بولدى. نوھ ئەلەيھىسسەلام كېمەدىن چىقتىلەر. ئول كۇن ئەشۇر ئەردى. ھەممە مۇئمىنلەر ئول كۇن روزە تۇتۇپ ئەردىلەر، ئانىڭ خاسىيەتىدىن سەلامەت چىقتىلەر. رەجەبنىڭ ئونى كۇنى كېمەگە كىرگەن ئەردىلەر، چىقاردا ھەيژانلار ئىككىسى زىيادە بولۇپ چىقتى. بىرى خوك، يەنە بىرى مۇشۇك. ئىلگەرى بۇلار يوق ئەردىلەر، كېمەدە ئافەرىدە بولدى. ئول ۋەجھەدىن ئادەم ھەيژانات بەۋئى ۋە شاشەسىنىڭ بەد بۇيلۇقىدىن رەنجۇر بولدىلەر. ھەق تەئالا نوھ ئەلەيھىسسەلامغە فەرمان قىلدى: «فىلنىڭ ئۇچاسىنى سىلاغىل.» نوھ ئەلەيھىسسەلام فىلنىڭ ئۇچاسىنى سىلادىلەر، تونگۇز فىلدىن تۇشتى، ھەممە نەجاسەتنى يىدى. ئىبلىس ئەلەيھىل - لەئنە تونگۇزنىڭ پېشانەسىنى سىلادى، ئەتەس ئۇردى، خۇداي تەئالانىڭ قۇدرەتى بىرلە ساچقان تونگۇزدىن پەيدا بولدى. يەنە ساچقان تولا بولدى ۋە خەلقنىڭ تەئامىنى يىدى، كېمەنى تەشمەكدىن ۋەھم بولدى. فەرمان كەلدى، شىرنىڭ پېشانەسىنى سىلادى، شىر ئەتەس ئۇردى، بۇرنىدىن

مۆشۈك تۈشتى، ساچقانلارنى يىدى. نوھ ئەلەيھىسسەلام يەر يۈزى قۇرۇغۇنچە قىرىق كۈن تاغ تۆپەسىدە تۇردىلەر. ھەر سۈيىكى يەردىن چىقىپ ئەردى، ئول سۈپات يەرگە سىڭدى. ئاسماندىن تۈشكەن سۇ ئاچچىغ شور ئەردى، پات يوق بولمادى..... ژەقتىكى يەر قۇرۇدى ئەرسە، ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام ئول مۆئمىنلەر بىرلە تۈشتىلەر. ئول تاغ تۆپەسىدە بىر قورغان بىنا قىلدىلەر. ھەممەلەرى سەكسەن كىشى ئەردىلەر: قىرىق ئەر، قىرىق مەزلۈم. ئاندا سەكسەن ئۆي بىنا قىلدىلەر. ئول قورغان ھالا ھەم باردۇر. ئانى «سوقىل - سەمانەين» ئاتابدۇرلەر.

ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام توفاندىن كېيىن ئۈچ يۈز يىل ئۆمۈر كۆردىلەر. ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىسسەلام يەر يۈزىگە تۈشكەندىن توفان بولغۇنچە ئىككى مىڭ ئىككى يۈز يىلدۇر، ئۈچ مىڭ بەش يۈز يىل ھەم دەپدۇرلەر. ئاتەشپەرەستلەردىن ئۆزگەلەر ژە تەمامىى ئۆلۈمالار توفانغە قايىلدۇر. نېچۈنكى، توفاندىن كېيىن ھەر مۇسھەفكى، پەيغەمبەرلەرگە كېلىپدۇر، ئاندا توفاننىڭ زىكرى باردۇر. ئول ئاتەشپەرەستلەر ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنى، توفاننى بىلمەسلەر. چۈنكىى ئۇلار ئاراسىدا نوھ ئەلەيھىسسەلامدىن، توفاندىن ھىچ سۆز - ئەخبار يوقدۇر. ئۇلار ئەيتۇرلەر: بۇ ئالەمكى باردۇر، تەمامى خەلايىق ئوتغە تاپىنىپدۇرلەر، ھەممە پادىشاھلار ھەم ئوتغە باش قويغاندۇرلەر. تا يەزدگىر شەھريارنىڭ ژەقتىدە نامۇسۇلمانلار پەيدا بولدى. بەزەنلەر ئەيتىپدۇرلەر: «توفان ھەممە ئالەمدە بولمادى، ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام ھەم تەمامى روي زەمىنگە پەيغەمبەر ئىدىلەر؛ توفان ھەم ئاندا ژاقىئ بولدى، ئۆزگەلەر ئاندىن ئاگاھ بولمادىلەر.» ئەۋژەلقى سۆز دۇرۇستراقدۇر.....

بەس، ئول سەكسەن كىشىى ھەم ئۆلدىلەر. ھەزرەتىى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۈچ ئوغلانلەرى قالدى. سامنىڭ ئەۋلادى ئەرەب، ئەجەم خەلقى ژە پەيغەمبەرلەر، ياخشى خەلقلەردۇر. ھامنىڭ ئۇرۇغىى ھەبەش پادىشاھلارى ژە زەنگبار، ھىند كافىرلار ژە فىرئەۋنىلەر، ستەمكارلار بولدى. يافەسنىڭ زەررىيەسىدىن تۈرك، سەقلاب، يەئجۈج - مەئجۈج، ئول خەلقلەر كىم ئۇلاردا ياخشىلىق يوقدۇر. ھەززەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام ژەفات بولغاندىن كېيىن، بۇ ئەۋلادلەرى ئالەمگە پەراكەندە بولدىلەر؛ ھەر تائىفە جەھاننىڭ بىر

تەرەفنى ئالدى.

بەس، توفاندىن كېيىن تا مىڭ يىلغىچە ئالەمدە ھېچ پادىشاھ بولمادى. ئاندىن كېيىن، ھام نەسلىدىن بىر پادىشاھ پەيدا بولدى، زەھھاك ئاتلىغ. ئول جادۇگەر ئەردى. تەمامى ئالەمنى ئالدى. ئانى پارىس خەلقى ئەژدەرھا ئاتار ئەردىلەر. بۇ زەھھاكنى ئول ۋەجھىدىن ئەژدەرھا ئاتار ئەردىلەركىم، ئىككى ئۆشىندىن ئىككى ئۆلۈغ يىلان چىقىپ ئەردى. ئول يىلاننى باشىغە يۆرگەپ، تەلپەكى بىرلە پۇركەپ قويار ئەردى. قاچانكىم باشىدىن تەلپەكى تۇشسە خەلق قورقار ئەردى. ئەرەب تىلىدە زەھھاك دەرلەر. ئاتەشپەرەستلەر بەنبۇرەست بۇدۇر دەپدۇرلەر. ئول بېنەھايەت ستەمكار ئەردى. ھېچ زەماندا ئانىڭ ۋەقتىدەقەدەك كىشى ئۆلتۇرۇلگەن ئەمەسدۇر. تەمامى جەھان پادىشاھلارىنى ئۆلتۇردى. خەلقنى بۇتپەرەستلىككە باشلادى. قامچى سوقماق، داغا ئاسماقنى ئول چىقاردى. مىڭ يىل پادىشاھلىق قىلدى. ئالەم خەلقى ئانىڭدىن بىزار بولدى. سەككىز يۈز يىل ئۆتتى ئەرسە، ھەق تەئالا ئانى ھەلاك قىلماقنى ئىرادە قىلدى. ئول يىلانكىم ئۆشىنىدىن چىقىپ ئەردى، رىشتە بولدى. ئانىڭ دەرد - رەنجىگايى ئارام بولدى. ئانىڭ ئىلاجىنى ھېچكىم بىلمەدىلەر. بىر كېچە تۇشدە بىر كىشى ئەيدى: «ئول دەردىڭگە ئادەمنىڭ باشى بىرلە دەۋا قىلغىل.» يەنە بىر رەۋايەتدە، شەيتان تەبىب سۇرەتىدە كېلىپ ئەيدى: «مۇنىڭ ئىلاجى ئادەمنىڭ مىڭەسىدۇر.» زىنداندىن ئىككى كىشىنى ئۆلتۇرۇپ، مىڭەسىنى سۇرتتى، دەردى پەست بولدى. ھەر كۈن ئىككى كىشىنى ئۆلتۇرۇپ مىڭەسىنى ئىشلەتتى. تا ئىككى يۈز يىل بۇ تەرىقە بىرلە بىسيار خەلايقنى ئۆلتۇردى. ئاخىر ئەسفەھاننىڭ كەنتىدە بىر كىمەرسە بار ئەردى، كادە ئاتلىغ؛ ئانىڭ ئىككى ئوغلى بار ئەردى، نەۋجەۋان. زەھھاكنىڭ كىشىلەرى ئاندا باردى. ئول ئىككى ئوغۇلنى تۇتۇپ زەھھاككە كەلتۇردى، ئۆلتۇردىلەر. ئول كادە ئوغلانلەرىنى ئۆلتۇرگەننى ئاڭلاپ، بىتاقەت بولۇپ، شەھەرگە يۇردى. ئول تۆمۇرچى ئەردى. كۆرۈكىنى بىر ياغاچغە كۆتەرىپ، فەرياد، ۋا - ۋىلە قىلىپ شەھەرگە كىردى. فەرياد قىلدى: «ئەي خەلايىق! بۇ جەۋر - ستەمنى تاكى كۆتەرۈرمىز، كىشى بولغايمۇ كىم، ماڭا يار - ياۋەر بولغاي! خەلايىقنى بۇ زۇلۇم - ئەلەمدىن خەلاس قىلغايمەن.» بەس، ھەممە خەلايىق ئاڭا ئىتائەت قىلدىلەر. بەس، كادە

زەھھاكىنىڭ ئەسقىمانغە قويغان كىشىلەرنى ئۆلتۈردى. شەھەرنى ئالىپ ئولتۇردى. خەزىنە - سىلاھلارنى خەلقغە بەردى. ھەممە خەلايىقغە راست، كادە ئۆز ئورنىدا ھاكىم قىلىپ، ئۆزى ئەھنۇزگە باردى. ئاندا، ھەر كىمكى زەھھاكىنىڭ كىشىسى ئەردى، ھەممەسىنى تۆتۈپ ئۆلتۈردى. ئاندا بىر ئەمىر تەئىن قىلدى. ئاندىن ئۆتۈپ، ھەر يەرگە، ھەر شەھەرگە باردى، ئانى ئالدى؛ ھەر يەردە خاھلاغان كىشىنى لەشكەر قىلدى.

زەھھاك خەبەر تاپىپ، بىسيار لەشكەر ئىبەردى. كادە جەڭ قىلىپ ئانى ھەم ئالدى، تولاراقىنى ئۆلتۈردى. ئاندىن ئۆتۈپ ياۋۇق يەتتى ئەرسە، خەلقغە ئەيدى: «بىز زەھھاككە ياۋۇق يەتتۇك، تولا ئېھتىمالى، ئول بىزنى ئالۇر. چۈنكى بۇ مۇلك ئانىڭدۇر. بىزگە ھەم بىر كىشى بولغاي ئەردىكىم، پادىشاھ قىلغاي ئەردۇك، تاكىم، ئانىڭ ھۆكمى بىرلە خەلق ئاراسىدا بولغاي ئەردى.» ھەممە ئەيدىلەر: «پادىشاھلىقغە سەن لايىقدۇرسەن. سېنىڭ بىرلە بىز بۇ راھەتكە يەتتۇك. سەن كىفايەتدۇرسەن.» كادە ئەيتتىى: «مەن پادىشاھلىقغە ياراماسمەن. چۈنكى مەن پادىشاھ نەسلىدىن ئەرمەسمەن. مېنىڭ غەرەزىم مۇلكدە ئەرمەس، بەلكى قەسدىم خەلقنى زەھھاك زۇلمىدىن خەلاس قىلماقدۇر. ئەگەر مەن پادىشاھ بولسام، ئالەمدە شور - غەۋغا تولا بولۇر. بىر كىشى تاپىڭلار، ئانى تەختدە ئولتۇرغۇزالى. مەن ئانىڭ ئالدىدا سىپەھسالار بولغايمەن.» بەس، ئىككى ئاي ئىزدەپ، بىر كىشىنى خەبەر ئالدىلەركىم، جەمشىد ئۇرۇغىدىن جۇۋان، خىرەدمەند ۋە ئاقىل، ھۇشمەند، ئاتى فەرىدۇن ئەيتىپدۇرلەر. فەرىدۇننىڭ باباسى ھەزرەتىى نوھ ئەلەيھىسسەلامغە ئىمان كەلتۈرگەن، كېمىدە ھەمراھ بولغان ئەردى. كىمەدىن چىقىپ، ئانىڭ فەرزەندلەرى بولدى. فەرىدۇن ئانىڭ نەسلىدىندۇر. زەھھاكغە خەبەر قىلغان ئەردىلەركىم، جەمشىد ئۇرۇغىدىن فەرىدۇن ئاتلىغ بىر كىشى قالىپدۇركىم، سەن ئانىڭ قولىدا ھەلاك بولغايسەن. زەھھاك فەرىدۇننى ئىزدەر ئەردىلەر. فەرىدۇن قاچىپ، تەبەرىستانغە بارغان ئەردى. زەھھاك ھەم ئانىڭ جۈستۈجويىدا تەبەرىستان تەرەپكە بارغان ئەردى. بەس، كادە فەرىدۇننىڭ خەبەرىنى ئالىپ، بىسيار شاد بولدى. ئانى ئىزدەپ تاپتىلەر. كادە تەمامى لەشكەر، پادىشاھلىق ۋە جەھاندارلىقنى ئاڭا تاپشۇردى. ئۆزى قول باغلاپ تۇرار ئەردى: «زەھھاك بىرلە جەڭ قىلىپ تاكىم ئانى ئالغايمىز،

سېنى تەمامى ئالەمگە پادىشاھ قىلغايمىز.» فەرىدۇن قەبۇل قىلىپ، زەھھاك تەرەپكە يۈردىلەر. كادەنى سىپەھدار قىلدى. زەھھاك ھەم بۇلار تەرەپكە كەلدى. ئاخىر، روبەرو بولۇپ جەڭ قىلدىلەر. فەرىدۇن زەپەر تاپىپ، زەھھاكنى تۇتۇپ ئۆلتۈردىلەر. ئول كۈن كادە فەرىدۇن باشىغە تاج قويدى. تەمامى ئالەم پادىشاھلىقىنى ئاڭا تاپشۇردى. ئول ماھتاب كۈنلەرى ئەردى. ئاڭا «مىھرگان» ئات قويدى. ئول كۈنى ئەيد قىلدىلەر. فەرىدۇن ھەم پادىشاھلىقغە ئولتۇردى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى فەرىدۇن بىننى ئابتىين بىننى ئەفىسا

قاچانكم، فەرىدۇن پادىشاھ بولدى، كادە لەشكەر تارتىپ، تەمامى ئالەمغە يۈردى. ھەر يەردە زالىم ۋە مۇخالىق بولسا، ئانى ئۆلتۈردى. ھەر قايدا جەڭ قىلۇر بولسا، ئول ئەلەمنى ئالىدا كۆتەرۇر ئەردىلەر ئەرسە، زەپەر تاپار ئەردى. بەس، كادە لەشكەر تارتىپ يۈردى. فەرىدۇن ئەسفىھانىنى ئاڭا بېرىپ ئەردى. ئون يىل ئەسفىھاندا بولدى. ئاندىن ئۆلدى، فەرزەندلەرى قالدى ئەرسە، فەرىدۇن ھەم مەملىكەتنى ئۆلارغە بەردى. مەگەر ئول ئەلەمنى خەزىنەگە ئالدى. ھەر جەڭگە بارسا، ئول ئەلەمنى ئالىدا كۆتەرۇر ئەردى ئەرسە، زەپەر تاپار ئەردى. ئاندىن كېيىن، ھەر پادىشاھغە قالسا، ئانى ئەزىز تۇتۇپ، ھەر قايسى پادىشاھ جەۋاھىر بىرلە ياسار ئەردى. تا، يەزدگىر شەھرىيارنىڭ ۋەقتىدە، مۇسۇلمانلار ئانىڭ خەزىنەسىنى تاراج قىلىپ، ئەمىرۇل مۇئمىنىن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئول ئەلەمنى كەلتۈردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇيرۇدىلەر، تا ئول جەۋاھىرلارنى ئالىپ، ئانىڭ تىرەسىنى ئالىپ ئوتغە كۆيدۈردىلەر.

ئەيتىپدۇرلەر: ئەفرىدۇن كادەدىن كېيىن ئىككى يۇز يىل ئۆمۇر كۆردى. ئالەمنى داد - ئەدلىگە توشقاردى. تەرسالار ئاتەشپەرەست ئەردى دەپدۇرلەر؛ ھىند خەلقى بۇتغە تاپىنۇر ئەردى دەپدۇر. لېكىن بۇلار سۆزى

راست ئەمەسدۇر. ھەق سۆز بۇدۇركىم، ئەفرىدۇن ھەزرەتىنى نوھ ئەلەيھىسسەلام دىنلەرىدە ئەردى. ھۆكۈما - ئالىملارغە بىسيار ئىززەت ۋە تەۋازۇئ قىلىپ ئۇلۇغلار ئەردىلەر. ئەۋۋەل پادىشاھكى نۇجۇم ئىلمىنى بىلدى ئول ئەردى. تىب ئىلمىدە ھەم بىسيار رەنج - رىيازەتلەر چەكتى، تەرياق ياساماقنى ئول پەيدا قىلدى. فىلغە مىنمەكنى ۋە فىلغە جەڭ قىلماقنى ئول ئۆرگەرتتى. ئانىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئەردى: ئۇلۇغى تۇر، ئوترانچىسى سەلىم، ئاندىن ئەيرۇج. بەس، ئەفرىدۇن جەھاننى فەرزەندلەرىگە تەقسىم قىلدى. تۇرك، خەزەرج، ماچىن ۋە مەشرىق زەمىنىنى تۇرغە بەردى، ئاتا فەغفۇر ئات قويدى. روم، روس، ئالان ۋە مەغرىب زەمىنىنى سەلىمگە تەئىن قىلدى، ئانى قەيسەر ئاتادى. ئىقلىملار ئوتراسىكىم ئىران ئانارلار. ئىراقەين، پارىس، خوراسان زەمىنى ۋە ھىجاز تا يەمەن سەرھەددىغىچە ئەيرۇج نامزەد قىلدى. ئەيتىپدۇرلەر: تۇر ۋە سەلىم ئاتاسىدىن كېيىن ئەيرۇجكە ھەسەد قىلدى، ئانى ئۆلتۇرمەككە مەسلەھەت قىلدىلەر. ئانى جەڭ ۋە خۇسۇمەتكە تەكلىف قىلدىلەر. ئول جەڭ قىلغالى ئۇنامادى. ئانى ھىچ جەڭ - جىدەل بولماي، تۇتۇپ ئۆلتۇردىلەر. جەھاننى ئىككى ھەسسە قىلىپ ئالدىلەر. پادىشاھلىق قىلالمادىلەر. ھەر تەرەفدىن پادىشاھلار خۇرۇج قىلدىلەر. ئاخىر، ئىقلىمى بابىل ۋە يەنە ئۆزگەسى ئۇلار تەسەررۇفىدىن چىقتى. ھەر ئىككىلەسى ئۆلدى. پادىشاھلىق پەرزەندلەرىگە قالمادى.

فەسلى دەستان
پادىشاھ گۇش زىكرى

ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام ئۇرۇغىدىن گۇش ئاتلىغ بىر كىشى پادىشاھ بولدى. ئىرانى زەمىن ھەممەسى ئانىڭ تەسەررۇفىدە بولدى. بۇتلارغە تاپىنۇر ئەردى. قىرىق يىل پادىشاھ بولدى. بەس، ئۆلدى ئەرسە، پادىشاھلىق ئوغلى نەمرۇدغە قالدى. يەنە بىر رەۋايەت ئولكىم، ئەيرۇجنىنى بۇرادەرلەرى ئۆلتۇرگەندە، فەرىدۇن تىرىك ئەردى. بۇ قەۋل دۇرۇستراقدۇر. بەس،

ئەفرىدۇن ھەق تەئالاغە نالە قىلىپ ئەردى: «پەرۋەردىگار، ماڭا ئانچە ئۆمۈر بەرگىلىكىم، ئەيرۇج نەسلىدىن بىرى ۋۇجۇدغە كېلىپ، بۇرادەرلەرىدىن ئىنتىقام ئالغانىنى كۆرگەيمەن.» بەس، ئەفرىدۇننىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى. ئەيرۇجنىڭ كۇشك ئاتلىغ بىر قىزى قالغان ئەردى. ئول ئوغلىغە ئالىپ بەردى. ئانىڭدىن بىر قىز تۇغدى، رەۋشەڭ ئات قويدى. ئول رەۋشەڭنىڭ ھەم بىر قىزى بولدى. فەرەۋشەڭ ئاتادى. ئول ھەم بىر قىز تۇغدى، ئەفرەڭ ئاتادى. ئەفرەڭدىن بىر ئوغۇل ۋۇجۇدغە كەلدى، ئول بىر تۇغقان ھەمشىرەسىنى ئالدى، ئانىڭدىن مەنۇچېھرە تۇغۇلدى.

قىسسەئى نەمرۇد بىننى كەنئان بىننى گۇش

بۇ نەمرۇد بۇتپەرەست ۋە ستەمكار ئەردى. بۇتخانىلەر پەيدا قىلدى. تەمامى مەملىكەتنى تا ئىقلىمى بابىلغچە بۇتغە تاپىنماقغە بۇيرۇدى. ئانىڭ قاشىدا بىر كىشىسى بار ئەردى، بارەج ئاتلىغ، ئەرەبى تىلدا ئازەر دەپدۇرلەر؛ سام بىننى نوھ ئەلەيھىسسەلام ئۇرۇغىدىن ئەردى. بەس، نەمرۇد ئازەرنى چىرلاپ ئۆزىگە ياۋۇق خاس قىلدى. بۇتخانىلەرنى ئاڭا تاپشۇردى ۋە ئانى خەزىنەدار قىلدى. بەزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ۋەزىر ئەمەسدۇر، ئول ئازەرنىڭ نەسەبى تارەج بىننى تاخۇر بىننى بىسارۇغ بىننى ئەرغۇان بىننى فالىغ بىننى ئامىر بىننى شالەخ بىننى قەينان بىننى ئەرفەخشەد بىننى سام بىننى نوھ ئەلەيھىسسەلام. ئازەر ئوتتۇز يىل بۇتخانىلەرنى ئامرادى. ئانىڭ بىر ئوغلى بولدى، ئىبراھىم ئاتلىغ، خەلىلۇر - رەھمان سەلەۋاتۇللاھ ئەلەيھ. ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام زەمانىلەردىن تا ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتىلەرىغچە مىڭ ئىككى يۇز يىل ئەردى. بۇلار ئاراسىدا ھود بىننى ھەزرەتى سالىھ ئەلەيھىسسەلامدىن ئۆزگە پەيغەمبەر كەلمەدى.....

ھەزرەتى ھود ئەلەيھىسسەلام ئول مۇئمىنلەر بىرلە ئەللىك يىل تىرىكلىك

قىلدىلەر، ئاندىن ئۆلدىلەر، ئۆمۈرلەرى يۇز ئەللىك ئەردى. ھەزرەتى ھود ئەلەيھىسسەلامدىن كېيىن تا يۇز يىلغىچە ھېچ پەيغەمبەر كەلمەدى. ھەممە پادىشاھلار ئۆتتى، بەئزى بۇتپەرەست، جەمئى ئاتەشپەرەست، بىر تائىفە ئافتابپەرەست ئەردى. تاكىم ھەق تەئالا سالىھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ سەمۇد قەۋمىغە ئىبەردى.

قىسسەئى شەددىد

شەددىد بىننى شەددادنىڭ ئادنىڭ قەۋمىنىڭ ئىنىسى ئەردى. بەس، ئاد قەۋمى (ئەقىم بورانى بىرلە) ھەلاك بولدى ئەرسە، يەنە بىر تائىفە بار ئەردى. زەمىنى شامدا ئاد خەلقىنىڭ ئەۋلادى ئەردى، بۇلار بىسيار خەلق ئەردىلەر. بۇلار پادىشاھى شەددىد بىننى شەددادنىڭ ئاد ئىملاقىنىڭ ئوغلى ئەردى؛ ئۇچ يۇز يىل پادىشاھلىق قىلدى. ئەيتىپدۇرلەر: قازى قويدى، بەيتىل مالدىن ۋەزىفە تەئىن قىلدى. ئول قازى بىر يىل بەيتىل مالدىن ئالىپ يىدى. ھېچ دادخاھ كەلمەدى. قازى شەددىغە ئەيدى: «مېنىڭ ئايلىق ئالىپ يىمەكىم ھەلال ئەمەسدۇركىم، مەن ھېچ ئىش قىلماسمەن.» شەددىد ئەيدى: «توختاپ تۇرغىل.» قازى بىر نەچچە كۈن ئولتۇردى ئەرسە، ئىككى دادخاھ كەلدى. بىرى يەنە بىرىدىن بىر مۇنچە يەر ئالىپ ئىكەن، ئاندا گەنج تاپىپدۇرلەر. ئالغۇچى ئەيتادۇركىم: «مەن بۇ يەرنى ھەر نەرسەسى باردۇر، ئانىڭ بىرلە ئالغاندۇرمەن». سانقۇچى ئەيتۇركىم: «مەن يەرنى ساتقان، بۇ گەنجنىڭ ساتقان ئەمەسدۇرمەن.» قازى سورادىكىم «ھەر قايسىڭىزلەرنىڭ قەرزەندى بارمۇ؟» ئەيدىلەر: «بىرىمىزنىڭ قىزى، بىرىمىزنىڭ ئوغلى بار.» بەس، قازى بىرىنىڭ قىزىنى بىرىنىڭ ئوغلىغە ئالىپ بەردى. بۇ گەنجنى بالالەرىغە تەقسىم قىلىپ بەردى. ھەزرەتى ھۇد ئەلەيھىسسەلام ئول شەددىد قاشىغە كېلۇر ئەردىلەر، ئانى ئىمانغە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر، ئۇناماس ئەردى. ئاخىر كافىر ئولدى.

فەسلى دەستان
ئەلقىسسە شەددات

شەددات بىننى ئاد بىننى ئىملاق ئۇنىڭ ئوغلىدا پادىشاھ بولدى. بۇتپەرەست ئەردى. ھەزرەتى ھۇد ئەلەيھىسسەلام ئاڭا ھەم كەلدىلەر، ئىمانغە تەكلىق قىلدىلەر، بۇتپەرەستلىكىدىن مەنئ قىلدىلەر. شەددات ئەيدى: «ئەگەر ئىمان كەلتۇرسەم خۇدايىڭ نېمە بېرۇر؟» ھەزرەتى ھۇد ئەلەيھىسسەلام «بەھىشتى جاۋدان» دەپ، بەھىشت سۇپەتىنى بەيان قىلدىلەر. شەددات ئەيدى: «مەن بۇ ئالەمدە شۇنداغ بەھىشت ئىتۇرمەن» دەپ ئەزم قىلدى. بۇ شەددات تەبەرستان، گورگان، خوراسان، تا ھىندىستانغىچە پادىشاھ ئەردى. ئىككى يۈز ئاتمىش پادىشاھغە ھۆكمى يۈرۈر ئەردى. بۇ پادىشاھلارغە نامە ئىبەردىكىم، ئانچە ئالتۇن - كۈمۈش، لەئل - جەۋاھىر، دۇر - مەرۋارىد، سىزلەردە، ئۈمەرا - ۋەزىر، يۈرتىڭىزلەردە باردۇر، ئىبەرگەيسىزلەر. ئول خۇشبۇي نەرسەلەردىنكىم، ئۇد، ئەنبەر، زەئفەر - نەرسەلەردىن، ئانچەكى قۇدرەتىڭلەر باردۇر جەمئ قىلىپ ئىبەرىڭلەر!» دەپ. ئاندىن كېيىن، خەلقنى بۇيرۇدىكىم، ئەتراف - جەۋانىبدىن دۇررئى - جەۋاھىرلار كەلتۇردىلەر. ۋە يەنە ئەمر قىلدىكىم، ھەر نەۋئ ھۆنەرمەند - پېشەۋەرلەر ۋە تەمامى ئاقىل - دانىشمەندلەرنى جەمئ قىلدىلەر. ئاندىن كېيىن، ھەممە ۋەزىرلىرىنى چىرلاپ، ئۇلاردىن ئون ئالتەسىنى ئىلغاپ، مۇنەججىم - ستانشۇناسلارغە قوشتىلەر. ئۇلارنى باشلاپ، ئالەمنىڭ تۆرت تەرەفىدىن چىقتىلەر، تاكىم بىر جاي خۇش ھەۋا، فەرەھ ئەفزاي كۆڭگەيلەركىم، ئاندا شەددات لەئىن بەھىشت قىلغاي. بەس، بۇ خەلق شام سەرھەددىدە بىر يەرنى مۇقەررەر قىلدىلەر ئەرسە، ئاندا بىر قورغان ئەتتىلەر. تامىنىڭ بىر خىشتى ئالتۇندىن، بىرى كۈمۈشدىن؛ ئاندا ساراي - ئايۋانلار، راۋاق - تاقلار بىنا قىلدىلەر. تۆركۈكلەرى سەنگى تۇردىن، تام - تارۇسلەرى ئالتۇندىن؛ ئاڭا رەڭگارەڭ لەئل - جەۋاھىر، دۇررئى - گەۋھەر بىرلە نەقشلەر قىلدى؛ ھەر

تەرەف ئارىقلاردا سۇلار رەۋان قىلدىلەر. دەرەختلەر تىكتىلەر، شاخى ئالتۇن - كۈمۈش، يافراغلارى زۇمۇررەد - فىروزەدىن. مىۋىلەرى مەرۋارىد - ياقۇتدىن؛ بەرگلەردە قۇشلار. ئاندا ئون مىڭ كۆنگىرە ئەتىسلەر ئالتۇن - كۈمۈشدىن، تەمامى لەئل جەۋاھىرلار بىرلە ياساغلىغ. ئەيتىپدۇرلەركىم، قاچانكىم، ئافتاب ئاڭا تابىش قىلسا كۆزنى خىرە قىلۇر ئەردى. شەددادنىڭ ئىككى يۈز ۋەزىرى بار ئەردى، بۇلارغە ئىككى يۈز ئايۋان - ساراي، راۋاقلار بىنا قىلدۇردى؛ ۋە يەنە مىڭ سىپاھدار - سەرھەنگى بار ئەردى، ئۇلارغە ھەم ئىمارەتلەرنى قىلدى. بۇ بەش يۈز يىلدا تەمام بولدى. ئالەمنىڭ تەمامى ئالتۇن - كۈمۈش، لەئل - جەۋاھىرى ئاندا سەرف بولدى. شەددات ھەزەرى مەۋتدە ئەردى. «تەمام بولدى» دەپ ئاڭا خەبەر قىلدىلەر ئەرسە، تەمامى ۋەزىر سەرھەڭلەرى ئۇچ مىڭ لەشكەرنى ئالىپ يۈردى. بىر مەنزىل يول يۈرۈپ ئەردى. بىرلا كىيىك ئۇچرادى - كۈمۈشدىن، باشى ئالتۇندىن، كۆزلەرى ياقۇتدىن، ئاياغلەرى فىروزە. ئول كىيىك كۆزىگە بىسيار مەرغۇب كۆرۈندى. ئارقاسىدىن يۈردى. ئاخىرى، قوغلاپ لەشكەردىن جۇدا بولدى. ئول كىيىك ناپەيدا بولدى. بىر ئاتلىغ كۆرۈندىكىم، ئالىغە كېلۇر. ياۋۇق يېتىپ ئەردى: «ئەي بەندەئى زەئىف، مۇنچە رەنج - مۇشەققەت تارتىپ، ئەندىشە قىلۇرسەنكىم ئۆلۈمدىن ئامان يوقدۇر.» شەددادنىڭ كۆزىگە ئالەم قاراڭغۇ بولدى، ئەيدى: «سەن كىمدۇر سەن؟» ئەيدىلەركىم: «مەن مەلەكىل مەۋتدۇرمەن.» شەددات ئەيدى: «نە تىلەرسەن؟» مەلەكىل مەۋت ئەيدىلەر: «جان تىلەرمەن». شەددات ئەيدى: «ماڭا بىر مۇنچە ئامان بەرگىلكىم، ئول بەھىشتىمنى بىر كۆرگەيمەن». ھەزرەتى مەلەكىل مەۋت ئەيدىلەر: «ئامان يوقدۇركىم، ئارقاڭغە باقغىل!» شەددات ئارقاسىغە باقىپ، يەنە قارادى ئەرسە، ھەزرەتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلامنى كۆرۈپ قورقىنجىدا جانى چىقتى ۋە ئاتىدىن يىقىلدى. ئارقاسىدىن سىپاھ - لەشكەرى يېتىپ كەلدى. ئۇلارغە ئاسماندىن بىر ئاۋاز ئىشتىلدى. ئول ئاۋاز ھەيبەتىدىن ھەممە يەكسان ئولدىلەر، ھىچ بىرى قالمادى. ھەزرەتى ھود ئەلەيھىسسەلام تۆرت يۈز يىل ئىلگەرى ۋەفات

بولۇپ ئەردىلەر. شەددادنىڭ نەسەبى: شەددات بىننى ئاد بىننى ئىملاقدۇر. ھەزرەتى ھود ئەلەيھىسسەلامنىڭ نەسەبلەرى: ھەزرەتى ھود بىننى خالىد بىننى خەلۇد بىننى ئانىم بىننى ئىملاق بىننى ئاد.

فەسلى دەستان
قىسسەئىي سەمۇد

سالىھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسەلام سام بىننى ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ فەرزەندلەرىدىن ئەردى. مۇنىڭ نەسەبى: سەمۇد بىننى خاسىر بىننى ئادەم بىننى سام بىننى ھەزرەتى نوھ. ئول سەمۇد قەۋمى ھەممە بۇلارنىڭ ئەۋلادى زەمىنى ھەجەرە ئەردىلەر ـ زەمىنى شام بىلەن ھىجازنىڭ ئاراسىدادۇر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تەبۇك غازاتىغە بارۇردا، زەمىنى ھەجەرەدىن ئۆتتىلەر. سەھابىلەرغە ئەيدىلەر: «بۇ سەمۇد قەۋمىنىڭ مەكانىدۇر. ئول سەمۇد قەۋمى شام تاغلارىغە ياۋۇق ئەردىلەر، ئۇلار ئاد قەۋمىدەك پۇر ـ زور، قۇۋۋەتلىك ئەردىلەر. ئول تاغلاردىن تاشلارنى يونۇپ، مەھكەم ئىمارەتلەرنى قىلدىلەر.» ئۇلارنىڭ بىر ئۇلۇغ بۇلاق سۇيى بار ئەردىكىم، ھەممەسىگە كىفايەت قىلۇر ئەردى. بۇلارنىڭ ھەممەسى بۇتپەرەست ئەردىلەر. بەس، خۇداي تەئالا ھەزرەتى سالىھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسەلامنى ئۇلارغە ئىبەردى..... ھەزرەتى سالىھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ نەسەبلەرى سالىھ بىننى ئۇبەيد بىننى ئەسق بەرخىيا بىننى سام بىننى نوھ ئەلەيھىسسەلام ..... . ھەزرەتى سالىھ ئەلەيھىسسەلام كىچىكلەردىن بۇتغە تاپىنماس ئەردىلەر. كافىرلار ئەقلىغە كەلگەندە تاپىنۇر دەپ ئۇمىد تۇتار ئەردىلەر، بۇلەر چوڭۇپ، بۇتپەرەسلىكدىن مەنئ قىلدىلەر. ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلام بۇلار ئاراسىدا چەندان يىل يۇرۇپ ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر. ھىچكىم ئىمان كەلتۇرمەدى..... ناگاھ ئاسماندىن بىر ئاۋاز كەلدى، ئانىڭ ھەيبەتىدىن يەكسان ئولدىلەر..... سالىھ ئەلەيھىسسەلام مۇئمىنلەر بىرلە بىرمۇنچە روزگار يۇرىدىلەر. ئۇلەر ھەم ۋەفات بولدىلەر. ھەزرەتى سالىھ ئەلەيھىسسەلامدىن كېيىن، تا ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ

زۇھۇرلەرنغچە ھېچ پەيغەمبەر كەلمەدى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋاقىئلەردىن بىر مۇنچە سۆز ئۆتۈپ ئەردى. ئانداغكىم، پادىشاھدىن پادىشاھغە، نەمرۇد بىننى كەنئانغە يېتىپ ئەردى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، زەمىنى بابىل ھالا باغداد شەھەرىدۇر. ئىراق جەھاننىڭ ئوتراسى، شەھەرلەرنىڭ ئوبدانراقى ئەردىكىم، نەمرۇد بىننى كەنئاننىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. ئاتاسى كەنئان بىننى گۇش بىننى ھام بىننى نوھ ئەلەيھىسسەلام. بۇ ئاتا - باباسى ھەم بابىلغە پادىشاھ ئەردى. ھەممە بۇتپەرەست ئەردى. ئالتۇندىن بۇتلار ئېتىپ، بۇتخانەلەر قىلىپ، بىر سەرھەڭى بار ئەردى. ئەرەبى تىلدا ئازەر، ئىبران تىلىدا نارەخ① دەرئەردىلەر. ئول ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئوغلانلەرى بىرلە سامنىڭ ئۇرۇغىدىن ئەردى. ئازەر نەمرۇدنىڭ بۇت ۋە بۇتخانەسى ھەم ئاندا يىغقان گەنج - خەزانەسىغە سەربان - نىگاھبان ئەردى.

ئەيتىپدۇرلەركىم، نەمرۇد تەمامى ئالەمغە پادىشاھ ئەردى. ئەمما راستى ئولدۇركىم، پادىشاھى بابىل ئەردى. ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىسسەلامدىن تۆرت كىشىدىن ئۆزگە تەمامى ئالەمگە پادىشاھلىق قىلمادى. ئىككىسى مۇسۇلمان ئەردى: ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلام ۋە زۇلقەرنەين؛ ئىككىسى كافىر ئەردى: نەمرۇد ۋە بۇختىنىنەسر.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەقتلەرى يەتتى ئەرسە، نەمرۇدنىڭ مۇنەججىملەرى ئەيدى: «بۇ يىل بىر ئوغۇل ۋۇجۇدغە كەلدىكىم، تەمامى بۇتلارىنگنى ئوشاتور، بۆلەك دىن پەيدا قىلۇر؛ ھەلاك بولۇرغە سەبەب ئول بولۇر.» نەمرۇد تەمامى مەزلۇملەرنى ئۆيىدە ساقلادى. ھەر يەردە خاتۇنلار

---

① نارەخ - «قىسسەئى نەمرۇد بىننى كەنئان بىننى گۇش» سەرلەۋھەسىدە «بارەج» دەپ ئىككى يەردە يېزىلغان.

ئوغۇل تۇغسه خەبەر قىلدىلەر، ئانى ئۆلتۈردى. بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئانالەرى ھامىلە بولدىلەر، ئاغىرلاشتىلەر. ئازەر ئەيدى: «كاشكى بۇ فەرزەند قىز بولغاي ئەردى» ۋەقتىكى، كۆزى يارۇدى ئەرسە، ئوغۇل تۇغدىلەر. ئانالەرى دەرھال پىنھان قىلدىلەر، ئاتاسىغە ئەيدىلەركىم: «بىر ئۆلۈك تۇغۇپ ئەردىم، گۆرده قويدىلەر». ئازەر ئەيدى: «خوب قىلىپسەن». بەس، ئانى ئۆيده ساقلامادىلەر، بىر تاغقە ئالىپ بارىپ، تاغنىڭ شىكافىده قويۇپ، شىكافغە بىر تاش قويدىلەر. ئەيدىلەركىم: «مۇندا بىر دەررەنده يىگەننى بەھراق، كۆزۈمده ئۆلتۈرگۈنچە». بەس، ئانالەرى بىرەر بارىپ ئېمىتىپ كېلۈر ئەردىلەر. ۋەقتىكى بارسەلەر كۆرەرلەركىم تىرىك، ئىلىكلەرنى ئېمىپ ياتىپدۇرلەر. ھەق تەئالا ئۆلەرغە ئۇششاق ئىلىكلەرنى رىزق بەردى، ئانىڭ بىرلە غىز قىلدىلەر. ھەر كۈن ئانچە چوڭ بولدىلەركىم، ئۆزگە بالالار بىر ئايلىق ئانچە بولغاي. ئون بەش ئايدا، ئول غار ئىچىده ئون بەش ياشداقى بالادەك بولدىلەر. بىر كۈن ئانالەرنغە ئەيدىكىم: «مېنى بۇ غاردىن چىقارغىل.» ئانالەرى، شەفەق غايىب بولغان ۋاقىت ئەردى، غاردىن چىقاردىلەر. ئاسمانىنڭ يۈلتۈزلارىنى تاماشا قىلدىلەر..... ھۆكۈمالار ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام زاتلەرى زەيتۇن مەسەللىكدۇركىم، زەيتۇن خاھ سىقسا، خاھ سىقماسا ياغ چىقىپ تۇرار. مۇنداغ، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامغە ھىچ كىم تەئلىم بەرمەي ۋە ھىچ كىشىدىن ئىشتىمەي، خۇدانى تانۇماقنى بىلگۈردى..... «مەن راست دىندەدۇرمەن، خۇداغە ھىچ شېرىك كەلتۈرمەسمەن» دېدىلەر. شول سائەتده، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام كۆڭۈللەرىگە ئىمان ۋە مەئرىفەت بەرقەرار بولدى. ئەرتەسى ئانالەرى كېلىپ، ئاتالەرى قاشىغە ئالىپ باردى. ئەيدىلەر كىم: «بىزنىڭ فەرزەندىمىزدۇر». بۇنى پىنھان قىلىپ ساقلاغانلەرنى ئەيتمادىلەر. ھەق تەئالا ئانىڭ كۆڭلىگە مەھر - مۇھەببەتنى سالدى. ئەيدى: «خوب كەلتۈرۈپسەن». بەس، ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئاندا چوڭدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا ۋەزى ئىبەردىكىم، نەمرۇدنى قەۋمى بىرلە ئىمانغە دەئۋەت قىل، مۇسۇلمانلىقنى ئاڭا ئەرز قىلغىل!» بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام فىكىر قىلدىلەركىم، بۇ سۆزنى نە تەرىقە بىرلە ئاراغە سالغايمەن. بەس، بىر كۈن ئۇلارنىڭ ئىيدى بولدى. رەسمىلەرى ئول

ئەردىكىم، ئىيد بولسە، تەمامى شەھەردىن تاشقارى چىقار ئەردىلەر، ئاغرىقدىن بۆلەك ھىچكىم قالماس ئەردى.

بەس، ئازەر ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغە ئەيدى: «سەن ھەم ئىيدگاھغە چىقغىل». ئەيدىلەركىم: «مەن كېسەلدۇرمەن، چىقالماسمەن». چۈنكىم، ئول زەماندا، نۇجۇم ئىلمى مۆئتەبەر ۋە ھەر ئىشغە مۇنەججىملەر ھۆكۈم قىلۇر ئەردىلەر. يەنە ئانداغ ئەيدىلەركىم، ئىيد كۈنى گۈناگۈن تەئاملەرنى قىلىپ، بۇتلارغە ئالىپ كېلىپ، بۇتلارغە سەجدە قىلىپ، ئول تەئاملەرنى بۇتلەر ئالدا قويۇپ، ئىيدگاھغە چىقار ئەردىلەر. ئىيدگاھدىن يانىپ ھەم سەجدە قىلىپ، ئول تەئاملەرنى ئالىپ چىقار ئەردىلەر. ئول تەئاملەردىن خەير - بەرەكەت ئۈمىد تۇتار ئەردىلەر. ئۇلار ئىيدگاھغە چىقتىلەر. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «مەن بۇتلارنىڭغە سىزلەر يانغۇنچە نە ئىشلەرنى قىلغۇمدۇر!». بۇ سۆزلەرنى بىر - ئىككى كىشى ئىشتىپ، ئانچە قۇلاق سالمادى. ئازەر ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنى «سەن ئىيدگاھغە چىقالماساڭ، بۇ بۇتخانەنى ساقلاغىل.» دەپ، ئېيدگاھغە چىقىپ كەتتى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بىر پالدۇ ئالىپ، بۇتخانەغە كىردىلەر. ئاندا بىر ئۇلۇغ بۇت بار ئەردى، ئاندىن ئۆزگەسىنى قول - پۇتىنى كەستىلەر؛ ئەيدىلەركىم: «ئەي بۇتلار، بۇ تەئامنى يەرسىزلەرمۇ؟ نېچۇكدىن سۆزلەمەسسىزلەر؟». ئاندىن، ئول پالدۇنى ئول بۇتنىڭ ئۆشنىدە قويدىلەر، تاكىم ئانىڭ بىرلە سۆزلەرنگە ھۆججەت قىلغايلەر. بەس، ئول كافىرلار ئىيدگاھدىن يانىپ، بۇتخانەلەرنگە كەلدىلەر، بۇتلارنى بۇ ھالدا كۆردىلەر: «بىزنىڭ خۇدالەرىمزغە بۇ ئىشنى كىم قىلىپدۇر؟ بەس، ئول ئۆزىگە زالىم، زىيانكار بولۇپدۇر». بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ سۆزلەرىنى ئىشتكەن كىشىلەر ئەيدى: «بىز ئىبراھىم ئاتلىغ بىر ئۆغۈلدىن ئىشتىپ ئەردۇك، ئول بۇتلارنى يامان ئەيتۇر ئەردى. شايەدكى بۇ ئىشلەرنى ئول قىلغاندۇر». نەمرۇد ئەيدى: «تاراستى مەئلۇم بولماغۇنچە ھېچكىمگە ئەقۇبەت قىلماسمەن. ئانى كەلتۇرۈڭلەر، شايەدكى ئىقرار قىلغاي!». بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنى كەلتۇردىلەر. ئەيدىلەركىم: «ئايا، بىزنىڭ خۇدالارىمزغە بۇ ئىشلەرنى سەن قىلدىڭمۇ؟». ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «بەلكى قىلدى،

بۇ ئىشلەرنى ئۇلارنىڭ ئۇلۇغىدىن سوراڭلار، ئەگەر سۆزلەيدۇرغان بولسە». كافىرلار ئەيدىلەر: «ئۆزۈڭ بىلەسەن، بۇلار سۆزلەمەسلەر». ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «سىزلەر ھەم بىلۇرسىزلەركىم، ئۇلار سۆزلەمەس، زەرەر ۋە مەنفەئەت يەتكۈرەلمەسلەر، نېچۈكدىن خۇدا دەپ باش ئۇرارسىزلەر». بەس، ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بۇ سۆزلەرنى ئەيدىلەر ئەرسە، كافىرلار بىلدىكىم، بۇتلارنى بۇ سىندۇرۇپدۇر. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئاشكارا ئىمانغە تەكلىف قىلدىلەر، بۇتپەرەستلىكىدىن مەنئ قىلدىلەر..... ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئاتالەرىغە ئەيدىلەر: «ئەي ئاتا، نېچۈكدىن بەندەلىك قىلۇرسىزلەر ئول بۇتلارغە، كۆرمەس- ئىشتمەس، ھىچ سۇد - مەنفەئەت ئانىڭدىن بولماس». ئازەر ئەيدى: «نەمرۇدنىڭ پادىشاھلىقىدىن قۇتۇلسام ئىمان كەلتۇرەي». ..... ۋەقتىكى، خۇداي تەئالاغە دۇشمەنلىكى مەئلۇم بولدى ئەرسە، ئانىڭدىن بىزار بولدىلەر، بەس، ئازەر ئۆلدى. نەمرۇد ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامغە ئەقۇبەت قىلماق تەدبىرىغە تۇردى. .....

ھەزرىتى ئىبرھىم ئەلەيھىسسەلامنى بەلايى ھىجرەتكە مۇبتەلا قىلدى. ئانداغكى، يار - دوستلاردىن جۇدا قىلىپ، غەربىلىقغە سالدى..... بەس، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئوتدىن چىقىپ، خەلقنى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر ئەرسە، ئىمان كەلتۇرمەدىلەر. بىر مۇنچە خەلق نەمرۇددىن پوشىدە ئىمان كەلتۇردىلەر. بۇ ئىشلەرنى نەمرۇد خەبەر تاپىپ، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامغە ئەيدى: «ئەي ئىبراھىم، مېنىڭ پادىشاھلىقىمنى ۋەيران قىلۇرسەن، ئەمدى بىزنىڭ ئارامىزدىن چىقغىل! ھەر يەردە بولساڭ، ساڭا خۇدايىڭ نىگاھباندۇر». بەس، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ھىجرەت قىلۇر بولدىلەر. ئۇلارنىڭ بۇرادەرزادەلەرى بار ئەردى لوت ئاتلىغ. ئانى چىرلادىلەر ۋە ئىمانغە تەكلىف قىلدىلەر ئەرسە، ئىمان كەلتۇردىلەر..... ھەزرىتى لوت ھەم ھەمراھلىقنى قەبۇل قىلدىلەر. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئاتالەرى بىرلە بىر تۇغقان بىر قىز بار ئەردىلەر سارە ئاتلىغ، ئانى نىكاھلەرىغە ئالدىلەر. ئۇلار ھەم ئىمان كەلتۇردىلەر. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام سارەنى ھەمراللىقغە دەلالەت قىلدىلەر ئەرسە، قەبۇل قىلدىلەر. ئاندىن، ئول شەھەردەكى مۇئمىنلەرگە خەبەر قىلدىلەر. ھەر

قايسىنىڭ زەن - فەرزەندى، خېش - ئەقرەباسى مەنىڭ قىلدىلەر ئەرسە، ئۇلاردىن بىزار بولدىلەر..... بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام شەھەرى بابىلدىن چىقىپ، ھەزرەتى لوت، ھەزرەتى سارە ۋە ھەممە مۇئمىنلەر بىرلە زەمىنى شامغە كەلدىلەر. ئاندا مۇرران ئاتلىغ بىر شەھەردە بولدىلەر. ئانىڭ پادىشاھى ھەم بۇتپەرەست ئەردى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئانىڭدىن ۋەھىم قىلىپ، ھەزرەتى سارە بىرلە مىسىرغا كەتتىلەر. ھەزرەتى لوت ئەلەيھىسسەلام مۇئەتفىكات دېگەن يەرگە باردىلەر. مەئنىسى «يالغانچىلار» دېگەن بولۇر. ئول فەلستىن دېگەن شەھەرنىڭ بىر تەرەپىدە ئون كەنت بار ئەردى. ھەممە ئابادلىق، ھەركەنتنىڭ ئاراسىدا يۇز مىڭدىن تولاراق خەلق بار ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى سارە بىرلە مىسىرغە يەتتىلەر، بىر يەرگە توشتىلەر. ئاندا ھىچكىمنى بىلمەس ئەردىلەر. ھەزرەتى سارە بىسيار خوشرۇي ئەردىلەر، ئانداغكىم، يۇزلەرى تالۇن ئايدەك تابىش قىلۇر ئەردىلەر. بەس، مىسىر خەلقىغە خەبەر توشتىكىم، بىر مەردۇ غەرىب كېلىپدۇر، ئانىڭ بىرلە بىر مەزلۇم باردۇركىم، ئالەمدە ئاندىن خوشروي بولماغاي، خەلايىق تاماشاغە چىقتىلەر ئاخىر، بۇ خەبەر پادىشاھغە يەتتى ئەرسە، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنى چىرلادى ۋە ئەيدىكىم: «قاندىن سەن؟» . ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «بابىلدىن» . ئەيدىلەر: «بابىلدىن مۇندا نېچۇك ئىشغە كەلدىڭ؟» . ئەيدىلەر: «سېنىڭ داد - ئەدلىڭ ۋە ياخشى سۇفەتىڭنى ئىشتىپ، مۇندا تۇرغالى كەلدىم» . يەنە سورادى: «ئول مەزلۇم سېنىڭ نىمەڭدۇر؟» ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەر: «ئەگەر ھەمخانەم دېسەم، بۇ مېنى ئۆلتۇرگەي» دەپ «سىڭلىم» دېدىلەر. ئانداغ ئىرادە قىلدىلەر مۇسۇلمانلەر بىر - بىرىگە بۇرادەردۇر..... بەس، پادىشاھ ئەيدى: «ئول مەزلۇمنى ماڭا ئىبەرگىل، تاكىم كۆرگەيمەن» دەپ. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بىرلە بىر كىشى ئىبەردى. ئۆيگە كەلدىلەر ھەزرەتى سارەگە ئەيدىلەر: «بۇ پادىشاھ سېنى مەندىن ئالغۇدەك. سېنى مەن سىڭلىم دېدىم. سەن ھەم ئانداغ دېگىل» دەپ سارەنى خوداغە تاپشۇردىلەر. ئۆزلەرى نەمازغە تۇردىلەر. بەس، ئول كىشى ھەزرەتى سارەنى پادىشاھغە كەلتۇردى ئەرسە، پادىشاھ كۆردىكىم، ئالەمدە مۇنداغ خوشروي بولماغاي. ئەيدى: «ئول

كىشى سېنىڭ نىمەڭ؟» ھەزرەتى سارە ئەيدىلەركىم: «ئاغامدۇر.» پادىشاھ ئەيدى: «مەن ساڭا ئانىڭدىن ئوبدان ئاغادۇرمەن». دەپ قول سۇندى ئەرسە، ھەزرەتى سارە مۇناجات قىلدىلەر، ئىككى قولى قۇرۇدى، ھەچ قايان مىدراتالمادى..... ھەزرەتى سارە دۇئا قىلدىلەر، قولى ساقايدى ئەرسە، يەنە قول سۇندى، يەنە قۇرۇدى. بۇ تەرىقە ئۈچ مەرتەبە قولى قۇرۇپ، دۇئا قىلدىلەر، ساقايدى ئەرسە، پادىشاھ ھەزرەتى سارەگە بىر كەنىزەك بەردى، ئاتى ھاجەر ئەردى، بىر ياساۋۇل قوشتى ۋە ئەيدى: «بۇ مەزلۇمنى كەنىزەك بىرلە بۇرادەرنگە تاپشۇرغىل ۋە ئەيغىلكىم، مېنىڭ ھۆكمۈم يۈرۈيدىغان يەردىن ئالىپ چىقسۇن!» ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام قاشلارىغە كەلدىلەر، تېخى نەمازدا ئەردىلەر، نەمازدىن ياندىلەر. ھەزرەتى سارە ۋاقىئەنى بەيان قىلدىلەر..... ئەرتەسى سارە، ھاجەر بىرلە مىسىرىن شام تەرەفىگە، فەلىستىنگە كەلدىلەر. ئاندا ھېچ بىر ئادەم يوق ئەردى. ھەزرەتى سارە بىرلە ھاجەرنى ئولتۇرغۇزدىلەر. ئاندا سۇ ھەم يوق ئەردى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بىر قودۇغ قازدىلەر، سۇ چىقتى؛ بىر مۇنچە تەئاملەر بار ئەردى، تۇگەدى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام سارەگە ئەيدىلەركىم: «سىزلەر مۇندا تۇرۇڭلار، مەن سىزلەرگە تەئام كەلتۇرەي» دەپ، بىر تاغار ئالىپ، بۇ شەھەرنىڭ ئاراسى خىلە بار ئەردى، بىر فەرسەڭ يول باردىلەر، باقتىلەركىم، پۇللەرى يوق ئەردى. ھەيران بولدىلەر، تەئام ئالماقنىڭ سۇرەتىنى تاپمادىلەر، ئاخىر تاغارغە قۇم ئالىپ كەلدىلەر. ھەزرەتى سارە يىراقدىن كۆرۈپ، ھەق تەئاللا رىزق بېرىپدۇر دەپ خوشھال بولدىلەر. بەس، ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئول تاغارنى كەلتۇرۈپ قويدىلەر، ھېچ دېمەي ئۇيقۇلاپ قالدىلەر. بەس، ھەزرەتى سارە ئەيدىلەر: «ئەي، ھاجەر قوپغىل، ئىبراھىم نىمە كەلتۇرۈپدۇر، كۆرگىل.» بەس، ھەزرەتى ھاجەر قوپۇپ، تاغارنى باقتىلەركىم، ھەزرەتى سارە، ھەزرەتى ھاجەر بۇغداي ئالىپ، يارمە تارتىپ، تەئام پىشۇرۇپ، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنى ئويغاتتىلەر. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئەيدىلەركىم: «نىمە يەيكىم، تەئام يوقدۇر» . ھەزرەتى ھاجەر ئەيدىلەر: «ئول كەلتۇرگەن بۇغدايدىن تەئام ئەتتۇك.» ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام قوپۇپ تاغارنى كۆردىلەركىم، جىق بۇغداي بولۇپدۇر. بىلدىلەركىم، خۇدانىڭ قۇدرەتى ۋە لۇتف كەرەمىدۇر. ھەزرەتى

سارە ھېچ دېمەي، ئول تەئامدىن يىدىلەر. كېيىن ئول بۇغدايدىن تارىدىلەر. ئول قۇدۇقنىڭ سۇيى ھەر تەرەپكە ئاقتى. ھەق تەئالا بۇغدايغە بەرەكەت بەردى. ھەزرەتى ئىبراھىمنىڭ مال - ئەمۋاللەرىنىڭ تېگى بۇ ئەردى. بەس، بىسيار بۇغداي جەمئ بولدى. ھەر تەرەپدىن خەلق كەلدى، ئاڭا ساتتىلەر؛ قوي - كالا، قۇل - دىدەك ئالدىلەر. خەلايىق ھەر تەرەپدىن يىغىلدى. ئاندا بىر كەنت قىلدىلەر. ئول بۇلاقنىڭ سۇيى چەندان ئارتقلار بولۇپ ئاقتى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بىر مەسجىد بىنا قىلدىلەر؛ نەچچە يىل ئاندا روزگار ئۆتكەردىلەر. ئانىڭ بىلە مۇئەتقىكاتىنىڭ ئاراسى بىر كۇنلۇك يول ئەردى. ھەزرەتى ئىبراھىم ۋە لوت بىر - بىرلەرىدىن خەبەر تاپتىلەر. ئاندىن كېيىن، ئول خەلق ھەزرەتى ئىبراھىمغە جەۋر - سىتەم قىلۇر بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ئىبراھىم كۆچۈپ فەلىستىنىنىڭ بىر ھەددى قەت دېگەن يەرگە بارىپ ئولتۇردىلەر..... ئول قەتدە قارار تاپتىلەر؛ مال - ئەمۋاللەرى زىيادە بولدى. ئول كەنت ئىككى بايابان ئاراسىدا ئەردى..... ھەزرەتى لوت مۇئەتقىكات كەنتدە بولدىلەر. ئاندىن ئۆيلەندىلەر. ئول تائىفە ھەم بۇتپەرەست ئەردىلەر.

نەمرۇدنىڭ ئۆلگەنى

ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئول نەمرۇدنىڭ شەھەرىدىن چىقتىلەر، ئول مۇئجىزە - كەرامەتلەر، ئول ئەجايىب ئىش - ئەلامەتلەرنى كۆردى؛ ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامدىن كۆرۈپ ئەردى. كۇندىن - كۇنگە كۇفرى تۇغيانى، كىبر - ئۇنۇانى زىيادە بولۇر ئەردى. ئەيدىكىم: «ماڭا ئول ئارزۇ بولادۇركىم، ئاسمانغە چىقسا، ئول خۇداكىم مۇنچە قۇدرەتلىغدۇر، مۇنى كۆرسەم، نېچۈك نەرسەدۇر». ۋەزىرلەرى ئەيدى: «ئاسمانغە چىقىپ بولماس.» نەمرۇد ئۆزىچە تەدبىر قىلدى. بىر مۇناره ئەتتۇردى..... ئۆزەسىگە چىقىپ ئاسمانغە قارادى، يىراق - يېقىنلىقدا ھېچ تەفاۋۇت كۆرمەدى. ھەيران بولۇپ يانىپ تۇشتى. تاڭلاسى ئول مۇناره يىقىلدى ئەرسە، خەلق ئانداغ قورقتىلەركىم، ھەممە بىھۇش بولدىلەر. ئۆز تىللەرىدىن ياڭىلدىلەر؛ ئۇلارنىڭ تىلى سىريانى ئەردى، ھۇشلەرىغە كېلىپ ھەركىم بىر تىلدا سۆزلەدىلەر، ھېچكىم بىر - بىرىنى سۆزىنى ئاڭلامادىلەر؛

تا يەتمىش ئىككى تىلدا سۆزلەيدىلەر. ئاندىن بارى ئالەمدە زەبانلەر مۇختەلىف بولدى ..... . نەمرۇد مۇتەھەييىر بولدى..... ئاندىن بۇيرۇدىكىم تۆرت كەركەسىنىڭ تۆرت ئۇششاق بالالارىنى كەلتۇرۇپ ساقلادى. تا ئون يىل پەرۋەرىش قىلدى. چوڭ بولدى. ئاندىن بىر قەفەس ئەتتۇردى، ئانچەكىم ئىككى كىشى كىرىپ ئولتۇرغۇدەك، ئاڭا ئىككى ئىشىك ئەتتۇردى، بىرىنى ئاستىن تەرەفىدە، يەنە بىرىنى ئۇستۇن؛ ئانىڭ تۆرت بۇرجىغە تۆرت ئۇزۇن ياغاچنى مەھكەم قىلدى، ئول ياغاچلار ئۇچىغە گۆشت بەركىتتى. ئول كەركەسلەرنى ئۇچ كۈن ئاچ قويدى. ئاندىن بىر خاس كىشىلەرى بىرلە قەفەسكە كىرىپ ئولتۇردى. ئاستىنداقى ئىشكىنى ئەتتى. بۇيرۇدىكىم ئول تۆرت كەركەسنى قەفەسنىڭ تۆرت بۇرجىغە باغلادى ئەرسە، ئول كەركەسلەر گۆشتلەرنى كۆرۈپ ئۇچۇپ قەفەسنى ھەۋاغە كۆتەرىپ چىقتى..... ئۇچ كېچە - كۈندۈز ئۆرلەدى، ئالەمنى قاراڭغۇلۇق كۆردى، نەمرۇد قورقتى. ئىشكىلەرنى ئەتتى. ھەمراھى بىرلە قوپۇپ، ئول گۆشت باغلاغان ياغاچلار ئۇچىنى تۆبەن قىلىپ بەركىتتى ئەرسە، كەركەسلەر ھەۋادىن تۆبەن يۇردىلەر ..... نەمرۇد يەرگە تۇشتى ئەرسە، قىلغان ئىشلەرىغە خەلقدىن خىجىل ۋە شەرمەندە بولدى. بەس، نەمرۇدنىڭ پادىشاھلىقى تۆرت يۈز يىلدىن ئۆتتى ..... ھەق تەئالا پاشالارنىڭ زەئىفراقىكىم، ئانىڭدىن ئاجىزراق پاشا بولماغاي، ئاڭا فەرمان قىلدى، تا نەمرۇدنىڭ ئۇستۇن لەبىنى چاقتى، ئاندىن ئاستىن لەبىنى چاقتى، لەبلەرى بېنەھايەت دەرد قىلدى. يەنە بىر كۈن كېلىپ بۇرنىغە كىردى، مىڭەسىگە باردى، ئاندا مەكان تۇتتى. مىڭەسىنىڭ قىچىشىغە تاقەت قىلالمادى. ئاخىر بىر تۆمۇر چوماق ئەتتۇرۇپ قويدى، ھەركىم قاشىغە ئىلگەرى كىرسە، ئول چوماق بىرلە باشىغە بىر ئۇرار ئەردى. تولاراق ۋە قاتتىغراق ئۇرسا خوب كۆرەر ئەردى. تا تۆرت يۈز يىل بۇ ئەزابدا قالدى. چەندان مۇلۇكلەرى ھەم بار ئەردى. بەس، نەمرۇد ئۆلدى..... ئول مۇلۇك نەمرۇد تائىفەسىدىن بىرىگە قالدىكىم، ئاتى قۇببۇت ئەردى، نەمرۇدنىڭ تۇغقانلاردىن ئەردى؛ يۈز يىل پادىشاھ بولدى، ئاندىن ئۆلدى. ئاندىن ئانىڭ ئوغلى سەكسەن يىل پادىشاھلىق قىلدى ئەرسە، مۇنىڭ ئوغلى يىگىرمە يىل بولدى. نەمرۇددىن كېيىن ئۈچ يۈز يىل ئانىڭ ئەۋلادى پادىشاھ بولدى. ئاندىن كېيىن جەھان ئەجەم پادىشاھلارى تەسەررۇفىدە بولدى.

ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامنىڭ تۇغۇلغانلىقى

ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئول قەتدە ساره ۋە ھاجەر بىرلە مەكان تۇتتىلەر. ئەمۋال ۋە چەھارپايلارى، يەر - سۇ - زىرائەتلەرى بىنەھايەت تولا بولدى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام، ھەزرەتى ساره تولا ئارزۇ قىلۇر ئەردىلەركىم ئوغۇل تاپغايلەر. چەندان يىللار ئۆتتى، فەرزەندلەرى بولمادى. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام نەزر قىلدىلەركىم، ئەگەر ئوغۇل تاپسام ئانى خۇدا يولىدا قۇربانلىق قىلغايمەن. بەس، ساره ھەزرەتى ئىبراھىمغە ئەيدىلەركىم: «سېنىڭ مەندىن فەرزەندىڭ بولمادى، ئاخىر، ئىختىيار قىلساڭ، ھاجەرنى ساڭا بەردىم»، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ھاجەرنى ئالدىلەر. ئول خۇشروي ۋە ياش ئەردىلەر. ھەزرەتى ئىسمائىلنى تۇغدىلەر. ئىسمائىل ئەرەبىدۇر، ئىبران تىلىدە ئەشمۇئىلدۇر. بەس، بىر يىل بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ساره نىڭ رەشكلەرى كەلدى. تاقەت قىلالماي ئاند ئىچتىلەركىم: «مەن ھاجەرنىڭ ئەئزالەرنى كەسمەسەم» دەپ. بەس، ھەزرەتى ساره ئەندىشە قىلدىلەر «قايسى ئەزاسىدىن كەسكەيمەن. ئەگەر ئىلىك - ئاياغى يا بۇرۇن - قۇلاغىدىن كەسسەم زىيادە گۇناھ بولۇر» دەپ قورقتىلەر. خۇداي تەئالا فەرجىدىن كەسمەكنى كۆڭۈللەرىگە سالدى. بەس، بىر مۇنچە كەستىلەر، تاكىم شەھۋەتلەرى كەم بولدى. ھەق تەئالا ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامغە ھەم خەتنە قىلماقنى ۋاجىب قىلدى، ئۇلار ھەم خەتنە قىلدىلەر. خەتنە قىلماق ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامدىن سۇننەت قالدى. ئەمما ئەر كىشىگە ۋاجىبدۇر، چۇنكى غۇسلە قىلغاندا خەتنەگاھىغە سۇ يەتمەي جۇنۇبى ناپاك قالۇر؛ تىرناق ئالماق ھەم بۇ ۋەجھەدىندۇر. مەزلۇم كىشىگە ۋاجىب ئەمەس، سۇننەتدۇر. چۇنكى، مەزلۇم كىشىنى خەتنە قىلسا، شەھۋەتى ۋە ئەر كىشىگە مەيلى - رىغبەتى كەم بولۇر؛ مەزلۇم كىشىنىڭ شەھۋەتكە مەيلى ئون بەرابەر ئەر كىشىدىن زىيادەدۇر. بۇ ۋەجھەدىن ھەزرەتى ساره ھەزرەتى ھاجەرنى خەتنە قىلدىلەر..... بەس، ھەزرەتى ساره ھەزرەتى ھاجەر بىرلە بىر يەردە بولماقغە تاقەت قىلالمادىلەر؛ ئىبراھىم

ئەلەيھىسسەلامغە ئەيدىلەر: «مەن ھاجەر بىلەن بىر يەردە بولماقدىن قورقارمەنكىم، مەندىن يەنە بىر ئىش ئۆتكەي..... بەس، بۇ ھاجەرنى بالاسى بىلەن بىر يەرگە ئىلتىپ قويغىل»، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ھاجەر بىلەن ھەزرەتى ئىسمائىلنى بىر ئېشەككە مىندۈرۈپ ۋە يەنە بىر مۇنچە تەئام، بىر تۇلۇمدا سۇ ئولاغدا قويدىلەر. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بايابانغا يۈزلەندىلەر. بەس، ھىجاز تەرەپمگە يۈردىلەر، مەككە يېرىگە يەتتىلەر. كۆردىلەركىم ھەممە تاغ - تۇز ۋە بايابان، نە سۇ بار، نە ئىمارەت، نە ئادەم، نە گىياھ..... ھاجەرنى ئېشەكدىن تۇشۇردىلەر ئول يەرگە. ھالاخانەئى كەئبە ۋە چاھى زەمزەم ئانادۇر. ھەزرەتى ئىسمائىلنى ئالىپ قوچاقلاردە قويدىلەر، ئۇلار ئىككى ياشدا ئەردىلەر. ئول تەئامنى مىشەكدەكى سۇنى ئالىپ قويۇپ ياندىلەر..... ئول سۇلەرى تۇگەدى. ھەزرەتى ھاجەر تەشنا بولدىلەر. قويۇپ كۇھى سەفاغە چىقتىلەر، ھىچ ئادەم ۋە ئابادانلىق كۆرۈنمەدى؛ ئاندىن تۇشۇپ كۇھى مەرۋگە چىقتىلەر، تەمامى ئالەم دەشت، ھىچ ئادەم كۆرۈنمەدى. ئاندىن يانىپ، يەنە كۇھى سەفاغە چىقتىلەر. بۇ تەرىقەدە يەتتە مەرتەبە تاغلارغە چىقىپ تۇشتىلەر. ھىچ نەرسە كۆرۈنمەدى. ھەزرەتى ئىسمائىل تەشنالىكدىن يىغلاپ، ئاياغلارىنى يەرگە ئۇردىلەر، ئانداغكى گۆدەكلەر ئادەتىدۇر. بەس، ئاشۇقلەرى يەرگە تەگدى ئەرسە، ئاندىن بىر بۇلاق جارى بولدى. بەس، ھەزرەتى ھاجەر ھەزرەتى ئىسمائىلنىڭ يىغلەرىنى ئىشتىپ تاغدىن تۇشتىلەر، ھەزرەتى ئىسمائىل قاشلەرىغە كەلدىلەر. كۆردىلەركىم سۇ چىقىپدۇر، ئاقىپ بارۇر. بىسيار شاد بولدىلەر. دەرھال، سۇ زايىئ بولماسۇن دەپ، چۆگرەسىگە تۇفراق يىغىپ بەركىتتىلەر ئەرسە، سۇ توختاپ تۇردى..... ھەزرەتى ئىسمائىل بەش ياشدا ئەردىلەر، ھەزرەتى ئىسھاق ۋۇجۇدغە كەلدىلەر. ھەزرەتى ئىسھاق مۇندا ئون ياشغە يەتكەندە، ئاندا ھەزرەتى ئىسمائىل ئون بەش ياشار ئەردىلەر. ھەزرەتى ھاجەر قەزا بولدىلەر.

بەس. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىسسەلام ئۇلارغە خۇشخەبەر ئەيدىلەركىم، سارەدىن بىر ئوغۇل تاپارسەنكىم، ئاتى ئىسھاقدۇر، ئاندىن كېيىن بىر ئوغۇل بولۇر، ئاتى يەئقۇپ ۋە ئانىڭ نەسلىدىن بىسيار پەيغەمبەرلەر زۇھۇر قىلۇرلەر. ھەزرەتى سارەنىڭ كۇلكۇسى كەلدى. ئەيدىلەر: «ئول خاتۇنكىم پىر بولغاي، كۇيۇسى ھەم پىرى سەپىد بولغاي،

بۇلاردىن فەرزەند بولماقى نېچۈكدۇر!». چۈنكى، سارە يەتمىش ياشدا ئەردىلەر، ھەزرەتى ئىبراھىم ئون بەش ياش ئۇلۇغ ئەردىلەر.....

ھەزرەتى ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام خانەئى كەئبەنى بىنا قىلغان زىكرلەرى

ئانداغ خەبەر بېرىپ زاھىر قىلدى: ئىبراھىمغە خانەئى كەئبە ئورنىنى ۋە ئاڭا بىنا قىلماقغە فەرمان قىلدى. ئانداغكى ئادەم ئەلەيھىسسەلامغە بەيتىل - مەئمۇرنى ئەتا قىلدى، تاكىم تەمامى ئەۋلادلەرى تا ھەزرەتىنى نوھ ئەلەيھىسسەلامنىڭ توفانلەرىغچە، ئول ئۆينى تەۋاف قىلۇر ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئىراده قىلدى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامغە ھەم بىر ئۆي بىنا بولغاي ۋە ئۇلارغە بۇ ئۆي فەخر - سەنەد بولغاي..... ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام ئول ۋەقتده ئۆيلەنگەن ۋە فەرزەندلەرى بولغان، مەككەده ۋەتەن تۇتۇپ ئولتۇرغان ئەردىلەر..... .

بەس، ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام بىر تاغقە كەلدىلەر..... ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام ئۆي ئەتكەلى تۇردىلەر..... ئول تاغلاردىن تاش كەلتۇرۇپ، خانەئى مۇئەززەمنى بىنا قىلدىلەر..... ھەق تەئالا..... ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامغە ئەركانى ھەجنى تەئلىم بەردى، ئانداغكىم، ئىھرام باغلاغىل، كۇھى مىناغە، ئەرەفاتغە چىققىل؛ ئاندا تاش ئاتغىل، قۇربانلىق قىلىپ ئىھرامدىن چىقغىل. ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ھەج تەۋاف قىلدىلەر، قۇربانلىق قىلدىلەر. خانەئى كەئبەنى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامغە تاپشۇرۇپ، ئەيدىلەر: «ئەي فەرزەند! بۇ سېنىڭ ئەۋلادلەرىڭنىڭ مەكانىدۇر تا قىيامەتكىچە.» ئاندىن ئۆزلەرى ئەتراف - جەۋانىب، شام، يەسرىبلەرنى سەير قىلىپ بەيابانىنى كۆردىلەركىم، ھەممە تاغ - تاش، نەسۇ بولغاي نە مەئاش، نە سەبزە، نە ئافتاب تابىشىغە سايە ۋە پەناھ بولغاي..... ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئاندىن كېيىن شامغە ياندىلەر، ھەر يىل ھەج مەۋسۇمىده ئىسماق ئەلەيھىسسەلام بىرلە كېلىپ، ھەج تەۋاف قىلىپ، ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامنى كۆرۈپ يانار ئەردىلەر. تا نەچەند يىل بۇ تەرىقە روزگار

ئۆتكەزدىلەر. ۋەقتىكى، ھەزرەتى سارە يۈز ئوتتۇز ياشقە كەلدىلەر ئەرسە، فەنا گۈلەخنى تاشلاپ، بەقا گۈلشەنغە رىھلەت قىلدىلەر..... ۋە يەنە ئەيتىپدۇرلەر: ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى سارەنىڭ ھەياتلەزىدە بىر خاتۇن ئالدىلەر، قەيغا ئاتلىغ؛ ئانىڭدىن ئىككى ئوغۇل تاپتىلەر، بىرى ئەيس ۋە يەنە بىرى يەئقۇب..... ھەزرەتى سارە شامدا ۋەفات تاپتىلەر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام يەر ساتىپ ئالىپ دەفن قىلدىلەر..... ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى سارەدىن كېيىن زەمىنى كەنئاندىن بىر خاتۇن ئالدىلەر، يەقتەرىنىڭ قىزى قۇتۇر ئەردى. ئانىڭدىن ئالتە ئوغۇل بولدى، بۇلارنىڭ ئاتى: بورا، زۇمران، مەدىن، ئەسبەق، سودەم..... ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام بىرلە سەككىز بولدىلەر. بۇلاردىن فەرزەند بىسيار بولدى، ئالەمگە فەراكەندە بولدىلەر.....

ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ئىككى يۈز ياشدا ئەردىلەر، بەئزىلەر يۈز يەتمىشدە ھەم دەپدۇرلەر..... بەس، مەلەكۈل مەۋت ئول ۋەقتدە جانلەرىنى قەبز قىلدىلەر. ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام غۇسل قىلىپ، نەماز ئۆتەپ، سارەنىڭ يانلەردە دەفن قىلدىلەر.

ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامنىڭ زىكرىلەرى

بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام ۋەفات بولغانلەردە، ھەزرەتى ئىسمائىل مەككەدە ئەردىلەر. ۋەفاتلەرىنى ئىشتىپ، مەككەدىن زەمىنى شامغە كېلىپ، ئاتالەرىنى زىيارەت قىلدىلەر..... ئاندىن ھەر يىل كېلىپ ئاتالەرىنى زىيارەت قىلىپ يانار ئەردىلەر. ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام مەككەدە بىر خاتۇن ئالغان ئەردىلەركىم، جۇرھەم قەبىلەسىنىڭ ئۇلۇغىنىڭ قىزى ئەردى، ئاتى مەساس بىنتە ئەممە ئەردى. ئانىڭدىن ئون ئىككى ئوغلانلەرى بولدى. بۇلارنىڭ ئاتى: سابىت، قەيدا(قەيزەر)، زەبۇل، مەسمەئ، ساماس، ئازەر، قۇتۇر، ئاقەس، يەلدا، فەھا..... يەمەننىڭ مەغرىب تەرەفىدە بىر تائىفە فىرئەۋنىلەر بار ئەردى. ئىمالىقدىن ھەزەرموتغە ھەم

بۇتپەرەست ئەردىلەر..... ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام ئۇلارنى ئىمانى ئىسلامغە تەكلىف قىلدىلەر ئەرسە، ئۇلار ئىمان كەلتۈردىلەر. ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام ئۇلار ئاراسىدا ئاللاھ يىل بولدىلەر..... ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلام يۈز ئوتتۇز يىل ئۇمۇر كۆردىلەر. ئاخىر ئۇمۇرلەردە مەككەگە ياندىلەر. بىر قىزلەرى بار ئەردى، ئانى ئەبەسغە نىسبەت قىلدىلەر ۋە ئانىڭ بىرلە ئۆز مەكانىغە ئىبەردىلەر. ئۆزلەرى مەككەدە تۇردىلەر. كىيىنكى يىلدا ۋەفات بولدىلەر. فەرزەندلەرى مەككەدە ھەزرەتى ھاجەرنىڭ يانلەردە دەفن قىلدىلەر. فەرزەندلەردىن سابىت ۋە قەيزەرنى مەككەدە ئولتۇرغۇزدىلەر. ئەرەب ۋە زەمىنى ھىجاز خەلقى بۇ ئىككىسىنىڭ ئەۋلادى. ئۆزگە فەرزەندلەرى شام، يەمەن، مىسىر ۋە مەغرىب باردىلەر، ئەۋلادى نەسىللەرى ئاندا بىسياردۇر.

ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىسسەلامنىڭ زىكرلەرى

ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامدىن كىيىن ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام پەيغەمبەر بولدىلەر..... بىر كۆجەلەرى بار ئەردى، كەنئان سەردارىنىڭ قىزى ئەردى. ئانىڭدىن ئىككى ئوغۇللەرى بار ئەردى، بىرى ئەيس، يەنە بىرى يەئقۇب. ئەيس ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسەلامنىڭ قىزلەرىنى ئالدى ئەرسە، ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامغە ئەيدىلەر: «ئەي ئادەم ئوغلى، ئاغاڭ ئاتاسى بىرلە بىر تۇغقانىنىڭ قىزىنى ئالدى. سەن كەنئاندىن ئاناڭ بىرلە بىر تۇغقانىنىڭ قىزىنى ئالغىل.» دىدىلەر..... بەس، ئەيسنىڭ ئەۋلادى ئانچە تولا بولدىكىم، تەمامى كەنئانغە، دەريا لەبىگە تولدى. ھەممەئى مەغرىب زەمىنى ۋە ئىسكەندەرنى ئەيسنىڭ نەسلى تۇتتى. ئانىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى روم ئاتلىغ، بۇ روم ئول يەردە مەكان تۇتتى، ئول بىسيار كەڭرۇ - ۋەسئ يەر ئەردى. بۇ رومنىڭ فەرزەندلەرى ئول يەرنى تەمام تۇتتىلەر. ئول روم ساربغشىن كىشى ئەردى. بۇ ۋەجھىدىن ئەرەبلەر روم خەلقىنى «بەنىيۇل ئەسفەر» دەرلەر. بەس، ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام يۈز ئاتمىش يىل ئۆمۈر كۆردىلەر، ئاندىن خۇدانىڭ رەھمەتىگە ئولاندىلەر. ئەيس ئۇلارنى ھەزرەتى سارە ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلام يانلەردە

قويدىلەر.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ زىكرىلەرى

بەس، ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىسسەلام ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامغە ۋە ھەم - قورقۇنجى پەيدا بولدىكىم، ئەيس بۇلارنى ئۆلتۈرگەي. بەس، كۈندۈز پىنھان بولدىلەر، كېچە چىقتىلەر، تا بىر يىل بۇ مىنۋالدە ئۆتتى ئەرسە، ئاندا بولمادىلەر. ئانالەرى ئەيدىكىم: «مېنىڭ بۇرادەرىم ئولياڭ شامدا بىسيار دەۋلەتمەند ۋە ئۇلۇغدۇر. ئاتاڭ ھەم ئانىڭ قىزىنى ئالغىل دەپ ئەردى، ئاندا بارغىل؛ ئەگەر قىزىنى بەرسە ئالغىل، ئەگەر بەرمەسە ھەم جانىڭدىن ئەمىنرەك ئاندا بولغايسەن». بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلام كېچە چىقىپ كەتتىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنى ئەرەب بۇ ۋەجھىدىن «بەنى ئىسرائىل» دەرلەر. چۈنكى ئەرەب كېچە يۇرگەننى «ئەسر» (ئىسرا) دەرلەر؛ كۈندۈز يۇرگەننى «سەير» ئاتارلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلام ئول بۇرادەر خالەلەرى قاشىغە باردىلەر ۋە ئاندا بولدىلەر. ئانىڭ ئىككى قىزى بار ئەردى. بىرىنىڭ ئاتى لەيان، بىرى راھىل ئاتلىغ. راھىل كىچىك ۋە خۇشرۇي ئەردىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلام ئۇلارنى ئالۇر بولدىلەر. ئەيدىلەركىم: «ئەي ئوليان، ئاتام ۋەسىيەت قىلىپ ئەردىلەر، سېنىڭ قىزىڭنى ئالغايمەن.» ئەيدىلەركىم: «ئەي ئوغلۇم، قانچە ئەمۋالىڭ بار؟ مەن ساڭا قىزىمنى ساڭا بەرگەيمەن؟» ھەزرەتى يەئقۇب ئەيدىلەركىم: «ئەي بۇرادەر، مېنىڭ ئەمۋالىم يوقدۇر، مېنى قوي باقغالى ئىجارىگە ئالساڭ، تاكىم ئول ئەجرەگە يىغىلىپ قىزىڭنىڭ ھەققى كەئبى ئول بولغاي». ئوليان قەبۇل قىلدى؛ ئەيدىلەر: «قايسى قىزىنى ئالۇرسەن؟». ھەزرەتى يەئقۇب ئەيدىلەر: «راھىلنى». ئوليان يەتتە يىل قوي باقىشنى شەرت قىلدى. ھەزرەتى يەئقۇب قوي باقىپ، يەتتە يىل تەمام بولدى. ئول قىزنى كېچە ھەزرەتى يەئقۇب ئۆيلەرىگە كەلتۈردىلەر. كۆردىلەركىم راھىلە ئەمەس. ھەزرەتى يەئقۇب ئوليان قاشىغە باردىلەر، ئەيدىلەركىم: «مەن راھىلەنى ئالۇر ئەردىم». ئوليان ئەبدى: «ئەي ئوغلۇم، مەن خەلقدىن ناموس قىلۇرمەنكىم، ئۇلۇغنى تۇرۇپ، كىچىكىنى كۆيۈگە بەرگەيمەن، خەلقلەر مېنى ئەيب قىلۇرلەر.

ئەگەر خاھلاساڭ، يەنە يەتتە يىل قوي باققىل، راھىلەنى ھەم ساڭا بېرەي.» بۇ ئىككى بىر تۇغقانىنى ئالماق ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسەلامنىڭ شەرىئەتلەردە رەۋا ئەردى، تا موسا ئەلەيھىسسەلام ۋەقتلەرىغىچە؛ ئۇلارنىڭ ۋاقتلەردە ھەرام دەپ ۋەھى كەلدى: «تورات» دە ھەم بۇ ھۆكۈمدە ئەردى؛ بىزنىڭ «قۇرئان» دە ھەم ئىككى بىر تۇغقانىنى نىكاھسىدا جەمئى قىلماڭلار دەپ نەھى نازىل بولدى. بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلام يەتتە يىل قوي باقتىلەر. ئوليان ئەيدىكىم: «ھەر ئىككى قىزىمغە بولۇر، ئاڭا ياخشى ئىش قىلاي». بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامغە بىسيار ئەمۋال ۋە قوي بەخش قىلدىلەر. ھەر ئىككى قىزلەرى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئۆيلەردە بولدىلەر. بۇلارنىڭ مال - ئەمۋاللەرى ئۇلاردىن تولا بولدى. يەنە يەتتە يىل ئاندا بولدىلەر. ئۇلۇغ كۆجىلەرىكىم، ئۇلاردىن ئالتە ئوغۇل بولدىكىم: روبىل، شەمئۇن، يەھۇدا، لاۋى، سالون، سىھرا؛ راھىلدىن نەچەند يىللەر ئۆتتى، ھىچ فەرزەند بولمادى. راھىلىنىڭ كەنىزەكى بار ئەردى خۇشرۇي. ئۇلارنى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامغە بەخش قىلدى، ئەيدى: «مەندىن ھىچ فەرزەندىڭ بولمادى». بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ زۇلفەدىن ئىككى ئوغۇللەرى بولدىلەر. يەنە بىر كەنىزەكلەرى بار ئەردى، ئۇلەردىن ئىككى ئوغۇل تاپتىلەر. بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئون ئوغلانلەرى بولدىلەر. راھىلە بىر ئوغۇل تۇغدىلەر، ئاڭا يۇسۇف ئات قويدىلەر. ئوغۇللەرى ئون بىر بولدى. ھەزرەتى يۇسۇف بىسيار خۇشرۇي ئەردىلەر، ئۇلەرنى ئۇلۇغ تۇتار ئەردىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس① يىگىرمە يىل شامدا بولدىلەر. مال - ئەمۋاللەرى بىسيار بولدى. ئارزۇ قىلدىلەر كەنئانغا يانغايلەر. ئانالەرى ئاندا قالىپ ئەردى، ئۇلەرنى ھەم كۆرگەيلەر. بەس، ئوليالىدىن رۇخسەت تىلەدىلەر، ئۇلەر ھەم رۇخسەت بەردىلەر ۋە مال - ئەمۋال ھەم بەردى. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ مال - ئەمۋال، زەن - فەرزەندلەرىنى ئالىپ كەنئان تەرەفىگە يۈردىلەر. ئەمما ئەيسىدىن②ھەم ۋەھم قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ كەنئانغە ئىككى كۈنلۈك يول قالغاندا، بىر يەرگە تۇشتىلەر ئەيس (غەيز) ھەم شىكارغە چىقىپ ئول يەرگە يەنكەن ئەردى. يىراقدىن قويلارنى كۆرۈپ، خەبەر ئالاي دەپ كەلدى. ھەزرەتى

---

① ئەلەيھىس - ئەلەيھىسسەلامنىڭ قىسقارتىلمىسى.

② ئەيس - يۇقۇرىدە «عيص» دەپ يېزىلغان، بۇ يەردە بىر قانچە يەردە «عيص» (غەيز) دەپ يېزىلغان.

يەتقۇب ئەلەيھىس ئائى يىراقدىن كۆرۈپ تانۇدىلەر، ئۆزلەرىنى خەلقىنىڭ ئارقاسىدا پىنھان قىلدىلەر. ئەيدىلەرگىم: « ئەگەر ئول كىمەرسە كېلىپ سورىسالەر ئەيغىل: سېنىڭ بىر قويچى خىزمەتكارىڭ بار ئىكەن، شامدا يەتقۇب ئاتلىغ، ئول قويلارىڭنى كەلتۇرۇپدۇر، بۇ قوي سېنىڭدۇر» . بەس، ئەيس يېتىپ كەلدى، قويچىدىن سورادىگىم: «بۇ قويلار كىمنىڭدۇر؟» . قويچى ئول تەرىقە جەۋاب بەردى ئەرسە، ئەيس ھەزرەتى يەتقۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئاتلەرىنى ئىشتىپ، كۆزلەرىدىن ياش رەۋان بولدى ۋە بىسيار ساغىنىپ ئەردى، ئەيدى: «يەتقۇب ئەيسغە قويچى ۋە خىزمەتكار بولغۇچى كىشى ئەرمەسدۇر، ئەيسنىڭ بۇرادەرىدۇر، ئەيسدىن شەرافەتلىك ۋە ئۇلۇغدۇر» . ھەزرەتى يەتقۇب ئەلەيھىس ئەيسىدىن بۇ سۆزلەرنى ئىشتىپ، قويۇپ مۇلاقەت بولۇپ، شەھەرگە كىردىلەر. ئاندا بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، راھىلە بىر ئوغۇل تۇغدىلەر، ئاڭا بۇنيامىن ئات قويدىلەر. راھىلە بۇ تۇغۇتىدا ئۆلدىلەر. بۇنيامىن راھىلەنىڭ ھەمشىرەسىنىڭ قولىدا قالدىلەر.

بەس، يەتقۇب ئەلەيھىس ھەق تەئالا پەيغەمبەرلىك بەردى، ئول خەلق ئۇلارغە ئىمان كەلتۇردىلەر. بەس ئەيس (غەيز) بىلدىلەرگىم، ئەمدى مۇندا تۇرۇپ بولماس. ھەزرەتى يەتقۇب ئەلەيھىسغە ئەيدىلەر: «سىزلەر چەندان يىل غۇربەتدە ئەردىلەر، مەن مۇندا ئەردىم. ئەمدى مەن غۇربەتنى ئىختىيار قىلدىم. سىزلەر بۇ خەلقغە پەيغەمبەردۇرلەر، مۇندا بولماق لازىمدۇر.» دەپ چىقىپ، بىر يەرگە باردىلەر، ئاندا ۋەتەن تۇتۇپ، ئاندا ئۆلدىلەر. ئوغلى ئاندا جاي - مەكان قىلدى، ئۇلار نەسلى ئاندا تولا بولدى. ئاڭا روم ئات قويدىلەر، ھالاھەم روم ئولدۇر. ئانىڭ ئەۋلادىدىن ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. دىن ئۆزگە پەيغەمبەر بولمادى. ئۆزگە پەيغەمبەرلەر ھەزرەتى يەتقۇب ئەلەيھىس نىڭ ئەۋلادلەرىدىندۇر.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلامنىڭ
زىكرلەرى

... ھەزرەتى يەتقۇب ئەلەيھىس. كەنئاندا بولدىلەر. ئوغلانلەرى ئون ئىككىگە يەتتى. ھەممەدىن ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. خۇشرۇي ۋە ياخشى سىيرەتلىك ئەردىلەر. بەش ياشلەرىدە ئانالەرى ۋەفات بولغان ئەردىلەر.

بۇرادەرلەرى بۇنىڭا مەن شىرخور ئەردىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ بىر سىڭىللەرى بار ئەردىلەر، ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىس. نىڭ فەرزەندلەرنىڭ ھەممەسىدىن ئۇلۇغ ئەردىلەر. بىر كۈن ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئۆيلەرنگە كەلدىلەر. ھەممە فەرزەندلەرنىى كۆردىلەر. بەس، ھەزرەتىى يۈسۇف ئەلەيھىس. غە مىھرۇ مۇھەببەتى ئۆزلەدى. ھەزرەتىى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي بۇرادەر، سېنىڭ چەندان فەرزەندلەرىڭ باردۇر، ھەممەسگە بۇ ھەمخانەڭ پەرۋەرىش قىلماس. بىر فەرزەندىڭنى ماڭا بەرگىل، فەرزەندىم يوقدۇر». ئەيدىلەركىم: «ھەر قايسىنى خاھلاساڭ ئالىپ بارغىل.» بەس، ئول مەزلۇم ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نى ئالىپ باردىلەر. بىسيار ياخشى ئاسراپ پەرۋەرىش قىلۇر ئەردى. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس ساغىنسالار ئول سىڭىللەرىنىڭ ئۆيلەرىگە بارىپ، كۆرۈپ يانار ئەردىلەر. تاكىم ئون ئىككى ياشغە كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ مۇھەببەتلەرى زىيادە بولدى. سىڭىللەرىغە بارىپ ئەيدىلەركىم: «يۈسۇفنى ماڭا ئىبەرگىل، ئانىڭسىز بولماقىم مۇشكۈلدۇر.» دەپ بىسيار تەڭ قىلدىلەر. سىڭىللەرى ئەيدىلەركىم: «بىر ھەفتە سەبر قىلغىل، ئاندىن كېيىن ساڭا ئىبەرگەيمەن.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. قەبۇل قىلىپ ياندىلەر. ئول سىڭىللەرىنىڭ ئاتلەرى ئەلىيا ئەردى. ئۇلار شەرىئەتلەردە، ھەركىم ئوغرىنى تاپسە، ئول ئوغرى مال ئىگەسگە بولۇر ئەردى. بەس، ئەلىيا ھەزرەتى ئەلەيھىس. غە ھىلە قىلدىلەر. ئانداغكىم، ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىس. مدىن قالغان بىر كەمەند بار ئەردى. ئول ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ ئەردىلەر، ئۇلەردىن ھەزرەتىى ئىسھاق ئەلەيھىس. قالغان ئەردى. ئەيتىپدۇرلەركىم زەبھ قىلغان ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىس. دۇرلەر. چۇنكىم ئول كەمەربەندنى قۇربانلىق قىلغان كۇنى ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. ھەمراھ ئەردى. ئىلىك - ئاياغلەرىنى باغلاردا، ھىچ نەرسە تاپمادىلەر. ئول كەمەربەند بىرلە باغلاپ، ئۇلەردىن قالىپ ئەردىلەر. ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. دىن ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىس. ئول كەمەربەندنى تەبەررۇك بىلىپ ئۇلۇغ تۇتار ئەردىلەر. فەرزەندلەرىدىن قايسى ئۇلۇغ بولسە، ئۇلەر ساقلار ئەردىلەر. بەس، ئەلىيا ئىسھاق ئەلەيھىس. نىڭ ئۇلۇغ فەرزەندلەرى ئەردىلەر. ئول كەمەربەندنى ساندۇغقە سالىپ يىغار ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى يۈسۇف

ئەلەيھىس. نى ۋەئدە قىلغان كۈنى ئىبەرۈر بولدىلەر. ئول كەمەربەندنى ئىگىنلەرى ئىچىدىن بەللەرىگە باغلاپ ئىبەردىلەر. ئەيدىلەركىم: «ھىچ كىشىگە ئېيتماغىل.» ئاندىن كېيىن ئەليا ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. نىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر، ئەيدىلەركىم: «ئول ئابا ۋە ئەجداددىن قالغان تەبەررۈك كەمەربەندنى ئوغرى ئالىپدۇر.» ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. پەرىشان بولۇپ، ئەيدىلەر: «ھەر كىمنىڭ ئۆيىنى ئىزدەگىل!» بەس، تەمامى خەلقنى ئىزدەدىلەر، تاپمادىلەر. ئەليا ئەيدىلەركىم: «يۈسۈف كىچىك - گۆدەك، ئول نە بىلسۇن!» ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەلبەتتە ئانى باقىڭلار!» بەس، باقىپ، ئول كەمەربەندنى ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. نىڭ بەللەرىدىن تاپتىلەر. ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. خىجىل بولدىلەر. ئەليا ئەيدىلەركىم: «بۇ ئوغۇل دوزلۇق قىلىپدۇر، ھىچ چارە يوقدۇركىم، ئىككى يىل ماڭا بەندەلىك قىلسۇن.» ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. قەبۇل قىلدىلەر. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. يەنە ئىككى يىل ئەليا قاشىدا بولدىلەر. بۇ ئىككى يىلدا ئەليا ئۆلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. ئۆيلەرىگە ئالىپ كەلدىلەر، ھەممە فەرزەندلەرىدىن ئۇلۇغ تۇتار ئەردىلەر. بۇرادەرلەرى ھەسەد قىلۇر ئەردىلەر. بىر كۈن ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئاتالەرىغە ئەيدىلەركىم: «ئەي ئاتا، مەن بىر تۈش كۆرۈپدۇرمەن. ئون بىر يۇلتۇز، ئافتاب ۋە ئاي ئاسماندىن تۈشۈپ ماڭا سەجدە قىلدىلەر». يەتتۈب ئەلەيھىس. بۇ تۈشنىڭ تەبىرىنى بىلىپ ئەردىلەر: «ئەي ئوغلۇم، بۇ تۈشۈڭنى بۇرادەرلىرىڭگە ئەيتماغىل، ئۇلار ساڭا بىر مىكر قىلغايلەر». ئاندىن كېيىن، ئول تۈشلەرىگە تەئبىر بەردىلەر، ئاندىغكىم: «سېنى ھەق تەئالا بارچەدىن ئىلغاپ رەھمەتىغە خاس قىلۇر، تەئبىر ئىلمىنى ساڭا تەئلىم بېرۈر، ھەممە نېئمەتلەرىنى ساڭا تەمام قىلۇر. ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادلەرى ھەممە ساڭا تابىئ بولۇر، ئاندىغكى ئاتالەرىڭ ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھىس. غە تەمام قىلغان ئەردى». بەس، بۇ ۋاقىئە ئاغىزدىن ئاغىزغە يايىلدى، بۇرادەرلەرىگە ئىشتىلدى؛ تۈشكە ھەزرەتى يەتتۈب ئەلەيھىس. نە تەرىقە تەئبىر ئەيتىپدۇرلەر ئانى بىلدىلەر ئەرسە، غەم - ئەندۇھى زىيادە بولدى. ئەيدىلەركىم: «يۈسۈف، بىننى يەمىن ئاتامىز ئالدىدا ئۇلۇغ ۋە قەدىرلىغدۇر، بىزدىن زىيادە دوست تۇتادۇرلەر. بىز مۇڭا بىر تەدبىر

قىلغايمىز؛ ئول بىردۇر، بىز ئون كىشىدۇرمىز. ئانى ئۆلتۈرەلى يا يىراق يەرگە تاشلايلى، ئاتامىز ئانى كۆرەلمەگەي، ئاندىن كېيىن تەۋبە قىلغايمىز، ئاتامىزنىڭ خىزمەتىدە فەرمانبەردار بولغايمىز. بەس، خۇداي تەئالا گۇناھلەرىمىزنى ئەفۇ قىلغاي؛ سالىھلاردىن بولغايمىز.» بۇلار ئاراسىدا يەھۇدا ھەممەدىن ئۇلۇغ ئەردىلەر ۋە ھەممەلەرى ئۇلارنىڭ فەرمانلەرىنى تۇتار ئەردىلەر، ئۇلارنىڭ سۆزلەرى بىرلەن مەسلەھەت قىلۇر ئەردىلەر. ئول ئەيدىلەركىم: «يۇسۇفنى ئۆلتۈرمەكلار، كىشى ئۆلتۈرمەك ئۇلۇغ گۇناھدۇر. ئانى يولغە ياۋۇق قۇدۇغقە سالىڭلار، تا كارۋانغە يولۇقۇپ يەنە بىر شەھەرگە ئالىپ كەتكەي». ھەممەلەرى مۇڭا ئىتتىفاق قىلدىلەر. ئاتالەرى قاشىغە كېلىپ، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى سەھراغە ئالىپ بارماقغە تىلەدىلەر. بۇلارنىڭ بىر فەرسەك يەردە مالىلەرى بار ئەردى. بىر كۇن ئاندا چىقىپ، سەيد قىلىپ، ئوق ئاتىشىپ، ئاخشامغە ئۆيگە كېلۇر ئەردىلەر. ئاتالەرى ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ئۇلار بىرلە چىقارماس ئەردىلەر. بەس، ھەممەلەرى جەمئ بولۇپ ئىجازە تىلەدىلەر. يەھۇدا ھەممەدىن گۇستاخ ۋە دەلىرئەردىلەر. ئەيدى: «ئەي پەدەر، نەۋاقىئدۇر، بىزدىن يۇسۇفغە ئەمىن بولماسسەن ۋە بىزنىڭ بىرلە چىقارماسسەن؟! بىز ئانىي ئوبدان ساقلاغۇچىدۇرمىز. تاڭلا بىزنىڭ بىرلە چىقارغىل، تاكىم شادلىق، غەمدىن ئازادلىق، ئويناپ كەلگەيمىز، ئانى ياخشى ئاسراغايمىز.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «قورقادۇرمەن، مېنى بۇ غەم كۇلبەسىدە تەنها قويغايسىزلەر. ئۆزۇڭلەر شىكارغە مەشغۇل بولۇپ، يۇسۇفدىن بىخەبەر بواغايسىزلەر ۋە غافىل بولغايسىزلەر، ئانى كەرك زالىم يىگەي، مېنىڭ جانىمنى ھىجران تانۇردا ئۆرتەگەيسىزلەر.» بۇلار ئەيدىلەركىم: «بىز-ئون كىشى، ئەگەر ئول بىر كىشىنى ئاسرايالماساق، ئەلبەتتە زىيانكارلاردىن بولغايمىز.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئۇلارنىڭ سۆزلەرىنى قەبۇل قىلدىلەر. ئەرتەسى ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ئۇلار بىرلە ئىبەردىلەر.

ئۇلار ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ئالىپ قويلارى تۇرغان قۇدۇغدىن ئۇچ فەرسەك يىراق ئالىپ باردىلەر. ئاندا بىر قۇدۇغ بار ئەردى. بەيتەل ـ مۇقەددەس بولىدا، ئاندا يەتتىلەر. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. ئول ۋەقتدە ئون يەتتە ياشدا ئەردىلەر. بەس، بۇلار ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىم نى قۇدۇغقە

سالغالى قەسد قىلدىلەر ئەرسە، كۆڭلەكلەرنى تارتتىلەر. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي بۇرادەرلەرىم، بۇ قۇدۇغدا سەتر ئەۋرەت لازىم، نېچۈك سەتر ئەۋرەت قىلۇرمەن!» ئۇلار ئەيدىلەر: «ئول يۈلدۇزلار، ئافتاب، ئاينى قىچقىرغىل، ساڭا كۆڭلەك بەرسۇن!» دەپ، كۆڭلەكلەرنى ئالدىلەر. ئول قۇدۇغقە بەرەھنە سالدىلەر. ئول قۇدۇغنىڭ سۇيى بىسيار ئەردى. ئاندا بىر ئۇلۇغ تاش بار ئەردى، سۇدىن بەلەندرەك ئەردى. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئول تاشغە تۇشۇپ ئولتۇردىلەر، خۇداغە ھەمدۇ سەنا ئەيتتىلەر، دۇئا - مۇناجات قىلدىلەر. ئىلھام كەلدى: «ئەي يۈسۈف، بىر كۇنى بولۇركسم سېنى يۈسۈف دەپ گۇمان قىلماسلەر!». بەس، ئۇلار يۈسۈف ئەلەيھىس. كۆڭلەكلەرنى ئالىپ، قانغە بويايپ، ئاخشام ساری ئول كۆڭلەكنى ئالىپ ئاتالەرى قاشىغە كەلدىلەر، ناله - فەرياد، فىغان قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەي پەدەر، بىز ئىلگەرى بارىپ، يۈسۈفنى مەتائىمىز قاشىدا قويۇپ ئەردۇك، بۆرى يەپدۇر. سەن بىزلەرنى ھەرگىز راستگوي بىلمەسسەن. ھەر چەند راست ئەيتساق پۇتمەسسەن» دەپ، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. كۆڭلەكلەرنى كۆرسەتتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. كۆردىلەر، ئەسلا يۇرتۇقى يوق، بىلدىلەركىم تۆھمەت قىلۇرلەر، يالغان ئەيتۇرلەر، بۇ-ھەممە ئۇلارنىڭ ئىشىدۇر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «بۆرى يۈسۈفكە سىزلەردىن مىھربان ئەركەندۇركىم، كۆڭلەكنى يىرتماي، ئازار بەرمەي يەپدۇر، ئۆزۈڭلەرگە يانغاي! مەن سەبر قىلۇرمەن. ياخشىسى ئولدۇركىم، نە سۆزىدە، نە قىلادۇرغان ئىشىدە ھىچ ئاراملىق بولماغاي، جەزئە بولغاي!» بەس، يەھۇدا ئۆزگە بۇرادەرلەردىن ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. غە مىھربانراق ئەردى. ئەرتەسى ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. غە بىر مۇنچە تەئام ئالىپ، قۇدۇغ باشىغە باردىلەر. ئول تەئامنى سالدىلەر، ئەيدىلەركىم مېنى بۇرادەرلەرگە ئەيتىپ، بۇ قۇدۇغدىن يەنە بىر تەرەفكە ئالىپ بارغايلەر. بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئۇمىد تۇتۇپ تۇردىلەر ۋە ئۇلاردىن كۆز تۇتار ئەردىلەركىم، كارۋان كېلىپ، ئانى قۇدۇغدىن چىقارىپ ئالىپ، مىسىر تەرەفىگە كەتكەي. بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئۇچ كۇن قۇدۇغدا قالدىلەر. تۆرتىنچى كۇنى ئەرەبدىن بىر كارۋان مىسىر تەرەفىگە بارۇر ئەردى. ئول قۇدۇغقە ياۋۇق كېلىپ تۇشتى. ئىككى كىشىنى قۇدۇغقە سۇغە

بۇيرۇدىكىم، بىرى مالىك ۋە يەنە بىرى بەشەرى، بۇ ھەر ئىككىلەسى ھىندۇ ئەردى، ئازادگەردە. بەس، مالىك قۇدۇغ باشىغە كەلدى. قۇدۇغقە ساغۇ سالدى ئەرسە، يۇسۇف ئەلەيھىس. ساغۇنىڭ باغىنى تۇتتىلەر. مالىك ۋە بەشەرى ھەرچەند زور قىلدى، تارتىپ ئالالمادى. مالىك باشىنى قۇدۇغقە سالىپ قارادى ئەرسە، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى كۆردىكىم يۇزلەرى ئايدەك تابىش قىلۇر ئەردى. بەشەرىغە ئەيدى: «يا بەشەرى، مۇندا بىر ئوغۇل باردۇركىم، ساغۇنىڭ باغىنى مەھكەم تۇتۇپدۇر.» بەس، ئىككۆلەن يەنە كۇچ قىلىپ تارتتىلەر ۋە ئالدىلەر. مالىك ئەيدى: «سەن كىمسەن؟». ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «مەن بىر ئوغۇلدۇرمەن، كەنئاندىن، بۇرادەرلەرىم مېنى بىگۇناھ بۇ قۇدۇغقە سالدىلەر». مالىك ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. غە مەھرىبانلىق قىلدى. بەس، بەشەرى ئەيدى: «ئەگەر بۇ ئوغۇلنى ھەمراھلەرىمىز قۇدۇغدىن ئالغانىنى ئاڭلاسا، بىزدىن ئالۇرلەر؛ يا شېرىك بولۇرمىز، بىز بۇ ئوغۇلنى مىسىردا تولا بەھاغە ساتارمىز، ئۇلارغە ئەيتماغايمىز. قۇدۇغ باشىدا بىر تائىفە خەلق بار ئىكەن، ئانىڭدىن ئالدۇق دىگەيمىز،» دەپ، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ھەمراھلەرى قاشىغە ئالىپ باردىلەر. ئەرتەسى ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ بۇرادەرلەرى كەلدىلەر، كۆردىلەركىم ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. قۇدۇغدا يوقدۇر. بۇلارنىڭ ئىزىچە كارۋان قاشىغە كەلدىلەر، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ئاندا كۆردىلەر. ئەيدىلەركىم: «بۇ قۇلنى كىم مۇندا كەلتۇرۇپدۇر؟» مالىك ئەيدى: «مەن كەلتۇردۇم.» بۇلار ئەيدىلەركىم: «بۇ بىزنىڭ قۇلىمىزدۇر، قاچىپ ئەردى.» مالىك ئەيدى: «ماڭا ساتىڭلار، مەن مىسىرغە ئالىپ كېتەي». بۇلار «خوبدۇر» دەپ يىگىرمە دىرەمگە ساتتىلەر. دىرەملەرنى ئالدىلەر. بۇلار ئون كىشى ئەردىلەر، ئىككى پۇلدىن تەگدى، تەقسىم قىلىپ ئالدىلەر. كارۋانلار ياسۇف ئەلەيھىس. نى مىسىرغە ئالىپ يۇردىلەر.

بەس، مالىك يۇسۇف ئالەيھىس. نى مىسىرغە يەتكۇردى، خەرىدارغە ئەرز قىلدى. بەس، مىسىرنىڭ پادىشاھى بار ئەردى رەييان ئاتلىغ، ئاتاسى ۋەلىد بىننى ئوز بىننى ئاراسىيە بىننى قاران بىننى لاۋەر بىننى نوھ ئەلەيھىس. ئانىڭ بىر خەزىنەدارى بار ئەردى، ئەزىز ئاتار ئەردىلەر، ئۇلۇغ كىشى ئەردى، ئاتلەرى ئامىر. بەئزىلەر ئەسفەين بىننى جەيب ئەردى دەپدۇرلەر. بۇ-ئەزىز

ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. نى ساتىپ ئالىپ ئۆيگە ئېلىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئەرزەندى يوق ئىدى، بىر خانۇنى بار ئىدى زىلەيخا ئاتلىغ؛ ئۇلۇغ دەۋلەتمەند كىشىنىڭ قىزى ئىدى. مىسىرلىقلار خۇشروي كىشى يوق ئىدى: زىلەيخاغە ئەيدى: «بۇ ئوغۇلنى ياخشى ئاسراغىل، بىزگە مەنپەئەتلىك بولۇر»..... .

ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئون يەتتە ياشدا مىسىرغە بارىدىلەر. ئالتە يىل ئەزىز مىسىرنىڭ ئۆيىدە بولىدىلەر. يەتتە يىل زىندە مەھبۇس بولىدىلەر. ئوتتۇز ياشلىرىدە خۇداي تەئالا پەيغەمبەرلىك ۋەھى ئېلىپ كەلدى.

ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىسسەلام بىرلە زىلەيخا زىكرلەرى

بەس، زىلەيخا ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. غە مۇھەببەت قىلدى، سەبر - تاقەت قىلالمادىلەر. ئۆزلەرىگە مەيل - رىغبەت ئىزھار قىلدىلەر، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. قەبۇل قىلمادىلەر. بىر كۈن ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئۆيدە ياتىپ، ئۇيۇقلاپ ئەردىلەر، زىلەيخا سارايىنىڭ ئىشىكىنى ئاچىپ، يۈسۈف ئەلەيھىس. نى ئويغاتىپ، ئۆزىنى سىناپ ئەيدى: «ئەي يۈسۈف، كەلگىل، ئارزۇ - ئىشتىياق بىرلە ئۆزۈمنى ئاراستە قىلىپدۇرمەن.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «سېنىڭ كۆيۈگۈڭ مېنى ساتىپ ئالىپدۇر، ماڭا ياخشىلىق قىلىپدۇر. مەن ئاڭا بۇھتالىق قىلماسمەن.» بەس، زىلەيخا ئۆزىنى يىغالمادى، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. غە بىسيار مەيل - رىغبەت قىلدىلەر. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ھەزرەتى پەرۋەردىگار ئالەمنىڭ دەللىلى ۋە بۇرھانىنى كۆردىلەر ئەرسە، ئەسلا قەسد ۋە مەيل قىلمادىلەر. ئەگەر ھەق تەئالا دەلىل كۆرسەتمەسە، ئىھتىمالى، مەيللەرى بولغاي ئەردىلەر، ئول دەلىل - بۇرھان بۇ ئەردىكىم، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نى كۆردىلەركىم، بۇلەرغە باقىپ قوللىرىنى تىشلەر ئەردىلەر. بەئزىلەر: ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. كىرىپ كەلدىلەر، ئەگەر بۇ ئىشنى قىلساڭ، ئول قۇشدەك بولۇرسەنكىم، ھەۋاغە ئالىپ چىقىپ، قانات -

قۇيرۇغىنى يۇلۇپ تاشلاغايلەر؛ ئول يەرگە تۇشكەيسەن، ئانداغ دەرەجەئى نەبۇۋەتدىن تۇشكەيسەن. بىر تائىپەلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئول بۇرھان ئولدۇركىم، بىر ئاۋاز ئىشىتتىلەر: «ئەي يۇسۇف، زىناغە مەيل قىلۇرسەنمۇكىم، پەيغەمبەرلەر گۇناھى كەبىرەدىن پاكدۇرلەر!» ھەركىم ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلامنى زىناغە مەيل قىلدىلەر دىسە، كافىر بولۇركىم، ئۆزلەرى پەيغەمبەر بولدىلەر، دادالەرى ۋە ئىككىسى بابالەرى پەيغەمبەر ئەردىلەر؛ ئۇلاردىن گۇناھى كەبىرەكى نېچۇك ۋاقىئ بولۇر. خۇداي تەئالا قۇرئاندا ئۆزلەرنى ياخشى ياد قىلىپدۇركىم، «يۇسۇفنى يامان ئىش ۋە زىنادىن ساقلادىمكى، ھەر ئايىنە ئول مېنىڭ مۇخلىس بەندەلەرىمدىندۇر.» بەس، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. زىنادىن قاچىپ يۇردىلەر؛ ئارقالەرىدىن يېتىپ ياقالەرىدىن تۇتتى ئەرسە يىرتىلدى. بەس، زىلەيخا كۆردىكىم، ئىشكدە ئەزىز مىسرى تۇرار ئەردىلەر زىلەيخانىڭ بىر خەۋىشاۋەندى بىرلە. بەس، زىلەيخا ۋە ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. خىجىل بولدىلەر. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. قەسد قىلدىلەر بىر بەھانە قىلغايلەركىم، زىلەيخا ھەم رەسۋا بولماغاي. بەس، زىلەيخا بۇلەر سۆزلەگۇچە، «ئەي ئەزىز، سېنىڭ ئەھلىڭگە يامان ساغىنغانىڭ جەزاسى نەدۇركىم، يا زىندانغە سالغىل، يا ئەزاب قىلغىل!» ئاندىن كېيىن ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «زىلەيخا مېنى گۇناھغە تەرغىپ قىلدى، مەن ئاندىن قاچتىم.» ئول زىلەيخانىڭ تۇغقانى ئەيدى: «ئەگەر كۆڭلەك ئارقادىن يىرتىلغان بولسا، زىلەيخا يالغانچى، يۇسۇفنىڭ سۆزى راستدۇر.» مەگەر كۆڭلەك ئارقالەرىدىن يىرتىلىپدۇر. بىلدىلەركىم، يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ سۆزلەرى راستدۇر. بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: زىلەيخاغە تۇغقانراق بىر مەزلۇمنىڭ بۇشۇكدە بىر بالاسى بار ئەردى. خۇداي تەئالا ئول بالاغە زەبان بەردى، تاكى ھۆكۈمنى ئول بالا قىلۇر. ئاندىن، كۆچىنى رەسۋا بولماسۇن دەپ ئەيدى: «ئەي يۇسۇف، بۇ سۆزدىن يانغىلكىم، كىشى ئاڭلاماسۇن.» زىلەيخا ئەيدى: «گۇناھ سەندەدۇر، سەن گۇناھىڭغە مەغفىرەت تىلەگىل، خۇداي تەئالا گۇناھىڭنى كەچۇرگەي.» بەس، يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ بۇ سۆزى مىسردا فاش بولدى، مىسرنىڭ خاتونلارى زىلەيخاغە تەئنە - مەلامەت قىلىپ، ئەيدىلەر: «ئەزىز مىسرنىڭ كۆچى

ئۆزىنىڭ قۇلىغە گىرىفتار بولۇپدۇر، ئانىڭ مۇھەببەتى ۋالە شەيدا قىلىپدۇر. زىلەيخا شەرم تۇتماي، ئۆزىگە مەيل - رىغبەت ئىزھار قىلىپدۇر، قۇلى ئىختىيار قىلغانى يوق، مۇنداغ ھەم بولۇرمۇ؟» بەس، زىلەيخا بۇ مەلامەتنى ئىشىتىپ، ئول مەلامەتگوي خاتونلارنى چىرلاتىپ، مىھمان قىلدى. تەفسىر كىتابلاردا كەلتۇرۇپدۇرلەر، ئول خاتونلار بەش خاتون ئەردى: بىرى ياساۋۇلنىڭ، يەنە بىرى مۇھتەسىبنىڭ كۆجى ئەردى؛ ۋە يەنە بىرى باۋۇرچى كۆجى. زىلەيخا بۇ خاتونلارنى تەكلىف قىلدى. ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نى ياساپ؛ زىننەت - ئارايىشلار بېرىپ، ئۇلار روبەروسىدا ئۆيدە ئولتۇرغۇزدىلەر؛ ھەر قايسىغە مۇھازىردىن كېيىن، قاغۇنلار، ئالما، ئامرۇد —بۇ مىۋەلەرنى كەلتۇردى؛ بىرەر پىچاق بەردى. بۇلار ئىلىككە پىچاق ئالدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نى چىرلادى. ئول خاتونلارنىڭ نەزەربدە تۇرغۇزدى. ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نىڭ جەمالىللەرى ئافتابدەك، ئۆيگە تابىش قىلدى. ئول خاتونلار قارالاپ كۆزلەرى تىيرە بولدى؛ ئۆزلەرى بىھۇش، ئەقىللەرى خىيرە بولدى؛ بۇ ھەيرانلىقدا كۆزلەرى يۈسۇف ئەلەيھىس. دا ھەممە قوللارىنى توغرادىلەر، قانلار ئاقتى تۇيمادىلەر..... زىلەيخا ئەيدى: «بۇدۇركىم، سىزلەر مۇنىڭ جىھەتىدىن مېنى مەلامەت قىلۇر ئەردىڭلەر.» بەس، ئول خاتۇنلار زىلەيخا ئالىدا ئىقرار قىلدىلەر. زىلەيخا ئەيدى: « مەن ئانى ئۆزۈمگە چىرلادىم، ئول ئۇنۇمادى. ئەگەر ئەمدى فەرمانىمنى تۇتماسا مەن ئانى زىندانغە سالۇرمەن. خار - زار قىلۇرمەن!» ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا! ماڭا زىندان ياخشىراقدۇر بۇلەرنىڭ ئەمرىدىنكىم مېنى بۇيرۇرلەر. خۇداۋەندا، ئەگەر سەن مېنى بۇلەر مىكرىدىن ياندۇرماساڭ، ئۆزۈمدىن ئەمىن ئەمەسمەنكىم، مەيل ۋاقىئ بولغاي، جاھىللاردىن بولغايمەن». ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. ئۆزلەرىدىن ئەمىن بولماي، خۇداي تەئالاغە نالە - فەرياد قىلدىلەر. دۇئالەرى ئىجابەت بولدى. ئانداغكى..... ئاندىن كېيىن زىلەيخا ئۆزىنى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. غە كەررۇ بىرلە ئەرز قىلدى. لېكىن ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. غە نەۋازىشلەر قىلۇر ئەردىلەر، ھەر بار ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نى خىلۋەتدە تاپسا، ئەيتۇر ئەردى: «ئەي يۈسۇف، نە ياخشى كۆزلەرىڭ باردۇر؟» ئەيتۇر ئەردىلەركىم: «بۇ كۆز گۆزدەقى قۇرتلارنىڭ

تۇغمەسسدۇر.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. زىلەيخانىڭ مىرادىغە قەدەم قويمادىلەر. زىلەيخا ئەندىشە قىلدىكىم، بىر ئاي زىندانغە سالغايمەن، تاكىم ئىنقىياد تارتىپ فەرماندار بولغاي. لېكىن ئەزىز مىسرى بىلۈركىم، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. بىگۇناھدۇرلەر، ئۇلەرنى زىندانغە سالغالى رىزا بەرمەس، ئەيدىلەر؛ زىلەيخا ئەيدى: «ئەي ئەزىز! بۇ كەنئانى قۇل مېنى رەسۋا قىلدى، ھەركىم بىر - بىرىگە سۆز ئېيتسا، شۇبۇ سۆزنى ئەيتىپتۇرلەر.» ئەزىز زىلەيخانىڭ ئەممە زادەسىدىن مەسلەھەت سوردى ئەرسە، ئول ئەيدى: «راستى ئولكسم نەچەند كۇن زىندانغە سالغايمىز، بۇ سۆز خەلق ئاراسىدا باسىلغاي.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. نى زىندانغە ئېبەردىلەر. نەمازغە تۇردىلەر؛ نەمازدىن يانىپ، ئەھلى زىندانغە پەندى نەسىھەت قىلدىلەر، ئۇلارنى ياخشى سۆز بىرلە شاد - مەسرۇر قىلدىلەر. گاھ ئۇيقۇلار ئەردىلەر. گاھ زىندانىلەر تۇشگە تەئبىر ئەيتۇر ئەردىلەر. ھەر كۇن زىندانىلەر تۇشلەر بەيان قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. تەئبىر ئەيتۇر ئەردىلەر. ھەركىم بىمار بولسە، ئۇلەردىن سورار ئەردىلەر، ئۇلەر سۆزلەرى شىفا تاپار ئەردى. خۇداي تەئالا خەبەر بېرىپدۇركىم، پادىشاھنىڭ ئىككى كىشىسى زىندانغە تۇشۇپ ئەردى. بۇلارنى زىندانغە سالماقغە سەبەب ئول ئەردىكىم، روم پادىشاھى بىر كىشىدىن زەھەر ئېبەردى، ئەيدىكىم: «بۇ زەھەرنى پىنھان ئالىپ بارىپ، شاھ رەييانىڭ بىر خاس كىشىسى - مەھرەم كىشىسگە بەرگىل، ئانى بىسيار ۋەئدە بىرلە فىرىفتە قىلغىل، تاكىم، بۇ زەھەرنى پادىشاھغە بېرىپ ھەلاك قىلغاي.» بەس، ئول كىشى مىسرغە كەلدى، بىر بۇە زەننىڭ ئۆيىگە تۇشتى. ئول بۇە زەن بىرلە ئاشنا بولدى. ھەر بار ئول بۇە زەن پادىشاھدىن نالە - شىكايەت قىلىپ ئەيتۇر ئەردى: «مېنىڭ ئېرىم مىسرنىڭ ئۇلۇغلارىدىن ئەردى. ئۆلدى ئەرسە، ئۆي بارقىنى ئالىپ مىھمانخانە قىلدى.» ئول كىشى ئەيدى: «شايەدكى سەن ۋە ئۆيۈڭ پادىشاھدىن قۇتۇلغاي. بىر پادىشاھى ئادىل بولغاي.» ئول بۇە زەن بۇ سۆزنىڭ ھەقىقەتىنى سوردى. ئول كىشى بۇە زەنگە ئان بېرىپ ئەيدىكىم: «مەن پادىشاھغە بەرگەلى زەھەر كەلتۇردۇم، تا بىر مەھرەم كىشىسنى تاپىپ، پادىشاھغە زەھەر بەرگەيمىز.» ئول بۇە زەن ئەيدى: «بۇ ئىشنى پادىشاھنىڭ شەرابدارى يا نانبايىدىن ئۆزگە كىشى قىلالماس.» بەس، ئول كىشى

شەرابدارغە ئەيدى ئەرسە، قەبۇل قىلمادى. ئاندىن نانبايغە ئەيدى، ئول قەبۇل قىلدى، ئاڭا بسيار مال ئەلۇان، كۇموشلەر بەردى ۋە ئەيدى: «ئەگەر سەن بۇ ئىشنى بجا كەلتۇرسەڭ، پادشاهى روم سېنى ئۆز ئورنىدا مىسرغە پادشاه قىلادۇر. ئەلبەتتە بۇ ئىش ۋۇقۇئىغە ئىھتمام قىلغايسەن.» ئاندىن كېلىپ بىۋە زەنگە ئەيدى: «سېنىڭ ئىشىڭنى يۇتكەزدىم. ئول ئىككىنىڭ بىرى قەبۇل قىلدى.» ئاندىن ئول كىشى رومغە ياندى. ئول بىۋە زەن پادشاه قاشىغە كېلىپ، خىلۋەت قىلىپ، پادشاهغە بۇ ئەسراردىن خەبەر بەردى. پادشاه ئول ئىككىسىنى كەلتۇرۇپ، سەۋال قىلدى ئەرسە، ئىقرار قىلمادىلەر. بۇ ۋەجھىدىن زىندانغە سالدىلەر، نەچەند مۇددەت زىنداندا قالدىلەر. بەس، بۇ ئىككىسى ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى مۇنداغ سۆزەت، پاك سىيرەت بىرلە كۆرۇپ، سوردىلەر: «بۇ كىمنىڭ فەرزەندىدۇر، نېچۇك تۆھمەت بىرلە گۇناھكارلار قەيدىنىڭ بەندىدۇر؟» زىندان بەندلەرى ئەيدى: «ئەزىز مىسرنىڭ غۇلامى، خاتۇنلار مىكرىدۇر-تۆھمەتىدۇر.» بەس، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ تەئبىر ئېيتقانلەرىنى ئەيدىلەر. بۇ ئىككۆلەن ئەيدى: «بۇ ئۇغۇلنى ئازمايىش قىلالىكىم، تەئبىرنى بىلىپ ئەيتۇر يا يوق! بىر كۆرمەگەن تۇشدىن تەئبىر سورايلى، نەدەيدۇر.» بەس، شەرابدار ئەيدى: «مەن تۇش كۆرۇپدۇرمەنكىم، ئۆزۇمنى سىقىپ شەراب قىلۇرمەن.» نانباي ئەيدى: «مەن تۇش كۆردۇم: بىر تەبەكدە باشمدا نان كۆتەرىپ بارۇر ئەردىم، ھەۋادىن قۇشلار كېلىپ يەپ كەتتى. بىزنىڭ بۇ تۇشۇمىزگە تەئبىر ئەيغىلكىم، سېنى ھەممەدىن ياخشىراق كۆرەرمىز.» ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. بىلدىلەركىم، بىرىنىڭ تۇشى ياماندۇر، ئەندىشە قىلدىلەركىم، بۇلارغە زىندان غەمىدىن زىيادە غەم بولماغاي، يەنە بىر سۆزگە مەشغۇل بولغايلەر، دەپ ئەردىلەر: «ئايا! سىزلەرگە نەچەند ئاجىز نەرسەلەرنىى ئىگەمىز، خۇدايىمىز دەپ باش ئۇرغانىڭلار ياخشىراقمۇ؟! ئول خۇداۋەندى يىگانە، قەھھارغە پەرسەتىش قىلغانىڭلارمۇكىم؟!، ئول قادىردۇر، ھەر قايداغ ھۆكۈم - فەرمان ئانىڭدۇر؟ ئول خۇداۋەند يىگانەدىن ئۆزگە قۇللۇق قىلماغايسىزلەر.» بۇلار بۇتپەرەست ئەردىلەر، بۇ سۆزلەرگە قۇلاق سالمادىلەر، «تۇشۇمىزگە تەئبىر ئەيغىل» دەپ تەك قىلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «پادشاه سېنىڭ ئىلگەركى

مەنسەبكىنى بېرىپ شەرابدار قىلۇر.» نانبايغە ئەيدىلەركىم «سېنى دارغە ئاسارلەر، گۆشتىنى داردا قۇشلار يىگەي.» بۇلار ئەيدى: «بىز بۇ تۇشنى كۆرمەگەن ئەردۇك، سېنى ئازمايىش قىلماقغە يالغان ئەيتىپ ئەردۇك.» ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. ئەيدىلەر: «قازا يا ئىلاھى مۇنداغ جارى بولدى، بۇ ئىش سىزلەرگە كەلمەي قالماس. ئەرەبدە مەسەل باردۇركىم ھەمىشە تىلىكىنى ئىھتىيات بىرلە تۇتغىل، بەلا تىلىكىغە مۇئەككىلدۇر (حفظ لسانك ان البلاءالموءكل فى المنطق)، ھەر ياخشى - يامان فالكىم تىلغە كەلتۇرۇرسەن بولماي قالماس.» «قۇرغان» دا ھەم كېلىپدۇركىم، ئۇچ فال مۇۋافىق ھال ۋاقىئ بولۇپدۇر: بىرى ئولكىم، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ-س. ئوغلانلارغە ئەيدىلەركىم، قورقامەنكىم يۈسۇفنى بۆرە يىگەي، سىزلەر بىخەبەر بولغايسىزلەر. بۇ فالغە مۇۋافىق ئوغلانلەرنى بۆرى يىدى دەپ خەبەر كەلتۇردىلەر؛ يەنە ھەزرەت يۈسۇف ئەلەيھ-س. بۇ خاتۇنلار مىكر - فىتنەسىدىن زىندانغە تۇشكەنىم ياخشىراق دىدىلەر، بۇ سۆز ۋۇقۇئغە كەلدى، ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. زىندانغە تۇشتىلەر؛ يەنە بۇ ئىككى ئادەم يالغان تۇشنى ئۆزىگە فال قىلدى ئەرسە، ئاندىن ۋاقىئ بولدى. ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. ئول شەرابدارغە ئەيدىلەركىم: «ئەگەر پادىشاھ خىزمەتىگە بارساڭ مېنى ياد قىلغىل ۋە ئەيغىلكىم بۇ غەربىنى زىندانغە بىگۇناھ سالىپدۇرلەر دەپ مەئلۇم قىلغىل.» مۇندىن ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇركىم، بەس، شەيتان ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. نىڭ بۇ سۆزىدىن شەرابدارنى فەرامۇش قىلدى. بەس، «يوسف بضع سنين» زىنداندا قالدى. «بضع» دەپ بەشدىن زىيادە، ئوندىن كەم ئەدەرنى ئەيتۇرلەر. مۇفەسسىرلەر «بضع سنين» يەئنى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. زىنداندا قالدى دەپدۇر، چۇنكى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. زىندانىدىن چىقماقغە ئىختىيار قىلدىلەر، خۇدانىڭ قازا - ئىرادەسىگە تاپشۇرمادىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا دەرگاھىدا ناپىسەند كەلدى، يەتتە يىل زىندانىدا قالماقلىق بىلە ئىتاب قىلدى. گۇمان قىلماغايلەر، شەرابدارنى شەيتان فەرامۇش قىلىپ، ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ-س. نىڭ زىنداندا قالماقلەرغە بائىس بولغاي؛ بۇ گۇمان مۇسۇلمانلارغە خەتادۇر. شەيتان فەرامۇش قىلغانىنىڭ مەئنىسى ئاندىغكىم. فەرامۇشلۇقىدىن شەيتان شاد بولدى ..... يەتتە يىلدىن كېيىن ھەق تەئالا ئىرادە قىلدىكىم، ھەزرەتى يۈسۇف

ئەلەيھ-س. غە گۈمان قىلماغان سەبەب بىرلە شادلىق بەرگەي. بەس، پادىشاھى مىسرغە بىر تۈش كۆرسەتتى. ئول تۈش بىرلە ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. غە فەرەھ - شادلىق كەرامەت قىلدى. ئانداغ خەبەر بېرىپدۈركىم، پادىشاھى مىسر ھەممە ھۆكۈما، مۈنەججىملەر جەمئ قىلىپ ئەردى: «مەن بىر تۈش كۆردۈم، يەتتە سېمىز ئۈينى يەتتە ئورۈق ئۈي يىدى، يەتتە ئۆل بوغداي باشىنى يەتتە قۈرۈغ باش چۆرگىشىپ قۈرۈتتى. ئەگەر سىزلەر ھۆكۈما، تەئبىر ئىلمىغە دەنا بولساڭىزلەر تەئبىر ئەيتىڭىزلەر.» بۇ ھۆكۈما - مۈنەججىملەر تۈش تەئبىرىنى بىلمەدىلەر. ھەيران بولدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بۇ مىزاجىنڭ ئىختىلافىدا كۆرگەن تۈشدۈر، مۈنىڭ تەئبىرىنى بىلمەسمىز.» بەس، ئول شەرابدار كۆردىكىم، پادىشاھنىڭ تۈشدىن كۆڭلى بىسيار غەم ۋە ئاشۇفتەدۈر. ھېچ كىم تەئبىرىنى بىلمەيدۈرلەر. بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. خاتىرىغە كېلىپ، ئەيدى: «يالغان تۈشكە مۈنداغ راست تەئبىر ئەيدى، شايەدكى بۇ تۈش تەئبىرىنى ئول بىلگەي.» بەس، پادىشاھغە ئەيدى: «بۇ تۈش تەئبىرىنى بىر كىمەرسە بىلگەيكىم، ئانى مەن بىلۈرمەن، مېنى ئاڭا ئېيەرگەيل.» بەس، پادىشاھ: «بارغىل!» دەپ ئەمر قىلدى ئەرسە، ئول زىندانغە كېلىپ قىچقىردىكىم: «ئەي راستگوي، ماڭا پادىشاھ تۈشىنىڭ تەئبىرىنى خەبەر بەرگىل.» ئول تۈشنى تەقرىر قىلدى. بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. خۇدانىڭ قازاسىغە رىزا بېرىپ، سەبەبنى كۆڭۈللەردىن چىقارىپ، سەبەبنى مۈسەببەبۈل - ئەسبابغە تاپشۇرۈپ ئەيدىلەر، ئېيتمادىلەركىم، زىنداندىن چىقىپ ئەيتاي. بەس، ئەيدىلەر: «ئول يەتتە سېمىز ئۈي يەتتە يىل كەڭرۈلۈك، توقلۇق ۋە مەئاش فەراۋان بولماقى نەمۈنەدۈر؛ يەتتە ئۆل باشى بۇ يىللاردا مۇھلەر، نېئمەتلەر بىسيار ۋە بېشۈمار بولماقدىن نىشانەدۈر؛ ۋە يەنە ئول ئورۈق ئۈيكىم ئول يەتتەنى يىگەندۈر، بۇ يەتتە يىلدىن كېيىن يەتتە يىل قەھتلىك، تەڭلىكدىن ئەلامەتدۈر؛ ئول يەتتە قۈرۈغ باش سىزلەرگە كېلەدۈرغان تەڭلىك كۈنۈڭلەردىن تەنبىھ - خەبەردۈر؛ مۈندىن كېيىن يىللار كەلگەيكىم ھەق تەئالا خەلقىنىڭ فەريادىغە دانەلەرنى يەردىن ئۈندۈرگەي، مۇھلەرنى دەرەختلەردىن چىقارغاي، ناز - نېئمەت، مۇھەياي لەززەت بېنەھايەت كەڭرۈلۈك ۋە، فەراۋان بولغاي.» بۇ قەھتلىكدىن كېيىن فەرراخلىق بولماق تۈشىنىڭ تەئبىرى ئەمەس، لېكىن

ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. مۇنچە مەھنەت ۋە تەڭلىكدىن خەبەر بەردىلەر ئەرسە، شادلىقدا ھەم خەبەر ئەيتغايلەر، تائىنكى خەلايىق غەم - ئەندىشەگە قالماغايلەر. بۇ تەڭلىك مۇنداغ باقى قالغاي، ۋە يەنە بۇ تەرىقە تەئبىر ئەيتماقنىڭ بىر تەرىقەسىدۇركىم، ئەگەر يامان تۇشكە تەئبىر ئەيتسە ئارقاسىدىن ياخشى فال ئەيتغاي. ئەگەرچە تۇشدە ئاڭا دەلىل ۋە ئىشارەت بولماسا، ئىشىتكۈچى ئەزەلى شاد بولغاي. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بۇ تەرىقە تەئبىر ئەيتتىلەر ۋە يەنە بۇ تەڭلىكدىن تەدبىر ھەم ئەيدىلەر: «ئانداغكى، بۇ يەتتە يىل فەرراخلىقدا زىرائەتلەرنى قىل يىسىزلەر، ئورۇپ باشنى يىغقايىسىزلەر، تا ساسىماغاي، ممتە ھەم يىمەگەي.»

بەس، ئول شەرابدار كېلىپ، پادىشاھغە ۋاقىئنى بەيان قىلدى. پادىشاھ بىسيار شاد بولۇپ، ئەيدى: «مۇنداغ ئالىم، دانىشمەندىنكى جايى نېچۈك زىندان بولغاي، بارىپ ئالىپ كەلگىل!» دەپ، ئول شەرابدارنى بۇيرۇدى. بەس، ئول زىندانغە كەلدى ئەرسە، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بىلدىلەر. ھەق تەئالا بىسەبەب ئۆز فەزل كەرەمىدىن شادلىق، خالاسلىق كەرامەت قىلدى. بۇلەر ھەم ئۆزلەرىگە سەبر ۋە مەردانەلىك پېشە قىلدىلەر. ۋە يەنە پادىشاھ قاشىدا بولادۇرغان ھاللەرىنى ئەندىشە قىلدىلەركىم: «مېنى پادىشاھ ئالىم ۋە دانىشمەند بىلىپ ئالىپ بارۇر، خاتۇنلار تۆھمەتىدىن زىندانغە تۇشكەنمىدىن ئاگاھ بولۇر، خۇشرۇي يىگىتلەرگە خاتۇنلار تۆھمەتى ياۋۇق مەھكەمدۇر. بەس، پادىشاھ كۆڭلىدە زىيانكار ۋە خىيانەتدار گۇمان قىلۇر. مېنىڭ پادىشاھ ئالىدا ئانچە قەدر - قىممەتىم بولماغاي.» دەپ ئۆزلەرىنىڭ بىگۇناھلىقلەرىنى، ئاندىن زىندانىدىن چىقماقنى ئىرادە قىلدىلەر. بەس، ئەيدىلەر: «ئەي شەرابدار، ئول پادىشاھنىڭ قاشىغە بارغىل، تا ئول قولىنى كەسكەن خاتۇنلاردىن سورراسۇنلەركىم، مېنى نېچۈك گۇناھ بىرلە زىندانغە سالىپدۇر. ئول خاتۇنلار تۆھمەتىنىڭ راستلىقىغە گۇۋاھلىق بەرسۇن. مەن چەندان يىلدۇركىم، بىر خاتۇن تۆھمەتى بىرلە زىندانىدا زۇلۇم - ستەم تارتارمەن. ئانىڭ راستى ھەم مەئلۇم بولسۇن، ئاندىن چىقغايمەن.» بەس، شەرابدار پادىشاھ قاشىغە باردى، بۇ ۋاقىئنى بەيان قىلدى. پادىشاھ ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. نىڭ سەبرۇتاقەت، مەردانەلىكىدىن تەئەججۇب قىلىپ، تەھسىن - ئافەرىن قىلدىلەر..... بەس، ئاندىن كېيىن پادىشاھ ئول

خاتۇنلارنى، زىلەيخانى ھازىر قىلدى. ئەيدىكسم: «ئەي خاتۇنلار! يۇسۇف سىزلەرگە قەسد ۋە مەيل قىلدىمۇ يا سىزلەر ئاڭامۇ؟» بەس، خاتۇنلار ئەيدىلەر: «مەئازەللاھكى، بىز يۇسۇفدىن ھەرگىز يامان ئىش ۋە خىيانەت ئەندىشە بىلمەدۇك.» زىلەيخا ئەيدى: «مەن يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ئۆزۈم خاھلاپ، مەيل - رىغبەت قىلدىم. ئانىڭدىن مەيل - خاھىش كۆرمەدىم. ئول راستگويلاردىن ئەردى.» بەس، ئول خاتۇنلار پادىشاھ ئالىدا ئىقرار قىلدىلەر ئەرسە، شەرابدار ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. قاشلەرىغە باردى ۋە ئەيدى: «زىلەيخا ئۆز گۇناھىغە ئىقرار قىلدى، سېنىڭ پاك ۋە بىگۇناھلىغىڭ پادىشاھ ئالىدا مەئلۇم بولدى.» بەس، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. شاد - خۇررام بولدىلەر. بەس، ھەممە خەلق ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى بىگۇناھ ۋە پاكلىق بىرلە بىلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. ئۆزلەردە بىر ئەجەب پەنداشەت بولماقلەردىن قورقۇپ ئەيدىلەر: «مەن گۇناھدىن، يامان ئىشدىن ئۆزۈمنى يىغالمادىم، نەفسىم گۇناھغە مايىل ۋە راغىبدۇر. مەگەر پەرۋەردىگارىم ئۆز رەھم شەفقەتى بىرلە مېنىڭ گۇناھ - مەئسىيەتدىن ساقلادى.» ئاندىن پادىشاھ ئەمر قىلدى: «يۇسۇف ئەلەيھىس. نى كەلتۇرۇڭلار! مەن ئۆزۈمگە خاس مەھرۇم قىلۇرمەنكىم، ئانداغ ئاقىل - خىرەد مەندكىمدۇر.» بەس، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى ئەزىز مىسرى ئازاد قىلدى. ئاندىن، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى پادىشاھ ھۇزۇرىغە كەلتۇردىلەر. ئەۋۋەل پادىشاھ ئۆلەرنى ستايىشى قىلدىلەر، ئۆزر ئەيتتىلەر. ئەيدى: «بۇگۈن ماڭا سەندىن ئەزىزراق، دوستراق ھىچ نەرسە يوقدۇر.» بەس، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي پادىشاھ! ئول تۇشكىم سەن كۆردۈڭ، ئانىڭ تەئبىرىنى كۆرمەي چارە يوقدۇر. بەس، بۇ يىلدا ئانچەكى قۇدرەت باردۇر، مەئاش جەمئ قىلماق لازىمدۇر؟ خەزىنە ۋە ئانبارلارنى يىغماق ۋاجىبدۇر. ئانى تازا ساقلاماقغە بىر كىشى بولغاي. مېنى خەزىنەدار قىلغىلكىم، مەن تازا ساقلاماقنىڭ تەرىقىنى بىلۇرمەن. خىيانەت ھەم قىلماسمەن.» پادىشاھ خەزىنەسىنى ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. غە تاپشۇردى. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. بۇ خەزىنەدارلىقنى دۇنيا ئۈچۈن، يا ئۆلۈغلۇق ئۈچۈن ئىختىيار قىلمادىلەر، بەلكى پادىشاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلماق ئۈچۈن ئەردىكىم، بۇلەرنى زىنداندىن خالاس قىلدىلەر، ئازاد

بولماقلەرىغە باشلىق بولدى. بەس، بۇ خىزمەت بىرلە پادىشاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلغايلەر، پادىشاھنىڭ ئول ۋەقتىدە مۇندىن ئۆزگە خىزمەتى يوق ئەردى. بەس، پادىشاھ ئانبارلارغە خەزىنەدار قىلدى ئەرسە، ھەرنە مەئاش جۇملەسىدىن بار ئەردى، بۇ يەتتە يىلدا جەمئ قىلدىلەر؛ ئانبارلارنى توشقازىپ مەھكەم قىلدىلەر. بۇ ھەممەسى يۈسۇف ئەلەيھ.س. نىڭ تەسەررۇفلەرىدە ئەردى. ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ.س. زىندانىدىن چىقىپ، ئىككى يىلدىن كېيىن، ئەزىز مىسىر ئۆلدى. پادىشاھ تەمام خەزىنەدارلىقنى يۈسۇف ئەلەيھ.س. غە تاپشۇردى. بەس، نەچەند روزگار ئۆتتى ئەرسە، پادىشاھ ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ.س. غە ئەيدى: «ۋەفادار ۋە ھەقگۈزارلىقكىم ئەزىز مىسرغە قىلدىڭ. ماڭا ئارزۇ بولۇدۇركىم ساڭا زىلەيخانى ئالىپ بەرسەم.» ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ.س. ئېيدىلەر: «فەرمان سېنىڭدۇر.» بەس، پادىشاھ زىلەيخانى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ.س. غە ئالىپ بەردى. بەس، بىر يەردە بولدىلەر. زىلەيخا ئەيدى: «ئەي، يۈسۇف ئەلەيھ.س. رۇخسەت بەرگىل، تاكىم كۆڭلۈم ئەسرارىنى ساڭا ئەيتغايمەن. ئانداغ گۇمان قىلماغىلكىم، ساڭا گىرىفتار ۋە مەيلان يەنەغە بولماغاندۇرمەن. بۇ بەلاغە قالماقىمغە ئىككى ئۆزرۈم باردۇر: بىرى ئولكىم، جەھەندا سەندەك ياخشى ۋە خۇشروي جۇۋان يوقدۇر، ھەركىم ساڭا گىرىفتارلىق بېقەرار قىلسە مەئزۇردۇر؛ ۋە يەنە ئولكىم، مېنىڭ جۇفتۇم ئەزىز مىسرى نامۇراد ئەردى. مەندەك جۇۋان - ھۇشدار ئانداغ مەردۇناكار بىرلە سەبر - تاقەت قىلدىم. ھەرگىز سەندىن ئۆزگەگە مەيل - رىغبەت قىلمادىم. ئانداغكى، خۇدانىڭ مىھرى بىرلە ئانادىن تۇغۇلغاندەك، ئۆزۈمنى پاك ساقلادىم.» يۈسۇف ئەلەيھ.س. بۇ سۆزلەرنى ئىشتىپ شاد - خۇررام بولدىلەر. ئانىڭ بىرلە قاۋۇشتىلەر ئەرسە بىكر تاپتىلەر، تا ئاخىر ئۆمرىغە ئانداغ بىكر ئەردىلەر. مۇنداغ، ھەق تەئالا پەيغەمبەرلەرغە كۆجىلەرىنى زىنادىن پاك ۋە مەئسۇم ساقلار، ئەگەرچە كافىر بولسە ھەم، نوھ ۋە لوت ئەلەيھ.س. نىڭ كۆجىلەرىدەك ۋە يەنە ھىچ پەيغەمبەرلىكلەرىدىن ئىلگەرى ھەم بۇتغە تاپىنمادىلەر.

ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھ.س. نىڭ زىلەيخادىن ئىككى ئوغۇللەرى بولدى، بىرى ئەفراھىم، بىرى مىيشا. ۋە يەنە نەچەند روزگاردىن كېيىن، ھەزرەتى

يۈسۈف ئەلەيھىس. نى ۋەزىر قىلدى، تەمامى مەملەكەت ئىشىنى ئۇلەرغە تاپشۇردى، ئۇلەردىن بىمەسلەھەت ئىش قىلمادى. ئانداغكى، يەتتە يىل فەراخلىق، كەڭرۇلۈك بىرلە ئۆتتى ئەرسە، قەھتىلىك، تەڭلىك يىللارى يەتتى. تۆرت يىل ھىچ غەم يىمەدىلەر، ئانچە يىغقان مەئاشلارىنى يىدىلەر، قالغان ئۈچ يىل نەچە قەھتىلىك بولدى. روبى زەمىنده پادىشاھى مىسردىن ئۆزگەده بۈغداي يوق ئەرمىش دەپ، بۇ خەبەر ئالەمده فاش بولدى. ئەتراف - جەۋانىبدىن خەلق مال - ئەمۋال ئالىپ، مىسرغە يۈزلەندىلەر. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بۈغداي ساتىپ، مال - ئەمۋاللارنى پادىشاھنىڭ خەزىنەسىغە يىغدىلەر. كەنئاندا ھەم قەھتىلىك ئەردى. ئانداغ خەبەر ئىشىتتىلەركىم، پادىشاھى مىسرنىڭ مەئاشى بارئىمىش، خەزىنەدارى مۇسۇلمان ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەردە كىشى ئەرمىش، خەلايىقغە بىسيار ياخشىلىق قىلۇر ئىمىش. بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ھەزرەتى يۈسۈف فىراقلەردە يىغلاپ كۆزلەرى نابىينا بولغان ئەردى. ئوغلانلارىغە ئەيدىلەر: «مىسرغە بارىپ، بىر مۇنچە مەئاش ساتىپ ئالىپ كېلىڭلار. مەن ئىشتىپدۇرمەنكىم، پادىشاھى مىسرنىڭ خەزىنەدارى ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەردە ئەرمىش. ئاڭا بىز ھەم ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ فەزەندلەرىدىندۇرمىز دىگەيىزلەر، تاكىم سىزلەرگە دوستلۇق بىرلە مەئاش بەرگەي.» ئەيتىپدۇرلەر، ئوغلارىنى ئىبەردىلەر. بۇن يامىنكىم ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بىرلە بىر ئانادىن ئەردى، ئۇلەرنى يۈسۈفنىڭ يادكارى دەپ ئالىپ قالدىلەر. بۇلار مىسرغە كېلىپ، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. قاشلەرغە باردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. تانۇدىلەر. ئۇلار مۇنداغ ئۇلۇغ ئىززەتده كۆرۈپ، گۇمان قىلدىلەركىم، بىر كىمەرسە سوردىكىم: «نە ئىشغە كەلدىلەر؟». بۇلار ئەيدى: «مەئاش ئالغالى كەلدۇك.» ۋە يەنە بۇلارنى قورقۇتماق ئۈچۈن ئەيدى: «سىزلەر جاسۇس كۆرەنۇرسىزلەركىم، خەبەر ئالغالى كەلگەن بولغايسىزلەر.» ئەيدىلەر: «بىز ھىچ پادىشاھنى بىلمەسمىزكىم، سەھرا خەلقىدۇرمىز. كەنئاندىن بىز ئون بۇرادەردۇرمىز. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئوغلانلارى، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ نەبىرەلەرىدۇرمىز. تەمامى خەلقغە قەھت بولغاندەك بىزگە ھەم قەھت بولدى.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بۇرادەرلەرىدىن

خەبەر ئالماق ئۈچۈن ئەيدىلەر: «ئەگەر ئون بىر بۇرادەردۇرسىزلەر، نېچۈكدىن ئون كەلدىڭلار؟» ئەيدىلەر: «ئول بىر بۇرادەرىمىز بىزدىن كىچىكرەك ئەردى، ئاتامىز بىزدىن مىھرىبانراق ئەردى، ئانى قاشىدا ئالىپ قالدى.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئاتاڭىزلار پەيغەمبەر بولسە نېچۈكدىن كىچىكنى ئۈلۈغىدىن دوست تۇتارمۇ؟» بۇلار ئەيدىلەر: «ئانىك ھەمزاد يەنە بىر بۇرادەرى بار ئەردى، يۈسۈف ئاتلىغ، ئاتامىز ئانى بىنەھايەت دوست تۇتار ئەردى، ئانى بۆرى يىدى ئەرسە، ئانىڭ ئورنىدا مۇنى كۆرۈپ، ئۆزىدىن جۇدا قىلماقغە تاقەتى يوقدۇر.» ئاندىن ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «سىزلەرگە بۇغداي بېرۈرمەن، بەشەرتىكى، يەنە بىر نەۋبەتدە ئول بۇرادەرىڭلەرنى ئالىپ كېلىڭلار.» ئاندىن ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ھەر قايسىغە بىر ئۆلاغ بۇغداي بۇيرۇدىلەر. بۇلار بىر مۇنچە زىيادە بەرمەكنى تەلەپ قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «پادىشاھ مۇندىن زىيادە بەرمەكنى بۇيرۇمادى، ئەگەر يەنە بىر نەۋبەت كەلسەڭلار زىيادە قىلىپ بېرۈرمەن.» بەزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: شەمئۇننى بۇن يامىنغە گۆرۈ ئالىپ قالدىلەر. بۇ قەۋل دۇرۇست ئەمەسدۇر. چۈنكى، ئەگەر مۇنداغ بولسە، ئۇلار ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. دىن گۇمان قىلۇر ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئۇلارغە قەۋل تۇتتۇردىلەر: «ئەگەر ئول بۇرادەرىڭلارنى ئالىپ كەلسەڭلەر بۇغدايىنى زىيادە قىلىپ بېرۈرمەن. ۋەگەرنە ئەسلا بەرمەسمەن.» بۇلار ئەيدىلەر: «بارىپ ئاتامىزدىن دەرخاست قىلالى، شايەد ئالىپ كەلگەيمىز.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بىلدىلەركىم، بۇلارنىڭ ئەمۋالى كامدۇر، ئەگەر پۇل تاپالماسالەر كەلمەس. چاكەرلەرگە بۇيرۇدىلەركىم: «بۇلارنىڭ پۇللارىنى ئاڭلاتماي تاغارغە سالغىل». چاكەرلەر ئانداغ قىلدىلەركىم، بۇلار يانىپ كەنئانغە كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەر: «بۇن يامىننى بىزنىڭ بىرلە يەنە بىر نەۋبەت ئىبەرگىل، بىزگە زىيادە بۇغداي بەرمەكنى بۇ ۋەجھىدىن قىلدى. بىز بۇ نەۋبەت ئالىپ بارىپ، بىر خەرۋار بۇغداي زىيادە كەلتۇرگەيمىز. بىز بۇن يامىننى ياخشى ئاسراغايمىز، ئانى زايىئ قىلماغايمىز». ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇن يامىن ئۈچۈن ئايا ئەمىن بولۇرمەنمۇ سىزلەردىن ئانداغكى ئىلگەركى بۇرادەرىڭلەردىن ئەمىن بولغان ئەردىم.» بۇلار ئەيدىلەر:

«ئەي ئاتا، ئىبەرمەي چارە يوقدۇر، چۈنكى پادىشاھ بىزگە ئول بۇرادەرىڭلەرنى ئالىپ كەلمەسەڭلەر بۇغداي بەرمەسمەن دەپ قەۋل تۈتتۈردى.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر ئەرسە، بەس، ئاللاھ تەئالا نىگاھباندۇر، ياخشى رەھىم - شەففەت قىلغۇچىدۇر. بەس، بۇلار قاچالارىنى ئاچتىلەر ئەرسە، كۆردىلەركىم، ئالىپ بارغان پۇللارىنى ياندۇرۇپ ئىبەرىپدۇر. ئەيدىلەر: «ئەي پەدەر، ئول پادىشاھ سېنىڭ ئەۋلادىڭدىن بولغانى، ۋەگەرنە بىزگە بۇ ياخشىلىقنى قىلماس ئەردىكىم، پۇلىمىزنى ياندۇرۇپ ئىبەرىپدۇر. بىز بۇ نەۋبەت بۇن يامىننى ئالىپ بارىپ، ئەھلى ئەيالغە مەئاش كەلتۈرگەيمىز، ئانى ياخشى ئاسراغايمىز. بىر ئۇلاغ بۇغداي زىيادە ئالىپ كەلگەيمىز.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن بۇن يامىننى ئىبەرمەسمەن، تاكى سىزلەر ئانىسى سەلامەت كەلتۈرمەككە ئاند ئىچمەگۈنچە؛ ئەگەر سەلامەت كەلتۈرمەسىڭىزلەر ھەممە ھەلاك بولغايسىزلەر.» بەس، بۇلار ھەممەلەرى ئاند ئىچتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئاللاھ تەئالا بۇ سۆزۈڭلەرگە گۇۋاھدۇر.» ۋە يەنە ئەندىشە قىلدىلەركىم، بۇلار ئون بىر ئوغۇل بىر دەرۋازەدىن جۇغلاشىپ كىرسەلەر كۆركۈتكەي دەپ ئەيدىلەر: «ئەي ئوغلانلارىم، بىر دەرۋازەدىن يەكبارە كىرمەگەيسىزلەر. ھەر قايسىڭلار بۆلەك دەرۋازەدىن كىرىڭلار.» ۋە يەنە كۆڭۈللىرىدە ئەيدىلەر: «ئەگەر قەزايى ئىلاھى جارى بولغان بولسە، تەدبىر - ھىلەنىڭ ھىچ مەنفەئەتى يوقدۇر.» دەپ خۇداغە تەۋەككۈل قىلىپ، بۇن يامىننى بۇلار بىرلە ئىبەردىلەر.

ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ھۇنۇز نابىينا بولماغان ئەردىلەر. بەس، بۇلار ئول دىرەملەرنى ئالىپ مىسرغە كەلدىلەر. ھەر قايسىلارى بۆلەك دەرۋازەدىن كىرىپ، بۇن يامىننى ئالىپ، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. قاشلەرىغە كىردىلەر. ئەيدىلەر: «ئول سەن ئەيتغان بۇرادەرىمىز بۇدۇر.» ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. بىسيار شاد بولدىلەر. ئەممە ئۆزلەرىنى ئاشكارا قىلمادىلەر. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىنى بىر مىھمانخانەگە تۇشمەككە بۇيرۇدىلەر ئەرسە، بۇن يامىن تەنھا قالدى. ئەيدىلەر: «بۇ مېنىڭ قاشىمغە تۇشسۇن.» بۇن يامىن ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نى تانۇمادى ئەرسە، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. يالغۇز مەندىن قورقماغاي دەپ، خىلۋەت قىلىپ

ئەيدىلەر: «مەن بۇرادەرلىرىڭ يۈسۈفدۇرمەن. بەس، خۇدانىڭ رەھمەتىدىن ئۈمىد بولماڭلىكىم، بۇرادەرلەر ماڭا ئانچە قىلغۇلۇقلارنى قىلدىلەر. لېكىن مەن تىرىكدۇرمەن.» بەس، بۇن يامىن بىسيار شاد بولدىلەر. ئۇلەرغە چەندان خەۋەرلەر ئەيتتىلەر. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ.س. ئەيدىلەر: «مېنى ئۇلارغە ئەلھال ئەيتماغىل، تاكى بىر تەدبىر بىلە سېنى ئالىپ قالغايمەن.» بەس، ئۇلارغە بۇغداي بۇيرۇپ بەردىلەر ئەرسە، چاكىرلەرىغە ئەيدىلەر: «پادىشاھنىڭ بىر ئالتۇن پەيمانى بار ئەردى، بۇن يامىننىڭ قاچاسىغە ئانى ئاڭلاتماي سالىڭلار.» بەس، چاكىرلار ئانداغ قىلدىلەر. يەنە بىر قەۋلىدە ئالتۇن جام ئەردى دەپدۇرلەر. بەس، ئۇلار بۇغدايىنى قاچىلاپ ئالغاندىن كېيىن، مۇنادي قىلدىلەر: «ئەي كارۋان خەلقى! ئايا سىزلەر ئوغرىسىزلەرمۇكسىم، پادىشاھنىڭ ئالتۇن قاچاسىنى ئالغايسىزلەر!» بۇ سۆزنى چىن كۆڭۈللەرى بىرلە ئەيتمادىلەر. چۈنكى ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ.س. بىلۇر ئەردىلەركىم، بۇلار دوزئەمەسدۇرلەر، دوزلۇق ئۇلارغە ئەمەسدۇر..... بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ.س. نىڭ كىشىلەرى ئول جامنى ئىزدەدىلەر. بۇلار ئەيدىلەر: «نىمە ئىزدەرسىزلەر؟». ئۇلار ئەيدى: «پادىشاھنىڭ جامىنى ئىزدەرمىز. ھەركىم ئول جامنى تاپىپ كەلسە، ئاڭا بىر ئۇلاغ بۇغداي بەرمەككە زامىنىدۇرمەن.» بۇلار ئەيدىلەر: «قەسەم بەخۇداكى، بىز مىسرغە فەساد ئىشلەر قىلغالى ۋە ئوغۇرلۇق قىلغالى كەلگەن ئەمەسدۇرمىز. ئۆزۈڭلەر ھەم بىلۇرسىزلەر.» بەس، ئۇلار ئەيدىلەر: «ئەگەر جام سىزلەردىن چىقسە، بۇ سۆزۈڭلەر يالغان بولسەء جەزاسى نەدۇر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «ھەركىمنىڭ يۈكىدىن ئول جام چىقسە، ئول كىشى سىزلەرگە بولسۇن.» ئانداغكى، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھ.س. نىڭ دىنلەرىدە ئوغرىنىڭ ھۆكمى بۇ ئەردى؛ ئەمما مىسر پادىشاھى بىر پۇل ئوغۇرلاغانغە ئىككى پۇل بۇيرۇر ئەردى. بەس، ئەۋۋەل بۇلارنىڭ يۈكلەرىنى باقتىلەر ئەرسە، ئول جامنى بۇن يامىننىڭ يۈكىدىن تاپتىلەر ئەرسە، بۇلار خىجىل بولۇپ ئەيدىلەر: «ھەر بەلاكىم بىز كۆرەرمىز، سەندىن ۋە بۇرادەرىڭدىن كۆرەرمىز.» بۇن يامىن ئەيدىلەر: «مەن، بۇرادەرىم سىزلەرنىڭ بەلا - مىھنەتىڭلەردىن قۇتۇلماسمىز. بۇرادەرىمنى ئالىپ بارىپ، بۇرى يىدى دەپ زايئ قىلدىڭلار. مېنى ئالىپ كېلىپ دوزلۇق بەدنامى بىرلە بۇ خەلقغە بېرۇرسىزلەر.» ئول بۇرادەرلەر

ئەيدىلەر: «ئول جامنى يۈكۈڭدە كىم قويغاندۇر؟» بۇن يامىن ئەيدى: «مەن بىلمەسمەنكىم، سىزلەرنىڭ قاچاقلارغە پۇل سالغان كىشىنى قويغان بولغاي.»

بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. بۇ تەدبىر بىلە بۇرادەرلەرنى ئالىپ قالدىلەر. ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر: يۈسۈف ئەلەيھ-س. غە بۇ تەدبىرنى مەن تەئلىم بەردىم، بولماسا پادىشاھنىڭ دىنىچە بۇرادەرنى ئالالماس ئەردى. بەس، بۇلار ئۆزلەرنى يۈسۈف ئەلەيھ-س. غە راست بىلدۇرمەك ئۈچۈن ئەيدىلەر: «بۇ ئوغۇرلۇق قىلسە ئەجەب ئەمەسدۇركىم، مۇنىڭ بۇرادەرى ھەم ئوغۇرلۇق قىلغان ئەردى.» بۇ سۆزدىن ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھ-س. نىڭ كەمەر بەندىلەرى ۋاقىئەسىنى قەسد قىلدىلەر. بەس، يۈسۈف ئەلەيھ-س. بۇلارنىڭ يالغانچىلىقلەرىنى ئەسلا زاھىر قىلمادىلەر. كۆڭۈللەردە ئەيدىلەر: «سىزلەر ھەرنە قىلغۇلۇقنى ماڭا قىلدىڭلار، ئانچە بۆھتان ۋە يالغاننى ماڭا ئەيتۇرسىزلەر. ھەق تەئالا سىزلەرنىڭ قىلغان - دىگەنىڭلەرگە دانادۇر.» بەس، بۇلار يەنە ئەيدىلەر: «ئەي ئەزىز، ئەگەر سەن بۇرادەرىمىزنى ئالساڭ ھەقدۇركىم، بىزنىڭ شەرىئەتىمىزدە ھەم ئانداغ. لېكىن بىزنىڭ ئاتامىز باردۇركىم، بىر ئوغلىنى بۆرى يىگەن ئەردى، ئانىڭ فىراقى ئوتىغە مۇنىڭ جەمالى زۇلالى بىرلە تەسكىن بېرۇر ئەردى. بۇ بۇرادەرىمىز ئورنىدا بىزنىڭ ھەر قايسىمىزنى خاھلاساڭ، ئانى بىزنىڭ بىرلە ياندۇرساڭ. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. ئەيدىلەر: «مەئازىللاھكى، مەن بىرنىڭ جەزاسىغە يەنە بىرنى ئالماسمەن». بەس، بۇلار بىلدىلەركىم بۇ سۆزلەر قەبۇل بولمايدۇر. بەس، زور كۈچ بىرلە ئالماق مەسلەھەت قىلدىلەر. بۇلارنىڭ ئۇلۇغى روبىل ئانداغ ئەردىكىم، ئەگەر غەزەبى كەلسە، بەدەنىدەكى تۈكلەرى ئىگىنىدىن تىشىپ چىقار ئەردى؛ ئەگەر قىچقارسا ئاۋازىنى ئىشىتكەنلەر ئۆلەر ئىدى. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ-س. ئەۋلادلارىدىن بىر كىشى ئەئزاسىنى تۈتماغۇنچە ئاچچىغى باسىلماس ئەردى. بەس، روبىل ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. قاشلەرىغە كەلدى، ئەيدىلەر: «ئەزىزى مىسر، مېنىڭ بۇرادەرىمنى بەرگىل، ۋەگەرنە مېنىڭ غەزەبىم كېلۇر، بىر ئاۋاز قىلۇرمەن، سەن ۋە تەمامى مىسر خەلقى ھەلاك بولۇرلەر!» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. بىلۇر ئەردىلەر، باقتىلەركىم، تەمامى ئەئزاسىدىن تۈكلەرى چىقىپدۇر. ئوغلانلەرى ئەفرائىنغە

ئەيدىلەر: «سەن ئاھستە بارىپ، روبىلنىڭ بازۇسىنى تۇتغىل.» ئەفرائىن بارىپ، روبىلنىڭ ئۆشنىدىن تۇتتى ئەرسە، ئاچچىغى باسىلدى. بەس، ھەزرەتىي يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن بۇ ئوغۇلدىن قولۇمنىي يىغماسمەن، ھەرنە قولۇڭدىن كەلسە قىلغىل!» بەس، روبىل ئانچە قىچقىرماقغە زور قىلدى ئەرسە، ئاۋازى چىقمادى. ھەيران قالىپ ئەيدى: «ماڭا ئانداغ مەئلۇم بولۇركىم، بۇ ئۆيدە يەتتۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادلارىدىن كىشى بولغايكىم، مېنى ئول تۇتۇپدۇر، مېنىڭ غەزەبىم ۋە قۇۋۋەتىم كەم بولۇپدۇر.» بەس، ئاندىن كېلىپ، بۇرادەرلەرگە ۋاقىئەنى بەيان قىلدى ئەرسە نەۋمىد بولدىلەر. ۋە يەنە بىر رەۋايەتدە ئانداغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بۇن يامىنغە ئۆزلەرىنى ئاشكارا قىلمادىلەر. لېكىن ئول سائىنى بۇن يامىندىن تاپىپ ئالدىلەر ئەرسە، ئول سائىنى بىر قاقتىلەر، بىر ئاۋاز چىقتى، قۇلاق سالىپ ئەيدىلەر: «بۇ ساۋ ئەيتۇر، سىزلەر ئون ئىككى بۇرادەر ئىكەنسىزلەر، بىرىڭلارنى ساتىپسىزلەر.» بۇن يامىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ قوپۇپ تەئزىم قىلىپ ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، سورغىلكىم بۇرادەرىم تىرىكمۇ؟». ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. يەنە قاقىپ ئەيدىلەر: «تىرىكدۇركىم سەن ئانى كۆرەرسەن دەيدۇر». يەنە ئەيدىلەر: «ئەي پادىشاھ يەنە سورغىلكىم، بۇ سائىنى كىم ئوغۇرلاپ ئىكەن؟» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. يەنە قاقتىلەر ئەرسە: «بۇ سائىم غەزەب قىلىپ ئەيتۇر، مەندىن نە سورارسەن، ئۆزۈڭ كىمنىڭ يۈكىدىن ئالدىڭ، بىلۈرسەن!؟» بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بۇن يامىننى بەرمەدىلەر ئەرسە، بۇلار ئەيدىلەر: «ئەمدى بىز نېچۈك قىلۇرمىز، ئاتامىز قاشىغە قايداغ بارۇرمىز، نېچۈك جەۋاب بېرۈرمىز!» بۇلارنىڭ ئۇلۇغى روبىل ئەردى. بەئزىلەر يەھۇدا ئەردى دەپدۇرلەر. ئەيدى: «بىلۈرمۇ سىزلەر، ئاتاڭلار نىمە دەپ ئەردى، نېچۈك ئەھد ـ مىساق ئالىپ ئەردى: بۇ ئوغلۇمنى ئالىپ كەلمەسەڭلار ھەممە ھەلاك بولۇرسىزلەر! ئىلگەرى ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. غە نە ئىش قىلدىڭلار! مەن تا ئاتامنىڭ ئەمرى بولماغۇنچە مۇندىن ھىچ قايان بارماسمەن، تا ماڭا مۇندا ئەجەل يەتكەي ئۆلگەيمەن. ئەمدى سىزلەر بارىڭلار، بۇن يامىن دوزلۇق قىلدى، بىز ئانى ساقلاماق ئەردۇك، ئانچەكى قۇدرەتىمىز بار ئەردى ساقلادۇق؛ ئانىڭدىن مۇنداغ ئىشلارنى بىلمەدۇك؛ ئەگەر بۇ سۆزۇمىزگە باۋەر

قىلماسلىق كارۋان خەلقىدىن سورغىلىكىم، بىز ئۇلار بىرلە ھەمراھ ئەردۇك. ئول سائ كىمنىڭ يۈكىدىن چىقىپدۇر، ئەيتۇرلەر. بىز راستگويدۇرمىز.»

ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ھەر بارکى سىزلەر مېنىڭ قاشىمدىن بارۇرسىزلەر، بىرىڭلار يوق بولۇپ كېلۇرسىزلەر. ئىلگەرى بارىپ شەمئۇننى يوق قىلدىڭلار.» بۇلار ئەيدى: «شەمئۇننى ئىلگەرى گېرەۋ ئالىشىپ قالدى. بۇن يامىن دوزلۇق قىلدى. يەھۇدا كەلمەدى، تۇرۇپ قالدى.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇ سىزلەرنىڭ ئىتتىفاق بىرلە قىلغان ئىشىڭلاردۇر. بەس، مەن سەبر قىلۇرمەن، شايەدكى ھەق تەئالا ھەممە فەرزەندلەرىمنى قاۋۇشتۇرغاي!» بەس، بۇلاردىن يۈز ئۆيرۈدىلەر، ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نى يادلانىپ، دەردۇ ھەسرەت تارتتىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ كۆزلەرى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نىڭ غەملەردە يىغلاپ، كۆزلەرى ئاقارىپ ئەردى. بۇلار ئەيدىلەركىم: «ئەي ئاتا، قاچانغە يۈسۇفنى ياد قىلۇرسەنكىم كۆزلەرىڭ ئاقاردى، پىرى زەئىف بولدۇڭ، تېخى مۇنداغ دەرسەن. ئۆلمەكنى ئەندىشە قىلماسسەن.» بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن بۇ غەممىنى سىزلەرگە ئەيتماسمەن، ھەق تەئالاغە ئۆز ھالىمنى ئەرز قىلۇرمەن. ھەق تەئالادىن ھەرنە كەلسە بىلۇرمەن. سىزلەر بىلمەسسىزلەر.» چۇنكى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئول تۇشنىڭ راستلىقىنى بىلۇر ئەردىلەر. ۋە يەنە ھەزرەتى ئەزرائىل ئەلەيھىس. دىن تۇشلەردە سورغان، ئەيدىلەركىم: «فەرزەندىم جانىنى قەبز قىلدىڭمۇ؟» ئۇلەر: «قەبز قىلمادىم» دىگەن ئەردىلەر. ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نى تىرىك بىلۇر ئەردىلەر.

بەس، ئەيدىلەر: «سىزلەر مىسرغە بارىپ، يۈسۇف ئەلەيھىس. نىڭ، ئول بۇرادەرىڭلارنىڭ خەبەرىنى ماڭا كەلتۇرۇڭلار. خۇدانىڭ رەھمەتىدىن نەۋمىد بولماڭلار.» بۇلار بىر مۇنچە پۇل تاپىپ، ۋە يەنە بىر مۇنچە ياغ، يۈك ئالىپ، ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. قاشلەرغە باردىلەر. ئەيدىلەر: «ئەي ئەزىز، بىزنى ئەھلى ئەيالىمىز بىرلە قەھت، ئاچلىق بىسيار تەك قىلدى. بىز ئازغىنە بىر مۇنچە سەرمايە تاپىپ كەلدۇك، بىزگە مەئاش بەرگىل، سەدەقە قىلغىل. ھەق تەئالا سەدەقە قىلغۇچىلارغە ياخشى ئەجرۇجەزا

بېرۇر.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بۇرادەرلەرىدىن بۇ سۆزلەرنى ئىشىتتىلەر ئەرسە، بىردىلەركىم، قەھەت بۇلارنى ۋە ئاتالەرنى تەك قىلىپدۇر. سەبر - تاقەت قالغانى يوق. بەس، ئۆزلەرنى ئاشكارا قىلدىلەر. ئەيدىلەركىم: «ئاپا، بىلۈرمۇ سىزلەركىم، يۈسۈفكە، بۇرادەرىڭغە نەئىشلار قىلدىڭلار؟ ئانى قۇدۇغقە سالدىڭلار، ئاتاسىدىن، بۇرادەرىدىن جۇدا قىلدىڭلار! يۈسۈفنى ھەق تەئالا ئۆز پەناھىدا ساقلادى، مەلىك - پادىشاھلىقنى كەرەم قىلدى.» بەس، بۇلەر ئەيدىلەر: «ئايا، سەن يۈسۈفدۇرمۇسەن!» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن-يۈسۈف، بۇرادەرىم بۇدۇرلەر.» ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالا بىزنىڭ ئارامىزدىن سېنى ئىلغاپ ئۇلۇغقە لايىق قىلىپدۇر. بىز سېنىڭ ھەققىڭدە يامان ئىشلار قىلدۇق. بەدكىردارىدىن بولدۇق.» بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بىلدىلەركىم، بۇلار قورقتىڭلار. ئەيدىلەركىم: «مەن سىزلەرنىڭ قىلغانىڭلارغە مۇئاخەزە قىلماسمەن، سىزلەرنى ھەق تەئالا مەغفىرەت قىلغاي.» ئاندىن كېيىن يەتتۇب ئەلەيھىس. دىن خەبەر سوردىلەر. بۇلار ئەيدىلەركىم: «قاچانكىم بىزلەر ئاتامىز قاشىغە باردۇق، بۇن يامىن سېنىڭ قاشىڭدا قالدى ئەرسە، ئانىڭ غەمىدە يىغلاپ، كۆزلەرى نابىينا بولدى.» ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «بۇ كۆڭلەكىمنى ئالىپ بارىڭلار، يۈزلەرىگە ياقىڭلار، تاكى مىنىڭ ئىدىمنى ئالىپ، كۆزلەرى ئاچىلغاي. ۋە يەنە ھەممە ئەھلى ئەيالىلەرنى مۇندا ئالىپ كېلىڭلار.»

بەس، كارۋان مىسىردىن چىقتى ئەرسە، بۇلار ھەم ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. بەرگەن بۇغداينى، ئول كۆڭلەكنى ئالىپ چىقتىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا شامالغە فەرمان قىلدىكىم، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھىس. يىدلەرى كەنئانغە يەتتى. ھەزرەتى يەتتۇب ئەلەيھىس. غە ئول يىد كەلدى ئەرسە، ئەيدىلەركىم: «مەن يۈسۈفنىڭ بۇيىنى ئالۇرمەن، مېنى ئۇجۇقۇيدۇر دىگەيسىزلەر.» قاشىلەرىداقىلەر ئەيدى: «تەسەم بەخۇدايىكى، سەن ئىلگەركى ئارزۇ، ھەسرەتدە يۈسۈفنى ئۇنۇتماسسەن. قىرىق يىلدۇركىم ئارام قەرار ئالماسسەن. يۈسۈف ئەلەيھىس. تىرىكدۇر يا يوق». قاچانكىم، ياۋۇق يەتتىلەر، يەھۇدا ئول كۆڭلەكنى ئالدى، ئەيدى: «ئول كۈن ئول قانلىغ كۆڭلەكنى ئاتام ئالدىدا قويۇپ، يۈسۈفنى بۆرى يىدى دەپ خەبەر قىلغان مەن

ئەردىم. ئەلھال ھەم خوشخەبەر ئالىپ بارۇرمەن» دەپ ئىلگەرى يۈردى. كۆڭلەكنى يۇزىگە ياپتى ئەرسە، ھەق تەئالا كۆزلەرنى بينا رەۋشەن قىلدى، ھەم پەيغەمبەرلىكلەرگە مۆئجىزە ئەردى. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ.س. ئەيدىلەر: «مەن سىزلەرگە ئەيتىپ ئەردىم: خۇدادىن كەلگەن نەرسەنى مەن بىلۇرمەن، سىزلەر بىلمەسسىزلەر.» بەس، بۇلار ئەيدى: «بىزگە ھەق تەئالادىن مەغفىرەت تىلەگىل، بىز گۇناھكاردۇرمىز.» ئەيدىلەركىم: «ۋەقتى بولغاندا مۇناجەت قىلىپ ئامىرزىش تىلەگەيمەن.» ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ.س. كېچە نەماز ئۆتەپ، دۇئا - مۇناجات قىلۇر ئەردىلەر. ئەيتىپدۇرلەركىم، ئازىنە كېچەسى ئامۇرزىش تىلەمەكنى ئىرادە قىلدىلەر. ھۆكۈمالار ئەيتىپدۇرلەركىم ئاستەلىك زاھىر بولۇر، جۇۋانلەردىن شىتاب بىلگۈرۇر. ئانداغكىم، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ.س. نى ئول سائەت خۇداي تەئالا مەغفىرەت قىلغاي، دىدىلەر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ.س. مەغفىرەت تىلەمەكنى ۋەئدە قىلدىلەر.

بەس، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ.س. ھەممە ئەۋلادلارى بىرلە مىسرغە كەلدىلەر. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ.س. ئەيدىلەركىم: «ئىنشائاللاھ تەئالا، ئەمدى غەم - غۇسسەدىن ئەمىن بولغايمىز». ئاتالەرنىي تەختدە ئولتۇرغۇزدىلەر ئەرسە، ئاتا - ئانالەرى ئون بىر بۇرادەرلەرى ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ.س. غە سەجدە قىلدىلەر. مۇنداڭ ئاتالەرى دەپ ئانالەرى بىرلە بىر تۇغقانىنى ئەيتىپدۇرلەر. ھەزرەتى يۇسۇف، ئەلەيھ.س. ئاتالەرنغە ئەيدىلەر: «ئەي ئاتا، بۇ ئول تۇشۇمنىڭ تەئبىرىدۇر». خەبەردە ئاندىغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ.س. ھەزرەتى يۇسۇفنى تاپتى ئەرسە، ئەيدىلەر: «ئەي ئوغلۇم، ئاغالارىڭ قىلغان ئىشلارنى ماڭا بەيان قىلغىل.» ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ.س. ئەيدىلەر: «ئەي ئاتا، ئاغالارىم قىلغانىنى سورماغىل، لېكىن خۇدانىڭ سەنەئى ۋە ئىرادەسىنى سورغىل، ھەق تەئالا ماڭا ئانچە فەزل - كەرەملەر قىلدى». ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ.س. خاھلامادىلەركىم ئاغالارى قىلغانىنى ئاتالەرنغە زىكر قىلغايلەر. تاكىم ئاتالەرى ئۇلارنى دۇشمەن تۇتقاي. بۇ نەھايت كەرەم ۋە جۇۋانمەردلىكدۇر. ۋە يەنە: «شەيتان بۇرادەرلەرىم كۆڭلىنى دۇشمەن قىلدى، ھەق تەئالا ماڭا مۇلۇك بەردى، تەئبىر ئىلمىنى ئەتا قىلدى» دەپ بۇرادەرلەرىنىڭ جەفا،

خەتالەرنى شەيتانغە نسبەت قىلدىلەر، تاكىم ئۇلارنىڭ كۆڭۈللەرى ئازۇردە - رەنجۇردە بولماغاي. بۇغايەت لۇتف - مەرھەمەتدۇر، مەردانىلىكدۇر. بەس، ھەرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. نىڭ بۇ ئالەمغە ياخشىلىقى تەمام مۇيەسسەر بولدى؛ ھەممە غەمدىن خەلاس بولدىلەر ئەرسە، ئاخىرەت غەمىنى يەپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، مۇلۇك، پادىشاھلىق بەردىڭ، تەئبىر ۋە ھىكمەت ئىلمىنى كەرەم قىلدىڭ. ئاسمان - زەمىنىنىڭ پەرۋەردىگارى، ئىككى جەھاننىڭ ئىگەسى، كارگۇزارى سەن. مېنى دىنى ئىسلام بىرلە بۇ ئالەمدىن ئالىپ بارغىل، مېنى سالىھ بەندەلەرىڭغە قوشغىلكىم، ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھ-س. دۇرلەر. خەبەردە كەلتۇرۇپدۇرلەركىم: ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. ئول تۇشنى كۆرۇپ، تا تەئبىرى ۋاقىئ بولغۇچە قىرىق يىل ئۇتتى. دىگەر گۇرۇھى سەكسەن يىل ئەردى دەپدۇرلەر. قىرىق يىل بولماقى دۇرۇستراقدۇر. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ-س. مىسرغە كېلىپ، يىگىرمە يىل تىرىكلىك قىلدىلەر، ئاندىن ۋەفات بولدىلەر، ئۇمۇرلەرى يۇز قىرىق يەتتە ئەردى. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. غە ۋەسىيەت قىلدىلەركىم: «مېنىڭ شامدا، ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھ-س. نىڭ قاشلەردە دەفن قىلغايسەن.» بەس، ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. ئۇلارنى ھەزرەتى ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھ-س. نىڭ ئاياغلەردە دەفن قىلدىلەر. يانىپ مىسرغە كەلدىلەر. ئاندىن كېيىن يىگىرمە ئۇچ يىل ئۇمۇر كۆردىلەر. خۇداي تەئالادىن پەيغەمبەرلىك ۋەھى كەلدى. پادىشاھى مىسرنى ئىمانغە تەكلىف قىلدىلەر ئەرسە، مۇسۇلمان بولدى. ئول بۇرادەرلەرى مىسردا ئۆيلەندىلەر. بۇرادەرلەرنىڭ ۋە ئۆزلەرىنىڭ ئەۋلادى بېنەھايەت تولا بولدى. ھەتتاكى مىسرغە غەلەبە قىلدى. ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ-س. مىسرغە كەلگەنلەردە يەتمىش كىشى ئەردىلەر. ۋەقتىكى ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. بەنى ئىسرائىلنى مىسردىن ئالىپ چىقتىلەر. مىسردا تۇرۇپ قالغاندىن ئۆزگەسى مىڭ يەتتە يۇز كىشى ئەردىلەر.

بەس، ئول شاھ رەييان ئۆلدى ئەرسە، ئانىڭ تۇغقانلارىدىن بىرى پادىشاھ بولدى، نەسەبى ئىمالىقدىن قالۇس مۇسئەب بىننى مەئۇنە بىننى تەمەربىننى سەلۇان بىننى ئۆمەر بىننى لەئوي بىننى سام بىننى ھەزرەتى نوھ ئەلەيھ-س. ئۇلار كافىر ئەردى. ھەزرەتى يۈسۈف ئەلەيھ-س. غە ئۇلارنى ئىمانغە تەكلىف

قىلماقغە ۋەھى كەلدى، ئىمانغە تەكلىف قىلدىلەر مۇسۇلمان بولغاي؛ كافىر ئۆلدىلەر. ھەزرىتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ ئۆمۈرلەرى يۇز يىگىرمەگە يەتتى ئەرسە، يەھۇدانى ۋەسى قىلدىلەركىم، ھەممە بۇرادەرلەرنىڭ ئۇلۇغى ئەردى، ئىلىم - دانىشدە ھەم زىيادە ئەردى. ئەيدىلەر: «مېنى مىسردا قويغىل. مېنىڭ ئەۋلادىمدىن موسا بىننى ئۇمران ئاتلىغ بىر پەيغەمبەر زۇھۇرغە كىلۇر. فەرزەنددىن فەرزەندكە ۋەسىيەت قىلسۇنلەر، تاكىم، ئول پەيغەمبەر خۇرۇج قىلىپ، بەنى ئىسرائىلنى مىسردىن ئالىپ چىقارلەر. ئاندا مېنىڭ جەسەدىمنى ئالىپ چىقىپ، ئىبراھىم ۋە ئىسھاق ئەلەيھىس. قاشلاردا دەفن قىلسۇنلەر.» يەھۇدا ئۇلەرغە سەنگى رۇخامدىن ساندۇق ئېتىپ نىل دەريا سىدا دەفن قىلدىلەر. بالادىن بالاغە ۋەسىيەت قىلدىلەر، تا ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غىچە. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. مىسردىن بەنى ئىسرائىل بىرلە چىقغانلەردە، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ تابۇتلەرىنى ئالىپ چىقىپ، شامدا ئابا - ئەجدادلارى قاتاردا دەفن قىلدىلەر. ھەق تەئالا ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلاردىن خۇشنۇد، ئۇلەرنى ھەزرەتى يۇسۇف، ئىسھاق ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىس. بىرلە بىر يەردە جەمئ قىلىپدۇرلەر. ئۇلارنى «قۇرئان» دا بىر قاتار بىر يەردە ياد قىلىپدۇر. چۇنكى ھىچكىم ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ بۇرادەرلەرىنى دۇشمەن تۇتمادىلەر. ئەگەر دۇشمەن تۇتسە دوزاخغە بارۇر، ئۇلار بېھىشتىدۇرلەر. ۋە يەنە ھەق تەئالا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمغە ئەيتۇر: بۇ خەبەرلەر ھەم غەيبدىندۇركىم، ساڭا ۋەھى قىلدىم، سەن ئاندا يوق ئەردىڭكىم، ئۇلار يۇسۇفنى زىندانغا سالدىلەر، مىكرلەر قىلدىلەر؛ مەن ھەممەسىنى ساڭا بەيان قىلدىم، تاكىم ئوقۇپ، ئۇلار ۋاقىئەسىنى كۆرگەندەك بىلگەيسەن. ۋە يەنە ھەق تەئالا ئەيتۇر: ھەر ئايىنە ئۇلارنىڭ قىسسەلەردە ئاقىللارغە ئىبرەتىدۇركىم باردۇر. بۇ يالغان باغلاغان قىسسەلەر ئەمەسدۇر. «تورات» دا ھەم بۇ قىسسەنى ھەق تەئالا مۇنداغ ياد قىلىپدۇر، «قۇرئان» دا ھەم مۇنداغ ياد قىلماقنى ئىراده قىلىپدۇر. ھەر نەرسەنى ھەق تەئالا پەيغەمبەرىگە بەيان

قىلىپدۇر، ئول پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئول باشلاغۇچى، مۇئمىنلەرگە رەھمەت قىلغۇچىدۇر.

فەسلى دەستان
قىسسەئى ئەييۇب ئەلەيھىسسەلام

مۇھەممەد بىننى جەررىر - تەبەرى رەھمەتۇللاھى ئەلەيھى بۇ كىتابدا ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نىڭ قىسسەلەرىنى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. ۋاقىئەلەردىن ئىلگەرى زىكر قىلىپدۇرلەر؛ ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ ۋەقتلەردە ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. دىن ئىلگەرى دەپدۇرلەر؛ ئەيتىپدۇرلەر ئەييۇب بىننى رەئۇبل بىننى غەيز—بۇ خەتادۇر. يەنە بىر رەۋايەتدە، ئەييۇب بىننى مەۋس بىننى راھ بىننى ئەيس بىننى ئىسھاق ئەلەيھىس. ئاندىن كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نىڭ كۆجىلەرى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ قىزلەرى لەيا ئەردى. بۇ دۇرۇست ئەمەس. چۈنكى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. تىرىك ئەردىلەر، ئەيسىنىڭ ئوغلى چوڭدى ئەرسە، قىزلەرىنى ئەرگە بەردىلەر. دۇرۇست ئولكى ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نىڭ كۆجىلەرى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلەرى ئەفراھىمنىڭ قىزى رەھمە ئەردىلەر. ۋە يەنە بۇ كىتابدا، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. نى ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. دىن ئىلگەرى زىكر قىلىپدۇرلەر، بۇ ھەم خەتادۇر. چۈنكى ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ھەزرەتى موسا سەلەۋاتىللاھى ئەلەيھى نىڭ ۋەقتلەردە ئەردىلەر، «قۇرئان» دە ھەم بۇ تەرتىبدەدۇر. مەن (ئابدۇرەسۇل بىننى مەۋلانا مۇھەممەد رەھىم—ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغۇچى) تەرتىبى تارىخ بولغاي، دەپ ھەزرەتى يۈسۇف ئەلەيھىس. دىن كېيىن زىكر قىلدۇق.

بەس، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. بىننى مەۋس بىننى راھ بىننى ئەيسدۇرلەر. ئۇلەرنىڭ ئىككى ئوغۇللەرى بار ئەردى، ھەر ئىككىسلەرى پەيغەمبەر ئەردىلەر. ئەيسىنىڭ ئۇرۇغىدىن تا ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غىچە ھىچ پەيغەمبەر كەلمەدى. ئول ھەزرەتى ئەلەيھىس. خۇداي تەئالانىڭ يأخشى،

پاك بەندەلەرىدىن ئەردىلەر. ھەق تەئالا جەللە جەلالە ئۇلەرنى ھىچ پەيغەمبەرگە ئىبەرمەگەن بەلالەر بىرلە ئازمايىش قىلدى. ئۇلەر ھەم ھىچ كىم قىلالماس سەبر - تاقەتنى بىجا كەلتۈردىلەر. خۇداي تەئالا «قۇرئان» دا قىلىپدۇركىم، مەزمۇنى بۇدۇر: ئول ئەيىۋب نەياخشى بەندەدۇركىم، ھەزرەتى ئەيىۋب ئەلەيھىس. شامدا سانىيە ئاتلىغ بىر كەنتدە ئەردىلەركىم، ھالا ئول سانىيە بىر شور زەمىندۇر، دەمەشقنىڭ ئەرمۇنتىيەنىڭ ئاراسىدا. ئول سانىيە نەچەند كەنتدۇر، ھەممە ئاباد. خۇداي تەئالا ھەزرەتى ئەيىۋب ئەلەيھىس. نى ئول كەنتلەرگە پەيغەمبەر قىلدى. يەتتە يىل ئول خەلقنى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر. ئۇلاردىن ئۇچ كىشى ئىمان كەلتۈردى. ھەق تەئالا ئۇلارغا بىسيار مال - ئەمۋال كەرەم قىلدى. ئول سانىيەنىڭ سەھرا - يازى ۋە كەنتلەرى ئۇلارنىڭ بولدى. ئۇلارنىڭ چەندان جۇفت ئۆيلارى بار ئەردى، ئول كەنتلەردە زىرائەت قىلۇر ئەردىلەر. ھەر كەنتنىڭ دىھقانلىق ئەسبابىنى بىر ئېشەك كۆتەرۈر. مىڭ ئاغىل قويلارى بار ئەردى، ھەر ئاغىلدا مىڭ قوي دەپدۇرلەر. بەئزى رەۋايەتدە، ئول خەلق ھەممەسى ئۇلەرنىڭ كىشىلەرى ئەردى دەپدۇرلەر. يەتتە ئوغۇل، ئۇچ قىزلەرى بار ئەردى، ھەممەسى چوڭ - كىچىك ئون ياشدىن ئۆتكەن ئەردىلەر. مەكتەبدار كەلتۈرۈپ، ئۇلارغە، ئىبراھىمغە كەلگەن مۇسھەفنى ئوقۇتۇر ئەردىلەر. ھىچ بەندە خۇداغە قۇللۇق، ئىبادەتنى ئۇلەرغە يەتكۈزمەدىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرغە نەز - نىئمەتنى مۇنداغ فەراۋان قىلدى؛ فەرىشتەلەر ئاراسىدا ئۇلەرغە سەنا ئەيتماق بىرلە ئۇلۇغ - مۇكەررەم قىلدى، ئاسمان فەرىشتەلەرى دۇرۇد ئەيتۇر ئەردىلەر. ئىبلىس لەئىن بۇ ھەللەرىغە ھەسەد قىلىپ ئەيدى: «پەرۋەردىگارا، مۇنداغ ناز - نىئمەت، مەرھەمەتكە كىمدۇركىم ئىبادەت قىلماغاي. مېنى ئەيىۋب ئەلەيھىس. نىڭ مال - ئەمۋاللەرىغە مۇسەللەت قىلغىل، مەن ئانى ھەلاك قىلاي. ئاندا كۆرگىلكى ئول كافىر بولۇر.» ھەق تەئالا مېنىڭ خاس بەندەلەرىمگە غالىب بولالماسسەن دەپ ئەردى، بۇ سۆزنىڭ ھەقلىغىنى ئىبلىسغە بىلدۈرمەك ئۈچۈن، ئىجازە بەردى ئەرسە، ئىبلىس بىر ئاۋاز قىلدى، ھەممە جىن - شەياتىنلار يىغىلدىلەر. ئۇلارغە ئەيدىلەر: «ماڭا ياۋەر بولۇڭلار، مەن ئەيىۋب ئەلەيھىس. نىڭ ھەممە مال - ئەمۋالىنى ھەلاك قىلاي، تاكىم كافىر بولسۇن». بەس، ھەر يەردەكىم ئەيىۋب ئەلەيھىس. نىڭ مال - ئەمۋاللەرى بار ئەردى. ئۇلارغە

دېڭ - شەياتىنلارنى ئىبەردى، ئۆزى ئاغىللارغە كەلدى، قويلار ئاغزىدىن پۇردەدى، ھەۋادىن بىر ئوت كېلىپ، تەمامى قوي ۋە قويچىلارنى كۆيدۈرۈپ كەتتى؛ ئۆزى بىر قويچىلار چوڭىنىڭ سۆرەتىدە ئەييۇب ئەلەيھ-س. قاشلەرىغە كەلدى، ئەيدى: «خۇداي تەئالا بىر ئوت ئىبەرىپ تەمامى چھار پايلارنى، پادەبانلارنى كۆيدۈردى، مەندىن ئۆزگە ھىچكىم تىرىك قالمادى.» ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھ-س. ئەيدىلەر: «ئول ھەممەسىنى خۇدا بەرگەن ئەردى، يەنە ھەر نەرسە خاھلاسا قىلۇر. ئەگەر سېنىڭ ھەم بىر ياخشىلىقىڭ بولماسا سەن ھەم كۆيەر ئەردىڭ.. تا مەن ھەم سېنىڭ ياخشىلىقىڭدىن قالمىپدۇرمەن.» ئىبلىس غەمكىن بولۇپ ياندى، ئەيدى: «خۇداۋەندا، سېنىڭ ئىرادەڭنى بىلۇركىم، سەن ئاڭا رىزق روزى بەرمەي قويماسسەن. ئاڭا ئىئتىماد قىلۇر. ئەمدى مېنى فەرزەندلەرىگە مۇسەللەت قىل، تاكى ئۇلارنى ھەلاك قىلغايمەن.» فەرمان كەلدىكىم: «ئەي مەلئۇن، ھەرنە قىلساڭ قىل!» بەس، ئىبلىس مەكتەبخانەگە كەلدى، يەرنى تەبرەتتى، مەكتەبخانە يىقىلىپ، ھەممە فەرزەندلەرى مەكتەبدار بىرلە ھەلاك بولدىلەر. ئىبلىس ئول مەكتەبدار موللانىڭ سۆرەتىدە بولۇپ، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھ-س. نىڭ قاشلەرىغە كەلدى. ئېيدى: «ئەي ئەييۇب، خۇداي تەئالا يەرنى تەبرەتىپ، مەكتەبخانە فەرزەندلەر ئۆزەسىگە يىقىلىپ، ھەممەسىنى ھەلاك قىلدى. مەن تىرىك قالدىم، ساڭا خەبەر قىلغالى كەلدىم. ھىچ يەر تەبرەمەدى، مەگەر ئول مەكتەب لەرزەگە كەلدى. بارىپ كۆرگىل، سېنىڭ فەرزەندلەرىڭ تۇفراق ئاراسىدا نېچۈك خار - زار ئۆلۈپدۇر، بەسيار دەرد - ھەسرەت تارتقايسەن.» ئەييۇب ئەلەيھ-س. كۆزلەرىدىن ياش رەۋان قىلمادى. ئەمما خۇداي تەئالانىڭ ئىرادەسىگە كۆڭۈل باغلاپ، فەرياد - فىغان، جەزەئ - فەزەئ قىلمادىلەر. ئاڭا ئەيدىلەركىم: «مۇنداغ مۇبالىغە قىلۇرسەن، مەگەركى ئىبلىسدۇرسەن.» ئىبلىس يەنە مەئيۇس بولۇپ ياندى. يەنە ئەيدى: «خۇداۋەندا، ماڭا ئەمدى تەنىگە يول بەرگىل.» ھەق تەئالا ئەيدى: «ئەقلى، تىلى، كۆڭلىدىن ئۆزگەسى ساڭادۇر.» بەس، ئىبلىس ياندى. ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھ-س. نەمازدا ئەردىلەر، باشلەرىنى سەجدەگە قويدىلەر ئەرسە، ئىبلىس سەجدەگاھلەردە يەرگە چۆكۈپ تۇردى. دىماغلەرىغە پۇردەدى ئەرسە، تەمامى بەدەنلەرىگە ئوت تۇتاشتى، ھەممە ئەئزالەرى قىزاردى. ھەر تەرەپدە

يارالار پەيدا بولدى. قان، يىرىڭ، زەردابلار ئاقا باشلادى؛ باشدىن ئاياغلەرىغە قۇرتلار پەيدا بولدى. يۈز - كۆز، كۆڭۈللەرىدىن ئۆزگە ئەئزالەرى سەلامەت قالمادى. كۆجىلەرىدىن بۆلەك ھەم ھىچكىم قاشلەرىدە قالمادى. ئانچە بار ئەمۇاللەرىنى خەرج قىلىپ تەمام قىلدىلەر. كەنت - سەھرالارغە چىقىپ، بىرەر نەرسە تىلەپ كەلتۈرۈپ، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غە نەفەقە قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئۆستىخانلارىدىن ئۆزگە بەدەنلەرىنى تەمام قۇرتلار يىدى. ھەربار بەدەنلەرىدىن قۇرتلار يەرگە تۆشسە كۆجىلەرىگە ئەيتۈر ئەردىلەر: «ئول قۇرتلارنى ئالىپ ئورنىدا قويغىل، ئول ئۆز رىزقىنى يىگەي، ئانىڭ ئەجرى بولغاي.» تا ئانچە بولدىلەركىم، بەدبۇيلۇقلارىدىن خەلق ئازار تاپتىلەر، ئۇلارنى كەنتدىن چىقارىپ يىراق خىزمەتكارلەرىنىڭ ئۆيىدە قويدىلەر. ئەيدىلەر: «مۇنداڭ ئۆلۈپ قالغاي.» بەس، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. يەتتە يىل بۇ بەلاغە مۇبتەلا بولدىلەر، كۆندىن كۆنگە زىيادە بولۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. سەبر قىلىپ، ھەمدۇسەنا، شۇكرلەر ئادا قىلۇر ئەردىلەر؛ خۇدا زىكرىدىن ئۆزگە سۆزنى تىللەرىغە جارى قىلمادىلەر؛ خۇدا يادىدىن ئۆزگە فىكر - ئەندىشە كۆڭۈللەرىگە كەلتۈرمەدىلەر. ئۇلەردىن بېھەد سەبر - تاقەت ۋاقىئ بولدى ئەرسە، فەرىشتەلەر تەئەججۇب قىلىپ، ھەيران قالدىلەر. ئىبلىس شەرمەندە، مۇتەھەييىر بولدى ئەرسە، كۆجىلەرىنى جۇدا قىلماقغە تەدبىر قىلدى. تاكىم يالغۇز قالغايلەر. ئاب، تەئام كەلتۈرمەككە كىشى بولماغاي. بۇ تەڭلىكدىن ناله - فىغان قىلغايلەر. بەس، بىر كۈن رەھىمە دەرياغە سۇغە بارۇر ئەردىلەر. ئىبلىس بىر پىر سۆرەتىدە يولۇقتىى، ئەيدى: «سەن يۈسۇف ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلى ئەفراھىمنىڭ قىزى ئەمەسمۇ؟» بۇلەر ئەيدىلەر: «شۇنداغ.» ئەيدى: «بۇ نەھالدۇركى سەندىن كۆرەرمەن.» رەھىمە ئەيدى: «مېنىڭ شەۋھەرىم ئەييۇب ئەلەيھىس. بۇ بەلاغە مۇبتەلا بولۇپدۇر، ئانىڭ خىزمەتىنى قىلۇرمەن.» ئىبلىس ئەيدى: «ئاڭا ياۋۇق بارماغىل، خىزمەت قىلماغىل، ئاغرىغى يۇغقاي.» رەھىمە ئەيدىلەر: «ئانىڭ خىزمەتىنى قىلماسغە چارە يوقدۇر، چۇنكى خۇدانىڭ پەيغەمبەرىدۇر ھەم مېنىڭ شەۋھەرىمدۇر. ئانىڭ ھەققى مەندە بسىياردۇر، نەز - نېئمەت، دەۋلەت - ئىززەتدە ھەمراھ بولۇپ، مۇنداغ شىددەت، مىھنەتدە نېچۇكدىن جۇدالىق ئىزدەگەيمەن.»

بەس، ئىبلىس ئۇلەردىن ئۈمىد ئۈزۈپ ياندى. رەھىمە ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غە كېلىپ، ۋاقىتىنى ئەيدى. ھەزرەتىى ئەييۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئول ئىبلىسدۇر، زىنھار ئانىڭ سۆزىنى ئىشىتمەگەيسەن». بەس، يەنە بىر كۈن ئىبلىس بىر خۇشروي يىگىت سۆرەتىدە رەھىمەگە ئۇچرادى. رەھىمە بىسيار خۇشروي ئىدىلەر. (ئىبلىىس) ئەيدى: «ئەي جۇۋان، سەن كىمدۇرسەن؟» رەھىمە ئەيدىلەر: «مېنىڭ ئېرىم باردۇركىم بەلاغە مۇبتەلا بولغاندۇرلەر. مەن خەلقدىن تىلەب تەئام كەلتۈرۈپ ئانى باقارمەن.» ئىبلىس ئەيدى: «ئەي مەزلۇم، مۇنداغ خۇشرويلۇق بىرلە ئانداغ ئەرنى نەقىلۇرسەن، چىقغىل، مەن ئالاي. مەن پالانى كەنتدىندۇرمەن، مال - ئەمۋاللارىم بېنەھايەتدۇر، ھەممەسىنى ساڭا بەرگەيمەن، سېنى ياخشى ئاسراغايمەن.» رەھىمە ئەيدىلەركىم: «مېنىڭ كۆيۈگۈم پەيغەمبەردۇر. مەن ئۇلەردىن ئاجراماسمەن.» ئىبلىس يەنە نەۋئىمد بولۇپ ياندى. رەھىمە كېلىپ يەنە ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەر ئەرسە، ھەزرەتىى ئەييۇب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئول شەيتاندۇر، ئاڭا سۆزلەمەگىل دىمەدىمۇ! ئەمدى ئاڭا سۆزلەسەڭ ئەدەب بېرۈرمەن.» بەس، نەچەند كۈن ئۆتتى ئەرسە، ئىبلىس يەنە فەرىشتە سۆرەتىدە كەلدى، ئەيدى: «بىلۈرسەنمۇكىم، ھەق تەئالا ئەييۇب ئەلەيھىس. غە چەندان نەز - نېئمەت، ئەيش - ئىشرەت، راھەت، زەن - فەرزەند بېرىپ ئەردى، ئۇلارنىڭ ھەممەسىنى ئالدى. ئەمدى ئانى دوزاخقە سالۇر. ئەمدى سەن ئانىڭدىن ئۆزۈڭنى جۇدا قىلغىل، تاكىم بىللە دوزاخقە بارماغايسەن، ئاخىرەتدە ھەم ئەزابغە قالماغايسەن.» رەھىمە بۇ سۆزنى يەنە كېلىپ ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەر. ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نىڭ غەزەبلەرى كېلىپ قەسەم ياد قىلدىلەركىم، «مەن بۇ بەلادىن خەلاس بولۇپ ساقايىپ، سېنى يۈز تاياق ئۇرماسام» دەپ. بەس، چەندان روزگار ئۆتتى، رەھىمە ئول تەرىقە خىزمەت قىلۇر ئەردىلەر. ئول كەنتدىن ئۇچ كىشىكىم ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غە ئىمان كەلتۈرگەن ئەردىلەر: بەللدە، نەفەرە، ئەماتەرە ئاتلىغ، بۇلار كۆرگەلى كەلدىلەر. ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نى كۆرۈپ ياندىلەر ئەرسە، «خۇداي تەئالا مۇنىڭدىن پەيغەمبەرلىكنى ئالىپ لەئنەت قىلىپدۇر.» دىدىلەر. بۇ يەتتە يىل تەمام بولغاندىن كېيىن ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. بۇلارنىڭ

سۆزلەرنى ئىشتىمپ بىسيار غەمكىن بولدىلەر. ھەق دەرگاھىدىن يىراق بولماقلەردىن قورقۇپ ئەيدىلەركىم: «پەرۋەردىگارا، ماڭا بۇ سۆز نەھايەتى يامان قاتتىغ كەلدى، سەن خۇداۋەند ئامۇرزكار سەن، ماڭا ئافىيەت بەرگىل، بۇ قاتتىغ سۆزدىن مېنى خەلاس قىلغىل!» ھەق تەئالا بۇلەرغە جەۋاب ئەيدى: «بەس، ئىجابەت قىلدىم ئەييۇبنىڭ دۇئاسىنى، ئانىڭ زەرەر ۋە يامانلىقىنى بىر تەرەف قىلدىم.» ۋە يەنە خىتاب كەلدى: «ئاياغىڭنى يەرگە سوقغىل!» بەس، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. يەرگە تەپتىلەر، ئاندىن بىر بۇلاق چىقتىكىم، ئاندىن تاتلىغراق، ئوبدانراق سۇ سولماغاي. ۋە يەنە فەرمان كەلدىكىم، «ئول سۇ بىرلە تەمامى بەدەنىڭنى يۇغىل!» بەس، رەھمە ئول سۇدىن باشلەرىغە قۇيدىلەر، ئۆزلىرى تەمام بەدەنلەرىنى يۇدىلەر. ئول ھەمە قۇرتلار، قان - يىرىڭلاردىن ئايرىلدىلەر. شول سائەت گۆشت - پوست پەيدا بولدى. ۋە يەنە فەرمان بولدىكىم: «ئول سۇدىن ئىچكىل!» بەس، ئىچتىلەر ئەرسە، دەرھال سەھەت تاپىپ تەندۇرۇست بولدىلەر. ئول كەنت ھالا شامدا باردۇركىم، «قەرىيەئى ئەييۇب» ئاتارلەر. ئول بۇلاق ھەم باردۇركىم «چەشمەئى ئەييۇب» دەرلەر. ھىچ ئاغرىغ يوقدۇركىم، ئول سۇدىن ئىچىپ شىفا تاپماغاي.

بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نىڭ قەسەملەرىنى بىجا قىلماقنى ئىرادە قىلدى، رەھمەگە رەھىم - شەفقەت قىلماقنى خاھلادىكىم، چەندان خىزمەتلەر قىلغان ئەردى. فەرمان كەلدىكىم: «ئەي ئەييۇب، قولۇڭغە سەغت ئالغىل، ئانىڭ بىرلە سوقغىل. ئاند ئىچكەنىڭ ھانىس بولماغاي.» سەغت ئول ياغاچ دەررە دۇركىم نازۇك، ئانىڭدا سوقسا دەرد بولماغاي. بەس، ھەزرەتى ئەييۇب ئەلەيھىس. مۇنداغ دەررە بىرلە رەھمەنى يۇز تاياق سوقتىلەر. ئول ئاندلەردىن خەلاس بولدىلەر، ھىچ زەخمەت بولمادى. چەندان ۋەقت بىر مۇشكۇل ئاند ئىچكەن كىشىلەرگە بۇ ئايەتنى دەلىل قىلدىلەر. چۇنانچە بىر كىمەرسە بۇ ئۆيگە كىرسەم دەپ ئاند ئىچسە، كىرمەي چارەسى بولماسا، پۇت - قولىنى باغلاپ ئالىپ كىرسە، ئۆزى كىرگەن زەمان بولماغاي. بۇ ھىلە بىرلە ئاند ھانىس بولماس. ئەبۇ ھەنىفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيتىپدۇرلەركىم، نەمازدا قۇرئان ئوقۇسام دەپ ئاند ئىچسە، ئىمامغە ئىقتىدا قىلىپ نەماز ئۆتەسە، ئاند ئىچكەنى يالغان بولماس. بەس، خۇداي

تەئالا «قۇرئان» دا خەبەر بېرىپدۇر: ھەزرىتى ئەييۇب ئەلەيھىس. غە ھەر نەرسىئىكى مال - ئەمۋال، فەرزەند، خورد، خىزمەتكارلاردىن ھەلاك - يوق بولۇپ ئەردىلەر، ئانىڭ ئۆزىنى، بەدىنى تەمام بەردىم؛ ئاڭا لۇتف كەرەم، رەھمەت قىلدىم. ئابىد، ئاقىللارغە پەند - نەسىھەت، يادىكار قالغايكىم، مېنىڭ دەرگاھىمدا ھېچكىمنىڭ رەنج - مۇشەققىتى، ياخشى ئەمەلى زايىئ بولماس. مۇندىن كېيىن ھەزرىتى ئەييۇب ئەلەيھىس. نەز-نېئمەت، ئەيش - راھەت بىرلە ئۆمۇر ئۆتكەردىلەر. ھەممە ئۆمۇرلەرى توقسان ئۈچ يىل ئەردى، ئاندىن كېيىن ۋەفات بولدىلەر. ئوغلانلەردىن بىرلەرى ھەربىل ئاتلىنغ ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرغە پەيغەمبەرلىك كەرەم قىلدى، زۇلكەفىل ئاتادى. يەنە بىر ئوغلانلەرى بار ئەردىلەر بەشر ئاتلىغ. ھەق تەئالا بۇلەرنى پەيغەمبەر قىلدى، يەتمىش بەش ياشلەردە بۇ ئالەمدىن باردىلەر. بۇلارنىڭ ئىيدان ئاتلىغ بىر ئوغلانلەرى بار ئەردى، ئۇلەرنى ۋەسىيەت قىلدىلەر. ھەزرىتى بەشر ئەلەيھىس. دىن كېيىن ئەيسىنىڭ ئەۋلادىدىن ھېچ پەيغەمبەر بولمادى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىسسەلام

ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ مەدەين ئاتلىغ بىر ئوغلانلەرىنىڭ ئەۋلادلارىدىن ئەردىلەر. ئۇلەرنىڭ ئاتلەرى ئىبران تىلىدا نەشرۇن ئەردى؛ ئەرەبى تىلدا شۇئەيب بىننى شەمئۇن بىننى ئەففان بىننى سابىت بىننى مەدەين بىننى ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. ئاتالەرى ھەزرىتى لوت ئەلەيھىس. نىڭ فەرزەندلەرىدىن ئەردىلەر. بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋالادلەرىدىن ئەمەس ئەردىلەر. لېكىن ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. غە ئىمان كەلتۇرگەنلەردىن بىرلەرىنىڭ ئەۋلادلارىدىن ئەردىلەر، زەمىنى بابىلدىن. ئول ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. ھىجرەت قىلغانلەردە، شامغە كەلگەن ئەردىلەر. خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرلەرىدىن ھېچ قايسىلەرى نابىينا ئەمەس ئەردىلەر. مەگەر ھەزرىتى شۇئەيب ئەلەيھىس. نابىينا

ئەردىلەر. قەۋملەرى ئاراسىدا باۋۇجۇد زەئىف، ناھىينالىقلەرى بىرلە پەيغەمبەر بولدىلەر. سۆزلۈك، سۈخەنۈەر ئەردىلەر. خۇداي تەئالا ئۇلەرنى ئىككى سۆرەدە زىكر قىلىپدۇر. ئۇلەر شامنىڭ شەھەرلەرىدىن مەدەين ئاتلىغ شەھەرگە پەيغەمبەر ئەردىلەر. ئول شەھەر ھالا ھەم ئاباد - خۇررەمدۇر. خۇداي تەئالا ئۇلەرنى «ئەسھاب ايكە» ئاتابدۇر. ھەق تەئالا ئۇلارغە فەراۋان نېئمەت بېرىپ ئەردى. ئۇلار بۇتپەرەست ئەردىلەر. تەرازۇنى كەم تۇتار ئەردىلەر. ھەركىم ئىككى تاش تۇتار ئەردىلەر، ئاغىر ئالىپ يىنىك ساتار ئەردىلەر. مۇھەممەد بىننى جەرىر: ئەسھاب ايكە بۆلەك، ئەھلى مەدەين بۆلەك، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. ھەر ئىككىسىگە پەيغەمبەر ئەردىلەر؛ ئۆلۈمالار ۋە ئەخبار تارىخ دەنالارى ئەسھاب ايكەنى ئەھلى مەدەين دەپدۇرلەر، چۇنكى ھەق تەئالا ئەھلى مەدەينگە ئەسھاب ايكە ئات قويۇپدۇر؛ ئۇلارنىڭ تەرازۇ ۋە پەيمانەلەرىنى كەم تۇتماقلارى بىرلە سۇفەت قىلىپدۇر. مۇندىن مەئلۇم بولادۇركىم، ئەسھاب ايكە ۋە ئەھلى مەدەين بىر يەردە بىر تائىفە خەلقدۇرلەر. بۇ ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. نىڭ قىسسەلەرىدە بىر نۇكتە باردۇر. ئاندىغكى، ھەق تەئالا «قۇرئان» دا، ھەزرەتى نوھ ئەلەيھ-س. نى قەۋمىلەرىغە بۇرادەر دەپ ياد قىلىپدۇر؛ ئاندىغكى بۇرادەرىڭلار نوھنى پەيغەمبەر ئىبەردىم دەپدۇر؛ بۇ تەرىقە سالىھ ئەلەيھ-س. نى سەمۇدغە، ھەزرەتى لوت ئەلەيھ-س. نى ۋە ھەزرەتى ھود ئەلەيھ-س. نىسى ئادغە بۇرادەر دەپ ياد قىلىپدۇر. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. نى بۇرادەر زىكر قىلماپدۇر. چۇنكى بۇ بۇرادەرلىكدىن تۇغقانچىلىق مۇراد ئەردى. دىندە بۇرادەرلىك مۇراد ئەمەس ئەردى. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. ئەسھاب ايكەگە تۇغقان ئەمەس ئەردىلەر، بۇ ۋەجھىدىن بۇرادەر دەپ زىكر قىلمادى. ھەق تەئالا پەيغەمبەرىگە ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. نىڭ قەۋملەرىنىڭ ئەيتقان سۆزلەرىنى ۋە قەۋملەرىنىڭ جەۋابىنى بەيان قىلدىكىم: «مەن ئەھلى مەدەينگە شۇئەيبنى ئىبەردىم. ئەي قەۋم، ئول خۇداۋەندكە بەندەلىك قىلىڭلاركىم، سىزلەرگە ئانىڭدىن ئۆزگە خۇدا يوقدۇر. خۇدادىن سىزلەرگە بىرلىكىنى بەيان قىلغۇچى كەلدى. تەرازۇ ۋە پەيمانەنى راست تۇتۇڭلار، خەلقغە پەند ئۇرماڭلار. خۇداي تەئالا يەر يۈزىنى مۇنداغ سەبز - خۇررەم، ناز - نېئمەت بىرلە ئىسلاھ بېرىپدۇر. سىزلەر تەرازۇ، پەيمانەنى كەم تۇتماقلىق بىرلە فەساد قىلماڭلار. بۇ راستلىقىڭلار

سىزلەرگە ياخشىراقدۇر» . بەس، بۇلاردىن بەزىلەر ئىمان كەلتۈردىلەر، بەزىلەرى فەرمانلەرنىڭ تۈتمادى. ھەزرەتىي شۇئەيب ئەلەيھىس. نىسىلىگ پەيغەمبەرلىكلەرنىڭ خەبەرنى ئالىپ، شامدىن، ھەر شەھەردىن سۆزلەرنى ئىشتىكەلى ۋە كۆرگەلى خەلق كېلۈر بولدى ئەرسە، قەۋملەرى يولغە چىقىپ، كەلگەن خەلقنى مەنئ قىلۇر ئەردى: «كۆرمەڭلار، ئانىسىگ سۆزىگە پۈتمەڭلار!» خەلقنى سۆز بىرلە قىرىتە قىلىپ يولدىن چىقارۇر. بەس، ھەزرەتىي شۇئەيب ئەلەيھىس. قەۋملەرىغە ئەيدىلەر: «يولغە چىقىپ ئولتۇرماڭلار، خەلقنى قورقۇتماڭلار، راست يولدىن چىقارىپ كەج ۋە غەلەت يولغا باشلامأڭلار.» ئاندىن، خۇدانىڭ نېئمەتلەرنى ياد بېرىپ ئەيدىلەر ۋە بۇرۇنقى قەۋملەرغە كەلگەن ئەزابدىن قورقۇتۇپ ئەردىلەر: «سىزلەر ئاز خەلق ئەردىڭلار، ھەق تەئالا جەمائەڭلارنى تولا قىلدى. فىكر - ئەندىشە قىلىڭلاركىم، فەساد تىلغانلار ئاخىرى نېچۈك بولدىلەر.» ئاندىن، مۇئمىنلەر كۆڭلىنى خوش قىلماق ئۈچۈن ئەيدىلەر: «ئەگەر بەزى تائىفە ئىمان كەلتۈرمەسەلەر، ئەي مۇئمىنلەر، سىزلەر سەبر قىلىڭلار، تاكى ھەق تەئالا ئولارنىڭ ۋە بىزنىڭ ئارامىزدا بىر ھۆكۈم قىلۇر، ئۆزى ئىرادە قىلغان ۋەقتىدە، ئولارنى ھەلاك قىلىپ، بىزنى ئولاردىن خەلاس قىلۇر.» بەس، بۇ قەۋملەرنىڭ ئولۇغ ۋە مۇتەكەببىرلەرى ئەيدىلەر: «ئەي شۇئەيب ئەلەيھىس. بىز سېنى مۇئمىنلەر بىرلە شەھەردىن چىقارۇرمىز، ئۆز دىنىمىزغە كىرگۈرۇرمىز.» ھەزرەتىي شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئەگەر بىز سىزلەرنىڭ دىنىڭلارغە كىرسەك خۇداغە يالغان ئەيتقان بولۇرمىز. چۈنكى، ئانىڭدىن ئۆزگە خۇدا يوق دەپ ئەردۇك، ۋە يەنە بىر خۇدا بار دىسەك ئاڭا شېرىك قىلغان بولۇرمىز. بىز سىزلەرنىڭ دىنىڭلارغە يانماسمىز، مەگەركى خۇدا ئىرادە قىلسە. خۇداي تەئالا ھەممەگە ئالىمدۇر. بىز خۇداي تەئالاغە تەۋەككۇل قىلدۇق. پەرۋەردىگارا، بىزنىڭ قەۋممىز ئاراسىدا ھۆكۈم قىلغىل، سەن ياخشى ھۆكۈم قىلغۇچىسەن. ئولكى راست يولغا كىرىپدۇر، ئاڭا نۇسرەت بەرگىل. غەلەت يولغە كىرگەنلەرنى ھەلاك قىلغىل.» بەس، ئول قەۋم ئۇلۇغ - ئۇششاقلارنى يىغىپ ئەيدىلەر: «ئەگەر سىزلەر شۇئەيبغە تابىئ بولساڭىزلەر دىن - دۇنيادا زىيانكار بولۇرسىزلەر». ھەر چەند ئول

قەۋم خەلقنى مەنىڭ قىلسەلەر ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئىمانغە تەكلىف قىلىپ ئەيتۇر ئەيدىلەر: «بۇ يەر يۈزىدە فەساد قىلماڭلار، ئەگەر راستلىق بىرلە بولساڭلار ھەق تەئالا سەۋاب ئەتا قىلۇر، مال - ئەمۋالىڭلارنى زىيادە قىلۇر.» ئۇلار ئەيدىلەر: «ئەي شۇئەيب، ئايا، بىزنىڭ نېچۈك دىنغە بۇيرۇرسەنكىم، بىزنىڭ ئاتا - بابامىز بۇ دىندە بۇتغە تابىنىپ ئۆتۈپدۇر. بىز مۇندىن يانماسمىز. ۋە يەنە بىزنى ئۆز مال - ئەمۋالىمىزدىن مەنىڭ قىلۇرسەنكىم، ھەرنە خاھلاساق قىلۇرمىز؛ خاھ كەم بولسۇن، خاھ زىيادە. خىرەدمەنددۇرسەن ۋە راست يولدادۇرسەن؟! - ئىستىھزا ۋە تەمەسخۇر قىلۇر ئەيدىلەر، — ئاندىغكىم، سەن نەھايىتى بىھۇش، بىئەقىلدۇرسەن.» خىرەدمەند سەن دىگەننىڭ ئورنىدا، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالا ماڭا راست يول كۆرسەتپدۇر، ماڭا ھىدايەت ئەتا قىلىپ ياخشى روزى بېرىپدۇر. مەن سىزلەرگە مالىڭلاردىن مەنىڭ قىلىپ، خىلاف قىلماقنى ئىرادە قىلمادىم. سىزلەرگە قۇدرەتىمنىڭ بارىچە ياخشىلىقىڭلارنى خاھلادىم. ماڭا تەۋفىق خۇدادىن، ئاڭا تەۋەككۇل قىلدىم، كۆڭۇل باغلادىم. تاكى مېنى سىزلەردىن ئۆز پەناھىدا ساقلار.» ۋە يەنە ئەيدىلەر: «ئەي قەۋم، فىكر قىلىڭلاركىم، ماڭا ئەداۋەت، مۇخالەفەت قىلۇرسىزلەر. بۇ سەبەبدىن ئەزاب - ئۇقۇبەتكە قالۇرسىزلەر. خۇداي تەئالانىڭ ئەزابىكىم، ھەزرەتى نوھ، ھود، سالىھ ئەلەيھىس. نىڭ قەۋملەرىغە كېلىپ ئەردى، سىزلەرگە ھەم كېلۇر. پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغفىرەت تىلەڭلار، ئاڭا تەۋبە قىلىڭلار. خۇداي تەئالا ئامۇرزكار ۋە مىھرىباندۇر.» بۇلار ئەيدىلەر: «ئەي شۇئەيب، بىز سۆزۈڭنىڭ تولاسىنى ئاڭلاماسمىز. بىز سېنى زەئىف - ئاجىز كۆرەرمىز. ئەگەر سېنىڭ قەۋمىڭ بولماسا ئەردى، بىز سېنى كېسەك ئاتىپ ئۆلتۈرۈر ئەردۇك. سەن بىزگە غالىب ئەمەسسەن.» ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئايا، مېنىڭ ئۇرۇغ - تۇغقانىم سىزلەرگە خۇداي تەئالادىن غالىبراقمۇ، ھەق تەئالانى كېيىن قويارسىزلەر، ئانىڭدىن ئەندىشە قىلماسسىزلەر. پەرۋەردىگارىم سىزلەرنىڭ قىلغانىڭلارنى تەمام ئالۇر. ئەي

قەۋم، سىزلەر ھەم ئۆز ئىشىڭلارنى قىلىڭلار، مەن ھەم ئۆز غەمىمنى قىلۇرمەن. ئاخىر نەكۆرەرسىزلەر، پات - يېقىن بىلۇرسىزلەر. ئەزاب كېلۇركىم، خەلاس بولۇر، كىم گىرىفتار بولۇر، كىم راستگويدۇر، كىم يالغانچى، ھەممەنى بىلۇرسىزلەر.» بۇلار ئەيتۇرلەر ئەردىلەركىم: «ئەي شۇئەيب، مۇنداغمۇ تولا سۆزلەرمۇسەن! مەگەركى سېنى ياد قىلىپدۇرلەر، دىۋانە بولۇپسەن. سەن ھەم بىزگە ئوخشا ئادەمسەن. خۇدا سېنى پەيغەمبەر قىلغاي، بىزنى نېچۈكدىن قىلماغاي! سېنى يالغانچىلاردىن گۇمان قىلۇرمىز. ئەگەر راستگويسەن ئاسماندىن بىزگە بىر پارە تۇشۇرگىل، تاكىم سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭنى بىلگەيمىز.» ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيتۇر ئەردىلەركىم: «خۇداي تەئالا ئۆزى بىلۇركىم نى دەرسىزلەر ۋە قىلۇرسىزلەر.» ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. بۇلارنىڭ ئىشىنى خۇداغە قويدىلەر. بەس، ھەق تەئالا ھېچ پەيغەمبەرنىڭ قەۋملەرى بىرلە سۆزلەشكەنلەرنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. نىڭ سۆزلەشكەنلەردەك تەمام بەيان قىلمادى. بەس، ئول قەۋمغە ئەزاب ۋەقتى بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا ئۇلارنى ئەملى تەرىقە قىلدى. بىرىنى ئاۋاز بىرلە ھەلاك قىلدى، يەنە بىرىنى بۇلۇت سايەسىدە ئوت يېغدۇرۇپ ئەزاب قىلدى. ئاندىغكى ھەق تەئالا بۇلارغە ئەزاب ئىبەرمەكنى ئىرادە قىلدى ئەرسە، بۇ شەھەرگە قىزىغ سالدى، تاكىم ئۇلارنىڭ سەبر - تاقەتى قالمادى، ھېچ پەناھ ھەم تاپالمادىلەر. شەھەردىن بىر فەرسەڭ يىراق بىر بۇلۇت پەيدا بولدى، ئافتابنى ياپتى. بۇلار كۆرۈپ، ھەر قايسىكىم قۇدرەتى بار ئەردى، شەھەردىن چىقىپ، ئول بۇلۇت سايەسىگە كىردىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا ئول بۇلۇتدىن ئوت ئىبەردى، يەردىن ھەم ئوت چىقاردى؛ ھەر كىمكى ئول بۇلۇت ئاستىدا ئەردى، كۆيۈپ كەباب بولدىلەر. ئولكى ئاجىزلار، مەزلۇملەر، كىچىك بالالار شەھەردە قالىپ ئەردى. بەس، ئۇلارغە ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. بىر ئاۋاز قىلدىلەر، ئول ئاۋاز ھەيبەتىدىن يەكسان ئۆلدىلەر. مۇئمىنلەر بىرلە ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. دىن ئۆزگە

كىشى قالمادى. ئاندىغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرۇر، تەفسىرى ئولكىم، قاچانكىم مېنىڭ ئەمر - فەرمانىم كەلدى ئەرسە، شۇئەيغە ئول مۇئمىنلەر بىرلە ئۆز رەھىم - شەفقەتىمدىن نەجاتلىق بەردىم. بەس، ئول قەۋم جەھانغە ئەسلا كەلمەگەندەك ھەلاك - يوق بولدىلەر.

بەس، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. قىزلەرىنىى ھەزرەتىى موسا ئەلەيھ-س. غە بەردىلەر.

فەسلى دەستان
قىسسەئى پادىشاھ مەنۇچىھرە

ئاندىغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەر پەيغەمبەركى زەمىنى شامدىن چىقىپ، مەغرىب زەمىنغە كەلدىلەر. ھەمە ئەجەم پادىشاھلارى ئىقلىمى ئىراقدا ئەردىلەر، ئول شەھەردە بولدىلەركىم ھالا شەھەرى باغدادۇر؛ ئەھۋاز، كۇفە، بەسرە شەھەرلەردە ھەم بولدىلەر؛ بەئزىلەر زەمىنى پارىسدا ھەم ئۆلتۇردىلەر، دەپدۇرلەر. ھەركىمكى ئەجەم پادىشاھى ئەردى، ئەرەب خەلقى ئاڭا تابىڭ ئەردىلەر؛ گاھى يەمەن پادىشاھى فەرماندا بولدىلەر. ئول كىشىكى دەجلە، فرات دەرياسى سەرھەددىغە پادىشاھ بولدى، ئانىڭ فەرمانى ئەرەب، مەغرىب زەمىنغە يۇرمەدى. بۇ مەنۇچىھرە ئەجەم پادىشاھلارىنىڭ ئۇلۇغى ئەردى، مۇنىڭ ئەمرى تا يەمەن، مەغرىب زەمىنغىچە يۇرۇر ئەردى. مىسىر پادىشاھلارى ئىمالىق نەسلىدىن ھەمە فىرئەۋنىلەر ئەردى، نە مەشرىق، نە مەغرىب پادىشاھلارىنىڭ ھىچ بىرىگە فەرمان تۇتمادىلەر، زەمىنى ھىجاز، شام ۋە يەمەن ئۇلار تەسەررۇفىدە ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئۇلار مۇلكىدە ئەردىلەر، ئاندىن چىقتىلەر.

مەنۇچىھرە ئادىل ۋە تەدبىرلىك پادىشاھ ئەردى. مەشرىق، تۇرك پادىشاھلارى بىرلە بىسيار جەڭلەر قىلدى. ئانىڭدىن بىر خۇتبە يادىكار قالىپدۇركىم، ھەمە پادىشاھلارغە ئانى ئوقۇماق، بىلمەك ۋاجىبدۇر. بۇ كىتابدا ياد قالىپدۇر. ئەيتىپدۇرلەركىم، مەنۇچىھرە فەرىدۇننىڭ ئوغلى ئەيزەجنىڭ ئەۋلادى: مەنۇچىھرە بىننى مەشھۇر بىننى رەبىڭ بىننى ۋەيرەك

بىنىنى شىروبىشەك بىنىنى ئەيرەك بىنىنى بېتەك بىنىنى فەرۇشەك بىنىنى فەرۇكۆرك بىنىنى ئەيزەج بىنىنى ئەفرىدۇن. ئالىملار ۋە ئەھلى تارىخلار ئانىڭ نەسەبىدە ئىختىلاف قىلىپدۇرلەر بەزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: فەرىدۇننىڭ ئوغلى ئەردى، ئاندىغكى فەرىدۇن ئەيزەجنىڭ قىزىنى ئالدى، ئاتى كۆشەك، ئۇلار ئاتەشپەرەست ئەردىلەر؛ ئانىڭدىن بىر قىز بولدى، روشەڭ ئات قويدى، ئانى جۇفت قىلدى، ئول بىر قىز تۇغدى، فەرۇشەڭ ئاتادى. ئانىڭ بىرلە بولدى، ئانىڭدىن بىر قىز تاپتى، ئانى ھەمخانە قىلدى؛ ئانىڭدىن بىر قىز ۋۇجۇدغە كەلدى، ئاتىنى ۋەيرەك قويدى، ئانى ھەم ئۆي قىلدى. ئانىڭدىن بىر قىز تۇغۇلدى، بىر ئوغۇل تۇغدى. ئول قىزنى بۇ ئوغۇلغە ئالىپ بەردى. ئانىڭدىن مەنۇچىھرە بولدى. تېخى ئەفرىدۇن تىرىك ئەردى. مەنۇچىھرەنى ئەفرىدۇننىڭ ئالدىغە ئالىپ كەلدىلەر ئەرسە، ئەفرىدۇن كۆرۈپ ئەيدى: «بۇ ئۇلۇغ پادىشاھ بولغۇسىدۇر.» مەنۇچىھرە يېڭى تۇغۇلغان ئەردى، باشىغە تاج قويدىلەر ياخشى فال بولغاي دەپ. قاچانكىم مەنۇچىھرە چوڭ بولدى ئەرسە، تەمام پادىشاھلىقنى ئالدى. ئاتاسى قىساسىغە مۇسەلىم ۋە تۇرنى ئۆلتۇردى. داد - ئەدل قىلدى. ئىران زەمىنىدە تۇغۇلغان ئەردى، ئاندا پايتەخت قىلدى. بەزىلەر دەماۋەندە ئەردى دەپدۇرلەر. يۇز يىگىرمە يىل پادىشاھ بولدى. ھەر شەھەرگە تەسەررۇفى يۇردى ئەرسە، چۆرەسىگە خەندەق قازدى. بۇ رەسىم ئانىڭدىن قالدى. شەھەر ۋە سەھرا خەلقىغە ئەيدى: «جەھان ئابادلىقى دىھقانلار، سەبزلەر بىرلەدۇر. بەس، فۇقرالار دىھقانلار فەرماندا بولۇڭلار، تاكى جەھان ئاباد - فەرراخلىق بولغاي.» قاچانكىم، پادىشاھلىق قىلدى ئەرسە، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ پەيغەمبەرلىكلەرى زۇھۇر قىلدى. فىرئەۋن غەرق بولدى ئەرسە، شام ۋە مەغرىبدە ئاۋازلەرى پۇر بولدى. مەنۇچىھرە ھەم ئىشتتى. لېكىن ئۆز ئىشىغە مەشغۇل ئەردى. مەشرىق زەمىنىنى خەراب قىلىپ ئەردى. بۇ ۋەجھىدىن ئەفراسياب ئاتلانىپ شامغە كېلىپ ئەردى. بۇ ئەفراسياب فەسىھنىڭ ئوغلى، ئۇلۇغ پادىشاھ ئەردى. تەمامى تۇركستان، مەشرىق زەمىنى ئانىڭ فەرماندا ئەردى. پايتەختى بەلخ ئەردى. ماۋەرائۇننەھرنى، دەريايى جەيھۇندىن ئۆتۈپ بايابانى مەرۋ، تا سەھرايى بەلخقە، شاپۇردىن تا سەرخەس، ئەقبەئى مۇزدوران سەرھەددىغچە بۇ ئۇچ دەريانى ھەممە تۇرك خەلقى تۇنغان ئەردى. ئەفراسياب لەشكەرى ئەزىم

بىرلە مەنۈچىھرە ئۆزەسىگە كەلدى. مەنۈچىھرە جەڭ قىلىپ، چەندان مەرتەبە شىكەست تاپتى. ئاخىر، ئەفراسياب مەنۈچىھرەنى تەبەرستان شەھرىگە قاباپ، لەشكەرى چۆرەسىنى ئالىپ تۈشتى. تەبەرستان سەرھەددىغە ھەمە جاڭگال - دەرەختلىق ئەردى. ئەفراسيابنىڭ لەشكەرى ئاندا ھىچ ئىش قىلىپ تۈرالمادى.

(تەرجىمان ئابدۇرەسۇل بىننى مەۋلانا مۇھەممەد رەھىم) : بۇ كىتابدىن ئۆزگە ئەخبار كىتابلاردا ئاندا كۆرۈپدۇرمەنكى، مەنۈچىھرە، تەبەرستاننىڭ قورغانىكىم شەھەرى ئامۇل دەرلەر، ئاندا ئەردى؛ ئول ئاندا شەھەر ئەردىكىم ھىچ تەئام، شەراب، ئىگىن - ئاياغ، نەقىش كۈنلەر ئوتۈن - ياغاچ، يازلىقىدا مۇۋە - باغ ھاجەت ئەمەس ئەردىكىم سەھرادىن كەلتۈرگەيلەر. چۈنكى ھەمە ئاندا مۇھەييا ئەردى. بەس، ئەفراسياب ئون يىل تەبەرستاننى مۇھاسىرە قىلدى. مەنۈچىھرە لەشكەرى بىرلە شەھەرى ئامۇلدا بولدى. ئول شەھەرنىڭ مەتاۋ - زىلچەلەرى ۋە رەڭگارەڭ مۇۋەلەرى بار ئەردى، يەنە ھىچ شەھەردە يوق ئەردى. بەس، مەنۈچىھرە ئول مەتاۋ - زىلچەلەردىن، ئول گۈل - مۇۋەلەردىن تۆھفەلەر تەرتىب بېرىپ، ئەفراسيابغە ئەلچى چىقاردى. ئېيدىكىم، تاكى بۇ شەھەردە باتارسەن. سېنىڭ مۇندا تۇرغانىڭدىن بىزگە ھىچ تەڭلىك ۋە زىيان يوقدۇر. ھەرنەكى ئادەمگە كېرەكدۇر شەھەرىمىزدىن چىقادۇر. بەس، ئەيتىپدۇرلەركىم ئول شەھەر دەريا لەبىدە ئەردى. ھەمىشە گەرمدار، دەركار قىلۇر ئەردىلەر. ئاش - تەئاملارىغە تۇز ئورنىدا فىلفىل سالىپ يەر ئەردىلەر.

بەس، ئەفراسياب ۋە تۇرك خەلقى ھەم ئاندا مەلال بولۇپ ئەردىلەر. مەنۈچىھرە بىرلە سۇلھ قىلىپ، ئاندا غكى دەريايى جەيھۇننىڭ ئۇيانى تۇركلەرگە بولسۇن، بۇيانى ئىرانلارنىڭ بولسۇن، بۇ تەئىن بىرلە سۇلھ قىلدىلەر. مۇڭا سۇلھنامە پىتىپ، ئەھد باغلادىلەر. ئەرەش ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردىكىم، ئانىڭدىن تەيراندازراق كىشى يوق ئەردى. ئانى بەلەند يەر ئۆزەسىگە چىقاردىلەر. ئول ئوق ئاتتى ئەرسە، ئوق يەمەن سەر ھەددىغە يەتتى. ئەفراسياب ئەيدى: «مۇنچە مۇلكنى مەنۈچىھرەگە بەرمەك لازىم بولدى» دەپ بىسيار دەرد تارتتى. لېكىن ئەھد باغلاغان ئەردى، فايدا بەرمەدى. ناچار دەيايى جەيھۇندىن ئۆتۈپ ياندى. بۇ بۆلۈشكەنگە فاسىلە تەئىن

قىلىپ كەتتى. مەنۇچىرە قورغاندىن شەھەرى رەيگە كەلدى. تەختكە ئولتۇردى. دەريايى جەيھۇندىن تا يەمەن سەرھەددىغە ئانىڭ تەسەررۇفىدە بولدى؛ مەغرىب زەمىنىگە ھۆكمى يۈردى. شەھەرلەر ئەترافىدا كەنتلەر بىنا قىلدۇردى. دىھقانلار تەئسن قىلدى. ئىمارەتلەر قىلدى. دەريايى جەيھۇندىن بەلخنىڭ سەھرالەرىغە بىسيار ئارىقلار چىقارىپ، مەغرىب تەرەفىدىن دەريايى فراتنى ئول پەيدا قىلدى. جەھاننى بېنەھايەت ئاباد قىلدى. خەلقدىن خىراج كەم قىلدى. سىپاھ - لەشكەرىگە ۋەزىفەنى زىيادە قىلدى. تەيراندازلار، شەمشەرگۇدازلار، نەيزەبازلارنى گۇرۇھ - گۇرۇھ ھەر قايسىنى بۆلەك تائىفە تەئسن قىلدى. ئانىڭ ھۆكمىنى ھەممە پادىشاھلارغا جارى قىلدى. يوللار كۇشاد، نەرخ ئەرزان بولدى. نەچەند مۇددەتتىن كېيىن ئەفراسياب ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى تەختغە ئولتۇردى. نەچەند يىلدىن كېيىن تۇرك خەلقى دەريايى جەيھۇندىن ئۆتتىلەر ئەرسە، مەنۇچىھرە بۇلارنىڭ ئالدىغە چىقتى؛ ئول تەئسن قىلىشغان يەردە روبەرو بولدىلەر. مەنۇچىھرەنى كۆرۈپ قاچتىلەر.

مەنۇچىھرە سىپاھ - لەشكەرىنىڭ سەردار، ئۇلۇغلارىغە نەسىھەت قىلىپ ئەردى: ئەي خەلق! ئالەمدە سىزلەردىن ئۆزگە كىشى بولماغاي؟ ئانداغ ئەرمەس، بۇ ئالەمدە خەلاينق بىسياردۇر. ھەركىم ئۆز ئىشىنى قىلۇر. ئادەمدە بىر جۇنبىش - غەيرەت بولۇر. سىز ھەمىشە ئەيش - راھەت بىستەردە ئاسايىش ۋە غەفلەت تەكىيەسىگە يۆلەنىپ ئۇيقۇلۇغسىزلەر. ئادەم ئول ۋەقت ئادەمدۇركىم، جۇنبىش - غەيرەت بولسە، ھەر ئىشغە بىر ھىممەت بولسە، بەس، سىزلەر ئۆلۇكلەردەك بىخەبەرسىزلەر. بۇ سىپاھى تۇرك ئەھدىنى ئوشاتىپ، بىر كەنارەنى ئالىپدۇر. ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلىپ، ئۆزۈڭلەرنى كۆرسەتمەگەن جەھەتدىن سىزلەرگە قەسد قىلىپدۇر. ئول خۇداۋەندكىم ماڭا بۇ مۇلكنى بېرىپدۇر. مەن ئانىڭ شۇكرانەسىگە مەملەكەتمنى ياخشى ساقلارمەن. فەقىر ۋە رەئىيەلەرنى ياخشى ئاسرارمەن. داد - ئەدل بىرلە جەھاننى ئاباد قىلماقغە بەل باغلاپمەن. تاكىم ھەق تەئالا ماڭا بۇ ئالەمدە مۇلك ۋە مەملەكەتنى زىيادە قىلۇر، ئاخىرەتدە ئەجرەلەر ئاماده قىلۇر. مەن ھەرگىز خۇداغە ناشۇكر، ناسپاسلىق قىلماسمەن. بۇ خەلقنى، پادىشاھلىقمنى زايىئ، بەرباد ئىبەرمەسمەن. تاكىم خۇداۋەندە ئالەم بۇ جەھاندا مەندىن مۇلكنى ئالماغاي، ئول دۇنيادا ئەزاب - ئىقاب سالماغاي. ھەق تەئالا مېنى پادىشاھلار

نەسلىدىن ياراتىپدۇر. ماڭا مۇلك، پادىشاھلىق بېرىپدۇر، ھەمە خەلايىقنى ماڭا رەئىييە ۋە لەشكەر قىلىپدۇر. مەن ھەرنە دىگۈلۈكنىي دەرمەن، بۇيرۇغۇلۇقنى بۇيرۇرمەن. بەس، تەمامى لەشكەر ئۆزرلەر ئەيتىپ، فەرماندارلىق ئىزھار قىلىپ، تەۋبە قىلدىلەر.

خۇتبەئى مەنۇچىھرە. بەس، يەنە بىر كۈن ئەردى. مەنۇچىھرە سىپاھ - لەشكەر، تەمامى خەلايقنى يىغدى. ھەر قايسىغە ئۆز مۇناسىبەتىدە ئورۇن بەردى. ئۆزى تەختغە ئولتۇردى. ئول زەماندا ھەمە ئۆلۈما - ھۆكۈمالار ئۇلۇغلەرى ئەردى. بەس، كۆردىكىم، تەمامى خەلايىق ئۆز ئورنىدا ئولتۇرۇپدۇرلەر. ئاندىن، تەختدە قويۇپ تۇردى، يارلىغ قىلدىكىم، ھىچ كىشى ئورنىدىن تەبرەمەسۇن. تاكىم ھەمە خەلق ئۆزۈمنى كۆرۈپ، سۆزۈمنى ئىشتىسۇن. ئاندىن خۇتبە ئاغاز قىلدى، ھەق تەئالاغە ھەمد - سەنا ئادا قىلدى. ئاندىن ئەيدى: ئەي خەلق، ئاگاھ بولۇڭلاركىم، بۇ ئالەمدە مۇنچە ئەنۋائـ مەخلۇقلار. ئەسناف مەۋجۇدلەركىم، كۆرەرسىزلەر. ئۇلارنىڭ بىر خالىقى باردۇر، ھەمەسىنى ئول خالىق ياراتغاندۇر، ھەمەگە ناز - نېئمەت ئاناڭ دەرگاھىدا تەئىن ۋە تەقسىم تابغاندۇر. بەس، ئول - ئافەرىنغە قۇللۇق قىلغايسىزلەر. نېئمەتلەرىگە شۈكرىبجا كەلتۈرگەيسىزلەر، ئاناڭ قەزاسىغە رىزا بەرگەيسىزلەر. ھەرنەكى خۇدا ئىرادە قىلىپدۇر، ئانى تارتماي چارە يوقدۇر. ئول خالىقى ئالەم تەسەررۇفىدە ھەمە مەخلۇقات ئاجىز ۋە ناچىزدۇر؛ ئول تەۋانا ۋە قادىردۇر. مەخلۇق خالىقدىن قاچماق مۇمكىن ئەمەسدۇر. ئاناڭ ئىشلەرى، سۇفەتلەرىنى فىكر - ئەندىشە قىلماق كۆڭۈلنى ياروتۇر. ئاناڭ قۇدرەتىنى تەفەككۇر قىلماي غافىل بولماق كۆڭۈلنى تىيرە قىلۇر، ئەقىلنى خىرە قىلۇر. بۇرۇنقىلار ھەمە كېتىپدۇرلەر، بۇ ئالەم بىزگە قالىپدۇر. بىز ھەم كەتمەي چارە يوقدۇركىم، ئۇلار دەرەختدۇرلەر، بىزلەر شاخ. ئەگەر دەرەختنى كەسسەلەر شاخ قاچان باقى تۇرغاي. يافراغ، شاخ ۋە بۇ مەسەللىك بىز ھەم باقى قالماغايمىز. ھەق تەئالا ئۆز فەزل - كەرەمىدىن بۇ مۇلكنى ماڭا بېرىپدۇر. ئاڭا شۈكرلەر ئەيتۇرمەن. ئاندىن تەۋفىق، ھىدايەت تىلەرمەن؛ جۇرم يەقىن تەلەب قىلۇرمەنكىم، ياخشى - يامان ھەرنىكىم كېلۇر، ئاندىن دەپ بىلگەيمەن. مېنىڭ بارۇر يېرىم ئاناڭ دەرگاھىدۇر. ئاگاھ بولۇڭلاركىم، پادىشاھنىڭ رەئىييەدە ھەققى باردۇر؛ سىپاھ -

رەئىيىەنىڭ ھەم پادىشاھدا ھەققى بولۇر. پادىشاھنىڭ سىپاھدا ھەققى ئولدۇركى، ئانىڭ فەرماندىن چىقماغاي؛ دۇشمەنى بىرلە جەڭ قىلۇردىن ۋە بەگزى مەھەلدە پادىشاھنى نەسىھەت بىرلە جەڭدىن ياندۇرغاي؛ پادىشاھنى دۇشمەندىن ساقلاغاي. سىپاھنىڭ ھەققى پادىشاھدا ئولكىم، ھەر كۇن تەڭىن قىلغان ۋەزىفەسىنى ئۆكسۇتمەگەي ۋە تەڭخىر قىلماغاي. سىپاھ پادىشاھغە قۇشنىڭ قاناتى تەمسىللىك ۋە قۇيرۇنى مەسەللىكدۇر. قانات - قۇيرۇغسىز قۇش ھىچ ئىشغە ياراماغاي. مۇندىن سىپاھ ھەم پادىشاھدىن ئايرىلسە ھىچ نەرسەگە چىداماغاي. ئەمما پادىشاھ ھەققى رەئىيىەدە ئانداغدۇركىم، ئانىڭ فەرماندا بولغايلەر، ئالەمنى ئاباد قىلماقغە كۇشش قىلغايلەر. دىھقانلار زەبت زىرائەت، باغ ۋە ئىمارەت قىلماقغە جەھد - ئىستىقامەت قىلغايلەر؛ خىراجنى تەڭخىر قىلماغايلەر. ئەمما رەئىيىەنىڭ ھەققى پادىشاھدا ئەدل قىلماق، زۇلم - ستەمنى بىر تەرەف قىلماق، خىراجنىڭ ئاستە ۋە مۇلايىمەتلىك بىرلە ئالماق؛ زالىم ۋە ستەمكارلارنى يوق قىلماق؛ ئۇلارنى قىلالمايدۇرغان ئىشغە بۇيرۇماسلىق، مۇلكنى ئاباد قىلماقلەردە، يا زىرائەت ئىشلاردا پۇل ھاجەت بولسا دەرىخ تۇتماسلىق، تاكىم ئىش ۋەقتىدىن ئۆتمەگەي؛ ئەگەر زىرائەت ۋە مەھسۇلاتلەرنغە ئافەت يەتسە، خىراج ۋە ئۆشر ئالماسلىق، تاكى سەرمايەسىز قالماغاي. ۋە يەنە خىراجنى ئانچە ئالمايكىم، ئۇلارنىڭ ھالى تەڭلىككە قالماغاي، ۋە يەنە بىلگەيسىزلەركىم، پادىشاھلاردا ئۇچ خىسلەت باردۇر: ئەۋۋەل ئولكىم، راستگوي بولغاي، ھەرگىز يالغان سۆزلەمەگەي؛ ئىككىنچى، سەخى ۋە جۇۋانمەرد بولغاي، بېخىل بولماغاي؛ ئۇچۇنچى، غەزەبناك بولماغاي، خەلقغە پات غەزەب قىلماغاي. چۇنكى ھەمە رەئىيىەلەر ئانىڭ تەسەررۇفىدەدۇر. قاچان خاھلاسا غەزەب قىلماقغە قۇدرەتى باردۇر. ناز - نېئمەت، مال - ئەمۋال، ھۇزۇر - راھەتكىم پادىشاھنىڭ باردۇر، رەئىيىە - فۇقرانى ھەم ئانداغ قىلغاي. ئول نەرسەلەركىم، پادىشاھلىق ۋە سەلتەنەتكە كېرەك، ئانىڭدىن رەئىيىەدە بولماقىنى لازىم ئەمەسدۇر. چۇنانچە، ياخشى ئات ۋە سىلاھ - ئالات، دۇرر - گەۋھەر، لەئل - جەۋاھىر، ھەر نەۋئ نەرسەلەركىم، خەلايىق ئىشلەتور، ئانىڭدىن خەلقنى مەنئ قىلماغايلار. ۋە يەنە پادىشاھ خەلقنىڭ گۇناھىنى ئەفۇ قىلغاي، ئۇقۇبەت قىلماغاي؛ قىلادۇرغان گۇناھىنى بىلىپ ئۇقۇبەت قىلغاي، لېكىن ئۇقۇبەت

قىلماقغه شتاب قىلماغاي. هەر ئىشده تەئجىل قىلماق ئاخىر فەساد ۋە پۇشمان كەلتۈرۈر. تاكى ۋاجىب بولماغۇچه ئۇقۇبەت قىلماغاي، ئەفۇ قىلغاي. ئەگەر پادىشاھنىڭ دورغالارىن بىركىمەرسە ناله - شىكايەت قىلسە ھەرگىز يۈز كۆرمەگەي، ئىككىسىنى قامتۇ قىلىپ، راستىنى ئالىپ ھۆكۈم قىلغاي. ئەگەر كىشىنىڭ نەرسەسىنى بىر زالىم ناھەق ئالغان بولسە. زەبت بىرله ئالىپ بەرگەي؛ ئەگەر ئانىڭدا يوق بولسە، ئۆز خەزىنەسىدىن بەرگەي، تا رەئىيىە خەراب - نامۇراد بولماغاي. ئەگەر بۇيرۇغان ئىشده زۇلم ۋە زىيادەلىك قىلسە ئانى ئول ئىشدىن ئەزل قىلىپ ئەدەب بەرگەي. ئەمەلدارلارغه تەئىن ۋە قارارغا نىشان - دەستەك بەرگەي، تاكىم كەنتلەرنى خەراب قىلماي ئاباد قىلماق ئانىڭ گەردەنگە بولغاي. ئىنسافلىغ ياخشى ئەمەلدارلار مەنسەبىنى ئالماغاي. ئەگەر كىشى خۇنى ناھەق قىلسە قىساس بۇيرۇغاي، ئانى مال ۋە ياخىزمەت بىرله ئەفۇ قىلماغاي. ئەگەر ۋارىسلاردىن ئۆلتۈرگەن بولسە. خۇنى بەھا ئالغاي، قىساس قىلماغاي. ئول مەجلىسده مۇنازەئەت دەئۋاسىنى قەتئ قىلىپ، خەت مۇھۇر بەرگەي. بىلىكلەركىم داد - ئەدل بۇدۇر. سىزلەرگه ۋاجىبدۇركىم، فەرمان تۇتغايسىزلەر. بۇ دۇشمەن بىرله جەڭ قىلىپ زەرەرىنى دەفئ قىلغايسىزلەر. بۇ دۇشمەنلەر بىزگه قەسد قىلىپدۇر دەپ، ئەگەر بۇ دىيارنى ئۇلار ئالسە، تەنها ماڭا بەلا كەلمەس، تەمامى خەلايىقكىم بۇ دىياردا باردۇر ھەمەسگه كېلۇر. بەس، بىر - بىرىنگلەرگه پۇشت پەناھ بولۇپ، قۇۋۋەت بېرىپ، بۇ دۇشمەنلەر دەفئىگه سەئىلەر قىلىپ ئۆزۈڭلارنى ۋە بىزنى خەلاس قىلغايسىزلەر. مەن فەرمان قىلۇرمەنكىم، سىلاھ - يارىغ ۋە ھەممە جەڭ ئەسبابىنى راست قىلماقنىڭ تەدبىرىنى قىلۇرمىز. ماڭا بۇ مۇلكدىن نام ئىۋازە، ھۆكۈم رايىلمقنى راست قىلماقدىن ئۆزگه سۇد يوقدۇر. ئەگەر پۇرت ئاباد - فەرراخلىق، نەرخ ئارزان بولسە، سىزلەرگه مەنفەئەت زىيادە بولۇر. مەن سىزلەردىن فەرماندارلىقدىن ئۆزگه نەرسەنى پىسەند قىلماسمەن. ھەركىم ماڭا فەرماندار بولسە، ئاڭا ياخشى ئەجر بېرۇرمەن. نافەرمانلارنى خەبەر ئالسام، تا جەزم قىلماغۇنچه ئۇقۇبەت قىلماسمەن. خىلافى مۇقەررەر بولغاندا، ئانىڭ جەزاسىنى بېرۈرمەن. بىلگەيسىزلەركىم، مۇسىبەتكه سەبردىن ياخشىراق داۋا يوقدۇر. ھەركىم جەڭده دۇشمەن ئىلكىده ئۆلسە، ھەق تەئالا خۇشنۇد بولۇر. ئۆزىنى

خۇداغه سىپارىش قىلماق ياخشى سۇفەتدۇر. ئەگەر خۇدا قەزاسى يەتكەن بولسە، ھېچ چارە يوقدۇركىم قاچماق مۇمكىن ئەمەسدۇر. بۇ ئالەمدە تامامى خەلايىق سەفەر رەختى باغلاغلىق مۇساپىرلاركىم ھەمىشە يۇرۇرلەر. ھەر نەرسەلەركى باردۇر، ئۇلارغە رىئايەتدۇر. ئاخىرەت ئالەمىگە ياخشى ئىش، خۇدا قەزاسىغە رىزا ۋە خاھىش، خۇدا نېمەتلەرىگە شۈكر - سەنا ۋە ستايىشدىن ئۆزگە نەرسەنى ئالىپ بارماق ئىمكانى يوقدۇر. ھەركىم سىزلەردىن ياخشى ۋە دۇرۇست نىيەتلىكدۇر خۇدانىڭ زەفەر ۋە نۇسرەتىگە ئول سەزاۋەردۇر. بىلىڭلارىكىم، پادىشاھ راست يولدا بولسە، داد - ئەدل قىلسە، سىپاھ ۋە رەئىيىە ئانىڭ فەرماندا بولۇر بولسە، دۇشمەن مەغلۇب ۋە غەمكىن، مەملەكەت ئەمىن بولۇر. بۇ سىزلەرنىڭ ئىختىيارىڭلاردادۇر. ئەگەر فەرمان تۇتساڭلار دۇشمەن بىرلە جەڭ قىلىڭلار. مەن سىزلەرگە داد - ئەدل قىلىپ، راھى راست كۆرسەتۇرمەن. ھەق تەئالا سىزلەرگە زور بازۇ، كەرامەت قىلۇر. سىزلەركى سىپاھ - ئەمەلدارسىزلەر، فەقىر ۋە رەئىيىەلەرگە زۇلم - ستەم قىلماڭلاركىم، رەئىيىە مېنىڭ ۋە سىزلەرنىڭ تەئام ۋە شەرابىمىز، مېنەرگە ۋە ئىشلەتۇرگە ئالات ۋە ئەسبابىمىزدۇر، ھەر ۋەجھى بىرلەر رەئىيىەنى شاد - ئاباد قىلىڭلار. تاكى خىراج مەھەلىدە قولغا كەلگەي؛ سىزلەرگە ئەلفە ھەم ۋەزىفە تەئخىرى مۇيەسسەر بولماغاي. ھەركىمنىڭ مۇلك ئاباد قىلماقغە نەفەقەسى بەيتىل مالدىن بولسە، ئانى پات بەرگەيسىزلەر. تاكى كىچىك دۇشمەن چوڭ بولغۇچە ئابادلىق قىلغايلەر. ھەر نىمەرسەئىكىم رەئىيىەلەر گەردەنىدە باردۇر، ئانى ئالىپ مۇلك ئاباد قىلماقغە سەرف قىلىڭلار. ئەگەر ئۇلار تاپالماسالەر بەيتىل مالدىن قەرز بېرىڭلار، تاكىم ئۇچ يىلدا ئول قەرزنى ئالۇرسىزلەر. ھەر يىل رەئىيىەلەرغە قايسى نەرسە ئاغىر كەلمەسە ئانى ئالغايسىزلەر. ئانچە راست يوللار كۆرسەتتىم بىلدىڭلار، ئانچە بۇيرۇغۇلۇقلارنى بۇيرۇدۇم ئىشتىتىڭلار! ھەممە سىپاھ - لەشكەرلەر يەكباره فەريادلار قىلدىلەركىم: ھەمەمىز ئىشتىتۇق، فەرمان تۇتتۇق.

مەنۇچىھرە ئەيدى: «ئەي مۇئەييىدلەر، بۇلارغە گۇۋاھ بولۇڭلار! ھەر سۆزكىم مەندىن ئىشتىتىڭلار ئاڭا ۋەفا قىلماقنى مەندىن تەلەپ قىلىڭلار.» ئاندىن، تەختدە ئولتۇردى، فەرمان قىلدىكىم، تەئامھاي

گۈناگۈن كەلتۈردىلەر، ئول خەلقنى مەھمان قىلدى. ئاندىن، سىپاھ - لەشكەرنگە فەرمان قىلدى، تاكى تۈركلەر بىرلە جەڭ قىلىپ، ئۇلارغە شكەست بەردى، ئۆز مەملەكەتلەرىدىن يىراق قوغلادىلەر. ئاندىن كېيىن، تەمامى مەشرىق ۋە مەغرىب ھەمەنى ئالدى. يەمەندە بىر پادىشاھ بار ئەردى، ھىرسا بىننى قەھتان ئەۋلادىدىن ئەردى، ئانى ئارايىش ئاتادىلەر. چۈنكى ئول دۈشمەنلەر بىرلە تولا جەڭلەر قىلىپ، شىكەستلەر بېرىپ، غەنىمەتلەرنى ئالىپ كەلتۈرۈر ئەردى. مەنۈچىھرەنىڭ مەملەكەتى تا ھىندۈستانغە يەتتى ئەرسە، ئارايىش ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىپ، مال - ئەمۋال بىسيار ۋە غەنىمەت بىشۈمار ئالىپ، يەمەنگە كەلتۈردى. ئاندىن كۈھى تەيگە ئالىپ باردى. ئەنبار، مەۋسىل سەرھەددىدىن ئۆتتى، بار - رەيھاندا بولدى. بۇ شەھەرلەر ھەمە تۈركلەر تەسەررۇفىدە ئەردى. ئۇلارغە شكەست بېرىپ، بۇ شەھەرلەرنى ئۇلاردىن خالى قىلدى. ئول بار - رەيھاندا ئىككى ئۇلۇغ تاش بار ئەردى. ئول تاشنى يۈندۈرۈپ، ئۆزىنىڭ نام - نەسەبىنى، ئاندا كەلگەن لەشكەرىنىڭ مىقدارى ۋە ھىسابىنى، ئانچەكى فەتھ - زەفەر تاپقانىنى ئول تاشغە پۈتتۈردى. ھالا ھەم ئول تاشنىڭ خەتنى ئوقۇپ، ئارايىشنىڭ ئۇلۇغلۇقىغە تەھسىنلەر قىلۇرلەر. ئول مۈنداغ ئۇلۇغلۇقى ۋە سىپاھنىڭ تولالىغى بىرلە مەنۈچىھرەگە فەرماندار ئەردى. ئارايىشدىن كېيىن ئوغلى ئەبرەھە پادىشاھ بولدى، ئول ھەم نەھايەتى ئۇلۇغ پادىشاھ ئەردى. ئاڭا تابىئ پادىشاھلار، سىپاھلار بىسيار ئەردى. ئانى «زۇل مۈنار» ئاتار ئەردىلەر. ئانىڭ ئۈچۈنكى، مەغرىب زەمىنگە لەشكەر تارتىپ باردى ئەرسە، بەناگاھ كېچە يانماق لازىم كەلسە، ئازغايىمز دەپ قورقۇپ، بىر مۈنار ئەنتۈردى. بۇ ۋەجھىدىن زۇل مۈنار ئاتار ئەردىلەر. بەس، ياندىلەر ئەرسە، يول ئازمادىلەر. بۇ زۇل مۈنار ھەم مۈنچە ئۇلۇغلۇق ۋە قۇدرەتى بىرلە مەنۈچىھرەگە تابىئ ئەردى. بۇ زۇل مۈناردىن كېيىن ئوغلى تەختغە ئولتۈردى. ئاتى ئەبرەھە ئەردى، ئاڭا «زۇل ئەزئار» ئەلقەب بولدى. ئول ۋەجھىدىنكىم، ئاتاسى بىسيار لەشكەر بىرلە مەغرىب زەمىنگە ئىبەردى ئەرسە، ھىچ كىمنىڭ قەدەمى يەتمەگەن يەرلەرگە ئول باردى. تولا خەلقلەرنى ئۆلتۈردى؛ بىسيار خەلقلەرنى ئەسىر قىلىپ، ئاتاسغە كەلتۈردى؛ ئول ئەسىرلەر بىنەھايەت قارا ۋە بەدھەيئەت ئەردى. ئەھلى يەمەن بۇ خەلقدىن قورقتىلەر ئەرسە، ئول ئۇبەيدكە «زۇل ئەزئار» لەقەب قويدىلەر،

مەئنىسى «قورقۇنتۇچى» دىمەك بولۇر. بەس، ئاتاسى ئۆلدى ئەرسە، ئول پادىشاھ بولدى. ئانىڭ پادىشاھلارى، سىپاھلارى بىسيار بولدى. ئول ھەم مەنۇچىھرە تەسەررۇفىدە ئەردى. مەغرىب، يەمەن پادىشاھلارى ئانىڭ فەرمانىدا ئەردىلەر. مەگەر مىسر فىرئەۋنلەرى ھىچ پادىشاھغە تەبئ بولمادى، ئۇلار ئىمالىق ئۇرۇغىدىن ئەردى. ئۇلارنى «ئەمارلىق» ئاتار ئەردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئۇلارغە پەيغەمبەر ئەردىلەر. مەنۇچىھرە پادىشاھى جەھان ئەردى. ئانىڭ پادىشاھلىقىدىن ئاتمىش يىل بولۇپ ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ۋۇجۇدغە كەلدى.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ
تۇغۇلغانلەرىنىڭ زىكرى

ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. مەنۇچىھرەنىڭ زەمانىدا ئەردىلەر. مىسردە ۋەلىد بىننى مۇسئەب ئاتلىغ بىرى فىرئەۋن ئەردى. مىسر خەلقى ئىككى تائىفە ئەردىلەر: بىر تائىفە ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھ-س. نىڭ ئەۋلادلەرىنى «بەنى ئىسرائىل» ئاتار ئەردىلەر، ئۇلارنى «قىبتى» دەر ئەردىلەر، قىبتىلەر تولا ئەردى. ئاخىر ئۇمىردە ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ-س. غە ئىمان كەلتۈرۈپ، مۇسۇلمان بولدى. ئول ئۆلگەندىن كېيىن، ئىمالىق نەسلىدىن قابۇس بىننى مۇسئەب ئاتلىغ بىرى فىرئەۋن بولدى، ئۇلۇغ پادىشاھ بولدى. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ-س. ئانى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر، ئۇنامادى. بەس، ھەزرەتى ياسۇف ئەلەيھ-س. غە خاست بولدىلەر ئەرسە، قابۇس خەلقنى بۇتپەرەستلىككە باشلادى. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ-س. نىڭ دىنلەرىدىن يانماقغە ئەمر قىلدى، ھەمە قىبتىلەر قەبۇل قىلدىلەر. بەنى ئىسرائىل ئۇنامادىلەر. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھ-س. نىڭ دىنلەرىنى مەھكەم تۇتتىلەر ئەرسە، پادىشاھ قىبتىلەرغە ئەيدى: «ئۇلارنى خار كۆرۈڭلار، ھىچ ئەجرە بەرمەي خىزمەتكە سالىڭلار» دەپ؛ ۋە يەنە بۇلارنى ئالبانغە قويدى. نەچەند يىلدىن كېيىن قابۇس ئۆلدى. بۇرادەرى ۋەلىد بىننى مۇسئەب ئەردى، ئول فىرئەۋن بولدى. ھەزرەتى موسا

ئەلەيھىس. نىڭ ۋەقتلەردە بۇ ئەردى. بۇ ھەمەئى فىرئەۋنلەردىن زالىم ئەردى، ستەمكاران ئەردى. بەنى ئىسرائىلغە ھەمەدىن دۇرۇشتراق ئەردى. ۋەقتىكى قابۇسنىڭ ئورنىدا پادىشاھ بولدى. بۇرادەرى قابۇسنىڭ بىر كۆچى بار ئەردى ئاتى ئايىسە بىنتە مەزاھىم بىننى ئۆبەيد بىننى رەييان. ۋەلىد ئايىسەنى ئالدى، ئاڭا نەھايەتى ئىززەت قىلىپ، ئۇلۇغ تۇتار ئەردى. ھەر ئىشنى ئانىڭ مەسلەھەتى بىرلە قىلۇر ئەردى. ئەيتۇر ئەردىكىم، بۇ پادىشاھلىقىمدا ھىچ نەرسەگە ئايسەنى قولۇمغە كەلتۇرگەندەك شاد ئەمەسمەن. بۇ ۋەلىد ھەم بۇتپەرەست ئەردى، خەلقنى بۇتپەرەستلىككە بۇيرۇر ئەردى. چۇن يىگىرمە يىل بولدى ئەرسە، ئەيدى: «مەن خۇدادۇرمەن، بۇتلاردىن ئۇلۇغدۇرمەن، چۇنكى ھەمە بۇتلار مېنىڭ تەسەررۇفۇمدادۇر. خاھلاسام ئۆلتۇرۇرمەن، خاھ ئەزىز قىلۇرمەن. بەس، ماڭا تابىنىڭلار.» مۇنىڭدىن ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇركىم، مەئنى بۇدۇر: بەس، جادۇلارنى ۋە قەۋمنى يىغىپ ئەيدى: مەن خۇدايىڭلارنىڭ ئۇلۇغمدۇرمەن. بەس، قىرىق يىل بۇ سۆزدە ئەردى، ئاندىن كېيىن بۇتلارنى ئوشاتتى ۋە ئەيدى: «ئەي قەۋم، سىزلەرگە ئۆزۈمدىن ئۆزگەنى خۇدا بىلمەسمەن.» بەس، خەلقنى ئۆزىگە تابىنماقغە بۇيرۇدى. تەمامى قىبتىلەر ھەمە باش ئۇردىلەر. بەنى ئىسرائىل ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىنى مەھكەم تۇتۇپ، ئۇلارنى مىسردىن چىقارالمادى، چۇنكى تولا ئەردىلەر. فىرئەۋن بۇلارنى باغبان قىلدى. بىر گۇرۇھلارنى شەھەردە ئىمارەتلەر قىلغالى قويدى. مىسرنىڭ ئۇلۇغلارىغە ئەيدى: «بۇلارنى ئانچەكى خاھلايسىزلەر خىزمەت قىلدۇرۇڭلار، شەھەر ـ سەھرالاردا ئىشغە سالىڭلار، خىزمەتكە ياراماغانلاردىن ئالبان ئالىڭلار.» ھەر قىبتىلار بەنى ئىسرائىلدىن بىر ـ ئىككىلەرنى خىزمەتكار قىلدىلەر، ئوتۇن توشۇغالى قويدىلەر، مەزلۇملارنى ھەم قىبتىلارنىڭ خاتۇنلارى خىزمەتكار قىلدى. ئەمما ئايسە بەنى ئىسرائىلدىن ھىچكىمنى ساقلامادىلەر، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىدە ئەردىلەر، خۇداغە قوللۇق قىلۇر ئەردىلەر. مۇنىڭدىن فىرئەۋن بىخەبەر ئەردى. بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئايسە بەنى ئىسرائىلدىن ئەردىلەر، فىرئەۋن خۇشرويلۇقلەرىدىن ئالىپ ئەردى دەپدۇرلەر. بۇ قەۋل دۇرۇست ئەمەسدۇر. لېكىن مۇسۇلمانلىقلەردە ھىچ شەك يوقدۇر. بەس، ئول يىلى بەنى ئىسرائىل بۇ تەڭلىكدە ئەردىلەر، دىنى

ئىسلامدىن يانمادىلەر.

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ ۋۇجۇدلىرىغە كېلۇر ۋەقتىلەرى ياۋۇشتى ئەرسە، فىرئەۋن تۇش كۆردىكىم، بەيتىل مۇقەددەس يېرىدىن بىر ئوت كېلىپ ھەمە قىبتىلەرنى كۆيدۈردى؛ بەنى ئىسرائىلغە زەرەر يەتكۈرمەدى. بەس، فىرئەۋن ئەرتەسى ھەمە مۇنەججىم ـ مۇئەببىر ۋە جادۇ ـ ساھىرلارنى يىغدى. بۇلاردىن تەئبىر سورىدى. ئەيدىلەر: «بەنى ئىسرائىلدىن بىر فەرزەند ۋۇجۇدغە كېلۇر، تەمامى قىبتىلار ئانىڭ قولىدا ھەلاك بولۇر.» مۇنەججىملەر ھەمە نۇجۇم ھۆكمىدە مۇنداغدۇر دىدىلەر. بەس، فىرئەۋن بۇيرۇدىكى، بەنى ئىسرائىل خاتۇنلارىنىڭ ھەر بىرىگە قىبتىلەر خاتۇنىدىن بىرى مۇئەككىل بولسۇن، ھەر خاتۇنكىم بەنى ئىسرائىلدىن ئوغۇل تۇغسە ئۆلتۈرسۇن. بەس، بۇ تەرىقەدە، قىبتىلار خاتۇنى بەنى ئىسرائىل خاتۇنىغە ئەزاب قىلدىلەر. ئوغۇل تۇغسەلەر ئۆلتۈرۇر ئەردىلەر. بەنى ئىسرائىل بۇ بەلالارغە سەبەر قىلدىلەر. ھەق تەئالا بۇ ۋاقىئەنى «قۇرئان» دا بەلايى ئەزىم دەپ ياد قىلىپدۇر. بەس، فىرئەۋن بەنى ئىسرائىل بالالارىنى بىنەھايەت ئۆلتۈردى. ئول يىل بەنى ئىسرائىلدىن ھەم تولا خەلق ئۆلدىلەر ئەرسە، مىسر خەلقى فىرئەۋنغە ئەيدىلەر: «بەنى ئىسرائىلنىڭ تولا ئەۋلادى ئوغۇل فەرزەندلەرىنى ئۆلتۈرۈرمىز، بۇلار ئاز فۇرسەتدە ئۆلۈپ تۇگەگۈدەك. بۇ زۇلمىلارنىكىم ئۇلارغە قىلۇرمىز، بىزگە ھەم كېلۇر، بىز ھەم مۇندىن قورقارمىز؟» بەس، بۇيرۇدىلەركىم «بۇ يىل ئۆلتۈرمەڭلار.» قاچانكىم ئول يىل تەمام بولدى ئەرسە، ئول تۇشىدىن قورقۇپ، يەنە ئۆلتۈرگەلى بۇيرۇدى. ئەھلى مىسر يەنە يىغىلىپ كەلدىلەر، فىرئەۋنغە ئەيتىپ يەنە مەسلەھەتكە قەرار قىلدىلەركىم، بىر يىل ئۆلتۈرگەيلەر، بىر يىل ئۆلتۈرمەگەيلەر، تاكى بەنى ئىسرائىل مىسردا تۇگەمەگەيلەر.

ھەزرەتى موسا، ھارۇن ئەلەيھىس. لارنىڭ ئاتالەرى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلەرى لاۋى ئۇرۇغىدىن ئەردىلەر. نەسەبلەرى مۇنداغكى، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بىننى ئىمران بىننى سېھر بىننى فاھىد بىننى لاۋى بىننى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. ئىمران بەنى ئىسرائىل ئاراسىدا ئۇلۇغ ئەردى، فىرئەۋنغە جىزىيە بېرۇر ئەردى. بىر خاتۇنى بار ئەردى، ئول

هەم لاۋى ئۇرۇغىدىن، مۇسۇلمان ئەردى، ئاتى يوھىت ئەردى. بۇ باللارنى ئۆلتۈرمەس بولغان يىلى بار ھامىلە بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغدى، ئاڭا ھارۇن ئات قويدى. يەنە كېلۈر يىلغە باللارنى ئۆلتۈرۈر يىلى ئەردى. يەنە بار ھامىلە بولۇپ، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى تاپتى، ئۇلەرنى خەلقدىن پىنھان قىلدى. كۆڭلىگە ھەق تەئالا ئىلھام قىلدى، ئاندىغ خەبەر بېرىپ ۋەھى قىلدى. موسا ئاناسىغەكىم، «ئەگەر مۇنى ئىمىتىپ باقغالى قورقساڭ دەريا غە سالغىل، قورقماغىل، غەم يىمەگىل، مەن ئانى ساڭا سەلامەت بېرۈرمەن، ئانى پەيغەمبەر قىلۇرمەن.» بۇ ۋەھى ئىلھام بىرلە ئەردى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى ئانالەرى ئۇچ كۈن سوت بېرىپ باقتىلەر. ئەخبار كىتابلاردا ئۇچ ئاي باقتى دەپدۇرلەر. ئاندىن كېيىن ساندۇق قىلىپ، قىرىم بىرلە مەھكەم سىرلاپ، نىل دەريا سىغە سالدىلەر. بۇ ئىشلارنى ئىلھام ئىلاھى بىرلە قىلدىلەر. ئاندا غكى، ھەق تەئالا «قۇرئان» دا خەبەر بېرىپدۇر، ۋە يەنە ئاندا غ رەۋايەت قىلىپدۇرلەركىم، ئول ساندۇق ئەتكەن قىرئەۋن تائىفەسىدىن، لېكىن مۇسۇلمان ئەردى..... ئول ۋەقت قىبتىلەردىن ئول كىشىدىن ئۆزگە مۆئمىن يوق ئەردى. قىرئەۋننىڭ ئوردا سى دەريا لەبىدە ئەردى، دەرەختلەر، باغ ۋە ئىمارەتلەر ئاراسىدا چىقىپ، قىرئەۋننىڭ سارايى ئالىدىن ئۆتەر ئەردى. بېنەھايەت ئۇلۇغ دەريا ئەردى. بەس، ئول ساندۇقنى دەريا غە سالدىلەر ئەرسە، دەريا مەۋج ئۇردى. كۆزلەرىدىن غايىب بولدى ئەرسە، نالە - فەرياد قىلغالى قەسد قىلدىلەر. ھەق تەئالا بۇلەرنىڭ كۆڭلىگە سەبر - ئارام سالدى. بەس، ئۆيگە ياندىلەر. مەريەم ئاتلىغ بىر قىزلەرى بار ئەردى، ئاڭا ئەيدىلەر: «سەن چىقىپ باقغىلكىم ساندۇق قايان بارۇر؟» مەريەم چىقىپ دەريا لەبىدە قاراپ تۇردىلەر. ساندۇق دەرەختلىقلەردىن ئۆتۈپ، قىرئەۋننىڭ ئىشكىگە باردى. قىرئەۋننىڭ كەنىزەكلەرى ساندۇقنى كۆرۈپ، تۇتۇپ ئالدى؛ ئانى ئاچالمادى. مۇنىڭ ئىچىدە بىر نەرسە بولسە، قىرئەۋن مەندىن ياشۇرۇنغاندۇر دەپ گۇمان قىلماغاي، فىلھال، قىرئەۋنغە كىشى ئىبەردىلەركىم، دەريادىن بىر ساندۇق تاپىپ ئالدىم، ئاغزىنى ئاچالمادىم دەپ، قىرئەۋن ئايسە قاشلەرىغە كەلدى. ساندۇقنى ئاچتى ئەرسە، بىر بالا كۆردى. ئەيدى: «بۇ ئەجەبدۇر.» ئايسە ئەيدىلەر: «شايەدكى بەنى ئىسرائىلدىن بىر بىچارە بالانى دەريا غە

سالغاندۇركـــــم، كـۆزۈمـده ئـۆلتـۈرگـۈنچه دەريـادا غـەرق بـولسـۇن دېـگەندۇرلەر.» فـرئەۋن ئەيدىكىم: «مۇنى ئۆلتۈرۈرمەن.» ئايسە ئەيدىلەر: «بـزنىڭ فەرزەندىمىز يوقدۇر، شايەدكى مۇنىڭ بىرلە كۆڭلۈمىز خۇش ۋە كۆزۈمىز روشەن بولغاي، مۇنى ئۆلتۈرمەگىل،» دەپ تەڭ قىلىپ تىلەپ ئالدىلەر، فـرئەۋن ئەيدى: «ئۆزۈڭ بىلگىل.» ئايسە ساندۇقتىن ئالدىلەر. ئۆزلەرى ئىگىن راست قىلىپ كىيدۇردىلەر. «موشا» ئات قويدىلەر، ئىبران تىلىدا «سۇ ـ دەرەخت» دىمەك بولۇر. دەرەختلەر ۋە دەريا ئىچىدە تاپتى ئەرسە، موشا ئات قويدىلەر. ئەرەبدە موسا ئاتاندىلەر. ئاندىن، ئايسە ئىنىگە ئىزدەدىلەر. ھەر خاتۇننى ئالىپ كەلدى ئەرسە ئىمتىدىلەر. مەريەم ئىشكىدە تۇرۇپ، ئەيدىلەر ئاڭلادىلەركىم، ھىچ خاتۇننى ئەمگەلى ئۇنامايدۇرلەر. ئايسەنىڭ قاشىغە كەلگەلى ئەيمەنىپ، بۇ بالا تەشنەلىكدىن ئۆلگەي دەپ قورقۇپ، فـرئەۋننىڭ كەنىزەكلەرىگە ئەيدىلەر: «مەن سىزلەرگە بىر مەزلۇم خەبەر ئەيتايكىم ئول ئىمىتسە ئۇناغاي، ئول مەزلۇم ھەم سۆزۈڭلەرنى قەبۇل قىلغاي.» كەنىزەكلەر ئايسەگە ئەيدىلەر. ئايسە مەريەمنى چـىرلاتـىپ سوردىكىم: «بۇ بالا كىمنىـــڭدۇر، بـــلۇرسەنمۇ؟» مەريەم ئەيدىلەر: «بىلمەسمەن.» ئايسە ئەيدىلەر: «بۇ بالا ئول خاتۇننى ئەممەگەنىنـــى نە بىلۇرسەن؟» مەريەم ئەيدىلەر: «ھىچ خاتۇن ئول فەرزەندكە نەسـىـــھەت قىلمايدۇر، شايەدكى ئول كېلىپ نەسىھەت قىلسە، ئەمگەي.» بەس، ئايسە ئول مەزلۇمنى دەپ بىر كىشى قوشتىلەر. ئۇلار كېلىپ ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. نىڭ ئانالەرىنى ئالىپ باردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. ئانالەرى پىستانىنى تاپتىلەر ئەرسە، ئەمدىلەر. بەس، ئايسە شاد بولدىلەر. ئۇلارغە ئەيدىلەركىم: «سەن بۇ فەرزەندنى مۇندا باقغىل، مەن سېنـى ياخشـــى ئاسراغايمەن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. نىڭ ئانالەرى ئەيدىلەر: «مېنىڭ بالالارىم تولادۇر، ئانى مۇندا تۇرۇپ باقالماسمەن، ئەگەر ئىجازە بەرسەڭ ئۆيۈمگە ئالىپ بارىپ باقاي، ساڭا ھەر بار كېلىپ كۆرسەتكەيمەن.» بەس، ئايسە ئىجازە بەردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. نى ئالىپ ئۆيگە كەلدىلەر. ئوشۇل كۈنى ئەردىكىم، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. نى دەريا غە سالىپ، يەنە ھەق تەئالا قاۋۇشتۇردى..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. نى ئانالەرى پەرۋەرىش قىلدىلەر، ھەر ھەفتە ئايسەگە كۆرسەتىپ، يانار ئەردىلەر. تاكىم

بەش ياشغە كەلدىلەر ئەرسە، بىر كۈنى ئانالەرى ئايسە قاشىغە ئالىپ كېلىپ ئەردىلەر. فىرئەۋن كىرىپ كەلدى. ئايسە ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى فىرئەۋننىڭ قوچاغىدا قويدىلەر، ئەيدىلەركىم: «بۇ سېنىڭ فەرزەندىڭمۇ». فىرئەۋن ئەيدى: «بۇ سېنىڭدۇر، ماڭا كېرەكى يوقدۇر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. فىرئەۋننىڭ قوچاقىدا تۇرۇپ ساقالىنى يۇلدىلەر. فىرئەۋن قوللارىنى تۇتۇپ، ئەيدى: «بۇ ئول بالادۇركىم، مەن ئانى بەنى ئىسرائىلدىن ئىزدەر ئەردىم. بەس، مۇنىي ئۆلتۇرۇرمەن.» ئايسە ئەيدىلەركىم: «سەبرقىل، تاكىم ئازمايىش قىلىپ كۆرەلى. ئەگەر بىلىپ مۇنداغ قىلسە، ئۇقۇبەتكە سەزاۋەردۇر». بەس، بىر قاچادا ئوت كەلتۇرۇپ قويدىلەر ۋە يەنە بىر قاچادا قىزىل ياقۇت كەلتۇردىلەركىم ئوتەك يالتىرلاپ تۇرادۇر ئەردى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى ئىككى قاچانىڭ ئاراسىدا قويدىلەر. ئەيدىلەركىم: «ئەگەر ياقۇتغە قول سۇنسا ئەقلى باردۇر، ئەگەر ئوتنى تۇتسە، بىلۇرمىزكىم، ناداندۇر.» بەس، ھەزرەتىي موسا ئەلەيھىس. قەسد قىلدىلەركىم، ياقۇتنى ئالغايلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. ھازىر ئەردىلەر، قوللەرىنى ئوتغە سۇندۇردىلەر. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بىر چوغنى ئالىپ ئاغىزلەرىغە سالدىلەر ئەرسە، تىللەرى كۆيۈپ يىغلادىلەر. ئايسە دەرھال قۇچاقلەرىغە ئالىپ ئول چوغنى تاشلادىلەر. فىرئەۋنغە ئەيدىلەركىم: «كۆردۈڭمۇ؟ بىلمەي قىلىپدۇر.» فىرئەۋن چىقىپ كەتتى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ تىللەرىنىڭ ئۆچى توڭمە بولۇپ ساقايدى، سۆزلەرى ناقىس بولدى. ئانداغكى تا چوڭ بولدىلەر ئەرسە. تىللەرى مۇلتۇك ئەردى. قاچانكىم، پەيغەمبەرلىككە فەرمان كەلدى ئەرسە، دۇئا قىلدىلەركىم: «خۇداۋەندا، تىلمىنىڭ گىرىھىنى يەزگىل، سۆزۈمنىي خەلق ئاڭلاسۇنلەر.» خىتاب كەلدىكىم: «يا موسا! مەقسۇدۇڭ بېرىلدى.» ئاندىن تىللەرى تۇزەلدى.

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى ئانالەرى ئۆيگە ئالىپ باردىلەر. ئۆيدە پەرۋەرىش قىلۇر ئەردىلەر، ئون ياشغە كىردىلەر. ئانالەرىنىڭ ئۆيىدىن فىرئەۋننىڭ ئۆيگە ئاتلانىپ، نەۋكەرلەرى بىرلە بارىپ كېلۇر ئەردىلەر، ئۇلار فىرئەۋننىڭ ئوغلى دەر ئەردىلەر. فىرئەۋن ئاتلانسە ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى ئارقاسىدا ئالىپ يۇرۇر ئەردى، تاكى ئۇلۇغ ۋە ئاقىل دەر ئەردىلەر. تىللەرىدىن ئىلىم - ھىكمەت تولا جارى بولۇر ئەردى. فىرئەۋن بۇ ۋەجھىدىن دوست تۇتار ئەردى. بەس، موسا ئەلەيھىس. ئوتتۇز ياشغە يەتتىلەر ئەرسە، فىرئەۋن بىسيار جابدۇپ، توي قىلىپ ئۈيلەدى. مىسردا

تەمامى خەلق مۇبارەكبادلىق قىلدىلەر. ھەمە سپاھ - لەشكەر ئەيش - تەرەب بىرلە شادلىق قىلدىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ ئۇچ كۆجىلەرىدىن ئىككى ئوغۇللەرى بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تا قىرىق ياشلارىغچە دەۋلەت - ئىززەت بىرلە بولدىلەر.

ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ھىجرەت قىلغانلەرى

بەنى ئىسرائىل تا ئول ۋەقتغە تەكلىك ۋە خارلىقدا ئەردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئۇلارغە ئاشكارا ياۋەرلىك قىلىپ، ئول تەكلىكدىن خەلاس قىلمادىلەر. تاكىم فىرئەۋن بىلسە، ئۇلارنى قويماس ئەردى. تا قىرىق يىل بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى فىرئەۋندىن جۇدا قىلغاي. بىر كۈن فىرئەۋن فەرىشان قوپۇپ ئولتۇرۇپ، مەلال بولۇپ مىسردىن ئاتلانىپ چىقتى. مىسرنىڭ ئەتراپىدا بىسيار شەھەرلەر ۋە مەئمۇر - ئاباد كەنتلەر بار ئەردى. مىسردىن بىر فەرسەڭ يىراق بىر شەھەر بار ئەردى، زەيف ئاتار ئەردىلەر. ئاندا باردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. فىرئەۋننىڭ ئاندا بارغانىنى خەبەر ئالىپ، ئارقەسىدىن باردىلەر. تۇش ۋەقتى ئەردى، شەھەرگە كىردىلەر. تەمامى خەلق ئۇيگە كىرىپ ئۇيقۇغە مەشغۇل ئەردى. ئاندا غكى ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر. مەئنى بۇدۇركى، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئىككى كىشىنى كۆردىلەر ئۇرۇشۇر ئەردىلەر، بىرى قىبتىدىن، بىرى بەنى ئىسرائىلدىن. قىبتى ئول بەنى ئىسرائىلنى سوقۇپ بىر ئىشغە بۇيرۇر ئەردى، ئول ئۇناماس ئەردى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. يىتىپ كەلدىلەر ئەرسە، بەنى ئىسرائىل بۇلارغە ناله قىلدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قىبتىغە: «ئىنىم سوقماغىل» دەپ ئەردىلەر، باۋەر بولمادى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قىبتىنىڭ سىينەسىگە بىر مۇشت ئۇردىلەر، قىبتى ئۇلدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نەھايەت قۇۋۋەتلىك ئەردىلەر ئەرسە، ئول بەنى ئىسرائىل قاچىپ كەتتى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. پۇشمان بولدىلەر. ئەيدىلەركىم: «بۇ شەيتاننىڭ ئىشىدۇر.» ئول شەيتان دۇشمەن، زاھىر ۋە ئاشكارا يولدىن چىقارغۇچىدۇر؛ چۇنكى ھۇنۇز

پەيغەمبەر بولماغان ۋە كافىرلارنى ئۆلتۈرمەككە ئەمر كەلمىگەن ئەردى. بەس، ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم. بەس، مېنى مەغفىرەت قىل». بەس، خۇداي تەئالا مەغفىرەت قىلغۇچى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇ گۇناھىمغە ئۇقۇبەت قىلمادى، مۇندىن كېيىن كافىرلاردىن ھېچ كىشىگە ياۋەرلىك قىلماغايمەن.» چۈنكى ئول بەنى ئىسرائىل كافىر ئەردى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم، فىرئەۋن بۇ ۋاقىئەنى ئاڭلاسا ئۇقۇبەت قىلغاي دەپ بىسيار ئىزدەيدىلەر، تاپمايدىلەر. فىرئەۋن ئول ئۆلتۈرگۈچىنى تاپغايمەن دەپ ئاندا تۇردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئېشىتتىلەركىم، ئول كىشىنى نەھايەت ئىزدەرلەر. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەرتەسى قورقۇپ يۈرۈر ئەردىلەر، كۆردىلەركىم، ئىلگەركى كۈنى بەنى ئىسرائىلنى يەنە بىر قىبتى سوقۇپ تۇرادۇر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «نەھايەت بەد بەخت ئادەم ئىكەندۇرسەنكىم، سېنى ھەركۈن بىر ئادەم سوقادۇر». بەس، ئول كىشىنى ئاجراتىپ فويغالى قەسد قىلدىلەر ئەرسە، قىبتى ئەيدى: تۇنەكۈن كىشى ئۆلتۈرگەندەك مېنى ھەم ئۆلتۈرەي دەپ قەسد قىلدىڭمۇ؟ بۇ شەھەردە زۇلۇم ـ ستەم قىلاي دەرمۇسەن؟» بەس، ئول قىبتى بەنى ئىسرائىلنى قويا بەردى، بارىپ فىرئەۋنغە بۇ ۋاقىئەنى بەيان قىلدى. فىرئەۋن ئەيدى: «ھەمەمىزنى ھەلاك قىلادۇرغان بەنى ئىسرائىل ئولدۇر. بەس، ئانى تۇتۇپ كەلتۈرۈڭلار!» دەپ لەشكەر بۇيرۇدى. ئول ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ساندۇق ئەتكەن كىشى كېلىپ، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئەيدى: «ئەي موسا، سېنى بۇ خەلق ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلدىلەر. سەن بۇ شەھەردىن چىقىپ كەتكىل. مەن ساڭا نەسىھەت قىلۇرمەن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قورقۇپ بۇ شەھەردىن چىقتىلەر. ھېچ يەرنى ۋە ھېچ يولنى بىلمەس ئەردىلەر. دەشت بايابانغە تۇشۇپ، شام تەرەپكە يۈردىلەر. شام ۋە مىسرنىڭ ئارا سى سەككىز كۈنلۈك يول ئەردى. شامنىڭ ياۋۇق شەھەرى مەداين ئەردى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. مەداين تەرەپكە يۈزلەندىلەر. بۇ سەككىز كۈندە يېگەلى گىياھدىن ئۆزگە نەرسە تاپمادىلەر. ئول مەداين خەلقى تەمام مەئىشەتلەرى قوي بىرلە ئەردى. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئاندا ئەردىلەر. ئۆلەرنىڭ مىڭ قويلارى بار ئەردى. ھەمە سەھرادا قويچىلار قولىدا؛ بىر مۇنچە قوي

سۆتىنى ساغىپ ئىچكەلى، يۆگىنى ئىگرىپ كىيگەلى شەھەردە باقار ئەردىلەر. قويچى باقغالى ئۇناماس ئەردى. ئىككى قىزلەرى بار ئەردى، بىرىنىڭ ئاتلەرى سۆفۇرە، يەنە بىرىنىڭ ئاتلەرىنى ئۇبەيرە دەر ئەردىلەر. سۆفۇرە سارىغشىراق كىشى ئەردىلەر؛ ئۇبەيرە بۇغداي ئۆڭلۈك؛ ھەر ئىككىلەسىنى خۇشرۇي ئەردىلەر. بۇ قويلارنى ئىككى قىزلەرى باقار ئەردىلەر. مەدايىندە بىر قۇدۇغ بار ئەردى، ھەمە خەلقلەر قويلارىنى ئاندا سۇغارۇر ئەردىلەر. ئۇل قۇدۇغ ئاغزىغە بىر تاش قويغان ئەردىلەركىم، قىرىق كىشى كۆتەرۇر ئەردىلەر. ئول قۇدۇغىنىڭ بىر ساغۇسى بار ئەردىكى، ئانى ھەم قىرىق كىشى تارتار ئەردى. ھەر بار قويلارىنى سۇغارۇر ئەردىلەر شۇئەيب ئەلەيھىس. نىڭ قىزلارى ھەر كۈن خەلقلەر قويلارىنى سۇغارۇردا قويلارىنى يىراق تۇرغۇزۇر ئەردىلەر؛ خەلقلەرنىڭ مالى ئىچىپ قالغان سۇدا قويلارىنى سۇغارۇر ئەردىلەر. بەس، موسا ئەلەيھىس. ئول قۇدۇغ باشىغە كەلدىلەركىم، ھەمە خەلق يىغىلىپدۇرلەر، قىرىق كىشى ئول قۇدۇغىنىڭ ئاغزىدىن تاشنى كۆتەرۇرلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئول قىزلارغە ئەيدىلەر: «سىز نېچۈكدىن يىراق تۇرارسىزلەر.» بۇلار ئەيدىلەر: «بۇ خەلقغە كەلگەن خۇدانىڭ پەيغەمبەرى ھەزرەتى شۇ ئەيب ئەلەيھىس. نىڭ قىزلارىدۇرمىز. بۇ قويلار شۇنىڭ قويىدۇر، تا بۇ خەلق قۇدۇغدىن يانماغۇنچە بىز سۇغارماسمىز. بىزنىڭ ئاتامىز پىر، نابىينادۇر. بۇ خەلقغە كەلگەن خۇدانىڭ پەيغەمبەرىدۇر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «كېلىڭلار، مەن سۇ تارتىپ بېرەي، تاكىم پاتراق ئۆيۈڭلەرگە بارىڭلاركىم سىزلەر پوشىدەدۇرسىزلەر.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئول خەلق قاشىغە كەلدىلەر، ئەيدىلەر: «نېچۈكدىن سۇ تارتماسسىزلەر؟» ئۇلار ئەيدىلەركىم: «تا قىرىق كىشى بولماي، بۇ تاشنى كۆتەرىپ بولماس». بەس، موسا ئەلەيھىس. كېلىپ، ئول تاشنى كۆتەرىپ يىراق تاشلادىلەر، سۇ تارتىپ ئۇ قىزلار قويلارىنى سۇغاردىلەر؛ ئەيدىلەر: «ئەمدى يانىڭلار». ئۆزلەرى بىر سايەدە ئولتۇردىلەر. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. قىزلارى يانىپ كەتتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «بۇگۈن سىزلەرگە نەۋاقىئ بولۇپدۇركىم، پات كەلدىڭلار؟» بۇلار ئەيدىلەركىم: «بىر كىمەرسە كېلىپ، يالغۇز تاشنى كۆتەرىپ، سۇ تارتىپ قويلارىمىزنى سۇغارىپ بەردى. بىزلەر ئاندىغ كۇچ - قۇۋۋەتلىك

مەردانەنى كۆرگەنىمىز يوقدۇر. ئەمما ئاچ ۋە پەيرەھنەدۇر.» بەس، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئۇلۇغ قىزلەرىكىم سۇفۇرە ئاتلىغ ئەردىلەر، ئۇلەرنى بۇيرۇدىلەر: «بارىپ ئالىپ كەلگىل، تاكىم تەئام بەرگەيمىز.» ئول قىزلەرى كەلدىلەر ۋە شەرم تۇتۇپ يىراق تۇرۇپ ئەيدىلەركىم: «ئاتام سىزلەرنى چىرلايدۇرلەر، ساڭا قوي سۇغارغانىنىڭ ئەجرىنى بېرۇر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. يۇردىلەر. سۇفۇرە ئىلگەرى بارۇر ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بۇ خۇشروي، ياش - جۇۋاندۇركىم، مۇڭا كۆزۈم تۇشمەگەي، دەپ: «سەن كېيىن كەلگىل، مەن يول ئازسام ئاۋاز قىلغىل» دەپ، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئىلگەرى يۇردىلەر. بەس، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. قاشلەرىغە كەلدىلەر ئەرسە. ئەيدىلەركىم: «سەن كىمدۇرسەن؟» ئەيدىلەركىم: «مەن ھەزرەتى يەتقۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادىدىن ئىمرانىنىڭ ئوغلىدۇرمەن.» دەپ ۋاقىتنى باشدىن ئاياغ بەيان قىلدىلەر. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «قورقماغىل، كافىرلار قولىدىن خەلاس بولدۇڭ.» بەس، موسا ئەلەيھىس. تەئام ئەيدىلەر، ماندەلىكدىن ئۇيقۇلاپ قالدىلەر. سۇفۇرە ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەركىم: «ئەي ئاتا، بۇ كىشىنى ئىجارەگە ئالغىلكىم، قۇۋۋەتلىك ۋە ئەمىن كىشىدۇر.» ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئەي قىزىم، قۇۋۋەتىنى كۆرۈپسەن. ئەمىنلىكىنى نېچۈك بىلدىڭ؟» ئەيدىلەركىم: «بەس، ئانى چىرلاغالى باردىم ئەرسە، مۇڭا كۆزۈم تۇشمەگەي دەپ، مېنى ئارقەسىدىن كەلگەلى بۇيرۇدى.» بەس، شۇئەيب ئەلەيھىس. نىڭ كۆڭۈللەرى نەھايەت مايىل بولدى. فىكر قىلدىلەركىم، ياش كىشىنى ئۆيلەمەي تۇرغۇزۇپ بولماس. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەركىم: «ئەي موسا، مەن بۇ ئىككى قىزىمنىڭ قايسىنى خاھلاساڭ ئالىپ بەرگەيمەن، تاكى مېنىڭ قاشىمدا تۇرغايسەن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «مەن مەردى غەرىپدۇرمەنكىم، ھېچ نەرسەم مەھر - كابىنغە يوقدۇر.» ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «سەككىز يىل قوي باقماقىنى خاھلايمەن. ئەگەر ئون يىل تەمام قىلساڭ ھەم ئىختىيار سېنىڭدۇر. مەن ساڭا ئاغىر - قاتتىغ ئىشنى خاھلاماسمەن. ئىنشائاللاھكى مېنى ياخشىلاردىن تاپارسەن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «بۇ شەرت ئىككىمىزنىڭ ئاراسىدا ۋاقىتدۇر. ھەر قايسىنى

خاهلاساڭ ۋەفا قىلۇرمەن. بىزگە خۇداي تەئالا گۈۋاھدۇر.» بەس، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. سەككىز يىلنى ئىختىيار قىلدىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قويلارنى ئالىپ سەھراغە چىقتىلەر. قاچانكىم سەككىز يىل تەمام بولدى ئەرسە، ئەيدىلەركىم: «يەنە ئىككى يىلنى ھەم تەمام قىلاي.» بەس، ئۇن يىل قوي باقتىلەر. ئاندىن ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. قاشلەرىغە كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئۇلۇغ قىزلەرى سۈفۈرەنى بەردىلەر. نەچەند روزگار بولدىلەر. بىر كۈن ئەيدىلەركىم: «ماڭا ئاتا ـ ئانامنى كۆرمەككە بىسيار ئارزۇ بولۇپدۇر. شايەدكى ھەق تەئالا فىرئەۋننى ھەلاك قىلدى بولغاي. ماڭا كۆجۈمنى قوشۇپ بەرسەلەر، ئالىپ بارسام.» ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي ئوغلۇم، مېنىڭ بۇ قويلاردىن ئۆزگە ئەمۋالىم يوقدۇر، قىزىمغە جابدۇغ قىلسام؛ بۇ يىل تۇرغايسەن، تاكىم قويۇمنىڭ بۇ يىل تۇغقان قوزىسىنى ساڭا بەرگەيمەن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئول يىل تۇردىلەر. ئول يىل قويلار ھەمە ئىككىز ئەركەك تۇغدىلەر. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ھەمە قوزىلارنى ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە بەردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. يانغالى قەسد قىلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. يەنە ئەيدىلەر: «بۇ قوزىلار ھەمە ئەركەك بولدى، يەنە بىر يىل تۇرغىل، بۇ يىل تىشى قوزىسى ساڭا بولسۇن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئول يىل ھەم تەۋەققۇف قىلدىلەر. ئول يىل تەمام قويلارى ئىككىزدىن تىشى قوزىلادى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئانى ھەم تەمام بەردىلەر. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ قويلارى ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. نىڭ قويلاردىن تولا بولدى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. خوبلاشىپ يانغالى ئوغرادىلەر. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. نىڭ ئۆيلەرىدە بىسيار ئەسالار بار ئەردى. ئەسالار ئاراسىدا بىر ئەسا بار ئەردىكىم، ئامرۇد ياغاچىدىن، ئۇچى ئاچا ئەردى، ئانى بىر فەرىشتە ئادەم سۈرەتىدە، ئالىپ كېلىپ، ئامانەت قويۇپ ئەردىلەر. بىلمەس ئەردىلەركىم، ئول فەرىشتە ئەردى يا ئادەم. بەس، ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي موسا، بۇ ئۆيگە كىرىپ بىر ئەسا ئالىپ چىقغىل، يولدا ھەمراھ قىلغايسەن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. كىرىپ، ئول ئامرۇد ئەساسىنى ئالىپ چىقتىلەر. ھەزرەتى شۇئەيب

ئەلەيھ-س. ئول ئەسانى قوللەرىغە ئالىپ ئەيدىلەركىم: «بۇ ئەسا بىر كىشىنىڭ ئامانەت ئەساسىدۇر، بۇنى قويۇپ يەنە بىر ئاسانى ئالغىل.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. نىڭ پەيغەمبەرلىكلەرىگە مۇجىزە ۋە ئەلامەت بولادۇرغان ئەسا ئەردى. ھەرچەند يەنە بىر ئەسانى ئالغالى قەسد قىلدىلەر، ئول ئەسا قوللەرىغە كەلدى؛ نەچەند مەرتەبە ئول ئەسانى ئالىپ چىقتىلەر، يەنە ياندۇردىلەر. ئاخىر ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. ئەيدىلەركىم: «بۇ ئەساغە سەن سەزاۋەرسەن، ئالغىل.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئالىپ چىقتىلەر، ئەرسە، پۇشمان بولدىلەر. چۇنكى ئامانەت ئەردى، ئارقەلەردىن چىقىپ ئەيدىلەركىم: «ئەي ئوغلۇم، بۇ ئەسانى ماڭا بەرگىل». ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئەيدىلەركىم: «بۇ ئەسانى ماڭا بېرىپ ئەردىڭ، ماڭا بولدى. ئەمدى مەن بەرمەسمەن». بۇ گۇفتە - گۇيى بىلەن سۆز ئۇزاردى. ئاخىر، ئاڭا قەرار قىلدىلەركىم، ئەۋۋەل كىشىگە يولۇقسە، ئانى ھاكىم قىلغايمىز. بەس، بىر فەرىشتە ئادەم سۆرەتىدە بۇلارغە يولۇقتى ئەرسە، ئانىڭدىن سوردىلەر. ئول فەرىشتە ئەيدى: «ئەسانى يەرگە تىكىڭلار، قايسىڭلار ئالساڭلار شۇنىڭ بولسۇن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. قول سۇندىلەر ئەرسە، يۇلۇپ ئالدىلەر. فەرىشتە ئەيدىلەر: «بۇ ئەساغە موسا سەزاۋەردۇر.»

ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ھەزرەتى شۇئەيب ئەلەيھ-س. قاشلەرىدىن بالا - بارقەلەرىنى ئالىپ يۇردىلەر. بەش كۇن يول يۇرۇپ، كۇھى تۇرغا يەتتىلەر. كېچە قاراڭغۇ ۋە ساۋۇق ئەردى، بوران چىقتى. كۆجىلەرىگە ئەيدىلەر: «ئوت ياندۇرغىل، تاكى ئىسىنغايمىز.» كۆجىلەرى ھەرچەند پۇردەدىلەر، ئوت يانمادى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ھەيران بولدىلەر. بەس، كېچەدىن بىر مۇنچە ئۆتۈپ ئەردى. يىراقدىن بىر ئوت كۆرۈندى. كۆجىلەرىگە ئەيدىلەر: «مەن ئول ئوت قاشىغە باراي، شايەدكى كارۋان توشتى بولغاي، ئوت ئالىپ كەلگەيمەن، يا بىر نەرسە كەلتۇرگەيمەن، يا ئاندا يول تاپغايمەن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئەسانى ئالىپ باردىلەر، ياۋۇق يەتتىلەر ئەرسە، كۆردىلەركىم، ئوت بىر دەرەخت ئۆزەسىدە، ئول دەرەخت تىكەنلىك. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. نىڭ ئەسالەرى ھەم ئول دەرەختدىن ئەردى؛ دۇرۇست ئولكم ئامۇرد ياغاچى ئەردى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. قورقۇپ يانغالى قەسد قىلدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا بىر ندا ئىشتتۇردىكىم:

«يا موسا، مەن پەرۋەردىگار ئالەمدۇرمەن!» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بۇ نىدانى ئىشىتىپ سەجدە قىلدىلەر. چۈنكى جەزم قىلدىلەركىم، بۇ خۇدانىڭ سۆزىدۇر..... بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئول مەھەلدە تەۋھىد، شەرىئەت تەرىقەلەرىنى تەمام ھاسىل قىلدى..... ئاندىغكى تەۋھىدنى ئۇچ سۆز بىرلە بىلدۇردى. ئەسلى تەۋھىد ئول ئەردىكم: مەن خۇدادۇرمەن، مەندىن ئۆزگە خۇدا يوقدۇر، مەن پەرۋەردىگارىڭدۇرمەن. ۋە يەنە شەرىئەت ئەھكامىدا ئەيدى: ماڭا قۇللۇق قىلغىل، نەماز ئۆتەگىل... ۋە يەنە ئەيدى: تەھقىق قىيامەت بولۇر، خەلقغە ياخشى - ياماڭ ئەمەلىغە باقىپ جەزا بېرىلۇر ..... پەيغەمبەرلىك ندا كەلدى، فىرئەۋنغە پەيغام يەتكۈرمەككە ئەمر قىلدى. ئەۋۋەل نىدايى تەۋھىد ئەردى؛ ئاندىن نىدايى شەرىئەتكىم دىن ئىشىنى راست قىلماق؛ ئاندىن نىدايى نەبۇۋۋەت، پەيغام فىرئەۋنغە ۋە قەۋمىغە؛ ئاندىن نىدايى مۆئجىزە قىلدىكىم، «يا موسا، ئەسانى تاشلاغىل!» تاكى موسا ئەلەيھىس. نىڭ كۆڭۈللەرى پەيغەمبەرلىككە جەزم قىلغاي، فىرئەۋنغە پەيغام يەتكۈرمەككە نىشانە بولغاي..... ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەسانى يەرگە تاشلادىلەر ئەرسە، مار - سۇئبان بولدى. «سۇئبان» دەپ ئاندىغ يىلاننى ئەيتۈرلەركى، چوڭ ۋە گەردەنى يوغان بولغاي. ھەررەتى موسا ئەلەيھىس. ئول يىلاننى كۆرۈپ قورقتىلەر. ھەق تەئالا خىتاب قىلدى: «قورقماغىلكىم، ئانى يەنە ئەسا قىلۇرمەن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ قورقىنجىلەرى ئول ئەردىكىم، ھەق تەئالا قادىردۇر، بۇ ئەسانى يىلان قىلماق بىرلە ھەلاك قىلغاي. ئانىڭ مۆئجىزە بولماقنى بىلمەدىلەر. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئول يىلاننىڭ كەردەنىدىن تۇتۇپ ئالدىلەر ئەرسە ئەسا بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بۇ ئەلاماتنى كۆرۈپ كۆڭۈللەرى توختادى ئەرسە، يەنە بىر ئەلامات كۆرسەتمەككە فەرمان كەلدىكىم: «قولۇڭنى قوينۇڭغە سالىپ چىقارغىل!» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئوڭ قوللەرىنى قويۇنلەرىغە سالدىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ مۇبارەك يۈزلەرى، ئەئزالارى بۇغداي ئۆڭلۈك ئەردىلەر. قوللەرىنى چىقاردىلەر ئەرسە، ئول قاراڭغۇلۇقدا دەرەخشان ئەردى. ھەق تەئالا يەنە خىتاب قىلدىكىم: «بۇ ئىككىسى سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە مۆئجىزە، دەلىل ۋە ھۆججەتدۇر. بەس، فىرئەۋن قاشىغە بارغىل، ئانى راست يولغە باشلاغىل!» بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى موسا

ئەلەيھىس. غە تەمامى ئاداب تەرىقەتنىي راست بېرىپ ئەردى. بەس بىلدىلەركىم، پەيغەمبەرلىككە نېچۈك تەرىقەدە ۋە قايداغ ئەمر - پەيغام يەتكۈرمەك لازىم بولۇر، ھەمەسىنى ئول مەقامدا ھەق تەئالادىن دەرخاست قىلىپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، كۆڭلۈمنى كەڭ قىلغىل.» ۋە يەنە ئەيدىلەر: «خۇداۋەندا، ماڭا ئىشىمنى ئاسان قىل، تاكى ماڭا دۈشۋار كەلمەگەيكىم سەبر قىلالماغايمەن.» يەنە ئەيدىلەر: «تىلمىنىڭ گىرھىنى كۈشادە قىلغىل، تاكى سۆز ئادا قىلغايمەن، ئۇلار ئاڭلاغاي.» ۋە يەنە ئەيدىلەر: «ماڭا بۇرادەرىم ھارۇننى ياۋەر قىلغىل، ماڭا پەيغەمبەرلىكدە شېرىك قىلغىل، پەيغام - ئەمرىڭنى شېرىك ئىككۆلە يەتكۈرەلى ۋە ساڭا ئىككۆلە پەرسەتىش قىلالى، تاكى مەندىن قوللۇقۇڭدا تەقسىر ۋاقىئ بولسا، ماڭا ياۋەرلىك قىلغاي، تا ئانى تەمام قىلغايمىز.» بەس، خىتاپ كەلدىكى: «ئانچەكى تىلەدىڭ، ھەمەسىنى بەردىم.»

بەس، كۆڭۈللەرى ئانچە فەرراخ بولدىكىم، بىر يىل فىرئەۋنىنىڭ ئىشىكىدە تۇردىلەر. ھېچكىم ئىززەت قىلمادى. خەلقنى ئىمانغە تەكلىق قىلدىلەر، ئىبادەت قىلدىلەر، كۆڭۈللەرى مەلال بولمادى، زەبانلەرى دۇرۇست بولدى، ھەزرەت ھارۇن ئەلەيھىس. مىسردا ئاتا - ئانالەرى قاشىدا ئەردىلەر.

ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامغە ئاداي نەبۇۋۋەت ۋە ھەمە نېئمەت مۇيەسسەر بولدى. مۇناجاتلارى تەمام بولدى ئەرسە، ئول مەقامدىن ئول مەرتەبەدە ۋە كەرامەت بىرلە يانىپ، كۆجىلەرى قاشىغە كەلدىلەر. ئۇلەر ئەيدىلەر: «نەبۇۋۋەت نۇرى كەلتۇردۇڭمۇ؟» ئەيدىلەر: «كەلتۇردۇم، تەمامى يارۇقلۇقدىن روشەن.»

ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ مىسرغە كەلگەنلەرىنىڭ زىكرى

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەرتەسى ئول مەنزىللەردىن يۇرۇپ مىسرغە كەلدىلەر. ئەھلى ئەيال ۋە مال - ئەمۋاللارى بىرلە كېچە شەھەرگە

كىردىلەر. ئۆيگە كەلدىلەر ئەرسە تانۇمادىلەر. چۇنكىم بۇلار كەتكەلى ئون ئىككى يىل بولۇپ ئەردى. ئاتالەرى ئۆلگەن؛ ئانالەرى، بۇرادەرلەرى ھارۇن ئەلەيھ-س. تىرىك ئەردىلەر. سوردىلەركىم: «سەن كىمدۇرسەن؟» ئەيدىلەركىم: «مەن يىراقدىن كەلگەن مۇساپىردۇرمەن، سىزلەرگە بۇ كېچە مېھمان بولغالى كەلدىم.» بەس، بۇلارنى بىر ئۆيگە تۇشۇردىلەر ۋە تەئام كەلتۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھ-س. غە ئەيدىلەر: «ئولتۇرغىل، بۇ تەئامنى بىللە يەيلىك، تاكى مېھمانغە ئىززەت قىلغان بولغايسەن». ئەيتىپدۇرلەركىم ئول تەئامكى ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. غە قويدىلەر گۆشت ئەردى. بەس، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھ-س. ئولتۇردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئۇلارغە سۆزلەدىلەر ئەرسە تانۇدىلەر.

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. تەئامدىن فارىغ بولۇپ، ھەق تەئالانىك پەيغامىنى ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھ-س. غە يەتكۇردىلەر. ئەيدىلەركىم: «بېجاندىل ئىششىتتىم.» ئەرتەسى ھارۇن ئەلەيھ-س. فىرئەۋننىك ئىشىكىگە بارغالى قوپتىلەر ئەرسە، ئانالەرى يىغلادىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئەيدىلەركىم: «ئەي ئانا، غەم يىمەگىل، ھەق تەئالا فىرئەۋندىن بىزنى ئەمىن قىلدى.»

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ھەر كۇنى بارىپ ئەيتۇر ئەردىلەركىم: «مەن خۇدانىك پەيغەمبەرىدۇرمەن.» ئول كافىرلار ئەيتۇر ئەردى: «خۇدا فىرئەۋندۇر.» موسا ئەلەيھ-س. ئەيتۇر ئەردىلەر: «خۇداي تەئالا بۇ ئاسمان - زەمىننىك خۇداسىدۇر، فىرئەۋن خۇدا ئەمەس.» ساھىل ۋە دەربانلار: بۇ ئادەم دېۋانە بولۇپدۇر، دەر ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ھەر كۇن بارىپ ئەيدىلەر ئەرسە، بۇلەرنى دېۋانە دەپ سۆزلەرىگە قۇلاق سالماس ئەردى، ھىچكىم فىرئەۋنغە ئەيتالمادىكىم ئىككى يىل بولدى. بىر كۇنى، فىرئەۋن ئۆز نەۋكەرلەرى بىرلە ئولتۇرۇر ئەردى، دىن ئىشىدىن سۆز ئاراغە تۇشتى، بىسيار سۆزلەر قىلدىلەر. «فىرئەۋن خۇدادۇرمەن دەيدۇر، — بىر مەسخەرە كىشىسى بار ئەردى ئول ئەيدى، «ئەجەبدۇركى ئىشىكدە بىر ئادەم فىرئەۋندىن ئۆزگە خۇدا بار دەيدۇر.» فىرئەۋننىك غەزەبى كەلدى، ئەيدى: «ئول كىمدۇر؟ مۇندا ئالىپ كىرگىل!» ئول مەسخەرە چىقىپ، ھەزرەتى موسا ۋە ھارۇن ئەلەيھ-س. نى ئالىپ كىردى ۋە ئەيدى: «مەن بىر كىشىنى شۇنداغ

دەيدۇر دەپ ئىدىم، بەس، بۇ ئىككىسى فىرئەۋن خۇدا ئەمەس دەيدۇر.» بەس، فىرئەۋن ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە باقتى ئەرسە، ئەيدى: «سەن كىمدۇرسەن؟» ئەيدىلەركىم: «مەن خۇدانىڭ پەيغەمبەرىدۇرمەن.» فىرئەۋن تانۇپ ئەيدى: «سەن ئول كىشى ئەمەسمۇسەنكىم، كىچىكىڭدىن پەرۋەرىش قىلدىم، بىزنىڭ ئارامىزدا چوڭ بولۇپ، چەندان يىل تۇردىڭ، مېنىڭ نېئمەتىم قەدرىنى بىلمەدىڭ. بىر قىبتىنى ئۆلتۈرۈپ قاچتىڭ.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئارى مەن شول كىشىدۇرمەن. ئول قىبتىنى قەست بىلەن ئۆلتۈرمەدىم، سىنەسىگە قولۇم بىرلە بىر سوقتۇم. خەتا بىرلە ئۆلتۈرگەنگە قىساس لازىم ئەمەسدۇر. سەن مېنى زۇلم بىرلە ئۆلتۈرگەلى ئىزدەدىڭ، قورقۇپ قاچتىم. ھەق تەئالا ماڭا ئىلىم - ھىكمەت بەردى، مېنى پەيغەمبەر قىلدى.» فىرئەۋن ئەيدى: «سېنى ئىبەرگەن خۇدايىڭ كىمدۇر؟» ئەيدىلەركىم: «ئاسمان - زەمىننىڭ ئاسمان - زەمىننىڭ ئاراسىداقى بارچە نەرسەلەرنى يارانقان ئولدۇر ۋە ساقلاغۇچى ھەم ئولدۇر.» فىرئەۋن قاشىدا قىلارغە ئەيدى: «ئاڭلاماسمەن بۇ نەدەيدۇر؟!» ئۇلار ئەيدى: «سىزلەرنىڭ ۋە بۇرۇنقى ئاتا - باباڭىزلارنىڭ خۇدايى ئولدۇر دەيدۇر. فىرئەۋن مەسخەرە تۇتۇپ ئەيدى: «ھەر ئايىنە، ماڭا، سىزلەرگە دېۋانە پەيغەمبەر ئىبەرىپدۇر.» يەنە ئەيدى: «ئەگەر مەندىن ئۆزگە خۇداغە قۇللۇق قىلساڭ سېنى زىندانغە سالۇرمەن!» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن ساڭا بىر ئەلامەت كەلتۈرۈپدۇرمەن، ئەگەر كۆرسەڭ، پەيغەمبەرلىكىمنى ھەق بىلۇرسەن.» فىرئەۋن ئەيدى: «كۆرەلمەك.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەسالەرنىڭ تاشلادىلەر ئەرسە، بىر ئۇلۇغ يىلان بولدى، ئانداغكىم ئاغزىنى ئاچتى، ئۇستۇن لەبى راۋاقنىڭ كۆنگۇرەلەرنگە يەتتى، ئاستىن لەبى تەختىنىڭ ئاستىدا تۇردى؛ قەسد قىلدىكىم ھەمەنى بىردەم تارتغاي. فىرئەۋن قاشىداقى خەلق قورقۇپ سەكرىپ قاچتى. ئول كۇن تا كېچەسى بىرلە ئانداغ بولدى. بەس، فىرئەۋن تەخت ئاستىدا ياتىپ قىچقىردى: «يا موسا، ئول يىلاننى ئالغىل، ساڭا ئىمان كەلتۈرگەيمەن. قايداغ فەرمان قىلساڭ ئانداغ قىلغايمەن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. يىلاننىڭ گەردەنىدىن تۇتتىلەر ئەرسە، ئەسا بولدى. فىرئەۋن تەخت ئاستىدىن چىقىپ ئولتۇردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس.

قوللەرنى ئىگىنلەرنىڭ ياقاسىدىن چىقاردىلەر، ئانداغكىم ئايەك تابىش قىلدى. فىرئەۋن خەلقىغە ئەيدى: «بۇ ئۇستاد جادۇدۇر، سىزلەرنى جادۇلۇق بىرلە بۇ شەھەرى مىسىردىن چىقارماقغە قەسد قىلىپدۇر. نېچۈك مەسلەھەت كۆرەرسىزلەر؟» بۇلار ئەيدى: «سېنىڭ ھەم ئۇستا جادۇلارىڭ باردۇر، ھالا مۇنى ياندۇرغىل، تاكىم ئۇلارنى يىغقايمىز، ئۇلەر غالىپ كەلمەس.» بەس، فىرئەۋن ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەر: «سەن يانغىل، سېنىڭ ئىشىڭدە مەسلەھەت قىلىپ كۆرەلىڭ.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ياندىلەر. بۇ خەبەر مىسردا فاش بولدى، ھەركىم كۆرگەلى كېلۈرئەردى. بەنى ئىسرائىل ھەمە يىغىلدىلەر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئىمان كەلتۈردىلەر. ھەر كۈن ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. فىرئەۋننىڭ ئىشىكىگە بارۇر ئەردىلەر. فىرئەۋن نەھايەتى غەم - قايغۇدىن ئۆز ھالىدا بىسيار مەشغۇللۇقدا ھىچ جەۋاب بەرمەس ئەردى، ئۆزى سۆزلەمەس ئەردى. ئەمما ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. فىرئەۋننىڭ ئىشىكىدە خەلقنى ئىمانغە دەۋەت قىلۇر ئەردىلەر، فىرئەۋندىن مەنئ قىلۇر ئەردىلەر. بۇ خەبەر فىرئەۋنغە يەتتى، فىرئەۋن تەمام ئۆزىگە تابىئ پادىشاھلارغە كىشى ئىبەردى. ئەتراف - جەۋانىبىدىن جادۇلارنى يىغدى. ئەيتىپدۇرلەركىم، ئوتتۇزمىڭ جادۇ يىغىلدى. بەس، فىرئەۋن بۇيرۇدىلەركىم: «بۇلاردىن ئۇستادلارنى ئىلغاڭلار.» بەس، يەتمىش ئىككى جادۇ يىغىلدى؛ بۇلاردىن روبى زەمىنده يوقدۇر. بۇلارنىڭ تۆرت ئۇستادى بار ئەردى، بۇلارنىڭ ئاتى شانۇن، ئانۇن، مەسئا، ھەتھەت. فىرئەۋن بۇ تۆرت جادۇنى چىرلاتىپ ئەيدىكى: «مۇندا بىر جادۇ پەيدا بولۇپدۇر، بېنەھايەت ئۇستاد، سىزلەر جادۇلۇقدا ئۇستادلىق كۆركۈتكەيسىزلەر.» بۇلار ئەيدى: «نە ھۇنەر قىلۇر؟» فىرئەۋن ئەيدى: «ئەسانى ئەژدەرى قىلۇر.» ئۇلار ئەيدى: «جادۇلۇقدا مۇندىن ئاسانى يوقدۇر.» فىرئەۋنغە ئەيدى: «ئەگەر بىز غالىپ كەلسەك ھەر ئايىنە ئەجر ئەزىم كۆرگۈمىزدۇر.» فىرئەۋن ئەيدىلەر: «ئارى، سىزلەرگە ئەتا ۋە كەرەملەر قىلىپ، سىزلەرنى ئۆزۈمگە خاس - ياۋۇق قىلغۇمدۇر.»

ئاندىن، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى چىرلادى. ئەيدى: «يا موسا، بۇلار ھەم سەندەك جادۇلەركىم ساڭا غالىپ كېلۈرلەر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ھەرنە خاھلاساڭ قىلغىل.» فىرئەۋن ئەيدى: «ئىيد كۈنى

تەقابىل بولۇڭلار، تاكى ھەمە خەلايىق كۆرگەي.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. فىرئەۋن ئالىدىن جادۇلار بىرلە چىقتىلەر ۋە ئۇلارغە ئەيدىلەر: «مۇسۇلمان بولۇڭلار، جادۇگەرلىكدىن يانىڭلار، خۇداغە يالغان ئەقىدە باغلاماڭلار. خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىدۇرمەن، جادۇ ئەمەسمەن. خۇداي تەئالا سىزلەرگە ئەزاب قىلۇر، يالغانچىلار خۇداي تەئالانىڭ رەھمەتىدىن نەۋمىددۇرلەر.» ئۇلار ئەيدىلەر: «بىز جادۇلۇق قىلۇرمىز، قاچانكىم سەن غالىپ كەلسەڭ، ئاندا دىنىڭغە كىرگەيمىز.» بەس. ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. يانىپ كەلدىلەر. ئول جادۇلار ياغاچ، يىپ يىغقالى تۇردىلەر. ئەيتىپدۇرلەركىم، يۇز ئۇلاغ ياغاچ ۋە يىپ يىغدىلەر. بەس، ئىيد كۈنلەرى يەتتى ئەرسە، فىرئەۋن مۇنادى قىلدۇردىكىم: «تەمامى مىسر شەھەرىنىڭ خەلقى يىغىلسۇنلەر، مەن بۇ جادۇلارىم بىرلە موسانى مۇلزەم قىلۇرمەن.» بەس، ئىيد كۈنى بولدى ئەرسە، فىرئەۋن يارلىغ قىلدىكىم، تەختىنى سەھرادا قويدىلەر، ئۆزەسىگە كۈنلۈك ئەتتى. فىرئەۋن ئانداغ زىننەت ـ ئارايىش بىرلە چىقتىكىم، ھىچ كىم ئۆزىگە ئانداغ زىننەت بەرمەگەندۇر؛ ئانداغ تەمەننا قىلۇر ئەردىكىم، ئول كۈن جادۇلار ھەزرەتى مۇسا ئەلەيھـس. نى مەغلۇپ قىلۇر. بەس، تەمامى خەلايىق يىغىلدىلەر. فىرئەۋن تەختىدە ئولتۇردى، جادۇلار ئالىدا تۇردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. كەلدىلەر ئەرسە، جادۇلار ئەيدى: «يا موسا، ئەۋۋەل سەن جادۇگەرلىك ياغاچىڭنى سالۇرسەنمۇ يا بىزمۇ؟» ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. ئەيدىلەر: «سەن سالغىن.» بەس، جادۇلار ياغاچلارىنى يەرگە سالدى ئەرسە يىلانلار كۆرۈندى، ھەر كىمگە قەسد قىلۇر ئەردى..... ھەمە خەلايىق يىلان دەپ قورقتىلەر..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. ئەسانى يەرگە سالدىلەر، بىر يىلان بولدى، باشى ۋە قۇيرۇغى بىرلە فىرئەۋننىڭ ئۆزەسىدىكى قۇببەگە ئۇرا باشلادى؛ ئول يىلانلارنى تەمام يۇتتى..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. ئەسانى قوللەرىغە ئالدىلەر ئەرسە، يەنە ياغاچ بولدى. تەمام خەلايىق ھەيران ۋە دەرماندە، ئول جادۇلار مەغلۇب ـ شەرمەندە بولدىلەر. ھەق تەئالاغە بەندىلىك ئىزھار قىلىپ، ھەمەسى سەجدەگە يىقىلىپ ئەيدىلەركىم: «ئىمان كەلتۇردۇك ئول خۇداۋەندى ئالەمگەكىم، موسا ۋە ھارۇننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.» فىرئەۋن ئەيدى: «ئايا سىزلەرمۇكىم مەن رۇخسەت بەرمەسدە، موساغە ئىمان كەلتۇرۇرسىزلەر.....

مەندىن يۇز ئۆگۈردۇڭلارمۇكىم، ..... ئەمدى مەن ھەر ئايىنە سىزلەرنىڭ ئىلىك - ئاياغىڭلارنى كېسىپ دارغا ئېسىپ جەزا بېرۈرمەن. » ..... فىرئەۋن بۇيرۇدىكىم بۇلارنىڭ ئىلىك - ئاياغلارىنى كېسىپ دارغە ئاستىلەر ..... فىرئەۋن مەئيۇس ۋە مەغمۇم - مەھرۇم ئۆيگە ياندى. خەلقلەر ھەمە موسا ئەلەيھ-س. غە يۇزلەندى، تەمامى بەنى ئىسرائىل ئىمان كەلتۈردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. نىڭ قەۋملەرى تولا بولدى ئەرسە، فىرئەۋن قىرىق كۈن خىجالەتدىن ئۆيدىن چىقالمادى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ھەر كۈن بارىپ ئىمانغە تەكلىف قىلدىلەر. ئول بەدبەختنى كۆرمەس ئىدىلەر. يىگىرمە يىل بۇ تەرىقە ئۆتتى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئايات ۋە مۆجىزەلەر كۆرسەتىپ، خەلقنى ئىمانغە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر. فىرئەۋن خىجالەتدىن ھىچ چارە - تەدبىرنى بىلمەس ئەردى. ..... بەس، موسا ئەلەيھ-س. ئون توققۇز مۆجىزە ۋە ئەلاماتلەركىم، ئۇلارغە كارامەت قىلىپ ئەردى، ھەر يىل بىر ئالامات كۆرسەتتىلەر، تاكىم ئىمان كەلتۈرگەيلەر، ھىچ قايسى مۇسۇلمان بولمادى. ھەر بار بەلا كەلسە ئەيتۇر ئەردى: يا موسا، ئەگەر سەن بىزدىن بۇ بەلانى دەفئ قىلساڭ، ساڭا ئىمان كەلتۈرۈمىز، بەنى ئىسرائىلنى ساڭا بېرۈرمىز دەپ ئەھد قىلۇر ئەردىلەر، قاچانكىم ئول بەلا كۆتەرىلسە، كۆڭۈللەرىنى تىندۇرۇپ، ئەھدلەرنى سىندۇرۇپ، مەھكەم بولۇر ئەردىلەر ..... ئول ئايات، ئەلامات، مۆجىزە - كەراماتلارىكىم فىرئەۋن قەۋمىغە كەلدى، ئەسا ۋە يەدى بەيزادىن كېيىن قەھتلىك ئەردى. ..... بەس، فىرئەۋن ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. نى ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلدى.....

فىرئەۋن..... مەردۇد پىر بولغان، ئۆمرى تۆرت يۇز يىلغە يەتكەن ئەردى. ..... فىرئەۋن كالانى بېنەھايەت دوست تۇتۇپ، ھەر بار ياخشى سىمىز كالانى كۆرسە سەجدە قىلۇر ئەردى؛ خەلقنى ھەم سەجدە قىلماقغە بۇيرۇر ئەردى. مىسرنىڭ تولا پادىشاھلارى كالاغە تابىنۇر ئەردى. فىرئەۋن مەنئ قىلماس ئەردى ۋە گۆشتىنى ھەم يىمەس ئەردى. بەس، فىرئەۋننىڭ خۇدالەرى دەپ كالانى ئىراده قىلىپدۇرلەر. فىرئەۋن ئۆز قەۋمى بىرلە، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. نى ئۆلتۈرمەككە ئەھد قىلىشتىلەر. بەنى ئىسرائىل بۇ قەۋلنى ئىشىتتىلەر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. غە نالە قىلىپ ئەيدىلەر: «ئۇلار بىزگە ئوغراماسدا بىز ئۇلار بىرلە جەڭ قىلغايمىز تاكى ۋەھىم - قورقۇنجى بىرلە

يۇرۇرمىز. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. مۇناجات قىلدىلەر. ئىلھام بولدىكىم، فىرئەۋننىڭ ھەلاك ۋەقتى ياۋۇشتى.

قىسسەئى ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ مىسىردىن چىققانلەرى ۋە فىرئەۋن ئەلەيھىل لەئىنەنىڭ غەرق بولغانى

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تەمامى بەنى ئىسرائىلنى يىغدىلەر، ئۇلارنىڭ قېرى - ياشلىغ ۋە ئۇلۇغلارى بىرلە مىسىردىن چىقىپ كەتمەككە مەسلەھەت قىلدىلەر. بىر ئايدا سەفەر جايدۇغىنى راست قىلدىلەر. ئەممە، فىرئەۋن ۋە قىبتىلەر ئاگاھ ئەمەس ئەردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىلنىڭ پىر، زەئىف، ناتەۋان، زەن - فەرزەند، فەقىر - دەۋلەتمەند ھەمەسىنى ئالىپ ھەر كېچە مىسىردىن چىقماقغە ئوغرادىلەر ئەرسە، بىر بەھانە بولۇپ چىقىپ كەتمەك مۇيەسسەر بولمادى. ئاخىر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىلنىڭ پىر - كاردانلارىنى يىغىپ ئەيدىلەر: «نە بائىسدۇركىم بىزگە مۇندىن چىقماقغە نەسىب بولمايدۇر!» بۇلار ئەيدىلەر: «بىزدە ھىچ مانىئ يوقدۇر، لېكىن ھەق تەئالانىڭ ئىرادەسى - خاھىشى مۇنداغدۇر. ئەممە بىزگە ئانداغ مەئلۇم بولادۇركىم، ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ ۋەسىيەتلەرى ماننىدۇر. چۇنكى ھەمە فەرزەندلەرىگە ۋە تەمامى بەنى ئىسرائىلغە ۋەسىيە قىلغاندۇركىم، مىسىردىن چىقاردا، مېنىڭ تابۇتۇمنى ئالىپ چىقغايسىزلەر ۋە شامدا ئابا - ئەجدادلارىمنىڭ قاشلەرىدە دەفن قىلغايسىزلەر. بەس، بۇ بائىسدۇركىم، بىز مۇندىن چىقالماسمىز.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئۇلارنىڭ قەبرى قايدادۇر؟» بۇلار بىلمەدىلەر. نەچەند كۆن جۇستۇ جۇي قىلدىلەر، تاپالمادىلەر. ئاخىرى، قىبتىلەردىن بىر پىرى زەن بار ئەردىكىم، ئانى مەريەم بىنتە مامۇش دەر ئەردىلەر؛ ئۇل ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئىمان كەلتۇرگەن ئەردى. بەس، ئۇل پىرى زەن ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئەيدى: «مەن ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ قەبرىلەرىدىن نىشان بېرەي، بەشەرتى ئىككى ھاجەتىم بار،

ئانى رەۋا قىلغايسەن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «نىمە ھاجەتىڭ بار؟» پىرى زەن ئەيتتى: «بىرى ئولكى، مىسردىن چىقاردا مېنى ئالىپ چىقغايسەن، ۋە يەنە ئاخىرەتدە بىھىشتكە ئالىپ كىرگەيسەن.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قەبۇل قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ قەبرىلەرى نىل دەرياسىنىڭ مىسردىن چىقار يېرىدەدۇر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر، دەريانىڭ سۇبى يانىپ تۇردى. ئول پىرى زەن ئول يەرنى كۆرسەتىپ بەردى. ھەزرەتى يۇسۇف ئەلەيھىس. نىڭ تابۇتلەرىنى تاپىپ ئالدىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىلغە ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا قىبتىلەرنى ھەلاك قىلۇر، ھەمە مال - ئەمۋالالرىنى سىزلەرگە ئەتا ۋە كەرەم قىلۇر. سىزلەر ئۇلارنىڭ ياخشى مەتائ - ئالاتلارىنى، ئالتۇن - كۈمۈش ئەسباب - قاچالارىنى ئارىيەت تىلەپ ئالىپ، كېچە خەلق ئۇيقۇلاغاندا، ئەھلى ئەيال ۋە ئەمۋاللارىڭلار ئالىپ شەھەردىن چىقىپ، پالانى يەردە جەمئ بولۇڭلار.» بەس، قىبتى بېنەھايەت زەردار - دەۋلەتمەند ئەردى. بەنى ئىسرائىلنىڭ ھەر قايسىلارى قىبتىلاردىن بىرەر نەرسە ئارىيەت ئالدىلەر، تاكىم بىسيار مال جەمئ بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ھەر قايسىڭلار ئۆيۈڭلەردە، بىر قوي يا تاخۇ، يا بىر نەرسەنى ئۆلتۇرۇپ، قانىنى قولۇڭلارغە تۆگۈرۇپ، ئۆيۈڭلەرنىڭ ئىشىك باشىغە نىشانە قىلىپ قويۇڭلار، تاكىم، ھەر قايسىڭلار ئۆيدىن چىقغانىڭلارنى ئول نىشانە بىرلە بىلگەيسىزلەر.» بەس، بەنى ئىسرائىل بۇ تەرىقە بىرلە بىر - بىرلەرىدىن خەبەر ئالىپ، نىسفى شەبدە، بەتەمام شەھەرنىڭ تاشىدا جەمئ بولدىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. چىقىپ، بەنى ئىسرائىلنىڭ لەشكەرىنى سانادىلەر ئەرسە، يىگىرمە مىڭ ئالتە يۈز مەردى جەڭگە چىقىپدۇرلەر؛ ياشلەرى يىگىرمەنىڭ - ئاتمىشنىڭ ئاراسىدا؛ ئولكىم يىگىرمە ياشىدىن كىچىكدۇر، گۆدەك قاتاردا سانادىلەر، قاتاردىغە ئالدىلەر؛ ئاتمىش ياشدىن زىيادەنى قېرى سانادىلەر. بەس ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ھارۇننى يولباشچى قىلىپ، ئەيدىلەركىم: «دەريا تەرەپىگە يۈرۈڭلار!» بۇ لەشكەر ھارۇن ئەلەيھىس. نىڭ ئارقەلەرىدىن گۇرۇھ - گۇرۇھ ۋە تائىفە - تائىفە يۈردىلەر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئۆزلەرى ئارقەدىن يۈردىلەر. مۇھەررەمنىڭ توققۇزى يەكشەنبە كېچەسى ئەردى. بەس، قىبتىلار سەھەر ۋەقتىدە ئاگاھ

بولدىلەر ئەرسە، فىرئەۋنغە خەبەر قىلدىلەر. فىرئەۋن ئەيدى: «ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بارىڭلار، ئالماي چارەمىز يوقدۇر.» بەس، ئول كۈن مىسردا ھەر ئۆيدە بىر ماتەم بولدى ئەرسە قىبتىلاردا، تا تۈش ۋەقتىغچە ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىل بىرلە يىراق ئوزادىلەر. فىرئەۋن ئول كۈن تەمامى مىسر تەئەللۇقىداقى شەھەرلەرغە كىشى ئىبەردى، ھەمە شەھەرلەردىن لەشكەر جەمئ قىلدى. ئەيدىكم: «بىز ئۇلاردىن سەد چەندان زىيادەدۇرمىز، ئەلبەتتە ئۇلارغە غالىب كېلۇرمىز. ئۇلار بىزگە مىكر قىلىپ قاچتىلەر، جادۇ قىلىپ تەمام ئۆيلەرىمىزگە ئۆلۈم سالدىلەر. ئەمدى ھەمەمىز مۇكەممەل مۇسەللەھ جەمئ بولدۇق، ئەلبەتتە ئىنتىقام ئالۇرمىز.» بەس، ئەرنەسى، دۇشەنبە كۈنى لەشكەر تارتىپ ئاتلاندىلەر. فىرئەۋن ۋەزىرى ھامانىنى لەشكەر باشى قىلدى، تاكىم ئىككى يۈز مىڭ لەشكەر ئاتلاندى. فىرئەۋن بەش مىڭ كىشى بىرلە ئوترادا يۈردى، بۇلار ئاراسىدا مىڭ يەتتى يۈز ئايغىر ئاتلىغ ئەردى، ئۆزگەسى بايتال ئەردى؛ بۇ لەشكەردە يەتمىش مىڭ قارا ئات ئەردى. بەس، كۈندىن تۆرت ساۋەت ئۆتۈپ ئەردى. فىرئەۋن لەشكەرى بىرلە مىسردىن چىقىپ يۈردى. تۈش ۋەقتىدە فىرئەۋن لەشكەرىنىڭ مۇقەددىمەسى ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە يەتتى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئىككى كېچە - كۈندۈز يۈرۈپ ئەردىلەر، كافىرلار يېرىم كۈندە يەتتى. بەنى ئىسرائىل فىرئەۋنىنىڭ لەشكەرىنى كۆرۈپ ئەيدى: «يا موسا، نېچۈك قىلۇرمىزكىم، ئالدىمىزدا دەريا، ئارقەمىزدا كافىرلار لەشكەرى، بىزدىن ئون بەرابەر تولا؛ ھەمەمىزنى يەكسان ھەلاك قىلۇر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «قورقماڭلاركىم، ھەق تەئالانىڭ نۇسرەتى بىزنىڭ بىرلەدۇر، بىزگە يول بېرۇر.» بەس، ھەق تەئالا ۋەھى ئىبەردىكىم: «يا موسا، ئەسانى سوقغىل!» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەسانى دەريانغە سوقتىلەر ئەرسە، سۇ بۆلۈنۈپ ھەۋانغە ئۆرلەدى گويا تاغدەك بولۇپ تۇردى، دەريانىڭ تېگى ئېچىلدى. بەنى ئىسرائىل ئون ئىككى تائىفە ئەردىلەر، ھەزرەتى يەتتۇب ئەلەيھىس. نىڭ ھەر قايسى ئوغلانلەرىنىڭ ئەۋلادى بىر تائىفە ئەردىلەر. ھەر تائىفەگە دەريادىن بىر يول ئاچىلدى. بەس، دەريا ئون ئىككى بۆلۈندى..... ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. «بسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» دەپ ئاتلەرىنى يۈرۈتتىلەر، ھەمەلەر ئارقەلەردىن كىردىلەر، بۇ بەنى ئىسرائىل ئول ئون

ئىككى يولغە كردىلەر..... ئول دەريانىڭ كەڭلىكى ئىككى فەرسەڭ ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىل بىرلە ئىككى سائەتدە ئۆتتىلەر. فىرئەۋن دەريانىڭ لەبىگە كەلدى ئەرسە، كۆردىكىم، سۇلار تاغدەك ھەۋاغە ئۆرلەپ تۇرۇپدۇر، دەريانىڭ تېگى قۇرۇپدۇر، بەنى ئىسرائىل ھەمە ئۆتۈپدۇر. فىرئەۋن بۇ ئەجايىبلارنى كۆرۈپ ھەيران بولدى ۋە قورقۇپ ھامانغە ئەيدى: «نېچۈك قىلۇرمىز؟» ھامان ئەيدى: «ئۆتەرمىز، ئۇلارنىڭ ئارقەسىدىن، ئۇلارنى يەكبارە شەمشەر بىرلە ئۆلتۈرۈرمىز. ئۇلارنىڭ دەريادىن ئۆتۈپ قاچارغە يېرى يوقدۇر.» فىرئەۋن ئەيدى: «مۇنداغ ھەيبەتلىك سۇدىن مۇنچە لەشكەر بىرلە نېچۈك ئۆتەرمىز!» ھامان ئەيدى: «ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. جادۇلۇق بىرلە ئۆتۈپدۇر، سەن خۇدالىق دەئۋاسى بىرلە ئۆتەلمەسمۇسەن؟» فىرئەۋن «راست ئەيدىڭ» دەپ ئاتىنى دەريا غە ھەيدەدى، تەمام لەشكەرى ئارقەدىن كىردى..... بەس، بەتەمامى لەشكەر دەريا غە كىرىپ ئەردىكىم، فىرئەۋن دەريانىڭ لەبىگە يەتتى..... ھەزرەتىي جەبرائىل ئەلەيھىس. دەريانىڭ لەبىدە تۇرۇپ ئەردىلەر، فىرئەۋننىڭ يۈزىگە تاپانچە ئۇردىلەر، ئاتىدىن دەريا غە يىقىلدى..... بەس، فىرئەۋن لەشكەرلەرى بىرلە غەرق بولدى. بەنى ئىسرائىل دەريادىن سەلامەت ئۆتتىلەر. بۇ مۇھەررەم ئايىنىڭ ئاشۇرا كۈنى ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس.، بەنى ئىسرائىل ئول كۈن ھىچ تەئام يىمەگەن ئەردىلەر، تا نەماز دىگەرگە ياۋۇق بولۇپ ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئول ۋەقتدە روزەنىيەت قىلدىلەر. ۋە ھەمە بەنى ئىسرائىلغە ھەم بۇيرۇدىلەر، تا ئافتاب ئولتۇرغۇنچە تەئام يىمەدىلەر. ھەق تەئالا تەمام ئول كۈننىڭ روزەسىنى قەبۇل شەرەفىگە يەتكۇردى. جوھۇدلار ئاشۇرا كۈنى روزە تۇتارلەر..... ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تاڭلاسى ئول يەردىن كۆچتىلەر، دەريا لەبىدە يۇرۇپ بىر تائىفە خەلقغە يەتتىلەر؛ ئۇلار ئىمالىق نەسلىدىن، فىرئەۋن قەۋمى قىتىلاردىن ئەردى، ئەمما فىرئەۋنغە تابىئ ئەمەس ئەردى. ئول تائىفە ئۇي باشى سۆرەتلىك ۋە كىچىك موزوي سۆرەتلىك بۇتلار ئىتىپ، ئۇلۇغلارى ئاڭا تابىنۇر ئەردى. بەنى ئىسرائىل ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئەيتۇر ئەردى: «بىزگە مۇنداغ خۇدا قىلىپ بەرگىل، بىز ھەم بۇلاردەك ئول خۇداغە تابىنغايمىز.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ بەنى ئىسرائىلدىن كۆڭۇللەرى ساۋۇدى، ئەيدىلەر: «سىزلەر

نادان خەلق ئىكەنسىزلەر، بۇ تائىفەنىڭ قىلغان ئىشلەرى ھەمە باتىلدۇر، سىزلەرگە ئول خۇداۋەند ئالەمدىن ئۆزگە خۇدا يوقدۇر. ئايا! ئول پەرۋەردىگار ئالەمدىن ئۆزگە خۇدا ئىختىيار قىلۇرسىزلەرمۇكىم، بىزلەرنى بۇ زەمانە خەلقىدىن ئەفزەل قىلدى؛ دۇشمەنلەرىڭلەرنى نابۇد - ھەلاك قىلدى.»

ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئۇلارنى دەريا لەبىدىن ئالىپ ئۆتتىلەر ئەرسە، ئۇلار ئاراسىدا موسا بىننى زەفەر ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى، ئانى سامىرى ئاتار ئەردىلەر، ئول جەزم قەبىلەسىدىن ئەردى. ئول جەزم ئىراق زەمىنىدە بىر كەنتدۇركى خەلقى تەمام بۇتپەرەستدۇرلەر؛ ئۇلارنىڭ بۇتى ھەم موزوي ۋە كالانىڭ باشى سۇرەتلىك ئەردى. بۇ كىتابدا: سامىرى بەنى ئىسرائىلدىن ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. غە ئىمان كەلتۇرگەن ئەردى ۋە قىبتىلەردىن ئەمەس ئەردى. قاچانكىم، بەنى ئىسرائىل ئول سۇزنى ئەيتتىلەر ئەرسە، سامىرى بىلدىكىم، بۇلارنىڭ زاتىدا ياخشىلىق يوقدۇر، بۇلارنى گۇمراھ قىلسە بولۇر دەپ كۆڭلىدە جەزم قىلدى.

بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. غە ۋەئدە قىلىپ ئەردى: كۇھى تۇردا ساڭا راز ئەيتۇرمەن ۋە «تورات»نى ئىبەرۇرمەن.

گنجینہ جلد

فەسلى دەستان
ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلام كۆھى تۇردا مۇناجاتقە بارغانلەرى ۋە قەۋملەرى، گاۋسالەپەرەست بولغانلەرنىڭ قىسسەسى

ئاندىغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر، تەفسىرى بۇدۇركىم: ۋەئدە قىلدىم موساغە ئونتۇز كېچەنى، تەمام قىلدىم ئونتۇز كېچەنى يەنە ئون كېچە بىرلە. بەس، پەرۋەردىگارى ئالەم ۋەئدە قىلغان ۋەقتى قىرىق كېچەدە تەمام بولدى. بەس، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. غە فەرمان بولدى، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قاشلەرىغە كېلىپ ئەيدىلەر: ئۇچ كۈن روزە تۇتقىل، زاھىر - باتىنىڭنى فەرىشتەلەردەك قىلغىل؛ ئاندىن تۇرى سىيناغە بارغىلكىم، ھەق تەئالا ساڭا راز ئەيتۇر ۋە «تەۋرات»نى ساڭا بېرۇر. بەس، تەمام «تەۋرات» يەكبار نازىل بولدى. «قۇرئان» بىزنىڭ پەيغەمبەرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمغە بىر كۈن بىر ئايەت يا بىر سۈرە جۇدا - جۇدا نازىل بولدى، بۇ ۋەجھىدىن «فرقان» (فۇرقان) ئاتاندى. ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر، تەفسىرى بۇدۇركىم: ئۇلۇغ خۇداۋەندىكىم، فۇرقانىنى بەندەسىگە ئىنبەردىكىم، بەس، «فرقان» نىڭ مەئنىسى «متفرق» (مۇتەفەررىق) — جۇدا - جۇدا دىمەك بولۇر، يەنە بىر ۋەجھى، «فرقان» ئاتاماق ئولكى قۇرئاننى باتىلدىن، ھالالنى ھارامدىن ئايرىسى، بۇ ۋەجھى بىرلە «فرقان» «فارق» (فارىق) يەئنى «ئايرىغۇچى» دىمەك بولۇر.

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تەمامى بەنى ئىسرائىلنى جەمئ قىلىپ ئەيدىلەر: «مەن تۇرى سىيناغە بارۇرمەن، پەرۋەردىگارىمغە مۇناجات قىلۇرمەن.» ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. نى ئۇلارغە خەلىفە قىلدىلەر ۋە

ئۇلەرغە ئەيدىلەر: «بۇ قەۋمغە راستلىق ۋە سەلاھلارنغە ھۆكۈم قىل، فەساد ئىشلارنى تەبئىيەت قىلماغىل.» بۇلەر ئەيدىلەر: «يا موسا، سېنىڭ بىرلە بىزنىڭ ئۇلۇغلارىمىزدىن ھەمراھ بولغاي ئەردى، تاكىم سەن خۇدانىڭ سۆزىنى ئىشتىسەڭ ئۇلار ھەم ئىشىتىپ، بىزگە گۇۋاھلىق بەرگەي ئەردى.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھ.س. ئەيدىلەر: «ھەركىمنى خاھلابدۇرسىزلەر ئىلغاپ ئىبەرىڭلار.» بەس، سامىرى بۇلاردىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ بىلدىكىم، بىنەھايەت بىئەقىل ۋە ناداندۇرلار، خۇدانىڭ پەيغەمبىرگە گۇۋاھ تىلەيدۇر، دەپ كۆڭلى دىلگىر بولدىكىم، بۇلارنى گۇمراھ قىلغاي. بەس، بەنى ئىسرائىلدىن يەتمىش كىشىنى نەھايەتى ئاقىل، خىرەدمەند دەپ ئىلغادىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ.س. زۇلقەئدە ئايىنىڭ ئەۋۋەلى كۈنى يەتمىش كىشى بىرلە مۇناجاتغە باردىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھ.س. ئول يەتمىش كىشى بىرلە تۇرى سينا بايابانندا بىر ئاي روزە تۇتتىلەر. بەس، زۇلقەئدە ئايى تەمام بولدى ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ.س. فەرمان كەلتۇردىلەر، يەنە ئون كۈن روزە تۇتغىل، تاكىم قىرىق كۈن تەمام بولسۇن...

بەنى ئىسرائىلغە سامىرى ئەيدى: سىزلەر قىبتىلەرنىڭ ئەمۋاللارىنى ئالدىڭلار، ئول ئەمۋال سىزلەرگە ھالال ئەمەس ئەردى..... ئول ئەمۋال ھەمە ئالتۇندىن، كۈمۈشدىن ئەردى. ... ئول ئەمۋالنى قۇدۇغدىن ئالىپ يەردە قويدىلەر ئەرسە، سامىرى ھەمەسىنى كۆيدۈردى. سامىرى زەرگەر ئەردى. ئول ئالتۇندىن بىر موزوي ئەتتى. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ.س. نىڭ ئىزلەرىدىن ئالغان تۇپراقنى ئاڭا دەمىدە قىلدى ئەرسە، گاۋساله ئاۋاز قىلدى ... بەس، سامىرى بەنى ئىسرائىلغە ئەيدى: «خۇدايىڭلار شۇ بۇدۇر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ.س. فەراموش بولۇپ، خۇداي تەئالانى ئاندا ئىزدەپ بارىپدۇر. خۇدا مۇنىدادۇر، سىزلەر مۇڭا سەجدە قىلساڭلار تاكىم ھەزرەتى موسا ئەلەيھ.س. نى سىزلەرگە كەلتۇرۇپ بېرۇر.» بەنى ئىسرائىل خۇدا ئەقىدە قىلىپ سەجدە قىلدىلەر. خەبەردە ئانداغ كېلىپدۇركىم، ئاتمىش مىڭ كىشىدىن ئون ئىككى مىڭ قالدى، ئۆزگەسى ھەمەسى سەجدە قىلدىلەر. ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھ.س. ئۇلارنى خۇداي تەئالانىڭ زۇللۇغنغە دەلالەت قىلىپ ئەيتۇر ئەردىلەركىم: «ئەي قەۋم! بۇ سىزلەرگە فىتنەدۇركىم، مۇنىڭ بىرلە بەلاغە قالۇرسىزلەر. پەرۋەردىگارىڭلار ئەتا كەرەم قىلغۇچىدۇر. بەس،

مېنى تەبئىيەت قىلىڭلار، مېنىڭ ئەمرىمنى تۇتۇڭلار!» ئۇلار ئەيدىلەر: «بىز ھەرگىز بۇ خۇدادىن تانماسمىز تا موسا ئەلەيھىس. كەلمەگۈنچە؛ ئەگەر سەن بۇ سۆزنى قويماساڭ سېنى ئۆلتۈرۈرمىز.»...

بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قىرىق كۈن تۇرى سىنادا روزە تەمام قىلدىلەر. ھەق تەئالانىڭ ۋەئدەسى، قەرارى تولدى ئەرسە، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تۇرى سىيناغە مۇناجاتغە بارۇر بولدىلەر. زۇلھەججەنىڭ ئونى كۈنى سۇبھ ۋەقتىدە، بۇلارغە «مېنىڭ ئىزنمچە كېلىڭلار» دەپ كۆھى تۇرغە يۇردىلەر. بەس، مەقامى مۇناجاتغە يەتتىلەر..... بەس، يەتمىش كىشى تاغ باشىغە ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ قاشلەرىغە چىقتىلار ئەرسە، بىرئاق بۇلۇت ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى ياپىپ ئالدى، بۇلارنىڭ كۆزلەردىن غايىب قىلدى؛ ھەر بار مۇناجات ۋەقتىدە ئول بۇلۇت ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە تۇشەر ئەردى تاكم ھىچ كىشى كۆرمەس ئەردى... ئاندىغكى ھەق تەئالا ئەيتۇر، تەفسىرى بۇدۇركىم: مەن موساغە ھەر نەرسەدىن پەند - نەسىھەتلەرنى ۋە بارچە نەرسەلەر بەيانىنى تەختەلەرغە پۈتۈپ بەردىم؛ بەس، تەۋراتدە تەمام خەبەر - ھىكايەتلەر، پەند - نەسىھەتلەر، ئەھكامى دىن ۋە شەرىئەتلەر بار ئەردى. ئاندىن ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە خىتاب قىلدىكىم: بۇ تەختەلەرنى ئالغىل، قەۋمىڭغە بۇيرۇغىلكىم، مۇنىڭ ئىچىدەكى ئەمرنەھى بىرلە ئىش قىلسۇنلەر..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تەۋراتنىڭ تەختەلەرنى ئالدىلەر؛ مۇناجاتلارى تەمام بولدى ئەرسە، ئول بۇلۇت باشلەردىن ئۆرلەدى، ئول يەتمىش كىشى ئاندا ئەردى، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى كۆردىلەر..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. تەۋراتنى ئالىپ، ئۇلار بىرلە تاغدىن تۇشتىلەر. قەۋملەرىغە يۇزلەندىلەر. ئەيتىپدۇرلەركى، تەۋرات پۈتۈلگەن تەختەلەر يەتتە تەختە ئەردى. ھەمە ئالتۇندىن ۋە ھەمە تەۋرات نەقش قىلىغلىغ ئەردى..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قەۋملەرىغە يانىپ كەلدىلەر ئەرسە، بۇلارنى گاۋپەرەست تاپتىلەر؛ بۇلارنى مۇنداغ ئۇلۇغ گۇناھدا كۆرۈپ بېنەھايەت غەزەبناك بولغانلەردىن تەۋرات تەختەلەرنى يەرگە تاشلادىلەر، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. غە ئىتاب قىلدىلەر ۋە ئول قەۋملەرىغە سەرزەنىش قىلدىلەر. بەس، ئول تەختەلەردىن ئىككىسى سىندى، ئول سۆزلەر ئاندا پۈتۈكلۈك ئەردى ئاسمانغە چىقتى.

بەزىلەر بىرى سىندى دەپدۇرلەر؛ بىر تائىفە ئەيتىپدۇرلەر: بىرى قالدى، ئۆزگەسى سىندى. دۇرۇست، ئولكىم، ئەھكامى شەرىئەت ۋە پەندى نەسىھەتلەر پۈتۈكلۈكلەرى خۇداي تەئالانىڭ خاھىشى بىرلە تازە قالدى، ئۆزگەسى بۇلارنىڭ گۇناھلارى شۇملۇقىدىن سىندى ۋە ئاسمانغە چىقتى. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ھەزرەتى ھارۇننىڭ ساقاللەرىدىن تۇتۇپ تارتىتىلەر ئەرسە، بۇلەر ئەيدىلەر: «ئەي بۇرادەر، بۇ خەلقنىڭ ئەفئالىنى مەندىن گۇمان قىلماغىل، مەن بۇلار ئاراسىدا زەئىف ئەردىم. مېنى ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدىلەر.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «بۇ خەلق فەرمانىڭنى تۇتماغاندا، نە ۋەجھىدىن مېنىڭ قاشىمغە كەلمەدىڭ؟» ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي بۇرادەر، ساقالىمدىن تۇتماغىل. مەن قورقتۇم، ئەگەر بۇ مۇسۇلمانلارنى قويۇپ بارسام بەنى ئىسرائىلنى پەراكەندە قىلىپ، نېچۇكدىن كەلدىڭ، دەپ غەزەب قىلغايسەن ۋە مېنىڭ سۆزۈمگە باۋەر قىلماغايسەن. ئەمدى، دۇشمەنلەرنى شاد قىلماغىل، مېنى بۇ قەۋمى مۇخالىفلار قاتارىغە ئالىپ، بېدادلىق قىلماغىل.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بىلدىلەركىم ھارۇندا گۇناھ يوقدۇر. بەس، ئۆزر ئەيتتىلەر، دۇئا قىلدىلەركىم: «پەرۋەردىگارا، مېنى ۋە بۇرادەرىمنى مەغفىرەت قىل، بىزنى رەھمەتىڭ پەناھىغە ئالغىل!»

بەس، ھەمەئى بەنى ئىسرائىل ھەيران ۋە قىلغان ئىشلارىغە خىجىل، پۇشمان بولۇپ، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. قاشلەرىغە يىغىلدىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بۇلارغە سەرزەنىش قىلدىلەر..... بۇلار ئەيدىلەر: «بىز سېنىڭ ۋەئدەڭگە خىلاف قىلمادۇق، دىنىڭدىن يانمادۇق. ئول كۇنكى قىبتىلار ئەمۋالىنى ئالغانىمىزغە غەزەب قىلدىڭ. بىز سېنىڭ رىزالىقىڭ ئۈچۈن ئول نەرسەلەرنى تاشلادۇق. سامىرى ئول نەرسەلەرنى ئالىپ گاۋسالە ئەتتى، ئاندىن ئاۋاز چىقتى، بىز بىلمەدۇك.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. سامىرىغە ئەيدىلەر: «بۇ نە ئىشدۇر؟» سامىرى ئەيدى: «مەن جەبرائىل ئەلەيھىس. نىڭ ئىزلەرىدىن ئۆلۈك تىرىلمەكنى بىلىپ ئەردىمكى، ئۇلار بىلمەگەن ئەردىلەر. بەس، ئاندىن بىر چاڭگال تۇپراق ئالدىم، ئول گاۋسالەگە سالدىم، مۇنداغ يامان نەفسىم ياخشى خوب كۆرسەتتى.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن سېنى ئۆلتۈرمەسمەن. تا تىرىك

بارسەن، خەلق ئاراسىدا بولماغىل، ساڭا ھېچكىم قوشۇلماسۇن ۋە سەن كىشىگە قوشۇلماغىل. ھەق تەئالا ساڭا جەزا بېرۇر، كۆرگىلىكىم، مەن ئول گاۋسالە خۇدايىڭنى ئوتغە كۆيدۈرۈپ، كۈلىنى دەريانغە قويارمەن.» ..... بەس، بەنى ئىسرائىل ئۆز گۇناھلارىغە ئاگاھ بولۇپ ھەيران بولدىلەر، ئىستىغفار ئەيتتىلەر. ..... ۋە يەنە ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر. فەرمان كەلدىكىم، ئول ئون ئىككى مىڭ مۇسۇلمانلار قوللارىغە شەمشەر ئالىپ، ئول گاۋسالە پەرەستلەرنى ئۆلتۈرگەيلەر. بۇلارنىڭ تەۋبەسى بۇدۇر. خەبەردە ئاندىن كېلىپدۇركىم، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. دىن ئىلگەرى شەرىئەتدە، ھەر كىمنىڭ بىر ئەئزاسىدىن گۇناھ سادىر بولسە، ئول ئەئزانى كەسمەي نەۋبە قەبۇل بولماس. بەس، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. غە كەلگەن مۇسھەف ھۆكمى بىرلە ئول مەنسۇخ بولدى. ..... بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئۇلارغە ئەيدىلەر: «سىزلەر گاۋسالە ئالىدا باش قويدۇڭلار، گۇناھ باشىڭلاردا سادىر بولدى؛ تا باشىڭلارنى كەسمەي تەۋبەڭلار قەبۇل بولمايدۇركىم، سىزلەر ئۆزۈڭلەرگە زۇلۇم قىلدىڭلار. ئەمدى سىزلەرگە تەۋبە ئولدۇركىم، ئۆزۈڭلەرنى ئۆلتۈرگەيسىزلەر. خۇداي تەئالانىڭ رىزاسى بىرلە ئۆلگەن ياخشىراقدۇر.» بۇلەر ئەيدىلەركىم: «قەبۇل قىلدۇق، رىز بەردۈك.» ..... ئەرتەسى بامداد ۋەقتىدەكىم، ئۆز ئورنىدا يۈكۈنۈپ، يۈزلەرىنى ئاسمانغە قىلىپ، تەۋبە - تەزەررۇئ زارى بىرلە ئۆلۈمگە كۆز تۇتۇپ ئولتۈردىلەر. بەس، ئول ئون ئىككى مىڭ مۇسۇلمانلار قىلىچ ئالىپ، ئۆلارنى ئۆلتۈرگەلى تۇردىلەر. بەئزى ئوغلى ئاتاسىنى ۋە بەئزى ئاغاسىنى ئىنىسى ئۆلتۈردىلەر. ئۇلاردىن ناله - فىغانلار - ئەفغانلار بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. يۈزلەرىنى تۇفراقغە قويۇپ زارى بىرلە ھەق تەئالاغە مۇناجات قىلدىلەر. بەس، ھەق تەئالا بىر قارا بۇلۇت ئىبەردىكىم، ئۇلارنى ياپتى ئەرسە، ئۆلتۈرگۈچىلەر ئۇلارنى كۆرمەدىلەر. بامداد ۋەقتىدىن تا تۇشغىچە ئۆلتۈردىلەر، قان ئاريقلار بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. سەجدەدە يىغلادىلەر. بۇلارنىڭ زەن - فەرزەندلەرى، خېش - پەيۋەندلەرى چۆرەلەرىدە ناله - فىغانلار قىلۇر ئەردىلەر. تۇش ۋەقتى بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا بۇلارغە رەھم قىلدى. ئۆلگەنلەرنىڭ تەۋبەسى قەبۇل بولدى ئەرسە قىلىچ كەسمەدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە خەبەر قىلدىلەر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس.

سەجدەدىن باش كۆتەرىپ، شۇكرلەر ئېيتىپ، ئېيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ سىزلەرگە رەھمى كەلدى، تەۋبەڭلارنى قەبۇل قىلدى.» بەس، شەمشەرلەرنى تاشلادىلەر، قالغانلار ئۆلۈمدىن قۇتۇلدىلەر. بەس، تۇشقىچە يەتتە مىڭ كىشى ئۆلۈپدۇر..... بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە فەرمان قىلدىكىم: تەۋراتنى ئۇلارغە ئوقۇغىل، تاكى ئۇلار ئەمرىمنى قەبۇل قىلسۇنلەر. بەس، ئۇلار تەۋراتداقى ئەھكامى شەرئەتلەرنى ئىشتىتىلەر ئەرسە، ئېيدىلەر: «بىز ئەمرنى بىجا كەلتۇرەلمەسمىز، بىزگە بۇ كەلتۇرگەن شەرئەتدىن گاۋسالەغە تابىنماق ئاسان ئەردى.»..... ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بۇلارنىڭ شەرئەتنى قەبۇل قىلماغانلاردىن غەمكىن بولدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا بىر تاغقە فەرمان قىلدىكىم، ئول تاغ زەمىنى شامدىن كېلىپ، بۇلار تۇشكەن يەرنى ئىھاتە قىلىپ، ھەۋادا بۇلار ئۆزەسىدە تۇردى ئەرسە، شەرئەتنى قەبۇل قىلدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بۇلارنى مىسرغە ئالىپ باردىلەر. قىبتىلارنىڭ باغ - بوستان، مەنزىللەرنى بۇلارغە ئالىپ بەردىلەر. بەنى ئىسرائىل ئول تەڭلىك، خارلىقكىم، مىسردا تارتىپ ئەردىلەر، ئاخىر مىراسخاھ بولدىلەر. زەمىنى شامدىن تا مەغرىبى زەمىن سەرھەددىغە مىسرغە تابىئ ئەردى، ھەمە بۇلارنىڭ بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىل بىرلە چەندان يىل مىسردا بولدىلەر. خۇداي تەئالانىڭ نېئمەتلەرنى ياد قىلىپ، ھەر كۇن ئۇلارغە پەند - نەسىھەت قىلۇر ئەردىلەر.....

فەسلى دەستان
ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ
ۋەفاتلەرى زىكرى

ۋەقتىكى، خۇداي تەئالا ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ۋە ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. نى بۇ جەھان فانىدىن ئول ساراي باقىغە تەكلىف قىلۇر ۋەقتى بولدى ئەرسە، ئوتتۇز ئىككىنچى يىلى ۋەھى ئىبەردىكىم، مەن ھارۇننى پالانى ۋەقتىدە دەرگاھىمغە چىرلارمەن. قاچانكىم، ئول ۋەقت يەتتى ئەرسە، ھەزرەتى

موسا ئەلەيھىس. ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. نى ئالىپ، بەنى ئىسرائىل ئاراسىدىن چىقتىلەر؛ نەچەند فەرسەڭ يىراق باردىلەركىم، خەلقنىڭ كۆزىدىن غايىپ بولدىلەر ئەرسە، بىر تەخت كۆرۈندىكىم، بېنەھايەت ئارەستە ـ ياساغلىق تۆشەكلەر سالىنغلىق. ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «ئەي بۇرادەر، ئول كىمنىڭدۇر؟» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئاخىر ئولتۇرغۇچىنىڭدۇر.» ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ماڭا ئارزۇدۇركىم، ئاندا ئولتۇرسام، ئىگەسىنى ساڭا سۆزلەمەگەي.» بەس، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. ئول تەختدە ئولتۇرىدىلەر ئەرسە، ئۇيقۇ ئىلتىتى، جان ئەتا قىلدىلەر. ھەق تەئالا فەرمان قىلدىكىم، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. نى ئول تەخت بىرلە ئاسمانغە ئىلتتىلەر. دىگەر گۇرۇھ ئەيتىپدۇرلەر: ئول تەخت شول يەردە چۆكتى. ھەزرەتىى موسا ئەلەيھىس. ئاندا نىشانە قىلدىلەركىم، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھىس. نىڭ قەبرەلەرى ئولدۇر..... ئاندىن ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە يەنە ۋەھى كەلدىكىم: «سېنى ئۇچ يىلدىن كېيىن پالان ۋەقتىدە ئۆز دەرگاھىمغە كەلتۇرەمەن.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ھەزرەتى يۇشەئ بىننى نونغە ۋەسىييەت قىلدىلەركىم، قاچان ئول ۋەقىت يەتتى ئەرسە، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. بىرلە خەلقنىڭ ئاراسىدىن چىقتىلەركىم ئىككۆلەن قالدىلەر ئەرسە، بىر شامال كەلدى ۋە بۇ شامالدالدىن ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. نىڭ كۆڭۈللەرىگە ۋەھم پەيدا بولدى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. بىلدىلەركىم، بۇ ئەجەل شامالىدۇر. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. بىلمەدىلەر، قورقۇپ ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نى قۇچاقلەرىغە ئالدىلەر ئەرسە، ھەزرەتىى مۇسا ئەلەيھىس. كۆڭلەكلەرى ئىچىدىن غايىب بولدىلەر، كۆڭلەك قوللەردە قالدى، ھەزرەتى يۇشەئ ھەيران بولدىلەر..... تائىفە ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتىى موسا ئەلەيھىس. بىر جەمئىفەرىشتەلەر بىرلە ئۆتۇپ بارۇر ئەردىلەر، بىر گۆر كۆردىلەركىم، ياخشى تۆشەك سالىپ، ئاراستە قىلىپدۇر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇ كىمنىڭ گۆرىدۇر؟» ئۇلار ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ ياخشى بەندەسىنىڭدۇر. ئەي موسا، خاھلايمۇسەنكم، بۇ گۆر سېنىڭ بولغاي.» ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «خاھلارمەن.» بۇلار ئەيدىلەر: «كىرىپ ياتغىلكىم ساڭا ياراغاي.» بەس، ھەزرەتىى موسا

ئەلەيھـس. ئاندا كىرىپ ياتتىلەر ۋە ئۇيقۇلادىلەر ئەرسە، روھلەرنى قەبز قىلدىلەركىم، ئول فەرىشتە مەلەكىل مەۋت ئەردىلەر. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. يۇز يىگىرمە ياشدا ئەردىلەر، خۇداي تەئالانىڭ رەھمەتىغە ئۇلاندىلەر.

فەسلى دەستان
بەلئەم باغۇرنىڭ قىسسەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. ۋەفات بولۇپ، بەنى ئىسرائىل ئول قىرىق يىلنى بايابائدا تەمام قىلدىلەر ئەرسە، ھەق سۇبھانە ۋە تەئالا ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھـس. غە پەيغەمبەرلىكنى ئەتا قىلدى ۋە فەرمان قىلدىكىم: «بەنى ئىسرائىلنىـــى بايابائدىن چىـــقارىپ، ئول شەھەرلەرگە يەتكۇرۇپ، ئول جەببارلارنى ئۆلتۇرۇپ، ئول شەھەرلەرنى فەتھ قىلغىل، ئائدىن مىسرغە يانغىل.»

ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھـس. بەنى ئىسرائىلدىن—ھەزرەتـــى يۇسۇف ئەلەيھـس. نىڭ ئەۋلادلارىدىن ئەردىلەر؛ نەسەبلەرى ئائداغكىم، يۇشەئ بىننى نون بىننى ئەفراھىم بىننى يۇسۇف بىننى يەئقۇب ئەلەيھـس. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھـس. نىڭ ئانالەرى مەريەم ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. نىڭ خاھەرلەرى ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھـس. بىرلە بارغان بەنى ئىسرائىلدىن قالماغان ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتـــى يـۇشـەئ ئـەلـەيھـس. بـۇلارنـــىڭ فەرزەندلەرىنى ئول بايابائدىن ئالىپ چىقار بولدىلەر. كالەب بىننى يوقىيا بىرلە لەشكەر راست قىلدىلەر. ئول بايابائدىن چىقـــىپ، ئول شەھەرگە يەتتىلەر، ئۇلار بىرلە جەڭ قىلىپ زەفەر تاپتىلەر؛ ئول شەھەردە جەببارلارنى ھەمە ئۆلتۇردىلەر. ئول جەببارلاردىن ھەر قايسىغە بەنى ئىسرائىلدىن ئون - يىگىرمەدىن كىشى تۇردىلەر، ھەر بىرىنىڭ گەردەنى زەربى شەمشەر بىرلە كېسىلمەدى. بەس، ئول شەھەرنى فەتھ قىلدىلەر ئەرسە، ئائدىن بەلقاغە باردىلەر، ئول ھەمەدىن ئۆلۈغ ۋە قورغانـــى مەھكەم، پادىشاھـــى ئائدا ئولتۇرۇغلۇغ ئەردى. ئائدا سىپاھ - لەشكەر بىسيار ئەردى. ئۇلار ئاراسىدا

بىر كىمەرسە بار ئەردى، مۇسۇلمان ۋە خۇداي تەئالانىڭ ئەمر - فەرمانىنى تۇتقان ئەردى، ئاتى بەلئەم بىننى باغۇر، ھەمىشە خۇداي تەئالاغە قۇللۇق قىلۇر ئەردى ۋە ئىسمى ئەئزەمنى بىلۇر ئەردى، خۇداي تەئالادىن ھەر نە تىلەسە ئىجابەت بولۇر ئەردى. بەس، بەنى ئىسرائىل ئول قورغاننىڭ مۇھاسىرە، ھەر كۇن ئول جەببارلار بىرلە جەڭ - مۇھاربە قىلدىلەر. بۇ شەھەر خەلقى بەلئەمغە يىغىلدىلەر ۋە بۇ لەشكەرنىڭ يانماقىغە دۇئا ئىلتىماس قىلدىلەركىم، بەلئەم ئەيدى: «ئول لەشكەرنى خۇدادۇر، ئاڭا يامان دۇئا قىلماق قاچان راۋادۇر؛ سىزلەر موسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىغە كىرىڭلار، ئۇلەرنى بەرھەق بىلىڭلاز؛ مەن دۇئا قىلاي تاكى ئول لەشكەرلەرنى ھەق تەئالا ياندۇرغاي.» بەس، بەنى ئىسرائىل ئول شەھەرنى ئالتە ئاي مۇھاسىرە قىلدىلەر، ھەركۇن جەڭ - مۇجادىلە قىلدىلەر. ئول بەلئەمنىڭ دۇئا قىلماقىغە جىدەل - مۇنازىرە قىلدىلەر ئەرسە، دۇئا قىلمادى. ئاخىر، پادىشاھ دار ئەتتۇردى، بەلئەمنى ئاندا كەلتۇردى؛ ئەيدى: «ئەگەر دۇئا قىلماساڭ، بۇ لەشكەرنى ياندۇرماساڭ بۇ دارغە ئاسارمەن.» بەس، بەلئەم ئۇلۇمدىن قورقۇپ دۇئا قىلماقنى قەبۇل قىلدى. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. لەشكەرنى دەرۋازەگە يىغىپ جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. بەلئەم بىر ئېشەككە مىنىپ، دەرۋازەدىن چىقىپ، تاغ تەرەفىگە رەۋان بولدى؛ تاكى ئاندا چىقىپ دۇئا قىلغاي ۋە ئول جەببارلار ھاجەتىنى راۋا قىلغاي. بەس، ئېشەكى توختاپ تۇردى، ھەر چەند سەئى قىلدى ماڭمادى. بەنى ئىسرائىل جەڭ - ماجرا قىلۇر ئەردىلەر. پادىشاھ راۋاقغە چىقىپ تاماشاھ قىلۇر ئەردىكىم بەلئەم نەئىش قىلۇر ۋە قايان بارۇر..... بەس، بەلئەم ئىسمى ئەئزەمنى يادىغە كەلتۇردى، تەھقىق بىلدىكى خەتا قىلىپدۇر. بەس، شەھەرگە ياندى..... بەلئەم بىلدىكىم، خۇدانىڭ قەھرى كېلىپدۇر. بەس، (بەلئەم پادىشاھغە) ئەيدى: «ئەگەر دۇئا ئىجابەت بولماسا، مەن بۇ لەشكەرلەرنى مىكر - تەدبىر بىرلە ياندۇراي.» بەس، ئول كۇن ئاقشامغىچە جەڭ قىلدىلەر. تاڭلاسى پادىشاھ بەلئەمنى تەدبىر قىل دەپ تەڭ قىلدى. بەلئەم ئەيدى: «ھەر لەشكەركىم ئاندا زىنا ئۇتسە، ھەق تەئالا فەتھ - نۇسرەتىنى ئاڭا بەرمەس. بەس، بۇ شەھەردە خۇشرۇي مەزلۇملەر بىسيار كۆپ ۋە غالىبدۇر. بەنى ئىسرائىل مەزلۇملەرگە ھىرس ۋە تالىبدۇر. بەس، ھۆكۇم قىلغايسەنكىم، ئول مەزلۇملەر

شەھەردىن لەشكەرگە بارغايلەر. ئەگەر ئول خەلق بۇلارغە مەيل قىلسە، بۇلار ھەم رىغبەت قىلغايلەر، تاكى ئۇلار ئاراسىدا زىنا ۋە مەئسىيەت ۋاقىئ بولغاي، زەفەر - نۇسرەت تاپماي يانغايلەر.» ئول پادىشاھ ئەمر قىلدى ئەرسە، مەزلۇملەر چىقىپ لەشكەرگە تارقادىلەر. ھەر قايسىنى بىر كىشى ئۇيگە ئالىپ بارىپ زىنا قىلدىلەر ئەرسە، ۋەبا كەلدى، ھەركىم ئول خاتۇن بىرلە يانقان يەردە ئۆلدىلەر. بەنى ئىسرائىل بۇ ۋاقىئەنى كۆرۈپ ھەمە مەزلۇملەردىن تاندىلەر ۋە زىنادىن ياندىلەر..... بۇ لەشكەردە بىر كىمەرسە بار ئەردى ئەفتهات ئاتلىغ، ھەزرەتى ھارۇن ئەلەيھ-س. نىڭ فەرزەندلەرىدىن ۋە ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. غە بۇرادەر؛ ئەيدىلەر بىسيار قۇۋەتلىك ئەردىلەر..... بەس بەنى ئىسرائىل ئەفتهاتنى ئۆزلەرىگە سەردار قىلدىلەر. ھالا جوھۇدلەر قۇربانلىقلەرىنىڭ كالا تىرەسىنى ئەفتهاتنىڭ ئەۋلادىغە نەسىبەسىنى بەرمەي، قۇربانلىق مەقبۇل بولماس دەپ ئەقىدە قىلۇرلەر. بەس، ۋەبا توختادى ئەرسە، لەشكەردىن ئىلغانىپ جەمئى قورغانغە تۇشتىلەر ئەرسە، تەمامى بەنى ئىسرائىل شەھەرگە كىردىلەر. پادىشاھ بىرلە بەلئەمنى تۇتۇپ ئۆلتۇردىلەر، شەمشەرلەر ئالىپ، تا ئاقشامغىچە قەتل قىلدىلەر. ئول كېچەسى شەنبە كېچەسى ئەردى..... تا بەنى ئىسرائىل ئول جەببارلارنى تەمام ئۆلتۇردىلەر، كېچەسى بولدى ئەرسە، فەتھ - نۇسرەت بىرلە قوندىلەر. ئەرتەسى يەكشەنبە كۈنى بولدى ئەرسە، ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھ-س. ئارام - فەراغەت بىرلە ئولتۇردىلەر. تەۋرات ھۆكمىدە غەنىمەت ھالال ئەمەس ئەردى..... غەنىمەتلەرنى تەمام كۆيدۇردىلەر. ئول غەنىمەت كۆيدۇرگەن يەرنى «جازە» ئاتاپدۇرلەر..... ئول شەھەر ئەلىيانىڭ ئەردى، ئالەمدە ئاندىن ئاباد، نېئمەت - فەراۋان يەر يوق ئەردى..... رەۋايەت قىلغان كىشى ئەيتىپدۇر: بۇ جەڭ - مۇھاربە ھەمە زەمىن شامدا بولماقى راستدۇر، ئۆزگە شەھەردە بارۇر، ئاتى «ئانى» دۇر؛ ئاندا بىسيار خەلق بۇتپەرەست ئەردىلەر. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھ-س. بەنى ئىسرائىلنى ئاندا ئالىپ باردىلەر ۋە ئول شەھەرنى ئالدىلەر، ئون ئىككى كافىرنى ئۆلتۇردىلەر، پادىشاھنى تۇتۇپ شەھەرنىڭ دەرۋازەسىغە ئاستىلەر. ئول شەھەردە تاغلار بار ئەردى، بىر تاغ بار ئەردى «ئەما» ئاتلىغ ۋە يەنە بىرىنى «جەيئۇن» ئاتارئەردىلەر. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھ-س. ئاندا لەشكەر تارتىپ باردىلەر، ئول خەلق مەسلىھەت قىلىپ، ھەزرەتى يۇشەئدىن

ئامان تىلەدىلەر ۋە ئۇلەرغە ئىمان كەلتۈردىلەر، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرنى قەبۇل قىلدىلەر. ..... ئانىڭ ئارقىسىدە بىسيار تاغلار بار ئەردى، ئاندا خەلقغە بېنەھايەت فەراۋان نېئمەتلەر بار ئەردى. ئول خەلق ھەزرەتى يۇشەئدىن ئامان تىلەپ، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىغە كىردىلەر. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. ئۇلاردىن ئۆتۈپ، مەغرىب ۋە يەمەن تەرەفىگە يۈردىلەر. ئوڭ قول تەرەفىدە بەش شەھەر بار ئەردى، ئۇلارنى «ئەرمەنى» دىر ئەردىلەر. ھەر شەھەرنىڭ بىر پادىشاھى بار ئەردى. ئول بەش شەھەرنىڭ بەش پادىشاھى جەڭ قىلماقغە بەئىت قىلىشتىلەر. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. ئۇلارغە لەشكەر تارتىپ باردىلەر، ئۇلار بىرلە قاتتىغ جەڭ قىلدىلەر، ئاخىر ئۇلارغە شىكەست بەردىلەر. ئول بەش پادىشاھ قاچىپ غارغە كىردىلەر. ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. ئول غارغە نىگاھبان قويۇپ، ئۆزلەرى قاچقان ئەرمەنلەرنى قوغلاپ بارىپ، ئۇلاردىن تولاسىنى ئۆلتۈردىلەر..... ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. ئول قاچقانلارنى سەرئەنجام قىلىپ شەھەرگە ياندىلەر. ئول بەش شەھەرنى ئالدىلەر. ئول بەش شەھەرنىڭ پادىشاھىنى كەلتۈرۈپ دارغە ئاستىلەر.

ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. ئاغرىپ ئەردىلەر. ئول ئاغرىقلەردە ۋەفات بولدىلەر. ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. يۈز يىگىرمە يەتتە يىل ئۆمۈر كۆردىلەر، ئۇلار شامدا ۋەفات بولدىلەر.

ھەزرەتى يۇشەئدىن كېيىن، بەنى ئىسرائىل مەسلىھەت قىلىپ، شەمئۇن ئەۋلادىدىن ئىككى كىشىنى پادىشاھ كۆتەردىلەر. بىرى كالەب، يەنە بىرى يوقىيا ئەردىلەر. تەمامى بەنى ئىسرائىل بۇلار فەرماندا بولدىلەر. بەس، بۇلار بەنى ئىسرائىللىنى مەغرىب زەمىندىن ئالىپ ياندىلەر ئەرسە، بارەق پادىشاھىغە كەلدىلەر. ئول كۆھىستانىكم، ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھىس. غە ئىمان كەلتۈرگەن ئەردىلەر. ئەھدىلەرنى سىندۇرۇپ، بۇلار بىرلە جەڭ قىلدىلەر. بۇلار پادىشاھى بارەقنى تۇتۇپ ئۆلتۈردىلەر؛ ئۆزگەلەرى ھەمە يەمەن، شام تەرەفىگە قاچىپ كەتتىلەر.

ئىلگەرى ئەيتىپ ئەردىم: ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ پەيغەمبەرلىكلەرى مەنۇچىھرە زەماندا ئەردى ۋە بۇ ۋاقىئەلەر تەمامى مەنۇچىھرە ۋەقتىدە ۋاقىئ بولدى. ئول پادىشاھ ئادىل ئەردى. ئانىڭ تەھماسەب

ئاتلىغ بىر ئوغلى بار ئەردى. مەنۇچىھرەنىڭ بىر قىزلەرى بار ئەردى، ئانى تەھماسەب ئالدى ئەرسە، بەس، مەنۇچىھرە غەزەپ قىلىپ، ئۇلتۇرگەلى كەلتۇردى. ۋەزىر - ئۇمەرالارى تەھماسەبنى تىلەدىلەر، ئۇلتۇرمەكنى ئۇلارغە ئۇنتتى. «مېنىڭ مۇلكۈمدىن چىقىپ كەتكىل» دەپ قوغلادى. ئول قىزنى ئالىپ قالدى، ئۆيدە ساقلار ئەردى. ئول قىز تەھماسەبدىن بىر ئوغۇل تۇغدى. بۇ ئوغۇل نارەسىدە ئەردى، تەھماسەب ئۆلدى. ئاندىن مەنۇچىھرا ئۆلدى:

ئەفراسياب كېلىپ ئەجەم ۋىلايەتلەرنى تەسەررۇف قىلدى؛ زۇلۇم - ستەم بېنەھايەت قىلدى. مەنۇچىھرەنىڭ رەسم - تەرىقەسىنى ۋەيران قىلدى. شەھەرلەرنى خەراب ۋە خەلقلەرنى ھەيران - سەرگەردان قىلدى. دەريا ۋە ئارىقلار كۆيدى، خەلقغە قەھتىلىك ۋە تەڭلىك تۇشتى. بۇ قەھتىلىك بەش يىل قالدى. ئەفراسياب ئون ئىككى يىل پادىشاھ بولدى.

تەھماسەبنىڭ ئوغلى چوڭ بولدى، ئاتى زەۋارە ئەردى، تەمامى خەلق ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. ئەفراسياب بىرلە جەڭ قىلىپ، ئىران زەمىنىدن قوغلاپ چىقاردىلەر. ئول تۈركستانغە كەتتى، ئەجەم خەلقى ئانىڭ جەۋر - ستەمىدىن نەجات تاپتى. بۇلاردىن زەۋارە بىننى تەھماسەب پادىشاھ بولدى، بېنەھايەت ئادىل، دادگىر؛ ھەرشەھەر - كەنتلەركىم، ئەفراسياب ۋەقتىدە ۋەيران بولۇپ ئەردى؛ ئاباد قىلدى. بەش يىل رەئىييە ۋە فۇقرانى خەرجىدىن ئازاد قىلدى. تاكى فۇقراغە نېئىمەتلەر فەراۋان، نەرخ ئەرزان بولدى. ئىراق كەنتىگە دەريايى دەجلەدىن ئارىق چىقارىپ، ئاڭا «زاب» ئات قويدى؛ ئانىڭ لەبىدە شەھەرلەر بىنا قىلدى، بۇل شەھەرلەرنى «مەداينىۋل ئەسبە» ئاتارلەر. باغدادىدا ئۇچ كەنت پەيدا قىلدى. ھالا ئول كەنتلەر ئابادىدۇركىم، باغدادنىڭ دەفتەرىدە، زابى ئەئلا، زابى ۋۇستا، زابى سۇفلادەرلەر. تاغلاردىن خۇشبۇي گىياھلار، خۇشروي تەراۋەتلىك گۈللەر ئۇرۇغىدىن كەلتۇرۇپ، باغ - بوستانلار، ئىمارەت - شەھەرىستانلاردا تارىماق ۋە تىكمەكنى ئول چىقاردىلەر. ئۆزىگە خاس ھەلۋا مەسەللىك لەزىز تەئاملارنى ئەتمەكنى بۇنياد قىلدى. مۇندىن ئىلگەرى ھىچكىشى بىلمەس ئەردى. ھەرىيل تۈركستانغە لەشكەر تارتىپ بارىپ، ئۇلارنى تاراج قىلىپ، مال - ئەمۋاللارنى كەلتۇرۇپ، سىپاھ - لەشكەرىگە بېرۇر ئەردى، تاكى تەمامى سىپاھ - لەشكەر، غۇلام - نەۋكەر

نېئمەت ۋە دەۋلەتدە بېھاجەت بولدىلەر. جەھان ئانىڭ قولىدا بېنەھايەت ئاباد بولدى. بىر ۋەزىرى بار ئەردى، ئەقىرىدۇن ئۇرۇغىدىن، ھەمىشە داد - ئەدل كېڭەش كۆرسەتۈر ئەردى. زەۋارە ئوتتۇز يىل پادىشاھ بولدى.

فەسلى دەستان
كەيقۇباد پادىشاھلىقى

خەبەر ۋە تارىخ دەنالارى ئاندىغ ئەيتۇرلەركىم، كەيقۇباد مەنۇچىھرە فەرزەندلەرىدىن ئەردى. تۈركستان ئوغلانلارىدىن بىرىنىڭ قىزىنى ئالدى، ئانىڭدىن بەش ئوغۇل بولدى. بىرى كەيكاۋۇس، ئىككىنچى كەيراش، ئۈچۈنچى كەي نەشىن، تۆرتىنچى كەي بەيارەس، بەشىنچى كەي ئەۋسەد. ئول كەيقۇ — باد پادىشاھ ئەردى ئەدل - داد، بۇ جەھاننى ئاباد قىلدى. بېنەھايەت ئاباد، تولا شەھەرلەر بىنا قىلدى؛ يوللارغە ھەد - فەرسەڭلەر پەيدا قىلدى.

ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. دىن كېيىن بەنى ئىسرائىل ۋاقىئەلەرى كەيقۇباد ۋەقتىدە ئەردى.

بەس، ھەزرەتى يۇشەئ ئەلەيھ-س. دىن كېيىن كالەب ۋە يوقيا ئەلەيھ-س. پەيغەمبەر بولدىلەر. بۇلاردىن كېيىن ھېرقىل ئەلەيھ-س. دۇرلەر.

قىسسە ئاندىغ ئەردىكم، ھېرقىل ئەلەيھ-س. بەنى ئىسرائىلنى غەزاتغە تەرغىب قىلدىلەر ئەرسە، ئۆلۈمدىن قورقۇپ قەبۇل قىلمادىلەر. ھەق تەئالا ئۇلارغە ۋەبا ئىبەردى، ھەر كۈنى چەندان خەلقلەر ئۆلدىلەر..... نەچەند يىلدىن كېيىن ھېرقىل ئەلەيھ-س. ئۆلدىلەر. بەنى ئىسرائىل بۇلاردىن كېيىن ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. نىڭ دىنلەرىدىن ياندىلەر. تەۋراتدىن تاندىلەر. ھەمەسى بۇتپەرەستلىككە تۇردىلەر. ھەر شەھەردە بىر پادىشاھ ئولتۇردى، بۇ تەرىقەدە چەندان يىللار ئۆتتى ئەرسە، ھەق تەئالا ئىلياس ئەلەيھ-س. غە پەيغەمبەرلىك ۋەھى ئىبەردى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىسسەلام

ھادىس ۋە ئەسەر ئالىملارى ئاندىغ ئەيتىپدۇرلىركىم، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. نى شامىنىڭ شەھەرلەرىدىن بىر شەھەرگە پەيغەمبەر ئىبەردى. ئاندا بىر پادىشاھ بار ئەردى، بۇتپەرەست ۋە ئانىڭ بەغل ئاتلىغ بىر ئۇلۇغ بۇتى بار ئەردى. خەلقنى ئاڭا سەجدە قىلدۇرۇر ئەردى. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. ئاندا باردىلەر، ئۇلارنى ھەزرەتىى موسا ئەلەيھىس. دىنلەرىغە تەرغىب قىلدىلەر، بەغلغە تابىنماقدىن مەنئ قىلدىلەر. ..... پادىشاھ ئىمان كەلتۇردى، خەلق مۇسۇلمان بولمادى. پادىشاھ بۇ خەلقنى يەكسان ئۇلتۇرەلمەدى. بەس، ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. نى ۋەزىر قىلدى. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. خەلقنى ئىمانغە دەلالەت قىلدىلەر ۋە پادىشاھ سىياسەت قىلدى، ھەرگىز بۇتپەرەستلىكنى تاشلامادىلەر. نەچەند يىلدىن كېيىن پادىشاھ مۇرتەد بولدى، يەنە بۇتپەرەستلىككە تۇردى. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. ئول پادىشاھدىن جۇدا بولدىلەر. ..... بەس، ئول يىل قەھتلىك بولدى. ئول كافىرلار بىزگە بۇ قەھتلىكنى ئىلياس سالدى دەپ، ئۇلەرنى ئۇلتۇرگەلى ئىزلەدىلەر. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. ياشۇندىلەر، ھەر كېچە ئۇيلەرىگە كېلۇر ئەردىلەر. بەس، ئۇچ يىل بۇ تەرىقەدە قەھتلىك بولدى؛ تەمامى چەررەندە - پەررەندەلەر ۋە خەلقلەر ئۇلدىلەر. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. ھەر يەردە بولسەلەر ئاندا تەئام پەيدا بولۇر ئەردى..... بىر كېچە ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. بىر پىرى زەننىڭ ئۇيىگە باردىلەر، ئانىڭ ئەلىيەسەئ ئاتلىغ بىر ئوغلى بار ئەردى، ئول گۇدەك ئاچلىقدىن ئۇلەر ھالدا ئەردى. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. ئول بالاغە نان بەردىلەر، ئول نانىنى يەپ قوپۇپ ئولتۇردى. پىرى زەن ئەيدى: «بۇ بالامنى تىرگۈزدۇڭ، مېنىڭ تەئامىم يوقدۇر، ئەمدى نە يەرگە بارسالڭ ئالىپ بارغايسەن. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. قەبۇل قىلدىلەر. ئول كېچە ئاندا بولدىلەر. ئەرتەسى ئەلىيەسەئنى ئالىپ كەتتىلەر. ھەر يەرگە بارسالەر ھەمراھ قىلدىلەر. ئۇچ يىلدىن كېيىن ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىس. ئەلىيەسەئ بىرلە ئاشكارا بولدىلەر. ..... پادىشاھ

ئەمما كۆفردىن يانمادىلەر. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىسسالام نىڭ ئۇلاردىن كۆڭۈللەرى ساۋۇدى، ئۇلارغە خەلقدىن غايىب قىلىپ بايابانداً جاي ئەتا قىلدىلەر. ھەزرەتى ئىلياس ئەلەيھىسسالام ئۆز ئورۇنلەردە قەۋملەرغە خەلىفە قىلدىلەر. ھەق تەئالا ئەلىيەسسالغە پەيغەمبەرلىك كەرەم قىلدى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسەلام

بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسالام پادىشاھلىققغە ئولتۇردىلەر. بەنى ئىسرائىل تەمام ئۇلەرغە يىغىلدىلەر. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسالام نىڭ ئاتالەرى ئىليا ئەردى. ئىليا بىننى ئەۋەيد بىننى ئابىر بىننى سەلماس بىننى مەھمۇن بىننى رام بىننى ئۆمەر بىننى فارىز بىننى يەھۇدا بىننى ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسالام قىزىل يۈزلۈك، مىش كۆزلۈك، ئوترا بويلۇق، ئاز ساقاللىغ ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرنى ھەم پادىشاھ ھەم پەيغەمبەر قىلدى؛ پادىشاھلىقلەردە ئانچە قۇۋۋەت بەردىكىم، كافىر ۋە مۇسۇلمانلاردىن ھىچكىم ئۇلەرغە خىلاف ۋە مۇنازىئەت قىلمادىلەر..... داۋۇد ئەلەيھىسسالام. نىڭ شەرىئەتلەرى يوق ئەردى. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىسسالام. نىڭ شەرىئەتلەرىگە ئەمەل قىلۇر ئەردىلەر. خۇداي تەئالا ئۇلەرغە «زەبۇر» ئىنبەردى، ئول «زەبۇر» دا شەرىئەت ئەھكامى يوق ئەردى. «زەبۇر» دا ھەمد —سەنا، ستايەش خۇدا ۋە پەند ـ مۇۋائەزە ئەردى. ھەق تەئالا داۋۇد ئەلەيھىسسالام. غە ئانداغ ياخشى ئاۋاز كەرەم قىلىپ ئەردىكىم، ئاندىن ياخشى ئاۋاز ھىچكىم ئىشتىمەگەيلەر. ئەگەر سەۋتى ـ سەدا قىلسەلەر ھەۋادا قۇشلار ئىشتىپ توختار ئەردى، ئۇلەرغە تەسبىھ ئەيتىپ تۇرار ئەردى. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىسسالام. بەندەئى فەرمانىدار، پادىشاھلىقدا ئادىل، نىكۇكار. توقسان توققۇز كۆجلەرى بار ئەردى. ئۇچ تەرىقە روزگار ئۆتكەزۇر ئەردىلەر. ئانداغكىم، بىر كۈن تائەت ـ ئىبادەت قىلۇر ئەردىلەر، بىر كۈن ئەدل ھىكمەت ۋە سەلتەنەت كۆرگۈزۈر ئەردىلەر، بىر كۈن ھالال جۇفتلەرى بىرلە ئەيش

- ئىشرەتدە دەين بېرۇر ئەردىلەر. ھەمىشە «تەۋرات» يا «زەبۇر» ئوقۇر ئەردىلەر: «تەۋرات» دا بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر دەرەجە - مەرتەبەلەرنىڭ كۆرۈپ، ئەيتۇر ئەردىلەركىم: «پەرۋەردىگارا، مېنى ھەم ئول مەرتەبە - دەرەجەگە يەتكۈرگىل!» خۇداي تەئالا فەرمان قىلدى: «يا داۋۇد، ئۇلار بۇ مەرتەبەنى ھەلاغە سەبر قىلماقدىن تاپتىلەر. ئانداغكى، ئىبراھىمنى ئوتغە مۇبتەلا قىلدىم، ئىسمائىلنى ئۆلتۈرمەككە ئىبتىلا قىلدىم، يەتتۇبنى فىراق ئوتىغە گىرىفتار قىلدىم، يۇسۇفكە چاھ - زىندان ۋە قۇللۇق - بەندىلىكنى ھەلا قىلدىم، مۇسانى ئىجارىگە كىرمەك ۋە جان ۋەھمى - فىرئەۋن ھەلاسغە مۇبتەلا قىلدىم، ئەييۇبنى قۇرت ھەلاسغە مۇبتەلا قىلدىم ۋە فەرزەندلەرىنى ھەلاك قىلدىم ئەرسە، بۇلار سەبر قىلدىلەر.» ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، مەن ھەم سەبر قىلۇرمەن، ھەلا ئىبەرگىل، تاكى ئۇلارنىڭ مەرتەبە - دەرەجەلەرىنى تاپغايمەن.» ھەق تەئالا دۇئالەرىنى ئىجابەت قىلدى. نەچەند روزگار ئۆتتى ئەرسە، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. بۇ دۇئالەرىنى فەرامۇش قىلدىلەر. بەس، بىر كۈن نەماز ئۆتەر ئەردىلەر، ئىبلىس بىر كەبۇتەر سۇرەتىدە ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. نىڭ ئالدىلىردە ئولتۇردى. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. قول سۇندىلەر ئەرسە، ئۇچۇپ كەتتى. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. تۇتۇلۇكدىن باشلەرىنى چىقارىپ قارادىلەر ئەرسە، سازايلەرى ئۆگزەسىدە بىر مەزلۇم كۆردىلەر، باشىنى تاراپ ئولتۇرادۇر. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. نىڭ كۆڭۇللەرى ئانىڭ بىرلە قالدى. ئول مەزلۇم ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. غە باشىنى ئىرغاتتى ئەرسە، تەمام ئەئزاسىنى ساچى ياپىپ ئالدى. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. يانىپ ئولتۇردىلەر. ئەمما كۆڭۇللەرىگە ئىزتىراب تۇشتى. سوردىلەركىم: «ئول كىمنىڭ كۆجىدۇر؟» ئەيدىلەر: «ئوريانىڭ ئوغلى غازى ئاتلىغ بىر كىمەرسەنىڭ كۆجىدۇر، ئوريا ئەزدىيانىڭ ئوغلى؛ ئول مەزلۇمنىڭ ئاتى سانىڭ، ئىلياسنىڭ قىزىدۇر، پەيغەمبەر نەسلىدىن، ئوريا پادشاھ ئۇرۇغىدىندۇر.» بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. سەئەرنىڭ كافىرلارى بىرلە غازات قىلغالى يۇزمىڭ لەشكەر ئىبەردىلەر. خاھەرزادەلەرى بار ئەردى بەماھ بىننى سوريا ئاتلىغ، ئانى سىپەھسالار قىلدىلەر. ئوريا ھەم ئول لەشكەردە ئەردى. بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھ-س. بەماھغە نامە ئىبەردىلەركىم: «ئوريانى تۇغدار قىلغىل.» رەسم

ئاندا‌غ ئەردىكسم، تۇغدار ھەرگىز لەشكەردىن يانماس ئەردى، يا شىكەست تاپىپ ئۆلەر ئەردى، يا زەفەر تاپىپ لەشكەر بىرلە يانار ئەردى. نامە بەماھغە يەتتى ئەرسە، ئوريانى ئەلەمدار قىلدىلەر. بەس، لەشكەرلەر زەفەر تاپىپ ئۇچۇنچى كۇنى ئوريا ئۆلدى. بۇ خەبەر كۆجىگە يەتتى ئەرسە، ماتەم تۇتۇپ ئەزادار بولدى. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. غە ۋەئدە قىلغان ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئىككى كىشى ئىبەردىلەر ئەرسە. ئول مەزلۇم ئەيدى: «قەبۇل قىلۇرمەن، بەشەرتىكى، مەندىن ئوغۇل بولسە، ئۆز ئورنىدا خەلىفە قىلسۇن.» بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. بۇ شەرتلەرى بىرلە نىكاھلەرىغە ئالدىلەر. بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. نىك يۇز كۆجىلەرى بولدى. «تەۋرات» ھۆكمىدە ھەر قانچە خاتۇن ئالماق رەۋا ئەردى، بەشەرتىكى ھەممەسىنى بەرابەر تۇتسەلەر. بەس، داۋۇد ئەلەيھىس. ئول مەزلۇمدىن بىر ئوغۇل تاپتىلەر، سۇلەيمان ئات قويدىلەر. قاچانكىم چوك بولدىلەر ئەرسە، ئۆز ئورۇنلەردە خەلىفە قىلدىلەر. بەس، ئول مەزلۇم بار ھامىلە بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا ئىرادە قىلدىكسم، ھەزرەتى داۋۇت ئەلەيھىس. نى ئۆتكەن گۇناھدىن ئاگاھ قىلغاي..... خۇداي تەئالانىك دەرگاھىدا شەرمەندەلىكدىن ئول غەم - ئەندۇھ ئۇلەردىن كەتمەدى. ھەمىشە ئول تەرىقەدە نالە - ئەندۇھدە ئەردىلەر. ئول گۇناھلەرىنى ئالا قانلەرىغە پۇتۇپ ھەر بارە ئاڭا باقىب يىغلادىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئارزۇ قىلدىلەركىم، كەسىبدىن ھالال يىگەيلەر. دۇئا قىلدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا زىرپھ ئەتمەكنى بۇيرۇدىلەر. تۇمۇرنى قوللاردا مۇم ۋە خېمىردەك مۇلايىم قىلدىلەر. جىبە ئەتمەكنى تەئلىم بەردىلەر، ھالقانى ھالقاغە قايداغ بەند قىلىنۇر ۋە ھالقانىك مىخلارى قايداغ ئېتىلۇر - ھەمەنى تەئلىم بەردىلەر. بۇ مەزمۇننى ھەق تەئالا «قۇرئان» دا خەبەر بېرىپدۇر..... ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. بىلمەس ئەردىلەر. لېكىن ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئەتكەن زىرپھلار خەزىنەدە بىسيار ئەردى، جەك كۇنلەرى خەلقغە كىيدۇرۇر ئەردىلەر.

ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئۆمۇرلەرى يۇز يىل ئەردى، قىرىق يىل پادىشاھلىقدا ئەردىلەر. پادىشاھلىقلاردا ئون بەش يىل ئۆتكەندىن كېيىن، بەنى ئىسرائىلغە ۋەبا كەلدى، ئۆلدىلەر. بەئزىلەر قەھەتلىك بولدى دەپدۇرلەر. بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. بەيتۇل مۇقەددەسدە

ئولتۇرىدىلەر. مەسجىدى بەيتۇل مۇقەددەس يوق ئەردى، بىر كەڭرۇ يەر ئەردى. بەس، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. بەنى ئىسرائىل بىرلە جەمئى بولدىلەر. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇ مۇبارەك يەردۇركىم مۇندا بىر مەسجىد بىنا قىلىپ، خۇداي تەئالاغە ئىبادەت قىلغايمىز.» بەس، مەسجىد ئىبتىدا قىلدىلەر، تەمام بولماغان ئەردى، ئۇمۇرلەرى ئاخىر بولغان ئەردى. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. غە ۋەسىيەت قىلدىلەركىم: «بۇ مەسجىدنى تەمام قىل.» بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. دېۋلەرگە بۇيرۇدىلەر، ئول مەسجىدنى سەنگى رۇخامدىن ئەنتى. ھەر تۇركۇكى يىگرمە گەزدۇر. ئوتتۇز گەز پۇتۇن تاشنى يونۇپ ئەتكەندۇرىلەر. بۇ تەرىقە ھەزرەتى سۇلايمان ئەلەيھىس. ئول مەسجىدنى تەمام قىلدىلەر. ئول مەسجىدكە بىر شەرافەت كىفايەتدۇركىم، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. بىنا قىلدىلەر. مەسجىدى دەمشق ھەم ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىك بىنالەرىدۇر. بو ئىككى مەسجىد ھالاھەم ئول تەرىقەدە تازادۇر. تاش تۇگرۇكلەردىن مەئلۇم بولۇپ تۇرادۇر، ئول ئادەمىزات قولىدىن كەلگۇدەك ئەمەس.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى لوقمان ھەكىم قىسسەلەرى

ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. روزگارىدا، ھۇكەمائى ۋەقتىدە لوقمان ئەردىلەر. لوقمان ھەكىم شەھەرى ئاتەبەدىن ئەردىلەر. ئىلگەرى قۇل ئەردىلەر. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. پەيغەمبەر بولۇپ، ئۇچۇنچى يىلى ھەق تەئالا ھىكمەت كەرامەت قىلدى. ئاندىن، ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. نىك خىزمەتلەرىگە كەلدىلەر. ئوتتۇز يىل ھەمراھ بولدىلەر. ھەزرەتى داۋۇت ئەلەيھىس. غە بۇلەرنىك ئىلىم - ھىكمەتلەرىدىن تولا مەنفەئەتلەر ھاسىل بولدى. تا ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. زەمانەلەرىغچە تىرىك ئەردىلەر.

مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتىپدۇرلەر: بىر كۇن ھەزرەتى لوقمان ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. نىك قاشلەرىدە ئولتۇروپ ئەردىلەر. ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. زىرىھ ئەتتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى لوقمان بىلمەدىلەركىم نە

قىلۇرلەر. سورىماق ئىلمۇ دانىشمەن ئەمەس دەپ. خامۇش تۇلتۇرىدىلەر. بەس، ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىس. زىرىھنى تەمام قىلىپ، ھەزرىتى لوقمانغە بۇيرۇدىلەركىم: «كىيگىل، تا كۆرەيكىم نىمە ئەيىبى باردۇر.» بەس، ھەزرىتى لوقمان كىيىدىلەر ئەرسە، ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ھەرب - جەڭگە ياخشى ئىگىندۇر.» ھەزرىتى لوقمان ئەيدىلەر: «خامۇشلۇق ھىكمەتىدۇركىم ئانى ئەمەلگە كەلتۇرگۇچى كامىدۇر.»

ھەزرىتى لوقماندىن ھىكمەت كىتابلارى بىسيار ئەردى. لېكىن مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتىپدۇرلەركىم، ھېچ نۇسخە ئول كىتابلاردىن مۇندا كەلتۇرمەپدۇر. چۇنكى غەرەزى بەيان تارىخ ئەردى، ھەر كىمنىڭ ئۇمرىنى ۋە قىلغان كارگەردارلارنى ئەيتماق ئەردى.

فەسلى دەستان
ھەزرىتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلامنىڭ قىسسەلەرى

بەس، ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىس. دىن كېيىن ھەزرىتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. تەختغە ئولتۇردىلەر. تەمامى بەنى ئىسرائىل بۇلەرنىڭ پادشاھلىقلەرىغە جاندىل بىرلە ئىتتىفاق قىلدىلەر. ھەزرىتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. ئاتالەرى روزگارىدا پادشاھى خەلىغە بولغان ئەردىلەر. ..... ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىس. غە ھەم دادخاھ كەلسە، ھەزرىتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. دىن سوراپ ئىتتىفاق بىرلە ھۆكۈم قىلۇر ئەردىلەر. ئاندىن ئاغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرۇر، تەفسىرى بۇدۇركىم: داۋۇد ۋە سۇلەيمان ھۆكۈم قىلدى قوي يىگەن دېھقان زىرائەتىگە، مەن ئىككىلەسىغە ئىلمى ھىكمەت قىلىپ بەردىم. قىسسە ئاندىن ئەردىكىم، بىر كۈن ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئولتۇرۇر ئەردىلەر، خەلق ئۇلەرغە يىغىلدىلەر. بىر كىمەرسە ئەيدى: «يا داۋۇد ئەلەيھىس.، بۇ ئادەم زىرائەتىمگە قوي سالىپ تولاسىنى يىدۇردى، مۇنڭا نىمە ھۆكۈم قىلۇرسەن!» ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «زىرائەتنى قىممەت قىلىڭلار، نە مىقدار زىرائەتنىڭ قىممەتىگە نۇقسان

قىلىپدۇر، ئول مىقدارغە قوي ئالغىل.» بەس، بۇ ھۆكۈمنى ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. غە ئەرز قىلدىلەر. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇ ياخشى ھۆكۈمدۇر، لېكىن مۇندىن خوبراق يەنە بىر تەرىقە ھۆكۈم ھەم باردۇر. ئول زىرائەتنى قوي ئىگەسى باقسە، زىرائەت يىگەن قويلار زىرائەت ئىگەسىدە تۇرسە، تا زىرائەت ۋەقتىخچە سۈت ۋە يۇڭى، قوزىسى مۇنىڭ بولسە، زىرائەت ۋەقتىدە ئول قويىنى ئالسە، بول زىرائەتنى ئالسە، ئىككىلەسىگە زىيان كەم بولغاي ئەردى.» ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. بىسيار شاد بولدىلەر، ئىلگەركى قەۋللەرىدىن يانىپ، بۇ قەۋلغە ھۆكۈم قىلدىلەر.

ئەيدىلەركىم، بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. دۇئا قىلىپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، مېنى مەغفىرەت قىلغىل، ماڭا ئاندىغ مۇلۇك بەرگىلكىم مەندىن كېيىن ھىچكىمگە مۇيەسسەر بولماغاي.» بەس، دۇئالەرى ئىجابەت بولدى. خۇداي تەئالا ئانچە مۇلۇك بەردىكىم، ئىلگەرى ھەم ئاندىغ كىشىگە بەرگەن ئەمەس ئەردى. شامالنى مۇسەخخەر قىلدى، تەمامى زىيجاننى ئۇلەرغە فەرمانىدار قىلدى، تەمامى قۇشلار زەبانىنى تەئلىم بەردى، دېۋلەرنى مۇسەخخەر قىلدى. تاكى مەسجىدى بەيتۇل مۇقەددەس بىنا قىلدىلەر. ھەر ئىشكى ئادەم فەرزەندىنىڭ قۇدرەتى يەتمەس، ئانى دېۋلەرگە قىلدۇرۇر ئەردىلەر. ھەر كىمكى ئۇلەرنىڭ خاس تابىئلارى ئەردىلەر، ئۇلارغە كۆلدەك تاش ئاياقلارنى قىلدۇردىلەر ۋە ئۆزلەرگە مۇنداغ ياغاچ تاباقلارنى ئەتتۇردىلەر. بەئزى دېۋلەرنى غەۋۋاسلىقغە بۇيرۇدىلەر تاكى دۇرر-گەۋھەر، لەئل - جەۋاھىرلەرنى ئالۇر ئەردىلەر. ھەر بارە دېۋلەرگە غەزەب قىلسەلەر تاشنى ئىككى پارە قىلىپ، ئاراسىغە دېۋلەرنى ئالىپ دەريا غە سالۇر ئەردىلەر.

قىسسەئى بىلقىس

ئاندا غدۇركىم، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. غازاتغە مايىل ئەردىلەر ..... بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. غە بىر پادىشاھ بۇتپەرەستدىن خەبەر قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. ئول بىساتدا ئولتۇرۇر ئەردىلەر (ئاندا غ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ

بىر بىساتلەرى بار ئەردى، نەچەند فەرسەڭ، تەختلەرنى ئاندا قويار ئەردىلەر ……) چەندان ئادەم ۋە پەرىلەرنى ئاندا ئولتۇرغۇزۇپ، شامالغە ئەمر قىلدىلەر. شامال ئالىپ يۈردى. مەككەگە يەتتىلەر، «ئاندا قوي» دەپ فەرمان قىلدىلەر، تەۋاف ئادا قىلدىلەر. ئاندىن سەبا تەرەفكە يۈزلەندىلەر، ئول بايابان تاغ ئەردى. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھ-س. زەمىنى سەباغە يەتتىلەر. ئاندا بىر مەزلۇم بار ئەردى، بىلقىس ئاتلىغ، مەھبۇبى زەمان ۋە مەلىكەئى دەۋران ئەردى. ئاتاسى ئەرەبدىن. ئاتى مەنسۇھ ئەردى؛ ئاناسى پىر ئەردى، ئاتى جەراد بىنتە بەلئەم، تەمامى سەبا خەلقى ئانىڭ فەرمانىدا ئەردى؛ بىسيار ئاقىلە ۋە تەدبىرلىك ئەردى، ئافتابپەرەست ئەردى. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھ-س. نى بىلمەس ئەردى. بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھ-س. بىر بايابانغە تۇشتىلەر، ئاندا قۇشلار ئارا ھۆدـ ھۆدنى كۆرمەدىلەر. «نە ۋاقىئدۇر ھۆد ھۆدنى كۆرمەسمەن. مەگەركى ئول غايىبدۇر، مەن ئاڭا قاتتىغ ئەزاب قىلۇرمەن يا ئۆلتۇرۇرمەن! يا غايىب بولغانىغە ۋەجھى ـ دەلىل ئەيتسۇن!» بەس، ۋاقىئدا ھۆد ھۆد ئاندىغ ئەردىكىم، ھۆد ھۆد تەشنا بولۇپ، سۇ ئىزدەپ بارغان ئەردى؛ ئاندىغ بوستان، گۈلى رەيھان، ئابى رەۋان مۇندىغ ياخشى مەكان ـ مەنزىللەرنى كۆردى. بىلقىسنى كۆردىكىم، بىر تەخت ئۆزرە ئولتۇرۇپدۇر؛ بىر ھۆدھۆد ئالىدا تۇرۇپدۇر. ئول ھۆدھۆد بول ھۆدھۆدغە ئەيدى: «قاندىن كەلدىڭ؟» ئەيدى: «ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھ-س. بىنىى داۋۇد ئەلەيھ-س. قاشلەرىدىن كەلدىم، ئۇلەر ئاندىغ پادىشاھدۇرلەركىم، روي زەمىنده ئاندىغ پادىشاھ يوقدۇر.» ئول ھۆدھۆد ئەيدى: «مېنىڭ پادىشاھىمدىن ئۇلۇغ ئەمەسدۇر.» بۇ ئەيدى: «سېنىڭ پادىشاھىڭنىڭ تەسەررۇفى قانچەلىك يەرگە يۇرۇر، قايسى دىندەدۇر؟» دەپ ھەمەنى سوراپ ئالدى. يانىپ ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھ-س. قاشلەرىغە كەلدى. ئەيدىلەر: «قايدا ئەردىڭ؟» ھۆدھۆد ئېيدى: «سەن بىلمەيدۇرغان يەرلەرنى كۆرۇپ، ساڭا خەبەر كەلتۇردۇم» دەپ ئول دىيارنىڭ ئاباد، خۇش ھەۋا، باغ ـ بوستانلارىنىڭ فەرەھ ـ ئەفزالىقىنى بەيان قىلدى. ۋە يەنە ئەيدى: «ئول سەبا خەلقىنىڭ پادىشاھىنى بىر مەزلۇم كۆردۇمكى، تەختدە ئولتۇرۇپدۇر. ئول قەۋمى بىرلە ئافتابغە باش ئۇردىلەر» دەپ، ھۆدھۆد ھەق تەئالانى تەئزىم بىرلە ياد قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھ-س. ھۆدھۆدغە غەزەب

قىلمادىلەر؛ شامالغە ئەمر قىلدىلەر، ئول بىساتنى زەمىنى سەباغە يەتكۈرۈپ قويدى.

بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. ئەھلى سەبانى مۇسۇلمان قىلماقنى قەسد قىلدىلەر. ھۆدھۆدغە ئەيدىلەر: «بۇ سۆزنى راست ئەيدىڭ يا يالغان، ئەۋۋەل مېنىڭ نامەمنى ئالىپ بارغىل، ئۇلار ئاراسىغە سالغىل، ئۇلار نە جاۋاب ئەيتۇر. ئىشتىپ يانغىل.» بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نامە پۈتۈپ مۆھۈر باسىپ بەردىلەر. ھۆدھۆد تۇمشۇقىدا كۆتەرىپ، شەھەرى سەباغە يەتتى، بوستانى بىلقىسغە كەلدى. ئول تەمامى كەنىزەكلەر بىرلە تەختدە ئولتۇرۇر ئەردى. بىلقىس قورقتى ۋە ئەيدىكم: «ئۇلۇغ پادىشاھ بولغاي، ئاڭا قۇش فەرمان تۇتۇپ ئەلچى بولغاي.» بەس، دەرھال سەردارلارغە كىشى بۇيرۇدى. ئانىڭ مىڭ سەردارى بار ئەردىكىم، ھەر قايسىنىڭ مىڭ خىزمەتكارى بار ئەردى. تەمامى سەردارلارنى چىرلاپ ئەيدى: «ماڭا ئۆزۈمدىن ئۇلۇغ پادىشاھدىن نامە كېلىپدۇر» دەپ نامەنى ئاچتى. ئول نامەنىڭ مەزمۇنى بۇ ئەردىكىم: ئۆزۈڭنى مەندىن ئۇلۇغ بىلمەگىل، مېنىڭ دىنىمغە كىرگىلكىم دىنىم دىنى ئىسلامدۇر. كىبر بىرلە مۇسۇلمانلىق ھەرگىز جەمئ كەلمەس. بەس، بىلقىس ئەيدى: «سىزلەر مەسلىھەت قىلىڭلار، مەن ھېچ ئىشنى سىزلەردىن بى ئىتتىفاق قىلمادىم.» بۇلار ئەيدىلەر: «تەمامى سىلاھ - لەشكەر، زور باز ۋە دىلاۋەرلىك بىزدە باردۇر. ئەمر - فەرمان سەندەدۇر. قايداغ فەرمان قىلۇرسەن؟» بىلقىس ئەيدى: «سىزلەر ئىشتىكەنمۇكىم، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نە كىشىدۇر؟» بۇلار ئەيدىلەركىم: «ئۇلەر پادىشاھدۇرلەر. بەنى ئىسرائىلدىن بىر پادىشاھنىڭ ئوغلىدۇرلەركىم، تەمامى ئىنسۇ جىن، دېۋ - پەرى، شەياتىن، ھەمە زىيجان ئانىڭ فەرمانىدەدۇر. ئۆزلەرى ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنىلەردە. خەلقىنى ئول دىنغە باشلار.» بىلقىس ئەيدى: «قورقارمەنكىم پادىشاھلار شەھەر ئالسىلەر خەراب قىلۇرلەر. ماڭا مەئقۇل ئولكىم، تۆھفە سوغا ئىبەرگەيمەن. ئەگەر قەبۇل قىلسە، ئاڭا باقىپ يەنە بىر مەسلىھەت كۆرگەيمەن.» بۇ سۆز ھەمەسگە مەئقۇل، دىلىپەزىر تۇشتى. بەس، بىلقىس ھەدىيە - سوغا راست قىلدى. ئەيتىپدۇر: ئىككى خىشت ئالتۇن، ئىككى خىشت كۈمۈش، يەنە بىر كۈمۈش قۇتى بار ئەردىكىم ئىچىدە بىر قىزىل ياقۇت ئەردىكىم ئاندىن چوڭ ياقۇت

بولماغاي. همچ ياقۇتنى تىشىپ ئىشلەتمەكنى بىلمەس ئەردىلەر ۋە ئالماسنى هىچكىم كارغە كەلتۈرەلمەس ئەردىلەر. ئول قۇتىغە قۇفل سالىپ، ئەلچىسىگە بەردىلەر. ئەيدىلەركىم: «بۇ تۆھفە - هەدىيەلەرنى ئالىپ بارغىل، هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. نىڭ ئالدىلەرىدە قويغىل. سورغىلكىم بۇ قۇتىدا نەبارداۇر؟ ئەگەر ئاچىپ ئىچىدەكىنى بىلمەسە، يەنە ئالىپ كەلگىل. ئەگەر قۇفلىنى ئاچىپ ياقۇتنى ئالسە سورغىلكىم ياقۇت نېچۈك تېشىلۇر؟ ئەگەر بىلمەسەلەر ئالىپ مۇندا كەلتۈرگىل، مەن كۆرسەتىپ بەرگەيمەن.» يەنە يۇز قۇل، يۇز كەنىزەك ئىبەردى، هەمەسى بىر دەك ئەردىكىم، هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. غە ئەيعىل: بۇ غۇلاملارنى كەنىزەكدىن، بۇلار تىشىسىنى ئەركەكىدىن ئىمتىياز قىلغىل. ئەگەر ئايرىپ بىلسە بېرىپ كەلگىل؛ ئەگەر ئىمتىياز قىلماسا ئالىپ كەلگىل. ۋە يەنە سورغىل: ئول نەدۇركىم تەشنانى قاندۇرۇر ئاسمان سۇيى، يەر سۇيى ئەمەسدۇر.» بەس، بىلقىسنىڭ ئەلچىسى بۇ تۆھفە - هەدىيەلەرنى، بۇ سۆز - مەسئەلەلەرنى ئالىپ راۋان بولدى ئەرسە، هەزرەتى جەبرائىل ئەلەيهىس. دەرهال هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. نىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر ۋە ئەلچىنىڭ ئەھۋالىدىن ئاگاھ قىلدىلەر. بەس، هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. تەخت - كۆرسىلەر قويۇپ، ئۆزلەرى باشلاپ تەمامى خەلق جابەجا ئۆز ئورنىدا ئولتۇرۇپ، تەمامى قۇشلار هەۋادا سايە قىلىپ تۇرۇپ ئەردى. ئەلچى يېتىپ كەلدى. هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. بۇيرۇدىلەر تاكىم ئورۇن بەردىلەر. ئەلچى مۇنداغ ئۇلۇغ دەرگاھ دەبدەبە، بۇ تەرتىپ بارگاھ - زەمزەمەنى كۆرۇپ، شەرم - هەيادىن مۇن خىشتەك سارغارىپ، ئول خەۋىشلەرنى ياشۇردى. بىلقىسنىڭ ئەرز - پەيامىنى، كەنىزەك - غۇلامىنى كەلتۈردى. هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. ئەيدىلەر: «ئول خىشت هاي زەربىن ۋە سىيمىنى شەرم - هەيادىن ياشۇردۇڭمۇ؟» ئەلچى ئۆز هالىغە ئىقرار قىلدى. هەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيهىس. ئەيدىلەر: «ماڭا مال - دۇنيانى ۋەسىلە قىلۇرسەنمۇڭكىم. هەق تەئالا ماڭا بەرگەن مۇلۇك - مال ئۇلۇغراقدۇر سەن كەلتۈرگەن نەرسەلەردىن. سەن ئەيتقان سۇ ياخشى خۇيدۇر هىچكىم ئىچمەپ قانماس، مەگەر ياخشى خۇي بىرلە زەهەر ئىچۈرسە سىيراب ۋە نافە بولۇر. ئول قۇتىدا بىر دانە ياقۇتدۇر ناسۇفتە؛ پادىشاهىڭ ماڭا ياقۇت تەشمەكنى

تەئلىم بېرۇرمەن دەپ خىيال قىلىپدۇر.» دەپ دېۋلەرنى بۇيرۇدىلەر، ئالماس كەلتۇرۇپ، ئول ياقۇتنى تېشىپ بەردى؛ ئول كەنىزەكنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ بەردىلەر. ئول تۇھفە - ھەدىيەلەرنى قولىغە بېرىپ، ئەيدىلەر: «يانغىل، مەن ئانداغ سىپاھ - لەشكەر بىرلە بارۇرمەنكىم ئاڭا تاقەت كەلتۇرەلمەس. مەن ئۇلارنى خار - زار، شەھەردىن چىقارۇرمەن.» بەس، ئەلچى يانىپ باردى ئەرسە، بىلقىس تەمامى لەشكەرى بىرلە، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. غە ئىمان كەلتۇرگەلى بارۇر بولدى. بىلقىس ھەر بار سەفەر قىلسە يەتتە تۆمۇر ئۆي بىرلە كۆچەر ئەردى، ئول ئۆيلەرگە قۇفلىلارنى سالىپ، مىڭ كىشى مۇئەككەل قىلىپ ئەردى. بىلقىس شەھەرىنىڭ ۋە ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. تۇشكەن يەرنىڭ ئاراسى ئون ئىككى كۇنلۇك ئەردى. بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. ئىشتىتىلەركىم، بىلقىس بىر كۇنلۇك يەرگە كېلىپدۇر. قەسد قىلدىلەركىم، خۇداي تەئالانىڭ قۇدرەتىنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى كۆرسەتكەيلەر، بىلقىس سىدق - ئىخلاس بىرلە ئىمان كەلتۇرگەي. بەس، ئىنسۇجىن، دېۋ - پەرى تەمامى خەلايىقلارنى يىغدىلەر. ئەيدىلەر: «كىمدۇركىم بىلقىسنى ئۆزىچە كېلىپ مۇسۇلمان بولماسدا تەخت - بەختى بىرلە ماڭا كەلتۇرگەي.» بەس، ئەيتىپدۇر، ئىنسۇجىن ئۇلۇغىدىن بىرى ئەيدى: «سەن ئورنۇڭدىن قوپغۇنچە بىلقىسنى كەلتۇرگەيمەن.» ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. ھەركۇن خەلقغە نەھار بېرىپ، چاشت ۋەقتىدە تەختىدىن قوپار ئەردىلەر. بىلقىسنى پەرىلەردىن يا دېۋلەردىن كەلتۇرمەكنى خاھلامادىلەر. ئەيدىلەر: «مۇندىن چۇستراق كەلتۇرمەكنى خاھلارمەن.»

بەس، ئادەمىزاددىن بىر كىمەرسە بار ئەردى، ئەشمۇئىل ئەۋلادىدىن، ئانالەرى ھەزرەتى يەئقۇپ ئەلەيھەس. ئۇرۇغلەرىدىن ئەردى، ئاتى ئاسەف بىنىنى بەرخىيا ئەردى. ئىسمى ئەئزەمنى بىلۇر ئەردىلەر. ئۇلەر ئەيدىلەركىم: «كۆز يۇمۇپ ئاچقۇنچە كەلتۇرۇرمەن.» بەس، ئاسەف سەجدەگە باش قويدىلەر، ئىسمى ئەئزەمنى ئوقۇپ دۇئا قىلدىلەر. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. بىلقىسنى تەختىلەرى بىرلە ئالدىلەردە كۆردىلەر. بەس، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. ئەيدىلەر: «بۇ پەرۋەردىگارىمنىڭ فەزل - كەرەمىدۇركىم، مۇندا قۇدرەت - قۇۋۋەتىنىڭ دەخلى يوقدۇر.».....

بىلقىس ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھەس. نىڭ ئالدىلەرغە بارىپ ئىمان

ئەيتتى، مۇسۇلمان بولدى. بەس، بىلقىسنىڭ ئۆيلەرىگە ياندۇردىلەر، لەشكەرىنى مۇسۇلمان قىلدىلەر، ئانى نىكاھلەرىغە ئالدىلەر. ھەزرەتنىڭ سۇلەيمان ئەلەيھىس. ئانىڭدىن بىر ئوغۇل تاپتىلەر. ئاتىنى راۋەد قويدىلەر.

ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ كۆجلەرى بار ئەردى، ئۇچ يۈز ئازاد ۋە يەتتە يۈز كەنىزەك.

ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ بىرئەنگۈشتەرى بار ئەردىكىم، ئاندا ئىسمى ئەئزەم يازىغلىغ ئەردى؛ تەمامى قۇشلار ھەۋادا، دېۋ - پەرىلەر دەشت - سەھرادا، ھەمە چەررەندە - پەررەندەلەر خۇشك - دەريادا، ئول ئەنگۈشتەرنىڭ خاسىيەتىدىن ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. غە فەرماندار ئەردىلەر. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ بىر ئوغلانلەرى بار ئەردى، جەراڑە ئاتلىغ؛ ھەر بار قەزاي ھاجەتدە ۋە مەھەل جەنابەتدە ئەنگۈشتەرنى ئول ساقلار ئەردى.....

فەسلى دەستان
ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلامنىڭ ۋەفاتلەرى قىسسەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ ئۆمۇرلەرى ئەللىك بەشكە يەتتى، قىرىق يىل پادشاھلىقدە ئۆتتى ئەرسە، ئاندىن ئەجەل يەتتى. دېۋلەرگە مەسجىدى بەيتۇل - مۇقەددەسنى ئەتكەلى بۇيرۇپ ئەردىلەر، ئۆزلەرى ھەم ئاندا باردىلەر، بىر - ئىككى ئاي ئاندا ئىبادەتكە مەشغۇل ئەردىلەر. بىر كېچە - كۈندۈزنى بىر رەكئەت نەماز بىرلە ئۆتكەزۇر ئەردىلەر. نەمازغە تۇرغانلەردە ھىچ ئافەردە ياۋۇق بارالماس ئەردىلەر. ئەگەر دېۋلەر ئالدىلەردىن ئۆتسە ئاسماندىن ئوت كېلىپ، ئول دېۋنى كۆيدۇرۇر ئەردى. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نەمازغە تۇرغاندا مىھرابلەردىن بىر دەرەخت ئۇنۇپ، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. غە سۆزلەر ئەردى. بەس، ھەر كۈن نەمازغە تۇردىلەر ئەرسە، بىر دەرەخت ئۇندى، ئەجەب نازۇك ۋە نەۋبەر. ئانىڭدىن سوردىلەر: «نە دەرەخت سەن، نەئىشغە يارارسەن؟» دەرەخت ئەيدى:

«مەن بەيتۇل مۇقەددەسنى خەراب قىلغالى يارامەن. مېنى كېسىپ ئەسا قىلغىل، ئاڭا تايىنىپ تۇرۇپ نەمازئەدا قىلغىل.» ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. بىلدىلەركىم ئۆلۈم ياۋۇق يېتىپدۇر. چۈنكى مەن تىرىك باردۇرمەن، بەيتۇل مۇقەددەس ۋەيران بولماغاي.» بەس، ئول دەرەختنى ئەسا قىلدىلەر، ئاڭا تايىنىپ نەماز ئوتەر ئەردىلەر. مەسجدى بەيتۇل مۇقەددەس تېخى ناتەمام ئەردى. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ بىسيار ئىشلە گۈلۈكلەرى بار ئەردى. بەس، ئەندىشە قىلدىلەركى، مەندىن كېيىن دېۋلەر ئىشلەمەس، بۇ مەسجد ناتەمام قالۇر. بەس، دۇئا قىلدىلەر: «خۇداۋەندا، بۇ مەسجد تەمام بولغۇچە مېنىڭ ئۆلگەنمنى دېۋ - پەرىلەردن پىنھان قىلغىل.» ھەق تەئالا ئىجابەت قىلدى. قاچانكم ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ ئۆمۈرلەرى تەمام بولدى ئەرسە، نەمازغە تۇردىلەر، ئول ئەسانى ئىلگەركىدەك تايانىپ تۇردىلەر؛ ئاندا جان ئەتا قىلدىلەركىم، ھەركىم كۆرسە، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. تىرىكدۇر دەر ئەردىلەر. دېۋلەر كېچە - كۈندۈز ئىشلەر ئەردى، تاكى مەسجد تەمام بولغاي. ھەق تەئالا بىر قۇرتنى ئىبەردىكىم، ئۇچ يۈز ئاتمىش كۈندە ئول ئەسانى يەپ، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. يىقىلدىلەر.....

فەسلى دەستان
ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسەلام روزگارلەرىداقى ئەجەم پادىشاھى زىكرى

ئەجەم پادىشاھلارى مەشرىقدىن تا تۇركستان ۋىلايەتىغە مۇتەسەررۇف ئەردى. بەنى ئىسرائىلغە ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. دىن كېيىن ئوغلانلەرى رەجئىم پادىشاھ بولدىلەر، لېكىن پەيغەمبەر ئەرمەس ئەردىلەر. دېۋ - پەرى، جاندارلارغە فەرمانلەرى يۈرمەدى.

مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. ۋەقتلەردە ئەجەم پادىشاھلاردىن كەيقۇباد پادىشاھ بولدى. ئاندىن كېيىن ئوغلى كەيكاۋۇس پادىشاھ بولدى، ئەجەم ۋىلايەتلەرىنى ئول تۇتتى.

مەشرىق زەمىنى تا تۈركستانغە ئەفراسياب تەسەررۇف قىلدى. مەغرىب زەمىن تا ھىجاز، يەمەنگەچە ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. دا ئەردى. كەيكاۋۇس ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. دىن بىر مۇنچە دېۋ تەلەب قىلدى، تاكىم ئول دېۋلەر مۇنىڭ بولغاي؛ دۇشمەنى بىرلە جەڭ قىلغاي؛ ۋە يەنە ئول دېۋلەر بىرلە شەھەرلەر بىنا قىلغاي. ھەزرەتىسى سۇلەيمان ئەلەيھىس. كەيكاۋۇسنى دوست تۇتار ئەردىلەر، بۇ ۋەجھىدىن سۆزىنى قەبۇل قىلىپدۇرلەر؛ دېۋلەر ئۇلۇغلەرىنى چىرلاپ ئەيدىلەر: «سىزلەر بىلۇرسىزلەركىم، كەيكاۋۇس ئۇلۇغ پادىشاھدۇر، ئارامىزدا دوستلۇق ھەم باردۇر. مەندىن بىر مۇنچە دېۋ دەرخاست قىلىپدۇر. مەن سىزلەر بىرلە مەسلەھەت قىلۇرمەن، بىر مۇنچە دېۋ ئانىڭ خىزمەتىدە بولغاي.» بۇ دېۋلەر ھەم قەبۇل قىلدى ئەرسە، دېۋلەردىن بەئزىسى ئاڭا فەرمانبەردار قىلدىلەر. ھىچ پادىشاھ ئانىڭ بىرلە مۇزاھىم ئەمەس ئەردى. ھەر يەرگە لەشكەر تارتسە زەفەر تاپار ئەردى. گاھى بەلخنى، گاھى پارسنى پايتەخت قىلۇر ئەردى.

ئىران سىپھسالارى بار ئەردى رۇستەمى داستان ئاتلىغ، ئالەمدە ئاندىغ پۇر زور پەھلىۋان يوق ئەردى. تەمامى ئالەم پەھلىۋانلارى ئاڭا ئىنقىياد قىلىپ، مۇسەللەم تۇتار ئەردىلەر؛ پۇشت ماپۇشت پەھلىۋان جەھانگىر ئەردىلەر. تەمامى ئىران پادىشاھلارىغە مۇلۇك - مەملەكەت ئانىڭ ئابا - ئەجدادى بىرلە راست بولغان ئەردى. سىيستان، زابلىستان، كابىل ۋە ھىندىستان ۋىلايەتلەرىدىن بەئزىنى ئەجەم پادىشاھلارى رۇستەمنىڭ ئابا - ئەجدادىغە بەرگەن ئەردى. ئەجەم پادىشاھلارى رۇستەمنىڭ ئابا - ئەجدادىغە بىنەھايەت ئېتىقاد ۋە ئېئتىماد قىلۇر ئەردىلەر. ھەر يەردە دۇشمەنلەرى بولسە، بۇلەر لەشكەر نارتىپ بارىپ، دەفئ قىلۇر ئەردىلەر.

كەيكاۋۇسنىڭ بىر ئوغلى بولدى ئەرسە، ئاڭا سىياۋۇش ئات قويدى. ئانى سىيستانغە ئالىپ بارغىل دەپ رۇستەمغە بەردى. ئالەمدە ئاندىن خۇشروي يوق ئەردى. رۇستەم ئانى سىيستانغە ئالىپ باردى. ئانچەكى ئاداب ۋە تەرىقەئى پادىشاھلىق، پەھلىۋانلىق، ھەرنەرسەكى پادىشاھلىققە كېرەكدۇر تەمام تەلىم بەردى. بەس، يىگىرمە ياشغە كەلدى ئەرسە، ئاتاسى قاشىغە كەلتۇردى. كەيكاۋۇس مۇنداغ خۇشروي، ئاداب تەمامى بىرلە كۆرۈپ، بىسيار شاد - خۇررام بولدى. كەيكاۋۇسنىڭ بىر كۆچى بار ئەردى، مازەندەران

پادىشاھنىڭ قىزى ئەردى. كەيكاۋۇس مازەندەرانغە لەشكەر تارتىپ بارغاندا شىكەست تاپىپ، كەيكاۋۇسنى بەندكە تارتىپ ئەردى. رۇستەم خەبەر تاپىپ، مازەندەران پادىشاھنى ئۆلتۈرۈپ، كەيكاۋۇسنى خەلاس قىلىپ، ئول پادىشاھنىڭ قىزىنى كەيكاۋۇسغە كەلتۈرۈپ ئەردى. كەيكاۋۇس ئول كۆجىنى بىسيار ئەزىز تۇتار ئەردى. ھەمىشە ئانىڭ بىرلە سۆھبەت قىلۇر ئەردى. بىسيار شوخ ۋە خۇشروي ئەردى. قاچانكم سيياۋۇش پادىشاھانە لىباسلار كىيىپ، ئاتاسىغە تەئزىم ۋە سەلام قىلىپ كىردى ئەرسە، ئول مەزلۇم ئاشىق بېقەرار بولدى. ھەرچەند ئۆزىگە مەيل ـ رىغبەتكە خاھىش قىلدى ئەرسە، سيياۋۇش قەبۇل قىلمادى. ئەيدىكم: «مەن ئاتامغە بۇۋەفالىق قىلماسمەن.» ئول مەزلۇم مىكر ـ ھىلەلەر قىلدى؛ سيياۋۇشغە يالغان ـ بۆھتانلار باغلادى. ئاتاسى ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدى ئەرسە، سيياۋۇش رۇستەمنى ئاتاسى قاشىغە گۇناھىنى تىلەمەككە ئىبەرىپ ئەردى. ئول ۋەقت ئەفراسيابغە لەشكەر تارتىپ ئەلچى ئىبەرىپ ئەردىكىم: «ماڭا خىراج قەبۇل قىلسۇن، بولماسا جەڭ قىلغالى بارۇرمەن.» رۇستەم كەيكاۋۇسغە ئەيتتى: «سيياۋۇشنىڭ گۇناھىنى ئۆتكىل، تاكى بۇ لەشكەرگە سىپەھسالار بولۇپ، بۇ جەڭنى ئول قىلغاي.» بەس، كەيكاۋۇس سيياۋۇشنى سىپەھسالار قىلىپ جەڭگە ئىبەردى ۋە ئەيدى: «ئەگەر ئەفراسياب جەڭگە تۇرسە، سەن ھەم جەڭ قىلغىل؛ ئەگەر خىراج قەبۇل قىلسە جەڭ قىلماغىل.» بەس، سيياۋۇش لەشكەر تارتىپ ئەفراسياب ئۆزەسىگە باردى. ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلىپ، بىسيار خەلقنى ئۆلتۈردى. ئاخىر، ئەفراسياب سۇلھ قىلماقغە ئەلچى ئىبەردى ئەرسە، سيياۋۇش سۇلھ قىلدى. ئاتاسىغە نامە ئىبەردىكىم ئەفراسياب بىرلە سۇلھ ۋاقىئ بولدى دەپ. كەيكاۋۇس جەۋاب ئىبەردىكىم: «مەن سۇلھكە رازى ئەمەسدۇرمەن.» سيياۋۇش ئەيدى: «ئەمدى سۇلھ قىلدىم، ئەمدى بۇۋەفالىق قىلىپ، ئەھدىمنى ئوشاتىپ، سۇلھدىن يانماسمەن.» دەپ ئاتاسى قاشىغە بارالمادى. ئول ئەلچىنى ئارادا قويۇپ، ئەفراسياب بىرلە ئىتتىفاق بولماقغە تەھقىق قىلىشتىلەر. بەس، سيياۋۇش ئەفراسياب قاشىغە كەلدى ئەرسە، ئەفراسياب بىنەھايەت پىش كەلدى. قىزىنى بەردى. تەئزىم ـ ئىكرام ھەددىدىن ئاشۇردى. رۇستەم باشلىغ ئول لەشكەر يانىپ كەتتى.

بەس، نەچەند روزگار بۇ تەرىقە ئۆتتى ئەرسە، ئەفراسياب سيياۋۇشنى

هەر تەرتە - تەرزدە، هەر نەۋئ پەملىۋان - مەردانىلىكدە ئازمۇدە قىلىپ، مۇنىڭ شۇجائەت ۋە مەردانىلىكىدىن كۆڭلىگە قورقۇنچ پەيدا بولدى. سەردارلارنى، بۇرادەرلەرنى چىرلاپ مەسلەھەت قىلدى. ئاخىر، ئۆلتۇرمەككە مۇقەررەر قىلدىلەر. سىياۋۇش قاشىغە تەشت كەلتۇردىلەر. سىياۋۇشنى تۇتۇپ، باشىنى ئول تەشت ئۆزرە قويۇپ، باشىنى كەستىلەر. سىياۋۇشنىڭ كۆچى ھامىلە ئەردى، ئاڭا دارۇ بەردىلەر تاكىم ھامىلەسى تۇشكەي، كارگەر بولمادى. ئول ۋەزىركىم، ئەفراسياب بىرلە سىياۋۇش ئاراسىدا سۇلھ قىلىپ ئەردى. ئاتى پىران ۋەيس ئەردى. ئول كېلىپ، ئەفراسيابغە بىسيار مەلامەتلەر قىلدى. ئەيدىكىم: «بىر پادشاھزادە ساڭا خىزمەت قىلسە، ئانى قايسى گۇناھ بىرلە ئۆلتۇرۇرسەن! ئەمدىكىم ئۆلتۇردۇڭ، ئەگەر كەيكاۋۇس، رۇستەم خۇن تەلەب قىلسە، ئانىڭدىن قاچان سەلامەت قۇتۇلۇرسەن! تۇران بۇ بەھانە بىرلە ۋەيران بولۇر. ئەمدى سىياۋۇشنى ئۆلتۇردۇڭ، قىزىڭنى ماڭا بەرگىل؛ ئەگەر ئوغۇل تۇغسە، ئانى كەيكاۋۇس ۋە رۇستەمگە ئىبەرگەيمەن، تاكىم قەھرۇغەزەبى كەم بولغاي.» بەس، ئەفراسياب قىزىنى پىران ۋەيسكە بەردى، ئەيدىكىم: «ئەلبەتتە، ئوغۇل تۇغسە ئۆلتۇرگەيسەن.» بەس، پىران ۋەيس ئول دۇختەرنى ئۆيگە ئالىپ باردى. توققۇز ئاي بولدى ئەرسە، بىر ئوغۇل تۇغدى، گۇياكى سىياۋۇشدەك؛ پىران ۋەيسنىڭ ئۆلتۇرمەككە كۆڭلى بولمادى. ئاڭا كەيخۇسراۋ ئات قويدى. خەلقدىن پىنھان قىلدى. ئەفراسيابغە ئوغۇل تۇغقانىدىن خەبەر قىلمادى. تا نەچەند يىل ئۆتتى ئەرسە، ئەفراسياب بىر كۇن ئول قىزىنى سوربدى ئەرسە، پىران ۋەيس ئەيدى: «بىر ئوغۇل تۇغدى، لېكىن ئۆلتۇرمەككە تاقەت قىلالمادىم.» ئەفراسياب ئەيدى: «كەلتۇرگىل، تاكى كۆرگەيمەن.» پىران ۋەيس كەيخۇسراۋنى ياخشى ئىگىنلەرنى كىيدۇرۇپ، ئەفراسياب قاشىغە كەلتۇردى. كەيخۇسراۋنى كۆرۇپ، سىياۋۇشنى ياد قىلىپ يىغلادى. كەي خۇسراۋنى كەنارىدە ئولتۇرغۇزۇپ، يۇز - كۆزىگە سۇيۇپ، مەھرىبانلىق قىلدى. پىران ۋەيسكە ئەيدى: «مۇنى قويچىغە بېرىپ، ياخشى ئاسراپ پەرۋەرش قىلدۇرغىل؛ بىلمەگەيكىم ئاتاسى كىمدۇر.» بەس، پىران ۋەيس ئانى ياخشى پەرۋەرش قىلدۇردى. تاكىم يەتتە ياشىغە كەلدى ئەرسە، بىر كۇن ئەفراسياب پىران ۋەيسنى چىرلاپ ئەيدى:

«ماڭا بۇ كېچە ئول ئەندىشەدە ئۆيقۇ كەلمەدىكىم، بۇ گۈزەلك پادىشاھزادەلىكنى بىلدى بولغاي. ئەمدى ھەرنە قىلسام راۋادۇركىم، ئانى كەلتۈرگىل.» پىران ۋەيس بېرىپ، كەي خۇسراۋنى كۆردىكىم چەۋگەن ئويناپ يۈرەدۇر. پىران ئاندىن تۇشۇپ، كەي خۇسراۋنى قۇچاقىغە ئالىپ، مەھرىبانلىق قىلىپ يىغلادىلەر. كەي خۇسراۋ پىران ۋەيسدىن ئىبا قىلىپ ئەيدى: «ئەي خەلايىقلار ئۇلۇغى، ساڭا ئار ئەمەسمۇكىم، مېنىڭدەك يېتىمنى قۇچاغىڭغە ئالغايسەن.» پىران ۋەيسنىك كۆڭلى تەڭ ۋە مەلۇل بولۇپ ئەيدىكى: «سەن قويچىنىك ئوغلى ئەمەسسەن، بەلكى پادىشاھزادەدۇرسەن» دەپ ئانغە مىندۈردى. ئەفراسياب قاشىغە ئالىپ باردى. ئەيدى: «مەن سېنى ئەفراسياب قاشىغە ئالىپ بارۇرمەن. ئول سەندىن ۋەھم - ئەندىشە قىلۇر. ئول سەندىن ھەرنە سوئال قىلسە، ھەررەڭ نامەئقۇل جەۋاب بەرگىل.» بەس، پىران ۋەيس كەي خۇسراۋنى ئەفراسياب قاشىغە ئالىپ كىردى. ئەفراسيابنىك كۆزى كەي خۇسراۋغە تۇشتى ئەرسە، مۇنىڭ خۇشرويلۇقىغە ھەيران قالدى، ئەيدى: «قويدا نەچچە ساغلىق، نەچچە پاقلان باردۇر؟» كەي خۇسراۋ ئەيدى: «مەن قايسى كۈنى چەندان ياغاچ يۇندۇم، چەندان رۇئىن ئەتتىم. بىر بۈرگەنى ئۆلتۈردۇم.» ئەفراسياب ئەيدى: «مۇنى ئاتاسىغە بەرگىلكىم، ھىچ ئىشغە يارامايس، كۆڭلى بىر يەردە ئەمەسدۇر. مەن مۇندىن سوئال قىلدىم، بۇ ئاندىن جەۋاب ئەيتادۇر.» بەس، پىران ۋەيس كەي خۇسراۋنى ئاناسىغە تاپشۇردى.

نەچەند مۇددەتدىن كېيىن سىياۋۇشنىڭ ئۆلتۈرگەن خەبەرى كەي كاۋۇسغە يەتتى ئەرسە، تەئزىيەت تۇتۇپ، ناله - زارى قىلدى؛ تا ھەمە ئىران خەلقى قارا ئىگىن كىيىپ ماتەمدار بولدىلەر. نەچەند يىل تەمامى ئىرانىلەر چوڭ - كىچىك، ياخشى - يامان ئەسلا شادلىق قىلمادى. لەشكەر - سەردارلاردىن گۈدەرز كېشۋەد ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى. بىر كىچە تۇش كۆردىكىم، بىر كىمەرسە ئەيتۇر: ئوغلۇڭ كەيۇنى ئىبەرسەڭ سىياۋۇشنىڭ ئوغلى كەي خۇسراۋنى تاپىپ كەلتۈرەدۇر. بەس، ئۆيقۇدىن ئويغانىپ، ئوغلىنى چىرلادى، تۇشىنى ئاڭا ئەيدى ئەرسە، كەيۇ ئەيدى: «شايەدكى، مەن بارىپ كەي خۇسراۋنى كەلتۈرگەيمەن.» دەپ كەي كاۋۇس قاشىغە باردى. بۇ ۋاقىئەنى تەقرىر قىلدى. كەي كاۋۇس كەيۇنى بۇيرۇدى. كەيۇ بارىپ يەتتە يىل تۈركستاندا كەي خۇسراۋنى ئىزدەدى. ئاخىر كەي

خۇسراۋنى تاپىپ، ئاناسى بىرلە ئىران تەرەپكە ئالىپ يۈردى. تا دەريايى جەيھۇن لەبىگە يەتتى ئەرسە، مەللاھلەر كېمەنى بەرمەدى ۋە ئەيدى: «بۇ ئۇچۇيلەن تۆرت نەرسەدىن بىرىنى بېرىڭلار، دەريادىن ئۆتكەرۇرمەن. يا بۇ ئوغۇلنى بېرىڭلار، يا بۇ مەزلۇمنى بېرىڭلار، يا بۇ ئوغۇل مىنگەن ئاتنى، يا بۇ ئوغۇل كىيگەن زىرېھنى بېرىڭلار.» بەس، كەيۇنىڭ بۇ سۆزگە غەزەبى كېلىپ ئەيدى: «سەن بىزنى بۇ سۇدىن ئۆتەلمەس گۇمان قىلۇرسەنمۇ؟!» بەس، ئۇچۇلەن دەرياغە كىردىلەر. ئاتلارىنى يۈزدۇرۇپ دەريادىن ئۆتتىلەر.

ئەفراسياب بۇ ۋاقىئەدىن ئاگاھ بولۇپ، ئۇچ يۈز مەرد - مەردانە، دىلاۋەر زەمانەنى ئىلغاپ، پىران ۋەيسنى باش قىلىپ، ئارقەدىن ئىبەردى. بۇلار يېتىپ، كەيۇ بىرلە جەڭ قىلدىلەر. كەيۇ بۇلارغە غالىپ كەلدى، بەئزىنى ئۆلتۇردى، بەئزىسى قاچىپ كەتتى. پىران ۋەيسنى تۇتۇپ، ئۆلتۇرگەلى قەسد قىلدى ئەرسە، كەي خۇسراۋ ئەيدى: «مۇنى قويغىلكىم، ماڭا تولا ياخشىلىق قىلغاندۇر.» كەيۇ ئەيدى: «مەن ئاند ئىچىپ ئەردىمكى، تۇرانىلار قانىنى تۆكمەي قويماغايمەن.» كەي خۇسراۋ ئەيدى: «قۇلاغىنى خەنجەر بىرلە تەشكىل، تاكى ئاندغە ۋەفا قىلغان بولغايسەن.» بەس، كەيۇ پىران ۋەيسنىڭ قۇلاغىنى تېشىپ، ئىگەرنىڭ قاشىغە قاداپ قويدى ۋە ئاند بەردىكىم: «بۇ خەنجەرنى قۇلاغىڭدىن كۆجۈڭ گۈلچىھرەدىن ئۆزگە كىشى ئالماغاي.» بىر سائەت ئۆتۈپ ئەردى، ئەفراسياب لەشكەر بىرلە يېتىپ كەلدى. پىران ۋەيسنى بۇ ھالدا كۆرۈپ ئەيدى: «بۇ نەھالدۇر؟» پىران ۋەيس ئەيدى: «مەن ئەيتامادىممۇكىم، ئىرانىلار سىياۋۇش خۇنىغە نە ئىشلارنى قىلغايلەر!» ئەفراسياب ئاچچىغلاپ ئەيدى: «بۇ ئىشلارنى ساڭا قىلغۇچى يالغۇز بىر ئاتلىغ ئەمەسمۇ؟» پىران ۋەيس ئەيدى: «ئارى، بىر ئاتلىغدۇر.» ئەفراسياب ئەيدى: «ئول قايدادۇر؟» ئەيدى: «دەريادىن ئۆتۈپ كەتتى.» ئەفراسياب دەرد تارتىپ ياندى. ئەيدىكم: «مېنىڭ قولۇمدىن تىرىك قۇتۇلدى.»

بەس، كەيۇ كەيخۇسراۋ بىرلە ئىرانغە كەلدىلەر. كەي كاۋۇس بىسيار شادلىق قىلدى. رۇستەم، تۇس نەۋەر، گۇدەرز، كەيۇ — پەھلىۋانلارنى بىسيار لەشكەر بىرلە تۇركستانغە بۇيرۇدى. ئەيدىكم: «بارىپ ئەفراسيابدىن سىياۋۇشنىڭ ئىنتىقامىنى ئالىڭلار!» رۇستەم باشلىغ تەمامى لەشكەر تۇركستانغە كەلدىلەر. رۇستەم ئەفراسياب لەشكەرىگە شىكەست بېرىپ،

تۇركستاننى غارەت قىلدىلەر، ئانچە خەلايىقنى ئۆلتۈردىلەركىم، ھىساب ۋە ئەدەدكە راست كەلمەگەي، ۋە يەنە بىسيار خەلقلەرنى ئەسىرقىلىپ، فەتھ - نۇسرەت بىرلە يانىپ، كەي كاۋۇسغە كەلتۈردى. ئاندىن كېيىن، كەي كاۋۇس لەشكەر ئالىپ يەمەنگە باردى. يەمەن پادىشاھى فالەنج بولۇپ ئەردى. ھەمىر بىننى قەھتان ئەرەبدىن لەشكەر بىرلە كېلىپ، كەي كاۋۇس لەشكەرىگە شىكەست بەردى. كەي كاۋۇسنى ئەسىر قىلىپ، بىر قۇدۇغدا بەندكە تارتتى. بۇ خەبەر رۇستەمگە يەتتى ئەرسە، بىسيار لەشكەر بىرلە كەي كاۋۇسنى ئالغالى يەمەنگە كەلدى. كەي كاۋۇسغە سۆز ئىبەردىكىم: «ئەگەر مەن مۇنداڭ بۇلار بىرلە جەڭ قىلىپ، بۇلارنى ئۆلتۈرسەم، قورقارمەنكىم، ساڭا ئاندا زەرەر يەتكۈرگەيلەر.» كەي كاۋۇس جەۋاب ئىبەردىكىم: «مەندىن قورقماغىل، ھەرنە قولۇڭدىن كېلۇر، قىلغىل.» بەس، رۇستەم جەڭ قىلىپ، يەمەننىڭ ئۇلۇغىكىم، ھەمىر ئەردى، شەھەردىن قوغلاپ چىقاردى؛ بىسيار لەشكەرنى ئەسىر قىلدى. ئاخىر، يەمەن پادىشاھىسى ئەلچىسى ئىبەردىكىم: «مەن كەي كاۋۇسنى ئىبەرسەم، ئول ئەسىرلەرنى ياندۇرۇپ ئىبەرسە، بىزنىڭ دىيارىمىزدىن يانىپ كەتسە.» رۇستەم ھەم بۇ سۆزنى قەبۇل قىلىپ، كەي كاۋۇسنى ئالىپ، ھەر قايسى ئۆز ئورنىدا بەرقەرار بولدى. كەي كاۋۇس يۇز ئەللىك يىل ئۆمۇر كۆردى. ئاندىن ئۆلدى.

فەسلى دەستان
كەي خۇسراۋ پادىشاھلىقى زىكرى

بەس، ئاندىن كېيىن كەي خۇسراۋ تەختغە ئولتۇردى. تەمامى سىپاھ ۋە رەئىيەنى يىغىپ، ئۆز ئاتىغە خۇتبە ئوقۇدىلەر. ئاندىن ئەيدىلەر: «مەن ئاتامنىڭ خۇنىنى ئەفراسىيابدىن تەلەب قىلىپ، لەشكەر ئىبەرۇرمەن.» دەپ سىپىھسالارغە كىشى ئىبەردى. ھەر تەرەفدىن لەشكەر يىغدى. بۇلار ئاراسىدىن يۇزمىڭ كىشىنى ئىلغاپ، تۇس بىننى نەۋذەرگە تاپشۇردى. بۇلارغە ئەيدى: «تۇركستاندا ھەر شەھەرگە بارۇرسىزلەر، پادىشاھىنى ئۆلتۈرۇپ، شەھەرنى خەراب قىلغايسىزلەر، تاكىم ئەفراسىيابغە يەتكۈچە.» ۋە يەنە

سیاۋۇش ئاتاسىدىن قاچىپ بارغاندا تۈركستان شەھزادىلەردىن بىر خاتۇن ئالىپ ئەردى، ئانىسىدىن فۇرۇد ئاتلىغ بىر ئوغلى بولۇپ ئەردى. قاچانكىم، سیاۋۇش كەي خۇسراۋنىڭ ئاناسىنى ئالغاندا، فۇرۇدنى ئاناسى سیاۋۇش قاشىغە ئىبەرىپ، بۇ فۇرۇد ئۆز شەھەردە چوڭۇپ، پادىشاھلىققە يېتىپ ئەردى. مۇنى كەي خۇسراۋ ھەم بىلۈر ئەردى. تۈسغە ئەيدى: «ئەگەر فۇرۇدنىڭ شەھەرىگە بارساڭ ئاڭا ئازار بەرمەگىل.»

بەس، تۈس ۋە فەرىبەرز تۈركستانغە لەشكەر تارتىپ يۈرىدىلەر. قاچانكىم، فۇرۇدنىڭ شەھەرىگە يەتتى ئەرسە، فۇرۇد لەشكەر چىقاردى. تۈس ئەيدى: «سەن بىزنىڭ پادىشاھىمىزنىڭ بۇرادەرىدۇرسەن، بىزگە ساڭا ياخشىلىق قىلماقغە يارلىغ قىلىپدۇر. بىز ساڭا ئازار بەرمەسمىز، بۇ لەشكەرىڭنى ياندۇرغىل، ئۆز پادىشاھلىقىڭدا ئولتۇرغىل.» فۇرۇد بۇ سۆزنى قەبۇل قىلماي، جەڭگە تۇردى. ئاخىرىلئەمر، فۇرۇد ئۆلدى. بۇ خەبەر كەي خۇسراۋغە يەتتى ئەرسە، دەردناك بولۇپ، فەرىبەرزگە نامە ئىبەردىكىم: «تۈسنى تۈتۈپ بۇيان ئىبەرگىل، ئۆزۈڭ تەنھا لەشكەرنى باشلاپ، ئەفراسياب بىرلە جەڭ قىلغىل.» بەس، فەرىبەرز فەرماننى بىجا كەلتۇردى. لەشكەر تارتىپ، ئەفراسياب قاشىغە يۈردى. ئەفراسياب ھەم خەبەر تاپىپ، لەشكەر يىغدى. پىرانىنى سىپەھسالار قىلدى. گۇدەرز يەتمىش يەتتە ئوغلى بىرلە كەي خۇسراۋ لەشكەرىدە ئەردى. كەي خۇسراۋ گۇدەرزنى بىسيار ئۇلۇغ تۇتار ئەردى. بەس، ئىككى لەشكەر قاۋۇشتىلەر ئەرسە، گۇدەرز ئۆز ئەۋلادىنى ئالدىغە سالىپ، بىنەھايەت قاتتىغ جەڭ قىلدى. ئاخىرىلئەمر، لەشكەرى تۈرك زەفەر تاپىپ، ئىران لەشكەرىگە شىكەست بەردى. فەرىبەرز تۇغ - ئەلەمنى ياندۇردى ئەرسە، لەشكەرلەر يەكپارە قاچتى. تۈرك لەشكەرى قوغلاپ ئۆلتۇردى. قاچانكىم، لەشكەر تەفرىقە بولدى ئەرسە، گۇدەرز ئەۋلادى بىرلە تۈرۇپ قالدى. جەڭ قىلىپ يەتتە ئوغلى ئۆلدى ۋە يەنە ئۆز ئەۋلادىدىن يەتمىش كىشى ھەلاك بولدى. بەس، گۇدەرز نەھايەت زور پەھلىۋانلىقىدىن قالغان ئەۋلادىنى لەشكەر ئاراسىدىن سالامەت ئالىپ چىقتى. فەرىبەرز بىرلە تاپىشىپ، كەي خۇسراۋگە يانىپ كەلدىلەر. كەي خۇسراۋ بۇ ۋاقىئەدىن بىسيار دەردناك بولۇپ، خاب - خوردىن قالدى. فەرىبەرزنى چىرلاپ مەلامەت قىلىپ ئەيدى: «بۇ شىكەست نافەرمانلىقىڭدىن ۋاقىئ بولدى. چۇنكى سىپەھسالار

پادىشاھنىڭ فەرماندىن تەجاۋۇز قىلىپ، شۇكەست ۋە ھەلاكلىق بولغۇسىدۇر.» گۈدەرز مەلامەت قىلىپ ئەيدى: «گۇناھ سەندەدۇر، سەن ئەلەمنى ياندۇرماساڭ لەشكەر شىكەست تاپماغاي ئەردى.» بەس، كەي خۇسراۋ گۈدەرزگە ئىلتىفاتلەر قىلدى ۋە ئەيدى: «سېنىڭ قۇدرەتىڭنى بىلمەك ماڭا ۋاجىبدۇر. بۇ لەشكەر، خەزىنە - خىراجلارىكىم، مېنىڭ تەسەررۇفۇمدادۇر، ھەمەسى سېنىڭدۇر. قايداغ خاھلاساڭ تەسەررۇف قىل؛ بارىپ ئاتامنىڭ، فەرزەندلەرىڭنىڭ ئىنتىقامىنى ئالغىل!» گۈدەرز ،،سيار شاد بولدى. كەي خۇسراۋغە دۇئا - ئافەرىنلەر ئوقۇپ، ئەيدى: «پادىشاھا فەرمان سېنىڭدۇر، مەن بەندەڭى فەرمانىڭدۇرمەن. ئەفراسيابدىن قىساس ئالماي چارە يوقدۇر.»

بەس، بەتەمام ئىران لەشكەرى بەلخنىڭ دەرۋازەسىنىڭ ئالىدا بىر كەڭرۇ دەشت باردۇركىم، «شاھ ئەسىر» ئاتارلەر؛ ئاندا جەمئ بولدىلەر. ئاندا يەسال قىلىپ لەشكەر تارتتىلەر. ئەفراسياب ھەم تەمامى تۇركستان لەشكەرىنى يىغدى. كەي خۇسراۋ ئىران ۋە تۇركستان ئاراسغە چىقىپ تۇشتى ۋە لەشكەرىگە ئەيدى: «بىزگە مەسلەھەت ئولدۇركىم، يەكپارە تۇركستانغە ئۆتۈپ تۇشكەيمىز. لەشكەرنى تۆرت بۆلۈپ، تۆرت تەرەفكە يۇرۇتكەيمىز. تۇرك لەشكەرىنى ئاراغە ئالغايمىز.» بەس، بۇ تەدبىر بىرلە جەمئ لەشكەرگە گۈدەرزنى سپەھسالار قىلدى. بىر ئۇلۇغ ئەلەمى بار ئەردى، فەرىدۇندىن قالغان، ئانى گۈدەرزگە بەردى؛ فەرىبەرزنى ئاڭا فەرماندار قىلىپ بىر تەرەفكە رەۋان قىلدى، ئەيدى: «سىزلەر جەبىن يولىغە بارىڭلار.» يەنە بىر گۈرۇھ لەشكەرىگە رىگە شادران ئاتلىغ بىر پەھلەۋاننى لەشكەردار قىلدى، ئاڭا گۈستەھمنى يار - مەدەدكار قىلىپ، يەنە بىر تەرەفكە بۇيرۇدى. قالغان لەشكەرنى رۇستەمى داستانغە تاپشۇردىكىم، جەھان پەھلەۋانى ئول ئەردى. يەنە سىياۋۇش كۆجىنىڭ قەبىلەسىدىن بار ئەردى، ئۇلار نەزەر قىلىپ ئەيدىكىم: «ھەركىشى سىياۋۇش خۇنىنى تەلەب قىلسە، بىز ئاڭا قولۇمىزدىن كەلگەنچە ياۋەرلىك قىلغايمىز.» كەي خۇسراۋنىڭ يۇرگەنىدىن ئاگاھ بولۇپ، بۇلار ھەم تەمامى جەمائەلەرىنى يىغىپ، كەي خۇسراۋ قاشىغە كەلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بىزنى ھەم جەڭگە بىر تەرەفكە بۇيرۇغىل.» بەس، كەي خۇسراۋ ئول مەزلۇمگە بىر خەنجەرى بار ئەردى، ئانى بەردى، ئۆز جامائەسى بىرلە

بىسيار لەشكەر قوشۇپ، تۇركستاننىڭ بىر تەرەپىگە بۇيرۇدى. ئۆزى جەمئ لەشكەر بىرلە ئاندا تۇردى. فىكر قىلدىكىم، بۇ لەشكەردىن ھەر قايسىغە شىكەست يەتسە ئۆزى مەدەد - ياۋەرلىك قىلغاي. قاچانكىم، بۇ خەبەر ئەفراسيابغە يەتتى ئەرسە، ئەفراسياب ھەم ئۆزى بىر يەردە بەرقەرار بولدى. تەمامى تۇركستان لەشكەرىگە پىران ۋەيسنى سىپەھسالار قىلدى؛ بۇرادەرلەرنى پىران ۋەيسكە تابئ قىلىپ، تۆرت تەرەپىگە بۇيرۇدى. ئەفراسيابنىڭ بىر بۇرادەرى بار ئەردى، بارسەخان ئاتلىغ، ھەمەدىن ئانى دوست تۇتار ئەردى. ئەيتىپدۇرلەر، سىياۋۇشنى ئۆلتۇرگەن ئول ئەردى. گۇرۇھى ئەيتىپدۇرلەر: ئاتى گەرسۇەز ئەردى. كەي خۇسراۋ بارچەدىن زىيادە ئانى ئىزدەرئەردىلەر. بەس، ئەفراسياب لەشكەرىنى ھەر تەرەپكە يۇرۇتتى ئەرسە، ئول بۇرادەرنى ئۆزى بىرلە تۇرغۇزدى. ئەفراسيابنىڭ ھەم ئانچە لەشكەرى بار ئەردىكىم، ئەدەدنى بىلىپ بولماس ئەردى. ئول پىران ۋەيسكە ئەيدى: «كەي خۇسراۋ لەشكەرىنىڭ تولاسى بەرزۇ گۇدەرز بىرلەدۇر، ئەلەم - كاۋيانىيى ھەم ئانىڭدادۇر. سەن ئانىڭ سەرراھىنى تۇتغىل، ئاڭا شىكەست بەرگىل. ئۆزگەسىدىن ئەندىشە قىلماغىل.» بەس، پىران ۋەيس، ئەفراسيابنىڭ بۇرادەرلەرى ۋە ئۆزىنىڭ بۇرادەرلەرىگۇدەرز تەرەپگە بۇردى. كەي خۇسراۋغە خەبەر يەتتىكىم، پىران ۋەيس لەشكەرى گەران بىرلە گۇدەرزگە يۇزلەندى. كەي خۇسراۋ غەمكىن بولدىكىم، پىران ۋەيس جەڭدە ئۆلگەي. بەس، گۇدەرزگە ئەلچى ئىبەردىكىم. «پىران ۋەيسنىڭ مەندە ھەققى بىسياردۇر، مېنى پەرۋىش قىلماقدا، ئاتا - ئانامنىڭ ھەققىدە تولا رەنج تارتقاندۇر. ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلماقغە ئىھتىيات قىلسۇن، لەشكەرنى ياندۇرسۇن. ئانىڭ ھەققىنى ئادا قىلغايمەن.» گۇدەرز كەي خۇسراۋنىڭ سۆزىگە ئىلتىفات قىلمادى. چۇنكى ئەفراسياب پىراننى بۇرادەرلەرىدىن ياۋۇق بىلۇر ئەردى؛ ئۆزىدىن كېيىن پادشاھلىقنى ئاڭا تەئىن قىلىپ ئەردى. بەس، لەشكەر تارتىپ گۇدەرز بىرلە جەڭگە تۇردى، رەئىبىنىڭ زەخمى بىرلە ھەلاك بولدى؛ بۇرادەرلەرى ھەم ئەفراسيابنىڭ بۇرادەرلەرى، بىرلە ھەمە ئۆلدىلەر. سىياۋۇشنى ئۆلتۇرگەن بارسخان ئەسىر بولدى. گۇدەرز ئانچە مال ئالدىكىم، ھىسابنى كىشى بىلمەس ئەردى. گۇدەرز فەتھنامە پۇتۇپ كەي خۇسراۋغە ئىمەردى. كەي خۇسراۋ لەشكەرنى گۇدەرز قاشىغە ئالىپ باردى. لەشكەر

گاهغه يېتىپ، يارلىغ قىلدىكىم، ھەركىم ئۆز ئەلەمى ئاستىدا قەرار ئالسۇن! ئۆلتۈرگەن دۈشمەننىڭ ۋە ئالغان ئەسىرىنى جۇغلاسۇن!» بەس، كەي خۇسراۋ ھەر ئەلەم ئاستىغە كىشى ئىبەرىپ، ھەركىمنىڭ قىلغان ئىشىنى، ئۆلتۈرگەن كىشىسىنى ۋە ئالغان ئەسىرىنى خەبەر ئالدى. ھەر تەرەپدىن ئەلچىلەر كەلدى. تۆرت تەرەپدە ئەفراسياب لەشكەرىنى بىنەھايەت ئۆلتۈردىلەر؛ ئۆلارنى ھەددىدىن زىيادە تەڭ ۋە بىچارە قىلدىلەر. بۇ خەبەر ئەفراسيابغە يەتتىكىم، كەي خۇسراۋ ئانىڭ لەشكەرىگە بىسيار شىكەست بەردى، لەشكەرىنىڭ ئۇچ ھەسسەدىن بىرىنى بەتەمام سەردارلار بىرلە بارسخانىنى تۈتۈپ ئۆلتۈردىلەر. بەس، ئەفراسيابغە جەھان قاراڭغۇ بولدى؛ يىمەك ـ ئىچمەكتىن قالدى. شەيدا ئوغلى شەبدە باشلىغ بىسيار لەشكەرى بار ئەردى. ئول شەبدە جادۇگەر ئەردى. ئانى چىرلاپ، لەشكەرىنى ئاڭا سىپارىش قىلدى؛ كەي خۇسراۋ تەرەپىگە بۇيرۇدى. بەس، شەبدە كەي خۇسراۋغە يەتتى ئەرسە، كەي خۇسراۋنى دىلاۋەر تىلەدى. پەھلىۋانلار ئەيدى: «ساڭا ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلماق ئاردۇر، تا بىرىمىزگە فەرمان قىلغىل، تاكى جان تېنىمىزدە باردۇر، جەڭ قىلۇرمىز.» كەي خۇسراۋ بىسيار شاد بولدى، پەھلىۋانلارغا ئافەرىن ئوقۇدى. ئەيدى: «ئانىڭ بىلەن جەڭ قىلماسام ماڭا ئەيبدۇر كىم، مېنى مۇبارىز تىلەيدۇر.» بەس، سىلاھ كىيدى، ئاتلانىپ شەبدەنىڭ ئالدىغە باردى. ئەيدى: «ئىككەۋ بىرگۈشەگە بارالىكىم، بىزگە كىشى يارى بېرىشمەگەي.» بەس، بىر گۈشەگە باردىلەر. شەبدە ئەيدى: «كەلگىل، تا كۈشتىن ئالىشالى.» بەس، ئىككۈلە ئاتدىن تۈشتىلەر، ئاتلارىنى باغلاپ، پەشلەرىنى قىستۇرۇپ بەرابەر تۇردىلەر. كەي‌خۇسراۋ شەبدەگە قەسد قىلدى. ھەر قايىسى بىر ـ بىرىنىڭ كەمەرىگە قول سالىپ، زور قىلىشتىلەر. شەبدە كەي خۇسراۋنىڭ قۇۋۋەتىنى بىلدى ئەرسە، پۇشمان بولدى. ئۆزىگە ئىيدىكىم: «دەرىغ، مۇنىڭدىن كۈشتىنگىرلىك تەلەب قىلماسام ياخشى ئەركەن.» بەس، كەي خۇسراۋغە ئەيدى: «ئەمدى ئاتلانىپ جەڭ قىلالى.» كەي خۇسراۋ بىلدىكىم، تەڭلىكدىن خەلاسلىق تىلەيدۇر. بەس، قۇچاقىغە تارتىپ ئالدى، يەردىن ئۈزۈپ ئانچە كۆتەرىپ يەرگە ئۇردىكىم، ئۈچاسىنىڭ ئوستخانلارى رىزە ـ رىزە بولدى. بەس، خەنجەرنى ئالىپ، سىنەسىگە ئۇرۇپ ئىككى پارە قىلدى. يانىپ ئۆز ئورنىغا بارىپ تۇردى. قاراپ تۇرغانلاردىن بارىپ،

ئەفراسیابغە خەبەر قىلدى. ئەفراسیاب باشىدىن تاجنى ئالىپ تاشلادى. ئۆزىنى يەرگە ئۇردىكىم بىھۇش بولدى. بەس، ھۇشىغە كېلىپ ئاند ئىچتىكىم: «ئوغلۇمنىڭ خۇنىنى ئالماغۇنچە ئارام ئالماغايمەن!» بەس، بەتەمام لەشكەرىنى جەڭگە بۇيرۇدى. كەي خۇسراۋ ئالدىغە ئانچە لەشكەر بىرلە باردىكىم، ئەدەبنى خۇدادىن ئۆزگە بىلگۈچى يوق. كەي خۇسراۋ سپاھ - لەشكەرىنى جۇغلاپ، پادىشاھزادە، سپىھسالارنى يىغىپ تۇردى. ئاندىغ جەڭ قىلدىلەركىم، ھىچ ۋەقتىدە ھىچ زىيجان ئاندىغ جەڭ كۆرمەگەندۇر. بەس، بىر - ئىككى كۈندە ئەفراسیاب لەشكەرىدىن يۈزمىڭگە ياۋۇق كىشى ئۆلدى. ئەفراسیاب شىكەست تاپىپ قاچا باشلادى. كەي خۇسراۋ ئارقەسىدىن قوغلاپ، شەھەر بەشەھەر ئىزدەر ئەردى، ھىچ يەردىن خەبەر ئالمادى. ئەفراسیاب ھەيران ۋە سەرگەردان، ھەرقايان بارسا، كەي خۇسراۋنىڭ لەشكەرلەرى يولۇقۇر ئەردى. ئاقىبەت، لەشكەرىدىن ئاجراپ، نەچەند كىشى بىرلە كەڭ دىگەن يەرگە باردى. ئاندا بىر مۇنچە لەشكەر يىغدى. بۇ خەبەر رۇستەمگە يەتتى ئەرسە، رۇستەم ئاڭا ئاتلاندى. كەي خۇسراۋغە نامە ئىبەردىكىم: «مەن ئەفراسیابنىڭ خەبەرىنى كەڭدە دەپ ئىشتىتىم، پادىشاھ ئاندا كەلسۇنلەر.» بەس، رۇستەم ئاندا يەتتى ئەرسە، ئەفراسیاب قورقۇپ قورغانغە كىردى. رۇستەم قورغانىنى مۇھاسىرە قىلدى. مەنچەنق راست قىلىپ، قورغانغە ئوت تاشلادى. يەكپارە ئوت ئالىپ قۇرغان ۋەيران بولدى. رۇستەم ئانىڭ لەشكەرىنى غارەت قىلدىلەر. چەندان مال غەنىمەت ئالدىلەركىم، نەھايەتى يوق ئەردى. نەچەنڈ مۇددەتدىن كېيىن كەي خۇسراۋ يېتىپ كەلدى. ئەفراسیابنى ئىزدەپ تاپمادىلەر. يانىپ ئەفراسیابنىڭ تەختى بەختىغە تۇشۇپ ئولتۇردى. تەمامى گەنج - خەزىنەلەرنى تەسەررۇف قىلدى. ئەفراسیابنىڭ تەمامى گەھلى ئەيالى نالە - زارى بىرلە، كەي خۇسراۋ ئالدىغە كېلىپ، ئەفراسیابنى تەئنە - ناسەزا قىلدىلەر. ئەيدىلەركىم: «بىز سیاۋۇشنى بى گۇناھ ئۆلتۇرمەگىل، مۇبادا جەزاسىغە گىرىفتار بولۇرسەن، دەپ ئانچە ئەيتتۇق، باۋەر بولمادى. ھالا بۇ كۈندە ئانچە جەزا تارتتىكىم، ھىچ يەردە ئارام يوقدۇر. ئەمدى، سەن بىزگە فەرزەنددۇرسەن. ھەرچەند بىزدىن كۆڭلۈك ئازۇردە بولدى ئەرسە، مۇرادىڭنى قولغە ئالدىڭ. ئەفراسیاب سەندىن قاچىپ، پىنھانمان بولدى. بىز بىچارە مەزلۇمدۇرمىز. بىزگە رەھم قىل.» كەي خۇسراۋنىڭ بۇلارغە كۆڭلى

ئۆرتەنىپ يىغلايدى؛ ئۇلارغا دىل - ئاساسلىق قىلىپ ئەيدى: «سىزلەر ماڭا ئەزىز ئىگەچى - سىڭىلدۇرسىزلەر. كۆڭلۈڭلارنى مەلۇل - غەمكىن قىلماڭلار. ھەر قايسىڭلار ئورنۇڭلاردا ئولتۇرۇڭلار.» دەپ، ئاندىن مۇنادىي قىلدۇردىكىم، ھەر كىشىكى بۇلارنىڭ ئىشىكىگە بارۇر ۋە يا بىر نەرسە بۇلاردىن ئالۇر، يا بۇلارغە تەئەددى - ھەقارەت بىرلە نەزەر قىلۇر، مال - ئەمۋالى ماڭا ھالالدۇركىم ئۆلتۇرۇرمەن، تاراج قىلۇرمەن!

ئاندىن كېيىن، ئۆز مەنزىلىگە كەلدى. نەچەند مۇددەت ئۆتتى ئەرسە ئازەر بارەيھانغە ئاتلاندى. ئاندا بىر ئىمارەت قىلدى، ئانى ھەسب ئاتارلەر. ئول خەلقغە قەبىلە بولدى. ھەركىمكى پارس خەلقى مەزھەبىدەۇر، ھالا ھەم قەبىلە ئەقىدە قىلۇرلەر. كەي خۇسراۋ ئاندا ئولتۇرۇپ، خۇدا تەئالادىن ئەفراسيابنى تاپماقنى تەلەب قىلدى.

نەچەند مۇددەت ئۆتتى ئەرسە، ئەفراسياب تەنھا، بىچارە دەرۇش، دەرماندە بۇرۇڭ تاغىغە ياۋۇق گۇزەرى تۇشتى. بىر غاردا ۋەتەن تۇتتى. ئۆزىنىڭ خۇداسغە نالە - زارى قىلدى؛ ئەيدى: «دەرىغا، ئول پادشاھلىغىم، ئول تاجۇتەخت، گەنج - خەزىنەلەرىم، ئەھلى ئەيالىم كەي خۇسراۋ ئىلكىدە نابۇد بولدى!» بەس، ئەفراسياب ئول غاردا بۇ تەرىقە فىغان، نالە - زارى قىلۇر ئەردى. ئاندا بىر پەرھىزكار زاھىد بار ئەردى، بۇ نالە - فىغانلارنى ئىشىتىپ بىلدىكىم ئەفراسيابدۇر. قوپۇپ غارغە كىردى، قولىنى باغلاپ ئالىپ چىقتى. ئول يالبارىپ، «مەن نېچۇك كىشىدۇرمەن، مەندىن نە تىلەرسەن!» دەر ئەردى. زاھىد ئىشتىمەس ئەردى. ئاخىر، سۆدرەپ دەريانىڭ لەبىگە باردى. زاھىدنىڭ قولىدىن ئاجراپ، ئۆزىنى دەريا‌غە تاشلادى. ئول زاھىد كەي خۇسراۋغە خەبەر ئىبەردى. كەي خۇسراۋ ئۆزى ئاتلانىپ كەلدى. گۇرۇھى ئەيتىپدۇرلەركىم، سىياۋۇشنى ئۆلتۇرگەن بارسخان تېخى تىرىك، كەي خۇسراۋ ئىلكىدە ئەسىر ئەردى. ئانى كەلتۇرۇپ، دەريانىڭ لەبىدە ئەزاب قىلدىلەر ئەرسە، ئانىڭ ئاۋازىنى ئىشىتىپ دەريادىن باشىنى چىقاردى. بىر كىمەرسە كەمەند تاشلاپ گەردەنىدىن تارتىپ، دەريانىڭ لەبىگە چىقاردى. كەي خۇسراۋ ئەفراسيابغە شەمشەر تارتتى ئەرسە، ئەفراسياب ئەيدى: «سېنىڭ ئاناڭ مېنىڭ قىزىم ئەردى، ئانى بىر كۆرگۈنچە ئامان بەرگىل.» كەي خۇسراۋ ئەيدى: «ساڭا ئامان يوقتۇر» دەپ شەمشەر بىرلە

باشىنى كەستى. بارسخانىنى ئىككى پارە قىلدى. ئاندىن دەريادا غۇسل قىلىپ تەھارەت قىلدى. ئاندىن يانىپ كەلدى.

بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەركىم، بەلخغە كەلدى. بەئزىسى پارىسغە يانىدى دەپدۇرلەر. ئاندىن سىپاھ - لەشكەرىنى يىغىپ ئەيدى: «بۇ ئالەمدە ئانچەكى ئارزۇ - مەقسۇدۇم بار ئەردى. خۇداي تەئالا ماڭا مۇيەسسەر قىلدى. ئەمدى تائەت - ئىبادەتكە باش قويارمەن. مەن بۇ پادىشاھلىق، سەلتەنەتنىڭ ئۇھدەسىدىن چىقالماسمەن.» بەس، تەمامى لەشكەر مەلۇل - غەمكىن بولدىلەر، ھەر چەند سۆز ئەيدىلەر، قەبۇل بولمادى. ئەيدى: «بىلىڭلاركىم، ماڭا ئۆلمەي چارە يوقدۇر. ماڭا ئۆلگەندىن كېيىن پەيرەۋ باش قىلۇرسىزلەر، ھالا ئول ئىشلەرنى قىلغايسىزلەر.» بەس، بۇلار ئەيدىلەركىم باۋەر بولمايدۇر. ئاخىرى ئەيدىلەر: «ئۆزۈڭلار بىر كىشىنى نامزەد قىلىڭلار، تا ئانى پادىشاھ قىلغايمىز.» بەس، لەھرەسب ئاندا ھازىر ئەردى، كەي خۇسراۋ ئەۋلادىدىن ئەردى. ئانى پادىشاھ قىلدىلەر، باشىغە تاج كىيدۇردىلەر. ئول كېچە كەي خۇسراۋ غايىب بولدى، ھىچ كىم كۆرمەدىلەر، بىلمەدىلەركىم قايان بولدى. بۇ لەھرەسب قىسسەسى كېيىن كېلۇر. ھالا، بەنى ئىسرائىل پادىشاھلارى زىكرىغە ياندۇق.

فەسلى دەستان
قىسسەئى رەجئىم پادىشاھ

سۇلەيمان ئەلەيھىس. دىن كېيىن ئوغلانلەرى رەجئىم پادىشاھ بولدىلەر. ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ مۇلۇكلەرى زەمىنى شامدىن ھىجاز، يەمەن، تا مەغرىب زەمىن سەرھەددىغە ئەردى. ئەمما رەجئىم شامنىڭ بەئزەسى ۋە بەنى ئىسرائىلنىڭ بەئزەسىگە ھۆكۈمران ئەردى ۋە يەنە يۈز يىل پادىشاھ بولدى. ئول ئۆلدى، ئەرسە، بەنى ئىسرائىلغە ھەر تەرەفدىن پادىشاھلار خۇرۇج قىلدى. رەجئىمنىڭ بىر ئىزلى بار ئەردى، ئەۋائىل ئاتلىغ، ئول ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادلارىدىن ئىككى گۇرۇھغە سەردار بولدى، يەھۇدا نەسلىدىن، يەنە بىرى بۇن يامىن ئۇرۇغىدىن ئەردى. ئوتتۇز يىل بۇ ئىككى

گۈزۈھغه مىھتەر بولدى، ئول ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى ئاسا ئاتاسى ئورنىدا ئول ئىككى تائىفەگە ھاكىم بولدى؛ قىرىق بىر يىل ھۆكۈم سۈردى. ھىندىستاننىڭ رەزەج ئاتلىغ بىر پادىشاھى بىرلە جەڭ قىلدى. خۇداي تەئالا ئاساغە فەتھ - نۇسرەت بەردى ئەرسە، رەزەجگە شىكەست بەردى..... ھەزرەتى ئاسا مۇنادي قىلدىلەر، تاكى تەمامى خەلايىق چىقىپ ئول كافىرلار مال - ئەمۋال، سىلاھ - يارىغىنى ئالدىلەر. ھەزرەتى ئاسا يانىپ تەختدە ئولتۇردىلەر، ئاندىن يىگرمە يىل ئۆمۈر كۆردىلەر، ئاندىن ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، ئوغلانلەرى بەھۈە ساقەت بىننى ئاسا بىننى ئەۋائىل بىننى رەجئىم بىننى ھەزرەتى سۈلەيمان ئەلەيھەس.، ئول يىگرمە بەش يىل پادىشاھ بولدى. ئانىڭدىن كېيىن كېلىيا ئاتلىغ بىر مەزلۇم پادىشاھ بولدى، تەمامى بەنى ئىسرائىل پادىشاھزادەلەرىنى ئۆلتۈردى. يەتتە يىل پادىشاھ بولدى، بىر پادىشاھزادە بار ئەردى، نەۋاش ئاتلىغ؛ بۇ نەۋاش ھەرماينىڭ ئوغلى ئەردى. ئول مەزلۇم نەۋاشنى ئۆلتۈرگەلى ئىزدەدى. نەۋاش پىنھان بولدى. بۇ يەتتە يىلدا ئوغۇرلۇقچە خەلقنى ئۆزىگە تابىئ قىلدى. ئاندىن ئول مەزلۇمنى ئۆلتۈردى ئەرسە، پادىشاھلىققە ئولتۈردى. ئانىڭ داداسىنىڭ ئاناسى بار ئەردىكىم، ئول ماماسى بۇرادەرلەرى بىرلە ئىتتىفاق قىلىپ، نەۋاشنى ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلدىلەر. نەۋاش ئاگاھ بولۇپ، بۇلارنى ئۆلتۈرۇپ، قىرىق يىل پادىشاھ بولدى. ئاندىن، ئەمساتىب ئاتلىغ بىر كىشى توققۇز يىل پادىشاھ بولدى. ئاندىن كېيىن ئوغلى نەۋشا ئون ئالتە يىل ھۆكۈمەت سۈردى. ئاندىن ھەرقىل بىننى ئاھار سەلتەنەت نەختىغە ئولتۈردى. بېنەھايەت ئۇلۇغ، دادگىر ئەردى. ھەق تەئالا ئاڭا پەيغەمبەر ئىبەردى، شۇئەيا ئاتلىغ. ئول شۇئەيا ئەلەيھەس. غە ئىمان كەلتۈردى. بەنى ئىسرائىل تەمامى ئۇلەر فەرمانىدا بولدى، بۇتپەرەستلىكدىن ياندىلەر. ھەرقىل توكۇر ئىردىلەركىم پايچەلەرى ئاغرىغ ئەردى، ئۇلاغقە مىنالماس ئەردىلەر. زەمىنى بابىلدا بىر پادىشاھ بار ئەردى سەنجارىب ئاتلىغ. ئاڭا خەبەر بەردىلەركىم، بەنى ئىسرائىل پادىشاھلىقى بىر ئاقساق كىمەرسەگە قالىپدۇر. بىس، سەنجارىب لەشكەر يىغدى. شامغە ئاتلاندى ئەرسە، مۇنەججىم، كاھىنلارى ئەيدى: «ئەي پادىشاھ! ھەرقىل پادىشاھدۇركىم ئادىل، ھەزرەتى موسا ئەلەيھەس. غە ئىمان كەلتۈرگەن. ئول پەيغەمبەر، خۇداغە مۇناجات قىلۇر، سەن ئاڭا بەرابەر

بولالماسسەن. » سەنجارىبغە باۋەر بولمادى. لەشكەر تارتىپ شامغە يۈردى..... ئانىڭ بىر ۋەزىرى بار ئەردى بۇختۇن نەسسەر ئاتلىغ؛ بۇ ئول بۇختۇن نەسسەردۇركىم، شام ۋە بەيتۇل مۇقەددەس ئانىڭ ئىلكىدە ۋەيران بولدى، تەمامى بەنى ئىسرائىل پەيغەمبەرلەر ئەۋلادلارىنى ئول ئۆلتۈردى ۋە ئەسسر قىلدى. ئول بۇختۇن نەسسەر سەنجارىب بىرلە كېلىپ ئەردى..... بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەركىم، بۇختۇن نەسسەر پىسرئەردى. بەس، سەنجارىب تەمام لەشكەرى بىرلە بەيتۇل مۇقەددەسغە كەلدى ئەرسە، سەنجارىبنىڭ لەشكەرىگە ھەق تەئالا دۇشمنبە كېچەسى ئۆلۈم سالىپدۇر، بەتەمام ئۆلۈپدۇر. بەس، پادشاھ ھەرقىل، ھەزرەتى شۇئەيلە، تەمام رەئسيە ۋە فۇقرا شەھەردىن چىقتىلەر، ھەمە خەلق كۆردىلەركىم، ئول لەشكەرنىڭ مۇنداغ ئۆلۈغ تولالىقى بىرلە ئۆلۈپدۇرلەر. بەس، پادشاھ بۇيرۇدىكىم: «سەنجارىبنى ئۆلۈكلەر ئاراسىدىن ئىزدەپ تاپىڭلار. » ئاخىر، بىر غاردا بۇختۇن نەسسەر بىرلە تاپتىلەركىم، نە سپاھ لەشكەرى، نە ھەمراھ - چاكەرى بار. بەس، پادشاھ بۇيرۇدىكىم، سەنجارىب بىرلە بۇختۇن نەسسەرنىڭ بوينىغە تۆمۈر زەنجىر سالدىلەر. ئول زەنجىر بىرلە شەھەرنىڭ كوچاسىدا ئالىپ يۈردىلەر؛ تا يەتمىش كۈن يۈردى ئەرسە، ھەر كۈن بىر ئارپا نان بەردىلەر. بەس، پادشاھ بۇيرۇدىكىم، ئۇلارنى ئۆلتۈرمەي ئازادە قىلغىل، تا ئۆز قەۋمىغە خەبەر قىلغاي ۋە ھەمە پادشاھلار بەيتۇل مۇقەددەسدىن ئەۋمىد بولغاي. بەس، پادشاھ بۇلارنى ئۆز دىيارىغە ياندۇردى..... ئون بەش يىلدىن كېيىن ھەر قىل ئەلەيھىس. ، ھەزرەتى شۇئەيا ئەلەيھىس. بىرلە ئاخىرەت سەفەرى قىلدىلەر ئەرسە، بەنى ئىسرائىلدىن ھېيشا ئاتلىغ بىر پادشاھ تەختغە ئولتۇردىلەر، ئەللىك يىل ئۆمۈر كۆردىلەر. ئاندىن كېيىن ئوغلى بوسيا ئوتتۇز يىل پادشاھ بولدى. ئاندىن ئانىڭ ئوغلى ئاقىم ئون ئىككى يىل دادخاھ سوردى. ئاقىمدىن كېيىن ئوغلى ھەشەش ئۇچ ئاي كامران بولدى ئەرسە، بەنى ئىسرائىل فەساد ئاشكارا قىلدىلەر..... ئاندىن بۇختۇن نەسسەر كەلدى، ئول پادشاھنى ئەسىر قىلدى؛ كۆزىگە مەيل تارتتى، فەرزەندلەرىنى ئالدىدا تۇرغۇزۇپ ئۆلتۈردى. مەسجىدى بەيتۇل مۇقەددەسنى، ئول شەھەرلەرنى خەراب - ۋەيران قىلدى. بەنى ئىسرائىلنىڭ تەمام پادشاھزادەلەرىنى ئەجەم پادشاھىغە ئالىپ باردىكىم، ئول ۋەقتدە گۇشتاسىب

بىنىى لەھرەسب پادىشاھ ئەردى. بەيتۇل مۇقەددەس ژىلايەتىنى گۈشتاسىب بۇختۇن نەسسەرگە بەردى؛ بەئزى بۇشتاسىب ئاتاپدۇرلەر.

فەسلى دەستان
قىسسەئى پادىشاھ لەھرەسب

ئاندىغ ئەيتىپدۇرلەركىم، قاچانكىم لەھرەسب ئەجەمدە پادىشاھ بولدى، باشىغە تاج قويدى. بىر تەخت ئەتتۇردى ئالتۇندىن، تۆرت پۇتىنى ياقۇتدىن؛ ئول تەختدە ئۆزى ئولتۇردى. سىپاھ لەشكەرىنى مەردۇمەردانەلەرنى ئىلغاپ، ئىنئى - روزانە بۇيرۇدى بۇختۇن نەسسەرنى لەشكەر بىرلە ئىراق زەمىنگە بۇيرۇدى ۋە ئەيدى: «زەمىنى ئىراق شامدىن يەمەن، ھەددى مەغرىب زەمىن تا روم سەرھەددىغە ساڭا؛ مەن بەلخدە ئولتۇرۇرمەن. تاكى تىرىكلەر ئەھۋالىدىن خەبەر ئالادۇرمەن.» بەس، بۇختۇن نەسسەرلەشكەرى تەمام بىرلە بەلخدىن يۇردى. تا دەريايى دەجلەگە باردى؛ دەجلەدىن ئۆتۈپ دەمەشقغە باردى. ئەھلى دەمەشق بىرلە سۇلھ قىلدى. نەچەند شەھەرلەرنى ئالدى. بىر سەردارنى بەيتۇل مۇقەددەسغە ئەلچى ئىبەردى. ئول ۋەقتدە بەنى ئىسرائىلغە ھەزرەتى داۋۇد ئەلەيھىس. نىك ئەۋلادلارىدىن بىرى پادىشاھ ئەردى. ئول ئەلچى بىرلە سۇلھ قىلدى. ئول ئەلچى بەنى ئىسرائىلنىك ئۇلۇغلارىنى گۆرۆھ ئالىپ ياندى. چۇن شەھەرى تەبەرىيەگە يەتتى ئەرسە، خەبەر كەلدىكىم، بەنى ئىسرائىل سۇلھغە پۇشمان بولۇپ، ئول پادىشاھنى بىزگە خىيانەت قىلدىك دەپ ئۆلتۇرۇپ، جەك - مۇھارەبەگە تۇرۇپدۇر. ئول ئەلچى بۇ خەبەرنى بۇختۇن نەسسەرغە ئىبەردى. بۇختۇن نەسسەر جەۋاب ئىبەردىكم: «ھەر يەرگە يىتىپسەن ئاندا توختاغىل، تا مەن يېتىپ ئۇلار ئۆزەسگە بارۇرمەن.» بەس، ئول ئەلچى بەنى ئىسرائىلدىن ئالغان كىشىلەرنى ئۆلتۇردى. ئاندىن، بۇختۇن نەسسەر لەشكەرى بىرلە بەيتۇل مۇقەددەسغە كەلدى، تىغ ئارتىپ بەيتۇل مۇقەددەس خەلقىنى قەتل ئام قىلدى؛ زەن - فەرزەندلەرىنى ئەسىر - بەندە قىلدى.

بۇ ۋەقتدە بەنى ئىسرائىلغە ئەرمىيا ئاتلىغ بىر پەيغەمبەر ئىبەردى.

ھەزرەتى ئەرمىيا بۇلارنى فەساد ئىشلاردىن نەھى قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «سىزلەرگە بۇختۇن نەسسەر ئاتلىغ بىر پادىشاھ مەشرىق تەرەپتىن كېلۇر، سىزلەرنى تەمام ئۆلتۈرۈر؛ زەن - فەرزەندىڭلەرنى ئەسىر قىلۇر. سىزلەر فەساد ئىشلارنى قىلماڭلار.» بۇلار ھەزرەتى ئەرمىيا ئەلەيھىس. نى زىندانغە سالدىلەر ۋە نەچەند يىل قالدىلەر. تاكى بۇختۇن نەسسەر كەلدى، خەلايىقلارنى ئۆلتۈردىلەز، شەھەرنى خەراب - ۋەيران قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەرمىيا ئەلەيھىس. نى زىندانىدىن چىقاردىلەر، ئەيدىكىم: «نە كىشى سەن؟» ئەيدىلەر: «مەن خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىدۇرمەن، بەنى ئىسرائىلغە كېلىپ ئەردىم، بۇ ۋاقىئەلەرنى خەبەر بەردىم، مېنى زىندانغە سالدىلەر.» بۇختۇن نەسسەر بۇلەرغە ئىززەت - ئىكراملار قىلدى، بۇلارغە زۇلم - تەئەددى قىلماقدىن قول يىغدىلەر ئەرسە، بەيتۇل مۇقەددەس شەھرىنىڭ بۇختۇن نەسسەرنىڭ ئىلكىدىن قۇتۇلغان زەئىف - بىچارەلەرى ھەزرەتى ئەرمىيا ئەلەيھىس. غە يىغىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەرمىيا دۇئا قىل، بىزنىڭ گۇناھىمىزنىڭ مەغفىرەتىنى خۇدادىن ئىلتىجا قىل.» بەس، ھەزرەتى ئەرمىيا ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر. ھەق تەئالا فەرمان قىلدىكىم: «ئەگەر مېنىڭ مەغفىرەتىمنى ئۈمىد تۇتسەلەر بەيتۇل مۇقەددەسدە بولماقنى خاھلامىساڭلەر ئول مەسجىدىمگە پەرسەتىش قىلسۇنلەر.» بۇلار ئەيدىلەر: «ئاندا نېچۇك بولۇرمىز، مەسجىدنى نېچۇك بىلۇرمىزكىم ھەمە ۋەيران - باياباندۇر.» بەس، ئەرمىيا ئەلەيھىس. نىڭ قاشلەرىدىن كەتتىلەر، مىسرغە باردىلەر. پادىشاھى مىسرغە ئەيدىلەر: «بەنى ئىسرائىل ھەمە پەيغەمبەرزادە، پادىشاھزادەلەردۇرمىز. بۇ بىزگە مەشرىق تەرەپتىن بىر پادىشاھ زالىم كېلىپ، بەيتۇل مۇقەددەسنى بەتەمام خەراب قىلدى؛ ھەمە خەلقلەرنى ئۆلتۈردى. بىز سېنىڭ پەناھىڭغە سىغىنىپ كېلىپدۇرمىز.» بەس، ئول پادىشاھ بېنەھايەت ئىززەت - ئىكرام قىلدى. بۇختۇن نەسسەر بۇ ۋاقىئەنى ئىشتىپ، مىسرغە نامە ئىبەردىكىم: «مېنىڭ نەچەند چاكەرىم قاچىپ، سېنىڭ قاشىڭغە بارىپدۇر. ئۇلارنى ماڭا ئىبەرگىل. ۋەگەرنە مەن لەشكەرىم بىرلە بارىپ مىسرنى لەشكەرىمنىڭ ئاياغىدا نابۇد قىلۇرمەن.» ئول پادىشاھ جەۋاب ئىبەردىكىم: «بۇلار ھەمە پەيغەمبەرزادە، شاھزادە ۋە ھەمەدىن ئازادەلەر؛ ساڭا چاكەر ۋە نەۋكەر ئەمەسدۇرلەر. مەن بۇلارنى ھەرگىز ساڭا ئىبەرمەسمەن.» بۇختۇن نەسسەر تەمامى لەشكەز بىرلە

مىسرغە كەلدى. ئول پادىشاھ بىرلە جەڭ قىلىپ، شىكەست بەردى؛ بەنى ئىسرائىللىنى ئەسىر قىلدى. ئۇلارىكىم، زەمىنى شام ۋە مىسردىن قاچىپ چىقىپ ئەردىلەر. ھىجازغە كەلدىلەر، ئول يىل بەنى ئىسرائىل جوھۇدلار بىرلە مەدىنەنىڭ سەرھەددىغە كەلدىلەر. ئاندا نەچەند شەھەر بىنا قىلدىلەر: خەيبەر، خەيربەت، ۋادىلقەرى ئاتاپدۇرلەر. ئاندا بولدىلەر.

بۇختۇن نەسسەر مىسردىن يانىپ مەغرىب تەرەفىگە يۈردى، تاكى مەغرىب زەمىنگە بارىپ ھەمە شەھەرلەرنى خەراب قىلىپ، پادىشاھلارنى ئۆلتۈردى. خەلقنى ھەمە قەتل قىلدى. ئاندىن يانىپ ئىراقغە كەلدى. ئاندىن دەريايى دەجلە لەبىگە تۇشتى. ئاندا ھەمە شەھەرلەردىن ئالغان ئەسىر - بەندەلەرى، تەمام خەزىنە - دەفىنەلەرى ھەمراھ ئەردى. ھەزرەتى دانىيال ئەلەيھ-س. نى ھەمە ئەھلى فەلەستىن بىرلە ئەسىر ئالىپ ئەردى، ئۇلار ئاراسىدا ئەردىلەر. ئانىڭ شۇم ۋە نامۇبارەك قەدەمى يەتكەن شەھەرلەر چەندان خەراب ئەردى، ھىچ چەررەندە - فەررەندە يوق ئەردىلەر. بۇلار ئاراسىدىن ھەزرەتى ئەرمىيا ئەلەيھ-س. نى بىلىپ ئەردىلەركىم، ئۇلەرنى بەندە قىلماغان ئەردى. ئەرمىيا ئىبرانى تىلىدۇر، ئەرەبى تىلدا ئاتلارى ئەزىر. ھەزرەتى ئەرمىيا ئەلەيھ-س. بەيتۇل مۇقەددەسكە كەلدىلەر. كۆردىلەركىم، ئول شەھەرلەر ھەمە خەراب - ۋەيراندۇر؛ كەنتلەرى قالۇق ۋە ئادەم فەرزەندى يوق؛ دەرەختلەرنىڭ مىۋەلەرى تۆكۈلۈپ تۇرۇپدۇر، ھىچ زىيجانغە ئانىڭدىن خەبەر يوق. بەس، چاشت ۋەقتى ئەردى، ھەۋا قىزىغ، تەنھا ۋە مەلالەتدىن كۆڭۈللەرى غەملىك، بىر دەرەخت سايەسىدە ئۇيقۇلادىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا جانلەرىنى ئالدى، ئۇلەر ئاندا ئۆلۈك يۈز يىل قالدىلەر.

بەس بۇختۇن نەسسەر زەمىنى بابىلغە كەلدى، لەھرەسب بەلخدە ئۆلگەن ئەردى، ئوغلى گۇشتاسىب پادىشاھ بولغان ئەردى. بۇختۇن نەسسەرنى ئاتام دەر ئەردى. بەس، گۇشتاسىب ھەمە بەنى ئىسرائىل ئۇلۇغلارىنى بەيتۇل مۇقەددەسكە ئىبەردى، تاكى ئول شەھەرلەرنى ئاباد قىلغايلەر.

فەسلى دەستان
قىسسەئى پادىشاھ گۇشتاسىب

بەس، گۇشتاسىب بەلخدە پادىشاھلىققغە ئولتۇردى ئەرسە، ئاڭا ئەرز قىلدىلەركىم، زەمىنى شام، بەيتۇل مۇقەددەس، زەمىنى فەلەستىن - بۇ

شەھەرلەرنى بۇختۇن نەسسەر ۋەيران قىلغان، خەلقى ئەتىراف - جانىبغە پەراكەندە بولغان، ئاندا سەببائ - دەررەندىلەر ئەشيان ۋە مەكان تۇتقاندۇر. بەس، گۇشتاسىب بىسيار مەلۇل بولدى. چۇنكى ئەجەمنىڭ پادىشاھلارى تەجەممۇلنى دوست تۇتار ئەردى. بەس، بۇختۇن نەسسەرنى كەلتۇرۇپ، ئورنىغە كىشى ئىبەردىكىم، ئاتى كۇرپس ئەردى؛ ئەيدى: «سەن بارىپ، ئول ئەسرلەرنى بەيتۇل مۇقەددەسكە ئىبەرگىل؛ بۇيرۇغىل شامدا ھەر جاي ۋە مەقامدا ھەر ۋەيرانەلىككى بار ئەردى ئاباد قىلسۇنلەر. مەن ئۆز خاھىشلەرىچە ئۆز ئەۋلادلارىدىن پادىشاھ قويارمەن.» بەس، ئول كۇرپس زەمىنى بابىلغە كەلدى، تەختغە ئولتۇردى، مۇنادي قىلدۇردىكىم: بەنى ئىسرائىلدىن بەيتۇل مۇقەددەسكە بارسۇن، ئول دىيارنى ئاباد قىلسۇن! بەس، ئانچەكى بەنى ئىسرائىلدىن ئەسرلەر بار ئەردى، ھەمە يىغىلدىلەر. بىسيار خەلقلەر جەمئ بولدىلەر. كۇرپس ئۇلارغە لۇتف - مەرھەمەتلەر قىلدى، ئۆز ۋەتەنلەرىگە ياندۇردى. ھەزرەتى داۋۇت ئەلەيھ.س. نىڭ ئەۋلادلارىدىن بىرىنى پادىشاھ قىلدى. بەس، بەيتۇل مۇقەددەسكە كىلىپ، ئانچە ئاباد قىلدىلەركىم، ئىلگەركىدىن زىيادە ئاباد بولدى.

بەس بۇختۇن نەسسەر بەلخدە گۇشتاسىب قاشىدا بولدى ئەرسە، گۇشتاسىب سەرزەنىش قىلدى؛ ..... ئەمما ئۇقۇبەت قىلمادى. چۇنكى بۇختەن نەسر گۇدەرز ئەۋلادىدىن، ئەجەم ۋىلايەتىدە ئۇلۇغ ئەردى. لەھرەسبغە ۋە پادىشاھلارغە خىزمەت قىلغان ئەردى. ئانىڭ قىسسەسىنى يەنە كىلۇر. گۇشتاسىب بېنەھايەت ئادىل ئەردى. مەشرىقدىن مەغرىبغە تەمام ئالەمنى ئاباد قىلدى. ئاتەشپەرەستلەر دىنىغە ھىچ پادىشاھ مۇنىڭدەك نۇسرەت بەرمەدى. ئاتەشپەرەستلەرنىڭ بىر پەيغەمبەرى بار ئەردى زەردۇشت ئاتلىغ. ئول ھەزرەتى ئەزىر ئەلەيھ.س. نىڭ شاگىردلەرىدىن ئەردى، ھەزرەتى ئەزىرغە خىلاف قىلدى ئەرسە، ئۇلەردۇئايى بەد قىلدىلەر. خۇداي تەئالا ئانى خەلقغە بائىسى فىتنە قىلدى. بەنى ئىسرائىل ئانى قوغلادىلەر ئەرسە، ئىراقغە باردى. گۇشتاسىب قاشىدا بولدى ۋە پەيغەمبەرلىك دەئۋا قىلدى، ئەيدى: «مېنى خۇداي تەئالا ساڭا پەيغەمبەر ئىبەردى. بۇ ئاتەشپەرەستلىكىڭ خۇداي تەئالاغە خۇش كەلدى.» بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئاتەشپەرەستلىكنى، مۇغ خەلقى دىنىنى ئول پەيدا قىلدى. ناسەزا ئىشلارنى ئول پەيدا قىلدى. بۇ زەردۇشت

ھەزرەتى ئەزرائىلەيھىس. دىن نەچچەند ئەلامەتلەرنى كۆرۈپ ئۇرگەنىپ ئەردى؛ چەندان رەمزلەر ۋە يەنە سىھر - جادۇلۇقدىن ھەم بىلۇر ئەردى. ئول كىتابىنى «ياژىندە ۋاستا» ئاتادى، بىسيار چوڭ كىتاپ ئەردى.

بەس، گۇشتاسىبدىن كېيىن بەھمەن پادشاھ بولدى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى بەھمەن بىننى ئىسفەندىيار روينەتەن

بەس: بەھمەن تەختىغە ئولتۇردى ئەرسە، تەمام پادشاھلارغە ئەلچى ئىبەردى. ھەمە جەھان پادشاھلارى ئاڭا ئىتائەت قىلدىلەر. بەنى ئىسرائىل شامدا بىسيار بولۇپ ئەردىلەر. تەمام شەھەرلەرنى ئاباد قىلىپ ئەردىلەر؛ ھەزرەتى ئەزىر ئەلەيھىس. ۋەفات بولغان ئەردىلەر. بەنى ئىسرائىلدىن ئۆزلەرىگە بىرنى پېشۋا تىكىپ، «تەۋرات» ئەھكامىنى تاشلاغان ئەردىلەر. بەھمەن ئەلچى ئىبەردى. ئول پادشاھلەرى بەھمەننىڭ ئەلچىسىنى ئۆلتۇردى ئەرسە، بەھمەن غەزەب قىلىپ، بۇختۇن نەسسەرنى چىرلادى؛ ئەيدى: «بابىل، ئىراق ۋە شام تا مەغرىب زەمىنغە پادشاھلىقنى ساڭا بەردىم. ۋە يەنە ئامغە بارغىل، بەيتۇل مۇقەددەسنى خەراب قىلغىل، ئىلگەرى ھەم ۋەيران قىلىپ ئەردىڭ. لەشكەرىمدىن خاھلاغانچە ئالىپ بارغىل.» بۇختۇن نەسسەر لەشكەردىن ئەللىك مىڭ كىشىنى ئىلغاپ ئالدى؛ پەھلىۋانلاردىن ئۈچ يۈز، دانىشمەند ۋەزىرلەردىن ئۈچ كىشى ئالدىكىم، بىرى دارنوش - مەھدىنىڭ ئوغلى، يەنە بىرى ئانۇرنىڭ ئوغلى، ئۈچۈنچى ئاخنوس. بىر بىلدا بۇ لەشكەرنى جابدۇپ راست قىلدى. ۋە يەنە سەنجارىبنىڭ ئۇرۇغىدىن بىرى بابىلدا قالغان ئەردى، ئول مىسرغە پادشاھ بولغان ئەردى. بەس، ئول ئادەم بۇ خەبەرنى ئىشتىپ مىسردىن بىسيار لەشكەر بىرلە كەلدى. بەس، بۇختۇن نەسسەر ئاڭا بىسيار ئىززەت - ئىكرام قىلدى؛ ئاڭا لەشكەر بېرىپ، بەيتۇل مۇقەددەسكە چاپاۋۇل ئىبەردى. ئاندىن ئۆزى، باردى. بەيتۇل مۇقەددەسنى ئانچە غارەت - تاراج قىلدىلەركىم ئۇلەرغە چوڭ ئادەم ۋە مەزلۇم كىشى ھەم

قىزبالادىن بۆلەك يۈزمىڭ ئوغۇل بالا ئەسىر تۇشتى. ئاندىن يانىپ شامنىڭ دەشتىگە تۇشتى ئەرسە، بۇختۇن نەسسەر يارلىغ قىلدى، سۈرىدە تۇفراغ ئالىپ بەيتۇل مۇقەددەس شەھەرىگە سالسۇن. بەس، ھەركىمدە بىر سۇر بار ئەردى، تۇفراق ئالىپ سالدىلەر. شەھەر تۇفراق ئاستىدا قالدى. ئانداغكى، ئىراقغە كېلىپ تەختكە ئولتۇردى. ئول بەھمەن ئەلچىسىنى ئۆلتۇرگەن پادىشاھ بۇئيا بىننى قاقسم ئەردى. ئانى ئوغلى بىرلە تىرىك ئالىپ كېلىپ ئەردى. ئوغلىنى ئۆلتۇرۇپ، ئانىڭ كۆزىگە مەيل تارتىپ، ئەلچىنىڭ ئۆلتۇرگەن بۇدۇر دەپ، بەھمەنگە ئىبەردى. بەھمەن بىسيار ستايىشلەر قىلىپ، ئىراق ۋە بابىلنى ئاڭا جوالدۇ قىلىپ بېرىپ نامە ئىبەردى. بۇختۇن نەسسەر تەختىدە بەرقەرار بولدى ئەرسە، يۈزمىڭ ئوغۇلنى بەنى ئىسرائىلدىن ئىلغاپ، بەندەلىك تەرىقەسىدە ئۆزىنىڭ خىزمەتىگە قويدى. ھەزرەتى دانيال ئەلەيھىس. بۇ ئوغۇللار جۇملەسىدە نارەسىدە ئەردىلەر. ۋە يەنە ئالتە مىڭ ئوغۇلنى سەرھەڭلەرغە بەخشىش قىلدى. قىرىق يىلدىن كېيىن ئىراقدا ئۆلدى. ئانىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى، ئورنىدا ئول پادىشاھ بولدى. بەھمەن ھەم پادىشاھلىقنى ئاڭا بەردى. ئول يىگىرمە ئۈچ يىل ئۆمۈر كۆردى. ئانىڭدىن كېيىن ئوغلى بەلت نەسسەر تەختىغە ئولتۇردى. بىر يىل پادىشاھ بولدى ئەرسە، فەسادلار قىلدى. بەھمەندىن يۈز ئۆيۈرمەك قەسد قىلدى. بەھمەن ئاگاھ بولۇپ، دارنوش دانىشمەندكە نامە ئىبەردى، بەلت نەسسەرنى ئۆلتۇرۇپ، تاج - تەختى ۋە مۇلك - ۋىلايەتىگە تەسەررۇف قىلغايسەن. دارنوش بەلت نەسسەرنى ئۆلتۇرۇپ، ئۈچ يىل پادىشاھ بولدى. بۇ خەبەر بەھمەنگە يەتتى ئەرسە، بىسيار شاد بولدى؛ نامە ئىبەردىكىم، پادىشاھلارنىڭ ئىشىنى ۋە ئەدەبلەرنى بىجا كەلتۇرۇپ، مۇنداغ داد - ئەدل قىلغاي. ئۈچ دانىشمەندلەردىن بىرى بەھمەن قاشىدا ئۆلدى ئەرسە، يەنە بىرى - ئاخنوسنى ئالىپ كەلدى. ئول بەھمەن قاشىدا ئەردى. ھىندىستان پادىشاھى بەھمەنگە ياغى بولدى. بەھمەن ئاخنوسغە لەشكەر بېرىپ، ھىندىستانغە بۇيرۇدى. ئاخنوس بارىپ جەڭ قىلىپ، ئول پادىشاھنى ئۆلتۇردى ئەرسە، بەھمەن ھىندىستاننى ئاڭا بەردى. دارنوش ئىراقدا ئۆلدى. بەھمەن ئىراق، بابىلنى ھەم ئاڭا سىپارىش قىلدى. ئەيدىكم: «ھىندىستانغە كىشى قويۇپ، ئىراقدا ئولتۇرغايسەن. چۇنكى سەندەك دانىشمەند جەھاننىڭ ئوتراسىدا بولغاي.» بەس، ئاخنوس ئىراقدا بولدى. نەچچەند يىل بولدى ئەرسە، ئالەمنى ئاباد

قىلدى، ئول بەنى ئىسرائىللارنى ئازاد قىلدى؛ ئىززەت - ئىكرام بىرلە شاد قىلدى. ئانىڭ بىر ئۇلۇغ كۆجىدىن گۈناھ ۋاقىئ بولدى ئەرسە، ئانىي ئۆلتۈرۈپ، بەنى ئىسرائىلدىن ئەسىرۇ ئاتلىغ بىر خاتۇن ئالدى. ئانىڭدىن بىر ئوغۇل تاپتى، ئاڭا ئول دانىشمەند كىبرىسىنىڭ ئاتىنى قويدى. ئەيدىكم: «ئۆز قەۋمىمدىندۇر، پەيغەمبەرزادەدۇر.» بەس، ئاخىنوس ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى پادىشاھ بولدى. بەنى ئىسرائىلنىڭ ئالىملارى ۋە ئۇلۇغلارىغە بىنەھايەت ئىززەت قىلۇر ئەردى. ئەمما، بەھەمدىن قورقۇپ، بەيتۇل مۇقەددەسكە ئىبەرەلمەس ئەردى. بەنى ئىسرائىلغە ئانامنىڭ قەۋمى دەپ، بىنەھايەت پىش كېلۇر ئەردى.

ھەزرەتى دانىيال ئەلەيھىس. چوڭ بولدىلەر، ئۇلەرنىي ھەق تەئالا كىبرىسىغە پەيغەمبەر ئىبەردى. ئانى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر ئەرسە، مۇسۇلمان بولدى، ئاتەشپەرەستلىكدىن يانىدى. ئەمما بەھەمدىن پىنھان تۇتار ئەردى. قاچانكىم ئون ئۇچ يىل ئۆتتى، بەھەمەن ئۆلدى، ئاندىن كېيىن دىنى ئىسلامنى ئاشكارا قىلدى، تەمام خەلقنى دىنى ئىسلامغە بۇيرۇدى. ھەزرەتى دانىيال ئەلەيھىس. نى قازى قىلدى. تەمامى خەلقغە تەۋرات شەرىئەتى ھۆكمىنى جارى قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى دانىيال ئەلەيھىس. رۇخسەت تىلەدىلەركىم، بەيتۇل مۇقەددەسكە بارغايلەر؛ ئول مەسجىد ۋە شەھەرلەرنى ئاباد قىلغايلەر. رۇخسەت بەرمەدى، ئەيدى: «ئەگەر سەندەك ياخشىلاردىن يۇزمىڭ بولسە، ھەمەسى ماڭا كېرەكدۇر.» ئەمما بەنى ئىسرائىلنىڭ ھەمەسىنى بەيتۇل مۇقەددەسكە ياندۇردى. بۇختۇن نەسىر ئەسىر قىلغالى يەتمىش يىل بولۇپ ئەردى. بۇلار بارىپ، يەنە ئاباد قىلدىلەر. ھەزرەتى دانىيال ئەلەيھىس. يىگىرمە ئىككى يىل كىبرىسىنىڭ قاشىدا بولدىلەر، ئاندىن (كىبرىس) ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، بەيتۇل مۇقەددەسكە كەلدىلەر. نەچەند يىل ئاندا خۇدا ۋەندى ئالەمگە ئىبادەت قىلدىلەر.

فەسلى دەستان
قىسسەئى سەبا پادىشاھلارى

كەيكاۋۇس زەماندىن تا روزگارى بەھمەن كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. بىلقىسنىي ئالدىلەر، سەبا ۋىلايەتىدىن تا مەغرىب زەمىن سەرھەدىغە ئۇلەرنىڭ ئەردى. بەس، ۋەفات

بولدىلەرگەرسە، گەرەبدىن ياسىر بىننى ئۆمەر بىننىڭ بەگلەر ئاتلىغ بىرگىمەرسە، سەبا ژىلايەتىگە پادىشاھ بولدى. سەبا خەلقىدىن ئۇلۇغ پادىشاھلار ئەۋلادىدىن ئەردى. ئول خەلقنى ئەتراف - جەۋانىبدىن يىغىپ، دۇشمەن مۇخالىفلاردىن ئاسراپ، ئاباد قىلدى؛ ئەلۋان تۇرلۇك نېئمەتلەر فەراۋان قىلدى ئەرسە، ئەرەب خەلقى ياسىرىن - نەئىم ئاتادىلەر. يەمەن پادىشاھلارى ھەمە ھەمىدەلەر ئەردىلەر. بۇ ھەم ھەمىدە نەسلىدىن ئەردى.

بەس، سەبا ژىلايەتىدىن پادىشاھلىقى ئاشىپ، تەمام يەمەن پادىشاھلارىنى ئالىپ، تا ھەددى مەغرىبغە پادىشاھ بولدى. بۇ ژىلايەتلەرنى ئاباد قىلدى. ھەر بار بايابانلارنى سەير قىلۇر ئەردى. تا بىر كۈن بايابانىدا قۇم دەريا سىغە كەلدىكىم، سۇدەك رەۋان يۇرۇپ تۇرار ئەردى؛ ئاندىن ئۆتمەك ئىھتىمالى يوق ئەردىكىم: «ئەلبەتتە ئىھتىيات بىرلە يول تاپقىلار، ئۆتكەيمىز.» ھىچ يەردە قۇم يوق يول تاپمادىلەر. ھەمراھ بىر خېشاۋەندى بار ئەردى، ئۆمەر ئاتلىغ، بېنەھايەت دەلىر - مەردانە. ئاڭا ئەيدى: «بۇ قۇمدا مېنى باشلاپ يۈرگىل، ئارقاڭدىن ئۆتكەيمەن.» بەس، ئۆمەر ئول قۇمغە كىردى ئەرسە، دەريا غە چۆمگەندەك يوق بولۇپ كەتتى. بەس، ياسىر ئول يەردە بىر بۇت ئەتتۇردى مىسدىن، ئانى بىر تاش ئۆزرە تۇرغۇزدى، سىينەسىگە بۇ خەتنى نەقش قىلدۇردىكىم: «مۇنى يەمەنگە پادىشاھ ياسىرىن نەئىم ھەمىدە قويغاندۇر، مۇنىدا كېلىپ يول تاپالماي يانغاندۇر؛ ھەر كىم مۇندا بۇ قۇمغا دەلىر بولماغاي، ئەلبەتتە بۇ يەردىن يانغاي.»

ئاندىن، يانىپ يەمەنگە كەلدى، ئاندا ئۆلدى. ئانىڭدىن كېيىن تەبەئ ئاتلىغ بىر كىشى پادىشاھ بولدى. تەبەئ بىننى زەيد بىننى ئۆمەر بىننى تەبەئ. بۇ - تەبەئ ئۇلارنىڭ لەقەبىدۇر، بى دوغالات ئەردى، ھەركىمكى يەمەنگە پادىشاھ ئەردى، تەبەئلەرنىڭ ئەۋلادى ئەردى. ئۇلارنىڭ ئاتى تەبەئ بولسۇن خاھ بولماسۇن، تەبابغە دەرئەردىلەر. ئانداغكى، ئادلاردىن كېيىن مىسرغە پادىشاھ بولغانلارغە ئىملاق ئات قويدىلەر، ئۇلارنى ئىمالىقە ئاتادىلەر. بۇ كېيىنكى تەبەئ ئەردىكىم، ياسىردىن كېيىن پادىشاھ بولدى، كۇنىيەتى ئەبۇكەرب ئەردى. قاچانكىم يەمەنگە پادىشاھ بولدى ئەرسە، ھەر تەرەفكە يۇزلەنسە، نۇسرەت تاپار ئەردى؛ ھەر شەھەرنى ۋە پادىشاھنى خاھلاسا ئالۇر ئەردى. ئانى يەمان ئاتار ئەردىلەر. گۇشتاسىب زەماندە يەمەنگە پادىشاھ

ئەردى. بەھەن روزگاردا ئىراقغە لەشكەر تارتىپ باردى ئەرسە، بىر بايابادىن چىقىپ، كۆھى تەيدىن ئۆتۈپ، بىر يەرگە كەلدى، كۆردىكىم خىيرە ئاتارلەر. بىر گۈشەدىن ئاندا كېلۈر ئەردى، ئاندا يول يۈتۈردى ئەرسە، ھەيران بولدى. ئول يەرگە خىيرە ئات قويدى. ئاندىن يول تاپىپ ئۆتۈپ ئىراقغە كەلدى. گۈشەئى ئەنبارىدىن ئۆتۈپ، دەريايى دەجلەگە كەلدى. مەۋسل يولى بىرلە لەشكەرنى باشلاپ ئازەربايجانغە كېلىپ، ئاندا قى تۈركلەر بىرلە جەڭ قىلدى؛ ئۈلارنىڭ تولاسىنى ئۆلتۈرۈپ، ئەسىر قىلىپ، ئول ئەنبار ۋە مەۋسل يولى بىرلە يەمەنگە يانىپ كەلدى. ئانىڭ لەشكەرىدە ھەر يەردىن بار ئەردى: ئەرەبدىن بەنى ئەلا، لەھەم، ھەلام ۋە قۇزائە خەلقىدىن ئاڭا لەشكەر ئەردى. ھەر دىيارلارنى ئالىپ يانسە، ئول لەشكەردىن بىر مۇنچەسىنى ئاندا قويار ئەردى. تاكىم ئاندا ئىمارەت قىلىپ ئولتۈرۈر ئەردى. ھەمە پادشاھلار ئانىڭدىن قورقار ئەردى. بەس، ھەمە پادشاھلار ئاڭا ئەلچى ئىبەردىلەر؛ چەندان تۆھفە - سوغالار قىلدىلەر. ئۇد، ئەنبەر، مىشك، زەفەر، ھەر دىياردىن تۈرفە - ئەجايىب مەتائلارنى ئەلچىلەردىن ئىبەردىلەر.

بەس، ھىندىستان پادشاھىنىڭ ئەلچىسىگە ئەيدى: «بۇ تەرىقە ئەجايىب نەرسەلەر ھىندىستاندادۇرمۇ؟» ئەلچى ئەيدى: «ئەي پادشاھ، بۇ نەرسەلەر ھىندىستاندا يوقتۇر، لېكىن چىنىستاندادۇر. نە ياخشى دىياردۇركىم ھەمە شەھەرلەرى ئاباد، خەلقى غەم - مىھنەتدىن ئازاد، سۇلارى ھەمىشە جارى ۋە تازا، ئەجايىب نەرسەلەر بېئەندازە.» بەس، ئول ئەلچى ئۇنداغ تەۋسف قىلىپ ياندى. تەبەئ چىنىستانغە قەسد قىلدى. تەمام ھەمىرلەر لەشكەرىنى يىغىپ، كابىل بىلە ھىندىستاندىن ئۆتۈپ، ئول ۋىلايەت سەرھەدىغە تۇشتى. ساۋت ئاتلىغ بىر سەردارىنى بىسىيار لەشكەر بىرلە چىنغە ئىبەردى. چىن ماچىن پادشاھى ئاڭا شىكەست بەردى. بەس، تەبەئ ئۆزى ئاتلانىپ، تۈركىستانىنىڭ يولى بىرلە تۇبەتكە كەلدى. ئەرەبدىن ئون ئىككى مىلك كىشىنى تۇبەتدە قويدى. بۇ فىكىرىدەكىم، ئەگەر شىكەست تاپساق مۇڭا قوشۇلغايمىز. ئاندىن بارىپ ئول پادشاھ بىرلە جەڭ قىلدى. بىسىيار خەلقنى، پادشاھنى ئۆلتۈردى؛ تەمام شەھەرلەرنى تاراج قىلدى، ئالغان ئالتۇن - كۈمۈش، لەئل - جەۋاھىرنىڭ نەھايەتىنى كىشى بىلگەلى بولماس ئەردى. ئاندىن ھىندىستان يولى بىرلە يەمەنگە كەلدى. ئاندىن ئۆلدى. ئول تۇبەتدە قويغان لەشكەرى

ئاندا قالدى. هالاهەم تۇركستاندا ئەرەب خەلقى باردۇركسم، بۇ تەبەڭ بارىپ كەلگۈچە يەتتە يىل ئۆتتى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى بەھمەن بىننى ئىسفەندىيار ئوغلى دارا ب

ئەجەم پادشاھلارى ۋاقىئەسىدە ئۆتتىكىم، گۇشتاسىبدىن كېيىن بەھمەن پادشاھ بولدى. بۇ بەھمەننىڭ لەقەبى ئەردەشىر ئەردى. ئادىل ئەردى، ئەمما ئاتەشپەرەست ئەردى، تەۋرازۇئلۇغ ئەردى. ھەر نامە ئىبەرسە، تەۋرىلدە ئەيتۇركىم: «مەن ئەردەشىر ئابدۇللاھ خادەمۇللاھ ئەسسائى لىئەمر ئىبادۇللاھ، يەئنى ئەردەشىر خۇدانىڭ بەندەسى، خىزمەتكارى، خۇدانىڭ بەندىلەرىنىڭ ئىشى - ھاجەتىگە سەئى قىلغۇچى» دىگەن بولۇر. ئانىڭ ھىكمەت كىتابلارى بار ئەردى. ئانىڭ ۋەقتى ئەردەشىر زەماندىن ئابدان ئەردى. كۇننىيەتى ئەبۇ ساسان ئەردى. ئوغلىنىڭ ئاتى ساسان ئەردى. بىر قىزى بار ئەردى ھۇماي ئاتلىغ؛ ئاناسى بار ئەردى ئەسبورەيان ئاتلىغ، بەنى ئىسرائىل پادشاھى تالۇتنىڭ فەرزەندلەرىدىن. ئول ئىسفەندىيارنى رۇستەمنىڭ ئۆلتۇرگەننى بىلۇر ئەردى. بىنەھايەت تەدبىرلىك ۋە ئاقىل ئەردى. قاچانكىم، ئول سەلتەنەت تەختىدە بەرقەرار بولدى ئەرسە، ئاناسى ئەيدى: «ئەي بەھمەن، ئەمدى ئاتاڭ ئىسفەندىيارنى تەلەب قىلغايسەن.» بەس، بېجاندىل قەبۇل قىلدى. لەشكەر تارتىپ سېيستانغە باردى. رۇستەمنىڭ ئوغلى فەرامەرز بىرلە جەڭ قىلىپ، ئانى ئۆلتۇردى. تەمامى زابۇلىستاننى ۋەيران قىلدى. بىسيار مال - ئەمۋاللارنى ئالىپ بەلخغە كەلدى. نەچەند يىلدىن كېيىن رومىيەگە باردى. لەشكەر بىرلە جەڭ قىلىپ، زەفەر تاپىپ ياندى. ئاخىر ئۆمرىدە ھۇمايىنى ئالدى. ئانداغكى، مۇغلار دىنى بۇ ئەردى. ھۇماي بەھمەندىن ھامىلە بولدى. بەھمەننىڭ ئۆلەر ۋەقتى يەتتى. ھۇمايغە ئەيدى: «مەندىن كېيىن پادشاھلىقنى خاھ قىز خاھ ئوغۇل بولسۇن، قورساغىڭداقى بالاغە بەرگەيسەن.» بەس، تەمام خەلقنى يىغىپ گۇۋاھ

قىلىپ، قىزىنى تەختىغە ئولتۇرغۇزدى، تاجنى بالاسىغە قويدى. تەمام خەلق ئانىڭ ياخشىلىقىدىن، داد - ئەدلىدىن يەكسان قەبۇل قىلدىلەر. بەھمەن ئۆلدى، ئۆلۈم مەئرىكەسىنى ئوزاتىپ، ماتەمدارلىق رەسىم تەرتىپەسىنى تۇگەتىپ، ھۇمايىنى تەختىغە ئولتۇرغۇزدىلەر. بائىتتىفات ئەيدىلەركىم: «بۇ مەلىكە بىنەھايەت ئادىلدۇر. ئەگەر بالاسى تۇغۇلۇپ، چوڭۇپ، ياخشى كىشى بولسە خوبدۇر، ۋەگەرنە مۇنداغ بولماسا، بۇ مەلىكە بىزگە كىفايەتدۇر.» بەھمەننىڭ يەنە ئىككى قىزى بار ئەردى، بىرى دوخت، يەنە بىرى قەرەك؛ بۇلار ھەم ھۇمايغە مۇۋاپىق بولدىلەر. ئوغلى ساسان كۆردىكىم، تەمام خەلق ھەمشىرەسى ھۇمايىنى تەختىغە ئولتۇرغۇزدى ئەرسە، پادىشاھلىقىدىن مۇتلەق نەۋمىد بولۇپ، خەلق ئاراسىدىن چىقىپ، بىر تاغدا سەۋمئە ئېتىپ، ئىبادەتغە مەشغۇل بولدى. نەچەند قويلارى بار ئەردى، ئانى باقىپ يۇرۇر ئەردى. خەلق گۇمان قىلۇرئەردىكىم، ساسان ئاخىر جەڭ قىلىپ، پادىشاھلىقنى ئالۇر. بەس، ساسان بۇ ئەتۋار بىرلە كۆرۈپ ئۇمىد ئۇزدىلەر. ئەيدىلەر: «بۇ پادىشاھ نەسلى ئەمەس.»

بەس، ھۇماي توققۇز ئايدىن كېيىن بىر ئوغۇل تۇغدى ئەرسە، فىكر قىلدىكىم، پادىشاھلىق قولۇمدا تۇرماس، مۇنى ئۆلتۇرگەيمەن. يەنە تاقەت قىلماي، ئانى پىنھان قىلدى. خەلقغە «بويۇمدىن تۇشتى» دەپ بىلدۇردى. ئانى ساندۇق ئەتتۇرۇپ، بىسيار جەۋاھىر - گەۋھەر ھاي پۇر قىممەت بىرلە ساندۇقغە سالىپ، شىكافلارىنى مەھكەم قىلىپ، دەريايى بەلخغە تاشلادىلەر. دەريا لەبىدە بىر ئۇشتەگەر ئۆز مەشغۇللۇقىدا ئەردى. ساندۇق ئاقىپ كەلدى. دەرھال ئۆزىنى دەرياغە تاشلاپ، ساندۇقنى ئالىپ چقتى، ئىگىنىگە يۆرگەپ ئۆيىگە ئالىپ كەلدى. كۆجى ئەيدى: «بۇگۇن نېچۇكدىن پات كەلدىڭ؟» ئول ساندۇقنى ئالىپ كۆرسەتتى. ئىشكنى ئېتىپ، ساندۇقنى ئاچتىلەر. كۆردىلەركىم بىسيار مال بىرلە بىر بالانى قويۇپدۇرلەر. كۆجىگە ئەيدى: «ھەق تەئالا بىزگە بۇ ئوغۇلنى بېرىپدۇر، كۆرگىلىكىم، خۇدايىم نە ئەتا ۋەكەرەم قىلىپدۇر.» ئول بالانى ياخشى پەرۋەرىش قىلدىلەر. سۇدىن تاپغان ۋەجھىدىن «داراب» ئات قويدىلەر. تا سەككىز ياشغە كەلدى ئەرسە، بىر كۇن ھۇنەر ئۆرگەتمەك ئۇچۇن دوكاندا قويدى. داراب دوكاندا ئولتۇرماي قاچتى. ئاتاسى سوقتى. داراب ئەيدى: «سەن ئاتام ئەمەس، سېنىڭ ھۇنەرىڭنى

ئۆرگەنمەسمەن. مېنى مەكتەبغە بەرگىل. تا ئىلىم - ئەدەب دانىش كەسب قىلۇرمەن.» بەس، دارابنى مەكتەبغە بەردى. ئىلىم - ھىكمەت بەركەمال بولدى. ئاندىن ھۇمايىنىڭ سىپىھسالاربغە نەۋكەر بولۇپ، لەشكەردارلىق، خەنجەرگۇدازلىق رەسىم - ئايىللارنى تەئىلم ئالدىلەر. بەس، يىگىرمە ياشغە كىردى، جۇۋانە بولدىكىم، مانەندى بولماغاي، پەھلىۋان چىقتىكىم، ھەمتا ۋە رابەندى چىقماغاي؛ بىنەھايەت خۇش فەھم ۋە ھىممەتلىك، دىلاۋەر شۇجائەتلىك ئەردى. بىر كۈن ئەندىشە قىلدىكىم: «مەن بۇ ئادەمنىڭ ئوغلى ئەمەسدۇرمەن، چۈنكى ئانىڭ مېھرى مېنىڭ كۆڭلۈمدە يوقتۇر، مېنىڭ ھىچ ئەۋزائ - ئەتۋارىم ئانىڭدا يوقدۇر.» بىر كۈن، ئۇشتەگەر داراب بىرلە جىدەل قىلدى ۋە ئەيدى: «مەن ئاتاڭدۇرمەن، مېنىڭ فەرمانىمنى تۇتماسسەن! بارىپ ئاناڭدىن سورغىلكىم ئاتام كىمدۇر دەپ؟» ئۇشتەگەر دوكانغە چىقتى، داراب ئۆيگە كەلدى، ئىشكنى ئەتتى؛ شەمشەرنى قولغە ئالدى، ئول مەزلۇمنى قورقۇتۇپ ئەيدى: «راست ئەيغىلكىم، ئاتام كىمدۇر؟ ئەگەر راست ئەيتۇرسەن مەندىن قۇتۇلۇرسەن، ۋە گەرنە مەن بۇ شەمشەرى زەھەر ئالۇدە بىرلە سەندىن دەمار روزگار چىقارۇرمەن. باشمنى ئالىپ كەتكەنىمچە بارۇرمەن!» بەس، ئول مەزلۇم ئەۋۋەلدىن ئاخىرغە بەيان قىلدى. داراب شەمشەرنى غىلافغە سالىپ، ئەيدىكىم: «ئول دۇررگەۋھەردىن ھىچ نەرسە قالدىمۇ؟» ئەيدى: «باردۇر.» داراب ئەيدى: «كەلتۇرگىل.» مەزلۇم بارىپ بىر مۇنچە دىنار، بىر مۇنچە دۇرر - گەۋھەر كەلتۇردى. داراب ئالىپ چىقىپ، سىلاھ ۋە ئات - ياراغ ئالىپ، ئۆزىنى جابدۇدى. مۇسەللەھ ۋە مۇكەممەل بولۇپ، ئۆزىنى ياقاغە ئالغاي.

ھۇماي بەلخدىن ئول سىپىھسالارغە نامە ئىبەردىكىم ئاڭا نەۋكەر بولۇپ ئەردى. ئەيدىكىم: «لەشكەر ئالىپ پالان كۈنى كەلگەي ۋە پالان يەردە تاپىشغايمىزكىم مەن رومغە قەسد قىلىپدۇرمەن.» سىپىھسالار دارابغە خەبەر ئىبەردىكىم، مۇندا كەلگەيسەن. بەس، داراب فەرمان تۇتۇپ، ياراغ - جابدۇغىنى ئالىپ، ئول ئاتا - ئاناسى بىرلە خوبلاشىپ، ئول سىپىھسالار لەشكەرى بىرلە بەلخكە كەلدى. بەس، لەشكەرنى قەرارگاھدا تۇشۇرۇپ، بىر كۈن يەسال قىلدىلەر ئەرسە، ئۈچ يۈز مىڭ ئاتلىغ سەرھىساب باردى. ھۇماي لەشكەرگە روزانە بېرۇر ئەردى. بەس، سىپىھسالار دارابنى ھۇماي قاشىغە

ئالىپ باردى، تاكىم ئاڭا ھەم روزانە تەئسن قىلغان. بەس، ھۇماينىڭ نەزەرى دارابغە تۇشتى ئەرسە، كۆزىدىن ياش رەۋان بولدى؛ ئانالىق مىھرى - شەپقەتى تومۇرى ھەركەتكە كەلدى، مۇھەببەت شىرى پىستانلاردىن ئاقا باشلادى. ئەيدى: «بۇ جۇۋان كەيانىي مەنزەر. قايدىندۇر؟» سىپىھسالار ئەيدى: «بىلمەسمەن، ئەما نەچەند مۇددەتدۇركىم ماڭا نەۋكەرلىك قىلۇر، رومغە بارماقغە دەلالەت قىلۇر.» ھۇماينىڭ كۆڭلى ئۆرتەندىكىم، ئەگەر مەن ئوغلۇمنى پەرۋەرىش قىلسام ئەردى، ھالا مۇنداغ بولغاي ئەردى.» بەس، دارابغە سەرپاي قىلدى. ئاندىن لەشكەرگە يارلىغ قىلدىكىم: «تەمام لەشكەر دۇشمەۋازنىڭ بولسۇنلەر مەندىن ئۆزگەگە تابئ.» بۇ دۇشمەۋاز لەشكەرنى ئالىپ يۇردى تاكى رومغە يەتتىلەر ئەرسە، قەيسەرى رومنىڭ ھەم لەشكەرى مۇھەييا ئەردى. چىقىپ لەشكەر ئالدىغا تۇشتى. ئەرتەسى ئىككى تەرەفدىن سەف ئارەستە قىلدىلەر ۋە جەڭ تۇزدىلەر. ئىككى لەشكەر ئالىشىپ ئانداغ جەڭ قىلدىلەركىم، زەمانەنىڭ كۆزى مۇنداغ جەڭنى دۇبارە كۆرمەگەندۇر. داراب ئانچە شۇجائەتلىك، پەھلىۋانلىق كۆرگۈزدىكىم، تەمامىي لەشكەر تەھسىن - ئافەرىنلەر قىلىپ، ھەيران بولدىلەر. تاكى نەمازدىگەر ۋەقتى ئەردى، روم لەشكەرىگە شىكەست يەتتى، ھەرتەرەفگە قاچىپ كەتتى. دارابنى دۇشمەۋاز قاشىغە كەلتۇردىلەر. ئانىڭدىن بېنەھايەت رىزا ۋە خۇشنۇدلۇق قىلدىلەر. دۇشمەۋاز بىسيار ئىززەت - ئىكرام قىلدى؛ بىسيار تۆھفە - سوغا كەرەم - ئەتا قىلدى. داراب بىر نەيزەدىن ئۆزگەنى قەبۇل قىلمادى. دۇشمەۋاز تەئەججۇبكە قالدى، ئەيدى: «بۇ پادىشاھزادە بولغاي.» ئەيدى: «ئەي داراب، ئەسلى نەسەبىڭنى ماڭا ئەيغىل.» داراب ئەيدى: «مەردۇغەربىدۇرمەن، بىلمەسمەنكىم كىمنىڭ ئەۋلادىدۇرمەن.» بەس، ئانىڭ خەيمەسىدە ۋە ئاڭا تابئ - زىممەسىدە بولماقنى خاھلامادى. ھەر تەرەفكە باقىپ، كوھنەتاق كۆردى. ئاتقە مىنىپ ئاندا باردى. ئاتنى باغلاپ تاقغە كىردى، توقۇمنى ئاستىغە سالىپ ياتتى. ئول كېچە ۋەھىلىك قاراڭغۇ كېچە ئەردى. يامغۇر ياغىپ ھەۋا گۇركۇرەر ئەردى. بەس، ئاندا ياتىپ ئۇيقۇلادى ئەرسە. ھەۋادىن ئرچ نەۋبەت ئاۋاز كەلدىكىم: «ئەي تاق، ھۇشيارلىق، ئاگاھلىق بىرلە پەناھى بولكىم، سېنىڭ ئاستىڭدا ياتقان ئىران زەمىنى شاھىدۇر. بەس، دۇشمەۋاز بۇ ئاۋازنى ئىشىتىپ ھەيران قالدى، نەچەند كىشى ئىبەردىكىم: «باقىڭلار،

ئانداكىم ياتىپدۇر!» بەس، كېلىپ كۆردىلەر، دارابنىڭ ئويغانىپ ئەيدىلەركىم: «سېنى دۇشمەنۋاز چىرلايدۇر.» داراب قوپۇپ ئاتىنى مىنىپ يۈردى ئەرسە، بىر ئاۋاز چىقتى، كۆردىلەركىم، خۇداي تەئالانىڭ فەرمانى بىرلە تاق يىقىلىپدۇر. بەس، دۇشمەنۋاز بېنەھايەت تەئزىم - ئىكرامىلار قىلدى، ئۆزرلەر ئەيتتى ۋە تەڭ قىلدى: «ئەيغال، كىمنىڭ ئەۋلادى سەن؟» داراب ۋاقىئەنى بەيان قىلدى. دۇشمەنۋاز بىسيار خىجىل بولدى. ئول كېچە خىزمەتكارلىق قىلدى. ئەرتەسى سىپەھسالارنى چىرلاتىپ ئەيدى: «ئول ئۇشتەنگەرنى ئەر - خاتۇن مۇندا كەلتۇرگەيسەن.» سىپەھسالار كىشى بۇيرۇدى. بەس، ئول كۇن قەيسەرى روم بىرلە سۇلھ قىلدىلەر. قەيسەر خىراج قەبۇل قىلدى. ئاندىن ئول ئۇشتەگەر ئادەم ئەر - خاتۇن كېلىپ، داراب ۋاقىئەسىنى بەيان قىلدى. دۇشمەنۋاز ھۇمايغە نامە ئىبەردىكىم: بۇ سۇفەتلىك جۇۋانە لەشكەرگە كېلىپدۇر ۋە ئانىڭ باقغان ئاتاسى ئانى تابغان ۋاقىئەسىنى بۇ تەرىقە بايان قىلدى. بەس، بۇ نامە ھۇمايغە يەتتى ئەرسە، نامەنى ئوقۇپ، بىسيار شاد بولدى. بىلدىكىم ئوغلىدۇر. جەۋاب ئىبەردىكىم: بۇ خەت يېتەر زەمان ئول ئوغۇلنى ئاتا - ئاناسى بىلە مۇندا كەلتۇرگەيسەن. بەس، دۇشمەنۋاز نامە كېلىشى بىرلە لەشكەرنى ئاندا تۇرغۇزۇپ بەلخغە ياندى. ھۇماي ئول كۇن تەمام ئەركان دەۋلەتىنى يىغىپ، ئالتۇن تەختغە ئولتۇردى. بەس، دارابنى ھۇماي ئالدىغە كەلتۇردىلەر. ھىچكىم گۇمان قىلماس ئەردىكىم ھۇماينىڭ ئوغلى بولغاي. بەس، ھۇماي تەختدىن تۇشۇپ، دارابنىڭ ئالدىغە كېلىپ، قۇچاقىغە ئالىپ يۇز - كۆزىگە بوسە قىلىپ، ئەيدى: «ئەي خەلايىق! بىلىڭلار ۋەئاگاھ بولۇڭلاركىم، بەھمەندىن بولغان ئوغلۇم شۇ بۇدۇر. ئول كۇنكى مۇنى تۇغدۇم ئەرسە، پادىشاھلىقنى قولۇمدىن ئىبەرمەكنى كۆڭلۇم خاھلاماي، مۇنى ساندۇقغە سالىپ، دەريا غە تاشلاپ ئەردىم. ئاخىر، پۇشەيمان بولۇپ، دەرد - ھەسرەتلەر تارتار ئەردىم. بۇ ئادەم دەريادىن ئالىپ پەرۋەرىش قىلىپ ئىكەن. خۇداي تەئالا ماڭا ۋە سىزلەرگە رەھمەت قىلدى.» ئول زەمان باشىدىن تاجنى ئالىپ دارابغە كىيدۇردى. ئەيدى: «بۇ ئەردەشىر ماڭا بەرگەن ئەمانەتنى ئىگەسىگە يەتكۇردۇم.» خەلق ھەيران قالدىلەر. لەشكەردىن غەۋغا چىقتى، تەمام لەشكەر دارابنىڭ باشىدىن دۇرر - گەۋھەر ساچتىلەر. ھۇماي تەمام خەزىنەلەر ئاچقۇسىنى دارابغە تاپشۇردى. داراب باشىغە تاج قويۇپ

سەلتەنەتدە بەرقەرار بولدى. نەچەند مۇددەتدىن كېيىن ھۇماي ۋەھم قىلدىكىم، بىركۈن داراب گىنىسىنى چىقارۇر ۋە مېنى ئۆلتۈرۈر دەپ، بەئزى سەردار - ئەمىرلەر بىرلە پارىسغە بارماقغە ئىجازە تىلەدىلەر. داراب ھەم رۇخسەت بەردى ئەرسە، ھۇماي پارىسغە باردى. دارابنىڭ كۆڭلىدە ھېچ گىنە - غەش يوق ئەردى. ئاناسىدىن خۇشنۇد رىزالىق قىلىپ، پارىسنى ئاناسغە بېرىپ، نامە ئىبەردى. ھۇماي پارىس خەلقىغە داد - ئەدل قىلىپ، خىراجنى ئۆتۈپ، ئابادلىق قىلدى؛ ئەستەرەخدە ئىمارەتلەرنى قىلدۇرۇپ ئولتۇردى. ئۇچ يىل پارىسغە پادىشاھلىق قىلدى، ئاندىن ئۆلدى. داراب ئۆلۈم خەبەرنى ئىشتىپ پارىسغە كەلدى. ئاندا بىر شەھەر بىنا قىلدى، ئاڭا داراب ئات قويدى. ئول ئۇشتەگەرنى كۆجى بىرلە كەلتۇرۇپ ئىلتىفاتلار ۋە بىسيار خەير - ئىھسانلار قىلىپ، بېنەھايەت مال - ئەمۋاللارنى بېرىپ، تەبەرىستانغە ئىبەردى. ئەيتىپدۇرلەر: شىراز شەھەرنى ئول بىنا قىلدى ۋە بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئاناسى ھۇماي بەنا قىلدى دەپدۇرلەر، گۇرۇھى ئەيتىپدۇرلەر: بەھمەن بىنا قىلدى. بەس، داراب پارىسدىن ئىراق ۋە بابىلغە باردى. ئەجەم پادىشاھلارى نولاراق ئاندا ئولتۇرۇر ئەردىلەر. ئەجەم مۇلكى ئانىڭ ئەردى تا بەلخغچە ئۆزگە پادىشاھلار ئانىڭ مۇلكىدىن پەرۋان ئەردىلەر، ئاڭا ئىتائەت قىلدىلەر ۋە خىراج بەردىلەر. ھىند، روم ئاڭا مۇسەخخەر ئەردى؛ رومدا بىر شەھەر بار ئەردى، ئانى يۇنان دەر ئەردىلەر. روم پادىشاھى فىلىقۇس ئەردى، ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلەرى غەيسىنىڭ ئەۋلادىدىن ئەردىلەر. يۇنان پايتەختى مەقدونىيە ئەردى. چۇن، فىلىقۇس يۇنانىنى ئالدى ئەرسە، مەقدونىيەدە ئولتۇردى. ھەركىم مەقدونىيەگە پادىشاھ بولسە، روم ئاڭا تابئ ئەردى. يۇنان شەھەرىدە ھۆكۈمالار بار ئەردى، ھۆكۈمايى يۇنان دەرئەردىلەركىم، ئىلىم - ھىكمەت ئالەمدە ئۇلاردىن پەيدا بولدى. ئول ھىكمەت ئىلمىنى «ئىلمى ھەقىقەت» ئاتار ئەردىلەر. ئول ھۆكۈمالار ئارستالىس، بۇقرات، ئەفلاتون، مەقۋات، پلىنابىس، ھىرموس، جالىنوس، ئاغارمون — بۇلار ھۆكۈمايى يۇنان ئەردىلەر. بۇلار سۆزلەرى نۇجۇم، مەنتىق، ھەندەسە، فەلەسەفە كىتابلارىدا بىسياردۇر. لېكىن ئول شەھەرلەر ۋەيراندۇر، ئول ھۆكۈمالاردىن ھىچ نەرسە قالماپدۇر. ئول شەھەرلەر فىلىقۇسغە ئابا - ئەجدادىدىن مىراس قالغان ئەردى. روم، يەمەن، جەنۇب

دىيارلارى، مەغرىب زەمىن سەرھەدىنىڭ ئابادراقى ئول ئەردى. بەس، تەمام جەھان پادىشاھلارى دارابغە خىراج بەردىلەر ئەرسە، فىلىقۇسغە ھەم نامە ئىبەردى. ئەيدىكىم: «كۆرۈپ تۇرارسەن، يەمەن، تۇرك، ھىند — تەمام ئەترافدىن ماڭا خىراج بېرۈرلەر؛ تەمام پادىشاھلار ماڭا ئىتائەت قىلۇرلەر؛ سەن ھەم باج - خىراج بەرگىل، يا خىراج بەرگىل يا جەڭگە مۇھەييا بولغىل.» فىلىقۇس ھۆكۈمالار بىرلە مەسلەھەت قىلدى. ھۆكۈمالار ئەيدى: «خىراج ئىبەرگىل، بىھۇدە جەڭ - جىدەل بولماغاي.» بەس، فىلىقۇس ھەم خىراج ئىبەردى. ئاندىن كېيىن داراب فىلىقۇسنىڭ قىزىنى ئالماقغە كىشى ئىبەردى ئەرسە، قىزىنى بەردى. نەچەند روزگار ئۆتتى ئەرسە، ھامىلە بولدى. بەس، بىر كېچە دارابغە ئاغزى بەدبۇي بۇرادى ئەردى، كۆڭلى ساغۇدى. ئانى ياندۇرۇپ ئاتاسغە ئىبەردى. يەنە بىر خاتۇن ئالدى، ئانىڭدىن بىر ئوغۇل تۇغدى، ئاڭا دارا ئات قويدى. ھۇمايدىن كېيىن ئون ئىككى يىل ئۆمۇر كۆردى. دارانى ئۆر ئورنىدا پادىشاھ قىلدى، ئاندىن ئۆلدى. فىلىقۇسنىڭ قىزى بىر ئوغۇل تۇغدى، ئانى ئىسكەندەر ئاتار ئەردىلەر، ئول زۇلقەرنەين ئەردى. داراب ئىسكەندەر زۇلقەرنەين بىرلە جەڭ قىلغان دارانى دارائى ئەسغەر دەر ئەردىلەر؛ دارابنى دارائى ئەكبەر دەر ئەردىلەر. قاچانكىم، دارا تەختغە بەرقەرار بولدى ئەرسە، تەمام مەملىكەتى ئەجەم ئانىڭ تەسەررۇفىدا بولدى؛ ھەمە پادىشاھلار خىراج قەبۇل قىلدىلەر. پادىشاھى يۇنان زۇلقەرنەينىنىڭ باباسى ئەردىلەر. دارا ئىراق، بابىلدا ئولتۇرۇر ئەردى. بەس، يۇنان پادىشاھلارى ئۆلدى ئەرسە، ئىسكەندەر تەختغە ئولتۇردى ۋە دارانغە خىراج ئىبەرمەدى ئەرسە، دارا ئەلچى ئىبەردىكىم: «ئەي ئىسكەندەر، سەن ئاتاڭدىن ئۇلۇغ كۇچلۇغ ئەرمەسسەن. ئاتاڭ ئاتامغە خىراج بەرگەن ۋە ماڭا ھەم خىراج ئىبەرگەن ئەردى. سەن ھەم خىراج ئىبەرگىل.» فىلىقۇس دارانغە بىرمىڭ ئالتۇن تۇخۇم ۋە يەنە نەچەند ئۇشتۇرمۇرغ تۇخۇمى خىراج بېرۇر ئەردى. ئىسكەندەر جەۋاب ئىبەردىكىم: «ئول تۇخۇم قۇيادۇرغان قۇش بۇ جەھاندىن پەرۋاز قىلىپدۇر.» بەس، ئەلچى ئىبەردى، ئاڭا بىر گوي، بىر چەۋگەن ۋە بىر پاتمان كۇنجۇد بەردى ۋە ئەيدى: «ئىسكەندەرگە ئەيغىلكىم، سەن كىچىك، نادان، پادىشاھلىق ۋە سەلتەنەت ئىشىنى كۆرمەگەن ۋە بىلمەگەنسەن: بۇ گوي - چەۋگەننى ئىبەردىمكىم، مۇنى ئويناغايسەن؛

ئەگەر خىراج قەبۇل قىلماساڭ، لەشكەرىمنىڭ ئەدەبنى بۇ كۈنجۈد ھىسابىدا بىلگەيسەن.» بەس، ئەلچى ئىسكەندەرگە كەلدى ۋە بۇ سۆزلەرنى ئېيدى ئەرسە، ئىسكەندەر ئېيدى: «بۇ گوينى ماڭا ئىبەرىپدۇر، گويا كى تەمامى روي زەمىنى ماڭا بېرىپ، ئۆزىنى مەملەكەتدىن چىقارىپدۇر. چۈنكى روي زەمىن گوي مەسەللىك مۇدەۋۋەردۇر؛ بۇ چەۋگەن ئانداغ نەرسەدۇركىم، مۇنىڭ بىرلە ھەر نەرسەنى ئۆزگە تارتغالى بولۇر؛ بۇ چەۋگەننى ماڭا قۇۋۋەت زوربازۇ بەرگەنىدۇركىم، سېنىڭ پادشاھلىقىڭنى، لەشكەر - سىپاھلارىڭنى ئۆزۈمگە تارتارمەن.» ئاندىن، ئىبەرگەن كۈنجۈدنى يەرگە تۆكتۈردى، ئەللىك - ئاتمىش توخنى ئالىپ كىرىپ قويۇپ ئەردى، ھەمەسىنى بىر سائەتدە يەپ تۈگەتتى. ئاندىن كېيىن، بىر پەيمانە قىچى ئۇرۇغى كەلتۈرۈپ ئېيدى: «ئەگەر سېنىڭ لەشكەرىڭ بۇ مىقدار بولسە، مېنىڭ سىپاھىم بۇ مىقداردۇر، بىلگىل مۇنىڭ ئەدەدى ئانىڭدىن تولادۇر.»

بەس، ئەلچى يانىپ كەلدى ئەرسە، دارا لەشكەر يىغدى، سەككىز يۈزمىڭ كىشى خەتكە ئالدى. بەس، ئىسكەندەر ئۆزەسىگە ئاتلاندى. ئىسكەندەر ھەم لەشكەرنى كۆردى سەككىز يۈزمىڭ كىشى ئەردى. بۇ ھەم چىقىپ يۈردى. ئىسكەندەر ئۈچ يىل پادشاھلىق قىلىپ ئەردى؛ دارا پادشاھلىقىغە ئون تۆرت يىل ئۆتۈپ ئەردى. دارانىڭ كىبىر - ئىنادى ۋە زۇلم - بېدادىدىن تەمام خەلق ئازۇردە ئەردى؛ ھەمە خەلايىق ئانىڭ جەۋرىدىن رەنجۇر ۋە پۇژمۇردە ئەردى. بەس، ئىككى لەشكەر بىر - بىرىگە ئىراق ۋە شام ئاراسىدا جەزىرەئى ئىراقغە يىتىشتىلەركىم، مەۋسىل شەھەرلەرىنىڭ ئەترافى ئەردى. ھەر ئىككى لەشكەر ئاندا تۇشتىلەر. بىر ئاي جەڭ قىلدىلەر. بىسيار خەلق ئىسكەندەر پەناھىغە قاچىپ كىردىلەر؛ ئانىڭ بەدخۇي، زالىم، ستەمكارلىقىدىن خەبەر بەردىلەر. دارانى بۇرادەرىم دەپ بىلۇر ئەردى، دارا ھەم گۇمان قىلۇر ئەردى. ئىسكەندەر ئانچە مىقدار سەئى قىلدىكىم سۇلھ قىلغايمىز، قەبۇل قىلمادى. بەس، ئىسكەندەر تەدبىر قىلدىكىم، دارانى ئۆز سىپاھى قولىدا ھەلاك قىلغاي. بەس، دارانىڭ لەشكەرىدىن قاچىپ كەلگەنلەردىن سوردىلەركىم: «داراغە ياۋۇق، ئېئتىمادلىق كىمدۇر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «ئىككى ۋەزىرى بار ئەردىكىم ياۋۇق ۋە مۇقەررەب كىشى، ئەمما دارادىن خەلاسلىق ئىزدەيدۇر.» بەس، ئىسكەندەر ئول ئىككى ۋەزىرغە تىل

ئىبەردىلەر. بۇ سۆز بىرلە دارانى ئول ۋەزىر ئۆلتۈردى؛ يەنە بىر رەۋايەتدە، ئىسكەندەر بۇ ۋاقەئەدىن بى خەبەر ئەردىلەر، ئەمما ئول ئىككى ۋەزىر دارادىن بىزار بولغان ئەردى. چۈنكى ئون مەرتەبە ئىسكەندەر بىلە جەڭ قىلىپ، شىكەست تاپىپ يانغان ئەردىلەر ۋە يەنە جەڭ قىلماقغە بىتاقەت بولغان ئەردىلەر. بۇ ئىككى ۋەزىر مەسلەھەت قىلىپ ئەيدىلەر: «بۇ ئادەمنىڭ بەختى پەست ۋە دەۋلەتى يانىپدۇر، پادىشاھلىققغە لايقى ھەم يوقدۇر. مۇنىڭ ئۆلتۈرۈپ خەلاس بولغان ياخشىدۇر.» بۇ فىكردە ئەردىلەر. بىر كۈن جەڭگە تۈردىلەر ئەرسە، دارانىڭ لەشكەرى شىكەست تاپىپ، ھەر تەرەفكە تەفرىقە بولدى. بەس، بۇ ئىككى ۋەزىر دارانىڭ بىرى تۇڭ يانىدا، بىرى چەپ يانىدا؛ بىرىنىڭ ئاتى ماقيار، يەنە بىرىنىڭ ئاتى جانوسار ئەردى. بۇ ئىككىسى ئىككى تەرەف دارانغە پىچاق سالدىلەر، دارا ئاتدىن يىقىلدى ئەرسە، قاچىپ ئىسكەندەر قاشىغە كەلدىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «بىز دارانى ئۆلتۈرۈپ كەلدۇك.» بەس، ھەزرەتى ئىسكەندەر نەچەند خاس كىشىلەرى بىرلە پىيادە قاشىغە كەلدىلەر. كۆردىلەركىم، دارا خۇن ئالۇدە ياتىپدۇر، جان ئاغزىغە يىتىپدۇر. بەس، ئىسكەندەر دارانىڭ باشىنى قۇچاقىغە ئالدىلەر، يۇزىدىن تۇفراقنى ئەرتىپ يىغلادىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «ھەرگىز ساڭا بۇ ھالنى رەۋا كۆرمەدىم. ھەرچەند سۇلھ - ئىتتىفاق سۆزىنى ئەيدىم، سۇد قىلمادى. بۇ ئىشدىن مەن بىخەبەر ئەردىمكى، ئۆز كىشىلەرىڭ قىلدى. ئەمدى، ھەر ھاجەت ۋەسىيەتىڭ بولسە، بۇيرۇغىل بىجا كەلتۈرگەيمەن.» بەس، كۆزىنى ئاچتى، ئەيدى: «ماڭا يىغى - نالەدىن باشقا ھىچ سود يوقدۇر. سەن ئانچە نەسىھەت قىلدىڭ، قەبۇل قىلمادىم. ماڭا جەھاندىن نەسىبە مۇنچەلىكدۇر. ساڭا ئۈچ ۋەسىيەتىم باردۇر: بىرى ئولكم، مېنى ئۆلتۈرگەن كىشىدىن خۇنۇمنى ئالغايسەن؛ ئىككىنچى ئۆلۈغ ياخشىلارنى خار - بىئىتىبار قىلماغايسەن، پەست ۋە يامانلارنى ئۆلۈغ ۋە سەردار قىلماغايسەن؛ ئۇچۇنچى مېنىڭ تەختى - بەختمىنى ۋەيران قىلماغايسەن تاكى سەندىن ھەم ئاتىم ئۆچمەگەي.» ئىسكەندەر ئەيدىلەر: «قەبۇل قىلدىم.» لېكىن يەنە ئەيدى: «قىزىم روشەڭنى ئەقدە نىكاھىڭغە ئالىپ، ئانى ئىززەت - ئىكرام قىلىپ، ھەمە ھەمخانەلەرىڭدىن ئۆلۈغ كۆرگەيسەن. ئانىڭدىن فەرزەند تاپساڭ ئىران زەمىنىنىڭ پادىشاھلىقىنى ئاڭا بەرگەيسەن. مېنىڭ بۇ ۋەسىيەتلەرىمنى قەبۇل قىلغىل. تاكى ئاسان جان

بەرگەيمەن؛ بۇ جەھان فانىغە كۆڭۈل باغلاماغايسەن، زىنھار مىنىڭ تانمىنى زايىئ قىلماغايسەن.» دەپ كۆزلەردىن ياش رەۋان بولدى؛ نەچەند ئاھى سەرد تارتتى، ئاندىن جان بەردى. ھەزرەتى ئىسكەندەر ئانى تا بۇنغە سالدىلەر، تەئزىيەت ئىشلەرنى تەمام قىلىپ دەفن قىلدىلەر. ئۇچ كۈن ماتەمدار بولدىلەر. تۇرتىنچى كۈنى تەختدە ئولتۇردىلەر؛ ئۆزلەرنىڭ ۋە دارانىڭ لەشكەرنى سەرھىساب باردىلەر، مىلك مىلك يەنە ئالتە يۈزمىڭگە قەلەم يۈردى. ئاندىن خوتبە ئوقۇدىلەر، داد - ئەدل ۋە ياخشىلىق ۋەئدەلەرنى قىلدىلەر. ئاندىن ئول ئىككى ۋەزىرنى كەلتۇرۇپ، دارغە ئاستۇرۇپ، مۇنادي قىلدۇردىلەركىم: ھەر كىشى ئۆز پادشاھى ھەققىنى فەرامۇش قىلىپ، خىيانەت قىلسە، جەزاسى ئۇشبۇدۇر. ئاندىن، روشەڭنى ئالدىلەر. سىپاھ ۋە رەئىييەدىن خىراج - ئۇشرەنى يىغدىلەر، ھىچ كىمنى گۇناھكار ۋە ئەسىر قىلمادىلەر، ھىچ يەرنى تالان - تاراج قىلمادىلەر؛ ھەر دىيارىدا زالىم - نابىكارلار بار ئەردى، ئۆلتۇردىلەر؛ ئەمەلدارلار دەفتەرنى كۆيدۇردىلەر. ئەجەم ھۆكۇمالارنى يىغىپ، ھىكمەت كىتابلارنى پۇتۇپ، يۇنان تىلىغە ئۆيرۇپ، يۇنانغە ئىبەردىلەر، تاكى بىھىكمەت ئىش قىلماغايلەر. ئاندىن ھەر شەھەرگە بارىپ، ئول شەھەرنىڭ سەردار - ئۇلۇغلارى مەنسەبنى ئالىپ، تايىق پادشاھلاردىن بىرنى قويدىلەر، تاكى ئۇلار گىنە - ئىنتىقام ئالماقغە بۇيرۇغايلەر ۋە ئول شەھەرلەرنى زەبت قىلغۇدەك دۇشمەندىن ساقلاغۇدەك پادشاھى يوق ئەردى. بۇ سەبەبدىن پادشاھلىق ئىشى پات خەراب بولۇر، ھەرۋەقت بىر - بىرى بىرلە جەڭ قىلۇر ئەردىلەر؛ پادشاھلار بىر - بىرىگە مۇخالىف ئەردىلەر. بەس، ئىسكەندەر ئەجەم ۋىلايەتىدە تايىق پادشاھلاردىن شەھەرلەرگە پادشاھ قويۇپ، بەلخكە كەلدىلەر. ئاندىن كېيىن ھەر شەھەرگە كەلدىلەر، ئۆز پادشاھىنى ئورندا قويۇپ ئۆتتىلەر. روشەڭنى يۇنانغە ئىبەردىلەر. ئاندىن ئەسفھاندا بىر شەھەر بىنا قىلدىلەر. يەنە خوراساندا بىر شەھەر بىنا قىلدىلەر. ئاندىن ئۆتۇپ ھىندىستانغە باردىلەر؛ پادشاھى ھىندىستان بىرلە جەڭ قىلدىلەر، ئانى ئۆلتۇرۇپ، ئورنىغە پادشاھ قويۇپ، تۇبەتكە بارىدىلەر. ئاندىن ئۆتۇپ خىتاي بىرلە مەشرىق زەمىنىگە بارىدىلەر. ھەر شەھەرگە باردىلەر، زالىم پادشاھلارنى ئۆلتۇرۇپ، خەزىنە - دەفىنەلەرنى ئالىپ، ئورنىغە ئادىل پادشاھنى قويدىلەر. ھەر شەھەرنى

خەراب قىلدىلەر، ئانىڭ بەدىلىدە يەنە بىر شاھەرنى بىنا قىلدىلەر. ئاندىن يانىپ مەغرىپ زەمىنگە كەلدىلەر. ئاندا زۇلۇماتنى ئىشتىپ ئەردىلەركىم، زۇلۇماتدا چەشمىسى ھەيات بارىدۇر؛ ھەركىم ئول چەشمەدىن ئىچسە، تا قىيامەتغىچە ئۆلمەگەيلەر. بەس، ھەزرەتى ئىسكەندەر نەچەند خاس كىشىلەرى بىرلە زۇلۇماتغە كىردىلەر. بەئزىلەر تۆرت يۈز كىشى ئەردىلەر دەپدۇرلەر، ئاندىن زىيادە ھەم دەپدۇرلەر. ئون سەككىز كۈن يۈردىلەر، ھىچ نەرسە تاپمادىلەر. ئاندىن يانىپ چىقىپ، ئىراقغە كەلدىلەر. ئاندا بىر شەھەردۇر، ئانى شەھەرى روز ئاتارلەر، ئاندا كەلدىلەر ئەرسە ئۆلدىلەر. تابۇتغە سالىپ ئانالەرى قاشغە ئالىپ باردىلەر، ئاندا دەفن قىلدىلەر، ئوتتۇز ئالتە يىل ئۆمۈر كۆردىلەر. ھەزرەتى ئىسكەندەرنى ئول ۋەجھىدىن زۇلقەرنەين ئاتادىلەركىم: «قەرن» دەپ باشنى ئەيتۇرلەر؛ بۇ ئالەمنىڭ بىر باشى مەغرىبدۇر، بىر باشى مەشرىق. بەس، ھەزرەتى ئىسكەندەر مەشرىقدىن مەغرىبغە يۈردىلەر ئەرسە، زۇلقەرنەين ئاتادىلەر. چۈنكى جەھان ئىككى باشنى ئالدىلەر.

فەسلى دەستان
يۇنان پادىشاھلارى زىكرى

مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇر: ئۇلار تەقرىرنى بەيان قىلۇرمەن. ۋەقتىكى زۇلقەرنەين ۋەفات تاپتىلەر ئەرسە، تابۇتلەرى بىرلە پادىشاھزادىلەر ۋە يۇنان لەشكەرى بولۇپ، سەككىز يۈز مىڭ كىشى يۇنانغە كەلدىلەر. ئاندا دەفن قىلدىلەر. ئاندىن كېيىن، دەريايى دەجلەنىڭ بۇيان تەرەفىكىم ئەجەم ۋىلايەتىدۇر. ئانداغكى، ئىراق، بابىل، ئەسفەھان، كۇھىستان، تەبەرىستان، كىرمان، خوراسان — بۇ شاھەرلەر ھەمە تايىق پادىشاھلارىنىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. ھەر شاھەرگە بىر پادىشاھ پەيدا بولدى، ھىچكىم بىر - بىرىگە تابئ ۋە فەرماندار بولمادى؛ كىشى كىشىگە خىراج بەرمەدى. دەريايى دەجلەنىڭ ئول تەرەفى زەمىن ئىراقدىن تا مەۋسىل، جەزىرە، كۇفە، بادىيە، شام، ھىجاز، مىسر، يەمەندىن تا مەغرىب زەمىن سەرھەددىغە يۇنان پادىشاھلارىنىڭ

قولىدا ئەردى. ھەمە زۇلقەرنەيىننىڭ خېش - ئەقرەبا ۋە قەياش - قەبىلەلەرى ئەردىلەر. ھەزرەتى ئىسكەندەرنىڭ بىر ئوغلانلەرى بار ئەردى. ئانى كىچىكىدە ئارىستالىس ھەكىمغە بېرىپ ئەردىلەر. ئانى ئارىستالىس چوڭئوتۇپ، ئىلىم - ھىكمەت ئۆرگەتىپ، كەمالغە يەتكۈرۈپ ئەردىلەر. تەمام يۇنان لەشكەرى ئاڭا يىغىلدىلەر. تەمام مەملەكەتنى ئاڭا تاپشۇردىلەر ئەرسە، قەبۇل قىلمادى ۋە ئەيدى: «مەن پەرۋەردىگارىم قۇللۇقىنى قىلۇرمەن، ئاخىرەت ئىشلەرىنى پۈتكەزۇرمەن؛ ماڭا بۇ ئالەم فانىي كېرەك ئەمەستۇركىم، ھەرچەند پادىشاھلىقىدا ئۆلۈغ بولسام، ئاتامدىن زىيادە بولالماسمەنكىم، ئاخىر ئۆلۈمدۇر.» بەس، خەلق ئاراسىدىن چىقىپ، ئىبادەتگە مەشغۇل بولدى. سپاھ - لەشكەر ناچار زۇلقەرنەيىننىڭ ئەۋلادىدىن لەۋئۇس ئاتلىغ بىر كىمەرسەنى پادىشاھ قىلدىلەر؛ تەمام سپاھ ئاڭا يىغىلدىلەر؛ ھەمە يۇنان مەملەكەتىنى تەسەررۇف قىلدى. بەنى ئىسرائىلنى بەيتۇل مۇقەددەسدە ياخشى ئامرادى، ئۇلار ئاراسىدىن بىرىنى سەردار قىلدى. تەۋرات شەرىئەتىنى بەرپا قىلدى. يۇنان خەلقى ھەمە زەنادىقە ۋە فەلاسەفە مەزھەبىدە ئەردىلەر، ئىلىم - ھىكمەت بىلۇر ئەردىلەر. ئۇلارنىڭ مەزھەبى ئول ئەردىكىم، ھىچ پەيغەمبەرگە، كىتابغە قايىل ئەمەس ئەردىلەر. ئەيتۇر ئەردىلەركىم: بىز خۇداي تەئالانى ھىكمەت بىرلە تانۇرمىز، جۇز پەيغەمبەر بىرلە تانۇماسمىز ۋە يەنە قىيامەتكە پۈتمەسمىز دەر ئەردىلەر. ئەيتۇر ئەردىلەركىم: دۇنيا ۋە ئاخىرەت يوق بولۇر، بۆلەك ئالەم ۋە ئادەم پەيدا بولۇر، ھەر نەرسەكى مۇندىن ئۆزگەدۇر، تەغيىر قىلىنۇر، ئانى ئەقىلنىڭ كۆزى بىرلە يەئنى خىيال تەسەۋۋۇر بىرلە كۆرگەلى ۋە بىلگەلى بولۇر. ھەر نەرسەكىم، ئاڭا ئەقىللەرى دەلىل قىلمايدۇر، ئاڭا پۈتمەس ئەردىلەر. ۋە يەنە ئەيتۇر ئەردىلەركىم: بۇ ئالەم قاچاندىن بارى باردۇر ۋە يەنە نە ۋەقتىغچە بولۇر؛ ھەركىمكى بۇ ئالەمدە بولۇر، ئالەمى نەفس ۋە ئالەمى مۇجەررەداتدىن كېلۇر؛ قاچانكىم ئۇلار يەنە ئەۋۋەلقى ئالەمى مۇجەررەدات ۋە غەيب ئالەمىگە قوشۇپلۇر، تىرىلمەك يوقتۇر؛ بۇ — ھەمە پەيدا بولماق ۋە يوق بولماق فەلەكنىڭ گەردىشىدىندۇر، بۇ فەلەك ھەرگىز قەرار ئالماس، ۋەيران بولماس. بىز ئەقلىمىز بىرلە ئانچە بىلۇرمىزكىم، بۇ فەلەككە بىر پەيدا قىلغۇچىي ۋە مۇنداغ گەردىشكە كەلتۇرگۈچى باردۇر؛ بەس، مۇندىن زىيادە زات ۋە سۇفات تاللاھغە قايىل

ئەمەس ئەردىلەر. بۇ ھەمە فەلاسەفە ۋە گۈمراھلار مەزھەبىدۇر، يۇنان خەلقىنىڭ ھۆكۈما ۋە پادىشاھلارى بۇ مەزھەبدە ئەردىلەر. ھەركىم مۇنداغ ئەقىدە قىلسە، فەلاسەفە ۋە گۈمراھ مەزھەبلەردىن بولۇر. بەس، بۇ لەۋئۇسنى يۇنان تىلىچە بەتلىموس ئاتار ئەردىلەر. مەئنىسى ئۇلۇغ دىمەك بولۇر. ئاندىغكىم، ئەجەم پادىشاھلارىنى كەسرا ئاتارلەر، روم پادىشاھلارىنى قەيسەردەرلەر. بەس، بەتلىموس پادىشاھ بولدى ئەرسە، بەنى ئىسرائىللىنى شامدا قويدى. مۇسۇلمانلار ۋە ئالىملارنى ئۇلۇغ بىلىپ، ئىززەت قىلۇر ئەردىلەر. ئىلمى فەلاسەفە، نۇجۇم، ھىكمەت، ئىلمى تىب بىسيار ئەردى. يۇنان مۇلكى ئىككى يۇز قىرىق يىل بەتلىموس تەسەررۇفىدە بولدى.

بۇلار ئەۋۋەلى لەۋئۇس ئەردى، دەريايى مەجلەدىن تا مەغرىبغە بۇلەر پادىشاھ ئەردى. لەۋئۇس ئوتتۇز سەككىز يىل پادىشاھ بولدى. بەس، بۇلەر بۇ ئالەمدىن باردىلەر ئەرسە، ئىككىنچى بەتلىموس يانۇس ئەردى. مەن تەفسىر ـ سىيەر كىتابلاردا كۆرۈپدۇرمەنكىم، بۇ داقيانۇس ئول پادىشاھدۇركىم، ئەسھاب كەھف ئانىڭدىن قاچتىلەر، چەندان يىللار ئۇتتى، پىنھان قالدىلەر. مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇرلەركىم، ئەسھاب كەھف ۋاقىئەلەرىنى كېيىن بەيان قىلىپدۇرلەر. ئەمما مەھەللى بۇ ئەردىكىم يانۇس قىسسەسىدە كەلتۇرگەي ئەردى. بەس، يانۇس قىرىق يىل پادىشاھ بولدى. ئاتى ئاتۇس ئەردى، تۇرت يىل ھۆكۈم سۇردى. ئاندىن يەنە بىرى تەختغە ئولتۇردى، فىراقا ئاتلىغ، ئوتتۇز ئىككى يىل پادىشاھلىق سۇردى. ئاندىن، ئاخسەدار ئاتلىغ بىرى كامران بولدى، ئون بىر يىل مۇلك قولىدا تۇردى. ئاندىن كېيىن يەنە بىرى مۇتەسەددى تەخت بولدى، ئانى بەتلىموس ئاتادىلەر، ئول پادىشاھلىقنى تاشلاپ خەلقدىن پىنھان بولدىلەر، بىلمەدىلەركىم قايان بولدى. ئاندىن قالۇاتتەرى ئاتلىغ بىرى سەلتەنەتكە تۇردى، ئون يەتتە يىل تەسەررۇف قىلدى. بەس، مۇنىڭ بىرلە ئىككى يۇز قىرىق يىل تەمام بولدى ئەرسە، پادىشاھلىق روم خەلقى تەسەررۇفىدە بولدىكىم غەيز بىننى ھەزرەتى ئىسھاق ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادلەردىن ناۋستوس ئاتلىغ بىركىمەرسە ئەللىك ئالتە يىل پادىشاھ بولدى. مۇنىڭ پادىشاھلىقىدىن قىرىق ئىككى يىل ئۇتۇپ ئەردى، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر.

بەس، ھەزرەتى ئىسكەندەرنىڭ ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ ئارالەردە

ئۇچ يۈز يىل ئۆتتى. ئاندىغكم، بۇ تەمام يۇنان پادىشاھلارنىڭ زىكرى ئەردى.

ئەمدى، دەريايى دىجلەنىڭ ئۇيانى تا تۈركستان ۋىلايەتىغە زەمىن ئەجەم ئەردى. ئاندىغكم، ئانىڭ پادىشاھلارنىڭ ۋاقىئەسىنى بەيان قىلۇرمەن.

دەستان
ئەجەم پادىشاھلارى ۋاقىئەسى

بىلگىلكىم، ھەزرەتى ئىسكەندەر دەريايى دىجلەنىڭ ئۇيانى تا خوراسان، بەلخغىچە تايىف پادىشاھلارنىڭ ئىلكىدە قويغان ئەردىلەر. قاچانكىم، ھەزرەتى ئىسكەندەر ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، بەش يۈز يىگىرمە ئۇچ يىل ئول ۋىلايەت تائىف پادىشاھلارنىڭ تەسەررۇفىدە قالدى. ھىچ كىشى بۇلارغە غالىب بولمادى. قاچانكىم، بەش يۈز يىل ئۆتتى ئەرسە، ئەردەشىر بابەك بۇلاردىن غالىب كېلىپ، بۇلارغە قەھر قىلىپ، دەريايى جەيھۇندىن دەريايى دىجلەغە پادىشاھلىقنى ئالدى. بۇ يىللاردا، رومدىن نەچەند پادىشاھلار كېلىپ، دەريايى دىجلەدىن زەمىن ئىراق، مەداين، رەي، ئەسفىھاننى ئالدىلەر. لېكىن، تايىف پادىشاھى ئۇلارغە ئىتائەت قىلمادىلەر، ئەمما ئۇلۇغ پادىشاھ دەرئەردىلەر. بۇ پادىشاھلارنىڭ ئەۋۋەلى دارا ئەكبەرنىڭ ئوغلى ئەشك ئەردى. بۇلەرنىڭ قىسسەسى ئەۋۋەل ئاندىغدۇركىم. ھەر ۋەقتىكى، يۇنان ۋىلايەتى رومىلارنىڭ تەسەررۇفىدا بولدى ئەرسە، رومدىن ئابتىموس ئاتلىغ بىر پادىشاھ دەريايى دىجلەدىن ئەھۋاز - ئەھۋاز پارس شەھەرىنى ئالدى. تەۋايىف پادىشاھلارى كۆردىلەركىم، بىر ئادەم پادىشاھلىق دەئۋا قىلۇر، ئەشك رەي ئەردى. ئاندىن چىقىپ، لەشكەر يىغىپ، ھەر تەرەفكە نامە ئىبەردى ئەرسە، ھەر پادىشاھ ھەر تەرەفدىن لەشكەر ئىبەردىلەر، ياراغ - جابدۇغ بەردىلەر. ئاندىن لەشكەر تارتىپ، ئابتىموس بىرلە جەڭ قىلىپ، ئانى ئۆلتوردى. دەريايى دىجلەدىن رەيغىچە پادىشاھلىقنى تەسەررۇف قىلدى. تايىف پادىشاھلارى ھەمە ئىتائەت

قىلدىلەر. ئاتاسى دارا پادىشاھلىقىغە لايىق كەردى. ھەر تەرەپدىن نامە ئىبەردىلەر، نامەلەرنىڭ ئەۋزەلىغە ئۇلۇغلاپ، ئانىڭ ئاتىنى پۈتۈدىلەر. ئەشك ھەم بىسيار شاد بولدى؛ بۇلەردىن پادىشاھلىقنى ئالماقغە خيال قىلمادى. بۇلەر بۇ تەرىقەلىك مەدارا قىلىپ، نەچەند يىل پادىشاھلىق قىلدىلەر. بۇ ئەسنادا، رومدىن قۇستەنتىن ئاتلىغ بىر ئۇلۇغ پادىشاھ ئەشككە قەسد قىلدى. تاكى ئابتىمۇسنىڭ ئىنتىقامىنى ئالغاي. ئانىڭ شەھەرى روم ئەردى. رومدا ئانداغ ئۇلۇغ شەھەر يوقدۇر. بەس، قۇستەنتىن بېنەھايەت لەشكەر بىرلە ئەشك ئۆزرە ئاتلاندى. ئەشك بىلدىكىم، ئاڭا تەقابىل بولغالى بولماس. دەرھال تايىق پادىشاھلارىغە كىشى ئىبەردى. ئۇلار ھەم ھەر تەرەپدىن لەشكەر ئىبەردىلەر. تۆرت يۈز مىڭ لەشكەر يىغىلدى. بۇ لەشكەر ئاراسىدا خەزەر شەھەرىنىڭ پادىشاھى كېلىپ ئەردى. بۇ خەزەر دىيارىدۇركىم، ئىراق زەمىنىدە دەريايى دەجلەنىڭ لەبىدە نەچەند شەھەرلەردۇر، بىر تەرەپ كۆفە، بىر تەرەپى بادىيە. بۇ شەھەرلەرنى خەزەر ئاتارلەر. بۇ پادىشاھ تايىق پادىشاھلارىنىڭ ئاراسىدا بېنەھايەت مۇئتەبەر ئەردى. مۇنىڭدىن قورقۇپ سۆزىنى تۆتار ئەردىلەر، ياخشى ستايەشلەر قىلۇر ئەردىلەر. ئەيتىپدۇرلەركىم، تايىق پادىشاھلاردىن شاھيۇز ئاتلىغ بىر پادىشاھ بىسيار لەشكەر بىرلە خەزەرغە كەلدى. ئىككى يىل خەزەر شەھەرىنى مۇھاسىرە قىلدى. بۇ پادىشاھ بىرلە جەڭ قىلىپ، شەھەرنى بەرمەدى. ئاخىر ئالالماي، يانىپ كەتتى. بەس، خەزەر پادىشاھى ئەشكنىڭ قاشىغە كەلدى. ئەشك قەدرىنى بىلىپ، بېنەھايەت ئىززەت - ئىكرامىلار قىلىپ، لەشكەرنى ئاڭا تاپشۇردى. ئەيدى: «سەن بارىپ قۇستەنتىنغە شىكەست بەر.» ئول روم لەشكەرنى ئۆلتۈروپ، ئەسىر قىلىپ، قۇستەنتىن قاچىپ رومغە باردى. بۇ پادىشاھ ئارقەسىدىن رومىيەگە بارىپ، رومىيەنى ئالىپ ژەيران قىلدى. ئاندىن يانىپ ئەشك قاشىغە كەلدى ئەرسە، ئىلتىفاتلار قىلىپ، تەمامى لەشكەرنى ئۆز دىيارىغە يانداردى. ئول قۇستەنتىن ئاندىن كېلىپ، رومدا شەھەر بىنا قىلدى. ئاڭا قۇستەنتىنە ئات قويدى.

بەس، ئەجەم ژىلايەتىدە دەريايى دەجلەدىن رەيخچە تايىق پادىشاھلارنىڭ تەسەررۇفىدا ئەمەس ئەردى، بۇ ئەشكىلەر قولىدا ئەردى، بۇ پادىشاھلارنى ئەشكانى ئاتادىلەر.

دەستان
ئەشكانى پادىشاھلارى

ھەزرەتى نوھ ئەلەيھ-س. نىڭ ئوغلانلەرى يافەسنىڭ ئەشكانى ئاتلىغ ئوغلىنىڭ ئەۋلادى ئەردى. بۇ ئەشك ئون يىل پادىشاھ بولدى. ئاندىن كېيىن شافۇر پادىشاھ بولدى. ئەشكىنىڭ ۋەقتىدە ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھ-س. شەھىد قىلدىلەر. ھەق تەئالا شافۇرنى ئۇلەرغە مۇسەللەت قىلدى. تا بەئزىسىنى يەكسان ئۇلتۇرۇپ، بەئزىسىنى ئەسىر قىلدى. شافۇر قىرىق يىل پادىشاھ بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. زۇھۇرغە كەلدىلەر.

شافۇردىن كېيىن ئىنىسى تەختغە ئولتۇردى، ئانى «زۇل ئەكبەر» ئاتار ئەردىلەر. ئاندىن بۇلار نەسلىدىن يەئرى ئاتلىغ بىر كىمەرسە يىگىرمە يىل پادىشاھ بولدى. مۇنىڭدىن كېيىن جەۋدەر «زول ئەسغەر» ئون توققۇز يىل دادخاھ سوريدى. مۇنىڭدىن كېيىن ئەردەدان ئەل - ئەكبەر ھۆكۈمران بولدى. ئاندىن كېيىن كىسرا قىرىق يىل سوردى. ئاندىن كېيىن يەلاش يىگىرمە تۆرت يىل سەلتەنەت كۆرگۈزدى. مۇنىڭدىن كېيىن ئەردەدان ئەل - ئەسغەر ئون ئۇچ يىل تاجدار بولدى. مۇنىڭ ۋەقتىدە ئەردەشىر خۇرۇج قىلدى، ئانى ئولتۇرۇپ تەمام ئەجەم ژىلايەتىنى تەسەررۇق قىلدى؛ تايىق پادىشاھلارنى مەقھۇر قىلىپ، پادىشاھلىقنى ئۇلاردىن ئالدى؛ دەريايى جەيھۇندىن دەريايى دەجلەدىن تا مەۋسىل، شام، خەزەر — بۇ دىيارلارنىڭ ھەمەسىن ئالدى. زۇلقەرنەينىنىڭ زەمانلاردىن تا مۇنىڭ دەۋرىغە بەش يۈز يىگىرمە ئۇچ يىل ئەردى. بۇ مۇلكى ئەجەم بۇ ئەشكانىلەردە ئەردىلەر. بۇلار ھىكايەلەرنى ئۇچ رەۋايەت كەلتۇرۇپدۇرلەر. ئەمما دۇرۇستراقدۇركىم

زىكرى قىلدى، بۇلار مەشھۇر پادىشاھلاردۇر، بۇلارنىڭ زىكرى بىسياردۇر.

دەستان
ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىسسەلام

ئىشتىمەك كېرەك: ئەردەشىردىن ئىلگەرى بۇ پادىشاھلار دەۋرىدە بەنى ئىسرائىل ئاراسىدا بىسيار ۋاقىئەلەر ئۆتكەن ئەردى. بىرى، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. نىڭ پەيغەمبەرلىكلەرى قىسسەسىنى كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، شام ۋىلايەتى يۇنانىلەر تەسەررۇفىدە ئەردىكىم، ئۇلارنى بەتلىمۇس ئاتار ئەردىلەر. بەنى ئىسرائىلنى ياخشى ئاسرار ئەردى؛ تەمام بەنى ئىسرائىل نازۇ نېئمەت، ئەيشۇ ئىشرەت ۋە راھەتدە ئەردىلەر. مەسجىدى بەيتۇل مۇقەددەس ئاباد بولدى. بۇلارغە ئۆزلەرىدىن كىمنى خاھلاسەلەر مۇتەسەددى قىلۇر ئەردىلەر؛ بۇلاردىن ئابىد - سالىھلار بىسيار بولدى. ئەيتىپدۇرلەركىم، تۆرت مىڭ ئابىدلار مەسجىددىن چىقماي، كۈندۈز روزە، كېچە تائەت قىلۇر ئەردىلەر. بۇلار ئالدىدا پەيغەمبەر يوق ئەردى، پەيغەمبەر ئارزۇ قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. بۇ ئابىدلاردىن بىرى ئەردىلەركىم، ھەق تەئالا بۇلارغە كەرامەت قىلدى ئەرسە، بېجاندىل ئىمان كەلتۈردىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. نىڭ ئاتالەرى ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلەرى رەجئىمنىڭ ئەۋلادى ئەردىلەر. ئۇلار — تۆرت مىڭ ئابىدلار دۇنيانىڭ ئەشغالى ۋە غەم - خىيالىدىن مۇجەررەد ئەردىلەر. بۇلاردىن ئۆزگە بىسيار ئابىدلار مەسجىدكە كېلىپ ئىبادەت قىلىپ كېنەر ئەردىلەر. بەنى ئىسرائىلدە رەسم - ئادەت ئول ئەردىكىم، كىمەرسە خۇداي تەئالانىڭ دەرگاھىغە ياۋۇقلۇق قىلسە، كۆچى ھامىلە بولغاندا، ئەيتۇر ئەردىكىم: «پەرۋەردىگار، ئەگەر ئوغۇل تاپسام سىنىڭ رىزالىقىڭ ئۈچۈن مۇجەررەد قىلماقنى نەزرە قىلدىم.» كۆچى ھەم مۇنداغ نەزرە قىلۇر ئەردى. ئەگەر قىز تۇغسە بۇ نەزرە ئاڭا لازىم ئەمەس ئەردى. ئەگەر ئوغۇل تۇغسە، شول سائەت مەسجىد ئالىپ بارىپ، بىر ئابىدغە تاپشۇرۇر ئەردى، ئاناسى ئىمتىمەكدىن، ئۈيقۇلاماقدىن ئۆزگە مەھەلدە ئىشى بولماس ئەردى؛

مەسجددىن ھەرگىز چىقارماس ئەردى. تاكى سۈتدىن ئايرىلىپ، ئاناسى پەرۋەرىشدىن قالىپ، تىلى چىقىپ، تۆرت ياشقە كەلسە، ئابىدلار ئاخۇنۇم تەۋراتنى ئۆرگەتىپ، دىن ئىشىنى ۋە ئىبادەت تەرىقىنى تەئلىم قىلۇر ئەردى. بۇ تەرىقە بىرلە چوڭۇپ، ئىبادەتدىن ئۆزگە ھېچ نەرسەنى بىلمەس ئەردى. كىچىكلىكىدىن تا قېرىپ ئۆلگۈچە ئانىڭدىن گۈنا - مەئسىيەت سادىر بولماس ئەردى. ئاخىر ئول مەسجددە ئۆلەر ئەردى. بەنى ئىسرائىلدىن ھەركىم ئۆلسە، تا ئول مەسجدكە نەزرە قىلماي ۋە يا ۋەقف - ئەۋقاف قىلماي چارە يوق ئەردى. ئول ئابىدلارنىڭ يىمەك - كىيمەكلەرى ئاندىن ئەردى.

بەس، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. پەيغەمبەر بولدىلەر ئەرسە، ئابىدلار ئۆزلەرىگە ئىمام - پېشۋا قىلدىلەر. ئۆلەرنىڭ فەرمانى بىرلە ئىبادەت قىلدىلەر. بۇ ئابىدلارنىڭ ئۆلۈغىدىن بىر كىمەرسە بار ئەردى، ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادلاردىن، ئانى مەئمۇر بىننىسى قەتل دەرئەردىلەر، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. غە تۇغقان ئەردىلەر. ئانىڭ ئىككى قىزى بار ئەردى، بىرىنىڭ ئاتى ئەل - مۇسبەۋ ئەردى، ئانى ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. غە بەردىلەر، مۇنىڭدىن ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. ۋۇجۇدغە كەلدىلەر. ۋە يەنە بىرىنىڭ ئاتى ھەنە ئەردى، ئانى، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. نىڭ ئەممەزادەلەرى بار ئەردىكم ئىمران بىننى ماسان ئاتلىغ، ئاخۇنۇم بەردىلەر ئەرسە، ئانىڭدىن ھەزرەتى مەريەم تۇغۇلدىلەر.

دەستان
قىسسەئى مەريەم بىنتە ئىمران

بەس، بۇ ئىمراننىڭ ھەنەدىن بىسيار فەرزەندى بولدى. ئاخىر نەۋبەت ھامىلە بولدى ئەرسە، مۇجەررەد قىلماقغە نەزرە قىلدى..... بەس، ھەنە قىز تۇغدىلەر ئەرسە، خۇداي تەئالانىڭ دەرگاھىدا قىز فەرزەندىمنى نەزرە قىلدىم دىگەنگە خىجىل ۋە شەرمەندە بولۇپ ئەيتكىم: «پەرۋەردىگارا، قىز تۇغدۇمكى، سېنىڭ دەرگاھىڭدا ئىبادەتكە بىر سەبىل كەمال ياراماس.» ھەق تەئالا فەرمان قىلدىكم: «خۇدايىڭ ھەرنە تۇغماقتىنى بىلۇر ئەردى.» بەس،

خۇداي تەئالا ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. غە ۋەھى ئىبەردىكم: «ھەنەگە ئەيغىل! مەن بۇ قىزنىڭنى ئوغۇل ئورنىدا قەبۇل قىلدىمكى، ئانى مەسجىدكە ئىلتىپ، مۇجەررەد قىل، ئۇلۇمالاردىن بولۇر، ئەر، مەزلۇمدەك ئەمەسدۇر.» مۇندا لەتىفە باردۇركىم، ھەزرەتى مەريەمنىڭ ئانالەرى قىز تۇغدىلەر ئەرسە، كۆردىلەركىم، ئىبادەتكە كامىل ئەمەسدۇر. چۇنكى ھەيز ۋەقتىدە مەسجىددە بولالماس ۋە مۇسھەف ئوقۇيالماس. بەس، نۇقسان ۋە تەقسىراتغە ئىقرار قىلىپ، خىجىل - شەرمەندە بولۇپ، دۇئا ۋە زارى قىلدىلەر. ھەق تەئالا ئول قىزلەرنىى ئوغۇل ئورنىدا قەبۇللۇق شەرەفگە يەتكۇرۇپ، مەسجىددە بولماق، نەزرەگە ۋە ئىبادەتكە لايىق بولماقغە فەرمان قىلدى. بەس، ھەزرەتى مەريەمنى ئانالەرى مەسجىدكە ئالىپ باردىلەر ئەرسە، ئابىدلار تەئەججۇب قىلىپ، مەنئ قىلدىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەركىم: «ئىمران ئەجەب بىدئەت پەيدا قىلىپدۇركىم، قىزنىى مۇجەررەد قىلىپدۇر.» ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئول خۇدانىڭ فەرمانى بىرلە قىلىپدۇر.» بەس، ئول ئابىدلار خۇداي تەئالانىڭ فەرمانىنى ئىشتتىلەر ئەرسە، بۇ ئابىدلار ھەر قايسى مەريەمنى پەرۋىش قىلماقنى ئەزم قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مۇنى پەرۋەرىش قىلماقغە ھەمەدىن مەن سەزاۋەردۇرمەن. چۇنكى مۇنىڭ ئاناسىنىڭ ھەمشىرەسى مېنىڭ قولۇمدادۇر.» ئابىدلار ئەيدىلەر: «مۇنى سەزاۋار كىشى پەرۋەرىش قىلۇر بولسە، ئاناسىدىن لايىق كىشى يوقدۇر. بەس، ئاناسىغە تاپشۇرماق لازىمدۇر.» دەپ، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. نىڭ سۆزلەرىنى قەبۇل قىلمادىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «قۇرئە سالغايمىزكم، كىمنىڭ ئاتىغە چىقسە، شول پەرۋەرىش قىلغايلەر.» بەس، ھەمە ئەيدىلەر: «رەۋا بولغاي.» بەس، ئول ئابىدلار ھەر قايسىلەرىنىڭ تەۋراتنى پۇتۇگەن قەلەملەرى بار ئەردى، ئانى كەلتۇرۇپ، قەلەمگە ئۆزىنىڭ ئاتىنى پۇتۇپ، ھەمەسىنى يىغىپ، ھەمەسىنى بىر دەستار بىرلە ياپتىلەر. ئارادىن بىرلەرىنى بۇيرۇدىلەركىم: مۇندىن قولۇڭنى سالىپ قەلەمنىى ئالغىل، تا كىمنىڭ قەلەمى چىقسە، بىلگەيمىزكم، ئول سەزاۋاردۇر. بەس،

ئۇچ مەرتەبە بۇ تەرىقە بىرلە قۇرئە سالدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. نىكاھ ئاتلىرى چىقتى. بەس، ئابدىلار بىلدىلەركىم، زىكرىيا ئەلەيھىس. سەزاۋاردۇرلەر.

بەس، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ھەزرەتى مەريەمنى پەرۋەرىش قىلۇر بولسەلەر ئەرسە، مەسجىدە بىر قۇببە ئەتتۇرۇپ، ئىشىكىگە قۇفل سالىپ، ئاندا پەرۋەرىش قىلدىلەر. بەش ياشدا ئەردىلەر، ئاندا بىر مىھراب ئەتتۇرۇپ، ئول مىھرابدا تەۋراتنى تەئلىم بەردىلەر. ھەزرەتى مەريەم ئول مىھرابدا كېچە - كۈندۈز ئىبادەتكە مەشغۇل ئەردىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ئۆمۈرلەرى يەتمىشكە يەتكەن ئەردى، ئەسلا فەرزەندلەرى يوق ئەردى. ھەزرەتى مەريەمنى فەرزەند ئورنىدا پەرۋەرىش قىلۇر ئەردىلەر. ھەر كۈن قۇببەنىكاھ ئىشىكىنى ئاچىپ، ئاب - تەئام بېرىپ، تائەت - ئىبادەت تەئلىم قىلىپ، يەنە ئىشىكىنى ئېتىپ، ئاچقۇنى ئۆزلەرى ئالۇر ئەردىلەر. بەس، بىر كۈن، قىش كۈنى ئەردى. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ھەزرەتى مەريەمنىڭ قاشلەرىغە كىردىلەر، ئون ئىككى ياشغە كىرىپ ئەردىلەر. بەس، كۆردىلەركىم مىھرابدا مىۋە تۇرۇپدۇر؛ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئول مىۋە ئۈزۈم ئەردى. بەس، ھەق تەئالا ئۇلەرغە زىمىستاندا ھۆل مىۋە بەردى، تاكى مۆئجىزە ۋە كەرامەت بولغاي، تۆھمەت ۋە گۇمان بولماغاي. بەس، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. مىھرابدا مىۋە كۆردىلەر ئەرسە، بىلدىلەركىم، بۇ خۇداي تەئالانىكاھ قۇدرەتىدۇر. بەس، ئەيدىلەر: «يا مەريەم، بۇ مىۋە قايدىندۇر؟ بۇ مەھەلدە روي زەمىنده مۇنداغ مىۋە يوقدۇر.» ھەزرەتى مەريەم ئەيدىلەر: «بۇ خۇداي تەئالانىكاھ دەرگاھىدىندۇركىم، ھەق تەئالا ھەر كىمگە خاھلاسا بېھىساب رىزق روزى بېرۇر.» بەس، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. تا ئون كۈنگىچە بۇ تەرىقە مىۋە كۆردىلەركىم، بۇ خۇداي تەئالانىكاھ قۇدرەتىدۇر. كۆڭۇللەرىگە يەتتىكىم، بۇ زىمىستاندا مۇنداغ مىۋە تازە قىلماقغە قادىردۇر. بەس، زىكرىيا ئەلەيھىس. مۇناجات قىلدىلەر، دۇئا قىلىپ فەرزەند تىلەدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، ئۆز فەزل - كەرەمىڭدىن ئۆزلادى پاك كەرامەت قىل! سەن

دۇئا تەلەبنى ئىشىتىپ ئىجابەت قىلغۇچىسەن.»

دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىسسەلام

ئىشىتمەك كېرەك: قاچانكىم ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ھەق تەئالاغە پىنھان دۇئا قىلدى ئەرسە، خۇداۋەند ئالەم ئۇلەرغە رەھمەت قىلدى. پىنھان دۇئا قىلماق شەرم - ھەيادىن ئەردىكىم، ھەر ئىككىلەرى پىر - زەئىف بولغان ئەردىلەر؛ ئاشكارا فەرزەند تىلەمەكدە ھەيا تۇتتىلەر. ۋە يەنە ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، ھەر ئايىنە مەن پىر - زەئىفدۇرمەن، پىرلىقنىڭ ئاق ئەلەمىنى باشىم ئۆزرە كۆتەرىپدۇرمەن. سەندىن دۇئا - ھاجەت تىلەپ، ھەرگىز نەۋمىد بولغان ئەمەسدۇرمەن. پەرۋەردىگارا، مەن بەنى ئىسرائىلدىن قورقارمەنكىم، ئۇلارغا ھىچ پەيغەمبەر بولماي، دىن - ئايىنلارىنى يۇتتۇرۇپ، سىنىڭ كىتابىڭنى زايىئ قىلغايلەر. ماڭا ئۆز دەرگاھىڭدىن مۇتەسەددى كەرەم قىلغىلكىم، مېنىڭ ھەمەئى ئەۋلادى يەتتۇبنىڭ پەيغەمبەرلىكى ئاڭا قالغاي، ئانى نېكۇكار ۋە پىسەندىدە قىلغىل.» بەس، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. مەھرابدا، نەمازدا تەلەب - نىيازدا ئەردىلەر. ھەق تەئالا ھەزرەتى جەبرائىلدىن بىشارەت ئىبەردى. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. كېلىپ ندا قىلدىلەركىم: «يا زىكرىيا، بىشارەت بېرۇرمەنكم، ساڭا خۇداي تەئالا بىر ئوغۇل ئەتا قىلۇر، ئاتى يەھيادۇر. مۇندىن ئىلگەرى ھىچكىمنىڭ يەھيا ئاتاماغاندۇرمەن.» ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. ئىككى پىرزەئىفدىن تۇغۇلدىلەرئەرسە، گويا ئىككى ئۆلۈكدىن تىرىك ۋۇجۇدغە كەلدى، بۇ ۋەجھىدىن يەھيا ئات قويدىلەر، يەئنى تىرىك دىمەك بولۇر. بەس، تا بىلگەيلەركىم، ئۇلۇغلۇقنىڭ ئەسلىنى ھەلىمدۇر، ۋە يەنە ئەيدىلەركىم، يەھيانى ئاندىغ ئۆزىگە ھازىر ياراتتىم، ھەرچەند شەھۋەتكە غالىبلىقى بىرلە ھەرگىز مەزلۇم كىشىگە مەشغۇل بولمادى؛ خەلايقلار ئۆزىنى مەزلۇملەر ئىشغالىدا ھىلاك قىلۇرلەر. ئول مەزلۇم كىشى سۆھبەتىدىن ئۆزىنى ياندۇرۇپ ئادەت قىلدى، تاكى خاتۇن

هاجەت بولمادى..... بەس، ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھـس. ۋۇجۇدغە كەلدىلەر ئەرسە، خۇداي تەئالا ئۇلەرغە پەيغەمبەرلىك كەرەم قىلدى.

دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلام

ئىشتىمەك كېرەك. ئەھادىس ۋە ئەخبار كىتابلاردا، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھـس. نىك ۋۇجۇدغە كەلمەكلەرى بەيانىدا ئىختىلاف ۋاقىئ بولۇپدۇر. بەئزىلەر ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھـس. نى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھـس. دىن ئالتە يىل كېيىن ۋۇجۇدغە كەلدىلەر دەپدۇرلەر. گۇرۇھى ئۇچ يىلدىن كېيىن ھەم دەپدۇرلەر..... ھەزرەتى مەريەم ئون ئۇچ ياشغە كەلدىلەر ئەرسە، ئىككى نەۋبەت ھەيز كۆردىلەر؛ كېيىنكى نەۋبەت ھەيزدىن پاك بولدىلەر ئەرسە، خۇداي تەئالا ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھـس. غە فەرمان قىلدى، كېلىپ يەخلەردە پۈدەدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھـس. غە ھامىلە بولدىلەر. ئاتالەرى ئىمران ئۆلگەن ئەردى. ئىمراننى ھەزرەتى مەريەم تۇغۇلماسدا ئۆلگەن ئەردى دەپدۇرلەر. بەس، ھەزرەتى مەريەمنى مۇجەررەد قىلىپ، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھـس. غە تاپشۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھـس. دىن ئۆزگە كىشى ھەزرەتى مەريەم قاشلەرغە كىرمەس ئىدىلەر. ئىمراننىك بىر بۇرادەرى بار ئەردى، يەئقۇب ئاتلىغ، ئول ھەم بىر ئوغلىنى ھەزرەتى مەريەم بىرلە تەك مۇجەررەد قىلىپ ئەردىكم، ئاتى يۇسۇف ئەردى. ئول ھەم ئون ياشغە كەلگەن ئەردى. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھـس. ئانى مەسجىدكە تەئىن قىلغان ئەردىلەر ۋە ئاتا دۇرۇد ئۆرگەتىپ ئەردىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھـس. يۇسۇفدىن ئۆزگە كىشىنى ھەزرەتى مەريەم قاشلەرغە كىرگەلى قويماس ئەردىلەر ۋە ئۆزلەرىنىك بىر مەشغۇللۇقى بولسە، ئاچقۇنى يۇسۇفكە بېرۇر ئەردىلەر؛ ھەزرەتى مەريەمگە ئاب - تەئام بېرۇر ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى مەريەم ئىككىنچى نەۋبەت ھەيزدىن پاك بولغانلەردە، يۇسۇف سۇ كەلتۇرۇپ، ھوجرادا قويۇپ، ئىشكنى ئىتىپ

چىقتى ئەرسە، ھەزرەتى مەريەم غۇسل - تەھارەت قىلىپ، باشلەرنى تاراغالى ئافتابغە چىقتىلەر؛ باشلەرنى تاراپ، ئىگىن - ئايلارنى كىيىپ ئەردىلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. كېلىپ، يۇسۇفنىڭ سۆرەتىدە بولۇپ تۇردىلەر. ھەزرەتى مەريەم زىكرىيا ئەلەيھ-س. دىن ۋە يۇسۇفدىن ئۆزگە كىشىنى كۆرمەگەن ئەردىلەر. گۇمان قىلدىلەركىم، يۇسۇفدۇركىم مېنىڭ باشىمنى بەرھەنە كۆرۈپ كۆڭلىگە ئەندىشە تۇشكەي دەپ، ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ پەناھىغە سىغىنۇرمەن، ئەگەر سەن پەرھىزكار بولساڭ.» ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. بىلدىلەركىم مەريەم قورقتى. بەس، ئەيدىلەر: «مەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسىدۇرمەن، ساڭا بىر ئوغۇل فەرزەند بېرۈرمەنكىم، بۇ دۇنيانىڭ ئالۇدەلىكىدىن پاك ۋە پاكىزەدۇر. ھەق تەئالا سېنىڭ قۇرساقىڭدا ئافەرىدە قىلۇر. بەس، ھەزرەتى مەريەم بىلدىلەركىم، بۇ ئادەم ئەمەسدۇر. بەس، كۆڭۈللەرى توختادى ئەرسە، ئەيدىلەر: «ماڭا قاندىن فەرزەند بولۇركىم، ھىچ ئادەم ماڭا قوشۇلغان ئەمەسدۇركىم، مەن شەرىئەتدىن چىقغان ئەمەسدۇرمەن.» ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. ئەيدىلەر: «ئانداغكى پەرۋەردىگارىڭ ئەيتۇر: مەن بۇ فەرزەندنى ئاتاسىز يارىتۇرمەن، خەلايىقغە قۇدرەتىمدىن ئەلامەت نىشانە قىلۇرمەن؛ مەن ئۆز فەزلىمدىن ئالەمگە رەھمەت ئافەرىدە قىلۇرمەن. خۇداي تەئالانىڭ ئەمرى جارى بولغاندۇركىم، ئەلبەتتە بۇ فەرزەندنى ئاتاسىز سەندىن يارىتۇر، ئانى ئەيسا مەسىھ ئاتار؛ سەن ھەم مۇنداغ ئات قويغىلكىم، ھەق تەئالا مۇنداغ ئاتاپدۇر.»..... بۇلەرنى مەسىھ ئاتاماق ئول ۋەجھىدىن ئەردىكىم، ھەر ئاغرىقنى مىساس قىلسەلەر ساقايۇر ئەردى؛ ھەر نابىينانىڭ كۆزىنى سىلاسالەر ساقايۇر ئەردىلەر. ۋە يەنە ئەيدىلەر: «بۇ ئوغلۇڭ خۇداي تەئالاغە ياۋۇق، دۇنيا ۋە ئاخىرەتدە خەلايىقغە روشەناس بولۇر..... ياخشى نېكۇكار-لاردىن بولۇركىم ھەق تەئالا ئاڭا ئىنجىل ئاتلىغ كىتاب ۋە ئەھكامى شەرىئەت، بەنى ئىسرائىلغە پەيغەمبەر قىلۇر.» ..... بەس، جەبرائىل خۇداۋەندى جەللىنىڭ فەرمانى بىرلە ئاڭا پاك نەفەس دەمىدە قىلدى ئەرسە، ئول پاك نەفەسدىن ھامىلە بولدى.

بەس، جوھۇدلەر ئۇچ تائىفە: بەئزىسى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نى ئۇچۇنچى خۇدا دەپ ئەقىدە قىلدى؛ ھەر تائىفە ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نى خۇدا دەپ، ئاسماندىن تۇشۇپ مەريەمنىڭ قۇرساقىغە كىرىپ، ئادەم

سۆرەتىدە چىقىپ، خەلقلەرغە كۆرەنۈپ، يەنە ئاسمانغە چىقىپدۈر دىدى.

بەس، بۇ تائىفەلەر خۇداي تەئالانى تانۇماسلىقلاردىن، قۇدرەتلەردىن ئاگاھ ئەمەسلىكلەردىن مۇنداغ ئەقىدە قىلدىلەر؛ ۋە يەنە بىر تائىفە ئەھلى ئىسلامدۇركىم، ئەيتۇرلەر: ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. خۇداي تەئالانىڭ فەرمانى ۋە قۇدرەتىدۇركىم، ھەزرەتى مەريەم قۇرساقلەردە ئاتاسىز مەۋجۇد بولماقنى ئىرادە قىلدى ئەرسە، مەۋجۇد بولدىلەر. ئاندىغكىم، ئاسمان - زەمىن ۋە مەكان - مەكىننىڭ ئەسلى ۋە مادەسى يوق ئەردى؛ ھەق تەئالانىڭ ئىرادەسى بىرلە مەۋجۇد بولدىلەر.

ھەزرەتى مەريەم ھامىلە بولدىلەر، نەچەند ۋەقت ئۆتتى ئەرسە ھەملىلەرى زاھىر بولدى. ھەزرەتى زىكريا ئەلەيھ-س. دىن ۋە مەسجىددەكى ئابىدلاردىن ئۇياتىپ، پىنھان تۇتار ئەردىلەر، ئاخىر قۇرساقلەرى چوڭۇدى ئەرسە، يۇسۇفكە ئەيدىلەر: «ماڭا بىر فەرىشتە كەلدى، خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىنى كەلتۇردى، مەن ھامىلە بولدۇم. ھېچ ئادەم ماڭا قول سۇنغان ئەمەسدۇر.» يۇسۇف ھەزرەتى مەريەم بىرلە بىرىپەردە چوڭ بولغان ۋە ھەمھال ئەردىلەر؛ بىلۇر ئەردىلەر ھىچ ئادەم بۇلەرنى كۆرگەن ئەمەسدۇر. بەس، تۇغار ۋەقتلەرى يەتتى ئەرسە، شەھەردىن چىقتىلەر ۋە بىرمۇنچە يۇردىلەر ئەرسە، ئاغرىغلەرى تۇتتى. يىراقدىن بىر دەرەخ كۆردىلەركىم قۇرۇغ ۋە شاخلارى سۇنۇق، ئول خورما دەرەختى ئەردى. ھەزرەتى مەريەم ئول دەرەخت تۈپىگە يەتتىلەر ئەرسە، ئاغرىغلەرى زىيادە بولدى. بەس، ئاندا ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى مەريەم ئاغرىغلەرىنىڭ شىددەتىدىن بۇ ۋاقىئەنىڭ شەرم - خىجالەتىدىن ئەيدىلەر: «كاشكى ئۆلگەي ئەردىم، بۇ خەلقنىڭ كۆڭلىدىن فەراموش بولغان ئەردىم.» بەس، ھەق تەئالا ئول دەرەختنىڭ ئاستىدىن ندا ئىبەردىكىم: غەمكىن بولماغىل، ھەرئايىنە پەرۋەردىگارىڭ ئولتۇرغان يېرىنگىدىن چەشمە چىقاردى.» بەس، ئاندىن بىر بۇلاق قاياپ چىقتى ۋە جارى بولدى ئەرسە، ھەزرەتى مەريەم ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نى يۇدىلەر؛ ئۆزلەرى غۇسل - تەھارەت قىلدىلەر. ئاندىن، خىتاب كەلدىكىم: «بۇ دەرەختنى ئىرغاتقىل، ساڭا مۇھلەر تۇشكەي.» بەس، ھەزرەتى مەريەم ئول دەرەختنى ئىرغاتتىلەر ئەرسە، ئول دەرەخت يافراغ چىقاردى، مۇھ زاھىر قىلدى، شۇل

سائەت پىشىپ تۇپىگە تۇشتى. بەس، ھەزرەتىى مەريەم ئول خورمەدن يىدىلەر، ئىلگەركى قۇۋۇەتلەرنگە كەلدىلەر. مۇندىن ئەردىكم، كۆزى يارۇغان مەزلۇملەرگە خورمە بەرمەك تەرىقەنى خەلايىق تەئلىم ئالدىلەر. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھەس. نى ئالىپ مەسجىدكە كەلدىلەر ئەرسە، ئول ئابىد ۋە زاھىدلار ھەيران قالدىلەر. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھەس. ھەم تەئەججۇب قىلدىلەر؛ ئول ئابىدلار ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھەس. غە مەلامەت قىلىپ ئەيدىلەر: «سەن مەريەمنى نېچۇكدىن كۇيۇگە بەرمەدىڭكم، ئول زىنا قىلىپدۇر.» ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھەس. ھاشاكىم ئاڭا ھىچ كىمەرسە قول سۇنماغاندۇر، ئاندىن ھەزرەتى مەريەمگە مەلامەت قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەجايىب - غەرايىب ئىشلارنى پەيدا قىلدىڭ. ئەي ھارۇننىڭ ھەمشىرەسى! ئاتاڭ بەدكار ئەمەس ئەردى، ئاناڭ ھەم فاھىشە ۋە زىناكار ئەمەس ئەردى. سەن بۇ بەچچەنى قايدىن كەلتۇردۇڭ!»..... بەس، ھەزرەتى مەريەم سۆزلەمەدى، ئىشارەت قىلدىلەر. بەس، بۇلار ئەيدىلەر: «يا مەريەم، بىزگە فەرىب بېرۇرسەنمۇ؟ بۇ گۇدەكنىكم بۇگۇن تۇغۇپ، نېچۇك سۆزلەگەي!» بەس، ھەق تەئالا دەرھال ھەزرەتى ئەلەيھەس. غە زىبان ئەتا قىلدى، ھەزرەتى مەريەمنى، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھەس. نى ۋە يۇسۇفنى تۆھمەتدىن پاك ۋە مۇبەررا قىلدى.

بەس، تەرسالار ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھەس. نىڭ سۆزلەرنگە ئىنكار قىلدىلەر، ھەق تەئالاغە نا لايىق ئەقىدە قىلدىلەر؛ ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھەس. نى خۇداي تەئالانىڭ ئۇغلى دەپ ئەقىدە قىلدىلەر.

دەستان
قىسسەئى ھىجرەت مەريەم ۋە ئەيسا ئەلەيھىسسەلام

خۇداي تەئالا ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھەس. غە ئۇلۇغلۇق كەرامەت قىلماقنى ئىراده قىلدى ئەرسە، بەلايى ھىجرەتكە مۇبتەلا قىلدى. ھەزرەتىى ئەيسا ئەلەيھەس. بىر ئايلىق بولۇپ ئەردىلەر، بەيتۇل مۇقەددەسدىن مىسرغە ھىجرەت قىلدىلەر.

ۋاقىتە ئاندا‌غ ئەردىكىم، ئول ۋاقتدە دەريابى دەجلەدىن مىسر، يەمەن تا مەغرىب زەمىن سەرھەدىغا يۇنان پادىشاھلارى تەسەررۇف قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىيارلەرىغە ئەۋس توس ئاتلىغ پادىشاھ ئەردى. ئەيتىپدۇرلەر: بۇ دىيارغا رومىن شافور ئاتلىغ بىر كىشى پادىشاھ ئەردى، ئەللىك يىل پادىشاھلىق قىلدى. قاچانكىم، مۇنىڭ پادىشاھلىقىتىن قىرىق يىل ئۆتتى ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر. بۇ مەھەلدە بەيتۇل مۇقەددەسكە ھىردوس ئارلىغ بىر كىمەرسە پادىشاھ ئەردى. بۇ ھىردوس بەنى ئىسرائىللىنى ۋە ئول ئابىدلارنى، ھەزرەتىى زىكرىيا ئەلەيھىس. نى، بەيتول مۇقەددەسنى بىسيار ياخشى كۆرۈپ، ئىززەت قىلۇر ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ۋۇجۇدغە كەلگەنلەرنى ئىشىتتى ئەرسە، تەئەججۇب قىلدى. قاچانكىم، ئول كۇن ئۆتتى ئەرسە، شامدىن جەمئ مۇنەججىملەر بەيتۇل مۇقەددەسغە ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نى كۆرگەلى كەلدىلەر. نۇجۇم ۋە ھىكمەت كىتابلارىدا كۆرگەن ئەردىلەركىم، پالانى ۋەقتدە، بەيتۇل مۇقەددەسدىن بىر ئاتاسىز ئوغۇل پەيدا بولۇر، ئانىڭدىن ئالەمدە ئەلامەتلەر ئاشكارا بولۇر. بەس، بۇ ئۇمىد بىرلە كۆرگەلى كېلىپ ئەردىلەر. ئۇچ نەرسە بۇلارغە تۆھفە كەلتۈرۈپ ئەردىلەركىم، بىرى ئالتۇن، يەنە بىرى مومىيا، يەنە بىرى كوندۇر. ئۇلارنى چىرلادى ۋە ئەيدى: «نە ئىشغە كېلىپسىزلەر؟» بۇلار ئەيدى: «بىز نۇجۇم - ھىكمەت كىتابلارىدا كۆرۈپ، بىلىپدۇرمىزكىم، بۇ ۋەقتدە بەيتۇل مۇقەددەسدىن بىر ئاتاسىز ئوغۇل پەيدا بولۇر، ئانى كۆرگەلى ۋە سوغا - تۆھپەلەرنى بەرگەلى كېلىپدۇرمىز.» ئەيتىپدۇرلەر، بۇ مۇنەججىمنى ئەجەم پادىشاھلارىدىن بىرى ئىبەرىپ ئەردىكىم، بۇ ۋاقىئەنى ھەزرەتى دانىيال ئەلەيھىس. نىڭ كىتابلەردە كۆرۈپ ئەردى. بەئزىلەر شامنىڭ پادىشاھلارىدىن بىرى ئىبەرىپ ئەردى دەپدۇرلەر. بەس، ھىردوس ئەيدى: «بۇ تۆھفەلەرنى كەلتۈرمەكنىڭ نە مەئنىسى باردۇر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «ئالتۇن گەۋھەرلەر بېھتەرى ۋە ياخشىسىدۇر، بۇ ئوغۇل ئالەم خەلقىنىڭ زۇبدەسى ۋە ياخشىسىدۇر؛ بۇ مومىيا تەبامى بەدەننىڭ ئاغرىغىنى ۋە سۇنۇقىنى دۇرۇست قىلۇر، بۇ ئوغۇل ھەم ھەمە ئاغرىق - جاراھەتلەرغە دۇئاسى بىرلە شىفا بېرىپ تەندۇرۇست قىلۇر؛ بۇ كوندۇر ئاندا‌غ نەرسەدۇركىم كۆيدۇرسە بۇيى ئاسمانغە چىقار، بۇ مەسەللىك بۇ ئوغۇل ھەم

چوڭۇپ ھەق تەئالا ئاسمانغە چىقارۇر. بۇ ئۇچ نەرسە مۇڭا مۇناسىبدۇر.»
ھىردوس ئەيسا ئەلەيھىس. نى بەيتۇل مۇقەددەسدىن ئالىپ چىقىپ، دەپ
بۇيرۇدىلەر. ھەزرەتى مەريەم بىر ئېشەككە مىندىلەر، ھەزرەتىسى ئەيسا
ئەلەيھىس. نى قۇچاقلەرىغە ئالدىلەر، يۇسۇفنى ھەمرا قىلىپ، بەيتۇل
مۇقەددەسدىن، شام ۋىلايەتىدىن مىسرغە باردىلەر. ئاندا بىر كەنتنە بولدىلەر.
بىسيار تەڭلىك ۋە دىشۋارلىقدا تۇردىلەر. ئول كەنت بىسيار ئاباد، نېئمەتى
فەراۋان، سۇلار ھەر تەرەف جارى - رەۋان ئەردى. بۇلارغە ھىچكىم پېش
كەلمەدى. ھەزرەتى مەريەم بۇشۇكنى كۆنەرىپ يۇرۇپ، باش تېرىپ، روزگار
ئۆتكەردىلەر. بەزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئول كەنت شامنىڭ ۋىلايەتىدىن
دەمەشقنىڭ كەنتلەرىدىن بەلەند ۋە دەرەختلىق ئەردى. بەس، ھەزرەتى مەريەم
ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نى ئول كەنتنە نەچەند مۇددەت بۇ نەۋئ مەھنەت
بىرلە پەرۋەرىش قىلدىلەر. ئاندا بىر دېھقان بار ئەردى، بىسيار سەخى ۋە
جۇۋانمەردى دەرۋىش - غەرىپ ئەردى؛ ئۆيىدە چەندان غەرىب ۋە دەرۋىش -
دىلرېشلار تۇرۇپ، روزگار كەچۈرۈپ كېتەر ئەردىلەر. بىر كۈن ئۆيدە
مېھمانسىز بولماس ئەردى. بەس، ھەزرەتى مەريەم ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس.
نى ئالىپ ئاندا باردىلەر ئەرسە، بىسيار پېش كېلىپ، ئىززەت - ئىكرامىلار
قىلدى. ئەيتۇر ئەردى: «بىچارە مەزلۇم بىر نارەسىدە يېتىم مەرھۇم بىرلە
كەتتىمىزگە كېلىپسىدۇر.»

بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئون ئىككى ياشغە كەلدىلەر. ئول
مۇئجىزەئىكىم ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دىن ۋاقىئ بولدى. ئول ئەردىكىم،
بىر كېچە ئول دېھقانىنىڭ خەزىنەسىدىن بىر مۇنچە دىنارىنى ئوغرى ئالدى،
دېھقان بىلمەدىكىم نە كىشى ئالدى بولغاي، ھەيران - پەرىشان بولدى.
ھەزرەتى مەريەم غەمكىن بولدىلەر. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئانالەرىنى
پەرىشان كۆرۈپ ئەيدىلەركىم: «ئەي ئانا، نېچۈك پەرىشاندۇرسەن؟» بۇلەر
ئەيدىلەر: «بۇگۈن بۇ دېھقانىنىڭ بىر مۇنچە ئەمۋالى يېتىپدۇر. قورقارمەنكىم
مۇندا تۇرالماغايمىز.» بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دېھقانىنىڭ قاشىغە
باردىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «بۇ كېچە ھەر مۇسافىركىم سېنىڭ ئۆيۈڭدە
قونۇپدۇر، ئۇلارنى يىغقىل.» بەس، دېھقان تەمام دەرۋىشلەرنىسى ۋە
مۇسافىرلارنى يىغدى. بۇلار ئاراسىدا بىر نابىينا بار ئەردىكىم ئۆزگە ئەئزاسى

سالىم - تەندۇرۇست ئەردى. ۋە يەنە بىر توكۇر - ئۇدرام بار ئەردىكىم كۆزى تازە - دۇرۇست ئەردى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئول ئۇدرامغە ئەيدىلەر: «سەن ئول قاراغۇنىڭ بويىنغە مىنگىل.» قاراغۇنىڭ بويىنغە توكۇر مىندى ئەرسە، نابىيناغە ئەيدىلەر: «مۇنى كۆتەرىپ قويغىل.» نابىينا ئەيدىكى: «مەن زەئىـــفدۇرمەن، كۆتەرىپ قويالماسمەن.» ھەزرەتـــى ئەيسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «بۇ نابىينا توكۇرنى بۇ تەرىقە بىرلە بىلىگە ئاغرامچى باغلاپ، خەزىنەگە سالىپ، دىنارلارنى ئالىپ، يەنە تارتىپ، دىنارنى سارايىنـــڭ ئىشىكىدە كۆمۈپدۇر.» بەس، بۇلار ھەم ناچار ئىقرار قىـــلدىلەر. بۇ دىنارلارنى دىھقانغە ئىيسار قىلدىلەر. دىھقان بىسيار شاد بولدى، بۇ غەمدىن ئازاد بولدى. بۇ دىنارنىڭ نىسفىنى ھەزرەتى مەريەمگە نىياز قىلدى، ئۇلەر قەبۇل قىلمادىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. غە بەردى، ئۇلەر ھەم ئالمادى. بەس، ھەزرەتى مەريەمگە ئەيدى: «سىزلەر مېنىڭ ئۆيۈمدە بەرقەرار بولۇڭلار، مۇندىن ئۆرگە يەرگە بارماڭلار.» ھەزرەتى مەريەم قەبۇل قىلدىلەر ..... بۇ تەرىقە ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دىن ھەركۇن مۇئجىـــزە - ئەلامەتلەرنى كۆرەر ئەردىلەر. تاكى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئوتتۇز ياشغە كىردىلەر، شامىنىڭ خەلقىغە چەندان مۇئجىزە - ئايەتلەر زاھىر ئولدى.

ھەق تەئالا ئۇلەرنە پەيغەمبەرلىك ۋەھى ئىبەردى، بەيتۇل مۇقەددەسكە بارماقغە فەرمان قىلدى.

دەستان
قىسسەئى زىكرىيا ئەلەيھىسسەلامنى شەھىد قىلغانى زىكرى

قاچانكىم، ھەزرەتى مەريەم ئەيسا ئەلەيھىس. نى ئالىپ شامغە باردىلەر ئەرسە، بەنى ئىسرائىل ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. غە ئەيدىلەر: «سەن پەيغەمبەر ئەردىڭ، مەريەم بىلەن زىنا قىلىپ كافىر بولدۇڭ، ئانى سىرىمى فاش قىلۇر دەپ شامغە ئىبەردىڭ. ئەمدى سېنى ئۆلتۈرۇرمىز.» ئاندىن، ھىردۇسغە ئەيدىلەر: «زىكرىيانى ئۆلتۈرمەك لازىمدۇر، مەريەم بىرلە زىنا

قىلىپدۇر.» بەس، ھەردۇس ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىسى سوردى. ئەيدىلەر: «ئانى بىر تەرەپكە ئىبەرىپدۇر.» بەس، ھەردۇس غەزەپ قىلىپ ئۆلتۈرمەككە بۇيرۇدى. ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. بۇلاردىن قاچىپ، شام تەرەپكە يۇزلەندىلەر. بەنى ئىسرائىل ئارقەلەردىن ئىزدەپ چىقتى. بەيتۇل مۇقەددەسنىڭ شەھەرى ئالدىدا بىر كاۋاك دەرەخت بار ئەردى، ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. ئول دەرەختغە كىردىلەر. بەنى ئىسرائىل ئول دەرەخت تۈپىگە كېلىپ، ئىزلەرىنى يۇتۇردىلەركىم قايان بولدى. ئىبلىس پەيدا بولۇپ ئۇلارغە ئەيدى: «ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. بۇ دەرەختغە كىرگەندۇرلەر، بۇ دەرەختنى ئەررە بىرلە كېسىڭلار، ئەگەر مۇندا بولسە چىقغاي.» بەس، بۇلار ئەررە كەلتۈردىلەر، ئول دەرەختنى كەستى، ھەزرەتىسى زىكرىيا ئەلەيھىس. ئول دەرەختنىڭ ئاراسىدا كېسىلدىلەر، قانلەرى ئاقتى، ھىچ كىم ئاگاھ بولمادى.

زىكرىيا ئەلەيھىس. نى شەھىد قىلدى ئەرسە، ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. پىنھان بولدىلەر، تاكىم ھىردۇس ئۆلدى؛ ئانىڭ ئوغلى كىلادۇس پادىشاھ بولدى، ئول ھەم ئۆلدى، ئانىڭ ئوغلى ھىردۇس ئەسغەر تەختغە ئولتۇردى. باسىنى ھىردۇس ئەكبەر ئاتار ئەردىلەر. تاكى ئوتتۇز يىل تەمام بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. غە پەيغەمبەرلىك كەرامەت قىلدى. ئول ۋەقتىدە «تەۋرات» شەرىئەتىنى تۇتار ئەردىلەر. بۇلەر «ئىنجىل» شەرىئەتىگە دەۋەت قىلدىلەر ئەرسە، بەنى ئىسرائىل قەبۇل قىلمادى.

دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ پەيغەمبەرلىكلەرىنىڭ زىكرى

قاچانكىم، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. غە بەيتۇل مۇقەددەسكە بارماقنى فەرمان قىلدى ئەرسە، بەنى ئىسرائىلغە كەلدىلەر. ھەق تەئالا «ئىنجىل»نى ئىبەردى. ھەزرەتىسى ئەيسا ئەلەيھىس. بەيتۇل مۇقەددەس مەسجىدىگە بارىپ، خەلقنى ئىمانغە تەرغىپ قىلدىلەر. ئەۋۋەل كىمەرسەئىكىم

ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. غەئىمان كەلتۈردى ۋە تەسدىق قىلدى ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. ئەردىلەر..... پەيغەمبەرلىكلەرنگە مۇئجىزە - ئەلامەتلەر كۆرسەتتى. بەنى ئىسرائىل ئەيدىلەر: «مۇندىن ئۆزگە يەنە ئەلامەتلەر كۆرسەتكىل.» ھەزرەتى ئەيسە ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «كۆزىنىڭ ئەسلا ئورنى يوق، ئانادىن تۇغما نابىينانى كۆزلۈك بىينا قىلۇرمەن.» بەس، بەنى ئىسرائىلدىن بۇ تەرىقە نا بىينا كەلتۈردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسە ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر، دىدەئى بىينا ھاسىل بولدى. ئەگەر كۆزى تۇتۇلغان قاراغۇنى بىينا قىلسەلەر مۇئجىزە بولماغاي ئەردى. كېيىن بولغان قاراغۇلارغە تەببىلار ئىلاج قىلۇرلەر. ۋە يەنە «پىسە بولغانلارنى ھەم ساقايتۇرمەن» دىدىلەر ئەرسە، بىر پىسەنى كەلتۈردىلەر؛ دۇئا قىلدىلەر، ئۇلەر ھەم ساقايدىلەر. تەببىلەر پىسەگە ئىلاجنىڭ يوقلۇقىغە قايىل ئەردىلەر. بەس، بۇ ئىككىگە ئىلاج قىلدىلەر ئەرسە، پەيغەمبەرلىكلەرنگە مۇئجىزە - ئەلامەت بولدى. بەنى ئىسرائىل ئەيدىلەر: «يەنە ھەم ئەلامەتنىڭ بارمۇ؟» ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ فەرمانى بىرلە ئۆلۈكنى تىرگۈزۈرمەن. ئۆلگەنلەردىن ھەركىمنى خاھلاساڭلار ئەيتىڭلار، تىرگۈزگەيمەن.» بەنى ئىسرائىل ئەيدىلەر: «بۇرناقى ئۆلۈكلەردىن بىرىنى ئەيغايمىز، تاكىم كۆرگەيسەن.» ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلەرى سامدىن ئىلگەرى ئۆلگەن كىشىنى تاپمادىلەر. بەس، ئەيدىلەر: «بىز تەۋراتدا كۆرۈبدۇرمىزكىم، سام بىننى نوھنىڭ گۆرىنى پالانى سەھرادۇر، ئانى تىرگۈزگىل.» سام بەنى ئىسرائىلنىڭ باباللىرىدىندۇر. نوھ ئەلەيھىس. نىڭ نەسلىدۇر. بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئاۋاز قىلدىلەر: «يا، سام بىننى نوھ! خۇدانىڭ فەرمانى بىرلە قوپغىل!» سامنىڭ قەبرىلەرى تەبرەدى، ئاندىن يارىلدى. سام گۆردىن چىقىپ ئولتۈردىلەر، يۈز - كۆزىدىن تۇفراقنى ئەرتتىلەر، ساقاللەرى ئاقارىپدۇر. بەنى ئىسرائىل ئەيدىلەركىم: «بۇ سام ئەمەسدۇركىم، ھەزرەتى ئىبراھىم ئەلەيھىس. دىن ئىلگەرى ھىچ كىمنىڭ ساقالى ئاق ئەمەس ئەردى، مۇنىڭ ساقالى ئاقدۇر.» ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «سەن كىمدۇرسەن؟» بول ئەيدىلەر: «مەن ھەزرەتى نوھ ئەلەيھىس. نىڭ ئوغلانلەرى سامدۇرمەن.» يەنە ئەيدىلەركىم: «مەن كىمدۇرمەن؟» بول ئەيدى: «سەن ھەزرەتى ئەيسا بىننى مەريەم، خۇداي

تەئالانىڭ پەيغەمبەرىدۇرسەن.» يەنە ئەيدىلەر: «نېچۈكدىن ساقالىڭ ئاقاردى؟» بول ئەيدىلەركىم: «ئۆلگەندە ساقالىم قارا ئىدى، ھالا سەن ئاۋاز قىلدىڭ ئەرسە، سۈرى ئىسرافىل گۇمان قىلدىمكىم، قىيامەت بولۇپدۇر. بەس، بۇ ۋەھىمەدە ساقالىم ئاقاربېتۇر.» ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «يا، سام! ئىختىيار قىلۇرسەنمۇكىم، دۇئا قىلسام ياكى يەنە بۇ ئالەمدە تىرىك بولغايسەن.» بۇلەر ئەيدى: «ئەي پەيغەمبەرى خۇدا، ھەرچەند ئۇزاق ئۆمۈر كۆرسەم، ئاخىر ئۆلۈمدۇر، جان ئاچچىغدۇر. خاھلاماسمەنكىم، دۇبارە جان ئاچچىغى تارتغايمەن. دۇئا قىلكى، ئىلگەركىدەك گۆرده بولغايمەن.» بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر، سام گۆرغە كىردىلەر ۋە يەر ھەمۋارە بولدى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ يەنە بىر مۆئجىزەلەرى ئول ئەردىكىم، بەنى ئىسرائىلدىن ھەركىم ئۆيدە قانچە تەئام يەپدۇر ۋە قانچە زەخىرە قىلىپدۇر، ئانى خەبەر بېرۈر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئەيتۇر ئەردىلەر: بۇ مۆئجىزەلەردە سىزلەرگە ئەلەمەت-نىشانەدۇر، ئەگەر پۈتسەڭلار «تەۋرات» غە مۇۋافىق راستگوي بولسام، سىزلەرگە بەئزى ھەمرام نەرسەلەرنى ھەلال قىلۇرمەن. ئانداغكىم، خۇداي تەئالا خەبەر بېرۈر، تەفسىرى بۇدۇر: ھەرام قىلدىم جوھۇدلارغە ھەر جاڭگاللىغ ۋە تۇمشۇقلۇغ قۇشلارنى؛ ۋە يەنە قوي - كالانىڭ گوشت -ياغى، ئۈستىخانىنىڭ يىلىكىنى ھەلال قىلدىم. «تەۋرات» شەرىئەتىدە قوي - كالانىڭ چەرپۈسى ھەرام ئەردى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. غە «ئىنجىل» كەلدى ئەرسە، بۇلار «ئىنجىل» شەرىئەتىدە ھالال بولدى. ۋە يەنە «تەۋرات» دا شەنبە كۈنى بالىق تۇتماق، ھەر نەۋئى ئىشلارنى قىلماق ھەرام ئەردى، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. «ئىنجىل» ھۆكمى بىرلە ھالاللىقغا بۇيرۇدىلەر..... بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. بۇ مۆئجىزە-ئەلامەتلەر ۋە بۇ ئەھكەم شەرىئەتنى كۆسەتتىلەر ئەرسە، جوھۇدلارغە بىسيار دىشۋار كۆرۈندى، ئىمان كەلتۈرمەدىلەر؛ ئەيدىلەركىم: «بۇ ساھىر -جادۇدۇر.»

خەبەردە كېلىپدۇركىم، ئەيسا ئەلەيھىس. ئىككى يىل بەنى ئىسرائىل ئاراسىدا بولدىلەر. تەرىقەلەرى ئۇلدۇركىم، ئىككى كۈن بىر يەردە قونماس ئەردىلەر. ھەر كىمنىڭ ئۆيىگە بارىپ خۇدانىڭ ئەمرىتەھىينى يەتكۈرۈر ئەردىلەر. ھىچكىم ئىمان كەلتۈرمەس ئەردى. ئەيسا ئەلەيھىس. ئۇلارنىڭ

كۆفرلىقدا مەككەملىكىنى كۆردىلەر ئەرسە، بۇلار ئاراسىدىن چىقتى. مىسر، شام، يەمەن مەغرىب زېمىن سەرھەدىغە باردىلەر. ھېچ شەھەر قالمادى ئاندا باربىپ خۇدانىڭ ئەمرىنى يەتكۈزدىلەر. بەيتۇل مۇقەددەسدىن ئون ئىككى شۇستەگەر كىشىدىن ئۆزگەسى ئىمان كەلتۈرمەدى. ئەيسا ئەلەيھىس. بەيتۇل مۇقەددەسدىن تەنھا چىقىپ ئاۋاز قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «بۇ دۇنيادىن يۈز ئۆرۈپ، خۇداي تەئالانىڭ دەرگاھىغە يۈزلەنىپ ماڭا ياۋەر ھەمراھ بولغاي!» بەس، ئول شۇستەگەرلەر ئەيدىلەركىم: «بىز ياۋەر ھەمراھدۇرمىزكىم، خۇدايى تەئالاغە ئىمان كەلتۈرۈپ، ئانىڭ دەرگاھىغە يۈزلەنىپدۇرمىز.....» بەس، بەنى ئىسرائىل ئول شۇستەگەرلەرنى مەنئ قىلمادىلەر، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. بىرلە چىقىپ كەتتىلەر. ئاندىن ھەر شەھەرگە باردىلەر، بەئزىلەر مۇسۇلمان بولدىلەر، بەئزىلەر كافىر قالدى. بەس، ئول شۇستەگەرلەر ئەفزەل ۋە سابىقلاردىن بولدىلەر.

دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلامنىڭ ئاسمانغە چىقغانلەرى

مۇھەممەد بىننى جەرىر كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئۈچ يىل ئول خەلقنىڭ ئاراسىدا بولدىلەر. ئەخبار كىتابلاردا ئىككى يىل تۇردىلەر دەپدۇرلەر. بەس، ئاخىر ئۆمرىدە يەنە بەيتۇل مۇقەددەسكە كەلدىلەر ئەرسە، بەنى ئىسرائىلنىڭ جوھۇدلارى يىغىلىپ، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نى ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدىلەر. ھىردۇس ئەسغەركىم پادىشاھ ئەردى، يۇنانلار مەزھەبىدە ئەردى. ئاڭا ئەيدىلەر: «ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. جادۇدۇر، خەلقلەرنى گۇمراھ قىلۇر، ئانى ئۆلتۈرمەك لازمدۇر.» بەس، ھىردۇس ئۆلۈمگە بۈيرۇدى ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نى ئىزدەدىلەر. ئۇلەر پىنھان بولدىلەر. ھېچ يەردىن تاپمادىلەر. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. بىر كېچە ھەۋارىلەرنىڭ ئۆيىدە ئەردىلەر. ئۇلارغە ئەيدىلەر: «سىزلەر بۇ كېچە ماڭا دۇئا قىلىڭلار.» بەس،

ھەۋارىلەر دۇئاغە مەشغۇل بولماي، ياتىپ ئۇيقۇلاۋاتقان ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام: «سىزلەر ماڭا دۇئا بىرلە يارى بېرمەڭلار، غەفلەتكە مەيل قىلماڭلار. سىزلەردىن كىمەرسە بولۇرمىكىن مەندىن بىزار بولۇپ، كۇفرغە رىزا بېرۇرلەر ۋە يەنە بىرىڭلار مېنى ئاندەك بەھاغە ساتىپ، دۇشمەنگە كۆرسەتۇر.» بەس، ئەرتەسى ھەۋارىلەردىن شەمئۇن ئاتلىغ بىرى تاشقارى چىقتى ئەرسە، جوھۇدلار ئانى تۇتتىلار. ئەيتقان: «سەن ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام مەن ئانى كۆرسەتىپ قويارمەن.» بەس، ئاڭا ئوچ دىرھەم بەردى ئەرسە، ئول بەدبەخت ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام نى ئوچ دىرھەمگە ساتتى ۋە جوھۇدلارغە ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام نى كۆرسەتتى. جوھۇدلار ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام نى تۇتتىلار، بىر رىسمان بىرلە تەمام ئەئزالارىنى باغلاتقان. ھەۋارىلەر قاچتى. جوھۇدلار ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام غە ئەيتقان: «سەن جادۇلۇق بىرلە خەلقغە فەرىب بېرۇرسەن. ئۆلۈكلەرنى تىرگۈزۈرسەن، نېچۇكدىن بىزدىن قۇتۇلماسسەن، بۇ بەنددىن خەلاس بولماسسەن!» بەس، ئۇلەرنى دارغە كەلتۇرتقان، تاكىم دارغە ئاسغايلار. تەمام جوھۇدلار ئاندا يىغىلتقان. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام نى يەزتقان ئەرسە، ھەق تەئالا ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام نى ئول جوھۇدلارنىڭ كۆزىدىن پىنھان قىلدى. سۆرەت ھەيئەتلەرىنى، يەسۇغ ئاتلىغ جوھۇدلارنىڭ ئۇلۇغى بار ئەردى، ئاڭا تەبدىل قىلدى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام غايىب بولتقان ئەرسە، جوھۇدلار ئەيتقان: «جادۇگەرلىك قىلىپ، كۆزۈمىزدىن غايىب بولتى. بىر ساڭەت سەبر قىلغايمىزكىم، جادۇگەرلىككە بەقا يوقتۇر، ئاخىر جادۇسى باتىل بولۇپ، ئۆزى زاھىر بولغاي.» بەس، بىر زەماندىن كېيىن، يەسۇغنى كۆرتقان ئەرسە، ئانى تۇتتىلار. ئول ھەر چەند «مەن يەسۇغ، ئەيسا ئەمەسمەن!» دىدى، باۋەر قىلمادى. سەن جادۇ قىلىپ ئۆزۈڭنى ياشۇرۇپ ئەردىڭ، ئەمدى جادۇگەرلىكىڭنىڭ مەھەللى ئۆتۈپتۇر» دەپ، ئانى دارغە ئاستىلار. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام نى ھەق تەئالا ئاسمانغە چىقاردى.

بەس، يەسۇغ يەتتە كېچە - كۈندۈز داردا تۇردى. ھەر كېچە ھەزرەتى مەريەم كېلىپ، دارنىڭ ئاستىدا تۇرۇپ، تاڭ ئاتقۇچە يىغلار ئەردىلەر. تا يەتتىنچى كېچەسى ھەق تەئالا ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نى ئاسماندىن تۈشۈرۈپ، ھەزرەتى مەريەمگە كۆرسەتتى، تاكى كۆرۈپ كۆڭۈللەرى تەسكىن تاپتىلەر. ئول كېچە ھەزرەتى مەريەمنىڭ قاشلەرىدە بولدىلەر. يەھيا ئەلەيھىس. نى، قالغان ئون ھەۋارىلەرنى چىرلادىلەر. بۇ ھەۋارىلەردىن يەتتە كىشىنى تاپتىلەر، بۇلاردىن شەمئۇننى ۋە ئول جوھۇدلارنى باشلاپ كەلگەن مەلئۇننى سوردىلار. بۇلار ئەيدىلەر: «ئۇلار قىلغان ئىشلارغە پۇشمان، گۇناھ قىلغانلەرنى بىلىپ ھەيران بولۇپ، ئاخىر ئۆزلەرنى ئۆلتۇردىلەر.»

بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ھەزرەتى يەھياغە، ئول يەتتە ھەۋارىغە ۋەسىيەت قىلدىلەركىم: «مېنىڭ دىنىمغە خەلقنى تەرغىپ قىلىڭلار.» ئاندىن بۇلارنىڭ ھەر قايىسىنى بىر تەرەفكە بۇيرۇدىلەر. تاكىم ھەر تەرەفدە، ھەر كوشەدە خەلقنى دىن - ئىمانغە باشلاغايلەر. بەس، ئىككىلەرنىكىم بىرىنىڭ ئاتى فەرتۇس، يەنە بىرىنىڭ ئاتى يەئقۇس ئەردى، رومىيەدىن تا يۇنان، مەغرىب زەمىن سەرھەدىغە بۇيرۇدىلەر. ۋە يەنە بەرلەرنىكىم ئاتى تومىاس ئەردى، زەمىن بابىل ۋە ئىراقدىن تا مەشرىق زەمىنغە ئەمر قىلدىلەر. يەنە بىرلەرىكىم قەرۋان ئاتلىغ، كەھف شەھەرلەرىگە تەئىن قىلدىلەركىم، ئول شەھەرنى مەجلىس ئاتار ئەردىلەر. ۋە يەنە بىرىنى ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. بىرلە بەيتۇل مۇقەددەسكە خەلىفە قىلدىلەركىم، ئاتلەرى يەئقۇب؛ ۋە يەنە بىرىنى زەمىن ھىجاز ۋە مۇلكى ئەرەبكە قويدىلەركىم، ئاتلەرى تەلمىاس ئەردى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ھەزرەتى يەھيانى، ئول يەتتە ھەۋارىلەرنى خەلىفە تەئىن قىلىپ، ۋەسىيەتلەرنى تەمام قىلدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى مەريەم بىرلە ۋىداۋ قىلىپ، سۇبھ ۋەقتى ئەردى، دۇئا قىلدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا يەنە ئاسمانغە ئىلتتى. تەرسالار بۇ كېچەنى بىسيار ئۇلۇغ تۇتارلەر ۋە ئىيد كېچەسى بىلۇرلەر. ئۆيلەرنى ۋە ئىبادەتخانەلەرنى خۇشبۇي نەرسەلەر بىرلە دۇد بېرۇرلەر.

بەس، ئول ھەۋارىلەر ئەرتەسى جوھۇدلار ئاراسىدا بۇ ۋاقىئەنى بەيان قىلدىلەر ئەرسە، بۇلارنى تۇتۇپ ئەزاب قىلدىلەر؛ ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دىن تاندۇرغالى ئانچەكى زۇلۇم - جەفالار قىلدىلەر. بۇ خەبەرنى روم پادىشاھى

ئىشتىپ، لەشكەر تارتىپ، بەنى ئىسرائىلدىن بىسيار خەلقنى ئۆلتۈرۈپ، ئول ھەۋارىلەرنى ئۇلاردىن قۇتقارىپ ئالدى. ئول ھەۋارىلەركىم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. رومىغە تەئىن قىلىپ ئەردىلەر، ئۇلارنى رومغە خەلىفە قىلدى. ئۆزگەلەرگە ئەيدى: «ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نىڭ ئەمرلەرىنى بىجا كەلتۈرۈپ، ئالەمگە پەراكەندە بولۇڭلار.»

بەس، ھىردۇسكىم، بەيتۇل مۇقەددەسكە پادىشاھ ئەردى. ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھ-س. بىرلە يەئۇسنىڭ سۆزلەرىنى راست بىلىپ، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نىڭ دىنلەرغە كىردىلەر. ئول كۈن روم ۋە شامدا تەرسالىق ئاشكارا بولدى. بەزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نى جوھۇدلار دارغە ئاستىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا داردىن ئاسمانغە ئىلتتى. بۇ سۆز دۇرۇست ئەمەسدۇر. ئەيتىپدۇرلەر: ئول ياغاچكم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نى ئاستىلەر، ئانى روم پادىشاھى رومغە ئالىپ بارىپ، ئۆزىگە قىبلە قىلدى؛ ئول چەلىپاكىم تەرسالار نەماز ئۆتەردە ئالدىغە تىكەرلەر.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى مەريەمنىڭ ۋەفاتلەرى ۋە ھەزرەتى يەھيانىڭ ئۆلتۈرۈلگەن قىسسەلەرى

بەس، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھ-س. نىڭ دىنلەرىنى قەبۇل قىلىپ، بۇلارغە ئىززەت - ئىكرام قىلدى. ئالتە ئايدىن كېيىن ھەزرەتى مەريەم ۋەفات بولدىلەر. بەس، ھىردۇس ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھ-س. نىڭ ئەمرلەرىدىن چىقماس ئەردى. ھىردۇسنىڭ بۇرادەرىنىڭ بىر قىزى بار ئەردى. يەنە بىر رىۋايەتدە ئۆزىنىڭ قىزى دەپدۇرلەر. ھىردۇس ئول قىزغە ئاشىق بولدى. ئانى ئالغالى قەسد قىلدى. ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھ-س. شەرىئەتىدە رەۋا ئەمەس دەپ مەنئ قىلدىلەر ئەرسە، ئول قىز ئاتاسى بىرلە ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھ-س. نى دۇشمەن تۇتتى. ھەركۈن ھىردۇس بۇ قىزغە ھەرنىمە تىلەسە بېرۈر ئەردى. بەس، ئاناسى بۇ قىزغە ئەيدى: «ئەگەر پادىشاھ سەندىن نىمە تىلەرسەن

دسه، يەھيا ئەلەيھـس. نى ئۆلتۇرمەكنى تىلەرمەن دىگىل.» بىر كۇن بۇ قىزغە «نەتىلەرسەن؟» دىدى. بۇ قىز «يەھيا ئەلەيھـس. نى ئۆلتۇرمەكنى تىلەرمەن» دىدى. پادىشاھ ئەيدى: «ئەگەر ئانداغ بولسا ئانداغ نەرسەنـى تىلەگىلكىم بەرگەيمەن. ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھـس. خۇداي تەئالانـــــڭ پەيغەمبەرىدۇرلەر، ئانى ئۆلتۇرگەلى بولماس.» يەنە بىر كۇن يەنە شۇ بۇ سۆزنى ئەيدى، پادىشاھ قەبۇل قىلمادى. بەس، بىلدىكم، يەھيا ئەلەيھـس. نى ئۆلتۇرمەيدۇر. ئاخىر بىر كۇن پادىشاھ شەراپ ئىچكەلى ئولتۇردى ئەرسە، ئول مەككارە قىزنى ياساپ، زىب - ئەرايىشلەر بېرىپ، پادىشاھنىڭ نەزەرىدە جىلۋە قىلدۇرۇپ، پادىشاھغە ساقى قىلدى؛ چۇن پادىشاھ مەست بولدى ئەرسە، ئول قىزنى خىلۋەت خانەگە چىرلادى. ئاڭا قول سۇندى. قىز ئەيدى: «مەن ساڭا بويۇن سۇنماسمەن. تا يەھيا ئەلەيھـس. نى ئۆلتۇرۇپ باشىنى ئالدىمدا قويماغۇنچە.» پادىشاھ مەستلىكدە ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھـس. نى ئۆلتۇرگەلى بۇيرۇدى. ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھـس. نى شەھىد قىلىـــپ، باشلەرىنى ئول دوختەر بەدكار ئالىدا قويدى..... پادىشاھ تەئەججۇپ قىلىپ، قىلغان ئىشغە پۇشمان بولدى.

ئەجەم پادىشاھلارىدىن خەردۇس ئاتلىغ بىر پادىشاھ بار ئەردى، ئاڭا خەبەر يەتتى. بەنى ئىسرائىل پەيغەمبەرلەرنى ئۆلتۇرۇپدۇر: بىرى، يەھيا ئاتلىغ پەيغەمبەركىم باشىنى كېسىپدۇرلەر؛ ۋە يەنە بىرى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھـس. ئەردىلەر، ئانى دارغە ئاسىپدۇرلەر؛ ۋە يەنە زىكرىيا ئاتلىغ پەيغەمبەرنى شەھىد قىلىپدۇرلەر. بەس، خەردۇس بۇ ۋاقىئەنى ئاڭلاپ، بېنەھايەت ئاچچىغلاپ، لەشكەر تارتـــــپ، بەيتۇل مۇقەددەسكە كەلدى. شەھەرنىڭ ئالدىغە تۇشتى. بىر سىپىھسالارى بار ئەردى. ئاڭا ئەيدىكم: «بۇ خەلقنى ئانچە ئۆلتۇرمەكنى نەزرە قىلدىمكى، ئۇلارنىڭ قانـى ئاقـــــپ دەرۋازىدىن چىقىپ يۇرمەگۇنچە سەن توختاماغىل، سەن لەشكەر بىـــرلە شەھەرگە كىرىپ بۇلارنى يەكبارە قەتل ئام قىلغىل. قان دەرۋازىدىن ئاقىپ چىقماغۇنچە قولۇڭنى يىغماغىل.» بەس، بىيۇرزادان شەھەرگە كىردى. ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھـس. نىڭ خۇنلەرىنى كۆردىكىم قاينىاپ تۇرار ئەردى. سوردىكم: «بۇ نەدۇر؟» بۇلار ئەيدى: «بۇ بىزنىڭ خۇداي تەئالاغە مەقبۇل بولغان قۇربانلىقىمزنىڭ قانىدۇر.» بەس، بىيۇرزادان بۇ سۆزگە پۇتمەي

تەفتىش قىلدى. ئاخىر راستىغە كېلىپ، ئەيدىلەر: «بۇ ئول پەيغەمبەرنىڭ قانى ئەردىكىم، بىز ئانى ئۆلتۈرۈپدۇرمىز. بۇ قەھر - غەزەبكىم، سىزلەردىن بىزلەرگە كېلىپدۇر. بۇ خۇننىڭ جەزاسىدۇر.» بەس، سوردىكىم: «بۇ خۇننى نېچۈك ئىشلار بىرلە پەست قىلغالى بولۇر؟» ئەيدىلەر: «تاكىم ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. نىڭ قاتىلى قانىنى مۇڭا قۇيماي پەست بولماس.» ھىردۇس، ئول قىز ۋە ئول يەھيا ئەلەيھىس. ئۆلتۈرگەن كىشى قاچىپ ئەردى. بۇلارنى بىلمەيدىلەر ئەرسە، بيورزادان دېنى ئىسرائىلدىن ئەر - خاتۇن ھەر كىمنى ئۆلتۈرۈپ، ئول قانغە قۇيدى ئەرسە، پەست بولمادى، تا يەتمىش مىڭ كىشىنى ئۆلتۈردى. ئاخىر بىر پىر - زەن ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. نىڭ قاتىللارىنى خەبەر بەردى. ئانى ئۆلتۈرۈپ قانىنى قۇيدى ئەرسە پەست بولدى. بەس، خەردوسغە كىشى ئىبەردىكىم، مۇنچە خەلقلەرنى ئۆلتۈردۇم. ئەمدى قايداغ فەرمان قىلۇرسەن؟» خەردوس جەۋاپ بەردىكىم: «تا قان لەشكەرگە ئاقىپ چىقماغۇنچە سۆزىنى قەبۇل قىلماسمەن.» بەس، بىيۇرزادان بەنى ئىسرائىلغە رەھم قىلىپ ئەيدى: «ئەگەر خەردۇس بۇيۇرغاندەك قىلسام، سىزلەردىن ھىچ بىرىڭلار تىرىك قالماسسىزلەر. ئەمدى، سىزلەر بەتەمام ئۇلاغ، چھارپايىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار، تا ئانى قوشۇپ ئۆلتۈرگەيمەنكىم، قان دەرۋازەدىن ئاقىپ چىقغاي.» بەس، ئۇلار تەمام چھارپايلارنى يىغدىلەر؛ دەرۋازە ئالدىغە كەلتۈرۈپ بېيەكبارە ئۆلتۈردىلەر ئەرسە، قان دەرۋازەدىن چىقىپ، لەشكەرگاھغە يەتتى. ئاندىن، خەردوس يارلىغ قىلدىكىم: «ئەمدى قويسۇن، قالغانلارنى ئەسىر قىلسۇن، مەسجىدنى ۋەيران قىلسۇن!» ۋە يەنە بۇيرۇدىكىم: «تەمام ئۆلۈكلەرنى مەسجىدكە سالسۇن!» بەس، شەھەردە مۇنادى قىلدۇردى: «ھەركىم ئۆلۈكنى مەسجىدكە سالسەلەر ئانى ئازاد قىلۇرمەن!» بەس، بەتەمام ئۆلۈكلەرنى سالدۇردى، بۇختۇن نەسسەر خەراب قىلغاندىن يامانراق خەراب قىلدىلەر؛ تەمام پەيغەمبەرزادەلەرنى ئەسىر - بەند قىلىپ، ئالىپ يانماقغە ئوغرادى ئەرسە، بىيۇرزادان مۇسۇلمان بولدى. خەردوسدىن ئايرىلدى. خەردوس قالغان ئەسىرلەرنى ئالىپ مۇلكىغە ياندى. ئاندا ئۆلدى ئەرسە، ئەسىر بولغان بەنى ئىسرائىللار يەنە بەيتۇل مۇقەددەسكە كەلدىلەر. بەيتۇل مۇقەددەسنى ئاباد قىلدىلەر. ئول كىشىكىم، ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. دىن كېيىن بەيتۇل

مۇقەددەسنى بۇختۇن نەسسەر خەراب قىلدى دەپدۇر. غەلەت ئەيتۇركىم، خەردۇس ئەردى، ئول تائىفىنىڭ پادىشاھلاردىن ئەردى. بۇختۇن نەسسەر زۇلقەرنەيندىن ئىلگەرى ئەردى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ۋە ھەزرەتى يەھيا ئەلەيھىس. ھەمئەسر ئەردىلەر. زۇلقەرنەيننىڭ ۋە بۇلارنىڭ ئارالاردا ئۇچ يۇز ئەللىك يىل ئۇنتتى دەپدۇرلەر، ۋە بەزىلەر ئۇچ يۇز ئاتمش يىل ھەم دەپدۇرلەر مۇھەممەد بىننى جەرىر كەلتۇرۇپدۇرلەر: بۇختۇن نەسسەر بەنى ئىسرائىلنى ئەسىر قىلغاندا، جەمئى پەيغەمبەرزادە ھەزرەتىى دانىيال ئەلەيھىس. دىن سوردىكىم: «نېچك دىندەسىزلەر؟» بۇلەر ئەيدىلەر: «بىز خۇداي ئالەمگە تابىنۇرمىز؟» بەس، بۇختۇن نەسسەر بىرزىندان قازدۇردى ۋە بۇلارنى ئاڭا سالدۇردى. بىركۇن تۇردىلەرئەرسە، بىر شىرنى ئۇلار قاشىغە زىندانغە سالدۇردى. ئەرتەسى زىندانغە كەلدى، كۆردىكىم ئۇلار سەلامەتدۇرلەر، شىر بۇلاردىن قاچىپ تۇرۇپدۇر. بۇلار ئالتە كىشى ئەردىلەر. كۆردىلەركىم يەتتە كىشى بولۇپدۇر. بۇلارنى چىقارىپ سوردى: «ئول بىر كىشى كىمدۇر؟» ئول فەرىشتە ئەردى، بۇختۇن نەسسەرنىڭ يۇزىگە بىر تەپانچە بەردىلەر ئەرسە، بۇختۇن نەسسەر ۋەھشى ھەيۋانلاردىن بولۇپ، بەيابانغە كەتتى. يەتتە يىل بايابانداا يۇرۇپ ئۆلدى. بۇ قەۋل دۇرۇست ئەمەسدۇر. مۇھەممەد بىننى جەرىر ئېيتۇر: ھەر پادىشاھ زالىم ـ ستەمكار ئەردى، بەنى ئىسرائىل ئانى بۇختۇن نەسسەر ئاتار ئەردىلەر. بۇ ئىستېئمال بىرلە، خەردۇسنى بۇختۇن نەسسەر دىدىلەر. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

دەستان
قىسسەئى پادىشاھان روم ۋە شام

قاچانكىم، زۇلقەرنەيندىن كېيىن تا ئەردەشىر بابەك زەمانغە پادىشاھلار ئىككى تائىفە ئەردىلەر. دەجلەنىڭ ئول تەرەفىنى يۇنان پادىشاھلارى تۇتتىلەر. ئۇلەرنى بەتلىمۇس دەر ئەردىلەر؛ ئول بەتلىمۇسلەردىن كېيىن روم پادىشاھلارى تەسەررۇف قىلدىلەر ئەرسە، ھەمە روم ۋە شامنىڭ پادىشاھلارى بىر بولدىلەر. بۇلارنىڭ ئەۋۋەلى ئەۋستوس ئەردى، قىرىق يىل پادىشاھ بولدى

ئەرسە، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر. ئاندىن، ئون تۆرت يىل پادىشاھ بولدى، ئەللىك ئالتە يىلدىن كېيىن ئۆلدى. تەيبارىئوس تەختىغە ئولتۇردى، مۇنىڭ زەمانىدە ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئاسمانغە چىقتىلەر؛ ھەزرەتى زىكرىيا ئەلەيھىس. نى شەھىد قىلدىلەر. روم، شام ۋە بەيتۇل مۇقەددەس تا پەيغەمبەرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋەقتىلەرىغچە روم پادىشاھلارىنىڭ تەسەررۇفىدە ئەردى. بۇلارنىڭ ئاخىرى ھېرقىل ئەردى. ئول تەيبارىئوس ۋەقتىدىن تا ھېرقىل زامانىغە بەش يۈز سەكسەن بەش يىل كەچتى. ئەيتىپدۇرلەر: بۇ يىللاردا ئەللىك بەش پادىشاھ ئۆتتى. بۇلاردىن بىرىنىڭ ئاتىنى ۋە پادىشاھلىق مۇددەتىنى ئەيتۇرمەن.

بىلمەك كېرەككىم، تەيبارىئوس يىگىرمە ئۈچ يىل پادىشاھ بولدى. مۇنىڭ پادىشاھلىقىدىن ئون سەككىز يىل ئۆتۈپ ئەردى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئاسمانغە چىقتىلەر. تەيبارىئوسدىن كېيىن ئوغلى جاسىيوس ئون تۆرت يىل تەختىغە ئولتۇردى. بۇ ئۆلدى ئەرسە، ئىنىسى ئون تۆرت يىل مۇلۇككە مۇتەسەررۇف بولدى. ئاندىن كېيىن فىرۇزى ئاتلىغ پادىشاھ ئون تۆرت يىل ئىگە بولدى. ئول ھەۋارىلەردىن ئىككىسىنى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. روم ۋە شامغە خەلىفە قىلىپ ئەردىلەر. بۇلار تىرىك ئەردى. بەس، فىرۇزى پادىشاھلىقىنى خەبەر ئالدىلەر ئەرسە، ئانىڭ قاشىغە كەلدىلەر. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىغە تەكلىف قىلدىلەر. ئول كافىر بەدكار ئۇلارنى دارغە ئاستى. ئاندا شەھىد بولدىلەر. ئاندىن ئۆزى ئۆلدى. ئورنىدا ئاتلانۇس ئاتلىغ بىر كىمەرسە تۆرت ئاي پادىشاھلىق قىلدى. ئاندىن، ئاسغىنايۇس ئۈچ يىل شەھرىيار بولدى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ئاسمانغە چىقىپ قىرىق يىل ئۆتۈپ ئەردى. ئول تەرسا ئەردى. ئوغلى ئاۋستۇسنى بۇيرۇدىكىم، بەنى ئىسرائىلدىن مۇسۇلمانلارنى ئۆلتۈرۈپ، بەيتۇل مۇقەددەسنى ۋەيران قىلغاي. بەس، ئاۋستۇس بارىپ ئانداغ قىلدى. ئاتاسى ئورنىدا ئىككى يىل پادىشاھ بولدى. ئاندىن دەۋزەخقە كەتتى. ئاندىن مەتلىيۇس ئون ئىككى يىل كامران بولدى. ئاندىن مەردىمايۇس يىگىرمە يىل

دەۋر سۈردى. ئاندىن ئافتىتۈس يىگرمە يىل، ئاندىن بەتيايۈس يەتتە يىل سوردى. ئاندىن بەتىنۈس تۆرت يىل دادخاھ سوردى. ئانىڭ دەۋرى ئۆتتى ئەرسە، فىلىئۈس يەتتە يىل جەھاندار بولدى. ئانىڭ ۋەقتى كەتتى ئەرسە، قاقىنۈس ئالتە يىل، ئانىڭ نەۋبەتى تۈگەدى ئەرسە، فافۈس بەش يىل شەھرىيار بولدى. ئانىڭدىن قالدى ئەرسە، فاقۈس ئون بەش يىل يۈرتنى تۇتتى. ئول ئۆتتى، تودرۈس بىر يىل مەھتەر بولدى. ئاندىن كېيىن جالۈس بەش يىل ئۇلۇغلۇق قىلدى. ئاندىن كېيىن مىلئون ئالتە يىل ساھىبى مەملەكەت بولدى. ئانىڭ كەينىدىن فورىئوس يىگرمە يىل كوس نەۋبەت چالدۇردى. ئانىڭ ئارقەسىدىن نوروس ئىككى يىل مەملەكەتنى قولىغە ئالدى. ئاندىن مەتمانوس ئالتە يىل پادىشاھلىق ئەنگۈشتەرىنى ئىلكىگە سالدى. ئاندىن سولۇ، قىتفىتوس ئوتنۇز يىل باشىغە تاج قويدى. ئاندىن فەتىتوس، ئاندىن ئىليانوس، ئاندىن سابوس بىر يىل، ئاندىن تىيادادوس ئون يەتتە يىل، ئاندىن فىدىئوس ئون يىل، ئاندىن بىنادادوس سەككىز يىل، ئالتبانوس سەككىز يىل، ئاندىن ئارقيانوس يەتتە يىل، ئاندىن ئالۇان ئون ئالتە يىل، ئاندىن رابوز ئون سەككىز يىل، ئاندىن سەتاۋۈس ئون يىل، ئاندىن فىتىئانوس ئون يىل، ئاندىن تىنارنوس ئالتە يىل، ئاندىن قومىيا يەتتە يىل ئالتەئاي، ئاندىن ئوغلى ھېرقىل ئوتنۇز يىل—بۇلەر سەلتەنەت سۈردىلەر. بۇ ھېرقىل زەمانىدە ھەزرەتى پەيغەمبەرىمىز سەللەلاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم زۇھۇر قىلدىلەر. ئاڭا ئەلچى ئىبەردىلەر.

ئول بوختۇن نەسسەركىم، ئەسەد ئىسكەندەردىن ئىلگەرى بەيتۇل مۇقەددەسنى ۋەيران قىلدى. ئانىڭ زەماندىن تا پەيغەمبەرىمىزنىڭ ھىجرەتلەرىغە مىڭ يەتتە بىر مۇنچە يىل ئۆتتى. ئىسكەندەرنىڭ ۋەقتلەرىدىن تا ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. ۋۇجۇدلەرىغە كەلگۈنچە ئوچ يۈز يىل ئۆتتى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. تۇغۇلغان زەماندىن تا ئاسمانغە چىقىۋنچە ئوتنۇز ئىككى يىل ئەرى. ئاسمانغە چىققانلەرىدىن تا پەيغەمبەرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمغىچە بەش يۈز سەكسەن بەش يىل ئەردى. ئىسكەندەرنىڭ

زەمانلەردىن تا رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمغىچە توققۇز يۇز يىگىرمە يىل ئەردى.

فەسلى دەستان
ئىسكەندەردىن كېيىن دەريايى دىجلەنىڭ بۇيانىدا تا پەيغەمبەرىمىز ۋەقتلەرىغەچە ئۆتكەن پادىشاھلار بەيانى

بىلمەك كېرەككىم، ئىسكەندەردىن كېيىن، دىجلەنىڭ بۇيانى تا رەيغىچە ئەشكانىلارنىڭ تەسەررۇفىدە ئەردى. رەيدىن تا جەيھۇنغىچە تايىف پادىشاھلارنىڭ ئىلكىدە ئەردى. بۇلار ئەشكانىلارنى ئۇلۇغ تۇتار ئەردىلەر. لېكىن مۇلۇكلەرىنى بەرمەس ئەردىلەر. ئەشكانىلار ھەم ئۇلارنىڭ مۇلكىگە قەسد قىلماس ئەردىلەر. ئۇلارنىڭ تەئزىم ۋە تەۋازۇئلەرىغە قەنائەت قىلىپ، جىدەل - مۇنازەئەت قىلىپ ئۇلارغە ئازار بەرمەس ئەردىلەر. قاچانىكم ئەشكانىلارغە دۇشمەن پەيدا بولسە، سىپاھ - لەشكەر ئىبەرىپ، يارى بېرۇر ئەردىلەر. بۇ ئەشكانىلارنىڭ ئاراسىدا ئەرەبدىن سەئد بىننى ئەدنانىنىڭ ئەۋلادى بار ئەردىكىم، ئۇلارنى بۇختۇن نەسسەر ئەسىر قىلىپ، ئىراقنىڭ ئانبار دىگەن كەنتىدە قويغان ئەردى. ئۆزگە ئەرەپلەر زەمىن ھىجاز، بادىيە ۋە يەمەندە ئەردىلەر. ئول كەنتنى ئانبار ئول ۋەجھىدىن ئاتادىلەر: بۇختۇن نەسسەر ئەسىرلەرنى ئاندا كەلتۇرۇپ، ئانبارخانەلەرنى قىلدۇرۇپ قويغان ئەردى. ۋە بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئەشكانىلارنىڭ ئانبارخانەسى ئەردى. بۇ قەۋل دۇرۇستراقدۇر. ئەجەم خەلقىنىڭ ئاندا ۋەتەنى يوق ئەردى. ئەشكانىلار سەۋاد ۋە ئىراق زەمىن ھوسۇلىنى ئاندا يىغىپ، ئۇلۇغ ئانبارخانەلەرنى ئېتىپ، سىپاھ - لەشكەرگە روزانە ئاندىن بېرۇر ئەردى. ئاندىن ئىلگەرى ھەم ئەجەمنىڭ ئۇلۇغلارى ئاندا ئانبارخانەلەرنى قىلغان ئەردىلەر. ئول ئەرەبلەرگىم، زەمىن ھىجاز، بادىيەدە ئەردىلەر. ئۇلارنىڭ ئاراسىدا ھەرب - جەڭ پەيدا بولۇپ، قەھت ۋە تەڭلىك تۇشۇپ، پەراكەندە بولدىلەر. بۇ ئەرەبنىڭ ئۇلۇغلارى ۋە پادىشاھلارى ئەشكانىلاردىن قورقۇپ، ئەرەب تەرەپكە

بارالمادىلەر. ئاخىر بەھرەين ۋە يەمامەدە تۇردىلەر. ئول بەھرەين، يەمامە نەچەند شەھەرلەردۇر؛ بادىيەدە بىردىنى ھەجر ئاتارلەر؛ يەنە بىرنى ئەخشا دەرئەردىلەر. ۋە يەنە سەككىز شەھەر ئەردىكم قەرمەتىيلەر مەزھەبىدە ئەردى. بۇ ئەرەب پادىشاھلارىدىن ئىككىسىكىم، ئاتى مالىك ۋە ئۆمەر، بىر تۇغقان ئەردى. قەھەر بىننى تەخەمنىڭ ئوغلى ئەردىلەر. يەنە بىرنىڭ ئاتى مالىك بىننى زەھىر بىننى ئۆمەر بىننى مەھر بىننى تەمىم؛ ۋە يەنە بىرى خەفاد ئەردىكم خەفاد بىننى ئەلجۇنۇن بىننى ئۆمەر بىننى ئەدنان؛ ۋە يەنە بىرى سىغەر زەھرانىل - ھارىس بىننى ئايات؛ ۋە يەنە سالىھ بىننى سۇبھ بىننى ئەل - ھارىس. بۇ پادىشاھلار بىرلە بەسيار سىپاھلار بار ئەردى. ئەرەبدە يەنە بىر پادىشاھزادە بار ئەردى، نەبى خۇدەيمە بىننى قەھەر بىننى غانىم بىننى دوسەن ئەردىلەر، ئاتاسىنى خۇدەيمەل ئەبرەس دەرئەردىلەر؛ تەمامى بەدەنى پىسە ئەردىلەر. ئەرەب خەلقى ئاتىڭدىن قورقۇپ، خۇدەيمەل ئەبرەش ئاتار ئەردىلەر. ۋە بەئزىلەر خۇدەيمەل ۋۇساھ دەرئەردىلەر. ئاڭا ھەم ئەيش نىشات تەڭ بولدى ئەرسە، مالىك بىننى زەھىر بەھرەيندىن نامە ئىبەردى، بەھرەينگە تەكلىف قىلدى. ئاندىن تەمام قەۋمى بىرلە بەنىۋل ئەرزەدكاغە كەلدى. مالىك بىننى زەھىر شاد بولۇپ، سەمەر ئاتلىغ بىر خاھەرنى ئاڭا بەردى. چەندان ۋەقت ئاندا بولدىلەر. بىر كۇن ئىككۆلەن بەيئەت قىلدىلەركم، ئەشكانىلار ۋە تەۋايىفلار ئەگەر بىزگە قەسد قىلسە، ئىتتىفاق بولغايمىز ۋە بىر - بىرىمىزگە يار بولۇپ، مىكر - ھىلەدىن يىراق بولغايمىز. بۇلارنى «تەنۇخى» ئاتار ئەردىلەر، «تەنۇخ» بەرمەگەننىڭ ئاتىدۇر. بەس، نەچەند يىل ئاندا تۇردىلەر. گاھى ئانبارغە كىشى ئىبەرىپ، بۇختۇن نەسسەر ئەسىر قىلغان ئەرەبلەر ئەۋلادىدىن تەئام ئالىپ كېلۇر ئەردىلەر. پادىشاھ ئەشكانىلاردىن ھىچ خەبەر ئاڭلاماس ئەردىلەر. تا بىركۇن پادىشاھى ئەشكانىلار سەھراغە چىقتىلەر، كۆردىلەركىم بىر جەمئ خەلق بىر مەملەكەتدە ئولتۇرۇپدۇرلەر، بۇلارنى ئەرمانى دەر ئەردىلەر، ئاد ۋە سۇمۇد نەسلىدىن ئەردىلەر. ئاد نەسلىنى ئەرمانى ئاتار، چۇنكى ئاد—ئەرمىنىڭ ئوغلى، ئەرم سام بىننى نوھ ئەلەيھ-س. نىڭ قەبىلەسىنى قەبىلەئى ئاد دەر ئەردىلەر. ئادنىڭ ئىككى قەبىلەسىدىن نەچەند پادىشاھلار چىقىپ، ئەشكانىلارنىڭ مۇلكىنى ئالىپ ئولتۇرغان ئەردىلەر. بۇلارنىڭ ئاتىنى ۋە پادىشاھلىق

مۇددەتنى كەلتۈرمەپدۇر. چۈنكى، تايىق پادىشاھلارى بۇلارغە مۇلكىنى بەرمەي جەڭ قىلىپ، ئانچە مۇددەت پادىشاھلىق قىلغان ئەمەسدۇرلەر. بەس، بۇ ئەشكانىلار ھەم بۇلار بىرلە جەڭ قىلدىلەر. بەس، ئۇلارغە قۇۋۋەت تاپماي يانىدىلەر ئەرسە، بەھرەيندائقى ئەرەپ پادىشاھلارى بۇلارنىڭ نەۋمىد يانغانىنى بىلدىلەر ئەرسە، خەبەر ئالدىلەركىم، بۇ مۇلۇك ئەشكانىلارغە بولمايدۇر؛ تايىق پادىشاھلارى ئۇلارغە ھەم ئىتائەت قىلمايدۇر. بەس، بەھرەيندىن ئانبارغە كەلدىلەر. ئول كىمەرسەئىكم، ئىراق زەمىنىگە كەلدى. خەفاد ئۆز قەۋمى بىرلە ئەردى. ئاندىن، مالىك ۋە ئۆمەر بىننى قەھەر، بۇلاردىن كېيىن مالىك بىننى زەھىر، خۇدەيمەل ئەبرەش—بۇلار ھەم ئۆز قەۋمى بىرلە كەلدى. ئاندىن كېيىن، ئاتقان بىننى ئۆمەر ۋە زەھىر بىننى ئەلھارىس، سۇبھ. تەمام خەلقنى ئالىپ، بىسيار لەشكەر بىرلە يىغلىدىلەر. ئانباردا ئولتۈرۇغلۇق ئەرەبلەر ھەم بۇلارغە ياۋەر بولدىلەر ئەرسە، ئەرمانلەر قولىدىن مۇلۇكنى ئالىپ، ئۇلارغە قەھر قىلىپ، تەفرەقە ۋە فەراكەندە قىلدىلەر. ھالا ھەم ئىراق كەنتلەردە تەفرەقەدۇرلەر.

بەس، ئەرەب پادىشاھلارى ئۇقبە ھۇلۇاننىڭ بىر تەرەفىكىم، زەمىن ئىراقدىن ئانبار، جەزىر، مەۋسىل، دىجلە، تا شام سەرھەدىغە تەسەررۇف قىلدىلەر. ئۇقبە ھۇلۇاننىڭ بۇ تەرەفىكىم، ھەمەدان، رەي، ئەسفەھان، كۇھىستان، خوراسان تا جەيھۇن لەبىگە تايىق پادىشاھلارى تۇتتىلەر؛ بۇلار ئەجەم ئەردىلەر، ئەرەبكە ئىتائەت قىلمادىلەر. ھەركۇن بۇلار بىر - بىرلەرى بىرلە جەڭ قەتل - قەتتال قىلۇر ئەردىلەر. ئاندىغكى، ئەرەب خەلقىنىڭ رەسمى بۇدۇر. ۋە يەنە مۇنداغ، بۇ ئەرەب پادىشاھلارىنىڭ دوست - يار، ئاشىنا ۋە ھەمدىيارلارىكىم، يەمەن ۋە ئەدىندىن لەھيان، بەنى جەراھىم، بەنى جەئفەر، بەنى تەۋق، بەنى كەلاب ۋە بەنى تەمىم -- بۇ قەبىلەلەردىن ئۆز تابىئلارى بىرلە ئىراقغە كېلە باشلادىلەر، تاكىم ئىراق زەمىنىنىڭ تەمام شەھەرلەرى ئەرەب خەلقىغە پۇر بولدى. تايىق پادىشاھلارى بۇلارغە قۇدرەتى يەتمەدى. ئىراق زەمىنى بۇلارنىڭ تەسەررۇفىدە قالدى. تا ئەردەشىر بابەك كېلىپ، ئىراق زەمىنىنى تەۋايىفلاردىن ئالدى، ئەرەبلەردىن ھەم؛ بۇ ئەرەبلەر ۋە تەۋايىفلار ئاراسىدا بىسيار جەڭلەر بولغان. بۇ كىتابدا ئەرەب پادىشاھلارى نام - نەسەبىنى ئەيتىپدۇرلەر. جەڭ ۋاقىئەلەرىنى زىكر قىلماپدۇرلەر. ئەممما

بەئزى ھادىسەلەركىم، بۇلار ئاراسىدا بولغان ئەردى. ھەر قايسىدىن پارەئى زىكر قىلىپدۇر.

ئول كىمەرسەئىكىم، ئەرەبدىن پادىشاھ بولدى مالىك بىننى قەھەر بىننى تەيمۇللاھ بىننى ئەل - ئەسەد ئەردى. بۇ ئىراق زەمىنىنى ئالدى؛ مۇھەيرەنى پايتەخت قىلدى. بۇ ئەرەب پادىشاھلارى تەمام بۇتپەرەست ئەردى. شام ۋە روم پادىشاھلارى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىك دىنلەردە ئەردىلەر. تا چەندان يىل شەرىئەتى ئىنجىلنى بەرپا قىلدىلەر. ئاندىن كىيىن شام پادىشاھلارى ھەم تەرسالىقدىن يانىپ بۇتپەرەسلىككە تۇردىلەر. بۇ مالىك بىننى قەھەر ھەم بۇتپەرەستلىكنى ئاشكارا قىلدى. تەمامى ئەرەب ئاڭا تابىئ بولدىلەر. ئاندىن، ئىنىسى ئۆمەر ئىبنى قەھەر تەختكە ئولتۇردى. ئاندىن، خۇزەيمە ئەل - ئەبرەش تەسەررۇف قىلدى.

فەسلى دەستان
قىسسەئى ئەل - ئەبرەش

قاچانكىم، خۇزەيمە ئەل - ئەبرەش پادىشاھ بولدى ئەرسە، پادىشاھلارىكىم، ئىراق، ھىجاز، مەجرۇندا ئەردىلەر، ھەمە ئاڭا مۇتىئ ۋە فەرمانبەردار بولدىلەر. ئول پادىشاھلاركىم يەمەن ۋە رومدا ئەردىلەر، ھەمە ۋە يەنە تايىق پادىشاھلارى ئىتائەت قىلمادىلەر. بۇ - خۇزەيمە ئەل - ئەبرەش ھەمە پادىشاھى ئەرەبدىن تەدبىر ۋە كېڭەشىدە زىيادە ئەردى؛ سىپاھ - لەشكەرى ھەيبەت ۋە ئۇلۇغلۇقى ھەم تولا ئەردى. ئول چەندان جەڭلەرنى قىلدى. بىرى ئولكىم، جەمائەئى ئەرەب بەنى ئاياددىن، سەۋادىنىك سەرھەددە بۇلاق چىقارىپ، بىسيار كەنتلەرنى قىلىپ ئولتۇرغان ئەردىلەر. بۇلار بۇ كەنتلەرنى ئاياغ ئاتار ۋە بۇلارنىك پادىشاھى ئىمالىقدىن ئەردى. بەنى ئاياد خۇزەيمەنىك تۇقغان قاياشلاردىن ئەردى. ئاتاسى ئاندىن ئەردى. بۇ خەلق ئۇلۇغىنىك ئاتى نەسر بىننى رەبىئە بىننى ئۆمەر بىننى ئەل - ھارىس بىننى مەسئۇد بىننى مالىك بىننى ئىمارە بىننى مەنار بىننى لەج — بۇلار ئەرەبنىك ئۇلۇغلاردىن ئەردىلەر. ئاياد چەشمەسى ھەم بۇلارنىك ئەردى. نەسر بىننى رەبىئەنى

ئۆزلەرنگە ھاكىم قىلدى. نەسر بىننى رەبىئەنىڭ بىر كىچىك ئوغلى بار ئەردى، ئەددى ئاتلىغ؛ ئەرەبدە ئاندىن خۇشروي ئوغۇل يوق ئەردى. بۇنىڭ خەبەرى خۇزەيمەگە يەتتى ئەرسە، كىشى ئىبەردىكىم نەسر ئوغلى ئەددىنى ماڭا ئىبەرسۇن، مەن ئانى فەرزەندلەرىمدەك فەرۋەرىش قىلاي. بەس، نەسر ئىبەرمەدى. خۇزەيمە يەنە كىشى ئىبەردىكىم، بىز قاياش قەبىلەدۇرمىز، بىر ئوغۇل بارەسىدىن ئارامىزدا جەڭ - خۇسۇمەت بولماقى خوب ئەمەسدۇر. نەسر تېخى ھەم ئىبەرمەدى ئەرسە، خۇزەيمە لەشكەر تارتىپ باردى. خۇزەيمەنىڭ ئالتۇندىن ئىككى بۇتى بار ئەردى. بىرىنى زەيران، يەنە بىرىنى زەيرى ئاتار ئەردى. لەشكەرگە بارسە، ئانى بىر تۇغگە يۇكلەپ، پەھلىۋانلاردىن ئون كىشىنى ئاڭا نىگاھبان قىلۇر ئەردى. بۇ تەرىقە بىرلە ھەمراھ ئالىپ بارىپ، ئانىڭدىن مەدەد تىلەر ئەردى. ئۆزى كاھىن ۋە مۇنەججىم ئەردى. قاچانكىم، لەشكەر تارتىپ ئايلغ تەرەفىگە باردى ئەرسە، ھەي ئابادغە يېتىپ تۇشتى؛ بىر دەشتنى لەشكەرگاھ قىلدى، ئانىڭ بىر تەرەفىگە بۇتلارنغە دېبا ۋەئەتلەسىدىن خەيمە تىكتى. ئانى بۇ قەلەمۇندەك رەڭگارەڭ زىۋەرلەر بىرلە ئارايىش بەردى. ئول ئون كىشىنى نىگاھبان قىلدى. بۇ خەلقنىڭ لەشكەرىكم ئەردى، بىلدىلەركىم تەقابىل بولالماسلەر. بەس، ئون كىشىنى ئىبەردىلەر. بۇ ئون كىشى بارىپ، ئول ئون كىشىگە شەراب بېرىپ، ھەمەسىنى مەست قىلىپ، بۇتلارىنى ئوغۇرلاپ، ئالىپ كەلدىلەر. ئەرتەسى خۇزەيمەگە كىشى ئىبەردىلەركىم: «سېنىڭ خۇدالارىڭ بىزنىڭ قاشىمىزغە كېلىپدۇر. بىز سېنىڭ قاشىڭغە يانماقغە دەلالەت قىلۇرمىز، قەبۇل قىلمايدۇر. بىزنى سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلماقغە بۇيرۇر، بىزگە زەفەر ۋە نۇسرەت بەرمەكنى ۋەئدە قىلۇر. سەن بىزگە بىسيار سىياسەت قىلۇرسەن.» بەس، خۇزەيمە بۇ سۆزلەرنى ئېشىتىپ، بۇتلارنىڭ خىيىمەسىگە يۇگۇردى. بۇتلارىنى كۆرمەدى ئەرسە، نىگاھبانلاردىن سوردى، ئەيدىلەر: «بىلمەسمىز.» بەس، خۇزەيمە ھەيران بولدى. سۇلھغە كەلدى. ئەيدى: «مەن بىر ئوغۇل جەھەتدىن كېلىپ ئەردىم. ھەر قانچە مال خاھلاساڭلار ئالىڭلار، ماڭا بۇتلارىمنى، ئول ئوغۇلنى بېرىپ ياندۇرۇڭلار.» بەس، بۇلار نەسرگە ئەيدىلەرئەرسە، قەبۇل قىلدى. خۇزەيمە بىسيار مال بەردى. نەسر ئەددىنى ئىبەردى. خۇزەيمە ئەددىنى ئالىپ، تەمام لەشكەرى بىرلە ۋەتەنگە ياندى. ئەددىنى شەرابدار قىلدى،

ئانىڭ قولىدا شەراب ئىچەر ئەردى، ئانىڭدىن ياۋۇقراق كىشى يوق ئەردى. خۇزەيمەنىڭ ئارقاش ئاتلىغ بىر ھەمشىرەسى بار ئەردىكىم، ئول بىسيار خۇشروي ئەردى. ئول ئەددىگە ئاشىق بولدى، ئانچە مەيل - رىغبەت قىلدى ئەرسە، ئەددى قەبۇل قىلمادى. ئەيدى: «مەن خۇزەيمەگە بىر ۋەقالىق قىلماسمەن.» ئارقاش ئەيدى: «ماڭا خاستگار بولغىل.» ئەددى ئەيدى: «ئۆزۈمگە قانتىغ غەزەبنى كەلتۈرمەسمەن.» بەس، چەندان روزگار ئۆتتى ئەرسە، ئارقاشنىڭ ئىشق - مۇھەببەتى كۈندىن - كۈنگە زىيادە بولدى. بىر كۈن خۇزەيمە شەراب ئىچەر ئەردى، ئەددى پىيالە تۇتار ئەردى. ئارقاش ئەددىغە ئەيدى: «پادىشاھغە بېنەھايەت ئىچۈرگىل، بېغايەت مەست بولسۇن. بۇ ئولتۇرغانلارغە شەرابغە سۇ قوشۇپ بەرگىل، تاكىم پادىشاھ مەست بولغاندا مېنى ئەرز قىلغىل ۋە بۇلارنى گۇۋاھ قىلغىل، تاكىم ساڭا قەبۇل قىلۇر.» بەس، ئەددى ئاندىغ قىلدى، ئارقاشنى ئاڭا بەردى. ئارقاش كەمالىغە يەتكەن قىز ئەردى. بەس، ئەددى ئول ئارقاش بىرلە قاۋۇشتى، بىسيار زەۋق - شەۋق ۋە لەززەت تاپتى. چەندان مەرتەبە قاۋۇشتى ئەرسە، بار ھامىلە بولدى. بەس، بىر كۈن خۇزەيمە ئەددىدىن ئۇد، ئەنبەر بۇيىنى ئالدى ۋە سوردىكىم: «بۇ نەياخشى ئىددۇر؟» ئەددى ئەيدى: «بۇ ھەمخانەمنىڭ بۇيىدۇر.» خۇزەيمە ئەيدى: «قايدىن ئۆيلەندىڭ؟» ئەددى ئەيدى: «پادىشاھ خىزمەتكارلارىنى گۇۋاھ قىلىپ، ھەمشىرەسىنى ماڭا بەردى.» بەس، خۇزەيمە بىسيار پەرىشان بولدى، ئەندىشەدىن باشىنى تۆبەن سالىپ، خىجالەتدىن باشىنى يەردىن ئالالمادى. ئەددى قورقۇپ چىقىپ، سىلاھىنى ئالىپ، ئاتىغە مىنىپ، ئۆز يۇرتىغە كەتتى. بەس، خۇزەيمە باشىنى كۆتەرىپ، ئەددىنى كۆرمەدى ئەرسە، ئارقاشنى چىرلادى. ئەيدى: «شەرم تۇتماي، بىر غۇلام ئەئرابىغە تېگىپسەن.» ئارقاش ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، مەن سېنىڭ فەرمانىڭدادۇرمەن. مېنى ئۆزۈڭ بەردىڭ. ئەگەر مەندىن سورىساڭ ۋە مەسلەھەت سورساڭ ئەردى، مەن ھەرگىز قەبۇل قىلماس ئەردىم. نەقىلايكىم، فەرمانىڭدىن چىقالمادىم!» خۇزەيمە ئەيدى: «ھىچ ۋاقىڭ يوق، ئول ھەم پادىشاھزادە، ئۆز قەۋمىنىڭ ئۇلۇمىدۇر.» بەس، ئەددىنى ئىزدەدىلەر ئەرسە، تاپمادىلەر. ئاخىر، خەبەر ئالدىلەركىم، ئۆز دىيارىغە كېتىپدۇر. بەس، خۇزەيمە مۇنىڭ كەتكەنىگە بىسيار غەمكىن بولدى. كىشى

ئىبەرمەككە ھەمشىرەسىنىڭ ئەرىنى تەلەپ قىلادۇر دىگەيلەر دەپ نامۇس قىلدى. ئاخىر، سەبرتەھەممۇل قىلدى. بەس، ئەددى ئۆز دىيارىغە يانىدى. ئاناسى ئۆلگەن ئەردى. ئاندا بىر خاتۇن ئەددىگە ئاشىق بولدى. ئەددى ھەم ئانىڭ قاشىغە بارۇر ئەردى. ئول مەزلۇمنىڭ بۇرادەرلەرى ئاگاھ بولۇپ، ئەددىنىڭ قەسدىگە تۇشتىلەر. تا بىركۈن ئەددى ئۆزىنىڭ دوستلارى، ئول مەزلۇمنىڭ بۇرادەرلەرى بىرلە شىكارغە چىقتى. ئۇلار مەھەل تاپىپ، ئەددىنى تاغدىن يىقتىپ تاشلادى. ئەددى ئۆلدى. ئارقاش توققۇز ئايدىن كېيىن بىر ئوغۇل تۇغدى، ئاتاسىدەك خۇشروي ئەردى. تا، بەش ياشغە كىردى ئەرسە، بىسيار زېب - ئارايىش بېرىپ، خۇزەيمەگە ئىبەردى. خۇزەيمە بىسيار شاد بولۇپ، بېنەھايەت لۇتق - ئىھسانلار قىلدى. ئۆمەر ئات قويدى. خۇزەيمەنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئەردى، ئۆمەر بىرلە ھەمسال ئەردى. ئۇلار بىرلە بەرابەر پەرۋەرىش قىلۇر ئەردى، بەلكى ئۇلۇغراق تۇتار ئەردى. ئانىڭدىن ئەقل - ھۇش ئەسەرى زاھىر بولۇر ئەردى. ئانىڭ ھەر سۆزىنى ئەرەب خەلقى مەسەل قىلۇر ئەردى. ئول مەسەلدىن بىرى بۇدۇركىم، ھەرىىلى بەھار ۋەقتىدە سەھراغە چىقىپ چادىر تىكىپ، تومۇزغـــچە ئاندا بولۇر ئەردى. يەردە بولادۇرغان ھەرنەۋئ دارولارنى ئالىپ كېلۇرئەردى. بەس، بىر كۈن خۇزەيمە ئوغلانلارى بىرلە سەھرادا ئەردى. ئوغلانلارى بىردىن ئوت تەرەر ئەردىلەر. سەمارۇغنى يەردىن يۇلۇپ، يەر - يەرگە يىغار ئەردىلەر. سەمارۇغ ئول ئەرسەدۇركىم، ئەرەب ئانى خام يەرلەر، پۇشۇرۇپ ھەم يەرلەر. بەس، خۇزەيمەنىڭ ئىككى ئوغلى تاپغانلارىنى يىدىلەر، قالغانىنى ئالىپ، ئۇچۇيلەن خۇزەيمە قاشىغە كەلدىلەر. خۇزەيمە ئەيدى: «ئەي ئۆمەر، سېنىڭ تەرگەنىڭ تولارۇقدۇر؟» ئۆمەر ئەيدى: «ھەركىم قولىنى ئاغزىدىن ساقلاسا، ئانىڭ يىغقانى تولاراق بولۇر.» بۇ سۆز ئەرەيدە، تا بۇ ۋەقتىغچە مەسەلدۇر. بەس، خۇزەيمە ئۆمەرنىڭ سۆزىدە مۇنداغ فەساھەت كۆرۈپ، بىسيار شاد بولدى. بۇيرۇدىكىم، بوينىغە ئالتۇن تەۋق ئېتىپ سالدىلەر، ئول تەۋق ھەمىشە بوينىدا ئەردى. بۇ ۋەجىدىن ئۆمەر زۇل - تەۋق ئاتادىلەر. ئاندىن كېيىن، ئەرەب پادىشاھلارى تەۋق سالماقنى رەسىم قىلدىلەر. تاكىم ئون ياشغە كەلدى ئەرسە، بىركېچە، ئانى دېۋلەر ئوغۇرلادى. ئانى ئىزدەپ تاپمادىلەر، خۇزەيمە بېنەھايەت غەمكىن بولدى. ئەتراف جەھانغە ئىزدەپ كىشى ئىبەردى. ئول

يىل تاپمادىلەر. ئول ئۆمەر بايابانداا ۋەھشىلەر بىرلە ئوت يەپ يۈردى. ساچ، تىرناقى ئۇزاپ، ئادەم ھەيئەتىدىن چىقىپ ئەردى. ئانى تانۇمادىلەر. بەس، ئون يىلدىن كېيىن، دۇانەلىكدىن نەۋئىي ساقايدى. گاھى يولغە ئولتۇرۇر ئەردى، خەلقنى كۆرسە قاچار ئەردى. ئاندىن كېيىن، ياخشى بولدى ئەرسە، خەلقنىڭ ئاراسىغە كىرىپ يۈردى. بەس، شامدىن ئەئىقىل، مالىك ئاتلىغ ئىككى بۇرادەر خۇزەيمە خىزمەتىگە كەلگەلى چىقتىلەر. بۇلار بىرلە ھەمراھ خۇش ئاۋاز مۇغەننى مەزلۇملەرى بار ئەردى، بۇلارغە خىزمەت قىلىپ كېلۇر ئەردى. ئىشتىكەن ئەردىكم، خۇزەيمەنىڭ بىر ھەمشىرەزادەسىنى دېۋ ئالىپ قاچىپدۇر. بەس، بادىيەدە بىر مەنزىلگە تۇشتىلەر. ئول مەزلۇمنىڭ بىر پاقلان كەبابى بارئەردى. ئانى كەلتۇرۇپ، بۇلار يەپ ئولتۇرۇر ئەردىلەر. ئۆمەر بىننى ئەددى يىراقدىن پەيدا بولدى. بەرەھنە ۋە ژۇلىدەموي؛ بۇلار كۆرۇپ قورقتىلەر. بەس، ياۋۇق كېلىپ، بۇلارغە سەلام قىلدى، كېلىپ ئولتۇردى. بۇلار ئەيدىلەر: «كەل، تا بىرنەرسە بەرگەيمەن.» ئول مەزلۇم بىر ئۇستىخاننى سەگگە تاشلاغاندەك ئالىپ تاشلادى. ئۆمەر ئانى مىلجىپ، ئاندىن بۇلارنىڭ تەئامىغە قول سۇندى ۋە ئەيدى: «بەندەگە پايچە نەرسەدە بۇي تەمەئ قىلۇر.» بۇ سۆز ھەم ئەرەبدە مەسەل بولدى. بەس، ئول مەزلۇم مەنئ قىلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «قوپغىلكم، يىگەيسەن!» بەس، بۇلار شەراب ئىچەر بولدىلەر. ئول مەزلۇم بۇلارغە شەراب تۇتتى، ھەربار شەراب تۇتار بولسە، غەزەل ئوقۇپ، نەغمە - نەۋا بىرلە تۇتار ئەردى. بەس، شەرابنى تۇتۇپ، ئۆمەرگە يەتكەندە، پىيالەنى قويدى. ئۇلارھەم تۇتمادى. ئول مەزلۇمنىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى. ئۆمەر ئاتلىغ. بەس، ئۆمەر ئەيدى: «نىگە بىزدىن ياندۇرۇپسەن! جامنى ئەي ئۆمەر دەۋرى باقى ئالغىل، ئوك قولغە جامنى تۇتغىل. بۇ ئۇچمدە ھىچ يامانلىق يوق. ئولكى، ھەمراھىڭدۇرلەركىم، مۇقەررەر قىلمايسەن، ئۇلار ئەشامى ئەيدىلەر.» بۇلار ئەيدىلەر: «ئەي جۇۋانمەرد، سەن كىمدۇرسەن. قايدىن سەن؟» ئۆمەر ئەيدى: «ئەگەر مېنى تانۇماس بولساڭلار مېنى ۋە نەسەبىمنى، بەس، مەندۇرمەن ئۆمەر بىننى ئەددى.» بەس، بۇلار يۇگۇرشۇپ قوپتىلەر، قۇچاقلەرىغە ئالدىلەر؛ ساچىنى تۇشۇروپ، تىرناقلارىنى ئالىپ، ياخشى ئىگىن كىيدۇردىلەر. ئەيدىلەر: «پادىشاھغە مۇندىن ئۇلۇغ تۇھفە - سوغا تاپالماسمىز.» بەس، ئۆمەرنى

خۇزەيمەگە ئالىپ باردىلەر ئەرسە، تانۇمادى. چۈنكى رەڭ - رويى بۇزۇلۇپدۇر، بەشەرەسى مۇتەغەييىر بولۇپدۇر ئەردى. ئەيدىكم: «بىلمەسمىز بۇ ئۆمەردۇر يا يوق.» بۇلار ھەمە ھالىنى، تەمام ئەۋسافىنى بەيان قىلدىلەر. خۇزەيمە ئۆمەرنى ئاناسىغە تەبەردى، ئاناسى كۆرۈپ تانۇدى، بەسيار شاد بولدى. ئول تەۋقنى ساقلار ئەردى، ھەر بار ئۆمەرنى يادلانسە، ئول تەۋقنى كۆرۈپ يەغلار ئەردى. بەس، ئول تەۋقنى كەلتۇرۈپ، بويىنىغە سالدىلەر ئەرسە، سىغمادى. ئۆمەر ئەيدى: «ئۆمەر تەۋقدىن چوڭ بولۇپدۇر.» بۇ سۆز ھەم خەلق ئاراسىدا مەسەل بولدى. پادىشاھ ئول ئىككى بۇرادەرگە ئەيدى: «مەندىن ھەرنەرسە خاھلايسىزلەر تىلەڭلار.» بۇلار ئەيدىلەر: «بىز سېنىڭ خىزمەتىڭگە كېلىپدۇرمىز.» بەس، ئۇلارنى خاس مەھرەم قىلدى. خۇزەيمە تا ئۆلگۈنچە، بۇلەرغە ۋەزىرۇ ساھىب تەدبىر بولدىلەر. خۇزەيمە ئۇلارغە ئىززەت قىلۇر ئەردى. ئەددىدە بۇ ۋاقىئە مەشھۇردۇر. بەس، خۇزەيمە ئۆمەر بىننى ئەددىنى قەرزەندلەرى بىرلە پەرۋەرىش قىلۇر ئەردى، ئانىڭسىز بىر نەفەس قەرارى يوق ئەردى.

دەستان
خۇزەيمە ئەل - ئەبرەشنىڭ ئۆمەربىننى تەرب بىرلە جەڭ قىلغان ۋاقىئەسى

ئانداغ كەلتۇرۇپدۇركىم، ئەرەب پادىشاھلاريدىن ئۆمەر بىننى ھېسام ئاتلىغ بىر پادىشاھ بار ئەردى. ئەماتىقە ئەۋلادىدىن، جەزىرەگە پادىشاھ ئەردى. جەزىرە ئىراق ۋە شامنىڭ ئاراسىدەدۇر، ئىراقغە بارۇردا ئۇڭ قولغا كېلۇر. يەتتە شەھەردۇركىم، مەۋسىل، جەزىلە، شەۋق ئەھبە؛ ھەر شەھەرلەرنىڭ ئاراسى بايابانىدۇر. شەھەردىن شەھەرگە يوللار ۋە سەھرالار بەسياردۇر. بۇ ھەمەسىنى جەزىرە ئاتارلەر. شەھەرى شامزە ھەم جەزىرەگە تەئەللۇقدۇر. بەس، خۇزەيمە لەشكەر تارتىپ، جەزىرەگە باردى ئەرسە، ئۆمەر بىننى تەرب ھەم لەشكەر يىغىپ ئالدىغە چىقتى. قانتىغ جەڭلەر قىلدىلەر. ئاخىر ئۆمەر لەشكەرىگە شىكەست بېرىپ، ئۆمەرنى ئۆلتۇرۇپ ئەردى. ئۆزگەلەر ھەم

قاچىپ دەشت - سەھرالارغە يۈزلەندى. ئۆمەر بىننى تەربىنىڭ بىر قىزى بار ئەردى، ئاقىل - خىرەدمەند، نابىلە ئاتلىغ. بۇلارنىڭ ئىرەكتەسى ساقالىنى تارار ئەردى. بۇلارنىڭ ئەرەكتەسىنى ئازىپ، مەزلۇملەرنىي زەبىا ئاتار ئەردىلەر. بەس، خۇزەيمە ياندى ئەرسە، تەمام سىپاھ جەزىرەگە يىغىلدىلەر. زەبىاغە ئەيدىلەر: «خۇزەيمە ئاتاڭنىي ئۆلتۈردى، خەزىنەسىنىي تاراج قىلدى.» بەس، زەبىا خەزىنەسىگە كىردى، كۆردىكىم بىسىيار مال قالىپدۇر. بەس، ئەمۇالنى لەشكەرگە ئىھسان قىلدى. ئۇلاردىن ئۆزىگە ئىتائەت قىلماقنى تەلەب قىلدى. ھەمە سىپاھ ئاڭا ئىتائەت قىلدىلەر. ئىتتىفاق بولۇپ، ئاتاسىنىڭ خۇنىنى تەلەب قىلماقغە بەيئەت قىلدىلەر. ئول تەختىغە ئولتۇردىلەر. زەبىا بۇ تەدبىر بىرلە مۇلۇكنى ئالدى. بەش يىل پادىشاھ بولدى. تەمام مەملەكەت تەسەررۇفىغە كىردى ۋە تەمام سىپاھ ئىتتىفاق - يەكرەڭ بولدىلەر. ئانىڭ بىر ھەمشىرەسى بار ئەردى، زەينەب ئاتلىغ، بېنەھايەت ئاقىل، تەدبىرلىك ئەردى. زەبىا ئول ھەمشىرەسىگە دەريايى فراننىڭ لەبىدە بىر ئالى رەۋاق ئەتتۇردى. ھەر تەرەفكە دەرچە قىلدۇردى ئەرسە، بېنەھايەت خۇش ھەۋا ۋە فەررۇخ ئەفزا بولدى. زەبىا ئول ھەمشىرەسى بىرلە ئاندا بولۇر ئەردى. بەس، مەملەكەت ئىشى تەمام بولدى ئەرسە، قەسد قىلدىكىم لەشكەر تارتىپ، خۇزەيمە بىرلە جەڭ قىلغاي، ئاتاسى قانىنى ئالغاي. بەس، ئول ھەمشىرەسىدىن كېڭەش سوردى. ئول ئەيدى: «بۇ جەڭ يۆتەلدۇركىم ھەركىمنى تۇتار ۋە مۇنىڭ دىشۋارلىغى ئاياغسىز تاغقە چىققانچە بار، ھەركىمنىڭ ئاياغى باشىغە بارسە جەڭدە قايداغ ئورنىدىن قوپار. بەس، مەزلۇم سەن، ئول ئەردۇر. زەفەر تاپماق ئاڭا مۇقەررەردۇر. ئەگەر زەفەر تاپسە، بۇ مۇلۇك قولدىن چىقار. مەزلۇم كىشى جەڭ قىلماق ۋە خۇن تەلەب قىلماق قايدا بار. جەڭ قىلماغىل، لېكىن مىكر بىرلەن بىر مەقسۇدنى قولغە كەلتۇرگىل.» زەبىاغە بۇ تەدبىر خۇش كەلدى. مۇنىڭ فىكرىدە تەدبىرگە تۇردى. ئەلچى ۋە نامە ئىبەردىكىم: «مەن با ۋۇجۇد ئاجىز ۋە زەئىفلىقىم بىرلە مۇلۇكنى تەسەررۇف قىلدىم، سىپاھ - لەشكەرىمنىي پەراكەندە قىلمادىم. لېكىن مەزلۇم كىشىنىڭ پادىشاھلىغ قىلماقى ۋە ئەر كىشىگە ھۆكۈم سۈرمەكى ئەيىبدۇر، قاباھەتدۇر، ئەرەكتەلەرگە ھەقارەتدۇر. مەن ئۆزۈمنىي سەندىن ئۆزگەگە قەبۇل قىلماسمەن. چۈنكىي سەن

پادىشاھلارنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن. ھەسەب - نەسەبدە سەندىن ئۇلۇغ كىشى يوقدۇر. سەن ئەركىشى سەن. قەدەم رەنجە قىلىپ مۇندا كەلسەڭ، تاكىم مەملىكەت بىرلە ئۆزۈمنى تاپشۇرسام.»

بەس، خۇزەيمە بۇ نامەنى ئوقۇدى ئەرسە، بارماقنى مەسلەھەت كۆردى. تەمام لەشكەرنى يىغىپ، بۇ نامەنى ئۇلارغە ئوقۇپ، كېڭەش سورىدى؛ بېتەمام سىپاھ - لەشكەرى بارماقغە ئىتتىفاق ۋە مەسلەھەت كۆردىلەر. بىر سەرداری بار ئەردى، قەيسەر بىننى سەئىد ئانلىغ، بەنى لەھمدىن ئەردى. ئانىڭدىن كېڭەش سورىدى. «بۇ مەسلەھەت شەب زەبانلىغ، بۇ سۆز مىكرى ئاشكارادۇر.» بۇ سۆز ئەرەبدە مەسەل قالدى. «نە ئەردى؟ بۇ تەدبىر ئۆيدە كارگەردۇر، تۇزدە كارغە كەلمەس. بۇ ئىش زىياندىن ئۆزگە ئەمەس.» ئاندىن، خۇزەيمە ئۆمەر بىننى ئەددى بىرلە مەشۋەرەت قىلدى. ئول ئەيدى: «بۇ سۆز راست ئەمەسدۇر، لېكىن بولسە بولغاي، ئەمما كۆڭلىنىڭ يامانلىقىدا گۇمان يوقدۇر.» قەيسەر ئەيدى: «ئول مەزلۇمنىڭ ئاتاسىنى ئۆلتۇرۇپ، ئانىڭدىن نېچۈك ئەمىن بولۇرسەن! كىشى ئىبەرگىل، ئەگەر سېنى ئىختىيار قىلسە، ئۆزى كەلگەي.» خۇزەيمە ئەيدى: «قەيسەر ئىتائەت قىلمايدۇر.» بەس، خۇزەيمە مۇلۇك - مال ۋە ئەھلى ئەيالىنى ئۆمەر بىننى ئەل - ھەبەشكە تاپشۇردى. ئۇلۇغ ۋە مەردانە كىشى ئەردى. ئۆزى نەچەند خاس كىشىلەرىنى ۋە قەيسەرنى ئالىپ، تا ئىراق زەمىنىدىن چىقىپ، دەريايى فراتنىڭ لەبىگە باردى. ئاندىن شەھەری ھەرمىلەگە يەتتى ئەرسە، كۆڭلىگە قورقۇنج، گۇمان تۇشتى. پۇشەيمان بولۇپ قەيسەرگە ئەيدى: «تەدبىر ئۆيدە قالدى.» بۇ سۆز ھەم ئەرەبدە مەسەل قالدى. ئاندىن ئۆتۈپ، يەنە بىر مەنزىلگە تۇشتىلەر ئەرسە، زەببانىڭ ئەلچىلەرى بىسيار ھەدىيە - سوغا بىرلە ئالدىغە كەلدىلەر. خۇزەيمە قەيسەرگە ئەيدى: «نېچۈك دەرسەن؟» قەيسەر ئەيدى: «بۇ خەتەر، ئانىڭ ئۇلۇغلۇقىغە باقمې، ھەدىيە كىچىك.» خۇزەيمە قەيسەرگە ئەيدى: «نېچۈك قىلۇرمىز؟» دەپ تۇتۇشىغە، ئەلچىلەر ئەيدىلەر: «مەلىك زەببا ئەيتۇر، نەمام سىپاھ - لەشكەر بىرگە ياۋۇق تۇشسۇنلەر.» خۇزەيمەگە قەيسەر ئەيدى: «ناڭلا سىپاھ - لەشكەر ئالدىڭغە چىقىپ ئاندىن تۇشۇپ تەمەللۇق قىلسەلەر، بىلگىلكىم ياخشىلىقدۇر؛ ئەگەر لەشكەر چەۋرەڭنى ئالسە يامانلىقدۇر.» خۇزەيمە ئەيدى: «مۇڭا تەدبىر نەدۇر؟»

قەيسەر ئەيدى: «غەزبا دىگەن ئاتىڭغە مىنىپ قاچقىل، تا بىر يەرگە يەتكەيسەن.» بۇ غەزبا خۇزەيمەنىڭ ئاتى ئەردىكىم، ئەرەبدە تەمام ئاتلاردىن چاققان ئەردى. بەس، ئەرتەسى خۇزەيمە ئاتلاندى ئەرسە، زەببانىڭ لەشكەرى ئاتدىن تۇشمەدى. بەس، خۇزەيمە غەزباغە مىنمەككە قەسد قىلدى ئەرسە قويمادىلەر. چۇنكى غەزبانىڭ سۇفەتىنى ئىشىتكەن ئەردىلەر. قەيسەر بۇ ھالدىن ئاگاھ بولۇپ، غەزباغە ئۆزىنى ئالدى، يۇزنى ئۆرۇپ بىر قامچە سالدى، ھىچكىم مۇنىڭ ئارقەسىغە كىرمەدى. قەيسەر بىلدىكم، خۇزەيمە دۇشمەنگە گىرىفتار بولدى. قەيسەر ئول كۇن كېچەسى بىرلە يۇگۇرتۇپ، نەرەخ دىگەن كەنتكە يەتتى. نەمازشام ۋەقتىدە ئاتدىن تۇشتى ئەرسە، ئات ئۆلدى. ئول خەلق ئانى تانۇمادىلەر. ئەيدىلەر: «غەزبادىن ھەم ئوبدان ئات ئىكەن، ئانىڭدىن يىلدام كېلىپدۇر.» بۇ سۆز ھەم مەسەل بولدى. بەس، ئول كەنتنى «نەرەخۇل غەزبا» ئاتادىلەر.

بەس، خۇزەيمەنى لەشكەر ئاراغە ئالىپ، زەببانىڭ سارايىغە كەلتۇردىلەر. بەس، خۇزەيمەنىڭ يۇزى ياپغلىغ ئەردى، ئانى ئالدۇردى، ساقالىنى كۆرۇپ ئەيدى: «مەن ساقاللىغ كىشىگە تەگمەسمەن. مەن سېنى مۇندا ئاتامنىڭ خۇنىنى ئالغالى كەلتۇردۇم.» بەس، بۇيرۇدىلەركىم، بىر نىتەئ كەلتۇردىلەر. «نىتەئ» ئول نەرسەدۇركىم، پادىشاھلار چەرمدىن سۇپرا ئەتتۇرۇپ، گۇناھكارلارنى ئاندا ئولتۇرغۇزۇرلەر. بەس، خۇزەيمەنى نىتەئدە ئولتۇرغۇزدى. ئىككى بازۇسىنىڭ تومۇرىنى كەستۇردى، ئىككى ئالتۇن جام كەلتۇرۇپ تۇتتىلەر، ئول جام پۇر بولدى ئەرسە، خۇزەيمە پەست بولدى؛ جاملار تاشقالى تۇردى ئەرسە، زەببا ئەيدى: «قانىنى زايئ قىلماڭلاركىم، پادىشاھلارنىڭ قانىنى زايئ قىلماسلەر.» خۇزەيمە ئەيدى: «قان تەلەبدە ئىكەنسەن، زايئ قىلۇرسەن.» بەس، خۇزەيمە ئۆلدى. زەببا ئول جامداقى قانىنى ئالدىدا قويدى. بىر مۇنچە پاختا كەلتۇرۇپ، ئول قانىنى ئاڭا سىڭدۇرۇپ، ئانى قۇرۇتۇپ ئالدى. «ئاتامنىڭ خۇنىدۇر» دەپ ساندۇقغە سالدۇرۇپ، خەزىنەدە ساقلار ئەردى.

بەس، بۇ خەبەر قەيسەرغە يەتتى ئەرسە، ئۆمەر بىننى ئەددى قاشىغە باردى. ئول بەھرەينە ئەردى. بۇ خەبەرنى ئاڭا ئەيدى. ئۆمەر بىننى ئەل - ھەبەش ئىشتىپ پادىشاھلىقغە تۇردى. سپاھ ئىككى يۆلۇندى. نىسفى

ئۆمەر بىننى ئەددىغە يۈزلەندى، نىسفى ئۆمەر بىننى ئەل - ھەبەشكە. بۇلار جەڭ - خۇسۇمەتكە تۇردىلەر ئەرسە، قەيسەر ئارادا يۇرۇپ، بۇلارنى سۇلۇھكە كەلتۈردى. ئاخىر ئىتتىفاق بولۇپ مۇلۇكنى ئۆمەر بىننى ئەددىگە تاپشۇردىلەر. ئۆمەر بىننى ئەل - ھەبەش ئاڭا ئىتائەت قىلدى. تەمام سىپاھ - لەشكەر ئۆمەر بىننى ئەددىگە بەيئەت قىلدى. قەيسەرگە ھەمەلەرى ئىكرام تەۋازۇئ قىلدىلەر. بەس، قەيسەر ئەيدى: «مەن سىزلەرنى پىسەند قىلماسمەن، تا خۇزەيمەنىڭ خۇنىنى ئالماغۇنچە.» ئۆمەر بىننى ئەددىگە بۇ سۆز ناھايەت پىسەند بولدى. مۇڭا راغىب - تالىب بولدى.

دەستان
ئۆمەر بىننى ئەددىنىڭ زەببا بىرلە زەفەر تاپقانلىقى قىسسەسى

بەس، زەببا خەبەر ئالدىكم، تەمام مەملەكەت ۋە پادىشاھلىق ئۆمەر بىننى ئەددىگە بەرقەرار بولدى. ھەمە لەشكەر ئاڭا ئىتائەت قىلدىلەر. زەببا قورقۇپ، غەم - ئەندىشەگە قالدى. زەببانىڭ بىر ھۆكۈماسى بار ئەردى، غەيبدىن ھەرنەۋئى خەبەرلەرنى ئەيتۇر ئەردى. بەس، زەببا ئانىڭدىن ئەھۋالىنى ۋە ئاقىبەتنى سوردى ئەرسە، ئەيدى: «سېنىڭ پادىشاھلىقىڭنى بىر پادىشاھزادە ئوغۇل ئالۇر، ئەمما سېنى ئۆلتۈرمەس، لېكىن ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ ئۆلتۈرۈرسەن.»

بەس، زەببا ئۆمەردىن ھەزەر قىلۇرئەردى. ئول ھەمشىرەسىنىڭ رەۋاقىدا مەكان تۇتتى، ھىچ تەرەفكە چىقمادى. شەھەرى ھەم بېغايەت مەھكەم ئەردى. بىر سۆرەتگەرى بار ئەردىكىم، ئانىڭ مانەندى يوق ئەردى. ئانى چىرلاپ بىنەھايەت مال - ئەمۋال ئىھسان قىلىپ، ئەيدىكم: «سەن ئۆمەرنىڭ شەھەرىگە بارىپ، ئۇلەر بىرلە ئاشنا - دوست چىقىشىپ، ئۇلەرنىڭ ھەيئەت سۆرەتىنى، ھەرنەۋئى كىيەرلىباس - كىسۋەتىنى نەقش قىلىپ كەلگىل، تاكىم ماڭا قەسد قىلسە، مىكر - ھىلە ۋە ھەرنەۋئى تەرىقە ۋە ھىلەلەر بىرلە كەلسە، ئۇلارنى تۈتۈپ ھەزەر قىلغايمەن.» بەس، ئول نەققاش بارىپ، بىر

يىل ئۆمەرنىڭ ئىشىكىدە تۇردى. ھەر نەۋئى يۇرگەن - تۇرغانىنى سۆرەت تارتىپ زەببانغە ئىبەردى. زەببا بۇيرۇدىكىم، (ئۆزى) ئولتۇرغان ساراينىڭ ئىشىكىنى يان يەرنى نەقبە قىلىپ، ھەر شەھەرلەرگە يوللار قىلدىلەر. تاكىم مەھەل تاپسە، ئول يول بىرلە ھەر تەرەفكە قاچغاي.

قەيسەر ئۆمەرغە ھەر كۈن ئەيتۇر ئەردى: «خۇزەيمەنىڭ خۇنىنى تەلەب قىل، ئول خۇنى زايئ بولغۇدەك پادىشاھ ئەمەس ئەردى.» ئۆمەر ئەيدى: «نە قىلايكم، زەببا مەندىن ھەۋاداقى قۇشلاردىن يىراقدۇر.» بۇ سۆز ھەم مەسەل بولدى. قەيسەر ئەيدى: «مېنى قامچىلاپ بۇرنۇمنى كېسىپ، قويا بەرگىل.» ئۆمەر ئەيدى: «مەن سېنى ھەرگىز ئانداغ قىلماسمەن.» قەيسەر ئەيدى: «مېنى ئۆزۈمگە قويغىل، ھەرنە خاھلاسام قىلايكىم، ساڭا ئەيىبى يوقدۇر.» ئۆمەر ئەيدى: «ئۆز خاھىشىڭنى قىل.» قەيسەر بۇرنىنى ئۆزى كەستى، ئۆزىنى ئۆزى قامچى سوقتى. خەلق ئەيدىلەر: «قەيسەر ئۆز بۇرنىنى بىر ئىش ئۈچۈن كەسكەندۇر» دىدىلەر. بۇ سۆز ھەم مەسەل بولدى. بەس، قەيسەرنىڭ بۇرنى ساقايدى ئەرسە، ئىراقدىن پەيدا، سەرۇپا بەرەھنە جەزىرەگە كەلدى. زەببانغە ئەيدىلەر: «بىر كىمەرسە كېلىپدۇر، ئاچ - يالاڭاچ، ياقاسى يىرتۇق، بۇرنى كېسۈك، ئۇچاسى يارا، چىرايى جۇرتۇق. بەس، زەببا چىرلاتىپ سوردىكىم: «بۇ نەھالدۇر؟» قەيسەر ئەيدى: «قاچانكىم، سەن خۇزەيمەنى مىكرفەرىب بىرلە ئۆلتۇردۇڭ ئەرسە، ئۆمەر بۇرنۇمنى كېسىپ، بۇ ھالدا قىلىپ، بىر يىلدۇركىم زىندانغە سالىپ ئەردى. مەن زىندادىن قاچىپ، سېنىڭ خىزمەتىڭگە كەلدىم، تاكى ئۆمەرگە نەھايەت دەرد بولغاي.» بەس، زەببا ئاڭا نەۋاز ىشلەر قىلدى، خىزمەتىنى قەبۇل قىلىپ، ئىنئام - ئىھسان قىلىپ، ئۆي تۇتۇپ بەردى. زەببا بىلدىكىم، ئاقىل ۋە تەدبىرلىكدۇر. زەببا ئانىڭدىن چەندان تەدبىر سوردى. ئول ياخشى، مەئقۇل جەۋاپلارنى بەردى ئەرسە، كۆڭلى ئەمىن بولدى. ئانى خاس ۋەزىر قىلدى. تا بىر يىل بولدى ئەرسە، بىر كۈن زەببا بىرلە قەيسەر ئولتۇرۇر ئەردى. ئىراق ۋە تايىق مەتائلاردىن كەلتۇردىلەر. زەببا ئەيدى: «مۇنداغ مەتا ئ مېنىڭ خەزىنەمدە، دىيارىمدا ھەم يوقدۇر.» قەيسەر ئەيدى: «ئەي مەلىكە، بۇ ئىراق زەمىنىڭ مەتائىدۇر. ئەگەر سورساڭ، ئۆزەمنىڭ سوداگەر سۆرەتىدە قىلىپ، خەلقغە تانۇتماي، نەفس ۋە ياخشى مەتائلارنى ئالىپ

كەلسەم؛ ساڭا كېرەك بولسە، ئالغايسەن، بولماغانىنى ساتسىپ، سۈد - مەنپەئەت قىلسام، تاكسى خەزىنىدە ھەرنەۋئى ماللار تولا بولغاي. مەن بۇ خىزمەتلەرنى قىلۇرمەن.» زەببانغە بۇ سۆز خۇش كەلدى، قەيسەرگە مال بسيار بەردى. قەيسەر ئاندىن سۈد - ھايانلىغ نەرسەلەرنى خەرىد قىلدى. زەببانىڭ كارۋانى تۆۋەلەرى بار ئەردى. ئانى بۇيرۇدى. قەيسەر كارۋانىنى ئالىپ، ئۆمەر بىننى ئەددىنىڭ شەھەرىگە كېلىپ تۇشتى. نەفىس، زەرىف مەتائلارنى، ھەرنەرسەكسم سۈد - مەنپەئەتلىكدۇر، ساتسىپ ئالدى. كېچە ئۆمەرنىڭ قاشغە باردى، ئانى بۇ ۋاقىئەدىن ئاگاھ قىلدى. ئانىڭدىن ھەم ئۇلۇغ مەتائلارنى ئالدى. قاچانكىم قەيسەر كەيرەگە كەلدى ئەرسە، زەببانىڭ ھەمشىرەسى زەببانغە ئەيدى: «فەساد ئىشلارنى قىلدىڭ، مۇنچە ئەمۋالنى ئاڭا بەردىڭ، ئول ئەمدى ھەرگىز كەلمەس.» زەببا ئەيدى: «ئەگەر يانىپ كەلسە، ۋەفادار، راستگويدۇر؛ ئەگەر كەلمەسە، ئول تەدبىرلەرىكسم ماڭا ئەيدى، ئاڭا بەرابەر ئەمەسدۇر.» بەس، قەيسەر يانىپ كەلدى ئەرسە، زەببا بسيار شاد بولدى. كەلتۇرگەن مەتائلارنى كۆرۈپ، بېنەھايەت زەۋق قىلدى. ئۆزىگە ئالىپ، قالغانىنى ساتغالى بۇيرۇدى. ئانى ساتىپ بسيار سۈد كۆردى. بەس، بىر - ئىككى يىل بۇ تەرىقە بارىپ، سودا قىلىپ كەلدى. تۆرتىنچى يىلى، زەببا قەيسەرگە مىڭ تىۋە بەردى. قەيسەر ئەيدى: «بۇ تىۋەگە تاغار ھەم خوبدۇر، ئەمما يۈكدىن قەنەر توقۇلسە بسيار خوبدۇر. ئەمما چوڭ ۋە كەڭ بولغاي، مەتائلار تولاراق ياتغاي ئەردى ۋە تىۋەگە يۈكلەمەك ئاسان بولۇر ئەردى.» بەس، زەببا بۇيرۇدىكىم، مىڭ جۇفت قەنەر توقۇدىلەر. مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇر: ئالەمدە قەنەر پەيدا قىلغان قەيسەر ئەردى. بەس، قەنەر توقۇدىلەر ئەرسە، يۈكلەرنى قەنەرغە سالىپ، مىڭ تىۋەگە يۈكلەپ، ئىراقغە كەلدى. ئۆمەرگە ئەيدى: «ئەگەر خەزىنەنىڭ يۈكىنى تەلەپ قىلساڭ مېھەل بۇدۇر.» ئۆمەر ئەيدى: «قايداغ؟» قەيسەر ئەيدى: «بۇ قەنەرلەر ھەر قايسىغە بىر كىشىنى سىلاھ - ياراغ بىرلە ئولتۇرغۇزغىل، تاكىم ئىككى مىڭ كىشى بولۇر. ئۆزۈڭ بىر قەنەردە ئولتۇرغىل، تاكىم زەببانىڭ شەھەرىگە كىرگەندىن كېيىن، بۇلارنى چىقارىپ، بېيەكبار، ئۆلتۇرگەلى تۇرالى. زەببانىڭ سارايىنىڭ ئىچىدىن يولى باردۇر. سېنى نەقبەنىڭ ئاغزىدا قويالى؛ زەببا ئاندىن چىقار، سەن ئۆلتۇرگىل.» ئۆمەر ئەيدى: «خوبدۇر.» بەس،

بۇ تەدبىر بىرلە ھەر قەنەردە بىر كىشىنى ئولتۇرغۇزدىلەر، قەنەرنىڭ بەندىنى ئولتۇرغان كىشىگە بەردىلەر، تاكىم ئۆزىچە كىرىپ چىقتى. بەس، بۇ تەرىقە بىرلە زەببا شەھەرىگە يەتتىلەر ئەرسە، قەيسەر ئىلگەرى كىرىپ، زەببانە خۇشخەبەر ئەيتتى. بەس، زەببا شادمانلىقدىن كارۋاننى كۆرگەلى چىقتى كۆردىكىم تىۋلەر بىسيار ئاغىر يۈك بىرلە كېلىپدۇر. بەس، زەببا ياندى ئەرسە، كارۋان شەھەرىگە كەلدى. دەرۋازەدە بۇنت قەبىلەسىدىن بىر دەرۋازەبەند بار ئەردى. بۇ تىۋەلەرنىڭ يۈكىنى ئاغىر كۆرۈپ، بىر قەنەرغە بىر تاياق ئۇردى ئەرسە، ئىچىدەكى كىشى كەر - زەر - ھا قىلىپ ئەردى. ئول بۇنتى ئەيدى: «بۇ يۈكلەردە ياخشىلىق يوقدۇر.» بەس، تىۋلەرنى شەھەرنىڭ ئوترا سىدا چۆكەردىلەر. ئول خەلقلەرنى چىقاردىلەر. نەئرە تارتىپ، يەكبارە ئۆلتۇرگەلى تۇردىلەر. قەيسەر ئۆمەرنى نەقىبەنىڭ ئاغزىغە قويدى. ئەيدى: «زەببا مۇندىن چىقار، ئۆلتۇرگىل.» بەس، زەببا ئاگاھ بولۇپ، نەقىبە بىرلە قاچىپ، ئۆمەرنىڭ ئالدىغە چىقتى، ئۆمەرنى كۆردىكىم قولىغە شەمشەر ئالىپ تۇرۇپدۇر. قولىدا زەھەر ئالۇدە بەند قىلغان ئەنگۈشتەرى بار ئەردى، دەرھال ئاغزىغە سالدى، چاپناپ يۈتتى، ئەيدى: «سېنىڭ قولۇڭدا ئۆلگۈنچە ئۆزۈمچە ئۆلەي.» بەس، زەھەر ھەلقىغە يەتتى ئەرسە، يىقىلدى. ئۆمەر كېلىپ نەچەند شەمشەر بىرلە تەمام ئۆلتۇردى. ئاندىن، مۇنادى قىلدۇردىكىم: «ئەمدى كىشى كىشىنى ئۆلتۇرمەسۇن، ھەركىم ئورنىدا توختاسۇن!» ئاندىن، تەمام خەلايق، سپاھ - لەشكەر ھەمەسى ئۆمەرگە ئىتائەت قىلدىلەر. تەمام جەزىرە، ئىراق زەمىنىنى تەسەررۇف قىلدى. يۈز يىگىرمە يىل پادشاھلىق قىلدى. ئاندىن ئۆلدى. مۇلۇك ئانىڭدىن ئەۋلادىغە قالدى. ئۇلارنى مەلىكۇننەسر ئاتادىلەر. تارىخ ۋە ئەخبار كىتابلارىدا كەلتۇرۇپدۇرلاركىم، بۇلارنىڭ ھىكايە ۋە ئاسارلارى بىسياردۇر. بۇ مۇلكى ئەرەب تا ئەردەشىر بابەك زەمانىغە، بۇلارنىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. ئەردەشىر كېلىپ، تەمام ئەرەبنى ئالدى، نەسر، تائىفە پادشاھلارىغە قەھر قىلدى. ھىجاز ۋە بادىيەگە ئىبەردى. نەسر پادشاھلارى بىسيار جەيرەدە بولغان ئەردى. ئەجەم پەدشاھلارىدىن بىرىكىم، خۇزەيمە ئەردى، بەيان قىلدىم.

ئاخىر، نوئمان بىننى ئەل - مەنزۇر ئەردى. مۇنىڭ زەمانىدا ئەجەم

پادشاهلاری هورمىز بننى نوشىروٰان ئەردى. نوئمان بننى ئەل - مەنزوٰر بننى ئوٚمەر بننى، نەسر بننى رەبىئە ئىسكەندەر زەماندىن تا ئەردەشىر بابەك ۋەقىتغە تۆرت يوزيىل ئەردى. بوٰ يىللاردا بوٰ پادشاهلار ئىراق، شامدا چەندان جەڭلەر قىلدىلەر. چەندان هادىسىلەر ۋە ئەجايىب ۋاقىئەلەر بولدىكىم، شەرهى ۋە بەيانغە راست كەلمەس. بوٰ ۋاقىئەلەردىن بىرى ئولكىم، تەسم ۋە خەدىشىنىڭ ۋاقىئەسدوٰر.

دەستان
قىسسەئى جابىر بننى رەبىئ

بوٰ — تەسم ۋە خوٰزەيش ئەرەبلەردىن ئىككى قەبىلەدوٰر. قاچانكم، خوٰزەيمە ئەل - ئەبرەش ئىراقغە پادىشاھ ئەردى، خوٰزەيشكە ئەملوٰق ئاتلىغ بىر پادىشاھنى قويغان ئەردى. ئول تەسم قەبىلەسىدىن، بىسيار زالىم - سىتەمكار، ئول قەبىلەگە غالىب ۋە جەفاكار ئەردى. زوٰلمى ئاخىر ئاڭا يەتتىكىم، يارلىغ قىلدىكىم: «هەركىم قىز بالاسىنى ئەۋۋەل ماڭا كەلتوٰرسوٰن، بىر كېچە - كوٰندوٰز قوندوٰروٰپ ئاندىن بېروٰرمەن.» بەس، ئول خەلق بوٰ زالىمنىڭ قولىدا بىچارە ۋە هەيران بولدىلەر. تەسم قەبىلەسىدىن نەۋكەرلەرى بار ئەردى، ئوٰلار هەم بوٰ ئىشغە تۆردىلەر. تا نەچەند يىل بوٰ تەرىقە بىرلە ئوٰتتى ئەرسە، قەبىلەدە ئەسۋەد بننى ئەمار ئاتلىغ بىر ئوٰلوٰغ كىشى بار ئەردى. بىركوٰن قەبىلە سەردالارىنى يىغدى ۋە ئەيدى: «ئەي يىگىتلەر، بىلوٰرسىزلەرموٰ نېچوٰك قاتتىغ كوٰندەدوٰرمىزكىم، سەگلەر هەم بوٰ هالغە سەبر قىلمايدوٰر. ئادەم نېچوٰك سەبر قىلوٰر! مەن سىزلەردىن ياۋەرلىك تىلەرمەن. تاكى مەن ۋە سىزلەر، بەلكى تەمام خەلايىق بوٰ بەدكار قولىدىن قوٰتوٰلغايمىز.» بوٰلار ئەيدىلەر: «هەرنە مەقسوٰد بولسە، ئەيغىل.» ئەسۋەد ئەيدى: «مەن پادىشاھ بىرلە تەمام تەسم خەلقىنى مىهمان قىلوٰرمەن، سىزلەرنى هەم ئەيتوٰرمەن. هەر ئىككى كىشى ئوٰلارنىڭ بىرىگە تۆروٰڭلار. پىنهان شەمشەر هەمايىل قىلىڭلار. ئوٰيگە كىرەرمەن، پادىشاھنى ئوٰلتوٰروٰرمەن. سىزلەر هەم يەنىبارە ئوٰلتوٰروٰڭلار. بەس، هىچ خەتەر

بولماغاي. » همه ئەيدىلەر: «فەرمانبەردارىدۇرمىز. » بۇ تەدبىر بىرلە پادىشاھنى تەمام تابىئلارنى لەشكەرى بىرلە ئۆلتۈردىلەر. تەسم قەبىلەسىدىن رىياھ ئاتلىغ بىر كىمەرسە قالمىپ ئەردى، قاچىپ يەمەن پادىشاھى قاشىغە باردىكىم، ئاتى ھۇسام بىننى تۇببەئ ئەردى، تەبابىئە پادىشاھلارىدىن ئەردى. رىياھ يەمەننىڭ ئۇلۇغ سەردارلارىغە خەبەر بەردى. بۇلار ۋاقىئەدىن ھۇسامنى ئاگاھ قىلدىلەر ئەرسە، ھۇسام غەزەب قىلىپ، بىسيار لەشكەر بىرلە خۇزەيشغە ئاتلاندى. ئۇچ كۈنلۈك كېلىپ ئەردىلەر. رىياھ ئەيدى: «مېنىڭ بىر خاھەرىم خۇزەيشدە كۆيەۋدەدۇركىم، ئاندىغ كۆزى ئىتتىك مەزلۇم جەھاندا يوقتۇر، ئۇچ كۈنلۈك يەردىن كۆرۈپ، ئۇلارغە خەبەر ئەيتۇر. مىش كۆزلۈك مەزلۇمدۇركىم، ئانى ئەرەبدە رىقائىل - يەمامە ئاتارلەر. سەن بۇ لەشكەرگە بۇيرۇغىل تاكى ھەركىم بىر دەرەختىنى يۇلۇپ، ئالدىدا تۇتۇپ بارسۇن. ئەگەر ئول قاراسا دەرەختىنى كۆرگەي، خەلقنى كۆرمەگەي. » يارلىغ قىلدىكىم ھەمە ئاندىغ قىلدىلەر. ئۇچ كۈنلۈك ياۋۇق باردىلەر ئەرسە، خۇزەيش خەلقى يەمامەگە ئەيدىلەر: «چىقىپ قاراغىل، تا نە كۆرەرسەن. » يەمامە ئەيدى: «خەلقنى كۆرەرمەنكىم دەرەخت تۇپىدە ئۇستىخان مىلجىپ گۆشت يەرلەر؛ ئۆتۈكلەرى پايتەمالارى ھەم، ئول دەرەخت تۇپىدە تۇرادۇر. » بۇلار ئەيدى: «ھىچ نەرسە يوقدۇر. » بەس، بۇ لەشكەرنى ھەم ئاندا تۇرۇغلۇق گۇمان قىلدىلەر. بەس، مۇنداغ بىخەتەر ئەردىلەر. ھۇسام يىتىپ كەلدى، بۇلارنى تەمام ئۆلتۈرۈپ، خۇزەيشنى زەرب قىلدى. ئول يەمامەنى تۇتۇپ ئەيدى: «نېچۇك ھىلە قىلۇرسەنكىم، كۆزۈك مۇنداغ روشەندۇر. » «ھىچ كېچە سۇرمە تارتماي ياتماسمەن. » بەس، ھۇسام بۇيرۇدىكىم، ئانىڭ كۆزىنى ئويدىلەر، ئانىڭ كۆزىدىن قارا يوغان تومۇرلار چىقتى. بەس، ھۇسام يەمەنگە يۇردى ئەرسە، خۇزەيمە خەبەر ئالدى. ئارقەسىدىن لەشكەر ئىبەردى، ھۇسامغە يەتتىلەر ئەرسە، جەڭ قىلدىلەر. خۇزەيمەنىڭ لەشكەرىگە شىكەست بېرىپ، بىسيار كىشىلەرىنى ئۆلتۈردى. ئاندىن يەمەنگە يەتتى. ئەرسە، ھۇسام تەبابىئە پادىشاھلارىدىن ئۇلۇغ پادىشاھ ئەردى؛ نەسەبى ھۇسام بىننى تۇببەئ بىننى ئەسئەد. ئاتاسىنى تۇببەئى ئەل - ئەكبەر ئاتار ئەردىلەر. ھۇسامنىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى، تۇببەئى ئەل - ئەسغەر دەر ئەردىلەر. ئاندىن لەشكەر بىرلە مەككەگە كەلدى. تا مەۋسۇمى ھەجغە ئاندا تۇردىلەر. ئاندا ئىككى تاغ ئاراسىدا

بىردەريا بار ئەردى، سەئەبۇل مەتائ ئاتارلەر. ھەج مەۋسۇمى بولدى ئەرسە، باۋۇرچىلارنى بۇيرۇدى. ئاندا تۇشتىلەر، ئاندا تەئام ئەتتۇردىكىم تەمام ھاجىلەرغە يەتتى. ئول يىل ئۆزىگە كەلكەن ھۇللەلەردىن كەئبەگە ياپۇغ ياپتى. ئول ئانداغ ھۇللە ئەردىكىم، ھىچكىم بەھاسىنى بىلمەس، ھىچكىم كۆرگەن ئەمەس ئەردىكىم، بەس، يەسرىب، مەدىنە، ئەۋادەس، خەزەرەج خەلقى كېلىپ، جوھۇدلاردىن شىكايەت قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «جوھۇدلار شامدىن قاچىپ، بىزنىڭ ئارامىزغە كېلىپ، ئەمەس بولدىلەر. ئەمدى بىزگە زۇلۇم - ستەم قىلۇرلەر.» بەس، ھۇسام مەككەدىن لەشكەر بىرلە يەسرىب تەرەپگە يۇردى، تاكىم ياۋۇق يېتىپ، بىر مەنزىلگە تۇشتى. ھالا ئول يەرنى مەنزەلىل مۇلك ئاتارلەر. ئاندىن مەدىنەگە لەشكەر ئىبەردىلەر. بەس، جوھۇدلارنى بىسيار ئۆلتۇردىلەر. ئاندىن مەككەگە بارىپ، ئاندىن يەمەنگە باردى. ئاندىن ئوغلىنى لەشكەر بىرلە ھىندىستانغە ئىبەردى. ئول ھىندىستاننى ئالىپ، ئاندىن چىن تەرەپگە يۇزلەندىلەر ئەرسە، يەنە بىر تەرەپدىن بىر سەرداری بار ئەردى، شەمەر ئاتلىغ، ئانى بۇيرۇدى، ئاتى «زۇلجىناھ» يەئنى «قاناتلىغ» ئاتار ئەردىلەر. چۇنكى، لەشكەر ئانچە يىلدام يۇرۇر ئەردىكىم، ئۇچادۇر بەرابەر ئەردىلەر. ئول شەمەر تۇركستانغە باردى. ئاندىن ئۆتۇپ جەبىنغە باردى. ئاندا زەفەر تاپىپ ياندى. ئوغلى يانىپ، سەمەر قەندغە باردى. ئاندا بىر شەھەر بار ئەردى. بىسيار مەھكەم، ئانى ئالىپ خەلقلەرنى ئۆلتۇرۇپ، شەھەرنى خەراب قىلىپ، يەنە ئۆزىنىڭ ئاتىدا ئاباد قىلدى. ئاڭا شەمەر كېد ئات قويدى. ئول ۋەقتىدە شەھەرنى بىر ئاتدا ئاتار ئەردىلەر. بەس، ئول شەھەردە خەلق بىسيار بولدى. ئارىقلاردا سۇلار جارى بولدى، باغلاردا مىۋەلەر فەراۋان بولدى. ئاندىن يەنە سەمەرقەند بولدى. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

دەستان
قىسسەئى ئەسھابى كەھف

بۇ ئەسھابى كەھف شامنىڭ بىر شەھەرىدىن نەچەند كىشى ئەردىلەر. ئول

شەھەرنىڭ پادىشاھى ھەمە خەلق بىرلە بۇتپەرەست ئەردى، ئاتى دەقيانوس، يۇنان پادىشاھلارىدىن ئەردى. ئول ۋەقتدە شام زۇلقەرنەيندىن كېيىن تا رومىلار ئالغۇنچە يۇنان پادىشاھلارى تەسەررۇفىدە ئەردى. بەس، ئەسھابى كەھف ھەمەلەرى ئول شەھەردە مۇسۇلمان بولدىلەر. ئۆزلەرىچە خۇداي تەئالانى تانۇدىلەر. بۇ خەبەرنى پادىشاھغە يەتكۇزدىلەر. پادىشاھ بۇلارنى چىرلاپ، سوردىلاركم: «كىمگە تابىنۇرسىزلەر، خۇدايىڭلار كىمدۇر؟» بەس، بۇلارنىڭ كۆڭلىدىن خۇداي تەئالا ۋەھمى قورقۇنچنى چىقاردى ئەرسە، قوپۇپ قورقماي ۋە ئەندىشە قىلماي ئەيدىلەركىم: «بىزنىڭ خۇدايىمىز ئاسمان - زەمىننىڭ ۋە ئاسمان زەمىنداقى جەمئ مەۋجۇداتنىڭ ئىگەسى ۋە پەرۋەردەسى، ئانىڭدىن ئۆزگە خۇدا يوقتۇر.» ..... ئول ۋەقتدە روي زەمىندە ھىچ پەيغەمبەر يوق ئەردى. بۇلار ئۆز ئەقلىچە خۇداي تەئالانى بىلدىلەر. ھەمە پادىشاھلار ۋە پادىشاھزادەلەر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەيسا، يەھيا، زىكريا ئەلەيھىس. ئىلگەرى ئەردىلەر. بۇلار پادىشاھزادە ئەردىلەر. دەرھال ئۆلتۇرەلمەدىلەر. ئانىڭ بىر قازىسى بار ئەردى مۇسۇلمان، ئىسلامنى ئاشكارا قىلالماس ئەردى. بەس، پادىشاھ ئەيدى: «ئەي قازى، بۇلارنى نېچۇك قىلماقنى مەسلەھەت كۆرەرسەن.» قازى ئەيدى: «بۇلار پادىشاھزادەلەر- دۇرلەر، بۇلارنى ئۆلتۇرمەككە شىتاب قىلماغايسەن. بۇ كېچە ئامان بەرگىل، تاكىم فىكر قىلىپ راستغە يانغاي.» بەس، پادىشاھ ئامان بەردى؛ بىر مۇنچە پەند - نەسىھەتلەر قىلدى، باۋەر بولمادى. خۇداي تەئالا بۇلارنى جۇۋانلىرىنگىتلەر دەپ ياد قىلىپدۇر. ئەلھەق بۇلار جۇۋان ۋە مەردانە ئاشكارا قىلدىلەر. ۋە يەنە، ھەق تەئالا ئەيدى: «مەن ئۇلارغە راست يولنى كۆرسەتتىم، تاكى مېنى تانۇدىلەر.» بەس، كېچە بولدى ئەرسە، قاچىپ شەھەردىن چىقتىلەر. بۇ ئالتە كىشى ئەردىلەر: بىرىنىڭ ئاتى مەسلىنا، يەنە بىرىنىڭ ئاتى يەملىخا، يەنە بىرلەرى مەتبۇس، يەنە بىرلەرى سوستۇس، پىروس ئەردىلەر؛ ئۇلارغە ياۋۇق بىر تاغ بار ئەردى، سەجىلوس دەر ئەردىلەر. ئاڭا يۇزلەندىلەر، ئول تاغقە ياۋۇق بىر قويچى بار ئەردى، يەنموس ئاتلىغ؛ ئاڭا ئەيدىلەركىم: «بۇ تاغدا بىز ياشۇنغۇدەك يەر بارمۇ؟» قويچى ئەيدى: «سىزلەر نە كىشىسىزلەر؟» بۇلار ئەيدىلەركىم: «بىز ئول كىشىدۇرمىزكىم، ئاسمان - زەمىننىڭ خۇدايىغە پۇتكەن، پادىشاھدىن ۋە

بۇتلاردىن يۇز ئۆيرۈگەن، بىزنى ئۆلتۈرۈر ئەردىلەر، ئۇلاردىن قاچىپدۇرمىز. بىز پىنھان يەر ئىزدەرمىزكىم، نەچەند كۈن ئاندا بولغايمىز.» قويچى ئەيدى: «دىنىڭلار نېچۈكدۇر؟» بۇلار دىنلەرنىنى ئەيتتىلار ئەرسە، ئىمان كەلتۈردى ۋە ئەيدى: «مەن ھەمراھ سىزلەر بىرلە بارۇرمەن. بۇ تاغدا بىر غار باردۇر، بىز ھەر بار يامغۇر ياغسە، قويلارىمىزنى ئالىپ، ئول غارغە كىرەرمىز.» بەس، قويچى قويلارىنى ھەمراھلارىغە تاپشۇردى، ئۇلار بىرلە ئۆزى يۇردى. ئول قويچىنىڭ بىر سەگى بار ئەردى، ئەرگەشتى. بەس، سەگنى كۆردىلەر ئەرسە، ياندۇرغالى ئوغراپ ئەردىلەركىم: «بۇ سەگنى ياندۇرغىل، تاكى بىزنى ئاشكارا قىلۇرسەن.» قويچى سەگنى ھەرچەند سوقتى ئەرسە، يانمادى؛ ئاچچىغلاپ بەك سوقتى ئەرسە، ھەق تەئالا ئول سەگكە زەبان بەردى. بەس، سەگ ئەيدى: «نېچۈكدىن سوقارسىزلەر، مەن ھەم سىزلەر بىرلە بارۇرمەن، سىزلەر ئىمان كەلتۈرگەنگە ئىمان كەلتۈرۈرمەن.» بۇ ئۇلارغە مۇئجىزە - كەرامەت بولدى. بەس، غارغە كىردىلەر ئەرسە، جايى تاپتىلەركىم فەرراخ ھەم ۋەسئ. بەس، ئاندا ياتتىلەر، سەگ ھەم باشىنى قولىنىڭ ئۈستۈندە قويۇپ ياتتى. ئانداغكى سەگلەرنىڭ ئادەتىدۇر. بەس، ھەق تەئالا ئۇلارغە ئۇيقۇ سالدى. ئاندا ئۇيقۇلادىلەر. ئۇيقۇدا جانلارى چىقتى. سەگ ھەم ئۆلدى. بەس، ئەرتەسى بۇلارنى ئىزدەدىلەر، تاپمادىلەر. شەھەردىن چىقىپ كېتىپدۇر دەپ، ئارقالەردىن كىشى چىقاردى. چۈنان جەھد - ئىستىقامەت بىرلە ئىزدەدىلەر، تاپمادىلەر. ئاخىر، نەۋمىد بولۇپ يانىدىلەر.

بۇلار ئول غاردا ئۈچ يۇز يىل قالدىلەر. ھەق تەئالا ھەر بىرىگە بىر فەرىشتە ئىبەردىكىم، ئۇلارنى بىر تەرەفدىن ئول تەرەفكە ئۆيرۈپ قويارلەر، تاكىم گوشت - پوستلارى ساسىپ ئاجراماس. ئانداغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرۈر، تەفسىرى بۇدۇركىم: «ئۆيرۈرمەن ئۇلارنى ئوڭ - سولغە، چون ئافتاب چىقسە ئوڭ تەرەفلەردىن چەپ تەرەفلەرغە ئولتۈرۈر ئەردى. ئانداغكى، ھەق تەئالا ئەيتىپدۇر، تەفسىرى بۇدۇر: كۆرەرسەن ئافتابنى قاچانكىم تۇغسە ئوڭ تەرەفدىن ئۆتەر. مۇفەسسىرلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئول تاغ جەنۇب تەرەفىدە، غارنىڭ ئاغزى شىمال رودىيەدە ئەردى. بەس، ئافتاب قاتتىغ تەئسىر قىلماي، شامال تىگىپ تۇرسە، ئادەمنىڭ بەدەنى ساسماس. بۇلار

ئاندا ياتتىلار. دەقيانوس ئۆلدى. ۋە يەنە نەچەند پادىشاھى يۇنانلار ئۆتتى. مۇلۇك رومىلارغە قالدى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. زوھۇر قىلدىلەر. بۇلار ۋاقىئەلەرنى بەنى ئىسرائىلغە بەيان قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «ئۇلار تىرىلۇرلەر، خەلقلەر ئۇلارنى كۆرەرلەر؛ ۋە يەنە ئۆلەرلەر. ھەركىمكى كۆتكىلىدە قىيامەتكە، قىيامەتدە تىرىلمەككە شەك ۋە گۇمانى بولسە. بۇلارنى كۆرۈپ، ۋاقىئەلەرنى ئىشىتىپ جەزم قىلۇرلەر» ھەق تەئالا بۇ قىسسەلەرنى «ئىنجىل» دە ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. غە خەبەر بەردىلەر. «قۇرئان» دە ھەم ياد قىلىپدۇر، تەفسىرى بۇدۇر: ئانداغكى مەن ئۇلارنى تىرگۈزۈرمەن، خەلقلەرغە كۆرگۈزۈرمەن، تا بىلگەيلەركىم خۇداي تەئالانىڭ ۋەئدەسى ھەقدۇر، قىيامەت بولماقى راستدۇر. بەس، ھەمە خەلق ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرنغە كىرگەن ۋە بۇلارنىڭ ۋاقىئەلەرنى بىلگەن، «ئىنجىل» دە كۆرگەن ئەردىلەركىم، بىلمەس ئەردىلەركىم قايسى شەھەردەۋرلەر ۋە قايسى تاغدادۇر، نېچۈك غاردىن چىقارلەر. چۈنكى «ئىنجىل» دە تەئىنى يوق ئەردى، ئەمما كۆز تۇتار ئەردىلەر.

بەس، ئۇچ يۈز توققۇز يىل بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا ئۇلاردىن بىرنى تىرگۈزدىكىم، ئاتى مەسلىنا، ئۇلارنىڭ ھەمەدىن ئۇلۇغى ئەردى. كۆردىكىم، نەماز پىشىن بولۇپدۇر. بۇلارنى قىچقىردى ئەرسە، ھەمەلەرى قوپتىلەر، سەگ ھەم تىرىلدى. بىرى ئەيدى: «قانچە ياتىپدۇرمىز؟» بۇلەر ئەيدىلەر: «بىر كۈن، يا يېرىم كۈن.» بەس، گۇمان قىلدىلەركىم، سۇبھ ۋەقتىدە غارغە كىرىپ ئەردۇك، تۇش قارىلىپدۇر. ۋە يەنە ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالا بىلۇر قانچە ياتىپدۇرمىز.» بەس، بۇلار، دەقيانوس پۇلىدىن بار ئەردىكىم، ئەيدىلەر: «بىرىمىز شەھەرگە كىرىپ تەئام ئالىپ كەلگەيمىز، تا بۇ كېچە مۇندا تۇرغايمىز. بىزدىن ھېچكىم ئاگاھ بولماغاي.» بەس، يەملىخانى ئىبەردىلەر ئەرسە، شەھەرگە باردى. شەھەرنىڭ بازار - مەھەللەلەرنى كۆرۈپ تانۇمادىلەر. لىكىن خەلقلەرنى تانۇنادىلەر. كۆردىلەركىم ھەمە خەلق نەماز ئۆتەرلەر، خۇداي تەئالاغە قۇللۇق قىلۇرلەر. تەئەججۇپ قىلىپ ئەيدى: «بىر كۆندە تەمام خەلق مۇنداغ مۇسۇلمان بولۇپدۇرلەر.» بەس، نانۇاي قاشغە كەلدى، نان ئالغالى پۇل چىقارىپ نانۇايغە بەردى ئەرسە، نانۇاي كۆردىكىم، بۇ ۋەقتلەرنىڭ پۇلى ئەمەس. ئەيدى: «بۇ پۇلنى قايدىن ئالدىڭ؟» يەملىخا

ئەيدى: «بۇ شەھەرنىڭ پۈتىدۇر، بۇ مۆھۈر پادىشاھنىڭدۇر.» نانۋاي ئەيدى: «بۇ شەھەردە مۇنداغ پۇل يوقدۇر. سەن باياباندىن گەنج تاپىپسەنكىم، بۇرۇنقى پادىشاھلارنىڭ پۈتىدۇر.» يەملىخا ئەيدى: «ئەي خەلق، بۇ پۈتنى تۇنەكۈن مەن بۇ شەھەردىن ئالىپ بارىپ ئەردىم. بۇ دەقيانۇسنىڭ پۈتىدۇر.» بۇلار دەقيانوسنى بىلمەيدىلەر. ئەيدىلەر: «سەن ئەيغان دەقيانوس ئۆلگەندۇر، هالا بۆلەك پادىشاھدۇر.» يەملىخا ئەيدى: «قايسى دىنداۋۇركىم تابىنۇرلەر؟» ئەيدىلەر: «هەزرەتى ئەيسا ئەلەيهىس. نىڭ دىنىلەرىدەۋۇر، خۇداي تەئالاغە قۇللۇق قىلۇر.» بەس، هەمە خەلق بۇ سۆزلەرنى ئىشتىپ، پادىشاهنىڭ دەربانلارىغە ئەيتىپ، يەملىخانى پادىشاهنىڭ ئالدىغە ئالىپ باردىلەر. پادىشاه بۇ ۋاقىئەنى تەمام ئىشتتى، پۈتنى كۆردى ۋە ئەيدى: «بۇلار ئەسهابى كەهفدىندۇركىم، بۇلارنىڭ قىسسەسى «ئىنجىل» دە باردۇر.» بەس، شەھەرنىڭ ئۆلۈمالەرنىي، ئىنجىلخانلارنى هازىر قىلدىلەر، تا يەملىخانىڭ سۆزىنى ئىشتتىلەر؛ ئەيدىلەر: «مەن هەمراهلارىم بىرلە دەقيانوسدىن قاچىپ، پالانى تاغدا بىر غارغە كىرىپ ياتىپ ئەردۇك. بۇگۈن ئۇلارغە تەئام ئالىپ بارغالى كېلىپ ئەردىم، تاكى كېچە چىقىپ كېتەر ئەردۇك.» ئالىملار هەمە راست ئەيتۇر دىدىلەر. پادىشاه يەملىخاغە ئەيدىلەر: «ئەي جۇۋانمەرد، ساڭا خۇشخەبەردۇركىم، دەقيانوس ئۆلگەندۇر، ئاڭا ئۆچ يۈز توققۇز يىل بولغاندۇر. بىزگە هەق تەئالا هەزرەتى ئەيسا ئەلەيهىس. نى پەيغەمبەر ئىبەرگەندۇر؛ ئۇلار «ئىنجىل» ئاتلىغ كىتاب كەلتۇرگەن، ئاندا ۋاقىئەلەرنىڭلارنى خەبەر بەرگەندۇر. بىز سىزلەرنى چىقماي دەپ كۆز تۇتار ئەردۇك. ئەمدى ئەيغىلكىم هەمراهلەرنىڭ قايدادۇر؟» يەملىخا ئەيدى: «ئول غاردادۇرلەر.» بەس، پادىشاه ئاتلانىپ، خەلق بىرلە شەھەردىن چىقىپ يۈردى. يەملىخا باشلاپ كېلۇر ئەردى، تاكىم غارغە ياۋۇق يەتتىلەر ئەرسە، يەملىخا ئەيدى: «مەن ئۇلارغە ئىلگەرى كىرىپ خەبەر قىلسام، تاكى دەقيانوس خىيال قىلىپ قورقغايلەر. سېنىڭ خەبەرىڭنى ئىشتىپ شاد بولۇپ، ئىستىقبالىغە چىقغايلەر.» بەس، پادىشاه رۇخسەت بەردى. بەس، يەملىخا غارغە كىرىپ، بۇلارنىڭ قاشلەرىغە بارىپ تۇردى. بۇلار يەملىخادىن سوردىلەر: «نە هالدۇر؟» يەملىخا ئەيدى: بۇ هال - ئەهۋالاتلار، پادىشاهدىن

ئۆنكەن ۋاقىتلاتلاردىن ئاگاھ قىلدى ئەرسە، يىقىلدىلەر، ئۆلدىلەر؛ ھەمە ھەمراھلارى ھەم ئۆلدىلەر. پادىشاھ ئول خەلق بىرلە غارنىڭ ئىشىكىدە تۇردىلەر، تاكىم كەچ - قاراڭغۇ بولدى. كېچەسى ھەم تۇردىلەر. تاڭ ئاتتى، ئافتاب چىقتى. يەملىخا چىقمادى، تاكىم تۇش ۋەقتى بولدى ئەرسە، پادىشاھ ئەيدى: «غارغە كىرىڭلار!» ھىچكىم ۋەھم قورقۇنجىدىن غارغە كىرمەدىلەر. بۇلار بىلمەك ۋە كۆرمەككە ھىچ ئىلاج قىلالمادىلەر. ئاخىر ئۇلارغە نىشانە ۋە ئەلامەت بولغاي دەپ، بىنا - ئىمارەت قىلۇر بولدىلەر. ئەيدىلەركىم، ئۇلارنى خۇداي تەئالا بىلۇركىم چەند - چوننى. بۇلارغە نە تەرىقە ئىمارەت قىلۇرمىز.» بەس، بۇلارنىڭ تەدبىرلىك، ساھىب ئىختىيارلارى ئەيدىلەر: «مۇنداڭ بىر مەسجىد بىنا قىلغايمىز، تاكىم خەلق نەماز ئۆتەگەيلەر، دۇئالارى مۇستەجاب بولغاي.» بەس، ئاندا مەسجىد بىنا قىلدىلەر، قاشغە نەقش قىلدىلەركىم، مۇنداڭ ئەسھابى كەھف باردۇرلەر؛ ۋە يەنە بەئزى ۋاقىئەلەرنى، غارغە كىرگەن ۋەقتلەرنى، ئول ۋەقتداكى پادىشاھنىڭ ئاتىنى، بۇلارنىڭ ياتقان مۇددەتىنى تاپىپ غارنىڭ ئىشىكىدە قويدىلەر.

بۇ قىسسە ئەسھابى كەھفنىكىم بەيان قىلدىم. تەفسىر - ئەخبار كىتابلاردىن ئەردى. مۇھەممەد بىننى جەرىر بەئزى ئۆلۇمالاردىن بۇ كىتابدا ئاندىغ رەۋايەت قىلىپدۇرلەركىم، ئۇلار ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دىن ئىلگەرى غارغە كىردىلەر، ئۇلاردىن كېيىن غاردىن چىقتىلەر. لېكىن بۇ ۋەقتلەر ھەمەسى تايىق پادىشاھ زەمانىدە ئەردى. ۋە بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. دىن كېيىن غارغە كىردىلەر، ئۇلەرنىڭ دىنلەرىدە ئەردى. ئول ھەۋارىلەركىم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. خەلقىغە قىلغان ئەردىلەر. ئۇلاردىن ئەسھابى كەھف شەھەرگە كەلدىلەر. ئول پادىشاھنى، خەلقىنى ئىمانغە دەئۋەت قىلدىلەر. ئۇلار ئىمان كەلتۇرمەدىلەر، ئەردەشىر بابەك زەماندىن ئىلگەرى غاردىن چىقتىلەر. ئول ۋەقتدە تايىق پادىشاھلاردىن بىرى مۇسۇلمان بولدى. ۋە بەئزىلەر كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئول شەھەرنىڭ پادىشاھى بۇتپەرەست ئەردى. شەھەرنىڭ دەرۋازەسىدە بىر بۇت ئەتتۇرۇپ قويغان ئەردى، تاكىم ھەر كىشى شەھەرگە كىرەردە، ئول بۇتغە سەجدە قىلۇر ئەردى. بەس، ھەۋارىلەردىن بىرلەرى بۇ شەھەرگە كەلدى، كىرگەلى تۇردى ئەرسە، بۇتغە سەجدە قىلغالى بۇيرۇدى. ئول ھەۋارى شەھەرگە كىرمەي

یاندی. شەھەرنىڭ ھەممىنى بار ئەردى، ئاندا باردى. ئول ھەممامچى خىزمەت قىلىپ، ئەجرە ئالىپ، روزگار ئۆتكەزۈر ئەردى؛ كېچە نەماز ئۆتەپ، كۈندۈز روزە تۇتۇپ يۈرۈر ئەردى. بەس، ھەق تەئالا ئول ھەممامغە بەركەت بەردى. ئول ھەممامچى دەۋلەتمەند بولدى. ئول ھەۋارىنى دوست تۇتار ئەردى ۋە ئۆزىگە ياۋۇق قىلدى. نەچەند كۈن ئۆتتى ئەرسە، خەلق بىرلە ئاشنا بولدى. ئول سەرابچىنى ئىمانغە تەكلىف قىلدى ئەرسە، مۇسۇلمان بولدى. نەچەند ئادەملەر بار ئەردىكىم، سەرابچىغە دوست ئەردىلەر. ئۇلار ھەم مۇسۇلمان بولدى. تا بىركۈنى پادىشاھنىڭ ئوغلى بىر مەزلۇم بىرلە سەرابغە كىرگەلى چىقتىلەر ئەرسە، ئول ھەۋارى ئەيدى: «شەرم تۇتمايمۇسەنكىم بىگا نە مەزلۇم بىرلە ھەممامغە كىرەرسەن!» بەس، ئول ئوغۇل ھەۋارىنى ناسەزا ئېتىپ، ھەممامغە كىردى. ھەر ئىككىلەسىنىڭ نەفەسى تۇتۇلۇپ ئۆلدى. بەس، پادىشاھغە خەبەر بەردىلەركىم، ئوغلۇڭنى ھەممامدا ئۆلتۈرۈپدۇرلەر. بەس، پادىشاھ ئاتلاندى ئەرسە، ئول ھەممامچى خەبەر ئالىپ قاچتى. ئاندىن ھەۋارى ۋە پادىشاھ بۇلارنى ئىزدەپ تاپمادىلەر. سەرابچىنىڭ دوستى بار ئەردى، ئۇلەر ھەم مۇنى ئالىپ قاچتىلەر. ئول ۋىلايەتدىن چىقتىلەر. بۇلار بىر - بىرىگە يېقىلدىلەر. بۇلار بىر قويچىغە ئۇچرادىلەر. ئول ھەم مۇسۇلمان ئەردى، بۇلارغە ئەيدى: «قايان بارۇرسىزلەر؟» ئەيدىلەر: «پادىشاھدىن قاچىپ بارۇرمىز.» قويچى ھەم قورقۇپ، بۇلارنىڭ ئارقەسىغە كىردى، سەگ ھەم ئەرگەشىپ باردى. ئول سەرابچى، ئول ھەۋارى، ئول سەرابچىنىڭ دوستلارى، قويچى ئول غارغە كىردىلەر. ئەسھابى كەھف بۇلاردۇرلەر. بەس، پادىشاھ خەبەر تاپىپ، ئول غارغە كەلدى. ھەركىمنى بۇيرۇدىكىم كىرگىل دەپ، ۋەھم - قورقۇنچىدىن كىرەلمەدىلەر. نەچەند كىشىنى ھەم ئۆلتۈردى، بولمادى. ئاخىر بۇيرۇدىكىم: «غارنىڭ ئاغزىنى گەنج ۋە تۇفراق، تاش بىرلە ئېتىڭلار، تاكىم ئاچىلمىغە، ئۇسسالمىغە ئۆلۈپ قالغاي.» بەس، غارنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ ياندىلەر. ئۈچ يۈز توققۇز يىل ئاندا ئۇيقۇلاپ قالدىلەر. ھەق تەئالا بۇلارنى چىقارماقغە ئىرادە قىلدى ئەرسە، قويچى كېلىپ، غارنى ئاچىپ كىردى. كۆردىكىم بىر مۇنچە كىشى ياتىپدۇر. ئاندىن يانىپ چىقتى، قويلارىنى ئاندا قوندۇرۇپ، ئەرتەسى كەتتى. ئاندىن ھەق تەئالا بۇلارنى بىدار قىلدى. بۇلارنىڭ بىرلەرى شەھەرگە تەئامغە باردى. ئەيتىپدۇرلەر: بۇلارنىڭ

ئالىپ بارغان پۇللارى بىرى ئون دىرەملىك ئەردى، ۋەزنى يەتتە مىسقال. بەس، بۇلاردىن بىرى بارىپ، پۇلنى نانۋايغە بەردى. نانۋاي پادىشاھغە ئالىپ باردى. تا ئاخىر قىسسەدۇر. بەس، مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇرلەر: بۇ دۇر ۋىستراق. ئەمما ئىككى يەردە ئايەتكە مۇخالىفدۇر. بىرى ئولكىم، بۇلار دىنلەرنىسى ياشۇردى دەپدۇرلەر. ھەق تەئالا ئايەتدە خەبەر بېرۇر: مەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە قۇۋۋەت بەردىم، تاكىم قورقماي قوپۇپ، ئاشكارا دىن ئىمانلەرنى ئەيدىلەر. ۋە يەنە بىر خىلاف ئولكى، غارنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ ياندىلەر دەپدۇرلەر. «قۇرئان» دا خەبەر بېرۇركى، ئافتاب ئولۇك يانلاردىن تۇغۇپ چەپ تەرەفلەردە ئولتۇرۇپدۇر. ئەگەر غارنىڭ ئاغزى ئېتىكلىك بولسە، بۇ سۆزنىڭ ھىچ فايداسى يوق ۋە دەخلى يوقدۇر. ئەمما ئەسھابى كەھفنىڭ يەتتە ئىكەنلەرىگە ئالەم ئەھلى تەفسىر ئىتتىفاقدۇرلەر. شەك يوقدۇركىم سەككىزىنچى سەگدۇر. كەلام خۇداۋەندى ھەم مۇڭا ناتىقدۇر. ئول ئىختىلافكىم «قۇرئان» دا ۋاردىر بولۇپدۇر. تەرسا ۋە مۇشرىكلارنىڭ سۆزى بىر سەبەل ھىكايە كېلىپدۇركىم، ئۇلار بىلمەي، بەئزىسى ئەسھابى تۆرت كەھف بەشىنچى سەگ دەپدۇرلەر. بىر تائىفە ئالتە، يەتتىنجى سەگ دەپدۇر. مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇرلەر: ئۇلار توققۇز نەن ئەردىلەر، يەتتەسىنىڭ ئاتىنى مەن بەيان قىلدىم؛ سەككىزىنچى بەتۇس، توققۇزىنجى داپۇس، ئەگەر مۇنداغ بولسە «عاشرھم كلھم» كەلۇر ئەردى. مۇھەممەد ئىسھاق رەۋايەت قىلىپدۇرلەر: ئۇلار سەككىزدەر ئەردىلەر، توققۇزىنجى سەگ. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

پانچویں جلد

فەسلى دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىسسەلام

ئەجايىب ۋاقىئەلەردىن بىرى ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھ-س. نىنەۋا ھىكايەلەرىدۇر. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، تايىف پادىشاھلارى روزىگارىدە، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھ-س. بەنى ئىسرائىلدىن ئەردىلەر، پەيغەمبەر مۇرسەل ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرنى مەۋسىل ۋىلايەتىغە پەيغەمبەر ئىبەردى. ئول يەتتە شەھەر ئەردى، ھەمە بۇتپەرەست. ئۇلەر ئەمرىنى يەتكۇردىلەرگەرسە، ھىچكىم تەسدىق قىلمادى. چەندان روزگار ئۆتتى ئەرسە، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھ-س. دۇئا قىلدىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرغە ۋەئدە ئىبەردىكىم، ئەگەر ئىمان كەلتۇرمەسە، بۇلارغە ئەزاب ئىبەرۇرمەن. بەس، يۇنۇس ئەلەيھ-س. بۇ ۋەئدەدىن خەبەر بەردىلەركىم: «ئەگەر ئىمان كەلتۇرمەسەڭلار فالان كۇنى خۇداي تەئالانىڭ ئەزابىدىن كۆز تۇتۇڭلار.» بۇلار ئىمان كەلتۇرمەدىلەر. قاچانكىم، خۇداي تەئالانىڭ ۋەئدەگاھى يەتتى ئەرسە، ھەزرەتىنى يۇنۇس ئەلەيھ-س. بۇلارنىڭ ئاراسىدىن چىقتىلەر. بەس، ئول كۇن ھەق تەئالا بىر ئەنۋاۋ ئوتلۇق بۇلۇت ئىبەردىكىم، ئوتلار زەبان ئۇرار ئەردى. بەس، ئول بۇلۇت بۇلارنىڭ ئۆزەسىدە كىلىپ تۇردى. پادىشاھ باشلىغ تەمام خەلق يىغىلدىلەر. بىلدىلەركىم ئەزاب كەلدى. بەس، پادىشاھ ئەيدى: «ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھ-س. نى تاپىڭلار، ئاڭا ئىمان كەلتۇرەيلى!» ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھ-س. بۇلاردىن قاچىپ ئەردىلەر. ئۇلاردىن قورقۇپ چىقمادىلەر، بىر دەريانىڭ لەبىگە باردىلەر. ئەزاب ئول كۇن ئۇلارنىڭ ئۆزەسىدە تۇردى. ئەرتەسى پادىشاھ ئەيدى: «ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھ-س. بىزنى خۇداغە دەئۋەت قىلىپ ئەردى. ئەمدى ئۆزى بولماسا ھەم خۇدايىغە ئىمان كەلتۇرگەيمىز.» بەس، چوڭ - كىچىك، سىپاھ ۋە رەئىيە بەتەمام شەھەرنىڭ

تاشغه چقتىلەر. بۇلار يۈزمىڭدىن تولاراق كىشى ئەردىلەر. بەس، ئۇلار تەمام چھار-پايلارنىى سەھراغە ئالىپ چقتىلەر. ئاناسىنى بالاسىدىن ئايرىپ قويدىلەر. پادىشاھ ئاتدىن تۇشۇپ، يۈزىنى مۇزەللەت ۋە خارلىق تۇفراغىغە سۈرتۇپ، ئەيدى: «پەرۋەردىگارا، ئەگەرچە يۇنۇس بولماسا ھەم سېنىڭ كەرەمىڭدىن نەۋمىد ئەمەسمىز؛ ساڭا ئىمان كەلتۈرۈرمىزكىم خۇداي بەرھەق! بەس، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. سېنىڭ پەيغەمبەرىڭدۇر.» دەپ، بۇتلارنىى كەلتۈرۈپ پارە - پارە قىلدىلەر. تەمام خەلايىق فىغان - نالەگە تۇردىلەر. چھار پايلار ۋە جاندارلار بالاسىنى ئىزدەپ فەرياد قىلدىلەر. ئادەم ۋە ھەيۋانلارنىڭ غۇلغۇلە ۋە نالەسى فەلەككە يەتتى. ئاندىغكى، ئاسمان - زەمىن نالە - زارىدىن لەرزەگە كەلدى. فەرىشتەلەر گىريە ۋە تەزەررۇئ بىرلە مەغفىرەت تىلەدىلەر. بۇ تەرىقە ئۇچ كېچە - كۈندۈز خۇرۇش ۋە فىغان قىلدىلەر. تۆرتىنچى كۈنى ھەق تەئالا ئۇلارغە ھەم شەفقەت قىلدى، گۇناھلارنىى ئەفۇ ۋە مەغفىرەت قىلدى؛ ئول ئەزابنى ئۇلاردىن رەد قىلدى. ھەق تەئالا ھىچ قەۋمىغە ئەزاب ئىبەرىپ، ياندۇرغان ئەمەس ئەردى. ھەر ئۇممەت ئەزابنى كۆرۈپ، ئىمان كەلتۈرگەن، قەبۇل شەرەفىگە يەتكۈرگەن ئەمەس ئەردى. مەگەر ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ئۇممەتلەرى ئىماننىى قەبۇل قىلدى. ئاندىغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرۈر، تەفسىرى بۇدۇر: ھىچ شەھەر ۋە كەنت يوقدۇركىم، خەلق ئەزابنى كۆرۈپ ئىمان كەلتۈرۈپ مەنفەئەت قىلغان بولغاي. مەگەر ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. قەۋملەرىكىم، ئۇلاردىن ئەزابنى كۆتەردىم ۋە ئۇلار ئىمانى مەقبۇل بولدى، خۇداي تەئالاغە تەسدىق قىلدىلەر. ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. يوق ئەردىلەركىم، ئۇلارغە دىن - شەرىئەتنى ئۆرگەتكەيلەر. بەس، بۇلار ئۇمىد تۇتار ئەردىلەركىم، ھەق تەئالا بىزگە ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نى ۋەيا يەنە پەيغەمبەر ئىبەرگەي. بەس، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ئول كېچە دەريا لەبىدە قەۋملەرىغە ئاچچىغلاپ، خۇداي تەئالانىڭ ئۇقۇبەتىغە گىرىفتار بولماقىغە غەم يىمەدىلەر ئەرسە، خۇداي تەئالا دەرگاھىدا خەتا ۋە نارەۋا بولدى. گۇمان قىلدىلەركىم، بۇ ئىشغە خۇداي تەئالا خۇشنۇد ۋە رىزا بولغاي. بەس، ئەرتەسى كېمە يەتتى ئەرسە، قەۋم كېلىپ، مېنى ئالىپ يانغايلەر دەپ قورقۇپ، كېمەگە كىردىلەر. كېمە يۈرۈپ دەريانىڭ ئوتراسىغە يەتتى ئەرسە، خۇداي تەئالانىڭ

تەقدىر قىلغان بالىق دەريا تېگىدىن چىقىپ، كېمىنىڭ ئالدىدا تۇردى، كېمە ھەم توختىدى. خەلق ئۆزلەرىنى ئۆلۈمگە مۇقەررەر قىلىپ، دۇئا ۋە زارىغە تۇردىلەر. ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. شول سائەت بىلدىلەركىم، مېنىڭ قەۋسىمدىن ئايرىلغانىم ۋە ئۇلاردىن ياشۇنغانىم خۇداي تەئالانىڭ دەرگاھىدا خەتا ۋە گۇناھ بولۇپدۇر دەپ، كۆڭۈللەرىگە دەرد - ھەسرەت تۇشتى. كېمىدە خەلق بىسيار ئەردىلەر. «بۇ بالىق مېنى تەلەب قىلۇر، مېنى دەريا غە سالىڭلار، سىزلەر سەلامەت قالىڭلار.» بۇلار ئەيدى: «سەن نە كىشىسەن؟» ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىدۇرمەن. دەريا غە تاشلاڭلار.» بۇلار ئەيدى: «خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىنى تاشلاماسمىز.» بەس، كېمىدە ھەمە خەلق بالىقدىن لەرزەگە كەلدىلەر. ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «مېنى نېچۇكدىن دەريا غە سالماسسىزلەر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «بىز قۇرئە سالۇرمىز، كىمنىڭ ئاتىغە چىقسە، دەريا غە ئانى سالۇرمىز.» بەس، قۇرئەنى ئاندا غ قىلدىلەركىم، كېمەدە بار كىشى بىرەر پارە ساپالغە ئاتىنى پۇتۇپ كەلتۇردى. ئەيدىلەر: «خۇداۋەندا، ھەركىمنى ئۆزۈڭ خاھلايسەن، ئانىڭ ئاتىنى دەريا لەبىگە چىقارغىل.» ساپاللارنى دەريا غە سالدىلەر ئەرسە، ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نىڭ ئاتلەرى چىقتى. تا ئۇچ نەۋبەت قۇرئە سالدىلەر، ھەمەدە ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نىڭ ئاتلەرىغە چىقتى. بەس، بۇلار ئەيدى: «ئۆزۈڭ بىلۇرسەن.» بەس، ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. كېمەنىڭ لەبىگە چىقتىلەر، ئۆزلەرىنى دەريا غە تاشلادىلەر. ھەق تەئالا بالىقغە فەرمان قىلدىكىم «يۇتغىل.» بەس، بالىق يۇتتى. ئاندا غكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر، تەفسىرى بۇدۇر: ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نى بالىق لوقمە قىلدى. ئول ئۆزىگە مەلامەت قىلۇر ئەردى. ھەق تەئالا ئول بالىقغە فەرمان قىلدىكىم: «ئەي بالىق، ساڭا ئول روزى ئەمەسدۇر، ئانى سەلامەت ساقلاغىل.» بەس، ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. بالىقنىڭ قۇرساقىدا نەمازغە تۇردىلەر. ھىچ ئاسىب ۋە زەرەر يەتمەدى. ئاندا غكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرۇر، تەفسىرى بۇدۇر: بەس، ھەزرىتى يۇنۇس نەمازگۇزار بولماسا ئەردى، تا قىيامەت بالىقنىڭ قۇرساقىدا قالۇر ئەردى. بەس، ھەزرىتى يۇنۇس ئەلەيھىس. قىرىق كېچە - كۈندۈز بالىقنىڭ قۇرساقىدا تۇردىلەر. ئول بالىق ئاب - تەئام يەمەدى. تاكىم ھەزرەتىسى يۇنۇس ئەلەيھىس. غە ئازار يەتمەگەي. ئول

بالىقلارىمىز ئانىڭ نەسلىدۇر، ھەممىسىنىڭ ئوچاسى ئىگىز ۋە توزۇقدۇر؛ ئول بالىقلار سەييادلار ۋە مەللاھلار ئاراسىدا مەشھۇردۇرىكىم، ئانىڭ گوشتىنى ھەرام بىلۇرلەر. ئەگەر ئادەمغە تۇشسە قويا بېرۇرلەر. بەس، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. قىرىق كۇن نەماز قىلدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا خەلاس قىلماقنى ئىرادە قىلدى؛ كۆڭۇللەرىگە سالدىكىم، خۇداي تەئالاغە مۇناجات قىلىپ ئەيدىلەركىم، ئانداغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرۇر، تەفسىرى بۇدۇر: بەس، مۇناجات قىلدى يۇنۇس قارانغۇلۇق بالىقنىڭ قۇرساقىدا، ئانداغكىم خۇداۋەندا، سەندىن ئۆزگە خۇدا يوقدۇر، پاك سەن، بەندەھقىق مەن زالىملاردىندۇرمەن. بەس، خۇداي تەئالا ئەيدى: دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدىم، ئاڭا غەمدىن نىجات بەردىم. مۇنداغ ھەر مۇئمىن تەڭلىك ۋە قاتتىغلىقدا دۇئا قىلسە، ماڭا ھاجەت كەلتۇرسە، ئىجابەت قىلىپ، فەريادىغە يەتىسىپ، تەڭلىكدىن خەلاس قىلۇرمەن. بەس، ھەق تەئالا دەريا غە مۇئەككىل فەرىشتەگە فەرمان قىلدى، تاكىم ئول بالىقنى دەريا لەبىگە چىقاردى. ئول بالىق ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نى كىمەگە كىرگەنلەرىدەك ئاغزىدىن ياندۇرۇپ قويدى. ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ياڭى تۇغۇلغان بالادەك ئاجىز ۋە زەئىف بولۇپ ئەردىلەر. چۇنكى قىرىق كۇن غىزا قىلماغان ئەردىلەر. ئانداغكى، ھەق تەئالا ئەيتۇر، تەفسىرى بۇدۇر: تاشلادىم مەن يۇنۇسنى سەھراغە ۋە ھالەنكى ئاغرىق ئەردى. بەس، خۇداي تەئالا بىر كىيىككە فەرمان قىلدىكىم، تاكىم ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نى ئەرتە - ئاخشام ئىمىتىپ ياندى. ئول يەردىن شەھەر ئۇچ كۇنلۇك ئەردى. قاچانكىم ئافتاب چىقىپ، بەدەنلەرى كۆيدى ئەرسە، خۇداي تەئالا قاپاق ئۇندۇردى؛ ئانداً بىر قۇرۇغان دەرەخت بار ئەردى، قاپاق ئاڭا يارماشىپ سايە بەردى. ئول كىيىك قىرىق كۇن كېلىپ سۇت بەردى ئەرسە، چەندان غەم يەرسەن ۋە مېنىسىڭ چەندان ھەزار بەندەلەرىمنى ئەزابغە قويۇپ كەتتىڭ؛ ھىچ غەم يىمەدىڭ. بەس، ئاندىن قەۋملەرىغە بارماقغە فەرمان كەلدى ئەرسە، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. شەھەرىنڭ كەنارىسىدە بىر قويچى ئۇچرادى، ئانىڭدىن سوردىلەر. ئەيدى: «بۇ شەھەرىنڭ پەيغەمبەرى ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ئەردى، بۇلەرغە قەھر قىلىپ كەتتى ئەرسە، خۇداي تەئالا ئەزاب ئىبەردىكىم بۇلارىنڭ ئۆزەسىدە

تۇردى. بۇلار دۇئا ۋە زارى قىلدىلەر. خۇداي تەئالا ئىجابەت قىلىپ، ئەزابنى ياندۇردى. بۇلار ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نى تەلەپ قىلۇرلەر، تاكىم دىن - ئايىن ئۆرگەنگەيلەر.» بەس، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «يۇنۇس مەندۇرمەن. سەن ئۇلارغە خەبەر قىلغىل.» قويچى ئەيدى: «ئەي پەيغەمبەرى خۇدا، سەن قايدا بولۇرسەن؟» ئەيدى: «مەن بۇ تاغدا تۇرارمەن. يەنە «مېنىكىم سەگ باشلاپ بارۇر.» ئەيدىلەر: «بۇ ئەچكۇك.» يەنە ئەيدى: «مېنىك سۆزۈمگە پۇتمەسلەركىم گۇۋاھ بۇلۇر بۇسەگىك.» بەس، ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. تاغقە يۇردىلەر، قويچى شەھەرگە باردى. ۋە ئۇلارغە خەبەر قىلدى. بەس، پادىشاھ، قەۋم - ھەمەلەر بۇ شەھەردىن چىقتىلەر. ئول سەگكە يەتتىلەر. قويچى ئەيدى: «ئەي سەگ، ماڭا گۇۋاھ بولغىل!» سەگ سۆزگە كەلدى ۋە گۇۋاھلىق بەردى. ئول ئەچكۇگە ئەيدى: «ئەي ئەچكۇ، يول باشلاغىل.» ئول ئەچكۇ يول باشلاپ، ئول قەۋم ئانىك ئارقەسىغە كىردى. تا ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نىك ئالدىلەرىغە باردى. كۆردىلەركىم، نەمازدا تۇرۇپدۇرلەر. بەس، نەمازغە سەلام بەردىلەر ئەرسە، ھەمە سەلام قىلدىلەر. جەۋاب بېرىپ، ئۇلار ھاللارىنى سوردىلەر. ئۇلار بىرلە شەھەرگە كىردىلەر. تەمام خەلايىق مۇئمىن ئەردىلەر. تا ئۇلگۇچە ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. ئاندا ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەردىن خۇشنۇد بولدى ۋە ھەزرەتى يۇنۇس ئەلەيھىس. نىك تەۋبەلەرىنى قەبۇل قىلدى.

بەس، ھەق تەئالا بۇ قىسسەنى يەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە خەبەر بەردى ۋە ئەيدى: يا مۇھەممەد! قەۋمۇك ھەر چەند ئازار - رەنج يەتكۇرسە، سەبرە قىلغىل، ئۇلاردىن ئاجىراماغىل؛ تاكىم ھەزرەتى يۇنۇس بىننى مەتەيدەك ئىتابغە سەزاۋار ۋە بالىق قورساقىدا مەھبۇسلۇقغە گىرىفتار بولماغىل!.

يەنە بىر قىسسەئى ئەجايىب ئەخباردىن ئۇچ پەيغەمبەرنىك قىسسەلەرىدۇر. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، تايىق پادىشاھلارى زەمانىدا مەۋسىل، شام شەھەرلەرىدىن قەرىەئى ئانتاكىيەگە ھەق تەئالا ئۇچ پەيغەمبەر

ئىبەردىكىم. بىرلەرنىڭ ئاتلەرى سادىق، يەنە بىرلەرنىڭ ئاتلەرى سۈدۈق، ئۈچۈنچى سەلۈم ئەردىلەر. ئول شەھەرنىڭ پادىشاھىنى ئانتەجىس ئاتار ئەردىلەر. ھەمە خەلقلەر بۈتپەرەست ئەردى. ھەق تەئالا بۈلارغە ئۈچ پەيغەمبەر ئىبەردى.

مۈھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۈرلەر: بەئزىلەر بۈلارنى ھەۋارىلەردىن ئەردىكىم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھەسسەلام. دىن كېيىن كېلىپ، ئول پادىشاھغە ئىمان ئەرزە قىلدىلەر. بەئزىلەر: ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھەسسەلام. نىڭ ۋەقتىلەردە، ئۈلەرنىڭ ئەمرلەرى بىرلە كەلدىلەر دەپدۈرلەر. تەفسىردە ھەم ئۈلار ھەۋارىلەردىن دەپ كەلتۈرۈپدۈرلەر. بۈلارنىڭ ئاتلارى: بىرى يومار، بىرلەرى يونۈس، بىرى شەمئۈن. بۈلار كېلىپ، خەلقغە ئىمان تەكلىف قىلدىلەر. بىر يىل ئۈتتى، ھىچكىم ئىمان كەلتۈرمەدى. ئاندا بىر مۈسافىر خەبەر راد بار ئەردى، جەسىب بۈخار ئاتلىغ، ئول مۈسۈلمان ئەردى؛ شەھەرنىڭ تاشىدا ۋەتەن تۈتۈپ، ھەركۈن كەسب قىلىپ، نىسىفىنى ئەھلى ئەيالىغە نەفەقە قىلىپ، نىسىفىنى دەرۋىشلەرغە سەدەقە قىلۈر ئەردى. بەس، بىر يىل ئول شەھەردە يامغۈر ياغمادى ئەرسە، كافىرلار ئەيدىلەر: «بىز سىزلەردىن شۈم فال ئالۈرمىز، بىزنىڭ شەھەرىمىزدىن چىقىڭلار، سىزلەرنىڭ شۈملۈقۈڭلاردىن يامغۈر ياغمايدۈر.» بۈلار ئەيدىلەر: «شۈملۈقۈڭلار ئۆزۈڭلار بىرلەدۈركىم، خۈداي تەئالادىن ئۆزگەگە تابىنۈرسىزلەر.» بەس، ھەمە كافىرلار پەيغەمبەرلەرگە قەسد قىلدىلەر ئەرسە، جەسىب بۈخار ئىشتتى ئەرسە، شەھەرگە كەلدى ۋە ئەيدى: «ئەي قەۋم، پەيغەمبەرلەرنى تەبئىيەت قىلىڭلار.» كافىرلار ئەيدى: «سەن تابىئدۈرسەنمۇ؟» جەسىب ئەيدى: «نېچۈكدىن ئول خۈداي تەئالاغە پەرسەتىش قىلمايسىزلەركىم، بىزنى ئافەرىدە قىلغاندۈر. بارۈر يېرىمىز ئانىڭ دەرگاھىدۈر.» بەس، ئول پەيغەمبەرلەرغە ئەيدىلەر: «ھەر ئاينە، مەن سىزلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭىزلەرغە ئىمان كەلتۈردۈم. بەس، مېنىڭ ئىمانىمغە ئىشتىمپ گۈۋاھ بولۈڭلار.» بەس، كافىرلار بەتەمام ئاڭا يىغىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «سەن باۋۈجۈد غەربىلىقىڭ

بىرلە بىزنىڭ ئاب - تەئاممىزنى يەپ، دۇشمەنگە ياۋەر بولۇرسەنبۇ؟!» بەس، جەسىبنى يىقىتىپ ئانچە سوقتىلەركىم، تەمام يىگەنى - ئىچكەنى ئاغزىدىن ياندى ئەرسە، شەھىد بولدى. جەسىب بۇخارىنىڭ قەبرى ئانتاكىيەدەدۇر.

دەستان
قىسسەئى شەمئۇن ئەلەيھىسسەلام

تايىق پادىشاھلارى زەمانىدە پەيغەمبەر ھەزرەتى شەمئۇن ئەلەيھ-س. ئەردىلەر. ئانالەرى ئۇلەرنى خۇداي تەئالانىڭ يولىدا نەزرە قىلغان ئەردىلەر. ھەق تەئالا ئۇلەرغە ئانچە قۇۋۋەت بەردىكىم، كىمەرسە ئۇلەرغە بەرابەر كەلمەس ئەردىلەر. ئۇلەرنى تۆمۇر زەنجىر بىرلە باغلاسالەر ھەم ئۇزەر ئەردىلەر. ئول خەلق بۇتپەرەست ئەردىلەر. شەمئۇن ئەلەيھ-س. نىڭ ئۆيلەرى شەھەرنىڭ تاشىدا ئەردىلەر. ھەركۇن بىر نەۋبەت كېلىپ، خەلقنى ئىمانغە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر، ھىچكىم قەبۇل قىلماس ئەردى. ئول كافىرلار بىرلە يالغۇز جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. ھەربەلەرى تىۋەنىڭ ئۇستىخانى ئەردى. بىسيار دەۋلەتمەند ئەردىلەر. ئۇلەرغە ھىچ مىكر - فىرىب بەرابەر كەلمەس ئەردى. ئاخىر ئەيدىلەر: «مۇڭا خاتۇن بىرلە فىرىب بەرگەيمىز.» بەس، ئۇلەرنىڭ كۆجىلەرىگە بىسيار مال بەردىلەركىم، تاكىم ئۇلەرنى باغلاپ بەرگەي. بەس، ئاغرامچى راست قىلىپ بەردىلەر. بىركۇن ھەزرەتى شەمئۇن ئەلەيھ-س. ئۇيقۇلاپ ئەردىلەر. كۆجىلەرى مەھكەم باغلادى. شەمئۇن ئەلەيھ-س. ئويغانىپ بۇ ھالنى كۆرۇپ، زور قىلدىلەرئەرسە، ئاغرامچى ۋە بەندلەر ئۇزۇلدى. ئەيدىلەركىم: «مېنى نە ئۇچۇن باغلادىڭ؟» ئول ئەيدى: «ئازمايىش ئۇچۇن قۇۋۋەتىڭ نەمىقدار باردۇر، تاكى سەندىن دىلجەمئ بولغايمەن.» يەنە بىر كېچە تۆمۇر غول ۋە زەنجىر كەلتۇرۇپ بەردىلەر. بەس، ئۇيقۇلادىلەر ئەرسە، ئىلىك - ئاياغلارىنى مەھكەم قىلىپ باغلادى. يەنە ھەزرەتى شەمئۇن ئەلەيھ-س. ئويغانىپ، ئانى ھەم پارە - پارە قىلدىلەر. يەنە ئەيدىلەر: «بۇ نەئىشدۇر؟» ئەيدى: «كۆڭلۇم سەندىن ئەندىشە قىلماسۇن، تېخى ھەم ئازمۇدە قىلدىم. ئەمدى بىلدىمكى ئالەمدە بەرابەرىڭ يوقدۇر؟» ھەزرەتى شەمئۇن

ئەلەيھىسسالام. ئەيدىلەر: «مېنى بىر نەرسەدىن ئۆزگەدە باغلاپ بولماس.» كۆجىلەرى ئەيدى: «ئول نەدۇر؟» ئەيدىلەر: «ئەيتماسمەن.» كۆجىلەرى بسيار تەك قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «مېنى ساجىم بىرلە باغلاسا ئۇزەلمەسمەن، ئاجىز بولۇرمەن.» شەمئۇن ئەلەيھىسسالام. نىك گىسۇلەرى ئانچە دەراز ئەردىكىم، يەرگە تىگەر ئەردى. بەس، ئۇيقۇلادىلەر ئەرسە، ئول زەن مەككار زۇلفلەرى بىرلە مەھكەم باغلاپ، كافىرلارغە خەبەر قىلدى. ئول بەدكار كافىرلار كېلىپ، قۇلاق - بۇرۇنلەرىنى كېسىپ، شەھەردە كوچالاردا ئالىپ چىقىپ، تا پادىشاھنىك ئىشكىگە ئالىپ باردى. بۇ پادىشاھ ئوردا سىدا كۆرۈپ تۇردى. ۋە يەنە خۇداي تەئالا زور قۇۋۋەت بەردىكى، بەنددىن ئاجراپ، راۋاقىنىك تۆگرۈكىنى يۇمەردىلەر، راۋاق يىقىلىپ بەئزى كافىرلار ئاندا ئۆلدى. ۋە يەنە دۇئا قىلدىلەر، خۇداي تەئالا ھەمە كافىرلارنى ھىلاك قىلدى.

دەستان
قىسسەئى ھەزرەتى جىرجىس
ئەلەيھىسسەلام

ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىسسالام، كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بۇلەر ھەم تايىق پادىشاھلارى روزگارلارى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام دىن كېيىن ئەردىلەر. قىلەستىن خەلقىدىن ئەردىلەر. شەھەردىن شەھەرگە يۇرۇپ، سوداگەرلىك قىلىپ، ھەرىيل باشىدا زاكات ئەدا قىلىپ، قالغان سۇد - ھايانىنى فۇقرالارغە سەدەقە قىلۇر ئەردىلەر. ئەيتۇر ئەردىلەر: «ئەگەر سەدە زاكات جەھەتىدىن بولماسا، بۇ ئەمۋالنى ئەسلا تۇتماس ئەردىم.» مەۋسىلدە بىر پادىشاھ بار ئەردى، دادىيانە ئاتلىغ. شام ۋىلايەتى ھەم ئانىسىك ئەردى؛ جەببار ۋە مۇتەكەببىر، بۇتپەرەست كافىرلار ئەردى؛ ئاڭا تەئەللۇق شەھەرلەر ھەم بۇتپەرەست ئەردى. ئانىك ئەفلۇن ئاتلىغ بىر بۇتى بار ئەردى. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىسسالام بىرلە ھەۋارىلەردىن چەندان مۇسۇلمانلار ھەمراھ ئەردى. شام پادىشاھلارى ھەمە بۇتپەرەست ئەردى. بۇلار قورقۇپ، دىنلەرىنى پىنھان تۇتار ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىسسالام ئۇلارغە

ئەيدىلەر: «ھەمە پادىشاھلاردىن دادىيانە ئۇلۇغدۇر، مەن ئاڭا بىسيار تۆھفە - پېشكەشلەر بېرىپ، تابىئ بولسام، تاكى ھەر يەردە ئەمىن يۈرگەيمەن، خەلق بىزگە دەخل قىلالماغاي.» بۇ ئالەم مەسلىھەت بىرلە مەۋسۇغە كەلدىلەر. ئول دادىيانە ئاڭلاغان ئەردىكىم، نەچەند كىشىلەر بار ئەرمىش، بۆلەك دىندە، بۇتپەرەست ئەمەس ئەرمىش. بەس، مۇنادى قىلدۇرۇپ، خەلقنى باشلاپ، شەھەرنىڭ تاشىغە چىقىپ، ئەفلۇن ئاتلىغ بۇتنى ئالدىدا قويۇپ ئەردى. بىر ئۇلۇغ ئوت قالاپ، ئول بۇتغە سەجدە قىلماغانلارنى ئوتغە تاشلاتىپ، ئۇلۇغ سەردارلار بىرلە ئولتۇرۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھ.س. يەتتىلەر؛ پادىشاھنى بۇ ھالدا كۆردىلەر، كۆڭۈللەرىگە يەتتىكىم: «مەن ئانى ئىمانغە دەئۋەت قىلسام، مېنى ئەزاب بىرلە ئۆلتۇرۇر. شايەدكى، خۇداي تەئالا دەرگاھىدا ماڭا دەرەجە بولغاي.» بەس، يانىپ بارىپ، ئول مال - ئەمۋاللارنى ھەمراھلارىغە بېرىپ، يەنە پادىشاھنىڭ ئالدىغە كەلدىلەر. ئول غەزەب بىرلە ئولتۇرۇر ئەردى. ئالدىغە كېلىپ تۇرۇپ ئەيدىلەر: «نېچۇكدىن خۇداي تەئالانىڭ بەندەلەرىگە غەزەب قىلۇرسەن؟ سەن ۋە بۇ خەلق خۇداي تەئالانىڭ بەندەسىدۇر؛ ئول يارانغان، ھەمەگە رىزق بەرگۈچى، تىرگۈزگۈچى ۋە ئۆلتۇرگۈچى ئولدۇر. سەن بۇ خەلقدىن بىرى سەتكىم، قولۇڭدىن نەئىش كېلۇر؟! بىر بۇتنى كەلتۇرۇپسەنكىم، كۆرمەس ۋە ئىشتمەس، ئانىڭدىن زەرەر ۋە مەنفەئەت كەلمەس. ئانى ئالتۇن - كۈمۈش بىرلە ئۆزۈڭ ياساپ، خۇدا دەرسەن؟ خەلقنى ئاڭا سەجدە قىلغالى بۇيرۇرسەن.» پادىشاھ ئەيدى: «سەن كىم، قايدىن ۋە كىمنىڭ ئوغلى سەن؟» بۇلەر ئەيدىلەر: «مەن - خۇداي تەئالانىڭ بەندەسى، بەندەئى خۇدانىڭ ئوغلى، ئاتىم جىرجىس. خۇداي تەئالانىڭ بەندەلەرىگە ھەق سۆزنى ئەيتماقغە ھەر مەجلىسدە قۇدرەت باردۇر. مەن خۇداي تەئالانىڭ بەندەلەرىنىڭ خار ۋە ئاجىزىدۇرمەن. سانا خۇدانى بىلدۇرگەلى، بۇتپەرەستلىكدىن مەنئ قىلغالى كېلىپدۇرمەن.» پادىشاھ ئەيدى: «سەن ئەگەر خۇداپەرەست بولساڭ، بىزنى بۇتپەرەستلىكدىن مەنئ قىلۇرسەن نېچۇكدىن بىزدەك زەردار - دەۋلەتمەند ئەمەسسەن؟ بۇ ئولتۇرغانلار كىمخابدىن پۇشلار، ھەمە بۇتپەرەستدۇرلەر، چەندان مىلك - مال - ئەمۋاللارى باردۇر. ئەنبىل ئاتلىغ بىر مەزلۇم بار ئەردى، ئۇلۇغلارنىڭ كۆچى ئەردى، ئاندا ئەردى. مەزلۇملاردىن بۇ بۇتپەرەستدۇرلەر، ئۇلەر مۇنداغ

دەۋلەتمەندۇر. خۇدانىڭ بەندەسى سەندەك ئاچ - يالاڭاچدۇر.» ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ ئەتاسى باقىدۇر-ئول دۇنيادادۇر، بۇقانى دۇنيادا سىزلەرگەدۇر.» پادىشاھ ئەيدى: «مېنىڭ بىر مۇخلىس قۇلۇم بار، چەندان مىڭ ئەمۋالى باردۇر.» ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «ئەگەر سېنىڭ مۇخلىسىڭ بولسە، مېنىڭ خۇدايىمنىڭ بەندەلەرىدىن ھەزرەتى ئەيسادۇر» دەپ، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ فەزىلەتلەرىنى بەيان قىلدىلەر. يەنە ئەيدىلەر: «ئەگەر سېنىڭ بۇتپەرەستلەرنىڭ ئەنبىل بولسە، مېنىڭ خۇدايىمنىڭ مەرىيەمدۇرلەرىكىم، ئۇلەرنىڭ فەزىلەتلەرى بېنەھايەتدۇر.» پادىشاھ ئەيدى: «ئولكى مەن ئەيتۇرمەن ھەمە ھازىردۇر، سېنىڭ ئەيغانلارىڭ غايىبدۇر. ھەزرەتى ئىدرىس ئەلەيھىس. نى ھازىر قىل، كۆرەي تاكىم سەن ئەيتقاندەكمۇ؟» بۇلەر ئەيدىلەر: «سەن ئۇلەرنىڭ دىنلەرىغە كىرمەگۈنچە كۆرەلمەسسەن.» ئول ئەيدى: «مەن ساڭا دەلىل كۆرسەتتىم، سەن غايىبنى دەئۇا قىلۇرسەن؛ ساڭا دەلىل ۋە ھۆججەت لازىمدۇر، يا بىر دەلىل كۆرسەتكىل، يا بۇ بۇتغە سەجدە قىل. بولماسا قاتتىغ ئەزاب قىلۇرمەن.» ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «مەن ئول خۇداغە سەجدە قىلۇرمەنكىم، تەمام ئاسمان - زەمىننى ئافەرىدە قىلغاندۇر.» بەس، ئول زالىم بۇيرۇدىكىم، بىر ياغاچ كەلتۇرۇپ يەرگە ئورناتتىلەر، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى ئول ياغاچقا بەركىتتىلەر؛ تۆمۇر تارغاق كەلتۇرۇپ بەدەنلەرىنى تارادىلەر، گوشت - پوستلارى ئۈزۈلۈپ تۆشتى، ئۆلمەدىلەر. يەنە بۇيرۇدى، بىر جۇبە كەلتۇرۇپ، ئانى كىيدۇرۇپ، سۇدا سۆرەدىلەر، تاكىم تاراغان گوشت تەمام تۆكۈلدى، ئۆلمەدىلەر. يەنە بۇيرۇدى، تۆمۇر مىخنى ئوتدا قىزىل چوغ قىلىپ باشلەرىغە قاقتى، ئۆلمەدىلەر. يەنە ئەيدى: «قازاننى قىزىغ قاينىتىپ ئاڭا سالىڭلار.» بەس، قاينىغان قازانغە سالدىلەر، ئاغزىنى ياپىپ سالدىلەر تاكىم سوغۇغاندا ئالدىلەر، ئۆلمەدىلەر. بەس، چىقارىپ ئەيدى: «يا جىرجىس، نېچۈك نەرسە سەن؟» ئەيدىلەر: «ئادەمدۇرمەن.» يەنە ئەيدى: «مۇنچە ئەزابلار قىلۇرمەن، نېچۈكدىن ئۆلمەسسەن؟» ئۇلەر ئەيدىلەر: «ئول خۇدايىمكىم، سېنى ئاڭا تەكلىف قىلۇرمەن، ئول بۇ ئەزابلار دەردىنى ماڭا سالماس، تاكىم ساڭا ھۆججەت بولغاي.» ئاندىن، يەنە بۇيرۇدى، ئۇلەرنى زىندانغە سالدىلەرئەرسە،

قاشىداقىلار ئەيدىلەر: «ئاڭا بىر ئىش قىلغايمىزكىم، ئانىڭ بىرلە مەشغۇل بولغاي تاكىم زىنداندااقىلارنى ئازغۇرماغاي.» يەنە بۇيرۇدى. تۆرت مىخ بىرلە ئىلىك - ئاياغلەرنى يەرگە قاقتى. ئالدىدا سەنگى رۇخامدىن بىر تۆرگۈك بار ئەردى. ئانى يىگىرمە كىشى كەلتۇرۇپ ئۇچالەرنغە قويدى. ئول كۇن مۇنداغ تۇردىلەر. كېچەسى ھەق تەئالا بىر فەرىشتەنى ئىبەردى، ئول تاشنى ئالىپ تاشلاپ، ئىلىك - ئاياغلەرنى مىخلاردىن چىقارىپ، يول باشلاپ، بەھىشتدىن تەئام - شەراب كەلتۇرۇپ يىدۇرۇپ، ئەيدى: «ئەي جىرجىس، خۇداي تەئالا ساڭا ئەيتۇركىم، جىرجىس مېنىڭ دۇشمەنىمنىڭ ئەزابلەرنغە سەبرە قىلسۇن، ئۇلار تۆرت مەراتىبە ئۆلتۇرۇرلەر، مەن ئۇچ مەراتىبە تىرگۈزۇرمەن، ئاخىر دەرگاھىمغە ئىلتۇرمەن.» بەس، بامداد ۋەقتىدە بارىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىدا تۇردىلەر ئەرسە، ئەيدى: «يا جىرجىس، سېنى زىنداندىن كىم چىقاردى، مۇنداكىم يول بەردىلەر؟» ئەيدىلەر: «ئول خۇداۋەندە بەرھەقكىم، جەمئى مەۋجۇداتنى يارانغۇچى ئولدۇر.» يەنە بۇيرۇدى، بۇلەرنى بىر ياغاچغە باغلاپ، ئىككى پارە قىلدىلەر ۋە ھەر پارەلەرنى يەنە يەتتە پارە قىلدىلەر؛ ئىككى يولدا شىرلارى بار ئەردى، ئاڭا تاشلادىلەر، ئول شىرلارى يىمەدى. كېچەسى ئول پارە گوشتلارنى خۇداي تەئالا دۇرۇست قىلىپ، يەنە جان ئەتا قىلدى. بامداد ۋەقتىدە بىر فەرىشتە كېلىپ، شىرلاردىن ئۆتكەزىپ قويدى. يەنە كېلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ ئەيدىلەر: «مېنىڭ خۇدايىم مۇنداغ قۇدرەتلىكدۇر.» پادىشاھ ئەيدى: «مۇڭا نە ئىلاج قىلۇرمەن؟» خەلق ئەيدى: «بۇ جادۇدۇر، مۇڭا جادۇلارنى كەلتۇرۇپ، بەرابەر قىلماق كېرەك.» بەس، جادۇلارنى يىغدى، سەردارلەرنغە ئەيدى: «ماڭا جادۇرگەرلىكدىن نەرسە كۆرسەتكىل.» بەس، ئول جادۇ بىركالا كەلتۇرۇپ بېرىڭلار دىدى. بىر كالا كەلتۇردىلەر. ئانى ئاغزىغە پۇردەدى ئەرسە، كالا بىرمۇنچە بۇغداي بولدى؛ بۇغدايىنى ئاندا تاردى ئەرسە، ئۇنۇپ گىياھ بولدى، باش چىقارىپ پىشتى، ئورۇپ بۇغداي قىلىپ، ئۇن تارتىپ يىدى ئەرسە، پادىشاھ بىسيار شاد بولدى. ئەيدى: «جىرجىسنى سەن نابۇد قىلۇرسەن،» يەنە ئەيدى: «جىرجىسنى بىر تەڭ قىلۇرسەنمۇ؟» ئەيدى: «قىلۇرمەن.» بەس، جامدا سۇ كەلتۇرۇپ، ئاڭا دەم قىلىپ، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە ئىچكىل دەپ بەردىلەر. ھەزرەتى جىرجىس

ئەلەيھىس. «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» دەپ ئىچىلەر، ھىچ ئەسەر قىلمادى. ئول جادۇ ھەيران بولدى ۋە ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، ئەگەر بۇ جادۇ بولسە ئەردى، مەن بەرابىر كېلۇر ئەردىم. لېكىن بۇ ئىشلەرى خۇدايىدۇر.» بەس، ئولتۇرغانلاردىن بىرى ئەيدى: «جىرجىس ئەلەيھىس. نىڭ ئىشلەرى جادۇ ئەمەسدۇر. چۈنكى جادۇ ئۆلۈپ تىرىلگەنى يوق. ھىچ جادۇنى كۆرمەدىمكى گوشت - پوستلارىنى سەگلەر يىگەن، ئولاغنى تىرگۈزگەن بولغايكىم، جىرجىس ئەلەيھىس. مۇنداغ قىلىپدۇرلاركىم: بۇ شەھەرىمىزدە بىر گەداي زەئىفەنىڭ بىر كالاسى بار ئەردى، ئانى ساغىپ، نىسفىنى ئىچىپ، نىسفىنى ساتىپ روزگار ئۆتكەزۇر ئەردى. قەزارا ئول كالاسى ئۆلۈپدۇر، ئانى زەئىفە ئالىپ چىقىپ، سەگلەرگە تاشلاپدۇر. ئانى سەگ - دەررەندەلەر يەپ كېتىپدۇر. نەچەند مۇددەتدىن كېيىن ئول مەزلۇم ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە كېلىپ، بەيان قىلىپدۇر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نىڭ رەھمىلەرى كېلىپ، ئەسالەرىنى بېرىپدۇركىم: بۇ ئەسا بىرلە ئول كالانى سوقغىل تاكىم تىرىلگەي. ئول مەزلۇم زەئىفە ئەيتىپدۇر: ئانىڭ ئەئزالارىنى سەگلەر يەپ كەتكەندۇر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەيتىپدۇر: ئانداغ بولسە، بىر ئۇستىخاندىن كەلتۇرگىل. ئول مەزلۇم باشى ۋە ئىككى ئاياغى ئۇستىخاندىن كەلتۇرۇپدۇر. ئاڭا ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەسالەرى بىرلە سوقۇپ ئىكەنلەر، تىرىلىپدۇرلەر، ھالا ئول كالا باردۇر. ئەگەر خاھلاساڭ ئانى كەلتۇرەي، تا كۆرگەيسەن.» پادىشاھ ئەيدى: «ساڭا تەئەججۇب كۆرۈندىمۇ؟» ئول ئەيدى: «ئارى، مەن ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە ئىمان كەلتۇردۇم ۋە ئاڭا پىنتىم.» بەس، پادىشاھ بۇ سۆزنى ئىشتتى ئەرسە، تىلىنى كەستۇردى. بۇ ۋاقىئە شەھەردە فاش بولدى. ئول كۈن تۆرت مىڭ كىشى ئىمان كەلتۇردى. بەس، پادىشاھ ئاگاھ بولۇپ، مىڭ كىشىنى گۈنا - گۈن ئەزابلار بىرلە ئۆلتۇردى.

بەس، پادىشاھ بىر كۈن سارايدا ئولتۇرۇر ئەردى، قاشىدا ئون تۆرت كىشى كۈرسىدا ئولتۇرۇر ئەردى. ئاندا ياغاچ جاملار بار ئەردى. بۇلاردىن بىرى جىرجىس ئەلەيھىس. غە ئەيدى: «ئەگەر خۇدايىڭنىڭ قۇدرەتى بولسە، بۇ ئولتۇرغان كۈرسىلەرنىمىزنى ھەر قايسىنى ئۆز جانىبىدىن دەرەختلەر ياشارتىپ، مىۋەلەر پىشسۇن؛ تاكىم ساڭا ئىمان كەلتۇرگەيمىز.» ئەيدىلەر:

«ئاندا‌غ نەرسەنى تىلەرسەنكىم، خەلققە دىشۋار، خالىقى ئالەم مۇنداغ قىلماقتە مۇختار.» بەس، دۇئا قىلدىلەر ئەرسە، ئول ياغاچلار تەمام ياشاردى، بەرگ - يافراغ چىقاردى، ھەر قايسى ئۆز ئەسلىدىن مۇھەلەر چىقاردى. پادىشاھ ئەيدى: «بۇ جادۇغە كىشى بەرابەر كەلمەس دەر ئەردى.» ئول كىمەرسە ئەيدى: «ئەي پادىشاھ مۇنى ماڭا بەرگىل، تا مەن ئەزابلار قىلغايمەنكى، مۇندىن كېيىن جادۇگەرلىك قىلماغاي.» بەس، چىقىپ روينەدىن چوڭ ۋە ئىچى كەڭ كالا سۆرەتى ئەتتۇردى، ئىچىگە گۇگۇرد توشقاردى، ئاڭا قورغۇشۇن - قەلىيە سالدى. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى ئىچىدە قويۇپ، ئاستىغە ئوت يافتى. ئۇچ كېچە - كۈندۈز قىزىتتى ئەرسە، ئول نەرسەلەر كۆيۈپ - ئېرىپ، گۇداز بولدى. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە ئازار يەتمەدى. ئول سائەتدە شامال چىقتى، ھىرقارا بۇلۇت پەيدا بولۇپ، ئاسماندىن ئوت ياغدى؛ ھەيبەتلىك بوران چىقتى، ھەۋا گۇركۇرەپ، ئوتلار چاقنىپ، جەھان قاراڭغۇ بولدى. بەس، ئۇچ كېچە - كۈندۈز مۇنداغ بولدى ئەرسە، ھەيران بولدىلەر. بىلمەدىلەركىم نەۋاقىئ بولغۇسدۇر. بەس، ھەق تەئالا ھەزرەتى مىكائىل ئەلەيھىس. نى ئىبەردى، تا ئول سۆرەتنى كۆتەرىپ يەرگە ئۇردىلەر، بىر ئاۋاز چىقتىكىم، تەمام شام خەلقى ئىشىتتىلەر ۋە ھەمە ئىشتىكەنلەر بىھۇش بولدىلەر. ئول سۆرەت سىندى ئەرسە، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. سەلامەت چىقىپ، پادىشاھنىڭ قاشىغە كېلىپ تۇردىلەر. ھەۋا ئاچىلدى، ئافتاب چىقتى. ئول پادىشاھ خەلقى بىرلە ھۇشىغە كەلدى ئەرسە، ئەيدى: «ئەي جىرجىس ئەلەيھىس.، بىلمەسمەنكىم، بۇ ئىشلارنى سەن قىلدىڭمۇ يا خۇدايىڭ قىلدىمۇ؟ ئەمدى، دۇئا قىل، بۇ گۆرىستاندا‌قى ئۆلۈكلەر تىرىلسۇن ۋە بىزگە سۆزلەسۇن، ساڭا گۇۋاھلىق بەرسۇن تاكى دىنىڭ تەمام بولغاي.» ئاندا بىر قەدىم گۆرىستان بار ئەردى. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر ئەرسە، ئون يەتتە كىشى تىرىلىپ كەلدى: توققۇزى ئەر، بەش مەزلۇم، ئۇچ كىچىك بالا. بۇلار ئاراسىدا بىر كىشى بار ئەردى. پادىشاھ ئاڭا ئەيدى: «ئاتاڭ نەدۇر؟» ئەيدى: «ئاتىم نوبىل.» يەنە سورىدى: «قاچان ئۆلگەن ئەردىڭ؟» ئەيدى: «پالان زەماندا.» ھىساب قىلدىلەر تۆرت يۈز يىل بولۇپدۇر. ئول كافىر ئەيدى: «ھىچ ئەزاب قالمادىكىم ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە قىلدۇق. مەگەر

ئاچلىق ئەزابى قىلمادۇق.» بەس، پادىشاھ بۇيرۇدىكىم، بىر پىرى زەننىڭ ئۆيىگە مەھبۇس قىلدىلەركىم، ئاندا نە تەئام بار، نە شەراب. بەس، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. سوردىلەركىم: «ھىچ تەئام بارمۇ؟» پىرى زەن ئەيدى: «ھىچ نەرسە يوقدۇر.» يەنە ئەيدىلەر: «خۇدانى بىلۇرسەنمۇ؟» ئەيدى: «بىلۇرمەن.» ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئىمان ئەرز قىلدىلەر، پىرى زەن ئىمان ئەيتتى. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر. ئۆينىڭ بىر تۆرگۈگى بار ئەردى، ئول ياشارىپ، بەرگ-يافراغلار چىقارىپ، ئەنۋاۋ تۇرلۇك مىۋەلەر زاھىر بولدى. ئو مىۋەلەردىن يىدىلەر. ئول تۆرگۈك ئۇلۇغ دەرەخت بولدى. نەچەند كۇن ئۆتتى ئەرسە، بىر كۇن پادىشاھ ئول يەر بىلە ئۆتتى، ئول دەرەختنى كۆردىكىم، ئەيدى: «مۇنداغ سەبزە خۇررەم دەرەخت كۆرگەنىم يوقدۇر.» ئەيدىلەر: «ئول جادۇ بۇ ئۆيدەدۇركىم، بۇ دەرەختنى ئول ئۇندۇرۇپدۇر، ئۆي ئىگەسى بىلە مىۋەسىنى يەيدۇرلەر.» پادىشاھ بۇيرۇدىكىم: «ئول ئۆينى ۋەيران قىلىڭلار، ئول دەرەختنى يۇلۇپ ئاتىڭلار!» بەس، كافىرلار قەسد قىلدىلەركىم، دەرەختنى يۇلغايلەر، دەرھال قۇرۇپ ئىلگەركى ھالىغە كەلدى. كافىرلار قوللارىنى يىغدىلەر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى ئالىپ چىقتىلەر. ئول پىرى زەننىڭ بىر ئوغلى بار ئەردىكىم، كۆز ۋە قۇلاقسىز، ئاياغسىز. ئول پىرى زەن ئەيدى: «يا جىرجىس، دۇئا قىل. تاكىم بۇ ئوغۇل تەندۇرۇست بولغاي.» بەس، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. دۇئا قىلدىلەر، يەنە تەندۇرۇست بولدى. ئاندىن، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى پادىشاھ قاشىغە ئالىپ باردىلەر. ئول پادىشاھنىڭ بىر ئەرابەسى بار ئەردىكىم، قىرىق ئادەم تارتار ئەردى؛ ھەر يەرگە بارسە، رەخت - مەتائلارنى ئاڭا قويارلەر. بەس، بۇيرۇدىلەركىم، ئول ئەرابەنىڭ غەلتەكىگە پىچاق، نەيزە، شەمشەر ۋە ھەرنەۋئ ھەربە باغلادىلەر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى مىخلار قاقىپ يەرگە بەركىتتىلەر. ئول ئەرابەنى ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نىڭ ئۆزەلەرىدە يۇرۇتتىلەر، تاكىم تەمام ئەئزالەرى رىزە-رىزە بولدى، ئول ئەئزالەرىنى كۆيدۇردى؛ بەئزى كۆللەرىنى ساۋۇردىلەر، بەئزىنى دەريا غە قويدىلەر. بەس، خۇداي تەئالا شامالغە فەرمان قىلدىكىم، تەمام كۆللەرنى يىغدى. ئۆلار كۆرۇپ تۇردىلەر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئول كۆلدىن تىرىلىپ كەلدىلەر. ئول خەلق

بىرلە پادىشاھنىڭ قاشىغە كەلدىلەر ئەرسە، پادىشاھ قورقتى. ئۇلاردىن سوردىكىم: «نېچۈك ۋاقىڭ بولدى؟» ئۇلار بەيان قىلدىلەر ئەرسە، ھەيران بولدىلەر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە ئەيدى: «ئەگەر خەلقلەر سېنى ماڭا غالىب كەلدى دىمەسە ئەردى، مەن ساڭا ئىمان كەلتۈرۈر ئەردىم. ئەمدى، سەن مېنىڭ بىرلە ئىش قىلغىل تاكىم سەن ۋە مەن ھەم خەلاس بولغايمىز.» ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەيدىلەركىم: «نە تىلەرسەن؟» ئەيدى: «بۇتخانەگە كىرگەيسەن. ئول ئەفلونكىم بۇتلارنىڭ ئۇلۇغىدۇر، مېنىڭ فەرمانىمنى تۇتۇپ، ئاڭا بىر سەجدە قىلغايسەن، تا مەن سېنىڭ خۇدايىڭغە ئىمان كەلتۈرۈپ، دىنىڭغە كىرگەيمەن. خەلق سېنى ماڭا غالىب كەلدى دىمەگەيلەر.» ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئەيدىلەر: «رەۋا بولغايكىم، ئول بۇتخانە ۋە بۇتلاردىن مۇئجىزە كۆرسەتكەيمەن، تاكىم ئانىڭ بىرلە خۇدا ئەمەسلىكىنى بىلگەيلەر.» بەس، پادىشاھ بىسيار شاد بولدى، يۈز - كۆزلەرىگە سۆيدى. ئەيدى: «بۇ كېچە مېنىڭ بىرلە بولغىل، تاكىم تاڭلا بۇتخانەغە بارغايمىز.» بەس، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئول كېچە پادىشاھ بىرلە بولدىلەر. بۇ خەبەر شەھەردە فاش بولدىكىم، تاڭلا ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. پادىشاھنىڭ بۇتىغە ئىمان كەلتۈرۈر ئەرمىشلەر. بىسيار خەلقلەر مۇسۇلمان بولغان ئەردىلەر ئاشكارا ۋە پىنھان، ھەمە غەمكىن بولدىلەر. بەس، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئول كېچە پادىشاھنىڭ ئۆيىدە نەمازغە تۇردىلەر، بەلەند ئاۋاز بىرلە قىرائەت قىلدىلەر؛ ئۇلەردەك خۇش ئاۋاز يوق ئەردى. ئەرتەسى تەمام شەھەر خەلقى بۇتخانەنىڭ ئىشىكىگە يىغىلدىلەر. تا كۆرگەيلەر ئىش نە يەرگە يېتەر. ئول پىرى زەنكىم ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. ئانىڭ ئۆيىدە بولغان ئەردىلەر. ئىشتىتىلەر: پادىشاھ ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى مال - ئەمۋال بىرلە فىرىقتە قىلىپ دىنىنى ئالىپدۇر، بۇگۈن بۇتخانەگە بارىپ بۇتىغە سەجدە قىلدۇرۇر. بەس، ئول پىرى زەن بىسيار غەمكىن بولدى. ئول ئوغلىنىڭ ئاياغى ھۇنۇز ساقايماب ئەردى. بوينىغا مىندۇرۇپ، ئاندا كەلدى. پادىشاھ ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. بىرلە كەلدىلەر، بۇتخانەگە كىردىلەر. ئول پىرى زەننىڭ ئوغلىنىڭ دەرھال ئىلىك - ئاياغى ساقايدى ۋە ئاناسىنىڭ بوينىدىن تۇشۇپ، بۇتخانەگە كىرىپ، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نىڭ ئالدىلەردە تۇردى. ئۇلەر تانۇپ

ئەيدىلەر: «بۇ بۇتلارنى چىرلاغىل.» ئول ئوغۇل ئەيدى: «ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. سىزلەرنى چىرلايدۇرلەر! ئول خۇداۋەندىكى سىزلەرنى ئافەرىدە قىلىپدۇر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نىگ ئالدىغە كېلىڭلار!» بەس، ئول ئۆيدە يەتمىش بىر بۇت بار ئەردى، ھەمەسى ئالتۇن - كۈمۈش كۈرسىغە قويۇغلۇغ؛ ھەمەسى كۈرسىدىن تۇشتى، يەر يۇنتتى. پادىشاھ تەمام خەلق بىرلە كۆردىلەر. ئول پادىشاھ ئەيدى: «ئەي جىرجىس، ماڭا قىرىپ بېرىپ، خۇدايىمنى ھىلاك قىلدىڭ.» ئۇلار ئەيدىلەر: «مەن مۇنى قەسد بىرلە قىلدىم. تا بىلگەيسەنكىم، بۇلار خۇدا ئەمەسدۇركىم، نە سەندىن ۋە نە ئۆزىدىن ھىچ زەرەر ۋە مەنفەئەت يەتكۈرەلمەس.» بەس، ئول مەزلۇم ئىمانىنى ئاشكارا قىلدى ۋە ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، ھىچ ئەجايىب ئىشلار قالمادىكىم ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. دىن كۆردۈڭ. ئەمدى دۇئا قىلۇركىم سېنى ئول بۇتلارىڭدەڭ يەر يۇتەر. ئەمدى نېچۈكدىن ئىمان كەلتۈرمەسسەن.» بەس، ئولكى مۇسۇلمانلار شاد بولدىلەر، ئىمان ئىسلاملەرنى ئاشكارا قىلدىلەر. بەس، تۆرت مىڭ كىشى ئىمان كەلتۈرگەن ئەردىلەر. پادىشاھ ئول مەزلۇمگە ئەيدى: «يەتتە يىلدۇركىم، بۇ جادۇ چەندان مىكر - ھىلەلەر قىلىپ، مېنى قىرىقتە قىلالمادى. سەن بىر كۆرمەڭ بىرلە قىرىقتە بولۇپسەن.» بەس، ئانى ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. نى باغلاغان ياغاچغە باغلاپ، تۆمۈر تارغاقدا ئەزاب قىلدىلەر. ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. مۇناجات قىلىپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، مەن بەلاغە سەبر قىلدىم، سەن ماڭا سەبر كەرامەت قىلدىڭ. ئەمدى تىلەرمەنكىم، ماڭا دەرەجەئى شەھادەت بەرسەڭ ۋە يەنە ئۆلمەكنىڭ ئاخىرى بۇدۇركىم، ۋەئدە قىلىپ ئەردىڭ. بۇ خەلقلەر يالغانچى بىلدىلەر، ساڭا ئىمان كەلتۈرمەدىلەر. بۇ دۇشمەنلەرنى ئالدىمدا ھىلاك قىلغىلكىم ماڭا زۇلۇم - ستەم قىلدىلەر. پەرۋەردىگارا، مەندىن كېيىن ھەركىم بىر بەلايغە ۋە بىر غەمگە گىرىفتار بولسە، سېنىڭ ئۇلۇغلۇقۇڭنى ياد قىلىپ، دۇئا قىلسە، مېنىڭ رەھمەتىم ۋە شەفائەتىم بىرلە ئانى شاد - مەسرۇر قىلغىل. مېنى قايداغ خەلاس قىلدىڭ ئۇلارنى ھەم خەلاس قىلغىل!» بەس، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. دۇئانى تەمام قىلدىلەر، بىر بۇلۇت پەيدا بولدى، ئول كافىرلارنىڭ ئۆزەسىدە كېلىپ تۇردى؛ ئۇلارغە ئوت يافدۇردى ئەرسە، ھەزرەتى جىرجىس ئەلەيھىس. غە شەمشەر ئۇردىلەر، ئول

پىرى زەننى ھەم ئۆلتۇردىلەر. ئاندىن ئول كافىرلار تەمام كۆيدىلەر. ئول ئوغۇردا تۆرت مىڭ مۇسۇلمان ھازىر ئەردىلەر.

مۇندىن كېيىن تايىق پادىشاھلارى تەمام بولدى ئەرسە، ئەردەشىر بابەك پادىشاھ بولدى.

دەستان
قىسسەئى ئەردەشىر بابەك

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئىسكەندەر زەماندىن تۆرت يۈز يىل ئۆتتى، تەرسالار قولىدا بەش يۈز يىگىرمە ئۈچ يىل، مۇغلار ۋەقتىدە ئىككى يۈز ئاتمىش ئالتە يىل ئۆتتى ئەرسە، ئەردەشىر بابەك خۇرۇج قىلدى. تەمام مەملەكەتلەرنى ئالدى. ئول زەمىنى پارىسدا ئەستەرەخ ئاتلىغ بىر كەنتدىن ئەردى. بەھمەننىڭ پەرزەندلەرىدىن، ئەردەشىر بىننى مەھرەس بىننى ساسان بىننى ئەل - ئەسغەر بىننى مەھرەش بىننى بەھمەن بىننى ئىسفەندىيار بىننى گوشتاسىب بىننى لەھرەسىب بىننى نەسخەدىن. (مۇندا ئالتە ۋەرەق يوق ئىكەن. مۇنىڭ ئىچىدە قىسسەئى ئەردەشىردىن كېيىن قىسسەئى شاھۇر ھەم بارئىكەن) شاھۇر-ئەردەشىرنىڭ ئوغلى، شاھۇر ئوتتۇز بىر يىل پادىشاھ بولدى، ئاندىن ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى ھورمۇز تەختىغە ئولتۇردى.

دەستان
قىسسەئى ھورمۇز

مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇرلەركىم، شاھۇر ئۆز ۋەقتىدە ھورمۇزنى پادىشاھ قىلدى، چۇن ئاتاسىنىڭ ماتەمىنى تۇتۇپ، نەچەند كۈن ئۆتۈپ ئەردى؛ تەختىغە ئولتۇردى، باشىغە تاج قويدى. تەمام مەملەكەت ئاڭا مۇقەررەر بولدى. ھورمۇزنىڭ بىر قولى بار ئەردى، يەنە بىر قولىغە سەبەب ئول ئەردىكىم، ئەردەشىر تايىق پادىشاھلارىغە قەھر قىلۇردا، شاھۇرنى لەشكەرىغە باش قىلىپ ئىبەردى. بەس، بىر شەھەرگە باردىلەركىم، ئانى ئەردەشىر جورە ئاتارلەر. ئول شەھەرنىڭ پادىشاھى بىرلە جەڭ قىلدى؛ ئاخىر

تۇتۇپ كەلتۇردىلەر، ئاتى مەھرەك ئەردى. مۇنەججىملەر ئەيدىلەر: «مۇنىڭ نەسلىدىن بىر فەرزەند بولۇركىم، سېنىڭ مۇلكۈڭ ئاڭا قالۇر.» بەس، ئەردەشىر ئانى ئۆلتۈردى؛ ھەمە ئەۋلادىنى تاپىپ، تەمام چوڭ - كىچىك ئەر - مەزلۇم ھەمەسىنى ئۆلتۈردى، تاكىم ئەمىن بولدى. بۇ مەھرەكنىڭ ئون ئىككى ياشىدا بىر قىزى بار ئەردى، قاچىپ شەھەردىن چىقىپ، بىر قويچىلارنىڭ چادىرىغە باردى ۋە ئەيدى: «مەن پادىشاھ مەھرەكنىڭ قىزى ئەردىم، ئەردەشىردىن قاچىپ كەلدىم.» بەس، قويچىلارنىڭ بىرى ئەيدى: «مېنىڭ قىزىم بولۇڭ» دەپ، ئۆيگە ئالىپ كىردى. فەرزەندلەرى بىرلە فەرۋەرىش قىلدى. ئول بېنەھايەت خۇشروي ئەردى. بەس، تۆرت - بەش يىل ئۆتتى ئەرسە، بىر كۈن شافۇر شىكارغە چىقىپ، سىپاھ ۋە لەشكەردىن ئاجراپ، تەشنەلىككە ئالدىراپ، ئول قويچىلارنىڭ چادىرىغە كەلدى. سۇ تىلەدى ئەرسە، مەھرەكنىڭ قىزى سۇ ئالىپ چىقتى. شافۇر ئول قىزنى كۆرۈپ ھەيران قالدى؛ ئانىڭ جەمال تاماشاسىدا تەشنەلىكى قاندى. ئول قويچىغە ئەيدى: «بۇ كىمنىڭ قىزىدۇر؟» ئەيدى: «مېنىڭدۇر.» شافۇر ئاندا توختادى، تەمام سىپاھ - لەشكەرى ئاندا يىغىلدى. ئاندىن قويچىغە ئەيدى: «بۇ قىزىڭنى ماڭا بەرگىل.» قويچى بىلدىكىم پادىشاھ شافۇردۇر. ناچار بەردى. شافۇر ئانى شەھەرگە ئالىپ باردى. ياخشى لىباسلار، زەرۇ زىۋەر، دۇرر - گەۋھەر بىرلە ئارايىش بەردىكىم، سۇفەتكە راست كەلمەس. ئانىڭ بىرلە نەچەند روزگار ئۆتتى ئەرسە، بار ھامىلە بولدى. نەھايەت ئىھتىيات ۋە رېئايە بىرلە تۇتار ئەردى. چۇن مۇددەت ھەملى يەتتى ئەرسە، ئوغۇل تۇغدى، ئاڭا شاھ ھورمۇز ئات قويدى. ئەردەشىرگە خەبەر قىلدىلەر ئەرسە، بىسيار شاد بولدى. ئەمما بىلمەس ئەردىكم، ئاناسى كىمدۇر. بەس، بىر كۈن ھورمۇزنىڭ ئاناسى شافۇرغە نازى دىماغ قىلدى. شافۇر ئەيدى: «نېچۈكدىن تەكەببۇر قىلاسەن؟ بىلمەسمۇسەنكىم. پادىشاھلارنىڭ ئالدىدا باي بەچچەلەرنىڭ ئەھۋالى نېچۈكدۇر؟» ئول قىز ئەيدى: «مەن ھەم پادىشاھزادەدۇرمەنكم، مەھرەكنىڭ قىزىدۇرمەن.» بەس، ۋاقىئەنى بەيان قىلدى ئەرسە، شافۇر فەرىشان بولدى. بىلدىكم ئەردەشىر ئاڭلاسا دەرھال ئۆلتۇرۇر دەپ، ئانى ئەردەشىردىن پىنھان تۇتتىلەر. بەس، ھورمۇز بەش ياشغە كىردى، ئەردەشىرغە كۆرسەتمەدىلەر. قەزارا، بىركۈن ئەردەشىر

شىكاردىن يانىپ، شافۇرنىڭ سارايىغە تۇشتى، ھورمۇز ئويناپ يۈرۈر ئەردى. ئەردەشىر ئەيدى: «بۇ كىمدۇر؟» شافۇر ئەيدى: «پادىشاھنىڭ بەندەزادەسىدۇر.» ئەردەشىر ئالدىغە چىرلاپ، بىسيار يۇزىگە قاراپ ئەيدىلەر: «راست سېنىڭ ئوغلۇڭدۇر، ئەيغىل ئاناسى كىمدۇر؟» شافۇر تەئزىم قىلىپ ئەيدى: «ئول خەتايىكى مەن قىلىپ ئەردىم، ئەمدى پادىشاھغە راستىنى ئەيتۇرمەن. شەرتىكى، ئۆلتۈرمەسەلەر. ئەگەر ئۆلتۈرمەك لازىم بولسە، مېنى ئۆلتۈرۈپ، ئاندىن ئۆلتۈرسۇنلەر.» ئەردەشىر ئاند ئىچتىكىم: «ئۆلتۈرمەگەيمەن.» شافۇر ۋاقىئەنى بەيان قىلدى. ئەردەشىر ئەيدى: «ئەي ئوغلۇم، مەن بىسيار شاد بولدۇم، بىر ئالىمنى ئۆلۈمدىن ئازاد قىلدىڭكم، مۇنەججىملەر ئەيتىپ ئەردىلەركىم، مەھرەكنىڭ نەسلىدىن بىر فەرزەند بولۇر، سېنىڭ مۇلكۈڭ ئاڭا قالۇر. مەن گۇمان قىلىپ ئەردىمكى بىگانە بولغاي. بەس، ئانىڭ نەسلىنى ئۆلتۈرۈپ ئەردىم. ئول مۇنەججىملەرنىڭ سۆزى يالغان بولدى دەپ، ئۇلارنى ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلىپ ئەردىمكى، ئەلھەمدۇلىللاھكىم سەندىن بولۇپدۇر، مۇلكۈمغە سەزاۋاردۇر.» بەس، ئەردەشىر ھورمۇزغا بىسيار ئىنئاملار قىلدى. چۇن، ئەردەشىر ئۆلدى ئەرسە، شافۇر تەختغە ئولتۇردى. ھورمۇزنى خوراسانغە ئىبەردى. بەس، ئون يىل ئاندا تۇردى ئەرسە، لەشكەر بىسيار يىغىلدى؛ ھېنەھايەت مال - ئەمۋال ھاسىل قىلدى. خەلق ھەسەد قىلىپ، شافۇرغە «لەشكەر يىغىپ، سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلماق ۋە مۇلۇكنى سەندىن ئالماق قەسد قىلدى»، دەپ يەتكۈردىلەر. شافۇر بۇ سىرنى پىنھان تۇتتى، ئەمما فىكر - ئەندىشە تەدبىر قەسدىدە ئەردى. بەس، ھورمۇزغە كەلسۇن دەپ كىشى ئىبەردى. ھورمۇز بۇ خەبەرنى ئېشىتىپ، بىر قولىنى كېسىپ شافۇرغە ئىبەردى. چۇنكىم، ئەجەم خەلقى ئەيبناك بولسە، ئول پادىشاھ بولالماس ۋە ئانى پادىشاھ قىلماس ئەردىلەر. نامە ئىبەردىكىم: «مەن ئېشىتتىم، پادىشاھغە مېنى پادىشاھلىق تەمەئىدە دەپ يۇتكۈرۈپدۇرلەر. مەن ھەرگىز مۇنداغ ئىشلارنى قىلغان ئەرمەسدۇرمەن، سەندىن كېيىن ھەم پادىشاھلىق ئۈمىد تۇتماسمەن. بۇ قولۇمنى كېسىپ، ئۆزۈم ئەيبلىق قىلدىم، تا ساڭا مەئلۇم بولغايكىم، مەملەكەتكە لايىق ئەمەسدۇر. ھەركىمنى ئىختىيار قىلساڭ، ئانى تەئىن قىلغىل. ئاندىن دەرگاھىڭغە بارغايمەن.» شافۇر بۇ نامەنى كۆرۈپ، بىسيار فەرىشان بولۇپ،

كۆڭلى بېنەھايەت ئۆرتەندى. نامە ئىبەردىكىم: «ئەردەشىر ئۆزىنىڭ روھىغە ئاند ئىچتىكىم، ئەگەر ئۆزۈڭنى پارە - پارە قىلساڭ ھەم بۇ مۇلكۈمنى سەندىن ئۆزگەگە بەرمەسمەن. سېنى ۋەلى مۇتەسەددى قىلۇرمەن. مۇندا كەلگەيسەن.» ھورمۇز ئاتاسى دەرگاھىغە كەلدى. ئاتاسى ئۆلدى ئەرسە، تەختغە ئولتۇردى. داد - ئەدل قىلدى. ئاتاسى ۋەقتىدە قىلەرنى ئۆز ئورنىدا قويدى. ئەيدى: «رەسم - تەرىقە ئىكىم، ئاتامنىڭ ۋەقتىدە قىلۇر ئەردىكلار ئانداغ قىلىڭلار.»

ئەمەلدارلاردىن نوئمان بىننى مۇنزەر بىننى ئىمران بىننى ئەددىنى ئەردەشىر ئەرەبكە ئەمىر قىلىپ ئەردى. چۈنكى ئەردەشىر ئۆلدى ئەرسە، شاھۇر ھەم ئانى قويدى. شاھۇر سەككىز يىل پادىشاھ بولدى. ئۆمەر بىننى ئەددى ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى مۇنزەرنى ئاتاسىنىڭ ئورنىدا قويدى ۋە ئەيدى: «مەن ھەم ئاتام قىلغاننى قىلۇرمەن.» ئول ئۈچ يىل پادىشاھ بولدى، ئاندىن بۇ ئۆلدى. ھورمۇز تەختغە ئولتۇردى. ئەرەب پادىشاھلىقىنى مۇنزەرنىڭ ئوغلى نوئمانغە بەردى. ھورمۇز بىر يىل پادىشاھ بولدى ئەرسە، ئۆلدى. ئوغلى بەھرام پادىشاھ بولدى.

دەستان
قىسسەئى بەھرام بىننى ھورمۇز

بەس، بەھرام تەختغە ئولتۇردى ئەرسە، ھىچ ئىشغە تەغىير بەرمەدى. نوئمان بىننى مۇنزەر ئەرەب دىنىدىن يانىپ، تەرسا ۋە بۇتپەرەست بولدى. ئەرەبدە ئون تۆرت يىل پادىشاھلىق قىلدى. ئەجەم پادىشاھلاريدىن تۆرت پادىشاھنى ئۆتكەزدى: ئەۋۋەل شاھۇرنى، ئاندىن ھورمۇزنى، ئاندىن بەھرامنى. بەھرام بېنەھايەت ئاقىل، ھەلىم ۋە دانىشمەند پادىشاھ ئەردى، ئۆلدى ئەرسە، خەلق بىسيار غەمكىن بولدىلەر. ساماندىن مانى ئاتلىغ بىر كىمەرسە، زەنا دېقەدىن، شاھۇر زەماندا كېلىپ تۇرغان ئەردى، ئاڭا بىسيار خەلق تابىئ بولغان ئەردى. ھورمۇز زەماندا ھەم شول تەرىقەدە قىلغان ئەردى. بەھرام ۋەقتىدە ئاناڭ باتىللىغى زاھىر بولۇپ، بەھرام ئانى تۈتۈپ

ئۆلتۈرۈپ، تېرەسىگە سامان تىقىپ، دەرۋازىلەرگە ئاستۇرۇپ، تابىئ بولغانلارنى تاپىپ، ئۆلتۈردى، تاكىم ئۇلاردىن ئارىدى.

بەھرام ئون يىل ئۈچ ئاي پادىشاھ بولدى. ئاندىن ئۆلدى. ئوغلى بەھرام ئورنىدا ئولتۈردى.

دەستان
قىسسەئى بەھرام بىننى بەھرام

ھورمۇز بىننى شاپۇر قاچانكىم شاپۇرنىڭ تەختىغە ئولتۈرغانى ئالەمدە مەشھۇر بولدى ئەرسە، پادىشاھى تۈركى، روم ۋە ھىند ئىشتىپ ئەردىلەر: ئەجەم مۇلكى زايىئدۇركىم پادىشاھ يوقدۇر، بۆشۈكدەگى گۆدەكنى پادىشاھ قىلمىشلەر؛ ئول قاچان چوڭۇپ مۇلۇكدارلىق قىلۇر؛ مەئلۇم ئەمەسدۇركىم چوڭۇغۇنچە مۇلۇك قولىدا تۇرار يا يوق. بەس، ھەر تەرەفدىن پادىشاھى ئەجەمغە قەسد قىلدىلەر. ھەرىيەركىم ئول پادىشاھلارغە ياۋۇق ئەردى، ئالدىلەر. ئەرەب پادىشاھلارىنىڭ ئۆزگەدىن زىيادە ئەردى، چۈنكى ياۋۇقراق، ئاچ ۋە نامرادراق ئەردى. بىر جەمەئى ئەرەبلەر ھەر قەبىلەدىن يىغىلىپ، پارسىغە كەلدىلەر؛ خەلقنى تالان - تاراج قىلىپ، قويلارىنى ئالىپ ياندىلەر. ھېچكىم مەنئ قىلمادى. ئول كىمەرسەئىكى، ئەقىل - فەراسەت زاھىر بولدى. ئول ئەردىكىم، شاپۇر بىر كېچە ئۆگزەدە ياتىپ ئەردى. سەھەر ۋەقتىدە خەلقلەرنىڭ غەۋغاسى ئىشتىلدى. ئەيدى: «بۇ نە ماجرادۇر؟» ئەيدىلەر: «خەلق ئەيدىلەر: خەلق كۆبرۈكدىن ئۆتەردە، بىر تەرەفدە ئول تەرەفدىن ۋە يەنە بىر تائىفە بول تەرەفدىن كىرەرلەر. ئىككىسى قاۋۇشغاندا ئىزدەھام بولۇپ، غەۋغا قىلۇر.» شاپۇر ئەرتەسى ۋەزىرنى چىرلاپ ئەيدى: «يەنە بىر كۆبرۈك سالدۇرغىل، تا بىركۆبرۈكدىن بۇيان ئۆتكەيلەر، تا ئەنكى ئىزدەھام بولماغاي.» خەلق بۇ ئەقىل - فەراسەتكە ۋە ئىمتىيازىغە شاد بولدىلەر. ئول كۈن ئاخشامغە كۆبرۈك سالىپ تەمام قىلدىلەر. خەلق ئىككى كۆبرۈكدىن ئۆتتىلەر ئەرسە، ئىزدەھام ۋە غەۋغا بولمادى.

شاپۇر چوڭ بولغۇنچە، ۋەزىر مەملەكەت ئىشىدىن ئەرزە قىلىپ تۇرار

ئەردى، ئول بىلىپ، ئىشنى تەدبىر بىلە پۈتكەزىپ تۇرار ئەردى. بىر كۈن ئەرز قىلدىكىم: «بۇ مەملەكەتنىڭ ئەترافىدا ئولتۇرغان لەشكەر، تەمام دۈشمەنلەركىم ئەرەب، روم ۋە تۈركلەر قاشىغە ئۆز مەنزىلىنى تاشلاپ كېتىپدۇرلەر. دۈشمەنلەر ئۇلارنىڭ ئورنىدا پادىشاھلىق قىلىپ، مۇلۈكنى ۋەيران قىلىپدۇر.» شاھۇر ئەيدى: «غەم يىمەگىلكىم، ئىشى ئاساندۇر، ھەر قايسىغە بىرەر نامە ئىبەرگىلكىم، مەن ئاڭلادىم، چەندان يىللاردىن بېرى سىزلەرنىڭ شەھەرىڭلار دۈشمەن ئىلكىدە قالىپدۇر؛ سىزلەرنىڭ ھەم شەھەرىڭلاردىن ھەر تەرەفكە كېتىپدۇر، دۈشمەن قاشىدا تۇرۇپدۇر. ھەركىم سىزلەردىن ئۆز شەھەرىنى ئىختىيار قىلسە، ئاڭا ئىجازە بەردىمكىم كەلسۇن؛ ھەركىم ئاندا تۇرۇپ قالسە ئاڭا تەدبىر قىلىپ ئۆز ئورنىدا كىشى قويۇپ، ئاڭا ئىنئام - ئىھسانلار ئۆز خەزىنەمدىن بېرۇرمەن.» بەس، بۇ سۆزلەرنى ئىشتىپ، ھەمە لەشكەر - سىپاھلار تەھسىن قىلىپ، ئەيدىلەر: «پىرسالىمها تەدبىر قىلسە ۋە مەملەكەتدارلىقدا ھەرچەند تەجرىبە - ئازمۇدەلەر قىلغان بولسە ھەم مۇندىن زىيادە بولماس.» بەس، نامەلەر ئىبەردىلەر ئەرسە، تەمام سىپاھلارى ئۇياتىپ، شەرمەندە بولۇپ، كېلىپ مەھكەم تۇردىلەر. بەس، شاھۇر ئون ئالتە ياشغە كەلدى ئەرسە، سىلاھلار كىيىپ، سىپاھ ۋە رەئىيەلەرنى، ئۇلۇغ - كىچىكلەرنى يىغىپ ئەيدى: «ئاگاھ بولۇڭلاركىم، مەن ئاتا - ئەجدادىم مەزھەبىدەدۇرمەن؛ ئۇلار تەرىقەلەرنى مەھكەم تۇتارمەنكىم، مۇلۇك ئاباد قىلماق، داد - ئەدل قىلماق دۈشمەنلەرنى ئۆز مۇلكىدىن ئىخراج قىلماقدۇر. ئول دۈشمەنلەركىم ئەرەبدىن كېلىپ، پارىسدا فەسادلار قىلىپ، ئۇلارنى غارەت قىلىپدۇرلەر. مەن ئۇلارغە قەسد قىلىپدۇرمەن: بۇ لەشكەردىن مىلك كىشى كىفايەتدۇركىم، ئۆزۈم ئىختىيار قىلىپ ئالغايمەن؛ ئۇلار بىرلە پادىشاھلىقىمنى راست قىلغايمەن. ئۆز ئورنۇمدا خەلىفە قويغايمەن.» ھەمە خەلقلەر قويۇپ، شۇكرى سەنالار ئەيتىپ، ئەيدىلەركىم: «ھەزرەتىڭ بارماغايسەن. سىپاھ - لەشكەر ۋە مۇتىئ فەرماندار سەردارلار باردۇر، ئۇلارنى بۇيرۇساڭ، ئۆزۈڭ تەختدە بەرقەرار تۇرساڭ، تاكىم ئول سىپاھلار ھەر ئىشنى تۇگەتكەيلەر.» قەبۇل قىلمادى. مىلك كىشىنى ئىلغادىكىم، ھەر قايسى بەش يۈز كىشىگە تەقابۇل بولۇر ئەردى، بۇ يۈزمىلك كىشىدۇر. بەس، ئەيدى: «سىزلەرگە غەنىمەت ئالماقنى ھەرام قىلدىم، تاكىم

ئۆزۈم بەرمەگۈنچە؛ قاچانكىم بىر گۈرۈھغە زەفەر تاپساڭلار ھىچ بىرىنى تىرىك قويماغايسىزلەر؛ پۈل - مالغە باقماغايسىزلەر.»

بەس، لەشكەرنى ئالىپ، پارىس شەھەرىگە يەتتى ئەرسە، ئانداقى ئەرەبلەرنى تەمام ئۆلتۈردى. ئاندىن بەھرەينگە باردى. ئاندا بەنى تەمىمدىن بەكر بىننى ۋايىل ۋە ئابدۈلقەيس بار ئەردى. ئۈلارنى ھەم ئۆلتۈرۈپ، ھىچكىم ئەمۋال ئالمادى. ئاندىن بادىيە بىرلە يەسرىب تەرەپكە يۈزلەندى. مەدىنىدە ھەركىمكى ئەرەبدىن ئەردى، ئۆلتۈردى. ھەر قۇدۇغكىم ئەرەب خەلقى سۇ ئىچەر ئەردى، ئانى تىندۇرۇپ، ئاندىن شام ۋە ھەلەپكە كەلدى. ھەر ئەرەبكىم ئاندا ئەردى، ئۆلتۈردى. شام - ئىراقنىڭ ئاراسىدا بىر بايابان بار ئەردى. ئاندا تۇرۇپ، بىر شەھەر بىنا قىلدى، ئاڭا بەرزەخ شافۇر ئات قويدى. ئەھۋازداقى خەلقلەرنى تالان - تاراج قىلىپ، مۇلۇكلەرنى ۋەيران قىلدى. ئاندىن يانىپ، پارىسغە كەلدى، ئاندا بىر شەھەر بەرپا قىلدى، ئاڭا شافۇر ئات قويدى. ئاندىن مەدايىنغە كەلدى. رومدا بىر پادىشاھ بار ئەردى، قۇستانتىندىن، ئاتى ئارمانۇس، ئىلگەرى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىدە ئەردى؛ كېيىن تەرسالىقنى تاشلاپ، بۇتپەرەستلىككە باشلاپ، روم خەلقىنى بۇتپەرەستلىككە بۇيرۇپ، تەرسالارنى ۋەيران قىلىپ ئەردى. بەس، شافۇر رومغە كېلىپ، بىر كەنارەدەكى مەملەكەتنى ۋەيران ۋە خەلقنى ئۆلتۈرۈپ، ئاندىن ئۆتتى ئەرسە، ئارمانۇس خەبەر تاپىپ، بېتەمام ئۆز تابىئىداقى شەھەرلەردىن لەشكەر يىغدى. ئەرەب خەلقىدىن قاچىپ قۇتۇلغانلار ھەمە رومدا ئەردىلەر. بېتەمام ئانىڭ قاشىغە كەلدى، شافۇر بىرلە جەڭ قىلىپ بارماقنە رۇخسەت تىلەدىلەر. ئىجازە بەردى ئەرسە، زەمىنى ئەرەبكىم بەھرەين، بادىيە، يەسرىب، شام ۋە ھەرشەھەرىكىم ئاندا شافۇر ئەرەبلەرنى ئۆلتۈرگەن ئەردى. بېتەمام كىشى ئىبەرىپ كىشى يىغدىلەر. بەس، ئارمانۇس روم - ئەرەب لەشكەرلەرى بىرلە ئاتلاندى؛ روم لەشكەرى يۈز مىڭ ئەردى، ئەرەبلەر ئەدەدىنى كىشى بىلمەس ئەردى. ئەرەبلەرنى لەشكەرگە مۇقەددىمە قىلدى. ئۆز كىشىدىن سەرھەڭ رومنى ئۆلارغە ھاكىم قىلدىكىم، ئاتى يوساس ئەردى. بۇلارنى يۈرۈتۈپ، ئۆزى روم لەشكەرى بىرلە ئارقەدىن يۈردى. ئۆلار ئىراق سەرھەدىغە يەتتىلەر ئەرسە، شافۇرغە خەبەر يەتتى. شافۇر قورقۇپ ھەيران بولدى. نەچەند كىشىنى جاسۇس ئىبەردى، تاكىم ئۆلارنىڭ

مىقدارىنى، سىلاھ - ياراغ ۋە ئىقتىدارلارىنى ئاڭلاپ كەلگەيلەر. ئۇلار بارىپ، مۇختەلىق خەۋەرلەرنى كەلتۈردىلەر. شافۇر مۇڭا قەنائەت قىلمايۋ، نەچەند مەھرەملەرى بىرلە ئۆزى باردى. قاچانكم لەشكەرگە ياۋۇق يەتتى ئەرسە، شافۇر ئون كىشىنى ئىبەردى. بەس، بۇلار ئەۋۋەل يوساسنىڭ لەشكەرىگە يەتتىلەر ئەرسە، بۇلارنى تۇتۇپ، يوساسغە كەلتۈردىلەر. ئۇلەر بۇلارنىڭ ھەر قايسىنى يالغۇز چىرلاپ، سۆز سوردى ۋە ئەيدى: «سىزلەر نە كىشىسىزلەر ۋە نە ئىشغە كەلدىڭلار؟ ئەگەر ئەيتساڭلار ئىھسان قىلۇرمەن. ئەگەر ئەتماساڭلار ئۆلتۈرۈرمەن. ئەگەر سەن ئەيتماساڭ يەنە بىر ھەمراھىڭ ئەيتۇر. مەن ئانى خاسلاردىن قىلىپ، سىنى ئۆلتۈرۈرمەن.» بەس، بۇ مىكر - سىياسەتلەر بىرلە بۇلارنىڭ بىرىگە ئىقرار قىلدۇردى. ئەيدىكىم: «بىزنى شافۇر جاسۇسلۇقغە ئىبەرىپ، ئۆزى پالانى يەردە قالدى.» بەس، بۇ ۋاقىئەدىن شافۇر ئاگاھ بولۇپ، لەشكەرىگە ياندى. يوساس يۇزمىڭ كىشىنى شافۇرغە ئىبەردى، بۇلار بارىب شافۇرنى تاپالماي، قاچىپ ياندى ئەرسە، يوساس ئول ئون كىشىنى يالغان ئەيتىپسەن دەپ ئۆلتۈردى. ئاندى، بارىپ بۇ ۋاقىئەنى ئارمانۇسغە مەئلۇم قىلدى. ئارمانۇس بېتەمام لەشكەرى بىر بولدىلەر، ھەمە ئەرەبلەر يىغىلدى. شافۇر بىرلە جەڭ قىلماقنى تىلەدىلەر: «تاكىم كىينەمىزنى ئالغايمىز. ئارمانۇس رۇخسەت بەردى. يۇز يەتمىش مىڭ ئەرەب كېلىپ، شافۇر بىرلە جەڭ قىلىپ، شافۇرغە شىكەست بەردى؛ بىسيار خەلقنى ئۆلتۈردىلەر ۋە ئەسىر قىلدىلەر. شافۇر تەيفۇر (تەسفون) دىن قاچىپ، ئىراقغە ياندى. ئارمانۇس كېلىپ، شافۇرنىڭ گەنج - خەزىنەسىنى ئالدى. بەس، شافۇر ئەتراف - جەۋانىبغە نامە ئىبەردىكىم، لەشكەر يىغىپ، ئارمانۇس بىرلە جەڭ قىلغاي، تاكىم جەڭ قىلىپ، ئارمانۇسنى قاچۇرۇپ، تەيفۇر ۋە مەدايىننى ئالدى. ئارمانۇس قاچىپ، دەريايى دىجلە لەبىگە تۇشتى. شافۇر لەشكەرىنى ئالىپ بارىپ، ئانىڭ بەرابەرىغە تۇشتى. بىر ئاي ئاندا بولدىلەر. ئاخىر، ئەلچىلەر يۇرۇتۇپ، سۇلۇغە كەلدىلەر. بىر كۇن نەمازدىگەر ۋەقتى ئەردى، ئارمانۇس ئۆز خاسلارى بىرلە ئايلانىپ، شافۇرنىڭ لەشكەرىنى سەرھىساب بارىپ تۇرار ئەردى. شافۇرنىڭ لەشكەرىدىن بىر پىرى مەرد كېلىپ، ئارمانۇسنىڭ قۇرساقىغە ئۇردى ئەرسە، ئاندىن يىقىلدى، ئۆلدى. بۇلار ھەيران قالدىلەر. ئەرتەسى تەمام لەشكەر يىغىلىپ، يوساسنى

پادىشاھ بولماقغە ئىتتىپاق قىلدىلەر. يوساس ئەيدى: «سىزلەر ئارمانوسنى تەرسالىقدىن چىقاردىڭلار. مەن مۇلكۈڭلارنى قەبۇل قىلماسمەن.» بۇلار تەمام ئاند ئىچتىلەر: «بىز ئاڭا زاھىرىدە تابىئ ئەردۇك، بىزنىڭ دىنىمىز تەرسالىقدۇر.» مۇلۇكنى قەبۇل قىلدى.

بەس، شافۇر ئاگاھ بولدىكىم، ئارمانۇس ئۆلۈپدۇر، گۈمان قىلدىكىم لەشكەر يانغاي. يەنە خەبەر يەتتىكىم يوساس پادىشاھ بولۇپدۇر. تەئەججۇب قىلدى. كىشى ئىبەردى. «ئەگەر پادىشاھ بولسە ۋە يا بىر سۆز ئاڭلاغۇچى ئۆلۈغى بولسە، ئەيغىل مۇندا كەلسۇن. ئەگەر سۇلۇھغە تۇرسە، سۇلۇھ قىلۇرمەن؛ ئەگەر جەڭگە قىلسە جەڭگە تۇرارمەن.» بەس، بۇ سۆزلەرنى ئىشىتتىلەرئەرسە، يوساس ئەيدى: «ئۆزۈم بارۇرمەن.» رومىلار ئەيدى: «مەئقۇل ئەمەسدۇر.» يوساس ئۇنامادى. رومىنىڭ ئۇلۇغىدىن سەكسەن كىشى بىرلە شافۇرغە يۇردىلەر. شافۇر خەبەر تاپىپ، شاد بولۇپ، ئەللىك كىشى بىرلە ئالدىغە چىقتى. بەس، بىر يەرگە تۇشتىلەر ئەرسە، ھەر ئىككىسى ئاتىدىن تۇشۇپ، ئاندا دېبا ـ ئەتلەسدىن بىساتلار سالىپ، بەرابەر ئولتۇردىلەر. شافۇر مەھازىر كەلتۇردى، شادلىق بىرلە يىدىلەر. ئەرتەسى شافۇر ئەيدى: «مېنىڭ كىچىكلىكىمدە ئەرەبلەر بىسيار بىئەدەبلىك قىلىپ، شەھەرلەرنى خەراب ۋە فەسادلار قىلغان ئەردى. بۇ جەھەتدىن جەڭ قىلماق قەسدىدە كېلىپ ئەردىم. ئەمدى سېنىڭ ئۆچۈن سۇلۇھ قىلدىمكى، ئول خەراب قىلغان شەھەرلە بەھاسىنى بېرىڭلار ۋەيا ئۇلارنىڭ ئورنىغە شەھەر تەسبىندىن قول يىغىڭلار. ئول شەھەر تەسبىن ئەھۋازدىن ئەجەمگە ياۋۇقراق تەئەللۇق ئەردى، كېيىن رومىلار ئالغان ئەردى.» يوساس قەبۇل قىلدى. ئاندىن سەكسەن مىڭ كىشى بىرلە سۇلۇھ قىلدىلەركىم، ئەرەبلەرنى ئۆزىگە قويغايلەر، رومىدا تۇرغۇزماغاي. بەس، رومىنىڭ لەشكەرلەرى ياندىلەر. ئەرەبلەرنى ئارالەردىن چىقاردىلەر. تەسبىن خەلقى ھەمە رومغە كەتتىلەر، شەھەرخالى قالدى. بەس، شافۇر پارىس ۋە ئەستەرەخدىن ئون ئىككى مىڭ ئۆيلۈك كىشى ئاندا ئولتۇرغۇزدىلەر. ھەرىيەردە ئەرەبلەردىن قالسە ئىككى دالۇسىدىن ئاسىپ ئۆلتۇرۇرئەردىلەر. بەس، بۇ ۋەجھىدىن «شافۇر زۇلكىناف» ئاتادىلەر. ھەمە ئەرەبلەردىن قالسە، تۇگەتمەك قەسدىدە ئەردى. بەس، ئاندىن يانىپ ئەمىن بولدىلەر. يوساس بەش يىلدىن كېيىن ئۆلدى،

رومىلار يەنە بىر پادىشاھ تىكتىلەر ئەرسە، قاچقان ئەرەبلەر رومغە باردىلەر. شافۇر ئەلچى ئىبەردىكبم: «ئەرەبلەرغە رومدا ئورۇن بەرمەكچى ئەمەس ئەردىڭلار، ھالا تەمام ئەرەبلەر ئاندا ئەرمىش. يا ئەرەبلەرنى چىقارىڭلار ۋە يا جەڭگە مۇھەييا بۇلۇڭلار.» بەس، ئول پادىشاھ ئەرەبلەرنى چىقارمادى ئەرسە، شافۇر ئەجەم لەشكەرىنى يىغدىلەر. ئۆزى يالغۇز رومغە باردى، تاكى روم پادىشاھىنى كۆرگەي ۋە لەشكەرىنىڭ مىقدارىنى بىلگەي. بەس، دەرۇش سۈرەتىدە بولۇپ، يۇرۇپ ھەمەنى كۆرۇپ بىلدى. بۇ ئەسنادا، روم پادىشاھىنىڭ جاسۇسلارى خەبەر كەلتۇردىلەركىم، شافۇر يەتكەن ئەرمىش، كىشى بىلمەيدۇركىم قايان بارىپدۇر. بەس، بۇ روم پادىشاھى قورقتى؛ ئەندىشەگە قالدىكم ئول شافۇر رومدادۇر. بەس، بىر كۈن ئول پادىشاھ بىر مەئرىكە قىلۇر ئەردى، تەمامى سەرھەڭ ۋە سەردارلار ھازىر ئەردىلەر. شافۇر پادىشاھىنىڭ رەسم - تەرىقەسىنى ۋە مەجلىسىنىڭ تەرزىنى كۆرمەك ئۈچۈن، نەچەند دەرۇشلەر بىرلە ئاندا باردى. يوساس بىرلە سۇلۇھ قىلغاندا كۆرگەن بىر سەرداری بار ئەردى، شافۇرنى كۆرۇپ تانۇدى ئەرسە، پادىشاھغە ئەيدى: «ئول شافۇردۇر.» دەرھال تۇتتىلەر. پادىشاھ بۇيرۇدىكىم بىر ئېشەك تېرەسىنى تولۇمچە سويۇپ كەلتۇردىلەر. شافۇرنى ئاڭا سولاپ، باشىنى چىقارىپ قويدىلەر. ئول تېرە قۇرۇپ، ئول شافۇرنى قاۋۇرۇپ، تەبرەيالماس قىلدى. ئاندىن لەشكەر يىغىپ، پارىسغە كەلدى. شافۇرنى ئول تەرىقەدە ئالىپ كەلدى. شەھەرنى ۋەيران قىلىپ، بىسيار خەلقنى ئۆلتۇردى؛ دەرەختلەرنى كېسىپ، ئاندىن يانىپ، ئەھۋازغە كېلىپ، ئانى ھەم بۇ تەرىقە ۋەيران قىلدى. ئەمما شافۇرغە چەندان كىشى مۇئەككەل قىلىپ، ھەمراھ ئالىپ يۇردى. ۋەيەنە ھەركىمنى ئەسىر قىلسە، ئول مۇئەككەللەر ساقلار ئەردىلەر. بەس، بىر كېچە مۇئەككەللەر غافىل بولدىلەر. ئاندا تۇلۇمدا ياغ بەر ئەردى. شافۇر ئەھۋازلىغ ئەسىرلەرغە ئەيدى: «ئول ياغدىن ماڭا قۇيۇڭلار.» بەس، قۇيدىلەر. خۇداي تەئالانىڭ فەرمانى بىرلە، دەرھال يۇمشادى. شافۇر چىقىپ دەرۋازەگە باردى ۋە ئەيدى: «مەن شافۇردۇرمەن.» دەربانلار ھەم تانۇدى ۋە دەرۋازەنى ئاچتىلەر، شافۇر شەھەرگە كىردى. تەمام خەلايىق ئاڭا يىغىلدى، بىسيار شادلىق قىلدىلەر. ئول پادىشاھ شافۇرنىڭ قاچغاندىن ۋە شەھەرگە كىرگەندىن ئاگاھ بولۇپ،

بىسيار ۋەھمناك بولدى. ئول سەردارغە سىياسەت قىلدى. بەس، شافۇر لەشكەر يىغىپ، ئۆزى باشلاپ چىقىپ، سپاھ رومىغە شىكەست بەردى؛ ئانچە ئۆلتۈردىكىم ئەدەدىنى كىشى بىلمەس ئەردىلەر. شافۇر پادىشاھى رومنى ئەسىر قىلدى، تۆمۇر قەفەسكە سالدى. ئول بىچارە رومىلار ۋەيران بولغان شەھەرلەرنى ئاباد قىلۇر ئەردىلەر. ئول پادىشاھ ئون يىل شافۇرنىڭ قولىدا بەند ئەردى. بەس، تەمام شەھەرلەر ئىشى تەمام بولدى ئەرسە، شافۇر ئول پادىشاھنى بەنددىن چىقاردى، پاشنەسىنى كېسىپ، بىر ئېشەككە مىندۈرۈپ رومغە ياندۇردى. بەئزىلەر شافۇرنىڭ بەندىدە ئۆلدى دەپدۇرلەر. تەمام ئەرەبلەر شافۇرنىڭ قاتىغە كەلدىلەر، شافۇر ھەمەگە ئامان بەردى.

يەزدگەردنى كېرمانغە ئىبەردى. ھالا ئول دىيارىدا ئۇلەرنىڭ ئەۋلادى باردۇر. ئەرەب مۇلكىدىن جەيرەنى بىننى ئەددىغە ئاتاسى بەرگەن ئەردى، بۇ ھەم ئاندا قويدى. بەس، ئۆمەر بىننى ئەددىنىڭ بىر ئوغلى قالدى، ئاتى ئەمىرۇل - قەيس ئەلەندى ئەردى. شافۇر ئاتاسى مۇلكىنى ئاڭا بەردى. ئەرەب، جەيرە ۋە بادىيە ئاڭا ئەردى. بەس، ئەمىرۇل - قەيس ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى ئۆمەرنى پادىشاھ قىلدى. شافۇردىن كېيىن قالدى ئەرسە، شافۇردىن كېيىنكى ئەجەم پادىشاھلارى مۇلكىنى ئالمادىلەر.

دەستان
قىسسەئى شافۇر ئوغۇللارى

ئىشتىمەك كېرەككىم، شافۇر يەتمىش ئىككى يىل پادىشاھ بولدى، ئۆلدى. ئانىڭ ئىككى ئوغلى بار ئەردى. ئۇلۇغى بەھرام، كىچىكى ھەم شافۇر؛ بىر بۇرادەرى بار ئەردى، ئاتى ئەردەشىر جىننى ھورمۇز، ئاتاسى ئەردەشىرنى قوغلاپ چىقارغان ئەردى، مۇلۇكنى شافۇرغە ۋەسىيەت قىلغان ئەردى، شافۇر تېخى تۇغۇلغان ئەمەس ئەردى. بەس، ھورمۇز ئۆلگەندە، بۇ ئەردەشىر ئەجەمنىڭ ئۇلۇغلارى ۋە ياخشىلارىغە ئەيدى: «مۇلۇكنى ماڭا بېرىڭلار.» قوبۇل قىلمادىلەر. ھورمۇزنىڭ ۋەسىيەتىنى تۇتۇپ سەبرە قىلدىلەر. تاكى شافۇر ۋۇجۇدغە كەلدى ئەرسە، مۇلۇكنى ئاڭا بەردىلەر.

ئەردەشىر ئەجەمنىڭ ئۇلۇغلەرىغە كىينە تۇتتى، قاچانكىم ئۆلدى ئەرسە، ئەردەشىر پادىشاھ بولدى. شاھۇرنىڭ ئوغلى شاھۇر كىچىك ئەردى.

دەستان
قىسسەئى ئەردەشىر بىننى ھورمۇز

بەس، ئەردەشىرنىڭ بۇرادەرى تەختغە ئولتۇردى. خەلقغە داد - ئەدل قىلدى. بىر يىلدىن كېيىن تەمام مەملەكەت تەسەررۇفىغە كىردى ئەرسە، ئەجەمنىڭ ئۇلۇغلارى ۋە دانىشمەندلەرنىڭ ھەر قايسىنى بىر بەھانە بىرلە ئۆلتۇردى. تۆرت يىل پادىشاھ بولدى. ئاندىن چىقارىپ شاھۇر بىننى شاھۇر بىننى ھورمۇزنى پادىشاھ قىلدىلەر. بەس، بۇ شاھۇر تەختغە ئولتۇردى، داد - ئەدل قىلدى؛ خەلق ئارام ۋە ھۇزۇر ئالىپ بىسيار شاد بولدىلەر. ئول ئەردەشىر مۇڭا ئىتائەت قىلدى. بەس، بەش يىل پادىشاھ بولدى ئەرسە، بىركۈنى چادىردا ئولتۇرۇر ئەردى. ئۆزىنىڭ لەشكەرى چادىرىنى باشىغا يۆرگەپ ئۆلتۇردىلەر. ئانىڭ ئورنىدا بەھرام پادىشاھ بولدى. مۇنى كېرمان شاھ ئاتار ئەردىلەر. چۇنكى شاھۇر ئاڭا كىچىكلىكىدە قۇدرەت بەرگەن ئەردى. تەمام خەلق ئاڭا ئىتائەت قىلدىلەر. ئون بىر يىل پادىشاھ بولدى. ئانى سىپاھلارى بۇزۇلۇپ، تۇتۇپ ئوق بىرلە ئاتىپ ئۆلتۇردىلەر. ھەچكم بىلمەدىكم، بۇ فىتنە قايدىن ئەردى. بەس، ئانىڭ ئورنىدا يەزدگەرد بەزەكار ھۆكۈم سۇردى. ئانى ھەم بېنەھايەت زالىم ۋە بىھۇدە كارلىقدىن «بەزەكار» ئاتادىلەر. گۇرۇھى ئەيتىپدۇرلەر: ئول نەھايەت ئاقىل ۋە ئالىم، ھەلىم ۋە ئادىل ئەردى؛ پادىشاھ بولۇپ، زەرى - ئەۋزائى بۇزۇلۇپ، زۇلۇم - ستەمكار بولدى، كىبر ئەجەب قىلدى، تەمام خەلقلەرنى خار كۆردى، ئازگۇناھغە قاتتىغ ئەزاب قىلدى، گۇناھنى تىلەمەكنى قوبۇل قىلمادىلەر. ئەگەر كىشى يەنە بىرىگە شەفقەت بولسە ئۆتمەس ئەردى. ئاڭا خىزمەت قىلسە قەدرىنى بىلمەس ئەردى. ھەركىمگە بىر تۆھمەت قىلۇر ئەردى. خەلق ئەمىدىن بولمادىلەر، ھەمە ئازۇردە بولۇپ ھەر تەرەفكە سەفەر قىلغالى تۇردىلەر. ھەرسى ئاتلىغ بىر ۋەزىرى بار ئەردى، بېنەھايەت ئۇلۇغ ۋە دەنا، ئانىڭ سۆزىگە

كىرمەس ئەردى. بەس، قان تولا تۆكتى ئەرسە، خەلق بىچارە بولدىلەر. پارىسدىن مەدايىـــنغە، مەدايىـــندىن كېرمانغە، كېرماندىن خوراسانغە، شەھەردىن شەھەرگە قاچىپ يۈرۈر ئەردىلەر. ھەر يەردە ئانىڭ جەۋرى يېتەر ئەردى. بەزىلەر يەزدگەر «سەم» دەر ئەردىلەر. يىگىرمە يىل پادىشاھ بولدى. بەس، ئاخىر ئۆمرى بولدى ئەرسە، بىركۈن دەريادىن بىر ياخشى سۆرەت يورغە ئات چىقىپ كېلىپ، ساراينىڭ ئالدىدا تۇردى. ئاڭا خەبەر قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «ئانى تۇتۇڭلار!» ھىچكىـــم ياۋۇق بارالماس ئەردىلەر. يەزدگەرغە ئەيدىلەر، چىقىپ ئاتنى سىلاپ - قاشلاپ، يۈرگەن سالدى، ئىگەر توقۇدى، تۆشنى مەھكەم تارتتى. ئول ئات ئەسلا تەبرەمەدى. قۇيۇشقۇن سالغالى سۇندى ئەرسە، ئاتنىڭ كەينىدىن ئۆتەدەك بىر نەرسە چىقىـــپ، يۈرەكىگە تەگدى، ئۆلدى. ئول ئات قاچتى، ئىگەرى بىر يەردە، يۈرگەنى بىرى يەردە تۇشۇپ قالدى. ئات قاچىپ كەتتى، ھىچكم بىلمەدىكم قايدىن كېلىپ قايدا باردى بولغاي.

بەس، ئاندىن كېيىن بىر ئوغلـــى بەھرام گور تەختغە ئولتۇردى. يەزدگەرد ئۆلگەندە بەھرام غايىب ئەردى.

دەستان
قىسسەئى بەھرام گور

ئانداغ ئەردىكىم، يەزدگەردنىڭ ھەرفەرزەندى بولدى، ئۆلدى، تۇرمادى. يەزدگەردنىڭ ۋەقتىدە ئەرەبكە نوئمان پادىشاھ ئەردى. يەزدگەردنىڭ فەرزەندى بولۇپ، تۇرماسلىقىغە بېنەھايەت دىلتەڭ ۋە مەلۇل ئەردى. ئاخىر، ھەق تەئالا ئاڭا بىر ئوغۇل ئىبەردىكىم پادىشاھلىقغە لايىق بولغاي. ئاڭا بەھرام ئات قويدى، ئاڭا تەدبىر قىلدى، ئەجەمدىن ئەرەبكە ئىبەرىپ ساقلاغاي. بەس، نوئمانغە كەلسۇن دەپ كىشى ئىبەردى. نوئمان جەيرەدىن بىسيار ۋەھم - قورقۇنج بىرلە كەلدى. يەزدگەرد ئاڭا ئىكرام ۋە تەۋازۇئلار قىلىپ، سەرۇ پاي خىلئەت بەردى ۋە ئەيدى: «بۇ ئوغلۇمنى ساڭا بېرۇرمەن، مۇنى جەيرەدە ياخشى ئاسراغىل. ئەگەر مەن ئۆلسەم مۇلكۇم مۇڭا مىراس قالغاي.» بەس،

مىنىڭ ۋە سەئادەت بىلىپ قوبۇل قىلدى. نەچەند. ئەسلى نەسەبدە ياۋۇق ئەردى؛ يەنە ئىككى مەزلۇم ـ ئەرەبنىڭ بۇز ۇرگزادەلەردىن كەلتۇردى. بەش مەزلۇم ئاڭا پەرۋەرىشغە تەئىن قىلدى. جەيرە بېنەھايەت خۇش ھەۋا ئەردى. ئاندىن كېيىن بۇيرۇدىكىم، ئۇلۇغ ئىمارەت قىلغاي. ئاڭا لۇبىبى نەزىر گىلكار تەلەپ قىلدى. ئاخىر سەمنار ئاتلىغ بىر گىلكار كەلتۇردىلەر. ئول ئىمارەتكە تۇردىلەر. ئاڭا بىر بەلەند كۇرسى باغلادىلەر، ئۇزەسىگە راۋاق ئەتتىلەر. ئانداغ بەلەندكىم ئانىڭدىن بەلەند جەھاندا يوق. ئالتۇن ـ كۇمۇشنى بەھساب ۋە بەدەرىغ ئىشلەتتىلەر. ئانداغكىم كېچە ئايدەك تابىش قىلۇر، كۇندۇز كۆزنى خىيرە قىلۇر. بەش يىلدا تەمام بولدى. سەمنارگىلكار ئەيدى: «مەشرىقدىن مەغرىبغە مۇنداغ راۋاق يوقتۇر.» بەس، نوئمان سەمنارغە مال بىسيار ۋە ئىنئام بېشۇمار، خىلئەت پاي پۇربەھا ئىھسان قىلدىلەر؛ ئالتۇندا غەرق قىلدى. سەمنار ئەيدى: «ئەگەر مەن ئىلگەرى ئەمگەكىمنى زايىئ قىلماي، مۇنداغ قەدرىمنى بىلىشىڭنى بىلسەم ئەردى، بىر ئىمارەت قىلۇر ئەردىمكى، ئافتابدەك ئەرتەلىكدە قىزىل، تۇش ۋەقتىدە ياشىل، ئاخشاملىقدا سارىغ كۆرۈنگەي ئەردى؛ كېچە ماھى تابدەك ئاق تابىش قىلغاي ئەردى. نوئمان ئەيدى: «مۇندىن زىيادە ھەم ئېتەرسەنمۇ؟» سەمنار ئەيدى: «چەندان زىيادە قىلۇر ئەردىم.» نوئمان ئەندىشە قىلدىكىم، سەمنارنى پادىشاھ ئالىپ بارىپ، مۇندىن ياخشى ئىمارەت قىلدۇرسە، بۇ ئىمارەتىمنىڭ رەۋاجى سىنغاي، ماڭا شىكەست بولغاي» بەس، خەلق ئەيدى: «نوئمان سېنىڭ ئەجرىڭنى زىيادە بەردى، ئەسلا قىسمادى.» نوئمان ئەيدى: «ئەي سەمنار، مۇندىن كېيىن ئوبدان ئەتمەكنى بىلۇر ئىكەنسەن، نېچۇكدىن ئەتمەدىڭ؟!» دەپ دەرھال بۇيرۇدى، ئانى راۋاقنىڭ ئۆزەسىدىن تاشلادىلەر، تا رېزە ـ رېزە بولۇپ ئۆلدى. ئەرەبدە زەربۇل ـ مەسەلدۇركىم، كىشىگە خىزمەت قىلىپ، ئەجرىنى ئالالماسا، سەمنارنى تەمسىل قىلۇرلەر. مۇنداغ يەنە بىر قىسسە ئەرەبدە مەشھۇردۇركىم، غەسسال پادىشاھلاردىن ھەرەس بىننى ماريە ئەل ـ غەسسالى ئاتلىغ بىر پادىشاھ شامنىڭ بەزىسىگە پادىشاھ ئەردى. بەنى كەلەبنىڭ ئۇلۇغلاردىن ئابدۇلئەزىز بىننى ئەمىر ئەل ـ قەيس ئاتلىغ بىر ئادەم ئاڭا بىر ئات بەردى. ھەرەس بىننى ماريە ئول ئاتنى پىسەند قىلىپ، ئابدۇلئەزىزغە ئىلتىفات قىلىپ، قاشىدا تۇرغۇزدى. ئانىڭ ئىككى ئوغلى بار

ئەردى، بىرى ئابدۇلھەرەس دەپ، يەنە بىرىنى شەراھىل دەرئەردىلەر. بەس، پادىشاھ بۇ ئوغۇللارنى ئالىپ چىقىپ، سىپاھگەرچىلىك قىلدۇردى، تاكىم ئۇلارغە ئىنئام قىلغاي. پادىشانىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى، ئابدۇلئەزىزنىڭ قەبىلەسىدىن ئىنەگەگە بەرگەن ئەردى. رەسىم ئانداغ ئەردىكىم، پادىشاھلار بالاسىنى ئۇلۇغلاردىن بىرىگە بېرۇر ئەردى، تاكىم چوڭئوتۇپ، ئىلىم ئەدەب ۋە شۇجائەت ـ دىلاۋەرلىك ئۆرگەتىپ كەلتۇرۇر ئەردىلەر. بەس، پادىشاھنىڭ ئوغلىنى ھەم ئول قەبىلەدە پەرۋەرىش قىلۇر ئەردى. خەبەر كەلدىكىم، ئول ئوغۇلغە بىر نەرسە چىقىپ ئۆلۈپدۇر. بەس، پادىشاھ ئابدۇلئەزىزغە تۆھمەت قىلىپ، ئەيدى: «سېنىڭ خەلقىڭ مېنى ئوغلۇمنى ئۆلتۇرۇپدۇر. سەن ئوغلانلارىڭنى، قەبىلە ئۆلۈغلارىنى باغلاپ، مۇندا ئالىپ كەلگىل.» ئابدۇلئەزىز ئەيدى: «مەن ئۆز قەۋمۇمنى باغلاپ كەلتۇرەلمەسمەن.» پادىشاھ ئاند ئىچتىكىم: «ئەگەر كەلتۇرمەسەڭ سېنى ئۆلتۇرۇرمەن.» ئابدۇلئەزىز ئەيدى: «سەندىن ماڭا جەزا يىتەركىم سەمنارغە نوئمان جەزا بەرگەندەك، ئول ياخشىلىق كۆركەتتىلەر ئەرسە ئۆلتۇردىلەر.» ئابدۇلئەزىز ئىككى ئوغلىنى قەبىلەسىغە ئىبەردى، تاكىم ئۇلار ئاگاھ بولۇپ، ھەزەر قىلغايلەر.

بەس، نوئمان بەھرامنى ئول راۋاقدا پەرۋەرىش قىلۇر ئەردى. ئول راۋاقنىڭ ئالدىدا بىر كەنت بار ئەردى، جەيرەدىن يەنە بىر تەرەفى بادىيە ئەردى، بېنەھايەت خۇش ھەۋا؛ يەنە بىر تەرەفى سەۋاد ئىراق ئەردى، بېغايەت ئاباد ـ خۇررەم، كەنتلەرى دەريايى فراتنىڭ ئالدىدا. ئول يەر تەمام پەرلەردىن پاكىز ۋە خۇش ھەۋا ئەردى. بەھرام ئول راۋاقدا ئەردى. تا ئون ياشغە كىردى. نوئمان بۇتپەرەست ئەردى. ئانىڭ بىر ۋەزىرى بار ئەردى تەرسا. بىركۇنى ئىككۆلەن راۋاقنىڭ ئۆزەسىدە، بەھار فەسلىدە ئەترافداقى سەبز ـ خۇررەم باغلار ۋە ئاقىن سۇلارنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرۇر ئەردىلەر. نوئمان يىگرمە ئىككى يىل پادىشاھ بولغان ئەردى. ۋەزىرغە ئەيدى: «جەھاندا مۇندىن ياخشى مەنزىل كۆرگەن كۆز بولغايمۇ؟» ۋەزىر ئەيدى: «بۇ مەنزىلىنىڭ مانەندى يوق، ئەمما ئەيىبى باردۇر.» نوئمان ئەيدى: «نىمە ئەيبدۇر؟» ۋەزىر ئەيدى: «بۇ مەنزىلدە دىن بولغاي ئەردى.» نوئمان ئەيدى: «قايسى دىن؟» ۋەزىر ئەيدى: «ھەق تەئالاغە پەرسەتىش قىلغاي ئەردى.» نوئمان راۋاقدىن تۇشتى، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىغە كىردى. پادىشاھلىقنى

تاشلاپ، پالاس كىيدى، بىر كېچە چىقىپ كەتتى. بىلمەيدىلەركىم قايان كەتتى. ئانىڭ بىر ئوغلى بار ئەردى. مۇنزەر ئاتلىغ. يەزدگەرد مەملەكەتىنى ئاڭا بەردى. ئانى مانىس - سەماۋ دەرگەردىلەر. مانىس - سەماۋ ئاناسى، بەئزىلەر ئەيتىپدۇرلەر بەھرامنى ئانىڭ ئوغلى مۇنزەر پەرۋەرىش قىلدى دەپدۇرلەر. ئاتاسى بەھرامنى پەرۋەرىش قىلدى. بەئزى ئەھلىي خەبەر ئەيتىپدۇرلەر: نوئمانىدىن كېيىن يەزدگەرد بەھرامنى مۇڭا بېرىپ ئەردى. ئەممە دورۇست ئولكىم، نوئمانغە بېرىپ ئەردى. مۇنزەر ھەم بەھرام بىرلە ھەم سال ئەردى. بەس، بەھرام ئون ياشغە كىردى ئەرسە: «بىر موللا بولغاي ئەردىكىم، ماڭا ئىلىم ئەدەب تەئلىم قىلغاي.» مۇنزەر ئەيدى: «ھۇنۇز گودەكسەنكىم ئويۇن ۋە شادلىق قىلغايسەن، ئوقۇر ۋەقتىدە ئوقۇغايسەن.» بەھرام ئەيدى: «ئەگەر ياشغە كىچىكدۇرمەن، ئەممە ئەقلىم رەسادۇركىم بۇ ۋەقتىدە ئوقۇغايمەن، تاكى ئىش ۋەقتىدىن ئۆتمەگەي.» بەس، مۇنزەر مۇنىڭ ئەقىل - فەراسەتىگە بىسيار شاد بولدى. بەس، روم، ئەرەب، ئەجەم ھۆكۈمالاردىن مۇئەللىم كەلتۇردىلەر. ئىلىم تەئلىم قىلدۇر ئەردى. قانچەكى ئۇستادى ئۆرگەتسە، ئانچە بىلۇر ئەردى. تا ئون بەش ياشدا ھەمە ئىلىمدا بەركەمال بولدى. مۇنزەر مۇئەللىم ھۆكۈمالەرىنى ئىنئام - ئىھسان بىرلە خۇشنۇد ياندۇردى. بەھرام يەنە ئەيدى: «مۇبارىز سەفشكەن مۇبارىزلارنى كەلتۇرگىل، تاكى ئۇلاردىن دىلاۋەرلىك ئۆرگەنگەيمەن.» بەس، مۇنزەر ھەر يەردە چابۇكسۇۋار بولسە كەلتۇردى، تاكى بەھرامغا سپاھگەرلىك تەئلىم بەردىلەر. بىركۈنى بەھرام ئەيدى: «ماڭا مىنگەلى بىر ئات بولغايكىم ئانىڭدىن ياخشى ئات يەنە بولماغاي.» مۇنزەر شاد بولۇپ، مۇنادى قىلدۇردى: ھەركىمنىڭ ياخشى ئاتى بولسە، كەلتۇرۇپ، بەھرامغە ئەرز قىلسۇن! بەھرام ئەيدى: «ئاتنى سىناماي تانۇپ بولماس.» بۇيرۇدىكىم، سەھرادا خىيمە تىكتىلەر. بەھرام مۇنزەر بىرلە ئاندا چىقتىلەر. تەمام ئاتلارنى شەھسۇۋار يىگىتلەر مىنىپ يۇگۇرتتىلەر ئەرسە، مۇنزەرنىڭ بىر ئاتى تەمام ئاتلاردىن ئۆتتى. يەھرامغە ئول ئاتنى تۇتتى. ھەربار شىكارغە چىقتىلەر، قەزارا بىر تۆلان بايابانداً كۆرۈندى، بەھرام ئانىڭ قەسدىدە ئات سالدى. مۇنزەر تەمام لەشكەر بىرلە يۇردىلەر. بەھرامنىڭ قولىدا ئوق - يا بار ئەردى. بەس، قۇلانغە يېتىپ باردى ئەرسە، بىر شىر قۇلانغە ھەملە قىلىپ، ئۇچاسىغە

مىنىپ، ياليىدىن تۇنتىكىم يېقىتغاي. بەھرام ئوق بىرلە شىرنىڭ ئۇچاسىغە ئۇردىكىم، شىر - قۇلاندىن ئۆتۈپ يەرگە قادالدى. ھەرئىككىلەسى يېقىلدى، شول سائەتدە ئۆلدى. مۇنزەر تەمام لەشكەر بىرلە ھەمراھ قالدىلەر. مۇنزەر بۇيرۇدىكىم، بەھرامنىڭ ئول شىرقۇلان بىرلە ئاتلغان سۆرەتىنى راۋاقدا نەقش قىلدىلەر. ئاندىن بېرى «بەھرام گور» ئاتاندى.

بەس، مۇنزەر بەھرامنى كۆردىكىم كەمالىغە يېتىپدۇر. پادىشاھ مۇنى تەلەب قىلماي چارە يوقدۇر. بەس، بەھرام ئەيدىكىم: «ئەمدى ئاتام قاشىغە بارغايمەن. ئەگەر تىرىك بولسە خىزمەتىدە قول باغلاغايمەن، تاكم ئانىڭدىن كېيىن مۇلۇك قولۇمدىن كەتمەگەي.» بەس، مۇنزەر سەفەر ئەسبابىنى تەرتىب بېرىپ، ئاتاسىغە ئىبەردى. چۇن، بەھرام ئاتاسىغە كەلدى ئەرسە، نەھايەت بەدخۇيلۇقدىن بەھرامغە قارامادى، فەرزەندلىك ياسۇنىدا بىلمەدى. بىر يىل ئاتاسىنىڭ خىزمەتىدە تۇردى، كۆڭۇل ئاغرىغى تولا بولدى. بەس، قەيسەرى روم ئىنىسىنى بىسيار تۆھفە بىرلە يەزدگەردغە ئىبەردى، تاكىم سۇلۇھ قىلغايلەر. يەزدگەرد ھەم ئاڭا بىسيار ئىكرام قىلدى. ئول ياندى ئەرسە، بەھرام ئەرز قىلدىكم، ئەرەبغە ياندۇرغاي، چۇنكىم ئاندا خوي ئالىپ ئەردى، مۇندا كۆڭلى تەڭلىككە قالىپ ئەردى. ئاتاسى ھەم رۇخسەت بەردى. بەھرام يانىپ، مۇنزەرنىڭ قاشىغە باردى، ئاندا شاد - خۇررەم يۇرۇر ئەردى. ئاتاسى مۇندا ئۆلدى ئەرسە، ئەجەم خەلقى مەسلەھەت قىلدىلەركىم: بىز يەزدگەردنىڭ زۇلۇم - ستەمىگە بىزار ئەردۇك، ئوغلى بەھرام ئەرەبدە چوڭۇپ، ئەرەبلەر خۇيىنى ئالغان؛ ئەگەر ئانى پادىشاھ قىلساق ئاتاسىدىن يامانراق زۇلۇم قىلۇر. بەس، مۇڭا ئىتتىفاق قىلىپ، ئەردەشىر ئۇرۇغىدىن كىسرا ئاتلىغ بىر كىشىنى پادىشاھ قىلدىلەر؛ مەدايىندە تەختدە ئولتۇرغۇزدىلەر. بۇ خەبەر بەھرامغە يەتتى ئەرسە، مۇنزەرنى چىرلاتىپ، ھەمە ئەرەبلەر يىغىلدىلەر. بەھرام ئەيدى: «بىلۇرسىزلەرمۇكىم، تەمام ئەجەم پادىشاھلارى مېنىڭ ئاتامغە تابىئ ئەردىلەر، ئاتامدىن كېيىن مۇلك مېنىڭ ئەردى. ئەجەم خەلقى مۇلۇكنى يەنە بىرىگە بېرىپدۇر. چۇنكى مەن غايىب ئەردم. مېنىڭ ئەجدادىم سىزلەرگە ياخشىلىق قىلغان. سىزلەر مېنىڭ ھەققىمدە ياۋەرلىك قىلغايسىزلەر، تاكى مۇلكۇمنى ئالغايمەن.» مۇنزەر، تەمام ئەرەبلەر ئاڭا سەنالار ئەيتىپ، ستايەشلەر قىلىپ ئەيدىلەر: «ئەرەب - ئەجەم پادىشاھى سەن، بىزنىڭ

جانىمىزدىن تا مالىمىز ۋە خانىمانىمىز ساڭا فىدا بولسۇن. تا سەن مۇلكۈڭنى ئالماغۇنچە بىز ئارام ئالماغايمىز.» بەھرام مىننەتدار بولۇپ، سىتايەشلەر قىلىپ، نوئمانىنىڭ ئوغلى مۇنزەر ئوغلى نوئمانىنى ئەرەبدىن ئون مىڭ پەھلىۋانلار بىرلە بۇيرۇدىكىم: «مەدايىنغە بارغىل، ئەگەر كىسرا ئالىڭغە چىقسە جەڭ قىل. ئىھتىيات قىلكىم ئۆزۈڭنى ئەسىر قىلماغىل؛ ئەگەر غالىپ كەلسەڭ تولا ئۆلتۈرمەگىل، ئەسىر قىل.» بەس، نوئمان مەدايىنغە بارىپ، سەۋادنىڭ ھەددىدە تۇشتى. ئەجەم پادىشاھى كىشى ئىبەردىكىم نوئمان نەئىشغە كېلىپدۇر. نوئمان ئەيدى: «كىسرا بىرلە جەڭ قىلغالى كېلىپدۇرمەنكىم ئاتام ئىبەرىپ ئەردى.» بەس، ئەجەملەر يىغىلىپ مۇنزەرگە ئەلچى ئىبەردىكىم، مۇنزەرنىڭ بىر ئىنىسى بار ئەردى، نەھايەت ئاقىل؛ ئانى بۇيرۇدىلەر: مۇنزەردىن سورغىلكىم نوئمانىنى نېچۈك ئىشغە ئىبەرىپدۇر؟ مۇنزەر ئەيدى: «سىزلەر ئانىڭ مۇلك مىراسىنى كىسراغە ناھەق بېرىپسىزلەر، ئۆز ھەققىنى تەلەب قىلۇر، بەھرامغە بارىڭلار، نە دەيدۇر؟» بەس، ئەلچىگە كىشى قوشۇپ، بەھرام قاشىغە ئىبەردى. بەس، ئول ئەلچى بەھرامنىڭ سۆزەتىنى ۋە ھەيئەتىنى كۆرۈپ، ھەيران قالدى. بەھرام ئول ۋەقتدە يىگرمە ئۈچ ياشدا ئەردى. ئەيدى: «سىزلەر مىنىڭ مىراسمنى ناھەق يەنە بىرگە بەردىڭلار، ھەق مېنىڭ ئىكەنىنى بىلۇر ئەردىڭلار. مېنى يەزدگەرددەك گۇمان قىلدىڭلار. مەن ئەگەرچە ئانىڭدىن ئەردىم. ئەمما ئانىڭ خۇيىدىن قاچىپ، مۇنداڭ كېلىپ ئەردىم. خۇداغە ئەھد قىلدىمكى، ئەگەر مۇلك قولۇمغە كىرسە، ئانىڭ تەرىقەسىنى تاشلاپ، ھەر يامانلىقنىڭ ئورنىدا ياخشىلىق قىلغايمەن. ھەر نەرسەنكىم بۇزۇپ - خەراب قىلىپ ئىكەن، ئانىڭ تەدارەكىنى قىلغايمەن.» بەس، ئەلچىلەر ياندى ئەرسە، يەنە مۇنزەر قاشىغە كەلدى. ئەيدى: ئەجەم خەلقى پادىشاھنىڭ مۇنداغ ياخشىلىقىنى بىلسە ئەردى، ھەرگىز مۇلكىنى يەنە غەيرىگە بەرمەس ئەردى. يانغىل، كۆرگەن - ئىشتىكەننى ئەيغىل.» بەس، ئەلچى يانىپ، ئۈچ كۈندىن كېيىن بەھرام، مۇنزەر يۈزمىڭ لەشكەر بىرلە مەدايىنغە باردىلەر. قاچانكىم شەھەرگە ياۋۇق تۇشتىلەر ئەرسە، ئەجەمنىڭ ئۇلۇغ دانىشمەندلەرى، ھۆكۈما - خىرەدمەندلەرى چىقتىلەر. مۇنزەر بۇلارنىڭ ئالغە كېلىپ، ئالىپ باردى. بەھرام ئۇلارغە ئەيدى: «مەن بىسيار لەشكەر بىرلە جەڭگە كەلدىم. چۈنكى

بىلۇرسىزلەركم، مۇلك مېنىڭ مىراسمدۇر. ئەرتە تەمام ئۇلۇغ - كىچىك سىپاھ - رەئىيەنى يىغىڭلار. چۈنكىم سىزلەر ھەمە بۇرادەر، ئۇروغ - تۇغقانلار ۋە ئاغا - ئىنىسىزلەر. بېقەدرى ئىمكان جەڭ قىلماسمەن، قان تۆكمەسمەن. ئۆز ھەققىمنى تەلەب قىلۇرمەن. بىلۇرسىزلەركىم، مۇلۇك مېنىڭدۇر. مەن ئەرتە ئول پادىشاھلەرنىڭدىن سوراي. ئەگەر ئول مۇلكنى ھەق تەسەررۇف قىلغان بولسە، ئاڭا قويايى؛ ئەگەر ماڭا ھەق بولسە، ماڭا بولۇڭلار.» بەس، خەلايىق شاد بولدىلەر. ئۇلار بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ ياندىلەر. بەھرام مۇنزەر بىرلە ۋە ھەمە لەشكەرلەر بىرلە شەھەرنىڭ ئالىغە كىلىپ تۇشتىلەر. ئەرتەسى، تەمام ئەجەملەر كىسرا باشلىغىن چىقتىلەر. ئول ئالتۇن تەختنى كەلتۇردىلەر؛ ئول تاجكىم دانىشمەندلەرنىڭ قولىدا ئەردى، ئانى ھازىر قىلدىلەر. بەس، بەھرام ھىچ كىمگە باقمادى، مۇنزەرنى تەختغە ئولتۇرغۇزدى. ئوڭ تەرەفىدە كىسرا باشلىغ ھەمە ئەجەملەرنى باشلاپ ئولتۇردى ۋە ئەيدى: «ھەركىمنىڭ بۇ مەجلىسدە ئەيتۇر سۆزى بولسە ئەيتغاي.» بەس، ھۆكۈمالار بىر - بىر سۆزگە كىردىلەر. ھەركىم سۆز ئەيتسە، ئول يەزدگەردنىڭ بەدكىردارلىغىنى ئەيتۇر ئەردىلەر ۋە ئەيدىلەر: «يەزدگەرد خەلقىغە بەدخۇي، بەدكىردارلىق، خۇنى ناھەق تولا قىلدى ئەرسە، مەملەكەت ۋەيران بولدى؛ خەلقنىڭ كۆڭلى ساۋۇدى. ئىتتىفاق قىلدىلەركىم، مۇلكنى فەرزەندىگە بەرسەك، ئول ھەم شۇبۇ تەرىقەدۇر. بەس، پادىشاھ ئەۋلادىدىن بۇ ئادەمنى كەلتۇرۇپ، مۇلكنى تاپشۇردۇق.» مۇنزەر ئەيدى: «بۇ سۆزگە جەۋاب پادىشاھدىن ئىشىتىڭلار.» بەس، بەھرام ئەيدى: «بۇ سۆزۇڭلار راستدۇر. مەن ھەم قاشىدا ئەردىم. ئانىڭ يامان ئەفئالى - كىردارىنى كۆروپ بىلىپ، خۇداي تەئالاغە ئەھد قىلىپ ئەردىم. ئەگەر مۇلك مېنىڭ قولۇمغە كىرسە، ئانىڭ تەرىقەلەرىنى بۇزغايمەن؛ ھەر بىر قىلغان يامانلىقى ئورنىدا ياخشىلىق قىلغايمەن؛ فۇقرا ۋە رەئىيەلەرنى ئازادە قىلغايمەن.» ۋە يەنە دانىشمەندلەرگە ئەيدى: «ئول تاجكىم سىزلەردە تۇرغاي. ئەگەر مەن پىسەند بولسام تەخت - تاجنى بەرگەيسىزلەر؛ ئەگەر يامان بولسام بىقىنىڭلاردىن بىزار چىقىپ كەتكەيمەن. ھەركىمگە خاھلىساڭلار بەرگەيسىزلەر.» ۋە يەنە ئەيدى: «مەن بۇ پادىشاھىڭلار بىرلە دىلاۋەرلىكدە ئازمايىش قىلۇرمەن. ئانداغكى، بۇ تاجنى ئىككى ئاچ شىرنىڭ ئاراسىدا قويالى، قايسىمىز ئالساق

ئاڭا بولسۇن.» خەلق بۇ سۆزگە مۇتەھەييەر بولدىلەر. بەس، بۇ سۆز بىرلە تارقالدىلەر. ئەرتەسى تەمام ئەجەملەر يىغىلدىلەر، دانىشمەندلەر ئول تاجنى كەلتۈردىلەر. بەستام ئاتلىغ شىربان بار ئەردى، ئىككى ئاچ شىرنى كەلتۈردى، بىرىنى تەختنىڭ بىر يانىدا، يەنە بىرىنى بىر يانىدا باغلاپ قويدىلەر. تاجنى ئاراسىدا قويدىلەر. بەھرام كىسراغە ئەيدى: «ئىلگەرى بارغىل.» كىسرا ئەيدى: «ئەۋۋەل سەن بارغىلكىم، پادىشاھلىق دەئۋاسى قىلۇرسەن ۋە مەندىن مۇلكنى ئالماقنى تەمەننا قىلۇرسەن.» بەس، بەھرام شىرغە يۈزلەندى ئەرسە، خەلق ئەيدىلەر: «خۇدادىن قورقغىل، مۇلك ئۈچۈن ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرمەگىل. بىز سەندىن بىزار ئەمەسمىز.» بەھرام دىلدە خۇدانىڭ ئاتىنى ياد قىلدى، خۇدادىن قۇۋۋەت ۋە نۇسرەت تىلەپ، شىرلارغە قەسد قىلدى. شىرلار ئاڭا ھەملە قىلدى، بەھرام دېۋانە بارىپ، بىر گۈرزە ئۇرۇپ، قۇلاقلارىدىن تۇتۇپ، بىرىگە مىندى، يەنە بىرى ھەملە قىلدى ئەرسە، قۇيرۇغىدىن تۇتۇپ، بىرىنى بىرىگە ئۇرۇپ، ھەر ئىككىلەسىنى ئۆلتۈردى. تاجنى ئالىپ باشىغە كىيدى، تەختغە چىقىپ ئولتۈردى. خۇتبە ئوقۇدىكىم، ئانىڭ فەساھەت ۋە بەلاغەتىغە تەئەججۇب قىلدىلەر. دانىشمەندلەر ۋە ھۆكۈمالار تەھىييەت ئەيتىپ، بەيئەت قىلدىلەر.

بەھرام يەتتە كىشۋەرگە پادىشاھ بولدى. بەس، بىر كىشۋەردە بىر كۈن ئولتۇرۇپ، خەلقغە ياخشى ۋەئدەلەر قىلىپ، رۇخسەت بېرۇر ئەردى. بەس، مۇنزىر نوئمانىنى ھازىر قىلدى. ئۆلەرغە چەندان سەرۇپاي، ئاتلار، مال - جەۋاھىرلار بەردىكىم، ھىساب ۋە ئەدەددىن تاشقارى ئەردى. لەشكەرىگە ھەم ئانچە سوغا - تۆھفە ئىبەردىكىم، كۆتەرەلمەدىلەر. مۇنزەرنىڭ ئاتىغە پادىشاھلىق مەنشۇرىنى تازە قىلدىلەر. ئاندىن مەملەكەتدە بەرقەرار بولدىلەر، داد - ئەدل قىلدى، رەئىيەنى مەرفۇئۇلقەلەم قىلدى؛ ھىچ كىمگە تەكەللۇف ۋە دەخل - دەلالەت قىلدۇرمادى. تاكىم ھەمە ئويۇن - كۈلكى، ئەيشى تەرەبكە مەشغۇل بولدىلەركىم، يەزدگەردنىڭ زۇلۇم - ستەمى ئۇنۇتۇلغاي، خەلق چەندان كۈن ئاسايىش كۆرگەي.

بەس، بۇ تەرىقە يەتتە يىل ئۆتتى ئەرسە، شەھەرلەرى قوزغالدى. ئەترافىداقى پادىشاھلار مەملەكەتكە قەسد قىلدىلەر. تۈركىستان ۋىلايەتىدىن ئەفراسياب نەسلىدىن خاقان ئاتلىغ بىر كىمەرسە ئەللىك مىڭ لەشكەر بىرلە

ئەجەم سەرھەددىغە كېلىپ، بىسيار ۋىلايەتلەرنى ۋەيران قىلىپ، پارس ھەددىغە يەتتى ئەرسە، دانىشمەندلەر ۋە ئۇلۇغلار بەھرام قاشىغە بارىدىلەر؛ ئاڭا مەلامەت ۋە سەرزەنىش قىلىدىلەركىم: «لەھۇى تەرەپ، سەيد - شىكارغە مەشغۇل بولدۇڭلار. مۇلكنى دۇشمەنگە قويدۇڭ، دۇشمەنلەر كېلىپ، ئەترافداقى مەملەكەتنى ئالىپ، فىسقى - فەسادلار قىلىپدۇر. ئەمدى لەشكەر تارتىپ، دۇشمەنگە تەقابىل بولماق لازىم.» بەھرام ئەيدى: «خۇداي تەئالا كەرەم - رەھمىدۇر، مېنى دۇشمەننىڭ قولىغە قويماس» دەپ، بۇ سۆزلەرنى قوبۇل قىلمادى. بۇلار نەۋمىد بولۇپ چىقتىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بۇ ئادەمدە ئەقل يۇقدۇر. دۇشمەنگە قويماسلەر دەپ چىقمايدۇر.» بەس، بەھرام لەھۇى تەرەپكە ۋە ئەيشى ئىشرەتكە تۇردى. تۇركلەر ئەسكەر يىغىپ، نىسىف شەھەرلەرنى ئالدى ئەرسە، بەھرام ئىنىسى نەرسنى ئۆزئورنىدا قويۇپ، ئۆزى ئۇچ يۈز پەھلىۋان بىرلە شىكار قىلىپ، ئازەرەيجان بىرلە ئەرمىنىيەدىن ئۆتۈپ، مەغرىب زەمىنغە باردى. خەلق ئەيدى: «بەھرام شاھ پادىشاھلىقدىن قاچىپ، مۇلكنى دۇشمەنگە قويدى» دەپ تەدبىرگە تۇردىلەر. خاقانغە ئەلچى ئىبەرگەيلەر ۋە پىشكەش تارتقايلەر، خىراج قوبۇل قىلغايلەر، ئامان تىلەگەيلەركىم، ئەمدى خەراب قىلماغايلەر، جاسۇسلار خەبەر قىلدىكىم: «بەھرام قاچىپدۇر، خەلق بۇ تەدبىردەدۇرلەر.» بەس، خاقان ئەمىن ۋە دىلجەمئ بولۇپ، تۇشكەن يېرىدە بىخەبەر تۇردىلەر. بەھرام ئەرمىنىيەدىن خاقاننىڭ لەشكەرىگە جاسۇس ئىبەرىپ، گاھ يولدا، گاھ يولسىز شىكار قىلىپ، پارس سەرھەددىغە چىقىپ، خاقاننىڭ لەشكەرىگە ياۋۇق يەتتى ئەرسە، ناگاھ بىخەبەر كېلىپ تەگدى. خاقان ھەيران بولۇپ قاچىپ كەتتى. بىسيار لەشكەرىنى ئۆلتۈرۈپ، تاج - تەخت ۋە مال - ئەمۋال قالىپ ئەردى، ئۇلارنى ئالىپ، نەرسىغە ئىبەردى. لەشكەرىدىن ئەللىك كىشى ئۆلگەن ئەردى. قالغان ئىككى يۈز ئەللىك كىشى بىرلەن، پارىسدىن خوراسانغا، ئاندىن جەيھۇن لەبىگە قوغلاپ باردى. بەھرامنىڭ تەمام لەشكەرى ئاگاھ بولۇپ، ئاندا باردىلەر. بىر ئۇلۇغ سەردارغە بۇيرۇدىكىم: «لەشكەر بىرلە جەيھۇندىن ئۆتۈپ، تۇركلەر بىرلە جەڭ قىل.» بەس، ئول بارىپ جەڭ قىلدى. ماۋەرا - ئۇننەھرنىڭ ھەددىدىن ئاڭا لەشكەر يىغىلدى. تاكىم تۇركلەر ئامان تىلەدىلەر، بەھرامغە ئىتائەت قىلدىلەر، خىراج ئىبەردىلەر. بەس، ئىرانىلەر

بىلە تۈركلەر ئاراسىدا بىر ھەدىنى تەئىن قىلدىلەرگىم، تۈركلەر ئاندىن ئۆتمەگەي. ئول ھەد قىلغان يەردە ئۇلۇغ مىيل ئەتتىلەر. بەھرام زەفەر تاپىپ، ئۆز مۇلكىغە ياندى. ئول جەۋاھىرلارگىم، خاقانىڭ تاج ۋە كەمەر بەندىدىن ئالىپ ئەردى. ئازەربەجان ئاتەشكەدەسىغە ئىبەردى. ئانىى ھەم ئاتەشكەدەلەردىن ئەزىز تۈتار ئەردى. بۇرادەرى نەرسنى سىپاھ - لەشكەر بىرلە بەلخغە ئىبەردىلەر، تاكىم تۈركلەرنىڭ ھەددىنى باقىپ، ئاندا تۈرغاي. خاقانىنىڭ ئۇلۇغ كۆجى بەھرامغە ئەسىر تۈشۈپ ئەردى، ئانى ھەم ئاتاشكەدەگە خىزمەتكە ئىبەردى. ئاندىن كېيىن، ئەتراف ئالەمگە نامە پىتىپ ئىبەردىكم، ئۇچ يۈز كىشى بىرلە ئىككى يۈز ئەللىك مىڭ كىشى زەفەر تاپغان، تاكىم ئالەم خەلقىغە تەنبىھ بولغاي. ھەركىم خەسىم بولسە، بولماغاي. ئاندىن كېيىن، بىركۈنى تەمامى ئۇلۇغلار ۋە دانىشمەندلەرنى يىغىپ، خۇتبە ئوقۇدى، ھەمد - سەنا ئەيدى، خەلقغە ياخشى ۋەئدەلەر بەردى. ئەيدى: «سىزلەر گۈمان قىلدىڭلاركىم، مېنى ئەيشى ئىشرەتكە مەشغۇلدۇر. مەن دۈشمەنىنىڭ، مۇلكىنىڭ تەدبىرىدە ئەردىم. خۇداي تەئالا ماڭا نۈسرەت - قۇۋۋەت بەردى، ئاز كىشى بىرلە ئانداغ دۈشمەنىنىڭ يىلدىزىنى يۇلدۇم. ۋە يەنە ھەق تەئالا بۇ پادىشاھلىقنى لايىقلىق بىرلە كەرامەت قىلدى. سىزلە فاسد خىيال قىلدىڭزلار. مېنى قاچتى گۈمان قىلىپ، خاقانغە خىراج قوبۇل قىلدىڭلار. مەن ئۇلارنى كەچۈردۈم. ئەمما، ئەگەر سىزلەردىن بىر بەدھەركەتلىغ ۋاقىئ بولسە، ئاتامدىن زىيادە ئوقۇبەتلەرنى قىلۇرمەن. ئول مۇلايىمەت بىرلە پادىشاھلىق قىلدىم. سىزلەر ھەددىن ئاشتىڭلار، بىئەدەب بولدۇڭلار. ئەمدى بىئەدەبلىك ۋاقىئ بولسە، قاتتىغ ئوقۇبەتلەرنى قىلۇرمەن.» ئاندىن، ئىككى يىل مۇلكدە ئولتۇرۇپ، دەرۋىشلەرگە خەير - ئىھسانلار قىلىپ، ئاندىن ئەيدى: «باقىڭلاركىم، خىراجىڭلار قانچە قالىپدۇر.» ئەيدىلەر: «يۈز يەتمىش مىڭغە قويدى.» ئىلگەركى ھىساب دەفتەرىنى كۆيدۈردى. ئول زەفەرنىڭ شۈكرانەسىغە قەياش ۋە قەبىلەسىنىڭ ئاجىز - زەئىف، نامرادلارىغە بىسيار مال سەدىقە بەردى. ئەجەمدە نەرسى ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى ئۇلۇغلاردىن، ئىسفەندىيار روينەتەن نەسلىدىن، ئانىڭدىن ئۇلۇغ كىشى يوق ئەردى. ئانى ۋەزىر قىلدى، تەمامى ئىشلارنى تاپشۇردى؛ ئاتاسى يەزدگەردكە ھەم ۋەزىر ئەردى. خەلق ھەم شاد بولدىلەر. بەس، ئىككى يىل ئۆتتى ئەرسە،

بىرکۈنى ۋەزىرغە ئەيدى: «ماڭا بولادۇركىم، ھىندىستان مېنىڭ مۇلكۈم بولسە، مەن ئەندىشە قىلمۇرمەنكىم يالغۇز ھىندۇغە بارسام؛ ئول ھىندۇ پادىشاھىنىڭ شەھەرلەرىنى، سىپاھ - لەشكەرىنى، كۈچ - قۇۋۋەتىنى ۋە رەسم - ئادەتىنى كۆرۈپ يانسام.» مەقبۇل بولدى ئەرسە، ۋەزىرنى ئۆز ئورنىدا پادىشاھ قىلىپ، بىر ئاتلىغ بىرلە ھىندغە باردى. ھەركۈن شىكار قىلۇر ئەردى. ئانىڭ شۇجائەت ۋە دىلاۋەرلىكىگە خەلق تەئەججۇب قىلۇر ئەردىلەر. ئەمما تانۇماس ئەردىلەر. ھىند خەلقى ۋئات چاپماق ۋە ئوق ئاتماقنى بىلمەس ئەردىلەر. بەس، پادىشاھغە خەبەر قىلدىلەركىم، ئەجەمدىن بىر مەردى دىلاۋەر كېلىپدۇركىم بېنەھايەت ياخشى پەرھىزكاردۇر. بەس، پادىشاھ چىرلاتىپ، نەۋازىشلەر قىلدى. تا بىر يىلغا ياۋۇق ئاندا تۇردى. بىرکۈنى خەبەر كەلتۈردىلەركىم، پالانى مەرغزاردا، بىر ئۇلۇغ پىل پەيدا بولۇپدۇر، ئانداقى پىللار ئاڭا قوشۇلۇپدۇر، رومنىڭ يوللارى بۇ ۋەجھىدىن توتۇلۇپدۇر. ھەر چەندلەشكەر بارىپ، ئانى دەفئ قىلالمادىلەر. ھىچ ئادەم ياۋۇق بارالمايدۇر، دىدىلەر. بەھرام ئەيدى: «ماڭا بىر كىشى ھەمراھ بولسۇن، مەن پىل بىرلە يالغۇز جەڭ قىلۇرمەن.» پادىشاھ بىر كىشى بۇيرۇدى، تاكىم قايسى قايسىنى ئۆلتۈرگەي، ئانىڭ خەبەرىنى كەلتۈرگەي. بەس، ئاندا باردىلەر. ئول ئادەم بىر ئىگىزگە چىقتى، تاكى تاماشا قىلغاي. بەس، بەھرام پىلنىڭ ئالدىغە باردى، ئوقنى تىركەشىدىن چىقاردى. پىل نەئرە تارتتى ئەرسە، بەھرامغە يۈگۈردى، بەھرام ئوق بىرلە پېشانەسىگە ئۇردى ئەرسە، ئوق غايىب بولدى. پىل ئايلانىپ - چۆيرۈلۈپ تۇردى. بەھرام شەمشەرىنى ئالىپ باشىنى كەستى، خەرتۇمىدىن تۇتۇپ، سۆدرەپ ئالىپ چىقتى. ئول مەرغزار خەلقى ھەيران قالدىلەر. ئول كىشى كېلىپ، پادىشاھغە خەبەر قىلدى. پادىشاھ بەھرامنى چىرلاتىپ، ئىززەت - ئىكرام، ئىھسان - ئىنئام قىلدى. ئەيدى: «ئەي جۇۋانمەرد، سەن كىمسەن؟» ئەيدى: «مەن ئەجەمنىڭ ئۇلۇغلارى ئەۋلادىدۇرمەن. پادىشاھ ماڭا غەزەب قىلىپ ئەردى، مەن قورقۇپ قاچىپ كەلدىم.» بەس، پادىشاھ بەھرامنى خاس مەھرەملەردىن قىلدى. ھەرىەرگە بارسە ھەمراھ قىلۇر ئەردى. ھەركۈنى تەئەججۇب ئىشلار كۆرۈپ ھەيران قالۇر ئەردى. بەس، ئول پادىشاھغە بېنەھايەت لەشكەر بىرلە ياغى كەلدى. ئول پادىشاھ قورقۇپ، خىراج قوبۇل قىلماقغە قەسد قىلدى ئەرسە، بەھرام

ئەيدى: «مەن تەنها بۇ لەشكەرگە تەقابىل بولۇرمەن.» بەس، پادىشاھ لەشكەر يىغىپ بەردى ئەرسە، بەھرام ئول ياغى بىرلە تەقابىل بولدى. ھەر شەمشەركى سالۇر ئەردى، لەشكەرنى پارە - پارە قىلۇر ئەردى. گاھى ئولۇك، گاھى سول جەۋلان قىلۇر ئەردى. ئاقىبەت بىر تائىفەگە ھەملە قىلدى ئەرسە، ھەمە قاچتىلەر. ھىندۇ پادىشاھى زەفەر تاپىپ ياندى ئەرسە، بەھرامغە قىزىنى بەردى. قەسد قىلدىكىم مۇلكنى ئاڭا تاپشۇرغاي. بەس، بەھرام ئۆزىنى ئاشكارا قىلدى ئەرسە، ئەيدى: «مەن ئەجەم پادىشاھى بەھرامدۇرمەن.» بەس، ھىند پادىشاھى قورقۇپ، مەلال ۋە دەرماندە بولدى. بەھرام ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، نە گۇمان قىلۇرسەنكىم، مېنىڭ سېنىڭ مۇلكۇڭغە ھاجەتىم يوقدۇر. لېكىن، سېنى ۋە شەھەرلەرىڭ، سپاھ - لەشكەرىڭنى كۆڭلۇم كۆرمەكنى تارتتى. شول سەبەبدىن كېلىپ ئەردىم. ئەمدى كۆردۇم، مۇلكۇمغە يانارمەن.» بەس، پادىشاھى ھىند نەچەند شەھەرلەركىم ئەجەمگە ياۋۇق ئەردى، بەھرامغە بەردى. بەھرام ئەيدى: «سەن بۇ شەھەرلەر ئۆزرە، ئورنۇمدا خەلىفە بول، ماڭا خىراج ئىبەرگىل.» بەس، ھىند پادىشاھىنىڭ قىزىنى ئالىپ، مۇلكىغە ياندى. سەلامەت كېلىپ، تەختدە ئولتۇردى.

ئاندىن، نەرسىنى لەشكەر بىرلە رومغە ئىبەردى، تاكىم رومنىڭ شەھەرلەرىنى ئالغاي، خىراجغە قويغاي. بەس، نەرسىنىڭ شايستە ۋە ياخشى ئۇچ ئوغلى بار ئەردى. بەھرام ئۇلارنى ۋەزىر قىلدى؛ ھەر قايسىغە بىر ئىش بۇيرۇدى. بىرىنىڭ ئاتى راۋەيدا، بىسيار ئالىم ئەردىكىم ھىچ ئىلم ئاڭا مۇشكۇل ئەمەس ئىدى، ئانى دانىشمەندلەرنىڭ ئۇلۇغى قىلدى. يەنە بىرىنى باجىشەھن دەر ئەردىلەر، ئول ھىسابدان ئەردى، ئانى خەزىنەدار قىلدى، تەمامى خىراج مەملەكەت دىۋانىنى ئاڭا بەردى. يەنە بىرىنى ئىستەمىكان دەرئەردىلەر، ئول دىلاۋەر - پەھلىۋان ئەردى، ئانى سپەھسالارىنىڭ ئۇلۇغى قىلدى. بەس، نەرسىنى بىسيار لەشكەر بىرلە رومغە ئىبەردى. روم پادىشاھى قورقۇپ، سۇلۇھغە كەلدى ئەرسە، خىراج قوبۇل قىلدى. نەرسى تەمام سپاھىنى بەھرامغە ياندۇردى ئەرسە، بىسيار شاد بولۇپ، نەرسىنى ئۇلۇغ قىلدى. تەمامى مەملەكەت بەھرامغا مىنقاد ۋە فەرماندار بولدى ئەرسە، ئەمىن بولۇپ، ئەيشى ئىشرەتكە مەشغۇل بولدى. روم، تۇرك، ھىندىلەرغە خىراج قويدى. ئاندىن، نەرسى رۇخسەت تىلەدىكىم: «پىر بولۇپدۇرمەن، ئاخىرقى

ئۆمرۈمده ئىباده‌تكه مەشغۇل بولسام، فەرزەندلەرىم سېنىڭ دەرگاھىڭدا مۇلازىم بولسە.» بەھرام ھەم رۇخسەت بەردى. نەرسى ئۆز دىيارىغە بارىپ، ئىباده‌تكه مەشغۇل بولدى. بەھرام ئون كەنت ئاباد قىلدۇردى؛ كەنتده چەھار باغلارنى قىلدىلەر، ئەنۇاع دەرەختلەرنى سالدۇردى. ھەركەنتده بىر ئاتەشكەدەنى ئاباد قىلدى. ئاتەشخانەلەر بىسيار زەۋقلەر قىلۇر ئەردى. تەمامى پادىشاھلاردىن خىراج كېلىپ تۇرار ئەردى. بۇ تەرىقه ئاتمىش ئۈچ يىل پادىشاھ بولدى. بەس، بىر كۈنى شىكارغە چىقتى ئەرسە، بىر قۇلان ئۈچرادى. ئانى قوغلاپ بارۇر ئەردى، ئاتى بىر قۇدۇغقه تۇشتى. سىپاھ - لەشكەر ئانچەكى قەسد قىلدىلەر، ئالالمادىلەر. ئول قۇدۇغ بېنەھايەت چۇقۇر ۋە قاراڭغۇ ئەردى، بەھرامنىڭ كۆرمەدىلەر. ھېچكم تۇشەلمەدىلەر. بىلمەدىلەركىم ئول نە قۇدۇغ ئەردى، بەھرامنىڭ ھالى نە ئەردى. بەس، ئاندىن كېيىن ئوغلى يەزدگەرد تەختغە ئولتۇردى.

دەستان
قىسسەئى يەزدگەرد بىننى بەھرام بىننى يەزدگەرد

بەس، يەزدگەرد پادىشاھ بولدى ئەرسە، خەلقغە بىسيار ياخشىلىقلار قىلدى، داد - ئەدللەر قىلدى؛ بىسيار ئاباداڭلىقلار قىلدى. ئاتاسى زەمانىداقى پادىشاھلار مۇڭا ھەم خىراج ئىبەردىلەر. نەچەند يىلدىن كېيىن، روم شاھى خىراج بەرمەدى ئەرسە، نەرسىنىڭ مۇھرىنى ئوغلىدىن سىپاھ - لەشكەر بىرلە ئىبەرىپ، ئىتائەت قىلدۇردى. ئون سەككىز يىل پادىشاھ بولدى. ئانىڭ ئىككى ئوغلى بار ئەردى: ئۇلۇغى فىرۇز، كىچىكى ھورمۇز. فىرۇز ئىشتىپ ھاتىلە لەشكەرىگە باردى.

بەس، يەزدگەرد ئۆلدى ئەرسە، ھورمۇز تەختغە ئولتۇردى. ھاتىلە لەشكەرىگە بېنەھايەت ئىنئام - ئىھسانلار قىلىپ ياندۇردى.

دەستان
قىسسەئى ھورمۇز بىننى يەزدگەرد بىننى بەھرام گور

فىرۇز سەلتەنەت تەختىدە قەرار قىلدى، داد - ئەدل پىشە قىلدى. سەككىز يىل پادىشاھ بولدى ئەرسە، يامغۇر ياغماي قەھتىلىك بولدى. فىرۇز ئەتراف - جەۋانىبغە نامە ئىبەردىكم: «خەزىنەلەرنىڭلاردىن رەخت ۋە تەئاملار ئالىپ بىزگە ئىبەرنىڭلار. فەقىر - فۇقرا ۋە دەرۋىشلەرغە خەير - ئىھسان قىلىڭلار. ئەگەر ھەركىم شەھەرنىڭلەردە بىرگەدا ئاچلىقتىن ئۆلسە، ئورنىغە تەۋانگەرلەرنى ئۆلتۈرۈرمەن.» بەس، خىراجنى تەمام شەھەرلەردىن ئۆنتى. ئۆزىنىڭ خەزىنەلەرنى ئاچىپ، دەرۋىش - فۇقرالارغە ئىھسان قىلدى. يەتتە يىل مۇنداغ بولدى، ئەممما بىر ئادەم ھىچ شەھەردە ئۆلمەدىلەر. فىرۇز ئىلگەرى سىتەمكار ۋە زۇلۇم قىلغۇچى ئەردى. زۇلۇم - سىتەمگە تەۋبە قىلدى، داد - ئەدل قىلدى. ھەق تەئالا تەۋبەسىنى قوبۇل قىلدى ئەرسە، قەھتىلىك كۆتەرىلدى. فىرۇز ۋەقتىدە خىراج دەھىيەك ئەردى، ئانى ھەم خەلقدىن ئالماس ئەردى. ھەر يەردەكى ۋەيرانەلىق بار ئەردى، ئاباد قىلدى. ئۇچ شەھەر بىنا قىلدى: بىرى رەي ۋە يەنە بىرى كېركان ۋە يەنە ئازەربەيجان.

دەستان
قىسسەئى فىرۇزنىڭ خۇشنەۋاز بىرلە جەڭ قىلغانى

بەس، خۇشنەۋاز بەلخ، بۇخارادا زۇلۇم - سىتەمنى ئاشكارا قىلدى. لەۋۋات قىلماقنى ئول پەيدا قىلدى. تولا خەلق ئانىڭ شەھەرىدىن قاچىپ، فىرۇزنىڭ قاشىغە كېلۇر ئەردىلەر. ئانىڭ بەدكارلىقىدىن شىكايەت قىلدى ئەرسە، فىرۇز ئەلچى ئىبەردىكم: «سېنىڭ مەندە ھەققىڭ باردۇر. لېكىن خۇداي تەئالانىڭ ھەققى ئەۋلادۇر. ئەگەر ئول بەدكارلىقىدىن ئۆزۈڭنى ياندۇرماساڭ، لەشكەر ئىبەرۈرمەن.» بەس، فىرۇز ھەرچەند ئەلچىلەرنى

ئىبەردى، باۋەر قىلمادى ئەرسە، لەشكەر ئىبەردى. بەس، خۇشنەۋاز خەبەر ئالىپ، سەردارلارنى يىغىپ ئەيدى: «بىزگە ئەجەم لەشكەرىگە تاقەت يوقدۇر، نېچۈك تەدبىر قىلۇرمىز؟» بىر پىرى مەرد ئەيدى: «ماڭا ئانچە ئەمۋال بېرىڭلار كىم، نەبرەمدىن نەبرەمگە قالغاي، تاكى مەن ئۆز جانىمدىن كېچىپ، دۇشمەنىڭلارنى ھىلاك قىلغايمەن.» بەس، خۇشنەۋاز ئانچە مال بەردىكىم ئۆزى رىزا بولدى. بەس، ئول پىرى مەرد ئۆزىنىڭ ئىلىك - ئاياغىنى كەستۇردى؛ ئانى فىرۇز لەشكەرىنىڭ يولىدا بىر بايابانغە تاشلادىلەر. بەس، لەشكەر كېلىپ، ئانى كۆردىلەر. بىر سەردارى لەشكەر تانۇدى ئەرسە: «ماڭا بۇ نە ۋاقىئدۇر؟» ئەيدى: «خۇشنەۋازغە پادشاھنى دەرغەزەب قىلماغىل، مۇبادا كەلسە سېنى ھىلاك قىلۇر دەپ، نەسىھەت قىلدىم ئەرسە، مېنى بۇ ھالدا قىلىپ تاشلادى.» فىرۇز ئەيدى: «غەم يىمەگىل، قانىڭنى ئالغۇمدۇر، لېكن ھالا خۇشنەۋاز قايدادۇر؟» پىر ئەيدى: «مۇندىن خۇشنەۋازغە يىگىرمە كۈنلۈك يولدۇر. مەن بىر يول بىلۇرمەنكىم، بەش كۈندە يەتكەلى بولۇر.» بەس، فىرۇز بېش ئوزۇق ئالىپ، ئول پىرنى ئالدىغە سالىپ يۈردى ئەرسە، ئول پىر بىردەشتكە باشلادى. ئەللىك - ئاتمىش مىلڭ لەشكەر يەتتە - سەككىز كۈن يۈردىلەر، ھىچ ئابادلىقنىلڭ ئەسەرىنى كۆرمەدىلەر. ئول پىر ھەركۈنى تاڭلا يىتەرمىز دەرئەردى. ئاخىر ئون بەش كۈن يۈردىلەرئەرسە، بىسيار خەلق ۋە فىرۇز ھەيران بولدى. ئۇلار چارپايلارنىى ئۆلتۇرۇپ يىدىلەر. چۈن، يىگىرمە كۈن بولدى ئەرسە، ئول پىرى مەرد ئۆلدى. فىرۇز ھەيران - دەرماندە بولدى. تەمامى لەشكەرلەر ئۆلۈمنى مۇقەررەر قىلدىلەر. بۇ ھەيرانلىقدا ئۇچ كۈن يۈردىلەر ئەرسە، خۇشنەۋازنىڭ دىيارىدىن بىر كەنتكە چىقتىلەر. فىرۇزنىڭ لەشكەرىدىن ئىككى مىڭدىن كەمرەك قالىپ ئەردى. سەردارلارغە ئەيدى: «تەدبىر نەدۇر؟» ئەيدىلەر: «تەدبىر ئولكىم، خۇشنەۋازغە ئۆزرە خاھلىق بىرلە كىشى ئىبەرمەك لازىمدۇر.» بەس، فىرۇز ناچار، خۇشنەۋازغە پەناھ تىلەپ ۋە ئۆزرەلەر ئېتىپ، كىشى ئىبەردىلەر. خۇشنەۋاز ئەيدى: «ئول مىقدار ياخشىلىقكىم مەن قىلىپدۇرمەن. ماڭا مۇنداغ قىلماق مۇناسىب ئەمەس ئېردى. ئەمدى ئۆز گۇناھلارىڭلارغە ئىقرار قىلىپ، پەناھ تىلەپسىزلەر. سىزلەرنى كەچۈردۇم، ئۆز دىيارىڭلارغە ياندۇرۇرمەن. بېشەرتىكى، فىرۇز ئەھد قىلغايكىم، مۇندىن كېيىن ماڭا قەسد قىلماق ۋە

لەشكەر ئىبەرمەككە بىرمىيل ئەتتۇرگەي، ئاندىن لەشكەر ئۆتمەگەي. » بەس، بۇ سۆز بىرلە ئەلچىلەرگە ئىنئام، گۈنەگۈن تەئاملار بىرىپ ياندۇردى. ئاندىن ئول بايابانىنىڭ كەنارەسىدە بىر مۇنار ئەتتۇردى. نەچەند دانىشمەندلەر بۇيرۇدى تاكىم فىرۇز، تىرىك باردۇر، ئول مىيلدىن ئۆتمەسلىككە ئەھد بەردىلەر. ئاندىن يۈرتىغە ياندۇردى. فىرۇزغە بېنەھايەت ئار بولدى. ئۇچ يىل سەبرە قىلدى. ئاندىن يەنە خۇشنەۋاز بىرلە جەڭگە ئوغرادى. خەلق ئەيدىلەر: «ئەھدنى سىندۇرماق ياخشى ئەرمەسدۇركىم خۇداي تەئالا ساڭا نۇسرەت بەرمەس. » فىرۇز ئەيدى: «ئەھدىمنى سىندۇرماسلىقغە تەدبىر قىلۇرمەن. » بەس، بارىپ ئول مىيلنى يەردىن قومارىپ، فىللارنىڭ ئۆزەسىدە كۆتەرىپ ئالىپ يۈردىلەر. فىرۇز ئەيدى: «مەن بۇ مىيلدىن ئۆتمەي دەپ ئەھد قىلىپ ئەردىم. هالا هەم ئۆتمەدم ۋە ئەھدىمنى سىندۇرمادىم. » بەس، خۇشنەۋاز ئىشتىپ، بىر مۇنچە لەشكەر ئالىپ، ئول بايابانىنىڭ هەدىغە كېلىپ، نەچەند قۇدۇغلارنى قازدۇردى، ئاغزىنى ياغاچلاردا ياپتۇردى، مەئلۇم بولماغۇدەك پۇشىدە قىلدۇردى. قاچانكىم، فىرۇز كېلىپ، بايابان سەر هەدىغە تۇشتى ئەرسە، خۇشنەۋاز قاچىپ ئۆز شەھەرىگە يۈردى. فىرۇز ئانىڭ قاچغانىدىن خەبەر تاپىپ، ئۆز خالىسلەرىدىن مىڭ كىشى بىرلە ئارقاسىدىن قوغلاپ، هەمە بىخەبەر قۇدۇغقا تۇشتىلەر. بۇ خەبەرنى خۇشنەۋاز ئىشتىپ ياندى. فىرۇزنىڭ لەشكەرىدىن بىسيار خەلقنى ئۆلتۇردى ۋە ئەسىر قىلىپ، ئاندىن فىرۇزنى قۇدۇغدىن چىقارىپ، گەنجنامەسىنى ئالىپ، ئاندىن ئۆلتۇردى. ئانىڭ قىزىنى ئالدى.

دەستان
قىسسەئى سوفرا ۋە خۇشنەۋاز

بەس، فىرۇز ئۆلدى ئەرسە، ئەجەمدىن سوفرا ئاتلىغ بىر كىمەرسەنى سەردار قىلدىلەر، مۇلك ۋە لەشكەرنى ئاڭا تاپشۇردىلەر. ئول كىمەرسە ئەجەمنىڭ ئۇلۇغلارىدىن ئەردى. بەس، خۇشنەۋازنىڭ فىروزنى مىكرى بىرلە ئۆلتۇرگەنىنى ئاڭلادى ئەرسە، لەشكەر يىغىپ، فىرۇزنىڭ خۇنىنى تەلەب قىلدى. بېنەھايەت لەشكەر بىرلە خۇشنەۋازنىڭ ئۆزەسىگە يۈردى. خۇشنەۋاز

بىلدىكم بەرابەر كەلمەكنىڭ ئىمكانى يوقدۇر. بەس، ئالدىغە ئەلچى ئىبەرىپ، سۇلۇھ تەلەب قىلدى ۋە ئەيدى: «فىرۇز ئۆز گۈناھىدا ئۆلدىكىم، ئەھدىنى سىندۇردى ئەرسە، خۇداي تەئالا مۇنداغ گىرىفتار قىلدى.» بەس، سوفرا ئەيدى: «ئانچە ئەسىرلەرنى ۋە ئۆلۈك تەننى، گەنجنامەنى بەرسۇن. سۇلۇھ قىلمۇرمەن.» بەس، خۇشنەۋاز ھەمەنى بەردى. سوفرا ئۆز ئورنىغە ياندى. تەمامى ئەجەم خەلقى يىغىلىپ ئەيدىلەر: «سەن بىزگە پادىشاھ بولغىل.» قوبۇل قىلمادى. ئەيدى: «فىرۇزنىڭ فەرزەندلەرىدىن بىرىنى تەختىغە ئولتۇرغۇزۇڭلار.» فىرۇزنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىدى: بىرىنى قۇباد، يەنە بىرىنى يەلاش ئاتار ئەردىلەر. يەلاشنى پادىشاھ قىلدىلەر. ئول تەختىغە ئولتۇردى ئەرسە، سوفرانى ئۆز ئورنىدا قويدى، تەمامى مەملەكەت ئىشىنى ئاڭا تاپشۇردى. قۇباد يەلاشدىن قاچىپ خاقان قاشىغە باردى. يولدا بىر كەنتكە يېتىپ، بىر دېھقانىنىڭ ئۆيىگە تۇشتى. ئانىڭ بىر خۇشرۇي قىزى بار ئەردى، ئانى ئالدى. ئەرتەسى، ئەنگۈشتەرىنى كۆچىگە بېرىپ، خاقان قاشىغە باردى. ئەيدى: «ئۇلۇغ ئوغۇل مەن ئەردىم، پادىشاھلىق مېنىڭ ھەققىم ئەردى. خەلق يەلاشنى پادىشاھ قىلدىلەر. سەن ماڭا لەشكەر بېرىپ، ياۋەرلىك قىل.» قۇباد خاقانىنىڭ قاشىدا تۆرت يىل تۇردى. ئاندىن لەشكەر بېرىپ ياندۇردى. كۆچى ئول كېچە بار ھامىلە بولۇپ ئەردى. بىر ئوغۇل تۇغدى، ئاتىنى نوشىرۋان قويۇپ ئەردى. ئانى قۇبادنىڭ ئالدىغە ئالىپ چىقتى، قۇباد بىسيار شاد بولدى. ئەيدى: «بۇ ئوغۇل ماڭا مۇبارەك ۋە ياخشى فالدۇر.» بەس، كۆجىنى ئالىپ، مەداينىغە كەلدى ئەرسە، يەلاش ئۆلگەن ئەردى. كېلىپ تەختىغە ئولتۇردى. خاقانىنىڭ لەشكەرىگە بىسيار تۆھفە - ھەدىيەلەر بېرىپ، شاد - مەسرۇر قىلىپ ياندۇردى.

دەستان
قىسسەئى قۇباد بىننى فىرۇز

بەس، قۇباد ئەجەم مۇلكىنى تەسەررۇف قىلدى ئەرسە، سوفرانى ۋەزىر قىلدى. داد - ئەدل بىرلە جەھاننى ئاباد قىلدى. چەندان شەھەرلەرنى بىنا قىلدى. بەش يىل پادىشاھ بولدى ئەرسە، سوفرا تەمامى مەملەكەت ئىشىنى تەسەررۇف قىلدى. قۇبادنىڭ كۆڭلىدە خارلىق، تەڭلىك بار ئەردى. ئەمما سوفرانىڭ ھېچ سۆز دېيەلمەس ئەردى. قۇبادنىڭ بىر سىپەھسالارى بار ئەردى

شافۇر ئاتلىغ، بىسيار تەدبىرلىك ۋە مەككار ئەردى. بىر كۈنى ئول قۇبادنىڭ قاشىغە كىردى ئەرسە، خىلۋەت قىلىپ، سوفرادىن ئاڭا شىكايەت قىلدى. شافۇر ئەيدى: «مەن سوفرادىن مۇلكىنى خەلاس قىلغۇمدۇر.» بەس، بىر كۈنى، سوفرا قۇباد ئالىدا شافۇر بىرلە جىدەل قىلمىشتىلەر. شافۇر قاتتىغ - دۇرۇشت سۆزلەرنى ئەيتتى ئەرسە، سوفرا جەۋاب ياندۇردى. شافۇر كەمەرىنى يېزىپ، سوفرانىڭ گەردەنگە سالىپ تارتتى. سوفرا پىرئەردى، شافۇر نەۋجۇۋان ئەردى. بۇيرۇدىكىم، ئىلتىپ زىندانغە سالدىلەر. ئول كېچەسى سوفرانى زىندانىدا ئۆلتۈرۈپ، قۇبادنى سوفرادىن خەلاس قىلدىلەر ئەرسە، تەمامى مەملەكەت ئىشىنى قولىغە ئالدى. شافۇرنى ۋەزىر قىلدى، ھەمە مەملەكەتنى ئاڭا تاپشۇردى. ئۇچ يىلدىن كېيىن خوراسانغە بۇيرۇدى ئەرسە، بارىپ جەڭ قىلىپ، زەفەر تاپىپ، بىسيار غەنىمەتلەرنى ئالىپ ياندى. قۇبادنىڭ ئون ئوغلى بولدى، ئەمما نۇشىرۋاننى ھەمەدىن ئەزىز ۋە ئۇلۇغ تۇتار ئەردى. قۇبادنىڭ دەۋرىدىن ئون يىل ئۆتتى ئەرسە، خوراسانىنىڭ نەسا دىگەن شەھەرىدىن مەزدەك ئاتلىغ بىر ئادەم پەيغەمبەرلىك دەئۋا قىلىپ، پەيدا بولدى. ئاتەشپەرەست ئەردى. ئاناسى ۋە قىزىنى ئالماقغە بۇيرۇر ئەردى. ئەيتۇر ئەردى: «خۇداي تەئالا بۇ ئالەمنى خەلق ئاراسىدا يەكسان ياراتىپدۇر. بەس، ھەمەئى نەرسەلەر خەلق ئاراسىدا بەرابەر بولغاي. ھېچ مانىئ بولماغاي.» بۇ سۆز دەرۇشن، كاھىل ۋە ناكار خەلقغە خۇش كەلدى. ھەمە ئاڭا تابىئ بولدىلەر. قۇبادغە خەبەر قىلدىلەر، ئاڭا ھەم خۇش كەلدى. ئاڭا تەسدىق قىلىپ، ئىمان كەلتۈردى. ھەر كىمنىڭ كۆجىنى خاھلاسا ئالۇر ئەردى. بۇ مەزدەكنىڭ دىنى ئاشكارا بولدى ئەرسە، ئالىم ۋە دانىشمەندلەر يىغىلىپ، قۇبادغە نەسىھەت قىلدىلەر. قوبۇل قىلمادى. خەلقنى گۇمراھ قىلغالى تۇردى ئەرسە، خەلق ھۇجۇم قىلىپ، قۇبادنىڭ باشىدىن تاجنى ئالىپ، ئانى زىندانغە سالىپ، جاماس ئاتلىغ بىر بۇرادەرى بار ئەردى، ئانى پادىشاھ قىلدىلەر. مەزدەكنى ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلدىلەر ئەرسە، تابىئ بولغان خەلقلەر يىغىلىپ، جەڭگە تۇردىلەر. خەلق قورقۇپ، مەزدەكدىن قول يىغدىلەر. قۇبادنى ئۆلتۈرمەككە مەسلەھەت قىلدىلەر. قۇبادنىڭ بىرھەمشىرەسى بار ئەردى، خۇشرۇيلۇقدا بەرابەرى يوق ئەردى. ئانى قۇباد ئالغان ۋە ئانىڭدىن بىر فەرزەند بولغان ئەردى. ئول مەزلۇم خىزمەتكارلاردىن

بىر كىشىنى ئالىپ، زىندانغە كەلدى. زىندانبانغە ئەيدى: «مېنى بۇ كېچە قۇبادنىڭ قاشىدا بولغالى رۇخسەت بەرگىل.» زىندانبان رۇخسەت بەردى. ئول كېچە زىندانىدا تۇردى. سەھەر ۋەقتىدە قۇبادنى بىر چادىرشەبغە يۆرگەپ، ئول خىزمەتكارغە كۆتەرتىپ، چىقارىپ قويا بەردى. بىر سائەتدىن كېيىن، زىندانبانلار فەرياد سالدىكىم، قۇباد قاچىپدۇر. خەلق يىغىلىپ كېلىپ زىندانبانلانى ئۆلتۇردىلەر. قۇباد قاچىپ، يەنە خاقان قاشىغە بارىپ، لەشكەر ئالىپ كېلىپ، پادىشاھلىقنى قولىغە ئالدى. مەزدەككە ئانچە قۇۋۋەت بەردىكىم، ئىلگەركىدىن سەد چەندان.

قۇباد قىرىق ئۇچ يىل پادىشاھ بولدى، ئۆمرى ئاخىر بولدى ئەرسە، نوشىرۋاننى ئۆز ئورنىدا قويدى. چۈنكى ھەمە فەرزەندلەرىدىن ئاقىل - خىرەدمەند ئەردى. بەس، قۇباد ئۆلدى.

دەستان
قىسسەئى نوشىرۋان

بەس، نوشىرۋان تەختغە ئولتۇردى. ئەجەم پادىشاھلارىدا ئانىڭدىن ئادىلراق يوق ئەردى. ئانچە سەلتەنەت ۋە پادىشاھلىقكىم ئانىڭدا ئەردى، ئۆزگەدە يوق ئەردى.

مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتىپدۇرلەر. نوشىرۋان ئاتاسى ۋەقتىدە كەمال ئەقل - فەراسەتىدىن تەمامى مەملەكەت ئىشىنى تەسەررۇف قىلىپ، باشىغە تاج قويغان ئەردى. ئول خەلق ئاراسىدا داد - ئەدل قىلدى. مەزدەكنى ئۆلتۇردى، تەمامى تابىئلارىنى نەسەت - نابۇد قىلدى. ئۇلارنىڭ تەسەررۇفىداقى مال - ئەمۋاللارنى ئىگەسىگە تاپىپ بەردى. ئىگەسى چىقماغان نەرسەلەرنى دەرۋىش - فۇقرالارغە سەدىقە قىلدى. ئول مەزلۇملەرنىكىم زۇلۇم - سىتەم بىرلە ئېرىدىن ئالىپ ئەردىلەر، ئانى ئېرىگە ياندۇرۇپ بەردى. ھەركىمكى ھۆنەر بىلمەس ئەردى، ئانى مەردكارچىلىقغە بۇيرۇدى. ھەركىم نابىينا ۋە ئاجىز ئەردى، ئاڭا خەزىنەسىدىن ۋەزىفە بەردى ۋە ئەيدى:

«خاهلاماسمەنكىم مېنىڭ دىيارىمدا دەرۋىش - نامراد بولغاي.» دېيىشلارغە بۇيرۇدىكىم، ھېچ يەرنى خالى قويمىغايلار؛ ئۇرۇغسىزلارغە ئۇرۇغ بېرۇر ئەردى. ھەركىمكى دەرۋىشلىكدىن ئۆيلەنمەگەن بولسە، خەزىنەسىدىن جابدۇغ بېرىپ ئۆيلەر ئەردى. ھەر مەزلۇمكى مۇجەررەد ئەردى، ئانى كۆيۈگە بېرۇر ئەردى. ئاتاسىنىڭ خاتۇنلارىدىن ئىختىيار قىلغانىنى كۆيۈگە بېرۇر ئەردى. ئىختىيار قىلماسا ئۆيىدە ساقلار ئەردى. سپاھ - لەشكەرگە روزانە تەئىن قىلدى؛ سلاھسىزلەرغە ياراغ بەردى. ئاتەشخانەلەر بىنا قىلدى. ۋەقفلەر قىلدى، جارۇبكەشلەر قويدى. بەش يىلدا تەمامى مەملەكەتنىڭ ئىشى تەمام بولدى. ئەردەشىر بابەكنىڭ تەرىقەسىدە رەسم - ئايىن تۇزدى. ئاندىن كېيىن لەشكەر تارتىپ، شەھەرى ئاتاكىيەگە باردى. ئول شامنىڭ ۋىلايەتىدىن روم پادىشاھىنىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. ئول شەھەرنى ئالىپ ۋەيران قىلدى. ئانىڭ سۆرەتىنى تارتتۇرۇپ ئالىپ، ئۆز دىيارىدا شەھەر قىلدى. ئانداغكىم ھەمە كوي - كوچا، بازارلارى ئانتاكىيەدەك بولدى. ئانتاكىيەنىڭ خەلقىنى كەلتۇرۇپ، ئول شەھەرگە بۇيرۇدى ئەرسە، ھەركىم ئۆزىگە، ئۆز مەھەللەسىگە كىرگەندەك بولدى. ئاندىن لەشكەر ئالىپ ئىسكەندەرىيەگە باردى. ئەۋۋەل ھىرەقلنىڭ شەھەرىنى ئالدى، ئول قاچىپ، قۇستەنتىنگە باردى. ئانىڭا ئەلچى ئىبەرىپ، سۇلۇھ بىرلە خىراج قوبۇل قىلدۇردى. ئاندىن زەمىنى ھەررانغە باردى. ئاتاسى ۋەقتىدە ئولتۇرۇپ، خەراب قىلغانىنىڭ ئەۋزىگە بۇ ھەم ئولتۇرۇپ، خەراب قىلىپ، ئاندىن يەمەنگە كەلدى. شەھەر ئەدەنگە تۇشتى. يەمەندە ھەمە شەھەرلەرنى خەراب ۋە خەلقنى ئۆلتۇرگەلى تۇردى ئەرسە، ھەرراں ۋە يەمەن پادىشاھلارى مۇتىئ - مۇسەخخەر بولۇپ، خىراجنى قوبۇل قىلدىلەر. ئاندىن، ئارزۇ قىلدىلەر بەلخغە بارغاي. ھەياتىلە، تۇخارىستان پادىشاھلارىنى ئۆلتۇرگەي. چۇنكى ئۇلار ھەم ئاتاسى فىروزنى ئۆلتۇرگەن ئەردى. بەلخ تۇركىلەرگە ياۋۇق، ھەياتىلە پادىشاھى بىرلە خاقانىنىڭ دوسلۇقى بار ئەردى. ئول خاقانغە بىسيار تۆھفە - ھەدىيەلەر بىرلە قىزىغە ئەلچى ئىبەردى. ئانىڭ قىزىنى ئالدى. خاقان بىرلە ئەھد باغلادىلەر.

بىر يىلدىن كېيىن پادىشاھى ھەياتىلە بىرلە جەڭ قىلماقغە خاقاندىن لەشكەر تىلەدى. خاقان تۈركلەردىن بىسيار لەشكەر ئېبەردى. ئانوشىرۋان ئول لەشكەرلەر بىرلە بەلخغە كەلدى. پادىشاھى ھەياتىلەنى ئۆلتۈرۈپ، مال - ئەمۋالىنى غارەت قىلىپ، خەراب قىلدى. ئاندىن، تۈركىستانغە باردى. ئاندىن ماۋەرائۇننەھر، فەرغانە بىرلە ئۆز يۈرتىغە ياندى.

ئەرەب پادىشاھى نوئمان بىننى مۇنزەر ئەردى، ئانى بۇ يەرگە قويدى. يەتتە يىلدىن كېيىن نوئمان ئۆلدى. پادىشاھلىقنى ئوغلىغە بەردى. ئاڭا ئىككى دۈشمەن كەلدى، بىرى مەشرىقدىن ژە يەنە بىرى مەغرىبدىن؛ ھەر ئىككىسى بىرلە جەڭ قىلىپ، زەفەر تاپتى ئەرسە، ئەرەب ئانى «مۇنزەر زۇلقەرنەين» ئاتادى. بەئزىلەر ئىككى باشى بار ئەردى دەپدۇرلەر. ئول ئۆلدى. ئانوشىرۋان مۇلكىنى ئوغلى ئۆمەر بىننى مۇنزەرگە بەردى. ئاناسى ھىندۇ ئەردى، ئەرەب ئانى «ئۇمىرھىند» ئاتار ئەردى، نەسەبدە ئاتاسىدىن ئۆلۈغ ئەردى. بۇ ئەرەب پادىشاھلارى ھەمە كىسرالارنىڭ قولىدا ئەردىلەر، ھەيرەنى پايتەخت قىلۇر ئەردىلەر. مەۋسىل، جەزىرە، شام، يەمەندىن بەئزىسى، بادىيەدىن تا مەھرەسغەچە بۇلارنىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. زەمىنى ھىجاز كىسرالارنىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. ئاخىر ئانوشىرۋان تەسەررۇف قىلدى. ئاندىن، ئەرەب ھىمىيەرىيلەرۇ ئىلكىدىن ھەبەشكە تۇشتى. ئەمما تولاراق يەمەن مۇلكى ھىمىيەر پادىشاھلارى ئىلكىدە ئەردى. ئۇلارنى تا بابىئە دەرئەردىلەر. ئول ژەقىتدە زەمىنى ھىجاز ئەرەبلەرنىڭ تەسەررۇفىدا ئەردى. مەككەنى تىھامە، مەدىنەنى يەسرىب، بۇ ھەمەسىنى ھىجاز دەرئەردىلەر. زەمىنى بادىيەنى ھەم ھىجاز ئاتار ئەردىلەر. بۇ يەرلەردە پادىشاھلىق يوق ئەردى. لېكىن نوئمانىنى ژە ئەرەب پادىشاھلارىنى ئۇلۇغلار ئەردىلەر، خىراج بەرمەس ئەردىلەر. بۇلارغە ھىچ پادىشاھ ئازار بەرمەس ئەردى. چۈنكى دەرژىش خەلق ئەردىلەر. شام ژە ھەبەشكە بارىپ، سوداگەرلىك بىرلە مەئاش كەلتۈرۈپ ئولتۈرۇر ئەردىلەر. ھەر پادىشاھلارنىڭ دىيارلارىغە بارسەلەر، ئۇلارغە دوست - ئاشنا ئەردىلەر. ئول پادىشاھلار مال - ئەمۋال ئەتا قىلۇر ئەردىلەر. مەككەنىڭ ئۇلۇغى

ئابدۇلمۇتتەلىپ ئەردى. مەدىنەنى ئەۋس ۋە ھەزرەج تۇتار ئەردى.

دەستان
قىسسەئى ھىمىيەر ۋە ئانىڭ ھەج قىلغانى ۋە كەئىبەغە ياپۇغ ياپغانى

ۋاقىئەسىنى بىلمەك كېرەككىم، يەمەندە قۇباد ۋە خۇزەيمە ۋەقتىدىن ھەم ئىلگەرى بىر پادىشاھ بار ئەردى. تەبابىئەلەر ئاخىرى ئول ئەردىكم، ئانى تۇبىەئۇلئاخىر ئاتار ئەردىلەر. ئۆتكەن تۇبىەئلەردىن مۇلك ئاڭا قالغان ئەردى. يەمەندە بېنەھايەت سپاھ - لەشكەر ئاڭا يىغىلغان ئەردى. قەسد قىلدىكم، يەمەندىن لەشكەر تارتىپ چىقىپ، شام، روم، ئەجەم ھەمەنى تەسەررۇف قىلغاي. بەس، بېنەھايەت لەشكەر بىرلە چىقتى ئەرسە، زەمىنى ھىجاز ۋە ئەرەب فەرمان تۇتتىلەر. ئول بۇتپەرەست ئەردى. مەككە ۋە مەدىنە ئول ئەترافداقى ئەرەبلەر ھەمە بۇتپەرەست ئەردىلەر. شامدىن جۇھۇدلار بۇختۇن نەسسەردىن قاچىپ كېلىپ، مەدىنەنىڭ ئەترافىدا كەنتلەر قىلىپ ئولتۇرغان ئەردى. ئانداغكى، خەيبەر، مۇدەك، ئاۋەيۇلقەرى، بەنى نەسەر، يەنبۇ - بۇ جوھۇدلار ئىنجىل شەرىئەتىنى بىلمەس ئەردىلەر؛ ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرى ۋە ئىنجىلىنىڭ ھۆكمى شام، مەغرىب ۋە يەمەندە ئەردى؛ زەمىنى ھىجازغە كىشى كەلگەن ئەمەس ئەردىكم، خەلقنى ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىغە تەكلىق قىلغاي. بەس، يەمەندىن چىقىپ، مەككەگە كەلدى. شەھەر كۆردىكم، تاغلارنىڭ ئاراسىدا، سۇ - دەرەختلەر يوق. ئاڭا قەسد قىلمادى. ئۆتۈپ مەدىنەگە كەلدى ئەرسە، كۆردىكم بېغايەت ئاباد؛ ئاندا ئۆمەر بىننى تەلھە ئاتلىغ بىر كىمەرسە سەردار ئەردى. بەس، بۇ - تۇبىەئ ئوغلىنى مەدىنەگە پادىشاھ قويدى. ئۆزى ئۆتۈپ شامغە يۈردى. مەدىنە خەلقى تۇبىەئنى يىراقغە ئۇزايتىپ، ئوغلىنى ئۆلتۈردىلەر. بۇ خەبەر تۇبىەئغە يەتتى ئەرسە، نىيەت قىلدىكم يانىشدا مەدىنەنى خەراب قىلىپ، تەمام خەلقىنى ئۆلتۈرگەي. بەس، قەسد قىلغان يەرلەرگە بارىپ، ياندى ئەرسە، مەدىنگە كېلىپ، چۆرەسىنى ئالىپ تۇشتى. نەچەند كۈن مۇھاسىرە قىلدى.

بىر كۈنى، لەشكەرىدىن بىر كىشى بىر كىمەرسەنىڭ تامىغە چىقىپ خورمە ئالدى ئەرسە، تام ئىگەسى ئول ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، قۇدۇغقە تاشلادى. بۇ ۋاقىئەنى تۈببەۋ ئىشتىپ، جەڭگە تۈردى. بىر ئاي جەڭ قىلدى، ھىچ نىمە قىلالمادى. ھەر كۈنى ئەرتەدىن ئاخشامغە جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. كېچەسى مەدىنە خەلقى لەشكەرگاھغە خورمەلەر ئىبەرۈر ئەردىلەر، لەشكەر خەلقى يەر ئەردى. بىركۈنى، لەشكەر تۈببەئغە ئەيدىلەر: «بۇ خەلق بىرلە نېچۈك جەڭ قىلۇرمىزكىم، كۈندۈزى جەڭ قىلىپ، كېچەسى بىزنى مىھمان قىلۇرلەر. تۈببەۋ ئەيدى: «راست ئەيتۇرسىزلەر، بۇ خەلق سەخى خەلقدۇر.» بەس، لەشكەر جەڭدىن پەست بولدى ئەرسە، جوھودنىڭ ئالىملاريدىن كەئب ۋە ئەسەد ئاتلىغ ئىككىسى چىقتى. ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، بۇ شەھەرنى خەراب قىلالماسسەن. چۈنكى بۇ شەھەرنى ھەركىم خەراب قىلماقنى خاھلاسا خۇداۋەند ئالەم ئاڭا ئەزاب ئىبەرۈر. قۇرەيشدىن بىر پەيغەمبەر زوھۇر قىلۇركىم، ئاتلەرى مۇھەممەددۇرلەر. ئانى قۇرەيش خەلقى ئۆز دىيارلەريدىن چىقارۇر. ئۇلەر كېلىپ بۇ شەھەردە بولۇرلەر. خۇداي تەئالا ئول پەيغەمبەرنىڭ ھۆرمەتىدىن بۇ شەھەرنى ساقلار. بىز بۇ ۋاقىئەنى «تەۋرات» دا كۆرگەندۇرمىز.» پادىشاھ ئەيدى: «تەۋرات نەدۇر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «تەۋرات خۇداي تەئالانىڭ ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. غە ئىبەرگەن كىتابىدۇر.» بەس، ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىنى، سۈفەتلەرىنى ۋە تەۋراتىنىڭ ئەھكام ـ شەرىئەتلەرىنى بەيان قىلدىلەر ئەرسە، پادىشاھغە پىسەند بولدى، ئىمان كەلتۈردى، بۇتپەرەستلىكدىن ياندى. ھەمە لەشكەرىنى تەۋرات شەرىئەتىگە دەلالەت قىلدى. ھەمەسى قوبۇل قىلدىلەر. بەس، ئول ئىككى ئالىمغە ئەيدى: «سىزلەر مېنىڭ بىرلە يەمەنگە بارماق لازىمدۇر، تاكى تەمام خەلقنى بۇدىنغە باشلاغايمىز.» بۇلار ھەم قوبۇل قىلدىلەر. بۇلارغە بىسيار ئىنئام ـ ئىھسانلار قىلدى. ئەيدى: «سىزلەر نېچۈكدىن مەدىنە خەلقىنى بۇ دىنغە باشلاماسسىزلەر؟» ئەيدىلەر: «بۇلار ئول پەيغەمبەرگە ئۈممەتدۇرلەر، ئول پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈپ، ئاڭا ياردى بېرۈرلەر.» بەس، پادىشاھ بۇ ئىككى ئالىمنى ئالىپ، يەمەنگە ياندىلەر. بەس، مەككەگە كەلدىلەر ئەرسە، ئەرەبدىن بەنى ھۇزەيل قەبىلەسىغە قەسد قىلدىكم، ئۇلارنى ھىلاك قىلغاي. بەس، ئول تايىفە ئەيدىلەر: «ئەي پادىشاھ، ئەگەر مال ـ ئەمۋال، دۇررى

گەۋھەرھاي بېشۇمارخاھلاساڭ مەككەدە بىسياردۇر. ئانى ۋەيرانە قىلىپ، خەلقنى ئۆلتۈرگىل، تاكىم بېنەھايەت مال ئالغايسەن.» مەقسۇدلەرى بۇ ئىش بىرلە ھىلاك قىلماق ئەردى. بەس، ئىشارەت ئول ئىككى ئالىمدىن سوردى ئەيدىلەر: «ئەي پادىشاھ، بۇ سۆزنى ئىشتىمەگىل، بۇ خەلقلەر سېنى ھىلاك بولسۇن دەپدۇرلەر. ئول خۇدانىڭ ئۆيىدۇر، ھىچكىم ئول ئۆيەردە قۇدرەت تاپالماس؛ ھەركىم ئانى ۋەيران قىلماقنى خاھلاسا ھىلاك بولۇر. سەن ئاندا بارىپ، مەككەنى تەۋاف قىلىپ، بىسيار تەئزىم قىلغىل.» بەس، پادىشاھ بەنى ھۇزەيللەرنىڭ ئىلىنى كېسىپ، ئۆزى مەككەگە بارىپ، تەۋاف قىلىپ، ياپۇغ ياپتى. ئىلگەرى ياپغان ئەمەس ئەردىلەر. ئاندىن يەمەنگە ياندىلەر ئەرسە، يەمەن خەلقى يىغىلىپ، شەھەرگە كىرگەلى قويمادىلەر. سەن بۆلەك دىندا بولۇپسەن، سېنى پادىشاھ قىلماسمىز دەپ، جەڭگە تۇردىلەر. يەمەندە زەمىنى سەنئادا بىر تاغ بار ئەردى. ئىككى كىشىنىڭ ئاراسىدا جەدەل - خۇسۇمەت ۋاقىئ بولسە، راستى - ھەقىقەتى مەئلۇم بولماسا، ئول تاغدا بىر غار بار ئەردى، ئانىڭ ئالىدا بارىپ، ئولتۇرۇر ئەردىلەر؛ يالغانچىنى بىر ئوت ئول غاردىن چىقىپ كۆيدۇرۇر ئەردى. بەس، پادىشاھ ئەيدى: «جەڭ - جەدەلنى قويۇڭلار، ئول غارغە بارالى. ئەگەر سىزلەرنىڭ دىنىڭلار راست بولسە، مەن سىزلەرنىڭ دىنىڭلارغە يانغايمەن. ئەگەر بۇ دىن ھەق بولسە، سىزلەر بۇ دىنغە كىرگەيسىزلەر.» بەس، ئىتتىفاق بىرلە پادىشاھ ئول ئىككى ئالىمغە بۇ سۆزلەرنى ئەيدى. ئۇلار ھەم بۇ ئىتتىفاقغە تۇردىلەر. بەس، يەمەن خەلقى تەمام بۇتلارىنى ئالىپ، ئول ئىككى ئالىم تەۋراتنىڭ تۆرت سەھىفەسىنى ئالىپ باردىلەر. تەمام خەلايىق ئاندا يىغىلىپ، يەمەنلەر بۇتلارىنى غارنىڭ ئالىدا قويدىلەر. بۇ ئالىملار تەۋراتنى ئوقۇپ، غارنىڭ ئاغزىدا ئولتۇردىلەر. بەس، ئول غاردىن بىر ئوت چىقىپ، بۇتلارغە تۇتاشتى. تا تۇش ۋەقتىغچە كۆيدۇردى. دۇددىن جەھان قارانغۇلۇق بولدى. بەس، ئول ئوت غارغە ياندى ئەرسە، ئول ئىككى ئالىم تەۋراتنى ئالىپ، دۇد ئاراسىدىن سەلامەت چىقىپ كەلدىلەر. ئاندىن تەمامى خەلق جوھۇدلارنىڭ دىنىغە كىرىدىلەر، بۇتپەرەستلىكنى تاشلادىلەر. ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرى ئاشكارا بولدى. ئۇلار بۇتخانەلەردىن سۆز ئىشتۇر ئەردى. پادىشاھ ئول ئالىملاردىن سوردى. بۇلار ئەيدىلەر: «ئول دېۋدۇركىم، بۇلارنى

فىرىغته قىلماق ئۈچۈن، بۇتلارنىڭ ئىچىده سۆزلەر.» بەس، ئول بۇتخانەگه بارىپ، تەۋراتنى ئوقۇپ، دۇئا قىلىپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، ئول دېۋنى بۇ ئۆيدىن يىراق قىلغىل.» بەس، ئاندىن بىر قارا سەگ چىقىپ، فەرياد قىلىپ، يەرگه چۆكۈپ كەتتى. پادىشاه ئانى ۋەيران قىلدۇردى. ئول دىندا ئۆلدى، ئاتى سەئد، كۈنيەتى ئەبۇ ھەرەب، لەقەبى تۇببەئ ئەردى. ئۇچ ئوغلى بارئەردى. بىرى ھۇسسان، يەنه بىرى ئۆمەر، يەنه بىرى زەرئە؛ بۇلار كىچىك ئەردىلەر. پادىشاه بولمادىلەر. بەنى كەھمدىن رەبىئە بىننى ئەننەسىر ئاتلىغ بىر كىمەرسه پادىشاه بولدى. ئول جوھۇدنىڭ دىندا ئەردى.

دەستان
قىسسەئى رەبىئە بىننى ئەننەسىر ئەل - لەھىمى

قاچانكىم، رەبىئە بىننى ئەننەسىر تەختغه ئولتۇردى ئەرسه، جوھۇدلارنىڭ دىنى تېخى زىيادە رەۋاجلىغ بولدى. داد - ئەدل بىرله مۇلكدارلىق قىلدى. رەبىئەنىڭ ھەم فەرزەندلەرى كىچىك ئەردى. سەئدنىڭ ئۇچ ئوغلىنى فەرزەندلەرى بىرله ئاسرار ئەردى. نەچەند يىل ئۆتتى ئەرسه، بىر كېچه تۇش كۆردى. ھەمه ئالم ۋە كاھىنلارنى يىغدى. ئەيدى: «مەن نېچۈك تۇش كۆرۈپدۇرمەن، تەئبىرى نەدۇر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «بۇ تۇشنىڭ، تەئبىرىنى شەققه، سەتھ ئاتلىغ ئىككى ئۇستاد كاھىن باردۇر، ئۇلاردىن ئۆزگه بىلمەگەي.» پادىشاھ ئول ئىككى كىشىگه كىشى ئىبەردى. ئەۋۋەل سەتھ كەلدى ئەرسه، ئانىڭدىن سوردى. سەتھ ئەيدى: «بىر قاراڭغۇلۇقنى كۆردۈڭ. ئاندىن بىر قارا يۇزلۈك چىقىپ كېلىپ يەرگه تۇشتى، ئانىڭدىن ئوت ساچىلىپ يەمەن خەلقىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلدى.» پادىشاھ ئەيدى: «راست ئەيدىڭ، ئەمدى تەئبىرىنى ئەيغىل.» سەتھ ئەيدى: «ھەبەشدىن بىر پادىشاھ خۇرۇج قىلىپ، يەمەننىڭ مۇلكىنى ئالىپ، خەلايىقغه قەھر قىلغاي؛ بۇ دىن - ۋە جوھۇدلارنى نابۇد قىلغاي. ھەبەش پادىشاھى ۋە سپاھلارى بۇ يۇرتغه غالىب بولغاي.» پادىشاھ يەنه

ئەيدى: «ئاندىن كېيىن نە ھادىسە بولۇر؟» سەتھ ئەيدى: «ئاندىن كېيىن سەيف زۇلىيەزەن ئاتلىغ بىر كىمەرسە پەيدا بولۇپ، ھەبەشنىڭ مۇلكىنى ئالۇر، ئانى ھەم ئۆلتۈرۈرلەر. ئەرەبدىن بىر پەيغەمبەر زۇھۇر قىلۇرلەر، تازا دىن - شەرىئەت كەلتۈرۈرلەر، تەمامى ئەرەب ئول دىندا بولۇرلەر. يەمەندە ھەم ئول دىن قىيامەت باقى قالۇر.» بەس، ئەرتەسى يەنە بىر كاھىن كەلدى، ئانىڭدىن سوردى. ئول ھەم بۇ تەرىقە جەۋاب بەردى. پادشاھ قورقۇپ، پەرزەندلەرىنى ئىراقغە ئەجەم پادشاھى شافۇرنىڭ قاشىغە ئىبەردى. بۇ ئۆمەر ئەددىنىڭ ئەۋلادى ئەردى. ئۆزگە ئەۋلادىنى ھەيرەگە ئىبەردى. نەچەند يىلدىن كېيىن ئۆلدى ئەرسە. ئەۋلادىدىن يەمەند ھىچكىم يوق ئەردى. ئول تۇببەئىنىڭ ئوغلانلارى چوڭۇپ ئەردى، ئۇلۇغى ھۇسسان، ئەھلى يەمەن ئانى پادشاھ قىلدىلەر.

دەستان
قىسسەئى ھۇسسان بىننى تۇببەئ بۇرادەرلەرى بىرلە

قاچانكىم، ھۇسسان تەختغە ئولتۇردى ئەرسە، ئاتاسىنىڭ تەمامى سپاھ - لەشكەرى ئاڭا يىغىلدىلەر. ئانى تۇببەئ ئەسغەر ئاتادىلەر. بەش يىل پادشاھ بولدى ئەرسە، شام، ھىجاز، ئەرەبكە بارماقنى ئارزۇ قىلدى. سپاھ - لەشكەرى ئانچە مەنئ قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «يەمەننىڭ پادشاھلىغى قولۇڭدىن كېتەر.» باۋەر قىلمادى. بەس، لەشكەر تارتىپ، بۇرادەرى زەرئەنى يەمەندە قويۇپ، شامغە يۇردى. يەمەن لەشكەرى شام، روم، ئەجەم پادشاھلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ شۇجائەتلىك لەشكەر - سپاھلاردىن قورقۇپ، ئەندىشە قىلىپ، ناچار بارۇر ئەردىلەر. بەس، شامغە ياۋۇق زەمىنى جەزىرەگە يەتتىلەر ئەرسە، لەشكەر ئىتتىفاق قىلىپ، ھۇسساننىڭ ئىنىسى ئۆمەرگە ئەيدىلەر: «سەن ھۇسساننى ئۆلتۇرگىل، بىز سېنى پادشاھ قىلىپ، ھەمەمىز ساڭا بەيئەت قىلالى، يەمەنگە يانالى.» ئۆمەر بۇ سۆز بىرلە ئاغاسىنى ئۆلتۇردى، يانىپ كېلىپ، يەمەن تەختىغە ئولتۇردى. بەس، نەچەند كۈن ئۆتتى ئەرسە،

ئۇيقۇسى قاچىپ، ئاغرىق بولدى. تەبىلەر ھەرچەند داۋا قىلدىلەر ياخشى بولمادى. ئۆلۈمالار ئەيدىلەر: «بۇرادەرىنى ئۆلتۈرگەننىڭ جەزاسىغە خۇدانىڭ ئەزابى بۇدۇر.» بەس، ئۆمەر لەشكەردە سۆز ئۆرگەتكەن ۋە مەسلەھەت كۆرسەتكەن سەردارلارنى تۇتۇپ ئۆلتۈردى. ئۆزى ھەم ئول ئاغرىغدا ئۆلدى. بەس، ئانىڭ ئەۋلادىدىن خۇنسە ئاتلىغ بىر كىمەرسە، يەمەننىڭ پادىشاھلىقىنى تەسەررۇف قىلدى. نەچەند يىل ئۆتتى ئەرسە، زۇلۇم - ستەم پەيدا قىلدى. لەۋۋات قىلماقنى بۇنياد قىلدى. يەمەندە ھىچ پادىشاھزادە ئۇغۇل قالمادىكىم، ئانىڭ بىرلە فەساد قىلدى. ھىچ ئوغۇللار خاتۇن ئالالماس ئەردىلەر، تا ئەۋۋەل ئاڭا ئىلتىپ بارماغۇنچە. بەس، خەلايىق بىسيار تەڭ بولدىلەر. ئانىڭ بىر راۋاقى بار ئەردىكىم، فەساد ئىشلارنى ئاندا قىلۇر ئەردى. قاچانكم فەساددىن فارىغ بولۇپ، راۋاقدىن باشىنى چىقارىپ، مىسۋاك قىلۇر ئەردى، دەربانلار بىلىپ ئىشكىنى ئاچار ئەردى. بەس، ئاخىر بىر كۈن ئىشتىتىكىم، ھۇسسانىڭ زەرئە ئاتلىغ بېنەھايىت خۇشرۇي بۇرادەرى بارئەرمىش. ئاڭا كىشى ئىبەردى ئەرسە، زەرئە بىلدىكم فەساد قىلغالى ئالىپ بارۇر. بەس، بىر ئىتتىك پىچاقنى ھەمراھ قىلدى. بەس، زەرئەنى ئول راۋاقغە ئالىپ كىرىپ، ئىشكىنى ئەتتىلەر. ئول پادىشاھ زەرئەگە قەسد قىلدى. زەرئە ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، مېنىڭ بىرلە بەدكارلىق قىلماغىلكىم، مېنىڭ ئاتام ۋە ئاغام پادىشاھ ۋە تاجدار ئەردىلەر. سەندىن مەن پادىشاھلىقغە لايىق ۋە سەزاۋاررائق ئەردىم. قولۇمنى يىغدىم، ساڭا رىزا بەردىم. مېنى قويا بەرگىل، مېنىڭ نەسلىم ئۆلۈغدۇر.» باۋەر بولمادى. سىياسەت قىلىپ ئەيدى: «ئەگەر مېنىڭ فەرمانىمنى تۇتماساڭ دەربانلارغە ئەيتۇرمەن، باشىڭنى كىسەرلەر.» بەس، زەرئە پىچاق تارتىپ، پادىشاھنىڭ قۇرساقىنى يارىدى، باشىنى كەستى. قولىدىن مىسۋاكنى ئالىپ، دەرىچەدىن باشىنى چىقارىپ، مىسۋاك قىلدى ئەرسە، دەربانلار ئىشكىنى ئاچتىلەر. زەرئە چىقىپ كەتتى. دەربانلارگىرىپ، پادىشاھنى بۇ ھالدا كۆردى، خەلقنى ئاگاھ قىلدىلەر. تەمامى خەلايىق شادلىق قىلىپ، زەرئەنىڭ ئارقاسىدىن يۈگۈردىلەر. ئانى تاپىپ، پادىشاھلىقغە سەن لايىقدۇركىم، بۇ فاسىقدىن سەن خەلاس قىلدىڭ دەپ، ئانى تەختغە ئولتۇرغۇزدىلەر. تەمامى سىپاھ - لەشكەر ئاڭا يىغىلدىلەر. ئول جوھۇد ئەردى، ئانى زى نەۋۋاس دەرئەردىلەر. يەمەن پادىشاھلارىدا ئانىڭدىن

ھەيبەتلىك ۋە جەببار پادىشاھ يوق ئەردى. ئۆزىگە يۈسۈف ئات قويدى. نەچەند يىل ئۆتتى ئەرسە، زەمىنى نەجرانغە لەشكەر تارتىپ باردى. ئۇلار تەرسا ئەردى، جوھۇد دىنىغە كەلتۈردى. بىر قۇدۇغ قازدۇرۇپ، ئانى ئوت قالاپ قىزىتىپ، جوھۇدنىڭ دىنىغە كىرمەگەنلەرنى ئاتا سالۇر ئەردى. ئەسھابى ئۇخدۇدكىم، ھەق تەئالا قۇرئاندا خەبەر بېرىپدۇر. بۇ زۇنەۋۋاسدۇر.

نەجران مەۋسىل ۋە ئىراقنىڭ ئاراسىدا بىر شەھەردۇركىم، ھەمە بۇتپەرەستدۇرلەر.

دەستان
قىسسەئى ئەھلى نەجران

بىلمەك كېرەككىم، نەجران خەلقى ھەمە بۇتپەرەست ئەردىلەر. ئۇلارنىڭ تەرسا بولماقىغە بائىس ئول ئەردىكىم، ئۇلارنىڭ شەھەرلىرىنىڭ تاشىدا بىر خورمە دەرەختلەرى بار ئەردى. ھەر يىل ئىيد قىلۇر بولسەلەر ئول دەرەختنى ئۇلۇغ مەتائلار بىرلە يۆرگەپ، ياساپ، تەمامى بۇتلارنى ئانىڭ تۇبىدە قويۇپ، ھەمە خەلايىق ئاندا يىغىلىپ، ئانى چۆيرۈلۈپ، تەۋاف قىلۇر ئەردىلەر. بىر دېۋ بۇلارغە دەرەخت ئىچىدىن سۆزلەپ، ئەمىر - فەرمان بۇيرۇر ئەردى. ئانىڭ سۆزىنى - فەرمانىنى ئىشتىپ يانار ئەردى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ ھەۋارىلەرىنىڭ ئەۋلادىدىن ئافمون ئاتلىغ بىر ھەۋارى ئەرەبكە كەلدى. خەلقنى ئاشكارا دەئۋەت قىلالماس ئەردى. كەنتدىن كەنتكە يۈرۈپ، كۈندۈزى كەسب قىلىپ، ھالال يەپ، كېچە خۇداغە ئىبادەت قىلۇر ئەردى. بىر كۈنى يالغۇز كېتىپ بارۇر ئەردى. جەمئ خەلقلەر يولۇقۇپ «سەن خوجەسىدىن قاچقان قۇل سەن» دەپ تۇتۇپ، نەجرانغە ئالىپ كېلىپ بىر كىمەرسەگە ساتتى. ئول ئادەم ئافمۇنغە بىر ئۆي بەردى. كۈندۈز ئول ئادەمگە خىزمەت قىلىپ، كېچە خۇداغە تائەت - ئىبادەت قىلۇر ئەردى. بىركۈنى ئول ئادەمنىڭ كۆڭلىگە يەتتىكىم، ئافمۇن كېچە ئۆيىدە نە ئىش قىلۇر. بەس، كېچە كېلىپ، بىر شىكافدىن قارادى ئەرسە. كۆردىكىم، يارۇغلۇقدۇر، چىراغ گۇمان قىلدى. ئافمۇن نەماز ئۆتەپ، ئىنجىل ئوقۇپ تۇرادۇر. ئول ئادەم

ئۆينى چىراغسىز يارۇغلۇق كۆرۈپ قورقتى. ئەرتەسى ئەيدى: «ئەي ئافمۇن كېچە نەماز ئوقۇتىپ، بىرنەرسە ئوقۇر ئەردىڭ. سەن قايسى دىنداۋۇرسەن؟» ئەيدى: «ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىدەۋۇرمەن، ئىنجىل ئوقۇرمەن.» ئول ئەيدى: «مېنىڭ دىنىمدىن ئوبداندۇرمۇ؟» ئافمۇن ئەيدى: «سېنىڭ باتىلدۇر. ئول بۇتلار ۋە دەرەخت خۇدا ئەمەسدۇر.» بەس، ئول ئادەم بۇ سۆزنى خەلقغە ئەيتتى. خەلق يىغىلىپ كەلدىلەر، ئىمان كەلتۇردىلەر. ئافمۇن ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ شەرىئەتلەرىنى ئەيتۇر ئەردىلەر. ئۇلار قوبۇل قىلۇر ئەردى. ئافمۇن ئەيدى: «مەن سىزلەرگە ئول دەرەختنى نابۇد قىلىپ، بىر دەللىل كۆرسەتەي.» ئۇلار ئەيدى: «نە خوبدۇركىم، بىزگە تېخى ھەم رەۋشەن زاھىر بولغاي.» بەس، ئافمۇن ئول دەرەختنىڭ تۆپىگە چىقىپ، دۇئا قىلدى. ھەق تەئالا ئول دەرەختنى يەردىن يۇلۇپ تاشلادى. ئول خەلق بۇتلارىنى ئوشاتىپ، بېتەمام ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىغە كىردىلەر. ئافمۇننى ئازاد قىلدى. ھەمە نەجران خەلقى تەرسا بولدىلەر. بۇلارنىڭ ئۇلۇغى سامىن ئاتلىغ ئەردى. ئانىڭ بىر ئوغلى ئابدۇللاھ ئاتلىغ ئەردى. ئانى ئافمۇنغە شاگىرد بەردى، تاكى ئىنجىل تەئلىم بەرگەي. چەندان يىل ئەرگەشتى. ئافمۇن ئىسمى ئەئزەمنى بىلۇر ئەردى. ھەرنەۋئ ھاجەتكە دۇئا قىلسە رەۋا بولۇر ئەردى. بەس، ئابدۇللاھ ئافمۇندىن دەرخاست قىلدىكىم، ئىسمى ئەئزەمنى ئۆرگەتكەي. ئافمۇن ئەيدى: «سەن كىچىكسەن. قورقارمەنكى نالايىق ئىشغە ئوقۇپ، ھىلاك بولغايسەن. ۋەگەرنە ئىنجىلدا باردۇر.» ئابدۇللاھ نەۋمىد بولدى. ئىشتىكەن ئەردىكىم، ئىسمى ئەئزەم ئوتغە كۆيمەس. بەس، بىر كۈنى يالغۇز ئولتۇرۇپ، ئىنجىلدىن ئىسمى ئاللاھنى تەمام ئالدى ۋە كاغەزگە پۈتۈپ ئوتغە سالدى، ئىسمى ئەئزەم ئوتدا كۆيمەدى ئەرسە، ئالىپ ئافمۇن قاشىغە كەلدى. ئافمۇن ئەيدى: «تاپىپسەن. ئەمدى ناپىسەندە، نالايىق ئىشغە ئوقۇماغىل، ياخشى ساقلاغىل. ھىلاك بولماغايسەن.» بەس، ئابدۇللاھ ئاخىر ئافمۇنىڭ ئورنىدا بولدى. ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. نىڭ دىنلەرىنى بەرپا تۇتار ئەردى. ھەربار دۇئا ھاجەت بولسە، ئول دۇئا قىلسە رەۋا بولۇر ئەردى. ئەھلى نەجران دىنى تەرسادا مەھكەم بولدىلەر.

بەس، بىرئادەم ئىككى ئوغلى بىرلە يەمەندىن كەلدى. ئەھلى نەجران

ئانى تۆتۆپ، جوھۇدلۇقدىن ياندۇرماقغە قەسد قىلدىلەر، ئەگەر تەرسا بولماساڭ ئۆلتۈرۈرمەن دەپ تۇردىلەر ئەرسە، ئىككى ئوغلى ئۇنامادى، ئانى ئۆلتۈردىلەر. ئاتاسى تەرسا بولدى، ئانى قويا بەردىلەر. بەس، ئول ئادەم ئىشىنى پۈتكەزىپ، يەمەنگە ياندى ئەرسە، تەرسالىقدىن تاندى. بۇ ۋاقىئنى زۇنەۋۇاسغە ئەيدى ئەرسە، غەزەب قىلىپ، تەۋراتدىن ئاند ئىچتىكىم، لەشكەر تارتىپ نەجرانغە بارىپ، كەلىسا - ئىبادەتخانەلەرنى بۇزۇپ، ھەركىم تەرسا دىنىدىن يانماسا ئانى كۆيدۇرمەسەم. بەس، ئەللىك سەككىز مىڭ لەشكەر بىرلە نەجرانغە يۈزلەندى. ئول ئەسھابى ئۇخدۇدكى، ھەق تەئالا قۇرئاندا لەئنەت ئىبەرىپدۇر. ئول تايىفە بۇدۇر. بەس، زۇنەۋۇاس نەجرانغە كېلىپ، تەمامى كەلىسا - مەسجىدلەرنى ۋەيران قىلىپ، خەلقنى جوھۇدلۇقغە تەكلىف قىلىپ، قوبۇل قىلماغانلارنى تاغنىڭ باشىدىن تاشلادىلەر. ئابدۇللاھنى ھەم بۇ قاتاردا تاشلادىلەر ئەرسە، سەلامەت قالىپ، زۇنەۋۇاسنىڭ ئالدىغە كېلىپ، تەرسالىقغە ئىندەدى. زۇنەۋۇاس ئانىڭ باشىغە بىر ھەربە سالدى ئەرسە، باشى يارىلىپ ئۆلدى. ئانى دەفن قىلدىلەر. ئاندىن كېيىن، قۇدۇغ قازدۇردى، كەڭ، بىر نەيزە بويى چۇقۇر؛ ئانى ئوتۇنغە توشقازىپ، ئوت قالاپ، جوھۇد بولماغانلارنى ئاڭا سالدۇردى. تا يىگىرمە مىڭ كىشىنى كۆيدۇردى. ئۆزگەلەر ھەمە قاچتىلەر. نەجراندا ھىچ ئادەم قالمادى. زۇنەۋۇاس نەجران شەھەرىنى تەمام ۋەيران قىلىپ، يەمەنگە ياندى. ئول زۇنەۋۇاسدىن يەمەن پادىشاھلىقى ھەبەش پادىشاھلارىغە قالدى.

دەستان
قىسسەئى يەمەن مۇلكى ھىمىيەر پادىشاھ-لارىدىن ھەبەش پادىشاھلارىغە يۆتكەلگەن ۋاقىئەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، زۇنەۋۇاس ئەھلى نەجرانىنى ئۆلتۈرگەندە، دەۋش ئاتلىغ بىر تەرسانىڭ «سۇئلۇبان» دەپ بىر ئاتى بار ئەردى. ئاڭا مىنىپ قاچقان ئەردى. ئانى «دەۋش زۇ - سۇئلۇبان» دەر ئەردىلەر. بەس، زۇنەۋۇاس

يەمەنگە ياندى ئەرسە، دەۋش نەجرانغە كەلدى. قاچقان خەلق ھەمە يىغىلدىلەر. دەۋش ئەيدى: «سىزلەر بۇ مەسجىد كەلىسانى ئاباد قىلىڭلار. مەن تا بۇ كىينەنى ئالماغۇنچە ئارام ئالماسمەن» دەپ، ئاتىغە مىنىپ، كۆيدۇرگەن ئىنجىلنىڭ ئەجزا ۋەرەقلەرىنى ئالىپ، قەيسەرى روم قاشىغە باردى. زۇنەۋۋاسنىڭ ئەھلى نەجرانغە قىلغان زۇلۇم - بېدادىنى ۋە نەجرانىنى خەراب قىلىپ، مەسجىد - كەلىسالارنى ۋەيران قىلغانىنى بىر - بىر بەيان قىلدى؛ ئىنجىلنىڭ ئەجزا ۋەرەقلەرىنى ئالدىدا قويدى ئەرسە، قەيسەرنىڭ تەمامى ئەئزاسىغە ئاتەشى غەزەب تۇتاشتى؛ بىسيار غەمكىن بولدى. ئەيدى: «زۇنەۋۋاس يەمەنگە يانماسدا كەلمەدىڭ، ۋەگەرنە مەن لەشكەر تارتىپ بارىپ، ئانىڭ دادىنى بېرۇر ئەردىم. ئەمدى نە قىلايكىم، يول يىراق، ئارادا دەشت - بايابان تولاراق. ئانداً لەشكەرنىڭ بارماقى دىشۋاردۇر. مەسلەھەت ئولدۇركىم، ھەبەش پادىشاھى تەرسادۇر. ئاڭا نامە ئىبەرگەيمەن، زۇنەۋۋاسنىڭ دادىنى ئول بەرگەي.» بەس، نېجاشىغە نامە پۈتۈدى، ئىنجىلنىڭ ۋەرەقلەرى بىرلە نامەنى دەۋشغە بەردى. دەۋش نامەنى ئالىپ، ھەبەشكە كەلدى. ئول نامەنى ۋە ئىنجىلنىڭ ۋەرەقلەرىنى نېجاشىنىڭ ئالدا قويدى. نېجاشى نامەنى ئوقۇپ، ئەھلى نەجرانىنىڭ ھالىغە يىغلادى. تەمامى ھەبەش خەلقى يىغلىپ، ماتەمدار بولدىلەر. بەس، لەشكەردىن يەتمىش مىڭ مەردۇجەنگىنى ئىلغاپ، ئاربات ئاتلىغ بىر سەردارىنى ئۇلارغە سىپەھسالار قىلىپ، يەمەنگە بۇيرۇدى.

يەمەنىڭ شەھەرلەرى بىسيار ئەردى. تەمامى جەھانىڭ ئابادراقى ئول شەھەرلەر ئەردى. ئول شەھەرلەردىن ئەدەن، ھەزەرى مەۋت دەريانىڭ لەبىدە ئەردى. بەس، لەشكەرلەر ئول دەريادىن ئۆتتىلەر ئەرسە، زۇنەۋۋاس خەبەر تاپىپ، ھەمە يەمەنىڭ پادىشاھلارىغە نامە ئىبەردىكىم، دۇشمەنلەر بېنەھايەت غالىب - قەۋىدۇر. ھەر قايسىڭلار لەشكەر يىغىپ ھازىر بولۇڭلار، ھەر شەھەرگە يۈزلەنسە، ئىتتىفاق بىرلە تەقابىل بولۇڭلار ۋە ھىلاك قىلىڭلار.» بەس، تەمامى شەھەرلەردە لەشكەر يىغدىلەر. زۇ نەۋۋاس بەش مىڭ كىشى بىرلە زەمىنى سەئادا ئولتۇردى؛ يۈز مىڭ ئاچقۇ يىغدۇردى. بەس، ئاربات دەريادىن ئۆتۈپ، شەھەرى ھەزرەتى مەۋتغە كەلدى ئەرسە، زۇنەۋۋاس نامە ئىبەردىكىم: «مەن سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلىپ، يەمەن

خەلقىنىڭ قانىنى تۆكمەسمەن. بىلۇرمەنكىم، پادىشاھى ھەبەش مەندىن مۇلك ۋە مال قەسد قىلۇر. ئەگەر مال تەلەب قىلسە، تەمامى خەزىنەلەرنىڭ ئاچقۇسىنى يىغدۇرۇپدۇرمەن، ئانىسى بەرگەيمەن؛ ئەگەر مەقسۇدى مۇلك بولسە، سېنىڭ ئالدىڭغە بارغايمەن، تەمامى مۇلك ـ سىپاھ ـ لەشكەرنى ساڭا تاپشۇرغايمەن. ئەگەر بۇيرۇساڭ پادىشاھى نېجاشىنىڭ خىزمەتىگە بارغايمەن. ئەگەر ئىختىيار قىلساڭ سېنىڭ خىزمەتىڭدە تۇرغايمەن.» ئارىات ئەيدى: «تا پادىشاھدىن ئىجازە بولماي، ساڭا ھىچ ئىشنى بۇيرۇماسمەن.» بەس، ئارىات نېجاشىغە بۇ مەزمۇندا نامە ئىبەردى. نېجاشى بەسىيار شاد بولۇپ، ئارياتغە نامە ئىبەردىكىم: «تەمامى مۇلك ـ مالنى تەسەررۇف قىلىپ، ئۆزىنى ماڭا ئىبەرگىل.» بەس، ئارىات زۇنەۋۋاسغە نامە ئىبەردىكىم لەشكەر بىرلە پادىشاھ سۆزۈڭنى قوبۇل قىلىپدۇر. بەس، زۇنەۋۋاس تەمامى ئاچقۇلارنى يۇكلەپ، ھەزەرى مەۋتغە كەلدى. ئارياتنى سەنئاغە ئالىپ كەلدى. ئاندا ھەرنە خەزىنە ـ ئەمۋال بار ئەردى، ئانى تاپشۇردى. ئەيدى: «ئۆزگە شەھەرلەرگەنج ـ خەزىنەلەرنى كىشى ئىبەرگىل، تاكىم ھەر شەھەرنىڭ خەزىنەلەرنىسى تەسەررۇف قىلىپ، ئۆزى تەختدە ئولتۇرۇپ، مال ـ خىراجنىسى ساڭا ئىبەرگەي.» بەس، ئارىات شەھەرلەرگە كىشى بۇيرۇدى، لەشكەرى پەراكەندە بولدى ئەرسە، زۇنەۋۋاس تەمامى شەھەرلەرگە نامە ئىبەردىكىم: «ھەر شەھەرگە بارغايلەر ئول شەھەردە ئولتۇرۇڭلار.» بەس، ئارىات لەشكەرنى شەھەرلەردە جەڭ قىلىپ، ئۆلتۇردىلەر. ئارىات ئاگاھ بولۇپ، قاچىپ نېجاشىنىڭ قاشىغە كەلدى. نېجاشى يەنە يۈزىڭ لەشكەر يىغىپ، ئەبرەھە ئەسسەباھ ئاتلىغ بىركىشىنى سەردار قىلىپ ئىبەردى. بۇ لەشكەرلەر دەريادىن ئۆتۈپ، ھەزەرى مەۋتغە كەلدىلەر ئەرسە، زۇنەۋۋاس بىلدىكم ئەمدى چارە يوقدۇر. بەس، بىر ياخشى ئاتى بار ئەردى، ئاڭا مىنىپ دەريا غە كىردى، ئاندا غەرق بولدى. ئەبرەھە زەمىنى سەنئاغە كېلىپ تۇشتى. ھەمە يەمەن شەھەرلەرنى ئالىپ، پادىشاھلارنى قەھر قىلىپ، تەمامى ھەبەش خەلقىنىڭ قىساسىنى ئالدى. تەرسالىق دىنىنى ئاشكارا قىلىپ، كەلىسالارنى بىنا قىلدى. جوھۇدلىق دىنىدىن يانماغانلارنى جىزيەگە قويدى. ئىككى يىل يەمەندە تۇردى. نېجاشىغە خىراجنامە ئىبەرمەدى ئەرسە، گۇمان قىلدىكم، ئەبرەھە ئۆزىچە پادىشاھ بولۇپ، مەندىن يۈز ئۆيرۇپدۇر. بەس، نامە ئىبەردىكم ئەمدى

مۇندا كەلسۇن. ئەبرەھە جەۋاب ئىبەردىكىم: «مەن بۇ مۇلكنى سېنىڭ ئۈچۈن بىسيار قانتىنغ جەڭ ۋە زەربى شەمشەر بىرلە قولغە كەلتۈردۇم. ئەگەر مەن يانسام بۇ مۇلك قولدىن چىقادۇر. بىر كىشى ئىبەرگىل، تاكىم ئاڭا ناپشۇرۇپ، دەرگاھىڭغە بارغايمەن.» بەس، نېجاشى تۆرت مىڭ كىشى بىرلە ئاربانتنى ئىبەردى. بەس، ئازبات ھەزەرى مەۋتغە كەلدى ئەرسە، ئەبرەھە ئالدىغە چىقتى ۋە ئەيدى: «نە ئىشغە كەلدىڭ؟» ئەيدى: «سەندىن مۇلكنى ئالىپ، سېنى پادىشاھ دەرگاھىغە ئىبەرگەلى كەلدىم.» ئەبرەھە ئەيدى: «ئەگەر مۇلكنى بەرمەسەم نە قىلۇرسەن؟» ئاربات ئەيدى: «جەڭ قىلۇرمەن، تاكىم بۇ لەشكەرىم بىرلە تەمام ئۆلەرمەن.» ئەبرەھە ئەيدى: «لەشكەرنى ئۆلتۈرمەك ھاجەت ئەمەسدۇر. ئىككۆلە جەڭ قىلالىي. ئەگەر سەن مېنى ئۆلتۈرسەڭ مۇلك ساڭا بولسۇن؛ ئەگەر مەن دەست تاپسام، ماڭا بولسۇن.» بۇ قەۋلغە مۇقەررەر قىلىپ، بىر كۈننى قەرار قىلدىلەر. بەس، ۋەئدە گاھلەرى يەتتى ئەرسە، ئەبرەھە بىر قۇلىغە ئەيدى: «مەن ئاربات بىرلە جەڭگە تۇرسام، سەن كەمىنگاھدا پىنھان تۇرۇپ، ئانى ئۆلتۈرگىل.» بەس، ئول كۈنى ئىككى تەرەفدىن لەشكەرلەر يىراقدىن نەززارە قىلىپ تۇردىلەر. ئول قۇل پىنھان كەمىنگاھدا ئەردى. بەس، ئاربات ئەبرەھەگە بىر زەرب سالدى، ياشىدا دېۋۈلغا بار ئەردى، ئانىڭدىن ئۆتۈپ باشىغە كارگەر بولدى ئەرسە، ئول كۈندىن بارى «ئەبرەھە ئەل - ئەشرەم» ئاتاندى. ئەبرەھە ئاربانتغە ھەربە سالدى ئەرسە، ئول قۇل كەمىنگاھدىن چىقىپ، ئاربانتنى بىر زەرب بىرلە ئۆلتۈردى. ئاربانتنىڭ لەشكەرى پەراكەندە بولدى؛ بەئزى دەريا غەرق بولدىلەر ۋە بەئزى سەلامەت ئۆتۈپ نېجاشىغە كەلدىلەر.

دەپدۇرلەر: ئەبرەھە ئول قۇلغە ۋەئدە قىلغان ئەردىكىم: «ئەگەر ئاربانتنى ئۆلتۈرسەڭ، ھەرنە تىلەسەڭ بەرگەيمەن.» بەس، ئەبرەھە ئەيدى: «نە تىلەرسەن؟» قۇل ئەيدى: «ھەر قىز بالاكىم كۆيۈگە بېرۇرلەر، ئەۋۋەل ماڭا كەلتۈرگەيلەر.» ئەبرەھە ئەيدى: «بۇ بېغايەت يامان ئىشدۇر، مۇندىن ئۆزگە نەرسەنى تىلەگىل.» ئول ئەيدى: «مۇندىن ئۆزگەنى تىلەمەسمەن.» ئەبرەھە ئەيدى: «مەن سۆزۈڭنى قوبۇل قىلدىم. ئەمما يەمەندە ئەرەنلەر باردۇر، سېنى ئۆلتۈرۇپ، ئۆزلەرىنى سەندىن خەلاس قىلۇر.» بەس، يەمەندە ھەركىم قىزىنى كۆيۈگە بەرسە، ئەۋۋەل ئاڭا كەلتۈرۇر بولدىلەر، تا بىر يىل بۇ تەرىقەدە ئۆتتى. ئاخىر بىر كىمەرسە ئول قۇلنى ئۆلتۈردى، خەلقنى ئانىڭدىن

قوتغاردى.

قاچانكم، ئاربانىڭ خەبەرى نېجاشىغە يەتتى ئەرسە، ئاند ئىچتىكىم: «تا ئەبرەھەنىڭ قانىنى تۆكمەگۈنچە ئارام ئالماغايمەن، ئول دىيارنىڭ تۈفراقىغە قەدەم قويماي تىنماغايمەن.» بەس، لەشكەر يىغدى. بۇ خەبەر ئەبرەھەگە يەتتى ئەرسە، بىلدىكم، ئاڭا بەرابەر بولالماس ۋە يەمەن خەلقى ياۋەرلىك قىلماس. بەس، نېجاشىغە ئەلچى ئىبەردى ۋە ئۆزرەلەر ئەيدىكىم: «مەن ۋە ئاربات بىر پادشاھنىڭ بەندەسىدۇرمىز. ئول سېنىڭ فەرمانىڭنى يەتكۈردى. مەن ئەيدىم: بىر ئاي ئامان بەرگىل، تا سپاھ ـ لەشكەرنى ساڭا تاپشۇرۇپ، يول ياراغمنى قىلدۇرۇپ، پادىشاھنىڭ دەرگاھىغە بارالى، دىسەم، ئامان بەرمەدى ۋە مېنى بىخەبەر چىرلاپ، يۈزۈمگە ھەربە سالدى. بىر قۇلۇم ھەمراھ ئەردى، ئول بىر ھەربە بىرلە ھلاك قىلدى. ئاڭا رىزا بەرمەدىم. ئەگەر ئىككى بەندە بىرى بىرىگە مىكر قىلسە، ھەق تەئالا مەككارنى نابۇد قىلۇر. ئول بەندەڭدۇرمەنكىم دەرگاھىڭدا ئەردىم. ھەر ۋەقت بەندەڭى فەرمانىڭدۇرمەن. لېكىن ھالا بارسام، مۇلك قولۇمدىن چىقادۇر ۋ، يەنە قولغە كەلتۈرگەلى بولمايدۇر.» نېجاشى فىكر قىلدىكىم: يەنە لەشكەر ئىبەرمەككە بىسيار مال لازىمدۇر، لەشكەرنى يەمەنگە يەتكۈرمەكدە دەريادا خەتەر كۆپدۇر. بەس، ناچار ئۆزرىنى قوبۇل قىلدى ۋە كىشى ئىبەردى: «مەن ئەبرەھەنىڭ قانىنى تۆكمەككە، ئول دىيارنىڭ تۈفراقىغە قەدەم قويماقغە ئاند ئىچىپ ئەردىم.» بەس، ئەبرەھە تومۇرىدىن قان ئالدۇرۇپ، بىر قاچاغە ئالدى ۋە بىرمۇنچە تۈفراق بىرلە نېجاشىغە ئىبەردى. ئەيدى: «بۇ مېنىڭ قانىمدۇر، مۇنى تۆككىل، بۇ تۈفراقغە قەدەم قويغىل، تاكىم ئاندغە ۋەفا قىلغان بولغايسەن.» بەس، نېجاشى ئەبرەھەدىن خۇشنۇد بولدى ۋە يەمەننىڭ پادىشاھلىقىنى ئاڭا قويدى.

دەستان
ئەبرەھە مەككەنى خەراب قىلغالى فىل ئالىپ بارىپ ئۆزىنىڭ ھلاك بولغانى

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، قاچانكم نېجاشى يەمەن مۇلكىنى ئەبرەھەگە تاپشۇردى ئەرسە، بېنەھايەت شاد بولۇپ، شۈكرانەسىگە تەسەددۇقلەر بەردى، ھەرشەھەردە كەلسالار بىنا قىلدى. ئۆزى شەھەرى سەنئادا ئەردى ئاندا

نېجاشى نامى بىرلە كەلسا ئەتتۈردىكىم، بېنەھايەت ئۇلۇغ؛ ئانى تۆرت يىلدا تەمام قىلدى، ئالى ئەردى، ئول كەلسانىڭ سۆرەتىنى كاغەزگە تارتىپ، نېجاشىغە نامە ئىبەردىكىم: «مېنىڭ گۇناھىمنى ئۆتۈپ، رەھم - شەپقەتىڭنىڭ شۇكرانەسىغە ئاتىڭدا بۇ سۆرەتلىك كەلسايى ئالى قىلىپدۇرمەن. ئەرەب خەلقىنىڭ تاشدىن ئەتكەن بىر ئۆيى بارئەرمىش، ئانى خۇدانىڭ ئۆيى دەپ، ھەج - تەۋاف قىلۇر ئەرمىشلەر. بۇ كەلسا ئاتىڭدىن ئوبداندۇر. ئەرەبلەرگە فەرمان قىلسام، ھەج تەۋافنى مۇندا قىلسە، تاكى پادىشاھغە جاۋدانە فەخر - شارافەت بولغاي.» بەس، بۇ سۆز نېجاشىغە بىسيار خۇش كەلدى. تەمامى تەرسا، جوھۇدلارغە فەرمان قىلدىكىم، ھەج نەمازنى ئاندا قىلغايلەر. بەس، شام، روم، يەمەن ھەر يەردىكىم تەرسا، جوھۇدلار بولسەلەر ئاندا كەلدىلەر، قۇربانلىق قىلىپ، ھەج قىلۇر بولدىلەر. بۇ خەبەر جەھاندا فاش بولدى. قەيسەرى روم ھەم نەزرۇ نىيازلارنى ئىبەرىپ، نېجاشىغە نامە ئىبەردىكىم: «سېنىڭ سېپەھدارىڭ يەمەندە بىر ئىش قىلىپدۇركىم، بارچە نەرسەدىن ساڭا ئول ياخشىدۇر. ھېچ پادىشاھنىڭ مۇنداغ فەخر - شەرافەتى يوقدۇر.» نجاشى بىسيار شاد - خۇررەم بولدى.

بەس، ئەرەبدىن ئەبرەھە قاشىدا ئىككى بۇرادەرى بار ئەردى، بەنى سەلىمدىن؛ ئۇلۇغى مۇھەممەد بىننى خۇزائى، كىچىكى قەيس بىننى خۇزائى. بۇلار ئەرەبلەرنىڭ ئۇلۇغلارىدىن ئەردىلەر. بۇلارغە ئەرەبدە تەڭلىك ۋە قاتتىغلىق يۇزلەنىپ، ئۆز جەمائەسى بىرلە ئەبرەھەنىڭ قاشىغە كېلىپ ئەردىلەر. ئەبرەھە بۇلارنى ياخشى ئاسراپ، پېش كەلگەن ئەردى. بەس، ئەبرەھە مۇھەممەد بىننى خۇزائىغە بىسيار ئىنئاملار قىلىپ، ئەرەبنىڭ پادىشاھلىقىنى بېرىپ، باشىغە تاج كىيدۇروپ، مەككەگە بۇيرۇدى ۋە ئەيدى: «بارىپ، ئەرەب خەلقىغە بۇ كەلسانى ھەج قىلغالى بۇيرۇغىل، مەككەنىڭ تەۋەسىدىن ياندۇرغىل. ئۇلارغە بۇ كەلسانى تەئرىف - تەۋسىف قىلغىل. ئۇلارنىڭ بۇت بىرلە ئالۇدە قىلغان ئۆيلەرىنى مەزەممەت قىلغىل.» بەس، مۇھەممەد خۇزائى ئىنىسى قەيس بىرلە مەككەگە يۇردى. ئول ۋەقت مەككەنىڭ سەرداری ئابدۇلمۇتتەلىب ئەردى. بەس، مۇھەممەد خۇزائى بەنى كىنانە قەبىلەسىغە كەلدى ئەرسە، ئۇلار غۇررە ئاتلىغ بىر كىمەرسەنى ئالدىغە چىقاردىلەر. ئول مۇھەممەد خۇزائىنى بىر ئوق بىرلە ئۆلتۈردى. قەيس

قاچىپ بارىپ، ئەبرەھەگە خەبەر قىلدى. ئەبرەھە ئەندىشە قىلدىكىم، ئول ئۆيلەرىنى ۋەيران قىلسام ۋە بەنى كىنانەنى تەمام ئۆلتۈرسەم، ئۆزگە ئەرەبلەر ئۆزىچە مۇندا كەلگەيلەر. بەس، يەمەننىڭ تەمام لەشكەرىنى يىغدى، تا ئەللىك مىڭ لەشكەر جەمئى بولدى. بۇ خەبەر ئەرەبىستانغە يەتتى ئەرسە، بىركىممەرسەنى يەمەنگە ئىبەردىلەر. ئول كىمەرسە ئول كەلساغە كەلدى. دەربانلار ئانى بىگانە كۆرۈپ، كىرگەلى قويمادىلەر. ئول ئەيدى: «ئەرەبكە خەبەر كېلدۇركىم، پادشاھ بىر مەسجىد ئېتىپدۇر، ئانى تاۋاف قىلغالى خەلقنى بۇيرۇپدۇر. مېنى ئىبەردىلەر، تا ئانى كۆرۈپ بارىپ، ئۇلارغە خەبەر قىلغايمەن. ئۇلار ھەم كېلىپ، تەۋاف - ھەج ئەدا قىلغايلەر.» بۇ سۆزنى ئەبرەھەگە ئەيدىلەر. ئەبرەھە بۇيرۇدىكىم، كەلسانى كۆرسەتتىلەر. ئول كىمەرسە ئول كەلساغە كىردى ئەرسە، كۆردىكىم، ئالەمدە ئانداغ نەرسە يوقدۇر. چەندان دۇرر - گەۋھەر، لەئل - جەۋاھىرلار، ئالتۇنلارنى سەرف قىلىپدۇرلاركىم، ھەددى نەھايەتى يوق. ئاندا نەمازغە تۇردى، نالە-تەزەررۇئ قىلدى. رۇخسەت تىلەدىكىم، كېچە ئاندا تۇنەگەي. رۇخسەت بەردىلەر. كېچە ئاندا بولدى ئەرسە، سەھەر ۋەقتىدە تەھارەت سىندۇرۇپ، نەجاسەتنى كەلسانىڭ مەھرابىغە سۈۋاپ، قاچىپ كەتتى. قاچانكىم، خەلق نەمازغە كىردىلەر، ئول ھالنى ئەبرەھەگە خەبەر قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «ئەرەبلەر ئول ئادەمنى بۇ ئىشغە ئىبەرگەن ئىكەنلەر.» بەس، ئەبرەھە ئاند ئىچتىكىم، تا ئەرەبلەرنىڭ ئۆيىنى ۋەيران قىلىپ، ئىچىگە قەباھەت قىلماغۇنچە ئارام ئالماغايمەن.»

نەجاشىنىڭ مەھمۇد ئاتلىغ بىر فىلى بار ئەردىكىم، ھەبەشدە ئاندىن ئۇلۇغ فىل يوقدۇر، ھەمە فىللار ئانىڭدىن قاچار ئەردى. ئول فىلنى ھەرجەڭگە ئالىپ بارسەلەر زەفەر تاپار ئەردى. بەس، ئەبرەھە نەجاشىغە بۇ خەبەر - ۋاقىئەلەرنى ئەيتىپ، ئول فىلنى تەلەب قىلىپ، كىشى ئىبەردى. نەجاشى ئول فىلنى ئىبەردى. بەس، ئەبرەھە لەشكەر تارتىپ مەككەگە يۈردى. قاچانكىم، ھەجازغە كەلدى ئەرسە، ئاندا زۇنەفەر ئاتلىغ بىركىممەرسە بار ئەردى، بىسيار دىلاۋەر، مەردانە ۋە تولا لەشكەرلەر بىرلە جەڭ قىلغان ئەردى يىگانە؛ خەلقلەر ئاڭا فەرماندار ئەردىلەر. ئابدۇلمۇتتەلىبغە دوستلۇقى بار ئەردى. بەس، بۇ - زۇنەفەر ئەرەبدىن ئون مىڭدىن تولاراق لەشكەر بىرلە

ئەبرەھەنىڭ ئالدىغە چىقتى. ئەبرەھە جەڭ قىلىپ، زۇنەفەرگە شىكەست بېرىپ، بىسيار ئەرەبلەرنى ئۆلتۈردى؛ زۇنەفەرنى ئەسىر قىلدى. زۇنەفەر ناله - فەرياد قىلىپ ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، مېنى ئۆلتۈرگەندىن ساڭا ھېچ سۇد يوقدۇر. مېنى ساقلاغىل، تا بىر خىزمەتكە ياراغايمەن.» ئەبرەھە ئۆلۈم گۇناھىنى ئۆتۈپ، ئەسىرلىك بىرلە ساقلادى. ئاندىن ئۆتۈپ، مەككەگە ياۋۇق يەتتى ئەرسە، بەنى جەئىم نەفىل ئاتلىغ بىر كىمەرسە ئون مىڭ مەردجەنگى بىرلە ئالدىنى توستى. ئول ئىككى قەبىلە ئەردى. بىرىنىي شەھران دەرگەردىلەر، يەنە بىرىنى ھەش ئاتار ئەردىلەر. نەفىل بۇ ئىككى قەبىلەگە سەردار ئەردى. بەس، ئەبرەھە بىرلە جەڭ قىلىپ، شىكەست تاپتى؛ نەفىلنى ھەم ئەسىر قىلدى. نەفىل ھەم ئامان تىلەدى. ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، ماڭا ئامان بەرگىل، مېنىڭ جەمائەم ئەللىك مىڭ ئۆيلۈك كىشىدۇر. مېنىڭ گۇناھىمنى ئۆتۈپ، ھەمەسىنى ئۆزۈڭگە بەندە قىلغىل، مەككەنىڭ دەشت - بايابانلارىدا رەھبەر بولغايمىز. يولچىسىز بۇ بايابانلاردىن ئۆتكەلى بولماس.» ئەبرەھە ئانىڭ ھەم گۇناھىنى ئۆتتى. بەس، ئاندىن ئۆتۈپ، تايىفغە يەتتى. بۇ ئىككى جەڭ خەبەرىنى ئىشتىپ، ھېچكىم ئالدىغە چىقمادىلەر. تايىف سەردارى مەسئۇد بىننى مۇغەيس ئەردى. ئول تايىف ئۇلۇغلارىنى باشلاپ، ئالدىغە قول باغلاپ چىقتى. ئەبرەھە ئۇلارغە ئىلتىفاتلار قىلىپ، يول باشچى تىلەدى ئەرسە، بىركىمەرسەنى قوشۇپ بەردىلەر. بەس، ئەبرەھە مەككەگە يۇزلەندى ئەرسە، مەككە خەلقى بىسيار قورقتىلەر. تەمامى ئابدۇمۇتتەلىبنىڭ قاشىغە يىغىلدىلەر. تەدبىر - مەسلەھەت سوردىلەر. ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «مېنىڭ بۇ ئادەمگە بەرابەر بولغالى قۇدرەتىم يوقدۇر. قاچانكىم ياۋۇق يەتسە، تاغلارغە چىقىپ كەتكەيمىز. بۇ ئۆي خۇدانىڭدۇر، ئول ھەمەگە غالىب، قۇدرەتلىكدۇر. ئەگەر خاھلاسا ئۆينى دۇشمەندىن ساقلار، ئەگەر ئىرادە قىلسە دۇشمەننى غالىب ۋە مۇسەللەت قىلۇر.»

ئەبرەھە تايىفدىن يۇرۇپ، مۇفلىس دىگەن يەرگە تۇشتى ئەرسە، ئەبۇ رىئال ئۆلدى، ئاندا دەفن قىلدىلەر. ھالا ھەركىم ئاندىن ئۆتسە، ئاڭا لەئنەت ئوقۇرلەر ۋە گۆرىغە تاش ئاتارلەركىم، تاشلار تاغدەك تۇدە - تۇدە بولۇپدۇر. بەس، ئەبرەھە مەقسۇد ئاتلىغ بىر كىشىنى ئەللىك مىڭ كىشى بىرلە بۇيرۇدىكىم، تاكىم مەككەگە كىرمەي، ئەتراف - جەۋانىبدىن مال -

چهارپايلارنى كەلتۈرگەي. بەس، ئول تەمامى چهارپايلارنى كەلتۈردى. هەر ئادەمكىم يولۇقسە ئەسىر قىلدى. ئاندا ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئىككى يۈز تىۋەسى بار ئەردى. بەس، ئەبرەھە شىبانلارنىڭ بىرىدىن سورىدى: «مەككىلەر جەڭ قىلۇرمۇ؟» ئول ئەيدى: «مەككەنىڭ سەردارى ئابدۇلمۇتتەلىبدۇر. ئول ئەيتۈركىم، جەڭ قىلماڭلار، شەھەرلەرنى قويۇڭلار، قايداغ خاھلاسا قىلغاي.» بەس، ئەبرەھە خەبىات ئاتلىغ بىركىمەرسەنى مەككەگە ئىبەردى. ئەيدىكىم: «مېنىڭ سىزلەرگە ھېچ ئىشىم يوقدۇر. كەئبەنى ۋەيران قىلماقغە ئاند ئىچىپ ئەردىم، ئول جەھەتدىن كېلىپدۇرمەن. مەندىن ئەمىن بولۇڭلار.» «سەردارىنى ئالىپ كەلگىل، تا كۆرگەيمەن.» بەس، خەبىات مەككەگە باردى، ئەبرەھەنىڭ پەيام - پەيغامىنى يەتكۈردى. ئابدۇلمۇتتەلىبنى ئالىپ ئەبرەھەگە كەلتۈردى. ئول كېچە ئابدۇلمۇتتەلىبنى ئالىپ، زۇنەفەر ۋە نەفىل قاشىغە تۇشۇردى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «ئەي زۇنەفەر، ماڭا ھېچ ياۋەرلىك قىلۇر ئىھتىمالىڭ بارمۇ؟» زۇنەفەر ئەيدى: «نېچۈك قىلايكىم، ئەسىرۇ بەندەدۇرمەن. لېكىن ئول فىلبان بىرلە دوستدۇرمەن. ئاڭا ئەيتسام، سېنىڭ ياخشى سۈفەتىڭنى پادىشاھغە يەتكۈرۈر.» بەس، زۇنەفەر فىلبانغە ئابدۇلمۇتتەلىبنى ستايەش قىلدى، ئانى پادىشاھغە يەتكۈرمەكنى دەرخاست قىلدى ۋە ئەيدى: «ئابدۇلمۇتتەلىب تەمامى ئەرەبنىڭ سەييىددۇر. ھەمە ئەرەبلەردىن سەخىدۇر. فىلمەسەل، ئەگەر قاتتىغ شامال چىقسە، بىر تىۋەنى قۇربانلىق قىلىپ، خەلقغە بېرۈر. ئەگەر ھەۋا گەرمراق بولسە ھەم تىۋە قۇربانلىق قىلۇر، خەلقغە بېرۈر. ئۆزى شىكارىدۇركىم، تاغلاردا قۇشلارنى، ۋەھشىلەرنى سەيد قىلىپ، سەگ ۋە دەررەندەلەرگە مەنفەئەت يەتكۈزۈر. ئانى مۇئەززەمۇنناس ۋەس - سەباۋ ئاتارلەر.» بەس، ئول فىلبان ئەرتەسى ئەبرەھەگە ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئەۋساف - ئەتۋارىنى بەيان قىلدى. ئەبرەھە بۇيرۇدىكىم، چەشن مەجلىس قىلدىلەر. ئەبرەھەگە تەخت قويدىلەر، ئانىڭدىن ئۆزگە كىشى تەختدە ئولتۇرماس ئەردى. بەس، ئەبرەھە ئابدۇلمۇتتەلىبنى ئۆزىدىن پەست ئولتۇرماقنى خاھلامادى. ئەگەر تەختدىن تۇشۇپ ئولتۇرسە، سىپاھ - لەشكەرلەر قورقۇپ تەختدىن تۇشتى دىگەيلەر دەپ، بۇ ئەندىشىدە، ئارقەسىدە تەخت قويدۇردى، تەمامى سىپاھ - لەشكەرلەر بىرلە جا - بېجا ئولتۇردى ئەرسە، ئابدۇلمۇتتەلىبنى چىرلادى، ئانى تەختدە ئولتۇرغۇزدى.

ئابدۇلمۇتتەلىپ ياخشى سۆزەتلىك ۋە ياخشى قامەتلىك ئەردى. ئانى كۆردى ئەرسە، بەسيار دوست تۇتتى. كۆڭلىدە قەسد قىلدىكىم، خانەئى كەئبەنى ۋەيران قىلمافنى مۇڭا ئۆتۈپ يانغاي. بەس، ئابدۇلمۇتتەلىبغە ئەيدى: «نە هاجەتلىك بار؟» ئەيدى: «ئىككى يۈز تۇەمنى ئالىپدۇرلەر، بۇيرۇسالىك تاكى ياندۇرۇپ بەرگەيلەر.» ئەبرەھە ئەيدى: «دەرىغا! مەن سېنى تەمام ئەقل - فەراسەتدە كامىل گۇمان قىلىپ ئەردىم، غەلەتدۇر ئىكەن. مەن خانەئى كەئبەنى ۋەيران قىلغالى كېلىپ ئەردىم. سەندىن لازىم ئەردىكى، مەندىن ئانى تىلەگەي ئەردىك، تاكى مەن ساڭا بەخش قىلىپ يانغاي ئەردىم. ساڭا چەندان مال ئەتا قىلۇر ئەردىم. ساڭا، فەرزەندلەرىڭگە تا قىيامەت فەخر بولۇر ئەردى. سەن مېنىڭ ئالدىمدا ئۆز قەدر - قىممەتىڭنى سىندۇردۇڭ.» ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «ئول تۇەلەر مېنىڭدۇركىم، ئانى تىلەمەكىم لازىمدۇر. ئول ئۆينىڭ ئىگەسى باردۇركىم غالىب ۋە تەۋانادۇر. ئەگەر خاهلاسا سەندىن ساقلار.» بەس، ئەبرەھە ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ تۇەلەرىنى بۇيرۇدى. ئول تۇەلەرىنى ئالىپ مەككەگە ياندى. خەلقغە ئەيدى: «ئۆزۇڭلارنى تاغقە ئالىڭلار، شەھەرنى خالى قىلىڭلار!» ئۆزى جەمائەسىنى ۋە تۇەلەرىنى ئالىپ، كۇھى ھەراغە چىقتى. تەمامى خەلق تاغلارغا تارقادىلەر. خانەئى كەئبە خالى قالدىلەر. ئەبرەھە مەككەگە كېلىپ تۇشتى. ئەرتەسى ئول فىلى مەھمۇدنى باش قىلىپ، ھەمە فىللارنى خانەئى كەئبەغە بۇيرۇدى. تاكى فىللار خانەئى كەئبەنى، شەھەر ئۆيلەرىنى ۋەيران قىلغاي. بەس، ئول فىلى مەھمۇد ھەرەمگە يەتتى ئەرسە، توختاپ تۇردى؛ تەمامى فىللار ھەم تۇردىلەر. ھەرچەند تۆمۇر چوماقلار ۋە تاياقلار بىلەن سوقتىلەر، ھەرگىز تەبرەمەدىلەر. بەس، ھەق تەئالا قۇشلارنى ئىبەردىكىم، قارلۇغاچدەك ئول قۇشلار دەريانىڭ لەبىگە بارىپ، ئىككى ئاياغى ۋە تۇمشۇقىدا ئۈچ پارە لاي ئالىپ، ھەۋاغە چىقتى. ھەق تەئالا دەۋزەخنىڭ قىزىغلىقىنى ئاندا يەتكۇردى ئەرسە، ئول لاي تاش بولدى؛ ئول قۇشلار ھەۋادا لەشكەرنىڭ ئۆزەسگە كېلىپ تۇردى؛ ئول تاشلارنى ئول بېبىك - ئەۋباشلارنىڭ ئۆزەسگە سالا باشلادىلەر. ھەر تاشكىم ئۇلارنىڭ بىرىگە تەگدى، تەمام ئەئزاسىغە ئوت تۇتاشتى، قاپارىپ خارىش پەيدا بولدى. ئول لەشكەرلەر ئۆز بەدەنىنىڭ مەشغۇللۇقىدا، ئالەمدىن بىخەبەر، يەمەن، شام، مەشرىق تەرەفىگە قاچا

باشلادىلەر. لەشكەرلەر تارقادىلەر ئەرسە، فىللارنى ئالىپ ياندىلەر. ھەركىمگەكى ئول تاش تېگمپدۇر، ئۆلدى. ئول زۇنەفەر ۋە نەفىل ئۇلاردىن قۇتۇلۇپ، مەككەنىڭ تاغلارىغە چىقتى. ئابدۇلمۇتتەلىبغە ۋە ئەھلى مەككەگە خەبەر قىلدىلەر. ھەمە مەككەگە كەلدىلەر. ئاندىن كېيىن ئابدۇلمۇتتەلىبنى تەمامى ئەۋلادى بىرلە ئىلگەركىدىن ئۇلۇغ بىلدىلەر. ئەيتۇر ئەردىلەر: خۇداي تەئالانىڭ ئۆيىگە كەلگەن لەشكەر ۋە فىلارنى بۇ ياندۇردى؛ ھەركىم بۇلارغە يامان قەسد قىلسە، خۇداي تەئالا ھىلاك قىلۇر.

بۇ رىۋايەت شۇبۇ كىتابنىڭ رىۋايەتىدۇر. ئەمما تەفسىر كىتابلاردا كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئول تاشكىم ئۇلارغە تەگدى، شول سائەت ئۆلدىلەر. مال - ئەمۋاللارى ئۇلارغە غەنىمەت قالدى ۋە يەنە بىر رىۋايەتدە، نېجاشى ئۆزى كېلىپ ئەردى، ئاتى ئەسۋەد بىننى مەقسۇد ئەردى. ئەھلى ھەبەش ھەر ئۇلۇغ پادىشاھنى نېجاشى ئاتار ئەردىلەر. ئول لەشكەربدە مەھمۇد ئاتلىغ بىر فىل بار ئەردى. ئانداغكى، ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر، تەفسىرى بۇدۇر: ئايا، كۆرمەدۇڭمۇ - بىلمەدىڭمۇ پەرۋەردىگارىڭ ئەسھابى فىلغە نە قىلدىكىم، ئۇلارنىڭ مىكر - تەدبىرىنى ئۆزىگە زىيان قىلمادىمۇ؟ ئۇلارغە جەمئىي قۇشلارنى ئىبەبرىپ، لاي ۋە پالچىقدىن تاشدەك پىشقان خىشتلارنى ياغدۇردى؛ بەس، ئۇلارنى مال يەپ قىلغان گىيادەك نابۇد قىلدى. بەس، ئەيتىبدۇرلەر: نېجاشى تەمامى ھەبەش لەشكەرى بىرلە كېلىپ ئەردى. ۋاقىئە ئانداغ ئەردىكىم، ئەبرەھە شەھەرى سەنئادا نېجاشى ئاتىغە ئول كەلسانى ئەتتۇردى ئەرسە، ئەتراب - جانىبدىن خەلايىق كۆرگەلى كېلۇر بولدىلەر. بەس، نەچەند روزگار بۇ تەرىق ئۆتتى ئەرسە، بىر تايىفە سوداگەرلەر كېلىپ، ئوتۇن يىغىپ، ئوت قالادى؛ كېچەسى كۆچۈپ كەتتى ئەرسە، شامال چىقىپ، ئول كەلىساغە ئوت ئالدى. خەلق يىغىلىپ ھەرچەند سەئى قىلدىلەر، ئوتنى پەست قىلالمادىلەر. ئول كەلىسا تەمام كۆيۈپ قالدى. ئەرتەسى، ئەبرەھە ئول كارۋانلارنىڭ ئارقەسىدىن كىشى ئىبەرىپ، ئالىپ كېلىپ، «سىزلەرنى ئەرەبلەر بۇ ئىشغە ئىبەرىپ ئىكەن» دەپ، ئۇلارنى مال - ئەمۋاللارى بىرلە كۆيدۇردى. بۇ خەبەر نېجاشىغە يەتتى ئەرسە، ئاند ئىچتىكىم، خانەئى كەئبەنى ۋەيران قىلغاي. بەس، ھەبەشنىڭ لەشكەرىنى ئول فىلى مەھمۇد بىرلە ئالىپ كەلدى. ئەبرەھە ھەم ھەمرا ئەردى. چۇن، مەككەگە كەلدى ئەرسە،

ئابدۇلمۇتتەلىب ئالدىغە چىقىپ، تىۋەلەرنى تىلەپ ئالىپ، شەھەرنى خالى قىلىپ قويىدى. بەنى سەقىفىنىڭ مەسئۇد ئاتلىغ بىر ئوغلى نابىينا ئەردى. قىش مەككەدە، ياز تايىفدە ئەردى. ئابدۇلمۇتتەلىبغە دوست ئەردىكىم، ھەربار مەككەگە كەلسە، ئاندا تۇشەر ئەردى. ئول بىسيار ئاقىل ۋە كاردىيدە، تەدبىرلىك، كار ئازمۇدە ئەردى. قاچانكىم، شەھەر تارقاتىلەر ئەرسە، ئابدۇلمۇتتەلىب ۋە مەسئۇددىن ئۆزگە كىشى قالمادى. ئابدۇلمۇتتەلىب مەسئۇدغە ئەيدى: «تەمامى خەلق بۇ شەھەردىن كېتىپدۇر، مەن سىزنىڭ ئۈچۈن قالىپدۇرمەن. ئەمدى ئەيغىل، نە قىلۇرمەن؟ ئەگەر تاغقە چىقماقنى مەسلەھەت كۆرسەڭ ئالىپ چىقغايمەن؛ ئەگەر تايىفغە بارۇر بولساڭ، تىۋەگە مىندۇرۇپ، كىشى قوشغايمەن.» مەسئۇدى ئەيدى: «كۆھى ئەبۇ قەيسغە چىقغايمىز، كۆرگەيمىزكىم، ھەق تەئالا بۇلارغە نە ئەزابلارنى ئىبەرۇر؟! كۆڭلۇمگە يېتەدۇركىم، ھەق تەئالا خانەئى كەئبەنى دۇشمەنگە قويماغاي. ئىشتىپدۇرمەنكىم، چەندان پادىشاھ ۋە تۇببەئلەر قەسد قىلىپ ھىلاك بولغاندۇر.» بەس، ئىككۆلەن ئەبۇ قەيسغە چىقتىلەر ئەرسە، لەشكەرى نېجاشى مەككەگە كېلىپ تۇشتى. بىلدىكىم، شەھەر خالى قالىپدۇر. ئول كۇن توختادى. مەسئۇد تاغنىڭ باشىدا، ئابدۇلمۇتتەلىبغە ئەيدى: «ئەگەر خۇداي تەئالا خانەئى كەئبەنى سەلامەت تۇتسە، يۇز تىۋەنى قۇربانلىق قىلماقغە نىيەت قىلىپ، لەشكەر ئاراسىغە قويا بەرگىل، ئول تىۋەلەرنى ئۆلتۈرگەيلەر، خۇداي تەئالانىڭ ئۆلارغە قەھرى كەلگەي.» بەس، ئابدۇلمۇتتەلىب ئانداغ قىلدى. ئەرتەسى تاغنىڭ باشىدا تاماشاغە تۇردىلەر. مەسئۇد ئەيدى: «ئەي ئابدۇلمۇتتەلىب، باقىپ تۇرغىلكىم نە ۋاقىئ بولۇر.» تۇش ۋەقتى ئەردى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «كۆرەرمەنكىم، ھەۋادا بىسيار ئۇششاق قۇشلار پەيدا بولدى.» مەسئۇد ئەيدى: «ياخشى قاراغىلكىم، بۇ دىيارنىڭ قۇشلاردىنمۇ يا ئەمەسمۇ، قايان بارۇر؟» ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «ئەجەب بىگانە قۇشلاردۇر، دەريا تەرەفىگە بارۇر.» يەنە ئەيدى: «باقىپ تۇرغىل، قايان بارۇر؟» بەس، ئابدۇلمۇتتەلىب بىر ساۋەت تۇرۇپ ئەيدى: «قۇشلار دەريا لەبىدىن ئۇچۇپ لەشكەرنىڭ تەرەفلەرىگە بارۇر.» مەسئۇد ئەيدى: «ئول قۇشلار ئەمەسدۇركىم، خۇدانىڭ لەشكەرىدۇر. كۆرگىلكىم، نە ئىش قىلۇرلەر.» بەس، ئابدۇلمۇتتەلىب تاماشا قىلىپ تۇردىكىم، ئافتاب سار غاردى ۋە

ئولتۇردى، قاراڭغۇ بولدى. ئول قۇشلار لەشكەرنىڭ ئۆزەسىدە ئۇچار ئەردى. ئاندىن كېيىن كۆرمەدى. ئول كېچە ئىككۆلەن تاغنىڭ باشىدا قوندىلەر. تاكىم سۇلتانى ئافتاب فەرراشلارى مۇلك سەھنىدىن يۇلدۇز تاشلارنىڭ سۇپۇردى، سىپەھر مەيداندا ئالتۇن تانابلىغ چادىرىنى تىكتى، پادىشاھى مەھر نۇر تەختىدە ئولتۇردى ئەرسە، نە ئادەمنىڭ غەۋغاسىنى ۋە نە چھار پاينىڭ ماجراسىنى ئىشىتتىلەر. مەسئۇد ئەيدى: «باقغىلكىم، نە كۆرەرسەن؟» ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «ئول قۇشلار كۆرۈنمەس.» مەسئۇد ئەيدى: «نېچۇكدىن غەۋغا ۋە ماجرا ئىشتىلمەس؟» ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «بىلمەسمەن.» مەسئۇد ئەيدى: «لەشكەرگە بارغايمىز، شايەدكى ھەق تەئالا ھىلاك قىلغاندۇر.» بەس، ئىككۆلە لەشكەرگە كەلدىلەر. كۆردىلەركىم، ھەمە لەشكەر ۋە لەشكەردەكى چھار پاي، جانۋارلار يەكسان ئۆلۈپدۇر، قۇرۇپدۇرلەر. ھەر بىرىگە بىرگىلى مەھر تېگىپدۇركىم، ئاتىنى ئاڭا پۇتۇپدۇرلەر. ئابدۇلمۇتتەلىب قەسد قىلدىكىم ئەھلى مەككەگە خەبەر قىلغاي. مەسئۇد ئەيدى: «شىتاب قىلماغىل. باقغىلكىم بۇلارنىڭ مال - ئەمۋاللار، دىرەم - دىنارلارى قايانداۇر.» بەس، ئابدۇلمۇتتەلىب خەيمە - چادىرلارغە كىرىپ كۆردىكىم جابىجا تۇرۇپدۇرلەر. مەسئۇد ئەيدى: «ئول ئۆزۈڭنى ۋە مېنى تەۋانگەرقىل، ئاندىن ئۇلارغە خەبەرقىل.» ئابدۇلمۇتتەلىب ئەيدى: «نە قىلماق كېرەكدۇر؟» مەسئۇد ئەيدى: «ئىككى تېشە كەلتۇرگىل.» ئەرسە، بىرىنى ئۆزى ئالدى، بىرىنى ئابدۇلمۇتتەلىبغە بەردى. ئىككۆلەن ئول كۇن كېچەسى بىرلە بىرەردىن ئورا كاۋلادىلەر. ئاڭا ئالتۇن - كۇمۇشدىن ئۆزگە نەرسە يىغمادىلەر. بىرىنى ئابدۇلمۇتتەلىبغە، بىرىنى مەسئۇدغە تەئىن قىلدىلەر. ئانى كۆمۈپ يۇتۇرۇپ، ئاندىن ئابدۇلمۇتتەلىب تەۋەگە مىنىپ، تاغنىڭ تۆپەسىگە چىقىپ، ئەھلى مەككەنى مۇنادى قىلدى. تەمامى ئەھلى مەككە يىغىلىپ كەلدىلەر. ئول لەشكەرلەر مال - ئەمۋاللارنى ئالىپ، تەۋانگەر - دەۋلەتمەند بولدىلەر. يەتتە كۇندىن كېيىن بۇلار ماللارنى ئاچىپ ئالدىلەر ئەرسە، يامغۇر ياغىپ، مەككەدەكى پەلىد - مۇردارلارنى ئاقتىپ، مەككەنى پاك - پاكىزە قىلدى. تەمامى ئەرەب ۋە ئەھلى مەككە ئابدۇلمۇتتەلىبدىن قورقتىلەر. تەرس - ھەيبەت پەيدا بولدى، «سۇككانى بەيتۇللاھ ۋە ئەھلى ھەرەمۇللاھ» ئاتادىلەر. خەلايىقغە ئانچە تەرس ۋە ھەيبەت

پەيدا بولدىكىم، مەككەدىن شام، ھەبەش ۋە يەمەنگە كارۋان بارسە، تۇەسىگە مەككەنىڭ دەرەختىدىن بىر شاخ يا لىباسىدىن بىر پارچە چەكمەن باغلاسا، ھىچ ئوغرى - قاراقچىلار قەسد قىلماس ئەردى.

قاچانكىم، بۇ خەبەر يەمەنگە يەتتى ئەرسە، ئەبرەھەنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئەردى، ئۇلۇغى مەسرۇق كىچىكى يەكسۇم ئەردى. يەكسۇمنى ئۆز ئورنىدا قويۇپ، سپاھ - لەشكەرنى ئاڭا تاپشۇرۇپ ئەردى. بەس، يەكسۇم تەختغە ئولتۇردى، ھەمە سپاھ ئاڭا بەيئەت قىلىپ، ئانىڭدىن كېيىن بۇرادەرى مەسرۇق پادىشاھ بولدى. مۇنىڭدىن سەيف زۇلىيەزەنگە قالدى. ئاربات يەمەنگە كەلگەن زەماندىن تا مەسرۇقدىن سەيف زۇلىيەزەن ۋەقتىغە يەتمىش ئىككى يىل كەچتى. بۇ يىللاردا ھەبەشدىن تۆرت پادىشاھ ئۆتتى: بىرى ئاربانكىم تەختدە ئولتۇرەرلى ئۆلدى، ئىككىنچى ئەبرەھە، ئۇچۇنچى يەكسۇم، تۆرتۇنچى مەسرۇق.

دەستان
قىسسەئى سەيف زۇلىيەزەن

كەلتۇرۇپدۇرلاركىم، زۇلىيەزەن يەمەندە ھەمىيەر پادىشاھلاردىن ۋە تۇببەئىنىڭ ئەۋلادىدىن ئەردى، تەخت - دەۋلەتىدىن ئاجراپ، نازۇ نېئمەتىدىن قالىپ، ئازغە قەنائەت قىلىپ يۇرۇر ئەردى. ئەمما ئۇلۇغ پادىشاھلارنىڭ نەسلى دەپ، خەلقلەر تەئزىم قىلۇر ئەردى. ئاتى قىياز، كۇنخىيەتى ئەبۇ مەررە، لەقەبى زۇلىيەزەن. ئانىڭ رەيھانە ئاتلىغ بىر خاتۇنى بار ئەردى، ئىمالىقەنىڭ ئۇرۇغىدىن، ئانى «ئەكلۇل مەرۇ» ئاتار ئەردىلەر. بىنەھايەت خۇشرۇي، ئاقىل، پارسا ئەردى؛ يەمەندە ئانىڭدىن خۇشرۇي كىشى يوق ئەردى. زۇلىيەزەننىڭ ئانىڭدىن ئىككى ياشدا بىر ئوغلى بار ئەردى، ئاتى مەئىدىكەرب، لەقەبى سەيف ئەردى. بەس، ئەبرەھەغە رەيھانەنى خەبەر قىلدىلەر ئەرسە، زۇلىيەزەننى چىرلاپ ئەيدى: «ئەگەر خاتۇنۇڭنى قويماساڭ سېنى ئۆلتۇرۇرمەن.» بەس، زۇلىيەزەن ناچار خاتۇننى تەلاق قىلدى. ئەبرەھە ئالدى، ئانىڭدىن ئىككى ئوغۇل تۇغدى. مەسرۇق ۋە يەكسۇم ئول ئەردى.

بەس، زۇلىيەزەن بۇ دەردە يەمەندە تۇرالماي، قەيسەرى روم قاشىغە باردى. نەچەند مەھەل ئاندا تۇردى. قەيسەرگە نام - نەسەبنى، پادىشاھى ھەمىيەر ۋە ئەۋلادى تۇببەئ ئىكەنىنى، ھال - ئەھۋالىنى ئەرز قىلدى؛ ئانىڭدىن سىپاھ ۋە ياۋەرلىك تىلەدى، ئاڭا سىپەھسالار بولماق ۋە خىراج بەرمەكنى ئەرز قىلدى. قەيسەر ئەيدى: «مەن ئەبرەھە بىرلە دىنىمىز بىردۇر، بىر - بىرىمىزگە لەشكەر ئىبەرمەسمىز. ئەگەر ساڭا زۇلۇم يەتكەن بولسا، نامە ئىبەرەي، تاكى مىرادىڭدەك بولغاي.» زۇلىيەزەن ئەيدى: «ئول سىتەمكى ماڭا يېتىپدۇر، سېنىڭ نامەڭ بىرلە بىر تەرەف بولمايدۇر.» بەس، ئاندىن چىقىپ ئەجەم تەرەفىگە يۇزلەندى. بەس، بېھەيرەگە يەتتى ئەرسە، نوئمان بىننى مۇنزەر پادىشاھ ئەردى، ئەمما ئانوشىرۋانغە تابىئ. ئانىڭ قاشىغە كىردى. ئاڭا نام - نەسەبى، ئەھۋالىنى بەيان قىلدى ئەرسە، ئول ھەمىيەر پادىشاھلارىدىن رەبىئە بىننى نەسىرلەھمىنىڭ ئەۋلادىدىن. زۇلىيەزەننىڭ ئاتا - باباسىنى بىلۇر ئەردى. بەئزىلەر پادىشاھى ئەرەب ئۆمەر بىننى ھىند پادىشاھى ئانوشىرۋانغە تابىئ ئەردى دەپدۇرلەر.

دەستان

ئەلقىسسە، ئول پادىشاھ زۇلىيەزەنگە ئىلتىفاتلار قىلىپ، ھال سورىدى ئەرسە، ھال - ئەھۋالىنى، قەيسەردىن نەۋمىد يانغانىنى بەيان قىلدى. ئەيدى: «كىسرانىڭ دەرگاھىغە بارماقنى ئىرادە قىلىپدۇرمەن، سەندىن ھەم ياۋەرلىك تىلەرمەن.» پادىشاھى ئەرەب ئەيدى: «مەن ھەر يىلى كىسرانىڭ قاشىغە بارۇرمەن، بىر ئاي تۇرۇپ يانارمەن. مېنىڭ بىرلە ھەمرا بارغىل.» بەس، زۇلىيەزەن ئاندا تۇردى. قاچانكىم، بارۇر ۋەقتى يەتتى ئەرسە، ھەمراھ بولۇپ، كىسرانىڭ دەرگاھىغە باردىلەر. ئول پادىشاھ رەسم خىزمەت ۋە تەئزىم بىجا كەلتۇردى. نەچەند كۇن زۇلىيەزەندىن ھىچ سۆز چىقارمادى. تاكىم پەردە ۋە ھىجاب كۆتەرىلىپ، تەئام ۋە شەرابدا ئۇنىس - ئۇلفەت ئالىشتىلەر ئەرسە، بىركۇنى زۇلىيەزەننىڭ ۋاقىئەسىنى ئاراغ سالدى. ئانىڭ ئەسلى نەسەبنى، يەمەندىكى ھال - ھەسىبنى بەيان قىلدى ۋە ئەيدى: «ھالا مېنىڭ بىرلە كېلىپدۇر.» كىسرا بۇيرۇدىكىم، ئاڭا مەجلىس تۇزدىلەر.

ئانوشىرۋانغە ئالتۇن تەخت قويدىلەركىم، تۆرت ئايانى ياقۇندىن ئەردى؛ دىبا ۋە زەربافتلار سالدىلەر. ئانوشىرۋاننىڭ تاجى ئانداغ ئەردىكىم، دۇرر - جەۋاھىر، لەئل - گەۋھەرلەر بىرلە مۇرەسسەئ ئەردىكىم، ئاغىرلىقدىن باشىغە كىيەلمەس ئەردى. لېكىن ئالتۇن زەنجىر بىرلە راۋاقنىڭ تارۇسىغە ئاسىپ قويار ئەردىلەر. ئول زەنجىر خەلقغە كۆرۈنمەس ئەردى. قاچانكىم مەجلىسىدىن قوپسا، تاجى ئاندا قالۇر ئەردى ۋە ئانى پەردە بىرلە ياپىپ قويار ئەردىلەر. بۇ رەسمنى ئانوشىرۋان چىقارىپ ئەردى. بەس، زۇلىيەزەننى مەجلىسكە ئالىپ كىرىدىلەر ئەرسە، ئول تاج - تەخت، ئەزەمەت - ئۇلۇغلۇق ۋە ھەيبەتنى كۆرۈپ، ھەيران بولدى؛ ئايانى تىترەپ يىقىلدى. ئەرەب شاھى ئېيدى: «ئانى تۇتۇڭلاركىم پادشاھنىڭ ھەيبەتىدىن ھەيران بولدى.» ئول تەختكە ياۋۇق ئولتۇرۇپ ئەردى، ئاندىن ئۆزگە تەختكە ياۋۇق كىشى يوق ئەردى. بەس، زۇلىيەزەننى ئەرەب پادشاھىنى ئۆزىدىن يۇقارى ئولتۇرغۇزدى ئەرسە، ئانوشىرۋان بىلدىكىم ئۇلۇغ كىشىدۇر. بەس، ياخشى سۆزلەر بىرلە نەۋازىش قىلدى، تەختىغە چىرلادى. ئاندىن ھال سوردى ۋە ئېيدى: «نە ھاجەت ئۇچۇن يىراق يولدىن كېلىپسەن؟» بەس، زۇلىيەزەن تەختىدىن تۇشۇپ، پادشاھنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، سەنا - دۇئالار قىلدى، داد - ئەدل ۋە كەرەم - فەزلىدىن ستايەشلەر قىلدى. ئاندىن، نام - نەسەبنى ئەرز قىلدى ۋە ئېيدى: «بىز ئانداغ ئەردۇككىم، يەمەننىڭ پادشاھلارى خىزمەتكار ئەردى. بەس، ھەبەشنىڭ لەشكەرى كېلىپ، مۇلكنى بىزدىن ئالىپ، رەئىيە - فۇقرالارغە زۇلۇم - ستەملەر قىلدى. ئەللىك يىلدۇركىم، بۇ خارلىقغە سەبر قىلۇر ئەردىم. ئاخىر زۇلۇم ئاڭا يەتتىكىم سەبر قىلالمادىم. سېنىڭ مەجلىسىڭنىڭ ھۆرمەتىدىن شەرم تۇتار ئەردىم، ساڭا بەيان قىلغايمەن. ئەگەر ماڭا يەتكەن زۇلۇمنىڭ تەھقىقنى ئاڭلاساڭ فەزل - كەرەمىڭدىن مېنىڭ فەريادىمغە يېتەرسەن، مېنى ئول بىدادلار زۇلۇم - ستەمىدىن خەلاس قىلۇرسەن. مەن ئۇمىدى تەمام بىرلە دەرگاھىڭغە كېلىپدۇرمەن. فەريادرەسلىك تىلەرمەن. ئەگەر ئۇلۇغلۇقوڭ ھۆرمەتىدىن فەريادىمغە يېتىپ، ھاجەتىمنى رەۋا قىلساڭ، لەشكەر ئىبەرىپ، پادشاھلىقىمنى ئالسام، رەئىيەلەرنى زالىملاردىن خەلاس قىلسام، مەملەكەتىڭ مەشرىقدىن مەغرىبغە مۇتتەسىل بولغاي. ئول بىچارەلەرنى بەندەلىكدىن خەلاس قىلىپ، ئەدلىڭدىن ئازاد قىلغان بولۇرسەن.

مېنى ئەۋلادىم بىرلە بەندە قىلۇرسەن.» ئانوشىرۋانغە بۇ سۆزلەر تەئسىر قىلدى، كۆڭلى ئۆرتەنىپ، كۆزىگە ياش ئالدى. زۇلىيەزەن پىر ئەردى. پادىشاھ ئەيدى: «ئەي پىر، نە ياخشى سۆزلەدىڭ، كۆڭلۈمنىي دەرددىن ئۆرتەدىڭ. مۇقەررەردۇركىم، ستەمرەسىدە سەن. لېكىن سېنىڭ دىيارىڭ مېنىڭ مەملەكەتىمدىن بېغايەت يىراقدۇر، ئارادا دەشت - بايابان ۋە دەريايى مۇخاتىرە تولاراق. مۇندىن ئاڭا لەشكەر ئىبەرمەك مەھز لەشكەرلەرنى ھىلاك قىلماق بولۇر. فىكر بىسيار قىلماق لازىم بولۇر. مېنىڭ تەمامى پادىشاھلىقىم، خەزىنە ۋە ئەمۇاللارىم سېنىڭدۇركىم، مۇندا تۇرغايسەن. ئاندىن كۆڭۈل ئۆزگەيسەن. ماڭا شېرىك بولغايسەن.» بەس، بۇيرۇدىكىم، زۇلىيەزەننى ياخشى يەرگە تۇشۇرۇڭلار دەپ، ئون مىڭ دىرەم بۇيرۇدى. زۇلىيەزەن ئول دىرەملەرنى ئالىپ، پادىشاھنىڭ قاشىدىن چىقىپ، دىرەملەرنى چاچتى، خەلقلەر تېرىپ ئالدىلەر، ئۆزىگە قالمادى. ئانوشىرۋانغە ئەيدىلەر: «ئول پادىشاھزادەدۇركىم، ھىممەتى بەلەندىدۇر.» بەس، يەنە بىركۆنى زۇلىيەزەننى چىرلادى ۋە ئەيدى: «ئەي پىر، مېنىڭ ئەتا ۋە كەرەمىمنى خار كۆرۈپ، خەلقغە تاشلادىڭ.» زۇلىيەزەن ئەيدى: «مەن خۇداي تەئالاغە شۈكرانە ئۈچۈن فۇقرالارغە ئىيسار قىلدىم. ماڭا پادىشاھ ئىلتىفاتلار قىلدى، مەندىن ھال سوراپ سۆز سۆزلەدى. مېنىڭ دىيارىمدا تاغلار باردۇركىم، ئالتۇن - كۈمۈشلەرنىڭ كانى ئانىدادۇر. مەن ئۆز مۇلكۈمغە يانسام، پادىشاھ ماڭا ياۋەرلىك قىلسا، دەردۇ ھەسرەتىم كام بولسا ياخشىي ئەردى.» بەس، پادىشاھنىڭ كۆڭلى ئۈۋرۈدى. ئەيدى: «سەبر قىلغىل، تاكى ھاجەتىڭنى رەۋا قىلىپ، خاھىشىڭدەك دىيارىڭغە ياندۇرۇرمەن.» بەس، زۇلىيەزەن بۇ ئۈمىد بىرلە ئون يىل تۇردى، ئاندا ئۆلدى. ئوغلى يەمەندە ئەبرەھەنىڭ قولىدا چوڭۈدى. ئەبرەھە ئۆز فەرزەندىدەك ئاسرار ئەردى؛ سەيف ھەم ئۆز ئاتاسى دەپ بىلۇر ئەردى.

بەس، ئەبرەھە ئۆلدى. يەكسۈم تەختغە ئولتۇردى. بۇرادەرى مەسرۇق بىرلە بەرابەر ئاسرار ئەردى. بەس، تۆرت يىلدىن كېيىن يەكسۈم ئۆلدى، مەسرۇق تەختغە ئولتۇردى. سەيفنى خار كۆردى. بىركۆنى سەيف بىرلە سۆزلەشتىلەر. مەسرۇق ئەيدى: «لەئنەت سېنىڭ ئاتاڭغە.» بەس، سەيف چىقىپ ئاناسى قاشىغە باردى، ئەيدى: «ئاتام كىمدۇر؟» ئول ئەيدى:

«ئەبرەھە.» سەيف ئەيدى: «يالغان ئەيتۇرسەنكم، بۇگۈن مەسرۇق مېنى دەشنام قىلىپ، ئاتاڭغە لەئنەت دەيدۇر. كىشى ئۆز ئاتاسىغە لەئنەت ئىبەرمەس. راست ئەيغىلكىم، ئاتام كىمدۇر؟ ۋە گەرنە بۇ شەمشەر بىرلە ئۆلتۇرۇرمەن!» دەپ قولىغە شەمشەر ئالدى. بەس، دەرھال ئاناسىي شەمشەرنى ئالىپ، ئەبرەھە ئالغانىنى ۋە ئاتاسى كىسرانىڭ قاشىدا ئۆلگەنىنى بەيان قىلدى. سەيف بۇ سۆزلەرنى ئىشتىپ، ئاناسى بىرلە خوبلاشىپ، كىسرانىڭ دەرگاھىغە يۈزلەندى. ئەۋۋەل قەيسەرنىڭ قاشىغە باردى. ئاتاسى ۋە بۇرادەرى ئۆلگەنىنى، يەمەن خەلقىدىن زۇلۇم كۆرگەنىنى ئەرز قىلدى؛ لەشكەر تىلەدى. قەيسەر ئاتاسىغە ئەيتقان جەۋابىنى بەردى. سەيف ئەيدى: «ئەگەر مەن ئاتامنىڭ كەلگەنىنى بىلسەم ئەردىم، ھەرگىز كەلمەس ئەردىم.» ئاندىن، كىسرانىڭ قاشىغە باردى. بىر يىل ئاندا تۇردى. كېچە ئاتاسى قەبرىدە قونار ئەردى. كۈندۈزى ياساۋۇل ۋە دەربانلار بىرلە ئاشنالىق قىلۇر ئەردى. بەس، ئۇلار بىر ئاشنا بولدى. بىلدىلەركىم، ئۇل پىر زۇلىيەزەننىڭ ئوغلىدۇر. بەس، بىر كۈنى يىل باشىي ئەردى. سەيف پادىشاھنىڭ دەرگاھىدا ئولتۇرۇر ئەردى. كىسرا سارايدىن چىقتى ئەرسە، سەيف قوپۇپ تۇرۇپ ئەيدى: «سەلام پادىشاھى بۇزۇرگۇارنە شاھزادەئى زەلىل خاردىنكىم، بىچارە ئۇمىدۋارلىق بىرلە بۇ سارايىنىڭ ئىشكىدەدۇركىم نە ھالنى كىشى سورغاي ۋە نە ئەرزنى پادىشاھغە يەتكۇرەلىگەي.» نوشىرۋان ئەيدى: «كىمدۇر؟ سۆزىنى ئالىڭلار.» سەيف ئەيدى: «ئەي پادىشاھى ئادىل - دادگىر! مېنىڭ سەندە ھەققى مىراسىم باردۇر. فەزلى كەرەمىڭ بىرلە دادىمنى بەرگىل.» بەس، كىسرا سارايغە كىردى، سەيفنى قاشىغە چىرلادى. ئەيدى: «مەندە نىمە ھەققىڭ باردۇر؟» سەيف ئەيدى: «مەن ئول پىر زۇلىيەزەننىڭ ئوغلىدۇرمەن. ئول سەندىن لەشكەر ياۋەرلىك تىلەپ، سېنىڭ ۋەئدەڭدىن كۆز تۇتۇپ، ئون يىل دەرگاھىڭدا سەبر قىلىپ تۇردى. ھالا ئۆلدى. ئول ۋەئدەڭ ماڭا مىراس قالىپدۇر.» بەس، كىسرانىڭ مۇڭا رەھمى كەلدى. ئەيدى: «ئەي ئوغۇل، ئەگەر راست ئەيتۇرسەن، سېنىڭ ھالىڭنى كۆرەي، ئاندىن ساڭا جەۋاب بېرەي.» بەس، ئون مىڭ دىرەم ئەتا ۋە كەرەم قىلدى. سەيف ئول دىرەملەرنى ئالىپ چىقتى، ھەمياننىڭ ئاغزىنى يېزىپ، دىرەملەرنى كوچالارغە ساچىپ ئۆيگە كەلدى. ئەرتەسى كىسرا سەيفنى چىرلاپ

ئەيدى: «دىرەملەرنى نېچۈكدىن تۆكتۇڭ؟» سەيفى ئەيدى: «سېنىڭ يۈزۈڭنى كۆردۈم، سۆزلەشتىم. ئانىڭ شۈكرانەسىگە تەسەددۇق قىلدىم. ئول دىيارىكىم مېنىڭدۇر. ھەمە تاش - تۇفراقى زەر - سىيمدۇر. ئەگەر پادىشاھ ماڭا ياۋەرلىك قىلسە، بۇ دىيارنىڭ دەر - دىۋارىنى دىرەم - گەۋھەر قىلۇرمەن.» كىسرا ئەيدى: «گۈزاھلىق بېرۈرمەنكىم، سەن ئول پىر زۈلىيەزەننىڭ ئوغلىدۇرسەن. سەبر قىل، تا ھاجەتىڭنى رەۋا قىلۇرمەن.» بەس، ئەرتەسى، تەمامى سەردارلارنى يىغدى، ۋەزىر - دانىشمەندلەرنى چىرلادى. ئەيدى: «تەدبىر ئەيتىڭلاركىم، ئول جوۋانمەردكە نە تەرىقە يارى بەرگەيمىز؟ لەشكەرنى مۇنداغ مۇخاتىرەگە ئىبەرمەككە تەدبىر دۇركىم، بۇ ئىشنى ئۈددە ئالغاي؟» ھىچكىم جەۋاب بەرمەدى. بىر دانىشمەند ئەيدى: «مەسلەھەت ئولكىم، زىندانىدا بىسيار كىشى باردۇركىم، ھەمە ئۆلتۈرمەك ۋاجىب بولغاي خەلقدۇر. ئۇلارنى بۇيرۇغايسەن. ئەگەر زەفەر تاپسا ساڭا بولغاي. ئۇلارنىڭ گۇناھىنى ئۆتكەيسەن.» ئانوشىرۋان ئەيدى: «بىسيار خوبدۇر.» بەس، زىندانلارنى سەرھىساب باردىلەر. سەككىز يۈز ئۆلۈم ۋاجىب بولغان كىشى چىقتى. ھەمەسىنى زىنداندىن چىقارىپ، سەككىز كىمە ئەتتۇرۇپ، ھەركىمەگە يۈز كىشىنى ئولتۇرغۇزدى. لەشكەرىدىن ھارۇن ئاتلىغ سەكسەن ياشلىغ بىر پەھلىۋان بارئەردى، ئانى سىپىھسالار قىلىپ، ئىھسان - ئىنئام ۋە سىلاھى تەمام بېرىپ، سەيفكە تاپشۇرۇپ، رەۋان قىلدى.

قاچانكىم، دەريانىڭ ئوترا يول يۈردىلەر ئەرسە، ئىككى كىمە غەرق بولۇپ، ئىككى يۈز كىشى ھىلاك بولدى. ئالتە يۈز كىشى بىرلە سەيف ۋە ھارۇن سەلامەت چىقتىلەر. شەھەرى ئەدەنگە يەتتىلەر ئەرسە، مەسرۇقغە خەبەر يەتتى. ئول جاسۇس ئىبەرىپ، بۇلارنىڭ مىقدارىنى ۋە قۇدرەت - ئىقتىدارىنى خەبەر ئالىپ، تەئەججۇب قىلىپ، ھارۇنغە كىشى ئىبەردىكىم: «سەن غەلەت قىلىپسەن، ئول گۇدەك پادىشاھى ئەجەمگە فىرىب بېرىپدۇر. سەن مەرد پىر ۋە زەئىفسەن. ئەگەر مېنىڭ سىپاھىمنىڭ ئەدەدىنى بىلسەڭ ئەردى، مۇنداغ ئازلەشكەر بىرلە كەلمەس ئەردىڭ. ئەمدى، ئەگەر خاھلاساڭ كەلگەن يولۇڭ بىرلە يانغايسەن. يول ئوزۇقۇڭنى بەرگەيمەن. ئەگەر مۇندا تۇرماقنى ئىختىيار قىلساڭ ياخشى ئاسراغايمەن.» ھارۇن جەۋاب بەردىكىم: «پادىشاھ مېنى بىر ئىشغە فەرمان قىلىپدۇر. بىرئاي زەمان بەرگەيسەن. ئاندىن كېيىن

ساڭا جەۋاب بەرگەيمەن.» بەس، مەسرۇق ئامان بەردى. ئەلەفە ۋە قونالغە ئىبەردى ئەرسە، ھارۇن قوبۇل قىلمادى، ئەيدى: «ئەگەر ئەلەفە يىسەك جەك قىلماق ھەرام بولۇر، ئانىك ھەققىنى ساقلاماق ۋاجىب بولۇر.» سەيفكە ئەيدى: «سېنىك ئەۋلادىڭدىن نە مىقدار كىشى جەمئ بولۇر؟» سەيف ئەيدى: «چەندان مەردانە سۇۋار يىغىلۇركىم، ھەمىسى سېنىك ئىتەكىڭنى تۇتار. ئەگەر زەفەر تاپساك ھەمىمىز ساڭا سپاھ بولۇرمىز. ئەگەر ئۇلسەك ھەمىمىز ئۇلەرمىز.» بەس، ھارۇن بىسيار شاد بولدى.

بەس، سەيف تەمامى ھىمىيەربلەرغە كىشى ئىبەردى، تاكى ئەللىك مىك مەردى جەنگى جەمئ بولدى. بەس، بىرئاي تەمام بولدى ئەرسە، مەسرۇق ھارۇنغە كىشى ئىبەردى: «قەرار تەمام بولدى، نېچۇك مەسلەھەت قىلدىك؟» ھارۇن ئەيدى: «مەسلەھەت جەڭدۇر.» بەس، مەسرۇقنىك بىر ئوغلى بار ئەردى. ئاڭا ئەيدى: «ئەي ئوغلۇم، مەن ئۇلار بىرلە جەك قىلغالى نامۇس قىلۇرمەن، سەن ئۇلارنىك دادىنى بەرگەيسەن.» بەس، ئون مىك كىشى بۇيرۇدى. ئەيدى: «ئەگەر زەفەر تاپساك تەمامى ھىمىيەربلەرنى ئۇلتۇرگىل، ئەجەم لەشكەرىنى ئەسىر قىل.» ھارۇننىك ھەم بىر ئوغلى بار ئەردى، ئىككۇ تەقابىل بولدىلەر. ئەجەم لەشكەرى، تەمامى تىيرانداز ئەردى. يەمەن خەلقى ئوق ئاتالماس ئەردى. بەس، ئەجەم لەشكەرى ئوق ياغدۇردى. يەمەن لەشكەرى قاچقالى تۇردىلەر. بىسيار خەلق ئۇلدى. بەئزىسى يارالىغ بولدى. مەسرۇقنىك ئوغلى ئوق تېگىپ ئۇلدى. ھارۇننىك ئوغلىنى ئات ئالىپ قاچىپ. ھەبەش لەشكەرىگە ئالىپ كىردى، تەمامى لەشكەر يىغىلىپ ئانى ھەم ئۇلتۇردىلەر. بەس، مەسرۇق ئوغلىنىك دەردىدە ئۇزى جەڭگە ئاتلاندى؛ ھارۇن ھەم دەردۇ ھەسرەتدىن كېمەلەرنى، تەمامى مەتائىلارنى كۇيدۇردى، بىر كۇنلۇكدىن زىيادە تەئام ۋە ئوزۇقلارنى دەريافە قويدى، تەمامى لەشكەرنى يىغدى. ئەيدىكىم: «مەتائىكلارنى ئول جەھەتدىن كۇيدۇردۇمكى، ئەگەر دۇشمەن بىزگە غالىب بولسە، دۇشمەنگە ھىچ نەرسەمىز قالماغاي، تەئام ۋە ئوزۇقلارنى ئول ۋەجھىدىن دەريافە قويدۇم، ھەركىم بىلگەيكى، بىركۇندىن زىيادە تىرىكلىك يوقدۇر. ئەگەر جەك قىلىپ زەفەر تاپساڭلار رىزق روزى، نازى نېئمەت تاپغايسىزلەر.» بەس، تەمامى بەيئەت قىلدىلەر. مەسرۇق يۇزمىك لەشكەر بىرلە راست بولۇپ تۇردى. ھارۇن ھەم

ئۆزلەشكەرنگە بۇيرۇدى، تاكىم سەف راست قىلىپ، ئوقيالارنى گەزكىرتىپ تۇردىلەر. ھارۇننىڭ ياسىنى كىشىسى تارتالماس ئەردى. بەس، ھارۇن ئوقياسىنى قولغە ئالدى. قاشى كۆزىنى ياپىپ تۇرار ئەردى. ئەيدى: «ماڭا پادىشاھنى كۆرسەتكىلار!» ئەيدىلەر: «پادىشاھ ئول قىلسۇزاردۇركىم، باشىدا ئالتۇن تاجى باردۇر؛ پېشانەسىدە بىر ياقۇت ئابدارىدۇركىم ئافتابدەك تابىشى باردۇر.» ھارۇن ياقۇتنى كۆردى. ئەيدى: «سەبر قىلىڭلار، ئاستا ئوق ئاتىڭلار!» بەس، بىر سائەت جەڭ قىلدىلەر ئەرسە، مەسرۇق قىلدىن تۇشۇپ، ئاتغە مىندى. يەنە ئەيدى: «ئات ياخشى سۇزارەدۇر.» يەنە بىر زەمان تۇرۇپ ئاتدىن تۇشۇپ خىچىرغە مىندى. ھارۇن ئەيدى: «ئەمدى بەختى ياندى، چۇنكى خىچىر ئېشەك نەسلىدۇر، ئېشەك ئۇلاغنىڭ بىئېتىبارىدۇر. مېنىڭ يايىم قەبزەسىنى ئانىڭ ياقۇتىنىڭ بەرابەرىغە راست قىلىڭلار. مەن بىر ئوق ئاتارمەن. ئەگەر لەشكەر ئورندا تۇرسە، بىلىڭلاركىم ئوق خەتا قىلغاندۇر؛ سىزلەر ھەم تەبرەمەڭلەر. ئەگەر لەشكەر قوزغالىپ ئاڭا يېغلىسە، بىلگەيسىزلەر ئوق راست تەككەندۇر. سىزلەر ھەم يەكبارە تىير باران قىلىڭلار.» بەس، ھارۇننىڭ يا قەبزەسىنى ياقۇتنىڭ بەرابەرىگە تۇرغۇزدىلەر ئەرسە، ھارۇن ئوق ئاتتى. ئوق خۇدانىڭ فەرمانى بىرلە مەسرۇقنىڭ پېشانەسىگە تېگىپ، خىچىردىن يىقىلدى، ئەجەم لەشكەرى تىيرباران قىلدىلەر. بىسيار خەلق يارالىغ بولدى. ھەبەش لەشكەرى قاچتىلەر ئەرسە، ئارقەدىن قوغلاپ ئۆلتۇرە باشلادىلەر. سەيف ئەيدى: «ئەي ھارۇن، بۇ لەشكەردە مېنىڭ قەبىلەمدىن پادىشاھزادىلەر بىسيار، بۇيرۇغايسەن تاكىم ئۇلارنى ئۆلتۇرمەگەيلەر.» ھارۇن مۇنادى قىلدۇردىكم: «لەشكەرى ھەبەشدىن ئۆزگەنى ئۆلتۇرمەڭلار!» بەس، ئول كۈن ھەبەش ۋە يەمەن خەلقىدىن ئانچە ئۆلتۇردىلەركىم كىشىسى قالمادى. قان ئارىقلار بولدى. ئەرتەسى، ھارۇن شەھەرى سەنئاغە كىردى. تەخت ئۇستىدە ئولتۇردى. سەيف ئالدىدا تۇردى. ھەبەشدىن ھەركىمنى تاپتىلەر ئۆلتۇردىلەر. ئاندىن، ئانوشىرۋانغە فەتھنامە ئىبەردىلەر. ئانوشىرۋان جەۋاب ئىبەردىكىم: «مۇلكىنى سەيغغە تاپشۇرۇپ ئۆزۇڭ يانغايسەن.» بەس، ھارۇن سەيفنى تەختغە ئولتۇرغۇزدى، باشىغە تاج قويدى؛ ئۆزى باشلاپ رەسمى تەئزىم بىجا كەلتۇردى. ئاندىن يانماقنىڭ تەدبىرىگە تۇردى. سەيف ھارۇنغە ئىنئام -

ئىھسانلار قىلدىكىم ھارۇن ھەيران قالدى. ئانوشىرۋانغە بېھىساب ۋە بېئەندازە ھەدىيەلەر، خەزاينىلەر تۆھفە قىلدى. ھارۇن كېمە بىرلە ئانوشىرۋاننىڭ دەرگاھىغە ياندى. سەيف شاھەرى سەنئادا بىر راۋاق بار ئەردى، ئاندا قەرار ئالدى. ئول راۋاقنى تۆببەئ ۋە ھەمىيەر پادىشاھلارى بۇنياد قىلغان، ئابا ۋە ئەجدادى ئاندا ئولتۇرغان ئەردى. بەس، سەيف، پادىشاھلىقدا بەرقەرار بولدى ئەرسە، ئەرەب، ھەمىيەر ۋە يەمەن لەشكەرى ئاڭا يىغىلدى. ۋە گۈرۇھى ھەبەشىلەرنى خادەم - خىزمەتكار قىلدى. ھەمىشە ئالدىدا قول باغلاپ تۇرار ئەردىلەر؛ ئاتلانسە ئالدىدا يۈگۈرۈر ئەردىلەر. ئۇلارغە ئالدىدا يۈگۈرماقدىن ئۆزگە ئىش بۇيرۇماس ئەردى. ئەرەب ۋە ھەمىيەر لەشكەرىگە ھەرشەھەرلەردە ئەمەل - مەنسەبلەر تەئىن قىلدى. زەمىنى ھىجاز، بادىيەدىن خەلايىق مۇبارەكبادلىقغە كېلىپ، شادلىق قىلۇر ئەردى. ئەرەبلەر گۈرۇھ - گۈرۇھ شېئىرلار ئەيتىپ، مەدھ - ستايەشلەر قىلىپ كېلۇر ئەردى، ھەر شائىرغە ئىنئاملار قىلۇر ئەردى. ئابدۇلمۇتتەلىب قۇرەيش ئۇلۇغلارى بىرلە كېلىپ، مۇبارەكبادلىق قىلدى. ئول ئىلتىفات - ئىھسانلار قىلدى.

قاچانكىم، سەيف زۇلىيەزەن تەختگاھىغە يەمەندە ئولتۇردى، بېتەمام ھەبەشىلەرنى ئۆلتۇردى، مەگەر پىر، ناتەۋان ۋە نارەسىدە، بىئىمكان ۋە زىنانى بىدەرمانلار قالدى. بەس، نەچەند يىل ئۆتتى ئەرسە، ئانوشىرۋانغە بىسيار تۆھفە - پېشكەشلەر بىرلە ئەلچى ئىبەردى. ئول نەچەند ھەبەشىلەر دەربان - پاسبان ئەردىلەر، كېچە- كۈندۈز قۇللۇق - بەندەلىك مەقامىدا قول باغلاپ، خىزمەت بىجا كەلتۇرۇر ئەردىلەر. سەيف ئۇلارغە ئىنئام - ئىھسان قىلۇر ئەردى تاكىم ئۇلاردىن ئەمىن بولدى ئەرسە، بىركۈنى شىكارغە ئاتلاندى. ئول ھەبەشىلەر ئالدىدا پىيادە يۈگۈرۈر ئەردى. ناگاھ بىر سەيد چىقتى، ئول ھەبەشىلەر ئالدىدا سەيدنى قوغلاپ، لەشكەردىن ئاجراپ، تەنھا بىر بايابانغە يەتتى ئەرسە، ئول ھەبەشىلەر مەھەل تاپىپ، سەيفكە ئولاشىپ ھىلاك قىلدىلەر؛ ھەر تەرەفكە قاچىشتىلەر. ھەر تەرەفدىن ھەبەشىلەر خۇرۇج قىلىپ، بىر يەرگە يىغىلىپ، سەيفنىڭ ئەۋلادىدىن بىسيار خەلقنى ئۆلتۇردىلەر. نەچەند روزگار ئۆتتى، ھىچكىم تەختكە ئولتۇرمادى؛ كىشى كىشىگە ئىتائەت قىلمادى؛ يەمەندە بىر بىرلەرنى ئۆلتۇرۇشتىلەر. بۇ خەبەر كىسرانغە يەتتى ئەرسە، بېنەھايەت دەردى ھەسرەت تارتتى. ھارۇننى تۆرت

مىڭ كىشى بىرلە بۇيرۇدى. ئەيدىكىم: «يەمەندە ھەر نەۋئى ھەبەشى بولسە يەكسان ئۆلتۈرگىل، تۇخۇمىنى مۇتلەق قۇرۇتغىل؛ ئاغىربوي مەزلۇملارنىڭ قورساقىنى يارىپ، بالاسىنى چىقارىپ نابۇد قىل؛ ھەركىمكى ھەبەشلەرغە دوست - ئاشنادۇرلەر، ئۇلارنى ھەم ھىلاك قىل؛ ئۇلارنىڭ دوست - يارى ۋە خېش - تەبارىنى قۇرۇتغىل.» بەس، ھارۇن يەمەنگە كەلدى، ئانوشىرۋان ئەمرىنى بىجا كەلتۈردى. ئانوشىرۋانغە نامە ئىبەردىكىم: «ھەرنە فەرمان قىلىپ ئەردىڭ بىجا كەلتۈردۇم.» نوشىرۋان ھارۇنغە مۇلكى يەمەننىڭ سىپارىش قىلىپ، نامە ئىبەردى. بەس، نوشىرۋان ئۆلدى. ئوغلى ھورمۇز تەختغە ئولتۇردى. ھارۇن ھەم ئۆلدى ئەرسە، ھورمۇز يەمەننى ھارۇننىڭ ئوغلى مەرزبانغە تاپشۇردى. ھارۇن ئانوشىرۋانغە خىراج بېرۇر ئەردى. مەرزبان ھەم ھورمۇزغە خىراج ئىبەردى. نەچەند يىلدىن كېيىن مەرزبان ئۆلدى ئەرسە، ھورمۇز يەمەننى مەرز بانىنىڭ ئوغلى بۇلخارغە بەردى. بۇلخار ئۆلدى ئەرسە، ئانىڭ ئوغلى خەرخەرە ئولتۇردى. نەچەند يىلدىن كېيىن ھورمۇزغە خەرخەرە ياغى بولدى. ھورمۇز نەسىھەت قىلىپ نامە ئىبەردى، قوبۇل قىلمادى. ئانى بەدكە تارتىپ ئالىپ كەلدىلەر. ھورمۇز ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدى ئەرسە، پارسنىڭ سەردارىدىن بىرىگە نوشىرۋان ئىگىن بەرگەن ئەردى. ئول ئىگىننى كەلتۈرۈپ ياپتىلەر ئەرسە، ھورمۇز ئاتاسىنىڭ ئىگىنىنىڭ ھۆرمەتىدىن ئانى ئۆلتۈرمەدى. زىندانغە سالدۇرۇپ، يەمەنگە پادان بىر كىمەرسەنى پادىشاھ قىلىپ ئەردى. ھەزرەتنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم زەمانەلەرىندە ئول پادىشاھ ئەردى. ئول ئۆلدى، مۇئاز جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ھاكىم قىلدىلەر. ئۇلەر بارىپ، دىن شەرىئەت ئەھكامىنى تەئلىم قىلدىلەر؛ زەكات - سەدەقات ئالدىلەر.

بۇ ۋاقىئەلەركىم. ئەسھابى فىلدىن تا مەسرۇقنىڭ ھىكايەسىغە، نوشىرۋان زەماندا ئەردى. نوشىرۋان قىرىق سەككىز يىل پادىشاھ بولدى. قىرىق ئىككىنچى يىل ھادىسەئى فىل ۋاقىئ بولدى. ھەزرەتى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بۇ يىلدا ۋۇجۇدغە كەلدىلەر. ۋە يەنە ئۆزگە ھادىسەلەركىم، ئانوشىرۋان ئادىل ۋەقتىدە ۋاقىئ بولدى. ئانوشىرۋان سەيف زۇلىيەزەننى يەمەنگە پادىشاھ قىلدى ئەرسە، تەمامى يەمەن مۇلكى ئانىڭ تەسەررۇفىدە بولدى. ۋە يەنە قەسد قىلدىكىم، روم، شام تا ئىراق زەمىنى

سەرھەدىغە تەسەررۇف قىلغاي. بەس، رومنىڭ پادىشاھى تەھتانۇسغە لەشكەر ئىبەردى ئەرسە، ئول بىسيار ھەديە - تۆھفەلەر بىرلە ئەلچى ئىبەرىپ سۇلۇھ - ئىتائەت قىلدى. روم پادىشاھى شامغە بىر پادىشاھ قويغان ئەردى. زەمىنى ئەرەب، مەۋسىل، باديە، بەھرەين، ئومان، ھىجاز، يەمامە، تايىف — بۇ شەھەرلەرنى مۇنزەرگە بەرگەن ئەردى. بەس، نوشىرۋان تا زەمىنى ئىراقغە تەسەررۇف قىلدى ئەرسە، ئىككى يىل بۇ تەرىقەدە تۇردى. ئاندىن شام پادىشاھى ئۆلدى. پادىشاھى روم شامنى خالىد بىننى ھەيلەگە بەردى. خالىد لەشكەر تارتىپ، بەھرەين ۋە مەۋسىلغە كەلىپ، ئۇلارنى تاراج - غارەت، ئەسىر قىلدى. مۇنزەر بۇ ۋەقەئەنى كىسرا غە بەردىكىم: «شامغە قويغان كىشىلەر ھەددىن ئاشىپ، مۇنداغ ۋاقىئەلەر قىلىپدۇر. بىلۇرمەن، سەن بىخەبەرسەن. فەرمان قىل، تاكى ئەسىرلەرنى ئۆز مۇلكىغە ياندۇرسۇن، ئۆلتۇرگەنلەرگە خۇن بەھا بەرسۇن. ۋەگەرنە مەن سۇلۇھنى بۇزارمەن. جەڭگە مۇھەييا بولسۇن.» بەس، نوشىرۋان نامە ئىبەرىپ، ئارقەسىدىن يۇز مىڭ كىشى بىرلە شامغە يۇزلەندى. شام شەھەرلەرى قۇنسەرىن، ئانتاكىيە، نامىيە، ھەمەس — بۇ شەھەرلەرنى ئالىپ، غارەت - تاراج قىلىپ، خەلقنى ئۆلتۇرۇپ، ۋەيران قىلدى ئەرسە، پادىشاھى روم مالھاي بىسيار ۋە تۆھفەھاي بىشۇمار بىرلە ئەلچى ئىبەردىكىم: «مەن نامەڭنى خار كۆرمەدىم، فەرمانىڭدىن چىقمادىم. ئول خالىدكى بىئەدەبلىك قىلىپدۇر، ئاڭا ئىنتىقام تارتتۇرۇپ، ئۆلگەنلەر قىساسى ۋە خۇننىڭ بەھاسىنى ئالدۇرۇپ ئىبەرۇرمەن. سەن غەزەب ۋە شىتاب قىلمىسەن. ئەمدى يەنە، ئول سۇلۇھ بىرلە تۇرساڭ.» نوشىرۋان ئەيدى: «قالغان شەھەرلەرنى بىسيار مال - خىراج بەرمەگۇنچە ساڭا بەرمەسمەن.» بەس، پادىشاھى روم نوشىرۋان ئالغان شەھەرلەردىن ئۇمىد ئۇزدى. ئۆزگە شەھەرلەرگە بىنەھايەت مال - خىراج ئىبەردى ئەرسە، نوشىرۋان مەدايىنغە ياندى. بەس، تەمامى مۇلك نوشىرۋاننىڭ تەسەررۇفىدا بولدى. مۇندىن ئىلگەرى ئەجەم پادىشاھلارىدىن ھىچ قايسىغە بۇ شەھەرلەر مۇيەسسەر بولغان ئەمەس ئەردى. بەس، يەنە ئارزۇ قىلدىكىم، زەمىن ھىنددىن بىر مۇنچە شەھەرلەرنى تەسەررۇف قىلغاي. بەس، لەشكەرى بىسيار تەرتىب بېرىپ، بىر ئۇلۇغ سەرھەڭنى سەردار

قىلىپ، سەرانىدىبغە بۇيرۇدى. ئول پايتەخت ھىندىستان ئەردى. ئەيدى: «ئومىمان تەرەفدىن سەرانىدىبغە بارىڭلار، پادىشاھى ھىند بىرلە جەڭ قىلىڭلار.» بەس، بۇ لەشكەر سەرانىدىبغە يەتتى ئەرسە، پادىشاھى ھىند ئەلچى ئىبەرىپ، سۇلۇھ قىلدى. ئومىمانغە ياۋۇق شەھەرلەركىم، بەھرام گۇر بىنا قىلغان ئەردى. كىسراغە بەردى. ئاندىن كىسرانىڭ لەشكەرى ياندى. تەمامى جەھان پادىشاھلىقى ئاڭا مۇسەللەم بولدى. خاقانى چىن بىرلە ھەم سۇلۇھ قىلىپ، ئانىڭ قىزىنى ئالغان ئەردى، ئوغلى ھورمۇز ئانىڭدىن بولغان ئەردى. بەس، تەمامى جەھان، مەشرىقدىن مەغرىبغە، ئانىڭ تەسەررۇفىدا بولدى. ئول ھەمىشە مۇلك ئاباد قىلماق ۋە داد - ئەدلىگە مەشغۇل بولماق ئەردى. ئاتاسى قۇباد ئىراق ۋە پارس شەھەرلەرىنى دەھيەك، پەنج يەك يا شەش يەككە قويغان ئەردى. بۇ خىراجغە قويدى. ئاتاسى تەمامى يەرلەرنى كېزىپ، مەسافەت قىلىپ، دەرەختلەرنى ساناپ، خىراجغە قويغان ئەردى. نوشىرۋان ھەرباغقە بىردىرەم، ھەر يەرنى بىر پەيمانغە قويدى. ۋەيران بولغان كەنتلەردىن خىراجنى كۆتەردى. ئۆز دىنىدىن بۆلەك تائىفەلەرنى ئالتەدىن تا ئون ئىككى دىرەم ئالبانغە قويدى. مەزلۇم كىشى، نابالىغ بالالاردىن ئالبان - خىراج ئالمادى. تەمامى ئۆز تەسەررۇفداقى شەھەرلەردىن ئۇلۇغلار ۋە ساھىبى ئىختىيارلارغە كىشى ئىبەردى، بىركۆننى قەرار مىيئاد قىلدىكىم، ئول كۈن بېتەمام دەرگاھىغە يىغىلغايلەر. قاچانكىم ئول قەرارگاھ يەتتى ئەرسە، تەمامى خەلايىق يىغىلدىلەر. ھۆكۈما ۋە ئۆلەمالارنى يىغىپ، ئۆزى تەختدە ئولتۇردى ۋە خۇتبە ئوقۇدى، ئۆتكەن پادىشاھلارنى، ئاباء - ئەجدادىنى ستايىش قىلدى. ئاندىن ئەيدى: «ھەق تەئالانىڭ نېئمەتى ۋە ماڭا بەرگەن مەملەكەتى ھەمەدىن زىيادەدۇر. ماڭا بۇرۇنقى پادىشاھلاردىن زىيادە داد - ئەدل قىلماق لازىم ۋە سىپاھ - لەشكەر يىغماق لازىمدۇر. خەلق ئەھۋالىغە نەھايەت ئىھتىيات ۋە شەفقەت بىرلە باقماقىم لازىم. ئەمما ھىچ پادىشاھغە خىراج ئالماي ۋە بەيتۇلمال يىغماي چارە يوقدۇر. چۇنكى مەملەكەتنى، فۇقرا ۋە رەئىيەنى دۇشمەنلەردىن ئاسراماق سىپاھ - لەشكەرسىز مۇيەسسەر ئەمەسدۇر. ئاڭا ۋەزىفە - خىراج لازىمدۇر. ئىلگەركى پادىشاھلار رەئىيەدىن ھەرىيل خىراج ئالىپ، بەيتۇلمال يىغىپدۇرلەركىم ئەدل ئەمەسدۇر. مەن ھەر جۇفت ئۆيلۇك يەرگە راستلىغ بىرلە خىراج قىلدىم؛ ھەردەرەختغە ۋەزىفە تەئىن

قىلدىم؛ ئۆز دىنىمغە مۇخالىفلارنى ئەمىن ۋە سەلامەت قويۇپ، ئۇلارغە ئالبان ۋە جىزيە مۇقەررە قىلدىم. ھەر شەھەردىن خىراج، ۋەزىفە ۋە جىزيە ئالماقغە راست ئىنسافلىغ، پارسا دىيانەتلىغ ئەمەلدار ۋە كاردارلاردىن تەئىن قىلدىم. خىراجنى ھەر يىل ئۇچ نەۋبەت ئالماقغە بۇيرۇدۇم، تاكى خەلقغە ئاسان بولغاي. بۇ بابدا نە مەسلەھەت كۆرەرسىزلەر ۋە نە جەۋاب بېرۈرسىزلەر.» بەس، ھەمە خەلايىق خاموش ئولتۇردىلەر، ھېچكىم جەۋاب بەرمەدى. نوشىرۋان ئەيدى: «مەن بۇ ئىشلارنى سىزلەرنىڭ رىزا - خۇشنۇدلۇقۇڭلار بىرلە قىلۇرمەن. تاكى ئەدل بولغاي. بەس، بىرجەۋاب ئەيتغايسىزلەر!» بەس، بىركىمەرسە ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، بۇ رەسىم خىراج باقى ۋە جاۋىدانە قالۇر، خەلايىق دەۋر - بېدەۋر ئۆلۈپ فانى بولۇرلەر. بۇ باقى نەرسەنى فانى نەرسەگە نېچۈك قويارسەنكىم، بىر دىيارغە ئابادلىق ۋەقتىدە خىراج قويارسەن، ئول يەنە بىر ئەسىردە خەراب - ۋەيران بولۇر، ئول خىراج ئاڭا قالۇر. بۇ نېچۈك ئەدل بولۇر؟!» نوشىرۋان ئەيدى: «ئەي ئادەم، نادانلىق قىلماغىل. ئىشىتمەدىڭمۇكسم، ھەر يىل ھەر دىيار يەرلەرنى سەرھىساب باريپ، خەراب بولغان يەرلەردىن خىراجنى كۆتەرۈرمەن. يېرى قولدىن چىقغان خەلقلەرنىڭ ئاتىنى دەفتەردىن ئۆچۈرۈرمەن.» بەس، بۇ ئادەم قايسى تائىفەدىندۇر، دەپ سوردى. ئەيدىلەركىم: «بۇ نەۋىسەندەلەردىندۇر.» نوشىرۋان ئەيدى: «نەۋىسەندەلەر خۇدپىسەند بولۇرلەر. ئۇلەرنى دەۋاتى بىرلە باشىغە ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. خەلايىق ئەيدىلەر: «ئەي پادىشاھ، بىز بۇ سۆزۈڭدىن بىزاردۇرمىز. راستى ۋە داد - ئەدل سېنىڭ مەسلەھەتىڭدۇر. بىز سېنىڭ رەئىيىڭغە رازىدۇرمىز.»

بەس، نەچەند كىشىلەرنى چىرلاپ، ھەر شەھەرگە بىرىنى ئەمەلدار تەئىن قىلدى. تاكىم خىراج - ۋەزىفەلەر ۋە جىزيەلەرنى ھەرشەھەردىن راستلىق بىرلە ئالىپ، بەيتۇلمالغە ئىبەرگەي. بۇ رەسىم ئەجەم پادىشاھلارىغە قالدى. تاكى ھەزرەتى ئەمىرىلمۇئمىنىن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىراق زەمىنىنى فەتھ قىلدىلەر ئەرسە، ئۇلەر سەد چەندان زىيادە ئادىل ئەردىلەر. يەرلەرنى مەسافەت قىلماي خىراجغە قويدىلەر، ئول رەسمنى يۇتۇردىلەر ۋە ھالا ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇئەنھۇنىڭ تەرىقەلەرى باقىدۇر.

قاچانكىم، نوشىرۋان خىراج ئىشىنى راست قىلدى ئەرسە، ئەمدى

بەيتۇلمال ئەمۇئللىنى سىپاھ - لەشكەردىن قايسى تائىفەگە قانچە ۋەزىفە بەرمەك لازىمدۇر، ئانى مەئلۇم قىلغايمىز. بەس، «بىر مۇنشى كەلتۇرۇڭلار!» دەپ بۇيرۇدى. بەس، قەدىم خانەزاد مۇنشىلارنىڭ ئەۋلادىدىن بابەك ئاتلىغ بىر مۇنشى بار ئەردى. ئانى كەلتۇردىلەر ئەرسە، ئاڭا ئەيدى: «ئەي بابەك، مەن بەيتۇلمالنىڭ دەفتەرىنى ساڭا بېرۇرمەن. كېرەككىم، سەن راستلىق بىرلە ھەركىمنىڭ خىزمىتى ۋە جۇرئەتىغە، قەدر - قىممەتىغە باقىپ، روزانە پۇتۇگىل. مېنىڭ سىپاھ - لەشكەرىمدە بەزە ئادەملەر باردۇركىم، يۇز دىرەمگە لايىقدۇر، مىڭ دىرەم ئالۇرلەر. بىر تائىفەلەر تىيرەندازلىقنى بىلمەي قەدەر ئەندازلار ۋەزىفەسىغە قول سالۇر. گۇرۇھى ئەسلا شەمشەر ۋە خەنجەر بازلىقنى كۆرمەي، پەھلىۋان جانبازلارنىڭ ئەلەفەسىغە قول سالۇرلەر. بۇ ھەمە زۇلۇم - بىدادلىقدۇركىم رەئىيەگە ستەمدۇر. بۇ ئىشلارنى تەمام ساڭا ھۆكۈم مۇتلەق قىلۇرمەن. سەن بىر بەلەند يەردە ئولتۇرۇپ، تەمامى لەشكەرگە ھۆنەر - پىشە قىلدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئاتىنى ۋە قىلۇر ئىشنى پۇتۇگەيسەن. ۋە يەنە سىلاھلىغ، زىرپۇش ئاتلىغ ۋە دىۋۇلغاپۇشلار، بەرگۈستۋانلىغ نەيزەبازلار، كەمەربەندلىغ شەمشەر گۈدازلار، دىلاۋەر تىيرەندازلار، تۆمۇر چوماقلىغ پىيادە جانبازلارنى ئىلغاپ، ۋەزىفە تەئىن قىلغايسەن. پىيادەلەرگە يۈزدىن، ئاتلىغلارغە مىڭدىن كەم قىلماغاي.» بۇ ئىشلارنى بابەكغە تاپشۇردى، شاھانە خىلئەتلەر كىيدۇردى. ئاندى بىر بەلەند سۇپپا ئەتتۇردى، ئاڭا رەڭگارەڭ بىساتلارنى سالدۇرۇپ ئەيدى: «ئەي بابەك، مۇنداڭ ئولتۇرۇپ، سىپاھ - لەشكەرنى كۆرگىل.» ئاندىن، مۇنادى قىلدىلەر: تەمامى سىپاھ - لەشكەر ئاندا يىغىلغايلەر. بەس، ئەرتەسى، بابەك ئاندا ئولتۇردى. ئەيدىكىم: «ھەركىم پادىشاھنىڭ خان ئىھساننىدىن ۋەزىفە ۋە روزانە ئالماقنى ۋە ئاتىنى ئەمەل دەفتەرىدە پۇتۇمەكنى خاھلاسا، ئات ۋە ياراغى، سىلاھ - ئۇلاغى بىرلە بۇ مەيداندا جەۋلانبازلىق ھۆنەر - پىشەسىنىى كۆركۆزسۇن. ئۇچ كۈن مۇھلەتدۇركىم، تەمام مۇسەللەھ ۋە مۇكەممەل بولسۇن!» بەس، تۆرتىنچى كۈنى بابەك ئەرزەگاھغە چىقىپ تۇردى. تەمامى سىپاھ - لەشكەر ئانىڭ ئەترافىدا كېلىپ تۇردى ئەرسە، ھەمەسىنى ياندۇردى، تاكىم ئەرتە كەلگەيلەر. بۇ ۋاقىئەنى نوشراۋانغە ئەيدىلەر. نوشىرۋان ئەيدى: «لەشكەرلەرنىڭ سەردارلارى كەلمەگەندۇر.» ئەرتەسى بېتەمام لەشكەرىنى

يىغدىلەرئەرسە، بابەك ئەيدى: «ئول كىشىكم كەلمەك لازىم ئەردى، كەلگەنى يوق.» بەس، بۇ سۆزنى نوشىرۋانغە يەتكۈردىلەر. ئول بىلمەدىكم نە كىشىدۇر. بەس، بابەك مۇنادى قىلدۇردىكم: «ئەرتە تەمامى سپاھ - لەشكەر مۇندا يىغىلمىغلار! ئول كىشىكم تاجدار ۋە تەخت نىشىندۇر. ئول ھەم ھازىر بولسۇن، تاكى دىۋان ئۈۋۈلىغە ئانىڭ ئاتىنى پۈتۈگەيمىز. چۈنكى ئول ھەم بۇ لەشكەردىن بىرىدۇركىم، ئاڭا ھەم بەيتۈلمالدىن ۋەزىفە تەئىن قىلغايمەن.» بەس، بۇ خەبەرنى نوشىرۋانغە ئەيدىلەرئەرسە، نوشىرۋان ئەيدى: «ھەق ئەيتىپدۇر.» ئەرتەسى نوشىرۋان مۇسەللەھ ۋە مۇكەممەل بولۇپ، باشىغە دىۋۈلغا كىيىپ، ئەرزەگاھغە كېلىپ، بابەك ئالدىدا تۇردى ئەرسە، بابەك ئورنىدىن قوپۇپ، تەئزىم بىجا كەلتۈرۈپ ئەيدى: «ئەي پادىشاھى ساھىبى تاج ۋە تەخت! ئات يۈگۈرتۈپ، جەۋلان قىلىپ، دىلاۋەر - پەھلىۋانلىغىنى ئەرزە قىل.» بەس، نوشىرۋان جەۋلانلار قىلدى. بابەك سىلاھ - يارىغ ۋە دىلاۋەر - پەھلىۋانلىغىدا ھىچ نۇقسان تاپمادى. ئەيدى: «ئەي سۇلتانى تاج - تەخت، ھەرچەند ھۆكۈم - فەرمان سېنىڭدۇر. ئەمما بۇ مەجلىسدە ساڭا ھەم يۈزكۆرمەك يوقدۇر. سىلاھىڭدا نۇقسان بولماقى پىسەند ئەمەسدۇر.» نوشىرۋان ئەيدى: «نېچۈك نۇقسان كۆردۈڭ؟» بابەك ئەيدى: «دىۋۈلغاڭ خۇددىن ئاۋزە سالغانىڭ يوق.» نوشىرۋان باقتى ئەرسە، راستدۇر. بەس، دەرھال ئاۋزە كەلتۈرۈپ سالدىلەر. ئاندىن، بابەك دەفتەرنى قولىغە ئالىپ، ئەۋۋەل نوشىرۋاننىڭ ئاتىنى پۈتۈدى ۋە ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، ئۆگەرچە تاج - تەخت سېنىڭدۇر، پەھلىۋان - دىلاۋەرلىك ھۆنەرىڭدۇر. تۆرت مىڭ دىرەمدىن زىيادە پۈتۈمەسمەن. لېكىن پادىشاھلىقىڭنىڭ ھۆرمىتىدىن بىر مۇنچە زىيادە قىلماق لازىمدۇر، قانچە خاھلاساڭ.» نوشىرۋان ئەيدى: «سەن بىلۈرسەن.» بابەك ئەيدى: «بىر دىرەم زىيادە قىلۇرمەن، تاكى پادىشاھلىقىڭنىڭ ھەققى ئەدا بولغاي ۋە بەيتۈلمالغە ھەم نۇقسان بۈلماغاي.» نوشىرۋان ئەيدى: «قوبۇل قىلدىم. ئاندىن، يانىپ كەتتى ئەرسە، بابەك بىنەھايەت ھەيبەتلىك كۆرۈندى. ئول كۈن بىرمۇنچە خەلقنى پۈتۈدى، ئەرتەسى، نوشىرۋاننىڭ قاشىغە باردى. ئول تەختدە ئولتۇرۇر ئەردى. تەئزىم - زەمىنى بۇس بىجا كەتلۈرۈپ ئەيدى: «ئەي پادىشاھ. جەھان پەناھ! ئول ئىشىنكى مەن پادىشاھغە قىلدىم، تاكى خەلق

مەندىن ۋەزىفە تەئىن قىلماقدا يۈز كۆرمەكدىن ئۈمىد ئۈزگەيلەر، كەم - زىيادە تەقسىم قىلغانمىغە رىزا ۋە خۇشنۇد كۆركۈزگەيلەر. » كىسرا ئەيدى: «مەن ھەم سېنىڭ غەرەزىڭنى بىلىپ، بۇ ئىشنىڭغە پىسەند قىلدىم، تاكى تىرىك بارسەن، بۇ مەنسەبنى سەندىن ئالماسمەن. » دەپ، سەرۇپاي بەردى. ئاندىن، بابەك چىقىپ ھەم دۇخۇل ۋە خىراج ئىشىنى تەمام قىلدى.

بەس، نوشىرۋان نەچەند يىل زەمىنى ئەجەمدە تۇرماي، تۇركىستان ۋىلايەتىدە بولدى ئەرسە، ئەئجەمىلەر تۇركىستاندا بىر ئاۋاز قىلىپ ياندىلەر. ئۇلارنىڭ ئاۋازى بىنەھايەت بەلەند، ھەيبەتلىك ئەردى. ئەرتەسى خەلايىق شەھەردىن، كەنتلەردىن چىقىپ، باقتىلەر، ھېچ ئادەم كۆرۈنمەدى. نوشىرۋان ھەم ئىزدەتىپ تاپمادى. بۇ دېۋدۇر، دەپ قورقۇپ، دانىشمەندلەر، ھۆكۈمالارنى يىغدى. ئەيدى: «بۇ نە ئاۋازدۇر؟» بەس، بىر دانىشمەند ئەيدى: «مەن ئاندىغ كۆرۈپدۇرمەنكم، ئەگەر پادىشاھ زۇلۇم - بېداد قىلسە، ئاسماندىن مۇنداغ ئاۋاز كېلۇر، خەلق ئىشتۇر؛ پادىشاھ سىپاھ ۋەرەئىيەگە ھەرنەكى داد - ئەدلدۇر بىجا كەلتۇرۇر. بىلمەسمەنكم، بۇ نېچۇك ئاۋازدۇر؟ گۇمان قىلۇرمەنكم، ئەمەلدارلار رەئىيەگە زۇلۇم - بېداد قىلۇرلەر، پادىشاھ بۇيرۇغاندىن زىيادە خىراج ئالۇرلەر. » نوشىرۋان ئەيدى: «تەدبىر نەدۇر؟» دانىشمەند ئەيدى: «ھەر شەھەرلەردە ئالىم - پەرھىزكارلار باردۇر، ئاڭا نامە ئىبەرمەك لازىمدۇركىم، دەفتەر دىۋانىغە باقىپ، ئەمەلدارلارنىڭ ئىشىغە خەبەردار بولۇپ، راستلىق بىرلە ئۇلارنىڭ ئالدۇرماقى لازىمدۇر. » بەس، نوشىرۋان بۇ تەرىقەئى فەرمان قىلدى. مۇنداغ رەسم - ئايىن تۇزدىلەر.

تو تینچی جلد

دەستان
زىكرى قىسسەئى مەۋلۇدى ھەزرەتى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم

ئەيتىپدۇرلەركىم، «ولدت فى زمين الملك العادل» يەئنى «مەن پادىشاھى ئادىلنىڭ ۋەقتىدە ۋۇجۇدغە كەلدىم.»

بەس، ئەيتىپدۇرلەركىم، نوشىرۋاننىڭ پادىشاھلىقىدىن قىرىق يىل ئۆتۈپ ئەردى، ئەبرەھە خانەئى كەئبەگە فىلنى ئالىپ بارغان يىلى ئەردىكىم «عام الفيل» ئاتارلەر. ئول يىل ماھى رەبىئۇل ئەۋۋەلدىن ئون ئىككى كۈن ئۆتكەن ئەردى. خانەئى كەئبەنىڭ ئىشىكىدە ئانالەرى ئامىنەنىڭ بىر سارايى بار ئەردى. ئاندا ۋۇجۇدغە كەلدىلەر. ئانالەرى ئامىنە بىنتە ۋەھىب بىننى ئابدۇلئەزىز بىننى زوھرەنىڭ قەبىلەسىدىن؛ ئاتالەرى ئابدۇللاھ بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب بىننى ھاشىم بىننى ئابدۇلمەناف. گۇرۇھى ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋۇجۇدلەرىغە كەلمەگەن ئەردىلەر، ئاتالەرى ئابدۇللاھ ئۆلدى؛ ۋە بەزىلەر ئىككى ياشدا ئەردىلەر دەپدۇرلەر. تاكى مەككە دەرئەردىلەر ئول سارايدا ئەردىلەر. قاچانكىم مەدىنەگە ھىجرەت قىلدىلەر، ئول سارايىنى ئۇقەيل بىننى ئەبۇتالىب قۇرىشدىن بىر ئادەمگە يىگىرمە ئوقىيەگە ساتتى. قاچانكىم ئۇقەيل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇسۇلمان بولۇپ، مەدىنەگە باردىلەر، ئول سارايىنى ساتقانىنى خەبەر قىلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەلۇل ۋە غەمكىن بولدىلەر. بەس، مەككە فەتھ بولغان كۈنى بىسيار لەشكەر بىرلە مەككەگە كىردىلەر؛ خانەئى كەئبەگە ياۋۇق باردىلەر ئەرسە، ھەزرەتىنىڭ ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «يا ئەممە، مەن قايدا تۇشۇرمەن؟» ھەزرەتى

ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئول سارايغە تۈشكىلكىم، ئاندا ۋۇجۇدۇڭغە كېلىپ ئەردىڭ.» ھەزرىتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەيدىلەركىم: «ئۇقەيل ئول سارايىنى بىزگە قاچان قويۇپدۇر؟» يەنە بىر رىۋايەتتە، ئول ساراي ئۇقەيل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەردى، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بەرگەن ئەردىلەر؛ قاچانكم مەككەدىن كەتتى ئەرسە، ۋەرەسەلەرىنىڭ قولىدا ئەردى. بۇرادەرى مۇھەممەد بىننى يۈسۇفنى ھاكىم قىلدى ئەرسە، مۇھەممەد بىننى يۈسۇف ئول سارايىنى ئۇقەيلىنىڭ ۋەرەسەلەرىدىن ساتىپ ئالىپ، مەككە مەسجىدىنىڭ ئىچىگە ئالدى. تا ھارۇن رەشىدنىڭ ۋەقتىغچە ئول تەرىقەدە ئەردى. قاچانكىم ھارۇن رەشىد خەلىفە بولدى ئەرسە، ئاناسى مەسجىدى مەككەنى ياساپ - سىرلاپ نەقىش قىلغالى مال - ئەمۋال ئىبەردى. بۇيرۇدىكىم، ئول سارايىنى مەسجىدىنىڭ تاشىدا قويۇپ ياسادىلەر. ھالاھەم مەسجىدىنىڭ يانىدەۇر.

قاچانكىم، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نىڭ ۋۇجۇدلەرىغە كېلۇر ۋەقتلەرى يەتتى ئەرسە، ئانالەرى تۈشىدە كۆردىكىم، بىركىمەرسە ئاسماندىن تۈشۈپ ئەيدىكىم: «ئەي ئامىنە، ئول فەرزەندىكم قورساقىدادۇر، تەمامى ئالەمنىڭ ئۇلۇغىدۇر. قاچانكىم ۋۇجۇدىغە كەلسە، مۇھەممەد ئات قويغىل ۋە ئەيغىلكىم بۇ فەرزەندىمنى ھەر ھاسىدنىڭ شەررىدىن خۇداۋەند يىگانەنىڭ پەناھىغە سىغىنادۇرمەن دىگىل.» ئامىنە بۇ تۈشنى ئابدۇلمۇتتەلىبغە ئەيدى ئەرسە بىسيار شاد بولدى. قاچانكىم ھەزرىتى پەيغەمبەر ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر ئەرسە، ئۇلەرغە مۇھەممەد ئات قويدىلەر.

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ئابدۇللاھ ئۇلۇپ تۇرت ئايدىن كېيىن ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم① ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر. ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغلىنىڭ مەھرىنى ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە قىلۇر ئەردى.

ئەرەبنىڭ ئۇلۇغلارىنىڭ رەسمى ئاندىغ ئەردىكىم، بەنى سەئدنىڭ قەبىلەسىدىن فەقىر - دەرۋىشلەر ھەر يىلى بەھار فەسلىدە كېلىپ، ئەرەبنىڭ ئۇلۇغلارىنىڭ بالالارىنى ئىمتىپ باقغالى ئىجارەگە ئالىپ بارىپ، پەرۋەرىش قىلۇر ئەردىلەر. تا چوڭۇپ سۈتدىن ئايرىلغاندا كەلتۈرۈپ بېرۈرئەردىلەر.

---

① سەل-ئەل-لەم—«سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم»نىڭ قىسقارتىلمىسى. تۈۋەندە شۇنداق.

ئۇلارنىڭ كېلىۋر ۋەقتى ئەمەس ئەردى. بەس، ئابدۇلمۇتتەلىپ ئۇلار كەلگۈنچە تۆرت ئاي ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نى مەسرۇخ ئاتلىغ بىر مەزلۇمگە ئىمىتتۇردىكىم، ئۆزىنىڭ بالالەرنى ئىمىتكەن ئەردى. ئاندىن كېيىن، بەنى سەئد خەلقى كەلدىلەر. ئول يىلى بەنى سەئدده قەھتلىك ۋە تەڭلىك ئەردى. بەنى سەئد خەلقى يىلداقى ۋەقتدىن ئىلگەرى كەلدىلەر. تاكىم ئەرەبنىڭ سەردارلارنىڭ بالالارنى ئالغايلەر. ئۇلارنىڭ ئاراسىدا ھەلىمە ئاتلىغ بىر مەزلۇم بارئەردىكىم، ھەلىمە بىنتە ئابدۇللاھ بىننى ھارىس. ئول ئابدۇللاھنى ئەبۇ زۇيەب دەرئەردىلەر. ئېرى ھارىس بىننى ئابدۇلئەزى بىننى دەۋاغە— ئول ھەم بەنى سەئددىن ئەردى. بۇلار فەقىر - نامراد ئەردىلەر. ئىككى قىزى، بىر ئوغلى بار ئەردى؛ دۇنيالىقدىن بىر ئورۇق ماده تىۋەسى بار ئەردى، بىر زەئىف ئېشەكى ۋە نەچەند قويلارى بار ئەردى. ھارىس قويلارنى ۋە ئول ئىككى قىزىنى،— بىرى ئايسە يەنە بىرى جۇداسە،— ۋەتەنىدە قويۇپ، كۆچى ھەلىمەنى ئېشەككە مىندۇرۇپ، ئوغلىنى ئاناسىنىڭ ئالدىغە ئالدۇرۇپ، ئۆزى تىۋەسىگە مىنىپ مەككەگە كېلىۋر بولدىلەر. ئوزۇقلارى يوق ئەردى. ھەر كېچەسى ئول تىۋەنى ساغار ئەردىلەر، ئورۇق ۋە قېرىلىقىدىن سۇتى ئاز چىقارئەردى. ئۆزى بىر مۇنچە ئىچىپ، قالغانىنى كۆچىگە بېرىپ، تەمامى خەلقدىن كېيىن كېلىۋر ئەردىلەر. تاكى بۇلار كەلگۈنچە ھەر مەزلۇم ئەرەبنىڭ ئۇلۇغلارىنىڭ بالالارنى ئالدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەلە-لەم نى يېتىم - ئاتاسىز دەپ، ھىچ مەزلۇم قەبۇل قىلمادى. قاچانكىم، ھەلىمە مەككەگە كەلدى ئەرسە، ھىچ بالا تاپالمادىلەر. ئابدۇلمۇتتەلىب ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەلە-لەم نى ھەلىمەغە ئەرزە قىلدى ئەرسە، ئەيدى: «ئۆزۇمنىڭ فەقىرلىقى كىفايەت. بۇ يېتىم بالانى ئالىپ، نە ئىلاج قىلۇرمەن؟» ئابدۇلمۇتتەلىب بىسيار ۋەئدەلەر قىلدى، قەبۇل قىلمادى. ئاخىر، ھەلىمە بالا تاپالماي يانۇر بولدى ئەرسە، ئېرىگە ئەيدى: «نامۇس قىلۇرمەنكىم، تەمامى مەزلۇملەر بالا ئالىپ بارۇرلەر، مەن قۇرۇغ يانغايمەن. بەس، ھەرنەۋئ بولسە، ئول يېتىم بالانى ئالىپ بارغايمەن.» دەپ ئېرى بىرلە ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ قاشىغە باردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنى ئالدى. ئەرتەسى ئۆز ۋەتەنىگە ياندى ئەرسە، ھەلىمە ئېشەككە مىندى. ئول ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەمنى قۇچاقىغە ئالدى ئەرسە، ئول ئېشەك ھەممە

ئۇلاغلاردىن خۇشرەفتار ۋە يىلدام بارۇر ئەردى. ھەمراھلارى ئەيدىلەر: «بۇ ئېشەكنىڭگە نەئىلاج قىلدىڭكىم، مۇنداغ رەھۋار - يىلدام بولۇپدۇر؟!» بەس، ئول كېچە مەنزىلگە تۇشتىلەر ئەرسە، ھەلىمەنىڭ بىر ئەمچەكى قويالماق ئەردى، كۆزىدىكىم ھەر ئىككى ئەمچەكىگە سۈت تولۇپدۇر. بەس، ئولماق ئەمچەكىنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە بەردى، چەپ ئەمچەكىنى ئوغلىغە ئىمىتتى، ھەر ئىككۇ سىير بولدىلەر. ئېرى تۇەنى ساغدى ئەرسە، ئانچە سۈت چىقتىكىم، ئىككۇلەن تويدىلەر. ھارىس ئەيدى: «بۇ گۈدەماك بىزگە مۇبارەماك قەدەمدۇر.» بەس، ئۇيلەرىگە كەلدىلەر ئەرسە، چەندان بەركەت كۆزدىلەركىم، قويلارى بېھىساب سۈت بەردى. ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ھەركۇنى بىر ئايلىق چوڭۇر ئەردىلەر. قاچانكىم، ئىككى ياشقە كىردىلەر ئەرسە، ھەلىمە سۈتدىن ئايرىدى. ئامىنە كىشى ئىبەردىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنى ئىبەرگەي. بەس، ھەلىمە ئۇلەرنىڭ يۇمن - بەرەكەتلەرىدىن ياخشى خۇلق ۋە سەنئەتلەرىگە چىداماي، ئۇزى ئالىپ كەلدى. ئاناللەرىغە كۆرسەتىپ ئەيدى: «مەن بۇ فەرزەندكە سەبر - تاقەت قىلالماسمەنكىم، مەككەنىڭ ھەۋاسى ئىسسىغدۇر. قورقارمەنكىم ئاغرىغاي؛ يەنە مېنىڭ بىرلە ياندۇرساڭ» دەپ ناله - زارى قىلدى ئەرسە، ئالىپ بارماقغە ئىجازە بەردى. بەس، ھەلىمە ئۇيىگە ئالىپ كەلدى. بىركۇنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۇھى ھىرەغە ھەلىمەنىڭ فەرزەندلەرى ۋە نەچەند بالالار بىرلە چىقىپ ئەردىلەر. بەئزىلەر: ئۇيقۇلاپ ئەردىلەر دەپدۇرلەر؛ تائىغە ئەيتىپدۇرلەر: بېدار ئەردىلەر. ئاسماندىن نەچە كىشى تۇشۇپ، ئۇلەرنى يانقۇزۇپ، مۇبارەماك سىنەلەرىنى ياردى. بۇ ۋاقىئەنى ئول بالالار كۆرۈپ قاچتىلەر، ھەلىمە قاشىغە كېلىپ ئەيدىلەركىم: «قويغىل، ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمنى ئۆلتۈردىلەر!» ھەلىمە كۆيۈسى بىرلە كۇھى ھىرەغە يۇگۈردى. بەس، ھەزرەتى رەسۇللاھ سەل-ئەلە-لەمنى كۆردىلەركىم، مۇبارەماك بەشىرەلەرى نەغىيىر تاپىپدۇر. دەرھال قۇچاقىغە ئالدى، يۇز - كۆزلەرىگە بوسەلەر قىلدى. ئەيدىكىم: «ساڭا نە ۋاقىئە بولدى؟» ئەيدىلەركىم: «ئوچ كىشى كەلدى، بىرى ئالتۇن چىلاپچە ۋە ئافتابە كەلتۇردىلەر؛ قورساقىمنى ياردىلەر، ئىچىمدىن تەمامى نەرسەلەرنى چىقارىپ، ئول چىلاپچەدە قويۇپ يۇدىلەر ۋە يەنە ئورنىدا قويدىلەر. ماڭا ئەيدىلەر: ئانادىن

پاك تۇغۇلۇپ ئەردىڭ، تېخى ھەم پاكراق بولدۇڭ. ئۇلارنىڭ بىرى قولىنى سالىپ، يۈرەكسىنى چىقارىپ، ئوتراسىنى يارىپ، بىرمۇنچە قاراقان ئالىپ تاشلاپتۇ. ئەيدىلەركىم: بۇ شەيتاننىڭ نەسىبىسىدۇركىم، تەمامى ئادەمدە بارىدۇر. سەندىن ئانى چىقاردىم. ئاندىن، يۈرەكسىنى ئورنىدا قويۇپ، بىر يۇزۇك بىرلە مۆھرە باسىنلەر. يەنە بىرلەرى قورساقسىنى سىلاپتۇ ئەرسە، ساقايدى.» بەس، ھارىس ئەيدى: «ئەي ھەلىمە قورقارمەنكىم، بۇ دېۋانە بولغاي، مۇنى بىر كاھىنغە كۆرسەتكەيمىز، بۇ ۋاقىئەنى ئەيغايمىز. ئەگەر دېۋانە بولسە، ئاتاسىغە تاپشۇرغايمىز.» ئەرتەسى ئىككىلەن كاھىنغە ئالىپ بارىپتۇ. ئەيدىلەر: «بۇ فەرزەند قۇرىشىدىنىدۇركىم باقغالىسى كەلتۇرۇپ ئەردۇك. ئەمدى دېۋانەرمۇكا ئەزاب قىلۇر. باقغىلىكسىم، ئەھۋالى نە تەرىقەدۇر؟» ئۇل كاھىن ئەيدى: «دېۋانەلىك ئەلامەتىنى نە تەرىقە كۆرەرسىزلەر؟» ھەلىمە بۇ ۋاقىئەنى تەمام بەيان قىلدى. ئول كاھىن بۇتپەرەست ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن سوردى، ئۇلەرھەم ئەۋۋەلىدىن ئاخىرىغە بەيان قىلدىلەر ئەرسە، ئۇلدىرنى قۇچاقغە ئالدى، فەريادقىلدىكىم: «ئەي مەئشەرى ئەرەب! بۇ ئول دۇشمەنىگلارىدۇركىم، دىنىگلارنى ۋەيران قىلۇر، بۇتلارىگلارنى سەرنىگۇن قىلۇر. مۇنى ئۆلتۇرۇڭلار!» بەس، خەلايىق يىغىلدى ئەرسە، ھەلىمە قولىدىن تارتىپ ئالدى، ئۆيىگە ئالىپ كەلدى. ئېرى ئەيدى: «ئەي ھەلىمە، بۇ گۇمەكنى دۇشمەنلەر ھىلاك قىلماسدا ئاتاسىغە سەلامەت تاپشۇرغىل.» ئاندىن ئۇلەرنى ئامىنە قاشىغە ئالىپ كەلدىلەر، ئەيدىلەر: «بۇ فەرزەند چوڭدى، ئەمدى پەرۋەرىش قىلمافغە سەن سەزاۋارسەن.» ئامىنە ئەيدى: «بۇ فەرزەندنى ئاسراماقغە بىسيار ھەرىس ئەردىگلار، ئەمدى نە ۋاقىئەلەر كۆردۇڭلار؟» ھەلىمە ئەيدى: «ھىچ ۋاقىئە يوقدۇر.» ئامىنە تەفتىش قىلدى ئەرسە، ھەلىمە ۋاقىئەنى تەمام بەيان قىلدى، ئول كاھىن سۆزىنى ئەيدى ئەرسە، ئامىنە ئەيدى: «قورقماغىلكىم، بۇ فەرزەندنى كىشى ئۆلتۇرەلمەس، دېۋ ئاڭا ياۋۇماس. مەن ئانى تۇشۇمدە كۆرۈپدۇرمەنكىم، ئول تەمامى خالقنىڭ ئۇلۇغى ۋە ياخشىسىدۇر. قاچانكىم ئانى تۇغدۇم ئەرسە، ئانىڭ نۇرى تابىش قىلدىكىم تەمامى شام راۋاقلارىنى كۆردۇم.» بەس، ھەلىمە ئۆيىگە ياندى.

بەس، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم بەش ياشغە كەلدىلەرئەر-

سه، ئاناله‌رنىڭ مه‌دىنه‌ده ئۇروغ - تۇغقانلارى بار ئه‌ردى، ئۇلارنى كۆرگه‌لى ئابدۇلمۇتته‌لىبدىن رۇخسه‌ت تىله‌دى، بۇله‌رنى هه‌م ئالىپ بارغالى ئىجازه ئالدى. ئاتاله‌رى ئابدۇللاهنىڭ قىزى هه‌م مه‌دىنه‌ده ئه‌ردىكەم، مه‌ككه‌دىن شامغه سوداغه بارغان ئه‌ردى. يانىپ مه‌دىنه‌گه كه‌لگه‌نده ئاغرىپ ئاندا ئۇلگه‌ن ئه‌ردى، ئانى گۆرستانى دارىلتابىئه‌ده قويغان ئه‌ردىله‌ر. بەس، ئامىنه هه‌زره‌تى رەسۇل سەل-ئەل-لەمنى ئالىپ مه‌دىنه‌گه باردى. بەس، ئامىنه بىر يىل مه‌دىنه‌ده تۇردى ئه‌رسه، ئالته ياشغه كىردىله‌ر. بەس، مه‌ككه‌گه ئالىپ ياندىله‌ر. يولدا لاتۇ ئاتلىغ بىر يه‌رگه كه‌لگه‌نده ئامىنه ۋه‌فات بولدى. ئۇله‌ركىم—ئانهه‌زره‌ت سەل-ئەل-لەم دۇررى يه‌تىم يىگانه قالدىله‌ر. كارۋان ئۇله‌رنى ئابدۇلمۇتته‌لىبغه كه‌لتۇردى.

قاچانكىم، ئان سه‌رۋه‌ر هه‌زره‌تى رەسۇل سەل-ئەل-لەم سه‌ككىز ياشغه كىردىله‌رئه‌رسه، ئابدۇلمۇتته‌لىب ئۆلدى. مه‌ككه‌نىڭ سه‌ردارلىقىنىسى ۋه هه‌زره‌تى پەيغه‌مبه‌ر سەل-ئەل-لەمنىڭ پەرۋەرىشلەرنى ئەبۇ تالىبغه تاپشۇردى. ئەبۇ تالىپ ياخشى پەرۋەرىش قىلۇر ئه‌ردى. بەس، بىر يىلدىن كېيىن ئەبۇتالىب شامغه بارۇر بولدى ئه‌رسه، هه‌زره‌تى پەيغه‌مبه‌ر سەل-ئەل-لەم هه‌مراه بارماقنى خاهلادىله‌ر، قەبۇل قىلمادى، ئۇله‌رنى بۇرادەرى ئەبباسغه تاپشۇردى. بەس، ئەبۇ تالىب خه‌لق بىرله خوبلاشىپ تۇۋه‌گه مىندى ئه‌رسه، هه‌زره‌تى پەيغه‌مبه‌ر سەل-ئەل-لەم: يا ئەممه، مېنى هه‌م ئالىپ بارغىل، دەپ يىغلادىله‌ر. ئەبۇ تالىب ئۇله‌رنى ئالىپ باردى.

دەستان
قىسسەئى بەھىرا راھىب

قاچانكىم، شەهه‌رگه يەتتىله‌ر ئه‌رسه، دەرۋازه ئاللىغه تۇشتىله‌ر. ئاندا بەھىرا ئاتلىغ بىر زاهىد بار ئه‌ردى. ئول بۇرۇنقى كىتابلارنى ئوقۇپ، هه‌زره‌تى پەيغه‌مبه‌ر سەل-ئەل-لەمنىڭ سۇفەتله‌رنى بىلگه‌ن ئه‌ردى. بەس، كارۋان ئه‌رتەسى تۇۋه‌له‌رنى ئوتغه قويۇپ، ئۆزله‌رى ئۇيقۇغه مەيل قىلدىله‌ر. هه‌زره‌تى پەيغه‌مبه‌ر سەل-ئەل-لەم مەتائلارىغه باقىپ ئولتۇرۇرئه‌ردىله‌ر. ئافتاب

قىزىدى ئەرسە، بىر ئاق بۇلۇت كېلىپ، ئانھەزرەتنىڭ باشلىرىغە سايە قىلدى. بەھىرا ئول ۋاقىتىنى كۆرۈپ، سەۋىتسىدىن چىقىپ، ئانھەزرەتنى قوچاقىغە ئالدى. خەلق ئويغاندى ئەرسە، ئۇلەرنىڭ ئەسلى نەسەبلەرىنى ۋە ئەھۋالى ھەسبلەرىنى سوردى. ئەبۇ تالىب ھەمە ھالەتلەرىنى ئەۋۋەلىدىن ئاخىرىغە بەيان قىلدى ئەرسە، كىتابلاردا كۆرگەن سۇفەتلەر تەمام مۇۋافىق كەلدى. بەس، دالولەرىنى ئاچىپ، مۆھر نەبۇۋۋەتلەرىنى كۆرۈپ، ئەبۇ تالىبغە ئەيدى: «بۇ ئوغۇل سېنىڭ نىمەڭدۇر؟» ئەيدى: «مېنىڭ ئوغلۇمدۇر.» بەھىرا ئەيدى: «قايان ئېلىپ بارۇرسەن؟» ئەيدى: «شامغە.» بەھىرا ئەيدى: «بۇ—خۇدانىڭ پەيغەمبەرى، تەمامى مەخلۇقاتنىڭ مەھتەرى ۋە بەھتەرىدۇر. بۇلەرنىڭ ئاتلەرى، نىشانەلەرى ۋە سۇفەتلەرى كىتابلاردا باردۇر. مەن يەتمىش يىلدۇركم بۇلەرنىڭ زۇھۇرلەرىغە مۇنتەزىر ئەردىم. مەن ساڭا ئاند بېرۇرمەنكىم، شامغە ئالىپ بارماغايسەن. ئەگەر تەرسالار ۋە جوھۇدلار كۆرسەلەر ئەگەرچە ئۆلتۇرەلمەسلەر، ئەمما قورقارمەنكىم ئەيىبناك قىلۇرلەر. بەس، مەككەگە ياندۇرۇپ، بۇ خەتەردىن ئەمىن بولغايسەن.» بەس، ئەبۇ تالىب ئانھەزرەتنى بىر قۇلى بىرلە ياندۇردى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى بىلالنى قوشتى دەپدۇرلەر، يەنى بىر رىۋايەتدە ئەبۇتالىب ئۆزى ئالىپ ياندى دەپدۇرلەر.

بەس، ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم يىگىرمە بەش ياشغە كىردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى خەدىجە كۇبرا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى نىكاھلارىغە ئالدىلەر. قىرىق ياشلەردە پەيغەمبەرلىك ۋەھى كەلدى.

ئەمدى، سۆز ئەجەم پادىشاھلارىنىڭ قىسسەسىغە ياندى.

دەستان
قىسسەئى ھورمۇز بىننى نوشىرۋان

كەلتۇرۇپدۇرلەركم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋۇجۇدلەرىغە كېلىپ، سەككىز يىلدىن كېيىن نوشىرۋان ئۆلدى. پادىشاھلىق ئوغلى ھورمۇزغە قالدى ئەرسە، ئۆل ھەم خەلقغە ياخشىلىق، داد - ئەدل قىلدى.

ئەمما ئەجەمنىڭ ئۇلۇغى ۋە سەردارلارنى ساناپ ئۈچ مىڭ كىشىنى ئۆلتۈردى، ئۇلۇغلارنى خار كۆردى. بەس، ئەتراپ - جانىب ئىشتىپ مۇنىڭدىن كۆڭلى ساۋۇدى. سۈستلۇق قىلىپ مۇلكىنى قويا بەردىلەر. ھەر تەرەپدىن دۈشمەنلەر مۇلكىنى ئالا باشلادىلەر. تا ئون بىر يىل ئۆتتى ئەرسە، ئەتراپ - جانىبداقى شەھەرلەرنى ئالدىلەر. ھورمۇزنىڭ لەشكەرى زەئىف بولدى.

بەس، تۈركىستاندىن خاقانى چىننىڭ ئوغلى شايە ئۈچ يۈز مىڭ كىشى بىرلە دەريايى جەيھۇندىن ئۆتۈپ، تەمامى بەلخنى ئالدى. مەغرىب زەمىندىن روم پادىشاھى يۈزمىڭ كىشى بىرلە كېلىپ، شام ۋىلايەتىنى تەسەررۇف قىلدى. ئەرمىنيەدىن خەبەر ئاتلىغ بىر پادىشاھ خۇرۇج قىلىپ، ئول تەرەپكە مۇتەسەددى بولدى، بادىيەدىن ئىككى كىشى پەيدا بولۇپ، بىرى ئىياسىل - ئەھۋال، يەنە بىرى ئۆمەرۇل - ئەزرەق، پارس شەھەرلەرنىڭ ئۇلار ئىگەلەدى. ھورمۇزنىڭ مەداينىدىن ئۆزگە تەسەررۇفى يۈرمەدى. ھەمە دۈشمەن بولدىلەر ئەرسە، ئۇلۇغلار ۋە سەردارلارنى يىغىپ، مەسلەھەت سوردى. ھەركىم بىرەر كېڭەش ئەيدىلەر، مەقبۇل كۆرمەدى. بىرئۇلۇغ دانىشمەند بار ئەردى. ئاڭا ئەيدى: «سەن بىر سۆز ئەيغىل.» ئول ئەيدى: «بۇ دۈشمەنلەر ھەمەسىدىن تۈرك پادىشاھى يامانراقدۇر. ئەمما روم پادىشاھى ئۆز ھەققىنى ئالىپدۇر، ئانىڭدىن زور بىرلە مۇلكىنى ئالىپ ئەردۇك. بۇ شەھەرلەرنى ئاڭا قويغىل، تاكىم سېنىڭ بىرلە سۇلۇھ قىلۇر. ئەمما ئەرەب خەلقى دەرۇش ۋە مۇھتاجدۇرلەر، ئۇلارغە مال ۋە تەئام ئىبەرگىل، تاكىم ئۇنۇر يانىپ كەتكەيلەر. ئەمما خەرد خەلقى ئوغرى ۋە قاراقچىدۇر، بىسيار مال ۋە غەنىمەت ئالغاندۇرلەر. ئول دىيارنىڭ سەردارلارىغە نامە ئىبەرگىل. تاكىم ئۇلار قەسد قىلسە قاچىپ كەتكەي. ئاندىن تۈركلەر بىرلە جەڭ قىلماقنىڭ تەدبىرىنى قىلغىل. يا ئۆزۈڭ بارغىل، يا بىرئۇلۇغ سەردارىڭدىن ئىبەرگىل.» ھورمۇز ئەيدى: «ئافەرىن، ئافەرىن ساڭا كىم ياخشى تەدبىر ئەيدىڭ.» بەس، بۇ تەدبىر بىرلە ھەمەنى ياندۇردى. ئاندىن ئەيدى: «تۈركلەر بىرلە كىم تەقابىل بولۇر؟» ھەمە ئەيدىلەر: «بەھرام چوبىندىن ئۆزگە كىشى تەقابىل بولالماس، ھىچ ئىلاج يوق.»

دەستان
قىسسەئى بەھرام چوبىن

ئەيتىپدۇرلەر، بەھرامنىڭ ئەسلى رەي پادىشاھلارىدىن ئەردى. ئۆز ۋەقتىدە ئانىڭدىن دىلاۋەررىاق ۋە پۇرزورراق كىشى يوق ئەردى. بۇغداي ئۆڭلۇك، بەلەند قەد، ئورۇق كىشى ئەردى. بۇ ۋەجھىدىن بەھرام چوبىن ئاتار ئەردىلەر. بەس، ھورمۇز بەھرامغە تەكلىفنامە ئىبەردى. بەھرام كەلدى ئەرسە، ئەيدىكم: «خاقانى چىن تىرىك ئەردى، مېنىڭ قەدرىمنى بىلۇر ئەردى. ئوغلى مېنىڭ خالەمدۇر، ئەمما تۇغقانچىلىق قەدرىنى بىلمەيدۇر. لەشكەر ئىبەرىپ، مېنىڭ شەھەرلەرىمنى تەسەررۇف قىلۇر. بىر كىشى لازىم بولدىكىم ئاڭا تەقابىل بولغاي. مەن سېنى ئىختىيار قىلۇرمەن. مەندىن غەلەت ۋە خەتا گۇمان قىلماغىل.» بەھرام ئەيدى: «مەن ھەم پادىشاھدۇرمەن، لىكىن ساڭا فەرمانبەردارىدۇرمەن. ساڭا جان فىدا قىلۇرمەن.» ھورمۇز ئەيدى: «تەمامى خەزىنەلەرىمنى ساڭا مۇتەسەررىف قىلدىم، قانچەكى خاھلايسەن سىپاھ - لەشكەرگە ياراغ لازىمدۇر ئالغىل.» بەس، بەھرام ئون ئىكى مىڭ كىشى ئىلغادى؛ ئۇلارنى بەھرام ئات، سىلاھ، ئالات، شاھانەلىباس، مەتائ، مال - ئەمۋال بىرلە سىرلەدى. ئاندىن رەۋان بولدى.

بۇ خەبەر شايەگە يەتتى ئەرسە، سىپاھ - لەشكەر تارتىپ بەھرامنىڭ ئالدىغە چىقتى، ئۆزى تاغنىڭ تۆپەسىگە ئالتۇن تەخت قويۇپ، ئولتۇردى؛ لەشكەرى ئالدىدا سەف تۇزۇپ تۇردى. ئىككى يۇز فىل ۋە يۇز شىر ئادەمخورنى لەشكەرنىڭ ئالدىدا تۇرغۇزدى. بەس، بەھرام لەشكەرىگە بۇيرۇدى، تاكىم يەكبارە تىرباران قىلدىلەر ئەرسە، فىللار ۋە شىرلار ھەمەسى يارالىغ بولدى. ئاندىن مىلتىق ئەندازلارغە بۇيرۇدى، تاكىم دارۇ بىرلە فىل ۋە شىرلارغە ئوق ئاتتىلەر ئەرسە، ھەمە ئوت بىرلە لەشكەرنىڭ ئاراسىغە كىردىلەر. تۇركلەرنىڭ لەشكەرى شىكەست تاپتى. ئونتۇزمىڭ كىشى فىل ۋە شىرلار بىرلە ھەمە ھىلاك بولدىلەر. بەھرام يەكبارە ھەملە قىلدى. بەس، شايە بۇ ھالنى كۆرۇپ قاچغالى ئوغرادى ئەرسە، بەھرام يېتىپ، ئوق بىرلە ئۇچاسىدىن ئۇردى، قورساقىدىن چىقىپ ئۆلدى. بەس، تۇركلەر كۆردىلەر

ئەرسە، يەكسان قاچتىلەر. بەھرام لەشكەرى بىرلە قوغلاپ، ئاخشامغىچە ئۆلتۈردى. بەس، كېچە لەشكەرگاھغە كېلىپ، شايەنىڭ ئالتۇن تەختىنى ۋە لەشكەرنىڭ مال - ئەمۋال غەنىمەتلەرنى ئالدىلەر. بىر ئاي مۇندا تۇرۇپ، مال غەنىمەتنى يېغدۇرۇپ، ئانچەكى ھورمۇزغە لايىق ئەردى، ئاتا ئىبەردى. لەشكەرگە ياراغلىق نەرسەنى لەشكەرگە بەردى.

بەس، شايە ئوغلى ئاتاسىنىڭ ئىنتىقامىنى ئالغالى كېلۈرمىش دەپ خەبەر كەلدى ئەرسە، بەھرام توختاپ تۇردى. تاكىم بەش يۈزمىڭ كىشى بىرلە يېتىپ كەلدى ئەرسە، بەھرام ئالدىغە لەشكەر تارتىپ چىقتى. ئىككى لەشكەر سەف ئارەستە قىلدىلەر. بەھرام لەشكەرگە ئەيدى: «قورقماڭلار، بۇلار سىزلەردىن شىكەست تاپقانلار، بىزگە جۇرئەتى يوقدۇر.» بەس، ئىككى لەشكەر بىرى بىرىگە يەكبارە ھەملە قىلدىلەر ئەرسە، ئول بىر ھەملەدە تۇركلەرنىڭ لەشكەرى قاچتىلەر. پادشاھى يەتتە مىڭ خاسلەرى بىرلە توختاپ جەڭ قىلدىلەر. تاكىم سۇلتانى ئافتاب قارا چادىرىغە كىردى ئەرسە، تۇركلەر شاھى ھىسارغە كىردى. ئەرتەسى بەھرامدىن ئامان تىلەدى ۋە ئەلچى ئىبەردىكىم: «مېنى ئەسىرلەر بىرلە ھورمۇز دەرگاھىغە ئىبەرگىل، تاكى ھەرنە خاھلاسا ئول قىلغاي.» بەس، ئانى ئالتە مىڭ ئەسىر بىرلە مەردان شاھ ئاتلىغ بىر سەردارىدىن ھورمۇزغە ئىبەردى. ئىبەرگەن غەنىمەت ئۇچ مىڭ تىۋە ئەردى. قاچانكىم، مەدايىنغە يەتتى ئەرسە، ھورمۇز خالەمىنىڭ ئوغلى دەپ ئالدىغە چىقتى، بىسيار ئىززەت بىرلە ياخشى يەرگە تۇشۇردى. قىـــرىق كۇن مىھماندارلىق قىلىپ، خىلئەت - ئىنئاملار بېرىپ، سۇلۇھ ۋە ئەھدلەر قىلىپ، بەھرامغە تەئزىم قىلماقغە سۇلۇھنامە پۈتۈپ، تۇركىستاننى بېرىپ، ياندۇردى. مەردان شاھغە ئەيتتى: «بەھرامغە ئەيغىل، مۇنى ياخشىلىق بىرلە تۇركىستانغە ياندۇرسۇن.» مەردان شاھ ئەيدى: «ئەۋۋەل بۇ غەنىمەتلەرنى تەسەررۇف قىل.» ھورمۇز ئەيدى: «كەلتۇرگـــــل.» بەس، كەلتۇردى ئەرسە، بېھىساب مالدۇر. ۋەزىرلەرغە ئەيدى: «كۆردۈڭلاركىم، مۇنچە مال - غەنىمەت بەھرام ئىبەرىپدۇر.» يەزدان نەجەش ئاتلىغ بىر ۋەزىر بار ئەردى. ئول ئەيدى: «بۇ ھەم بىسياردۇر، لېكىن بەھرامدا باردۇر، ئاتا نىسبەتەن دەريادىن قەترەدۇر.» بەس، ھورمۇز راست گۇمان قىلىپ، بەھرامغە غەزەبى كەلدى. مەردان شاھدىن بەھرامغە بىر زەنجىر، بىر چەرخ - يىگ ۋە بىر

مۇشت پاختا ئىبەردى. نامە پۇتىدىكىم: «مېنىڭ نېئىمەتىمگە ناسىپاسلىق قىلىپ، غەنىمەتىمگە خىيانەت قىلىپ، ماڭا ئاز ئىبەرسەڭ، ئۆزۈمگە تولا ئالىپدۇر. ئوغرىلارنىڭ ئەقۇ بەتىكم بوينىغە غولدۇر. بۇ غولنى سالغىل. ۋە يەنە خىيانەت قىلماق، نامەردلىك خاتۇنلارنىڭ سۈپەتىدۇر. بۇ چەرخ، يىگ بىرلە پاختەنى ئىگىرگىل.» بەس، بەھرام بۇ نامەنى ئوقۇپ، بۇ ۋاقىئەنى كۆرۈپ، بىسيار پەرىشان بولدى. غولنى بوينىغە سالدى، چەرخ - يىكنى ئالدىغە ئالدى ئەرسە، سىپاھ - لەشكەر يىغىلىپ كۆردىلەر. ئەيدىلەر: «بۇ نە ۋاقىئەدۇر؟» بەھرام ئەيدى: «ئانچە خىزمەتكى ھورمۇزغە مەن قىلدىم، جەزاسىغە ھورمۇز مۇنى ماڭا سەرۇپاي ئىبەرىپدۇر.» لەشكەر ئەيدىلەر: «ئەگەر ساڭا ئىھسان بۇدۇر، بىزگە سەد چەنداندۇر. بىز ھورمۇزدىن بىزاردۇرمىز.» ھەمە يۇز ئۆيرۈدىلەر، ئەداۋەتىنىڭ فىكرىگە تۇردىلەر. ھورمۇزنىڭ پەرۋىز ئاتلىغ بىر ئوغلى بار ئەردى، ئانى ھەر ئىشىغە ئۆز ئورنىغا بۇيرۇر ئەردى. بەس، بىر - بىرىگە ئەداۋەت سالماقغە تەدبىر قىلدى. بەس، تەمامى لەشكەرگە بۇيرۇدىكىم تاكى بىزنىڭ پادىشاھىمىز پەرۋىز دىگەي. ۋە يەنە يۇزمىڭ دىرەمگە پەرۋىزنىڭ ئانىدا مۆھۈر باستۇرۇپ، سوداگەرلەرگە بەردى، تاكى مەدائىيغە بارغايسەن ۋە سودا قىلغايسەن. بۇ ۋاقىئە خەلق ئاراسىدا يايىلدى. ئەرتەسى ھورمۇزغە يەتكۈزدى. ھورمۇز پەرۋىزنى چىرلاپ، ئەيدى: «مەن تىرىك تۇرۇپ، پادىشاھلىقنى تەمەئ قىلۇرسەنمۇكم بەھرامغە كىشى ئىبەرىپ، ئۆز ئاتىڭغە پۇل سوقتۇرۇپسەن!» پەرۋىز ئەيدى: «ئەي پادىشاھ، بۇ بەھرامنىڭ مىكرى ۋە كاربارىدۇركم مېنى ساڭا يامان قىلغالى بۇ ئىشنى يامان قىلغاندۇر.» بەس، ئول كېچە پەرۋىز قاچىپ، ئازەربىجانغە كەتتى، ئاندا پىنھان بولدى. بۇ تۆھمەت مۇقەررەر بولدى، بەھرام، پەرۋىزدىن جەڭگە كېلۇر دەپ قورقار ئەردى. بۇ خەبەرنى ئىشتتى ئەرسە، بىلدىكىم مىكركارگەر بولۇپدۇر. بەس، پەرۋىز ئەمىن بولۇپ، رەيدىن لەشكەر ئالىپ، مەدائىينغە يۇزلەندى. بەس، بۇ خەبەر ھورمۇزغە يەتتى ئەرسە، بىلدىكىم، خەتا قىلىپدۇرمەن. يەزدان نەجەشنى چىرلاپ ئەيدى: «بۇ فىتنەنى سەن پەيدا قىلدىڭ، ئەمدى ئۆزۈڭ بارىپ، بەھرامغە ئۆزرە ئەيتماق لازىمدۇر. بەھرام مەرد، كەرىمدۇر، ئۆزرەنى قەبۇل قىلۇر.» يەزدان نەجەش بىر ئەمزادەسىنى ھەمراھ قىلىپ، رەۋان بولدى. ئەمزادە بەھرامغە خىزمەت

قىلغان بولغايمەن ۋە ئىنئام ئالغايمەن دەپ، يەزدان ئەجەشنى ئۆلتۈردى، باشىنى كېسىپ ئەيدى: «بۇ سېنىڭ بۆھتان قىلغان دۈشمەنلىكىڭ باشىدۇر. ئۆلتۈرۈپ ئالىپ كەلدىم.» بەھرام ھورمۇز بىلە سۆلۈھ قىلماقنى قەسد قىلدى ئەرسە، ئەمزادە ئەيدى: «سەندىن دەرھال سۆلۈھغە كەلمەك لازىم ئەمەسدۇر.» بەھرام ئەيدى: «مۇنداغ ياخشى، ئۆلۈغ كىشىنى ئۆلتۈرمەككە بۇيرۇپ، ماڭا ئامان تىلەپ، ئۆزرە ئەيتىپ كىشى ئىبەرىپدۇر. قوبۇل قىلماقىم لازىم.» بەس، بۇيرۇدىكم، ئول ئەمزادەنىڭ ئۇرۇپ قوغلاپ چىقاردىلەر.

قاچانكىم، يەزدان ئەجەشنىڭ ئۆلگەن خەبەرى مەدايىنغە يەتتى ئەرسە، ئەمامى ئۇلۇغلار يىغىلىپ، ئەيدىلەر: «تاكى بۇ نامەرد تۇركزادەنىڭ قان تۆكمەكنى كۆتەرۈرمىز.» با ئىتتىفاق ھورمۇزنىڭ ۋاقىئەسىغە باردىلەر. پەرۋىزنى تەختغە ئولتۇرغۇزدىلەر ۋە ئاڭا تەبئىيەت قىلدىلەر.

دەستان
قىسسەئى پەرۋىز بىننى ھورمۇز

قاچانكىم، پەرۋىز تەختغە ئولتۇردى، باشىغە تاج قويدى، ئەمامى خەلق ستايەش قىلدىلەر. ئول خەلقغە داد ـ ئەدل قىلدى، ياخشىلارغە ئىززەتلەر قىلدى. خەلق تارقادىلەر ئەرسە، ھورمۇزنىڭ قاشىغە باردى؛ باشىنى تۇپراقغە قويۇپ يىغلادى. ئاند ئىچتىلەركىم: «مەن بۇ ۋاقىئەلەردىن بىخەبەردۇرمەن، مەن بەھرام بىرلە بىر بولغانىم يالغان ۋە بۆھتاندۇر. مەن بىگۇناھدۇرمەن. ئەمدى بۇ پادىشاھلىقنى قەبۇل قىلماسام بۇ مۇلك بىگلىنەگە قالغۇسىدۇر.» ھورمۇز بۇ ئۆزرىنى قەبۇل قىلدى ۋە ئەيدى: «راست ئەيتۇرسەن. لېكىن تىلەرمەنكىم، بۇ ئىشنى قىلغانلارنىڭ ئۆلتۈرگەيسەن.» پەرۋىز ئەيدى: «فەرمانبەردارمەن، لېكىن دەرھال بېجا كەلتۈرەلمەسمەن، تاكى پادىشاھلىقدا بەرقەرار بولۇپ، ئاندىن ئەيغانىڭنى قىلغايمەن.» بەس، بۇ خەبەر بەھرامغە يەتتى ئەرسە، بىسيار پەرشان بولدى. بۇ ئىشنى پەرۋىز قىلغان گۇمان قىلىپ، نىيەت قىلدىكىم، پەرۋىزدىن مۇلكىنى ئالىپ، ھورمۇزغە بەرگەي.

بەس، مەدايىنغە كەلدى ئەرسە، پەرۋىز ئاگاھ بولۇپ، لەشكەر بىرلە بەھرامنىڭ ئالدىغە چىقتى. ئول كېچە پەرۋىزنىڭ لەشكەرى بەھرامغە قوشۇلدى. پەرۋىز ئۆز خاسلاريدىن ئون كىشى بىرلە روم تەرەفىگە قاچتىلەر. بۇلارنىڭ ئىككىسى پەرۋىزنىڭ خالەسى ئەردى. بۇلار ئەيدى: «بەھرام مەدايىنغە كىرىپ، هورمۇزنى تەختغە چىقارىپ، پادىشاهى رومغە بۇ ۋاقىئەلەرنى ئەيتىپ، نامە ئىبەرۇر. پادىشاهى روم بىزنى يەنە تۇتۇپ ئىبەرۇر. مەسلەھەت ئولكىم، هورمۇزنى ئۆلتۇرۇپ كەتكەيمىز.» بەس، ئىككىسى يەنە يانىپ بارىپ، هورمۇزنى ئۆلتۇرۇپ كەلدىلەر، ئاندىن كەتتىلەر. ئۆچ كۈن يۇرۇپ يەمەن سەرهەددغە بىر سەۋمئەغە يەتتىلەر، ئاندا تۇشۇپ ياتتىلەر. دەرماندەلىكدىن ئويقۇلاپ قالدىلەر.

بەھرام مەدايىنغە كىردى ئەرسە، ئىشىتتىكىم، هورمۇزنى ئۆلتۇرۇپدۇرلەر. بىنەھايەت پەرىشان بولدى. سىياۋۇشاننى چىرلاپ، تۆرت مىڭ كىشى قوشۇپ، پەرۋىزنىڭ ئارقەسىدىن بويرۇدى. بەس، بۇلار ئول سەۋمئەغە يېتىشتىلەر ئەرسە، راهىبنىڭ ئاتى بەندوي ئەردى. ئۇلارنى لەشكەر يەتتى دەپ بىدار قىلدى. پەرۋىز ئويغانىپ هەيران بولدى. ئول ئەيدى: «مەن تەدبىر قىلاي، سەن خەلاس بولغايسەن، ئەمما مەن هىلاك بولغايمەن.» پەرۋىز ئەيدى: «بىر تەدبىر قىل، شايەدكى هىلاك بولماغايسەن. بەس، پەرۋىزغە ئەيدى: «ئەڭلىكنى سالىپ ماڭا بەرگىل، سەن مېنىڭ قويۇپ كەتكىل.» بەس، پەرۋىز ئەڭلىنى سالىپ تاشلادى، هەمراهلارى بىرلە يولغە كىردى. بەس، ئول پەرۋىزنىڭ لىباسىنى كىيىپ، سەۋمئەنىڭ ئۆگزەسىگە چىقىپ تۇردى. تاكى لەشكەر يېتىپ كەلدى، ئانى كۆرۈپ پەرۋىزگۇمان قىلىپ، سەۋمئەنىڭ چۆگرەسىگە تۇشتىلەر. سىياۋۇشانغە قىچقىرىپ ئەيدى: «بۇگۈن ماڭا ئامان بېرىڭلاركىم مۇندا ئارام ئالىپ، ئۆزۈم تۇشكەيمەن.» بەس، سىياۋۇشان ئەيدى: «رەۋادۇر.» بەس، ئول كۈن سەبر قىلدىلەر، ئەرتەسى سىياۋۇشان ئاۋاز قىلدىكىم: «ئەمدى چىقغىل.» ئەيدى: «ئول كېچەدىن ساقلادىڭلار. ئەمدى كېلىپ، باقىڭلار، مەندىن ئۆزگە كىشى يوقدۇر.» بەس، سەۋمئەغە ئىشكىنى ئاچىپ چىقتى. كۆردىلەركىم، هىچ ئادەم يوقدۇر. بەس، سىياۋۇشان هەيران بولدى. بەندوينى ئالىپ، لەشكەر بىرلە بەھرام قاشىغە كەلدى. ئەيدى: «سەن ئەمەسمۇ ئىكىن، هورمۇزنى

ئۆلتۈرۈپ، ئول هارامزادەنى قۇتقازدىڭ. ئەمدى، مەن پەرۋىزنى بىستام بىرلە تۇتۇپ، هەمەڭنى ئانداغ ئۆلتۈرەيكى، جەهاندا ئىبرەت بولسۇن.» بەس، ئانى سىياۋۇشانغە تاپشۇردى، ئۆيگە ئالىپ بارىپ ياخشى ئاسرادى. بەس، بىر كۈنى بەندوي ئەيدى: «بۇ مۇلك بەهرامدا تۇرماس، چۈنكى زۇلۇم - سىتەمدە ئالىپدۇر.» سىياۋۇشان ئەيدى: «مەن هەم بىلۈرمەن. خۇداي تەئالا ماڭا قۇدرەت بەرسە، ئانچە كۆڭلۈڭدە باردۇر ئىشلار قىلسام.» ئول ئەيدى: «نە ئىش كۆڭلۈمدە باردۇر؟ بىلگەيمەن.» سىياۋۇشان ئەيدى: «بەهرامنى ئۆلتۈرۈپ، مۇلكنى پەرۋىزگە بەرسەم.» بەندوي ئەيدى: «قاچان مۇنداغ قىلۇرسەن؟» ئول ئەيدى: «قاچانكى مەهەل تاپسام.» بەس، ئىككۈلەن مەسلەهەت قىلدىلەر: «تاڭلا بەهرام مەيداندا چەۋگەن ئويناردا ئۆلتۈرگەيسەن.» بەس، سىياۋۇشاننىڭ ئۆيىدە بىر مەزلۇم بار ئەردى، بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، بارىپ بەهرامغە خەبەر بەردى. ئەرتەسى، سىياۋۇشان كۆڭلەكىنىڭ ئىچىگە زىرىھ كىيدى. بەندويگە ئات - سىلاھ بەردى. ئۆزى بەهرام بىرلە مەيدانغە باردى. بەهرام هەركىمنى چىرلاپ، ئۇچاسىغە چەۋگەن بىرلە ئۇردى، تا بىلگەيكم ئىچىگە زىرىھ كىيىپدۇر، ئول تەدبىر راستدۇر. بەس، شەمشەرنى غىلافىدىن تارتىپ ئالىپ باشىنى كەستى. بۇ ۋاقىئەنى بەندوي ئاڭلاپ، ئازەرەيجانغە، پەرۋىز قاشىغە باردى. ئاندىن، مىلك كىشى بىرلە پەرۋىزنى باشلاپ، پادىشاهى رومنىڭ قاشىغە باردىلەر.

دەستان
پادىشاهى روم ۋە پەرۋىز

قاچانكىم، پەرۋىز ئول سەۋمئەدىن ئون كىشى بىرلە ئۈچ كېچە - كۈندۈز يۈردىلەر ئەرسە، هارىپ - ئاچىپ، بىر مەرغزارغە چىقتىلەر، هىچ نىمەرسە تاپالمادىلەر. بەس، ئاندىن ئۆتۈپ، ئاچلىقغە سۈست ۋە زەئىف بولۇپ بارۇر ئەردىلەركىم، بىر ئەئرابى تىۋەسىگە مىنىپ، كېتىپ بارۇر ئەردى. پەرۋىز ئانى قىچقىرىپ، ئۆزىدىن نىشان بەردى ئەرسە، ئەئرابى تىۋەدىن تۇشۇپ، تەئزىم بىجا كەلتۈردى. پەرۋىز ئەيدى: «هەمراهلارىم بىرلە ئانچە ئاچدۇركى

ئەيتىپ راستىنى كەلمەس. بىزلەرنى مىھمان قىلساڭ.» بەس، ئەترابىنى بېجاندىل قەبۇل قىلدى. ھەي، تەي—ئىككى قەبىلە ئانىڭ ئەردى. ئاندا باشلاپ باردى. ئۇچ كۈن مىھمان قىلدى. ئاندىن ئۆتۈپ، ئۇچ كۈندە رېتەگە يەتتىلەر. ئول رومنىڭ دىيارى ئەردى. دۇشمەندىن ئەمىن بولدىلەر. ئارام ئالدى. بەس، ئاندىن يۈرۈپ، يولدا بىر راھىبنىڭ سەۋمئەسىغە يېتىپ تۇشتىلەر. ئول راھىب سەۋمئەنىڭ ئۆگزەسىگ چىقىپ، بۇلارنى كۆردى. ئەيدى: «نە كىشى سىزلەر؟» پەرۋىز ئەيدى: «بىز ئەجەم پادىشاھىنىڭ ئەلچىلەرىدۇرمىزكىم، رومغە بارۇرمىز.» راھىب ئەيدى: «سەن ئەلچى ئەمەسسەن، ئەجەم پادىشاھىدۇرسەنكىم، بىر سەردارىڭدىن قاچىپ رومغە بارۇرسەن. پادىشاھى روم ساڭا لەشكەر بېرىپ، يار - ياۋەر بولۇر.» پەرۋىز ئەيدى: «بىزنىڭ قاشىمىزغە تۇشسەڭ نە زىياندۇر؟» بەس، راھىب تۇشتى. پەرۋىز ئەيدى: «مەئزۇر تۇتغىل، مۇنداغ ئىكەنسەن، بىز تانۇمايدۇرمىز. ئەمدى ماڭا ئەيغىل، قەيسەر بىرلە نە ھال روي بېرۇر؟» ئول ئەيدى: «قەيسەر ساڭا قىزىنى بېرۇر، ئوغلىنى يەتمىش مىڭ كىشى بىرلە لەشكەر ئىبەرۇر. سەن ئۇلار بىرلە بارىپ، مۇلكىنى ئالۇرسەن.» پەرۋىز ئەيدى: «مۇلك قولۇمغە كىرسە قاچان كىرەر؟» راھىب ئەيدى: «يەنە ئون يەتتە ئايدا، يا ئون سەككىز ئايدا.» پەرۋىز «قانچە يىل پادىشاھ بولۇرمەن؟» راھىب ئەيدى: «ئونتۇز سەككىز يىل.» پەرۋىز ئەيدى: «بۇلارنى قايدىن بىلۇرسەن؟» راھىب ئەيدى: «ھەزرەتى دانيال پەيغەمبەرنىڭ كىتابلاردىن بىلۇرمەنكىم، ئەجەم پادىشاھلاردىن ئاتىنى ۋە سۇفەتىنى، ئۇلارنىڭ پادىشاھ بولۇر مۇددەتىنى ئەيتىپدۇرلەر.» يەنە ئەيدى: «مەندىن كىمگە قالۇر؟» ئەيدى: «ئوغلۇڭ شىررويىنەگە قالۇر، نەچەند ئايدىن سوڭ، قىزىڭ پادىشاھ بولۇر. ئاندىن ئوغلۇڭنىڭ ئوغلى تەختغە ئولتۇرۇر. ئانىڭدىن ئەرەبكە قالۇر، ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىس. نىڭ ئەۋلادلارى تەختنى ئالۇرلەر، تا قىيامەتغەچە ئۇلارنىڭ تەئاملارى سۇت، خورما، گۆش بولۇر.» پەرۋىز ئەيدى: «مېنىڭ مۇلكۇمنى كىم خەراب قىلۇر؟» سەلام بېستام ئاتلىغ بىر خالەڭ تەباھ قىلۇر. ئۇچ يىل سەن ئاڭا غالىب بولۇرسەن.» پەرۋىز ئەيدى بېستامغە: «ئەي بېستام، راھىب نە دەيدۇر؟» بېستام ئەيدى: «يالغان ئەيتادۇر.» پەرۋىز ئەيدى: «ماڭا قىرىب قىلماسلىقغە ئاند ئىچكىل.» بېستام ئاند ئىچتى. ئاندىن

يۇرۇپ ئانتاكىيەغە باردىلەر. روم پادىشاھىنىڭ ئاتى مەۋرۇق ئەردى. نامە يىتىدى: «مېنىڭ سەردارلارىمدىن بەھرام چوبىن ئاتلىغ بىرى ماڭا لەشكەر تارتىپ، سىپاھ - لەشكەرىمنى خەراب قىلىپ، مۇلكىنى ئالدى. مەن سەندىن پەناھ تىلەپ، يار - ياۋەر تىلەپ، سىپاھ - لەشكەر كۆز تۇتۇپ كەلدىم. تاكى ئۆي - مۇلكۈمنى ئالغايمەن.» بەس، بىستانىنى بىر كىشى بىرلە رومغە ئىبەردى. بەس، بۇلار قۇستانتىنەگە يەتتىلەر ئەرسە، مەۋرۇقغە خەبەر بەردىلەر: ئەجەم پادىشاھلارىنىڭ ئەلچىلەرى كېلىپدۇر. بەس، قەيسەر ئۇلارغە ئىلتىفات قىلىپ، ئولتۇر دىدىلەر. بۇلار ئەيدىلەركىم: «بىز ھاجەتىمەندۇرمىز، بىز تا ھاجەتىمىزنى تاپماي ئولتۇرماق رەۋا ئەمەسدۇر. ئەگەر ھاجەتىمىزنى رەۋا قىلساڭ ئولتۇرۇرمىز. بولماسا كېتەرمىز.» بەس، قەيسەر روم تىلى بىرلە ئەدىلەرنغە ئەيدى: «ئەجەب خىرەمەند ئىكەنلەر.» ئاندىن نامەنى ئوقۇپ، پەرىشان بولدى ۋە ئەيدى: «ھورمۇز بۇرادەرىم ئەردى، پىرى يېش بۇرادەرلەندەرمەن. ئاڭا ياۋەرلىك قىلۇرمەن. سىپاھ - لەشكەر ئىبەرىپ، ئالۇرمەن.» بەس، ئۇلار قەيسەرگە دۇئا قىلدىلەر، ئاندىن ئولتۇردىلەر. قەيسەر بۇيرۇدىكىم: «بۇلارنىڭ شاھانە راۋاقلەرگە تۇشۇرۇڭلار.» ئاندىن، چىقتىلەر ئەرسە، سەردارلارىنى يىغدى ۋە ئۇلارغە نامەنى ئوقۇدى ۋە ئەيدى: «نە مەسلەھەت كۆرەرسىزلەر؟» مەۋرۇقغە ئەيدى: «ئەجەمدىن نە زۇلۇم - ستەملەر كۆردۈككىم، چەندان مەرتەبە لەشكەر ئىبەرىپ كەشاكەشلەر قىلدى. ئەمدى ئۆز ھالى بىرلە قالىپدۇركىم، بىز سەلامەتدۇرمىز. سەن ئاڭا نە مۇڭا ياۋەر بولماغايسەنكىم، بۇلار ئۆز ھالىدا بولغايلەر.» ھەمە ئەيدىلەر: «راست ئەيتۇر.» ئۇلۇغ ۋەزىرى خاموش ئولتۇردى ئەرسە، قەيسەر ئەيدى: «سەن نە دەرسەن؟» ئول ۋەزىر ئەيدى: «پادىشاھغە لايىق ئەمەسدۇركىم، ستەم رەسىدە فەريادىرەس تىلەپ كەلسە، ئانى نەۋمىد ياندۇرماغىل. ئەلھال ئول مۇھتاجدۇر، ھاجەتىنى رەۋا قىلماق لازىمدۇر.» بەس، قەيسەرى روم يەتمىش مىڭ كىشى بۇيرۇدى، ئوغلى بەنا تۇسنى سەردار قىلدى. ئاندىن پەرۋىزنى تەكلىف قىلىپ، قىزىنى بەردى. ئول لەشكەرنى تاپشۇردى. سىلاھ - ياراغ مۇكەممەل قىلىپ بەردى. ئول لەشكەرنىڭ ھەر بىرىنى مىڭ مەرد ئاتارلەر. ھەر ئايىسى مىڭ كىشىگە تەقابىل بولۇر ئەردى.

دەستان
قىسسەئى ھىجرەت ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم

قاچانكىم، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ پەيغەمبەرلىكلەرى رەۋاج تاپتى ئەتراف - جەۋانىبدىن ئۇلارغە خەلايىق ئىمان كەلتۈرۈپ، بەيئەت قىلدىلەر. كۇفر، بۇتپەرەستلىك بىناسىغە خەراب ۋە شىكەستلىك يۈزلەندى ئەرسە، كۇففار قۇرەيش ئىتتىفاق قىلدىلەركىم: «ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمنى ھىلاك قىلماي، بۇ فىتنەدىن خەلاس بولماسمىز.»

بەس، ئەبۇ جەھىل باشلىغ ئون كىشى قۇرەيش يىگىتلەرىدىن ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنى ئۆلتۈرمەككە ئەھد قىلدىلەر. بۇ ۋاقىئەنى ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. خەبەر بەردىلەر. ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەمىرىلمۇئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «مىنىڭ ئارقامدىن ئۆيگە كەلگىل.» بەس، ئۆيگە كەلدىلەر. ئەيدىلەر: «يا ئەلى، مەن بۇ كېچە بىر يەرگە بارۇرمەن. سەن مېنىڭ ئورنۇمدا ئىگىنىمنى ياپىنىپ ياتقىل، تاكى كافىرلار مېنى گۇمان قىلماغايلەر. ساڭا ھىچ ۋاقىئە بولماغاي. ئەرتەسى، بۇ ئامانەتلەرنى ئىگەسىگە بېرىپ، ئارقامدىن كەلگەيسەن.» بەس، كېچە بولدى ئەرسە، ئەبۇجەھىل ھەمراھلارى بىرلە ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم نىڭ ئىشىكلەرىگە كېلىپ ياتتى. قاچانكىم كېچەدىن بىر ھەسسە ئۆتتى، ئول سۇلتانى ئەبرار ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم قويۇپ، ئەمىرىلمۇئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئورۇنلەردە يانقۇزۇپ قويۇپ چىقتىلەر. ئول بەد بەخت كافىرلار تۇيمادىلەر. ئەمىرىلمۇئمىنىن ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە كەلدى. ئۇلەر ئەيدىلەر: «تاغقە بارغايمىز، ئىككى - ئۈچ كۈن ئاندا قەرار ئالغايمىز.» يەنە بىر ئامىر ئاتلىنىغ ھەبەشى ئازادگەردەلەرى بارئەردى. ئاڭا ئەيدىلەر: «سەن بۇ ئىككى تەۋەنى باقىپ تۇرغىل. قاچانكىم، بىز سېنى چىرلارمىز، ئاندا كەلتۈرگىل.» بەس، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم يۈردىلەر، ئارقالەرىدىن ھەزرەتى ئەبۇ

بەكرسددىق رەزىيەللاھۇئەنھۇ يۇردىلەر. ئىككۆلەن بىر تاغقە چىقتىلەر، غارى سەۋرغە كىردىلەر.

بەس، كۇففارى قۇججار سەيد ئەبرار ئورۇنلەردە ھەيدەرى كەررارنى كۆردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى مۇھەممەد ئەلەيھ-س. قايانداۋر دەپ ئەيدىلەر؛ ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھ ئەيدىلەر: «بىلمەسمەن.» ھەزرەتى ئەلىنى مەسجىدكە ئالىپ باردى، قۇرەيش يىغىلىپ، بىر مۇنچە تۇرغۇزۇپ قويۇپ ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىشكىلەرنگە باردى. ئۇلارنى ھەم تاپمادى. ئاندىن مۇنادى قىلدۇردىلەر: «ھەركىم ھەزرەتى مۇھەممەدنى كەلتۇرسە ئالتا يۇز تىۋە بېرۇرمىز!» بەس، تەمامى ھەر تەرەفكە ئۇلارنى ئىزدەپ چىقتىلەر، ھىچ ئەسەر تاپمادىلەر. بەس، ئەسما ھەركىچە ئول سەييدى ئەنبىياغە تەئام كەلتۇرۇر ئەردى. ئۇچۇنچى كىچەسى ئەبۇبەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «تاڭلا كىچە تولاراق تەئام كەلتۇرگىل، ئامىر تىۋەلەرنى كەلتۇرسۇن ئەيغىل.» بەس، تۆرتۇنچى كىچەسى غاردىن چىقتىلەر، بىرەر تىۋەگە مىندىلەر. بىر يولچى ئالدىلەر، ئول ئادەم يولسۇز باشلاپ مەدىنەگە يەتكۇزدىلەر. بەس، رەسۇلى ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ماھى رەبىئۇل - ئەۋۋەلنىڭ ئونى — دۇشەنبە كۇنى مەككەدىن چىقتىلەر، ئىككىنچى دۇشەنبە كۇنى كىچەسى مەدىنەدە قۇبا دىگەن خورما تۇپىگە تۇشتىلەر، مەدىنەدىن ئۇن يېتىم يىراق ئەردى.

بەس، مەدىنە خەلقى ئول سەرۋەرنى خەبەر ئالىپ، بىركۇنى ئاندا كەلدىلەر. ئازىنە كۇنى خۇتبە ئوقۇپ، ئاندىن نەماز ئۆتەپ، تىۋەلەرگە مىندىلەر ئەرسە، ھەركىم تىۋەلەرى مىھارىنى تۇتۇپ، ئەيتۇر ئەردىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، قەدەملەرى شەرافەتىنى ئەۋۋەل مېنىڭ كۇلبەمغە يەتكۇرسۇنلەر.» ئۇلەر ئەيتۇرئەردىلەر: «تىۋەنى قويا بېرىڭلار، كىمنىڭ مەنزىلىغە چۆكسە، بىز ئاندا تۇشكەيمىز.» بەس، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەلە-لەمنىڭ تىۋەلەرى خالىد ئەس - سەمەدنىڭ ئۆيىگە چۆكتى. ھالا ئول يەر مەسجىدى مەدىنەدۇر. بەس، ئاندا تۇشتىلەر. مەردى ئەيالمەند ۋە فەقىرھاجەتمەند ئەردى. مەكانى ھەم تار ئەردى. ئول يەر سەھلۇ سۇھەيل، ئاناسىز نارەسىدەنىڭ ئەردى. ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم نى ھەركىم تەكلىف قىلۇر ئەردى. ئەيتۇر ئەردىلەر: «كىمەرسەنىڭ مەكانى

ئولدۇركسم ئەڭنى ۋە مەتائى ئاندادۇر.» بەس، ئاندىن، ئەييۇب ئەنسارىنىڭ ئۆيىگە باردىلەرئەرسە، سارايىنى ھەزرەتى سەل-ئەلە-لەمغە ياسادى؛ ئۆزى ئۆگزەدە ياتار ئەردى. بەس، سوردىلەر: «يا ئەييۇب، كېچە نېچۈكدۇرسەن؟» ئەييۇب ئەيدىلەر: «نېچۈك بولغاي! ئۈستۈن پەناھى خۇدا، ئاستىن خۇدا ۋە رەسۇل بولغاي.» بۇيرۇدىلەر: بىر مۇنچە يەر ئالىپ مەسجىد ئەتتىلەر. ئول مەسجىد ئاندا ئەييۇب ئەنسارىنىڭ ھەۋلەسىدە ئەردى. يانىدا بىر ھوجرا بىنا قىلدىلەر. ئانھەزرەت سەل-ئەل-لەم ئاندا بولدىلەر.

دەستان
ھىجرەت يىللىدا بولغان ۋاقىئەلەرى زىكرى

ئون يىل ھىجرەتدىن ئىلگەرى كۈلسۈم بىننى ھەدم، ئەسئەب بىننى زەراۋ ئۆلگەن ئەردى. ئول يىل ئائىشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىرلە ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم بىر ئۆيدە بولدىلەر. ھەزرەتى خەدىچە كىبرا رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋەفاتلەرىدىن ئىككى يىل كېيىن مەككەدە نىكاھلەرىغە ئالغان ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى چىرلاپ ئەيدىلەر: «ئەھلى ئەيالىڭنى كەلتۈرگىل.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغلانلەرى ئابدۇللاھنى ئىبەردىلەر، تاكى بارىپ ئانالەرى، ھەمشىرە - بۇرادەرلەرىنى كەلتۈردىلەر. ئائىشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھانى ھوجرەئى مۇتەھھەرەلەرىغە ئالىپ چىقتىلەر.

بەس، جوھۇدلەر ئەيدى: بىز مەھكەم تۇرالىكىم مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمغە ھىچكىم ئىمان كەلتۈرگۈدەك ئەرمەس، ئۇلار ئازدۇرلەر. بەس، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەبۇ بەكر، غەم يىمەگىل، ھەق تەئالا ماڭا ۋەئدە قىلغاندۇركسم، مېنىڭ دىنىم قىيامەتكە باقى قالغۇسىدۇر.» ئول يىلى، ئابدۇللاھ سۇررە نوئمان بىننى سۇررە موختار بىننى ئابدۇللاھ سەئى ۋۇجۇغە كەلدىلەر. مۇسۇلماندىن كۇندىن كۇنگە تولا بولدىلەر ئەرسە، جوھۇدلار يالغانچى بولدىلەر.

رىۋايەتدۇركسم، ئائىشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئەيدىلەر: «ئۆزگە ئەزۋاجى مۇتەھھەراتدىن مېنىڭ ئۈچ - تۆرت فەزىلەتسم زىيادەدۇر. ئەۋۋەل ئولكسم، مەن ئانھەزرەتنىڭ خىزمەتلەرنگە سىر پۈشىدە مۇشەررەف بولدۇم؛ ئىككىنچى، ۋەھى كەلسە مەن ئىشتۇرمەن؛ ئۇچۇنچى مۇنافىقلار ماڭا تۆھمەت قىلدىلەر، ھەق تەئالا مېنىڭ پاكلىقىمغە ئايەت ئىبەردى؛ تۆرتىنچىسى، ئانھەزرەت سەل-ئەل-لەم مېنىڭ ئۆيۈمدە ياتقىنىدا ۋەفات بولدىلەر، قەبر مۇنەۋۋەرلەرى مېنىڭ ئۆيۈمدەدۇر. ۋە يەنە ئول يىل نەماز تۆرت ۋەقت بولدى. ئىلگەرى ئىككى ۋەقت ئەردى. ئاندىن كېيىن بەش ۋەقتدە مۇقەررەر بولدى.

تارىخى ئەسلىنىڭ زىكرى. كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئىلگەرى ھەركىم ھەر ۋاقىئ بولسە بىتەئىن ۋە بىتارىخ ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول يىلى تارىخنى ھىجرەتدىن تەئىن قىلدىلەر. ۋە ئەيدىلەر: «ھەرنامە ئىكى بىتارىخ پىتىلسە جايىز ئەمەستۇر. بۇ تارىخ ئىشى ئەرەب - ئەجەمدە قەدىم بار ئەردى. ھەر ھادىسە بۇ دارۇلھەۋادىسدىن ۋاقىئ بولسە، ئاندىن تارىخ ئالۇر ئەردىلەر. ئانداغكى ۋەفاتى ھەزرەتى ئادەم، توفان ۋە نوھ ئەلەيھ-س.، ۋە يەنە ئىبراھىم ئەلەيھ-س. نى ئوتتە تاشلاغان ۋەقتدىن ھەرقايسىسى ئۆز ئۈممەتلەرنغە تارىخ ئەردى؛ ئاندىن خانەئى كەئبەنى بىنا قىلغان قۇسەي بىننى كىلاب ئەۋلادىنىڭ تارىخى ئەردى؛ ئاندىن كېيىن ئەھلى مەككە ۋاقىئەنى قىلدىن تارىخ ئالۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم ھىجرەت تارىخ تەئىن قىلدىلەر؛ ئاندىن كېيىن گۇرۇھى ۋاقىئە كەربەلادىن ئېئتىبار قىلىپدۇر؛ تائىفە خەۋارىجلار مۇئاۋىيەنىڭ ۋەفاتلەرىدىن تارىخ ئالىپدۇرلەر؛ كەربەلا يەزدگىرد شەھرىيار ئۆلگەن زەماندىن تارىخ ئىبتىدا قىلىپدۇرلەر.

غازاتغە فەرمان كەلگەن زىكرى

ئەلقىسسە، قاچانكىم، ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم مەككەدىن ھىجرەت قىلدىلەر ئەرسە، مەككەدە كافىرلار ئەيدىلەر: بىز مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمدىن خەلاس بولدۇق. بەس، ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكم، تەفسىرى بۇدۇر: ۋەقتى شەھرى ھەرام چىقسە، يا مۇھەممەد، كافىرلارنى ھەرىدەردە تاپىپ ئۆلتۇرگىل، تۇتۇپ ئەسر قىلغىل، ھەرخاھلاغان يەردە بەند قىلىپ ئولتۇرغۇزغىل. قاچانكىم، بۇئايەت نازىل بولدى. «صىبرانھا»

ئايەتلەر مەنسۇخ بولدى. ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم لەشكەر ئىبەرىپ، كافىرلارنىڭ كارۋانىنى ئالىپ، غەنىمەتلەرنى مۇسۇلمانلارغە بەردىلەر. تاكى مەككەگە ياۋۇق بارىپ جەڭ قىلدىلەر. ھىچ تەرەپكە كارۋان بارالمادى.

فەسلى دەستان
جەڭگى بەدرىدىن ئىلگەرى بولغان غازاتلار زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركم، ئەۋۋەل لەشكەرى ئىسلام غازاتغە ئاتلاندى ئول ئەردىكىم، ھىجرەتدىن يەتتە ئاي ئۆتۈپ ئەردى. رەمەزانىنىڭ يەتتەسى كۇنى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆزلەرى بىرئاق ئەلەم ئالىپ، ھەمزە بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بەردىلەر. ئوتتۇز سۇۋارە بىرلە، شامدىن كىلەدۇرغان كارۋانىنىڭ ئالدىغە ئىبەردىلەر. كارۋان دەريا لەبىگە يېتىپ ئەردى. ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يېتىپ باردىلەر. ئول كارۋانىنىڭ سەردارى ئەبۇ جەھىل ئەلەيھىل لەئنە ئەردى. كارۋان ئۈچ يۇز ئۇۋارە ئەردى. ئول دەريا بويىدا بىر كەنت بار ئەردى، ئۇلۇغى مۇھەممەد بىننى ئامىر ئەل-جۇھەمى ئەردى، ھەم ئەبۇ جەھىلگە ھەم ھەمزەگە دوست ئەردى. بۇ ھەمزە رەزىيەللا ئەنھۇنىڭ ئالدىلەرغە كەلدى، ئەيدى: «ئەبۇ جەھىل ئۈچ يۇز كىشى بىرلە بۇ كەنتەدۇر، كەنت خەلقى ئاڭا ياۋەر بولۇر. مەسلەھەت ئولدۇركىم، مېنىڭ خاتىرىمدىن يانغايسەن.» بەس، ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەمراھلارىغە ئەيدىلەر: «ەغنىمەتدىن سەلامەت ياخشىراقدۇر.» بەس، جەڭ قىلماي يانىدىلەر. ئاندىن يەنە، شەۋۋال ئايىدا خەبەر بولدىلەركم، مەككە كافىرلارى مەدىنەگە لەشكەر ئىبەرۇر. بەس، ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم ئۇبەيد بىننى ئەلھەرەس بىننى ئابدۇلمۇتتەلىبنى ئاتمىش كىشى بىرلە ئىبەردىلەر. قاچانكىم، ئەبۇ جەھىل مەككەگە كەلدى ئەرسە، ئەيدى: «مۇھەممەد بىزگە جەڭگە كىشى ئىبەرگەن ئىكەن.» بەس، كافىرلار ئىتتىفاق قىلدىلەر مەدىنەگە جەڭگە بارغايلەر، ھەر كىمنى تاپسە ئەسىر قىلغايلەر. بەس، كافىرلار بىر باديەدە ئەسا ئاتلىغ قۇدۇغقە كېلىپ توشتىلەر. لەشكەرى

ئىسلام هەم ئاندا يەتتىلەر ئەرسە، كۆردىلەركىنم بىر كارۋان تۇشۇپدۇر. بەس، كافىرلار لەشكەردە، مەككەدە قالغان ئىككى مۇسۇلمان بار ئەردى. قاچانكىم، لەشكەرى ئىسلامنى كۆرۈپ، قاچىپ ئىسلامغە قوشۇلدىلەر. مۇندىن كافىرلارنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ پەيدا بولۇپ، جەڭ قىلماي قاچتىلەر. ۋە بەئزىلەر بۇ غازاتنى ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قىلدىلەر دەپدۇرلەر.

ئاندىن كېيىن، غەزۋەئى جەران ۋاقىئ بولدى. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، سەئد ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇھاجىر، ئەنسارىدىن يىگىرمە كىشى بىرلە پىيادە بولدىلەر. ئەلەمنى مۇرادغە بەردىلەر. ئەيدىلەر: «پالانى بادىيەدە جەران ئاتلىغ بىر قۇدۇغ باردۇر، كافىرلار ئاندا كېلۇر، ئۇلارنى مۇندا تۇتۇپ كەلتۇرگىل.» بەس، بۇلار بارغۇنچە كارۋانلار ئۆتۈپ كېتىپدۇر، بارىپ كەلدىلەر.

فەسلى دەستان
زىكرى غەزۋەئى ئەنۋا

ئاندىن كېيىن، مۇھاجىر، ئەنسار بىرلە، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئۆزلەرى چىقتىلەر. سەئد بىننى ئۇبەيدەنى مۇقەددەمەئى لەشكەر قىلدىلەر؛ ئەلەمنى ھەمزەغە بەردىلەر. بەس، ئەنۋا دىگەن يەرگە يەتتىلەر ئەرسە، ئاندا گۇرۇھى ئەرەبدىن ئولتۇرغان ئەردى. ئول كەنتنى ۋەددان، ئول ئەرەبنى بەنۇ ھەمزە ئاتار ئەردىلەر، ئۇلارنىڭ ئۇلۇغى مۇجەس ئەردى. ئۆمەرنىڭ ئوغلى ئالدىغە چىقتىلەر. ئانىڭ بىرلە سۇلۇھ قىلدىلەر. ئانالەرى ئامىنەنىڭ قىزى ئاندا ئەردى، ئانى زىيارەت قىلىپ، ئون كۈن تۇردىلەر. ئاندىن مەدىنەگە ياندىلەر.

ئاندىن غەزۋەئى ئەنۋاتغە باردىلەر.

فەسلى دەستان
غەزۋەئى ئەنۋات

ۋاقىئە ئانداغ ئەردىكىم، ئۇمەييە بىننى خەلەف يۈز كىشى بىرلە شامدىن كېلەدۇر دەپ، خەبەر كەلدى. ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم ئىككى يۈز كىشى بىرلە چىقتىلەر. سەرب سەرھەددىغە ئەنۋات دىگەن مەنزىلگە تۇشتىلەر.

كارۋان خەبەر تاپىپ، مەككەگە قاچىپ كەتتى ئەرسە، مەدىنەگە ياندىلەر.

ۋاقىئەئى زاتىل - ئۇشرە

كەلتۇرۇپدۇرلەر. مەككەدىن بىسيار مال بىرلە كارۋان يەتتى دەپ خەبەر يەتتىكىم، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم جەمىئ مۇھاجىران، ئەنسار بىرلە يەنسۇئ دىگەن كەنتكە باردىلەر. ئەلەم ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدا ئەردى. ئاندا، زاتىل ئۇشرە دىگەن مەنزىلگە بىر دەرەخت تۇپىگە تۇشتىلەركىم زاتىل ساق ئاتارلەر. بەس، كارۋان قىلەجان دىگەن كەنت بىرلە ئۆتۇپ كەتتىلەر ئەرسە، ھىچ خەبەر تاپالمادىلەر. ئول دەرەختىنىڭ تۇپىدە قوندىلەر. بىر مەسجىد ئەتتىلەر. ھالا خەلق ئول مەسجىدنى تەۋاف قىلۇرلەر. بەس، ئاندىن سارۇن ئاتلىغ يەنە بىر مەنزىلگە باردىلەر. ئاندا مەيرەت ئاتلىغ بىر قۇدۇغ بار ئەردى. ئاننگدىن سۇ تارتىپ ئىچىپ، بىر مەككىي ئىزدەدىلەر، كارۋاندىن ھىچ خەبەر تاپمادىلەر ئەرسە، ئاندىن زاتىل ئۇزۇە دىگەن يەرگە كەلدىلەر. ئاندا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى «ئەبۇ تۇرابى» ئاتادىلەر. بائىس ئول ئەردىكىم، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ناپەيدا بولدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئىزدەپ بىر دەرەختىنىڭ سايەسىدە تاپتىلەر؛ يۇزلەرىنى تۇفراقغە قويۇپ ئۇيۇقلاپدۇرلەر. يۇزلەرى خاك ئالۇدە بولۇپدۇر. بەس، «قەممە، يا ئەبۇ تۇرابى» دەپ ئويغاتتىلەر ۋە مۇبارەك رىدالەرى بىرلە ھەزرەتى ئەلىنىڭ يۇز - كۆزلەرىنى ئەرتىپ، ئەيتۇر ئەردىلەر: «نە بەدبەخت كىشىدۇركىم، ساڭا زەرب ئۇرغاي، بەدەنىڭدىن قان ئاقغاي، بەس، ئول زەربدە ھىلاك بولغايسەن.» ئول ۋەقت فاتىمە زوھرا رەزىيەللاھۇ ئەنھانى بەرمەگەن ئەردىلەر. ئاندىن كېيىن، زۇلقەئدە ئايىدا جۇفت قىلدىلەر.

فەسلى دەستان
بەدرى غازاتىنىڭ زىكرى

ئەيتىپدۇرلەر. ئول كىمەرسەئىكىم، مەككەدىن مەدىنەگە كەلدى، كورز

بىنىنى جابىر ھەمشەھرى ئەردىكسم، نەچەند كىشىلەر بىرلە كېلىپ، مەدىنەنىڭ چھارپايلارىنى ئوغۇرلاپ، يولسۇز مەككەگە قاچتى. بىر كۈندىن كېيىن، ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم خەبەر تاتىپ، زەيد بىنىنى ھارىسىنى مەدىنەگە خەلىفە قىلىپ، ئارقاسىدىن باردىلەر. ئەلەم ھەزرەتى ئەلىدە ئەردى. بەس، بىر بادىيەدە قۇدۇغقە يەتتىلەركم، ئانى بەدر ئاتلىغ بىرئەئرابىي قازغان ئەردىلەر، ئانى بەدر ئاتار ئەردىلەر. ئاندا ئۇچ كۈن تۇردىلەر، ھېچكىمنى تاپمادىلەر ئەرسە، مەدىنەگە ياندىلەر.

غەزۋەئى بەتەنۇل - نەھلە ۋاقىئەسى

ئاندىغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھىجرەتدىن ئىككىنچى يىل رەجەب ئايىنىڭ ئەۋۋەلى ئەردى. ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم ئابدۇللاھ بىنىنى جەھىشنى چىرلاپ، ئەنسارىدىن ئون ئىككى كىشىنى بەردىلەر ۋە ئەيدىلەر: «تا ئۇچ كۈنلۈك يەرگە بارماغۇنچە رۇقئەنى ئوقۇماغىل.» بەس، ئابدۇللاھ ئۇچ كۈندىن كېيىن نامەنى ئوقۇدى ئەرسە، پۈتۈپدۇرلەر: «ھەمراھلارىڭدىن ھەركىم يانماقنى خاھلاسا ياندۇرغىل. ئۆزۈڭ - بەتەنۇل نەھلەگە بارىپ، مەككە كافىرلارىنىڭ خەبەرىنى ئاڭلاغىل. ئەگەر سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلۇر بولسە، جەڭ قىلماي، مانىڭ خەبەر قىلغىل.» بەس، ئابدۇللاھ ئەيدى: «بۇ سەفەردىن يانماسمىزكىم ئۆلۈمدۇر، لېكىن رەسۇلى خۇدا ئەمرىگە جان فىدا قىلۇرمىز. سىزلەر خاھلاساڭلار يانىڭلار.» ئۇلار ئەيدىلەر: «بىز ھەم يانماسمىز.» بەتەنۇل نەھلەگە بارىپ، ئىككى قەۋمنىڭ ئاراسىغە تۇشتىلەر. ھەركىم ئۆتسە شەبىمر سورار ئەردىلەر. بەس، تايىق تەرەفدىن ئۇلۇغ كارۋان نەمايەن بولدى. ئابدۇللاھ ئەيدى: «تەدبىر نەدۇر. ئەگەر كارۋانغە ئۇچراماساق رەسۇلى خۇدانىڭ فەرمانلەرىنى تۇتماغان بولغايمىز؛ ئەگەر ئۇچراساق مەككەگە ئالىپ بارۇر.» چۇن، كارۋان كېلىپ تۇشتى. بۇلار كېچەسى مەسلەھەت قىلدىلەركىم، «بۇ كارۋان شەھرى ھەرامنى بىلمەسلەر. بىز جەڭ قىلغايمىز.» ئەرتەسى كارۋان يۈك قويدى ئەرسە، ئابدۇللاھ ھەمراھلارى

بىرله سۆرەن سالىپ يۈگۈردىلەر. كارۋانلار ھەممە قاچتىلەر. بۇ ئىككى كىشىنى ئەسىر قىلىپ، مەدىنەگە كەلتۈردىلەر. كارۋان ھىچكىمنى كۆرمەدى ۋە ئەيدى: «ئەجەبدۇركىم ھەزرىتى مۇھەممەد ماھىي رەجەبدە غازات قىلۇرلەر.» بەس، ھەزرىتى رەسۇل سەل-ئەل-لەم غەزەب قىلدىلەر: «مەن سېنى جەڭ قىلماغىل دىمەدىممۇ؟» بەس، ئول ئەسىرلەرنى توختاتىپ تۇردىلەر. بۇ خەبەر مەككەگە يەتتى ئەرسە، مەككەدىكى مۇسۇلمانلار نامە ئىبەردىكىم: «قۇرەيش بىزگە مەلامەت قىلۇركىم، ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم ھەرامنى ئۇشاتىپ، جەڭ قىلىپدۇر. ئەمدى ئەسىرلەرنى ئىبەرگەيلەر.» ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم غەمكىن بولدىلەر. ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكىم، تەفسىرى بۇدۇر: «يا مۇھەممەد، شەھرى ھەرامدا جەڭ قىلماقدىن سەۋال قىلسە، ئەيغىل، شەھرى ھەرامدا جەڭ قىلماق ئۇلۇغ ئىشدۇر. مەسجىدى ھەرامدىن، ھەجدىن مەنئ بولماق خۇداي تەئالاغە نافەرمان بولماق؛ قۇرەيش خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىنى ئۇسھابە بىرله مەككەدىن چىقاردى؛ ھەجدىن مەنئ قىلدى؛ بۇنغە سەجدە قىلىپ خۇداي تەئالاغە كافىر بولدىلەر. بۇ ئىشلار خۇداي تەئالانىڭ دەرگاھىدا جەڭدىن ئۇلۇغدۇر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ ئايەتكە شاد بولدىلەر. بەس، بۇيرۇدىلەر: بۇ ئايەتنى پىتىپ مەككەگە ئىبەردىلەر؛ ئول ئەسىرلەرنى ساتتىلەر.

قىبلەنىڭ يۆتكەلگەنى ۋاقىئەسى

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، تا ئول ۋەقتغە ھەزرەتى موسا ئەلەيھىس. نىڭ ئۈممەتلەرى ۋە تەمامى مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلەسى بەيتۇل مۇقەددەس ئەردى؛ ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمغە ھەم بەيتۇل - مۇقەددەسكە باقىپ، نەماز ئۆتەمەككە فەرمان كەلدى. بەيتۇل مۇقەددەسنى ھەزرەتى سۇلەيمان ئەلەيھىس. ئەتكەن ئەردىلەر. ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ سەل-ئەلە-لەم ئارزۇ قىلدىلەركىم، قىبلە خانەئى كەئبە بولغاي ئەردى، چۇنكى ھەزرەتى ئىبراھىم ۋە ھەزرەتى ئىسمائىل ئەلەيھىس. بىنا قىلغان ئەردىلەر. بەس، دۇئا قىلدىلەر، ئىجابەت بولمادى. تاكىم سوڭقى يىلى جوھۇدلار كەلدىلەر.

ئەيدىلەر: «يا مۇھەممەد، ئەگەر سېنىڭ دىنىڭ بىزنىڭ دىنىمىزدىن بۆلەك بولسە، قىبلەمىزنىڭ بىر بولماقىنىڭ ۋەجھى نىمە؟» بەس، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يۈزلەرىنى ئاسمانغە قىلىپ ئەيدىلەركىم: «پەرۋەردىگارا، ماڭا بۆلەك قىبلەنى كۆرسەتكىل» بەس، ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكىم، تەفسىرى بۇدۇر: «ھەر ئايىنە يۈزۈڭنى ئاسمانغە قىلغانىڭنى كۆردۇم. بەس، ئەلبەتتە خاھىشىڭچە، قىبلەنى ساڭا يۆتكەرمەن. بەس، يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەفىگە ئۆيرۈگىل، ھەر يەردىكى بولساڭلار ئاڭا يۈزۈڭلەرنى ئۆيرۈڭلار.»

فەسل بۇ بابدا
روزەنىڭ فەرز بولغان زىكرى

ۋاقىئەسى مۇنداغ ئەردىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەگە كەلدىلەر. جوھۇدلارنى كۆردىلەركىم، مۇھەررەم ئايىنىڭ ئونى ئاشۇر كۈنى روزە تۇتارلەر. ئانھەزرەت ئەيدىلەركىم: «بۇ نېچۈك روزەدۇر. قانچە فەزىلەتى باردۇر؟» جوھۇدلار ئەيدىلەر: «ئول كۈندۇركىم، ھەق تەئالا فىرئەۋننى غەرق قىلدى، ھەزرەتى موسا ئەلەيھ-س. ئول كۈن روزە تۇتتىلەر. بىز ھەم روزە تۇتارمىز.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابەلەرغە ئەيدىلەر: «ئۇلارىكم روزە تۇتتىلەر.» ۋە يەنە كۆردىلەركىم، جوھۇدلار ھەر يىلدا ئەللىك كۈن روزە تۇتارلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئارزۇ قىلدىلەركىم، بىزگەمۇ ھەم روزە بولغاي ئەردى. بەس، ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكىم، تەفسىرى بۇدۇر: «سىزلەرگە روزە فەرز قىلىندى، سىزلەردىن ئىلگەرى پەيغەمبەر ئۈممەتلەرىگە فەرز قىلىنىپ ئەردى.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم تىلەدىلەر ئەرسە، ۋەھى كەلدى: روزەئى ماھى رەمەزانكىم، ئانىڭدا خەلقغە ھىدايەت ۋە راھى راستلىقنىڭ بەيانى، ھەقنى باتىلدىن ئايرىغۇچى قۇرئان ئىبەرىلدى؛ بەس، كىمەرسەئى سىزلەردىن ھازىر بولسە، بەس، روزە تۇتغاي. رەمەزاننىڭ ئايى كەلدى ئەرسە، روزە تۇتتىلەر. ئەيد كۈنى سەدەقەئى فىترنى ئەدا قىلدىلەر. ئاندىن، ئاشۇر كۈنى روزە تۇتماقنى

مەنئ قىلدىلەر. بەئزىلەر تۇتتى، بەئزىلەر تۇتمادى.

ئىككىنچى بەدر غازاتىنىڭ زىكرى

ئانداغ كەلتۈرۈپدۇرلاركم، ھىجرەتدىن ئىككىنچى يىل ماھى رەمەزانىنىڭ ئەۋۋەلى ئەردى. خەبەر كەلدىكىم، ئەبۇ سۇفيان، ئۆمەر بىننى ئاس ۋە يەنە مەككە ئۆلۈغلاردىن يەتمىش كىشى شامدىن كارۋان بىرلە كېلۈرلەر دەپ. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابىلەرغە ئەيدىلەر: «غازاتىنىڭ جابدۇغىنى مۇھەييا قىلغايسىزلەر!» بەس، مۇسۇلمانلار گۇمان قىلدىلەر، كارۋان جەڭ - جىدەلسىز ئىمان كەلتۈرۈلەر. بەس، ھەمەلەرى شىتاب ۋە ئىزتىراب بىرلە باردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەباب بىننى مەنزەرنى مەدىنەگە خەلىفە قىلدىلەر. ئۆزلەرى ئۈچ يۈز كىشى بىرلە چىقتىلەر. بۇلاردىن ئون ئۈچى ئاتلىغ، يەتمىش تىۋەلىك ئەردىلەر. ئۆزلەرى غەزەبا دىگەن تىۋەگە مىندىلەر. ھەمەلەرى شىتاب ۋە ئىزتىراب بىرلە چاھى بەدرگە ئىككى مەنزىل ياۋۇق باردىلەر. خەبەر ئالدىلەركىم، ھۇنۈز كارۋانلار ئۆتمەپدۇر. يولدىن يىراق تۇشۇپ، كارۋانغە مۇنتەزىر ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇھەممەد بىننى ئامىر جۇھەمى ۋە ئەدى بىنى رەئبانىنى تىۋەگە مىندۇرۇپ، خەبەر كەلتۈرگەلى يولغا ئىبەردىلەر. بۇلار ئول قۇدۇغ باشىغە كەلدىلەر. ئەرەبدە ئانداغ رەسم ئەردىكىم، كارۋان كېلۈر بولسە، ئول قۇدۇغ باشىغە تەئام، نان ۋە ئوت - سامان ئالىپ چىقىپ، سودا قىلۇر ئەردىلەر. بەس، كۆردىلەركىم، ئىككى كىشى بىر - بىرلەرىنى تۇتارلەركىم قەرزىمنى بەرگىل. ئول ئەيتۇر: تاڭلا كارۋان كېلۈر، سودا قىلىپ بېرۈرمەن. بەس، بۇلار بۇ سۆزنى ئىشتىپ، سۇ ئالىپ ياندىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان، ئۆمەر بىننى ئاس يېتىپ كەلدى. ئەيدى: «ھەزرەتى مۇھەممەددىن ۋە ئەسھابلاردىن ھىچ خەبەرىڭلار بارمۇ؟» ئول ئادەم بىلمەسمەن دىدى. يەنە ئەيدى: «ھىچ ئادەم مۇندا كەلدىمۇ؟» ئول ئەيدى: «ئىككى تىۋەلىك كىشى كېلىپ، سۇ ئالىپ كەتتى.» ئۆمەر ئەيدى: «تىۋەسىنىڭ قايدا چۆكۈردى؟» ئەيدى: «مۇندا چۆكۈردى.» بەس، ئۆمەر بارىپ، تىۋەسىنىڭ مايىقىنى ئالىپ ئوشاتىپ كۆردى، خورما ياغاچى چىقتى. ئەيدى: «بۇ مەدىنەنىڭ تىۋەسىدۇركىم،

ھەزرەتى مۇھەممەد بىزنىڭ يولىمىزنى توسۇپدۇر.» بەس، يانىپ كارۋانغە باردىلەر. ئەبۇ سۇفيان مەككەگە كىشى ئىبەردىكىم: «ھىچ يەردە ئارام ئالماي، مەككەگە بارىپ، تاغ باشىغە چىقىپ، فەرياد قىلىكىم ئەي مەككە خەلقى! ئەبۇ سۇفيان ئەيتۇر: مۇھەممەد يولۇمىزنى توسۇپدۇر، ئەگەر پۇل - مال كېرەك بولسا. تاياق كۆتۈرگۈنچە كىشى قالماي ئالدىمىزغە كەلسۇن، ۋەگەرنە ئەمۋالدىن ئىلىك يۇسۇن!» قاچانكىم، ئول كافىر مەككەگە يەتتى ئەرسە، تەمامى مەككە خەلقى سىلاھ - ياراغ بىرلە چىقتىلەر. ئەبباس ئەيدى: «مەن بارىپ خەبەر ئالىپ كېلەي.» ئەبۇ جەھىل ئەيدى: «سەن مۇھەممەد بىرلە كۆتىلۈك بىردۇر. ئەگەر مەن جەڭدىن سەلامەت يانسام بەنى ھاشىمنى مەككەدىن چىقارۇرمەن.» بەس، ئەبباس تىللاپ ئەيدىلەر ۋە ھەمراھ ئالىپ باردىلەر. ئەرتەسى، ئەبۇ جەھىل لەشكەرىنى ساناپ كۆردى، مىڭ يۈز سىلاھ - ياراغلىق كىشى چىقتى ئەرسە شاد بولدى ۋە ئەيدى: «مۇھەممەد بىزنى تايىق كارۋانى گۇمان قىلىپدۇر.»

بەس، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ بۇ ۋاقىئەدىن بىخەبەر، ئول مەنزىللەردە ئەردىلەركىم، «زات القران» ئاتارلەر. بەس، ئۇمەر بىننى ئاس يانىپ كارۋانغە بارىپ، كارۋاننى بەش مەنزىل ئارقاسىغە ياندۇرۇپ، دەريايى جىددە تەرەفىدىن مەككەگە ئالىپ يۇردىلەر، كافىرلارنىڭ لەشكەرى بەدر يولى بىرلە يۇردى. بۇ خەبەرنى لەشكەرى ئىسلام ئىشتىپ پەريشان بولدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بىز كارۋان ئۈچۈن كېلىپ ئەردۇك، جەڭگە كەلمەپ ئەردۇك.» بەس، ھەق تەئالا بۇلارغە ئايەت ئىبەرىدىكىم، تەفسىرى بۇدۇر: «ھەق تەئالا سىزلەرگە ئىككى تايىفەنىڭ بىرىگە نۇسرەت ۋەئىدە قىلدى. سىزلەر خار ۋە بىئىتىبار دوست تۇتارسىزلەركىم مال - دۇنيادۇر ۋە جەڭدە دەرەجەئى ئاخىرەتدۇر. ھەق تەئالانىڭ ۋەئدەسىنىڭ راست بولماقىنى دۇشمەنلەرگە زەھەر تاپىپ، ھەق زاھىر بولۇپ، ناھەق باتىل بولماقىنى ئىرادە قىلۇر.»

قاچانكىم، ئەبۇ سۇفيان كارۋان بىرلە مەككەگە كەلدى ئەرسە ئەمىن بولدى. ئىككى ئوغلى لەشكەر بىرلە بارغان ئەردى. ئارقەسىدىن كىشى ئىبەردىكىم: سىزلەر مال - ئەمۋال ئۈچۈن بارىپ ئەردىڭلەر، بىز سەلامەت كەلدۇك.» ئەيدى: «جەڭ قىلماي يانىڭلار، جەڭنىڭ ھىچ سۇدى يوقدۇر.» لەشكەر ھەجگە كېتىپ ئەردى، بۇ خەبەر يەتتى ئەرسە. كافىرلار

مۇخالىف بولدى. بەئزەسى يانغالى تۇردى، بەئزەسى بارغالى راغىب بولدى. بەس، ئىككى يۈز كىشى مەككەگە ياندى، توققۇز يۈز ئەللىك كافىر بەدرگە كەلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەرى ئىسلامدىن مەسلەھەت سوردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇبەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، گەرچە ئۇلار قاياش قەبىلىدۇرلەر، ئەمما بىز ھەرگىز فەرمانىڭدىن چىقماسمىز.» ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدىلەر: «بەس، ئولتۇرغىل.» يەنە ئەيدىلەر: «ئەي قەۋم، قايداغ مەسلەھەت كۆرەرسىزلەر؟» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر غوپۇپ ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بىزنىڭ جانىمىز ساڭا فىدا، جان تەنىمىزدە باردۇر جەڭ قىلۇرمىز.» ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدىلەر: «ئولتۇرغىل، مەن سېنى مۇنداغ بىلۇرمەن.» بەس، مەئلۇم بولدىكىم، ئەنسارى نە ئىراده قىلىپدۇرلەر. بەس، سەئد ئىبنى مۇئاز ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بىز ھەم جان - تەنىمىز ۋە قۇدرەتىمىزنىڭ بارچە ھەزرەتىڭغە نىسار قىلۇرمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر شاد بولدىلەر. ئەيدىلەر: «يا سەئد، جەزاكەللاھۇ خەيرەن!»

بەس، لەشكەرى ئالىپ چاھى بەدرگە ئىككى فەرسەڭ ياۋۇق بارىپ تۇشتىلەر. كۇففار لەشكەرىگە مۇنتەزىر ئەردىلەر. ئەرتەسى، ئانھەزرەت بىركىشى بىرلە تۇەگە مىنىپ، چاھى بەدرگە كەلدىلەر، كۆردىلەركىم، بىركىمەرسە يەنە بىرىگە ئەيتۇر: «لەشكەرى قۇرەيش ۋە كارۋانى مەككەدىن خەبەرىڭ بارمۇ؟» ئول ئەيتۇر: «كارۋان سەلامەت مەككەگە بارىپدۇر، لەشكەر ياۋۇق يېتىپدۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدىلەر: «لەشكەرى ئىسلامدىن خەبەرىڭ بارمۇ؟» ئول ئەيدى: «سىزلەر كىمسىزلەر، ئەيتماغۇنچە خەبەر ئەيتماسمىز.» ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «ئىشتىپدۇرمەن لەشكەرى مۇھەممەد كېلىپدۇر، ئەگەر راست بولسە بۇگۈن زاتىل قەرانىدادۇر، تاڭلا مۇنىدا كېلۇر.» بەس، ئانھەزرەت يانىپ، نەمازدىگەر ۋەقتىدە ھەزرەتى سەئد بىننى ۋەققاس، زۇبەير بىننى ئەۋۋامنى ئىبەردىلەر، تاكىم قۇرەيشدىن خەبەر كەلتۇرگەيلەر. بەس، قۇرەيش چاھى بەدرگە ئىككى فەرسەڭ ياۋۇق كېلىپ ئەردى، تەۋەلەرگە مەشگ ئالىپ سۇغە كىشى ئىبەرىپ ئەردى. بەس، بۇلارنى كۆرۇپ، كافىرلار قاچىشتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھنىڭ رىزالەرى ئۈچۈن، ھەزرەتى ئەلى ئارقاسىدىن قوغلاپ، بىرىنى تۇتۇپ ئالدىلەر. ئول

هەرىس ئاتلىغ قۇل ئەردى. بەس، ئەيدىلەر: «ئەي قۇل، قۇرەيش قايدادۇر؟» قۇل ئەيدى: «ئىككى فەرسەك ياۋۇقدۇر.» بەس، ئانھەزرەت قاشىغە ئالىپ كەلدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «قۇرەيشدىن خەبەر بەرگىلىكىم قانچە كىشىدۇر؟» قۇل ئەيدى: «ئەدەدىنى بىلمەسمەن، لېكن ھەر كۈنى ئون تۆە ئۆلتۈرۈلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدى: «مىڭچە كىشى باردۇر.» ۋە يەنە ئەيدىلەركىم: «ئۇلۇغلاردىن كىملەر باردۇر؟» قۇل ئەيدى: «ئوتبە، شەيبە، ئۇمەييە بىننى خەلەف، ئۇقبە بىننى مۇغەيز، ئەبباس بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئۇقەيل بىننى ئەبى تالىب، ئەبۇ جەھىل بىننى ھىشام، ئەبۇلخەير.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدىلەركىم: «مەككەنىڭ يۈرەك - باغرىنى تۆكۈپدۇر.» بەس، سەھابىلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بىزگە سەۋاب ئولكىم قۇدۇغنىڭ لەبگە بارىپ چۆشكەيمىز، تاكى كافىرلار سۇنى ئالالماغاي.» بەس، بارىپ قۇدۇغ لەبگە تۆشتىلەر. ئول كېچە بىركۆل قازىپ، سۇغە توشقاردىلەر. ئەرتەسى ھەزرەتى پەيغەمبەر لەشكەر تارتىپ بارغالى مەشغۇل بولدىلەر. قۇرەيش ھەم كېلىپ بەرابەر تۆشتى. ئەبۇ جەھىلگە لەشكەرى ئىسلام ئاز كۆرۈندى ئەرسە، ئەيدى: «بۇ لەشكەرگە مەن كىفايەتدۇرمەن» ۋە يەنە مەسخەرەلىق قىلىپ ئەيدى: «ئاسمانىڭ خۇدايى بىرلە جەڭ قىلماق كېرەككىم، مۇھەممەد ئەيتۇر: ھەركىم مېنىڭ بىرلە جەڭ قىلسە، خۇدا بىرلە جەڭ قىلغان بولغاي.» بەنى مەھزۇمدىن بىر كافىر (ئەسۋەد بىننى ئابدۇلئەسەد) ئەبۇ جەھىل ئالدىغە كېلىپ ئەيدى: «ئاند ئىچەرمەنكىم، مۇسۇلمانلارنىڭ كۆلىدىن سۇ ئىچمەسەم.» بەس، كۆلگە يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى ئەرسە ھەزرەتى ھەمزە قىلىچ بىرلە ئاياغىنى كېسىپ تاشلادىلەر. ئول بەد - بەخت سۆدرەلىپ ئۆزىنى كۆلگە سالدى. ھەزرەتى ھەمزە يەنە بىر زەرب بىرلە كۆلدە ئۆلتۈرۈپ تاشلادىلەر. ئول سۇغە قان ئىلەشتى، كافىرلار ئول سۇدىن ئىچكەلى يۈردىلەر. مۇسۇلمانلار مەنئ قىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدى: «مەنئ قىلماڭلار. ھەركم ئول سۇدىن ئىچسە ئۆلگەي.» بەس، ئەرتەسى سەف راست قىلىپ تۇردىلەر. مۇسۇلمانلارنىڭ خەيمە - چادىرى يوق ئەردى. بەس، سەئد بىننى مۇئاز ياغاچ بىرلە بىر ئالاچۇق ئەتتىلەر. ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ھەزرەتلەرى مۇندا ئولتۇرسۇنلەر، تاكى ئافتاب تەئسىر قىلماغاي.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر

كىرىپ مۇبارەك يۈزلەرىنى تۇفراقغە قويۇپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، ئول ۋەئدەكى ماڭا قىلىپ ئەردىڭ، كۆز تۇتارمەنكىم، ماڭا نۇسرەت بەرگەيسەن.» بەس، ئاندىن چىقىپ، ئىلىكلەرنگە بىر ئەسا ئالىپ، سەفنىڭ ئاراسىدا يۈرۈپ، راست تۇرغۇزدىلەر. بەس، ئول كىشىكى مەيدانغە كىردى، ئوتبە ئەردى، بۇرادەرى شەيبە ۋە ئوغلى ۋەلىد ھەمراھ ئەردى. مۇبارىز تىلەدى ئەرسە، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئەۋفا بىننى ھارىسنى بۇيرۇدىلەر. ئوتبە ئەيدى: «سىزلەر كىمسىزلەر؟» بۇلار ئاتلارىنى ئەيدىلەر. ئوتبە ئەيدى: «مەن سىزلەر بىرلە جەڭ قىلمايمەنكىم، ماڭا بەرابەر ئەمەسسىزلەر.» قىچقىردى: «يا مۇھەممەد، ماڭا ئۆز بەرابەرىمدە مۇبارىز ئىبەرگىل!» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ھەمزە، ئۇبەيدە بىننى ھارىس، ئەلى بىننى ئەبى تالىبنى ئىبەردىلەر. بەس، ئوتبە ئۇبەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاياغلارىغە بىر زەرب سالدى، ئۇبەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئاياغلارى ۋە با ۋۇجۇد زەخمەرى بىرلە ئوتبەنى ئۆلتۇردىلەر. ھەزرەتى ئەلى ئانىڭ باشىنى كەستىلەر. ئۇبەيدە پاي شىكەستە لەشكەرگە يانىپ كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئۇبەيدە، ئاگاھ بولغىل، جان تەنىڭدىن جۇدا بولۇپ، قۇش سۇ ئىچكۇچە قالماي بەھىشتكە كىرەرسەن.» ھەزرەتى ھەمزە شەمشەر بىرلە شەيبەنى دەۋزەختغە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئەلى ۋەلىدنى دەۋزەختگە ئىبەردىلەر.

بەس، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ خەلقنى غازاتغە تەرغىب قىلۇر ئەردىلەر. بەس، كۇففار لەشكەرىدىن بىر ئوق تىگىپ، ئۆمەر بىننى خەتتابنىڭ ئازادەگەردەلەرى شەھىد بولدى. ئاندىن، ئۇبەيدە شەھىد بولدى. ئاندىن كېيىن بىر ئوق كېلىپ ھارىس بىننى بىيراقە ئەنسارىغە تىگىپ شەھىد بولدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول كەففەگە كىردىلەر. سەرى سەجدەگە قويۇپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، فەريادىمغە يەتكىلكىم سېنىڭ ۋەئدەڭغە كۆز تۇتارمەن!» دەرھال ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھەس. مىڭ فەرىشتە بىرلەر كەلدىلەر، بۇ ئايەتنى ئوقۇدىلەر، تەفسىرى بۇدۇركىم: قاچانكىم پەرۋەردىگارىڭلاردىن فەريادرەس تىلەدىڭلار ئەرسە، ئىجابەت قىلدى. ھەرئايىنە مىڭ بىرلە مىڭ فەرىشتەدۇركىم سىزلەرگە مەدەد قىلغۇچىدۇر.» بەس، فەرىشتەلەر كېلىپ تۇردىلەر، ھەرقايسىلارى نۇردىن بىرھەربە ئالىپدۇر،

كافىرلارنى ئۇرار ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر چاغدا تۇققان تۇققاق ئالىپ، كافىرلارغە ئاتتىلەر، ھەق تەئالا شامالغە فەرمان قىلدى، تاكىم ئول تۇققانى كافىرلارنىڭ كۆزىگە ئۇردىلەر ئەرسە، كافىرلار ھەمە قاچتىلەر. فەرىشتەلەر قوغلاپ ئۇرار ئەردىلەر. ھەركافىرنىڭ ئەگزاسىغە زەرب تەكسە، ھىچ جەراھەت بولماي قۇرۇر ئەردى ۋە ئات - تىۋەسىدىن يىقىلۇر ئەردى، مۇسۇلمانلار كېلىپ، ئۆلتۈرۈر ئەردىلەر. سەھابەلەر ئەيتىپدۇرلەر: بەدر كۇنى ھەر كافىرغە يىتىپ شەمشەر ھەۋالە قىلماسدا، باشى تەنىدىن جۇدا بولۇر ئەردى. قاچانكم، كافىرلار قاچتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئەيدىلەركىم: «سىزلەر بەنى ھاشىمنىكىم ئەبباس بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئۇقەيل بىننى ئەبى تالىب، ئەبۇلخەير بىننى ھىشام — بۇلارنى قۇرەيش زور بىرلە ئالىپ كەلگەندۇرلەر، بۇلارنى ئۇچراسا ئۆلتۈرمەڭلار. ئۆلاردىن ماڭا ئازار يەتمەگەندۇر. ئەمما ئەبۇ جەھىلنى ھەرىيەردە تاپساڭلار ئۆلتۈرۈڭلار.» بەس ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئول كەففەدە نەماز شۇكرانە ئەدا قىلدىلەر. مۇسۇلمانلار كافىرلارنى ئەسىر قىلىپ، بەئزىنى ئۆلتۈرۈپ تۇردىلەر.

بەس، زۇل سەيرا ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى. ھەزرەتى ئەبباس ئاڭا يولۇقتىلەر ئەرسە، قوللارىنى باغلاپ، سىنى ئۆلتۈرمەكىكە ئەمر بولمادى دىدىلەر ئەرسە، شاد بولدىلەر، يىگىرمە دىنار بەردىلەر. بەس، ئۇلەرنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشىغە كەلتۈردىلەر. ئاندىن مۇھەممەد بىننى زىياد ئاتلىغ بىر كىمەرسەگە ئەبۇلخەير يولۇقتى ئەرسە. ئەيدى: «سىنى ئۆلتۈرگەلى فەرمان قىلمادىلەر.» ئەبۇلخەير ئەيدى: «بۇ ھەمراھىمنى ھەم ئۆلتۈرمەگەيسىزلەر.» مەھرەز ئەيدى: «ئۆلتۈرۈرمەن.» بەس، جەدەل بىرلە قالىپ، ئەبۇلخەير ھەمراھى بىرلە ئۆلدى. مەھرەز ھەزرەتى رەسۇلۇللاھغە ئەيدى، پەرىشان بولدىلەر. مەھرەز ئۆزرەلەر ئەيدى. ئاندىن، مۇئاز بىننى جەبەلغە ئەبۇ جەھىل ئۇچرادى، ئوغلى ئەكرىمە بىرلە ئاتالانغالى تۇرار ئەردى. بەس، مۇئاز شەمشەر بىرلە چاپتىلەر ئەرسە، ئاندىن يىقىلدى. ئوغلى ئەكرىمە مۇئازغە شەمشەر سالدى، ئۆشۇنلەرى كېسىلدى ئەرسە، قاچتىلەر، ئەكرىمە ئارقالاردىن قوغلاپ يۇردى. بۇ مەھەلدە، ئابدۇللاھ بىننى مەسئۇد ئۆتۈپ بارۇر ئەردىلەر. ئەبۇ جەھىلنى كۆردىلەركىم تەمامى بەدەنى قان بولۇپدۇر،

تانۇمادىلەر. ئارقەسىغە ئۆرۈپ سالسىپ تانۇپ، سىنەسىگە مىنىپ، پىچاقلارىنى ئالدىلەر ئەرسە، ئەبۇ جەھىل كۆزىنى ئاچىپ ئەردى. ئابدۇللاھ ئەيدىلەر: «شۇكر، ئول خۇداي تەئالا سېنى مۇنداغ خار قىلدى.» بەس، باشىنى كېسىپ، ئانھەزرەتنىڭ كەلتۇردىلەر ئەرسە، شۇكر بىجا كەلتۇردىلەر. بەس، كېچە پۈر بولدى ئەرسە، تەمامى لەشكەر ياتىپ كەلدىلەر. ھەزرەتىنى رەسۇلۇللاھ بۇيرۇدىلەركىم، تاكىم كافىرلارنىڭ ئاياغىنى تۇتۇپ سۆرەپ، بىر قۇدۇغقە تاشلاديلەر. ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئول قۇدۇغنىڭ لەبىگە كېلىپ، ئول كافىرلار ئاتىنى بىر - بىر تۇتۇپ قىچقىرىپ ئەيدىلەر: «نە يامان قاياش - قەبىلە ئەردىڭىزلار كىم، ئانچە قىلۇر ئىشنى ماڭا قىلدىڭىزلار. مەن خۇدايىم ۋەئدە قىلغان فەتھ - نۇسرەت تاپتىم. سىزلەرگە خۇداي تەئالانىڭ ۋەئدەسى ئانەش دەۋزەخ ئەردى، تاپتىڭلار.» سەھابەلەر ئەيدى: «ئۆلۈككە خىتاب ۋە ئىتاب قىلۇرلارمۇ؟!» ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «ئارى، مەن ئانچەكى ئەيتۇرمەن، بىلۇرلەر ۋە ئىشىتۇرلەر. ئەمما جەۋاب بەرمەسلەر.» كافىرلاردىن ئۇمەييەنىڭ مۇرداريىنى سايىغان ئەردى، ئۆزەسىگە بىسيار تاش دۆبەلەپ سالدىلەر. جەڭگى بەدررە ئۆلگەن كافىرلاردە خىلافدۇركىم، بەئزەلەر ئەبۇجەھىل ۋە يەنە بەش يۈز ئەردى دەپدۇرلەر. ئەمما شۇ ھەدالاردا خىلاف يوقدۇركىم ئون تۆرت ئەردىلەر. مۇھاجىرىدىن ئالتە، ئەنسارىدىن سەككىز شەھىد بولدىلەر. ئەمما غەنىمەت ئىشىدە خىلافدۇر. بەئزەلەر ئەيتىپدۇرلەر: ھەر كىمنىڭ ئالغانى ئۆزىگە بولدى؛ بەئزەلەر ئەيتىپدۇرلەر: تەمامى مالى غەنىمەتنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشىغە كەلتۇردىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «تۇتۇپ تۇرۇڭلار، تاكى ھەق تەئالا فەرمان ئىبەرگەي.» بەس، ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكم تەفسىرى بۇدۇر: سەندىن، يا مۇھەممەد، مالى غەنىمەتدىن سۇئال قىلسەلەر، ئەيغىلكىم مالى غەنىمەت خۇدانىڭ، پەيغەمبەرى خۇدانىڭدۇر، قايداغ خاھلاسا قىلۇر، سىزلەر غەنىمەت ئۈچۈن غازات قىلماڭلار.» بەس، بۇيرۇدىلەر: تەمامى مالى غەنىمەتنى يىغدىلەر. ئاڭا ئابدۇللاھ بىننى كەئب ئاتلىغ بىر كىمەرسەنى مۇئەككەل قىلدىلەر ئەرسە، ئاندىن ئەرتەسى زەيد بىننى ھارىسنى مەدىنەگە خۇش خەبەرگە ئىبەردىلەر. مەدىنەگە يەتتى كۆزدىكىم، ئوسمان بىننى ئەففان، مۇئاز جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم جەمئ خەلق بىرلە گۆرستاندادۇرلەر. ئول كۈنى رۇقىيە خاتۇنكىم

رەزىيەللاھۇ ئەنھاكىم ئانھەزرەت رەسۇلۇللاھنىڭ قىزلەرى ۋە ھەزرەتىنىڭ ئوسمانىنىڭ كۆجىلەرى ۋەفات بولدى، ئۇلەرنى دەفن قىلۇر ئەردىلەر. بەس، زەيىد بۇ خەبەرنى يەتكۈردى ئەرسە، كۆڭۈللەرى تەسكىن تاپتى، ھەمە خەلق شاد بولدىلەر.

ئول قاچقان كافىرلاردىن ئەۋۋەل كىمەرسەئىكىم مەككەگە كەلدى، ھۇسسان بىننى جابىر ئەردى. سەفۋان بىننى ئۇمەييە، تالىب بىننى لەھەب، ئەبۇ لەھەب بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب ئۇچۇلەن مەسجىددە ئولتۇرۇر ئەردىلەر. ھۇسسان ئالدىلەرغە يۇگۈردىلەر، ئول ئۆلگەنلەردىن خەبەر بەردى ئەرسە، سەفۋان ئەيدى: «ئەي خەلق، بۇ دۋانە بولۇپدۇر. ئانىڭدىن سوراڭلاركىم سەفۋاندىن خەبەرلىڭ بارمۇ؟» ھۇسسان ئەيدى: «ئەي خەلق، سەفۋان ئالدىمدا ئولتۇرۇپدۇرلەر. ۋەللاھكى، ئاتاسىنى ئۆلتۇردىلەر، بۇرادەرىنىڭ ھەم ئۆلتۇردىلەر.» بەس، ھەمە خەلق بىلدىلەركىم راست ئەيتۇر. كافىرلار فەرياد تۇزدىلەر.

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابەلەرغە ئەيدىلەر: «بۇ ئەسىرلەر ۋە مالى غەنىمەتكى، قايداغ مەسلەھەت كۆرەرسىزلەر؟» ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەسىرلەرنى ئۆلتۇرمەك ۋە ئەمۋاللارىنى كۆيدۇرمەك لازىمدۇر.» ئانھەزرەتكە بۇ سۆز مەقبۇل بولمادى. ھەر قايسىلەرى بىر نەۋئى تەدبىر ئەيدىلەر. ئاخىر، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللا ئەنھۇ ئەيدىلەر: «بۇ ئەسىرلەر بىزگە قاياش قەبىلەدۇرلەر. ھەق تەئالا بىزگە بۇلار ئۆزرە زەفەر بەردى. بەس، بۇلاردىن فىدىيە ئالماق ۋە مالى غەنىمەتنى تەقسىم قىلماق ئەۋلادۇر.» ئانھەزرەتكە بۇ سۆز مەقبۇل بولدى، ئەيدىلەر: «تاكى ھەق تەئالا فەرمان ئىبەرگەي، ئاڭا باقغايمىز.» بەس، ئايەت كەلدىكىم مەزمۇنى بۇدۇر: ھەمە پەيغەمبەرلەر غەنىمەتلەرنى كۆيدۇرۇپ، ئەسىرلەرنى ئۆلتۇرۇپ، يەرگە كۆمەر ئەردىلەر. سىزلەر ئۇلاردىن ئۇمىد تۇتۇپ، دۇنيانى خالايسىزلەر. ئاللاھ تەئالا سەۋابى ئاخىرەتنى ئىرادە قىلۇر. ئەگەر سىزلەرنىڭ شەرىئەتىڭىزلاردا غەنىمەت ھەلال بولماقى تەقدىر ئەتمەگەن بولسە ئەردى، ھەر ئايىنە دۇنيانى خالايىقانىڭلار جەزاسىغە ئەزاب كېلۇر ئەردى.» ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ بۇ ئايەتنى ئوقۇپ ئەيدىلەر: «ئەگەر ئەزاب كەلسە ئۆمەردىن ئۆزگە كىشى خەلاس بولماغاي ئەردى.» ئاندىن كېيىن غەنىمەت ھەلال بولماقىغە

سەربە ئايەت كەلدىكىم: «ھەرنەرسەنى غەنىمەت ئالىپسىزلەر، ھەلال، پاكدۇر، يەڭلار.» بەس، ئەرتەسى، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەرنى ئالىپ، مەدىنەگە يۇردىلەر. بىر مەنزىلگە كېلىپ تۇشتىلەر. ئاندا ئەسىرلەرنى ساناپ كۆردىلەر ئەرسە، ئوقبەبىننى مۇغەيزنى كەلتۇردىلەر. ئول ھەزرەتى رەسۇلۇللاھغە ئوق ئاتقان ئەردى. ئانى ئۆلتۇرمەككە قەسد قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەلىغە ئەيدىلەر: «يا ئەلى، قوپغىل، پەيغەمبەرنىڭ ۋەئدەسىگە ۋەفا قىلغىل.» ئوقبە ئەيدى: «يا مۇھەممەد، مېنى ئۆلتۇرۇرسەن، بالا - بارقامنى نىمە قىلۇرسەن؟» ئەيدىلەر: «سېنى ۋە ئەھلى ئەيالىڭنى دەۋزەخقە تاپشۇرۇمەن.» ھەزرەتى ئەلى ئانى ئۆلتۇردىلەر. ئاندىن ھارىسەنى ئالىپ كەلدى، ئاسىم بىننى سابىتغە بۇيرۇدى، ئۆلتۇردىلەر. ئۆزگە ئەسىرلەرنى باغلاپ مەدىنەگە كەلتۇردىلەر. ئەسىرلەر سەۋدە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئىشىكلەرىدىن ئۆتتى ئەرسە، ھەزرەتى سەۋدە ئەيدىلەر: «ئەي خەلايىق، ئۇرۇغ - تۇغقانىڭلاردەك جەڭدە ئۆلگەي ئەردىڭلەر.» ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ سۆزنى ئىشتىپ، غەزەپ قىلىپ ئەيدىلەر: «ئەي سەۋدە، كافىرلارنى خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرى بىرلە جەڭ قىلماقغە تەرغىب قىلۇرسەنمۇ؟ مەن سېنى تالاق قىلدىم!» بەس، سەۋدە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پۇشەيمان بولۇپ، ئائىشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قاشلارىغە بارىدىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «يا ئائىشە، مەن پىرى مەزلۇمدۇرمەنكىم، ئەرھاجەت ئەمەس. ئەمما ئارزۇم ئولدۇركى، قىيامەت كۈنى ئەزۋاج مۇتەھھىرات قاتارىدا مەھشۇر بولسام، مېنىڭ گۇناھىمنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن تىلەگىل. مەن ئۆز نەۋبەتىمنى ساڭا بەردىم.» بەس، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن دەرخاست قىلدىلەرئەرسە، يەنە نىكاھلەرىغە ئالدىلەر.

بەس، ئەسىرلەرنىڭ ھەركىمنىڭ تۇتقانىنى ئۆزىگە بەردىلەر، تاكى مەككەدىن كىشى كېلىپ، ئۆزىدىن ساتىپ ئالغاي. بەس، مەككە خەلقى بۇ خەبەرنى ئىشتىپ، ساتىپ ئالغالى كېلۇر بولدىلەرئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ئەيدى: «ئىزتىراب قىلماڭلاركىم، ئەسىرلەر بەھاسىنى ئاغىر قىلۇرلەر. مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ بىرى ھەنتەلەنى ئۆلتۇرۇپدۇرلەر. ئۆمەر ئۇلارنىڭ قولىدا ئەسىردۇر.» ئول ئەسىرلەر ئاراسىدا سەھمى ئاتلىغ بىر ئادەم بار ئەردى،

ئانىڭ ئوغلى ئاتاسىغە پايلامايى، ئول بارىپ، ئاتاسىنى ساتىپ ئالدى ئەرسە، ھەمە خەلق بارىپ، ئەسىرلەرىنى ساتىپ ئالىپ كەلدىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «ئەي ئەممە، ھەممە ئەسىرلەردىن سەن تەۋانگىرسەن، ئەرسە بۇرادەرىڭنى ئۇچ كىشىكىم ئۇتەيل، نەۋفەل، ئۇممەر مۇنداڭ ئەسىردۇرلەر، ئۇلارنى ۋە ئۆزۇڭنى سانغىل ۋە ئالغىل.» ئەبباس ئەيدىلەر: «مېنى زۇلۇم بىرلە جەڭگە ئالىپ كەلدىلەر، مەن مۇسۇلمانلىق قىلۇر ئەردىم.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدىلەر: «زاھىرىڭ كۇفردۇر.» ئەبباس ئەيدىلەر: «مېنىڭ يىگىرمە دىنارىم مېنى تۇتقان كىشىدەدۇر، ماڭا ئول فىدىيە بولمادى.» ھەزرەتىسى رەسۇلۇللاھ ئەيدىلەر: «ئول مۇسۇلمانلارنىڭدۇر، ئول فىدىيە بولماس.» ئەبباس ئەيدى: «ئۆزگە نەرسەم يوقتۇركىم ئۆزۇمنى ساتىپ ئالغايمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەگەر قالغان ئەمۋالىڭنى خەبەر قىلسام، ئىمان كەلتۇرۇرمۇسەن؟» ئەبباس ئەيدىلەر: «ئارى.» ھەزرەت پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: ئۆيۈڭدىن چىقاردا، ھەمياناقى دىنارىڭنى ساناپ، ئۇممۇل فەزلىگە بەرمىڭ ۋە ئەيدىڭكىم، ئەگەر بۇ مەسىلە ماڭا بىر ۋاقىئە بولسە فەرزەندلەرىمگە تەقسىم قىلىپ بەرگىل دىدىڭ.» ئەبباس ئەيدىلەر: «گۇۋاھدۇرمەنكىم سەن پەيغەمبەر بەرھەق سەن. ئول ئۆيدە ئۇممۇل فەزلىدىن ئۆزگە كىشى يوق ئەردى.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەممە، جەبرائىل ئەلەيھەس. سىنىڭ ئۇچۇن ئايەت ئالىپ كېلىپدۇركمم، ھەق تەئالا ۋەئدە قىلىپدۇر ئانچە مەندىن چىقىپدۇر، ئاندىن زىيادە قىلۇر، سېنى مەغفىرەت قىلۇر.» بەس، ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىسلامدا بىسيار تەۋانگىر بولدىلەر. ئەيتۇر ئەردىلەر: «ھەق تەئالا ماڭا ئىككى نەرسە ۋەئدە قىلىپدۇر، دۇنيادا دەۋلەت، ئاخىرەتدە مەغفىرەت، بۇ دۇنيانىڭ ۋەئدەسىنى بەردى. شايەد ئاخىرەتدە ھەم ۋەفا قىلغاي.» ۋە يەنە ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھەس. كەلدىلەر، ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەبباسدا تۆرت خىسلەت باردۇر.» ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئەيدىلەر: «يا ئەممە، ئول تۆرت خىسلەت قايسىدۇر، يا ئەممە، ھەق تەئالا ئانى ياد قىلىپدۇر.» ئەيدىلەر: «كۇفردا ھەرگىز بۇتغە تابىنمادىم، يالغان ئەيتمادىم، زىنا قىلمادىم، ھارام يىمەدىم.» يەنە بىر ۋاقىئە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەككەدىن

هىجرەت قىلغانىدا، ئىككى قىزلارىڭىز رۇقىيە، زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھا كۈيۈۋدە قالدىم ئەيدىلەر. ھەر ئىككىسى (كۈيۈلەرى) كافىر ئەردى، بىرى ئوتبە بىننى لەھەب، بىرى ئەبۇلئاس بىننى رەبىئ. قاچانكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھىجرەت قىلدىلەر ئەرسە، كافىرلار ئەيدى: «مۇھەممەدنىڭ قىزلارىنى قويۇڭلار.» بەس، ئوتبە رۇقىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى قويدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئوسمانغە بەردىلەر. ئەبۇلئاس زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە ھەم مەھرىبان ئەردى، جۇدا بولمادى، جەڭگە كېلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم غە ئەسىر بولدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «ئۆزۈڭنى ساتىپ ئالغىل.» ئۇل زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە كىشى ئىبەردىلەر، ئۇلەر ھەم ئەبۇلئاسنى دوست تۇتار ئەردىلەر، ھەزرەتى خەدىچە كۈبرا رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قالغان گەلۈبەندلەرنى ئىبەردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇل گەلۈبەندنى كۆرۈپ، مۇبارەڭ كۆڭۈللەرى ئۆرتەندى ۋە يىغلادىلەر. سەھابىلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بۇ گىرىەنىڭ بائىسى نەدۇر؟» ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «بۇ گەلۈبەند خەدىچە كۈبرانىڭ ئەردى، شۇنى كۆرۈپ كۆڭلۈم ئۆرتەندى.» سەھابىلەر ئەيدىلەر: «ئەبۇلئاسدىن فىدىيە ئالماسمىز.» گەلۈبەندنى قولىغە بەردىلەر، ئەيدىلەر: «ئەي ئەبۇلئاس، مېنىڭ قىزىم ساڭا ھارامدۇر، سەن كافىر، مۇسۇلمان بولساڭ جايىز ئەردى.» ئەبۇلئاس ئەيدى: «مەن مۇسۇلمان بولماسمەنكىم مەككە خەلقىدە قەرزىم بار.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم زەينەبنى ھەرسىنى قوشۇپ، مەككەگە يانداردىلەر: «زەينەبنى زەددىن ئىبەرگىل.» بەس، زەيد زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھانى مەدىنەگە كەلتۈردىلەر ئەرسە، ئاڭا بەردىلەر. بىر يىلدىن كېيىن ئەبۇلئاس مەدىنەگە كەلدى، مۇسۇلمان بولدى ئەرسە، يەنە ئەبۇلئاسغە بەردىلەر. ئانىڭ بىسيار ئەمۋالى غارەت بولۇپ، غەنىمەتكە تۇشكەن ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئۇل ئەمۋالنىڭ خوجىسى مېنىڭدۇر، مەن ئەبۇلئاسغە بېرۇرمەن.» سەھابىلەر قەبۇل قىلدىلەر، ھەمە ئاڭا بەردىلەر. ۋە يەنە ئەيتىپدۇرلەر: تالىب ئاتلىغ بىر شائىرنى كافىرلار جەڭگى بەدرگە ھەمراھ ئالىپ كەلگەن ئەردى، قاچانكىم، جەڭ تەمام بولدى ئەرسە، باقتىلەركىم، تالىب ھىچ يەردە يوقدۇر، ئۆلۈكلەر ئارىسىدا، نە تىرىك قاتارىدا كىم، نە

مەككەگە يانماپدۇر ۋە يەنە مەدىنەگە كەلمەپدۇر؛ ئانىڭ ئۆلۈك - تىرىكىنى بىلەلمەدىلەر.

يەنە بىر ۋاقىئە كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ئۆمەير بىننى ۋەھەب ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى، بىر ئوغلى ئەسىر بولغان ئەردى. بەس، سەفۋان بىننى ئۇمەييە قاشىغە باردى ۋە ئەيدى: «مېنىڭ ئوغلۇم مۇھەممەددە ئەسىردۇر، مېنىڭ ھېچ نەرسەم يوقتۇر ساتىپ ئالغايمەن. بەس، بارىپ مۇھەممەدنى ئۆلتۈرۈرمەن، سەن ئەھلى ئەيالىمنى ئۆھد ئالغايسەن.» سەفۋان ئەيدى: «ئەھلى ئەيالىڭ ئۆھدەسى ماڭادۇر.» بەس، ئۆمەير بىر شەمشەرى زەھرى ھەلاھىل ئالۇدە ھەمايىل قىلىپ، تىۋەسىگە مىنىپ، كارۋان بولدى ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. كېلىپ، ۋاقىئەنى خەبەر بەردىلەر. بەس، ئۆمەير مەدىنەگە كېلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشىلەرىغە كىردى. ئەيدىلەر: «يا ئۆمەير، نە ئىشغە كەلدىڭ؟» ئۆمەير ئەيدى: «ئوغلۇم ئۇچۇن كەلدىم، ھېچ نەرسەم يوقدۇر. ماڭا رەھم قىلىپ ئوغلۇمنى بەرگەيسەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «شەمشەرىڭنى غىلافىدىن ئالغىل.» بەس، شەمشەرنى ئالدى، كۆردىلەركىم، بېنەھايەت تىزدۇر، زەھر ئالۇدەدۇر. ئەيدىلەر: «يا ئۆمەير، كىشى ئەسىر ئۇچۇن كەلسە، مۇنداغ تىز شەمشەر ئالىپ كەلمەگەي.» ئۆمەير ئەيدى: «لەئنەت بۇ شەمشەرىمغەكىم، بەدر كۇنى ھېچ كارغە كەلمەدى.» ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئەيدىلەر: «ئەگەر كەلگەن ئىشىڭنى ئەيتسام گۇناھىڭنى كەچۇرسەم، كۇفردىن يانارسەنمۇ؟» ئەيدى: «ئەيغىل.» ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ ئەيدىلەر: «سەن مەسجىدى مەككە ئىشكىدە، سەفۋانغە مۇنداغ سۆزلەر ئەيتىپ، ئەھلى ئەيالىڭنى ئاڭا تاپشۇرۇپ، مېنى ئۆلتۈرگەلى كەلمەدىڭمۇ؟» ئۆمەير ئەيدى: «گۇۋاھدۇرمەن، سەن خۇدانىڭ بەرھەق پەيغەمبەرىسەن. مەن سەفۋان بىرلە سۆزلەشكەندە ھېچكىم يوق ئەردى.» بەس، مۇسۇلمان بولدى ئەرسە، ئوغلىنى بېرىپ مەككەگە ياندۇردىلەر. ئەيدىلەر: «مەككەدە مۇسۇلمانلار باردۇركىم، قۇرەيشدىن قورقۇپ كېلەلمەسلەر. سەن ئوغلۇڭ بىرلە يولسۇز مەككەدىن مەدىنەگە يەتكۇزگەيسەن.» بەس، ئۆمەير بارىپ، مۇسۇلمانلارنى مەدىنەگە چىقاردى.

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، جەڭگى بەدردىن كېيىن تا جەڭگى ئۇھۇد بولغۇنچە

ئون ئۇچ ئاي ئۆتتى. بۇ ئايلاردا يەتتە مەراتىبە جەڭ ۋاقىتى بولدى. تۆرتىنچى مەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆزلەرى بار ئەردىلەر؛ ئۇچىنچى كىشى ئىبەردىلەر. ئۇلۇغ غازاتلارىكىم ئۆزلەرى باردىلەر. غەزۋەئى كەبرا ئەردى. ۋاقىتىە ئانداغ ئەردىكىم، مەدىنە ئەترافىدا گۇرۇھ - گۇرۇھ جوھۇدلار بار ئەردى، ھەرقايسىنىڭ قورغانلارى ۋە كەنت - باغلارى بارئەردى. ئۇلارنى ئىمانغە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر، قەبۇل قىلماس ئەردىلەر. ئۇلار بىرلە سۇلۇھ قىلىپ ئەردىلەركىم، ھىچ مۇسۇلمانغە ئەداۋەت قىلماغايلەر ۋە ھىچ دۇشمەنگە ياۋەر بولماغايلەر. بەس، جەڭگى بەدرىدىن فەتھ - نۇسرەت بىرلە ياندىلەر ئەرسە، جوھۇدلار غەمگە قالدىلەر. ئەيدىلەر: «قۇرەيشدىن دىلجەمىئ بولۇپ، بىزگە قەسد قىلغايلەر.» ئەرەبلەرھەم غەمگە قالدىلەركىم، قۇرەيش بېتەمام ئەرەبلەردە ئۇلۇغلارى ئەردى. بەس، جوھۇدلار ئەرەبلەر بىرلە بىر بولدىلەر. ئەرەبدىن بىر تايىفە قۇرەيش كافىرلارى كېمەسىنى ئالماقغە قەسد قىلدىلەر. بەس، رەمەزاندىن تۆرت كۇن قالىپ ئەردى. ھەزرەتى رەسۇلۇللاھغە خەبەر كەلدىكىم، ئەرەبدىن بەنى سەلەم ۋە بەنى غەتەفان كۇزەر دىگەن سۇنىڭ لەبىدەكى بادىيەدە يىغىلىپدۇرلەركىم مەدىنە شەبىخۇن كەلتۇرگەيلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم روزە چىقارىپ، ئابدۇللاھ بىننى ئۇم كۇلسۇم ئاتلىغ، ئەنسارىدىن، بىر نابىينا سەھابەنى مەدىنەگە خەلىفە قىلىپ، ئۆزلەرى كۇزەرگە ئاتلاندىلەر. ئەلەمنى ئەلى بىننى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بەردىلەر. مەدىنەدىن كۇزەرگە ئۇچ كۇنلۇك يول ئەردى. بەس، ئاندا باردىلەر، ھىچكىمنى تاپالمادىلەر. ئۇچ كۇن تۇردىلەر، ھىچكىم كەلمەدى. بەس، مال - مۇلكەتلەرنى ئالىپ، قويچى - شۇبانلارنى ئەسىر قىلىپ، شەۋۋال ئايىنىڭ بەشىنچى كۇنى مەدىنەگە كەلدىلە.

ئاندىن، غەزۋەئى قەينىقائ. ۋاقىتىە ئانداغ ئەردىكىم، مەدىنەدە بىر تائىفە جوھۇدلار بار ئەردى. ئۇلار بىرلە ئەھد قىلىشغان ئەردىلەر. بەس، ئول جوھۇدلار قۇرەيشغە مەلامەتلەر قىلدىكىم، قۇرەيش جەڭنى بىلمەسلەر؛ ئەگەر بەدر كۇنى بىز بولساق ئەردى، ئەرەنلىك كۆرسەتۇر ئەردۇك. بەس، بۇ سۆز ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە يەتتى ئەرسە، بىسيار پەرىشان بولدىلەر. ئول ئەھد جەھەتدىن جەڭ قىلالماس ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. ئايەت كەلتۇردىلەركىم، مەزمۇنى بۇدۇر: «ئەگەر بىر قەۋم بىرلە

ئەھۋال جەھەتتىن ئۇلارنىڭ خىيانەتتىدىن قورقماڭلار، ئەھدىنى ئۆز قويۇپ، ئۇلارنى ئاگاھ قىلغىل.» دېدى. بەسيار شاد بولدىلەر. سەھابىلەردىن ئوچ كىشى بىرلە قەينىغاڭ تەرەپتىدىن بارىدىلەر. ئول نەۋئى قورغان ئەردى، ئالىدا بىر بازار بار ئەردى. ئانىڭ سەردارىنى چىرلاتىپ ئەيتىدىلەر: «تەۋراتدا كۆرۈپ بىلۈرسىزلەركىم مەن پەيغەمبەرى بەرھەقدۇرمەن. بەس، ئىمان كەلتۈرۈڭلار، ۋەگەرنە جەڭگە مۇھەييا بولۇڭلار.» ئۇلار ئەيدى: «ئەگەر بىزنى ئازمايىش ئۈچۈن قىلۇر بولساڭ، كۆرەرسەنكىم، جەڭ بىزنىڭ ھۇنەرىمىزدۇر. قۇرەيشلەر جەڭگە ياراماس.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەگە يانىپ كېلىپ، نامە ئىبەردىلەركىم: «مەن ئەھدىنى سىندۇردۇرم، جەڭگە ئاماده بولۇڭلار.» بەس، شەۋۋال ئايىنىڭ ئون بەشىنچى كۈنى، ئەبۇ ئەلبىيانە بىننى مەنزەرنى مەدىنەگە خەلىفە قىلىپ، لەشكەر چىقاردىلەر. ئەلەمنى ھەزرەتى ھەمزەگە بەردىلەر. جوھۇدلار ھەم جەڭگە مۇھەييا بولۇپ، قورغانلەرنى بىكىتىپ تۇردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بارىپ، ئون بەش كۈن مۇھاسىرە قىلدىلەر ئەرسە، پەناھ تىلەدىلەر. ئۇلار بەنى خەزرەج خەلىفەلەرىدىن ئەردىلەر. ئۇلارنىڭ ئۇلۇغى ئابدۇللاھ بىننى ئەبى سەلۇل، مۇنافىق ئەردى. بەس، ئۇلار جانلەرنى تىلەدىلەر، ئۆزگە ئەمۋاللارنى قايداغ خاھلاسالار ئاندىغ قىلغايلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قەبۇل قىلدىلەر ئەرسە، زەئىف ۋە گۇدەكلەردىن بۆلەك يەتتە يۈز كىشى ئەردى. مال - ئەمۋاللارنى تاشلاپ، زەن - فەرزەندلەرنى باشلاپ، شامغە كەتتىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇلارنىڭ قورغانلەرنى ۋەيران قىلىپ، مال - ئەمۋاللارنى تەسەررۇف قىلىپ، تۇرۇپ ئەردىلەر. ئايەت كەلدىكىم: «ھەر نەرسەكىم غەنىمەت ئالۇرسىزلەر، بەشدىن بىرى خۇدانىڭ پەيغەمبەرىنىڭدۇر.» بەس، ئاندىن كېيىن، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم بەشدىن بىرىنى ئۆزلەرنگە ئالدىلەر؛ بىر ھەسسەنى قاياش قەبىلەلەردىن خاھلاغانغە سەدەقە قىلدىلەر؛ بىر ھەسسەنى يېتىم - فۇقەرالارغە بەردىلەر، بىۋە - مۇساپىرلارغە نەفەقە قىلدىلەر. بەس، مەدىنەگە يانىپ كەلدىلەر.

غەزۋەئى سەۋىق. زۇلقەئدەنىڭ ئەۋۋەلىدە، غەزۋەئىسى سەۋىقغە بارىدىلەر. بۇ غەزۋەگە سەبەب ئول ئەردىكىم، قۇرەيشلەر جەڭگى بەدرده

شىكەست تاپتىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ئەيدى: «مەن بەدرده بولسام ئەردى، سىزلەرگە شۇجائەتلىكنى ۋە دىلاۋەرلىكنى ئۆرگەتۇر ئەردىم.» ئۇلار ئەيدىلەر: «ھالا ھەم مۇھەممەد مەدىنەدۇرلەر، بارغىل، ناگەھ كۆرگەلى بارغايمىز.» بەس، ئەبۇ سۇفيان ئاند ئىچتىكم: «تا مەدىنەگە بارىپ، شەبخۇن قىلماغۇنچە تەئام يىمەگەيمەن، ھەمخانەمغە مەيل قىلماغايمەن.» بەس، ئىككى يۈز كىشى بىرلە باردى. مەدىنەنىڭ دەرۋازەسىگە بارالمادى. مەدىنە سەرھەددە بەنى نەزىر دەپ بىر قەبىلە بار ئەردى، بىسيار خەلق ئەردى، ئۇلۇغ قورغانى بار ئەردى؛ سەردارى سەلام ئەردى، ئەبۇ سۇفيانغە دوست ئەردى. ئەبۇ سۇفياننىڭ لەشكەرى ئاندا تۇشتى. ئەللىك كىشىنى بۇيرۇدىكىم مەدىنەگە بارىپ، ھەركىمنى تاپسە ئۆلتۇرگەي. بەس، ئول كافىرلار مەدىنە ئالدىدا، ئەرىز ئاتلىغ كەنتكە باردى. ئاندا ئەنساردىن سەئد بىننى ئۆمەر ئاتلىغ بىر سەھابە بار ئەردى، يەنە بىر كىشى بىرلە زىرائەتگاھلەردە ئىش قىلۇرئەردىلەر، بۇلارنى شەھىد قىلدى. نەچەند كىشىلەرنىڭ ئۆيلەرىگە ئوت قويدى. بۇ خەبەر ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە يەتتى ئەرسە، شول كۈنى ئىككى يۈز كىشى بىرلە ئاتلاندىلەر. ئەبۇ سۇفيان خەبەر تاپىپ، كېچەسى قاچىپ كەتتى. ئۇچ كۈن قوغلادىلەر، تاپالمادىلەر. ئول كافىرلار ھەر قايسى تالقانىنى ئالىپ بارغان ئەردى، تالقانىنى تاشلاپ قاچتى ئەرسە، غەزۋەتۇس - سەۋىق ئاتادىلەر.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يانىپ كېلىپ، تا ماھى سەفەر بولغۇنچە مەدىنەدە بولدىلەر. قاچانكىم، زۇلقەئدە ئايى چىقتى، زۇلھەججە ئاي كىردى ئەرسە، ئەيد قۇربان كۈنى خەلق بىرلە مەدىنەدىن چىقىپ، نەماز ئۆتەدىلەر. خەلقنى قۇربانلىق قىلماقغە بۇيرۇدىلەر. ئۆزلەرى ئىككى قوي قۇربانلىق قىلدىلەر. ئەۋۋەل ئەيد نەمازىنى ئوقۇدىلەر، قۇربانلىق قىلدىلەر. ئاندىن تەمام زۇلھەججەدە مەدىنەدە بولدىلەر. ئول ئايدا، ئەسىرلەردىن فىدىيە ئالماقغە بۇيرۇمادىلەر. ئاندىن سەفەر ئايىنىڭ ئەۋۋەلىدە، غەزۋەئى زازغە باردىلەر.

ۋاقىئە ئول ئەردىكىم، ئەرەبدىن بەنى سەلىم، بەنى ئەنمار دىگەن يەردە يىغىلىپ، مەدىنەگە شەبخۇن كەلتۇرۇرلەر دەپ خەبەر كەلدى ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاڭا ئاتلاندىلەر. ئول بەشك كۈنلۈك ئەردى.

ئول كافىرلار خەبەر ئالىپ قاچتىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر ئاندا باردىلەر ئەرسە، ھىچكىم تاپالمادىلەر. ۋادى بەر دىگەن سۇ لەبىدە ماھى سەفەرنى چىقاردىلەر. ھىچكىم كەلمەدى. رەبىئەل ئەۋۋەل ئايىدا قىزلەرى ئۇم كۇلسۇم رەزىيەللاھۇ ئەنھانى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نىسبەت قىلدىلەر.

دەستان
قىسسەئى كەئىب بىننى ئەشرەف

قاچانكىم، قۇرەيش بەدرىدىن يانىپ، مۇسىبەتىزدە بولدى ئەرسە، كەئىب شائىر ئەردى، مەككەگە كېلىپ، تەئزىيەت يەتكۇزۇپ، بىرلە دۇبارە داماد بولدىلەر؛ مەرسىيە دەپ، نەچەند بىمەزە گويلۇق قىلدى. بۇ سۇز مەدىنەگە يەتتى ئەرسە، بىركۇنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم جەمئ سەھابەلەر بىرلە ئولتۇرۇپ ئەردىلەر، كەئىبدىن نېك سۇز چىقتى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەي خەلق، ئول كافىرلار نە ئىش قىلۇرلەر، نە سۇزلەر ئەيتۇرلەر؟! كىمدۇر ئۇزىنى خۇداغە سالغاي، ئانى دەۋزەخدە ـ قىلەرغە قاتغاي؟» بەس، ئەنساردىن مۇھەممەد بىننى سەلەمە ئاتلىغ بىر كىمەرسە ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەندۇرمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم دۇئا قىلدىلەر. سۇلتان بىننى سەلام ئاتلىغ ئاڭا ھەمراھ ئەردى، كەئىب بىرلە ئەمىلداش ئەردى. بەس، ئەنساردىن يەتتە كىشى نەماز خۇفتەن بىرلە دەرۋازەگە باردىلەر. سۇلتان بارىپ، دەرۋازە قاقتى. كەئىب ئۇگزەدىن ئەيدى: «بۇ ۋەقت نە تىلەرسەن؟» سۇلتان ئەيدى: «مەن، مەدىنە قەھتدۇر، بۇغداي ئىزدەپ كەلدىم.» كەئىب دەرۋەزەنى ئاچتى. سۇلتان ئەيدى: «ھەمراھلارىم خورمالىقدا، كۇندۇزى تەئام ئىزدەپ كەلمەككە ناموس قىلۇر.» كەئىب ئەيدى: «قايدادۇرلەر؟» سۇلتان ئارقاسىدىن بارىپ، كەئىبنى تۇتتى، ھەمراھلارى كېلىپ ئۇلتۇردىلەر. بۇلاردىن ئەۋس بىننى ھەرسىنىڭ باشىغە ياڭلىپ شەمشەر تەگدى. بۇلار كېلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم غە ئەيدىلەر، شاد بولدىلەر، ئۇلارغە دۇئا قىلدىلەر. ئەۋسىنىڭ باشىغە دەمىدە قىلدىلەر، ساقايدى.

ۋاقىئەئى غەزۋە فۇرۇد

غەزەۋەئى فۇرۇدغە بائىس ئول ئەردىكىم، قۇرەيشلەر ھەمىشە سوداگەرلىكدە، تەمامى مەئىشەتلەرى سوداگەرلىكدىن ئەردى. بەس، بەدردىن يانىپ، ھىچ تەرەفكە بارالمادىلەر، دىشۋارلىقغە قالدىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ئەيدى: «تەدبىر ئولكىم، يولسۇز كارۋان ئالىپ بارغايمىز، بىر يولچى ئالغايمىز، بىزنى مۇھەممەدكە ئاگاھ قىلماي، يولسۇز ئالىپ بارغاي.» بەس، بۇ تەدبىر بىرلە كارۋان ئالىپ چىقتى. يولچىلەرنى زاتىل ئەرەقغە يەتكۇردى ئەرسە، يول يۇتۇردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاگاھ بولۇپ، زەيد بىننى ھارىسنى لەشكەر بىرلە ئىبەردىلەر. كارۋان سۇ ياقاسغە تۇشكەن ئەردىلەر. سۇبھى ۋەقتىدە كېلىپ تەگدىلەر. ئەبۇ سۇفيان بىننى ئۇمەييە بىر زەمان توختاپ جەڭ قىلدى. ئاخىر كارۋاننى تاشلاپ قاچتى. زەيد كارۋاننى ئالىپ يولچى بىرلە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نىڭ ئالدىلەرغە كەلتۇردىلەر ئەرسە، تەقسىم قىلدىلەر. ئول يولچى مۇسۇلمان بولدى. ئەبۇ سۇفيان، سەفۋان قاچىپ مەككەگە كەلدى. مەككە خەلقى ھەيران بولدىلەر. ھەمە ناله - زارى قىلدىلەر. تەمامى ئەرەب قەبىلەلەرغە كىشى ئىبەردىلەركىم، بىز «مۇھەممەد بىرلە جەڭ قىلۇرمىز.» دەپ. ھەر تەرەفدىن سىلاھ - ياراغ يىغدىلەر.

دەستان
سەلام بىننى ئەسسفنى ئۆلتۇرگەن
قىسسەسى

ۋاقىئە ئول ئەردىكىم، سەلام كەئىب بىننى ئەشرەف بىرلە دوست ئەردى، خەيبەر جوھۇدلارىنىڭ ئۇلۇغى ئەردى؛ ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە نالايىق سۆزلەرنى ئەيتۇر ئەردى. مەدىنە خەلقى ئىككى گۇرۇھ ئەردى، بىرى ئەۋس، يەنە بىرى خەزرەج. بىرى ھەزرەتى پەيغەمبەرغە بىر خىزمەت قىلسە، يەنە بىرى ھەم رەشك قىلىپ، بىر خىزمەت قىلماقنى لازىم تۇتار ئەردىلەر. بەس، ئەۋسدىن يەتتە كىشى بارىب، كەئىب بىننى ئەشرەفنى ئۆلتۇردى ئەرسە، خەزرەج ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، بىز ھەم خەيبەرغە

بارىپ، سەلام بىننى ئەسىفنى ئۆلتۇرگەيمىز، تاكى خـــــزمەتدە بەرابەر بولغايمىز.» بەس، سەككىز كىشى بىئىت قىلدىلەر. ئوتبە بىننى ئابدۇللاھ، ئابدۇللاھ بىننى ئۇۋەيس، يەنە ئالتە كىشى خەيبەرغە باردىلەر. خەيبەرنىڭ قورغانى بىسيار مەھكەم ئەردى. بىرى بىرىنىڭ ئىچىدە تۆمۈردىن يەتتە دەرۋازەسى بار ئەردى، ھەر دەرۋازەسغە قۇلفى سالىپ، ئاچقۇنى يانىدا ئاسىپ قويار ئەردى. ئابدۇللاھ بىننى ئۇۋەيس خەيبەرگە تۈن بارىپ، رەسم - ئايىنەنى كۆرۈپ بىلگەن ئەردى. بەس، ئافتاب ئولتۇرغان ۋەقتدە يېتىپ باردىلەر ئەرسە، ئابدۇللاھ بىننى ئۇۋەيس ھەمراھلارنى پىنھان قىلـــــپ، خەلق ئويۇقلاغان ۋەقتدە دەرۋازەگە باردى. ئاچقۇسىنى تاپىپ، دەرۋازەلەرنـــــى ئاچىپ، ھەمراھلارنى قىچقىرىپ، قورغانغە كىردىلەر. سەلام ئۆيىدە ياتار ئەردى، ئانى ئۆلتۇردىلەر. ۋە يەنە يانىپ چىقتىلەر ئەرسە، ئابدۇللاھ يىقىلىپ ئاياغى سىندى. ئانى يۇدۇپ، قورغاندىن چىقتىلەر. سەلامنىڭ ئۆلگەنىدىن ئاگاھ بولۇپ، فەرياد قىلدى، خەلايىق يىغىلدىلەر. كۆردىلەركىم ھىچ كىشى يوقتۇر. دەرۋازەلەر ئوچۇقدۇر. ئەيدىلەركم «يا، مۇھەممەد شەبـــخۇن قىلىپدۇر.» بەس، دەرۋازەلەرنى ئاچتىلەر، بۇلار مەدىنەگە كەلدىلەر.

فەسلى دەستان
ۋاقىئەتى غەزۋە رەجەئە

ۋاقىئەئى ھىجرەتدىن ئۇچۇنچى يىلى ماھى شەئبان ئەردى، بۇ ئايدا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنـــــڭ قىزلەرى ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى نىكاھلەرغە ئالدىلەر.

ئەلقىسسە ۋاقىئەئى غەزۋە رەجەئە.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مەككە - مەدىنەنىڭ ئاراسىدا ئىككى قەبىلە بار ئەردى، بىرىنى ئەسەلە، يەنە بىرىنى قارە ئاتار ئەردىلەر. ئەبۇ سۇفيان ئۇلارغە دوست ئەردى. بەس، ئۇلارغە ئەيدى: «ئەگەر مەدىنە خەلقىدىن تاپساڭلار ئۆلتۇرۇڭلار، يا مەككەگە ئىبەرىڭلار.» بەس، ئول قەبىلەدىن ئىككى كىشى ھەزرەتـــى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشلەرغە كەلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: « يا

رەسۇلۇللاھ، بىزنىڭ قەبىلىمىزدىن بىسيار خەلق مۇسۇلمان بولدى. نەچەند كىشى ئىبەرسۇنلەر تاكم ئۇلارغە ئىلمى شەرئىتنى تەئلىم قىلغايلەر.» بەس، ئالتە كىشىنى ئىلغاپ، بۇ ئىككىسىغە قاتىپ ئىبەردىلەر. بۇلار مەڭتەد، ھەبىب، ئاسىم بىننى سابىت، خالىد بىننى بەكىر، زەيد بىننى ئەلى مۇرتەزا، ئابدۇللاھ بىننى تارىق. بەس، بۇلار ئول قەبىلەغە يەتتىلەر. دەرھەجەيگە ئاتلىغ بىرىيەرگە تۇشتىلەر. بەنى ھەندىلدىن جەمئ خەلايىق كېلىپ بۇلارنى تۇتتىلەر ۋە ئەيدىلەر: «سىزلەرنى مەككەگە ئالىسىپ بارىپ ساتالىسمۇ يا مۇندا ئۆلتۇرەلىمۇ؟» بەس، زەيد ۋە ئابدۇللاھ بىننى تارىق چىقىپ ساتىلماقنى ئىختىيار قىلدىلەر. ئۇزگەلەرنى شەھىد قىلدى. ئۇلارنى مەككەگە ئالىپ بارىدىلەر. جەھ بىننى ۋەھەب ئاتلىغ كافىر ئاناسى جەڭگى بەدرده ئۆلگەن ئەردى، ھەبىبنى ئاتاسى قىساسىغە ئۆلتۇردى. ئىككىلەرنى مەككەدىن ئالىپ چىقىپ، بىر گۇشەگە تاشلاىدىلەر. ھەبىبنىڭ تەنىنى دارغە ئاستىلەر. مەككەدە سەراقە ئاتلىغ بىر كافىر بار ئەردى، ئوغلىنى جەڭگى بەدرده ئاسىسىم ئۆلتۇرگەن ئەردى. سەراقە ئاسمىنىڭ باشى كاسەسىدە سۇ ئىچمەسەم دەپ: ئاند ئىچىپ ئەردى.. بەس، ئاسمنى ئۆلتۇردى ئەرسە، ھەندىلگە كىشى ئىبەردىكىم، ئاسمنىڭ باشىنى ئىبەرسەڭلار، بىسيار مال - ئەمۋال ئىبەرەي. بەس، ئول ئادەم بەنى ھەندىلگە يەتتىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا سەل ئىبەردى، تاكى ئاسمنىڭ باشى ئاقىپ كەتتى.

بەس، بۇ خەبەر ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە يەتتى ئەرسە، بىسيار پەرىشان بولدىلەر. بىلدىلەركىم، بۇ ئىشلار ئەبۇ سۇفيانىدىندۇر. بەس، ئۆمەر بىننى ئۇمەييەنى چىرلادىلەر. ئول مەردۇ پۇر قۇۋۋەت ئەردى. ئەيدىلەر: «ئەي ئۆمەر، ئۆزۈڭنى خۇدا رىزاسى ئۈچۈن فىدا قىلۇر بولساڭ، بارىپ ئەبۇ سۇفيانتى ئۆلتۇرگىل.» ئۆمەر يەنە بىركىشى بىرلە مەككەگە كەلدى. ھەبىب دارىدا ئەردى، ئالىپ دەفن قىلغالى تۇردى ئەرسە، ناپەيدا بولدى. ئاندىن، فىكر قىلدىكىم، نە تەدبىر بىرلە ئەبۇ سۇفيانىنىڭ جانىنى مالىك دەۋزەخقە تاپشۇرغايمەن. ھەۋا قىزىق ئەردى. ھەمە قۇرەيش ئۆلۈغلارى سارايى قائىدەدە سۇ سېپىپ، ئولتۇرۇر ئەردى. ئۆمەرى ئەيدى: «سەبر قىلايى، تاكى ئەبۇ سۇفيان سارايغە بارغاي. ئەۋۋەل ھەج تەۋاف قىلايى» دەپ، كەئبەغە باردى. تەۋافغە مەشغۇل بولغاي ئەرسە، خەلق تانۇپ، تۇنقالى قەسد قىلدىلەر. ئۆمەر

هەمراهی بىرلە قاچىپ، تاغقە چىقتى، بىر كىچە - كۈندۈز ياشۇندى. ئاندىن، مەدىنەگە ياندى ئەرسە، يولدا مەككەنىڭ سەردارلارىدىن نەچەنە كىشىنى ئۇچرادى. ئۇلارنىڭ بىرىنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆزگەسىنى مەدىنەگە كەلتۈردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: بۇ ھەم رەجەئ ھىجرەتدىن تۆرتىنچى يىلى ماھى سەفەردە ئەردى.

فەسلى دەستان
غەزۋەئىي ئۇھۇد

ۋاقىئەئى غەزۋە كەلتۈرۈپدۈرلەركىم، قاچانكىم ئۇھۇد غازاتىغە باردىلەر ئەرسە، ئابدۈللاھ بىننى ئۈبەيكى مۇنافىقلار سەردارى ئەردى، ھەمراھ ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نىڭ پىيادە لەشكەرى بىرلە ئىككى ئاتلىغ بار ئەردى، بىرى ھەزرەتى پەيغەمبەرنىڭ، يەنە بىرى بىننى جەرەس دەپ بىر ئادەمنىڭ ئەردى. يېرىم فەرسەڭ يول باردىلەر. ئابدۈللاھ بىننى ئۈبەيي يانىپ تۇردى، ئەيدىلەر: «بۇ خەلق سۆزگە كىرمەسلەر، پىر خەلقنىڭ سۆزىنى ئالماسلەر، كىچىك بالالارنىڭ سۆزىنى تۇتارلەر. بىزنى ئۆلتۈرگەلى تۇتۇپ بېرۈرلەر. مەن يانىپ بارۇرمەن» دەپ، ئۇچ يۈز كىشى ياندىلەر. يەتتە يۈز كىشى ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم رىكابلەردە باردىلەر. دۈشمەنلەرنىڭ لەشكەرى بىسيار ۋە سۇۋارە؛ لەشكەرى ئىسلام ئاز ۋە پىيادە ئەردىلەر. ئانىڭزرەت ئەيتۇر ئەردىلەر: «ھەق تەئالانىڭ نۇسرەتى بىزنىڭ بىرلەدۇر.»

بەس، ئۇھۇدغە يانىپ، سەف تۈزۈپ جەڭ قىلدىلەر ئەرسە، دۈشمەنلەرگە شىكەست بەردىلەر. قۇرەيشنىڭ خاتۇنلارى ھەم كەلگەن ئەردى، ھەمە تاغقە قاچتىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ رىۋايەت قىلىپدۈرلەركىم، ئول كۈن ئەبۇ سۇفياننىڭ كۆجى ھىندىنى كۆردۈم، ئاياغىدا كۈموش خەلخالى بار ئەردى؛ ئۇ تاغقە قاچىپ چىقىپ ئەردى. مۇسۇلمانلار يېتىپ شەمشەر ھەۋالە قىلدى ئەرسە، خەلخالىنى تاشلاپ قاچتى. مۇسۇلمانلار غەنىمەت ئالدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يىگىرمە كىشى بىرلە بىر سەردارنى تاغ

ئاراسىدا قويۇپ ئەردىلەر، تاكىم دۇشمەنلەرنىڭ يولىدۇر ساقلاغايلەر؛ بۇلار كۆردىلەركىم، مۇسۇلمانلار غەنىمەت ئالۇرلەر، بۇلار ھەم غەنىمەتكە يۇگۇردىلەر. تاكىم مۇسۇلمانلارنىڭ سەردارلارى ئەيدىلەر: «بارماڭلار، ئانھەزرەتنىڭ فەرماندىن چىقماڭلار.» بەئزەلەر باردىلەر، بەئزەلەر تۇردىلەر. بەس، خالىد بىننى ۋەلىد ئىككى يۈز كىشى بىرلە قاچىپ، تاغ ئارقاسىغە ئۆتتى ئەرسە، خالى كۆرۈپ، ئول مۇسۇلمانلارنى شەھىد قىلدى. لەشكەرى ئىسلام ئارقاسىدىن چىقىپ جەڭگە تۇردىلەر. كافىرلار ئەلەمى كۆتەرىلدى ئەرسە، مۇسۇلمانلار قورقۇپ قاچغالى تۇردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم توختاپ تۇرۇپ، خەلقنى قىچقىرىپ تۇردىلەر. سەھابەلەردىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يارالىغ بولدىلەر. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جەمئ ئەنسارىلەر بىرلە قاچتىلەر. ھەزرەتى ئەلى بىننى ئەبۇ تالىب سەفدە توختاپ، كافىرلارغە شەمشەر ئۇرار ئەردىلەر. بەس، بىر كافىر شەمشەر سالدى ئەرسە، شەمشەرلەرى سىندى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئىكى قاشلەرىغە كەلدىلەر. ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، شەمشەرىم سىندى.» بەس، زۇلفىقارنى بەردىلەر. ھەزرەتى ئەلى يەنە جەڭگە تۇردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆردىلەركىم، ھەزرەتى ئەلى بىر زەمان ئارام - قەرار ئالماي، جەڭ قىلۇرلەر. ئول كۇن ئەيدىلەر، شېئىر:

لافتاالاعلى لاسيف الا زوالفقار،
هربلايى بيش ايد اين بخوان هفتادبار.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆردىلەركىم، قاشلەردە ئوندىن زىيادە كىشى قالماپدۇر. بەس، ئەيدىلەركىم: «بۇ شەمشەرنى مەندىن ئالغاي، كافىرلارنى دەمار ئەز روزگار چىقارغايلەر.» بەس، ئەنساردىن سىماك بىننى خەرەشە ئاتلىغ بىر كىمەرسە ئەيدى: «مەن بارغايمەن، يا رەسۇلۇللاھ!» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «بۇ ئاندىغ شەمشەردۇركىم، ھىچ مۇئمىننى ئۆلتۇرمەس، ھىچ كافىر بۇ شەمشەرى بار كىشىگە شىكەست قىلالماس.» سىماك شەمشەرنى ئالىپ تاۋۇسى مەستەك خىرام قىلدى ئەرسە، ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «ھەق

تەئالا ھەبە ھالدا كىبرىنى دوست تۇتماس، مەگەر جەڭدەدۇر.» بەس، كافىرلار ئەبۇ سۇفيانىنىڭ ئارقەسىدىن كىشى ئىبەردىكىم، خالىد بىنى ۋەلىد مۇسۇلمانلارغە شىكەست بەردى. بەس، ھىند جەمئى كافىر خاتۇنلار بىرلە ئاغقە چىقىپ ئەردى. تاغدىن تۇشۇپ، داف چالىپ، غەزەل ۋە شېئىرلار ئوقۇپ، كافىرلارنى جەڭگە قىزىقتۇرۇپ ئەردى. ئەيتىپدۇرلەر: ھىندىنىڭ بىسيار زىۋەر - ئارايىشى بار ئەردى؛ ۋەھشى ئاتلىغ قۇلىغە ئەيدى: «مەن بۇ ئارايىشىمنى ساڭا بېرەي. بەس، ياكى ئەبباسنى، يا ھەمزەنى، يا مۇھەممەدنى ئۆلتۈرۈپ، كۆڭلۈمنى خوش قىل.» ۋەھشى مەيدانغە كەلدى. ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئول كافىرنى ئۆلتۈرۈپ ياندىلەر ئەرسە، ۋەھشى ئارقەلەردىن كېلىپ، خەنجەر سالدى، جەراھەتناك بولدى، ھەمزەتى ھەمزە يانىپ قەسد قىلدىلەر ئەرسە، قاچتى، قوغلاپ تاپالمادىلەر؛ ئاخىر ئول جەراھەت زەخمىدىن يىقىلدىلەر. بەس، ۋەھشى يانغە كېلىپ بىر زەرب بىرلە شەھىد قىلدىلەر. بارىپ ھىندىغە ئەيدى: «مەن ۋەئدەگە ۋەفا قىلدىم، سەن ھەم ۋەئدەگە ۋەفا قىل.» بەس، ھىند ئارايىشىنى بەردى، بارىپ ھەزرەتى ھەمزەنىڭ مۇبارەك قورساقلەرىنى يارىپ يۇرەكىنى ئېلىپ چاينىپ تاشلادى. بۇ ۋەجھىدىن ھىندنى «اكلتە الا كياد» ئاتادىلەر. سەئد بىنى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇرادەرى (ئوتبە) بىر تاش ئاتتى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇبارەك لەب دەندالەرىغە تەگدى، قان رەۋان بولدى، يەنە بىر تاش ئاتتى، مۇبارەك لەب دەندانلەرىغە تەگدى، قان رەۋان بولدى، يەنە بىر تاش ئاتتى، مۇبارەك پىشانە نۇرئەفشانلەرىغە تەگدى. ئانھەزرەت قانغە مەشغۇل بولدىلەر، ئابدۇللاھ بىنى قەمىئە ئارقەلەردىن كېلىپ، شەمشەر سالدى، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ كېچىملىك ئەردىلەر، كارگەر بولمادى، ئەمما ئاتادىن يىقىلدىلەر. ئاتلەرىنى ئول كافىر جەھەننەمى ئالىپ، مەيدانغا بارىپ قىچقىردىكىم: «مەن مۇھەممەدنى ئۆلتۈردۇم، ئاتلەرىنى كەلتۈردۇم!» بۇ خەبەردىن مۇسۇلمانلارغە بىسيار شىكەست بولدى. ھەزرەتى ئەلى مەيداندا بىخەبەر جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. ھەرەنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم چەپ يانلەرىغە يىقىلىپ ئەردىلەر، زىرىھلەرىنىڭ ئاغىرلىقىدىن قوپالمادىلەر. سەھابەلەر قاچىپ، مەدىنەگە بارىپ، سەئد بىنى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «بۇرادەرىڭ (ئوتبە بىننى ۋەققاس) ھەزرەتى مۇھەممەد مۇستەفا

سەل-ئەل-لەمنى شەھەد قىلىپدۇر. » بەس، سەئد بۇرادەرىنى ئىزدەپ مەيدانغە كەلدى. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنى كۆردىكەم ئولتۇرۇرلەر، مۇبارەك يۈزلەرى خۇن ئالۇدە ئەردى. بەس، سەئد تانۇمادىلەر ئەرسە، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاۋاز قىلدىلەركىم «يا سەئد!»، ئەرسە، ئانھەزرەتنىڭ ئاۋازلەرىنى ئىشتىپ قاشلەرغە يۈگۈردىلەر. كۆردىلەركىم نەنھا ئولتۇرۇپدۇرلەر. ئىككى كافىر ياۋۇقراق تۇرۇپدۇر، بىرى قەتادە، بىرى سۇھەيل بىننى جەنەف ئەردى، ئوق ئاتار ئەردى. بەس، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «يا سەئد، بۇ خەلقدىن نە ئۇمىد تۇتارسەنكىم، خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىنى بۇ ھالدا تەنھا قويۇپ، يۈز ئۆيرۇپ قاچارلەر. » بۇ سۆزدە ئەردىلەر، سەئدنىڭ كۆزىگە ئوق تەگدى، كۆزلەرى چىقتى ئەرسە، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆزلەرىنى ئالىپ ئورنىدا قويدىلەر، تازە بولدى. سەئد ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن بۇرادەرىمنى تاپىپ ئۆلتۇرەي! » ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «يا سەئد، مەندىن جۇدا بولماغىل، مۇبادا بىر ۋاقىئ بولسە قاشىمدا تۇرغىل. » تىرەندىز ئەردىلەر، ئوقيالەرى ھەمراھ ئەردى. بەس، قۇرامساقلەرىنى تۆكتى. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئوق ئالىپ، سەئدگە بېرۇر ئەردىلەر ۋە ئولتۇرۇر ئەردىلەر: «يا سەئد، كافىرلارنى ئاتغىل! » بەس، ھەر ئوقدا بىر كافىرنى يىقىتۇر ئەردىلەر. ئەبۇ سۇفيان كېلىپ، شەھىدلەرنىڭ قۇلاق - بۇرنىنى كەسەر ئەردى. ئۇبەي بىننى ھەلەف ئول سەگى بىئەدەب ھەركۇنى ئەيتۇر ئەردى: «بىر تىۋە تاپلاپدۇرمەن، تاكى ئائىلىڭ بىرلە مۇھەممەدنى ئۆلتۇرۇرمەن. » بەس، ئول كۇنى بىر ئاتغە مىنىپ كەلدى ۋە ئەيدى: «يا مۇھەممەد، بۇكۇن سېنى بەنددىن كىم قۇتقازۇر؟» ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا مەلئۇن! مېنى ھەق تەئالا ساقلار، مەن سېنى ئۆلتۇرۇرمەن. » بەس، سەئد ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئانغالىسى قەسد قىلدىلەر. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «قويغىل، تاكى ياۋۇقراق كەلسۇن. » بەس، ئۇبەي ئات يۈگۈرتۇپ، نەيزە تەگلەپ كەلدى ئەرسە، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر نەيزە ياغاچى بىرلە كۆزىگە ئۇردىلەر. ئول سەگى جەھەننەمى يانىپ، لەشكەر ئاراسىدا فەرياد قىلدىكىم: «مەن مۇھەممەدنى ئۆز قولۇم بىرلە ئۆلتۇردۇم. » خەلق ئەيتۇر ئەردىلەر:

«يالغان ئەپتۇرسەن!» ئول مۇنداغ قىچقىرىپ يۇگۈرۈپ، يىقىلىپ ئۆلدىلەر.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قىچقۇرۇر ئەردىلەر: «ئەي خەلق! مۇندا كېلىڭلار، مەن خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرى تىرىكدۇرمەن!» ھېچكىم كەلمەسلەر. مۇسۇلمانلار مەدىنەگە بارىپ، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنى شەھىد قىلدى، دەر ئەردىلەر. ئەنەس بىننى نەزىر مەدىنەدىن كېلۇر ئەردى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق، ئۆمەر بىننى خەتتاب، تەلھە زۇبەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مانى كۆردىلەركىم، بىر تاشنىڭ ئارقاسىدا ئولتۇرۇر ئەردىلەر. «مۇندا نېچۈكدىن ئولتۇردۇڭلار؟» ئەيدىلەركىم: «رەسۇل ئەكرەمنى شەھىد قىلدىلەر.» ئەنەس ئەيدى: «ئەمدى بىزگە تىرىكلىك دەركار ئەمەسدۇر، بارى ئۇلەر دىنلەرىدە ئۆلگەيمىز!» بەس، مۇنداغ مەيدانغە كەلدى كۆردىكىم، ھەزرەتى ئەلى جەڭ قىلۇرلەر. ئەيدى: «يا ئەلى، ئانھەزرەتنى شەھىد قىلمىپدۇرلەر.» ئۇلەر ئەيدى: «يا ئەنەس، بىزگە ئەمدى جان كېرەك ئەمەسدۇر.» بەس، ئەنەس جەڭ قىلىپ شەھىد بولدىلەر. بەس، ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تەكبىر ئەيتىپ قىچقىردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئىشتىپ، ئۇلەرنىڭ قاشىغە كەلدىلەر. مۇبارەك رۇخسارەلەرى خۇن ئالۇدە ئەردى. ئەبباس دەرمەھەل تانۇمادىلەر، كېيىن تانۇپ، يىغلاپ يۇز - كۆزلەرىنى بوسە قىلىپ، ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ھەزرەتىڭنى خەلق شەھىد بولدىلەر دەپ، گۇمان قىلۇرلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەممە، مۇنادى قىلكىم، خەلق خەبەر ئالىپ يىغلىسۇنلەر، ماڭا تەبرەمەككە مەجال يوقدۇر.» بەس، ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر دۆبەگە چىقىپ، ندا قىلدىلەركىم: «ئەي خەلق! مۇندا كېلىڭلاركىم، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ھەياتدۇرلەر!» بەس، خەلايىق ھەزرەتى ئەبباسنىڭ ئاۋازلەرىنى ئىشتىپ، بىردىن ئىككىدىن، ھەرتاش، ھەردۆبە كەينىدىن يىغلىپ كەلدىلەر. ھەزرەتى ئەلى ھەم كېلىپ، ھەزرەتى رەسۇلۇللاھنى بۇ ھالدا كۆرۈپ، بىرجام سۇ كەلتۇرۇپ، مۇبارەك رۇخسارلەرىنى يۇدىلەر. ئاندىن ئەلەمنى كۆتەرىپ قىچقىردىلەركىم: «ئەي مۇسۇلمانلار! كېلىڭلار، ھەزرەتى رەسۇلى خۇدا زىندەدۇرلەر!» بەس، ئەبۇ سۇفيان بۇ ئاۋازنى ئىشتىپ، تاغ باشغە چىقتى، ئەلەمنى كۆردى، سەھابەلەرنى كۆردىكىم تۇرۇپدۇرلەر. بەس،

قىچقىردىلەركىم: «ھۇبەلنىڭ ئۇلۇغلۇقىكىم ئول كۈنى ئوغلۇم ھۇزلە ئۆلدى ئەرسە، بۇكۈن ھۇزلە بىننى راھىب ئۆلدى. بەدر كۈنى سىزلەرنىڭ، ئوھۇد كۈنى بىزلەرنىڭ.» ھۇبەل دىگەن كافىرلارنىڭ ئۇلۇغ بۇتى ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قوپۇپ تۇردىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان قىچقىردىكىم: «بىركۈن سىزلەرگە، بىركۈنى بىزلەرگە!» ئانھەزرەت ئۆمەر بىننى خەتتابغە ئەيدىلەر: «ئەيغىلكىم، ئەي مەلئۇن! ئولكى سىزلەردىن ئۆلدى قەئرى جەھەننەمدە، ئولكى بىزلەردىن ئۆلدى شەھىد بولدىلەر، بەھىشت ئىچرە نازنەئىمدە.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر جەمىئ سەھابەلەر بىلە تاغ تەرەفىگە يۈردىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان قاچىپ كەتتى. ھەزرەتى سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئوسمانىنى يوقلادىلەر ئەرسە، خەبەر ئالدىلەركىم، ئىككى كىشى بىرلە تاغ ئارقاسىغە ئۆتۈپدۇرلەر. ئۇلار ئۇچ كۈندىن كېيىن كەلدىلەر.

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، بۇ لەشكەرى ئىسلام شىكەست تاپقانى مەدىنەگە يەتتىلەر ئەرسە، خاتۇنلار بىرلە فاتىمە زوھرا شەھەردىن چىقتىلەر، نالە - زارى قىلىپ بارۇر ئەردىلەر. بەنى دىبانىدىن بىر مەزلۇم ئەيدى: «ئەي سەييىدۇننىسا، دوختەرى رەسۇلى خۇدا، ھەزرەتىڭ مۇندا تۇرغىل، مەن بارىپ سەييىد ئەنبىيا ۋە ئەلى مۇرتەزا خەبەلەرىنى كەلتۈرەي، تاكى مۇنداغ بارماقىڭ ئۇلارغە خۇش كەلمەگەي.» ئول مەزلۇمنىڭ ئاتاسى، بۇرادەرى ۋە ئوغلى جەڭگە بارغان ئەردى. بەس، ئول مەزلۇم مەيدانغە كەلدى ئەرسە، كۆردىكىم، ئاتاسى قانغە بۇلغانىپ ياتىپدۇر، يۈزىنى تۇتتى، ئەيدى: «ھەزرەتى رەسۇلۇللاھ، جەمالىلەرىنى كۆرمەي، ئاتامنىڭ يۈزىنى كۆرمەك ماڭا ھەرامدۇر.» بەس، ئۆتتى ئوغلىنى كۆردى، ئول ھەم بۇ ھالدا ياتىپدۇر؛ ئاڭا ھەم باقمادى. ئاندىن ئۆتۈپ بۇرادەرىنى كۆردى، ئانى ھەم شۇ ھالدا كۆردى؛ ئاڭا ھەم ئەسلا ئىلتىفات قىلمادى. تاكى ھەزرەتى سەل-ئەل-لەمنىڭ تۇرغان يەرلەرىگە باردى، كۆردىكىم ئەترافلەردە سەھابەلەر سەف - سەف تۇرۇپدۇرلەر. بەس، يانىپ مەدىنەگە كەلدى، فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە خۇش خەبەر ئەيدى. ئاندىن رۇخسەت ئالىپ، شەھىدلەر قاشىغە باردىلەر. ئۇلارنى مەدىنەگە ئالىپ كېلىپ دەفن قىلدىلەر.

دەستان ئىشتىمەك، ئەلقىسسە، ئەبۇ سۇفيان نابىكار كافىران فۇججار تېخى مەيداندا ئەردى. ئافتاب تەئزىيەت پەردەسىنى يۈزىگە تارتىپ، مۇسىبەت

كۆلىمىسىغە كىردى. ھەق تەئالا كافىرلارنىڭ كۆڭلىگە ھەراس ۋە ھەيبەت سالىدىغان سالدى ئەرسە، ئول كېچە كافىرلار قاچىپ كەتتى. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەرتەسى شەھىدلەرنى يۈمەي دەفن قىلغالى بۇيرۇدىلەر. بەس، ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باشلىغ شەھىدلەرنى ئاندا دەفن قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەگەر ھەمزەنىڭ ھەمشىرەسى زەينەب خاتىرىنى ساقلاماسام، شەمزەنى دەفن قىلماس ئەردىم. تاكى قۇشلار، دەررەندىلەر يىگەي ئەردى؛ ھەق تەئالا قىيامەت كۈنى ئۇلەرنىڭ قورساقلەردىن تىرگۈزگەي ئەردى.» قاچانكىم، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەگە كەلدىلەر، ئابدۇللاھ ئۇبەينى خەلايىقغە ئەيدىلەر ۋە ئەيدى: «ئەگەر سىزلەر مېنىڭ سۆزۈمگە كىرسەڭلار مۇنچە خەلايىق ئۆلمەگەي ئەردى.» بەس، ھەق تەئالا ئايەت ئىنبەردىكىم مەزمۇنى بۇدۇر: «ئۇلارغە ئەيغىل، يا مۇھەممەد، مۇنداغ ئۆلۈمنى ئۆزۈڭلەردىن ياندۇرغايسىزلەر، كىشى ئۆلۈمدىن قاچىپ قۇتۇلماس.» ئول كۈن مەدىنەدە ھەمزەنىڭ ھەمشىرەزادەلەرى ھۇمەيىيە بىنتە جەھىش خەلقغە ئۇچرادى ئەرسە، ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ شەھادەتلەرىنى خەبەر قىلدىلەر. ئاندىن بۇرادەرى ئۆلگەنىنى ئەيدىلەر. ئاندىن كۆيۈسى مۇسئەب بىننى ئۇمەيرەنىڭ شەھىد بولغانىنى زىكر قىلدىلەر ئەرسە، فەرياد - فىغان تۇزدىلەر. بەس، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەئلۇم بولدىكىم، خاتۇنلارغە ئەرىدىن مەھرىبانراق نەرسە يوقدۇر.»

ئاندىن كېيىن، خەبەر كەلدىكىم، قۇرەيش كافىرلارى يولدا جەمئى بولدىلەر، ئەيتۇرلەركىم: «مەدىنەگە بارىپ تاراج قىلۇرمىز دەيدۇر.» ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە بىسيار قاتتىغ كۆرۈندى، ئىشتىلدى. ئەيدىلەر: «مەسلەھەت ئولدۇركىم، بىز دۇشمەنلەرنىڭ ئارقاسىدىن بارغايمىز.» بەئزى سەھابەلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، مۇنداغ جەراھەت بىرلە نېچۈك بارغايمىز.» ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «بىزدىن بارماق لازىمدۇركىم، دۇشمەنلەر زەئىف بولۇپدۇر دىمەگەيلەر.» بەس، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم شەۋۋال ئايىنىڭ ئون بەشى، شەنبە كۈنى، مەدىنەگە يانىپ ئەردىلەر، دۇشەنبە كۈنى يەنە ئاتلاندىلەر. ئول سەھابەلەركىم، تەبئىيەت قىلدىلەر. ئۇلارغە ھەق تەئالا ئايەت ئىنبەردىكىم مەزمۇنى بۇدۇر:

«ئۇلارکىم خۇدا ۋە رەسۇلى خۇدانىڭ سۆزىنى با ۋۇجۇدى جەراھەت - زەخم بىرلە ئىجابەت قىلدى، ئۇلار نىكۇكارلاردۇركىم، ئۇلارغە ئەجرى ئەزىمدۇر.»

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەككىز مىيل يول باردىلەر، ئەبۇ سۇفيان خەبەر تاپىپ، دەرھال مەككەگە قاچىپ كەتتى. ئۇچ كۈن ئاندا تۇردىلەر، ئاندىن مەدىنەگە ياندىلەر. ئەيتىپدۇرلەر: مەدىنە خاتۇنلارى ھەركۇنى شۇھەدالارنىڭ ئۆيلەرىگە يىغىلىپ، ماتەم تۇتۇپ يىغلار ئەردىلەر. بىركۇنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەسجىددە ئەردىلەر. خاتۇنلار يىغىلىپ، ناله - فىغان قىلىپ، مەسجىدنىڭ ئالدىدىن ئۆتتىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «بۇ نېچۈك نالەدۇر؟» سەھابىلەر ئەيدىلەر: «شۇ ھەدالارنىڭ ئەھلى ئەيالىدۇركىم، ھەركۇنى بىر ئۆيدە تەزىيەت تۇتارلەر» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇبارەك كۆزلەرىگە ياش ئالىپ ئەيدىلەر: «ھەركۇنى ھەركىمنىڭ بىر ماتەمدارى باردۇر، ئەمما ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھىچ كىشىسى يوقدۇر.» بەس، سەھابىلەر ئۆيلەرىگە بارىپ ئەھلى ئەيالارىغە ئەيدىلەر: «تاڭلا بارىپ ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئۆيلەرىدە ماتەم تۇتۇڭلار.» بەس، ئەرتەسى يىغىلىپ كەلدىلەر، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن ئىجازەت تىلەدىلەر، تا ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ماتەم تۇتغايلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ھاجەت ئەمەستۇركىم ئۇممەتلەرىمغە بۇ تەرتىپ سۇننەت قالغاي.» بەس، ھەممە ئۆيلەرىغە بارىپ، ھەزرەتى ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ماتەم تۇتتىلەر. ھالا ھەركىم ماتەمدار بولسە، ئەۋۋەل ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە يىغلارلەر، ئاندىن ئۆزلۈكلەرىغە ماتەم تۇتارلەر. ئوھۇد شۇھەدالاردا خىلافدۇر. دۇرۇستراق ئولدۇركىم، يەتمىش كىشى ئەردىلەر.

غەزۋەئى زاتۇررىقائ

ئەيتىپدۇرلەركىم، خەيبەر كەلدىكىم، بەنى غەتەفان. بەنى سەئلىبە بۇ ئىككى قەبىلە مەدىنەگە قەسد قىلىپدۇر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەر ئالىپ، زاتۇررىقائ دىگەن يەرگە تۇشتىلەر. ئول كافىرلار سىلاھ - ياراغلىق بەسيار خەلق ئەردى. ھىق تەئالا ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ سالدى، جۇرئەت بىرلە جەڭگە كەلمەدىلەر، يانىپ ھەم

كەتمەدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يەتتە كېچە - كۈندۈز تۇردىلەر. ھەق تەئالا ئايەت ئىنبەردى، مەزمۇنى بۇكسەم، نەماز خەۋق ئۆتەدىلەر. ئانداغكى، لەشكەرنى ئىككى بۆلدىلەر، بىر تائىفە بىرلە نەمازغە تۇردىلەر، بىر ھەسسە مۇسۇلمانلار تەقابىل بولدىلەر؛ بۇلار نەمازدىن فارىغ بولۇپ، بىر يا ئىككى رەكئەت ئۆتەپ، كافىرلارنىڭ ئالدىغە باردىلەر؛ ئاندىن ئۇلار كېلىپ نەمازغە تۇردىلەر، بۇلار ھەم ئىككى رەكئەت ئۆتەپ، يەنە باردىلەر ئەرسە، ئۇلار كېلىپ نەمازنى تەمام قىلدىلەر. ئاخىر، كافىرلارنىڭ كۆڭلىگە ھەق تەئالا ۋەھەم - ھەراسنى غالىپ سالدى. ئاخىر، ھېچ نەرسەلەرنى ئالماي قاچىپ كەتتىلەر. لەشكەرى ئىسلام بېغايەت غەنىمەتلەر بىرلە مەدىنەگە ياندىلەر.

غەزۋەئى بەدرىل مەۋئىد

ئەيتىپدۇرلەركىم، ئول يىل ئەبۇ سۇفيان كۆھى ئوھۇددىن يانىپ، ئەيتىپ ئەردىكىم، كېلۇر يىل جەڭگە ئارەستە بولۇڭلاركىم، مەن كېلۇرمەن.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول ۋەقت بولدى ئەرسە، سەھابەلەر بىرلە چاھى بەدرگە باردىلەر. ئەبۇ سۇفيان ھەم مۇنادى قىلدۇردى، سپاھ - لەشكەر يىغدۇرۇپ مەككەدىن چىقتى. ئول يىلى مەككە قەھت ئەردى. ھەمە خەلقلەر لەشكەرگە بارغۇنچە مەجالسىز يوق دەپ ياندىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ھەم ياندى. قاچانكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم چاھى بەدرگە كەلدىلەر ئەرسە، تەمامى قەبىلە خەلقىنى ئاندا كەلدىلەر، بازار قىلدىلەر. ئاندا يەتتە كۈن تۇرۇپ، سەككىزىنچى كۈنى مەدىنەگە ياندىلەر.

فەسل دەستان
قىسسەئى بىئرىل مەئۇنە

ھىجرەتدىن تۆرتىنچى يىل، بەنى ئامىردىن ئامىر بىننى مالىك ئاتلىغ

بىر ئادەم مەدىنەگە كەلدى، ئانى ئەبۇلىبەرا ھەم ئاتارلەر، لەقەبى مۇلائىبۇل - ئەللىسە ئەردى. ئەرەبدە ئانىڭدىن مەردانە، دىلاۋەر كىشى يوق ئەردى؛ ھەمە ئەرەبلەر ئانىڭ فەرمانىنى تۇتار ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئەيدى: «مەن ھەزرەتلەرنگە بىسيار تۇھفە - سوغا ئالىپ كېلىپدۇرمەن.» ئانھەزرەت سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن كافىرنىڭ ھەدىيەسىنى قەبۇل قىلماسمەن.» ئامىر ئەيدى: «ماڭا دىنىڭنى بەيان قىل.» بەس، ئاڭا دىن شەرىئەتنى بەيان قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «سېنىڭ دىنىڭ بېنەھايەت نەھجدۇركىم، لېكن خاھلارمەنكىم مېنىڭ قەبىلەمغە كىشى ئىبەرگەيسەن، ئۇلارغە ئىمان ئەرز قىلغايسەن. بەس، ئاندىن مۇسۇلمان بولغايمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئۇلار قەبۇل قىلماسلەر.» ئامىر ئەيدى: «مەن قەبۇل قىلدىم، ئۇلار ھەم قەبۇل قىلغايلەر. ئامىر بىننى تۇفەيلكىم ئول قەبىلەلەر ئەمىرىدۇر، ئاڭا نامە ئىبەرگىل، ئۆز دىنىڭغە تەكلىف قىلغىل. مەن ھەم نامە ئىبەرەي، تاكى مۇسۇلمان بولغايلەر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇھاجىر - ئەنساردىن قىرىق كىشى بىرلە ئامىر بىننى تۇفەيلغە ئىبەردىلەر. بۇلار جابىرۇ مەئنۇيەگە كېلىپ بارىپ تۇشتىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نامەلەرنى ئەبۇلىبەرا نامەسى بىرلە ھەزام بىننى خالىددىن ئامىرغە ئىبەردىلەر. ئول نامەنى ئوقۇپ، ھەزامنى ئۆلتۇرۇپ، ئىككى يۈز كىشى بىرلە مەئنۇيەگە كېلىپ، ئول قىرىق تەن سەھابەلەرنى شەھىد قىلدى. بۇلاردىن ئۆمەر بىننى ئۇمەييە ئەيدى: «ئەي ئەمىر، مەن بۇلاردىن ئەمەسدۇرمەن.» بەس، ئۆمەرنى قويا بەردىلەر ئەرسە، مەدىنەگە كەلدى. مەدىنەنىڭ سەھراسىدا ئىككى كافىر يولۇقتى ئەرسە، ئانى ئۆلتۇردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە بۇ ۋاقىئەلەرنى تەمام بەيان قىلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئول كافىر ئامان تىلەپ كەلگەن ئەردى، ئانى ئۆلتۇرمەگەي ئەردىڭ.» بەس، ئەبۇلىبەرانى چىرلاتىپ، ئامىرنىڭ قىلغانلارنى ئەيدىلەر ئەرسە، ئەبۇلىبەرا خىجىل بولدى؛ قەبىلەسىگە كىشى ئىبەردىكىم، تاكى ئامىرنى خەلق بىرلە ئۆلتۇردىلەر. ئول ئىككى كىشى بەنى نەزىردىن، مۇسۇلمانلار بىرلە ئەھدلىغ ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەنىڭ ئەترافىدەكى جوھۇدلار بىرلە ئەھد قىلىشقان

ئەردىلەركىم، ھىچ نەۋئ دۇشمەنلەرگە ياۋەر بولماغاي؛ ئول مۇسۇلمانلاردىن ھەم ئۇلارغە دەخل بولماغاي. بەس، ئۆمەر بىننى ئۇمەييە ئول ئىككى جوھۇدنى ئۆلتۇردىلەر ئەرسە، بەنى نەزىر ئۇلۇغى سەللام بىننى مۇسەللەم كىشى ئىبەردىكىم: «بىزنىڭ ئىككى كىشىمىزنى مەدىنەدە ئۆلتۇرۇپدۇرلەر، بىز ئەھدىمىزدە تۇرۇپدۇرمىز، ئول ئىككى كىشىنىڭ خۇن بەھاسىنى بەرسۇنلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «راست ئەيتىپدۇر، بۇخۇن بەھاسىنىڭ نىسفىنى مەدىنە خەلقى بەرسۇن، نىسفىدىن ئۆزگەنى، قەبىلەلەركىم مەدىنەنىڭ ئەترافىدەدۇر، ئۇلار بەرسۇن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ يەئفۇ ئاتلىغ بىر ئېشەكلەرى بار ئەردى، ئاڭا مىندىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق، ئۆمەر بىننى خەتتاب، ئەلى بىننى ئەبى تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم ئەجمە ئەينى ئالىپ، ۋەلىد بىننى ھەسىننى ھەمراھ قىلىپ، ئول قۇرغانغە باردىلەر ئەرسە، جوھۇدلار ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنى كۆرۈپ، دەرۋازەنى ئاچتىلەر، دەرۋازەدە ئولتۇردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «بىز قورغانغە كىرىپ، سۆزىمىزنى تۇگەتىپ يانۇرمىز.» بەس، قورغانغە كىردىلەر. جوھۇدلار مەسلەھەت قىلدىلەركىم: «مۇھەممەدنى بىز مۇنداغ تەنھا تاپماسمىز، مەھەل بۇدۇركىم، باشىغە ئۆگزەدىن تاش سالىپ ئۆلتۇرگەيمىز. بەس، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. بۇ ۋاقىئەنى كېلىپ خەبەر بەردىلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يالغۇز مەدىنەگە ياندىلەر. جوھۇدلار ئۆگزەگە چىقىپ باقتىكىم، ھەزرەتى سەل-ئەل-لەم يوقدۇرلەر. بەس، ئەيدى: «ئانھەزرەت قايدادۇر؟» ھەزرەت ئەلى ئەيدىلەر: «بىر ھاجەتكە بارغاندۇرلەر.» بەس، مەدىنەدىن بىر كىمەرسە كېلىپ، ئەيدى: «مەن مۇھەممەدنى مەدىنە دەرۋازەسىدە كۆردۇم.» بەس، بۇلار يەئفۇنى ھەيدەپ، مەدىنەگە ياندىلەر. ئەيدىلەركىم: «يا رەسۇلۇللاھ، نە ۋەجھىدىن بىزنى قويۇپ يالغۇز كەلدىلەر؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. كېلىپ جوھۇدلارنىڭ مىكرىنى خەبەر بەردىلەر ئەرسە، ئاندىن ياندىم.» دەپ ئايەت ئوقۇدىلەر. بەس، ئول جوھۇدلارغە كىشى ئىبەردىلەركىم: «سىزلەر ئەھدىگىزلارنى سندۇرۇپ، خىيانەت ئەندىشە قىلدىگىلار. ئەمدى بۇ ئەترافىدىن كېتىگىلار. مەن ھەم ئەھدىمنى بۇزدۇم.»

بەس، ئابدۇللاھ بىنىي ئۇبەي كىشى ئىسبەردىلەركىم: «ئاندىن قوزغالماڭلار، مەن ئىككى مىڭ كىشى بىرلە مۇھەييادۇرمەنكم، سىزلەرگە يارى بېرۇرمەن.» بەس، جوھۇدلار سەردارىغە ئەيدىلەر: «بىزگە بىر تەدبىر ئەيغىل.» ئول ئەيدى: «مۇھەممەد كەلمەس، بىز مال - مۇلكەتسىزنى ئالىپ مۇندىن كەتكەيمز.» ئۇلار ئەيدى: «بىز سېنىڭ سۆزۇڭگە كىرمەسمىز، مۇندىن كەتمەسمىز.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كىشى ئىبەردىلەركىم جەڭگە مۇھەييا بولۇڭلار دەپ. جوھۇدلار ئابدۇللاھ ئۇبەيگە كىشى ئىبەردىكىم: «بىزنى قوزغالماڭلار دەپ ئەردىڭ، ئەمدى ياۋەر بولغىل، مۇھەممەد جەڭگە ئامادە بولۇپدۇرلەر.» بەس، ئابدۇللاھ ئۇبەيگە بۇ سۆزنى ئەيدى ئەرسە، ئوغلى ھازىر ئەردى، ئىزتىراب بىرلە قوپتى. ئابدۇللاھ ئەيدى: «ئەي ئوغلۇم قايان بارۇرسەن؟» ئول ئەيدى: «مۇھەممەد جوھۇدلار غەزاتىغە كېلۇرئىمىشلەر، ئاڭا بارۇرمەن.» ئابدۇللاھ ھىچ نىمە دىمەدى. ئول جوھۇدلار ئىرزىنى تەمام قىلماي يانىپ كەلدى. ئەيدى: «ئابدۇللاھ ئوغلىنى بۇيرۇمادى. ئىككى مىڭ كىشىنى قاچان ئىبەرسۇن! ئابدۇللاھنىڭ سۆزىگە قىرىقتە بولۇپ، ئۆزۇڭلەرنى ئۆلۈمگە تىكتىڭلار!»

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ مەھەلدە قورغانىنىڭ ئالدىغە تۇشتىلەر. دەرەختلەرنى كەسكەلى بۇيرۇدىلەر. جوھۇدلار ئەيدىلەر: «دەرەختلەرنى كەسمەك لازىم ئەمەسدۇر، زۇلۇم - ستەم بولۇر، خۇداغە ناپسەند كېلۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «خۇدانىڭ ئىزنى بىرلە خاھلاساڭ كېسەرمىز، يا قويارمىز.» بەس، جوھۇدلار ئامان تىلەدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر بۇ شەرت بىرلە ئامان بەردىلەر: مۇسۇلمانلاردىن ھەركىم بىر خەرۋار يۈك ئالغايلەر ۋە خاھلاغانچە ئەسىر ئالىپ قالغانىنى قويۇپ يانغايلەر. ھەق تەئالا فەرمان ئىبەردىكىم، «يا مۇھەممەد، بۇ غەنىمەت ئەمۋالنى خاس ساڭا بەردىمكى، ئۆزگەلەرگە نەسىب يوقدۇر. تاكى يەنە، خاھلاساڭ قويغىل، ھەركىمگە خاھلاساڭ بەرگىل.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ ئەمۋالنىڭ ھەمەسىنى مۇھاجىرغە بەردىلەركىم ھەمراھ ئەردىلەر.

بۇ ۋاقىئە ھىجرەتدىن تۆرتىنچى يىلى سەفەر ئايىدا ئەردى.

فەسل دەستان
زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھانى نىكاھلارىغە ئالغانى زىكرى

ۋاقىئە ئول ئەردىكىم، زەيد بىننى ھارىسە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بېسەرخان قىلغان ئەردىلەر، خەلق زەيد بىننى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم ئاتار ئەردىلەر. بەس، چوڭۇدىلەر ئەرسە، زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھانى ئالىپ بەردىلەر. ئۇلەر ئۆز ۋەقتلەرىدە، ھۆسن - جەمالدا يىگانە ئەردىلەر. ئاتالەرى جەھىش ئەردى. بەش يىل زەيد بىننى ھارىسە بىرلە روزگار بولدىلەر. بىركۈنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم زەيد بىننى ھارىسەنى ئىزدەپ باردىلەر. ئىشىك قاقتىلەر ئەرسە، ئىشىك ئاچىلىپ كەتتى. زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھا سەزبەرەھنە ئولتۇرۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يۇزلەرىنىى كۆرۈپ ئەيدىلەر: «زەيد قايانداۇر؟» زەينەب ئەيدىلەر: «تالاغە چىقىپ ئەردى.» بەس، مۇبارەك كۆزلەرىگە زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھا سەر بەرەھنە ئۆز كۆرۈندىلەر، مۇبارەك كۆزلەرى يەنە قاراماقنىى خاھلادىلەر ئەرسە، كۆزلەرىنىى يۇمۇپ: «سۇبھانەللاھۇلئەزىم سۇبھانەللاھۇل مۇقەللىبۇل قۇلۇب» يەئنى «ھەمە نۇقسان - ئەيبدىن پاك خۇداۋەندكىم ئۇلۇغدۇر، كۆڭۇللەرنى ئۆگۈرگۈچىدۇر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ياندىلەر ئەرسە، زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كەلدى. زەينەب ئەيدىلەر: «ئانھەزرەت كېلىپ ئىدىلەر، مەن سەرىبەرەھنە ئەردىم، كىرمەدىلەر. مۇنداغ دەپ ياندىلەر» دىدىلەر. زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئانھەزرەت كۆڭۇللەرى مەيللەرىنى بىلىپ ئەيدىلەر: «ئەمدى سېنىڭ بىرلە بولۇپ بولماس.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇللاھ، مەن زەينەبنى تالاق قىلۇرمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «كۆڭلۇڭنى غەمدىن ئازاد قىلاي. بارغىل، ئانى ياخشى ئاسراغىل.» ئەمما كۆڭۇللەرى خوش بولدى، ئىزھار قىلمادىلەر. زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بارىپ، زەينەبنى تالاق قىلدىلەر. قاچانكىم ئىددەتلەرى چىقتى ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە كىشى

ئىبەردىلەركسم: «زەيد مېنى ھەزرەتلەرى جەھەتتىدىن تالاق قىلدى، ئەمدى ئىختىيار قىلغايلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەيا ۋە شەرمدىن خامۇش بولدىلەر. كۆڭۈللەردە خاھىشلەرى بار ئەردى. ھەق تەئالا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ كۆڭۈللەرىنىڭ خاھىشىغە فەرشتەلەر ئاراسىدا نىكاھ قىلىپ، ئايەت ئىبەردىكسم: «زەينەبنى ساڭا بەردىم.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر مەزلۇمەنى ئاڭا خۇشخەبەرگە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى زەينەب تەمامى سىلاھلارىنى ئول مەزلۇمگە بەردىلەر. بۇ ۋاقىئەدىن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا غەمكىن بولدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئائىشە، خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىگە كۆڭلۇڭنى ئاغرىتۇرمۇ سەن!» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم زەينەبنىڭ ئۆيلەرىگە باردىلەر، ۋەيەنە نىكاھ قىلدۇردىلەر. زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھا كۆڭۈللەردە فىكر قىلىپ ئەيدىلەركسم: «مېنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ھەق تەئالا بەرگەندۇر، ئۆزگە ئىزدەۋاج مۇتەھەمراتنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆزلەرى ئالغاندۇرلەر.»

بۇ ۋاقىئە ھىجرەتدىن بەشىنچى يىل مۇھەررەمدە ئەردى.

دەستان
غازاتۇل جەندەل ۋاقىئەسى

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ ۋاقىئەسى ئول ئەردىكسم، بۇ يىل رەبىئۇل ئەۋۋەل ئاينىڭ بىرمۇنچەسىدە ئەردى، خەبەر قىلدىكسم، تائىفە ئەرەب زەمزۇمەل جەندەلدە يىغلىپدۇر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەر ئالىپ باردىلەر ئەرسە، كافىرلار خەبەر تاپىپ قاچتىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھىچكم تاپمادىلەر. ئىككى كۈن ئاندا تۇردىلەر. بەنى تاختە، بەنى فەزارە ئىككى قەبىلە ئەرەب ئول بادىيەدە ئەردى. ئانىڭ سەرداری ئۇيەنىيە بىننى ھىسنى ئەردى، ئول كېلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن يايلاغ تىلەدى ۋە ئەيدىكسم، «بىزنىڭ دىيارىمىز قۇرۇپ چۆل بولۇپدۇر، بىزگە مەدىنەدە يايلاغ بولسە، بەرسەلەر.» بەس، ھەزرەتى

پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىرمۇنچە نەرسە بىرلە سۇلۇھ قىلىپ، يايلاغ بۇيرۇدىلەر. ئاندىن مەدىنەگە ياندىلەر.

غەزۋەئى خەندەك

ئەلقىسسە ۋاقىئ تول ئەردىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاچانكىم جوھۇدلارنى نەزىردىن قوغلاتقىلەرگەرسە، ئەرەبستانغە تەفرىقە بولدى؛ ھەرشەھەردە بار خەلقدىن ياۋەرلىك تىلەدى. ئەبۇ سۇفيان باشلىغ ھەمە قۇرەيشلەر جوھۇدلار بىرلە ئىتتىفاق قىلدىلەركىم، مەدىنەگە بارغايلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاگاھ بولۇپ، سەھابەلەر بىرلە مەشۇرەت قىلدىلەر. سەلمان پارسى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «بىزدىن شەھەرنى بەركىتىپ، ئالدىغە چىقماغان ئۇلادۇر» بەس، بۇ مەسلەھەتكە ئىتتىفاق قىلدىلەر. ھەزرەتى سەلمان پارسى ئەيدىلەر: «بىزنىڭ پارس شەھەردە لەشكەرنىڭ ئالدىغە چىقالماي، قورغان بەركىتەلەر، چۆگرەسىگە خەندەك قازارلەر، تاكىم ئاتلىغ ئۆتەلمەسلەر. بىزھەم خەندەك قازغايمىز.» بەس، بۇ تەدبىر ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە پەسەند بولدى. بەس، مەدىنە ئەترافىدا خەندەك قازدىلەر. چۇقۇرلۇقى يىگىرمە گەز، كەڭلىكى ھەم يىگىرمە گەز ئەردى. ھەركونى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم باشلاردا چادىر تىكىپ ئولتۇرۇر ئەردىلەر. سەھابەلەر زەۋق - شەۋق ئىش قىلۇر ئەردىلەر تاكىم بىر ئايدا تەمام بولدى ئەرسە، لەشكەرى كۇفار مەدىنەگە كەلدى. لەشكەرنىڭ تولالىقىدىن مۇسۇلمانلار غەمكىن بولدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتۇر ئەردىلەركىم: «ھەق تەئالا بىزگە نۇسرەت بېرۇر. كافىرلارغە شىكەست بېرۇر.» قاچانكىم، كافىرلار كېلىپ خەندەكنى كۆردىلەر، ھەيران قالدىلەر. ھەرگىز مۇنداق ئىشنى كۆرگەن ئەمەس ئەردىلەر.

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كېچە - كۇندۇز خەندەك لەبىدە تۇرار ئەردىلەر. مۇنافىقلار كېچە ئۆيىگە بارۇر ئەردى ۋە ئەيتۇر ئەردى: «ئەگەر بىر ۋاقىئە بولسە، بىزنىڭ ئۆيدە بولغانىمىز بەھراقدۇر.» بەس، كافىرلار يىگىرمە ئالتە كۇن تۇردى، ھىچ جەڭ بولمادى. ئەمما بىر - بىرلەرىگە ئوق

ئاتىشۇر ئەردىلەر. كافىرلاردىن ئۇچ كىشىگە ئوق تېگىپ دەۋزەخقە كەتتى. بىركۈنى، قۇرەيشنىڭ ئۇلۇغلاردىن ئالتە كىشى خەندەككە تۈشتى ئەرسە، يانىپ چىقالمايۋاتقىدىن يىقىلىپ ئەردى. ھەزرىتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھەھ خەندەككە تۈشۈپ، ئول كافىرنى قىچقىردىلەر. ئول كافىر ئەيدى: «يا ئەلى، مەن سېنىڭ قولۇڭدا ئۆلمەكلىكنى خاھلاماسمەن.» ھەزرىتى ئەلى ئەيدىلەر: «ئەي بەدبەخت، سەن مېنىڭ قولۇمدا ئۆلەرسەن!» بەس، ئول كافىر ئاچچىغلاپ ھەزرىتى ئەلىغە يۈگۈردى ئەرسە، ھەزرىتى ئەلى بىر زەرب بىرلە يىقىتىپ، باشىنى كەستىلەر. يەنە بىر كۈنى، ئۇلۇغ پەھلىۋانلاردىن ئۆمەر بىننى سەلۇخ ياراغ بىرلە خەندەك لەبىدە ئەردى. بىر جەمئ خەلق ھەزرىتى ئەلىنى تەئرىف قىلدىلەر. ئۆمەرنىڭ مەھلۇب ئاتلىغ بىر ئاتى بار ئەردى، ئاتى توقۇپ كەلگەلى بۇيرۇدى. بىر ئاينە ئەتتۇرۇپ ئەردىكىم، ئاڭا كىشى باقالماس ئەردى. ئانىڭ ئاتىنىڭ پېشانەسىگە باغلاپ، شېئىرلار ئوقۇپ، نەچەند قۇلى بىرلە خەندەك لەبىگە كەلدى. ئاتىنى خەندەككە سەكرەتتى، ئول تەرەفىگە ئۆتەلمەدى، يانىپ چىقتى ئەرسە، ھەزرىتى ئەلىغە ئەيدىلەر: «يا ئەلى! ئۆمەر سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلغالى خەندەككە تۈشۈپ ئەردى.» بەس، ھەزرىتى ئەلى خەندەككە تۈشۈپ، يەنە بىر تەرەفدىن چىقتىلەر ئەرسە، ئۆمەر ئات بىرلە ئىدىلەر ۋە ئەيدى: «سەن كىمدۇرسەن؟» بۇلەر ئەيدىلەر: «مەن ئەلىدۇرمەن؟» ئۆمەر ئەيدى: «مەن سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلغالى ناموس قىلۇرمەن.» ھەزرىتى ئەلى ئەيدىلەر: «مەن ناموس قىلماسمەن، ئەگەر جەڭ قىلۇر بولساڭ، سەن ھەم پىيادە بولغىل.» بەس، ئۆمەر ئاتىدىن تۈشۈپ، شەمشەر بىرلە ئاتىنىڭ ئاياغىنى كېسىپ تاشلادى. ئەيدى: «ئەمدى بەھانە قالمادى. مەن ھەمە خەلايقنى سېنىڭ ئەزابىدىن قوتقازۇرمەن» دەپ كېلىپ، ھەزرىتى ئەلىنى تۇتتى. ئىككۆ ئەرتەدىن نەماز پىشىنغە تۇتۇشتىلەر؛ ئەرەبدە ئانىڭدىن دىلاۋەر، پەھلىۋانراقى يوق ئەردى. ھەر زەربكى ھەزرىتى ئەلى ئۇرار ئەردىلەر، كارگەر بولماس ئەردى. ئاخىر ئەيدىلەر: «ئەي ئۆمەر، جەڭگە يالغۇز كېلۇرمەن دەپ ئىمدىڭ، ئوغلۇڭ نېچۈكدىن كېلۇر؟» بەس، ئۆمەر ئارقەسىغە قارالادى ئەرسە، ھەزرىتى ئەلى شەمشەر بىرلە ئىككى يوتاسىنى كېسىپ تاشلادىلەر. ئۆمەر ئەيدى: «يا ئەلى، ماڭا فىرسەت بەردىڭ.» ھەزرىتى ئەلى ئەيدىلەر: «جەڭ ھەمە فىرىبدۇر.» ئۆمەر ئاياغسىز

هەزرەتى ئەلىغە باقىپ ئولتۇردى. هەزرەتى ئەلى شەمشەر بىرلە ئىككى پارە قىلدىلەر، يانىپ خەندەكدىن ئۆتۈپ، مۇسۇلمانلارغە قوشۇلدىلەر. كافىرلار ئۆمەرنى بۇ هالدا كۆرۈپ، پەرىشان بولدىلەر.

بەس، كېچەسى بەنى غەتەفاندىن نۇئەيم بىننى مەسئۇد ئاتلىغ بىر سەرداری بار ئەردى. هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشلەرىغە كەلدى، ئىمان ئەيتىپ مۇسۇلمان بولغان ئەردى. ئەيدى: «چەندان ۋەقتدۇركىم ئىمانىمنى پىنهان تۇتار ئەردىم. ئەمدى ماڭا بىر ئىش بۇيرۇغىل.» هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەي نۇئەيم، خاهلارمەنكىم، يانىپ بارىپ، كافىرلارنى پەراكەندە قىلغايسەن.» بەس، نۇئەيم ئەبۇ سۇفيان بىرلە دوست، تەمام ئۇلۇغلارى بىرلە ئاشنا ئەردى. ئول كېچە يانىپ بارىپ، تەمامى جوهۇدلارنى يىغدى. ئەيدى: «سىزلەر مېنىڭ دوستلۇقۇمنى بىلۇرسىزلەر. هەرباىدا نەسىهەتىمنى ئىشتۇرسىزلەر. مەن ئاندىغ بىلۇرمەنكىم، هەمە ئەرەب يىراق يولدىن كېلىپ، كەلگەنلەرنگە پۇشەيمان قىلىپ، چەندان كۇندۇركىم، جەڭ قىلالماس. سىزلەر ئەگەر جەڭ قىلىپ زەفەر تاپساڭلار، بىرەر نەرسە ئالىشقە هەر قايسى ئۆز قەبىلەسغە يانارلەر. ئەگەر جەڭ قىلماساڭلار، بىر كېچەدە ئۇلار يانىپ كېتەر، مۇندا قالۇرسىزلەر.» هەمە جوهۇدلار ئەيدى: «راست ئەيدىڭ.» ئەيدى: «ئەيغىلكىم تەدبىرى نەدۇر؟» نۇئەيم ئەيدى: «مەسلەهەت ئولكىم، بەنى غەتەفان ۋە مەككە ئۇلۇغلارى فەرزەندىنى گۆرۆ ئالماغۇنچە جەڭ قىلماغايسىزلەر.» بەس، هەمە جوهۇدلار بۇ مەسلەهەتكە ئىتتىفاق قىلدىلەر ئەرسە، نۇئەيم ئاندىن يانىپ، ئەبۇ سۇفيانىنىڭ قاشىغە كەلدى. هەمە قۇرەيشنى يىغدى ۋە ئەيدى: «بىلۇرسىزلەركىم، مەن سىزلەرگە دوست قەدىمدۇرمەن. بىر سۆز ئىشتىتمكى، ئەيتماساڭلار ئەيتۇرمەن. بىلگەيسىزلەر هەمە جوهۇدلار هەزرەتى مۇهەممەد بىرلە ئەهدلىغ ئەردىلەر، سىزلەر بىرلە ئىتتىفاق بولدىلەر. ئەمدى، سىزلەر يانغاندا، مۇهەممەد بىزگە قەسد قىلۇر دەپ قورقۇپ، ئۇلاردىن پەناه تىلەپ كىشى ئىبەرىپدۇرلەر. ئەيتىپدۇرلەر بىز بىر بەهانە بىرلە قۇرەيش ئۇلۇغلارىنىڭ فەرزەندىنى ساڭا تۇتۇپ بېرۇرمىز، تاكىم بىزدىن رىزا ۋە خۇشنۇد بولغايسەن. مەن سىزلەرگە خەبەر قىلدىم، ئەگەر فەرزەندىڭلارنى ئۇلارغە بەرسەڭلار ئۇلارنىڭ خۇنىغە زامىن بولۇرسىزلەر.» بەس، نۇئەيم چىقىپ، بەنى غەتەفانغە هەم بۇ

سۆزلەرنى ئەيدى. بۇ ۋاقىتقە ئازىنە كۆنى ئەردى، ئەرتەسى شەنبە كۈنى بەنى غەتەفان، ئەبۇ سۇفيان جوھۆدلارغە كىشى ئىبەردىكىم: «جەڭگە كەلسۈنلەر، بىز ئوزاق تۇردۇق، ئەمدى جەڭ قىلۇرمىز.» جوھۇدلار ئەيدى: «بىز شەنبە كۈنى ئېچۈك جەڭ قىلۇرمىز!» ئەبۇ سۇفيان كىشى ئىبەردىكىم، «ئەگەر بۇگۈن جەڭگە كەلمەسەڭلار مۇندىن زىيادە تۇرماسمىز.» جوھۇدلار بىلدىلەركىم، نۇقەيم راست ئەيتەدۇر. بەس، جەۋاب ئىبەردىكم: «سىزلەر يىراقدىن كەلگەنسىزلەر، بىز سىزلەردىن ئەمىن ئەمەسمىز. تا فەرزەندىڭلارنى گۆرۈ ئىبەرمەگۈنچە جەڭگە بارماسمىز.» قۇرەيشلەر ئەيدى: «ئەگەر جەڭگە كەلسەلەر خوبدۇر، ئەگەر كەلمەسەڭلار يانىپ كېتەرمىز.» بۇلارغە بۇ تەرىقە خىلاف تۇشتى ئەرسە، كېچەسى ھەق تەئالا سائىقە شامالغە فەرمان قىلدىكىم، تاكىم قاتتىغ بوران پەيدا بولدى. كافىرلارنىڭ كۆڭلىگە ۋەھىم - ھەراس تۇشتى. ھەمە قاچماقغە تەدبىر قىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نەماز خۇفتەندىن يانىپ ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا بۇ كېچە كافىرلارنى تەفرىقە قىلۇركىم. بارىپ خەبەر كەلتۇرگەيسىزلەر.» بۇ سۆزلەرنى ئۇچ مەراتىبە تەكرار قىلدىلەر. ھىچكىم جەۋاب بەرمەدى. بەس، خۇزەيفە يەمانى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى چىرلادىلەر، ئەيدىلەركىم: «سەن بارىپ بىر خەبەر كەلتۇرگىل، ھىچ ئىش قىلماغلىكىم بىزگە يامانلىق بولۇر.» خۇزەيفە لەشكەرگە باردىلەر، كۆردىلەركىم، ئەبۇ سۇفيان تەمامى خەلقلەرنى چادىرىغە يىغىپدۇر. بەس، خۇزەيفە كافىرلار بىرلە ئەبۇ سۇفياننىڭ خەيمەسىگە كىردىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ئەيدى: «ئەي خەلق، مەن بىر سۆز ئەيتۇرمەنكىم، ھەركىشى ئالدى - ئارقەسىغە باقمىپ، خەبەردار بولسۇن.» بەس، خۇزەيفە دەرھال بىر ئادەمنىڭ ئارقەسىغە ياشۇندىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ئول ئادەمگە ئەيدى: «سەن نە كىشىسەن؟» ئول ئەيدى: «مەن فالانىنىڭ ئوغلىدۇرمەن.» ئاندىن ئەيدى: «ئەي قۇرەيشلەر، بىلىڭلاركىم بىز مۇندا كېلىپ بىسيار رەنج - مۇشەققەتلەر كۆردۇك، جوھۇدلار بىزگە خىلاف قىلدىلەر. ئەگەر بىزنىڭ خىلافىمىزنى مۇھەممەد ئاڭلاسالەر، بۇ بوران سائىقەدە شەبخۇن كەلتۇرۇر. بىزنىڭ ئەمدى مۇندا تۇرغالى ئىمكانىمىز يوق. چۇنكى ئوت - سامان ھەم يوق. بۇكېچە ئەلبەتتە كەتمەك لازىمدۇر. ئەگەر ئەرتەسىغە قالساق بىر ۋاقىتقە بولغۇسىدۇر.» بەس، خۇزەيفە خەيمەدىن

چقتىلەر، كۆردىلەركىم ئەبۇ سۇفيان خەيمەسىدىن چىقتى، بىر تۈۋەنى تىزلاپ قويغان ئىكەنلەر. ئاڭا مىندى، ئول تۈۋەنلىك تىزىنى مىنىپ تۇرۇپ، شىتاب ۋە ئىزتىراب بىرلە يېزىپ قاچىپ كەتتى. بەس، ئول كېچەسى ھىچ نەرسەگە باقمادى، تىز تۇند قاچىپ كەتتىلەر ئەرسە، خۇزەيفە مەدىنەگە كەتتىلەر ئەرسە، سۆرەتى ھالىنى بەيان قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «مەن ئەبۇ سۇفيانىنى ئۆلتۈرۈر ئەردىم، لېكىن ھەزرەتى پەيغەمبەرنىڭ ئەمىرلەرىنى تۇتۇپ، ھىچ نىمە قىلمادىم.» قاچانكىم، لەشكەرى كافىر قاچتىلار ئەرسە، نەچەند كافىرلار ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ۋەئدەلەرى راستلىقىنى بىلىپ، بەرھەقلىقىغە جەزم قىلىپ، مۇسۇلمان بولدىلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. خەبەر كەلتۈردىلەركىم، مەزمۇنى بۇدۇر: «ئەي مۇئمىنلەر، خۇدايىڭلارنىڭ نېئمەتىنى ياد قىلىڭلاركىم. سىزلەرگە لەشكەر كەلدى ئەرسە، شامال لەشكەرىنى ئىسەرىپ، ئۇلارنى تەفرىقە - فەراكەندە قىلدى.»

بۇ ۋاقىئە ھجرەتدىن بەشىنچى يىلى شەۋۋال ئايىدا ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەمدى قۇرەيشلەر بىزىنىڭ بىرلە جەڭگە كەلمەس، بىزدىن جەڭگە بارماق لازىم» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم غازات ئىسىابىنى راست قىلىپ، لەشكەر ئالىپ، جوھۇدلارنىڭ قورغانىغە باردىلەر ئەرسە، جوھۇدلار قورغانىنى بەركىتتىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «ئەي خەرىس - نابىكارلار، خۇداي تەئالانىڭ ھۆكمىنى كۆزدۈڭلار ۋە بىلدىڭلار!» جوھۇدلار ئەيدىلەر: «ئەي مۇھەممەد، بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆزى ئەمەسدۇر، نېچۈكدىن بىزنى مۇنداغ دەرسەن؟!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا جوھۇدلارنى مۇنداغ ياد قىلىپدۇر.» بەس، يىگىرمە كۈن ئول قورغانىنى مۇھاسىرە قىلدىلەر. ئۇلارنىڭ سەردارى كەئىب بىنىنى ئەمەد ئەردى. ئول ئەيدى: «ئەي خەلق، ئۈچ ئىشدىن بىرىنى ئىختىيار قىلىڭلار: يا مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمغە ئىمان كەلتۈرۈڭلار.» جوھۇدلار ئەيدى: «بۇنى ئىختىيار قىلماسمىز، تەۋرات شەرىئەتىدىن چىقماسمىز.» يەنە ئەيدى: «شەمشەر ئالىپ زەن - فەرزەندلىرىنى ئۆلتۈرۈپ، مال - ئەمۋالىنى پىنھان بولغۇدەكىنى ياشۇرۇپ، قالغانىنى كۆيدۈرۈپ، جەڭگە تۇرغايسىزلەر: ئەگەر ئول زەفەر تاپسە. زەن - فەرزەندىن دىلجەمئ بولغايسىزلەر؛ ئەگەر زەفەر تاپساڭلار

زەن - فەرزەند، مال - ئەمۋال يەنە ناپايسىزلەر.» جوھۇدلار ئەيدى: «بىز تىرىك باقىپ تۇرۇپ، ئەھلى - ئەيالىمىزنى ئۆلتۈرمەسمىز، ئۇلارسىز بىزگە تىرىكلىك يوقدۇر.» يەنە ئەيدى: «ئەگەر ئانداغ بولسە، شەنبە كېچەسىدۇر، مۇھەممەد بىزدىن بۇ كېچە ئەمىدۇر، شەبخۇن كەلتۈرگەيسىزلەر.» جوھۇدلار ئەيدى: «شەنبە كۈنىنىڭ ھۆرمەتىنى ھەم سىندۇرماسمىز.» كەئسب ئەيدى: «ئانداغ بولسە، ئۇرۇشلار بىلىنگلار.» بەس، يېگىرمە بەش كۈن بولدى. جوھۇدلار بېنەھايەتدۇر، تەڭ بولۇپ ئامان تىنەدىر. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن سىزلەرگە خۇداي تەئالانىڭ فەرمانى بولسە ئامان بېرۈرمەن.» جوھۇدلار ئەيدى يەنە: «بىزگە بەنى نەزىرنىڭ تەرىقەسىدە ئامان بەرگىلكىم، ئۇلار زەن - فەرزەندلەرىنى تاشلاپ شامغە كەتتىلەر.» ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىدىن تاشقارى ئىش قىلماسمەن.» بەس، ئەبۇ لۇبابە ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاڭا ئىززەت قىلۇر ئەردىلەر، ئانى مەدىنەدە قويۇپ كېلىپ ئەردىلەر. ئانىڭ جوھۇدلارنىڭ قورغانىدا مال - ئەمۋاللارى بار ئەردى. جوھۇدلار ئەيدى: «ئەبۇ لۇبابەنى بىزگە ئىبەرگىل.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەبۇ لۇبابەنى كەلتۈرۈپ ئەيدىلەر: «سەن بارىپ، جوھۇدلارغە خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىنى ۋە رەسۇلى خۇدانىڭ نەسىھەتلەرىنى بەيان قىلغىل.» بەس، ئەبۇ لۇبابە قورغان دەرۋازەسىگە كەلدى ئەرسە، جوھۇدلار ئەيدى: «بىزنى مۇھەممەد قورغاندىن چىقىڭلار دەپ ھۆكۈم قىلۇر، سەن نە دەرسەن؟» ئەبۇ لۇبابە ھىچ جەۋاب بەرمەدى. ئەمما بىر قولىدا ساقالىنى تۇتۇپ ۋە بىر قولىدا ھەلقىدىن ئىشارەت قىلدىلەركىم باشىڭلارنى كېسەرلەر؛ ئاندىن يانىدى ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھەس. كېلىپ، بۇ خىيانەتنى خەبەر قىلدى. ئول مال - ئەمۋالى ئۇچۇن خىيانەت قىلىپ ئەردى. بەس، جوھۇدلار ناچار قورغاندىن چىقتىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەي رەسۇلى خۇدا! بىزگە ئامان بەرگىل، يۇخشىلىق قىل.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن ئۇلۇغۇڭلار سەئد مۇئازنىڭ ھۆكمىنى قەبۇل قىلۇرمەن، ئىختىيار قىلۇرمەن.» سەئد بىننى مۇئازنىڭ قولىغە زەرب ئۇرغان ئەردى ۋە قان ئاقىپ تۇرار ئەردى. بەس، سەئدنى ئاتىغە مىندۇرۇپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرىغە كەلتۈردىلەر

ئەرسە، سەئد ئەيدى: «ھەمەنى ئۆلتۇرۇپ، مال - ئەمۋالىنى غارەت قىلماق كېرەك.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەي سەئد، خۇداي تەئالانىڭ ھۆكمىغە مۇۋافىق سۆز ئەيدىڭ.» بەس، جوھۇدلار بۇ سۆزنى ئىشتىپ قۇدرەت تاپغانچە دەشت - بايابانغە قاچتىلەر. ئۇلارنىڭ لەشكەرى يۈز كىشى ئەردى. قالغانى مىڭ، قوللارىنى باغلاپ، پۇل - مالىلارىنى ئالىپ، زۇلقەئدەنىڭ ئاخىرىدا مەدىنەگە ياندىلەر. ئۇچ كۈندىن كېيىن بۇيرۇدىلەر تاكى مەدىنە بازارىنىڭ ئورتاسىدا بىر قۇدۇغ قازدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول قۇدۇغنىڭ لەبىدە ئولتۇردىلەر. ھەزرەتى ئەلى، زۇبەيرە بىننى ئەۋام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بۇيرۇدىلەركىم، تەمامى جوھۇدلارنى كەلتۇرۇڭلار دەپ. ھەمەسنى بەرابەر ئۆلتۈرۈپ قۇدۇغقە تاشلادىلەر؛ مەزلۇملەرنىنى، نارەسىدە بالالارنى ئازاد قىلدىلەر. ئول قورغاندىن تاش ئالىپ، مۇسۇلمانلارنى شەھىد قىلغان ئەردىلەر ھەمەسىنى ئۆلتۇردىلەر. بەئزەلەرنى ئۇرۇغ - تۇغقانلارى تىلەپ ئالدىلەر. بەئزەلەرنى ئۇرۇغ - تۇغقانلارى تىلەپ ئالدىلەر. سەھابەلەردىن سابىت ئاتلىغ بىرلەرى بار ئەردى، ئۇلەر جوھۇدلارنىڭ ئۇلۇغ زەبىر ئاتلىغ بىر جوھۇدغە ئەسىر بولغانلەردە بىسيار ئازار بەرگەن ئەردى؛ ئانى سابىت ئەسىر قىلىپ ئەردىلەر. ئول جوھۇد سابىتنىڭ ئەھلى ئەيالىدىن سوردى: «جوھۇد قەۋمىنى نىمە قىلدىلەر؟» ئۇلەر ئەيدىلەر: «ھەمەنى ئۆلتۇردىلەر.» ئول بەدبەخت ئەيدى: «ماڭا بىر ياخشىلىق قىلغىل، مېنىى ھەم ئۇلارغە قوشغىل. ماڭا ئۇلارسىز تىرىگلىك بولماسۇن.» بەس، سابىت كىرىپ، ئانىڭ باشىنى كېسىپ تاشلادىلەر. ئاندىن، جوھۇدلارنىڭ مال - ئەمۋالىنى تەقسىم قىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم خۇمس ئالدىلەر. پىيادەلەرگە بىر ھەسسە، سۇۋارەلىغلارغە ئىككى ھەسسە بەردىلەر. بۇ تەقسىمات تا قىيامەت باقىدۇر.

فەسلى دەستان
غەزۋەئى بەنى لىھيان

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بەنى لىھيان ئىككى قەبىلە ئەردى: بىرى ئەسەل، يەنە بىرى قارە. بۇلار مىكر بىرلە سەھابەلەردىن ئالتە كىشىنى ئالىپ،

ئۇچلەرنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇچلەرنى مەككەدە ساتقان ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ خەبەرنى ئىشتىپ، ئول قەبىلەگە باردىلەر. ئۇلار خەبەر تاپىپ تاغقە چىقتىلەر قاچتىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەچكىمنى تاپالمادىلەر، ياندىلەر.

غەزۋەئى فۇرۇد

ئەلقىسسە، كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەگە كەلدىلەر ئەرسە، تىۋەلەرنى رىياھ ئاتلىغ قۇللەردىن يايلاغقە ئىبەردىلەر. بەس، ئوتبە بىننى ھىسسىن ئەللىك كىشى بىرلە كېلىپ، تىۋەلەرىن ئالىپ قاچتى ئەرسە، رىياھ مەدىنەگە ياندى. يولدا سەھابەلەردىن سەلەمە ئاتلغ سەھابەگە ئۇچرادى. بۇ ۋاقىئەنى ئۇلارغە ئەيدى. سەلەمە سەييياد، تىرەنداز ئىدىلەر؛ ئانچە يىلدامكىم كىيىكنى قوغلاپ تۇتار ئەردىلەر. سەلەمە ئول كافىرنىڭ نىشانەسىنى سوراپ، ئارقەسىدىن قوغلاپ يەتتىلەر. ئوق ئاتا باشلادىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ھەمىن سائەت ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يېتەرلەر.» بەس، ئول كافىر تىۋەلەرنى قويۇپ قاچتى ئەرسە، قوغلاپ ئوق ئاتار ئەردىلەر. ئوتبە بىننى زەيد كافىرلارغە ئۇچراپ ئەيدى: «شەرم تۇتماسمۇسىزلەركىم مۇنچە ئاتلىغ، بىر پىيادە، مۇنچەمۇ قاچارسىزلەرمۇ؟» ئول كافىر يانىپ، سەلەمە بىرلە جەڭگە تۇردىلەر. سەلەمە بىر تاشغە بەركىپ، ئوق ئاتار ئەردىلەر. تۇش ۋەقتى بولدى ئەرسە، سەلەمە قاچتىلەر. كافىرلار تاپالمادى. بۇ ھال ئەردى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يېتىپ كەلدىلەر. كافىرلار قاچتى، تا ئاخشامغە قوغلاپ بارىپ، قۇدۇغ لەبگە تۇشتىلەركىم، ئانى فۇرۇد ئاتار ئەردىلەر. ئاندا ئوت قالادىلەر. بىر تىۋە ئۆلتۈرۈپ سەھابەلەرغە بەردىلەر. بىر سائەت ئۆتۈپ ئەردى، سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچ ئاتغە كافىرلارنىڭ سىلاھ - ياراغلارنى يۈكلەپ پەيدا بولدىلەر. يىراقدىن كۆردىلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئولتۈرۈر ئەردىلەر. ھەزرەتى بىلال كەباب پۈشۈرۈرلەر. بەس، سەلەمە ئات، سىلاھ - ياراغنى كەلتۈردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم دۇئا قىلدىلەر، ياخشى ستايەشلەر قىلدىلەر؛ قاشلەردە ئولتۈرغۇزۇپ تەئام يىدۇردىلەر. ئەرتەسى مەدىنەگە ياندىلەر.

غەزۋەئى بەنى مۇستەلەق

ئەلقىسسە، ئانداغ رىۋايەت قىلۇرلەركىم، جەمئى كافىرلار فۇرۇد لەبىدە يىغىلىپدۇرلەر ۋە يەنە جەمئى كافىرلارغە مۇنتەزىردۇرلەر، ئۇلار بىرلە مەدىنەگە كېلۇرلەر دەپ خەبەر كەلدى. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كافىرلار يىغىلماسدا دەرھال بارغايمىز دەپ، سەھابەلەر بىرلە باردىلەر. ئۇچ كۈن جەڭ قىلدىلەر. ئاخىر، كافىرلار قاچتىلەر ئەرسە، يەتتە كۈن ئاندا تۇردىلەر. بەس، مۇھاجىردىن بىر كىمەرسە ئەنسارىدىن بىرى بىرلە ئۇرۇشتىلەر. بۇلارنىڭ ئاراسدا نىزائ شەمشەرى بىرلە جەڭ قىلماقغە ئەنجام تاپتى ئەرسە، ئابدۇللاھ بىننى ئۇبەي ئەنسارىغە ئەيدىلەر: «سىزلەرگە جەزا بۇدۇركىم، مۇھاجىرلارنى ساقلاپ، ئۇلارغە كەلگەن بەلاغە سىپەر بولۇپ، ئاخىر بۇ جەزانى تارتارسىزلەر، ئانداغكى، كىشى بۇرىنى ساقلاپ، ئاخىر ساقلاغان كىشىنى يەيدۇرغان. ئەگەر مەدىنەگە يانساق، مۇھاجىرلارنى چىقارغايلەر. ئەگەر چىقارماسالەر ھەم ھىچ نەرسە بەرمەگەيلەر، ئاچلىق ۋە تەشالىككە ئۇلگەيلەر.» بۇ سۆزدە سەھابەلەردىن زەيد بىننى ئەرقەم ھازىر ئەردىلەر. بۇ سۆزنى ئەمەكلەرغە ئەيدىلەر، ئۇلەر ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە يەتكۈردى ئەرسە، بىسيار پەرىشان بولدىلەر. ئۇمەر بىننى خەتتاب ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، نە ۋاقىئدۇركىم ھەزرەتلەرىنى پەرىشان كۆرەرمىز.» ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «يا ئۇمەر، ئابدۇللاھ بىننى ئۇبەي ئۇنداغ دەيدۇر.» ھەزرەتى ئۇمەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ئىجازە بولسە مەن ئۇنى ئۇلتۇرەيكىم، ئانىڭ كۆڭلى كۇفردىن ھەرگىز پاك بولمايدۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «راست ئەيتۇرسەن، ئەمما خاھلاماسمەن كىم، كافىرلار ئۆز سەھابەسىنى ئۇلتۇرۇپدۇر دىگەيلەر.» بەس، ئۇمەر رەزىيەللاھۇ چىقتىلەر ئەرمە، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئەندىشە قىلدىلەركىم، ئۇمەر بىر كىشىگە ئەيتمپ، ئابدۇللاھ ئۇبەينى ئۇلتۇرگەي. بەس، شول سائەت كۆچۇپ يۇردىلەر؛ بىر كىچە - كۈندۈز يۇرۇپ، ئابدۇللاھ ئۇبەيگە يەتتىلەر. خەلق ھەيران بولدىلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ ۋقت ئەزىمەت قىلدىلەر. بەس، ئابدۇللاھ ئۇبەي خەلقىنى

يەنسپ. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر، «بۇ سۆزنى دېمەدىم» دەپ ئاللە ئېچتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆڭۈللەرىگە خۇش كەلدى. كەلتۈرۈپدۈرلەركىم، سەھابىلەردىن بىرى ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، نېچۈكدىن مۇنداغ شىتاب بىرلە يۈردىلەر.؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر ئەيدىلەركىم: «ئابدۇللاھ ئۇبەي بۇ تەرىقە سۆزلەرنى ئەيتىپدۇر، ئول سەبەبدىن شىتاب قىلدىم. ئول سەھابە ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئانى مەنزۇر تۇتغىلكىم، خەلق ئانى پادىشاھ قىلىپ، باشىغە تاج قويماقچى ئەردىلەر. ھەزرەتلەرىگە كېلىپ ئاڭلاتمادىلەر.» بەس، خەلق زەيدگە مەلامەت قىلدىلەر. ئەممىلەرىغە ئەيدىلەر: «سەن زەيدنىڭ يالغان سۆزىنى نە ۋەجھىدىن ھەزرەتنى پەيغەمبەرغە يەتكۈردۈڭكىم، پەرىشان بولدىلەر.» بەس، زەيد بىنىي ئەرقەم مۇناجات قىلدىلەركىم: «پەرۋەردىگارا، ھەرقايسىمىز يالغان ئەيتقان بولساق، ئانى رەسۇا قىل!» بەس، ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكىم، مەزمۇنى بۇدۇر: «مۇنافىقلار گۇۋاھدۇرمىزكىم. سەن خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىدۇرسەن دەرلەر. ئاللاھ تەئالا بىلۈركىم سەن پەيغەمبەرى بەرھەقسەن؛ ھەق تەئالا ئۇلارنىڭ كۆڭلىدەكىنى خىلافەتكە گۇۋاھلىق بېرۈركىم، ھەر ئايىنە مۇنافىق يالغانچىدۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ۋە ئەممىلەرىنى ئالدىغە چىرلاپ، ستايىشلەر قىلىپ، مۇبارەك قوللەرى بىرلە قۇلاقلەرىدىن توتۇپ ئەيدىلەر: «بۇلار ئول كىشىدۇركىم، خۇدا ۋە رەسۇلغە ۋەفا قىلدى، ھەرنە ئىشتىكەنىنى راستىچە ئەدا قىلدى.» بەس، مەدىنەگە يەتتىكىم، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنىڭ ئالدىلەرىغە ئابدۇللاھ ئۇبەينىڭ ئوغلى كەلدى، ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەگەر ئاتامنى ئۆلتۈرۇر بولساڭ ماڭا بۇيرۇغىل، ئانى مەن ئۆلتۈرگەيمەن؛ ۋە ئەگەر يەنە كىشى ئۆلتۈرسە، مەن ئانى ئۆلتۈرۈپ مۇرتەد بولماغايمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن ئانى ئۆلتۈرمەسمەن.» ئاندىن ھەزرەتى ئۆمەرگە ئەيدىلەر: «ئەگەر ئابدۇللاھنى ئول قۇدۇغ باشىدا ئۆلتۈرسەم، ھالا بۇ ئادەمدىن شەرم تۇتار ئىدىم.»

ئايشه سددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە بۆھتان بولغانلىقى زىكرى

ئەلقىسسە، ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەربارە غەزانغە بارسەلەر ئىزۋاج مۇتەھھىراتدىن بىرلەرنىسى قۇرئە سالسىپ، قايسىلەرنىڭ ئاتلەرنغە چىقسە، ئۇلەرنى ئالىپ بارۇر ئەردىلەر. بەس، بۇ تەرىقە ئايشە سددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھانى بۇ غەزانغە ھەمراھ قىلىپ، ئالىپ باردىلەر. قاچانكىم غەزاتدىن ياندىلەر، بىر مەنزىلگە تۇشتىلەر. ھەزرەتى ئايشەنى مۇھافەدە پەردە تارتىپ تۇرغە قويار ئەردىلەر. قاچانكىم مۇھافەدىن چىقسەلەر پەردەنى كۆتەرىپ قويار ئەردىلەر. خەلق بىلۇر ئەردىكىم ھەزرەتى ئايشە چىقىپدۇرلەر. ئەيتىپدۇرلەر: ئول كېچە تۇندىن بىر ھەسسە ئۆتۈپ ئەردى، ھەزرەتى ئايشە تەھارەت ئالغالى بارىدىلەر. گەلۇ بەندلەرىنى ئالىپ قويۇپ ئەردىلەر، فەرامۇش بولۇپ ئاندا قالدى. كېلىپ مۇھافەگە كىرىدىلەر. سەھەر ۋەقتىسى بولدى ئەرسە، خەلق يۇك قويدىلەر. ھەزرەتىسى ئايشە گەلۇبەندلەرىنى ئىزدەپ بارىپ ئەردىلەر. مۇھافە ياپىتلىغ ئەردى. قاراڭغۇ كېچەدە سەربان كېلىپ كۆردىكىم، مۇھافەگە پەردە سالىپدۇرلەر. گۇمان قىلدىلەركىم ھەزرەتى ئايشە باردۇرلەر. بەس، تەۋەگە يۇك قويۇپ، كۆچۈپ يۇردىلەر. ھەزرەتى ئايشە ئاندا قالدىلەر، يانىپ كېلىپ كۆردىلەركىم كېتىپدۇرلەر، ھىچ چارە تاپالمادىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەفۋان سەلەمى ئاتلىغ بىر سەھابەنى كىين قويۇپ، لەشكەرگاھنى باقغالى تەئىن قىلىپ ئەردىلەر. بەس، كۇندۇز بولدى ئەرسە، سەفۋان لەشكەرگاھغە كەلدى. بىراق چادىر كۆردى، كېلىپ باقتى ئەرسە، ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادۇرلەر. ئەيدى: «نە ۋاقىئەدۇر؟» ھەزرەتى ئايشە ۋاقىئەنى ئەيدىلەر. سەفۋان تەۋەسىگە مىندۇرۇپ، يۇتەلەپ ئالىپ كەلدى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر مەنزىلگە كەلدىلەر، ھەزرەتىسى ئايشەنى كۆرمەدىلەر. ھەزرەتى ئەلىنى ياندۇردىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەلى كېلىپ كۆردىلەركىم سەفۋان ئالىپ كېلۇر. ھەزرەتى ئەيدىلەر: «نە ھالدۇر؟» ھەزرەتى ئايشە ۋاقىئەنى بەيان قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەلى يانىپ، ھەزرەتى

سەل-ئەل-لەمغە خەبەر بەردىلەر. بۇخەبەر لەشكەر ئاراسىدا فاش بولدى ئەرسە، ئابدۇللاھ ئۇبەي ئەيدى: «ئايشە مەئزۇردۇر، چۈنكى سەفۋان مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمدىن ياش ۋە خۇشرۇيدۇر.» ھەركىم بىرنىمە دىدىلەر. قاچانكىم مەدىنەگە كەلدىلەر، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىنىڭ مىستەھ ئاتلىغ بىر خىزمەتكارلەرى بار ئەردى. ئانى خال ئاتار ئەردىلەر، ئاناسىنى خالەدەرلەر. ئول گۇۋاھلىق بەردىكىم: «خىلە مەھەلدىن بارى ئايشە ئاتاسىنىڭ ئۆيىندە سەفۋان بىرلە ئۇلفەتى باردۇر.» زەينەب ھەم ئەيدىلەر: «خىلەمەھەلدۇر، مەن ھەم مۇنداغ بىلۇرمەن.» ۋە يەنە ھەسسان بىننى سابىت شائىر گۇۋاھلىق بەردى. خەلق ئاراسغە گۇفت - گوي، تەشۋىش تۇشتى. ھەسسان ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشلەرىغە مىستەھ بىرلە زەينەبنى گۇۋاھلىققە كەلتۇردىلەر. زەينەب ئەيدىلەر: «مېنىڭ خاھەرىم بىرلە ئىككىسىنى بىر يەردە تولا كۆردۈم.» بۇ سۆز ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە قانتىنچ كەلدى. ئەمما ئايشەغە ئىزھار قىلمادىلەر. لېكىن ھەزرەتى ئايشەنىڭ ئۆيلەرىگە بارسەلەر بەدىماغ ئەردىلەر. ئەيتىپدۇرلەر: بىر كېچە ئايشە مىستەھنىڭ ئاناسى بىرلە ساچلەرىنى تاراغالى بارىپ ئەردىلەر. مىستەھنىڭ ئاناسى توقۇشتى ئەرسە، ئەيدىلەر: «مىستەھدەك يۇرمەگەيسەن.» ھەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «ئەي مەزلۇم، ئۆزۇڭنىڭ ئوغلىدىن نېچۇكدىن نەفرەت قىلۇرسەن؟» ئول ئەيدى: «مەدىنەدە فاش بولۇپدۇدۇركىم، سېنى سەفۋانغە نىسبەت قىلۇرلەر.» بەس، بۇ سۆزنى ئىشتىپ بىلدىلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ بەدىماغلىقلەرى بۇدۇر. بەس، ئايشە ئۆيگە بارىپ، ئانالەرىغە ئەيدى: «مۇنداغ سۆز شەھەردە شۆھرەت تاپىپدۇر، نەدىن ماڭا ئەيتمادىڭ؟» ئانالەرى ئەيدى: «كۆيۈگۈسى مۇھەببەتلىك بولسە، مۇنداغ يالغان سۆزلەرنى ئىسناد باغلارلەر. ئاڭا غەم يىمەگىل.» بەس، ئايشە ئول كۈن ھىچ تەئام يىمەدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ سۆزنى ئىشتىپدۇر دەپ بۇ غەمدە ئاغرىغ بولدىلەر. بىركۈنى ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن ئاغرىپدۇرمەن، ماڭا ئىجازە بەرگىل، نەچەند كۈن ئانامنىڭ ئۆيىدە بولغايمەن.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئىجازە بەردىلەر ئەرسە، ئانالەرى قاشىغە باردىلەر. ئول تەرىقە ئاغرىغ ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بارمادىلەر. كەنىزەكلەرى ئۇچراسا ئاغرىغى نېچۇكدۇر

دەپ ئەردىلەر. مۇنداغ بەش كۈن ئۆتتى. ئابدۇللاھ ئۇبەي يامان سۆزلەر ئەيتۇر ئەردى. بىركۈنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇنبەرگە چىقىپ خۇتبە ئوقۇدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەي خەلق، كىمدۇركىم رەسۇلى خۇدانىڭ ئۆيلەرىگە تۆھمەت قىلغاي، مەن ئەھلى ئەيالىمنى ياخشى ۋە پاكلىقدىن ئۆزگە بىلمەسمەن.» ئەۋسىنىڭ ئۇلۇغى ئوسەيد بىننى ھەسسىن قوپۇپ ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەيغىلكىم، ئول كىمدۇر؟ قەبىلەئى ئەۋسدىن بولسە مەن ئاڭا خەبەر بەرگەيمەن. ئەگەر قەبىلەئى خەزرەجدىن بولسە ئاڭا جەزا بەرگەيمەن. ھەركىم مۇنداغ بۆھتان قىلسە جەزاسى ئۆلتۈرمەكدۇر.» بەس، سەئد بىننى ئۇبادە ئەيدى: «ئەي ئوسەيد يالغان ئەيتتىڭكىم، خەزرەجدىن ھېچكىمنى ئۆلتۈرمەسسەن، ئول كىشى خەزرەجدىندۇر.» ئوسەيد ئەيدى: «سەن ئۇلار بىرلە بۇ بۆھتاندا مۇئافىقدۇرسەن، بۇلار ئاراسىدا فىتنە پەيدا قىلۇرسەن!» بۇ سۆزدە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇنبەردىن تۇشتىلەر. ئۇيگە كەلدىلەر، ھەزرەتى ئەلى ۋە ئوسام بىننى زەيدكە ئەيدىلەر: «ھەر ئىشكى ئايشەدىن بىلۇرسىزلەر، ماڭا ئەيتىڭلار.» ئوسام ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئۆيلەردە چوڭۇغان پەرۋەردىلەرى ئەردى. ئول ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن ئايشەدىن نە گۇمان ۋە نە كىردارلەردە يامانلىقنى كۆرمەدىم.» دەپ ئاند ئىچتىلەر. ھەزرەت ئەلى ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ئۆزۇڭنى بۇ ئاند بەرمەكدىن خەلاس قىل، جەھاندا مەزلۇم بىسىياردۇر؛ كۆڭلۇڭدە بۇ تۆھمەتدىن غۇباردۇر، يەنە بىرنى ئىختىيار قىل.» ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ بەربىرە ئاتلىغ بىر كەنىزەكلەرى بار ئەردى، ئانى چىرلادىلەر، ئەيدىلەر: «بەربىرە، ھەرنە ئايشەدىن كۆرۈپ بىلىپسەن، راست ئەيغىل.» بەربىرە ئەيدى: «مەن ھەزرەتى ئايشەدىن ھېچ ئەيب كۆرمەدىم ۋە ئىشتىمەدىم. مەگەركى بىركۈنى نان خىمىر قىلىپ ئەردىم، ئۆيدە قوي بار ئەردى. خىمىر قىلىپ مۇڭا باقسۇنلەر دەپ چىقىپ ئەردىم، ئۇيقۇلاپ خىمىرنى يەدۇرۇپدۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئايشەنىڭ قاشلەرىغە بارىدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرنى، ھەزرەتى ئايشەنى ئانالەرى بىرلە ئولتۇرغۇزۇپ ئەيدىلەر: «يا ئايشە، بىلۇرسەنكىم، خەلقلەر سېنىڭ ھەققىڭدە نە دەرلەر، بۇ سىرفاش بولۇپدۇر. مەن بىسىيار تەڭ بولۇپدۇرمەن. بۇ ئالەمدە گۇناھدىن پاك كىشى يوقدۇر.

ئەگەر سەندىن گۇناھ ئۆتكەن بولسە تەۋبە قىلماي. » بەس، ھەزرەتى ئايشە باشلەرنى تىزلەرغە قويۇپ يىغلاپ ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكر ئەيدىلەر: «ئەي قىزىم بۇ يىغىدىن ھىچ فايدا يوقتۇر، ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەم سۆز سورارلەر، جەۋاب بەرگىل. » ھەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «مەن نەدىگىم! مەندىن بۇ سۆزگە تەۋبە ئۆزرە لازىم ئەمەسدۇركىم، مەن بىگۇناھدۇرمەن. ھەرچەند ئەيتسام پۇتمەسسىزلەر. مەن سىزلەرگە ئول سۆزلەرنى ئەيتۇرمەنكىم، ھەزرەتى يەئقۇب ئەلەيھىس. فەرزەندلەرىغە ئەيدىلەركىم: فصبرجميل والله المستعان على ماتصفون (سىزلەرنىڭ ئوي ـ فىكرىڭلاردىن ماڭا ھەق تەئالا ياۋەر بولغايكىم، ياخشى سەبر قىلغايمەن) خۇداي تەئالادىن ئۆزگە زاھىر قىلغۇچى يوقدۇر؛ ماڭا ئانچە قۇدرەت يوقدۇركىم، مېنىڭ پاكلىغىمغە ئايەت كەلگەي. ئۇمىد تۇتارمەنكىم، ئىنشائاللاھ، تاكىم تۇشۇكدە يا ھەزرەتىنى جەبرائىل ئەلەيھىس. سۆزلەرىدە ھەق تەئالا ئانى ئاگاھ قىلغاي. » بەس، بۇ ھالدا ئەردىلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. ئايەت كەلتۇردىكىم، ۋەھى ئەسەرى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەمنىڭ مۇبارەك پېشانەلەرىدە زاھىر بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ئايشەنىڭ ئاتا ـ ئانالەرى سارغىرىپ تىترەدىلەركىم، ھەزرەتى ئايشە رەسۇا بولغاي. ئەمما ھەزرەتى ئايشە ئەمىن ئەردىلەر. چۇنكى ھەق تەئالا راستلىقدىن ئۆزگە ۋەھى ئىبەرمەس. ھەزرەتى ئايشە بارەلەرىدە ئون يەتتە ئايەت نازىل بولۇپدۇر. بۇ ئايەتلەردە ھەق تەئالا ھەزرەتى ئايشەنىڭ پاكلىقى ۋە ياخشىلىقى بىرلە ياد قىلىپدۇر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەم شاد بولۇپ كۇلدىلەر. ھەزرەتى ئايشەگە خۇش خەبەر كەلدىكىم: «ھەق تەئالا سېنىڭ پاكلىقىڭغە ئايەت ئىبەردى» دىدىلەر. ھەزرەتى ئايشە شاد بولۇپ: ھەمد ئول خۇداۋەندىغەكىم مېنىڭ پاكلىغىمغە ئايەت ئىبەرمەكلىكنى بىلمەپدۇرمەنكىم، مۇسھەفلەرغە پىتىپ، قارىلەر تاقىيامەتغىچە ئوقۇغايلەر. » ئاندىن سەجدە شۇكرانە قىلدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەمغە ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالاغە شۇكر قىلۇرمەن، سەنا ساڭا ئەيتماسمەن. چۇنكى ئول يامانلىقنى مەندىن گۇمان قىلدىڭ. » ھەزرەتى ئەبۇ بەكر ھەزرەتى ئايشەنىڭ ئاغىزلەرىنى تۇتتىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەي ئايشە، بىلۇرسەنمۇكىم، نە دەرسىزلەر! » ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەم

ئەيدىلەر: «قويغىل، ھەر نەدىگەيكىم، ئاڭا زۇلۇم قىلدۇق.» بەس، ھەزرەتى ئايشەغە بۆھتان قىلغانلارغە ھەد سوقماقغە فەرمان كەلدى؛ ئابدۇللاھ ئۇبەيغە ئۇلۇغ ئەزاب قىلماقغە «ئايەت ئۇبەيد» نازىل بولدى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم چىقىپ، ھەسسان بىننى سابىت، مىستەھ ۋە ھۇمەيرەنى دەررە سوقتىلەر. ھەسسان دەررە زەخمىدىن ساقايىپ، سەفۋاننى ھەجۋە قىلدى. سەفۋان ئىشتىپ، قولىغە شەمشەر ئالىپ ئەيدى: «شائىر ئەمەسمەنكىم، ھەجۋە قىلسام، مېنىڭ جەۋابىم شەمشەردۇر.» دەپ سەفۋان شەمشەر سالدى ئەرسە، سابىت بىننى قەيس بۇ ۋاقىئەنى كۆرۈپ، سەفۋاننى تۇتۇپ باغلادىلەر، ئەيدى: «ئەگەر ھەسسان ئۆلسە، سېنى ئۆلتۈرۈرمەن.» بەس، ئابدۇللاھ بىننى ۋەراھە ئۆچرادى، ئەيدى: «ئەي سابىت، سەفۋاننى نېچۈكدىن باغلادىڭ؟» ئەيدى: «سەفۋان ھەسسانغە زەخم ئۇردىكىم ئۆلەدۇر.» ئابدۇللاھ ئەيدى: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشلەرنغە ئالىپ بارغىل، ئۆلەرنىڭ ئەمرلەرى بىرلە ئىش قىلغىل.» بەس، سابىت سەفۋان بىرلە ھەسساننى ئالىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرنغە كەلدىلەر. سەفۋانغە قىساس دەئۋا قىلدى. سەفۋان ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، بىلۇرسەنكىم، مېنى نە يالغان، نە بۆھتانلار بىرلە ھەجۋە قىلىپدۇر. قاچانكىم مۇنى كۆردۇم ئەرسە، ئۆزۈمنى توختاتالماي شەمشەر سالدىم.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «ئەي ھەسسان، مۇڭا ياخشىلىق قىل.» ھەسسان ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، بىلۇرسەنكىم، قىساسنى ساڭا ئۆتتۈم.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئەبۇ تەلھە ئاتلىغ بىر ئادەمدە بىر خورمالىق باغلەرى بار ئەردى. قىساسنى ئۆتكەننىڭ ئەۋزىگە ئول باغنى ھەسسانغە بەردىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ھەبەش پادىشاھى نېجاشىدىن بىسيار تۆھفە، پېشكەش كەلدى. ئول تۆھفەدە شىرىن ئاتلىغ بىر كەنىزەك بار ئەردى، ئول نەھايەتى خۇشرۇي ئەردى. ئانى ھەسسانغە بەردىلەر. مىستەھ بىننى ئەسامەنى ھەزرەتى ئەبۇ بەكر ئىجارە ئالىپ ئەردىلەر. ئەيدىلەركىم: «چەندان روزگاردۇركىم، مۇنىڭ پەرۋەرىش قىلدىم ئەرسە، ئاخىر فەرزەندىمگە بۆھتان قىلدى. ئەمدى ئانى ساقلاماسمەن.» مىستەھ بارەسىدە ئەفۇ قىلماقغە ئايەت نازىل بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكر مىستەھنى يەنە ئىجارىگە ئالدىلەر.

بۇ ۋاقىئە ھىجرەتدىن ئالتىنچى يىلى ماھى رەمەزان - شەۋۋال ئايىدا ئەردى. زۇلقەئدە ئايىدا ھۇدەيبىيەگە باردىلەر.

دەستان
ۋاقىئەئى سۇلۇھ ھۇدەيبىيە

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نىيەت ھەج قىلىپ، يەتتە يۈز كىشى بىرلە مەككەگە يۈردىلەر، قۇرەيشلەر جەڭگە كەلگەن گۇمان قىلماسۇن دەپ، سىلاھ - ياراغنى ئالمادىلەر. تاكى بۇ مەنزىلگە بارىپ تۇشتىلەر ئەرسە، ئۆمەر بىننى خەتتاب ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بىز ئول دۇشمەنلەرنىڭ شەھەرىگە بارۇرمىزكىم، ئۇلاردىن بىسيار خەلقنى ئۆلتۇرگەندۇرمىز. سىلاھ - ياراغسىز نېچۇكدىن بارغايمىز؟» بەس، مەدىنەگە كىشى ياندۇرالى دەپ، سىلاھ - ياراغلارنى ئالىپ كەلدىلەر. يەتمىش تۆھنى قۇربانلىققە ئالدىلەر، ھەرئون كىشىگە بىر تۆھنى تەئىن قىلدىلەر. بىر تۆھكىم ئەبۇ جەھىلنىڭ ئەردى، جەڭگى بەدرده غەنىمەت ئالىپ ئەردىلەر، ئانى ئۆزلەرىگە تەخسىس قىلىپ ئەردىلەر. قاچانكىم، مەككەگە يەتتىلەر، زەي تەۋبي دىگەن يەرگە تۇشتىلەر. مەككە تەۋفىدىن ھىچ كىمنى مەنئ قىلماق رەسم ئەمەس ئەردى. بەس، مەككە خەلقى سىلاھ - ياراغ بىرلە چىقىپ ئەردىلەر. ئۇلار ئەيدىلەر: «سىزلەرنى تەۋف قىلغالى قويماسمىز، ئەگەر جەڭ قىلساڭلار مۇھەييادۇرمىز.» بەس، مەككەدە بىر مۇسۇلمان بار ئەردى، ئول چىقىپ: «تەمامى قۇرەيش جەڭگە مۇھەييادۇر» دەپ خەبەر بەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «تاكىم بۇ كافىرلار مېنىڭ بىرلە جەڭ قىلۇردا چەندان خەلقەرى ئۆلۈپ ئەردى. ئەگەر ھەمە ئەرەبنى ماڭا قويسەلەر، تەمامى ئەرەب ئۆلسەلەر ھەم ئول مەكىكە، قۇرەيشلەر سەلامەت قالغاي ئەردى.» كافىرلار خالىد بىننى ۋەلىدنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئالدىغە (ئىككى يۈز سۇۋارى بىرلە) ئىبەردى. ئەكرەمە بىننى ئەبۇ جەھىل ئۇچ نەۋبەت جەڭ قىلىپ، شىكەست تاپىپ ئەردى.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەرەبدىن بىر ئادەمگە يول

باشلاتىپ، مەككەگە ياۋۇق ھۇدەيىمىگە يەتتىلەر ئەرسە، تۇغلەرى چۆكۈپ ياتتى. ھەر چەند جەھەد قىلدىلەر، قوپمادى. سەھابىلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بۇ نە ۋاقىئەدۇر؟» ئەيدىلەركىم: «خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىدۇر، ئاندافكى فىل ھەبەشكە ۋاقىئ بولدى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم تۇغلەرنى تۇشتىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «ھەر قايداغ بولسە ھەم مۇندىن سەلامەت يانغايمىز.» قاچانكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھۇدەيبىيەگە تۇشتىلەر ئەرسە، كافىرلار مەككەگە يانىپ كىردى. ئول قۇدۇغنىڭ سۇيى يوق ئەردى. سەھابىلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بۇ قۇدۇغنىڭ سۇيى يوقدۇر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر ئوقلەرىنى بەرىدىلەر، ئەيدىلەركىم: «بۇ ئوقنى قۇدۇغقە ئاتىڭلار، سۇ چىقغاي.» بەس، بىر ساۋۇان قۇدۇغقە ئوقنى ئاتتى ئەرسە، دەرھال سۇ چىقتى. ھەركىم سۇ تارتىپ ئالدىلەر. ئول سۇ ھالا ھەم باردۇر. بەس، قۇرەيشلەر سۇنىڭ چىقغانىنى كۆردىلەر. ئىتتىفاق بىرلە بۇدەيل خۇزائى ئاتلىغ بىر كىشىنى ئەلچى ئىبەردىلەر؛ ئەيدىلەر: «سورغىلكىم نە ئىشغە كېلىپدۇر، بىز جەڭگە ئارەستەدۇرمىز.» بۇ دەيل كەلدى. ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن ھەجگە كېلىپ ئەردىم، قۇرەيشغە ئەيغىلكىم، ئۆزگە ئەرەبلەردىن قول يىغسۇنلەر. مەن ئۇلار بىرلە جەڭ قىلغايمەن، سىزلەرگە يامانلىقنى قىلماغايمەن.» بۇدەيل يانىپ كېلىپ ئەيدى: «مۇھەممەد ياخشى سۆز ئەيتۇرلەر.» ئاندىن ئۇرۇۋە بىننى مەسئۇد سەقەفى ئەيدى: «ئەي خەلق ياخشى سۆز ئەيتاسالەر يەنە نە تىلەرسىزلەر!» قۇرەيشلەر ئەيدى: «سەن بارىپ ياخشى سۆز ئىشتىپ كەلگەيسەن.» ئۇرۇۋە تائىفىنىڭ ئۇلۇغى ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشلىرىغە كەلدى. كۆردىكىم ئولتۇرۇپدۇرلەر، سەھابىلەر چۇنان تەئزىم بىرلە يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپدۇرلەر. مۇغىيرە بىننى شۇئبە ئالدىلەردە شەمشىر تۇتۇپ تۇرۇپدۇرلەر. مۇنى كۆردى ئەرسە، كۆڭلىگە ۋەھم پەيدا بولدى ۋە ئەيدى: «يا مۇھەممەد، تاكى قۇرەيش بىرلە جەڭ قىلۇرسەن، ئۇلۇغلاردىن ھىچ پادىشاھ ۋە پەيغەمبەر، كۆردۇڭكىم، ئۆز قەۋمىنى مۇنداغ سەئى - كۆشەش بىرلە ھىلاك قىلىپ بىگانەلەردىن نېچۇكدىن ياخشىلىق كۆرەرسەنكىم، ئاخىر سېنى زېرىندەست قىلىپ، غالىب بولۇر.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكر ئەيدىلەر: «ئەي بەدبەخت! تىلىڭ

كېسىلۈر، خۇدايىڭ لات ـ مانات ئالدىدا شەرمەندە بولغىل!» ھەزرىتى ئۆمەر بىنىي خەتتاب قوپۇپ گەردەنگە بىر مۇشت ئۇردىلەر؛ مۇسۇلمانلار قوپۇپ ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدىلەر ۋە دەشنام قىلدىلەركىم: «ئەي سەگى بىئەدەب! بىز قاچان كافىرلارغە زېرىدەست بولۇرمىز؟! سېنىڭدەك بەدبەختلەر رەسۇلى خۇدانى يالغانچى قىلۇرسىزلەر؟ ئانىڭ ئۈچۈن جەڭ قىلىپ جان فىدا قىلۇرمىز!» بەس، ئۇرۇۋە قول سۇنۇپ سۆزلەدى ئەرسە، مۇغىيرە شەمشەر تارتىپ قوپتىلەر. ئەيدىلەركىم: «سەن كىمدۇرسەنكى رەسۇلى خۇدانىڭ ئالدىلەردە قول سۇنۇپ سۆزلەگەيسەن!» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەم ئەيدىلەر: «ئەي ئۇرۇۋە، ھەمە ئەرەبلەرنى ماڭا قويسۇنلەر. ئەگەر مەن ئۇلارغە زەفەر تاپسام ئۆزۈم كېلۈرمەن. ئۇلار زەفەر تاپسا سىزلەرگە يامانلىق قىلۇرلەر.» بەس، ئۇرۇۋە مەككەگە ياندى ۋە ئەيدى: «ئەي خەلق، بىلۇرسىزلەركىم، مەن ھەبەش، روم، پارس، شام پادىشاھلارىنى كۆرگەندۇرمەن. ھەرگىز يالغان ئەيتىپ خىيانەت قىلماغاندۇرمەن؟!» ھەمە ئەيدىلەر: «شۇنداغ!» ئەيدى: «بىلىڭلەركىم، مەن تەمامى ئۆمرۈمدە ھېچ پادىشاھنى مۇنداغ ھەيبەت ۋە ئەزىمەت بىرلە كۆرمەگەندۇرمەن. قەۋم ـ لەشكەرى ئانداغ ئەقىدە ۋە تەۋازۇئ قىلۇرلەركىم، ئۇلەرنىڭ ئالدىلەردە بىر ـ بىرلەرىگە سۆزلەمەككە تاقەت يوقدۇر. ھەمە ئۇلۇغلار مۇنتەزىر ۋە خاموشدۇرلەركىم، مۇبارەك ئاغىزلەردىن سۆز جارى بولغاي ھەمە ئىتتىفاق بىرلە ئىمان كەلتۈردىلەر. ئول خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەر دۇركىم، ئاندىن ئۆزگە خۇدا يوقدۇر ئ ئەگەر ئابى دەھنلەرى چىقسە، يەرگە تۈشۈرمەي ئالۇرلەر. جان فىدا قىلۇرلەر. مۇندىن كېيىن مىڭدىن بىرىدە ھەم ئانداغ كىشى بولماغاي. سىزلەرگە مەدارادىن ئۆزگە تەدبىر يوقدۇر، بىلمەسمەن؛ ئۇلەر ئەيتۇرلەر: ئۆزگە ئەرەبلەرنى ماڭا قويسۇنلەر، مەن ئۇلار بىرلە جەڭ قىلۇرمەن!» بەس، بۇ سۆزگە ھەمە قۇرەيشلەر شاد بولدىلەر.

ئەيتىپدۇرلەر: ئاندىن تەمامى مەككە خەلقى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەمگە مەدارا قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى ئۆمەر بىنىي خەتتابنى چىرلاپ، ئەيدىلەركىم: «يا ئۆمەر، سەن بارىپ، ئۇلارغە نەسىھەت قىل، ئۇلار بىزدىن ئەمىن بولسۇنلاركىم جەڭ قىلماسمىز.» ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن ئەبۇ سۇفيان بىرلە كىچىكدىن ئەداۋەتلىكدۇرمەن.

مېنىڭ مەككەدە قالىش قەبىلەم يوقدۇر.» ھەزرەتى ئوسمان بىننى ئەففان ئەبۇ سۇفيان بىرلە دوست ئەردىلەر ۋە قالىشلەرى مەككەدە بىسياردۇر. بەس، ھەزرەتى ئوسمانغە ئەيدىلەر: «سەن بارغىل.» بەس، ھەزرەتىنى ئوسمان مەككەگە باردىلەر. ئەبۇ سۇفيان باشلىغىن ھەمە قۇرەيشلەرنى مەككەدە جەمئ قىلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ پەيامىلەرىنى يەتكۈزدىلەر. قۇرەيشلەر ئەيدىلەر: «يا ئوسمان، بىز مۇھەممەدنى ھەج تەۋاف قىلغالى ھەرگىز قويماسمىز. قويغىل، سەن بارىپ خانەئى كەئبەنى تەۋاف قىل.» ھەزرەتىنى ئوسمان ئەيدىلەر: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھ-س. بولماي تەۋاف قىلماسمەن.» قۇرەيشلەر ئەيدى: «يا ئوسمان، سەن مۇندا بولغىل، ئۇلۇغلاردىن كىشى قالمادى. ئەگەر خاھلاساڭ ئۆز دىنىڭدە بولغىل.» ھەزرەتى ئوسمان ئەيدىلەر: «ماڭا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ خىزمەتلەرىگە بارماي جارە يوقدۇر.» بەس، ھەزرەتى ئوسماننى «شەھىد قىلدىلەر» دەپ خەبەر كەلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ساچراپ قوپتىلەر، ئەيدىلەرکىم: «بىزگە ۋاجىبدۇركىم، ئەمدى جەڭ قىلغايمىز!» بەس، ھەمە رەسۇلى خۇداغە بەيئەت تازە قىلدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا مۆئمىنلەردىن رىزا ۋە خۇشنۇدلۇقغە ئايەت نازىل بولدى. بەس، بۇ ھالدا، ھەزرەتى ئوسمان يانىپ كەلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇلەرنى كۆرۈپ، تەكبىر ئەيتىلەر ۋە جەڭدىن ياندىلەر. ئەرتەسى، قۇرەيش سۇھەيل بىننى ئەمر ۋە خۇتەب بىننى ئابدۇلئەزىنى سۇلھ قىلماقغە ئەلچى ئىبەردى. ئەيدىلەرکىم: «بۇ يىل يانسۇنلەر، تاكى ئەرەبلەر بىزگە زور ۋە كۈچ بىرلە مەككەگە كىرىپدۇر دەپ تەئنە ئەيتماغايلار، كېلۇرگە بىز زەن - فەرزەند، مال - ئەمۋالىمىزنى ئالىپ چىقغايمىز، ئۇلار كېلىپ ئۇچ كۈن تەۋاف قىلىپ يانغايلەر؛ بۇ ئىككى يىل جەڭ قىلماغايلەر؛ ھەركىم مەككەدىن مۇسۇلمان بولۇپ بارسا قەبۇل قىلماغايلەر، مەككەگە ياندۇرغايلەر.» بەس، بۇ شەرتلەرنى ئەيدىلەرئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قەبۇل قىلدىلەر. سەھابەلەر مەلۇل بولۇپ، ئەيدىلەرکىم: «بۇ سۇلھ بولۇر ئىكەن، بەيئەتنىڭ پايداسى نەدۇر! بىزلەر جان فىدا قىلۇر ئەردۇك، بۇ خارلىقنى كۆتەرمەس ئەردۇك!» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىدىق قاشلىرىغە باردىلەر، ئەيدىلەر: «مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم پەيغەمبەر بەرھەقدۇرلەر،

ئۇلەرغە ئىتائەت ۋاجىبدۇر. لېكىن بىلمەسمەنكىم بـــۇەجھەدىن مۇنداغ خارلىقنى كافىرلاردىن كۆتەرۈرلەر!» ھەزرىتى ئەبۇ بەكرسىدىق ئەيدىلەر: «يا ئەبۇ ھىفز، بىزگە فەرماندارلىقدىن ئۆزگە ئىش يوقدۇر، قانداغ قىلسەلەر ئانداغ بولماق كېرەك.» بەس، ھەزرەتـــى پـەيغەمبـەر سـەل-ئەل-لـەم ئەيدىلەركىم: «قۇرەيش ئۇلۇغلاردىن نەچەند كىشى بولغايكىم، ئانىڭ بىرلە سۆلھ قىلغايمىز.» بەس، قۇرەيشنىڭ ئۇلۇغلارى كەلدى. مۇھاجىـر - ئەنسارىلار يىغىلدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى ئەلىغە بۇيرۇدىلەركىم «سۆلھنا - مە پىتكىل!» بەس، ھەزرەتى ئەلى ئەۋۋەل «بىسمىللاھ» بىرلە ئىبتىدا قىلدىلەر ئەرسە، سۇھەيل قوللىرىنى تۇتتى، ئەيدى: «بىز ئەررەھمانىـر رەھىمنى بىلمەسمىز. بىز خاھلاغانىنى پىتكىـــل.» ئاندىن، «مۇھەممەد رەسۇلۇللاھ»نى پىتدىلەر ئەرسە، سۇھەيل يەنە قوللىرىنى تۇتتى، ئەيدى: «بىز ئۇلەرنى پەيغەمبەر بىلسەڭ خانەئى كەئبەنى تەۋاف قىلغالـى قويار ئەردۇڭ. ئانداغ پىتكىلكىم، مۇھەممەد بىننى ئابدۇللاھ.» ھەزرەتى ئەلى ئەيدىلەر: «يا رەسۇلىللاھ! ھەرگىز مۇنداغ پىـــتۇيەلمەسمەن، سېنـــى ھەرگىزكىم ئاتايالماسمەن!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەلى! مۇھەممەد رەسۇلۇللاھنى ئۆچۈرگىل.» ھەزرەتى ئەلـى قەسەمياد قىلدىلەر: «مەن ئاتىگنى ئۆچۈرەلمەسمەن!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەلى! رەسۇل قايسىدۇر؟» ئەلى كۆرسەتتىلەر ئەرسە، ئۆزلەرى قەلەم سوقتىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەمدى پىتكىلكىم مۇھەممەد بىننى ئابدۇللاھ، مەن خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرى، ئابدۇللاھنىڭ ئوغلىدۇرمەن.» چۇن، سۆلھنامەنى تەمام قىلدىلەرئەرسە، ھەمە پىتىپ ئالدىلەر، سەھابىلەر ھەمە پىتىپ ئالدىلەر. سۇھەيلنىڭ بىر ئوغلى مۇسۇلمان ئەردى، ئانى باغلاپ ساقلاپ ئەردى. بەس، سۆلھنامەدىن فارىغ بولۇپ ئەردىلەر، كۆردىلەر بەند - زەنجىر بىلە كېلىپىدۇر. سۇھەيل ئەيدى: «يا مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم، ئول ئەھد بىر بولسۇنكىم، مۇنى ماڭا بەرگىل.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەي ئوغۇل، مەككەگە بارغىل، خۇداي تەئالاغە قوللۇق قىلغىل، تاكىم ھەق تەئالا ساڭا شادلىق بەرگەي.» ئول ئەيدى: «يا رەسۇلۇللا! مېنى كافىرلارنىڭ قولىغە قويارمۇسەنكىم، ماڭا ئەزاب قىلۇرلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «بارغىل.» سۇھەيل ئەيدى: «ئانـى

ئۆلتۈرۈڭلار!» ئول فەريادقىلدىكم: «ئەي مۇسۇلمانلار كافىرلارغە بېرۇرسىزلەرمۇكسم، ئىسلامدىن كۇفرغە ياندۇرۇرلەر!» تەمامى خەلايىق مۇسۇلمانلار قوپتىلەر، ئېيدىلەر: «بىز تاكى كافىرلارنىڭ خارلىقىنى كۆتەرۇرمىز؟!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئېيدىلەركىم: «مەن خۇداي تەئالانىڭ ئەمرى بىرلە ئىش قىلۇرمەن.» بەس، بەزە مۇنافىقلارنىڭ كۆڭلىگە شەك ۋە گۇمان تۇشتى، مۇنافىق بولدىلەر. چۈنكى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئېيتمىدۇرلەركىم: «مەن تۇشۇمدە كۆرۈمكى، بىز مەككەگە بارىپ خانەئى كەئبەنى تەۋاف قىلۇرمىز.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەمر قىلدىلەركىم: «ساچ سالدۇرۇڭلار، قۇربانلىق قىلغانلار، ھەرامدىن چىقغايلەر.» قەبۇل قىلمادىلەرئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم غەمكىن بولدىلەر.

بۇ سەفەرنە ئۇممۇسەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەمراھ ئەردىلەر. ئول خىيمەلەرنگە كىردىلەر ئەرسە، ئېيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ئۆزۈڭ قۇربانلىق قىلىپ، ساچ سالدۇرغىل.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قۇربانلىق قىلدىلەر، ساچ سالدۇردىلەر ئەرسە، ئۆرگەنىپ بەئزەلەر تەبئىيەت قىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئېيدىلەر: «خۇداي تەئالا رەھم قىلغاي ساچنى تۇشۇرگەنلەرگە.» سەھابەلەر ئېيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ساچ تۇشۇرمەگەنلەرگە ھەم دۇئا قىلغايلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۈچ مەراتىبە شول دۇئانى قىلدىلەر، تۆرتىنچى ساچ سالدۇرماغانلارغە ھەم خۇداي تەئالا رەھم قىلغاي، دىدىلەر.

بەس، مەدىنەگە ياندىلەر ئەرسە، ئەبۇ نەزىر ئاتلىغ بىر ئادەم قۇرەيشدىن قاچىپ، مەدىنەگە كەلدى، مۇسۇلمان بولدى. بەس، قۇرەيش كىشىسى ئىبەردىكىم: «ئەھدگە تۇرسۇنلەر، ئەبۇ نەزىرنى بىزگە بەرسۇنلەر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئېيدىلەر: «قۇرەيش بىرلە، ھەركىم مەككەدىن كەلسە ئىبەرمەككە ئەھدىمىز باردۇر، مەن ئەھدنى سىندۇرماسمەن. سەن مەككەگە بارغىل، تا مۇددەتى ئەھد چىقغۇنچە ئىمانىڭنى ساقلاغىل.» بەس، ئەبۇ نەزىر مەككەدىن كەلگەن ئىككى كىشى بىرلە ياندىلەر؛ قاچانكىم مەدىنە سەرھەددىدىن چىقتىلەر ئەرسە، ئۇلارنىڭ بىرىگە ئېيدى: «شەمشەرىڭنى ئالغىل، كۆرەي.» ئول شەمشەرىنى غىلافىدىن ئالدى،

كۆردىكىم شەمشەر ئابداردۇر. قولىدىن ئالىپ، باشىنى كېسىپ تاشلادى؛ ئاندى، يەنە بىرىگە قەسد قىلدى ئەرسە، ئول قاچتى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل.ئەل.لەمنىڭ قاشلەرىغە كەلدى، ئەبۇ نەزىر ھەم كەلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل.ئەل.لەم ئەيدىلەر: «ئەبۇ نەزىر، مۇنداغ قىلدىڭ؟» ئول ئەيدى: «مەن مەدىنە ھەددىدىن چىقىپ ئەردىم ۋەگەرنە ئول يۈز بولسە ھەم ھەمەسىنى ئۆلتۈرۈر ئەردىم ياكى ئۆلەر ئەردىم. مېنى مەككەگە ئالىپ بارالماس ئەردىلەر.»

بەس، چىقىپ كەتتى، بارىپ دەريا لەبىدە كارۋانىڭ غەيز ئاتلىغ گۈزەر گاھىدا ۋەتەن تۇتتى؛ مۇسۇلمانلارنى ئۆزىگە چىرلار ئەردى؛ مەككەدىن ۋە ئەتراف - جەۋانىبدىن مۇسۇلمانلار يىغىلىپ كەلدىلەر، تاكى بەش يۈزگە يەتتى. ھەربار كافىرلار كارۋانىنى غازات قىلىپ، مال - ئەمۋال ئالۇر ئەردىلەر. ھىچكىم ئۆلارغە بەرابەر كەلمەس ئەردى. ئاخىر، مەككە خەلقى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل.ئەل.لەمغە كىشى ئىبەردىلەركىم: ئەبۇ نەزىرنى ھەمراھلارى بىرلە مەدىنەگە چىرلاپ ئالسۇنلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل.ئەل.لەم ئەبۇ نەزىرنى ھەمراھلارى بىرلە مەدىنەگە چىرلاپ ئالدىلەر، ئۆلار مەدىنەدە مۇتەۋەتتىن بولدىلەر.

بۇ يىلدا، پادىشاھلارغە ئەلچى ئىبەردىلەر. ئەۋۋەل، خاتەق بىنىنى شەئلەبەنى قىبتى پادىشاھىغە ئىبەردىلەر، ئاتى مۇقەۋقىس ئەردى. ئىككىنچى سەجام بىنىنى ۋەھبنى شامغە ئىبەردىلەركىم، پادىشاھى ھەرەس بىنىنى ھەرەس بىنىنى ئەبى شەمىر ئەردى. ئۈچۈنچى، مۇسەللىت بىنىنى ئەمرنى يەمامە سەردارلارىغە بۇيرۇدىلەر. ئاتى ھەۋذە بىنىنى ئەلى ئەل - ھەفى ئەردى. تۆرتىنچى، ئەمر بىنىنى ئاسنى ئومان شەھەرىغە ئىبەردىلەر، ۋالىسىنىڭ ئاتى زەنغەر بىنىنى ئەل - خەلد ئەردى. بەشىنچى، بەھرەين شاھىغە كىشى بۇيرىدىلەر. ئالتىنچى، ھەبەش سۇلتانىغە ئەمر بىنىنى ئۇمەييەدىن نامە ئىبەردىلەركىم، ئاتى ئەۋھەم بىنىنى ئەل - ھىرو ئاتار ئەردىلەر. يەتتىنچى، روم خەلىفەسى ھىرە قىلغە دەھيەتۇ بىنىنى خەلىفەنى ئىبەردىلەر. سەككىزىنچى، ئەجەم پادىشاھى پەرۋىز بىنىنى كەيخۇسراۋغە ئابدۇللاھ بىنىنى ھوزافە سەھمىنى ئىبەردىلەر. ھەرنامەنىڭ ئەۋۋەلىغە «بىسمىللاھ» بىرلە بۇ ئايەتنى ئىبتىدا قىلدىلەر، مەزمۇنى بۇدۇر: «ئەي قەۋملەر، بەتەھقىق مەن

ھەمەڭىزلەرگە ئول خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىدۇرمەنكىم، ئاسمان - زەمىننىڭ پادىشاھىدۇر، ئاندىن ئۆزگە خۇدا يوقدۇر؛ تىرگۈزگۈچى ۋە ئۆلتۈرگۈچى ئولدۇر. بەس، خۇداي تەئالاغە ئىمان كەلتۈرۈڭلار، پەيغەمبەرىڭلارنى بەرھەق بىلىڭلار. ئۇممىيدۇر، يەئنى ئوقۇماق، پىتمەكنى بىلمەسلەر، خۇداي تەئالاغە ۋە كەلامىغە تەسدىق قىلىپدۇر؛ ئانى تەبئىيەت قىلىڭلار، شايەدكى، راست يول تاپارسىزلەر.» نامەنىڭ ئاخىرىغە پىتدىلەرگىم: «سەلامەت ۋە رەھمەت ئول كىشىگەگىم ئىسلام، ھىدايەتنى تەبئىيەت قىلۇرلەر، قىيامەت كۈنى خۇداي تەئالانىڭ ئەزابىدىن سەلامەت بولۇرگىم ھىدايەت بىھىشتى ئولدۇر.»

بەس، ئەلچىلەر ھەر تەرەپكە رەۋان بولدىلەر. ئەما قىبتىلەر شاھى مۇقەۋقىس ياخشى جەۋاپلار، ياخشى تۆھفەلەر، زەرىف مەتائلار ۋە تۆرت كەنىزەك قىبتىلەر ئىبەردى. لېكىن ئىمان كەلتۈرمەدى. ئول كەنىزەكلەردىن بىرى ماريىە ئەردى؛ ئانىڭ جەۋاھىرى شىرىن ئەردىكىم ھەسسانغە بەردىلەر.

ئەمما، شام، يەمامە، بەھرەين، ئومان پادىشاھلارى ئىمان كەلتۈرمەدىلەر، جەۋاب ھەم ئىبەرمەدىلەر ۋە ئەيدىلەر: ئول بىزدىن مۇلكىنى ئالالماس. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ سۆزنى ئىشىتىپ ئەيدىلەر: خۇداي تەئالا مۇلكىنى ئۇلاردىن ئالىپ مېنىڭ ئۇممەتىمغە بېرۇر. ئەما، ھەبەش پادىشاھى نەجاشى ئىمان كەلتۈردىلەر؛ ئوغلى رەھانى ھەم مۇسۇلمان قىلىپ، ئۆز قاياشى ۋە قەبىلەسىدىن ئالتە يۈز كىشى ئىبەردىكىم ۋە جەۋاب ئەيتتىكىم، نەجاشىدىن ھەزرەتى مۇھەممەد رەسۇلۇللاھغە ئەسھەمدىن ئەرز ئولكىم: مۇسۇلمان بولدۇم ۋە ئوغلۇمنى نەچەند كىشىلەر بىرلە ئىبەردىم، تاكى ئەھلى ھەبەشلەر بىلمەگەيلەر؛ مېنىڭ تەسەررۇفۇمدە قاياش - قەبىلەمدىن ئۆزگە يوقدۇر، مەن ئەھلى ھەبەشنى ئاھستە ئىمانغە كەلتۈرۈرمەن؛ سېنىڭ دىنىڭ بەرھەقدۇرىكىم، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسەلام خۇداي تەئالانىڭ بەندەسى ۋە پەيغەمبەرىدۇر ۋە ھەرنەكى دەر، راست ۋە ھەقدۇر؛ ئەگەر مېنى كەلسۇن دەپ فەرمان قىلساڭ بارادۇرمەن. ئاندىن، بىسيار سوغا - تۆھفەلەر بىرلە ئەلچىنى شاد - مەسرۇر ياندۇردى. جەئفەر بىننى ئەبى تالىب ۋە يەنە ئۆزگە مۇسۇلمانلارنى كەلتۈردىلەر.

ئەمما، ھىرەقىل مۇسۇلمان بولمادى، لېكىن ياخشى جەۋابلەر بىرلە ئەلچىنى خوش ۋەقت ياندۇردى. ئەمما پەرۋىز نامەنى يىرتىپ، ئەلچىنىڭ يۈزىگە تاشلادى، ئەيدى: «ئول مېنىڭ تەسەررۇفۇمدەدۇر، ھەددى بولۇرمۇكىم ماڭا مۇنداغ سۆزلەرنى ئېيەرگەيلەر.» بەس، ئول يەمەن پادىشاھى بادانغە نامە ئېيەرىپدۇركىم «ئۆز ھەددى ئەمەسدۇر، سەن ئىككى كىشى ئېيەرگىل، تا كۆرگىلكىم نە ھالدۇر؛ ئەگەر راست بولسە، سەن لەشكەر ئېيەرىپ، ئانى ماڭا تۇتۇپ ئېيەرگىل، ئول دىيارلارنى خەراب قىلغىل، پۇل - مالالارنى غارەت قىل!» بەس، بادان پەرۋىزنىڭ نامەسىنى ئوقۇپ، بىر دانىشمەندگە چەرچەرە ئاتلىغ بىر كىشىنى قوشۇپ، پەرۋىزنىڭ نامەسىنى ھەزرەتىنىڭ پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئېيەردى. بۇ ئىككىسى بېنەھايەت ئاقىل ئەردى. (ئۇلارغە) ئەيدىكىم: «ئەگەر پەرۋىزنىڭ نامەسىنى كۆرۈپ بارسە خوبدۇر، ۋەگەرنە، لەشكەر بىرلە بارىپ، پەرۋىز بۇيرۇغاندەك قىلىپ، ۋەيران قىلۇرمەن.» بەس، بۇ ئىككىسى مەدىنەگە كەلدىلەرئەرسە، مۇنافىقلار شاد بولدىلەر، ئەيدىلەر: «كىسرا قەسد قىلىپدۇركىم ھەزرەتى مۇھەممەدنىڭ ئىشلەرى تەمام بولۇر ۋەقتى بولۇپدۇر؛ ئەمدى كېرەككىم ئاڭا بەرابەر بولۇپ، ئانىڭدىن قۇتۇلغايمىز.» ھەزرەتىنىڭ جەبرائىل ئەلەيھ-س. دىن خەبەر كەلدىكىم: پەرۋىزنى ئوغلى شېرويە ئۆلتۇردى.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەلچىلەرگە ئەيدىلەر: «شېرويە پەرۋىزنى ئۆلتۇردى.» بۇلار ئەيدى: «ساڭا كىم خەبەر بەردى؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «جەبرائىل ئەلەيھ-س. ئەيدىلەركىم، تۇنەكۈن ئۆلتۇرۇپدۇرلەر.» بۇلار ئەيدى: «بۇ سۆزنى پادىشاھغە يەتكۈرەلى، ئول نە دەيدۇر.» ھەزرەتىنىڭ پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «بادانغە ئەيتكىلاركىم، ئەگەر ماڭا تەسدىق قىلسىپ، ئىمان كەلتۇرسە، مۇسۇلمان بولسە، يەمەن مۇلكىنى ئەجەم پادىشاھلىقىغە — ئاڭا بېرۇرمەن؛ ئەگەر ئىمان كەلتۇرمەسە، يەمەننى ۋە تەمامى ئەجەمنى ھەق تەئالا ماڭا بېرۇر، مېنىڭ دىنىم بۇ شەھەرلەرگە خەلەبە قىلۇر.»

بەس، ئەلچىلەر ئول خەبەر تارىخنى پىتىپ ئالدىلەر. بادان قاشىغە ياندى ئەرسە. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول دانىشمەندكە سوغا بەردىلەر، قىبتىلەر پادىشاھى مىقەۋقەس كەمەربەند ئېيەرىپ ئەردىلەر، ئانىسى ھەم

بەردىلەر. بەس، بۇلار بادانىڭ قاشىغە كېلىپ، كۆرگەن - ئىشتىكەننى بايان قىلدى ئەرسە، ئەيدى: «ئەگەر مۇنداغ بولسە، پەيغەمبەردۇر، ئاڭا ئىمان كەلتۈرمەك لازىمدۇر؛ ئەگەر پەيغەمبەر بولماسا كىسرا سۆزىنى تۇتماق لازىمدۇر.» بەس، نەچەند كۈن ئۆتتى ئەرسە، شېرويە نامە ئىبەردىكىم، پالانى كۈنى پەرۋىزنى ئۆلتۈردىلەر، پادىشاھلىق ماڭا بولدى ۋە ماڭا بەيئەت قىل، تەمامى ئەھلى يەمەندىن بەيئەت ئالغىل؛ ئول ھىجازداقى كىشىكىم، پەرۋىز ئاڭا نامە ئىبەرىپ ئەردىكىم ئاڭا ئازار بەرمەگىل. بەس، بادان ھىساب قىلدى ئەرسە، شېرويە تەبئىيەتى بىرلە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ سۆزلەرى راست كەلدى. بەس، بادان ئىككى ئەلچى بىرلە مۇسۇلمانى كامىل بولدى. ئول ئەلچىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاڭا كەمەربەند بېرىپ ئەردىلەر، ئانىڭ ئەۋلادى يەمەندەدۇركىم تا بۇ ۋەقتغىچە كەمەر بەندنى ئەخر قىلۇرلەر ۋە ئۇلارنى «زۇل - مۇئجىزە» ئاتارلەر.

بۇ ۋاقىئە ھىجرەتدىن ئالتىنچى يىلى ئەردى. يەتتىنچى يىلى ماھى مۇھەررەمنىڭ ئاخىرىدا خەيبەرگە باردىلەر.

غەزۋەئى خەيبەر

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، خەيبەر جوھۇدلارنىڭ قورغانى ئەردىكىم، يەتتە قورغان بىر - بىرىنىڭ ئىچىدە ۋە ئەترافى خورمالىق ئەردى. ئەۋۋەل نائىم، ئىككىنچى قەمۇس، ئۈچۈنچى كەنانە — بۇلارنى ھۆسنىل زەفەر ئاتارلەر، تۆرتىنچى شەق، بەشىنچى بەتباھ، ئالتىنچى سەتىھ، يەتتىنچى سۇلالىم. بۇلارنىڭ سەرداری زەئىر بىننى مەئاز ئەردى.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەباۋ بىننى ئۇربەتنى مەدىنەگە خەلىفە قىلىپ، ئۆزلەرى خەيبەرگە كەلدىلەر؛ ئون بەش كۈن تۇردىلەر. بەنى غەتەفان قەبىلەسى ئىككى فەرسەڭ يىراق ئەردى. غەتەفان جوھۇدلارى بۇلارغە ياۋەر بولغالى چىقىپ، يەنە ھەزرەتىـــى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم لەشكەر ئىبەرىپ، بالا - بارقەمىزنى ئەسىر قىلۇرلەر دەپ ياندىلەر.

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ باش ئاغرىغلىرى بار ئەردى. ھەر بارە باشلەرى ئاغرىسا، ئەسلا ئۆيلەرىدىن تالاغە چىقماس ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كۆزلەرى ئاغرىپ، خىيمەدىن چىقمادىلەر. بەس،

هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم هەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى چىرلاپ ئەيدىلەر: «ئەسسالام ئەلەمىنى كۆتەرگىل، مۇسۇلمانلارنىڭ غەزاتقە چىقارغىل.» بەس، ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئول كۇنى قورغاننىڭ تاشىدا جەڭ قىلدىلەر. سېپلىدىن بىر تاش كېلىپ، مۇھەممەد بىننى مەسلەمەنىڭ بىراەرلەرىگە تېگىپ شەھىد بولدىلەر. يەنە، ھېچ ۋاقىئە بولمادى. ئەرتەسى ئەلەمنى بىننى خەتتابغە بەردىلەر، ئول كۇنى ھەم ھېچ ئىش بولمادى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن ئەلەمنى ئول كىشىگە بېرۇرمەنكىم، خۇدا ۋە رەسۇلنى دوست تۇتار.» بەس، ئۇلۇغلاردىن ھەركىم ئۇمىد تۇتتىلەركىم، ئەلەمنى ماڭا بەرگەيلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «ئەلى بىننى ئەبى تالىب قايانداۇر؟» سەھابەلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللا! كۆزلەرى ئاغرىغ، خىيمەدەدۇرلەر.» بەس، ئۇلەرنى چىرلاپ، مۇبارەڭ نەفەسلەرىنى كۆزلەرىگە دەمىدە قىلدىلەر ئەرسە، ساقايدى. ئەلەمنى بەردىلەرئەرسە، جەڭگە يۇردىلەر. ئول كىشىكىم قورغاندىن تاشقارى ئالدىلەرىغە كەلدىلەر، خەيبەر ئەتۋائلەرىدىن مەۋجىب ئەردى؛ بەس، ھەزرەتى ئەلى شەمشەر بىرلە ئاياغىغە سالدىلەر ئەرسە يېقىلدىلەر. مۇھەممەد بىننى جەرىر ئەيتۇرلەر: مەۋجىبنى مۇھەممەد بىننى مەسلەمە ئۆلتۈردى ۋە ئاياغىنى زۇبەير بىننى ئەۋۋام كەستى؛ ھەزرەتى ئەلى چىقماغان ئەردىلەر. بۇ قەۋل دۇرۇست ئەمەسدۇر، ئەيتىپدۇرلەركىم، ئەۋۋەلقى قورغاننىڭ تۆمۇرده دەرۋازەسى بار ئەردى، تۆرت كىشى ياپىپ - ئاچار ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەلى ھەلقەسىنى تۇتۇپ يۇلۇپ تاشلادىلەر، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. مەدەد بەردىلەر. بۇ كىتابدا كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مەۋجىب ھەزرەتى ئەلىنىڭ سىپەرلەرىنى ئىككى پارە قىلدى. ھەزرەتى ئەلى ئول تۆمۇر دەرۋازەنى يۇلۇپ ئالىپ، سىپەرىنىڭ ئورنىدا نا ئاخشامغىچە كۆتەرىپ يۇردىلەر؛ جەڭدىن فارىغ بولۇپ تاشلادىلەر ئەرسە، ھەمراھلاردىن يەتتە كىشى تەبرەتالمادىلەر. بەس، ئەۋۋەلقى قەلئەنى فەتھ قىلدىلەر ئەرسە، ئۇلۇغلارىنى ئۆلتۇردىلەر. كەنانە بىننى زەئىفكىم بەنى نەزىرىنىڭ سەردارى، ئاندا ئەردى. قەلئەسىنى فەتھ قىلاخاندا خەيبەرگە كەلگەن ئەردى، ئانى كۆچى سەفىيە بىرلە ئەسىر قىلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئىبەردىلەر. ئۆزگە ئەسىرلەر ھەزرەتى بىلالىنىڭ قاشلەرىدە

ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە سەفىيە ئۇز كۆرۈندى ئەرسە، رېدەلەرنىڭ باشلەرغە ياپتى ۋە قاشلەرغە ئولتۇرغۇزدىلەر. خەلق بىلدىلەركىم ئۆزلەرنگە تەخسىس قىلدىلەر. كەنانەنىڭ ئەسىر قاتارىدا تۇرغۇزدىلەر.

ھەزرەتى ئەلى ئۇچۇنچى ھىسارنى فەتھ قىلدىلەر ئەرسە، تۆرتىنچى، بەشىنچى قەلئە خەلقى يىغىلىپ ئامان تىلەدىلەركىم، مال - ئەمۋاللارنى قويۇپ شامغە كەتتىلەر. بەس، ئالتىنچى يەتتىنچى قورغان قالدى، ئول ھەممەدىن مەھكەم ئەردى، خەلقى دەۋالەتمەند ئەردى. بەس، ئول كۈنى كەچ بولدى ئەرسە، ئەرتەسى تەمامى لەشكەر كېلىپ جەڭ قىلدىلەر. كۈشاد بولمادى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم گە بىر كىمەرسە ئەيدى: «كەنانە بەنى نەزىر خەلقىنىڭ خەزىنە - دەفىنەسىنى بىلەدۇر.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم چىرلاتىپ سوردىلەر ئەرسە، تاندى؛ ھەرچەند ئەيدىلەر، ئىقرار بولمادى. بەس، ئەسىرلەردىن بىر جوھۇد كېلىپ ئەيدى: «قورغانىڭ ئالدىدا بىر ۋەيرانەنى كەنانە ھەركۈنى كېلىپ چۆيرۈلۈر ئەردى.» بەس، (كەنانەدىن) يەنە سوردىلەر ئەرسە، ئىقرار كەلمەدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەگەر ئول ۋەيرانەدىن گەنج تاپسام سىنى ئۆلتۇرۇرمەن.» ئول ۋەيرانەنى باقتىلەرئەرسە، بىرمۇنچەسىنى تاپتىلەر. قالغانىنى سوردىلەر، ئىقرار كەلمەدى. ئاندىن زۇبەير بىننى ئەۋۋامنى چىرلاپ ئەيدىلەركىم: «مۇنى قىيناپ تاپتۇرغىل!» بەس، زۇبەير ئالىپ چىقىپ، يۇزى - كۆزىگە ئوت قويۇپ قىينادىلەر، ئىقرار كەلمەدى. بەس، ئۆلگۈدەك بولدى ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مۇھەممەد بىننى مەسلەمەگە بەرگىل، بىرادەرىنىڭ ئورنىدا ئۆلتۇرسۇن.» بەس، ئانى مۇھەممەد بىننىى مەسلەمەگە بەردىلەر، ئۆلتۇردىلەر.

ئەلقىسسە، ئول قورغان لەبىدە ئۇچ كۈن جەڭ قىلدىلەر. ئاخىر، قورغان خەلقى ئامان تىلەدىلەركىم: «بىز ئۆزدىنمەزدە بولۇپ، مۇنداۋ ئورتاقچى بولساق، تەمامى ئەمۋالىمىزنى غەنىمەت ئالۇنلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇ سۆزنى سەھابەلەردىن سوردىلەر، بۇلار ئەيدىلەر: «خوبدۇر. بۇ يەر - باغلار مەدىنەگە يىراقدۇر، مۇنى ئالىپ بارماق مۇمكىن

ئەرمەس؛ بىركىشى پەرۋىش قىلماي كۆكەرمەس.» ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇلۇمنى ئۆتتىلەر؛ باغ - راغ، يەر - سۇنىڭ نىسپىنى خەزىنەگە قويدىلەر. ئەيدىلەر: «ھەرقانچىكىم سىزلەردىن خىيانەت ۋاقىتىڭ بولسە، سىزلەرنى مۇندىن قوغلارمەن.» جوھۇدلار ھەم قەبۇل قىلدىلەر. ھەربىل كىشى ئىبەرىپ، بولغان ھوسۇلدىن نىسپىنى مۇسۇلمانلرغە ئالىپ، نىسپىنى ئۆزىگە قويۇپ يانارلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلىغە بۇيرۇدىلەر: «سۇلھنامە پىتكىل.» سۇلھنامە پىتىپ بەردىلەر. ئاندىن مال - ئەمۋاللارنى تەقسىم قىلىپ ئالدىلەر؛ ئۆزلەرىگە زەئىفەلەرنى ئالىپ ئازاد قىلدىلەر ۋە يەنە ھىچ نەرسە ئالمادىلەر. زەئىفەلەر مۇسۇلمان بولدىلەر ئەرسە، نىكاھلەرىغە ئائدىلەر.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەفىيىە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يۇزلەرىدە بىر قارا داغ كۆردىلەر ئەرسە بائىسىنى سوردىلەر. ئۇلەر ئەيدىلەر: «ھەزرەتلەرى قورغان ئالدىغە كېلىپ تۇشكەن كېچەسىي تۇشۇمدە ئاي ئاسماندىن مېنىڭ قۇچاقىمغە تۇشتى. ئەرتەسى كەنانەگە ئەيدىم ئەرسە، ساڭا پادىشاھ ئارزۇ بولادۇرمۇكىم ھەزرەتى پەيغەمبەرنىڭ ئاۋازەسى كېلەدۇر، دەپ يۇزۇمگە تاپانچە ئۇردى ئەرسە، مۇنداغ قاراداغ بولدى.»

غەزۋەئى فەدەك

ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم غەزۋەئى خەيبەردىن يانماي، لەشكەرنى ياندۇرۇپ، فەدەككە باردىلەر. فەدەك ھەم جوھۇدلارنىڭ قورغانى ئەردىكىم خەيبەردەك، ئەمما باغ - راغلىرى كەمرەك ئەردى.

بەس، فەدەك خەلقى خەيبەرنىڭ ۋاقىئەسىنى كۆرۈپ - ئىشتىپ ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئالدىلەرىغە پىشباز چىقىپ، بەنى ھارىسەدىن مۇھىسە ئاتلىغ بىرئادەم ئارادا قويدى، ئەيدى: «بىزگەھەم خەيبەرنىڭ تەرىقەسىدە سۇلھ قىلغايلەر. بەس، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قەبۇل قىلدىلەر. فەدەك خاس ئانھەزرەت سەل-ئەل-لەمگە بولدى. چۇنكى ئاندا لەشكەر يوق ئەردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بەنى نەزىر جوھۇدلاردىن بىنتە ھەرب ئاتلىغ بىر

مەزلۇم بار ئەردى؛ ئانىڭ ئاتاسى ئۇلۇغ ئەردى؛ غازاتدا ئاتاسى ئۆلۈپ، فدەككە كەلگەن ئەردى. ئول زەن مەككار ھەزرەتى سەيد ئەبرارغە بىر ئوغلاق كەبابىنى زەھەر ئالۇدە قىلىپ چىقاردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم پايچە گوشتىغە مايىل ئەردىلەر. بەس، ئول پايچە گوشتىغە زەھەرنى غەلىزراق قوشۇپ ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئالدىلەردە قويدى. بەس، ئەنساردىن بېشىر بىننى بەرا ئاتلىغ بىر سەھابە ھەمراھ ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم پايچە گوشتىدىن ئالىپ بىر لوقمە ئاغزلەرنغە سالدىلەر. بېشىر ھەم ئالىپ تۇتتى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم چاياپ يۇتالمادىلەر، ئالىپ تاشلاپ ئاتتىلەر. ئول مەككارنى چىرلاپ ئەيدىلەر: «نە ۋەجھەدىن مۇنداغ قىلدىڭ؟» ئەيدى: «ئەگەر خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرى بولسە بىلۇرلەر ۋە خەلقلەرنى ئاگاھ قىلۇرلەر؛ ۋەگەرنە، خەلق مۇنىڭدىن قۇتۇلۇر دەپ، سېنى ئەزمايىش قىلدىم.» ئاڭا ھىچ نىمە دىمەدىلەر. مەدىنەگە ياندىلەر. بېشىر بىر لوقمە يىدى ئەرسە ئۆلدى..... بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر لوقمە يىدىلەر، ئول زەھەر تەمامى ئەئزالەرنغە ئەسەر قىلدى؛ ھەرىلى ئول ۋەقتدە دەرد قىلۇر ئەردى. ئاخىر، شول زەھەر ئەسەرىدىن ۋەفات بولدىلەر، تاكى دەرەجەئى شەھادەت ھەم نەسىب بولدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتۇر ئەردىلەر: «ئول لوقمەكىم خەيبەردە يەپ ئەردىم، ھەرىيل ئول ۋەقتدە دەرد بېرۇر.» ئاخىر، ۋەقتى ۋەفاتدا ھەم ئەيدىلەر: «ئول لوقمەكىم، فەدەكدە يەپ ئەردىم، ئەمدى ھەياتىم شاخىنى ئول سىندۇرۇر.» ئىلگىركى ھەدىسدە خەيبەر دەپ فەدەكنى ئىرادە قىلىپدۇرلەر، چۇنكى ئىككىسى بىر سەفەردە ئەردى.

دەستان
غەزۋەئى ۋادەئى قورا

ئەيتىپدۇرلەر: ۋادەئى قورا خەيبەرگە ياۋۇق، جوھۇدلارنىڭ قورغانى ئەردى. مەدىنەدىن لەشكەر ئالىپ كەلدىلەر. ئول قورغاننىڭ بەئزەلەرى كەلتۇرۇپدۇر غەزۋەئى فەدەكدىن فارىغ بولۇپ، مەدىنەگە كىشى ئىبەرىپ، لەشكەر ئالىپ كەلدىلەر؛ ئول قورغاننى بىر ھەفتە مۇھاسىرە قىلدىلەر، جەڭ ۋاقىئ بولمادى. ئاخىر جوھۇدلار ئامان تىلەدىلەر. يولدا بىر كېچە ئەيدىلەر

كىمدۇركىم «بۇ كىچە ئۇيۇقلاغايمىز، ئول ئۇيۇقلاماي سەھەردە بىزنىڭ ئويغاتقايلەر.» ھەزرەتى بىلال ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بۇ كىچە بىدارلىق قىلالماسلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابىلەر بىرلە ئۇيقۇغە مەيل قىلدىلەر. ھەزرەتى بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نەمازغە تۇردىلەر. سۇبھ ۋەقتى ئەردى، ئۇيقۇ ئىلتىپ ئۇيقۇلاپ قالدىلەر، تاكى ئافتاب چىقىپ تەئسىر قىلدى ئەرسە، ئەژۋەل ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىدار بولۇپ، ئەيدىلەر: «يا، بىلال! نە ئىش ئەردىكىم سەن قىلدىڭ؟» ھەزرەتى بىلال ئەيدىلەر: «يا، رەسۇلۇللاھ! مېنى ھەم ئانداغ ئۇيقۇ ئىلتىپدۇركىم سېنى ئىلتىپ ئەردى.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «راست ئەيدىڭ.»

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر فەرسەڭ يول يۈرۈپ، ئاندىن تۇشۇپ، تەيەممۇم قىلىپ، نەماز قەزاسىنى ئەدا قىلدىلەر. سەھابىلەرغە ھەم ئەيدىلەركىم: «ئەگەر نەمازىڭلار فەۋت بولسە، يادىڭلارغە كەلگەن زەمان ئۆتەڭلەر، چۈنكىم ھەق تەئالا ئەيتىپدۇر: نەمازنى بەرپا قىلىڭلار يادىڭلارغە كەلگەندە.»

بەس، مەدىنەگە كەلدىلەر ئەرسە، ھىجاز بىنىنى ئەللات سەلما ئاتلىغ بىر سوداگەر بار ئەردى، ئەرەبكە كېلىپ ئىمان كەلتۈردى. ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مېنىڭ مەككەدە ئالغۇم - بەرگۇم باردۇر، بىسياردۇر. مەن تەمامى ئەمۋالىمنى ئالىپ يانسام، ماڭا ئىجازەت بەرسەلەر، مەككەدە ھەرنە دىسەم رىزا بەرسەلەر.» بەس، (ئول مەككەگە بارىپ ئەيدىلەر): ھەزرەتى پەيغەمبەرنى ئەسىر قىلىپ ئۆلتۈرۈپ بولۇر ئەردىلەر، يەنە ئەيدىلەر: مەككەگە ئىبەرگەيمىز، تاكى ئەھلى مەككە ئۆلتۈرگەي دەپ تەئخىر قىلدىلەر؛ پات يېقىندۇركىم ئالىپ كېلۇرلەر. سىزلەر بىلۇرسىزلەركىم مەن مەرد سوداگەردۇرمەن، بۇ خەلقدەكى قەرزىمنى پات ئالىپ بەرسەڭلار، مەن خەيبەرگە يانىپ، ھەزرەتى مۇھەممەددىن ئالغان غەنىمەتلەردىن كەلتۈرۈپ سىزلەرگە ساتقايمەن.» بەس، مەككەنىڭ سەردارلارى خەلقدەكى ئەمۋالىنى ئۇچ كۈندە ئالىپ بەردىلەر ئەرسە، يانىپ كەتتىلەر. ئاندىن كېيىن خەيبەرنىڭ فەتھ بولغان خەبەرى كەلدى ئەرسە، كافىرلار بىزگە پەند بېرىپدۇر دەپ دەرد تارتتىلەر.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول خورمالىق باغنىكىم سۇلھ بىرلە ئول جوھۇدلار قولىدا قويغان ئەردىلەر، نىسفىنى ئالۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق ھەم ئالدىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر ئالالمادىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئەيدىلەر؛ ئانھەزرەت ئەيدىلەر: «ئەرەبدە جوھۇدلاردىن تۇرماس.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر خەيبەر جوھۇدلارىغە ئەيدىلەر: «مۇندىن كېتىڭلار، قايان خاھلاساڭلار بارىڭلار!» بەس، جوھۇدلار ھەزرەتى ئەلى قاشلەرىغە كەلدى ۋە ئول ئەھدنامەنى چىقاردى، ئەيدى: «بۇ سېنىڭ خەتتىڭدۇركىم بۇ مەزمۇندا سۇلھ قىلىپ ئەردىڭ، بىز ئول سۇلھغە بەرقەرارىدۇرمىز. ئەمدى ئۆمەر بىننى خەتتاب بىزنى قوغلارلەر.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەردىن جوھۇدلارنىڭ گۇناھىنى تىلەدىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتۇرلەر: مەن ئۇلارغە ھەق تەئالا خاھلاغان ۋەقتىغچە قەرار بېرىپ ئەردىم، ئەمدى خۇداي تەئالا ئۇلارنىڭ كەتمەكىنى ئىرادە قىلىپدۇر، كەتمەي چارە يوقدۇر.» بەس، جوھۇدلار خەيبەردىن كەتتىلەر. بۇ بائىس ئەردىكىم، جوھۇدلار ھەزرەتى ئەلىنى دوست تۇتار ئەردىلەر.

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ماھى سەفەردە خەيبەردىن ياندىلەر، تا زۇلقەئدە ئايىغىچە مەدىنەدە تۇردىلەر. تۆرت مەراتىبە شەبخۇن قىلغالى ئەرەبكە لەشكەر ئىبەردىلەر ئەرسە، ھىچ كىمەرسە تاپالماي ياندىلەر. ئول يىلى مۇنبەر ئەتتۇرۇپ، مۇنبەرگە چىقىپ، خۇتبە ئوقۇدىلەر. ئىلگىرى، مەسجىدنىڭ تۆگرۇكىگە يۆلەنىپ تۇرۇپ، خۇتبە ئوقۇر ئەردىلەر. بۇ ھىجرەتدىن يەتتىنچى يىلى ئەردى.

دەستان
زىكرى ئۇمرە ئەل - قەزا

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئول يىلى ھەمە مۇسۇلمانلار بىرلە مەككەگە باردىلەر. تەمامى سەھابەلەر ئىھرام باغلادىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم تۆگە مىندىلەر، ئابدۇللاھ بىننى رەۋاھە تۆگەلەرىنى يۇتەلەدىلەر. قاچانكىم، مەككەگە يەتتىلەر، تەمامى كافىرلار تاغقە چىقىپ، مەككەنى خالى قىلىپ، تاغ باشىدا تاماشا قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەسجىدى ھەرەمغە كىردىلەر.

ئىشتىپ ئەردىلەركىم، قۇرەيشلەر ئەيتۇرلەر: ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەسھابلەرى بىرلە ئاچلىقدىن ئانچە زەئىپدۇرلەركىم كەئبەئى خانەنى چۆيرۈلۈپ تەۋاپ قىلالماسلەر. قاچانكىم مەسجىدى ھەرەمغە كىردىلەر، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابەلەرغە ئەيدىلەر: «قۇۋۋەت ۋە جۇرئەت كۆركۈزۈڭلار، شىتاب ۋە ئىزتىراب بىرلە تەۋاپ قىلىڭلار!» بەس، تەۋافغە تۇردىلەر ئەرسە، خانەئى كەئبەنى چۆيرۈلۈپ، يۈگۈرشۈپ تەۋاپ قىلدىلەر؛ ۋە يەنە سەفا - مەرۋە ئاراسىدا ھەم مۇنداغ سەئىلەر كۆركۈزدىلەر. كافىرلار كۆرۈپ تۇرار ئەردىلەر. بەس، ئۇمرەنى تەمام قىلدىلەر. ئاندىن سەھابەلەر بىرلە بەتھاغە يانىپ تۇشتىلەر. ئاتمىش تۇۋە كەلتۇرۈپ ئەردىلەر، قۇربانلىق قىلدىلەر. بۇ تەۋاف ئىلگىركى يىلى تەۋاف قىلالماي يانغانلىڭ قەزاسى ئەردى. بۇ ۋەجھەدىن ئۇمرە ئەل - قەزا ئاتار ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇچ كۈن بەتھادا تۇردىلەر. مەككەدەكى ئۇرۇغ - تۇغقانلەرى تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر. بۇ لەشكەردە يۈز ئات بار ئەردى. ۋە يەنە ئەيتىپدۇرلەركىم، ئارقەدىن سىلاھ - ياراغ كەلتۇرۈڭلار! بەس، ئارقەدىن تۇۋەلەرگە سىلاھ - ياراغ يۈكلەپ كەلتۇردىلەرئەرسە، كافىرلار قورقۇپ ئەيدىلەر: بىز سۇلھ بىرلەردۇرمىزكىم ئۇزۇڭ سۇلھنامە ئىبەرىپ ئەردىڭ، بۇ ئات ۋە ياراغ نە كېرەكدۇر؟» جەۋاب ئىبەردىلەركىم: «ۋەئدەگە ۋەفا قىلساڭلار سىلاھ - ياراغنى مەككەنىڭ تاشىدا قويارمىز ۋەگەرنە ھەمراھ قىلۇرمىز. بەس، قۇرەيشلەر ۋەئدەدە تۇردىلەر ئەرسە، مۇھەممەد بىننى مەسلەمەنى نىگاھبان قىلىپ، سىلاھ - ياراغنى مەككەنىڭ تاشىدا قويدىلەر.

بەس، ئەرتەسى مەيمۇنە بىنتە ھارىسەنى ئالۇر بولدى. ھەزرەتى ئەبباس ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىرلە مەيمۇنەنى نىكاھ قىلدىلەر. ئۇچۇنچى كۈنى قۇرەيش خەۋىتەب ئاراسىدا، سۇھەيل بىننى ئەمەرنى ئىبەردى ۋە ئەيدى: «بىز ئەھدگە ۋەفا قىلدۇق، ئەمدى ئۇچ كۈن تەمام بولدى، يانغايلەر.» جەۋاب ئەيدىلەر: «مەن ئەمەمنى ئۆيلەپدۇرمەن، يەنە بىركۈن مۇھلەت بېرىڭلار، تاكى توي قىلغايمىز، سىزلەر ھەم كەلگەيسىزلەر، ئاب - تەئام يىگەيسىزلەر. ئاندىن يانغايمىز.» كافىرلار ئەيدى: «بەس، بۇ ئىشلارنىڭ خاھلاماسمىز، ئاب - تەئامىڭنى ھەم يىمەسمىز.»

تۆرتىنچى كۈنى مەيمۇنەنى ئازادكەردەسى رافەھ بىرلە ئالىپ مەككەدىن

چىقتىلەر. بەس، خۇداي تەئالا ئايەت ئىنبەردىكىم، مەزمۇنى بۇدۇر: ھەرئايىنە ئاللاھ تەئالا پەيغەمبەرىنىڭ تۇشىنى راست قىلدىم، مەسجىدى ھەرەمغە ئەمىن ۋە دىلجەمگە كىرىپ تەۋق قىلىپ، ساچىكلارنى سالدۇرغايسىزلەر؛ سىزلەر بىلمەگەننى ئاللاھ تەئالا بىلۇركىم مۇندىن ئىلگىرى ھۇدەيبىيەدىن ياندۇرۇپ فەتھ خەيبەرنى نەسىپ قىلدى. تاكى ئەھلى خەيبەر قۇرەيشكە ياۋەر بولماغايلاركەم دوست ئەردىلەر. قاچانكىم ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇمرە ئەل - قەزادىن ياندىلەر ئەرسە، تا زۇلھەججە تەمام بولغۇنچە مەدىنەدە بولدىلەر.

بەس، ھىجرەتدىن سەككىزىنچى يىلى بولدى، مۇھەررەم ئايىدا، يەتتە مەراتىبە لەشكەر ئىنبەردىلەر. بەئزەلەر زەفەر تاپتىلەر ۋە بەئزەلەر شەھىد بولدىلەر؛ گاھى جەڭ بولماي ياندىلەر.

دەستان
غەزۋەئى مۇتە ۋاقىئەسى

ئاندىغ ئەردىكىم، جۇمادىيەل ئەۋۋەل ئايىدا خەبەر كەلدىكىم، بىسيار لەشكەر شامدا جەمئ بولۇپدۇر، رومدىن ھەم ئۇلارغە مەدەد بولۇپدۇر. چۇنكى شام ۋىلايەتى روم پادىشاھى تەسەررۇفىدە ئەردى؛ شام خەلقى ھەمە نەرسالار ئەردىلەر.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇچ مىڭ لەشكەر تارتىپ بارىپ، زەيد بىننى ھارىسەنى سەردار قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «سەن ئۆلسەڭ جەئفەر بىننى ئەبى تالىب سەردار بولسۇن، ئەگەر ئول شەھىد بولسە خالىد بىننى ۋەلىد سىپىھسالار بولسۇن.» بەس، جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ! نە ۋاقىئدۇركىم، زەيدنى ماڭا ھاكىم قىلۇرسەن؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «بارغىلكىم ئىش خۇدا ۋە رەسۇلىنىڭدۇر.»

بەس، شام ھەددىغە باردىلەر، مەغان ئاتلىغ بىر يەرگە تۇشتىلەر. خەبەر ئالدىكىم، روم پادىشاھى ئىككى يۈز مىڭ كىشى بىرلە كېلىپدۇر. بەس،

لەشكەرى ئىسلام ئاندا! توختاپ ئەردىلەر، ئەيدىلەر: «ئۇچ مىڭ كىشى ئىككى يۈزمىڭ لەشكەرنىڭ بەرابەرىدە قايداغ قىلۇرمىز. مەسلەھەت ئولكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە خەۋەر بەرگەيمىز، تاكى ئۇلەرنىڭ ئەمرلەرىگە باقىپ ئىش قىلغايمىز.» ئابدۇللاھ بىننى راھە ئەيدى: «بىزگە ئىككى ئىشدىن بىرى ۋاقىئدۇركىم ئىككىلەسى خوبدۇر: يا زەفگەر تاپماق يا شەھىد بولماق، شەھادەت زەفەردىندۇر. دۇشمەن ئالدىغە بارغايمىز!» بۇ سۆز بىرلە بارىپ، بەلقا ھەددە مۇتە دىگەن كەنتكە يەتتىلەر ئەرسە، روم لەشكەرى كەلدى. مۇسۇلمانلار سەف ئارەستە قىلدىلەر. زەيد بىننى ھارىسە ئەدۇ بىننى قۇتبەنى ئۇڭغە تەئىن قىلدى، ئىباد بىننى مالىك ئەنسارىنى سولغە مۇقەررەر قىلدىلەر، ئۆزى غولدا تۇردى. جەڭ قىلدىلەر. بەس، زەيد شەھىد بولدى ئەرسە، ئەلەمنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئالدىلەر ۋە ئەمر قىلدىلەركىم تەمام ئاتدىن تۇشكەيلەر، قەبۇل قىلمادىلەر؛ ئۆزلەرى ئاتدىن تۇشۇپ، ئاتلەرىنىڭ ئاياغىنى كېسىپ تاشلادىلەر ئەرسە، تەمامى لەشكەر پىيادە بولۇپ جەڭگە تۇردىلەر. تاكى ھەزرەتى جەئفەرنىڭ ئولڭ قوللەرى شەھىد بولدى، ئەلەمنى سول قوللەرىغە ئالدىلەر. ئاخىر شەھىد بولدىلەر ئەرسە، ئەلەمنى سابىت بىننى ئەرقەم ئالدى، ئەيدى: «مەن ئەلەمى ھاكىم بولماق ئۈچۈن ئالمادىم، ئىسلام ئەلەمنى يەرگە تۇشمەسۇن دەپ ئالدىم.» ئەلەمنى ئابدۇللاھ بىننى راھەغە ھەم ۋەسىيەت قىلغان ئەردىلەر، ئەرسە ئول ھەم شەھىد بولغان ئەردى.

ئول كۈنى ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. كېلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە بۇ جەڭدىن خەبەر بەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابەلەرغە ئەيدىلەر، بېتەمام مەسجىدكە يىغىلدىلەر. ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. مەدىنە ۋە روم ئاراسىداقى ھىجابنى كۆتەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول ۋاقىئەلەرنى كۆرۈپ سەھابەلەرگە خەبەر بەردىلەر. تەمامى سەھابەلەر مەسجىدكە يىغىلىپ، شەھىدلەر ۋە ھەزرەتى جەئفەرنىڭ قوللەرى شەھىد بولغانىغە تەئزىيەت تۇتتىلەر. ئول كۈنى كەچ بولدى ئەرسە، ئەرتەسى خالىد بىننى ۋەلىد جەڭگە تۇردىلەر. تا ئۇچ كۈن جەڭ قىلدىلەر، باقتىلەركىم مۇسۇلمانلار ئاز قالىپدۇرلەر. تەمامى لەشكەرنى تۇگەتىپ يانغۇنچە ھالا يانغانىمىز بەھراقدۇر، دەپ ياندىلەر ئەرسە، ھەزرەتى

پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابىلەر بىرلە ئالدىلەرنغە چىقتىلەر. ھەزرەتى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بەش ياشدا ئوغلانلەرى بار ئەردى، ئاتىلەرنىڭ ئالدىغە ئالىپ بارىدىلەر. خالىد بىننى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە تەھسىن قىلىپ، ستايەشلەر قىلدىلەر. ھەزرەتى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئول كۈنى «تەييار» ئاتادىلەر؛ چۈنكى ھەق تەئالا ئىككى قوللەرنىڭ ئورنىغە ئىككى قانات بەردى، تاكى فەرىشتىلەر بىرلە ئۇچۇپ يۈردىلەر.

دەستان
ۋاقىئەئى فەتھ مەككە

كەلتۈرۈپدۈرلەركىم، جۈمادىيەل ئەۋۋەل ئاخىرى رەجەب، شەئبان ئۆتتى ئەرسە، رەمەزان ئايىدا مەككە غەزاتىغە باردىلەر.

ۋاقىئە ئانداغ ئەردىكىم، مەككەدە ئىككى قەبىلە بار ئەردىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ پەناھلەرىدە ئەردى؛ ئاتا خەلىفە قويغان ئەردىلەر. بىرى خۈزائە، بىرى بەنى بەكر. بەنى خۈزائە ئىلگىرى ھەم بەنى ھاشىمغە تابىئ ئەردى؛ بەنى بەكر بەنى ئۇمەييەگە تەئەللۇق ئەردى. قاچانكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىرلە بەنى مەھزەم ۋە تائىفە قۇرەيش ھۇدەيبىيەدە سۇلھ قىلدىلەر ئەرسە، بەنى خۈزائە ئەيدىلەر: «بىز ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم ئەھدلەرىدەدۇرمىز، ئىلگىرى ھەم ئۇلارغە تابىئ ئەردۇك.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەم قەبۇل قىلدىلەر. ئەگەرچە كافىر بولسەلەر ھەم مەككە ئۇلارنىڭ پەناھلەرىدە بولماقنى مۇقەررەر قىلدىلەر. بەس، بەنى بەكر بەنى خۈزائەغە خىلاف قىلدىلەر، ئەيدىلەر: «ئىلگىرى ھەم ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم جەددىلەرىگە تابىئ ئەمەس ئەردۇك»، دەپ خىلافغە تۇردىلەر. چۈنكى بۇلارنىڭ ئاراسىدا قەدىم ئەداۋەتلەرى بار ئەردى، جەڭ قىلىشىپ ئولتۇرۇشۇر ئەردىلەر. قاچانكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەبئۇس بولدىلەر ئەرسە، تەمامى خەلايىق بۇلارنىڭ گۇفت-گوي ۋە جۇست-جويلاريدا نىزائ ۋە ئەداۋەتلەرى مەمنۇئ بولغاي ئەردى. ۋەقتىكى، ھۇدەيبىيەدە سۇلھ ۋاقىئ بولدى ئەرسە، ئەمىن بولۇپ،

يەنە نىزائغە تۇردىلەر. بەنى بەكر ئەبۇ سۇفياندىن ياۋەرلىك تىلەيدىلەر. ئەبۇ سۇفيان ئەھد سىنغاي دەپ لەشكەر بېرەلمەيدى. ئەمما سىلاھ - يارىغ بىرلە مەيدە بەردى. بۇ تەرىقە بىرلە سۇلھىنى بۇزدىلەر. ئاندىن كېيىن، سەفۋان بىننى ئۇمەييە، ئەكرەمە بىننى ئەبۇ جەھل، سۇھەيل بىننى ئەمەر بىرىكىپ كېلىپ، بەنى خۇزائەدىن بىسيار خەلقنى ئۆلتۇردىلەر. ئەھلىي خۇزائە سەردارلارى بۇدەيل بىننى ۋىقارنىك ئۆيىگە يىغىلىپ، ئانىك پەناھىدا قۇتۇلدىلەر. ئاندىن كېيىن، ئەمەر بىننى سالىمدىن ئىلگىرى ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. خەبەر بېرىپ، فەرمان يەتكۈزۈپ ئەردىلەركىم: «مەككەگە غەزاتغە بارغىل، تاكى زەفەر - نۇسرەت ساڭادۇر.» بەس، ئەمەر بىننى سالىم كەلدى، ئول ۋاقىئەلەرنى خەبەر بەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىزگە ۋە سىزلەرگە نۇسرەت بېرۇر دىدىلەر، ئەمما بېرۇرمەن يا لەشكەر ئىبەرۇرمەن دىمەدىلەر؛ چۇنكىي، قۇرەيش ئاگاھ بولغايلەر. ئاندىن، بۇدەيل بىننى ۋىقار كەلدى، قۇرەيشنىك قىلغان ئىشلەرىنى تەمام بەيان قىلدى. قۇرەيش بۇدەيل بىننى ۋىقارنىك مەدىنەگە كەلگەنىدىن خەبەر ئالىپ، پۇشمان بولدىلەر. ئەبۇ سۇفيانغە ئەيدىلەر: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم جەڭگە كېلۇرلەر، سەن بارىپ، ئۆزرە ئەيتىپ، تازە سۇلھ قىلىپ يانغىل.» بەس، ئەبۇ سۇفيان مەككەدىن چىقتى ئەرسە، ھەق تەئالا ئاگاھ قىلدى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابەلەرغە ئەيدىلەر: «ئەبۇ سۇفيان ئۆزرەغە كېلۇر.» بەس، ئەبۇ سۇفيان مەدىنەگە كېلىپ، تۇشكەلى يەر تاپالماي، ئاخىر قىزى ئۇممۇ ھەبىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىك نىكاھلەرىدە ئەردى، ئاندا تۇشتى؛ كىرىپ ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنىك سالىپ ياتادۇرغان بىستەرلەرىدە ئولتۇردىكىم، ئول بىستەر تېرەدىن ئەردى. بەس، ئۇممۇ ھەبىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھا كىرىپ، بىستەرنى ئاتاسىدىن تارتىپ ئالدىلەر، ئەيدىلەركىم: «بۇ رەسۇلى خۇدانىك بىستەرلەرىدۇر، سەن كافىردۇرسەن، تا مۇسۇلمان بولماي نېچۇكدىن ئولتۇرۇرسەن!» بەس، ئەبۇ سۇفيان ئاندىن چىقىپ، ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىك قاشلەرىغە كەلدى. ئەيدى: «بىزدىن مۇنداغ بىئەدەبلىك ئۆتتى، ئەھدىمىز سىندى. ئەمدى سەن مېنى باشلاپ بارساڭ، مەن ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمغە ئۆزرە ئەيتسام. سەن سۇلھ تازە قىلماقنى دەرخاست

قىلساڭ. » ھەزرەتى ئەبۇبەكر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئېيدىلەر: «ئۆزۈڭ بارغىلكىم نە جەۋاب ئىشتۇرسەن، ئەمما كۆڭۈللەرى ئاغرىپدۇر. » بەس، ئەبۇ سۇفيان ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرىغە كەلدى، ئەرزنى يەتكۈردى. ھېچ جەۋاب بەرمەدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ قاشلەرىغە كەلدى، گۇناھىمىزنى تىلەسۇنلەر دەپ تەڭ قىلدى. ئۇلەر ئېيدىلەر: «ئەگەر لەشكەر ھەم چۇمەلى بولسا سىزلەر بىرلە جەڭ قىلۇرمەن. » ئاندىن، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە كەلدى، ئۇلەر ئېيدىلەر: «مەن بۇ سۆزنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئېيتالماسمەن. » ئاندىن، ھەزرەتى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە ئېيدى: «سېنىڭ ئاتاڭدۇر، تىلەرسەن، مەڭگۈل قىلارسەن. » بۇلەر ئېيدىلەر: «مەن ھەم بۇ سۆزنى ئەرز قىلالماسمەن. » بەس، ئەبۇ سۇفيان نەۋمىد بولۇپ، مەككەگە يانىدى.

ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم خەلقغە بۇيرۇدىلەركىم، سىلاھ - يارائ جابدۇغايلەر. تەمامى ئەرەب قەبىلەلەردەكى مۇسۇلمانلارغە كىشى ئىبەردىلەر. ھەمە مۇسۇلمانلار گۇمان قىلدىلەركىم شامغە بارغايلەر. بەس، تەمامى مۇھاجىر - ئەنسارى، ھەر قەبىلە - دىيارلەردىن مۇسەللەھ - مۇكەممەل كەلگەنلەرنى يىغىپ، مەدىنەدىن چىقارىپ، سىناپ كۆردىلەركىم، بەش مىڭ مۇھاجىر - ئەنساردىن، بەش مىڭ ئۆزگە قەبىلەدىن، بۇلار مۇسەللەھ - مۇكەممەل ئەردىلەر. مەدىنەگە كۇلسۇم بىننى ھەسسىنى خەلىفە قىلىپ، ماھى رەمەزاندا، مەدىنەدىن چىقىپ يۇردىلەر ئەرسە، ئەمرى قىلدىلەركىم، خاھ سەۋارە خاھ پىيادە ھېچكىم بۇ سەفەردە بىر - بىرىدىن ئايرىلماسۇن، تاكى قۇرەيش خەبەر تاپماسۇنلەر. بەس، بەش كۈن يول يۈرۈپ، زۇل ھەلىفەگە تۇشتىلەر. بۇ لەشكەردە مەزلۇملار بار ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇيرۇدىلەركىم: «زەئىفەلەر ئۇتۇن تېرىپ، تەئام پۇشۇرۇپ، ئىگىن - ئاياغنى يۇپ، خىزمەت قىلسۇنلەر. » مۇھاجىرىدىن خاتەب بىننى رەبىئە ئاتلىغ بىر ئادەم ئەھلى مەككەگە نامە پىتىدىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىسىيار لەشكەر بىرلە بارۇرلەر، سىزلەرنىڭ تەقابىل بولغالى ھەددىگلار بوقدۇر، ھەزەر قىلغايسىزلەر. بۇ نامەنى، بانى ئابدۇلمۇتتەلىبدىن سارە ئاتلىغ بىر مەزلۇم ئوتۇن تەرگەلى چىقىپ ئەردى، ئاڭا بەردى ۋە ئېيدى: «بۇ نامەنى ئەبۇ سۇفيانغە بەرگىل. » بەس، بۇ مەزلۇم

نامەنى ئالىپ يولغە كىردى ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. كېلىپ، بۇ ۋاقىئەنى بەيان قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلى ۋە زۇبەير بىننى ئەۋۋامنى ئارقاسىدىن بۇيرۇدىلەر. بۇلار قوغلاپ يېتىپ، نامەنى سوردىلەر ئەرسە، تاندى؛ تەمامى ئىگىن - ئاياغنى باقىپ تاپمادىلەر، ھىچ نەرسە يوق ئىكەن دەپ يانغالى تۇرۇپ ئەردى، ھەزرەتى ئەلى شەمشەر ئالىپ ئەيدىلەر: «قەسەم بېخۇدايكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يالغاندىن پاكدۇرلەر. راست ئەيغەل! ۋەگەرنە سېنى ئۆلتۈرۈرمەن!» ئول مەزلۇم قورقۇپ ساچىنىڭ ئاراسىدىن ئالىپ بەردى. ھەزرەتى ئەلى ئول مەزلۇمنى نامە بىرلە ئالىپ كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەمە سەھابەلەرنى يىغىپ، نامەنى خاتەبغە ئوقۇتتىلەر. ئەيدىلەر: «ئەي خاتەب! نە ۋەجھەدىن مۇنداغ قىلدىڭ؟» خاتەب ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن كافىر بولمادىم، لېكىن مەككەدە قاياش قەبىلەم بىسياردۇر، ئۇلارغە خەبەر قىلغايمەن، تاكى زەرەر تارتماغايلەر. رەسۇلى خۇداغە ھىچ زەرەر يوقدۇركىم، چۇنكى خۇداي تەئالانىڭ تەقدىرىدىن كەم - زىيادە مۇمكىن ئەمەسدۇر.» ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بۇ كافىر بولۇپدۇر، بۇيرۇغىل تاكىم ئۆلتۈرگەيمەن!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «كافىر ئەمەسدۇر. چۇنكى ھەق تەئالا ماڭا مۇئمىنىن دەپ خەبەر بېرىپدۇر.»

بەس، ئاندىن كۆچۈپ ئەسسان دىگەن مەنزىلگە يەتتىلەر ئەرسە، ھەۋا قىزىدى. مۇسۇلمانلار روزەدار ئەردىلەر، بىسيار تەڭ بولدىلەر ئەرسە، ھەق تەئالا ئايەت ئىنبەردىكىم، مەزمۇنى بۇ ئەردى: بەس، سىزلەردىن كىمەرسەكى مأھى رەمەزان كەلسە روزە تۇتسۇن؛ ئول كىشىكىم ئاغرىغ بولسە يا سەفەردە بولسە، ئۆزگە كۇنلەردە قەزاسىنى تۇتسۇن. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاندا تۇشتىلەر ۋە روزەلەرنى سىندۇردىلەر.

ئەمما قۇرەيش قورقۇپ ھەمىشە خەبەر ئىزدەر ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يوللارنى توسۇپ، ھىچ تەرەفدىن خەبەر بەرمەس ئەردىلەر. ئاخىر، قۇرەيشلەر ئەيدىلەر: بىر جاسوس ئىنبەرىپ ھەزرەتى مۇھەممەددىن خەبەر ئالغايمىز. بۇدەيل بىننى ۋقار بىرلە ئەبۇ سۇفيان كېچە چىقىپ ئەسسانغە ياۋۇق يەتتى ئەرسە، ئوت كۆردى. ئەبۇ سۇفيان: ئەرەب مۇنچە تولا

ئەرمەس ئەردى، مەئلۇمدۇركىم بۇ لەشكەردۇر. لېكن ھەزرەتى مۇھەممەدنىڭ لەشكەرلەرى ھەم مۇنچە تولا بولماس. بو كىمدۇر؟! ئول كېچە ھەزرەتى ئەبباس ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ شەبھا ئاتلىغ تۆەلەرنگە مىنىپ، لەشكەرنى چۆيرۈلۈر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر قاراۋۇل بولۇپ لەشكەردىن يىراق ئوت قالاتىپ ئولتۇرۇپ ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەبباس قاراڭغۇلۇقدا ئۇلاردىن ئۆتتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەركىم: باقىڭلار، ئول كىمدۇر؟ ھەمراھلارى ئەيدىلەر: ئەبباسدۇر. بەس، ھەزرەتى ئەبباس ئۆتۈپ يۇردىلەر ئەرسە، ئەبۇ سۇفيان ئۇنلەرنى تانۇدى. ھەزرەتى ئەبباس بىرلە دوستلۇقى بار ئەردى. ئالدىلەرغە كەلدى. بەس، بىر - بىرلەرنى سوراپ تانۇشۇپ كۆرۈشتىلەر. ھەزرەتى ئەبباس ئەيدىلەر: «نەڭشغە كەلدىڭ؟» ئەبۇ سۇفيان ئەيدى: «خەبەر ئالغالى كەلدىم.» ھەزرەتى ئەبباس ئەيدىلەر: «ئەنە، رەسۇلى خۇدا ئون مىڭ لەشكەر بىرلە كەلدىلەر. كەلگىل، مېنىڭ تۆەمگە مىنگىلكىم ئالىپ بارىپ ئامان تىلەپ بېرەي. ۋەگەرنە ھەزرەتى ئۆمەر كۆرسە ئامان بەرمەي ئۆلتۈرۈرلەر.» چۈنكى ئۆمەر بىرلە ئەبۇ سۇفيان قەدىم ئەداۋەتلىك ئەردى. بەس، ئەبۇ سۇفيان ھەزرەتى ئەبباسنىڭ ئارقەلەرىغە مىندى، يىلدام يۇردىلەر ۋە يەنە ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ ئوتلەرى ئالدىغە كەلدىلەرئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر ئەبۇ سۇفيانىنى كۆرۈپ تانۇدىلەر، ئەسىر قىلغان گۇمان قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «ئەي خۇدانىڭ دۇشمەنى! ئەلھەمدۇلىللاھكى ھەق تەئالا سېنى مۇسۇلمانلارغە ئەسىر قىلىپدۇر!» ھەزرەتى ئەبباس ئەيدىلەر: «مەن مۇڭا ئامان بەردىم.» ھەزرەتى ئۆمەر پەرىشان بولۇپ ئەيدىلەر: «يا، ئەبباس! سەن رەسۇلى خۇدانىڭ ئەممەسى سەن! لايىق ئەمەسكى، رەسۇلى خۇدانىڭ دۇشمەنگە ئامان بېرىپ، رەسۇلى خۇدانىڭ تۆەلەرنگە مىندۇرگەيسەن!» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر ھەم قويۇپ يىلدام يۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبباس ھەم يۇردىلەر. ھەر ئىككىلەرى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ خىيمەلەرنگە تەڭ يەتتىلەر. بەس، ئەبۇ سۇفيانىنى ئىشكدە قويۇپ ئىككۆلەن كىردىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ھەق تەئالا ئەبۇ سۇفيانىنى گىرىفتار قىلىپدۇر. ماڭا بۇيرۇغىل، تا ئامان بەرمەي ئۆلتۈرگەيمەن.» ھەزرەتى ئەبباس ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن ئاڭا ئامان بېرىپ ئەردىم.» ھەزرەتى ئەبباسنىڭ بۇ

سۆزلەری ھەزرەتی پەیغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئاغىر كەلدى ئەرسە، ھەزرەتی ئۆمەر سۆز ئەيتماي دەپ ياندىلەر. ھەزرەتی ئەبباس ھەزرەتی پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇبارەك باشلەرىنى قۇچاقلەرىغە ئالىپ، سۆز ئەيتماق بەھانەسىدە تۇردىلەر. ھەزرەتی ئۆمەر ئەيدىلەر: «نە ياخشى ئىش قىلاسەنكىم، خۇدا ۋە رەسۇلىنىڭ دۇشمەنىگە ئۆزۈڭچە ئامان بېرۇرسەن!» ھەزرەتی ئەبباس ئەيدىلەر: «ئەگەر بۇ ئادەم ئۆزۈڭنىڭ قەبىلەسى بەنی ئەدىدىن بولسە ئەردی، ئۆلتۈرگەلی مۇنچە شىتاب قىلماس ئەردىڭ. قەبىلەئی ئەبدۇمەنافدىن ئۆچۈن مۇنچە ئىزتىرابغە قالدىڭ!» بەس، ھەزرەتىى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مۇنی ساقلاپ ئەرتە كەلتۈرگىل.» بەس، بۇلار يانىپ ئەرتەسی ھەزرەتی ئەبباس ئەبۇ سۇفيانىنى ئالىپ كەلدىلەر ئەرسە، مۇسۇلمان بولدی. ئانی مەككەگە ياندۇرۇر بولدىلەر. ھەزرەتىى ئەبباس ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەبۇ سۇفيان مەككە ئۇلۇغلاربىندۇر. ئاڭا ياخشىلىق قىلماق لازىمدۇر.» ھەزرەتىى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەبۇ سۇفيان مۇسۇلمان بولسە ئەمىندۇر، خەلق ئۇلۇغلۇقىنى كۆرەرلەر.»

ئاندىن، ھەزرەتی پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەر ئارەستە قىلدىلەر. ھەزرەتی ئەبباسغە ئەيدىلەر: «ئەبۇ سۇفيانىنى يول ئۈزەسىدە تۇرغۇزغىل تاكى لەشكەرنى كۆرگەي.» ئەبۇ سۇفيانىنى ئالىپ چىقتىلەر، لەشكەرلەر گۇرۇھ - گۇرۇھ ئۆتەر ئەردىلەر. ئەبۇ سۇفيان ئۇلارنى سۇئال قىلۇر ئەردی، ھەزرەتی ئەبباس جەۋاب بېرۇر ئەردىلەر. تا بەش مىڭ كىشى ئۆتتى ئەرسە، ھەزرەتی پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىرلە يەنە بەش مىڭ مۇبارىز مۇقاتىل، زىرھ پوش، جەۋشەن پوش كىيىملىك مۇھاجىر، ئەنسارلار كۆك تۇمۇر ئىچىندە ئۆتتىلەركىم كۆزلەر خىيرە بولۇر ئەردی. ئەبۇ سۇفيان ھەيران بولۇپ ئەيدی: «يا ئەبباس، بىراەرزادەڭ بىسىيار ئۇلۇغ پادىشاھ بولۇپدۇر.» ھەزرەتی ئەبباس ئەيدىلەر: «بۇ سۆز لايىق ئەمەسدۇركىم پادىشاھ ئەمەس، خۇدانىڭ پەيغەمبەرىدۇرلەر.» ئەبۇ سۇفيان كۆڭلىگە تەرس - ھەراس تۇشتی. بەس، مەككەگە ياندی ئەرسە، ئەھلی مەككە يىغلىپ كەلدىلەر. ئەبۇسۇفيان ئەيدی: «ھەزرەتی مۇھەممەد ئانچە لەشكەر بىرلە كېلىپدۇركىم ھىچ پادىشاھغە تاقەت يوقتۇركىم تەقابىل بولغاي.» ئۇلار ئەيدی: «بىزنە ئىلاج قىلۇرمىز؟» ئەبۇ سۇفيان ئەيدی: «ھەزرەتی مۇھەممەد ئەيدىلەر:

هەرکىم ئۆيىدىن چىقماسا ئەمىن بولۇر.» ئۇلار ئەيدى: «تاكىي ئۆيدە بولۇرمىز.» بەس، بىسيار قورقتىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەككەگە يەتتىلەر، سوردىلەركىم: «ئەھلى مەككە نە ئىش قىلۇرلەر؟» ئەيدىلەر: «لەشكەرلەرنى ئەرەفاتغە يىغىپ، دوكانلاردا جۇغلاشىپ تۇرۇپدۇرلەر. سارايلارنىڭ ئىشىكلەردە سىلاھ - ياراغلار بىرلە تۇردىلەر. ئەيتۇرلەركىم، ئەگەر جەڭ قىلسە تەييارداۇرمىز.» لەشكەرنغە ئەيتۇرلەر: سىزلەر ئارقەدىن كېلىڭلار، ئەگەر جەڭ قىلسە ئۆلتۇرۇڭلار، جەزاسى ئولدۇر، بەس، ھەزرەتى سەل-ئەل-لەم زۇبەير بىننى ئەۋۋامغە ئەيدىلەر: «سەن ئىلگىرى ئۆز لەشكەرىڭ بىرلە مەككەنىڭ مەشرىق تەرەفىداقى تاغدا ئەلەم تىكىپ تۇرغىل!» ئاندىن، خالىد بىننى ۋەلىدكە ئەيدىلەر: «سەن ئۆز تابىئىڭ بىرلە مەككەنىڭ مەغرىب تەرەفىدە، يەنى بەكر لەشكەرى بارداۇر، ئاندا تۇشكىل، جەڭ قىلماغىل.» بەس، زۇبەيرە مەككە دەرۋازەسىگە كەلدى، بۇيۇرغان يەرگە ئەلەم تىكتى ئەرسە، لەشكەرنى كافىرلار كۆرۇپ، تاغدىن يۇگۇرۇشۇپ تۇشتى. زۇبەير بىخەبەر، لەشكەرى ئىلگىرى - كېيىن ئەردى. ئىككى كىشىنى شەھىد قىلدى. ھەزرەتى خالىد بەنى‌بەكر تەرەفىگە يۇردىلەر ئەرسە، بەنى بەكر جەڭگە تۇردى. ھەزرەتى خالىد ئۇلارغە شىكەست بېرىپ، بايابانغا قوغلاپ ئەلەم تىكتىلەر. ھەزرەتى خالىدنىڭ لەشكەرىدىن ئۇچ كىشى شەھىد بولدىلەر. ئول كۇنى بەش كىشى شەھادەت دەرەجىسىگە يەتتى. ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قالغان لەشكەر بىرلە مەككە ئىشكىدە ۋادى تەۋى دىگەن يەرگە كېلىپ تۇردىلەر. بەس، لەشكەرنى تەرتىپ بېرىپ، شەھەرگە كىردىلەر، مۇنادى قىلدۇردىلەركىم: ھەر كىشى ئەبۇ سۇفيانىنىڭ سارايىغە كىرسە، يا ئۆز ئۆيىدىن چىقماسا، ئامان تاپقاي! ئاندىن، لەشكەر بىرلە ئاھستە يۇردىلەر، ئەيدىلەر: «سىزلەر، جەڭ قىلماغۇنچە، ھىچ كىشىنى ئۆلتۇرمەڭلار! مەگەر ئالتە كىشىكىم ھەريەردە تاپساڭلار ئۆلتۇرۇڭلار: بىرى، ئابدۇللاھ بىننى سەئدكىم ھەزرەتى ئوسمان بىرلە ئېمىلداش ئەردى؛ يەنە بىرى، ئابدۇللاھ خەتتابكىم بەنى تەممەدىن، شائىر ئەردى، مەدىنەگە كېلىپ مۇسۇلمان بولغان ئەردى، ئانى ئامىلى زەكات قىلىپ ئەردىلەركىم ھەر قەبىلەدىن زەكات ئالۇر ئەردى؛ ئاخىر بىر كىشىنى ئۆلتۇرۇپ مۇرتەد بولۇپ، مەككەگە كېلىپ، ھەزرەتىي پەيغەمبەر

سەل-ئەل-لەمنى ھەجۋە قىلىپ ئىككى غەزەلخان كەنىزەككە ئۇرگەتلىپ ئەردىكىم. ھەرىدە ئول ھەجۋەنى ئوقۇتۇپ ئەرسە، كافىرلار شادلىق قىلىشۇر ئەردى. يەنە بىرى، رەبىگە بىنىنى ۋەھىبكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئەداۋەت باغلاپ، ئەكسەر تاش ئاتىپ، مۇبارەك باشلەرىغە ساچار ئەردى. تۇرتىنجى، مۇغەيس بىنىنى سەبابەكىم، بىرادەرى ھىشام بىنىنى سەبابە غەزۋەئى مۇستەلەقدە مۇسۇلمان بولغان ئەردى. ئەنسارىدىن بىر كىمەرسە بىرادەرى ھىشامنى كافىر گۇمان قىلىپ ئۇلتۇرۇپ ئەرسە، مۇغەيس مەككەدىن كېلىپ مۇسۇلمان بولۇپ، بىرادەرىنىڭ قىساسىنى تەلەب قىلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم خەنا بىرلە ئۇلتۇرگەنگە قىساس يوق دەپ، خۇن بەھا ئالىپ بەردىلەر. ئاندىن كېيىن مۇغەيس بىرادەرىنىڭ قانلىنى ئۇلتۇرۇپ، مەككەگە قاچىپ ئەردى. بەشىنچى، ئىكرىمە بىنىنى ئەبۇجەھىلكىم ئاتاسى كىرداريغە ياۋۇز ئول ئەردى. ئالتىنچى، سەفۋان بىنىنى ئومەييەكىم ئەبۇ سۇفيانغە لەشكەرى ئاجرابنى ئول يىغىپ بەرگەن ئەردى. ۋە يەنە مەزلۇملاردىن تۇرتىنى ئۇلۇمگە بۇيرۇدىلەر: بىرى، ئەبۇ سۇفيانىنىڭ كۇچى ھىندكىم جەڭگى ئوھۇددە، ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قورساقلەرىنى يارىپ، جىگەرلەرىنى چايناپ ئەردى. ئىككىنچى، ئۇمەر بىنىنى ھىشامنىڭ ئازادگەردەسى، خاتەب بىنىنى سەئلەبەنىڭ نامەسىنى مەككەگە ئالىپ قاچقان خاتۇن ئەردى. يەنە ئىككىسى ئابدۇللاھ بىنىنى ھەنتەلەنىڭ ئىككى دىدەسى: بىرى خەۋىيە، يەنە بىرى قەرىبا، بۇلار ھەجۋە پىتىپ ئالىپ، ھەر مەجلىسدە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ھەجۋەلەرىنى ئوقۇر ئەردى.

ئول كۇنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قارا دەستار كىيىپ، ئالدىلەرىدە ھەزرەتى ئەلىغە ئەلەملەرىنى كۆتەرتىپ باردىلەر. زۇبەيرنى ئەلەم تىككەن يەرگە خىيمەلەرىنى تىككەلى بۇيرۇپ، ئۆزلەرى مەسجىدى ھەرامغە كەلدىلەر. تەمامى ئەھلى مەككە مەسجىدغە كەلدىلەر، يىغىلىپ ئەردى. ئىكرىمە، سەفۋان ئۇلۇمگە بۇيرۇغانلەرىنى ئىشتىپ قاچىپ ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇنداغ ھەيىەت - سەلابەت بىرلە مەسجىد ئىشىكىدە تەۋەدىن تۇشتىلەرگەرسە، بىلدىلەركىم جەڭ قىلمايدۇرلەر. تەمامى خەلق ئۆيدىن چىقىپ مەسجىدكە كەلدى، مەسجىدكە تولدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نەماز ئوتتەپ، تەۋق قىلىپ، خانەئى كەئبەنىڭ

ئىشكىنى ئاچتىلەر. ئەمر قىلدىلەركىم، خانەئى كەئبەدەكى بۇتلارنىڭ چىقارىپ، مەسجىدنىڭ تاشىغە تاشلاڈىلەر؛ خەلقنىڭ ئاياغىدا پايمال بولدى. ئاندىن ئۆزلەرى كىرىپ، نەماز ئۆتەپ چىقىپ مەسجىدە ئولتۇردىلەر. كۆردىلەركىم ئەھلى مەككە مەسجىدكە پۇر بولۇپدۇر. بەس، خانەئى كەئبەنىڭ ھەلقەسىنى تۇتۇپ ئەيدىلەر: «ھەمد ئول خۇداغەكىم، بەندەسىغە زەفەر - نۇسرەت كەرامەت قىلدى. مەككەگە كىرمەك، دۇشمەنلەرگە شىكەست بەرمەككە ۋەئدە بېرىپ ئەردى، راست قىلدى. ئەي ئەھلى مەككە! نە دەرسىزلەر ۋە نېچۇك ئەندىشە قىلۇرسىزلەركىم، مەن سىزلەرگە نە قىلغۇمدۇر!»

سۇھەيل بىننى ئەمر ھۇنۇزكافىر ئەردىلەر، قوپۇپ ئەيدىلەركىم: «يا رەسۇلۇللاھ، نە دەرمىز ۋە نېچۇك ئەندىشە قىلۇرمىزكىم، بىزنىڭ خوجەمىز ۋە خوجەزادەمىزدۇرسەن. ئۆز قۇت - قۇۋۋەتىڭ بىرلە دۇشمەنلەرگە زەفەر تاپتىڭ. ئۇلۇغلارغە ھۆرمەت، كىچىكلەرغە شەفقەت قىلساڭ، مەزلۇم، نارەسىدەلەرنى ئازاد قىلىپ كەچۇرسەڭ جان بىرلە مىننەت تۇتارمىز.» بۇ جەۋابنى ئىشتىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇبارەك تۆزلەرىگە ياش ئالىپ يىغلادىلەر؛ تەمامى ئەھلى مەككە زار - زار يىغلادىلەر.

ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن سىزلەرگە ئول سۆزنى ئەيتۇرمەنكىم، ھەزرەتى يۇسف ئەلەيھەس. بىرادەرلەرىغە ئەيدىلەر: ئانداغكىم سىزلەرغە ھىچ مەلامەت - مۇۋاخەزە يوقتۇر دەپ. ھەق تەئالا سىزلەرنى مەغفىرەت قىلۇركىم رەھمۇرراھىمىندۇر.» ئاندىن، چىقىپ خىيمەلەرىگە كەلدىلەر ئەرسە، گۆرۇھ - گۆرۇھ كېلىپ ئىمان ئەيتىپ مۇسۇلمان بولدىلەر. ئەرتەسى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆھى سەفاغە چىقىپ ئولتۇردىلەر، ھەزرەتى ئۆمەرنى ئالدىلەردە ئولتۇرغۇزۇپ ئەردى. ئەھلى مەككە تەمامى ئۇلۇغلارىنى ئالىپ، ئاندا كەلدىلەركىم: ئەگەر خاھلاساڭلار ئەسىر - بەندە قىلغايلەر. ھەمەسىنى ئازاد قىلدىلەر. ئۇچۇنچى كۇنى ئەيدىلەر: «ئول ئالتە كىشى ۋە تۆرت مەزلۇمنى ئۆلۇمگە بۇيرۇپ ئەردىم، نىمە قىلدىڭلار؟» ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ! ئابدۇللاھ بىننى سەئد ھەزرەتى ئوسمانىنىڭ ئۆيلەردەدۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى ئوسمان ئانىڭ كەلتۇردىلەر، ئانىڭ گۇناھىنى تىلەدىلەر ئەرسە، سەئد بىننى ئىبادە

ئەنسارىلەر بىرلە شەمشەر تۇتۇپ تۇرار ئەردىلەر. ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم باشلەرىنى سالىپ، فىكر ئەندىشە قىلىپ، تەئخىر بىرلە قەبۇل قىلدىلەر. ئابدۇللاھ بىننى سەئد مۇسۇلمان بولدىلەر، ئاندىن ھەزرەتى ئوسمان ئالىپ چىقتىلەر ئەرسە، سەئد بىننى ئىبادە ئەنسارىلەر بىرلە شەمشەر ئالىپ تۇرار ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر ئۇلارغە ئەيدىلەر: «ئانچە تەئخىر قىلىپ ئولتۇردۇم، ئانى ئۆلتۇرگەلى كىشى چىقمادى، بۇ سەبەبدىن خامۇش ئولتۇرۇپ ئەردىم.» سەئد بىننى ئىبادە ئەيدىلەر: «ئىشارەت قىلغاي ئەردىلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەگەر ئىشارەت قىلسام ئوسمانىنىڭ كۆڭلى ئاغرىغاي ئەردى.»

ئاندىن، ئابدۇللاھ بىننى ھەنتەلەنى بۇردە ئاتلىغ بىر سەھابە ئۆلتۇرۇپ ئەردى. ئول خەبەر بەردى. سەئد بىننى جۇرەيبنى ھەزرەتى ئەلى بىننى ئەبى تالىب ئىزدەپ تاپىپ ئۆلتۇردىلەر. سەفۋان بىننى ئۇمەييە قاچىپ، دەريايى جىددەگە بارىپ ئەردىكىم ئۆتۇپ يەمەنگە بارغاي. مۇسۇلمانلاردىن ئابدۇللاھ بىننى ۋەھىب ئاڭا دوست ئەردى. ئول ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، سەفۋان ھەزرەتلەرىدىن قورقۇپ، ئۆزىنى دەريا‌غە تاشلاغالى بارىپدۇر، ئاڭا ئامان بەرسەلەر، ئامان بەرگەنلەرىگە بىر نىشانە بەرسەلەر تاكى ئول نىشانەلەر بىرلە بارىپ، ئالىپ كەلگەيمىز.» سەفۋان ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ قىزى ئۇماھاننىڭ ئوغلى ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئول قارا دەستارلەرىنى بەردىلەر، ئەمىن بولۇپ ئاندا بارغايمەن. سەفۋان ئەيدى: «قورقارمەنكىم ماڭا فىرىپ بەرگەيلەر.» ئول ئەيدى: «ئۆلەرنىڭ دىنلەرىدە مىكر ھەرامدۇركىم مىكردىن يىراق، ھەمە خەلقدىن فازىل ۋە ھەلىمراقدۇرلەر.» بەس، سەفۋان يانىپ كەلدى ئەرسە، ئامان بەردىلەر. ئىمان ئەرز قىلدىلەر، قەبۇل قىلمادى. ئەيدىلەر: «ئەمدى چارە يوقدۇركىم يا شەمشەر يىگەي يا ئىسلامغە كىرگەي.» سەفۋان ئەيدى: «ماڭا بىرگاي مۇھلەت بەرگىل، تا ئىككىنىڭ بىرىنى ئىختىيار قىلغايمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «تۇرت ئاي مۇھلەت بەردىم.»

ئەمما، ئىكرىمە سەفۋاندىن ئىلگىرى قاچىپ يەمەنگە بارىپ ئەردى. خاتۇنى ئۇممۇ ھەكىم بىنتە ھارىس ئىككى تۇغقان ئەردى. مۇسۇلمان بولۇپ، ئىكرىمەگە ئامان تىلەدى، ئامان بەردىلەر ئەرسە، بارىپ يەمەندىن ئالىپ

كەلدى. ئول مۇسۇلمان بولدى.

ئاندىن، سەفۋاننىڭ كۆچى — ۋەلىد بىننى مۇغەيرىنىڭ قىزىكىم، دۇختەر فاقىمە ئاتار ئەردىلەر، ئول مۇسۇلمان قىلدى. ئەمما ئول نۇرت خاتۇنكىم، ھىند ئۆيىدە پىنھان بولۇپ ئەردى. ۋە يەنە، سارە — ئول ئىككى كەنىزەكنىڭ بىرى، خەۋبىە ئۇلتۇرۇلگەن ئەردى، يەنە قەربا قاچىپ ئەردى. تا ھەزرەتى ئوسمان ۋەقتىلەرىغچە ئۆمۇر كۆردى.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇچ كۈن خەلق بىرلە بەيئەت قىلدىلەر. ھىند، ئۇممۇ ھەكىم، فاقىمە ۋە ئۆزگە ئۇلۇغلارىنىڭ خاتۇنى فورقۇپ، خەلقنىڭ ئارقاسىدا ئولتۇردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆزلەرىنىڭ ئورۇنلەردە ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ قوللەرىنى تۇتتۇرۇر ئەردىلەر. بەس، ئەبۇ سۇفيان كەلدى، ئۆزرەلەر ئەيتىپ، ھىندنى ئەفۇ قىلماقنى تىلەدى ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئاغىر كەلدى. ئەيدىلەر: «باقاي، ھەزرەتى ھەق تەئالا نېچۈك فەرمان قىلغايكىم!» بەس، خاتۇن بىرلە بەيئەت تىلماقغە ئايەت نازىل بولدى ئەرسە، بىلدىلەركىم گۇناھى مەغفىرەت تاپار. بەس، ھەمە خاتۇنلارنى چىرلادىلەر. ئول خاتۇنلار ھىندنى باشلاپ كەلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئۆمەر، بۇلاردىن مەھر سورغىل!» خاتۇنلار ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، بىز ئىمان كەلتۇرۇپدۇرمىز-كىم، بەيئەت قىلۇرمىز.» بەس، يۈزلەرىنى ياپىپ، ياۋۇق كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ھەق تەئالاغە ھىچ نەرسەنى شېرىك ۋە ھەمتا بىلمەگەيسىزلەر؛ زىنا - فەرزەنددىن مۇنەززەھ ۋە ئەيب - نۇقساندىن مۇبەررا مۇمىد بىلگەيسىزلەر!» ئۇلار ئەيدى: «پۇتتۇك، قەبۇل قىلدۇق، بېشەرتىكى خۇداي تەئالا ئەفۇ - مەغفىرەت قىلىپ گۇناھىمىزنى كەچۈرسە.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئوغرىلىق قىلماغايسىزلەر.» ھىند ئەيدى: «مەزلۇملار قايداغ ئوغرىلۇق قىلۇركىم ئەرىنىڭ مالىدىن ئۆزگە نەرسەنى كۆرمەس ۋە بىلمەس. مەن فەرزەندلەرىمغە نەفەقە ئوغرىلار ئەردىم. چۈنكى ئەبۇ سۇفيان بەدخۇي ۋە بەخىل ئەردى، كىفايەت قىلغۇچە نەفەقە بەرمەس ئەردى.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «ئول ئوغرىلۇق ئەمەسدۇر.» يەنە ئەيدىلەركىم: «زىنا قىلماغايسىزلەر.» ھىند ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئازاد خاتۇن زىنا

قىلۇرمۇ؟» ھەزرەتى ئۆمەر ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە باقىپ تەبەسسۇم قىلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم تەبەسسۇم قىلدىلەر. ئەبۇ سۇفيان، ھىند كۆرمەدى. چۈنكى زەمانى جاھىلىيەتدە ھىند بىرلە ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ ئاراداقى ئەھۋالنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىلۇر ئەردىلەر. ۋە يەنە ئەيدىلەر: «فەرزەندىڭلارنى ئۆلتۈرمەگەيسىزلەر.» چۈنكى ئەرەبدە رەسم ئەردىكسم، قىزلارنى كۆيۈگە بەرمەكدىن ئارىيەت تىرىك كۆمەر ئەردىلەر. ھىند ئەبۇ سوفيانغە ئەيدى: «فەرزەند تۈغدۇم، ھەمەسىنى ئۆلتۈردۈڭ.» يەنە ئەيدىلەر: «كىشى فەرزەندىنى ئەرىڭلەرگە يالغان بۆھتان باغلاماڭلار.» ھىند ئەيدى: «بۇ بىزگە ھەم يامان ئەردى.» يەنە ئەيدىلەر: «ئەمرىمەئرۇفدىن چىقىپ ئاسى بولماغايسىزلەر.» ھىند ئەيدى: «بولۇر بولساق مۇندا ئولتۈرماس ئەردۇك.» بەس، بەيئەتنىڭ ئىتمامىغە بىر جامدا سۇ كەلتۈردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇبارەك قوللەرىنى ئول سۇغە سالدىلەر. بۇ تەرىقە بىرلە بەيئەتنى تەمام قىلدىلەر.

رەمەزانىنىڭ يىگىرمەسىدە مەككەگە كېلىپ ئەردىلەر. بىر رىۋايەتدە ئون بىركۈن، يەنە بىر رىۋايەتدە ئون سەككىز كۈن تۇردىلەر. ئاندىن، غەزەئى ھۇنەينگە باردىلەر.

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، بادىيە، تايىفە ۋە يەنە ئۆزگە قەبىلەئى ئەرەبدىن پەراكەندە بولغان كافىرلار ھۇنەيندە يىغىلىپ ئەردىلەركىم، ئەھلى مەككە ئەگەر مەدەد تىلەسىلەر بارىپ جەڭ قىلغايلەر. قاچانكىم فەتھ مەككەنى خەيبەر ئالدىلەر ئەرسە، قەبىلەئى ھەۋازەندىن مالىك بىننى ئەۋف ئاتلىغ بىر ئادەمنى ئۆزلەرىگە ھاكىم قىلدىلەر. مالىك تەمامى قەبىلەلەردىن لەشكەر يىغدى. بەنى ھەشەمدە دۇرەيد بىننى سىممە ئاتلىغ بىر كافىر بارئەردى، يۇز يىگىرمە يىل ئۆمۇر كۆرگەن ۋە بىسيار جەڭلەردە بولۇپ، راي - تەدبىر بىلگەن دۇرەيددىن مالىك ئانچە مىقدار راي - تەدبىر ئۆرگەندى. قەبىلەئى ھەۋازەن قەبىلەئى بەنى سەئد بىرلە تۇغقان ئەردىلەر؛ ئاڭا ياۋەرلىك تىلەپ كىشى ئىبەردى. بەنى سەئد ئەيدىلەر: «بىز ھەزرەتى مۇھەممەد بىرلە ئېمىلداشدۇرمىز. بىزنىڭ ئارامىزدىن ئۆلۈغ بولۇپدۇر. ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلماسمىز.» مالىك ئۇلاردىن ھەم چەندان مىكرلەر بىرلە لەشكەر كەلتۈردى. تا ئوتتۇزمىڭ كىشى يىغىلدىلەر. بەس، مالىك لەشكەرىنى، مەككە يولىدا تايىفنىڭ يانىدا زۇل

نەخل ئاتلىغ بىر يار بار ئەردى، بىر تەرەفى كەڭرۇ بايابان ئەردى، ئانى ۋادى ھۇنەين ئاتار ئەردىلەر، ئاندا كەلتۈردى. تەمامى لەشكەرگە بۇيرۇدىكىم، زەن - فەرزەند، مال - ئەمۋاللارىنى ئاندا كەلتۈردى. دۇرەيد ئەيدى: «بۇ نە غەۋغادۇر؟» مالىك ئەيدى: «لەشكەرنىڭ ئەھلى ئەيال، مال - ئەمۋاللارىنى كەلتۈرۈپدۇرمەن، تاكى ئۇلارنىڭ جەھەتىدىن جان - دىل بىرلە جەڭ قىلغايلەر.» دۇرەيد ئەيدى: «ئەھلى ئەيالدىن كۆڭلى فارىغ بولماي جەڭ قىلالماس. مەسلىھەت ئولكىم، ئۇلارنى تايىق قورغانىغە ئىبەرگىل، فارىغ ئالىپ جەڭ قىلغايلەر.» باۋەر بولمادى. «جەڭ كۇنى ھەمە شەمشەرلەرغىلا - فىنى تاشلاماي جەڭ قىلۇرلەر، جەڭگە يارامامسەن! تەدبىرىڭ نېچۇك كارغە كەلگەي!»

بەس، بۇ خەبەر ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە يەتتى ئەرسە، مەككەگە كەلگەن ئون مىڭ كىشىگە يەنە ئىككى مىڭ كىشى ئەھلى مەككەدىن قوشۇپ، ئەبۇ سۇفيانىنى سەردار قىلدىلەر. بۇ مۇسۇلمانلار ھۇنۇز ئىسلامغە كۆڭۇل باغلاماغان ئەردىلەر. ئۇلارغە ئىنئام بېرۇر بولدىلەر، تاكى كۆڭۇللەرى شاد بولۇپ، دىنى ئىسلامدا مەھكەم بولغايلەر. بۇلارنى «مۇئەللەفە قۇلۇب» ئاتارلەر.

بەس، سەفۋاننىڭ قۇرەيشغە جەڭ ئۇچۇن يىغقان ئالتۇنى بار ئەرمىش دەپ ئىشتتىلەر. ئول ئالتۇننى قەرز بەرگىل دىدىلەر. سەفۋان تېخى كافىر ئەردى. ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، غەزەب قىلۇرسەنمۇ؟» ئەيدىلەركىم: «يوق، قەرز ئالۇرمەن، لەشكەردىن يانىپ بېرۇرمەن.» سەفۋان ئالتۇننى كەلتۈرۈپ بەردى. ئاندىن ئىشتتىكىم، مالىكنىڭ لەشكەرى ئونتۇزمىڭ ئەرمىش، بۇلارنىڭ لەشكەرى شىكەست تاپار، مېنىڭ ئالتۇنۇم كېتەر، دەپ بۇيۇردىكىم، ئۇلارنىڭ سەرداری كىمدۇر. ئەيدىلەر: مالىك بىننى ئەۋف. سەفۋان ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەگەر ئىجازە بەرسەڭ ھەمراھ بارغايمەن.» رۇخسەت بەردىلەر، ھەمراھ بولدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بەنى ئەبدۇشەمسدىن ئوقاب ئۇسەيد ئاتلىغ بىر كىشىنى مەككەگە ھاكىم قىلىپ، شەۋۋال ئايىنىڭ يەتتەسى كۇنى چىقىپ يۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبباس بىر ئىگىزگە چىقىپ قارادىلەر؛ لەشكەرى ئىسلامنى تولا كۆرۇپ، ئەيدىلەر: «بىزگە ئاز كىشى تەقابۇل بولالماس، ھەرچەند تولا بولسە ھەم ئاڭا غالىب

كېلەلمەس.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئاندىغ دىمەگىلكىم، خۇداۋەندى غالىب ۋە دانادىن ئۆزگە نۇسرەت بەرگۈچى يوقدۇر.» بەس، كېتىپ بارۇر ئەردىلەر، سەفۋان بىرادەرەنغە ئەيدى: «مەن ئالتۇنۇم ئۇچۇن كەلدىم. ئەگەر ھەزرەتى مۇھەممەد زەفەر تاپسەلەر قولۇمغە تىگەر؛ ئەگەر مالىك زەفەر تاپسە ھەم ئول ئانچە كىشىدۇركىم ئانىڭدىن ئالۇرمەن.» بىرادەرى ئەيدى: «راست ئەيدىڭ.»

بەس، بارىپ كافىرلارغە تەقابۇل بولدىلەر ئەرسە، سەفنى راست قىلدىلەر. ئۆزلەرى سەھابەلەر بىرلە ئىلگەرى تۇردىلەر؛ ئەبۇ سۇفيانىنى ئولتۇرغۇزدىلەر. ئەھلى مەككەنى كېين قويدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم تىۋەگە مىنىپ چۆيرۈلۈپ يۈرۈر ئەردىلەر. ھارىس بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب ئارقەلەردە، ھەزرەتى ئەلى ئالدىلەردە، شەمشەرنى يالاڭلاپ يۈرۈر ئەردىلەر. مۇھاجىر، ئەنسارلار يىغىلىپ تۇرۇپ ئەردىلەر. مالىك لەشكەرىگە ئەيدى: «يەكبارە ھەملە قىلىڭلار!» ئول كافىرلار ئەھلى ئەيال، مال - ئەمۋالىنى ئارقاسىدا قويۇپ، بېتەمام ھەملە قىلدى ئەرسە، مۇسۇلمانلارغە شىكەست بولدى. بۇ شىكەست ھەزرەتى ئەبباسنىڭ سۆزلەرىدىن ئەردى. بۇھالدا، سەفۋاننىڭ بىرادەرى ئىسلامدىن ياندى. قەسد قىلدىكىم «ھەزرەتى مۇھەممەدنى مەن ئۆلتۇرەي، تاكى ئاتامنىڭ قىساسى بولغاي.» بەس، شەمشەر تارتىپ يۈگۈردى ئەرسە، نابىينا بولدى؛ ئاندىن يانىپ، ئەھلى مەككەگە يۈزلەندى ئەرسە، يەنە كۆزى ئاچىلدى. بىلدىكىم، ھىچ نەرسە قىلغالى بولمايدۇر. كېلىپ سەفۋان بىرلە ئەبۇ سۇفيانغە ئەيدى: «ھەزرەتى مۇھەممەدنىڭ جادۇلۇقى بۇگۈن زاھىر بولدى. ئەمدى باتىل بولۇر.» سەفۋان ئەيدى: «خاموش بولكىم، تىشىڭلار تۆكۈلسۇنكىم، باقىپ تۇرارسىزلەرمۇ! ھەركىم زەفەر تاپسە بىزگە ئۇلۇغ بولۇر. مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمنىڭ سەرداری بولغانى ياخشىدۇركىم، قۇرەيشدىندۇر ھەم سەيدزادە، ۋەگەرنە، مالىك بىننى ئەۋف ھەۋازەن پادەبانلاردىندۇر، ئەگەر ئەرەبكە سەردار بولسە تەمامى تەھامە ۋە بادىيانى تەسەررۇف قىلۇر.»

بۇ ۋەقتدە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆردىلەركىم، دۇشمەنلەر غالىب، غەلىبە قىلىپدۇرلەر. ھەزرەتى ئەبباسغە ئەيدىلەر: «يا ئەبباس، ئوھۇد تاغىدا لەشكەر پەراكەندە بولغاندا، سەن يىغىپ ئەردىڭ، ھالاھەم ئاندىغ

قىل!» بەس، ھەزرەتى ئەببىاس بەلەند ئاۋاز بىرلە قىچقىردىلەركىم: «يا، مۇھاجىر - ئەنسار! يا، ئول مۇسۇلمانلاركىم، سەييىد ئەبرار بىرلە ھۇدەيبىيە كۇنى بەيئەت قىلىپ ئەردىڭلەر، سىزلەرنى چىرلايدۇر!» بەس، لەشكەرى ئىسلامدىن چىقىپ، بۇكۇپ يۇرگەنلەر ھەرتەرەفدىن يىغىلىپ كەلدى. يەكبارە ھەملە قىلىپ، لەشكەرى كۇففارنىڭ بىر تەرەفىگە شىكەست بەردىلەر. بۇ ھالدا ھەق تەئالا فەرىشتەدىن لەشكەر ئىبەردى، كافىرلارنىڭ كۆڭلىگە ھەراس قىلدى، ھەر تەرەفكە قاچىشتىلەر ئەرسە، مۇسۇلمانلار ئۆلتۇرە باشلادىلەر. ھەزرەتى يەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەم شەمشەر بىرلە قەتل قىلۇر ئەردىلەر. ئەيتۇر ئەردىلەر: «مەندۇرمەن يەيغەمبەرى بەرھەق، ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئوغلىدۇرمەن!» ھەقتەئالا! بەس كافىرلارنى ئانچە ئۆلتۇردىلەركىم، بىركىشى قىرىق - ئەللىكنى ئۆلتۇردى. مالىك ئۆز جەماۋەسى بىرلە تۇرار ئەردى، ئاللىدا يەتمىش كىشى ئۆلدى، ئەلەمى يىقىلدى. ئوسمان بىننى ئابدۇللاھ ئاتلىغ بىر ئادەمغە ئەلەمنى ئالغالى بۇيرۇدىلەر، ئول ئەلەمنى ئالالمادى ئەرسە، بىلدىكىم، لىۋايى بەخت سەرنىگۇن بولدى. لەشكەرى تەفرىقە بولدى. بەس، ئۆز قەۋمى بىرلە قاچىپ، تايىق تەرەفىگە يۇزلەندى، (ئەيدىلەر:) ھەر قايسى ئەرەبلەر ئۆزقەبىلەسىغە بارسۇن، بىگانەدىن بىر كىشى بىزنىڭ بىرلە بارماسۇن. بەس، مالىك تايىفنىڭ قورغانىغە كىردى. ئۆزگە ئەرەبلەر ھەر تەرەف - بايابانلارغە قاچتى. مۇسۇلمانلار ھەرىيەردە تاپىپ ئۆلتۇرۇر ئەردىلەر. رەبىئە بىننى رەفىئ ئاتلىغ بىرئادەم دۇرەيد بىننى سىممەنى كۆردىكىم تىۋەگە مىنىپدۇر، بىر ئادەم يۇتەلەپ بارۇر. رەبىئە يېتىپ، ئول ئادەمنى ئۆلتۇردى؛ تىۋەنى چۆكتۇرۇپ، دۇرەيدنىڭ گەردەنىگە بىر شەمشەر سالدى ئەرسە، تېرەسىنى مەھىمل كەستى. چۇنكى كېلەرنىڭ تېرەسىدەك قاتىپ قالغان ئەردى. دۇرەيد ئەيدى: «سەن كىمسەن؟» ئول ئەيدى: «مەندۇرمەن رەبىئە بىننى رەفىئ!» دۇرەيد ئەيدى: «مېنىڭ ئۆلنۇرسەڭ ئاتاڭنى ئۆلتۇرگەندەك بولۇرسەنكىم، مەن ئانى يەتمىش مەرتەبە ئەسىرلىكدىن خەلاس قىلغاندۇرمەن.» رەبىئە يەنە شەمشەر بىرلە باشىنى كېسىپ، ھەزرەتى يەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە كەلتۇردى. ئاندىن، كافىرلارنى قوغلاپ بارغان مۇسۇلمانلارغە كىشى ئىبەردىلەر. تەمامى مال غەنىمەتنى يىغدۇردىلەر. ئەسىرلەر ئالتە مىڭ ئەردى. بۇ ئەسىرلەر ئاراسىدا، بەنى

سەئددىن رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنىڭ ئېمىتكەن ئانالەرنىڭ ئۇرۇغ - تۇغقانلارى بار ئەردى؛ ئېيىلداشلەرى ئەسما بىنتە ھارىس بەنى سەئددىن بىر ئادەمگە تېگىپ چېرىككە كېلىپ ئەردى. ئانى ھەزرەتنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قاشلەرىغە كەلتۈردىلەر ئەرسە، تانۇمادىلەر. چۈنكى ئاللىق يىلدىن بارى بىر كۆرمەگەن ئەردىلەر. ئەسما ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن ھەلىمەنىڭ قىزى ئەسمادۇرمەن» دەپ نىشانەلەر بەيان قىلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يىغلاپ، رىدەلەرىنى سالىپ، قولىدىن تۇتۇپ، رىدەلەرىدە ئولتۇرغۇزدىلەر. ئەيدىلەر: «مېنىڭ قاشىمدا تۇرارسەنمۇ ۋە يا ئۆز قەبىلەڭگە يانارسەنمۇ؟» ئەسما ئەيدى: «يانسام.» بەس، بىر قۇل، بىر دىنەك، ئىككى - ئۈچ تىۋە - قوي بېرىپ ياندۇرىدىلەر.

ئاندىن، غەنىمەتنى تەقسىم قىلۇر بولدىلەر ئەرسە، خەبەر كەلدىكىم، مالىك تايىف قورغانىغە ھەۋازەن، سەقىف خەلقىنى يىغىپدۇر. بەس، تەمامى مال غەنىمەتنى يىغىپ، سەئد بىننى ئەمرنى مالىك كىشى بىرلە باقغالى قويۇپ، ئۆزلەرى لەشكەر ئالىپ، تايىفغە ياۋۇق بارىپ، بىر مەنزىلگە تۇشتىلەر. ھەۋازەن، سەقىف خەلقى ھۇنەينغە بارغان ئەردى. قورغاندا گۇمان قىلىپ، كىشى كىرگۈزدىلەر ئەرسە، خەبەر ئالدىلەركىم ئۇلار شەھەرى ھەۋىش بارىپدۇرلەر. بەس، ئون بىركۈن تايىفنى مۇھاسىرە قىلدىلەر. ئوق، تاش ئېتىشىپ جەڭ قىلدىلەر. بەنى لەيسدىن بىر ئادەمنى بەنى ھۇزەيلدىن بىر كىشى ئۆلتۈرگەن ئەردى. ئول ئادەمنى قىساسغە ئاندا ئۆلتۈردىلەر. ئول قىساس ھۆكمى ئىسلامدا بۇ ئەردى. مۇسۇلمانلار تايىف قورغانىغە ياۋۇق ئەردىلەر. ئەھلى تايىف سېپىلدىن تاش ئاتىپ، مۇسۇلمانلارنى قوزغادىلەر ئەرسە، بىر باغ، دەرەختلىك ئىمارەتكە تۇشتىلەر. ئول دەرەختلەرنى كەستىلەر، ۋەيران قىلدىلەر. ئول يەر ھالا مەسجىددۇركىم، ئانى مەسجىدى نەبىي ئاتارلەر. ھەركۈن قورغانغە بارىپ، جەڭ قىلۇرئەردىلەر. تا ھەمە باغلار ۋە ئىمارەتلەرنى ۋەيران قىلدىلەر. تاكى بىركۈن ھەزرەتنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىغە ئەيدىلەركىم: «تۇش كۆرۈپدۇرمەنكىم، ئالدىمدا بىرجام كەلتۈرۈپ تۇيدىلەرئەرسە، خوروس مەسەللىك بىر قۇش كېلىپ، تۇمشۇقىنى سالدى.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ياخشى تۇش كۆرۈپدۇرلەر. مەئلۇم بولادۇركىم، بۇ قورغان بىزنىڭ

قولۇمىزدا فەتھ بولمايدۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن ھەم مۇنداغ بىلۇرمەن.» بەس، سەھابىلەر بىرلە مەشۇرەت قىلدىلەر. نەۋفەل بىننى مۇئاۋىيە مۇسەللەمى ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، دۇشمەن قورغاندا ۋەھشىلەردەك مەھبۇسدۇر. ئەگەر يانىپ كەتسەك ھېچ زىيان يوقدۇر.» بەس، ئەرتەسى لەشكەرنى ئالىپ، ئېھتىيات بىرلە ياندىلەر. چۇنكى كافىرلارنىڭ باشىدىن بۇرۇك تۇشمەي، مۇسۇلمانلاردىن ئون ئىككى كىشى شەھىد بولۇپ ئەردى.

ئاندىن، خەزىنەگە كەلدىلەر. مال - غەنىمەتنى تەقسىم قىلغالى تۇردىلەر ئەرسە، خەبەر كەلدىكىم، ھەۋازەن، سەقىف، بەنى سەئد خەلقى كېلۇر ئەرمىش؛ مالىكقا ئەيتقان ئەرمىشكىم ئەھلى ئەيالىمىز ئەسىردۇر، ئانىڭسىز بىزنىڭ تىرىكلىكىمىز يوقدۇر، بارىپ مۇسۇلمان بولۇرمىز دەپ. بەس، دەرمەھەل بەئزەلەر ئىسلامغە مۇشەررەف بولدىلەر ۋە بەئزەلەر بولمادى، ئەيدىلەركىم: «يا رەسۇلۇللاھ، بىز فالان - فالان يەردىندۇرمىز، مۇسۇلمان بولۇپدۇرمىزكىم، ياخشىلىق قىلغايسەن، تىلەيدۇرمىزكىم بىزنىڭ كىردارىمىزغە باقىپ جەزا بەرمەگەيسەن؛ ئۆزۈڭنىڭ ياخشىلىقىغە لايىق ئىش قىلغايسەن. ساڭا لايىق ئەمەسكىم مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ ئەھلى ئەيالىنى ئەسىر قىلغايسەن!» دەپ بەسيار ناله - زارى قىلدىلەر. بەنى سەئددىن زۇھەير بىننى سەرد ئاتلىغ بىرئادەم ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنى يۇدۇپ باقغان ئەردى. ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، بىزھەمەمىز ئېمىتكەن ئاناڭغە تۇغقاندۇرمىز. ئەگەر روم، شام پادىشاھىغە سېنىڭدەك خىزمەت قىلساق، سېنىڭدەك مەرتەبە تاپقاندا بىزلەرگە ئىھسانلار قىلۇر ئەردىلەر. سەن ھەمە خەلقدىن رەھىم دىل سەن. ساڭا لايىق ئەمەسكىم مۇنداغ قاياشلارىڭنى بىگانەلەرغە بەندە قىلغايسەن.» بۇ سۆزگە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يىغلادىلەر، ئەيدىلەركىم: «مال ئىختىيار قىلۇرسىزلەرمۇ يا ئەھلى ئەيالمۇ؟» ئەيدىلەركىم: «ئەھلى ئەيالىنەرىمىزنى تىلەرمىز.» ئەيدىلەر: «بۇ ئەسىرلەردىن ھەرنە مېنىڭ تۇغقانلارىمنىڭ نەسىبىدۇر، سىزلەرگە بەردىم. ئەرتە مۇسۇلمانلارنىڭ ھۇزۇرىدا ھەم تىلەگەيسىزلەر.» ئەرتەسى يەنە تىلەدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «ئولكى مېنىڭ ۋە بەنى ھاشىمنىڭ نەسىبىدۇر سىزلەرگە بەردىم!» مۇسۇلمانلار ئەيدىلەر: «بىز ھەم ئۆز نەسىبەمىزنى

بەردۇك.» ئاندىن، مۇھاجىر - ئەنسارى ھەمە سەھابەئى كىبارلار ھەم بەردىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەرگە: «ھەركىم ئۆز ئەسرىنى بەخشىش قىلسەلەر ئىۇەزنگە ئالتە قوي بېرۇرمەن. ئەگەر بەرمەسەلەر ئۆز ھەققىدۇر.» بەس، ئالتە مىڭ بالا ۋە مەزلۇملەرنى بەردىلەر. مالىكىنىڭ ئەھلى ئەيالىتنى بەرمەدىلەر ئەرسە، بۇلار ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مالىك بىئەدەبلىك تولا قىلغاندىن دەرگاھىڭغە كېلدىمەدى.» ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەرگە: «ئەيتىگلار، كەلسۇن! ئەھلى ئەيال، مال - ئەمۋالىنى بېرۇرمەن؛ ۋە يەنە يۇز تىۋە مال غەنىمەتدىن بۇيرۇرمەن.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر، ھەزرەتى ئوسمان، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم ئەجمەئىنغە بىرەردىن كەنزەك بېرىپ ئەردىلەر، ئۇلار ھەم ياندۇرۇپ بەردىلەر. ئاندىن يانىپ بارىپ، مالىككە ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم سۆزلەرنى يەتكۇردىلەر. مالىك پىنھان كېلىپ، جەمال با كەمالىلەرنغە مۇشەررەف بولۇپ، ئىمان كەلتۇردىلەر. ئەھلى ئەيالىنى بەردىلەر؛ نايىغغە ھاكىم قىلدىلەر. ئەھلى سەقىفنى غەزات قىلماقغە ئەمر قىلدىلەر. بەس، مالىك بارىپ، تايىغداقى مۇسۇلمانلارنى يىغىپ، ئىككى ئاي جەڭ قىلىپ، ئەھلى سەقىفغە ئەزابلار قىلدى ئەرسە، بىچارە بولۇپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرنغە كېلىپ، سۇلھ قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، غەنىمەتنى تەقسىم قىل.» ئەيدىلەركىم: «ئارى، ئانداغ قىلسۇنلەر.» ئەھلى سەقىف ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئۆزۇڭ بارغىل» دەپ، بىئەدەبانە مۇبارەك رىدەلەرنى تۇتتىلەر ئەرسە، ئەيدىلەركىم: «ئەي خەلق، ئەگەر بۇ بايابانىنىڭ قۇملارى ئەددىدە چەھار پاي بولسە خۇمسكىي ئۆز نەسىبەمدۇر، سىزلەرگە بەخشىش قىلدىم.»

ئاندىن كېيىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەككەدىن كەلگەن ئىككى يۇز كىشىگە غەنىمەتنى تەقسىم قىلدىلەركىم، ئول كىشىگە يۇز تىۋە بۇيرۇدىلەر. ئەبۇ سۇفيان ۋە ئوغلى مۇئاۋىيە، ھەكىم بىننى ھىزام، نەسرىبىننى ھارىس بىننى ھارىسە، ئەبۇ جەھىلنىڭ بىرادەرى ھارىس، سەفۋان، سۇھەيل بىننى ئەمەر، قەۋتەب بىننى ئابدۇلئەزى، ئوتبە بىننى ھەسسىن ئەردىلەر. تاكى ئىسلام خوب كۆرۇنگەي دەپ بۇلارغە زىيادە بۇيرۇدىلەر. ئاندىن، بىرجەمەئى قۇرەيشغە ئەللىك تىۋە بەردىلەر. ئەبباس

بىنىي مەرداس سەلەمگە ئەللىك تىۋە بەردىلەر. چۈنكى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە قەسىدە ئەيتىپ ئەردى. ھەزرەتىي ئەلىسغە بۇيرۇپ ئىبەردىلەركىم «مۇنىي رازى قىل.» بۇلەر ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئەمرلەرى بىرلە، بالا - بارقەسىنى بېرىپ، يەنە ئەللىك تىۋە بەردىلەر، يانۇر بولدى. ۋە يەنە مەككەدىن كەلگەنلەرنىڭ ھەرقايسىغە يۈز قوي بەردىلەر. ۋە يەنە بىر ئادەم تايىغدىن كېلۈردە، تىۋەسىنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ تىۋەلەرىگە يانداشتۇرۇپ يۇردى ئەرسە، ئۆتۈكى مۇبارەك ئاياغلەرىغە تېگىپ ئازار بەردى. رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم «يىراقراق يۇرگىل» دەپ بىر قامچىي سوقۇپ ئەردىلەر، ئول ئادەمگە تەقسىمدىن زىيادە يۈز قوي بەردىلەر. بەس، تەقسىم تەمام بولدى. قۇرەيش پىيادەلەردىن ھەركىمگە قىرىق تىۋە، قىرىق قوي بەردىلەر. بۇ تەقسىمدىن ئەنسارىلارنىڭ كۆڭلى ئاغرىپ، لەشكەردىن ئايرىلىپ بىر تاملىقغە توشتىلەر. بەنىي تەمىمدىن بىر ئادەم كېلىپ ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئەدل قىلغىل.» ئەيدىلەر: «ئەگەر مەن ئەدل قىلماسام كىم قىلۇر.» ئەيدى: «بۇ تەقسىمدە بەئزەگە يۇزنى، ئونىنى بەردىڭ ۋە بەئزەنى مەھرۇم قىلدىڭ.» ھەزرەتى ئۆمەر ئول ئادەمنى ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدىلەر ئەرسە، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئۆمەر، قويغىل! بو ئول تايىغەدۇركىم، مەندىن كېيىن خۇرۇج قىلۇرلەر؛ پادىشاھلار، ئۆمەرالار سۆزلەرىنىي تۇتماسلەر؛ ئوق يادىن چىقغاندەك بېتەگەنىي دىندىن چىقاردىلەر. ئۇلارنى خەۋارىج ئاتارلەر. ئاندىن، سەئد بىنىي ئىبادە كېلىپ ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ھەمە ئەنسارلار مەدىنەگە يانماقچى ئىختىيار قىلمىپدۇرلەر.» ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتىپدۇرلەركىم: «نە بائىسدۇر؟» ئەيدى: «ئۇلار ئەيتۇرلەر: ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەمدىيارلەرىنى تاپىپ، بىزدىن يۇز ئۆيرۇدىلەر. ئول كۆنكى، مەككەدىن چىقتىلەر، بىز مەدىنەگە بارىپ بەيئەت بولۇپ كەلدۇك؛ نەن - جانىمز، پۇل - مالىمزنى فىدا قىلدۇق. بۇگۈن ھەمە ئىنئام - ئىھسانىنى ئۇلارغە قىلدىلەر، بىزنى مەھرۇم ۋە بىنەسىب قىلدىلەر. ھۇنەين كۈنى ئەبباس بىنىي ئابدۇلمۇتتەلىب، ئەبۇ سۇفيان، سەفۋان ۋە مۇھەيلىدىن ئۆزگەلەرنى چىرلامادىلەر.» ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا سەئد، مۇنداغ دىدىلەرمۇ؟» ئەيدىلەر: «ئارى، يا

رەسۇلۇللاھ!» ئەيدىلەر: «ۋەللاھىي، ئەگەر مۇنداغ دېيىشلەرنى بىلسەم ئەردى، شۇنداغ بېرۇر ئەردىم. لېكىن ئۇلارنىڭ كۆڭۈللەردە دىن ئىمان قەۋى ۋە مەھكەم، دۇنيانىڭ مۇھەببەتى زەئىپ ۋە كەم گۇمان قىلىپدۇرمەن!» بەس، سەئد بىننى ئىبادە بىرلە ئەنسارلەرنىڭ قاشىغە باردىلەر، تەمامى ئەنسارلەر جەمئ بولدىلەرگەرسە، ئەيدىلەر: «ئەي مۇسۇلمانلار بىلمىگلاركىم، مەن سىزلەرنى ئۆزۇمدەك بىلۇرمەن، ئەھلى مەككەنى بىگانە كۆرەرمەن. سىزلەرنىڭ ئىمان - ئىسلامىڭلاردىن ئەمىندۇرمەن. ئول كۇنى سىزلەرگە كەلدىم، ھەق تەئالا مېنىڭ بىرلە سىزلەرگە ھىدايەت بەردى؛ مېنىڭ سىزلەرنىڭ ۋاستەڭلار بىرلە بۇبەلادىن ئەمىن قىلدى. مەن ئول پەيغەمبەردۇرمەنكىم ئۆز قەۋمۇم بىزار بولغاندا سىزلەر ئىمان كەلتۇرۇدۇڭلار؛ ئۇلار قوغلاغاندا سىزلەر چىرلادىڭلار. ئۆز دىيارىمدىن تەنھا ۋە تەڭدەست كەلدىم ئەرسە، ھەمە جاندىل بىرلە مەدەد - ياۋەر بولۇپ، جان فىدا قىلدىڭلار. مەن بۇ ئىشنى ئول جەھەتدىن قىلدىمكى، ئۇلارنىڭ كۆڭۈللەردە دىن ئىسلام زەئىف ۋە سۇستدۇر. بۇ دۇنيالىق بىرلە دىنى ئىسلام بىناسىنى كۆڭۈللەرى ئۇرزەسىدە مەھكەم قىلغايمەن. بىلمەدىمكى بۇ دۇنيا جىرگىنتىدىن كۆڭۈللەر ئاينەسىگە غۇبار يەتكەي. ئەي، گۇرۇھ ئەنسارى! بىلمىگلار، ھەركىم بۇ غەزاتدىن ئۆيگە قوي - تىۋە ئالىپ بارۇرسىزلەر؟! خۇداي تەئالانىڭ پەيغەمبەرىنى ئالىپ بارماقنى ئىختىيار قىلمىگلار! ۋەللاھكى، ئەگەر تەمامى ئالەم بۇ يولغە كىرسەلەر مەن ئەنسارلەر بىرلەدۇرمەن.!» بەس، تەمامى ئەنسارلەر يىغلادىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قوللەرىنى كۆتەرىپ، كۆزلەرىنى كۆككە تىكىپ ئەيدىلەر: «پەرۋەردەگارا! ھەمە ئەنسارلەرنى ۋە ئەۋلادلەرىنى مەغفىرەت قىل، كۆڭۈللەرىنى شاد - مەسرۇر قىل!»

بەس، زۇلقەئدەدىن بەش كۇن قالىپ ئەردى، شۇندىن ئىھرام باغلاپ مەككەگە باردىلەر؛ تەۋاففنى تەمام قىلىپ، ئىتاب بىننى ئۇسەيدنى مەككەگە ئەمىر قىلىپ، ھەزرەتى مۇئاز بىننى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى دىنى ئايىن تەئلىم بەرگەلى تەئىن قىلىپ، ئەنسارلەر بىرلە زۇلھەججەدە مەدىنەگە ياندىلەر. مۇسۇلمانلار ئىتاب بىننى ئوسەيد بىرلە ھەج ئەدا قىلدىلەر.

ئول يىل، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئازادگەردەلەرى ئەبۇ

رافئ خۇش خەبەر كەلتۇردىكىم، ماربيەدىن ھەزرەتى ئىبراھىم ۋۇجۇدغە كەلدىلەر. بۇ ھىجرەتدىن سەككىزىنچى يىلى ئەردى. توققۇزىنچى يىلى ھەر قەبىلەدىن ئەرەبلەر كېلىپ، ئىسلامغە مۇشەررەف بولدى. بەنى ئەسەددىن كېلىپ ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ئۆزۈمىزچە ئىمان كەلتۇردۇك، بىزگە نەماز بۇيرۇپ، زەكات تەئىن قىلغايسەن.» بۇلار بارەسىدە ئايەت نازىل بولدىكىم، مەزمۇنى بۇ ئەردى: ئەي مۇھەممەد، ئۇلار مۇسۇلمان بولغانلەرنى ساڭا مىننەت قىلۇرلەر، سەن ئەيغىلكىم، ئىسلامىڭلارنى مىننەت قىلماڭلار؛ مىننەت خۇدانىڭدۇركىم سىزلەرگە ھىدايەت بەردى.

ئول يىلى رەجەب ئايى، ئۆزۈە بىننى مەسئۇد تائىفە قەۋمىغە سەردار ئەردى؛ كېلىپ ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، تائىف ۋە سەقىف كافىرلارىنى ئىمانغە تەكلىف قىلۇرمەن.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: سېنى ئۆلتۇرۇرلەر. بەس، ئۆزۈە تائىفغە كەلدىلەر؛ ئۇلار ئۆزۈەنىڭ مۇسۇلمان بولغانىنى ئاڭلاماغان ئەردىلەر؛ دەرۋازە ئاچتىلەر ئەرسە، ئۆزۈە تاشقارى تۇرۇپ ئىمانغە تەكلىف قىلدى ئەرسە، قورغان ئىچىدىن بىر ئوق چىقىپ تەگدى، ئۆلدى. تائىف بىرلە بەنى سەقىف ھەم بۇ يىل مۇسۇلمان بولدىلەر. ۋاقىئە ئانداغ ئەردىكىم، مالىك بىننى ئەۋف كېلىپ، قورغاننى مۇھاسىرە قىلىپ، خەلقنى بىسيار تەڭ قىلدى. تاشقارى قالغانلار ھەممە مۇسۇلمان بولدىلەر. ئاخىر ئەھلى تائىف ئەيدىلەر: بىز تاكى بۇ قورغاندا ياتارمىز، ھەمە ئەرەبلەر تەمامى قەۋم مۇسۇلمان بولۇپدۇر، ئەمدى مۇخالىف بولماق ئىمكانى يوقدۇر. بەس، ئەمىرلەرىگە ئەيدىلەر: «سەن بارىپ ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم بىرلە سۇلھ قىل، تاكى مۇسۇلمان بولغايمىز.» ئول ئەيدى: «مەن يالغۇز بارماسمەن، يانىپ كەلسەم ئۇزۈەگە ئوخشا ئۆلتۇرۇرسىزلەر.» بەس، ئۇلۇغلاردىن بەش كىشى ھەمراھ بولدىلەر. ماھى رەمەزان ئەردى، مەدىنەگە كەلدىلەر، مۇغەيرەنىڭ ئۆيىگە تۇشتىلەر. ئول ھەم بەنى سەقىفدىن ئەردىلەر. بەس، مۇغەيرە ئۇلارنى ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ خىزمەتلەرىگە ئالىپ كەلدىلەر. خالىد بىننى ۋەلىد ئولتۇرۇپ ئەردىلەر، ئۇلارغە دوست ئەردىلەر. بەس، سۇلھ تەلەب قىلدىلەر. بۇ شەرت بىرلەكىم، لاتىنىڭ ئۆيىنى بۇزماغايلەر، ئول لات تاشدىن ئەتكەن بۇت ئەردىكىم، خاس ئەھلى تائىفنىڭ ئەردى؛ ۋە يەنە بىر شەرت ئولكىم،

نەماز بۇيرۇماغايلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ھەردىنكى ئانىڭدا نەماز يوقدۇر ياخشىلىق يوقدۇر.» بۇتخانە بولماق كىبىرلەرنىڭ دىنى ئەردى. ئۇلار ئەيدى: «ئانداغ بولسە بۇتلارنى ئۆزۈنىز سىندۇرغايمىز.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مەن ھەم كىشى قوشارمەن، تاكى بۇتلارنى سىندۇرغايسىزلەر» دەپ سۇلھنامە بەردىلەر ئەرسە، بارىپ بۇتلارنى سىندۇردىلەر ۋە مۇسۇلمان بولدىلەر.

دەستان
زىكرى غەزۋەئى تەبۇك

خەبەردە كېلىپدۇركىم، ئاندىن غەزۋەئى تەبۇكغە بارۇر بولدىلەر ئەرسە، مۇسۇلمانلارغە ئەيدىلەر: زەردارلار فۇقەرالارغە نەفەقە ۋە ئۇلاغ بىرلە يار بەرسۇنلەر. بەس، ھەركىم ئۆز ھالىغە باقىپ، بىرەر نەرسە بېرىپ يار بېرىشتىلەر. ھەزرەتى ئوسمان ھەممەدىن زىيادە خەير ئىھسان قىلدىلەر. بەس، ھەمە خەلق — تەۋانا - زەئىف، ۋەزىئ - شەرىف، ئاغرىغ ۋە نەھىف، جۇۋان - پىر، تەۋانگەر - فەقىر يەكسان چىقتىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەرنى سەرھىساب باردىلەر. بەنى غەتەفاندىن نەچەند كىشى كېلىپ ئۆزرە ئەيتىپ، بارماسلىقغە ئىجازە تىلەدىلەر، رۇخسەت تىلەدىلەر ئەرسە، ئايەت نازىل بولدىكىم، مەزمۇنى بۇدۇر: «ئۆزرە ئەيتقانلەرغە رۇخسەت بەرمەگەي ئەردىڭ، تاكى مۇئمىن ۋە مۇنافىق مەئلۇم بولۇر ئەردىلەر.» ئاندىن، ئابدۇللاھ ئەببى جەمىئ مۇنافىقلار بىرلە كېلىپ، ئاند ئىچتىكىم: قۇدرەت تاپساق بارۇر ئەردۇك، دەپ. بۇلارنىڭ يالغان ئاند ئىچكەنىگە ھەم ئايەت نازىل بولدى.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم لەشكەرلەرنى ئالىپ بىر مەنزىلگە تۇشتىلەر ئەرسە، ئابدۇللاھ ئەببى مۇنافىقلار بىرلە ياندىلەر. مۇسۇلمانلاردىن ئۇچ كىشى بىئۆزرە ياندىلەر: بىرى: كەئب بىننى مالىك ۋە يەنە مىرارە بىننى رەبىئ، ھىلال بىننى ئۇمەييە. ئاندىن كېيىن، زەئىفلەر، ئاغرىقلار ۋە فەقرلارنىڭ يانماقىغە ئايەت نازىل بولدى ئەرسە، ھەزرەتى ئەلىغە

ئەيدىلەر: «سەن بۇ زەئىپ، بۇ بىچارىلەرنى ئالىپ يانغىل؛ مەدىنىدە مېنىڭ ئەھلى ئەيالىمغە ئىگاھبان بولغىل.» بەس، ھەزرىتى ئەلى ئۇلارنى ئالىپ ياندىلەر. مۇنافىقلار ئەيدى: «ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىس. ئەلىنى كافىرلار ئۆلتۈرۈر دەپ، ئۆز ئورنىدا قويۇپدۇر.» بەس، ھەزرىتى ئەلى سىلاھ - يارىغ ئالىپ ياندىلەر. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مۇنافىقلار يالغان ئەيتۇرلەر، مەن ئۆز ئورنۇمدا سېنى خانىمانىمغە قويدۇم. سەن ماڭا ھەزرەت موسا ئەلەيھىس. غە ھارۇننىڭ ئورنىدادۇرسەن.» بەس، ھەزرىتى ئەلى ياندىلەر.

ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەگە سۇباۋ بىننى ئۇزۇڭە ئۇفارنى ئەمىر قىلدىلەر. ئاندىن، يەنە بىر مەنزىلگە باردىلەر. مۇسۇلماندىن جەيسەمە ئاتلىغ بىر ئادەم قالىپ ئەردى. ئۇچۇنچى كۈنى تۇش ۋەقتى ھەۋا گەرم ئەردى. باغىغە باردى. ئىككى كۆجى بار ئەردى. باغىغە سۇ سېپىپ ئاراستە قىلىپ ئەردى. بارىپ ئولتۇردى ئەرسە، كۆڭلىگە يەتتىكىم: مەن مۇنداغ ئاسايىشدە، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاندىغ قىزىغ ئافتاب - تابىشدە، بۇ نېچۈك مۇرۇۋۋەتدۇر؟! دەپ، دەرھال ئارقەلەرىدىن باردى. ئاڭا ياخشى دۇئا قىلدىلەر. ئاندىن، يەنە بىر مەنزىلگە بارىپ تۇشتىلەر. نەچەند مۇنافىقلار ھەمراھ ئەردى، ئەيدى: «مۇنداغ مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم ھەمراھلەرى بىرلە ھىلاك بولۇرىكىم، سۇ يوقدۇر.» بەس، ھەق تەئالا يامغۇر ئىبەردى، ئانچە ياغدىكىم ھەمە سىيراب بولدىلەر. ئاندىن، يەنە بىرمەنزىلگە بارىپ تۇشتىلەر. تۇھلەرىنى يايلاغقە قويدىلەر ئەرسە، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ تۇھلەرى يىتتى، ئىزدەپ تاپمادىلەر. مۇنافىقلار ئەيدى: ئەگەر مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم پەيغەمبەر بولسە تۇھسىنى بىلۇر ئەردىلەر. بەس، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مۇنافىقلار مۇنداغ دەيدۇر، مەن خۇداي تەئالا بىلدۇرمەگۇنچ ھىچ نەرسەنى بىلمەسمەن؛ ئەمدى، بىلۇرمەنكىم تۇھم پالانى باياباندا، بويداسى پالانى باياباندا دەرەختغە چىرماشىپدۇر.» سەھابىلەر ئاندا بارىپ ئالىپ كەلدىلەر. ئەبۇ زەر غىفارى مەدىنەدە قالىپ ئەردىلەر. «ئەبۇ زەرنى خۇدا يەتكۈرۈر» دىدىلەر ئەرسە، پىيادە ئاندا يېتىپ كەلدىلەر. بىر تايىفە مۇنافىقلار ئەيدى: «پادىشاھى رومنى ئەرەبلەردەك گۇمان قىلۇرلەر، ئۇلار ئاندىغ ئەمەسدۇر.» ھەق تەئالا بۇ سۇزلەرىدىن ھەزرىتى پەيغەمبەر

سەل-ئەل-لەمنى ئاگاھ قىلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «بۇ سۆزۈڭلەرغە تانماغايسىزلەر!» مۇنافىقلار ئەيدى: «بىز يانمپ كېتەرمىز.»

ئاندىن، يۇرۇپ تەبۈككە يەتتىلەر، ئۇلۇغ شەھەر ئەردى، خەلقى ھەممە تەرسا ئەردىلەر. رومدىن تېخى لەشكەر كەلمەگەن ئەردى. پادىشاھى ئۇزۇق بىننى رۇبدە ئەردى. ئۇلارنىڭ چەھارپاي ماللارى بىسيار ئەردى. تېخى رومنىڭ لەشكەرى كەلمەگەن ئەردى. ھەزرەتىسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كەلدىلەرئەرسە، بۇلار جىزىيە قەبۇل قىلدىلەر. بۇ سۇلھ بىرلە تۇرۇپ، دەۋمە ئاتلىغ بىر قورغان بارئەردى، ئاڭا ئەرەبدىن كەيد بىننى ئابدۇلمۇلك ئاتلىغ بىر ئادەم پادىشاھ ئەردى. خالىد بىننى ۋەلىدنى ئاندا بۇيرۇدىلەر. ئەيدىلەر: «ئۇلار شىكارىدۇر، شىكارگاھدا تاپارسەن.» بەس، خالىد كېچە ماھىتابدا يېتىپ باردىلەر. دەرۋازە ئېتىكلىك ئەردى. قورغاننى بىر چۆيرۈلۈپ، ھىچ ئىلاج تاپماي، بىر يەردە ئولتۇرۇپ ئەردىلەر. نەچەند كىيىكلەر قورغاننىڭ ئاللىدىن ئۆتتى. بالالاردىن نەچەند كىشىنى تىۋەگە مىندۇرۇپ چىقاردى. خالىد ئۆگزەدە ئويغاق ئەردىلەر. ئۇلار شىكارنى قوغلاپ يۈردى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد تۇتۇپ ئالىپ كەلدىلەر. بەس، ئۇلار ھەم جىزىيە قەبۇل قىلدىلەر.

بەس، يانىپ ئۇۋۇەلقى مەنزىلگە يەتتىلەر. ئىككى كىشىنى سۇ تارتىپ تۇرغالى بۇيرۇدىلەر. ئابدۇللاھ ئۇبەي ئاندا ئەردى. بەس، مۇنافىقلار بۇلارنىڭ تاغدىن تۇشۇپ كەلگەنلەرىنى كۆرۈپ، سۇنى تەمام تارتىپ ئالىپ ياشۇردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كېلىپ مۇبارەك قوللەرىنى قۇدۇغقە سالدىلەرئەرسە، ئانچە سۇ چىقتىكىم، تەمامى لەشكەر سىيراب بولدىلەر. بەس، مەدىنەگە يەتتىلەر. مۇنافىقلار يىغلىپ مۇڭداشغالى بىر مەسجىد ئېتىپ ئەردى. ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئاغرىڭ - زەئىف، پىر - نەھىفلەرىمىز قاراڭغۇ كېچە يا بوران - يامغۇردا ئۇلۇغ مەسجىدكە بارالماس دەپ، بىر مەسجىد ئېتىپ ئەردۇق. ئەگەر ئاندا ئىككى رەكئەت نەماز ئۇتەسەڭ مۇبارەك قەدەمىڭنىڭ بەركەتىدىن بەرقەرار بولغاي ئەردۇق.» بەس، دەرھال ھەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكىم، مەزمۇنى بۇ ئەردى: «ئول مۇنافىقلار مەسجىد بىنا قىلدى كۇفر تۇغيان بىنا قىلماق ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئاراسىغە جودالىق - تەفرىقە سالماق، خودا ۋە رەسۇل بىرلە جەڭ قىلماق، جەڭ قىلادۇرغانلارغە

كۆز تۆتۈپ تۇرماق ئۈچۈن؛ ئەگەر ئۆزۈڭ ياخشىلىقنى خاھلاساڭ خىلاف قىلغايسەن.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نەچەند سەھابىلەرنى بۈيرۈپ، ئول مەسجىدنى ۋەيران قىلدۇرۇپ، ياغاچلارنى ئوتغە كۆيدۇردىلەر.

ئاندىن، ئول ئۈچ كىشىكىم بىلەن ئۆزرە يانىپ ئەردى، ئۇلار كەلدىلەرئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابىلەرغە ئەيدىلەر: «بۇ ئۈچ كىشى بىرلە سۆزلەشمەڭلار.» بەس، ئۇلار ھەيران ۋە سەراسىمە بولۇپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز ناله - زارى، تەزەررۇئ قىلدى ئەرسە، تەۋبىلەرى قەبۇل بولدى. ئاندىن كېيىن، چىرلاتىپ كېلىپ گۇناھلارىنى ئۆتتىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەدىنەگە شەۋۋال ئايىدا كەلدىلەر، بەئزەلەر رەجەب ئايىدا ئەردى دەپدۇرلەر.

دەستان
ھەزرەتى ئەلىنى بەنى تەيگە ئىبەرگەنلەرنىڭ زىكرى

ئەلقىسسە، كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئەھلى تايىق بىرلە سۇلھ قىلغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلىنى بەنى تەيگە بۈيرۇدىلەر. ھاتەم ئۆلۈپ ئوغلى ئەدىگە قالغان ئەردى. ئول قورقۇپ، تەۋەلەرنى تاپلاپ شامغە بارماقغە قەسد قىلۇر ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەلى لەشكەر بىرلە بەنى تەيگە يۈردىلەر ئەرسە، ئەدى خەبەر ئالىپ، بالا - بارقاسىنى تەۋەلەرگە مىندۇرۇپ، شامغە قاچىپ كەتتى. بىرئاقىل، خىرەدمەند، دانىش پىسەند ھەمشىرەسى بار ئەردى؛ خەلق ئانى سەردار قىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتىپ ئەردىلەر: «ھاتەمنىڭ ئوغلى ئەدىنى ئالىپ كەلگىل. ئول مەرد - سەخى، جۇۋانمەرددۇر، خۇداي تەئالا ئاڭا ئىمان نەسىب قىلۇر.» بەس، ھەزرەتى ئەلى ئەدىنى تاپماي، ھەمشىرەسىنى ئەسىر قىلىپ، بۇتخانەلەرنى بۇزۇپ، بۇتلارنى سىندۇرۇپ، بىر بۇتخانەدە تاشدىن ئەتكەن بىر بۇت بار ئەردىكىم، ھاتەم ئاڭا تاپىنۇر ئەردى؛ ئاندىن ئىككى شەمشەر تاپتىلەر، سوردىلەر: «بۇ شەمشەر كىمنىڭدۇر؟» ئۇلار ئەيدى: «بۇ

شەمشەر ئەرەبدە مەشھۇردۇر، بىرىنى «بەيزا»، يەنە بىرىنىي «سەجرا» ئاتارلەر؛ ھارىس بىننى شەمشىرنىڭ ئەردى. ئول ئۆلەردە ھاتەمگە ۋەسىيەت قىلغان ئەردىكىم، بۇ شەمشەرلەرنىي بۇ بۇتخانەدە قويۇڭلار، ھەرقاچان سىزلەرگە ياغى كەلسە، ئاندا ئىشلەتكەيسىزلەر.» بەس، ھەزرەتى ئەلى شەمشەرلەرنى، ھاتەمنىڭ قىزىنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئالىپ كەلدىلەر. ھاتامنىڭ قىزى مەسجىدنىڭ ئاللىدا خىيمە تىكىپ تۇشتىي. ئاتاسىنىڭ ھۆرمەتىدىن ئانى بەندە قىلمادىلەر. نەچەند ۋەقت تۇردى. بىر كۈنى، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم مەسجىدكە بارۇر ئەردىلەر. ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن ئەرەبلەردىن بىرىنىڭ قىزى، زەئىف بەزلۇمدۇرمەن. ماڭا فەزل ئىھسانىڭ بىسياردۇر. ئەمدى، بىرادەرىمنىڭ قاشىغە يابدۇرساڭ.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركىم: «بىرادەرىڭنىڭ قاشىدا نە قىلۇرسەنكىم، ئول خۇدا ۋە رەسۇلدىن قاچىپدۇر.» ئەرتەسى رۇخسەت تىلەدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «شىتاب قىلماغىل، ھەمراھ تاپغىل.» بەس، نەچەند كۈن سەبر قىلدى. تا بىر كۈنى نەچەند مەزلۇملەر مەدىنەگە كەلدى. ھاتەمنىڭ قىزى بارئىمش دەپ ئىشتىكەن ئەردى، كۆرگەلى كەلدى ئەرسە، ئۇلارغە ئەيدى: «ئەگەر يانساڭلار مېنى ھەمراھ قىلغايسىزلەر.» ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئەيدى: «ھەمراھ تاپتىم.» بەس، ئاڭا سەرۇپا، تۇە بېرىپ، شامغە ياندۇردىلەر. بەس، شامغە يەتتى ئەرسە، بىرادەرى ئاللىغە چىقتىلەر. ئاڭا ئەيدى: «سەن بالا - بارقاڭنى ئالىپ يولغە كىردىڭ، مېنى بەندەلىككە قويۇپ كەتتىڭ!» بەس، ئەدى ئۆزرەلەر ئەيتىپ ئەيدى: «ئول كىشىنى نېچۇك كۆردۇڭ ۋە ماڭا نە تەدبىر تاپتىڭ؟» ئەيدى: «مەسلەھەت ئولكىم، دەڭھال ئۆزۇڭنى ئول كىشىنىڭ دەرگاھىغە يەتكۈرگەيسەن.» بەس، ئەدى تۇەسىگە مىنىپ مەدىنەگە كەلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابەلەر بىرلە مەسجىددە ئولتۇرۇر ئەردىلەر. يىراقدىن تۇرۇپ سەلام دىدى. ئەيدىلەر: «سەن كىمدۇرسەن؟» ئەيدى: «مەن ھاتەمنىڭ ئوغلى ئەدىدۇرمەن.» بەس، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم قوپۇپ، ئانچە تەۋەززۇئ قىلدىلەركىم، ھىچ كىشىگە ئانداغ تەۋەززۇئ قىلماغان ئەردىلەر. قولىدىن تۇتۇپ، ئۆيگە ئالىپ يۇردىلەر. يولدا بىر مەزلۇم ھاجەتكە ئولتۇرۇپ ئەردى، توختاپ تۇردىلەر، ھاجەتىنى رەۋا قىلدىلەر. ئەدى

كۆڭلىده ئەيدى: «بۇ پەيغەمبەردۇر. ئەگەر پادىشاھ بولسە مۇنداغ تەۋەززۇئ قىلماسلىقى كېرەك.» بەس، ئۇيگە ئالىمىپ كىردىلەر، ھەزرىتىنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەھمنىڭ تېرەدىن تۆشەكلەرى بارئىردى، ئانىسى سالدىلەر. ئەدى ئەيدى: «بۇ پادىشاھ ئەمەسدۇر.» بەس، ئەيدىلەر: «ئەي، ئەدى! ئانچەكى بۇ ئالەمنىڭ ياخشىلىقىدۇر ھەق تەئالا ساڭا بېرىپدۇر. ئاتاڭنىڭ ياخشىلىقىنىڭ ئۈزازەسىدۇر، جەھاننىڭ ئۇلۇغلۇقى ئەندازەسى ئەرەبنى ئالىپدۇر. ساڭا نە زىياندۇركىم بىرئىش قىلساڭ خۇداي تەئالا ئاخىرەتنىڭ ياخشىلىقىنى ھەم بېرۇر.» ئەدى خاموش ئولتۇردى ئەرسە، ئەيدىلەر: «سەن بۇ دىنغە ئول ۋەجھەدىن رىغبەت قىلماسسەن؛ مۇسۇلمانلار ئاز، دۇشمەن تولادۇر، مۇنىڭ ئۇلۇغلۇقى كەمدۇر. ئول خۇدايىكى مېنى ياراتىپدۇر. بۇ دىن ئانچە غالىپ بولۇركىم، تەمامى مەشرىق ۋە مەغرىبنى ئالۇر؛ ھەمەئى جەھان خەلقى بۇ ئۆينى تەۋاف قىلغالى كېلۇر. خۇداي تەئالا مۇسۇلمانلارغە بېھىساب ۋە بىئەندازە مال بېرۇر.» ئاندىن، ئىمان ئەرز قىلدىلەر ئەرسە مۇسۇلمان بولدى. نەچەند روزكار مەدىنەدە بولدى. ئاندىن، قەبىلەسىغە ياندى. تەمامى قەبىلە خەلقى مۇسۇلمان بولدى. بۇ خەبەر ئەرەبدە پۇر بولدىكىم، ئەدى بىننى ھاتەم مۇسۇلمان بولۇپدۇر.

بەس، ھەمە ئەرەبلەر ئەيدىلەر: «ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەھ ئەمدى ئۇلۇغ بولدىلەر!» قالغان قورەيشلەر ھەم مۇسۇلمان بولدى. ئونۇنچى يىلى ھەمە ھىجاز، يەمەن مۇسۇلمان بولدى. ھەردىيارغە زەكات ئالغالى ئامىل بۇيرۇدىلەر. ئاندىن كېيىن غەزاتغە باردىلەر.

ئەرەبنىڭ قەبىلەلەردىن كەلگەن ۋەفد زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئول ۋەفدكىم، ئەرەب ئۆزرخاھ كەلدى، بەنى تەممىدىن ئەردى. ۋاقىئە ئاندىغ ئەردىكىم، ئەدى بىننى ھاتەم ياندى ئەرسە، بەنى تەممىم سەردارلاردىن ئوتارد بىننى ھەرس، رەقا بىننى بۇدەيل، ئۇمەر بىننى ھەشىم، ئەقزەئ بىننى جابىر، ئۇنىيە بىننى ھەسسىن بۇ يەتتە كىشى

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر. ئەفەرەڭ فەتھى مەككە ۋە جەڭگى ھۇنەيندە لەشكەر بىرلە كەلگەن ئەردى، لېكىن كافىر ئەردى. ئاڭا مال غەنىمەتدىن بىسيار ئەمۋال بەرگەن ئەردىگىلەر. بەس، ھەمە بەنى تەممىدىن ھەمەلەر مۇسۇلمان بولدىلەر.

ۋە يەنە كەلتۇرۇپدۇرلەر، ھىجرەتدىن تۆرتىنچى يىلى بەنى نەزىر خەلقى كەلدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھوجرەدە ئەردىلەر. «يا مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم بۇيان چىقغىل!» دەپ قىچقىردى ئەرسە، چىقتىلەر. ئۇلارنىڭ بارەسىدە ئايەت ئىنەردى، مەزمۇنى بۇكسم: «ئول تايىفەلەر ھوجرەنىڭ تاشىدىن سېنى قىچقىردىلەر، ئۇلار ئەكسەرى ناداندۇرلەر.» بەس، ئەيدىلەر: «يا مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم بىزگە فەخرە كۆرسەتكىل، بىزھەم كۆرسەتۈرمىز. ئەگەر ئۇلۇغ بولساڭ ساڭا تابىئ بولۇرمىز.» ئەرەبدە ئانداغ رەسم ئەردىكسم، ئىككى قەبىلەنىڭ خەلقى يىغىلىپ، ئىككى كىشى بىر تەرەفدىن فەساھەت ۋە بەلاغەت بىرلە خۇتبە ۋە شېئىرلار ئوقۇر ئەردىلەر؛ قايسى تەرەفدىن فەساھەت ۋە بەلاغەتدە زىيادە بولسە، ئانى ئەفزەل كۆرەر ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بېنەھايەت فەسىھ ۋە بەلىغ شېئىرلارنى ئوقۇدىلەر ئەرسە، تەھسىن - ئافەرىنلەر قىلىپ، مۇلزەم بولۇپ، مۇسۇلمان بولدىلەر. ئۇلارغە سەروپاي بېرىپ ياندۇردىلەر.

بۇ يىل ئابدۇللاھ بىننى ئۇبەي دەۋزەخقە كەتتى. ئوغلى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنى نەمازغە ئەيدىكسم: «بىر پىرى تەمىز ئۆلۈپدۇر، ئانىڭ نەمازىنى ئۆتەسەڭ. شايەد، ھەق تەئالا مەغفىرەت قىلغاي.» دەرھال ئايەت كەلدىكسم، مەزمۇنى بۇ ئەردى: «مۇنافىقلاردىن ھىچ بىرىگە نەماز ئۆتەمەگىل، قەبرىدە ھەم تۇرماغىل؛ ھەرئايىنە ئۇلار خۇدا ۋە رەسۇلغە كافىردۇرلەر.»

بۇ يىل ماھى رەجەبدە نېجاشى ئالەمدىن كەتتى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاگاھ بولۇپ، سەھابەلەر بىرلە مەدىنەدە نەمازىنى ئۆتەدىلەر. زۇلقەئدە ئايىدا خەيبەر كەلدىكسم، ئەرەبدىن كافىرلار ھەجگە كېلىپ، بىزنىڭ ئارامىزدا ئەھدىمىز بار دىدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كافىرلار ھەج قىلماقىنى گىرەك كۆرەر ئەردىلەر. بەس، «سۆرەئى بەرائەت» نازىل بولدى مەزمۇنى ئانداغكسم: ھەر كىشىنىڭ ئەھدى بولسە، رەجەب، زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم بۇ تۆرت ئايدا ئەھدىنى سىندۇرغىل ۋە ئەيغىلكسم:

كافىرلاردىن خۇدا ۋە رەسۇل بىزاردۇر. مۇندىن كېيىن ئەھد سۇلھ قىلماغىل؛ يا مۇسۇلمان بولسۇن يا ئۆلتۈرگىل. ۋە يەنە فەرمان كەلدىكىم: ھەج كۇنلەرى ھەمە كافىرلار مەككەگە يىغىلۇر، ئۇلارنى ئاگاھ قىلكىم، ئۇلارنىڭ ئەھدىدىن بىزاردۇر. ۋە يەنە ئەمر بولدىكىم: ھەج ئايلاردىن كېيىن كافىرلارنى ھەرىيەردە تاپساڭلار ئۆلتۈرۈڭلار. ۋە يەنە يارلىغ كەلدىكىم: ئەي مۇئمىنلەر! كافىرلار نىجىسدۇر، چىركىندۇرلەر. بۇ تۆرت ئايدىن كېيىن مەسجىدى ھەرامغە ياۋۇتماڭلار! بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى جەمئ سەھابەلەر بىرلە بۇيرۇدىلەركىم: كافىرلار ھەج قىلماسدا بارىپ خەيبەر قىلغايلاركىم، كافىرلار مەككەگە كىرمەگەيلەر! سەككىزىنچى يىلدا كافىرلار مۇئمىنلەر بىرلە ئىلەشىپ ھەج قىلۇر ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم «سۆرەئى بەرائەت» دىن ئۇچ ئايەت تەئلىم بەردىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «خەلق ئەرەفاتغە يىغىلسە بۇ ئايەتلەرنى ئوقۇپ، ئۇلارنى خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىدىن ئاگاھ قىلكىم، مۇندىن كېيىن ھىچ كافىر مەككەگە كىرمەسۇنلەر.»

بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق مەككەگە يۇردىلەر. ئەرتەسى، ھەزرەتى ئەلىنى ئىبەردىلەركىم: «ئول ئايەتلەرنى سەن ئوقۇغىل.» بەس، ھەزرەتى ئەلى باردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق يانىپ كېلىپ ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، مەندىن بىر گۇناھ ئۇتتىمۇ بىر ئايەت نازىل بولدىمۇ؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ھىچ ئىش ۋاقىئ بولمادى، لېكىن خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىنى بەنى ھاشىمدىن ئۆزگە كىشى يەتكۇرمەگەي دەپ سېنى ياندۇردۇم. سەن ھەم بارغىل. ئايەتلەرنى ئەلغە ئوقۇتغىل، ئۆزۈڭ ھاجىلارغە ئەمىر بولغىل، خۇدا ۋە رەسۇلنىڭ ئەمرىنى يەتكۇزگىل.» بەس، ئۆزلەرى ئۇچۇن يىگىرمە تۆە قۇربانلىقغە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق بەش تۆە ئالدىلەر. ئابدۇرەھمان بىننى ئەۋف ھەم تۆە ئالىپ ھەمراھ بولدىلەر. بەس، مەككەگە باردىلەر، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ھاجىلارغە ئەمىر بولدىلەر؛ ھەزرەتى ئەلى ئايەتلەرنى ئوقۇدىلەر. ئاندىن ياندىلەر.

بۇ يىل، زەكات ئالماقغە ئايەت نازىل بولدى. ھەرقەبىلەغە ئامىل ئىبەردىلەر.

ئون ببرىنچى يىلى بولدى ئەرسە، بەنى تەممىدىن يەمەننىڭ ئەلچىسى كەلدى. ۋاقىتنىڭ ئانداغ ئەردىكىم، يەمەن پادىشاھى بادان ئۆلدى. ئەجەم پادىشاھى زەئىش - پۈست بولدى. ھەمىيەر پادىشاھلارىدىن ھارىس بىننى زەيكىلاۋ، زەرئە بىننى زەيىيەزەن يەمەن مۇلكىدىن بەئزەنى ئالدىلەر. بەس، يەمەن خەلقى ئىتتىفاق بىرلە مالىك بىننى مىرارەدىن رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمغە نامە ئىبەردى، ئىمان ۋە ئىسلاملىقىنى ئەرز قىلدىلەر، دىنى شەرىئەتنى تۆزگەنگەلى كىشى تەلەب قىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر ئۇلارنىڭ ئىمان ئىسلاملىقىنى قەبۇل قىلىپ، نامەلەرىگە جەۋاب ئىبەردىلەرىكىم نەماز، روزە، ھەج، زەكات بەيانىغە مۇشتەمىل ئەردى. ۋە يەنە ئەيدىلەر: «سىزلەرگە مۇئاز بىننى جەبەلنى ئىبەردىم، تاكى زەكات ۋە سەدەقاتنى ئالىپ ئىبەرگەي؛ ئابدۇللاھ بىننى زەيد، مالىك بىننى ئۇبادەنى بۇيرۇدۇم تاكى سىزلەرگە دىن ئايىن تەئلىم بەرگەي.» بەس، بۇلارنى ئىبەردىلەر.

ئاندىن كېيىن، بەنى سەئددىن سەمسام بىننى تەئلەب كەلدى. ئول ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئېمىتكەن ئانالەرى قەبىلەسىدىن ئەردى. ئۇلارغە دىنى ئىسلام ئۆرگەتىپ ئەردىلەر ئەرسە، ئۆز قەبىلەسىنى مۇسۇلمان قىلدى.

ئاندىن، خالىد بىننى ۋەلىدنى بەھرانغە بەنى ئەل - ھەرەسدىن بەنى كەئب قەبىلەسىغە بۇيرۇدىلەر؛ ئەيدىلەر: «جەڭ قىلماغلىكى، ئۇلار مۇسۇلمان بولۇرلەر، دىنى شەرىئەت ئۆرگەتىپ يانغىل.» بەس، ھەزرەتى خالىد بارىپ، ئۇچ ئاي تۇردىلەر؛ ئۇلار مۇسۇلمان بولۇپ دىن ئايىن ئۆرگەندىلەر. ھەزرەتى خالىد بۇلار ھالىنى نامە قىلىپ ئىبەردىلەر. جەۋاب ئىبەردىلەرىكىم. سەردارلارىنى ئالىپ كەلگىل. بەس، ھەزرەتى خالىد سەردارلارىدىن ئالتە كىشىنى ئالىپ كەلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇلارنىڭ ئىمانىنى قەبۇل قىلىپ، ئۇلاردىن قەيس بىننى ھەكىم دىگەن بىرىنى سەردار قىلىپ ياندۇردىلەر.

ئاندىن كېيىن، يەنە ھەزرەتى خالىدنى يەمەن شەھەرىدىن ھەمەدان قەبىلەسىغە ئىبەردىلەر، ئەيدىلەر: «بارىپ جەڭ قىلماي مۇسۇلمان قىلغىل.» بەس، ھەزرەتى خالىد بارىپ، ئالتەئاي يۇردىلەر. دىنى ئىمانغە تەكلىف قىلدىلەر، قەبۇل قىلمادىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر

سەل-ئەل-لەمگە نامە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلىغە ئەيدىلەر: «سەن بارىپ خالىدنى ياندۇرغىل، ئۇلارنى مۇسۇلمان قىل.» بەس، ھەزرەتى ئەلى خالىدنى ياندۇرۇپ، ئۇلارنى مۇسۇلمان قىلىپ ياندىلەر.

ئاندىن، زۇبەيد قەبىلەسىنىڭ ئەلچىسى كەلدى. ئۇلارنىڭ سەردارى ئەمەر بىننى ئەدى ئەردى، كېلىپ مۇسۇلمان بولدى.

ئاندىن، بەنى مۇررەدىن ئەمرۇل قەيسىنىڭ جەمائەسىدىن فەررە بىننى مىسىك ئاتلىغ بىر ئادەم پادىشاھ ئەۋلادى ئەردى. ئۆز قەۋمىغە غەزەب قىلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە كېلىپ، ئىمان كەلتۇردىلەر. ئاندىن كېيىن، زۇبەيد خەلقى بېتەمام كېلىپ ئىمان كەلتۇردىلەر. ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇلارغە فەررەنى ھاكىم قىلىپ ياندۇردىلەر ئەرسە، ئەمەر بىننى ئەدىنىڭ كۆڭلى ئاغرىدى؛ سەبر قىلىپ يۇرۇر ئەرىدى. ئاخىرى ۋەفاتى ئانھەزرەتدىن كېيىن فەررەنى ئۆلتۇرۇپ مۇرتەد بولدى. ۋە يەنە ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق قوللىرىدە مۇسۇلمان بولدى.

ئاندىن، بەنى ئابدۇلقەيسىنىڭ ئەلچىسى كەلدى. تەرسا ئەردى. سەردارى ھارۇد بىننى ئەمەر ئۆز قەۋمى بىرلە مۇسۇلمان بولۇپ، كېيىن يەنە ھەمەسى مۇرتەد بولدى.

ئاندىن، بەنى ھەنىفەكىم يەمامە قەۋمىدىن ئون كىشى كەلدى. بۇلارنىڭ بىرى مۇسەيلىمە كەززاب ئەردىكىم، بېنەھايەت فەسىھ ۋە بەلىغ، ياخشى سەجىئلىغ بىرلە سۆزلەر ئەردى. مەدىنەگە بارىپ، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆرۈپ، كەلام فەسىھلەرىنى ئىشتىكەن ئەردى. بەس، ئول ئەلچىلەر بەقىئۇل ئەرۇقغە تۇشتىلەر. مۇسەيلىمە ئەيدى: «سىزلەر بارىڭلار، مەتائىڭلارنى باقىپ ئولتۇراي.» بەس، ئۇلار باردىلەرئەرسە، ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «مۇسەيلىمە نېچۇكدىن كەلمەدى؟» ئۇلار ئەيدىلەر: «ئول بىزگە خىزمەتكاردۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئول سىزلەردىن ئەفزەلدۇر.» بەس، ئۇلارغە دىن شەرىئەتنى تەئلىم بەردىلەر. بەنى ھەنىفە ۋە ئەھلى يەمامەنى ئىمان ئىسلامغە تەكلىق قىلىپ نامە ئىبەردىلەر. بەس، بۇلار يانىپ مۇسەيلىمەنىڭ قاشىغە كېلىپ، بۇ سۆزلەرنى ئەيدىلەرئەرسە، مۇسەيلىمە ئەيدى ھەمرالەرىغە: «سىزنەر كۆرۈپ

بىلدىڭلەركىم ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم مېنىڭ قەزىلەتىمگە ئىقرار قىلدىلەر. مەن ھەم يەر يۈزىنىڭ نىسىغە پەيغەمبەردۇرمەن. سىزلەر مەندىن ياخشىراق پەيغەمبەر تاپماسسىزلەر. مېنىڭ شەرىئەتىم ئاساندۇر.» بەس، بەنى ھەنىفەگە ئۆزىچە شەرىئەت تەئلىم بەردى، نەمازنى كۆتەردى، زىنا قىلماق ۋە شەراب ئىچمەكنى بۇيرۇدى؛ سەجدە قاغىيەلەر بىرلە سۆزلەر تەرتىپ بېرىپ، «ماڭا ھەزرەتى مىكائىل ئەلەيھەس. ۋەھى كەلتۈردى.» ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمگە ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھەس. ۋەھى كەلتۈرۈر ئەردى. قەۋمى تولا بولدى، ئۇلغايدى ئەرسە، ئۆزىگە «رەھمانۇل يەمامە» ئات قويدى. ئاناسىنىڭ ئاتى ھەبىب ئەردى. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە بەنى ھەنىفە ئىككى كىشىدىن نامە ئىبەردىكىم: «مۇسەيلىمە رەھمانۇل يەمامەدىن ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم بىننى ئابدۇللاھغە. خۇداۋەند نۇسرەت بەرگۈچى ۋە بەرپا تۇتقۇچىنىڭ ئاتى بىرلە ئاندىغ مەئلۇم بولسۇنكىم، يەر يۈزىنىڭ نىسىغى ساڭا، نىسىغى ماڭا. لېكىن سىزلەر - بەنۇ ئابدۇلمۇتتەلىب ئىنسانى قىلماسسىزلەر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نامەنى ئوقۇپ ئەيدىلەر: «نىمە دەرسىزلەر؟» ئول ئىككى كىشى ئەيدى: «بىز ھەم يەر يۈزى پەيغەمبەرلىكىنىڭ نىسىغى ساڭا، نىسىغى ئاڭا دەرمىز.» بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەلچىنىى ئۆلتۈرمەك يوق، ۋەگەرنە سىزلەرنى ئۆلتۈرۈر ئەردىم.» ئاندىن، جەۋاب ئىبەردىلەركىم: «ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمدىن مۇسەيلىمە كەززابغە! خۇداۋەند بەخشەندە - بەخشايەندەنىڭ ئاتىدىن كېيىن بىلگىلكى، يەر يۈزى خۇدانىڭدۇر، كىمگە خاھلاسا بېرۈر، ئاخىرەت پەرھىزكارلارنىڭ.» بەس، بۇ ئىككى كىشى نامەنى ئالىپ بارىپ، يەمامە سەرداری كائە بىننى ئەسەدغە دەپ، بىر فەسىھ زەبان ئادەم بار ئەردى، ئاڭا كۆرسەتتى. ئۇلار ئەيدى: «بۇ سۆز پەيغەمبەر سۆزىگە ئوخشايدۇر.» بەس، ئۇل كەززاب ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفاتلەرىدىن كېيىن، «ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھەس. ماڭا كەلدىلەر، تەمامى يەر يۈزىنى ماڭا بەردىلەر» دەپ يۈرۈر ئەردى.

ۋە يەنە ئاندىن كېيىن، بەنى بەھران سەردارلارىدىن ئوسەيد، ئاقىبكىم

تەرسا ئەردىلەر، كېلىپ، جىزىيە قەبۇل قىلىپ، سۇلھ بىرلە ياندىلەر.

ئاندىن، بەنى كەندەكىم پادىشاھزادىلەردىن ئەردى. ئۇلاردىن ئەشئەس كەندى كېلىپ، مۇسۇلمان بولۇپ ياندى. ئاندىن، بەنى ئامىردىن ئامىر بىننى تۇفەيلكىم ئۇلارغە سەردار ئەردى. «ئول ئادەم تەمامى جەھاننى ئالدى، ھەمە ئەرەبلەر ئاجىز بولدىلەر. بىز ھەم ئاللىغە (بارماق) لازىمدۇر، شايەدكى قەبۇل قىلغاي.» ئامىر ئەيدى: «مەن بارىپ تەمامى خەلقلەرنى، سىزلەرنى ئانىڭدىن قۇتقاراي.» بەس، بۇ دەيل بىننى قەيس ئاتلىغ بىر قەتتال ئادەمنى ئالدى ۋە ئەيدى: «مەن مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمنى سۆزگە مەشغۇل قىلاي، سەن شەمشەر سالغىل.» بەس، بۇ ئىتتىفاق بىرلە مەدىنەگە كەلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆيدە ئەردىلەر. كىرىپ قاشلەردە ئولتۇرۇپ، ئىمان ئىسلامدىن سۆز ئاراغە سالدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نەچەند ئايەت ئوقۇدىلەر. ئامىر ئىشارەت قىلدى، بۇدەيل جۇرئەت قىلالمادى. يانىپ چىقتىلەر. ئامىر ئەيدى: «نېچۈكدىن شەمشەر سالمادىڭ؟» بۇدەيل ئەيدى: «ھەر بارە قەسد قىلدىم ئەرسە، سېنى ئاياغىغە يىقىلغان كۆردۈم» بەس، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. كېلىپ، ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەبەر بەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «پەرۋەردىگارا، ئول ئىككىسىنى ھىلاك قىل.» بەس، ئامىر يولىدا بەۋا چېقىپ، تەمامى ئەئزاسى قارا بولۇپ، بەنى سۇلۇكدە بىر مەزلۇمنىڭ ئۆيىدە ئۆلدى. بۇدەيل بەنى ئامىرغە باردى. ئۇلار ئەيدى: «نە سۆزدە كەلدىڭ؟» ئەيدى: «كارغە كەلگۈدەك، ئىشتىكۈدەك سۆزى يوق ئىكەن.» بەس، قەبىلەدىن چىقتى ئەرسە بىر سائىقە كېلىپ كۆيدۈردى. ئول قەبىلە ئان ھەزرەت ۋەفاتىدا ھەم كافىر ئەردى.

ئاندىن، بەنى تەيدىن ئەدى بىننى ھاتەم جەمائەسىدىن بىر جەمەئى كەلدىلەر، ئۇلۇغلەرى زەيد بىننى خەيل ئەردى؛ ئول شۇجائەتلىك ۋە سەخاۋەتلىك ھەم ھاتەمدەك ئەردى. ئانى ئەرەب زەيدۇل خەير ئاتار ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سۇفەتىنى ئىشتىكەن ئەردىلەر؛ بەس، ئانى

ئىشتىكەنىدەك كۆردىلەر. ئەيدىلەر: «يا زەيد خەيىل سېنى ئىشتىپ ئەردىم، ئاندىن زىيادە ئىكەنسەن.» ئول مۇسۇلمان بولدى، ئاڭا زەيدۇل خەير ئات قويدىلەر؛ بەنى تەيدە نەچەند مۇلكلەرى بار ئەردى، ئاڭا بەردىلەر. زەيد يانىپ جىددىگە بارىپ، ئاندا ئۆلدى. چۈنكى ئەسلى مەكانى ئاندا ئەردى، خاتۇنى ئول يەرنى تەمام كۆيدۈردى.

دەستان
مۇسۇلمان بولغان ئەرەب قەبىلەلەرنىڭ هاكىمى قويغانسى زىكىرى

ئەلى بىننى خەزەرنى بەھرەينغە قويدىلەر. هەزرەتى ئەلىنى بەھرانغە ئىبەردىلەر، مۇئاز بىننى جەبەلنى هەم ئىبەرىپ ئەردىلەر. چۈنكى قەبىلەئى بەھران يەمەن هۇدۇددىن يىراق ئەردى. مالىك بىننى نەۋفەلنى بەنىي هەنتەلەگە ئىبەردىلەر. بەنى تەمىمدىن بەئزەسىگە زەيد بىننى نەئەزنى ۋە بەزەسىگە قەيس بىننى ئاسمىنى تەئىن قىلدىلەر. چۈنكى بەنى تەمىم بىسيار خەلق ئەردى. ئاندىن كېيىن، هىجازدىن تا يەمەن سەرهەدىگە تەمامى ئەرەبلەر مۇسۇلمان بولدىلەر.

بەس، ئونۇنچى يىلى زۇلقەئدەدىن توققۇز كۈن قالىپ ئەردى. هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم هەمە مۇهاجىر - ئەنسار ۋە تەمامى قەبىلەئى ئەرەب سەردارلەرى بىرلە ئىهرام باغلادىلەر. ئايشە سىددىق رەزىيەللۇ ئەنهانى هەمراه قىلىپ، بىسيار تىۋە ئالىپ، هەجگە باردىلەر. هەزرەتى ئەلى بەھراندىن كەلدىلەر. ئول يىل ئانچە جەمئىييەت يىغىلدىكىم، هەرگىز ئانداغ جەمئىييەت يىغىلغان ئەمەس ئەردى.

هەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەرەفاتدا خۇتبە ئوقۇر ئەردىلەر، ئەركانى هەج ۋە ئەهكامى شەرىئەتنى تەمام بەيان قىلدىلەر. هەق تەئالا ئايەت ئىبەردىكىم، مەزمۇنى بۇ ئەردى: «بىركۈن مەن دىنىڭلارنى بەركەمال ۋە نېئمەتىمنى سىزلەرگە تەمام قىلدىم؛ دىنى ئىسلامىڭلاردىن رىزا ۋە خۇشنۇد بولدۇم.»

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «بۇ ئاخىرىن ھەجدۇركىم، مۇندىن كېيىن مۇنداغ جەمئىيىيەتدە مېنى كۆرمەگەيسىزلەر.» دەپ، خەلق بىرلە ۋىدالاۋ قىلدىلەر. تەمامى خەلايق يىغلاۋدىلەر. بۇ ھەجنى ھەججۇل ۋىدالاۋ ئاتاۋدىلەر. بۇ ئاخىرى ھەجلەردىن ئەردى.

دەستان
غەزات ۋە سەرىيىلەرنىڭ زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم يىگىرمە يەتتە غەزات قىلدىلەر، ئوتتۇز بەش مەرتەبە لەشكەر ئىبەردىلەر.

ئولكى ئۆزلەرى بارغانلەر:

غەزۋەئى ئەبۋا، غەزۋەئى بەۋات، غەزۋەئى ئوشەيرە، غەزۋەئى ئەنبار، غەزۋەئى ئورۇد، غەزۋەئى بەدىيول ئەدا، غەزۋەئى بەتنۇل نەخلە، غەزۋەئى بەدرەئىل كىبرا، غەزۋەئى كەدەر، غەزۋەئى سەۋىق، غەزۋەئى ئوھۇد، غەزۋەئى رەجىئ، غەزۋەئى زاتۇل فىراۋ، غەزۋەئى بەدرەئىل مەۋئۇد، غەزۋەئى بەنى قۇرەيت، غەزۋەئى خەندەق، غەزۋەئى دۇمە تۇل جەندەل، غەزۋەتى بەنى ئەل ھەننان، غەزۋەئى قۇرۇد، غەزۋەئى بەنى مۇستەلەق، غەزۋەئى ھۇدەيبىيە، غەزۋەئى خەيبەر، غەزۋەئى ئەسا، فەتھى مەككە، غەزۋەئى ھۇنەين، غەزۋەئى تائىف، غەزۋەئى تەبۇك. بۇغەزاتلاردىن يەتتەسىدە جەك قىلدىلەركىم، ئوھۇد، خەندەق، قۇرەيت، بەنى مۇستەلەق، فەتھى مەككە، خەيبەر، ھۇنەين، تائىف.

ئولكى ئۆزلەرى بارماي لەشكەر ئىبەردىلەر، بەئزەلەر قىرىق يەتتە ۋە بەئزەلەر ئوتتۇز بەش دەپدۇرلەر، سەرىيە ئاتارلەر.

ھەمە ئىتتىفاقدۇركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇچ مەرتىبە ھەج قىلدىلەركىم، ئىككىسى ھىجرەتتىن ئىلگەرى، يەنە بىرى مەدىنەدىن يانىپ بارىپ ھەج قىلدىلەركىم ھەججۇل ۋىدالاۋ ۋە ھەججۇل بەلاغ ئاتارلەر. تۆرت ئۆمرە قىلدىلەر: بىرى ھىجرەتدىن ئىلگەرى، يەنە بىرى ھۇدەيبىيەدە،

بىرى ئۇمرەل قەزا، بىرى ھەججۇل ۋىدا ئ. ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەتدۇركىم، ئىككى ئۇمرە قىلدىلەر: بىرى ھۇدەيبىيە، بىرى ئۇمرەل قەزا.

فەسلى دەستان
ئەزۋاج مۇتەھھەراتلار
زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئون بەش نىكاھلىغ بولدىلەر. ئون ئۇچنى ئۆيلەرىگە ئالىپ كەلدىلەر؛ ئىككىسىنى كۆرمەي تەلاق قىلدىلەر. گاھى ئون بىر، گاھى ئون، گاھى توققۇزنى جەمئ قىلدىلەر؛ ۋەقتى ۋەفاتلەردە توققۇزنى جەمئ قىلدىلەر. ۋەقتى ۋەفاتلەردە توققۇز ئەردى.

ئەۋۋەل كۆجلەرى ھەزرەتى خەدىجە كۇبرا بىنتە خۇۋەيلىد بىننى ئەسەد ئەردى. ھەزرەتى خەدىجە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئەۋۋەل بەنى مەھزۇمدىن ئەتىق بىننى ئامىرغە تۇشۇپ، ئانىڭدىن بىرقىز تۇغۇپ ئەردىلەر. ئەتىق ئۆلدى ئەرسە، ھالە بىننى زەراھگە تۇشتىلەر، ئانىڭدىن ھەم بىرقىز تۇغۇلدى؛ ھالە ئۆلگەندىن كېيىن، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمگە تۇشتىلەر. تۆرت قىز تاپتىلەر: رۇقىيە، ئۇممۇكۇلسۇم، زەينەب، فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئەجمەئىن. تاكى ھەزرەتى خەدىجە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەيات ئەردىلەر، ئەسلا ئۆيلەنمەدىلەر. ئۆلەر ۋەفات بولغاندىن كېيىن ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يەتتە ياشدا ئەردىلەر، نىكاھلەرىغە ئالدىلەر. ئىككى يىلدىن كېيىن ھىجرەت يىلى ئەردى، ئۆيلەرىگە ئالىپ چىقتىلەر.

ئاندىن، ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ قىزلەرى ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىى ئالدىلەر. ئىلگەرى ئابدۇھۇنەيس بىننى ھۇزافە سەھەمىغە تۇشكەن ئەردىلەر.

ئاندىن، ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى تەزۋىج قىلدىلەر. ئۆلەر ئابدۇللاھ سەلەمگە تېگىپ ئەردىلەر.

ئاندىن، بەنى مۇستەلەقدىن جۇۋەيرە بىنتە ھارىس بىننى جەررەنىى

نىكاھلەرنىڭ ئالدىلەر، ئىلگەرى مالىك بىنىنى سەۋزاندا ئەردىلەر.

ئاندىن، ئەبۇ سۇفيانىنىڭ قىزى ئۇممۇ ھەببەنى ئالدىلەر، ئىلگەرى ھەبەشدىن بىر تەرساغە نىسبەت قىلىپ ئەردىلەر.

ئاندىن، زەينەب بىنتە جەھىشنى ئالدىلەر، ئىلگەرى زەيد بىنىنىڭ ھارىسەگە تېگىپ ئەردىلەر.

ئاندىن، خەيبەر يىلى، ھۇييە بىنىنى ئەختەبنىڭ قىزى سەفىييەنى جۇفت قىلدىلەر. ئول سەلام بىنىنى مىسكىنغە تۇشكەن ئەردى.

مەيمۇنە بىنتە ھارىسەنى ئالدىلەر.

تۇققۇز كۆجلەرىدىن ھەزرەتى خەدىچەدىن ئۆزگەلەرى ھال ۋەفاتلەرىدە نىكاھلەرىدە ئەردىلەر.

ئولكى، تالاق قىلغانلەرى: بىر خاتۇننى نىكاھلەرنىڭ ئالدىلەر، ئەسلا كۆرمەي ئۆلدى. ۋە يەنە بەنى كەلەبدىن ئورمە بىنتە جابىرنى ئالدىلەر، ئول خاتۇن مەندىن بىئىجازە قىلىپدۇر دىدى ئەرسە، ئانى ئۇچ تالاق قىلدىلەر. ۋە يەنە بەنى ئامىردىن خۇزەيمەنىڭ قىزى زەينەبنى ئالدىلەر، نەچەند كۈندىن كېيىن ئۆيلەرىدە ئۆلدى. ۋە يەنە خەلىفە كەلەبى بىنتە ھىسەنى ئالدىلەر، ئۆيلەرىدە ئۆلدىلەر. ئايشە بىنتە تىينا بىرلە نەچەندكۈن روزگار بولۇپ، تالاق قىلدىلەر. ۋە يەنە بەلىينە بىنتە قەيس بىنىنى مۇئىد كەربنى ئالدىلەر، ئانى ھەم كۆرمەي ئۆلدى. ۋە يەنە ھۇزەييىلكىم بەنى ھارىسدىن ئەردى، بىرمۇنچە خىزمەتلەرىدە بولدى، ئاندىن كېيىن تالاق قىلدىلەر. ۋە يەنە، بەنىي خەزرەجدىن لەيلى بىنتە خۇتبەكىم ئاتاسى ئۇلۇغ ۋە شۇجائەت، دىلاۋەر، سەخى كىشى ئەردى. ئاتاسى ئۆلگەندىن كېيىن، بىركۈنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەسجىددە ئولتۇرۇر ئەردىلەر، ئول مەزلۇم ئارقەلەرىدىن كېلىپ ئۆشۇنلەرىدىن تۇتتى. ئەيدىلەركىم: «سەنكىم؟» ئول ئەيدى: «مەن لەيلى، يا رەسۇلۇللاھ، مېنى نىكاھىڭغە ئالغايسەن، تاكى ماڭا فەخر بولغاي.» بەس، ئانى نىكاھلەرنىڭ ئالدىلەر. ئول بارىپ قەۋمىغە ۋە قەبىلەسىغە ئەيدى ئەرسە، ھەمە ئەيدىلەر: «سەن پىرسەن. سېنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆرسەلەر تالاق قىلۇرلەر.» لەيلى يانىپ كەلدى، ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، مەن پۇشەيمان بولدۇمكى پىردۇرمەن. مېنى تالاق قىلساڭ.» بەس، ئانى قويدىلەر. ۋە يەنە بەش مەزلۇمگە خاستكار

بولدىلەر، نىكاھلەرنىڭ ئالمادىلەر: بىرى، ئۇممۇھانى بىنتە ئەبۇ تالىپ؛ ئۇ يەنە ئاسە بىنتە سەئىسەئە ئەردى، ئانى ئوغلىغە ئەيدىلەر، ئوغلى «ئانامدىن سورغايمەن» دىدى، تا ئاناسىدىن سورغۇنچە بىسيار پىردۇر دەپ خەبەر بەردىلەر ئەرسە ئالمادىلەر. ئۇ يەنە سەئىبە بىنتە ئوسامە ئەردى، ئانى خەيبەردە ئەسىر قىلىپ ئەردىلەر، تاكى نىكاھلەرنىڭ ئالغۇنچە كۈيۈسى كېلىپ مۇسۇلمان بولدى. ئانىڭدىن سوردىلەر: «مېنى ئىختىيار قىلۇرسەنمۇ ياكى كۈيۈگۈڭنىمۇ؟» ئول ئەيدى: «شەۋھەرىمنى خاھلارمەن.» بەس، ئانى كۈيۈسىگە بۇيرۇدىلەر. ۋە يەنە ھۇبەييە بىنتەئەبباسغە سۆز چىقاردىلەر ئەرسە، ئابدۇللاھ ئەيدىلەر: «ئول سېنىڭ بىرلە ئېمىلداشدۇر.» ۋە يەنە، ھۇمەزە بىنتە ھارىس بىننى ھارىسەنىڭ ئاتاسىغە سۆز ئەيتتىلەرئەرسە، بەھانە قىلىپ: «ئول پېسەدۇر، خىزمەتىڭگە ياراماس» دىدى. خاموش بولدىلەر. غەممالەرى ئىككى ئەردى: بىرى رەيھانە، بەنى قۇرەيزەدىن زىيەرقىبتىنىڭ قىزى ئەردى ۋە ئانىڭدىن فەرزەند بولمادى. يەنە بىرى، ماريەكىم سەمئۇن قىبتىنىڭ قىزى ئەردىكىم پادىشاھ مىقەۋقەس قىبتىلاردىن ئىبەرگەن ئەردى؛ ئانىڭدىن ئىبراھىم ئاتلىغ بىر ئوغۇل ۋۇجۇدغە كەلدى؛ ئول ئىككى ياشدا ۋەفات بولدىلەر.

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئون يەتتە ئازادگەردەلەرى بار ئەردى: بىرى، زەيد بىننى ھارىسە، ئوغلى ئوسامە — بۇ ئىككىسىنى ھەزرەتى خەدىچەنىڭ زەمانەلەردە ئالىپ، ئازاد قىلىپ ئەردىلەر. ئۇچۇنچى، سەۋبانكىم يەمەندىن ھەمىيەر پادىشاھلارى نەسلىدىن، ئەسىر بولغان ئەردى، ساتىپ ئالىپ ئازاد قىلدىلەر؛ مۇئاۋىيە بىننى ئەبۇ سۇفيان ۋەقتىدە شامدا ئۆلدى. تۆرتىنچى، شەھرانكىم ھەبەشدىن ئەردى، گۈرۈھى ئەيتىپدۇرلەر: ئەزۋاج مۇتەھھەراتدىن بىرلەرىدىن مىراس قالىپ، ئازاد قىلغان ئەردىلەر؛ بەئزەلەر ئەجەم دىھقانلارىدىن ئەرەبكە ئەسىر بولۇپ ئەردى، ئاتى سالىھ ئەردى؛ تايىفە ئەيتىپدۇر: ئابدۇرەھمان بىننى ئەۋفنىڭ بەندەسى ئەردى؛ ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە بەخشىش قىلدى ئەرسە، ئازاد قىلدىلەر. بەشىنچى، ئەبۇ رافىئ ئاتى ئەسلەم، ئەرەبدىن ئەردى ۋە بەئزەلەر ئاتى ئىبراھىم دەپدۇر؛ گۈرۈھى ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى ئەببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بەندەسى ئەردى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە بەردىلەر ئەرسە، ئازاد قىلدىلەر.

ۋە جەمائە ئەيتىپدۇرلەر: جەڭگى بەدرده سەئد بننى ئاس ئەسىر قىلىپ ئەردى، خالىد بننى سەئىد ئۆز ھەسسەسىنىسى ھەزرەتىسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە بەردى ئەرسە، ئازاد قىلدىلەر. ئانىڭ ئىككى ئوغلىسى بارغەردى: بىرى رافىئ، بىرى ئابدۇللاھ خۇشرۇي ۋە دانىشمەند ئەردى، ئاتىنى بەلقەمە ئاتار ئەردىلەر. سەئد بننى ئاسنى مۇئاۋىيە مەدىنەگە ھاكىم قىلغاندا، ئابدۇللاھغە ئەيدى: «سەن كىمنىڭ ئازادگەردەسى سەن؟» ئول ئەيدى: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ» سەئد ئەيدى: «مېنىڭ ئازادگەردەم سەن، چۈنكى داداڭنى دادام ئازاد قىلغاندۇر.» ئول ئەيدى: «ئانداغ ئەمەسدۇر.» يەنە سوردى، شول جەۋابنى ئەيدى. ئانىڭ غەزەب قىلىپ ئەردى، «سېنىڭ ئازادگەردەڭمەن» ددى. ئالتىنچىسى، سەلمان پارس ئەردىلەر، شەھەرى شاپۇردىن، بەئزەلەر: ئەجەمدىن شەھەرى دەپدىن، ئاتلەرى زەفران ئەردى، بىر جوھۇدغە ئەسىر بولۇپ ئەردىلەر، ئول كاتىبلىقنى ئۆزگەتىپ ئەردى، ساتىپ ئالىپ ئازاد قىلدىلەر دەپدۇرلەر. يەتتىنچىسى، سەقىينە، ئۇممۇ سەلەمەنىڭ ئەردى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە بەردىلەر ئەرسە ئازاد قىلدىلەر. سەككىزىنچى، غەتەبە، ئاناسى ئەجەمدىن، ئاناسى ھەبەشدىن ئەردى، ساتىپ ئالىپ ئازاد قىلدىلەر. توققۇزىنچى، ئەبۇ مەۋھە، موخانەزاد ئەردى، ئازاد قىلدىلەر. ئونۇنچى، فەسالە. ئون بىرىنچى، مۇدغەمكىم، زىمائە بىننى زەيدنىڭ قۇلى ئەردى، بەلىقاغە ھاكىم بولدى ئەرسە ئازاد قىلدىلەر، جەڭگى ۋادىل قۇرادا ئوق تېگىپ ئۆلدى. ئون ئىككىنچى، ئەبۇ ھەمزە، ئەجەمدىن گۇشتاسبنىڭ ئەۋلادى زاھ بننى شىرزادەنىڭ ئوغلى ئەردى، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە ئەسىر بولدى، ئازاد قىلدىلەر؛ ئاندىن كېيىن ئازادنامەسى خەتلەرىنى ئەۋلادىدىن بىرى مەنسۇدا ئەقىغە تۇتۇپ، ئەۋلادىدىن ئۇچ يۈز كىشى ئازاد قىلدى. ئون ئۈچۈنچى، راھ ئەردى، ئانى شەھەرى ھىمىيەرىدىن ئەسىر قىلىپ ئەردىلەر، ئول تەۋەلەرىنى باقار ئەردى، ئەرەب قەبىلەلەرىدىن ئەچەند كىشى مەدىنەگە كېلىپ ئەردى، مۇسۇلمان بولۇپ ئاندا ئاغرىدى ئەرسە، راھ بىرلە تەۋەلەرىنىڭ سۈتىنى ساغىپ ئىچىپ ساقايتىپ، راھنى ئۆلتۈرۈپ ئەرەبكە قاچتى، ئارقاسىدىن ھەزرەتى ئەلى بارىپ، ئول ئادەملەرنى كەلتۈرۈپ، ئىلىك - ئاياغلارىنى كېسىپ، كۆزلەرىنى ئويۇپ، مەدىنەدە ھەرەم دىگەن بايابانغە تاشلادىلەر، ئافتابدا يۇمالانىپ ياتىپ

ئۆلدى. بۇ ۋاقىتقە جان قىناسىغە ئايەت نازىل بولماسدا بولغان ئەردى. ئون تۆرتىنچى، مىھرانغە ماريىد بىرلە بۇھتان قىلدىلەر، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلىغە ئەيدىلەر: «ئەگەر بۇھتان راست بولسە، مىھرانىنى ئۆلتۈرگىل.» بەس، ھەزرەتى ئەلى مىھرانىنى تۈتۈپ سوردىلەرگەرسە، ئەيدى: «مېنى ئاختە قىلغان، مەن بېخەسىدۇرمەن» دەپ ئاچىپ كۆرسەتتى. بەس، ھەزرەتى ئەلى ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمگە ئەيدىلەرگەرسە، ئازاد قىلدىلەر. ئۆزگەسى تائىف قورغانىنى مۇھاسىرە قىلغاندا، نەچەند راھىبلار بىرلە قورغاندىن چىقتى ئەرسە، ئەبۇ بەكر ئۇلارنى ئەسىر قىلىپ ئەردىلەر، ھەمەسىنى ئازاد قىلدىلەر؛ ھەزرەتى ئەبۇ بەكرنىڭ خىزمەتلەردە بولدى؛ ئۆزگەلەر پەراكەندە بولدىلەر.

ۋە يەنە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇنشىلەرى بارئەردى: بىرى، ھەزرەتى ئوسمان، يەنە بىرى ھەزرەتى ئەلى، بۇلار كاتىبى ۋەھى ئەردىلەر. ئۇچۇنچى، خالىد بىننى سەئىد. تۆرتىنچى، مۇئاۋىيە بىننى ئەبۇ سۇفيان؛ بەشىنچى، ھەنتەلە ئەسەدى؛ بۇلار زەكات ئەمۋالىنى ساناپ پىتۇر ئەردىلەر. بەئزەلەر زەيد بىننى سابىتنى كاتىبى ۋەھى دەپدۇرلەر.

دەستان
چەھارپايلەرنىڭ زىكرى

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئۇچ ئاتلەرى بار ئەردى. ئەرەبدە رەسم ئەردىكىم، ھەرئاتنى بىر ئادا ئاتار ئەردىلەر. ئەۋۋەل، مەلۇھە، بەنى فەزارەدىن بىر ئەرەبدىن ساتىپ ئالىپ ئەردىلەر، جەڭدە ئول مىنىكلىك ئەردى. يەنە بىرى، زەئىف، رەبىئەبىننى ئەل بەراۋ ئىبەرگەن ئەردى. يەنە بىرى، تەرەب، فەردە بىننى ئەمەرخۇزائى ئىبەرىپ ئەردى. يەنە بىر ئاتنى تەمىم دارى ئىبەرىپ ئەردى. بىر ئاق خېچىرلەرى بارئەردى، ئانى ھەم فەردە بىننى ئەمەر سوغا ئىبەرىپ ئەردى، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بېرىپ ئەرىدىلەر. ئىككى ئېشەكلەرى بارئەردى: بىرى ئەتەبە، يەنە بىرى يەئفۇر. ئەتەبەنى مۇقەۋقەس نەجاشى ئىبەرىپ ئەردى. ئۇچ مايە تەۋەلەرى بارئەردى، بېنەھايەت يىلدام ئەردى. ئۇلارغە مىنەر ئەردىلەر. بىرى فەزلۇلكىم، ھىجرەت كۈنى غاردىن چىقاردا ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق

رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن يەنە بىر تۈە بىرلە تۆرت يۈز دىرەمگە ساتىپ ئالىپ ئەردىلەر. يەنە بىرى جەزەئاكىم ئىككى قۇلاقى كېسۈك ئەردى. بۇلاردىن بۆلەك يىگىرمە مادە تۈەلەرى بارئەردى. ھەركۈنى ئونىنى ساغدۇرۇر، ئوننى ئوتلاتۇر ئەردى. بۇ تۈەلەرنىڭ ئاتىسى: ھەيا، سەمۇر، ئەرۇس، سەئد، ھەۋۈەم، سەررە، رەما، ھەمئا، بۇردە، سەقەران؛ خاس ئۆزلەرى ساغدۇرۇپ ئىچەرئەردىلەر. ۋە يەنە، يەتتە ئەچكۈلەرى بار ئەردى: ئوھرەم، رەمرەم، نەئەما، بەرەكە، ئىتلاف، ئەتراق، ۋەسسە.

دەستان
سىلاھ - ياراغلەرنىڭ زىكرى

يەتتە شەمشەرلەرى بارئەردى: بىرى غەسىبكىم ھىجرەتدە مەككەدىن ئالىپ بارىپ ئەردى، جەڭگى بەدردە ھەم ھەمراھ ئەردى. يەنە بىرى مۈنيە، بەنى ھۇججاجنىڭ، بېنەھايەت مەشھۇر ئەردى. يەنە بىرى زۇلفىقارىكىم ئالەمدە ئانىڭ مانەندى يوق ئەردى، يەنە ئىككى شەمشەر، قەينۇقا غەزاتىدا تۇشكەن ئەردى، جۇند ۋە سادۇە. يەنە ئىككى شەمشەر، ھەزرەتى ئەلى بەنى تەي بۇتخانەسىدىن كەلتۇرۇپ ئەردىلەر. بىرى مەخزۇم ۋە يەنە بىرى سەۋب. ئۇچ نەيزەلەرى بارئەردى، بۇلار خەيبەردە غەنىمەت تۇشكەن ئەردى. بىر زىرىھلەرى بارئەردى، ئاتى فازىلە، ئاڭا سۆزەت تارتىغلىغ ئەردى، ئانى يوق قىلدۇرۇپ ئەردىلەر.

فەسلى دەستان
ھەزرەتى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ
ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ
سىفەتلەرنىڭ زىكرى

ھەزرەتى ئەمىرۇل مۇمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ سىفەتلەرىنى سۇئال قىلدىلەر. ئانداغ كىشى ئەردىلەركىم، ئوترا بويلۇغ، ماھى رويلۇغ؛ يۈزلەرى قىزىلغە مايىلراق؛ باشلەرنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى مىيانە يۇمۇلاق؛ ساچلەرى مۇجەئىدە ۋە ئەركلىك، ساقاللەرى كىرد ۋە ئىرىك؛ بۇرۇنلەرى بەلەند ۋە نازۇك؛ تىشلەرى كۈشادە؛ ئىكۈك

زۇلفلەرى قارا ۋە ئۆشۈنلەرنگە تىگەر؛ كۆزلەرى قارا، كۆڭۈلنى ئىلىتەر؛ بويۇنلەرى ئاق، تەمامى جىنسى ئادەمدىن خۇشرۇيراق؛ ئۇچالەرى تۆزۈك - راست؛ ھەمە ئەئزالەرى ئۇممى كەم - كاست، دولالەرى ئاراسىدا مېھر نەبۇۋۋەتلەرى چوڭ پىلچە، ئافتابدەك دەرەخشان؛ سىينەلەرىدىن تا كىندىكلەرنگە مويدىن خەت تارتىلغان، ئۆزگە ئەئزالەرىدە يوق ئەردى مويدىن نىشانە، ۋۇجۇدى ئىنساندا زاتلەرى يىگانە؛ ئۇزۇن - قىسقەلىقدە مۇئتەدىل ئېلىك - ئاياغلەرى، كەڭ - تارلىقدا ھەم ئانداغ ھەمە بارماغلەرى؛ مۇبارەك رۇخلەرىدە ئون تالچە ساقاللەرىنىڭ ئاقى بارئەردى. ھاسىل، ئانداغ خۇشرۇي، مەلىھ ئەردىلەركىم، ئۇلەرنى كۆرۈپ ئولتۇرسە، كۆڭۈلدىن مۇتلەق غەم - غۇسسە چىقار ئەردى. ئالەمدە ئۇلەردىن سەخى ۋە دىلاۋەر كىشى يوق ئەردىلەر.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بىركۈنى مەدىنەدە بىر ھەيبەتلىك ئاۋاز چىقتى ئەرسە، خەلقلەر قورقۇپ يۇگۇرشۇپ چىقتىلەر. كۆردىلەركىم ئەبۇ تەلھە ئات بىرلە قولىدا شەمشەر تۇتۇپ تۇرۇپدۇر. بەس، خەلقنىڭ ئارقەسىدىن ئاھىستە چىقىپ ئەيدىلەر: «قورقماڭلار، ھىچ ۋاقىئە يوق.» جەڭگى ھۇنەرىندە تەمامى مۇسۇلمانلار قاچتىلەر، ھەزرەتىى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم تەنھا قالدىلەر، تۇرغان يەرلەردىن ئاياغلەرىنى يۇتكەمەدىلەر.

ئانھەزرەتنىڭ مۇبارەك ئىسىملەرى زىكرى

ھەزرەتىى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ يەتتە ئاتلەرى بار ئەردى: مۇھەممەد، ئەھمەد، ھامىد، ئاقىب، ھاشىر، بەنىيۇل لۇھمە، سەئىى (سەئا).

ھىچ پەيغەمبەرلەر ئۇلاردەك غەزات قىلمادىلەر. بەنىيۇل تەۋبە، يەئنى خۇداي تەئالا ئۇممەتلەرىغە تەۋبە كەرامەت قىلدى.

ۋەفاتنامە ئانھەزرەت

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھىجرەتدىن ئونۇنچى يىلى ھەججۇل ۋىدا قىلىپ مەككەدىن ياندىلەر ئەرسە، كىسەل ئارىز

بولدى. مۇھەررەم ئايى كىرىپ ئون بىرىنچى يىلى بولۇپ، كېسەللەرى قەۋى بولدى.

خەبەرکەلدىكىم، روم لەشكەرى شامدا يىغىلىپدۇر. باۋۇجۇد كېسەل، خەلقلەرنى جەمئ قىلىپ، لەشكەرنى جابدۇدىلەر. ئوسامە بىننى زەيدنى سەردار قىلدىلەر ئەرسە، خەلق ئەيدىلەر: «بىر ئازادگەردەنى مۇھاجىر - ئەنسار ۋە ھەمە ئەرەبلەرگە سەردار قىلدىلەر.» بۇ سۆز ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمغە يەتتى. ئەيدىلەر: «ئوسامە ھاكىملىقغە لايىقدۇر.» ئاتاسى زەيد بىننى ھارىسەنمۇ لەشكەرنگە ھاكىم قىلدىلەر ئەرسە، بۇ سۆزنى ھەم ئاڭا ئەيدىلەر. ئاندىن ئوسامە قاشلەرنغە كەلدى. باشىنى قۇچاقلەرنغە ئالىپ ئەيدىلەر: «خەلقنىڭ سۆزىگە پەرىشان بولماغىل، ئاتاڭنى ھەم مۇنداغ دىدىلەر، ئەممە ئول لايىق ئەردى. سەن ھەم لايىق ۋە سەزاۋەرسەن.» ئاندىن ئوسامەگە دۇئا قىلدىلەر. ئوسامە چىقتى ئەرسە، بېتەمام لەشكەر جەمئ بولدىلەر.

بۇ ئەسنادا، يەنە خەبەر كەلدىكىم، يەمەندە ئەسۋەد بىننى ئەيسى ئاتلىغ بىر ئادەم خۇرۇج قىلىپ، پەيغەمبەرلىك دەئۋاسى قىلىپدۇر. بەنى ئەسەددە ھەم تۇلەيھە ئاتلىغ بىر ئادەم پەيغەمبەرلىك دەئۋاسى قىلىپدۇر. يەمەن ۋە ئەرەبلەردىن بىسيار خەلق ئاڭا يىغىلىپدۇر؛ ئىسلامدىن يانىپدۇر.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇسەيلەمەنىڭ ۋاقىئەسىنى ياد قىلىپ، بىسيار پەرىشان بولدىلەر. ئوسامەنى شامغە بارماقدىن مەنئ قىلدىلەر. ئۇلەر ئۆز ئىشلەرنغە مەشغۇل بولدىلەر. ئەسۋەد يەنى مۇددەھەج ئەجەب شۇئبەدەباز ئەردىكىم، تەئەججۇب ئىشلارنى قىلىپ، خەلقنى ھەيران قىلۇر ئەردى. فەسھ زەبان سۆزلۈك شۇئبەدەباز ئەردىكىم، يەمەننىڭ سەردارى ئەبھەلە بىننى كەئەب باشلىغ تەمامى ئەھلى مۇددەھەج ۋە بەھرانىلەر ئاڭا ئىمان كەلتۇردىلەر. يەمەننىڭ پايتەختى سەنئا ئەردى، ئاندا ئولتۇردى. بىسيار ئەھلى سەنئا ھەم ئىمان كەلتۇردىلەر. بەنى ئەسەدنىڭ سەردارى فەرزە بىننى مىشك كاردار، ئەمەر بىننى مەئد كەرب باشلىغ تۇلەيھەگە ئىمان كەلتۇرۇپ، زەكاتنى بەرمەدىلەر. تۇلەيھە لەشكەر يىغىپ، سەمرا دىگەن يەرنى لەشكەرگاھ قىلىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە نامە ئىبەردىلەركىم: ئەگەر ئىختىيار قىلساڭ سۆلھ قىلغايمىزكىم، ئەرەب نىسفىسى ماڭا بولغاي؛

ئەگەر خاھلاساڭ جەڭگە مۇھەييادۇرمەن.

بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەلچىسىگە غەزەب قىلىپ: «خۇداي تەئالا سېنى ھىلاك قىلغاي!» دەپ قوغلاپ چىقاردىلەر. ئاندىن پادىشاھلەرنىڭ نامە ئىبەردىلەركىم: ئەسۇەد يالغانچىدۇر، ئانى يوق ئەتكەيسىزلەر! ۋە يەنە، يەمەن ئەترافىداقى مۇسۇلمانلارغە نامە ئىبەردىلەر: بىر - بىرىگىلەرگە يار بەرگەيسىزلەر. بەس، تەمامى مۇسۇلمانلار يىغىلىپ ئەسۇەدنى ئۆلتۇردىلەر. بۇ خەبەر سەييىدى بەشەر سەل-ئەل-لەمغە يەتتى ئەرسە، بەسيار شاد بولۇپ، مۇبارەك باشلەرىنى تاڭىپ، ئەسالەرىنى يۆلەنىپ، مۇنبەرگە چىقتىلەر؛ خۇتبە بەلىغ ئوقۇپ، شۇكر سەنا خۇداۋەند جەللى ئەلا ئەدا قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «تۇلەيھە مۇسەلەمە ھەم نابۇد بولۇر! كېچە ئانداغ تۇش كۆرۈپدۇرمەنكىم، ئىككى قولۇمدا ئىككى جام بەدبۇي سۇت بار ئەردىكىم، يىگرەتۇر ئەردىم. ھەق تەئالا قولۇمدىن يوق قىلدى. ئول ئىككى كەززابغە تەئبىر بەردىم، شايەدكى ئۇلارنى ھەم يوق قىلغاي.»

ئاندىن يانىپ مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيلەرىگە كەلدىلەر. ھەمە ئەزۋاج مۇتەھھەراتلەرنى ئاندا جەمئ قىلىپ، ئىجازە ئالدىلەركىم، ئايشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيلەرىدە بولغايلەر. بەس، بىر قوللەرىنى ھەزرەتى ئەلى، بىرىنى فۇزەيل بىننى ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ئۆشۇنلەرىگە قويۇپ چىقتىلەركىم، مۇبارەك ئاياغلەرىنى يەرگە قويالماس ئەردىلەر. تاكى ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيلەرىگە كەلدىلەر. ئاندا ئەردىلەر تاكى ماھى سەفەرنىڭ ئاخىرى بولدى، مەسجىدكە چىقمادىلەر. ھەزرەتى ئايشەگە ئەيدىلەر: «جەمائەتلەر مەندىن ئۇمىد تۇتارلەر، مەن چىقالماسمەن. ئەبۇ بەكرغە ئەيغىل، نەمازنى باشلاپ ئۆتەسۇن.» ھەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «ئاتامنىڭ كۆڭۇللەرى يۇمشاقدۇر، سېنىڭ ئورنۇڭدا تۇرماقغە تاقەت يوقدۇر. يەنە بىرىنى بۇيرۇغىل.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئايشە، زىلەيخا بىرادەرىم يۇسۇفنى يولدىن چىقارغاندەك، مېنى مىكر قىلۇرمۇسەن؟! ئەيغىل، نەمازنى باشلاپ ئۆتەسۇن.»

بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرئىمام بولدىلەر. بىركۇن كېسەللەرى بىرنەۋئ يەنگۇدى. ھەزرەتى ئەلىغە يۆلەنىپ نەماز بامدادغە چىقتىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئىمام بولۇپ ئەردىلەر. بەس، مەسجىدكە كىردىلەر ئەرسە،

خەلق ھەمە يۇزلەنىپ مۇئىز قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق كېلىپ، يۇلەپ ئالىپ بارىپ، مەسھرابغە تۇرغۇزدىلەر. ئۇزلەرى ئوڭ يانلەردە تۇردىلەر. رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم تۇرالمايى، ئولتۇرۇپ نەماز ئوتەدىلەر. ئاندىن، ئىككى - ئۇچ كۇن نەۋئى سەھەت تاپتىلەر ئەرسە، ئۇيدە مەلال بولۇپ، مەۋلائى مۇرھۇمغە يۇلەنىپ، ئاھستە گۇرستانى بىقەئغە چىقتىلەر؛ ئانداقى شۇھەدا ۋە مۇسۇلمانلار قەبرى ئاراسىدا تۇرۇپ ئەيدىلەر: «خۇداۋەندىمئ رەھمەتى سىزلەرگەدۇركىم، جەھاننىمئ غەم ۋە فىتنەسىدىن فارىغ ۋە ئاسۇدەسىزلەر.» ئاندىن يانىپ ئۇيگە كەلدىلەر. ھەزرەتى ئايشەنىمئ باشلەرى ئاغرىپ ئۇيدە ياتار ئەردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئول ئاغرىغكى مەندەدۇر، سەندە يوق.» ھەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «سەندىن مېنىمئ ئاغرىغىم قاتتىغراقدۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئەگەر ئانداغ بولسە، نە ياخشى ئەردىكىم، سېنى ئۇز قولۇم بىرلە دەفن قىلىپ، مەغفىرەت تىلەگەي ئەردىم.» ھەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «مېنى گۇزدە قويۇپ ھەم يەنە بىرنى ئىختىيار قىلۇرسەنمۇ؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم خاموش بولدىلەر. ئاندىن كېيىن، ئىسىتمالەرى كۇندىن - كۇنگە زىيادە بولدى.

رەبىئۇل ئەۋۋەل ئايىدىن بەش بولدى ئەرسە، ھەياتلەرى بەرگىدىن ئۇمىد غۇنچەسىنى ئۇزدىلەر. ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە ئەيدىلەر: «ماڭا سۇ سەفكىل، تاكى ئاندەك يەنگۇپ، ئۇممەتلەرىم بىرلە ۋىدا ئ قىلغايمەن.» ھەزرەتى ئايشە سۇ سەفتىلەر. مەدىنەدە فاش بولدىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەسجىدكە چىقادۇرلەر. تەمامى خەلق مەسجىدكە كەلدىلەر. ئان سەرۋەر سەل-ئەل-لەم مۇبارەك باشلەرىنى تاڭىپ، مەسجىدكە كەلدىلەر. مۇنبەرگە چىقالماي ئولتۇرۇپ خۇتبە ئوقۇپ، خۇداي تەئالاغە ھەمد ـ سەنا ۋە ھەمەئى پەيغەمبەرلەرگە دۇرۇد نەئت بېجا كەلتۇردىلەر. ئاندىن تەمامى شۇھەدالار، مۇسۇلمانلارغە دۇئا قىلدىلەر. ئاندىن، ئەمر مەئرۇف، نەھى مۇنكىرنى ئەمر قىلىپ، ئەيدىلەر: «ئەي خەلايىق، ھەق تەئالا بەندەلەرىدىن بىرىگە پەيغام ئىبەرىپدۇركىم، دۇنيانى دوست تۇتارسەنمۇ يا ئاخىرەتنىمۇ؟ ئول ئاخىرەتنى ئىختىيار قىلىسپدۇر. ھەق تەئالا خۇشنۇد بولۇپ، ئۇز دەرگاھىغە يەتكۇرمەككە ۋەئدە بېرىپدۇر.» بۇ موھىم سۇزنى ھىچكىم

ئاڭلامادى، مەگەر ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىسيار يىغلاپلەر. ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ! ئاتا ـ ئانام ۋە قان ـ تەنىم ساڭا فىدا بولسۇن!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەبۇ بەكر، جەھاندا يارى غار ئەردەك، ئاخىرەتدە ھەم دەراز ھەمراھ سەن بولغايسەن. ئەگەر مەن خۇدادىن ئۆزگەنى دوست تۇتار بولسام ئەبۇ بەكرنى دوست تۇتار ئەردىم. ھەچكىم ئانداغ رەفىق ۋە مۇشفىق بولمادىكىم، ھەچكىم ئەمۋالى ئەبۇ بەكرنىڭ ئەمۋالىدەك سۇد بەرمەدى. ئەي خەلق! ئۆلۈم بۇ دۇنياندا ھەركىمگە تىرىكلىك لىباسى ئارىيەتدۇركىم ئانىڭدىن ئارى بولسە رېگ ۋە تۇفراق بولماي چارە يوقدۇر. چۇنكى، تىرىگلىك ئىبتىداسى، ئاريىەت ئىنتىھاسىدۇر. ئۆلگەندىن كېيىن، بىركۈنى كەلگەيكىم، ئانى دادى قىساس كۈنى دەرلەر. ئول كۈنى ئەھلى ئالەم بىر ـ بىرىدىن قىساس تەلەب قىلۇر، كىچىك چوڭدىن، زەئىف تەۋانادىن، ياخشى ياماندىن قىساس ئالۇر. مەن ھەم سىزلەر بىرلە ئەردىم، چەندان روزگار سىزلەر بىرلە ئۆتكەردىم. ئەگەر كىشىنىڭ مەندە ھەققى بولسە ۋە قىساسى بولسە، بۇ ئالەمدە تەلەب قىلسۇن. ئەگەر قاتتىغ سۆزلەگەن بولسام، ئانداغ سۆزلەسۇن، تاكىم ھەق تەئالانىڭ دەرگاھىدا كىشىنىڭ ھەققى مەندە قالماسۇن.» خەلايىقلار خۇرۇش ـ فىغان قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «يا، رەسۇلۇللاھ! ھەر نەۋئ ھەققىمىز بولسە، بىھىل قىلدۇق. سەندە كىمنىڭ ھەققى بولغاي! بارچەمىزدە سېنىڭ ھەققى ـ ھوققۇڭ تولادۇر!» بەس، ئەككاشە بىننى مەخزەر قەرارى قوپتى، ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، فالان كېچە، فالانى غەزاتدا، فالانى يەردە، ئارقاڭدىن كېلۇر ئەردىم. تىۋەڭگە قامچى سوقتۇڭ ئەرسە، ماڭا تەگدى، بىسيار دەرد بەردى. ئول قىساسكىم باردۇر.» رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا ئەككاشە، تۇرۇپدۇرمەن، ئانداغ قىل.» ئەككاشە ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، ئول قامچى بولغاي ئەردى.» بەس، ئەيدىلەر: «يا بىلال، ئول قامچى ئۆيدەدۇر، ئالىپ كەلگىل، فاتىمەگە ھەرگىز ئەيتماغىلكىم كۆڭلى ئۆرتەنۇر.» بەس، ھەزرەتى بىلال باردىلەر ئەرسە، خەلق ھەزرەتى ئەككاشەغە يۇزلەندىلەر ۋە ئەيدىلەر: «يا، ئەككاشە! شەرم تۇتماسسەنكىم، خۇداي تەئالادىن قورقمايسەنكىم، رەسۇلى خۇدادىن قىساس ئالۇرسەنمۇ؟» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «قويۇڭلار، ئۆز ھەققىدۇر، ئالسۇن!» ھەزرەتى ئوسمان ئەيدىلەر:

«يا، ئەككاشە! ماڭا بىز قىساسنى يۇز تىۋەگە ساتقىل!» ئەيدى: «ساتماسمەن.» سەھابىلەردىن ھەرقايسىلەرى ھەرنەۋئى سۆز ئەيدىلەر، قەبۇل قىلمادى. بەس، قامچى كەلتۈردىلەر. ھەزرەتى ئەلى ئەيدىلەر: «يا ئەككاشە! رەسۇلى خۇدا زەئىفدۇرلەر، زەربكە قۇۋۋەتلەرى يوقدۇر، مېنى ئۇلەرنىڭ ئورنىدا يۇز قامچى ئۇرغىل!» قەبۇل قىلمادى. بەس، قامچىنى ئالدى ئەرسە، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەركم: «قىساس قىلغىل.» ئەككاشە ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، قەسەم بىخۇداكى، مەن ئول كۇنى بەرھەنە ئەردىم، سەن رىدە بىرلەدۇرسەن، قىساس نېچۇك بولۇر؟!» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مۇبارەك رىدىلەرىنى ئالدىلەر ئەرسە، ئەككاشە قامچىنى تاشلاپ ئاياغلەرىغە يىقىندىلەر؛ يۇزلەرىنى مېھر نەبۇۋۋەتلەرىگە سۇرتۇپ، فەرياد - فىغانلار قىلدىلەر. تەمامى خەلايىق نالەگە كەلدىكىم، يىغى غۇلغۇلەسى ئاسمانغە يەتتى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇبارەك كۆزلەرىدىن ياش رەۋان بولدى، ئەيدىلەر: «يا ئەككاشە، نېچۇكدىن نېچۇك مۇنداغ قىلدىڭ؟» ئەككاشە ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ! تورقتۇمكى، مۇندىن كېيىن مۇبارەك ۋۇجۇدى شەرىغلەرىنى تاپالماغايمەن. قەسد قىلدىمكى، بۇ بەھانە بىرلە مۇبارەك مېھر نەبۇۋۋەتلەرىنىڭ كۆرۈپ، يۇزۇمگە سۇرتۇپ ئالغايمەن. تاكى ھەق تەئالا دەۋزەخ ئوتىنى ھەرام قىلغاي.» ئاندىن، بىر كىمەرسە ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ! فالانى كۇنى بىر سايىل شەيئۇللاھ دىدى ئەرسە، سەن ئۇچۇن دىرەم بەرگىل دەپ بۇيرۇدۇڭ. مەن ئۇچ دىرەم بەردىم. دۇنيا قىل، تاكى مىزان ھەسەناتىغە ئاغىر كەلگەي.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئول مېھنىڭ سەدىقەمدۇركى مەندە قەرزدۇر.» بەس، فۇزەيل بىننى ئەبباسغە بەرگىل دەپ بۇيرۇدىلەر ئەرسە، بەردىلەر.» سەۋاب ئۇمىد قىلساڭ ئەمدى دەرۋىشكە بەرگىل.» ئاندىن• يەنە بىر ئادەم ئەيدى: «يا رەسۇلۇللاھ، فالانى غەزاتدا غەنىمەتدىن ئۇچ دىرەم ئوغۇرلاپ ئەردىم.» بەس، ئەيدىلەر: «يا فۇزەيل، ئول دىرەمنى ئالىپ بەيتۇل مالغە قوشغىل.» يەنە بىر كىشى ئەيدى: «يا رەسۇلىللاھ، مەن يالغانچى ۋە تىلى يامانىدۇرمەن؛ دۇنيا قىل، تاكى ھەق تەئالا مەندىن ئول ئەيبىنى كۆتەرگەي.» بەس، دۇنيا قىلدىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر بىننى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئەي ئادەم! ئۆزۇڭنى مۇنداغ ئۇلۇغ مەجلىسدە

رەسۇلۇللقمدىن بۇ ئالەمدە رەسۇلۇللقم بېھرافدۇر.» ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «بۇ ئادەم مۇئمىن سادىقدۇر، مۇنافىق ئەمەس.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «راست ئەيدىڭ.» يەنە ئەيدىلەر: «ئۆمەر ھەمىشە خۇدا بىرلە ۋە خۇدا ئۆمەر بىرلە ھەر يەردە بولسە.»

ئاندىن، ھەزرەتىسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆيگە كەلدىلەر. ئاندىن كېيىن، مۇبارەك جەمالىللەرى ئالەم خەلقىغە نەسىب بولدى. ئۇچۇنچى كۈنى ئاغىرلاق بولدىلەر. بەس، مۇھاجىر، ئەنسار ئەيدىلەر: «رۇخسەت بولسە بىر كۆرسەك!» ئىجازە بەردىلەر ئەرسە، ھۇجرەئى مۇتەھھەرەگە كىردىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆلارغە باقىپ، كۆزلەرىگە ياش ئالىپ ئەيدىلەر: «يا فۇزدىل، مېنى يۇلەگىل.» بەس، يۆلەپ ئولتۇردىلەر. ئۆلارغە دۇئا قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالا سىزلەرگە يا مەدەتكار بولغاي؛ مۇرادىڭلارغە يەتكۈرۈپ، بېھىشت روزى قىلغاي! سىزلەرگە نەچەند نەسىھەت قىلۇرمەن: خۇداي تەئالادىن قورقغايسىزلەر، كىبر ـ فەساد قىلماغايسىزلەر. ھەق تەئالا خەبەر بېرىپدۇر» دەپ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى، مەزمۇنى بۇدۇر: بېھىشتنى ئول تايىفەلەرگە ئافەرىدە قىلدىمكى، بۇ ئالەمدە كىبر ـ فەساد قىلماغايلەر. دەۋزەخ مۇتەكەببىرلەرنىڭ جايىدۇر. مەن سىزلەرگە خۇداي تەئالانى ۋەكىل قىلۇرمەن، مەن سىزلەرنى خۇداي تەئالادىن قورقۇنغوچى ۋە بىشارەت بەرگۈچىدۇرمەنكىم، ئاجىز ـ زەئىفلەرغە ياخشىلىق قىلغايسىزلەر. دىنى ئىسلامنى بەرپا تۇتغايسىزلەر. كافىر ـ مۇشرىكلەرنى دىيارىڭلاردىن چىقارغايسىزلەر. مەن سىزلەرنى ئىككى ئىشدىن مەنئ قىلدىم. بەس، مەندىن كېيىن ئول ئىشغە قەدەم قويماغايسىزلەر: بىرى ئولكىسىم خۇدانىڭ پەيغەمبەرىگە تەئزىم ـ ئىكرامنى تەرك قىلماغايسىزلەر، ئۇلۇغدۇرلەر، ئۇلار مېنىڭ ئۇلادىمدۇرلەر، ئۇلارنىڭ ئۇلۇغىنىڭ سۆزىدىن چىقماغايسىزلەر؛ مەن ئۇلارغە ئامىرزىش تىلەرمەن.» بەس، بۇ سۆزنى ئەيتىپ، مۇبارەك باشلەرىنى نەكسىيەگە قويدىلەر. سەھابەلەر ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، ھەزرەتلەرىنى كىم غۇسل قىلۇر؟» ئەيدىلەر: «كىمكى مانىڭا ياۋۇقراقدۇر.» «كىم ئورۇنلەرىغە يەتكۈرۈر؟» ئەيدىلەر: «كىم ياۋۇقراق تۇغانىمدۇر.» ۋە يەنە سۆزدىلەر: «نېچۈك نەرسە كەفەن قىلۇرمىز؟» ئەيدىلەر: «بۇ ئىگىنىكىم

كىيىكلىكدۇر.» ئول ئاق جامەئى مىسر ئەردى ياجامەئى يەمانى. يەنە سوردىلەر: «نەمازنىڭ كىم ئۆتەرلەر؟» ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا سىزلەرگە مەغفىرەت قىلغايكىم، ياخشى ئەمىر كەرامەت قىلغاي، مۇنداغ غەم تارتارسىزلەر. مېنى يۇپ، كەفەنگە ئالىپ قەبرە لەبىدە قويۇڭلار؛ ئول جەبرائىل ئۆز تابىئلەرى بىرلە نەماز ئۆتەرلەر. ئاندىن مىكائىل، ئىسرافىل، ئەزرائىل ئىلەيھىس. نەماز ئەدا قىلۇر. ئاندىن سىزلەر گۆرۈھ - گۆرۈھ نەمازىمنى ئۆتەپ دەفن قىلىڭلار. ماڭا دۇرۇد ئەيتماقدىن فەراموش بولماڭلار، تا قىيامەت، ئۇممەتلەرىم دۇرۇد ئەيتسۇنلەر، تاكى سىرات لەبىدە ئۇممەتلەرىمنى تاپارمەن، شەفائەت قىلۇرمەن.»

بەس، سەھابەلەر چىقتىلەر. ئاندىن ئەزۋاج مۇتەھھەرات يىغىلىپ كېلىپ ئولتۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم خاموش بولدىلەر. ئۇلار تەبىلىك قىلىپ ئەيدىلەر: «دىماغلەرى قۇرۇپدۇر.» بەس، ياغ كەلتۇرۇپ، ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇبارەك دىماغلەرىغە ياغ تامىزدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆزلەرىنى ئاچىپ ئەيدىلەر: «بۇ ئىشنى كىم قىلدى؟» «ھەمەمىز قىلدۇق» دىيەلمەدىلەر، «ئەبباس قىلدى» دىدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «يا ئەبباس، نېچۇكدىن مۇنداغ قىلدىڭ؟» ھەزرەتى ئەبباس ئەيدىلەر: «بۇ ئىشدىن خەبەرىم يوقدۇر.» بەس، ئەيدىلەر: «بۇلارنىڭ ھەمەسىنىڭ دىماغىغە ياغ قويۇڭلاركىم، مۇندىن كېيىن ئانداغ قىلماسۇنلەر.» بەس، ھەمەلەرىنىڭ بۇرنىغە ياغ ئىبەردىلەر.

بەس، يەنە ئىككى - ئۈچ كۈندىن كېيىن، ئىستىمالەرى قىزىغراق بولدى. ئازىنە كۈنى ئەردى، ھەرارەت ۋە ئىستىمانىڭ قىزىغلىقىدىن، ئالدىلەرىدە بىرقاچادا سۇ قۇيۇپ، ھەرزامان يۇزلەرىگە ۋە پېشانەلەرىگە سۇ ئالىپ، سۈرتەر ئەردىلەر. ئەيتۇرئەردىلەر: «خۇداۋەندە ئۆلۇمنىڭ قاتتىغلىقىنى ئاسان قىل!» بەس، شەنبە كۈنى بۇ ھالدا ئەردىلەر؛ يەكشەنبە كۈنى بولدى ئەرسە، ئاغىرراق بولدىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھۇغە ئۆچرادىلەر، ئەيدىلەر: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇگۈن بىر نەۋئى ياخشىراقدۇرلەر.» ھەزرەتى ئەبباس ئەيدىلەر: «مەن ئابدۇلمۇتتەلىب ئەۋلادىنىڭ ئۆلۈم نىشانەلەرىنى تولا كۆرگەندۇرمەن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ رەھلەتلەرى

ياۋۇقدۇر. سورغىلكىم، قايسى تايىفەدىن خەلىفە بولغاي. ئەگەر بەنى هاشىمدىن بولسا، غەيرىنى قويماغايمىز. ئەگەر يەنە گۇرۇھدىن بولسە، ئانى هەم بىلگەيمىز.» هەزرەتى ئەلى ئەيدىلەر: «سورماغايمىز. ئەگەر يەنە بىر گۇرۇھدىن بولسە، تا قىيامەتغىچە بىزنى قويماسلەر.»

رەبئۇل ئەۋۋەلدىن ئون ئىككى كۈن ئۆتۈپ ئەردى، دۇشەنبە كېچەسى شام ۋە خۇفتەن ئاراسى ئەردى. نەۋئى خەفەتە هاسىل بولدى، هۇجرەئى مۇتەھھەر ئىشكىلەرنى ئاچتۇرۇپ كۆردىلەركىم، خەلقلەرسەف تۇزۇپ، هەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاهۇ ئەنهۇنى ئىمام قىلىپ، نەماز ئۆتەدىلەر. بەس، هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم شاد بولدىلەر. ئەيدىلەر: «هەمد - سىپاس ئول خۇداغەكىم، مەندىن كېيىن سۇننەتىمنى باقى قىلغۇدەك.» بەس، هەزرەتى ئايشە گۇمان قىلدىلەركىم، نەۋئى ياخشى بولۇپدۇرلەر. ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، مىسۋاك قىلۇرسەنمۇ؟» ئەيدىلەر: «ئارى.» بەس، هەزرەتى ئايشە مىسۋاكنى ئالىپ ئاغىزلىرىغە سالىپ يۇمشاتىپ بەردىلەرئەرسە، مىسۋاك قىلدىلەر. مۇبارەك تىشلەرىغە قاتتىغ سۇردىلەر. هەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «يا رەسۇلۇللاھ، تىشلەرى جەراھەت بولۇر.» ئەيدىلەر: «يا ئايشە، هەزرەتى جەبرائىل ئەلەيهىس. هەمىشە مىسۋاك قىلماق ۋە هەمسايە هەققىنى ساقلاماقغە نەسىهەت قىلۇرلەر. مەن گۇمان قىلۇرمەن ئەردىمكى، هەمسايەگە مىراس تەككەي. ۋە يەنە بەندە هەققىدە نەسىهەت قىلۇرئەردىلەر، مەن گۇمان قىلۇرئەردىمكى، ئۆلگەندىن كېيىن ئازاد بولغاي.»

بەس، هەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق نەمازدىن فارىغ بولۇپ ئەردىلەر. خەلق ئەيدى: «هەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم باشلەرىنى كۆتەرىپ بىزگە قارادىلەر.» بەس، هەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق شاد بولدىلەر. قاشلەرىغە كىردىلەر، كۆردىلەركىم، مىسۋاك قىلۇرلەر. شاد بولۇپ كۆلدۇرمەك ئۈچۈن، هەزرەتى ئايشەگە ئەيدىلەر: «هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ياخشى بولۇپدۇرلەر. بۇ كېچە ئەزۋاج مۇتەھھەراتدىن بىرلەرىنىڭ نەۋ بەتىگە بارۇرلەر.» هەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «ئاغرىغلەرى ماڭا، ساقلىقلەرى يەنە بىرگە بولغۇدەك.» بەس، هەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كۆلدىلەر. هەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاهۇ ئەنهۇنىڭ ئۆيلەرى خېلە يىراق، سۇنهە

دىگەن مەھەللىدە ئەردى؛ چەندان روزگار ئۆتۈپ ئەردى، ئۆيلەرىگە بارماغان ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى ئايشە ئەيدىلەر: «يا پەدەر، خېلە مەھەلدۇر، ئۆيگە بارمادىلەر، ئەمدى پەيغەمبەرى خۇدا ئاندەك ياخشى بولدىلەر. ئۆيلەرىگە بارىپ كەلسەلەر.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆيگە ياندىلەر، ھەمە خەلق تارقادىلەر. مەدىنىدە فاش بولدىكسىم ھەزرەتسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ياخشى بولۇپدۇرلەر.

ئاندىن كېيىن، ھەزرەتى ئايشە ئارقەلەردە ئولتۇرۇپ، ھەزرەتسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنى قۇچاقلەرىغە ئالىپ ئولتۇردىلەر ئەرسە، مۇبارەك باشلەرىنى ئۆشۈنلەرىگە قويدىلەر. بىرسائەت ئۆتتى ئەرسە، چاشت ۋەقتى ئەردى، مۇبارەك پېشانەلەرىگە تەر زاھىربولدى. روھى پاكلەرى ئالەمى بالاغە پەرۋاز قىلدى. سەلەۋاتۇللاھۇ ۋە بەركاتەھۇ. ھەمە ئەخبار ئۇلىمالار. ئەھادىس - ئاسار دانالەرى ئىتتىفاقدۇركىم، رەبىئۇل ئەۋۋەلنىڭ ئون ئىككىنچىسى دۈشەنبە كۈنى ئەردى. گۈرۈھى ئەيتىپدۇرلەر: رەبىئۇل ئەۋۋەلدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ ئەردى. بۇقەۋلدىن ئون ئىككىنى دىگەن بولۇر.

بەس، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يىغلاپ چىقتىسلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «يىغلاماغلىكسىم مۇناڧىسقلار ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۆلۈپدۇرلەر دىگەيلەر. ئۆلەر ئۆلمەدىلەر! ھەق تەئالانىڭ دەرگاھىغە بارىدىلەر. ئاندىڧىكى، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىس. قەۋملەرى ئاراسىدىن كېتىپ ئەردىلەر، يەنە كېلۇرلەر، بۇلەر ھەم كەلگەيلەر. ھەركىم ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل - ئەل - لەمنسى ئۆلدى دىسەلەر تىلى كېسىلۇر!» ئاندىن، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كەلدىلەر، كۆردىلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇبارەك يۈزلەرىنى رىدەلەرى بىرلە ياپىپدۇرلەر. ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يىغلاپ ئۆزلەرىنى يەرگە ئۇرار ئەردىلەر؛ يىغلاپ يانىپ چىقتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر سۆزلەرىنى ئىشتىپ ئەيدىلەر: «يا ئۆمەر، ئاندىڧ دىمەگىل، ھەق تەئالا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئەيتىپدۇر: سەن ھەم ئۆلۈرسەن ۋە ئۇلارھەم ئۆلگۈسىدۇر.» ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «مەن بۇ ئايەتنى ھەرگىز ئوقۇماغاندەك فەرامۇش بولۇپدۇرمەن.»

ئاندىن كېيىن، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەرگە

چىقىپ، خوتبە ئوقۇدىلەر. ئەيدىلەر: «ئەي خەلق، ئاگاھ بولۇڭلار كىم، ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم ۋەفات بولدىلەر، ھەق تەئالا ئۇلارغە ئۇلۇم كەرامەت قىلدى. ھەركىم خودا ۋە رەسۇلغە ئىمان كەلتۈرسە بىلۈركىم، خودايى تەئالادىن ئۆزگە ئۇلار، خودايى تەئالا ھەرگىز ئۇلمەس.» خەلق بىلدىلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفات بولۇپدۇرلەر دەپ، تەمامى خەلايىق ھوجرەئى مۇتەھەررەگە كەلدىلەر. ئاندىن يانىپ مەسجىدكە جەمئ بولدىلەر. مەردۇكەلان، پىرۇجۇۋان، پۇربەندە ۋە ئازادە ھەمە فەريادـ فىغانلار تۇزدىلەر؛ يەكبارە نالە ـ زارى كۆركۈزدىلەر. بەئزە خەلق تەدبىرگە مەشغۇل بولدىلەر.

ئول كۈنى مەدىنەدە خىلاف پەيدا بولدى. بىرئادەم كەلدىكىم، ھەمە ئەنسارلار يىغىلىپ، سەئد بىننى ئۇبادەگە بەيئەت قىلدىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ ئېلىكلەرىنى تۇتۇپ، مەسجىددىن چىقتىلەر. ھەزرەتى ئەلى ۋە ئەببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم مەسجىد ئىشىكىدە تەكفىن ۋە تەجھىز مەسلەھەتىدە ئەردىلەر. ئەبۇ ئۇبەيدە بىننى جەررا ھ كەلدىلەر، ئەيدىلەر: «ئەنسارلار بەنى سەئدىنىڭ سارايىدا جەمئ بولۇپدۇرلەر. سەئد بىننى ئۇبادەنى ئۆزلەرىگە ھاكىم قىلىپدۇرلەر. ھەزرەتى رەسۇلى خودانىڭ ۋەفاتلەرىدىن ئۇلاردا غەم يوقدۇر. ئەمدى ئەيال، قايىاش ۋە قەبىلە مۇھاجىرلار، سىزلەرگە سوز ئولكىم، ئەۋۋەل ئۇلەرنى دەفن قىلىڭلار؛ ئاندىن بىرىڭلارنى ئۆزۈڭلەرگە ھاكىم قىلىڭلار. ئەنسارلار ئەمدى سىزلەرگە فەرمان تۇتماسلەر.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «تا مەن ئۇلارنى كۆرۈپ سۆزلەرىنى ئىشىتىپ يانماسام يانماسمەن.» بەس، ئەبۇ ئۇبەيدەنى ئالىپ، ھەزرەتى ئۆمەر بىرلە باردىلەر. ئەنسارلار بەنى سەئدىنىڭكىدە سەئد بىننى ئۇبادەنى كەلتۈرۈپ، ھەمە جەمئ ئىدىلەر. بۇلار ئۆچ ـ ئۆيلەن ئەردىلەر. ئاخىر بىروسى قوپۇپ خوتبە ئوقۇدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ۋەفاتلەرىنى ئەيدىلەر؛ ھەسرەت ـ نەدامەتدىن يىغلاشتىلەر. ئاندىن ئەيدىلەر: «ئەي مۇھاجىرلار! سىزلەرنىڭ فەخر ـ فەزىلەتىڭىزلار بىنە ھايەت بىسياردۇر. بىلۈرسىزلەركىم، بىز سىزلەر ئۈچۈن بىسيار رەنجۇمۇشەققەتلەر تارتىغاندۇرمىز. ئەمدى ئىختىيار قىلىپدۇرمىزكىم، ئارامىزدىن بىرنى ھاكىم قىلساق، سىزلەرھەم ھاكىم قىلساڭلار؛ ھاكىم ئۆز

قەۋمى بىرلە بولسە، گۈفت گوي ئارادىن يىتسە. بەس، ئەنسارلارنىڭ فەزىلەتلەرى زىيادە بولسە.» دەپ سۆزىنى تەمام قىلدى ئەرسە؛ ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خۇتبە ئوقۇدىلەر، ھەمد - سەنا، دۇرۇدى مۇستەفا ئەدا قىلدىلەر. ئەنسارلار فەزىلەتلەردە نازىل بولغان ئايەتلەرنى ئوقۇدىلەر. ئاندىن ئەيدىلەر: «ئەگەر سىزلەر ئەيتقاندەك قىلساق ئىختىلاف ۋاقىئ بولۇر، ئاخىر ئارادا جەڭ - خۇسۇمەت پەيدا بولۇر. سىزلەركىم، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم پىشۋا قۇرەيشدىندۇرلەر، بەس، بۇ ئەمردىن چىقغان بولۇرسىزلەر. كېرەككىم، قۇرەيشدىن بىرنى پىشۋا قىلساق، بارچەمىزنىڭ ئالدىدا ۋە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئالدىلەردە بولغاندەك بولۇرمىز. مەن ئىككى كىشىدىن بىرنى ئىختىيار قىلۇرمەن: يا ئۆمەر ۋە يا ئەبۇ ئۇبەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما. بۇلار قۇرەيشنىڭ ئۇلۇغى ۋە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ بەرگۈزىدەلەردۇر.»

ئەنسارلار ئەيدىلەر: «بىز ھەزرەتى ئەلىغە بەيئەت قىلۇرمىزكىم، ئەمزادە ۋە پەيغەمبەرى دامادان، سەرۋەرى سەيىد ھەم قۇرەيش ۋە بەنى ھاشىمدۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر بىلدىلەركىم ئارادا جىدەل بولادۇر. بەس، «لايىق سىزلەردۇرلەر، يا ئەبۇ بەكر! قول سۇنسۇنلەر! مەن سىزلەرگە بەيئەت قىلۇرمەن. چۇنكى ھەم قۇرەيشدىن ۋەھەم خەلافەتكە لايىق سىزلەردۇرلەر!»

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «يوق، سىزلەر سەزاۋاردۇرلەر.» ئاخىر، ھەزرەتى ئۆمەر ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىقنىڭ قوللەرىنى تۇتۇپ، بەيئەت قىلدىلەر. ئاندىن ئەبۇ ئۇبەيدە بەيئەت قىلدىلەر. ئاندىن ئەنسار ئۇياتىپ بېتەمام بەيئەت قىلدىلەر. بۇ خەبەر مەدىنەدە فاش بولدى، تەمامى خەلايىق يىغىلدىلەر. سەئد بىننى ئۇبادەنى پايى كۇب قىلغالى تۇردىلەر. بىر كىمەرسە قىچقىردىكىم: «ئاھىستەرەك ئۆلتۇرۇڭلار!» ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «ئۆلتۇرۇڭلار ئول مۇنافىقنىكىم ئارادا خىلاف پەيدا قىلدى!» بەئزەلەر سەئد بىننى ئۇبادەنى ئول كۇنى ئۆلدى، دەپدۇرلەر. ئاندىن، ھەزرەتى ئۆمەر قىچقىردىلەركىم: «ئەي خەلق! رەسۇلى خۇدانىڭ خەلىفەلەرىگە كېچە بولماسدا بەيئەت قىلىڭلار! ھەركىم ئىمامغە بەيئەت قىلماي، كېچە ئارام ئالالماس!» ئول كېچە ھىچ مۇھاجىر، ئەنساردىن قالمادىلەر، تەمامى بەيئەت

قىلدىلەر. مەگەر ھەزرەتى ئەلى ئىمام ھەسەن ۋە ئىمام ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم ئەھلى بەيتلەرى بىرلە ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ تەئزىيەتلەرنگە مەشغۇل ئەردىلەر. بەس، ئەبۇ سۈفيان ھەزرەتى ئەلىغە ئەيدىلەر: «نېچۈكدىن خەلىفەلىكنى ئەبۇ بەكرغە قويدۇڭلار! ئول بەنىي تەمىمدۇر، قۇرەيشدە ئاندىن پەس قەبىلە يوقدۇر. مەن مەككەگە كىشى ئىبەرىپ، ئانچە لەشكەر كەلتۈرەيكىم، خەلق ھەيران قالسۇن! مەن بۇ ئىشنى پېسەند قىلماسمەن!» ھەزرەتى ئەلىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «سەن مۈسۈلمانلارنىڭ ئاراسىغە ئەداۋەت پەيدا قىلۈرسەنمۇ؟ سەندىن كىشىگە زىياندىن ئۆزگە كەلمەسمۇ؟!»

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق بۇ سۆزنى ئىشتىپ، ئەبۇ سۈفياننىڭ ئۇلۇغ ئوغلى يەزىدنى شامغە ھاكىم قىلدىلەرئەرسە، ئەبۇ سۈفيان بۇ كېچە ئىشتىپ كېلىپ بەيئەت قىلدى. ئەرتەسى ھەزرەتى ئۆمەر، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مەسجىدلەرنگە كەلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بىسيار خەلق بەيئەت قىلماي قالماپدۇر.» بەس، بەيئەتنى تەمام قىلغايلەر.

بەس، ئومۇمى خەلايىق مەسجىدكە جەمئ بولدىلەر. ھەزرەتىي ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەرگە چىقتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئەي خەلايىق! ھەق تەئالاغە شۈكرسەنا ئەدا قىلىڭلاركىم، سىزلەرگە قۇرەيش ھەمەڭىزلەرنىڭ ياخشىسى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى پېشۋا قىلدى. ئانداغ كىشىدۈركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە يارى غار ۋە ھەم ئەسرارلەرنغە رازدار، ھىجرەت - مۇسافىرەتلەرىدە غەمگۈسار بولغان. ھەركىم ئۇلارغە بەيئەت قىلماغان بولسە بەيئەت قىلسۇن!» ئول كۈننى «بەيئەتۈل ئام» ئاتادىلەر.

ئاندىن، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئەي خەلق! مەن سىزلەردىن ئۆزۈمنى ياخشى ۋە لايىق بىلمىپ، بەيئەت قىلمادىم. لېكىن جىدەل ۋە خىلاف كوتاھ بولغاي دەپ قەبۇل قىلدىم. ئەگەر خەتايى مەندىن ۋاقىئ بولغان بولسە، ماڭا دەستىگىر بولۇپ، ئاگاھ قىلغايسىزلەر. خۇداي تەئالانىڭ ئەمرىگە مۇۋاپىق ئىش قىلسام تەبئىيەت قىلغايسىزلەر. ئەگەر نامەشرۇ ئ ئىش ئويرۇسام فەرمان تۇتماغايسىزلەر. تەبەئىيىەتىمگە خۇشنۇد ۋە رىزا بولغايسىزلەر. ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم تەكفىن

- تەھجىزلەرنغە مەشغۇل بولغايسىز!» دەپ مۇنبەردىن تۇشتىلەر.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم دۇشەنبە كۈنى چاشت ۋەقتىدە ۋەفات بولدىلەر. سەھشەنبە كۈنى نەمازدىگەردە غۇسلىغە مەشغۇل بولدىلەر. بەزىلەر ئەيتىپدۇرلەر: يا پەنجىشەنبە كۈنى نەمازدىگەر ۋەقتىدە غۇسل قىلدىلەر دەپدۇرلەر.

بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن سەۋال قىلدىلەركىم: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نېچۈك بولغاندۇرلەر؟» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كىرىپ، يىلداپ - بۇراپ ئەيدىلەر: «مالصيب خيا وميتا — نە ياخشى بۇيى خۇشدۇر تىرىك ۋە ئۆلۈكلەردە!»

بەس، ئاندىن ھەزرەتى ئەلى ۋە ھەزرەتى ئەببابس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغە ئەيدىلەر: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن ئىشتىپ ئەردىم، مېنى ئەھلى بەيتىم غۇسل قىلۇرلەر دەپ ئەردىلەر. سىزلەر غۇسل قىلغايسىزلەر.» بەس، ھەزرەتى ئەببابسنىڭ ئىككى ئوغلانلەرى فەزلى ۋە قەيشەمنى ئالىپ كىردىلەر؛ ھەزرەتى ئەلى ھەم كىردىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئازادكەردەلەرى شۇقرا ئوسامەنى ھەم ئەيدىلەر: «سىزلەر ھەم كىرىپ ياربەرگەيسىزلەر.» ئۆزلەرى مۇھاجىر-ئەنسار بىرلە مەسجىددە ئولتۇردىلەر.

بەس، ئەنساردىن ئۇۋەيس بىننى خانى ئاتلىغ بىرئادەم ئەيدى: «ئەي خەلىفە! پەيغەمبەرى خۇدا بىزگە تەئنە بولغايكىم، پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ غۇسللەرىگە ئەنساردىن ھىچكىم داخىل ئەمەس دەپدۇر، بۇ فەخرنى بىزدىن ئالماغىل؛ ئەنساردىن ھەم بىركىشى بۇيۇرغىل.» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەركىم: «سەن كىرگىل!» ئول ھەم كىردى. ئاندىن ھەزرەتى ئەلى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ۋەفاتلەردە كىيىكلىك كۆڭلەكلەرىنىڭ تاشىدىن غۇسل قىلدىلار. فەزلى ۋە قەيشەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما يۆلەپ، ئوڭ - سول ئۆيرۇپ بەردىلەر. شۇقرا ۋە ئوسامە سۇ كەلتۇرۇپ قۇيۇپ بەردىلەر. ھەزرەتى ئەببابس ۋە ئوۋەيس قارالاپ تۇردىلەر. غۇسل تەمام بولدى ئەرسە، ئۈچ كەفەنگە يۆرگەدىلەركىم، ئىككىسى ئاق، بىرى بۇردى يەمەنى، ھەمەسى تىكىكسىز ئەردى. ئاندىن،

ئول نەرسەئىكسم خۇشبۇيكسم ھەزرەتسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىسىڭ سۇننەتلەرى ئەردى، ئانىڭ بىرلە خۇشبۇي قىلدىلەر. بەس، قەبرلەرى جايىدا كېڭەش قىلدىلەركسم، بەزلەر مەسجىددە قويغايمىز دىدىلەر ۋە بەزلەر گۆرستانى بىقەئدە دىدىلەر. ئەمىرۇل مۇئمىنىن ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئىشتىپ ئەردىكسم، ھەزرەتسى پەيغەمبەر سەل-ئەل - لەم ئەيدىسلەر: «ھەر پەيغەمبەرنىڭ قەبىرلەرى ۋەفات بولغان يېرىدۇر.» بەس، ئەبۇ تولھەھ ئاتلىغ بىر گوركەن بارئەردى، ئانىسى كەلتۇرۇپ، ھەزرەتى ئايشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ھوجرەلەرىكسم مەسجىدنىڭ يانىدا ئەردى. ئول ھوجرەدە ياتقان يەرلەرىدە لەھەد قىلدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنى قەبرلەيىدە قويدىلەر. ئاندىن، تايىفە - تايىفە كىرىپ، نەماز ئۆتەدىلەر. ئاندىن ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مىيىتلەرىگە ھىچ كىمنى ئىمام قىلمادىلەر. ئاندىن، مەزلۇملار ۋە نارەسىدەلەر نەماز ئۆتەدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ سالىپ ياتقان قۇتنە تۆشەكلەرى بارئەردى، ئانى لەھەدلەرىغە سالىپ، ھەزرەتى ئەلى، فەزلى ۋە قەيشەم بىننى ئەببىاس، شوقران لەھەددە قويدىلەر؛ ھەزرەتى ئەلى ھەمەدىن كېيىن چىقتىلەر. ئاندىن دەفن قىلدىلەر. تەمامى سەھابەلەر جەمئ ئەردىلەر. مۇغەير بىننى شەئبە ئەيدىلەر: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ جەمالىلەرىنى مەندىن كېيىن كۆرگەن كىشى يوقدۇر. چۇنكى لەھەددە قويۇپ، يۇز - كۆزۇمنى سۇرتۇپ، يۇز - كۆزۇمنى قويۇپ چىقىپ ئەردىم، ئانى ئالىپ چىقارماق بەھانەسىدە، كېيىن كىرىپ، مۇبارەك جەمالىلەرىغە مۇشەررەف بولدۇم.» ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مۇغەيرە يالغان ئەيتۇرلەركسم ئول لەھەددە قويماغان ئەردىلەر.»

رىۋايەت مۇختەلىفدۇركسم، ھەزرەتسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قانچە ئۆمۇر كۆردىلەر؟ بەزلەر يۇز يىل دەپدۇرلەر. تاكىفە ھەرنىچۇك دەپدۇر. ۋە بەزلەر ئاتمىش ئۈچ يىل دەپدۇر. چۇنكى قىرىق ياشلەردە ۋەھى كەلدى؛ ئون ئۈچ يىل مەككەدە دەئۋەت قىلدىلەر؛ ئون يىل مەدىنەدە بولدىلەر. ھەمە مۇتتەفىقەدۇرلەركسم، دۇشەنبە كۈنى ۋۇجۇدلەرىغە كەلدىلەر، دۇشەنبە كۈنى ھىجرەت قىلدىلەر، دۇشەنبە كۈنى ۋەفات قىلدىلەر.

قىسسەئى غەزۋەئى ئوسامە بىننى زەيد

بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خىلافەتكە ئولتۇردىلەر. سەئد بىننى ئۇبادە بەيئەت قىلماغان ئەردى. ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «سەئدنىڭ ھېچ ئۆزرىنى قەبۇل قىلماغىل، تاكى بەيئەت قىلغاي.» ھەزرەتى ئەبۇ بەركرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەئد بىننى ئۇبادەنى بەيئەت قىل دىدىلەر. بىنسيار جىدەل، گۇفت گويدىن كېيىن بەيئەت قىلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «بۇ بەيئەت ساڭا ناخۇش كەلدى، كەراھەت بىرلە بەيئەت قىلدىڭ. ئەگەر بۇ بەيئەتدىن يانساڭ باشىڭنى كەسمەكىم لازىمدۇر.» گۇرۇھى ئەيتىپدۇر: سەئد بىننى ئۇبادە بەيئەت قىلماي ئۆلدى.

ئول ھۆكمىكى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن جارى بولدى، ئول ئەردىكىم، خىلافەتدىن ئۇچۇنچى كۇنى مۇنادى قىلدۇردىلەردىكىم، ئوسامە بىرلە غەزاتغە بارغايلەر. ئاندىغكى، رەسۇلى خۇدا ئەمر قىلىپدۇرلەر ئەيدىلەر: «كېسەللەرى مەنئ بولۇپ قالىپ ئەردى. ئول ئەمرىنى بىجا كەلتۇرگەيسىزلەر! بەھانە ۋە كاھىللىق قىلماغايسىزلەر! لەشكەر راست قىلىپ بارغايسىزلەر!» خەلق ئەيدى: «ئەرەبنىڭ ئەكسەرى تولەيھە ۋە مەسلەمەگە ئىمان كەلتۇرۇپ، مۇرتەد بولغاندۇرلەر. بىز شامغە بارساق، مەدىنەدە مۇسۇلمانلار ئاز قالغايلەر. دۇشمەن قەسد قىلسە، لەشكەر بولماي، مۇندا قالغان ئەھلى ئەيال نېچۇك بولۇر!» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا بىزنى دۇشمەندىن ساقلار! مەن ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئەمرلەرىنى بىجا كەلتۇرمەن، ھەرگىز تەجاۋۇز قىلماسمەن.» بەس، خەلق ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ قاشلەرىغە بارىپ، ئەيدىلەر: «سەن بارىپ، بۇ سەفەردىن مەنئ قىل. ئەگەر مەقبۇل بولسە، بىزگە يەنە بىر كىشىنى ئەمىر قىلسۇنلەركىم، قۇرەيش ئەشرافلەرى، مۇھاجىر - ئەنسار ئەخيارلەرى ئوسامە ئازادكەردە ئەلەمى ئاستىدا بارماق ئاردۇر.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر بارىپ ئەيدىلەرئەرسە، ئەيدىلەر: «بارماي چارە يوقدۇر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەمر قىلغانلەر ھەمەسى

باردۇر. ئەگەر مەدىنىدە يالغۇز قالسام ماڭا رەۋادۇر.» يەنە ئەيدىلەر: «ئەگەر ئاندىغ بولسە، ئۇسامەدىن بۆلەك كىشى ئەمىر بولغاي ئەردى دەيدۇرلەر.» ھەزرىتى ئەبۇ بەكرىسىددىق ئەيدىلەر: «يا ئۆمەر، سەن دىۋانە بولۇپدۇرسەنمۇكىم، ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئەمرلەرىدىن تەجاۋۇز قىلۇرسەنمۇ؟!» بەس، ھەزرىتى ئۆمەر خەلقغە ئەيدىلەر: «بۇ تەرىقە بىرلە بارماي چارە يوقدۇر.»

بەس، ھەمە خەلق جابدۇنۇپ راست بولدىلەر. لەشكەر يۈرۈر كۇنى ئوسامە ئاتلانىپ، لەشكەر بىرلە ئەمرۇل مۇئمىنىن ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىشكىلەرىگە كەلدىلەر ئەرسە، ئۇلەر چىقىپ پىيادە يۈردىلەر. ئابدۇللاھ ئەۋف ئات كەلتۇردى. ھەمە ئەيدىلەر: «يا ئەمرۇل مۇئمىنىن! ئاتغە مىنسۇنلەر!» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق ئەيدىلەر: «قويۇڭلاركىم پىيادە بارغايمەن، خۇداي تەئالانىڭ يولىدا ئاياغىمغە توغ قوندۇرغايمەن. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن ئىشتىپ ئەردىم، ھەركىمنىڭ ئاياغى غەزات يولىدا غۇبارى ئالۇدە بولسە، ئاللاھ تەئالا دەۋزەخ ئوتىنى ھەرام قىلۇر!» بەس، مۇھاجىر، ئەنسار ۋە بىسيار سەھابىھان كىبارلار بىرلە پىيادە باردىلەر. ئوسامە لەشكەر بىرلە سۇۋارە يۈردىلەر. بىرئاۋازلىق يەرگە بارىپ، ۋىداڭ قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەۋۋەل نەسىھەتىم سىزلەرگە ئولدۇركىم ئوسامە سىزلەرگە ئەمىردۇر، ئانىڭ فەرمانىدىن چىقماڭلار ۋە يەنە غەنىمەتكە خىيانەت قىلماڭلار! ئەگەر زەفەر تاپساڭلار مەزلۇم ۋە نارەسىدەلەرنى ئۆلتۇرمەگەيسىزلەر! نەۋرەس - ياش دەرەختلەرنى كەسمەگەيسىزلەر؛ چەھار پايلارنى بىئۆزرە ئۆلتۇرمەگەيسىزلەر! شامدا تەرسالاردىن زاھىد، سەۋمەئەنشىنلار باردۇركىم خەلقدىن ئۇزۇلۇپ ئىبادەتكە مەشغۇلدۇرلەر؛ ئۇلار ھەرب - زەرب جەڭ قىلماسلەر، ئۇلارنى ئۆلتۇرمەگەيسىزلەر!» بەس، بۇ ۋەسىيەتلەرنى تەمام قىلدىلەر ئەرسە، ئوسامە ئەيدىلەر: «ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەمراھ بولسەلەر ياخشى ئەردى.» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق بۇيرۇدىلەر ئەرسە، ھەمراھ بولدىلەر. يەنە ئەيدىلەر: «ئەۋۋەل بەنى خۇزاغە شەھەرىگە بارغىلكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئەمرلەرى ئاندىغ ئەردى.»

بەس، ئوسامە بەنى خۇزاغە شەھەرىگە بارىپ، ئەۋۋەل ئانى غارەت

قىلدىلەر. ئاندىن ئەتراپى - جەۋانىبداقى مۇرتەدلەرغە كىشى ئىبەرىپ ئۆلتۈردىلەر. ئاندىن، روم ھەددىگە باردىلەركىم ئاتالمىرى ئاندا ئۆلتۈرۈلگەن ئەردىلەر؛ ئاندا فەتھ - نۇسرەت تاپىپ، بىسيار ئەسىرلەر، مال - غەنىمەتلەر ئالىپ، يېگىرمە تۆرتىنچى كونى مەدىنەگە يانىپ كەلدىلەر. مۇسۇلمانلار شاد بولۇپ، ياخشى فال ئالدىلەر وباللەالعصمەوالتوفيق.

قىسسەئى
ئەسۋەد كەززاب

بۇ قىسسە ئىجمالەن ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ۋەفاتلەرى ۋاقىئەسىدە ئەيتىلىپ ئەردى.

قىسسەئى ئاندىغ ئەردىكىم، ئەسۋەد كەززاپ يەمەندىن خۇرۇج قىلىپ ئەردى. يەمەن پادىشاھى بازان مۇسۇلمان ئەردى؛ ئۆلۈپ شۇھەرەگە ئىككى - ئۈچ شەھەرنى بەرگەن ئەردىلەر. ئۆزگە شەھەرلەرگە، ھەركىشىگە ئىككى - ئۈچ شەھەر بېرىپ، تا توققۇز كىشىنى ھاكىم قىلىپ ئەردىلەر. بۇ توققۇز كىشى ئەدەندىن تا خەزرەمەۋتغىچە ھاكىم ئەردىلەر. شۇھەرە بىننى بازاننى بۇ شەھەرلەرنىڭ ئوتراسىدا قويغان ئەردىلەر. مۇئاز بىننى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى بۇ شەھەرلەرنىڭ ھەمەسىگە ھاكىم قىلىپ، زاكات - سەدەقاتنى ئالىپ، بۇلارغە دىنى شەرىئەتنى ئۆرگەتىپ، ئەمەلدارلارغە خەبەردار بولماق ئۈچۈن قويغان ئەردىلەر. بەس، ئەسۋەدنىڭ خەبەرى ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە يەتتى ئەرسە، ئول ئەسىرگە نامە ئىبەردىلەر. شۇھەرە بىننى بازانغە سىپەھسالار قىلىپ، نامە ئىبەردىلەركىم، ئەسۋەد بىرلە جەڭ قىلغايسەن، ھەر يەردەكى ئانىڭ تابىئىدە باردۇر ئۆلتۈرگەيسەن. بەس، شۇھەرە لەشكەر جەمئ قىلىپ، ئەسۋەدنىڭ ئۆزەسىگە بارىدىلەر. ئەسۋەدنىڭ پىيادەدىن بۆلەك يەتتە يۈزلەشكەرى بارئەردى. بەس، جەڭ قىلدىلەر ئەرسە، ئەسۋەد شۇھەرەنى شەھىد قىلدى، شەھەرى سەنئاغە كەلدى. شۇھەرەنىڭ شەھەرلەرىنى تەسەررۇف قىلدى ئەرسە ئۆزگە شەھەرلەرنىڭ ئۇمەرالەرى پىنھان بولدىلەر. مۇئاز بىننىسى جەبەل ھەم ياشۇندىلەر. ئۇمەرالەردىن

ئىككىسى ھاكىم ئەردى: خالىد بىننى يەزىدۇل ئاس ۋە ئۆمەر بىننى جەرم ئەردىلەر. مەدىنەگە كەلدىلەر. ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم كېسەل ئەردىلەر. بۇ خەبەردىن بىسيار غەمكىن بولدىلەر، ئەسۋەدگە لەئنەت ئوقۇپ ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا ئانى پات يېقىندا ھىلاك قىلغاي.» ئاندىن، ئۆمەرالارغە نامە ئىبەردىلەركىم، مۇسۇلمانلار يىغىلىپ، بىرئىلاج قىلىپ، ئەسۋەدنى ئۆلتۇرگەيسىزلەر. بەس، ئەسۋەد تەمامى خەلايىق سەرھەدىنى ئالدىلەر ئەرسە ئۇلغايدى؛ شۇھەرەنىڭ كۆجىنى ئالدىكىم، ئول مۇسۇلمان ئەردى. ئاندىن قورقۇپ فەرمان تۇتار ئەردىلەر. مۇئاز بىننى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆمەرالەرغە ئەيدىلەر: «ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلالماسمىز. كېرەككىم ھىيلە بىرلە ئۆلتۇرگەيمىز.» بەس، ئەسۋەد مەئد كەربغە بەنى زەيد، بەنى مۇدەھھەجنىڭ ھاكىملىقىنى بېرىپ، ئۆز قەبىلەسغە ياندۇرۇپ ئەردى. قەيس بىننى ئابدۇلغەۋس ئاتلىغ بىر ئادەمنى سىپەھسالار قىلىپ ئەردى. شۇ ـ ھەرەنىڭ ئىككى تۇغقان بىرادەرى بار ئەردى، بىرى ھىردەر، يەنە بىرى راۋەدىيە. ئەسۋەد بۇ ئىككىسىگە ئەجەمنىڭ پادىشاھلىقىنى بېرىپ ئەردى.

بەس، قەيس، پەرۋىز، ئەدۋىيە ئۇچۇلەن ئەسۋەددىن بىزار ئەردىلەر. بەس، بۇلارغە ئەيدىلەر: «سىزلەر خۇدا ۋە رەسۇلىنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۇرۇڭلار، بۇ خىزمەت بىرلە بەھىشت جاۋىدانىغە يېتىڭلار!» بۇ تەرىقە ياخشى نەسىھەتلەر قىلدىلەرگەرسە، بۇلار ئەيدىلەر: «بىزھەم بىزاردۇرمىزكىم، بىلۇرمىزكىم ئەسۋەد يالغانچىدۇر؛ پەيغەمبەرى بەرھەق ھەزرەتى مۇھەممەد مۇستەفا سەل-ئەل-لەمدۇرلەر. لېكىن ئاڭا قۇدرەت تاپماسمىزكىم لەشكەرى بىسيار، سىلاھ - ياراغ بىزدە يوقدۇر. تەمامى تەسەررۇفى ۋە قۇدرەت ئانىڭدادۇر.» پەرۋىز ئەيدى: «مەن بىر تەدبىر قىلاي، مىكربىرلە ھىلاك قىلۇرمەن.» بەس، بۇ سۆز بىرلە تارقادىلەر ئەرسە، پەرۋىز شۇھەرەنىڭ كۆجى قاشىغە باردى، ئەيدى: «بىلۇرسەنكىم، بۇ ئەسۋەدكىم كۆيۈگۈڭ شۇھەرەنى ئۆلتۇردى؛ بىزنىڭ قاياش - قەبىلەمىزنى پەراكەندە قىلدى؛ ئەھلى ئەيالىمىزغە زۇلۇم - ستەم قىلۇر. مەن سېنىڭ قاشىڭغە كېلىپدۇرمەن، تاكىم ماڭا ياۋەر بولساڭ ئەسۋەدنى ئۆلتۇرسەك، ئەگەر ياۋەر بولماساڭ ھەم بارى بۇئەسرارنى فاش قىلماساڭ.» ئول مەزلۇم ئەيدى: «مەن ھەم ھەربار قەسد قىلۇر ئەردىم. بىلۇرمەنكىم ئەسۋەد

كافىردۇر، نەماز ئۆتەمەس، خىيانەت ۋە ھەرامدىن يانماس، خۇدادىن قورقماس. مەن ئانى بىسيار دۇشمەن تۇتادۇرمەن.» پەرۋىز ئەيدى: «تەدبىر نەدۇر؟» ئول مەزلۇم ئەيدى: «بۇ سارايدا مەھەل تاپىلماس. مەن ئانى تاڭلا فالان ئۆيدە ئۇيقۇلاتۇرمەن. خەلقنى ئۆيدىن يىراق قىلۇرمەن. ئارقە تەرەفىدە خالىدۇركىم تامىنى تېشىپ كىرگەيسەن، ئاندا ئۆلتۇرگەيمىز.» بەس، پەرۋىز دۇئالار قىلدى. يانىپ چىقىپ، ھەمراھلارىنى ئاگاھ قىلدىلەر. ئۇلار ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۈمەرالەرنگە بۇ خەبەرنى قىلدىلەر. بۇئەسنادا ئۈمەرالاردىن بىرىكىم ئامىر بىننى شۇھەرە ھەمەدان بىسيار لەشكەر جەمئ قىلدى. مۇئاز بىننى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم: سىزلەر ئاندا پىنھاندۇرسىزلەر. مەن مۇندا لەشكەر جەمئ قىلىپدۇرمەنكىم، شايەد ئەسۋەدنى ھىلاك قىلغايمىز.

بۇ خەبەرنى ئەسۋەد ئىشتىپ ئەردىكىم، قەيسغە خەبەر قىلدى: بىسيار لەشكەر يىغىپ ئۇلارنىڭ ئۆزەسىگە بارغىل. بەس، ئول كېچە ئەسۋەد ئۆيىدە ياتتى ئەرسە، ئول مەزلۇم مۇنتەزىر ئولتۇرۇر ئەردى. بۇلار ئۇچۇلەن كەلدىلەر، ئۆينىڭ ئارقەسىدىن نەقبە قىلىپ تۇردىلەر. پەرۋىز ئەيدى: «مەن كىرىپ كۆرەيكىم، نە ھالدادۇر، ئەسۋەدنىڭ ئوغلى قايداندۇر؟ ئاندىن، شەمشەر ئالىپ كىرىپ ئۆلتۇرگەيمىز.» بەس، ئەسۋەد مەست ئەردى. بۇلەر شەرفەسىنى ئىشتىپ قوپۇپ ئولتۇرۇپ ئەردى. پەرۋىز كىردى ئەرسە، ئەسۋەدنى كۆرۇپ، ئىزتىراب بىرلە بارىپ، يۇزچە يىقتىپ، ئىككىسى دالوسىنىڭ ئاراسغە باسىپ، باشىنى قايرىدى ئەرسە بوينى سىندى، ئۆلدى گۇمان قىلىپ، چىقىپ ئەيدى: «ئەسۋەدنىڭ ئۆلتۇردۇم!» ھەمراھلەرى ئەيدىلەر: «بۇ ئىش تەمام بولماپدۇر، كىرىپ باشىنى ئالىپ چىقغىل.» بەس، پەرۋىز يەنەكىردى، ئەسۋەد تىرىك ئەردى، باشىنى كەسكەلى تۇردى ئەرسە، ئۆيدە ئايىغ مەسەللىك قىچقىردىكىم، ئىشكىدەكى پاسبانلار ئىشىك قاقتىلەر: «بۇ نە ئاۋازدۇر؟!» ئول مەزلۇم ئەيدى: «پەيغەمبەر خۇدانىڭ ۋەھى ئاغىرلىقىدىن ناله قىلۇر.» بەس، پاسبانلار خامۇش بولدىلەر. ئول پەرۋىز ئول مەلئۇننىڭ باشىنى كېسىپ، ئول مەزلۇم بىرلە شىكافدىن چىقىپ، مۇئاز جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر. مۇئاز بىننى جەبەل ئەيدىلەركىم: «ئەمدى پىنھان بولماسمىز.»

بەس، ئەرتە سۈبھ ۋەقتى بولدى ئەرسە، مەسجىدنىڭ ئىشىكىگە باردىلەر. قەيس ئازان ئوقۇدى ئەرسە، خەلق بىخەبەر ئەردى. ئەسۋەدنىڭ تابىئىسى مەسجىدكە يىغىلدىلەر. ھەزرەتى مۇئاز ئەيدىلەر: «بەلەند ئاۋاز بىلەن: ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلىللاھ دىگىل!» بەس، لەشكەرى ئەسۋەد مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە قەسد قىلدىلەرگەرسە، پەرۋىز ئەسۋەدنىڭ باشىنى تاشلادىلەر. بەس، ئەسۋەدنىڭ باشىنى كۆرۈپ پەراكەندە بولدىلەر. مۇئاز بىننى قەبەل ئول كۈنى نەماز بامداد ئۆتەدىلەر. تەمامى ئومەرا ۋە مۇسۇلمانلار يىغىلىپ ئەيدىلەر. ئامىر بىننى شۇھەرە لەشكەرى بىرلە يېتىپ كەلدى. يەمەندە ئىسلام ئاشكارە بولدى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە خۇشخەبەر ئەيغالى كىشى ئىبەردىلەر.

ئەيتىپدۇرلەركىم، ئەسۋەد خۇرۇج قىلىپ، تا ئۆلگۈنچە ئۈچ ئاي ئۆتتى ۋە ئەسۋەدنىڭ ئۆلگەن خەبەرى يېتىپ، ئون كۈندىن كېيىن ھەزرەتىسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفات بولدىلەر. گۇرۇھى ئەيتىپدۇرلەر: ئەسۋەدنىڭ ئۆلگەن خەبەرى ۋەفاتدىن كېيىن، ئوسامە بىننى زەيد غەزاتدىن يانىپ كەلگەن ۋەقتدە مەدىنەگە يەتتى. بەس، ھەمە خەلق، يەمەننىڭ ئومەرالەرى مۇئاز بىننى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆزلەرىگە سەردار قىلىپ، ھەرقايسىلەرى ئۆزئۆرۇنلارىدا بولدىلەر. ئول فەتھ نۇسرەتكىم، ھەزرەتىسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن مۇسۇلمانلارغە بولدى ئول ئەردى.

ۋە يەنە بۇ يىل ماھى رەمەزاندا فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋەفات بولدىلەر. ئەسما بىنتە ئۇمەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھا غۇسل قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەلى، ھەزرەتى ئەبباس، ھەزرەتى فەزلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم ئەجمەئىن مەسجىددە قويدىلەر. بىركەم ئوتتۇز ياشدا ئەردىلەر.

ۋاقىئەئى ئەھلى مۇرتەد

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، تۇلەيھە بەنى ئەسەد خۇرۇج قىلدى ئەرسە، ئەرەب قەبىلەلەرىدىن بىسيار خەلق ئاڭا تابىئ بولدىلەر. ھەزرەتىسى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەر قەبىلەغە ئەلچى ئىبەردىلەركىم، تۇلەيھە بىرلە جەڭ قىلغايلەر. بەس، ئەلچىلەر باردى ئەرسە، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ۋەفات

بولدىلەر. ئۇلار ۋەقات خەۋىرىنى ئىشىتىپ، مۇرتەد بولۇپ تۇرۇپ قالدىلەر. تۇلەيھە ئۇلاردىن نەماز، زەكاتنى كۆتەردى ئەرسە، ئۇلارغە خۇش كەلدى. بەس، تۇلەيھە ئۇلارغە ئەيدى: «ھەزرەتى مۇھەممەد ۋەفات بولۇپدۇرلەر، مەدىنىدە ئۇلەرنىڭ ئورۇنلەردە خەلىفەلەرى ئولتۇرۇپدۇرلەر. سىزلەر بارىپ ئەيتغايسىزلەركىم، ئەگەر بىزدىن زەكاتنىى كۆتەرسەڭلار دىنىڭلارغە كىرەرمىز.» بەس، ئول ئەلچىلەر كېلىپ، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بۇ سۆزنى ئەيدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «مەن ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل ـ ئەل ـ لەمنىڭ قىلغانلەرىدىن ھەرگىز كەم ـ زىيادە قىلماسمەن.»

ئوسامە شامغە لەشكەر ئالىپ بارغان ۋەقت ئەردى، تا ئوسامە كەلگۈچە سەبر قىلدىلەر ئەرسە، ھەرقەبىلەدىن ئەلچىلەر كەلدى، ھەمەسى ئەرز قىلدىكىم زەكاتنى كۆتەرگەي. قەبۇل قىلمادىلەر. بەس، ئەلچىلەر ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە كەلدىلەر: «سەن بارىپ مەئقۇل قىلغىل، تاكىم خەلق ھەمەسى دىنغە يانغايلەر، تۇلەيھە ھەم يوق بولغاي، ئاندىن كېيىن زەكات ئالغايلەر.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر كېلىپ ئەيدىلەر، ھەم باۋەر بولمادى. بەس، ئەيدىلەر: «ماڭا ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئاندىغ ئەمر قىلىپ ئەردىلەر، مەن خەلق بىرلە جەڭ قىلغايمەن تاكى لائىلاھە ئىللەللاھ مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ دىگەيلەر، دىنى شەرىئەتكە كىرگەيلەر. بەس، ئاندىن ئۆلتۇرمەك ـ تالاملق ھەرامدۇر. زەكات دىنى شەرىئەتنىڭ بىر ھەققىدۇر، ئانى بەرمەسلەر ئۇلارنى ئۆلتۇرمەك ۋە تاراج قىلماق ھالالدۇر. يا ئۆمەر، قەسەم بېخۇداكى، ھەزرەتىى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بۇيرۇغاندىن ئۆزگە قىلماسمەن. ئەگەر تىۋەنىڭ بۇيداسى چاغلىق نەرسە بەرمەسەلەر مەن ئۇلار بىرلە جەڭ قىلۇرمەن.» بەس، ئەلچىلەر نەچەند كۈن مەدىنەدە بولدىلەر ئەرسە، مۇنادى قىلدۇرىدىلەركىم: ھىچ كىمەرسە ئۆيىدە ئولتۇرماسۇن ۋە جەمائەت ـ يىغىندىن كېيىن قالماسۇن! قەسد قىلدىلەركىم، ئەلچىلەر كۆرۈپ، مەدىنەدە ئانچە كىشى يوق دىمەسۇن تاكى ئەرەبلەر قەسد قىلغايلەر. بەس، ئەلچىلەر يانىپ باردى ئەرسە، بەنى ئەسەد ۋە غەتەفان، فەزارە، ھەۋازەن، سەقىف بۇ قەبىلەلەر ھەمە مۇرتەد بولۇپ تۇلەيھەگە يىغىلدىلەر. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بەنى فەزارە ۋە غەتەفانغە قويغان زەكاتچى

نەۋقەل بىننى مەۋبىيە ئەردى. بىرمۇنچە تىۋە، قوي زەكات ئالىپ جەمئ قىلىپ ئەردىلەر؛ مەدىنەگە ئالىپ كېلۇر بولدىلەرگەرسە، خارجە بىننىي ھەسسىن يولدىن بۇلاپ ئالىپ، بەنىي فەرارەگە بەردى. ئۇلار مەدىنەگە كەلدىلەر، ھەمە ئەرەب مۇرتەد بولدىلەر. مۇسۇلمانلار ئەيدىلەر: «ئەمرۇل مۇئمىنىن ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەتا قىلدىلەر. ھەرقايسى ئەرەبنىڭ ئىلتىماسىنى قەبۇل قىلسەلەر، ئۇلار بىرلە مەدارا قىلسەلەر ياخشى ئەردى.»

بەس، ئەمرۇل مۇئمىنىن ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتىپ ئەردىلەر: مەندىن كېيىن شام، ئەجەم، مەشرىق زەمىنىغچە فەتھ بولۇر، ئىسلام تا تۇركلەر ھەددىغە يېتەر؛ مەغرىب تەرەفىدىن تا بەۋت سەرھەدىغە يەتكەي، دەپ ئەردىلەر.» بەس، خەلقغە ئەيدىلەر: «ئەي مەدىنە خەلقى! سىزلەر ھەمىشە سىلاھ - ياراغ بىرلە ھازىر بولۇڭلار. مۇبادا كافىرلار شەبىخۇن قىلغايكىم ياۋۇق كېلىپدۇر.»

مەدىنەنىڭ ئۇچ دەرۋازەسى بار ئەردى. بىرىگە ھەزرەتى ئەلىنى، بىرىگە زەھەرە بىننى ئەۋامنى، يەنە بىرىگە تۇلەيھە بىننى ئابدۇللاھنى سىپاھ - لەشكەر بىرلە قويدىلەر. ئەيدىلەر: «كېچە - كۇندۇز مۇندىن تەبرەمەگەيسىزلەر.» بەس، بۇ تەرىقە مەدىنەنى مەھكەم تۇتتىلەر.

بەس، ئەرەبدىن ئىككى قەبىلەكىم بەنۇ ئەيس ۋە بەنۇ دەنياندىن ئازغىنە لەشكەر بىرلە مەدىنەنى چاپغالى كۇندۇز كەلدىلەر. ھەزرەتىي ئەلىي دەرۋازەلەرىگە كەلدىلەر ئەرسە، جەڭ قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق خەبەر تاپىپ، لەشكەر ئىبەردىلەر. ئەرەبلەر پىيادە ئەردى. مۇسۇلمانلار تىۋەلەرنى ئالۇر دەپ قورقۇپ، ھەمەسى مەدىنەگە كەلدىلەر. ھىچكىم شەھىد بولمادىلەر، تىۋەلەرنى ھەم بەرمەدىلەر. ئەرەبلەر ئاندا تۇرۇپ، قەبىلەلەرگە كىشى ئىبەردىلەر. قەبىلەسى بىر فەرسەڭ يىراق ئەردىكىم، زۇلفەزلە ئاتارلەر. قەبىلەلەردىن بىسيار خەلق كەلدى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئول كېچە تا ئەرتەغىچە لەشكەر تەرتىپ بېرىپ، مەيمۇنەگە نوئمان بىننىي مۇقەررەننى قويدىلەر، مەيسەرەگە ئابدۇللاھنى بۇيرۇدىلەر. سۇبھ ۋەقتى ئەردى. يەكبارە چىقىپ كافىرلارغە شەمشەر ئۇرا باشلادىلەر؛ تا ئافتاب ئۇرلەگۇنچە بىسيار كافىرلارنى دەۋزەخقە ئىبەردىلەر. ئەرەبلەر يەكبارە قاچا

باشلادىلەر. مۇسۇلمانلار قوغلاپ، تا زۇلفەزلەگە يەتكۈرۈپ، بەسيار خەلقنى ئۆلتۈردىلەر. ئول كۈن ئاندا تۈردىلەر ئەرسە، ئەرەبلەر بايابانلارغە تەفرەقە بولدىلەر. نوئمان بەننى مۇقەررەننى جەمئ مۇبارىزلەر بىرلە ئاندا قويۇپ، كېچەسى مەدىنەگە ياندىلەر. ئاندىن كېيىن ئەرەبلەر زەئىف ۋە خار بولدى؛ مۇسۇلمانلار ئەزىز ۋە ئېتتىبار بولدىلەر. بەنۇ تەممەدىن ئۈچ تايىفە ئەرەب زەكاتغە قايىل بولدىلەر. ئەۋۋەل گۈرۈھـــى زىبر قان زەكات كەلدى؛ ئابدۇرەھمان بەننى ئەۋف ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە خەبەر بەردىلەر، ئەرتەسى گۈرۈھى ئەدى بەننى سەفۋان سەدەقاتى يەتتى؛ ئابدۇللاھ بەننى مەسئۇد بىشارەت بەردىلەر. ئاندىن سەفۋان بەننى سەفۋان زەكات ئىبەردى. سەئد بەننى ۋەققاس كەلتۈردىلەر: بۇ ئۇچلەرى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قويغان ئامىللار ئەردىلەر. ئەيدىلەر: ئەھلى مەدىنەگە بەسيار شادلىق بولدى.

ئاندىن ئوسامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شامدىن غەنىمەت بەسيار، مال بېشۇمار بىرلە كەلدىلەر ئەرسە، مۇسۇلمانلار ئەركلىك ۋە يۈرەكلىـــك بولدىلەر، ھەزرەتى ئەمىرۇل مۇئمىنىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوسامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى مەدىنەگە خەلىفە قىلىپ ئەردىلەر. شامغە بارغان لەشكەر بىرلە ئارام ئالمىلار دەپ، ئۆزلەرى لەشكەر ئالىپ مەدىنەدىن چىقتىلەر ئەرسە، سەھابەلەر ئەيدىلەر: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن! مەدىنەنى قويۇپ، ئۆزلەرى بارماسۇنلەر؛ بىزدىن ھەرقايسىمىزدىن ئىختىيار قىلسەلەر لەشكەر بىرلە بۇيرۇسۇنلەر!» قەبۇل قىلمادىلەر. ئەرتەسى زۇلفەزلەگە باردىلەر. قاچغان ئەرەبلەر زەيدە ئاتلىغ قۇدۇق لەبىدە يىغىلىپ ئەردىلەر. لەشكەر تەرتىپ بېرىپ، ئول ئەرەبلەرنى تاراج قىلدىلەر؛ قالغان ئەرەبلەر بايابانلارغە تەفرىقە بولدىلەر. خۇتبە بەننى ئۇۋەيس شائىر مۇرتەد بولۇپ ئەردى، كافىرلار بىرلە جەڭگە كېلىپ ئەردى، ئانى ئەسىر قىلدىلەر. مەدىنە ئەترافىدىن تا ئون ئىككى كۈنلۈك يەرغىچە كافىرلاردىن پاك قىلدىلەر. بىرھەفتە ئاندا تۇرۇپ، فەتھ - نۇسرەت بىرلە مەدىنەگە ياندىلەر.

ئول ئەرەبلەركىم، تۇلەيھەگە يىغىلغان ئەردى. بەنى ئەسەد سەرھەددە سەمرا دىگەن يەردە لەشكەرگاھ قىلىپ ئەردى. قاچانكىم ئەرەبلەر تولا بولدى ئەرسە، ئاندىن مەدىنەگە ياۋۇقراق بارىپ تۇردى. ئەما مەدىنەگە بارالماس

ئەردى.

بەس. ھەزرەتـــى ئەبۇ بەكرســـــددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەدىنەگە ياندىلەرئەرسە، لەشكەر تەرتىپ بېرىپ، ئون بىر ئەلەم راست قىلدىلەر. ھەرقايسىنى بىرسەردارغە بېرىپ، بىرقەبىلەگە بۇيرۇدىلەركىم، ھەرقەبىلەدە مۇرتەد بولسە، جەڭ قىلىپ ئۆلتۈرگەيلەر، يا ئىمان كەلتۈرگەي يا ئەسىر قىلغايلەر. ئەۋۋەل خالىد بىننى ۋەلىدنـى بـــــرئەلەم بېرىپ تۇلەيھەگە بۇيرۇدىلەر؛ ئەيدىلەر: «ئەگەر زەفەر تاپساڭ مالىك بىننى نۇۋەيرەگە بارغىل. يەنە بىر ئەلەمنى ئەكرەمەگە بېرىپ، يەمامەگە مۇسەيلەمەنىڭ فەتھـــــغە ئىبەرىدىلەر. ئۇچۇنچى مۇھاجىر بىننى ئومەييەگە بىرئەلەم بېرىپ، يەمەنگە، مۇئاز بىننى جەبەل باشلىغ يەمەندىكى سەھابەلەرگە ياۋەر بولغالى ئىبەرىدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەسۋەدنىڭ تابىئىنى تاپىپ ئۆلتۈرگەيسىزلەر.» تۇرتىنچى خالىد بىننى ئاسغە بىرئەلەم بېرىپ، شامغە يۇرۇتتىلەر. بەشىنچى يەنە بىر سەھابەگە بىر ئەلەم بېرىپ، بەنى خۇزاغە ئەمىر قىلدىلەر. ئالتىنچى خۇزەيفە بىننى مۇھىزغە بىرئەلەم بېرىپ، ئەھلى زەببىاغە رەۋان بولدىلەر. يەتتىنچى ئۇرفەجە بىننى ھەرەشمەنى زەمىن شەھەرىگە تەئىن قىلدىلەر. سەككىزىنچى شەرھەبىل بىننى ھەسنەنى ئەكرەمەگە ياۋەر قىلىپ، مۇسەيلەمەگە فەرمان قىلدىلەر. توققۇزىنچى مۇقەررەب بىننى ھاجىزەگە بىرئەلەم بېرىپ، بەنى سەلىمگە مۇقەررە قىلدىلەر. ئونۇنچى سۇۋەيد بىننى مىقرەننـى ئەلەمدار قىلىپ، تەھامەگە تەئىن قىلدىلەر. ئون بىرىنچى ئەلاھەزەر ھەييەنى سەردار قىلىپ، بەھرەينگە نامەزاد قىلدىلەر. ھەركىشگە لەشكەر ۋە ئەلەم بېرىپ، ئاڭا ئەھدنامە پىتىپ، قىلۇر ئىشىنى ئول نامەگە سالىپ بەردىلەر. ھەر تەرەفكە لەشكەر ئىبەردىلەر، ئەۋۋەل ئول تايىفەگە ياخشى سۆزلەر بىرلە پەندۇ نەسىھەتلەر قىلىپ، نامە ئىبەردىلەر. بۇ ئون بىر تايىفە لەشكەر مۇھاجىر - ئەنساردىن مۇسەللەھ ۋە مۇكەممەل سەككىز مىڭ ئەردىلەر. ھەرگىز ئىسلامدا مۇنداغ لەشكەر جەمئ بولغان ئەرمەس ئەردى. بۇ لەشكەر ئەتراف - جەۋانىبداقى مۇرتەدلەرنىڭ ئۆزەسىگە رەۋان بولدىلەر. ئەمما قۇرەيش مۇرتەد ئەمەس ئەردى. ئۇلارغە ئىتاب بىننى ئەسەدنى ھاكىم قىلدىلەر. سەئىد بىننى ئەمەرنى ئاڭا ياۋەر قوشتىلەر. بۇلار قۇرەيشدىن زەكات ئالىپ مەدىنەگە ئىبەرۇر ئەردىلەر. بۇ سپاھ - لەشكەرلەر بىرقەبىلەگە باردىلەر، ئەرەبلە

قاچىپ تۇلەيھەگە يىغىلدىلەر. ئاندا بىھىساب ۋە بىئەندازە لەشكەر جەمئ بولدىلەر. ھەرقايسى سەردارلار ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم، تەمامى ئەرەبلەر قاچىپ، تۇلەيھە قاشىغە باردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەر قايسىلەرنغە نامە قىلدىلەركىم: ھەربىرىڭلار ئۆز ئورنۇڭلاردا قەرار ئالىڭلار، ئەممۇ خالىد بىننى ۋەلىدنىڭ ھالىغە ئاگاھ بولۇڭلار، ھەرقايسىڭلارغە يۈز تىلەپ نامە ئىبەرسە، فەرمان تۇتۇڭلار! ئاندىن، خالىد بىننى ۋەلىدغە نامە ئىبەردىلەركىم: سەن تۇلەيھە بىرلە جەڭ قىل، ھەرقاچان لەشكەر ھاجەت بولسە، ھەرتەرەفكە خاھلاساڭ نامە ئىبەرگىلكىم ساڭا فەرمانبەردارىدۇرلەر، ياۋەر بولۇرلەر!

كەلتۇرۇپدۇرلەر: بەنى تەيدە ئىككى قەبىلە بار ئەردىكىم، خۇزەيلە ۋە غەۋس ئاتارئەردىلەر ۋە بۇلار كافىر. مۇسۇلمانلىق زەماندا ھاتەم تەينىڭ پەناھىدە ئەردىلەر؛ ھاتەمدىن كېيىن ئوغلى ئەدى بۇلارغە سەردار ئەردى؛ ئەدى مەدىنەدە ئەردى، بۇلار ھەم تۇلەيھە قاشىغە بارغان ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خالىددىن ئىلگەرى بو ئىككى قەبىلەگە ئەلچى ئىبەرىپ ئەردىلەر. بۇلار ئەدىنىڭ سۆزىنى قەبۇل قىلىپ فەرمان تۇتتى. بەس، ئەدى خالىدنىڭ ئالدىلەرنغە كەلدى ۋە ئەيدى: «جەڭگە شىتاب ۋە ئىزتىراب قىلماغىل، بەنى تەي ئىسلامنى قەبۇل قىلۇر، سېنىڭ ئالدىڭغە كېلۇرلەر.» بەس، خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئول مەنزىلدە توختاتىدىلەر. ئەرتەسى قەبىلەئى غەۋس بەش يۈزكىشى ئەردىلەر، ئۇلار كەلدى. ئاندىن ئەرتەسىگە قەبىلەئى خۇزەيلەدىن مىڭ كىشى كەلدى. بەس، ھەمە بەنى تەي مۇسۇلمان بولدىلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد قۇۋۋەت تاپىپ ھەمەئى لەشكەرنى ئالىپ، تۇلەيھەگە يۈزلەندىلەر. بەنى فەرارەدىن ئىككى سەردارىكىم ئۇنەينە بىننى ھىسسىن، يەنە بىرى قۇررە بىننى ھۇنەيرە جەمئ ئەرەبلە بىرلە تۇلەيھەگە قوشۇلدىلەر. تۇلەيھە ئول مەنزىلدىن كۆچۈپ، ھەزرەتى خالىدنىڭ ئالدىغە يۈزلەندى. تا ئانچە ياۋۇق يىتىشتىلەركىم ئارادا بىر فەرسەڭ قالدى. تۇلەيھە بىرادەرىنى سىپەھسالار قىلىپ ئەردى. ئول كېچە خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى ئەككاشەنى ۋە سابىت بىننى ئەقدامنى يۇيرۇدى. يورتاۋۇل چىقىپ ئاچقارىپ ئەردىلەر، ئول تەرەپدىن مۇسەيلەمە ۋە تۇلەيھە چىقىپ

ئەردى، ئاخىر بىر - بىرلەرنگە يولۇقتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى سابىت مۇسەيلەمە بىرلە، ھەزرەتى ئەككاشە تۇلەيھە بىرلە جەڭگە يۈردىلەر ئەرسە، بۇلارنى ئول ئىككىسى شەھىد قىلدى. سۇبھ ۋەقتى ئەردى، تۇلەيھە لەشكەر تارتىپ كەلدى. ھەزرەتى خالىد كۆھى بەنى تەي ئالدىدا سەف راست قىلدىلەر. تۇلەيھە تەراقە ئاتلىغ سۇ لەبدە سەف تۇزدى. ئونەينە بىننى ھىسىسىننى يەتتە يۈز كىشى بىرلە جەڭگە بۇيرۇدى. قۇررە بىننى ھۇنەيرەنى ھەمراھ قىلدى. ئۆزى بىرگىلەمنى يۆرگەنىپ ياتتى ۋە ئەيدىكىم «سىزلەركىم جەڭ قىلىڭلار، مەن ئۇممەد ئۇتارمەنكىم ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھىس. فەرىشتەلەر بىرلە سىزلەرگە نۇسرەت بەرگەيلەر، كېلۇرمەن، مۇندا تەۋەججۇھ قىلۇرمەن.»

بەس، ھەزرەتى خالىد مۇسۇلمانلار بىرلە جەڭ تۇردىلەر. ئول كۇن ئانچە قاتتىغ جەڭگە قىلدىلەركىم ئەرەبستاندا ھىچ ۋەقتدە ئاندىغ جەڭ بولماغاي ئەردى. بەس، تۇلەيھە ئاتىنى توقۇپ ۋە كۆجى نەۋازغە بىر تەۋەنى راست قىلىپ، خىيمەنىڭ ئىشكىدە قويدى، تاكى شىكەست تاپسە، كۆجى بىرلە قاچغاي. بەس، ئونەينە، چاشت ۋەقت ئەردى، تۇلەيھە قاشىغە كەلدى، ئەيدى: «جەبرائىل كەلمەدى.» تۇلەيھە ئەيدى: «كېلۇر ۋەقتى بولدى.» ئونەينە ئەيدى: «خالىدنىڭ لەشكەرى بىزگە غالىب بولماسدا پاتراق چىرلاغىل!» بەس، يەنە جەڭگە يۇزلەندى، تا تۇش ۋەقتى ئەردى، يەنە كەلدى ئەيدى: «جەبرائىل كەلمەدى!» تۇلەيھە ئەيدى: «نە ۋاقىتدۇر كەلمەدى.» يەنە جەڭگە يۇزلەندى. بەس، لەشكەرى ئىسلام غالىپ بولدى ئەرسە، ئونەينە ئۆز خەلقىغە ئەيدى: «تاكىم بۇ ئادەمنىڭ يالغان سۆزىگە فىرىغتە بولۇپ، جەبرائىل ئۇممىدى بىرلە جەڭ قىلۇرمىز» دەپ قاچىپ، ياندى ئەرسە، ھەمە ئەرەب ئانىڭ بىرلە قاچتىلەر. تۇلەيھە خىيمەسىغە يېتىپ ئەيدىلەر: «بىز كەتتۇك، ھەرنە سۆزۇڭ بولسە ئەيغىل!» تۇلەيھە ئەيدى: «قايان بارۇرسىزلەر؟» ئەيدىلەر: «بىزنىڭ مۇندىن زىيادە جەڭگە تاقەتىمىز يوقدۇر!» بەس، تۇلەيھە بىلدىكىم، لەشكەر شىكەست تاپىپ قاچىپدۇر؛ دەرھال ئاتىغە مىندى ۋە كۆجىنى تەۋەگە قويۇپ، شام تەرەفىگە يۇزلەندى. بىر شەھەرگە باردىكىم، ھىچكىم بۇنى تانۇماس ئەردى؛ ئاندا توختادى. خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئونەينەنى قوغلاپ، تا نەمازدىگەرغىچە بىسيار ئەرەبلەرنى ئۆلتۇردىلەر. ئونەينەنى، قۇررە بىننى ھۇنەيرەنى ئەسىر قىلدىلەر. نەمازشام ئەردى، لەشكەرگاھىغە يانىپ

كەلدىلەر. تۇلەيھە لەشكەرگاھىنى تاراج قىلدىلەر، تەمامى مال غەنىمەتنى لەشكەرگە تەقسىم قىلدىلەر. ئونەينە، قۇررەنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئۇلارغە ئىمان ئەرز قىلدىلەر. ئونەينە ئىمان كەلتۇردى. قۇررە ئەيدى: «مەن ئول ۋەقتدىن بارى مۇسۇلماندۇرمەنكىم، رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئۆمەر ئاسنى ئەلچى ئىبەردىلەرگەرسە، مەن ئانى ئۆيۈمگە تۇشۇرۇپ، ئىمان - ئىسلامنى ئاڭا ئەيتىپ ئەردىم.» بەس، بۇلارنىڭ گۇناھىنى كۆچۈرۈپ ئۆز قەبىلەسىغە ياندۇردىلەر. ئەمما خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئول تاغدا تۇردىلەرگەرسە، ئەرەبلە ئەتراف - جەۋانىبدىن كېلىپ، ئىمان تازە قىلۇر ئەردىلەر، تاكىم تەمامى مۇرتەدلەر ھەزرەتى خالىدغە بەيئەت قىلدىلەر. تۇلەيھە تەمامى ئەرەبلەر مۇسۇلمان بولغانىنى ئىشىتتى ئەرسە، بىر يىلدىن كېيىن مۇسۇلمان بولۇپ، قەبىلەئى بەنى كىلابغە كەلدى. ھەزرەتى ئەمىرۇل مۇئمىنىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئانى چىرلادى، كەلمەدى، ئەمما مۇسۇلمان، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەقتلەردە ئىمان كەلتۇرۇپ، تەمامى ئەھكام دىنى شەرىئەتنى ئۆرگەنىپ ئەردى. بەنى كىلابدا ئول تەرىقە بىرلە دىن ئىسلام ۋەرزىش قىلۇر ئەردى. بەس، ھەج ۋەقتى بولدى ئەرسە ھەجگە كەلدى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىشتىپ ئەيدىلەر: «ئەلھەمدۇلىللاھكى، ھەق تەئالا ئاڭا دىنى ئىسلام كەرامەت قىلىپدۇر.» بەس، تۇلەيھە كاھىن ئەردى، تەۋاق قىلىپ، كاھىنلىقغە تەۋبە قىلىپ، مەككەدە ئۆلدى. تاكى ھەزرەتى ئۆمەر خەلىفە بولدىلەر ئەرسە، ئۇلەرغە بەيئەت قىلدىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «يا تۇلەيھە، ئەنسارىدا ئەككاشە ۋە سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن فازىلراق كىشى يوق ئەردى، ئۇلارنى ئۆلتۇردۇڭ.» تولەيھە ئەيدى: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن! خۇداۋەند ئالەم ئىرادەسىدە، ئۇلارنىڭ شەھادەتى مېنىڭ قولۇمدا ئىكەن. مەن ئول گۇناھىمدىن قورقۇپ، بىسيار پۇشەيماندۇرمەن.» ئاندىن كېيىن، ئۆز قەبىلەسىگە بەنى ئەسەد ئەردى، ئاندا بارىپ ئۆلدى.

ئەلقىسسە
تۇلەيھەدىن قالغان مۇرتەدلەرنىڭ ۋاقىئەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۇھى بەنى تەيدە تۇردىلەر ئەرسە، ئەرەبنىڭ قەبىلەلەردىن قەبىلەئى ھەۋاز بەنى سەلىم، بەنى ئامىردىن بىر تايىفە ئەرەبلەر مۇسۇلمان بولماي فەراكەندە بولدى؛ ھەريەردە مۇرتەدلەردىن خەبەر تاپسەلەر كەلتۇرۇپ ئىمانغە تەكلىق قىلىپ، قەبۇل قىلماسا ئۇلتۇرۇر ئەردىلەر. بەنى كىلابدا، بەنى ئامىردىن ئەلقەمە ئاتلىغ بىر مۇرتەد بار ئەردى، تۇلەيھە قاشىدا تۇرماي شامغە بارىپ، تۇلەيھە شىكەست تاپقاندىن كېيىن، ئۆز قەبىلەسىغە كېلىپ، مۇرتەدلىكىنى پىنھان تۇتار ئەردى. بەنى كىلاب مەدىنەگە ياۋۇق ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەلقەمەدىن خەبەر تاپىپ، قەقغاغ ئاتلىغ بىر كىشىنى بۇيرۇدىلەرئەرسە، ئول بارىپ، ئەلقەمەنى تاپىپ، ئامىر خەلقى بىرلە ئالىپ كەلدى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلەرغە غەزەب قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن، ئەگەر ئەلقەمە مۇرتەد بولسە، بارى بىز مۇسۇلماندۇرمىز، ئانىڭ باردىن بىخەبەردۇرمىزكىم، بىزدە گۇناھ نەدۇر.» بەنى ئامىر، ھەزرەتى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنى ئەفۇ قىلدىلەر ئەرسە، ئۆز قەبىلەسىغە ياندۇردىلەر. ئەلقەمە مۇسۇلمان بولدى. بەنى ئامىر ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە بارماغان ئەردى. سەرداری قۇررە بىننى ھۇنەيرە ئەردى. يەنە بىر رىۋايەتدە كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى خالىد قۇررەنى ئەسىر قىلماغان ئەردىلەر. ۋەقتىكى، بەنى ئامىر ھەزرەتى خالىدنىڭ قاشلەرىغە كەلمەدى ئەرسە، بىلدىلەركىم مۇسۇلمان بولمايدۇر. بەس، لەشكەر ئىبەرىپ، قۇررە باشلىغ ئۇلارنى جەمئ ئەسىر قىلىپ كەلتۇردىلەر ئەرسە، ئۇلار ئەيدىلەر: «بىز مۇسۇلماندۇرمىز، ئەگەر مۇرتەد بولساق ھەم ئىسلامغە يانىپدۇرمىز.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئەگەر مۇسۇلمانسىزلەر تابۇ ۋەقتغچە نېچۇكدىن

كەلمەدىڭلار؟» بەس، ئۇلاردىن ھەركىمكى مۇسۇلمانلاردىن كىشىنىڭ ئۆلتۈرگەن بولسالەر ئانى ئۆلتۈردىلەر. ئەگەر مۇسۇلمانلارنى تالاپ - تاراج قىلغان بولسە، تۆتتۈرۈپ ئالدىلەر؛ بەئزەنى زىندانغە سالدىلەر؛ ۋە بەئزەنى رەھم قىلدىلەر؛ ۋە بەئزەنى تاغدىن تاشلادىلەر. قۇررەنى باغلاپ مەدىنەگە ئېبەردىلەر. ھەزرەتىنىڭ ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم: بەنى ئامىرنى ئىسلامدا مەھكەم بولسۇن دەپ، بۇ تەرىقە غەزاتلەرقىلدىم. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جەۋاب ئىبەردىلەركىم: «ھەق ۋە راست ئىش قىلىپسەن.» ئاندىن، قۇررە بىننى ھۇنەيرەنى مەدىنەدە ئۆلتۈردىلەر. نەئۇزۇبىللاھ.

قىسسەئى
سەلما بىنتەمالىك

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، بەنى غەتەفاندىن سەلما ئاتلىغ بىرمەزلۇم بارغەردىكىم، ئانى «ئۇممۇ ئەرمەل» ئاتار ئەردىلەر. ئاتاسى مالىك بىننى خۇزەيفە ئەردى. بەنى غەتەفاندا ئانىڭدىن ئۇلۇغ ۋە دەۋلەتمەند يوق ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئانى ئەسىر قىلىپ، ھەزرەتىنىڭ ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغە بېرىپ ئەردىلەر، ئۇلەر ئازاد قويغان ئەردىلەر؛ ئۇل مۇسۇلمان بولۇپ ئەردى. بىركۈنى سەلما جەمئى خاتۇنلار بىرلە ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا قاشلەردە ئەردى. رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم كىرىپ ئەيدىلەر: «بۇ مەزلۇملەردىن بىرى خۇدا ۋە رەسۇلغە ئاسى بولۇركىم، ئانىڭدىن جەڭ فىتنەسى قوزغالۇر.» ئۇل سەلمادۇر.

بەس، سەلما نەچەند مۇددەتدىن كېيىن، ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رۇخسەت ئالىپ، ئۆز قەبىلەسىغە يانىپ ئەردى. ئاتاسى ئۆلۈپ، ھەكىمە ئاتلىغ بىر برادەرى بار ئەردىكىم، ئونەينە بىننى ھىسسىن بىرلە مەدىنەگە بارىپ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ تەۋلەدىنى ئوغۇرلاپ قاچقاندا، سۇلەيمە بىننى رەكۇئ قوغلاپ كېلىپ، ھەكىمەنى ئۆلتۈرۈپ ئەردى. بەس، بۇ سەلما بەنى غەتەفاندا ئەردى، ئەھلى غەتەفان ئانى بىسيار

ئۇلۇغ بىلۇر ئەردىلەر. قاچانكىم تولەيھە خۇرۇج قىلىپ، ھەمە ئەرەب مۇرتەد بولدى ئەرسە، سەلما ھەم مۇرتەد بولدى. تولەيھە شىكەست تاپىپ، شامغە قاچقاندا، سەلما جەمئ مۇرتەدلەر بىرلەن ھەرەب ئاتلىغ بىر كەنتكە قاچىپ باردى، ئاندا توردى ئەرسە، ھەر تەرەپدىن مۇرتەدلەر ئاندا يىغىلدى. سەلما ئەيتۇر ئەردى: «مەن بىرادەرىم ھەكىمەنىڭ خۇنىنى تەلەب قىلىپ، خالىد بىرلە جەڭ قىلۇرمەن.» ھەزرەتى خالىد بۇ سۆزنى ئىشتىپ، كۆزلەرگە قىلماي، ئۆزگە مۇرتەدلەرگە مەشغۇل ئەردىلەر. ئاخىر، سەلما ئۇلغايدى. ئەرەبدىن بىسيار مۇرتەدلەر ئاڭا يىغىلدى، ئانچە لەشكەر جەمئ بولدىكىم، ھەزرەتى خالىد ئۆزلەرى بارماي چارە بولمادى. ئاخىر، ئۆزلەرى لەشكەر ئالىپ باردىلەر. سەلما ھەم لەشكەر تارتىپ چىقتى، ئۆزى تىۋەلەرگە ئەمارىي باغلاپ ئولتۇردى؛ ئەترافىدا جەمئ خەلقنى تۇرغۇزدى. ئانچە قاتتىغ جەڭ قىلدىلەركىم، تولەيھە جەڭدىن چەندان زىيادە ئەردى. ئاخىر، ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئول تىۋەنى يىقتىپ، ئول مەزلۇمنى تۇتسە ئەردى، جەڭ پەست بولۇر ئەردى.» بەس، مۇنادى قىلدۇرىدىلەركىم: «ھەركىشى ئول تىۋەگە شەمشەر سالسا يۇزتىۋە بىرۇرمەن!» چەندان پەھلىۋانلار قەسىدە بولدىلەر، ئول تىۋەگە ياۋۇق باراماىدىلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد ئۆزلەرى ئات سالدىلەر؛ مۇرتەدلەردىن يۇز كىشىنى ئۆلتۇرۇپ، ئاخىر سەلمانىڭ تىۋەسىگە يىتىپ، شەمشەر سالدىلەر ئەرسە يىقىلدى؛ سەلمانى تۇتۇپ ئۆلتۇردىلەر. مۇرتەدلەر پەراكەندە بولدى. بۇ ۋاقىئەنى فەتھنامە قىلىپ، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئىبەردىلەر.

يەنە ۋاقىئە

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بەنى غەتەفاندىن ئەياس بىننى ئابدۇللاھ ئاتلىغ بىر دوزد - قاراقچى بار ئەردىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ۋەقتلەردە، بەنى سەلىم بىرلە مۇسۇلمان بولغان ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن بەنى سەلىم مۇرتەد بولدى ئەرسە، ئەياس ھەم مۇرتەد بولدى، ئانى فۇجئات ئاتار ئەردىلەر. قاچانكىم ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەترافى ئەرەبكە لەشكەر ئىبەردىلەر ئەرسە، بەنى سەلىمگە

مۇئەن بىننى ھاجەزەنى بۇيرۇدىلەر. مۇئەن بەنى سەلىمگە كەلگەندە، بەئزەسى مۇسۇلمان بولدى ۋە بەئزەسى فۇجئات بىرلە قاچىپ ئەردى. فۇجئات ھەريەردە بۆكۈپ يۇرۇر ئەردى. قاچانكىم ھەزرەتى خالىد تولەيھەنىڭ ئۆزەسىگە بارغاندا، مۇئەننى چىرلادىلەر ئەرسە، مۇئەن بىرادەرى تەرىقەنى بەنى سەلىمگە خەلىغە قىلىپ كەلگەن ئەردى. بەس، ئول فۇجئاتنىڭ بەنى سەددىدىن تەھىيە بىننى مەسنا ئاتلىغ بىر ھەمراھى بارئەردىكىم، ئول ھەم دوزد ئەردى. فۇجئات بىركۈنى تەھىيەگە ئەيدى: «بىلۇرمەنكىم بىزنى ئۆلتۇرۇرلەر. بارى، خالىدغە ۋە ئەبۇ بەكرسىددىقغە بىر ئىش قىلغايمىزكىم، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە دەرد - ھەسرەت قالغاي.» بەس، بۇ ئىتتىفاق بىرلە مەدىنەگە ئىككۆلەن باردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئىمان ئىسلام ئىزھار قىلدىلەر؛ ئەيدىلەركىم: «بىز ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئىمان كەلتۇرۇپ ئەردۇك، ھالا ھەم سەلما ۋە تولەيھە جەڭدە خالىد بىرلە ھەمراھ ئەردۇك. ھەريەردە ئەرەبلەردىن مۇرتەد بولسە، ئانى بىلۇرمىز ۋە تانۇرمىز. ئەمما ئانى تۇتالماسمىزكىم، بىزدە سىلاھ - ياراغ، تىۋە - ئۇلاغ يوقدۇر. بىزگە سىلاھ - ياراغ بەرسەڭ، بىز يۇرۇپ ھەريەردە، خالىد خەبەر تاپماغان مۇرتەدلەر بولسە تۇتساق؛ ئەگەر مۇسۇلمان بولماسا، ئانى ئۆلتۇرسەك، تاكى گۇناھىمىزغە كەفارەت بولغاي.» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىسيار شاد بولۇپ، ئۇلارغە سىلاھ - ياراغ ۋە ئۆز خاھىشچە ئىنئام ئىھسان قىلدىلەر. بۇ ئىككۆ مەدىنەدىن چىقىپ، بادىيەگە باردى ئەرسە، يەنە ئۆز ئەقئالىغە تۇردى. ھەر قايداكى مۇرتەد بولسە ئۆزىگە يىغدى ۋە ئول مۇرتەدلەر بىرلە مۇسۇلمانلارنى تالان - تاراج قىلغالى تۇردى. ئۇچ ئاي بۇ تەرىقە ئۆتتى ئەرسە، بىسيار مۇرتەدلەر ئاڭا يىغىلدى؛ ئول قۇۋۋەت پەيدا قىلدى.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى خالىدغە فۇجئات ۋاقىئەسىنى بىر - بىر ئەيتىپ: «ئەگەر ھەر يەردە بولسە ئۆلتۇرگىل ۋە ئەگەر تىرىگ تۇتساڭ ماڭا تۇتۇپ ئىبەرگىل.» دەپ نامە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى خالىد مۇئەننىڭ بىرادەرى تەرىقەغە نامە ئىبەردىلەركىم. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نامە ئىبەردىلەر. خالىد بارىپ فۇجئاتنى تاپتى، جەررا دىگەن يەردە جەڭ قىلىپ، فۇجئاتنىڭ لەشكەرىگە شىكەست بېرىپ، تەھىيەنى

ئۆلتۈرۈپ، فۇجئاتنى تۇتۇپ مەدىنەگە كەلتۈردى ئەرسە، ئەمرۇل مۇئمىنىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ گۆرىستان بوقەئدەكى نەمازگاھدا ئوتۇن يىغدۇرۇپ، ئۇلۇغ ئوت سالدۇرۇپ، فۇجئاتنىڭ ئىلىك - ئاياغىنى باغلاپ، ئوتغە تاشلاتىلەر.

قىسسەئى
شۇجائ سەئلەبى

مۇرتەدلەر ئىشى تەمام بولدى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد مەدىنەگە يانماقغە رۇخسەت تىلەپ نامە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جەۋاب ئىبەردىلەركىم: «شۇندا بولغىل؛ ھەرتەرەفكە بارماق ھاجەت بولسە، شۇندىن بارغىل.» بەس، ھەزرەتى خالىد كۇھى بەنى تەيدە بەرقەرار بولدىلەر ئەرسە، تەمامى ئەرەبلەردە ئىسلام ئاشكارا بولدى. مۇرتەدلەردىن ھىچ بىرى قالمادى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قويغان ئامىللارنىڭ ھەر قايسىنى ئۆز ئورنىغە بۇيرۇدىلەر. مالىك بىننى نوۋەيرەنى بەنى تەمىمغە، ئوغلى ۋەكىئنى بەنى بەربوغقە ياندۇردى.

ھەمە قەبىلەلەر ئاراسىدا ئەداۋەت بار ئەردى. ئەمما ھەزرەتى خالىددىن قورقۇپ، جەڭ قىلالماس ئەردىلەر. ھەزرەتى خالىد تەمامى قەبىلەلەردىن باخەبەر ئەردىلەر. مەۋسىلدىن شۇجائ ئاتلىغ بىر مەزلۇم بەنى سەئلەبەگە كەلدى. ئاتاسى ھەرەس بىننى سەۋىد ئەردى. مەۋسىل، جەزىرە، شام سەرھەدىگە پادىشاھ باشلىغ ھەمە تەرسا ئەردى. بەنى سەئلەبە ھەم تەرسا ئەردى. شۇجائ ھەم تەرسا ئەردىكىم، بىسيار فەسىھ ۋە بەلىغ سۆزلۈك شائىر مەزلۇم ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم خەبەرلەرىنى ئىشتىكەن ئەردى. قاچانكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفاتلەرىنى، مۇسەيلەمە كەززاب ۋاقىئەسىنى ۋە ئەرەبلەر مۇرتەد بولغان خەبەرىنى ئىشتىپ، پەيغەمبەرلىك دەئۋاسى قىلدى؛ ئەيدى: «مەن پەيغەمبەردۇرمەن، ماڭا ئاسماندىن ۋەھى كەلتۈرۈپدۇر» دەپ، خەلقنى فەسىھ - بەلىغ سۆزلەر بىرلە فىرىفتە قىلدى. بەنى سەئلەبە ئاڭا ئىمان كەلتۈردىلەر ئەرسە، مەۋسىل،

جەزىرە مۇبارىزلەرىدىن تۆرت يۈزلەشكەر ئالـــپ، هـــجازغە كەلدى. سوردىكىم: «ئەرەبدىن قايسى گۇرۇھلار تولاراقدۇرلەر؟» ئەيدىلەر: «بەنى هەنىفە.» شۇجائ ئۇلارغە نامە ئىبەردى ۋە ئۆز دىنىغە تەكلىف قىلدى. ئول پەلىدىنكى دىنى بەئزەن دىنى ئىسلامدىن ئەردى. ئاندىغكىم، ھەزرەتى ئەيسانى روھۇللاھ ۋە بەندەئى خۇدا دەرئەردى؛ كېچە - كۈندۈزدە بەش ۋەقت نەماز ئۆتەر ئەردى ۋە ئەلگە بۇيرۇر ئەردى. ئەمما شەراب ئىچمەك، توڭگۈز يىمەك ھەلال دەرئەردى. بەس، تەرسالار كېلىپ، بەنى ھەنىفەگە بۇ دىننى ئەرز قىلدى، ئۇلار قەبۇل قىلدى. شۇجائىنىڭ خەلقى بەئزى بەنى سەئلەبەدىن، بەئزەسى بەنى ھۇزەيلدىن ئەردىكىم، بىر-بىرىگە ئەداۋەتلىك ئەردى. بەس، شۇجائ مالىك بىننى نوۋەيرەغە نامە ئىبەردىكىم: «مېنىڭ ھەم ئەسلىم بەنى يەربۇغدىندۇر. ئەگەر مېنىڭ دىنىمغە كىرسەڭ ۋە مېنىڭ شەرىئەتىمگە بۇيرۇساڭ تەمامى بەنى تەمىم ۋە بەنى يەربۇغ ساڭا ۋە ئوغلۇڭ رەكىئغە بولسۇن.» مالىك بىننى نوۋەيرە ئەيدى: «بىزنىڭ بىرلە ئەھد قىلغىلكىم، سېنىڭ ئالدىڭدا مۇخالىفلار بىرلەجەڭ قىلىپ، خەلقىڭ بىسيار بولغاندا، ساڭا بولغايمىز. ئاندىغكى، ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم جوھۇد - تەرسالار بىرلە ئاندىغ قىلدىلەر.» شۇجائ ئەيدى: «رەۋادۇر.» بەس، بۇ قەۋل بىرلە سۇلھ قىلدىلەر. بەنى يەربۇغ بەنى ھەنىفە بىرلە ئەداۋەتلىك ئەردى، تاكى بۇ بەھانەدە ئۇلار بىرلە جەڭ قىلغايلەر. بەس، مالىك ۋە رەكىئ بۇتەرىقە بولدى ئەرسە، بەنى تەمىم ئاراسىدا خىلاف پەيدا بولدى. مالىك بىننى نوۋەيرە ئەيدى: «بىزگە مۇخالىف تولا بولدى. ئەيغىلكىم ئەۋۋەل قايسى بىـــرلە جەڭ قىلۇرمىز؟» شۇجائ ئەيدى: «بەنـــى تەمـــــم بەچچە قەبـــــلەدۇر، زەئىـــفراقدۇر.» شۇجائ ئەۋۋەل ئانىڭ بىرلە جەڭ قـــلماق لازىم دەپ خاھلادى. ئەرتەسى بۇلارغە ئەيدى: «خۇداي تەئالا ماڭا بىر سۆرە ئىبەردى، ئاندىغ فەرمان قىلدىكىم، ئەۋۋەل بەنى تەراب بىرلە جەڭ قىلغايمەن.» بەس، مالىك لەشكەر راست قىلدى، بەنى تەرابغە يۈزلەندى؛ شۇجائ ھەم ئۆزلەشكەرى بىرلە مالىكنىڭ ئارقەسىدىن يۈردى. بەنى تەراب خەلقى ئازراق ئەردى، بەنى ھەنىفەدىن ۋە ئۆزگە قەبىلەلەردىن مەدەد تىلەدىلەر ئەرسە، بەنى تەمىم خەلقى شۇجائغە تەسدىق قىلدى. سەردارلاردىن ئوتاردۇد بىننى زەرارە، زەيرەقان بىننى بەدرى تابىئ بولدى. شۇجائ قۇۋۋەت تاپىپ، مۇسەيلەمە قاشىغە بارغالى

ئوغرادى، تاكى ئىككۆ بىر بولۇپ پەيغەمبەرلىك قىلغايلەر. بەس، شۇجائىغە بەنى ھۇزەيل ھەمراھ ئەردى. بەنى جەھمنى تاراج قىلدىلەر ئەرسە، ئوۋەيس بەنى ھۇزەيل لەشكەرىدىن بىسال خەلقنى ئۆلتۈرۈپ، ۋە بەئزەنى ئەسىر قىلىپ ئالدى. بەس، ئوۋەيس بىرلە سۇلھ قىلدىلەركىم شۇجائ بۇلارغە ئازار بەرمەگەي، بۆلەك يول بىلە يەمامەگە يەتكەي؛ ئوۋەيس ھەم ئەسىرلەرنى ياندۇرۇپ بەرگەي. بەس، ئەسىرلەزنى ئىبەردى ئەرسە، شۇجائغە ئەيدىلەر: «بۇ ئەرەبلەر بىزگە قەسد قىلدىلەر، بىز بۇلارغە تەقابىل ئەمەسمىز. مالىك بىننى نوۋەيرە دۇشمەنلەرىدىن ئاندىنى ئالماق ئۈچۈن سۇلھ قىلىپ ئەردى، ئول جەك قىلىپ مىرادىنى قولىغە ئالىپ، ئۆز قەبىلەسىغە ياندى. بىزگە بىر تەرەفدىن لەشكەر كەلسە ۋە يا خالىد يۇزلەنسە بىزنى ھىلاك قىلۇر. بىر تەدبىر قىلىپ ئەمىن بولغايمىز.» شۇجائ ئەيدى: «بىزگە مۇسەيلەمەنىك قاشىغە بارماق ئەۋلادۇر. ئالەمدە ئىككىمىزدىن بۆلەك پەيغەمبەر يوقدۇر. ئىككۆلەبىر بۆلۇپ، خەلقنى ئۆز دىنىمىزغە باشلاماق لازىمدۇر.» ئۇلەر ئەيدى: «بىزنى مۇسەيلەمە خاھلاماس، چۇنكىم ئول پەيغەمبەردۇر، ئىككى پەيغەمبەر بىرىيەردە قاچان بولغۇسىدۇر؟!» شۇجائ ئەيدى: «خۇداي تەئالا ماڭا يەمامەگە بارماقغە فەرمان قىلىپ، ئىككى سەۋزارە ئىبەرىپدۇر» دەپ نەچەند سۇفتە ئوقۇپ، ھەمەلەشكەر يەمامە تەرەفىگە يۇزلەندى. بەنى تەمىم سەردارلارىدىن ئوتارۇد بىننى زەرارە، زەيرەقان بىننى بەدرى، ئۆمەر بىتنى ئۇلاھىم، ئەيلان بىننى خەرشە ھەمراھ بولدىلەر. بەس، مۇسەيلەمە شۇجائدىن خەبەر ئالىپ ھەم پەيدا بولدى. ئەھلى يەمامە بەنى ھەنىفە ھەم قورقتىلەر. ئول لەشكەرى ئىسلامغە سەرھەيل بىرلە ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەمامەگە ئىبەرىپ ئەردىلەر. ئۇلار شۇجائنىك خەبەرىنى ئىشتىپ، گۇمان قىلدىلەركىم، مۇسەيلەمە كىشى ئىبەرىپ ئالىپ كەلگەندۇر. بەس، شۇجائ يەمامەگە ئىككى كۇنلۇك قالدى ئەرسە، بەنى ھەنىفەدىن قىرىق كىشى ئالدىغە ئىبەردى، نامەپىتدىكىم: «بۇ يەر يۇزىنىك پەيغەمبەرلىكى مۇھەممەد مۇستەفا سەل-ئەل-لەم بىرلە ماڭا بولۇر ئەردى؛ ئۇلەر ۋەفات بولدى ئەرسە، ھەزرەتى جەبرائىل ئەلەيھ-س. كېلىپ، تەمامى پەيغەمبەرلىكنى ماڭا تاپشۇردى. مەن قۇرەيشنىك نىسفىنى ساڭا بەردىم.» بەس، ئول قىرىق كىشى شۇجائنىك ئالدىغە كەلدى ۋە مۇسەيلەمەنىك سەلام پەيامىنى يەتكۇردى ئەرسە، شۇجائ

ئەيدى: «ماڭا ھەم خوداىدن ئانداغ كەلدىكىم، بۇ سۆزە نازىل بولۇپدۇر. نىسىپدىن زىيادە تەسەررۇف قىلماغايمەن.» بەس، ئول ئەلچىلەرنى كېچە قوندۇردى ئەرسە، ئۇلارغە ئىنئام ئىھسان قىلدى ۋە ئەيدى: «خوداىدن ماڭا ۋە سىزلەرگە ئەمر فەرماندۇركىم، شەرابنى ھەلال قىلىپدۇر. مەزلۇمگە قاۋۇشماق ھەلالدۇركىم، فەرزەند ۋە نەسل ئۇچۇندۇر.» بەس، ئۇلارنى ياندۇردى ۋە ئەيدى: «ئىككۆلەن بىر كۆرۈشكەيمىز.» بەس، ئول ئەلچىلەر كېلىپ، مۇسەيلەمەگە ئەيدىلەر: «ئول ھەم سېنىڭدەك پەيغەمبەردۇركىم، ئاڭا ھەم ئاسماندىن سۆزە كېلۇر،» دەپ شۇجائىنىڭ ئوقۇغان مۇھەللەرىنى ئوقۇدى ئەرسە، مۇسەيلەمەگە ۋەھم پەيدا بولدىكىم: «ئەگەر شۇجاۋ كەلسە ئەھلى يەمامە ئاڭا ئىمان كەلتۇرگەي.» يەنە ئىككى ئەلچى ئىبەردىكىم: «ئەگەر مېنى كۆرمەكنى خاھلاساڭ يالغۇز كەلگىل.» ۋە يەنە، بەنى تەمىم سەردارلارىغە ۋە شۇجاۋ سېپەھ سەردارلارىغە نامە ئىبەردىكىم: «ماڭا خوداىدن سىزلەرنىڭ ستايىشلەرىدە سۆزە نازىل بولدى. سىزلەر ئاندا تۇرۇپ، شۇجائنى ماڭا ئىبەرگەيسىزلەر.» دەپ نەچەند مۇھمەل توقۇپ ئىبەردى. بەس، شۇجاۋ ئۆز خاسلەرىدىن ئون كىشى بىرلە مۇسەيلەمەنىڭ قاشىغە كەلدى. مۇسەيلەمە لەشكەرى ئىسلامدىن قورقۇپ، يەمامەنىڭ قورغانىغە كىرگەن ئەردى. بۇيرۇدىكىم قورغانىنىڭ تاشىدا خىيمە تىكتىلەر. مۇسەيلەمە چىقىپ، شۇجاۋ بىرلە خىيمەدە ئولتۇرۇپ سۆزلەشتىلەر ئەرسە، مۇسەيلەمە جۇۋان خۇشرۇي ئەردى. شۇجاۋ مەيل قىلىپ ئەيدى: «ئاسماندىن مېنىڭ بارىمدا ھىچ سۆز كەلدىمۇ؟» مۇسەيلەمە ئەيدى: «ئارى، ئەرتە بۇسۆزە نازىل بولدى» دەپ، بىرمۇنچە مۇھمەل ئوقۇدى، مەزمۇنى بۇئەردىكىم: «ئايا بىلمەسمۇ سەنكىم پەرۋەردىگارىڭ ئاغىربوي مەزلۇملاردىن ھەرسىنىق ئۆلادلار چىقاردى ۋە مەزلۇملارنى بىرتايىفە خەلق قىلدى، ئەرەكتەلەرنى ئۇلارغە خەفتە قىلدى» بۇ مەسەللىك نەچەند مۇھمەل ئوقۇدى ئەرسە، شۇجاۋ ئەيدى: «گۇۋاھدۇرمەنكىم، سەن پەيغەمبەر بەرھەقدۇرسەن. بۇ سۆز خوداىنىڭ سۆزىدۇر.» بەس، مۇسەيلەمە ئانىڭ مەيلىنى ئاڭلادى ئەرسە، ئەيدى: «بىلۇرسەنكىم، مەن پەيغەمبەردۇرمەن، سەن ھەم پەيغەمبەرسەن؛ نېچۇك بولغايكىم مېنى قوبۇل قىلساڭ، تاكى ئىككىمىزنىڭ قەۋمى بىردىندا بولسە، تەمامى ئەرەبلەرنى زېردەست قىلساق.» شۇجاۋ ئەيدى: «خوبدۇر، لېكىن

باقايكىم، خوداي تەئالانىڭ فەرمانى نەدۇر ۋە قايداغ ۋەھى كېلۇركىم، ماڭا ۋە يا ساڭا.» بەس، مۇسەيلەمە خاموش ئولتۇردى. ئاندىن بىرسائەت ئۆتتى ئەرسە، ئەيدى: «ئەلھال، بۇ سۆرەنى جەبرائىل كەلتۇردى» دەپ نەچەنە مۇھىمەل چايىنادى. شۇجائ ئەيدى: «مەن ساڭا ۋە خوداغە فەرمانبەردار-دۇرمەن.» بەس، خىيمەنى خالى قىلدىلەر، ئىككۆلەن روسىيەھلىقغە تۇردىلەر. بەس، شۇجائ ئۇچ كۈندىن كېيىن لەشكەرنگە ياندى ئەرسە، ئەيدىلەر: «نە ئىش قىلدىڭ؟» شۇجائ ئەيدى: «ئول ھەم پەيغەمبەر ئىكەن، مەن ئاڭا تەگدىم، تاكى ئىككىمىز بىر بولۇپ دۇشمەنلەرگە قەھر قىلغايمىز.» ئوتارۇد ئەيدى: «ھىچ مېھر قىلدىڭمۇ؟» شۇجائ ئەيدى: «يوق.» ئوتارۇد ئەيدى: «سەندەك ئۇلۇغ مەزلۇم مېھر ئالماي ئەرگە تەگمەكى ئاردۇر. بارغىل، مېھر تەئىن قىلغىل.» بەس، شۇجائ مۇسەيلەمەنىڭ قاشىغە كەلدى، ئەيدى: «قەۋمۇم سەندىن مېھر تەلەپ قىلۇرلەر.» مۇسەيلەمە ئەيدى: «ئۇلارغە كېچە - كۈندۇزدە نەچچە ۋەقت نەماز بۇيرۇدۇڭ؟» شۇجائ ئەيدى: «بەش ۋەقت.» مۇسەيلەمە ئەيدى: «سېنىڭ مېھرىڭغە ئۇلاردىن ئىككى ۋەقت ئاغىر نەمازنى كۆتەردىمكى بامداد ۋە خوفتەن.» شۇجائ بارىپ قەۋمىغە بىشارەت بەردى. ئەيتىپدۇرلەر، بەنى تەممىدە بەئزە ئادەملەر ئول سۆزىدىرلە بامداد ۋە خوفتەننى ئۆتەمەسلەر. بەس، شۇجائ مۇھىمەل تۇزدى ئەرسە، مۇسەيلەمە ئەيدى: «ئەي شۇجائ، مەن سېنى ئەسلا ياندۇرماس ئەردىم، لېكىن سېنىڭ لەشكەرىڭنىڭ ئەكسەرى بەنى تەممىدۇركى مۇسۇلمانلارغە كۆڭلى ياۋۇقدۇر. قورقارمەنكىم، مۇسۇلمانلار بىرلە بىربولۇپ، سېنى ھىلاك قىلغايلەر. سەن يەمامەنىڭ خىراجىدىن نىسفىنى ئالىپ يانغايسەن. ھەرىيل نىسفى خىراج ساڭا يىبەرگەيمەن. ئەگەر مۇسۇلمانلار بىرلە جەڭ قىلۇر بولسام كىشى ئىبەرگەيمەنكىم، ئىككۆلە بىر بولۇپ جەڭ قىلغايمىز.» بەس، شۇجائ نىسفى خىراجىنى ئالىپ ياندى ئەرسە، تەمامى لەشكەرى ياندى. بەس، بەنى تەممم (شۇجائ) مۇسەيلەمەنىڭ قاشىغە كېلىپ ئەرگە تېگىپ يانغانىدىن ناموس قىلدىلەر ۋە يەنە بىلدىلەركىم پەيغەمبەر ئەمەسدۇر، پۇشەيمان بولۇپ، ھەرقايسى ئۆز قەبىلەسىغە ياندى. شۇجائ ئۆزلەرشكەرنگە قوشۇلۇپ، مەۋسىلغە ياندى؛ تا مۇئاۋىيەنىڭ ۋەقتلەرىغچە ئاندا ئەردى؛ مۇئاۋىيەنىڭ ۋەقتلەردە مۇسۇلمان بولۇپ، مۇسۇلمان ئۆلدى.

ئەمما، قاچانكىم، شۇجائىنىڭ بەنى تەمىم بىرلە مۇسەيلەمەگە كەلگەنىنى ئىسلام لەشكەرى ئاڭلادىلەر ئەرسە، يەمامەدىن ياندىلەر. ھەزرەتىى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى ئەكرەمەگە نامە ئىبەردىلەركىم: «مەھكەم تۇرغىل، تاكى ساڭا لەشكەر ئىبەرۇرمەن.» بەس، ھەزرەتى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ھەم نامەئىبەردىلەر: «سەن ھەم ئاندا توختاغىل ۋە ھەرنە ۋاقىتدۇر خەبەر ئىبەرۇرمەن.» بەس، بۇ تەدبىردە خەبەر كەلدىكىم، شۇجائ ياندى ۋە بەنۇ تەمىم دىنى شۇجائدىن ياندى، بىسيار شاد بولدىلەر. بەنۇ تەمىم خالىددىن، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىقدىن قورقۇپ باراالمادىلەر. ئاخىر ئىككى كىشىنى ئەلچى ئىبەردىلەركىم، بىرى ئەفرەئ، يەنە بىرى زەيرقان بىننى بەدرى ئەردى. ئەيدىلەر: «بىز شۇجائغە تابئ بولغانغە پۇشەيمان تۇرۇپ تەۋبە - ئىستىغفار قىلدۇق. ئەمدى، ھەرگىز يامانلىق قىلماغايمىز. بىزگە بەھرەين خىراجىنى بۇيرۇغايسەنكىم، بەنى تەمىم بىسيارداۇرلەر، بەئزەسى مۇسۇلمان، بەئزەسى مۇرتەددۇر تاكى بەھرەيىننىڭ خىراجىنى ئۇلارغە تەقسىم قىلىپ بەرگەيمىز ۋە ھەمەنى مۇسۇلمان قىلغايمىز.» بەس، ئەفرەئ ۋە زەيرقان مەدىنەگە كەلدى. تولەھە بىننى ئابدۇللاھ ئۇلارغە دوست ئەردى. بەس، تولەھە ئۇلارنى ھەزرەتى ئەمىرۇل مۇئمىنىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە ئالىپ كېلىپ ئەرزلەرنى يەتكۇردى ۋە بەنى تەمىمنىڭ گۇناھىنى تىلەدىلەر ئەرسە، ھەزرەتىى ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قەبۇل قىلىپ، بەھرەيىننىڭ خىراجىنىى بۇيرۇدىلەر؛ سەھابەلەرنى گۇۋاھ قىلىپ، نەچەند شەرتلەر بىرلە نامە پىتىدىلەر. ئول خەتنى ھەزرەتى ئۇمەرگە ئىبەردىلەر، تاكى ئۇلەر ھەم گۇۋاھ بولۇپ، ئاتلەرنى سالغايلەر. بەس، تولەھە خەتنى ئالىپ كەلدى ئەرسە، ھەزرەتى ئۇمەر خەتنى يىرتىپ تاشلادىلەر. تولەھە ئاچچىغلاپ چىقىپ، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «يا ئەبۇ بەكر! ئەمىر سەنمۇ ياكى ئۇمەرمۇ؟» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «ئەمىر مەندۇرمەن، ئەمما ئۇمەرنىڭ رايىدىن چىقماسمەن.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق سەھابەلەرنى يىغدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بەنى تەممنىڭ ئىشىدە نە مەسلەھەت كۆرەرسىزلەر؟» ھەزرەتى ئۇمەر ئەيدىلەر: «ئول بىر مۇرتەد بولدىلەر، يەنە مۇسۇلمان بولدىلەر ئەرسە، يەنە مۇرتەد بولدىلەر. تېخى، ھەم ئۇلار گۇناھىنى ئۇتۇپ، ئىنئام ھەم

بېرۇرسەنمۇ؟! ئەمدى ھەرتەرەپكە لەشكەر ئىبەرگەيسەن. خالىدغە نامە ئىبەرگەيسەنكىم، بەنى تەمىمدىن كىمكى مۇسۇلماندۇر ئازاد قىلغاي، مۇرتەدلەرنى ئۆلتۈرگەي تاكى مۇسۇلمانلار خالاس بولغايلەر!» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «ئانداغ قىلغايمىز!» بەس، ئەفرەئ ۋە زەيرقان نەۋمىد بولۇپ ياندى.

ئاندىن كېيىن، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ھەزرەتى خالىدغە نامە ئىبەردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى خالىد مالىك بىننى نۇۋەيرەگە يۇزلەندىلەر ئەرسە، لەشكەرلەر ئىككى تايىغە بولدىلەر، مۇھاجىرلار ھەمراھ بولدىلەر، ئەنسارلار ئەيدىلەر: «بىز بارماسمىز.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: مېنى سىزلەرگە ئەمىر قىلىپ ئەردىلەر. ئارى، مەسلەھەت مېنىڭدۇر، مەن ھەرقايان يۈرسەم سىزلەردىن بارماق لازىمدۇر. ئەگەر سىزلەر بارماسالەر، بارى، مەن بارۇرمەن!» بەس، مۇھاجىرلار بىرلەن رەۋان بولدىلەر. ئەرتەسى ئەنسارلار پۇشەيمان بولۇپ ئەيدىلەر: «ئەگەر ئۇلار غەنىمەت ئالسالەر بىز بىنەسىب قالۇرمىز، ئەگەر شىكەست تاپسالەر مەلامەتكە قالۇرمىز.» بەس، ھەمە ئارقەلەردىن بارىپ قوشۇلدىلەر.

بەس، مالىك بىننى نۇۋەيرە خەبەر تاپىپ، تامامى خەلقنى يىغىپ ئەيدى: «خالىد بىزگە لەشكەر تارتىپ كېلۇر ئەرمىش. بىز نەھايەتى ئۇلۇغ گۇناھ قىلدۇق. ئەگەرچە شۇجائىغە تابىئ بولمادۇق، ئەمما ئانىڭ بىرلە سۇلھ قىلىپ، ئالدىدا جەڭ قىلدۇق. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق غەزەب قىلىپ، خالىدنى ئىبەرگەندۇرلەر. ئەمدى بىزگە مەدارادىن ئۆزگە چارە يوقدۇر. ئەگەر خالىد بىزنى جەمئ كۆرسەلەر لەشكەر يىغىلغان گۇمان قىلۇرلەر. ھەركىم ئۆز قەبىلەسغە پەراكەندە بولسۇن. بىلگەيلەركىم بىزمۇسۇلماندۇرمىز، جەڭ قىلماسمىز.» ھەركىم ئۆز قەبىلەسغە ياندى. مالىك زەكاتنى يىغىپ، ھەزرەتى خالىدنىڭ ئالدىلەرغە ئىبەردى. قاچانكىم، ھەزرەتى خالىد كېلىپ كۆردىلەركىم ھىچ جەمئىييەت يوق.» بىلدىلەركىم جەڭ قىلمايدۇرلەر. بەس، ئاندا تۇشۇپ، زەكاتنى ئالىپ، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئىبەردىلەر. مالىكنىڭ ۋاقىئەسىدىن ئاگاھ قىلدىلەر ئەرسە، جەۋاب ئىبەردىلەركىم: «بەنۇ تەمىمنىڭ قەبىلەلەرغە نەماز ۋەقتىدە بىر - ئىككى

كىشى ئىبەرگىل؛ ئەگەر ئازان ئوقۇسە، خوب؛ ئەگەر ئازان ئوقۇماسا ۋە ئىشتىمەسلەر، بىلگىلكىم مۇرتەددۇرلەر. ھەمەسنىي ئۆلتۈرگىل! ھەرقەبىلەدىن زەكات ئالغىل، ئەگەر زەكات بەرمەسە، بىلگىلكىم مۇسۇلمان ئەمەس. ئۇلارنى ھەم ھىلاك قىل!»

بەس، ھەزرەتى خالىد بۇ مەزمۇندا ھەر تەرەفكە كىشى ئىبەردىلەر. مالىك بىننى نوۋەيرە قەبىلەسىغە ئەبۇ قەتادە ئەنسارى بىرلە نەچەند كىشى ئىبەردىلەر. ئەبۇ قەتادە ئەنسارلار ئۇلۇغىدىن ئەردىلەر. بەس، بۇلارغە نەماز ۋەقتىدە يېتىپ باردىلەر. مالىكنى تۇتۇپ ھەزرەتى خالىدنىڭ قاشلەرىغە كەلتۈردىلەر. بەئزەلەر ئازان ئىشتىمەدۇك دىدىلەر ۋە بەئزەلەر ئىشتىتۇك دىدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى خالىد مالىكنىڭ قەۋمىنى قويا بەردىلەر، مالىكنى ئولتۇرغۇزۇپ ئەيدىلەر: «ئەي مالىك، نېچۇكدىن شۇجائىغە تابىئ بولدۇڭ؟» مالىك ئەيدى: «مەن شۇجائىغە تابىئ بولمادىم. ئەمما سۇلھ قىلدىمكى بەنى ھەنىفە بىرلە ئەداۋەتلىك ئەردىم، ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلمادىم. ئول موسەيلەمەگە باردى، مەن بارمادىم.» بەس، ھەزرەتى خالىد بىرلە بىسيار سۆزلەشتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ سۆزلەرى ئاراغە تۇشتى. مالىك ئەيدى: «ئول كىشى سەن ئەيتغاندەك كىشى ئەردى.» بەس، ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەركىم: «مەن بىلۇرمەنكىم كافىرسەن! ئەي سەگ! ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سېنىڭ كىشىڭ ئەردىلەرمۇ؟! ئۇلەر بىزدەك ئەمەس ئەردىلەر. بېتەھقىق سەن كافىرسەن! شۇجائىنى ئەرەبكە سەن پەيدا قىلدىڭ، ھەمەدىن ئىلگەرى سەن قەبۇل قىلدىڭ. ئانىڭ ئالدىدا چەندان مۇسۇلمانلارنى جەڭ قىلىپ ئۆلتۈردۈڭ. ھەمە بەھانە سەن بولدۇڭ!» بەس، خالىدنىڭ ئالدىلەردە بەنى ئەسەددىن زەرارە ئاتلىغ بىر كىمەرسە شەمشەر تۇتۇپ تۇرار ئەردى. ئاڭا ئەيدىلەر: «ئۇرغىل بۇ سەگنى!» بەس، زەرارە باشىنى كېسىپ تاشلادىلەر. ۋە يەنە بىر رىۋايەتدە كەلتۈرۈپدۇرلەر، ھەزرەتى خالىد مالىكنى ئۆز قەۋمى بىرلە قويا بەردىلەر دەپدۇرلەر. ئەمما بىلدىلەركىم مۇرتەددۇرلەر. ئىسلام ئىزھار قىلىپ زەكات بەرمەكلەرى قورقۇنچىدىندۇر. بەس، ئۆلتۈرمەككە قەسد قىلدىلەر. ئۇلارنى تۇتۇپ ھەرقايسىنى بىر كىشگە بەردىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بۇ كېچە بۇلارنى ئىسسىغ يانقۇزۇڭلار» دەپ، ئۆلتۈرمەككە ئىشارەت قىلدىلەر ئەرسە، ھەركىم ئۇلارنى ئۆيگە ئالىپ بارىپ،

ئۆلتۈردى. مالىكنىڭ ئۇمۇ تەمسم ئاتلىغ بىر كۆچى بار ئەردى. بەس، خۇشرۇي ئەردى؛ مالىك ئۆلدى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد ئالدىلەر. ئەبۇ قەتادە ئەيدىلەر: «ئەي خالىد، مېنى بۇ خەلقغە ئىبەردىڭ، مەن ئۇلاردىن ئازان ئىشتىتىم، زەكات ئالدىم. نېچۇكدىن ئۇلارنى ئۆلتۈردۇڭ؟» خالىد ئەيدى: «بىرى ئازان ئوقۇدى دەيدۇر، بىرى ئوقۇمادى دەيدۇر.» ئەبۇ قەتادە ئەيدىلەر: «ھەزرەتى رەسۇلى خۇدا ئالدىلەردە ئىسباتغە گۇۋاھلىق مەقبۇل ئەردى.» بەس، ھەزرەتى خالىد قاتتىغ سۆزلەدىلەر ئەرسە، ئەبۇ قەتادە ئاند ئىچتىكىم: «مۇندىن كېيىن خالىدنىڭ ئەلەمنىڭ ئاستىدا ھېچ غەزاتغە بارماغايمەن!» بەس، ئاندىن يانىپ مەدىنەگە كەلدىلەر؛ ھەزرەتى ئەبۇبەكرسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە خالىددىن شىكايەت قىلدىلەر ۋە مالىكنى ئۆلتۈرگەنىنى ئەيدىلەرئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇبەكرسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ غەزەبلەرى كەلدى. ئاندىن، ئەبۇ قەتادە ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر. مالىك ھەزرەتى ئۆمەر بىرلە بىسيار دوست ئەردىلەر. ئەبۇ قەتادە ھەزرەتى ئۆمەرگە ئەيدىلەر: «خالىد مالىكنى ئۆلتۈردى، كۆچىنى ئالدى ۋە مال - ئەمۋالىنى ئالدىلەر.» ھەزرەتى ئۆمەر بارىپ ئەيدىلەر: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن، خالىد بىگۇناھ كىشىنى ئۆلتۈرۇپدۇر، ھەركىمنى خاھلاسا ئۆلتۈرۇپ، مال - ئەمۋالىنىى ئالىپدۇر. مەن بىلۇرمەنكىم، مالىك مۇسۇلمان ئەردىلەر. ئەبۇ قەتادە ھەم گۇۋاھلىق بېرۇرلەركىم مۇسۇلمان ئىكەن، ئانى ئۆلتۈرۇپدۇر؛ كۆچىنى ئالىپدۇر. ئانى كەلتۈرۇپ، خەلقنىڭ دادىنى ئالىپ بەرگەيسەنكىم، مۇنداغ ئىش شەرئىتدە يوقدۇر.» ھەزرەتى ئەبۇبەكرسددىق ئەيدىلەر: «يا ئۆمەر، خالىد خۇداي تەئالانىڭ شەمشەرىدۇركىم، ھەزرەتى رەسۇلى خۇدا مۇنداغ دىگەن ئەردىلەر. مەن خۇداي تەئالانىڭ شەمشەرىنى ھەرگىز كافىرلاردىن ياندۇرماسمەن. ئەبۇ قەتادەنىڭ سۆزىگە باۋەر قىلماسمەن.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر ئەبۇ قەتادەنىڭ بارەسىدە بىسيار سۆزلەرنى ئەيدىلەر، قەبۇل قىلمادىلەر ئەرسە، ئەبۇ قەتادە يانىپ بارىپ، مالىكنىڭ بىرادەرىنى ئىبەردىلەر. ئول كېلىپ، مالىكنىڭ خۇنىنى تەلەب قىلدى ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى خالىدغە نامە ئىبەردىلەركىم: «لەشكەرنى ئاندا قويۇپ، ئۆزۈڭ تېز تۇند مۇندا كەلگىل.»

بەس، ھەزرەتى خالىد بەش كىشى بىرلە مەدىنەگە كەلدىلەر ۋە بىر مەنزىلگە تۇشۇپ، ياۋۇق يېتىپ، ھەزرەتى بىلالغە كىشى ئىبەردىلەر، تاكى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇنىڭ قاشلەرىغە ئالىپ كىرگەيلەر. چۈنكى بۇلەر ياساۋۇل ئەردىلەر. ھەزرەتى بىلالغە بىرمۇنچە مال ئىبەردىلەر. ئەيتىپدۇرلەر، ..... كى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئاراسىدا بەرمەك ۋە ئالماق ۋاقتىڭ بولدى، بۇ ئەردى.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھ ئەنھۇ ھەركۈنى نەماز بامداددىن تا ئافتاب ئۆرلەگۈنچە قۇرئان ئوقۇرئەردىلەر. ئول ۋەقتدە ھىچكىم كىرەلمەس ئەردى. بەس، ھەزرەتى بىلال ئەيتىلەر: «خالىد ئەرتە ئافتاب ئۆرلەمەسدە كەلسۇن.» بەس، ھەزرەتى خالىد ئەرتەسى مەدىنەگە كىردىلەر. قىزىل خەفتان كىيىپ، دەستارلەرىغە ئىككى ئوق سانجىدىلەر. چۈنكى ئەرەبدە سىپەھسالارنىڭ رەسمىسى ئول ئەردى. بەس، مەسجىدنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ، تىۋەلەرىدىن تۇشتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر سەھابەلەر بىرلە ئولتۇرۇر ئەردىلەر، قويۇپ ھەزرەتى خالىدنىڭ ياقالەرىدىن تۇتۇپ، تارتىپ مەسجىدكە ئالىپ كىردىلەر، ئوقلەرىنى دەستارلەرىدىن ئالىپ ئوشاتىپ تاشلادىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەي خۇدانىڭ دۇشمەنى سەندۇرمۇسەنكىم، بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆلتۇرۇپ، كۆجىنىڭ ئالغايسەن! قەسەم بېخۇداكى، سېنىڭ بۇگۈن ئۆلتۇرۇرمەن!» ھەزرەتى خالىد خاموش تۇردىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر سۆزەپ، ھەزرەتى ئەبۇبەكرىسددىقنىڭ ئىشكىلەرىگە ئالىپ كەلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى بىلال ئەيدىلەر: «توختاڭلار! تا مەن خەلىفەڭى رەسۇلىنىڭ خۇداغە خەبەر قىلغايمەن.» بەس، ھەزرەتى بىلال كىرىپ ئەيدىلەر: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن، خالىد كېلىپدۇر، ھەزرەتى ئۆمەر بىرلە ئىشكدە تۇرۇپدۇر.» ھەزرەتى ئەبۇبەكرىسددىق ئەيدىلەر: «خالىدنى ئالىپ كىرگىل.» بەس، ھەزرەتى بىلال چىقىپ، خالىدنى ئالىپ كىردىلەر، ھەزرەتى ئۆمەر كىرگەلى باردىلەر ئەرسە سىنەلەرىگە قوللەرىنى قويۇپ: «خالىدنى تەنها ئالىپ كىرمەككە ئەمر بولدى» دىدىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر يانىپ كېلىپ، ئۇرۇنلەرىدە ئولتۇرۇپ تىزلەرىغە سوقۇپ، ئەيدىلەر: «دەرىغ! مالىك بىنى نۇۋەيرەنىڭ خۇنى زايئ بولدى!» بەس، ھەزرەتى خالىد كىرىپ تۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «يا خالىد، بىر مۇسۇلماننى

ناھەق ئۆلتۈرۈپ، خاتۇننى ئالىپسەن!» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «يا ئەمرۇل مۆئمىنىن، بېھەققى خۇدا! رەسۇلى خۇدا خالىد يەرىۋزىگە خۇداي تەئالانىڭ شەمشەرى دەمەدىلەرمۇ؟! خۇداي تەئالانىڭ شەمشەرى مۇسۇلماننىڭ باشىنى كېسەرمۇ؟!» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ئەيدىلەر: «راست ئەيدىڭ، بارىپ ئۆز ئىشىڭغە مەشغۇل بولغىل.» بەس، خالىد چىقىپ، شەمشەرلەرنى غىلافىدىن نىسفىنى تارتىپ ئالىپ ئەيدىلەر: «ئۆمەر قېنى، ئەمدى ئۆلتۈرگىل!» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر بىلدىلەركىم، خالىدنىڭ گۇناھىنى ئۆتۈپدۇرلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد شول سائەت تىۋەلەرگە مىنىپ لەشكەرگاھغە كەتتىلەر.

قىسسەئى
مۇسەيلەمە كەززاب

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەكرەمە بىننى ئەبۇ جەھىلنى يەمامەگە بۇيرۇدىلەر. ئارقاسىدىن سەرھەيلنى بۇيرۇدىلەر. ئەكرەمە سەرھەيلنىڭ كىلىشىنى ئىشتىپ، جەڭگە تۇردى. تاكى يەمامەنى يالغۇز قەتە قىلىپ، نامدار بولغاي. بەس، سەرھەيل بارغۇچە شىكەست تاپىپ، مەدىنەگە ياندى ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇبەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەلامەت قىلىپ ئەيدىلەر: «ئۇستادلىقغە يارامايى شاگىرد لىقغە ئۇنامىسەن. نېچۇكدىن سەرھەيل بارغۇچە تەئخىر قىلمادىڭ، شايەد شىكەست تاپماغاي ئەردىڭ! ئەمدى ئوممانغە بارىپ، خۇدەيقەنسىڭ تابىئىدە جەڭ قىل. ئەگەر ئۇلارنىڭ ھاجەتى بولماسا، خەزەر مەۋتغە بارىپ، مەھاجىر بىننى ئوممىيەگە ياۋەر بولغىل.»

بەس، سەرھەيل يەمامەگە باردى ئەرسە، مۇسەيلەمە قورغانىغە بېركىندى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەبەر ئالدىلەركىم، مۇسەيلەمە قورغانىغە بېركىنىپدۇر. فىكر قىلدىلەركىم: سەرھەيل يەمامەدە تۇرسە، خالىد لەشكەرى ئىسلام بىرلە مەغرىبدە مەشغۇل بولسە، ئەرەبستانداقى قالغان مۇرتەدلەر مۇسۇلمانلارغە قاتتىغ بەلا بولغايلەر. بەس، ھەزرەتى خالىدغە نامە

ئىبەردىلەركىم: «يەمامەگە بارغىل، مۇسەيلەمە بىرلە جەڭ قىل، سەرھەيل ئاندادۇر ۋە يەنە مەدىنەدىن لەشكەر ئىبەرۈرمەن.» ئاندىن، سەرھەيلگە نامە ئىبەردىلەركىم: «خالىد بارسا، سەن ئانىڭ فەرماندا بولغىل.» ئاندىن، مەدىنەدە مۇنادى قىلدۇردىلەر: ھەركىمنىڭ ياراغ كۆتەرگۈچە قۇدرەتى بولسە، يەمامەگە بارىپ، خالىدغە ياۋەر بولسۇن!

بەس، مۇھاجىر - ئەنسارىدىن بىسيار خەلق ھەزرەتى خالىدغە قوشۇلدىلەر ئەرسە، لەشكەر تەرتىپ بەردىلەر. تايىغەئى مۇھاجىرغە ئەبۇ ھەنىفە بىننى ئوتبەنى سەردار قىلدىلەر؛ ئەنسارلار سابىت بىننى قەيس بىننى سىماسنى سىپەھسالار قىلدىلەر؛ يەنە بىر جەمئىغە زەيد بىننى خەتتابنى ئەمىر قىلدىلەر؛ يەنە بىرگۈرۈھغە بەررا بىننى مەلىكنى مەھتەر قىلدىلەر. ۋە يەنە ئۆزگە قەبىلەلەردىن مىڭ كىشى ئالىپ، ئابدۇللاھ بىننى خەتتابنى مۇقەددەمەئى لەشكەر تەئىن قىلىپ، ئەلەملەرنى بەردىلەر. بۇ تەرتىپ بىرلە يەمامەگە لەشكەر تارتىپ باردىلەر. سەرھەيل ئىككى مەنزىل قالغاندا، ئالدىلەرغە كەلدى. مۇسەيلەمە بىلدىكىم، لەشكەرى ئىسلام يېغىلدىلەر. بەس، ئول ھەم يەمامە بەنى ھەنىفە خەلقىنى يىغدى. يەمامەگە سۇر بىننى ئەياك ھەنەقىنى، ئۆزگەلەرگە بەھارۇل - رەجال ئاتلىغ بىر ئادەمنى سەردار قىلدى. ئول بەھارۇل رەجال ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ خىزمەتلەرىگە كېلىپ، دىنى شەرىئەت ئۆرگەنىپ ئەردىلەر. مۇسەيلەمە خۇرۇج قىلغاندا، ئاڭا نامە ئىبەرىپ ئەردىلەر، تاكى خەلقنى دىنى ئىسلامغە باشلاغاي. مۇسۇلمانلارغە نەۋازىشلەر قىلىپ، ياخشى سۆزلەر بىرلە مۇرتەد قىلىپ، ئۆزىگە ياۋەر قىلىپ ئەردى. ئول ئەھلى يەمامەگە ئەيتۇر ئەردى: «مۇسەيلەمە ئانداغ كىشىدۇركىم، مۇھەممەد مۇستەفانىڭ پەيغەمبەرلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىپ، مېنى ئىبەردىلەركىم پەيغەمبەرىگلار بۇدۇر.» بەس، ھەرنەرسىكى بەھارۇل رەجال ئەيتۇر ئەردى، ئەھلى يەمامە قەبۇل قىلۇر ئەردى. ئول مۇسەيلەمەنىڭ مۇئەززىنى ئازاننى «ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ ۋە ئەشھەدۇ ئەننە مۇسەيلەمە ئەر - رەسۇلۇر رەھمانىل يەمامە» دەپ ئوقۇر ئەردى. بەس، مۇسەيلەمە ئۇلار بىرلە مەسلەھەت قىلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «قورغاندا تۇرماغايمىز، لەشكەرىمىز كۆپدۇر، خالىدنىڭ ئالدىغە چىقغايمىز.» بەس، مۇسەيلەمە لەشكەر تارتىپ چىقتى. شەھەر ئالدىدا،

هەدىقە تۇر رەھمان ئاتلىغ بىر باغ بوستان بار ئەردىكىم، ئانى سەرھەيل لەشكەر ـ گاھ قىلىپ، مىڭ كىشىنى ئاندا قويغان ئەردى. بەس، مۇسەيلەمە چىقىپ ئاندا تۇشتى. مۇجائەكىم يەمامەنىڭ ھاكىمى ئەردى. بەنى ئامىردىن ئاتمىش كىشى ئۇلارغە ئات سالدى. بۇ مۇسۇلمانلار بەنى ئامىردىن بىر ئادەمنى ئۇلتۇرۇپ خاتۇننى ئەسىر قىلىپ ئەردى. ئول ئادەم قاتىلنى شەھىد قىلىپ، ئول خاتۇننى ئاجراتىپ ئالىپ يانىپ، بىر مەنزىلگە تۇشتى. ھەزرەتى خالىدنى يىراق گۇمان قىلۇرئەردى. بەس، ئول مەنزىلدە قوندى ئەرسە، كېچەسى لەشكەرى ئىسلامنىڭ يورتاۋۇللاردى ئاندا ياتىپ، مۇجائەنى ھەمراھلارى بىرلە تۇتۇپ، ھەزرەتى خالىدنىڭ قاشلەرىغە ئالىپ باردىلەر ئەرسە، گۇمان قىلدىلەركىم يەمامەنىڭ سەردارى ئامان تىلەپ كەلگەندۇر. بەس، ئەيدىلەر: «سەردارلارنى كىم ئىبەردى؟» بەس، مۇسۇلمانلاردىن بىرى ئەيدى: «مەن كەلتۇردۇم.» بەس، ھەزرەتى خالىد مۇجائەنىڭ ھەمراھلارىنى ئۆلتۇرۇپ، ئۆزىنى ئوتاغلەرىغە ئىبەردىلەر. كۆچلەر مالىك بىننى نوۋەيرەنىڭ كۆچى ئۇممۇ تەمىم ئەردىكىم، مۇجائەغە تۇغقان ئەردى. بەس، ئەرتەسى ھەزرەتى خالىد لەشكەر تارتىپ، سەف ئاراستە قىلدىلەر؛ سەرھەيلنى ھەم مۇقەددەمەئى لەشكەرگە قويدىلەر. مۇسەيلەمە ھەم ئول باغنىڭ ئالدىدا سەف تۇزدى، مۇقەددەمەسىگە مەھكەم بىننى تۇفەيلنى قويدىكىم، بېنەھايەت دىلاۋەر ئەردى؛ مەيسەرەگە بەھارۇل رەجالنى تەئىن قىلدى، ئول باغدا تەخت قۇرۇپ ئولتۇردى. قىرىق مىڭ كىشىنى جەڭگە بۇيرۇدى.

بەس، ئىككى لەشكەر جەڭگە تۇردىلەر. مۇھاجىرلار جەمىئ بولۇپ ئولتۇردىلەر ئەرسە، مۇسەيلەمەنىڭ لەشكەرى يەكبارە ھەملە قىلىپ، مۇھاجىرلارغە شىكەست بەردى. مۇھاجىرلار ئەلەملەرىنى تاشلاپ، ھەزرەتى خالىدنىڭ ئەلەملەرىنىڭ ئاستىغە يىغىلدىلەر. دۇشمەنلەر ھەزرەتى خالىدنىڭ ئوتاغلەرىغە كېلىپ، ئۇممۇ تەمىمنى ئۆلتۇرگەلى قەسد قىلدىلەر ئەرسە، مۇجائە ئەيدى: «بۇ مېنىڭ تۇغقانىمدۇر. ئۇچ كۈندۇركىم مۇندا ئەسىردۇرمەنكىم، ماڭا مۇندىن ئۆزگە مەزلۇم خىزمەتكارلىق قىلمادى» دەپ، تىلەپ ئالدى. كافىرلار مۇجائەنى بىزنىڭ بىرلە يانغىل دىدى ئەرسە، مۇجائە ئەيدى: «مەن ئەسىردۇرمەن، خالىد ھونۇز تەختەدۇر، ماڭا مەشغۇل بولماڭلار، جەڭگە مۇقەييەد بولۇڭلار.» بەس، كافىرلار جەڭگە تۇردى.

ھەزرەتى خالىد بۇ ھالنى كۆرۈپ، سالىم بىننى ھۇزەيفەگە مۇھاجىرلارنىڭ ئەلەمىنى ئالدۇردىلەر ۋە ئۆزلەرى ئاتلانىپ دۇشمەنگە يۈزلەندىلەر ئەرسە، تەمامى لەشكەر يىغىلدىلەر. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئەي مۇھاجىرلار! سىزلەردە ھەممىيەت دىننىڭ غەمىدۇركىم، ئول جەڭدىن سىزلەر قاچارسىزلەر! ھەرقەبىلە، ھەر تايىفە بۆلەك جەڭگە تۇرۇڭلار، تا كۆرگەيمەنكىم قايسىڭلار جەھدۇ ئىستىقامەت بىرلە جەڭ قىلۇرسىزلەر!» بەس، مۇھاجىر، ئەنسار، ھەرقايسى قەبىلە ئەرەبدىن كەلگەن لەشكەر ۋە سەردارلار ئايرىلىپ، سەف راست قىلىپ، ئۆزلەرى باشلاپ، گۈرۈھ - گۈرۈھ يەكبارە ھەملە قىلدىلەر. بۇ ھالدا، بىرئادەم كېلىپ، ھەزرەتى خالىددىن سۆز سوردى ئەرسە، باشىغە بىر قامچىسى ئۇردىلەر: «ماڭا تا دۇشمەندىن ئىنتىقام ئالماي كىشىگە سۆزلەمەك ھەرامدۇر!» بەس، دۇشمەنلەر ھەزرەتى خالىدنى مۇنداغ كۆرۈپ، ھەمە قاچتىلەر. ھەزرەتى خالىد ئاۋاز قىلدىلەركىم: «ھىچ كىشى دۇشمەنگە رەھىم قىلماسۇن! يەكبارە ئۆلتۇرسۇن!» بەس، شەمشەر ئالىپ، تا مۇسەيلەمە تۇرغان باغقە يەتكۈنچە، مۇسۇلمانلار ئون مىڭ نامدار كافىرلارنى ئۆلتۇردىلەر. مۇسەيلەمە: «باغقە كىرىڭلار!» دەپ قىچقارۇر ئەردى. كافىرلار باغقە كىردىلەر. ئول باغ بىنەھايەت مەھكەم ۋە تاملارى بەلەند ئەردى. بەس، كافىرلار باغدا يىغىلىپ، مۇسەيلەمەگە مەلامەت قىلغالى تۇردى ۋە ئەيدى: «بىزگە خۇدادىن نۇسرەت يار - ياۋەرلىك كېلۇر، دەپ ۋەئدە قىلىپ ئەردىڭ. ئول نۇسرەت قايسىدۇر؟» مۇسەيلەمە ئەيدى: «بىز ھەممىز بىرجان - بىر تەندۇرمىز. ئۆز قانىمىز ۋە ئەھلى ئەيالىمىز ئۈچۈن جەڭ قىلغايمىز!» خەلق ئەيدى: «بۇ باغدىن چىقىپ قورغانغە كىرگەيمىزكىم، ئاندا قۇدرەت تاپماسلەر.» مۇسەيلەمە ئەيدى: «خۇدانىڭ پەيغەمبەرى دۇشمەندىن قاچماق رەۋا ئەمەسدۇر. مۇندا تۇرغايمىز.» بەس، سەردارلاردىن ھەرقايسىنى سوردى ئەرسە، ئۆلدى دىدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «بىزگە ئۇلارسىز تىرىگلىك كېرەكمەسدۇر!» بەس، ئىككى زىرھ كىيدى، ئاتنىغە مىنىپ، خەلقنى جەڭگە تەرغىب قىلىپ، باغنىڭ ئىشىكىگە يۈردى. لەشكەرى ئىسلام باغنىڭ ئەترافىنى ئالىپ ئەردىلەر. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەركىم: «بۇ نە يەردۇر؟» ئەيدىلەركىم: «بۇ مۇسەيلەمەنىڭ باغىدۇركىم، مۇسەيلەمەمۇنادۇر.»

بەس، ھەزرەتى خالىد لەشكەرنى يەنە ئارامستە قىلىپ، جەڭگە تۈردىلەر. كافىرلار ھەم باغىنىڭ ئىشىكىدىن جەڭ قىلۇر ئەردى. مۇسۇلمانلاردىن بەش يۈز كىشى يارالىغ بولدىلەر. ھەزرەتى خالىد ئۆزلەرى جەڭ قىلىپ، بىسيار كافىرلارنى دەۋزەخقە ئىبەردىلەر. مۇسۇلمانلار باغىنىڭ ئىشىكىنى ئالدىلەر. ھەزرەتى خالىد بەررا بىننى مەلىكنى بۈيرۈدىلەر ئەرسە، باغىنىڭ تامىدىن تۈشۈپ، ئۆزىنى باغقە ئالدى ئەرسە، كافىرلار ئاڭا يۈگۈردى. ئول دەرھال باغىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى، ئانى كافىرلار شەھىد قىلدى. مۇسۇلمانلار باغقە كىرىپ، كافىرلارنى ئۆلتۈرە باشلادىلەر. باغدىن چىقغانلارنى تاشقارقى مۇسۇلمانلار ئۆلتۈردىلەر. ھەزرەتى خالىد باغىنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ، ئىشىكدىن چىقغانلارنى قەتل قىلۇر ئەردىلەر. تاكىم باغىنىڭ قاشىدا كافىرلاردىن يەتتە مىڭ كىشى ئۆلدى. كافىرلار قاچىپ قورغانغە يۈردىلەر. مۇسۇلمانلار قوغلاپ، يەتتە مىڭ كىشىنى ئۆلتۈردىلەر. مۇسەيلەمە سەربەرەھنە جەڭ قىلۇر ئەردى. كۆردىكىم مۇسۇلمانلار غالىب بولدىلەر. بەس، ئاتىدىن تۈشۈپ، باشىنى ئالىپ لەشكەر ئاراسىغە كىردى، تاكى باغدىن چىقىپ كەتكەي ۋە باغىنىڭ ئىشىكىدە ھەزرەتى ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى شەھىد قىلغان ۋەھشى ھەزرەتى ھەمزەنى چاپغان شەمشەرىنى تۈتۈپ تۇرۇپ ئەردى. بەس، مۇسەيلەمە باغدىن چىقتى ئەرسە، ئەنساردىن بىر ئادەم تاپۇپ، شەمشەر سالدى ئەرسە يىقىلدى، ئەمما ھىچ كار قىلمادى، جان ۋەھىمدىن قورقۇپ قاچغالى تۇردى. ئول ئەنسار ۋەھشىنى قىچقىردى ئەيدى: «يا ۋەھشى! بۇ مۇسەيلەمەدۇر!» بەس، ۋەھشى ئارقەسىدىن قوغلاپ يېتىپ، ھەربە سالدى ئەرسە، ئىككى قات زىرىھدىن ئۆتۈپ قورساقىنى تىلىپ، راست ئۆچاسىدىن چىقتى؛ مۇسەيلەمە يىقىلدى. مۇسۇلمانلار قورغاننىڭ ئىشىكىگە يەتتى. ھىچكىم مۇسەيلەمەنىڭ ئۆلگەنىنى بىلمەدىلەر.

بەس، كىچە بولدى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد لەشكەرگاھغە يانىپ تۇشتىلەر. ئەمما غەيكىن ئەردىلەركىم، مۇسەيلەمە قورغانغە بېرىكسە، ئۇزاق جەڭ بولغاي، لەشكەر بىسيار خەستە ۋە مەجرۇھ بولغاي ئەردى. بەس، ئەرتەسى خالىد فۇجائىنى ھەمراھ قىلىپ، لەشكەرنى چۆيرۈلدىلەر. تا بىلگەيلەركىم لەشكەردىن كىملەر ئۆلۈپدۇر. فۇجائە ھەزرەتى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بۇ پالانى، بۇ پالانى دەپ، بىر - بىر كۆرسەتۇر ئەردى.

بەس، باغنىڭ ئىشىكىگە كەلدىلەرئەرسە، بىرىمەرسە ئۆلۈپدۇركىم، ھەربە قورساقىدىن تىگىپ ئۇچاسىدىن چىقىپدۇر. فۇجائە ئەيدى: «بىزگە ئانچە قىلۇرنى قىلىپدۇركى!» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «بۇ كىمدۇر؟» فۇجائە ئەيدى: «مۇسەيلەمەدۇر.» بەس، ھەزرەتى خالىد شاد ۋە ئەمىن بولدىلەر. تەھقىق ۋە تەفتىش قىلدىلەركىم بۇ مەلئۇننى كىم ئۆلتۈرۈپدۇر. ۋەھشى ئەيدى: «مەن ئۆلتۈردۇم.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئەي ۋەھشى، راست بولسە نە ياخشىلىقدۇر ساڭاكىم، ئەگەرچە كافىرلىقىڭدا مۇسۇلمانلارنىڭ زۇبدەسىنى شەھىد قىلدىڭ. لېكىن ئىسلامدا بەھتەرىن خەلقنى ئۆلتۈرۈپ، مۇسۇلمانلارنى خالاس قىلدىڭ.» بەس، شول سائەت ھەزرەتى ئەبۇبەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بۇ ۋاقىئەدىن خەبەر ئىبەردىلەر. ئاندىن، فۇجائە ئەيدى: «ئەي خالىد، زىنھار مۇسەيلەمەنىڭ ئۆلگەنىگە قىرىقتە بولماغىلكىم، قورغاندا چەندان ئانىڭدىن غالىپ كىشى باردۇر. مۇسەيلەمە ئۇلاردىن زەبۇنراقى ئەردى. ئۇلار قاتتىغ جەڭ قىلۇرلەر، چەندان روزگار ئۆتەركىم بۇ قورغان ئاچىلماس، لەشكەر بىسيار ھىلاك بولۇر. مەسلەھەت ئولكىم، مەن كىرىپ ئۇلارنى سۇلھغە كەلتۈرۈپ ئالىپ چىقايكىم، ئۇلارغە ئامان بېرىپ، مال - ئەمۋاللاردىن نىسفىغە قەبۇل قىلدۇرغايمەن.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «باقاي، تاكىم مەسلەھەت نە يەرگە يېتەر.»

بەس، ھەزرەتى خالىد ئول كېچە فىكر ئەندىشە قىلدىلەر: فۇجائە سۆزىنىڭ راست - غەلەتىنى مۇھازەرە قىلماق مۇشكۈلدۇر. ئەرتەسى فۇجائە يەنە ئەيدى: «مېنىڭ مەسلەھەتىمگە كىرگىل، مەن ساڭا قىرىپ بەرمەسمەنكىم، سېنىڭ ھەققىڭ مەندە باردۇركىم مېنى ئۆلتۈرمەدىڭ، ماڭا ياخشىلىق قىلدىڭ. ئەگەر سۇلھ قىلۇر بولساڭ ئۇلار ئۆزىنى ئوڭلاماسدا بۇگۈن سۇلھ قىلغىل. ۋەگەرنە كېيىن ئۇنامايسەر.» بەس، ھەزرەتى خالىد راست گۇمان قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئۇلارنىڭ جانلارىنىڭ قالغانىغە مىننەتدار بولسۇنلەر. يەر - سۇ، مۇلۇك - مال بارچەسىنى مۇسۇلمانلارغە بەرسۇنلەر. بۇ شەرت بىرلە سۇلھ قىلغىل.» فۇجائە ئەيدى: «ئۇلار بۇ شەرتغە ئۇنامايسەر. يەر - سۇ، پۇل - مالسىز تىرىگلىك قىلالماسلەر. پۇل - مالىلارنىڭ نىسفى بىرلە سۇلھ قىل، يەر - سۇ، مۇلۇك - ئەملاكلەرى ئۆزلەرىگە بولسۇن.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «قەبۇل قىلماسمەن.»

ئاتلەرنغە مىنىپ، قورغاننىڭ ئەترافىنى كۆردىلەركىم بېنەھايەت مەھكەمدۇر. فۇجائە يەنە دەلالەتچى قىلدى ئەرسە، قورغاننىڭ مەھكەملىكىدىن كۆڭۈللەرى يانىپ ئەردى. ئەيدىلەر: «يەمامە كەتتىلەردىن خاھلاغانىنى مۇسۇلمانلارغە بەرگەيلەر ۋە يەنە شەھەرنىڭ ئىچىدىن خاھلاغاندەك بىر ھەۋلە بەرسۇنلەر. بۇ شەرت بىرلە سۇلھ قىل.» فۇجائە ئەيدى: «كىرىپ ئۇلاردىن سوراي، نە دەيدۇر.» بەس، ھەزرەتى خالىد رۇخسەت بەردىلەر. بەس، فۇجائە شەھەرگە كىردى، كۆردىكىم، ھەمە خاتۇنلار، بالالار، پىر - زەئىفلەردىن ئۆزگە ھېچ لەشكەر يوقدۇر. ئۇلۇغلاردىن سۇللەمە بىننى سەلامە ئاتلىغ بىر ئادەمدىن ئۆزگە ھېچ كىشى يوق ئەردى. ئول جەڭ كۈنى مۇسەيلەمەگە ھەمراھ ئەردى. مۇسەيلەمە ئۆلگەندە باغدىن چىقىپ كۆردىكىم ئۆلۈپدۇر. بەس، قاچىپ ئۆزىنى شەھەرگە ئالىپ ئەردى. بەس، فۇجائە خاتۇنلارنى يىغىپ، مىڭ خاتۇنغە سىلاھ كىيدۇردى، سىغىلگە چىقاردى ۋە ئەيدى: «مەن چىقغاندىن كېيىن دەرۋازەنى ئېتىپ، سىغىلگە چىقىپ، مېنى ناسەزا ئېتىڭلار. تاكى مەن جانىڭلارغە بىر تەدبىر قىلغايمەن.» بەس، فۇجائە شەھەردىن چىقتى ئەرسە، خاتۇنلار ئاداغ قىلدىلەر. ھەزرەتى خالىد شەھەرگە ياۋۇق ئەردىلەر. ئول خاتۇنلارنى لەشكەر گۇمان قىلدىلەر. فۇجائە كەلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «ئول لەشكەردۇرمۇ؟» فۇجائە ئەيدى: «ئارى، ئون چەندان ئول شەھەردە باردۇر.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەركىم: «نە ناسەزا ئېتۇرلەر؟» «بۇ سۇلھنى قەبۇل قىلماي مېنى ناسەزا ئېتۇرلەر. شەھەر ھەم مەھكەم، لەشكەرىمىز ھەد ھىسابىدىن زىيادە، تەئام ۋە زەخىرەمىز فەراۋاندۇر. زىمىستان ياۋۇقدۇركىم خالىد تۇرالماي كېتەر، دەيدۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «تەدبىرى نەدۇر؟» فۇجائە ئەيدى: «مال كەم قىلماق لازىمدۇر.» بەس، ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «تەمامى مال - ئەمۋاللاردىن تۆرتىنىڭ بىرىنى مۇسۇلمانلارغە بەرسۇنلەر، ھەركەتتىدىن بىر ھەۋلە بەرسۇنلەر، شەھەردە بىر ھەۋلە ماڭا خاس بەرسۇنلەر. بۇ شەرت بىرلە سۇلھ قىل.» بەس، فۇجائە يەنە كىردى ئەيدى: «تەدبىر ھىلە بىرلە سىزلەرنىڭ جانىڭلارنى قۇتقاردىم، بالا - بارقاڭلارنى ئەسىرلىكىدىن قۇتقاردىم. مال - ئەمۋاللارنىڭ تۆرت ھەسسەنىڭ بىرىنى خالىدغە قىلدىم.» تەمامى خەلق فۇجائەدىن مىننەت تۇتتىلەر، مەگەر سۇللەمە قەبۇل قىلمادى ئەرسە، فۇجائە ئەيدى: «مەن

سېنىڭ سۆزۈڭ قويماسمەن، سېنىڭ شۇملۇقۇڭدىن تەمامى قەۋم ھىلاك بولۇرلەر.» بەس، فۇجائەنىڭ سۆزى بىرلە ئەللىك كىشى چىقتىلەر، سۇللەمەنى ھەم ئالىپ چىقتىلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد بىرلە سۇلھ قىلدىلەر، تەمامى مۇسۇلمانلارنى گۇۋاھ قىلىپ، سۇلھنامە پىتىدىلەر. ئەرتەسى شەھەر ئاچىلدى. ھەزرەتى خالىد شەھەرگە كىردىلەر؛ ئەتراف - جانىبنى سەير قىلدىلەر. ھىچ لەشكەر ئەسەرىنى تاپمادىلەر ئەرسە، فۇجائەغە ئەيدىلەر: «ماڭا خىيانەت قىلمىسەڭكىم مۇنداڭ لەشكەر يوقدۇر.» فۇجائە ئەيدى: «يا ئەمىر، مۇنداڭ ھەمە قاياش، قەبىلەم ۋە ئەھلى ئەيالىم بار ئەردى، ئۇلارغە چەندان مۇسىبەتلەر يېتىپ ئەردىكىم ئۇلاردىن ھەرگىز فەرامۇش بولماس ئەردىم. ناچار ئۇلار خانىمان ۋە پۇل - مالى بىرلە كۆڭلى خوش بولغاي دەپ، بۇ ئىشنى قىلدىم.» بەس، ھەزرەتى خالىد سۇلھ بۇزالماي خامۇش بولدىلەر. بىر رەۋاق - تاقنى ئۆزلەرىگە ئالدىلەر. بۇ ئەسنادا ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ نامەلەرى كەلدىكىم: «قۇدرەتىڭ بارىچە قورغاننى مۇھاسىرە قىلغىل، سۇلھنى قەبۇل قىلماغىل. قاچانكىم قورغاننى فەتھ قىلساڭ خەلقىنى ئۆلتۈرۈپ، بالا - بارقاسىنى ئەسىر قىلغىل؛ يەر - سۇيىنى مۇسۇلمانلارغە تەقسىم قىلغىل!» بەس، ھەزرەتى خالىد نامەنى ئوقۇپ، جەۋاب پىتىدىلەركىم: «قورغانى بېنەھايىت مەھكەم، خەلقى بىسيار، تەئامى - زەخىرەسى بىشۇمار ئىكەن؛ مۇسۇلمانلار خەستە ۋە مەجرۇھ، تاشقارى ئوت، سۇ، تەئام، شەراب تەنىقسىلىقدىن سۇلھ قىلماقنى مەسلەھەت كۆرۈپ، نامەلەرى كەلمەسدىن ئۆچ كۈن ئىلگەرى سۇلھ قىلىپ ئەردىم، سۇلھنى بۇزالماي تەڭ بولدۇم.»

بەس، بۇ جەۋاب يەتتى ئەرسە، ھەزرەتى ئۆمەر خەتتاب ئەيدىلەر: «خالىد مۇسۇلمانلارغە خىيانەت قىلىپدۇركىم، دۇشمەنلەرنى زەردار قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى تەڭ دەست قىلىپدۇر. ئۆزىگە ئانچە مىقدار ئالىپدۇر. يەنە ئىككى - ئۈچ كۈن تۇرسە ئەردى، مۇسۇلمانلار تەمام غەنىمەت ئالۇر ئەردىلەر. مەن ئەينمادىممۇكىم، ئول مۇنافىقدۇر. ئانى چىرلاپ ئالماق لازىمدۇر!» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتتىغ سۆز بىرلە «خىيانەت قىلىپسەن» دەپ نامە ئىبەردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى خالىد بىلدىلەركىم، بۇ غەزات قىلغان سەئى - كۆششلەرى بىكار بولۇپدۇر.

ئەيدىلەر: «بۇ ھەزرەتى ئۆمەردىندۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى خالىد فۇجائەگە ئەيدىلەر: «مەن يەمامەگە تۈرماقنى نىيەت قىلىپدۇرمەن، قىزىڭنى ماڭا بەرگىل.» فۇجائە ئەيدى: «قىزىمنىڭ مېھرىنىسى تاپالماسسەن!» بەس، ھەزرەتى خالىدغە بۇ سۆز ئار بولدى ئەرسە، مىڭ دەرەمگە مېھر باغلاپ، فۇجائەنىڭ قىزىنى ئالدىلەر. مىڭ دەرەمنى ئول كۈن بەردىلەر. يەمامە غەنىمەتىنى ھۈنۈز تەقسىم قىلماغان ئەردىلەر. ھەزرەتى خالىد توي قىلغان كېچىسى لەشكەردە بىسيار خەلق ئاچ ۋە مۇھتاج ئەردىلەر. بۇلارنىڭ ئاراسىدا ھەزرەتى ئۆمەرنىڭ دوستلاريدىن زىياد بىننى ئۇمرۇ بىننى ئەللەبەشى ئاتلىغ بىر شائىر بارئەردى. بۇ ۋاقىئەنى ھەزرەتى ئۆمەرگە نەزم قىلىپ ئىبەردى. ھەزرەتى ئۆمەر ئۇل خەتنى ئالىپ، ھەزرەتى ئەبۇبەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەريغە كىردىلەر. ئەمما غەزەبدىن تىترەر ۋە ئەيدىلەركىم: «ئەي خەلىفەئى رەسۇلى خۇدا! كۆرگىلكىم خالىد نە ئىشلەر قىلۇر؟! ئول قىلغان فەساد ئىشلەرنى ھېچكىم قىلماغاندۇر، چەندان پادىشاھلار ئۆتكەندۇركىم، مىڭ دەرەم بىرلە خاتۇن ئالماغاندۇرلەر! مىڭ دەرەمنى نەقد قىلماغاندۇرلەر! بۇ ئىشنى نېچۈك ئۆتكەرۈرسەن؟ ۋاي ئاڭا كىم، چەندان مۇسۇلمانلارنىڭ خۇنى ئانىڭ گەردەنىدۇر. ئەرەبدە چەندان مۇسۇلمانلار ئانىڭ بائىسىدىن مۇرتەد بولدىلەركىم ھىسابغە راست كەلمەس. مۇھاجىر - ئەنسار ۋە سەھابەھاي كىبارىدىن مىڭ ئىككى يۈز كىشى يەمامە جەڭىدە شەھىد بولدىلەر، بىرى مېنىڭ بىرادەرىم ئەردى. ئەگەر ئول كىسرالاردەك تەختدە ئولتۇرماي، ئۆزى باشلاپ جەڭ قىلسە ئەردى، لەشكەر شىكەست تاپماس ئەردى. بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ خۇنى ئانىڭ گەردەنىدەدۇر. ئانى چىرلاپ ئالىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ مالىنى ئالماق لازمدۇر. مۇندىن كېيىن بەيتۇل - مالغە مۇتەسەددى قىلماغان ئەۋلادۇر!» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ غەزەبلەرى كەلدى. ئەمما ئەيدىلەركىم: «تەمامى فەتھ ئانىڭ بىرلەدۇر، ئەگەر ئانى ئۆلتۇرۇپ غەزەب قىلسام، دۇشمەنلەر ئەركلەنۇر، ئۆزگە كافىرلارغە لەشكەر ئالىپ بارغان ئەمىرلەر مەئيۇس بولۇرلەر.» بەس، ھەزرەتى خالىدغە تەئسىر قىلغۇدەك ۋە خجالەتتدىن تەر ئاقغۇدەك سۆزلەر بىرلە نامە ئىبەردىلەركىم: «ساڭا ئانچە دەۋلەت ۋە فەراغەت يۈزلەنىپدۇركىم، ئالەمدىن بىخەبەر ئۆيلەنىپ ياتىپ، غەنىمەت مالىنى نابۇد

قىلىپسەن. چەندان مىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ قانىنى تۆكۈپسەن!» ھەزرەتى خالىد ئول نامەنى ئوقۇپ، يەمامە سەردارلەرنى يىغىپ ئەيدىلەر: «ئەمرۇل مۆئمىنىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سىزلەردىن بۇ سۇلھنى قەبۇل قىلمايدۇرلەر. ھەزرەتى ئۆمەر بۇ سۇلھنى قەبۇل قىلغالى قويمايدۇرلەر. سىزلەر مەدىنەگە بارىپ، ئۆز ھالىڭلارنى ئەرز قىلماق لازىمدۇر، تا نېچۈك ئەمر قىلۇرلەر ئىشتىمەك لازىمدۇر.»

بەس، فۇجائە ژە سۇللەمە باشلىغ ئون كىشى مەدىنەگە كەلدىلەر. ئەرزى ھاللەرنى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەرگەرسە، كۆردىلەركىم، نەھايەتى ئاقىل، ئىمتىيازلىغ ژە ياخشى سۆزلۈك خەلقدۇر، گۈناھىنى ئۆتتىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر بىلدىلەركىم خالىد ئىبەرىپدۇر، بۇلارنى شەفائەت قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇسەيلەمە كەززابنىڭ بۇلارغە خۇدادىن كەلگەن ئايەت دەپ ئوقۇغان مۇھمەللىنى ئىشتىمەكنى خاھلاپ ئەيدىلەر: «سىزلەر مۇنچە ئەقل ھۇش بىرلە يالغان سۆزلەرگە نېچۈك فىرىفتە بولدۇڭلار؟» فۇجائە ئەيدى: «ئەمرۇل مۆئمىنىن! مۇسەيلەمە سۆزلەر باغلادى بۇ خۇدانىڭ سۆزىدۇر، ماڭا ئاسماندىن كېلىپدۇر دەپ، دەۋا قىلدى. ئول شەقاۋەت بىزگە پىتىلگەن ئىكەندۇر. ژەگەرنە بىزگە چەندان يالغان ئىشلار زاھىر بولدى» دەپ مۇسەيلەمە كەززابنىڭ سۆزەلەرىدىن نەچەند سۆزەلەر ئوقۇدى. ژە يەنە ئەيدىلەر: «بەھارۇل رەجالنى ئەھلى يەمامەگە ئەلچى ئىبەردىلەر، تاكى دىنى شەرىئەت تەئلىم بەرگەي. ئول كېلىپ مۇسەيلەمە بىرلە بىر بولدى. ھەر ئايەتكىم رەسۇل ئەكرەمدىن ئۆرگەنىپ ئىكەن، مۇسەيلەمەگە ئوقۇدى، ئول ئانىڭ تەقابىلىدا بىر مۇھمەل ئوقۇدى. ئانداغكى سۆزەئى ژەننازىئاتىنىڭ ئورنىدا: والمنذرات زرعا، فالحاصدات حصدا، والذيات فتحا، فالطحيات طيحا. ولخاسرات خسرا، والنارزات نذرا ـ بۇ مۇھمەللەرنى چاينادى، ژە يەنە بۇ تەرىقە ھەر سۆزەنىڭ ئورنىدا بىر مۇھمەلنى خۇدادىن كەلگەن ئايەت دەپ ئوقۇدى. ژە يەنە ئانداغ يالغان زاھىر بولدىكىم، بەنى ھەنىفەدىن بىرمەزلۇم كېلىپ ئەيدى: «بىزنىڭ قۇدۇغىمىزنىڭ سۇيى كەم بولدى، دۇئا قىل تاكى سىيراب بولغاي.» بەھارۇل رەجال ئەيدى: «مەن ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمدە كۆرۇپ ئەردىمكى، قۇدۇغىمىزنىڭ سۇيى كەم بولدى، دەرەختىمىز مىۋە بولمادى

دىسە، مۇبارەك ئاغىزلەرنغە سۇ ئالىپ، غەر - غەرە قىلىپ، بېرۇر ئەردىلەر. ئول سۇدىن قۇدۇغقە تامىزسا سىيراب بولۇر ئەردى؛ دەرەختلەرغە ساچسا مىۋەسى بېنەھايەت بولۇر ئەردى. سەن ھەم ئانداغ قىل.» بەس، مۇسەيلەمە ھەم بۇ تەرىقە قىلىپ ئەردى، ئول قۇدۇغقە قۇيدى ئەرسە، مۇتلەق قۇرۇدى. ۋەيەنە بىر مەرتەبە بەھارۇل رەجال ئەيدى: «مەن ھەزرەتىنىڭ مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم قاشلەردە ئولتۇرۇپ ئەردىم، بىر مەزلۇم يېگى تۇغقان بالاسىنى ئالىپ كەلدى ئەرسە، مۇبارەك قوللەرى بىرلە باشىنى سىلادىلەر، تىلىنى تۇتتىلەر، دۇئا قىلدىلەر، ئول بالا سۆزگە كەلدى. سەن ھەم ئانداغ قىل. بەس، مۇسەيلەمە بىر يېگى تۇغقان بالانى كەلتۇرۇپ، ئانداغ قىلدى ئەرسە، ئول بالانىڭ باشى تاز ۋە تىلى گۇڭ بولدى. ۋە يەنە بىركۇنى، بىرئادەم مۇسەيلەمەنىڭ قاشىغە كەلدى، ئول يۇزىنى يۇپ ئاغزىغە سۇ ئالىپ ئولتۇرۇپ ئەردى. بەھارۇل رەجال ئول ئادەمگە ئەيدى: «بۇ سۇدىن ئالىپ زىرائەتىڭگە ساچغىلكىم ھەزرەتى مۇھەممەد مۇستەفا تەھارەتلەرنىڭ سۇيىنى ئالىپ بىر كىشەرسە زىرائەتىگە ساچىپ ئەدى، بىھەد ۋە بىمسىاب ھوسۇل بولغاى ئەردى. بەس، ئول ئادەم ئول نجىس سۇدىن ئالىپ زىرائەتگاھغە ساچتى ئەرسە، مۇتلەق قۇرۇپ قالدى. مۇنداغ ۋاقىئەلەر تولا ۋاقىئ بولدى.» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئانىڭ يالغانلىقىغە مۇنداغ ئەلامەتلەر كۆرۇپ، نېچۇك ئىمان كەلتۇردۇڭلار؟» فۇجائە ئەيدى: «بائىس ئولكىم، مۇسەيلەمە بەنى ھەنىفە بەنى رەبىئەنىڭ ئۇرۇغىدىن؛ ھەزرەتىنىڭ مۇھەممەد مۇستەفا سەل-ئەل-لەم قۇرەيش بەنى مۇزەردىن. بەنى رەبىئەدىن تولەيھە ئاتلىغ بىرئادەم مۇسەيلەمەنىڭ قاشىغە كەلدى ئەيدى: «نېچۇك ئادەم سەن؟» ئەيدى: «پەيغەمبەردۇرمەن.» تولەيھە ئەيدى: «ساڭا خۇدادىن فەرىشتە كېلۇرمۇ؟» مۇسەيلەمە ئەيدى: «ئارى، كېلۇر.» تولەيھە ئەيدى: «خۇدا ھەم كېلۇرمۇ؟» مۇسەيلەمە ئەيدى: «خۇدا قاراڭغۇلۇقدا بولماسا ئەردى. كېلۇر ئەردى.» تولەيھە ئەيدى: «بىلۇرمەنكىم تەمام يالغان ئەيتۇرسەن. ئۆز قاياش قەبىلەمدۇرسەن. مۇھەممەد مۇستەفا سەل-ئەل-لەم ھەرچەند راستكويدۇر. لېكىن بەنى مۇزەردىندۇر،» دەپ ئاڭا تابىئ بولدى.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «خۇدا گۇمراھ قىلغانىنى ھىدايەت بەرگۈچى يوقدۇر.» بەس، ئۇلارنى يەمامەگە ياندۇردىلەر

ئەرسە، ھەزرەتى خالىد غەنىمەتنى تەقسىم قىلىپ بەردىلەر.

قىسسەئى
ئەلارىنىنى خىزرۇمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ

بۇ — ئەلار بىنىنى خىزرۇمى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىبەرگەن ئون بىر ئەسىرنىڭ بىرى ئەردىلەر. ئىلگەرى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بەھرەيىنىڭ پادىشاھى مۇنزەر بىنىنى ھىنا ساۋغە ئەلچى ئىبەرىپ ئەردىلەر. بۇلەر بارىپ مۇنزەرنى ۋە تەمامى ئەھلى بەھرەيىنى مۇسۇلمان قىلىپ، يانىپ ئەردىلەر. قاچانكىم رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم دارىلبەقاغە رىھلەت قىلدىلەر ئەرسە، مۇنزەر ئۆلۈپ، بەھرەين ھەددىنىڭ خەلقى مۇرتەد بولۇپ ئەردى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيىللاھۇ ئەنھۇ ھەم ئەلارنى لەشكەر بىرلە بەھرەينگە بۇيرۇدىلەر. ئول بەھرەين ئىككى قەبىلە ئەردى، بىرى بەنى ئابدۇلقەيس، يەنە بىرى بەنى بەكر. بەنى ئابدۇلقەيسدىن جارۇد بىننى ئۆمەر ئاتلىغ بىرئادەم رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنىڭ خىزمەتلەرىگە كېلىپ، بىسيار ئىلمى شەرىئەتنى ئۆرگەنىپ ئەردىلەر؛ ئەھلى ئابدۇلقەيسنى مۇسۇلمان قىلىپ ئەردى؛ بەس، ئۇلار مۇرتەد بولۇپ ئەردىلەر ئەرسە، جارۇد ئەيدى: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، بۇ دىندە نېچۈك يامانلىق كۆردۈڭلەر؟» ئۇلار ئەيدىلەر: «ئەگەر پەيغەمبەر بولسا ئەردى ئۆلمەگەي ئەردىلەر.» جارۇد ئەيدى: «مۇندىن ئىلگەرى پەيغەمبەرلەر ئۆتكەنمۇ؟» ئەيدىلەر: «ئارى، ئۆتكەندۇرلەر.» جارۇد ئەيدى: «ئول پەيغەمبەرلەر قايان كەتكەندۇرلەر؟» ئەيدى: «ئۆلگەندۇرلەر.» جارۇد ئەيدى: «بۇلەر ھەم ئول تەرىقەدەدۇرلەر.» بەس، بەنى ئابدۇلقەيس بۇ سۆز بىرلە مۇسۇلمان بولۇپ ئەردىلەر. بەنۇ بەكر مۇرتەد ئەردى. ئۆزىگە بەنى ئابدۇلقەيسدىن ھەتىم بىننى مىنئە ئاتلىغ بىر ئادەمنى سەردار قىلدى. بەنى رەبىئەدىن بەنى بەكر ۋە يەنە بەھرەيندەكى مۇرتەدلەر ھەتىمغە يىغىلىپ، بەھرەيىنىڭ پايتەختى ھەجر دىگەن شەھەرنى ئالدىلەر. بەنى ئابدۇلقەيس جارۇدغە تابىئ ئەردىلەر، مۇرتەدلەرنى ئىسلامغە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر،

قەبۇل قىلماس ئەردى. ئاخىر، ھەتتىم مۇسۇلمانلارغە لەشكەر ئىبەردى ئەرسە، جارۇد باشلاپ بەھرەيىنىڭ ئاۋەر دىگەن قورغانىغە كىردىلەر. ھەتمىنىڭ لەشكەرى ئول قورغاننى مۇھاسىرە قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى تەڭ قىلىپ ئەردى. ئەلار خىزرۇمى لەشكەرى ئىسلام بىرلە ئول قورغانغە يەتتىلەر ئەرسە، پۇر شەھەرلەرگە پەراكەندە بولغان مۇسۇلمانلاردىن قەيس بىننى ئاسىم بىسيار مۇسۇلمانلار بىرلە كېلىپ، لەشكەرى ئىسلامغە قوشۇلدىلەر. ۋە يەنە رۇباب ئاتلىغ ئادەم جەمئ مۇسۇلمانلار بىرلە كەلدى. ئەلار بىننى خىزرۇمىنىڭ لەشكەرى بىسيار بولدى ئەرسە، ھەتمىنىڭ لەشكەرى قاچىپ كەتتى. ئول مۇسۇلمانلار بىسيار شاد بولۇپ، قورغاندىن چىقىپ، ئەلار خىزرۇمىسغە قوشۇلدى. ھەمە ئىتتىفاق بولۇپ، ھەتمىغە يۇزلەندىلەر. ئۇچ كۈنلۈك قالىپ ئەردى، بايابانداا بىر قۇدۇغ لەبگە بارىپ تۇشتىلەر. ئول قۇدۇغنىڭ سۇيى ئاز ئەردى، لەشكەرگە كىفايەت قىلمادى، تۇگەدى ئەرسە، ئەكسەر خەلقغە ۋە تىۋەلەرگە سۇ يەتمەدى. ھەمە خەلق ئەلار خىزرۇمىغە كەلدىلەر، ئۇلەر دۇئا قىلدىلەر، ئەسەرى ئىجابەت مەئلۇم بولمادى. ئاخىر تۇن يارىمى بولدى ئەرسە، تىۋەلەر ھەر تەرەفكە كەتتى، تاكى بىر تىۋە قالمادى. خەلق تىۋەلەرنىڭ ئارقاسىدىن پەراكەندە بولدىلەر، ھىچكىم تىۋەلەرىنى تاپالمادىلەر. سەھەر ۋەقتى ئەردى، خەلق تەشنە ۋە ھەيران بولۇپ يانىپ كەلدىلەر. ئەلار خىزرۇمى ئەيدىلەر: «غەم يىمەڭلاركىم ھەق تەئالا تىۋەلەرنى ھىلاك قىلماس.» ئۇلار ئەيدىلەر: «بىزدە جان غەمىدۇركىم ھەۋا قىزىسا سۇ بولماس. ئىككى كۈندۇر تەشنەدۇرمىزكىم ھەمە ئۆلگەيمىز.» بەس، ئەلار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دۇئا قىلدىلەر، ھەمە مۇسۇلمانلار ئامىن دىدىلەر. بەس، ھەۋا گەرم بولدى. تەمامى مۇسۇلمانلار جاندىن نەۋمىد بولدىلەر ئەرسە، يىراقدىن سىيرابدەك بىر نەرسە كۆرۈندى ئەرسە، ھەزرەتى ئەلار بىر ئادەمنى بۇيرۇدىلەر؛ بارىپ كۆردىلەركىم، ساف ۋە سۇزۇك ئاقىن سۇدۇر. مۇسۇلمانلارنى قىچقىردى، ھەمە يۈگۈرشۈپ باردىلەر، سىيراب بولدىلەر. بۇ ئەسنادا، تىۋەلەر ئەتراف - جەۋانىبدىن بىردىن ئىككىدىن يىغىلىپ كەلدىلەر، سۇ ئىچتى ۋە ھەركىم سۇ ئالدىلەر. ھەرگىز ئاندىن سۇ گۇمان قىلغۇدەك يەر ئەمەس ئەردى.

بەس، ئاندىن كۆچۈپ يۈردىلەر. بۇ خەبەر بەھرەيندە فاش بولدى ئەرسە،

بەھرەيندەكى مۇرتەدلەر مۇسۇلمان بولدىلەر؛ ئىسلامغە گۇمانى بار خەلق تەسدىق قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەلارنىڭ خىزمەتلەرنگە يۇزلەندىلەر. كافىر - مۇشرىكلەر ھەجردە ھەتمغە جەمئ بولدىلەر. ھەجرنىڭ سىغىلى يوق ئەردى، ھەتىم چۆگرەسىگە خەندەق قازدۇردى. ھەزرەتى ئەلار كېلىپ خەندەقنىڭ لەبىگە تۇشتىلەر. ھەركۇنى بامداددىن تا ھەۋا قىزىغۇچە، نەمازدىگەردىن تاكى كۆز كۆرگۈچە قەڭ قىلۇر ئەردىلەر. تا بىر ئاي ئۆتتى. بىركۇنى مۇرتەدلەرنىڭ ئاراسىدا بىر غەۋغا - غۇلغۇلە چىقتى. ئەلار ئەيدىلەر: «بىركىشى خەبەر ئالغاي ئەردىكىم بۇ كېچە كافىرلار قاچتى بولغاي.» ئابدۇللاھ بىننى ھەدەق ئەيدى: «مەن خەبەر ئالايكىم، مېنىڭ بىر خالەم باردۇر.» بەس، ھەزرەتى ئەلار ئەيدىلەر: «بارغىل.» ئابدۇللاھ بارىپ، خالەسى قاشىغە كىردى ئەرسە، ئەيدى: «نە ئىشغە كەلدىڭ؟» ئەيدى: «ئاچلىقدىن ئۆلەر ھالغە يەتتىم، ئۇلار ھەم تەمام بۇ ھالدادۇرلەر.» ئول ئەيدى: «ئەمدى مۇندا بولغىل.» بەس، تەئام كەلتۇردى ئەرسە، تەئام يەپ ئولتۇرۇپ ئەيدى: «بۇ نە غەۋغادۇر؟» ئەيدى: «ھەتىم شاھ تەمامى لەشكەرنى مىھمان قىلۇر، ھەمە شەراب ئىچىپدۇرلەركىم، مەستلىكدىن ماجرا قىلۇرلەر؛ بەس، ئابدۇللاھ چىقىپ، ھەتمنىڭ لەشكەرگاھىغە كەلدى، كۆردىكىم ھەمە مەست، بىخەبەردۇرلەر. يانىپ ھەزرەتى ئەلارغە ئەيدى: «ھەمە مەست - بىخۇددۇرلەر.»

بەس، ئەلار تەمامى لەشكەر بىرلە ئاتلاندىلەر، ئاھىستە خەندەقدىن ئۆتۈپ، لەشكەرگاھغە يېتىپ، يەكبارە شەمشەر ئۇرا باشلادىلەر؛ كافىرلار ئاتغە مىنەلمەدى ۋە نە كىيەلمەدى، ۋە يەنە ھىچ تەرەفكە قاچالمادى. ھەتمنىڭ ئاتى ئىگەرلىك ئەردى؛ مەست بارىپ، ئۇزەنگۇچى ئاياغ قويدى ئەرسە، باغى ئۇزۇلۇپ، ھەرچەند جىددۇجەھد قىلدى. مىنەلمەدى؛ قىچقىرۇر ئەردى: «ئەي خەلق مېنى ئاتغە مىندۇرۇڭلار! مەن سىزلەرنى خەلاس قىلۇرمەن!» ھىچكىم تانۇماس ئەردى. ناگاھ مۇسۇلمانلاردىن ئەفىق بىننى ئەل - مۇنزەر ئاتلىغ بىر پەھلىۋان ھەتىم بىرلە دوست ئەردى. ئانىڭ ئاۋازىنى ئىشتىپ كەلدى، شەمشەرى بىرلە تىزىدىن كېسىپ تاشلادى ئەرسە، فەرياد قىلدىكىم: «سەن كىمدۇرسەن؟» ئەيدى: «ئەفىقدۇرمەن.» ھەتىم ئەيدى: «سىمجان قىلدىڭ، ئەمدى ئەلبەتتە تەمام قىلغىل!» ئەيدى: «ئۆلتۇرمەسمەن، بىلكى

بۇ دەردە يۇز مىڭ ئەلەم بىرلە ئۆلگەيسەن!» بەس، ھەتىم ئول كېچە تاڭ ئاتقۇنچە: «مەن ھەتىمدۇرمەنكىم مېنى ئۆلتۈرۈڭلار!» دەپ فەرياد قىلۇر ئەردى. بەس، سەھەر ۋەقتى ئەردى، قەيس بىننى ئاسىم كېلىپ، مالىك دەۋزەخقە سىپارىش قىلدى.

بەس، سۇبھ سادىق فەتھ - زەفەرگە شادلىقدىن كۇلدى، زەفەر - نۇسرەت ئافتابى سۇرۇر - نەھجەت ئاسماندا خىيمە تىكتى. كۆردىكىم دۇشمەنلەر تەمام ئۆلۈپدۇر. ئەلار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نەماز بامداد ئۆتەدىلەر. ئاندىن، لەشكەرنى توختاتىپ، شەھەرنى تەسەررۇف قىلدىلەر. قالغان مۇرتەدلەردىن ئىسلامغە كىردىلەر. ئەترافا - جەۋانىبغە قاچقان مۇرتەدلەرنى تاپىپ ئۆلتۈردىلەر. ئول مال غەنىمەتنى لەشكەرگە تەقسىم قىلدىلەر. ئاندا بەرقەرار بولدىلەر. تەمامى بەھرەيننى تەسەررۇف قىلدىلەر.

ئەيتىپدۇرلەر، دەريا لەبىدە دارەين ئاتلىغ بىر شەھەر بارئەردى، قالغان مۇرتەدلەر بىر - بىرىن ئاندا يىغلىدىلەر ئەرسە، ئەلار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئاگاھ بولۇپ، ئاڭا يۇزلەندىلەر. مۇرتەدلەر خەبەر تاپىپ، دەريانىڭ ئول تەرەفىدە بىر كۇنلۇك بىر شەھەر بارئەردى، كېمە بىرلە ئۆتۈپ، كېمەلەرنى كۆيدۇرۇپ، ئول شەھەرگە بارىپ ئەمىن بولدىلەر. ئەھلى شەھەر ھەم تەمامى مۇرتەد ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەلار كېلىپ كۆردىلەركىم كافىرلار كېمەلەرنى كۆيدۇرۇپ قاچىپدۇر. دەريا لەبىگە تۇشتىلەر، يۇزلەرىنى تۇفراقغە قويۇپ ئېيدىلەر: «پەرۋەردەگارا! سېنىڭ قۇدرەتىڭغە خۇشك - دەريا يەكساندۇركىم، بىزنى بۇ دەريادىن ئۆتكەرگىل، تاكى دىن ئىشىدە شەك ۋە گۇمان قالغانلارغە جەزم تەئىن ھاسىل بولسۇن!». بەس، ئەلار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئاتقە مىنىپ دەرياغە كىردىلەر، ئاتنىڭ تىزىغە چىقتى، تەمامى لەشكەر ئارقەلەردىن كىردىلەرئەرسە، خۇداي تەئالانىڭ فەرمانى بىرلە سەلامەت ئۆتتىلەر. ئول كافىرلار ھەيران بولۇپ غەمكىن بولدىلەر. سەھر - جادۇغە ھەملە قىلدىلەر. بەس، ئەلار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شەمشەر تارتىپ يەكبار قەتلى ئام قىلدىلەر؛ مال - ئەموالىنى غەنىمەت ئالىپ، ئول دەريادىن ئۆتتىلەر ئەرسە، پىيادەلەرغە ھەم تىزىدىن ئۇستۇن چىقمادى. بۇ دىنى ئىسلامغە ئۇلۇغ ئەلامەت بولدى. ئاندىن غەنىمەتنى تەقسىم قىلدىلەر. پىيادەلەرگە ۋە سەۋارىلەرگە ئالتە مىڭدىن دىرەم تەگدى. ئاندىن ھەجرگە كەلدىلەر. مەدىنەگە

فەتھنامە ئىبەردىلەر. مۇسۇلمانلار مەدىنەدە شادلىق قىلىپ، ئەيدىلەركى، ئەلھەمدۇلىللاھكى، ھەق تەئالا بۇ ئۇممەتكە بىركىمەرسە كەرامەت قىلىپدۇركىم، دەريا ئاڭا فەرمان تۇرۇپدۇر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى ئەلارغە جەۋاب ئىبەردىلەركىم، بەھرەينده بەرقەرار بولغىل.

قىسسەئى
مۇرتەدان ئۇممان ۋە مەھرە

ئاندىن رىۋايەت قىلىپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفتلەردە، ئۇممان ۋە مەھرە پادىشاھى ھەنىف بىننى جەلەندىگە ھەزرەتى ئۆمەر بىننى ئاسنى ئەلچى ئىبەرىپ ئەردىلەر. ئۇممان ۋە مەھرە ھەمە مۇسۇلمان بولۇپ ھەزرەتى ئۆمەر بىننى ئاس يانىب ئەردىلەر. قاچانكىم ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ۋەفات بولدىلەرئەرسە، ئەكسەر ئەرەب مۇرتەد بولدىلەر. بۇلار ھەم «دىننى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەم باتىل بولۇپدۇر» دەپ، مۇرتەد بولدىلەر. ئەمما ھەنىف دىندىن يانمادىلەر، خەلقنى ئىسلامغە ئىندەر ئەردىلەر. مۇسۇلمان بولماغانلارنى ئۆلتۈرۈر ئەردىلەر. ئۇممانداڭ، لەقىيت بىننى مالىك ئەزۋەرى ئاتلىغ بىرئادەم بار ئەردىكىم، ئاتا - باباسى ئۇممانغە پادىشاھ ئەردى؛ ئۆلەرنى كىسرالارنىڭ زەمانىدا «زۇلتاج» ئاتار ئەردىلەر. كېيىن ئۇممانغە ھەنىف پادىشاھ بولغان ئەردى. لەقىيت كۆردىكىم، تەمامى ئۇممان ۋە مەھرە خەلقى مۇرتەد بولدىلەر ئەرسە، لەقىيت ھەم مۇرتەد بولۇپ، ھەنىف بىرلە جەڭ قىلىپ، مۇلكىنى ئالدى. ھەنىف مۇسۇلمانلار بىرلە قاچىپ، بەئزە تاغلاردا پىنھان ۋە بەئزە كېمە بىرلە دەريالاردا ھەرتەرەپ رەۋان بولدىلەر. بەس، ئەمىرۇل مۇئمىنىن ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە يەتتى ئەرسە، خۇزەيفەنى ئۇممانغە بۇيرۇدىلەر؛ ئۇرفەجەنى مەھرەغە ئەمىر قىلدىلەر، ئەيدىلەر: «ئەۋۋەل خۇزەيفەگە ياۋەر بولۇپ، ئۇممانغە بارغىل. ئاندىن كېيىن مەھرەغە بارغىل.» ئەكرەمە بىننى ئەبى جەھىلنى ھەم بۇلارغە ياۋەر بولغالى ئىبەرىپ ئەردىلەر. بەس، بۇلارنى ئۇممانغە بۇيرۇدىلەر،

ئەكرەمە كېلىپ قوشۇلدى. بەس، ياۋۇق يەتتىلەر ئەرسە، خوزەيفە ھەنىفغە خەبەر ئىبەردىلەر. ھەنىف ئۆز لەشكەرى بىرلە ئالدىغە كەلدى. سۇھار دىگەن يەردە ئۇچراشتىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەرئىشنى ھەنىفنىڭ تەدبىرى بىرلە قىلىڭلار دەپ ئەردىلەر. ئاندا مەسلەھەت قىلدىلەر. بەس، ئۇممان سەردارلارغە نامە ئىبەردىلەر ۋە ئىسلامغە تەكلىف قىلدىلەر. ئۇلار ھەم ھەنىفنى ئارزۇ قىلۇر ئەردى؛ ھەمە چىقىپ ئىسلامغە قوشۇلدىلەر. لەقىمىنىڭ لەشكەرى ئاز قالدى ئەرسە، ھەنىف نامە ئىبەرىپ، ئەھلى ئۇممانىنى تۇتقايلەردەپ قورقۇپ، شەھەردىن چىقىپ، ئۇممانىنىڭ ۋەيا دىگەن بازارىغە تۇشتى ۋە ئاندا لەشكەرگاھ قىلىپ، جەڭگە ئاراستە بولدى؛ تەمامى زەن - قەرزەند ۋە تەئەللۇقاتىنى ئاندا يىغدى. جەڭگە شىتاب قىلۇر ئەردى.

ئۇممانىنىڭ ھۇدۇددا بەنى ئابدۇلقەيس گۇرۇھىدىن مۇسۇلمانلار بار ئەردى. ھەنىف ئۇلارغە نامە ئىبەردى. لەقىمىت ئىزتىراب قىلىپ، جەڭگە تۇردى ئەرسە. مۇسۇلمانلار شىكەست تاپتى ۋە بىسيار مۇسۇلمانلارنى شەھىد قىلدى. بۇ ئەسنادا، بەنى ئابدۇلقەيسنىڭ لەشكەرى يېتىپ كەلدى. ئىسلام قۇۋۋەت تاپىپ، يانىپ جەڭگە تۇردىلەرئەرسە، لەقىمىت قاچتى. مۇسۇلمانلار قوغلاپ، ئۇن مىڭ كىشىنى ئۆلتۇرۇپ، مال - ئەمۋالىنى تاراج قىلىپ، لەشكەرگە تەقسىم قىلدىلەر. خۇمسنى ئالىپ، ئۇرفەجەدىن مەدىنەگە ئىبەردىلەر. خۇمس ئۆزگە مالدىن بۆلەك سەككىز يۇز بەندە ئەردى. بەس، ئۇرفەجە مەدىنەگە باردى. ئەكرەمەنى خوزەيفە ۋە ھەنىف ئىتتىفاق بىرلە مۇھرەگە بۇيرۇدىلەر. ھەنىف ئۇممانداقى لەشكەرىنى تەمام ئەكرەمەگە بەردى. بەس، ئەكرەمە مەھرەگە ياۋۇق يەتتىلەر ئەرسە، مەھرەدەكى مۇسۇلمانلار ئەكرەمەنىڭ ئالدىغە چىقتىلەر. ئول مۇرتەدلەر ئىككىسى گۇرۇھ ئەردى: بىرىنىڭ سەردارى سەھرىب، يەنە بىرىنىڭ مۇسەيلە ئەردى؛ بۇلار بىر - بىرىگە رەشكلىك ئەردى. بەس، ئەكرەمە سەھرىبغە ئەلچى ئىبەردىلەر، ئىسلامغە تەرغىب قىلدىلەر ئەرسە، قەبۇل قىلمىپ، قەۋمى بىرلە ئەكرەمەنىڭ قاشلەرىغە كەلدى. ئاندا مۇسەيلەغە ئەلچى ئىبەردىلەر، ئول قەبۇل قىلمادى. لەشكەرىنىڭ تولالىقىغە ئېئتىماد قىلىپ، جەڭگە ئاراستە بولدى. بەس، ئەكرەمە جەڭ قىلىپ مۇسەيلەنى ئۆلتۇردىلەر. ئۇممانىدىن قاتتىغراق جەڭ بولدى. ۋە يەنە، ئەھلى مەھرەدىن بادىيەنشىن بىرئادەم بار ئەردىكىم، ئەھلى لۇبان ئاتار

ئەردىلەر. بەس، ئەكرەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەھرەنى فەتھ قىلىپ، ئەھلى لۇبانغە كىشى ئىبەردىلەر ئەرسە، ھەمە مۇسۇلمان بولۇپ، قەبۇل قىلدىلەر. زەمىنى مەھرەدە ئىسلام ئاشكارا بولدى. بەس، ھەزرەتى ئەكرەمە خەتمەت تەقسىم قىلدىلەر، خۇمىسنى ئالىپ، فەتھنامە پىتىپ، سەھرىبدىن مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىسيار شاد بولۇپ، ئەكرەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن خۇشنۇد بولۇپ، مەھرەنى ئۇلەرغە بەردىلەر.

قىسسەئى
مۇرتەدان تەھامە

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مەككە ۋە تايىفنى تا ئول ھەددىدىن بول ھەددىگە تا جىددەغىچە تەھامەدەر ئەردىلەر. جىددەنىڭ ئۇيان تەرەفى يەمەن ئەردى. قاچانكىم ئەرەبلەر مۇرتەد بولدىلەر ئەرسە، ئۇلار ھەم مۇرتەد بولدىلەر. دەريايى جىددە بىر تەرەفنى بىلاد ئەككە ئاتارلەر ئەردى، ئۇلارنى شائىر دەرئەردىلەر، ھەمە مۇرتەد ئەردى. ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى ئاندىندۇرلەر. بەس، يەمەندىن كەلگەن مۇرتەدلەر بىتر بولدىلەر. ئەسۋەد كەززابنىڭ تابىئلەرىدىن ئۆمەر بىننى مەئدىكەرب ئەسۋەدنى ئۆلتۇرگەندىن كېيىن، بەنى زۇبەيد ۋە ئەھلى ئەككە بىر بولۇپ، تەھامە مۇرتەدلەرنگە قوشۇلۇپ، ئاش دىگەن يەردە يىغىلىپ، قاراقچىلىق قىلىپ، فەسادلار ئاشكارا قىلدىلەر. ھەزرەتىنى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ سەمسام ئاتلىغ بىر شەمشەرلەرى بار ئەردى، ئانى بىر ئامسللەرغە بېرىپ، يەمەنگە ئىبەرىپ ئەردىلەر. ئانى يەمەننىڭ يولىدا ئۆمەر مەئدىكەرب ئالدى، خەلقنى ئول شەمشەردىن قورقۇتۇر ئەردى، ۋە ئانى فەخر قىلۇر ئەردى.

بەس، ئەككە مۇرتەدلەرى مەھراب بىننى سەلىمنى پادىشاھ قىلدى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەبەر ئالدىلەر، ئەمما لەشكەر ئىبەرەلمەدىلەر. بەس، ئۇقاب بىننى ئوسەيدكە كىشى ئىبەردىلەر، تاكى ئول مۇرتەدلەرگە لەشكەر ئىبەرگەي. ئوقابنىڭ بىرادەرى خالىدنى لەشكەر بىرلە ئىبەردىلەر ئەرسە، بىسيار قاتتىغ ۋە ئۇزاق جەڭ قىلىپ، تولاسىنى

ئۆلتۇرۇپ، ئەسىر قىلدى. مەئدىكەرب قاچىپ، تايىق ھەددىغە بارىپ، جەمئى مۆرتەدلەر بىرلە يىغىلىپ، ھۇمەيسە بىننى ھامان ئاتلىغ بىر ئادەمنى ئۆزلەرىگە ئەمىر قىلدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوسمان بىننى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم: «تايىفدىن ئول مۆرتەدلەرغە لەشكەر ئىبەرگىل.» بەس، ئوسمان بىننى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوسمان بىننى رەبىئەنى سەردار قىلىپ، لەشكەر ئىبەردىلەر ئەرسە، ھۇمەيسە بىرلە جەڭ قىلىپ، مۆرتەدلەرگە شىكەست بەردىلەر. ھۇمەيسە قاچىپ، يەمەن مۆرتەدلەرگە قوشۇلدىلەر. بەھران خەلقى تەرسا ئەردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىرلە سۈلھ قىلغان ئەردى. ۋەفاتىدىن كېيىن سۈلھنى سىندۇرۇپ ئەردى. بەس، ئىسلام لەشكەرى تايىف ۋە تەھامەگە كەلدىلەر ئەرسە، ھەمە ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە كېلىپ، سۈلھ تەلەب قىلدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيەمبەر سەل-ئەل-لەم سۈلھلەرىنى تازە قىلدىلەر، تايىف ۋە تەھامە مۆرتەدلەرىن پاك بولدى.

دەستان
يەمەن مۆرتەدلەرىنىڭ قىسسەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئەھلى يەمەن ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم زەمانەلەرىدە ئەسۋەد كەززاب بىرلە مۆرتەد بولۇپ ئەردى. مۇئاز بىننى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەمەندە ئامىل ئەردىلەر، ئۆلەرنى بوھتان قىلىپ ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سۈرۈرنى لەشكەر بىرلە ئىبەردىلەرئەرسە، سۈرۈر ئەسۋەدنى ئۆلتۇردى. مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى تاپىپ ئالدى. ئىسلام يەنە ئاشكارا بولدى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىشىتىپ شاد بولدىلەر؛ يەمەننىڭ پادشاھلىقىنى فىيرۇزغە بەردىلەر ئەرسە، قەيسكىم ئەسۋەدنىڭ سىپەھسالارى ئەردى؛ بىسيار غەمكىن بولدىلەر، ئاخىر مۆرتەد بولدى. ئۆمەر مەئدىكەرب بىرلە بىر بولۇپ،

ئىتتىپاق قىلدىلەركىم، يەمەن مۇلكىدە ئانچە پادىشاھزادىلەر باردۇر، ئۆلتۈرگەيلەر؛ ئەۋۋەل فىيرۇزنى، ۋەزىر داۋىيەنى ئۆلتۈرگەيلەر؛ قەيس يەمەنگە پادىشاھ بولغاي، ئۆمەر مەئدىكەربنى ۋەزىر قىلغاي. بەس، فىيرۇز ۋە داۋىيەنى مىھمان قىلدىلەر. ۋەزىر داۋىيەنى بىر ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ ئالىپ كىرىپ ئۆلتۈردىلەر. فىيرۇز ھەم كىرگەلى باردى ئەرسە، بىر مەزلۇم ئەيدى: «كىرمەگىلكىم داۋىيەنى ئۆلتۈردىلەر، سېنى ھەم ئۆلتۈرۈرلەر.» بەس، فىيرۇز قاچىپ ياندى.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئون بىر ئەمىرلەرىدىن بىرىكىم مەھاجىر ئەردى، ئول تايىفغە بارىپ، ئوسمان بىننى ئاسغە ياۋەر بولۇپ، ئاندىن ئۆتۈپ، خالىد بىننى ۋەلىدكە ياۋەرلىك قىلىپ، تەمامى تەھامە مۇرتەدلەرىنى يوق قىلىپ، ئاندىن يەمەنگە يۈزلەنىپ ئەردى. فىيرۇزغە قەيس غالىب بولدى ئەرسە، مۇرتەدلىكنى پىنھان تۇتار ئەردى. ئۆمەر مەئدىكەربنى ھەمراھ قىلدى. فىيرۇز بىرلە مۇلك تالاشىپ جەڭگە تۇردى. بەس، مەھاجىر ۋە ئەكرەمە يەمەنگە يەتتىلەر ئەرسە، فىيرۇزغە ياۋەر بولدىلەر. قەيس ئاشكارا مۇسۇلمان ئەردى، ئۆمەر مەئدىكەرب ئاشكارا مۇرتەد ئەردى. بەس، مەھاجىر قەيسنى ۋە ئۆمەر مەئدىكەربنى ئەسىر قىلىپ باغلاپ، مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قەيسغە ئەيدىلەر: «نېچۈك مۇرتەد بولدۇڭ، ۋەزىر داۋىيەنى نەدىن ئۆلتۈردۈڭ؟» قەيس ئەيدى: «مەن مۇسۇلمانلىرۇرمەن، ۋەزىر داۋىيەنى ئۆلتۈرمەدىم.» بەس، قەيسنى ئۆلتۈردىلەر. ئۆمەر مەئدىكەربغە ئەيدىلەر: «تاكى ئىسلامدىن يۈز ئۆگۈرۈپ مۇرتەد بولۇرسەن؟!» ئۆمەر ئەيدى: «مەن مۇسۇلمان بولسام بەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بەنى زۇبەيدىنىڭ ئەمىرلىكىنى ماڭا بېرۇر ئەردىلەر.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مەن ھەم بېرۇرمەن، مۇسۇلمان بولغىل.» ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەم ئەيدىلەر: «ئەگەر ئەمىر قىلسەلەر مەن ئىسلامدىن زىيادە ئىشنى قەبۇل قىلۇرمەن.» بەس، ئۆمەر مۇسۇلمان بولدى ۋە ئول قەبىلەغە ئەمىر قىلدىلەر.

بەس، مەھاجىر ۋە ئەكرەمە فىيرۇزنى قۇۋۋەتلىك قىلدىلەر. ئاندىن زەمىنى سەنئاغە بارىپ تۇردىلەر. مەدىنەگە نامە ئىبەردىلەركىم، يەمەندە ئىسلام ئاشكارا بولدى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جەۋاب

ئىبەردىلەر: «ھەزەر مەۋنىغە بارغايسىزلەر.» ئول ھەزەرمەۋتدە ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم قويغان زىياد بىننى لۇبەيد ئامىل ئەردى. ھەزەرمەۋت خەلقى زەكات بەرمەي، ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. سەرداری ئەشئەس بىننى قەيس ئەل - كەندى ئەردى. ئاخىر، زىياد مۇسۇلمانلار بىرلە ئىتتىفاق قىلىپ، ئەشئەسنى بەنى كەندە خەلقى بىرلە ھەزەر مەۋتدىن قوغلادىلەر. ئۇلەرنىڭ كەندەدە بىر ھىسارى بار ئەردى، ئاندا ئولتۇردىلەر ئەرسە، مەھاجىر ۋە ئەكرەمە ئاندا باردىلەر، قورغاننى مۇھاسىرە قىلدىلەر. ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇغەيرە بىننىى شەئبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نامە ئىبەردىلەركىم: «ئەگەر قورغاننى فەتھ قىلساڭلار مۇرتەدلەرنى تەمام ئۆلتۈرۈپ، بالا - بارقاسىنى ئەسىر قىلىپ، قورغاننى بەنى كەندەدىن خالى قىلىڭلار؛ ئەگەر سۇلھ قىلساڭلار تەمامى خانماننى تاشلاماغۇنچە قەبۇل قىلماڭلار!» ئەشئەس رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنىڭ خىزمەتلەرىگە بارغان، مۇسۇلمان بولغان ئەردىكىم، ئاڭا پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم: «قىزىم يا ھەمشىرەم بولسە ئەردى بەرسەم» دەپ ئەردى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەمشىرەلەرى قۇرۇەنى ئالىپ بەرگەن ئەردىلەر. كېيىن مۇرتەد بولۇپ ئەردى. ئەكرەمە بىرلە دوست ئەردى. بەس، ئەشئەس ئەكرەمەگە كىشى چىقاردىكىم: «ماڭا ئەھلى ئەيالىمدىن ئون كىشى بىرلە مەھاجىردىن ئامان تىلەگىل.» بەس، مەھاجىر قەبۇل قىلدىلەر ئەرسە، ئەشئەس چىقتىلەر. مەھاجىر ئەيدىلەر: «ساڭا ئۆز خاھىشىڭچە ئامان بەردىم، ھەركىمنى خاھلاساڭ خەت قىلىپ بەرگىل، تاكى مۇسۇلمانلارنى گۇۋاھ قىلغايمەن.» ئەشئەس بارىپ، ئامانىنامە پىتىدى. يىگىرمە كىشىنى نام بىنام خەتكە سالدى، ئۆزىنى ئونۇتۇپ قالدى؛ چىقىپ تەمامى مۇسۇلمانلاردىن گۇۋاھلىق ئالدى ئەرسە، ئەرتەسى قورغان ئاچىلدى. ھەمەئى مۇرتەدلەرنى ئۆلتۈرۈپ، بالا - بارقاسىنى ئەسىر ئالدىلەر. ئاندىن، ئەشئەسغە ئەيدىلەر ئەرسە، ئامانىنامەنى كەلتۈردى، كۆردىلەركىم ئۆزىنى پىتمەپدۇرلەر. ئەيدىلەر: «ئەي خۇدانىڭ دۇشمەنى! سېنىڭ قانىڭنى ماڭا مۇباھ قىلىپدۇركىم، مەن بۇخەت يۇزىدەكىلەرغە ئامان بېرىپ ئەردىم، ئەمدى سېنى ئۆلتۈرۈرمەن!» ئەشئەس ئەيدى: «ئەۋۋەل ئۆزۈمگە ئامان تىلەپ ئەردىم.» مەھاجىر ئەيدىلەر: «راست ئەيتۇرسەن، ھەرگىز كىشى ئۆزىنى ئونۇتۇپ،

ئۆزگە كىشىگە ئامان تىلەمەس. لېكىن ھەق تەئالا سېنىڭ ئۆلمەكىڭنى ئىرادە قىلىپدۇركىم، فەرامۇشلۇق سالىپدۇر.» بەس، ئەشئەسنى ئالىپ قويۇتىلەر. ئاندىن، غەنىمەتنى تەقسىم قىلدىلەر، خۇمىسنى مەدىنەگە ئېبەرۈر بولدىلەر ئەرسە، ئەكرەمەگە ئەيدىلەر: «ئەشئەسنى خۇمىس بىرلە ھەزرەتى ئەمىرۈل مۆئمىنىن ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئېبەرسەڭ، تاكى ئۆلەر بىرنەۋئ ئەمر قىلغايلەر. بەس، ئىتتىفاق بىرلە ئەشئەسنى مەدىنەگە ئېبەردىلەر. ئول ئامانناممنى ھەم بەردىلەر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەسلەھەت قىلدىلەركىم، ئەشئەسنى نېچۈك قىلماق كېرەك. ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «ئۆلتۈرمەك ياخشى ئەرمەسدۇر. چۈنكى ھەرچەند ئۆزگەنىڭ ئاتىسى سۈلھنامەگە پىتىبدۇر، مەئلۇمدۇركىم ئۆزگە ھەم ئامان تىلەپدۇر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەشئەس بىرلە ئول خەلق ئۆلۈمىنى ئۆتتىلەر. بەس، ئەشئەس بىر ئاي تۇردى، ئىسلامدا ئەردى. بىركۈنى ھەزرەتى ئەبۇبەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەرز قىلدىكىم: «يا ئەمىرۈل مۆئمىنىن، ماڭا ئۆلۈمدىن ئامان بېرىپ، جانىمغە مىننەت قويدۇڭ. ئەمدى ھەمخانەمنى ھەم كەرامەت قىلغىلكىم، رەسۈل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم مېنى خاھلاپ بېرىپ ئەردىلەر. ئۆلەر خاھلاغانىنى سەن ھەم خاھلاغىل.» بەس، ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەمشىرەلەرىنى تازا نىكاھ قىلىپ بەردىلەر.

كەلتۈرۈپدۇرلەر: بەنى كەنەدەدە، نوئمان بىننى ھەۋەد ئاتلىغ بىر ئادەم ئەشئەس بىرلە رەسۈل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنىڭ خىزمەتلەرىگە كېلىپ، قىزىنىڭ خۇشرۇيلۇقىنى تەئرىق قىلىپ، ئانھەزرەت سەل-ئەل-لەم نىكاھلەرىغە ئالىپ ئەردىلەر. يەنە ئەيدىكىم: «يارەسۈلۇللاھ، قىزىمنىڭ بىر سۇفەتى باردۇركىم ھەرگىز ئىسىتما بولغان ئەمەسدۇر.» ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ئانىڭ خۇداي تەئالانىڭ دەرگاھىدا ھىچ قۇرېەتى يوقدۇر. ۋەگەرنە كېسەل ئارىز بولۇر ئەردى. مەن ئانى تالاق قىلدىم» دىدىلەر. بەس، ئول مەزلۇمنى مەھاجىر بەنى كەنەدەدە تاپتىلەركىم، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رۇخسەت تىلەپ نامە ئېبەردىلەرئەرسە، جەۋاب ئېبەردىلەركىم: «ئانى ئەسىر قىلماسۇنلەر ۋە ھىچ

نىكاھغە ئالماسۇنكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ نىكاھلەردە بىركۈن يا بىر سائەت بولغاندۇر.» بەس، مەھاجىر ئاڭا ئەيدىلەر: «قايان خاھلاساڭ بارغىل.» ئەكرەمە ئالغالى قەسد قىلدىلەر، ھەم قويمادىلەر.

يەنە بىر ۋاقىئە: كەنەدە ھىساربدا بىر مەزلۇمنى تاپتىلەركىم، دەللاللىق ۋە ئوغۇرلۇق قىلۇر ئەردى. رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەمنى ۋە مۇسۇلمانلارنى ھەجۋە قىلۇر ئەردى. بەس، ئانىڭ قولىنى كەستىلەر ۋە ئىككى تىشىنى ئوشاتتىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىشتىپ، نامە ئىبەردىلەركىم: «دىنى ئىسلامدا بۇ ئىش ھەرامدۇر، ئەگەر كافىر بولسە ئۆلتۇرمەك لازىمدۇر. ئەگەر مۇسۇلمان بولغان بولسە قىلغان گۇناھلارىنى ئەفۇ قىلۇرمەن. بەئدە مۇنداغ ئىشنى قىلماغىل. ئەگەر مەن ساڭا ھەر نەۋئ ئىشغە ئىجازە بەرمەگەن بولسام بىر ئەدەب بېرۇر ئەردىم. ئەگەر خاھلاساڭ ھەزەر مەۋتدە ياكى سەنئادا تۇرغىل.» بەس، مەھاجىر سەنئانى ئىختىيار قىلىپ، بارىپ سەنئادا تۇردى. فىيرۇز ھەم ئاندا مۇيەسسەر ئەردى. ھەزەر مەۋتغە ئۇبەيد بىننى سەئىد ھاكىم ئەردى، زىياد بىننى لۇبەيد ئامىل ئەردى.

بۇ ۋاقىئەلەر ھىجرەتدىن ئون بىرىنچى يىلى ئەردى، بەس، ئون ئىككىنچى يىلدا ماھى زۇلھەججە كىردى ئەرسە، ئوقابغە نامە ئىبەردىلەركىم، ھەجگە كەلگەي. ئول يىل ئوقاب ئامان ھەج بولدى. بەئزەلەر ئابدۇرەھمان بىننى ئەۋف ئىمام بولدى دەپدۇرلەر. بۇيىل مۇئاز بىننى جەبەلنىڭ ئورۇنلەردە ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: تاكى ئامىللارغە خەبەردار بولۇپ، دىنى شەرىئەتنى تەئلىم بەرگەيلەر، ۋەللاھۇ ئەئلەم.

دەستان
خالىد بىننى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىراقنى فەتھ قىلغانلەرنىڭ قىسسەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھىجرەتدىن ئىككىنچى يىل ئەردى، ئەجەم پادىشاھلارى مۇلكى پەرۋىز، شىرويەدىن كېيىن كىچىك بالالار ۋە مەزلۇم كىشىلەرگە قالىپ ئەردى. بەس، كۇفەدىن مۇسەننى بىننى ھارىسە ساسانى بىننى شەيبان ئۇلۇغلاردىن ئەردى، مەدىنەگە كەلدى. ئەجەم پادىشاھى ھىيرە

ۋەكوفەنى ئەياس بىننى قۇبىسەگە بېرىپ ئەردى. بۇ مۇسەننى ئەياسغە تابئ بولماقدىن ئارىيەپ، مەدىنەگە بارىپ كېلىپ مۇسۇلمان بولدى، ئەيدى: «كوفە ۋە سەۋادنى ماڭا بۇيرۇغىل، تا ھەر دىيانى فەتھ قىلسام ماڭا بولسۇن.» بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھ ئەنھۇ ئانچە تەلەبىنى بەردىلەر؛ ياخشى ۋەئدىلەر قىلىپ، لەشكەر ئىبەرۋر بولدىلەر. بەس، مۇسەننى گاھى كوفەگە، گاھى سەۋادغە بارۇر ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئاگاھ بولدىلەركىم، مۇسەننى ھېچ شەھەرنىي فەتھ قىلالمايدۇر. بەس، خالىد بىننىي ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم: «ئىراقغە بارغىل، كوفە ۋە ھىيرەدە مۇسەننىغە ياربەرگىل. ئاندىن، مەدايىنغە يۇزلەنگىل؛ مۇسەننىنى ۋەزىر ۋە ساھىب تەدبىر قىلغىل. مەدايىنغە بارۇردا ئەبلەگە چىقغىل.» ئەسلام ۋە ئەبلە بىر شەھەردۇركىم كوفە - بەسرەنىڭ ئاراسىدا، فەرەجەل ھىند ئاتارلەر. چۇنكى ئاندىن ئۆتۈپ، ئوممانغە بارۇرلەر. ئوممانىنى زەمىنى ھىند دەپدۇرلەر. ئاندىن، مۇسەننىغە نامە ئىبەردىلەركىم: «خالىدغە فەرمان تۇتغىل.»

بەس، ھەزرەتى خالىد يەمامەدىن يۇرۇپ، ھىيرە ۋە كوفەگە يۇزلەندىلەر. يولدا كەنتلەر، بىسيار خەلقلەر بار ئەردى، ھەمە تەرسا. بەس، ھەزرەتى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارغە قەسد قىلدىلەرئەرسە، ئۇلار جىزىيە بەرمەككە سۇلھ تىلەدىلەر. بەس، مىڭ دىرەم جىزىيەگە سۇلھ قىلىپ، ھېچ ئازار بەرمەي ئۆنتىلەر. ھىيرەگە ياۋۇق يېتىپ، مۇسەننى بىرلە تاپىشتىلەر. ئاندىن ھىيرەنىڭ دەرۋازەسىگە كەلدىلەر ئەرسە، ئەياس ئالدىلەرنغە چىقتىي. ئەيدىلەر: «ئەي ئەياس، تازا ەبنى ئىسلام قەبۇل قىل، يا جىزىيە مۇقەررەر قىل يا جەڭگە تۇرغىلكىم، مېنىڭ لەشكەرىمدە مۇبارىزلەر باردۇركىم، سەن شادلىق ۋە راھەتنى خاھلاغاندەك، ئۇلار غەزات ۋە شەھادەتنى دوست تۇتارلەر.» ئەياس ئەيدى: «مەن جەڭ قىلماسمەن، بۇرناقى دىنىي ھەم ناشلاماسمەن. ئەمما جىزىيە قەبۇل قىلۇرمەن.» بەس، ئون توققۇز مىڭ دىرەم جىزىيەگە قويۇپ، ئاندىن سەۋادغە ۋە ئىراقغە يۇردىلەر. ھىيرەدە ئابدۇلمەسىھ بىغىنى ئۆمەر ئاتلىغ، ئۇچ يۇزياشلىغ بىرئادەم بارئەردى. ھەزرەتى خالىد ئانى سوردىلەر ئەرسە، ئالدىلەرنغە چىقتىي. ئەيدىلەر: «قايداسەن، ئاتىڭ نىمە؟» يەنە ئەيدىلەر: «قايدىن سەن؟» ئەيدى: «ئاتامنىڭ

پۇشتىدىن.» يەنە سوردىلەر: «ھەربى سەنمۇ يا سۇلھ؟» ئەيدى: «ھەربى ئەمەسمەن.» ئەيدىلەر: «بۇ قورغاننى نە ئۈچۈن ئەتكەندۇر؟» ئەيدى: «مال ئۈچۈن.» بەس، ئانىڭ بىلەن جىزىيەگە سۇلھ قىلدىلەر. ئاندىن يولدا بىر كەنتكە يەتتىلەر، ئانىڭ سەرداری جانان ئاتلىغ، ئەجەم زاتلىغ ئەردى. جىزىيە قەبۇل قىلماقنى تەلەب قىلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «جەڭ قىلۇرمەن.» بەس، مۇسەننىنى بۇيۇرۇپ، ئۇلەرنى ئۆلتۈرۈپ غارەت قىلدىلەر.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قەئىقائ بىننى ئومەر تەممىنى ھەزرەتى خالىدغە مەدەد قىلغالى ئىبەردىلەر. ئاندىن، ئەبباس بىننى ئەمكى بەھرەينده ئامىل ئەردىلەر، ئاڭا نامە ئىبەردىلەركىم ھەزرەتى خالىدغە يار بولغاي. ئاندىن ئەبدىغەۋس ئاتلىغ بىر پەھلىۋاننى لەشكەر بىرلە بادىيە، ھىجاز ۋە يەمەن تەرەپكە بۇيۇرۇپ ئەردىلەر، تا ھەرىيەردە مۇرتەد بولسە ئۆلتۈرگىل، يا ئىسلامغە كەلتۈرگىل. ئول نامە ئىبەرىپ ئەردىكىم، بۇ دىيارلاردا ئەسلا مۇرتەد يوقدۇر. بەس، ئاڭا نامە ئىبەردىلەركىم: «لەشكەرىڭ بىرلە بارىپ، خالىدغە مەدەد بەرگىل.» بەس، بۇ تەرىقە ھەرىيەردە لەشكەر بولسە ئانى ھەم ئىبەرۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى خالىدغە نامە ئىبەردىلەركىم: «ئىراق زەمىنىنى ساڭا بەردىم، ھەمە سىپەھسالارنى ساڭا فەرمانبەردار قىلدىم. ھەركىم ئۆز خاھىشچە بارسا، ئالىپ بارغىل ۋە ھەرنە زۇلۇم بىرلە ئالىپ بارساڭ فەتھ توغرا بولماغاي ۋەسسەلام!»

بەس، ھەزرەتى خالىد ئون مىڭ پەھلىۋان مۇبارىز بىرلە ئىراق زەمىنىگە كىردىلەر.

فەسل
قىسسەئى فەتھ ئۇبۇللە

كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، قاچانكىم ئول‌نامە ھەزرەتى خالىدغە يەتتى ئەرسە، كۆردىلەركىم، ئول ھۇدۇددىقى تۆرت ئەمىرنى فەرماندار قىلىپدۇرلەر. بەس، ئۇلارغە كىشى ئىبەردىلەر. بىرى مۇسەننى، بىرى مەررى ئەۋتر، ئۈچۈنچى ھەرىم، تۆرتىنچى سەلەم ئەردى. بۇلار سەككىز مىڭ لەشكەر بىرلە

كەلدىلەر. بەس، ئەۋۋەل ئۇبۇللاھگە قەسد قىلدىلەر. پادىشاھى ئەجەمدىن ھورمۇز ئاتلىنغ ئەردى. بۇ ئۇبۇللاھ ئەجەمنىڭ ئەرەب تەرەفىدە كەنارەسى بار ئەردى. ئەجەم پادىشاھى ھورمۇزنى يېگىرمە مىڭ كىشى بىرلە ئاندا قويغان ئەردى. ئەجەم مۇلكى شىرويەگە ئۆتۈپ ئەردى. شىيرە ئاتلىنغ بىر تىفل شىيرەخارەگە قالىپ ئەردى. ئول چوڭۇپ ھەردىيارغە مۇلكدارلىققە بىركىشى قويغان ئەردى. بۇ ھورمۇزغە ھىچ تەرەفدىن كىشى جەڭگە كەلمەس ئەردى.

بەس، ھەزرەتى خالىد ھورمۇزغە ئەلچى ئىبەردىلەركىم: «مەن رەسۇلى خۇدانىڭ خەلىفەسىدۇرمەنكىم كېلىپدۇرمەن، يا مۇسۇلمان بولغىل يا جىزىيەگە قەبۇل قىلغىل يا جەڭگە راست بولغىل!» بەس، ھورمۇز نامەنى ئوقۇپ ئەردەشىرغە ئىبەردى؛ ئۆزى لەشكەر تارتىپ ئالدىلەرغە چىقتى، بىر چۆل - بايابانغا كېلىپ تۇشتى. ھەزرەتى خالىدنىڭ لەشكەرگاھلەرى ھەم سۇ يوق يەر ئەردى. بەس، كېچە بولدى ئەرسە، ھەق تەئالا بىر بۇلۇتغە فەرمان قىلدىكىم، ئىسلام لەشكەرىگە يامغۇر ياغدى؛ ھەمە چۇقۇرلار تولدى؛ لەشكەرگاھ سۇغە پۇر بولدى. كۇففار لەشكەرىگە بىر قەترە تاممادى. ئەرتەسى سەف تارتىپ جەڭگە كىردىلەر ئەرسە، ئول ھۇرمۇز ئۆزى مەيدانغە كەلدى، ھەزرەتى خالىدنى قىچقىردى ۋە ئەيدى: «ئىككۆ جەڭ قىلغايمىز، بىھۇدە قان تۆكۈپ لەشكەرنى ھىلاك قىلماغايمىز.» بەس، ھورمۇز تەناۋەر، بەلەند قەد ئەردى. ھەزرەتى خالىد نازۇك، مىيانەقەد ئەردىلەر. ھورمۇز ئاتدىن تۇشتى. ئىككۆلەن تۇتۇشتىلەر. ھورمۇز بىر زەرب سالدى، كارگەر بولمادى. ھەزرەتى خالىد ھورمۇزنى كۆتەرىپ يەرگە سالدىلەر، سىنەسىگە مىنىپ شەمشەرلەرىنى ئالدىلەر تاكى باشىنى كەسكەيلەر. بەس، ئەجەم لەشكەرى بۇ ھالنى كۆرۈپ، بېيەكبارە ئات سالىپ، ھەزرەتى خالىدنى ئاراغە ئالىپ، ھورمۇزنى قۇنقازدىلەر. قەئقاۋ ئۆز لەشكەرى بىرلە بارىپ، ھەزرەتى خالىددىن كافىرلارنى قوغلاپ ھورمۇزنى تۇتۇپ باشىنى كېسىپ، لەشكەر ئاراسىغە تاشلادىلەر. ھەزرەتى خالىد ئاتلارىغە تەكبىر ئەيتتىلەر. ئەجەم لەشكەرى قاچتى ئەرسە، قوغلاپ بىسيار خەلقنى ئەسىر قىلدىلەر. كۇن ئەرۇسى تۇن خىلۋەتخامەسگە كىيگۈردى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد لەشكەرگاھىغە يانىپ تۇشتىلەر. ئەرتەسى ئۇبۇللاھگە كىرىپ، ھورمۇزنىڭ خەزىنە - دەفىنەلەرىنى غارەت قىلىپ، ئانچە مال تاپتىلەركىم، زەمانە كۆزى

ئانچه مال كۆرمەگەن ئەردى. سىلاھلەرى بېھىساب ئەردى؛ مۇسۇلمانلارنى بەند قىلغالى بەند زەنجىر قىلغان ئەردى. بىر ئالتۇن تاج چىقتىكىم، دۇررۇ گەۋھەرھايى پۇر بەھا بىرلە ئاراستە ۋە يۇزمىڭ دىرھەمگە ئىزىمەس ئەردى. بەس، ھەزرەتى خالىد تەمامى غەنىمەتلەرنى تەقسىم قىلىپ، ھەمەسىنى ئالىپ، ئول تاج بىرلە خەيلىنى مەدىنەگە ئىبەردى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئول تاجنى ۋە خەيلىنى مەدىنە شەھرىدە گىردكوشىدە ۋە مەھەللەلەردە خەلقغە كۆرسەتتىلەر. ئول ئەلچىدىن ياندۇردىلەر ۋە تاجنى ھەزرەتى خالىدغە بۇيۇردىلەر.

مۇھەممەد ئىبنى جەرىر بەئزە ئەھلى تارىخلاردىن نەقل قىلىپدۇر، فەتھى ئۇبۇللە ھىجرەتدىن ئون تۆرتىنچى يىلى، ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ زەمانەلەردە ئەردى. بۇ قەۋل دۇرۇست ئەمەسدۇركىم، ھەمە ئەخباردا، خالىد ئىبنى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قوللەردە فەتھ بولدى دەپدۇرلەر. بۇ جەڭنى زاتىل سەلاسىل ئاتاپدۇرلەر.

فەسل
ۋاقىئاتى مەدار زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم ھورمۇز خالىدنىڭ نامەلەرىنى ئەردەشىرغە ئىبەردى ئەرسە، قارۇن ئاتلىغ بىر سىپەھسالار بار ئەردى، ئاڭا نامە ئىبەردىكىم لەشكەر تارتىپ ھورمۇزغە بارغىل. بەس، قارۇن ئەللىك مىڭ لەشكەر بىرلە ئۇبۇللەگە يۇردى. قاچانكىم، ئۇبۇللە سەرھەدىگە يەتتى ئەرسە، قاچقان كافىرلار ئۇچرادى. قارۇن ئۇلارغە مەلامەت قىلىپ، ئۇبۇللەدىن چىقىپ، مەدارغە كېلىپ تۇشتى. ئەجەمدە قارۇندىن نامىدارراقى يوق ئەردى. بەس، لەشكەر تارتىپ، باردى. مەيمەنەگە قۇبادنى، مەيسەرەگە شۇجائنى تەئىن قىلدى؛ ئۆزى سەف ئالدىدا تۇرۇپ ئەردى ۋە ئەيتۇر ئەردى: «ئەي خەلق! بۇكۇن پەراكەندە بولساڭلار مىن بەئد يىغىلماسسىزلەر.» قۇبادغە ئەيدى: (ئەرەبلەردىن قاچىپ قورقغان ئەردىلەر) «جەڭگە ياراماسلەر!» بەس، «ئۆز مۇبارىزىمىز چىڭ تۇرغايمىز.»

بەس، قارۇن، قۇباد، شۇجائ مەيدانغە كىردىلەرگەرسە، ھەزرەتى خالىد قۇبادغە ئەدى ئىبنى ھاتەمنى، شۇجائغە ئاسىم ئىبنى ئۆمەر خەتتابنىي بۇيۇردىلەر؛ ئۆزى قارۇنغە تۇردىلەر. ھەزرەتى خالىدنىڭ مەئقۇل ئەئشا ئاتلىغ بىر كىشىلەرى دەۋام نەيزەلەرنى ئالىپ يۇرۇر ئەردى. بەس، مەئقۇل نەيزەلەرنى ئالىپ باردى. بۇلار جەڭگە تۇردىلەرگەرسە، مەئقۇل مەھەل تاپىپ، قارۇننىڭ ئارقەسىدىن نەيزە ئۇرۇپ يىقىتتى ئەرسە، ئۆلتۇردىلەر. ئاسىم شۇجائنى ئۆلتۇردى، ئەدى قۇبادنى ئۆلتۇردى. ئەجەمنىڭ لەشكەرى تەفرىقە بولدى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد بۇيرۇدىلەركىم: كافىرلارنى تىرىگ قويماڭلار! بەس، تا ئاخشامغەچە ئۆلتۇردىلەر، قالغانى ھىسارغە كىردى. ئەرتەسى، سەرھىساب باردىلەر، كافىرلاردىن ئوتتۇزمىڭ كىشى ئۆلۈپدۇر. مۇسۇلمانلار بىھىساب ۋە بىئەندازە غەنىمەت ئالدىلەركىم، تەقسىم قىلىپ راستغە كەلمەدى. مىنادى قىلدىلەركىم، ھەركىشىنىڭ ئالغانى ئۆزىگەدۇر. ئاندىن، خۇمىس ئالىپ، سەئد بىننى نوئماندىن مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ھورمۇزدىن ئالغان غەنىمەتدىن ۋەلىد بىننى ئوقۇبەدىن ئىبەرىپ، ئارقەسىدىن بۇ غەنىمەت يەتتى. ھەزرەتى ئۆمەر ھەمىشە ھەزرەتى خالىدنى ئەزل قىلماقغە دەلالەت قىلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيتۇر ئەردىلەر: «ئانى ئەزل قىلماسمەنكىم، ئانىڭ قولىدا فەتھ ئۇستۇن ۋە فەتھى غەنىمەت ئۇستۇن غەنىمەتدۇر، ھىچكىم ئاڭا غالىب بولالماس ۋە ھەرىيەرگە بارسا زەفەر تاپار.» بەس، بۇ تەرىقە پەي دەرپەي ھەم غەنىمەت يەتتى ئەرسە، خاموش بولدىلەر. بۇ فەتھ سەفەر ئايىدا ئەردى.

قىسسەئى دىلجە

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ھەزرەتى خالىد ئۇبۇللە ۋە ئەھۋاز سەھرالارىغە لەشكەر ئىبەردىلەر، ھەر تەرەف قاچقان كافىرلارنى ئىزدەر ئەردىلەر. قارۇننىڭ ئۆلگەنى ئەردەشىرغە يەتتى ئەرسە، ئەندۇز ئەر ئاتلىغ بىر ئادەمنى ئەللىك مىڭ لەشكەر بىرلە يەنە ئىبەردى. ئول دىلجە دىگەن يەرگە كەلىپ توشتى. ھەزرەتى خالىدغە ئۇچ كۇنلۇك يىراق ئەردى. ھەزرەتى خالىد خەبەر ئالىپ، يىگىرمە مىڭ كىشى ئىلغادىلەر. ئۆزگەلەرنى ئاندا قويۇپ، بىرىنى سەردار

قىلىپ، ئەيدىلەركىم: «ھازىر بولۇڭلار تاكى دۇشمەنلەر سىزلەرگە زەرەر يەتكۈرمەگەي.» ئاندىن ئۆزلەرى يۈردىلەر. بەس، دۇشمەنگە يۇقۇق يەتىپ، تۆرت مىڭ كىشىنى كەسىنگاھدا ئىككى تەرەفگە قويدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «قاچانكىم ئىككى لەشكەر ئالىشىپ جەڭگە تۇرغاندا، سىزلەر كەسىندىن چىقىپ، شەھشەر ئۇرا باشلاڭلار!» ھەزرەتى خالىد ئىشتىپ ئەردىلەركىم، مەدايىندىن بىرئادەم يارئەرمىش، تا لەشكەر مىڭ بولماغۇنچە ھەملە قىلماس ئەرمىش، ئانى «ھەزار سەۋار» ئاتار ئەرمىشلەر. ھەزرەتى خالىد ئانى كۆرمەكنى قەسد قىلۇر ئەردىلەر. نەزر قىلدىلەركىم: «تا ئانى ئۆلتۈرمەگۈنچە تەئام يىمەگەيمەن ۋە يا شەھىد بولغايمەن.!»

قاچانكىم ئىككى لەشكەر بەرابەر تۇردى، ئول ئادەم سەف ئالدىدا يۈرۈيدۇر. بەس، ئانى مۇبارىز تىلەدىلەر ئەرسە، مەيدانغە كىردى. ھەزرەتى خالىد نەيزە بىرلە سىنەسىگە ئۇردىلەر، ئارقەسىدىن چىقتى، كۆتەرىپ يەرگە ئۇردىلەر. يەرگە نەيزەنى قاداپ تۇرۇپ، تەئامغە قىچقىردىلەر؛ تەئام كەلتۈردىلەر، ئات ئۈزەسىدە تۇرۇپ تەئام يىدىلەر. تەمامى ئەرەب ۋە ئەجەم لەشكەرى كۆرۈپ تۇرار ئەردى. ئاندىن، ئىككى لەشكەر يەكبارە جەڭگە تۇردىلەر ئەرسە، كەمسىندە تۇرغانلار ئارقەدىن كېلىپ، شەھشەر ئۇرا باشلادىلەر. ئەجەم لەشكەرى سەراسىمە بولۇپ قاچا باشلادىلەر. مۇسۇلمانلار قوغلاپ، مەدار ۋە ئۇبۇللەدە ئۆلتۈرگەندىن زىيادە ئۆلتۈردىلەر. ئەكسەر كافىرلار بايابانغە بەدەر قاچىپ، تەشنەلىكدە ھلاك بولدى. ئەندۈز ئەر قاچىپ كەتتى. ھەزرەتى خالىد ھېيرەدىن تا سۇۋادى ئىراق ھەمەنى ئالدى. ئانداغ ئىمارەتلەر، باغ - بوستانلار ۋە نېئمەت ئەلۋانلار كۆردىلەركىم، ھەرگىز ئانداغ كۆرگەن ۋە ئىشتىكەن ئەمەس ئەردىلەر.

بەس، تەمامى لەشكەرنى يىغىپ خۇتبە ئوقۇدىلەر. مۇنداغ فەتھ - نۇسرەتكە ھەمد - سەنا ۋە شۇكر خۇداۋەندە بىھەمتا ئەدا قىلدىلەر. خەلقنى جىھاد ۋە غەزاتغە تەرغىب قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا بىزگە غەزاتنى فەرز قىلىپدۇر. مۇنداغ ياخشى مۇلكغە ئەجەمدىن بىز ئەۋلادۇرمىز، كېرەككىم بىز جەڭدە بولغايمىز!» ئاندىن كېيىن ھەر دىيارغە ئامىل ۋە سەردار ئىبەردىلەر، داد - ئەدلغە بۇيرۇدىلەر.

قىسسەئى
جەڭگى لەبىس

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قارۇننىڭ لەشكەرى ئەھۋازدىن ھەم تەرسا ئەردى؛ ئەرەب قەبىلەسىدىن بەنى بەكر ۋە بەنى ئەزەلدىن ھەم بار ئەردى. ئول ئەرەبلەردىن جەڭدە بىسيار ئۆلگەن ئەردى. بۇ قەبىلەلەر خەلقى يىغىلىپ، ئەردەشىرغە نامە ئىبەردىلەركىم: «بىز ساڭا تابىئدۇرمىز، بىزگە لەشكەر ئىبەرگىل تاكى خالىد بىرلە جەڭ قىلۇرمىز.» بەس، ئەردەشىر بۇ سۆزنى ئىشىتىپ بىسيار شاد بولدى. ئەندۇز ئەرنى ئىبەرگەندە، ئارقەسىدىن قىرىق مىڭ كىشى بىرلە بەھمەن جادۇنى ئىبەرىپ ئەردى. بەھمەن يەتمەسدە، ئەندۇز ئەرنىڭ لەشكەرى شىكەست تاپىپ، زېرۇ زەبەر بولۇپ قاچقانلار بەھمەنگە يەتتى ئەرسە، بەھمەن توختاپ تۇرۇپ، ئەردەشىرگە نامە ئىبەرىپ ئەردى. بەس، تەرسالارنىڭ نامەسى يەتتى ئەرسە، بەھمەنگە جەۋاب ئىبەردىكىم: «بارىپ ئول ئەرەب تەرسالارنغە يارى بەرگىل، دىلاۋەرلەر بىرلە خالىد بىرلە جەڭ قىل.» بەس، بەھمەن جانان ئاتلىغ بىر ئادەمنى لەشكەر بىرلە ئىبەردى ۋە ئەيدى: «ئول ئەرەبلەرنى يىغىپ تۇرغىل، تا مەن بارماغۇنچە جەڭ قىلماغىل.» ئۆزى يانىپ، مەدايىنغە كەلدى، تاكى پادشاھلار ۋە ئۇلۇغلارنى كۆرۇپ، جاننىنى سىپىھسالار قىلغاي. بەس، جانان يۇرۇپ، لەبس دىگەن يەرگە يەتتىكىم، ئۆزىنىڭ كەنتى ئەردى. ئول تەرسالار خەبەر ئالدىلەركىم، لەشكەر كېلىپدۇر، ئەمما سەرداری ھەمراھ ئەمەسدۇر. ئول تەرسالار قوزغالدىلەر. ھەزرەتى خالىد ھەم خەبەر ئالدىلەركىم مەسلەھەت قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەۋلا ئولكىم، بەھمەن يەتمەسدە ئۇلارنى چاپغايمىز.»

بەس، ئەرەبلەر ئۇلارغە قوشۇلدى. ھەزرەتى خالىد يىگىرمە مىڭ كىشى بىرلە ئاتلاندىلەر. ئول كۇنى جانان فىرات لەبىدە تەمامى لەشكەرنى مەھمان قىلۇر ئەردى. چاشت ۋەقتى ئەردى، ئالدىغە دەستۇرخان سالىپ قويغان مەھەل ئەردى. مۇقەددەمەئى لەشكەر يەتتى؛ ئۇلار كۆزىگە ئىلمادى. بۇكۇن تۇشۇپ تاڭلا جەڭ قىلۇر، دەپ تەئامغە مەشغۇل بولدىلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد يېتىپ ئەيدىلەر: «ئۇلار سىزلەرنى كۆرۇپ قوزغالمادىمۇ؟» ئەيدىلەر:

«يوق!» بەس، «ئاندىن تۇشمەي جەڭگە يۈرۈڭلار!» دىدىلەر ۋە قەسەم ياد قىلدىلەركىم «ئەگەر ھەق تەئالا زەپەر بەرسە ئانچە ئۆلتۈرگەيمەنكىم، قانى دەريايى مۇھىتغە ئاقىپ كىرگەي!» بەس، جەڭگە تۇردىلەر. كافىرلار ھەم تەئاملارىنى تاشلاپ، جەڭگە يۈزلەندى. ئانچە جەڭ قىلدىلەركىم، ھەمە جەڭلەردىن قالتىنغ ئەردى. بەس، كۇففار لەشكەرى قاچتى ئەرسە، مۇنادى قىلدۇردىلەر: «قاچقانلارنى ئۆلتۈرمەي تۇتۇپ كېلىڭلار!» بەس، قوغلاپ بەھىساب كافىرلارنى تۇتۇپ كەلدىلەر؛ دەريايى فرات لەبىدە ئۆلتۈرۈپ قانىنى دەريا غە ئاقتىتىلەر، تاكى ئاندىلەرى راست بولدى. ئاندىن غەنىمەتنى تەقسىم قىلىپ، خۇمسنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر.

ئاندا بىسيار كەنتلەر، شەھەرلەر بار ئەردى، خەلقىنى تاپىپ ئۆلتۈرۈپ، شەھەرلەرنى ۋەيران قىلدىلەر؛ ئەمۋاللارىنى غارەت قىلدىلەر.

فەسل
ھەزرەتى خالىدنىڭ ھىيرە ۋە سۇادنى سۇلۇھ بىرلە فەتھقىلغان زىكرى

كەلتۈرۈپدۇرلەر: ئول ۋەيران قىلغان يەرنى مۇغەيسا دەرئەردىلەر. سۇادىدا ئاندىن ئۇلۇغ يەر يوق ئەردى. تەمامى ھىيرە ۋە سۇادنىڭ زىرائەتگاھى ئول ئەردى. بەس، سۇادنىڭ دىھقانلارى ھەزرەتى خالىدنىڭ قاشلەرىغە كەلدىلەر، ئەيدىلەركىم: «ئەي خالىد، مۇندا ھەرگىز فەساد بولماس دەپ ئەردىكىم، ئول فەسادلارىنكىم سەن قىلدىڭ، ھىچ پادىشاھ قىلماغاندۇر.» بەس، خالىد سۇلھنى بۇزۇپدۇر دەپ، تەدبىرگە تۇردىلەر. ھىيرەدە ئازادىيە ئاتلىغ ئەجەمدىن بىر ئۇلۇغ ئادەم بار ئەردى، ئانى سەردار قىلدىلەر، جەڭگە لەشكەر راست قىلدىلەر. ھەزرەتى خالىد ھەم ھېيرەگە قەسد قىلدىلەر ئەرسە، ئازادىيە بىر ئوغلىنى لەشكەر بىرلە ئالدىلەرىغە ئىبەردى، ئول بارىپ جەڭ قىلىپ ئۆلدى؛ لەشكەرى قاچىپ كەلدى ئەرسە، ئازادىيە بىسيار لەشكەر جەمئ قىلدى. لەشكەرىنى تارتىپ يانىپ جەڭ كېلۇر مەھەل بولدى.

ئەردەشىر ئۆلدى دەپ خەبەر كەلدى. تەمامى ئەجەم خەراب بولدى، پادىشاھ قىلغالى ھېچكىم تاپمادىلەر. ئازادىيە بىر كېچە ھېيرەدىن قاچىپ يىنھان بولدى. ھېيرە ۋە سۇئاد خەلقى خەبەر ئالدىلەركىم ئازادىيە قاچىپدۇر. بەس، ئۆزلەرى ئاندا تۇرۇپ لەشكەر ئىبەردىلەر. مۇسەننا بىنناى ھارىسەنى سىپەھسالار قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «قورغاننى مۇھاسىرە قىلىپ بىركۈن ئامان بېرىپ، ئىمانغە تەكلىف قىلىڭلار؛ قەبۇل قىلماسالار جەڭ قىلىڭلار، سۇلھغە تۇرماڭلار.»

بەس، سەككىزمىڭ لەشكەربارىپ، قورغاننى مۇھاسىرە قىلىپ، ئىمانغە تەرغىب قىلدىلەر ئەرسە، قەبۇل قىلمادىلەر، جىزىيە قەبۇل قىلماقنى ئەيتتىلەر. مۇسۇلمانلار باۋەر قىلماي، جەڭ قىلىپ، قورغاننى ئالىپ، بىسيار خەلقنى ئۆلتۇردىلەر. راھبانلار بارئەردى، باشلارىغە گىبلەم يۆرگەنىپ چىقتىلەر. مۇسۇلمانلارغە ئۇلارنى ئۆلتۇرمەڭ ھەرام ئەردى. بەس، رەھبانلار مۇسەننانغە ئەيدى: «بىزلەرگە ئامان بەرگىل، تاكى ھەزرەتى خالىد قاشلەرىغە بارىپ، ئەرزھال ئەيتغايمىز.» بەس، مۇسەننا رۇخسەت بەردى ئەرسە، ئۇلاردىن تۆرت سەردارىكىم، ئەياس بىننى قەسسە، ئەد بىننى ئەدى، ئابدۇزەگال، ئابدۇلمەسھ بىننى ئۇمەر. خالىدنىڭ قاشلەرىغە كەلدى. ئەرزھال ئەيتىپ، جىزىيە قەبۇل قىلماقنى دەرخاست قىلدىلەر. ھەزرەتى خالىد بۇ سۆزنى قەبۇل قىلىپ، جىزىيەگە سۇلھ قىلدىلەر. ئابدۇلمەسھنىڭ قوللەرىدە كاغەز بار ئەردى. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئول نەدۇر؟» ئەيدى: «زەھەردۇر، ئەگەر سۇلھنى قەبۇل قىلماساڭ سىنىڭ ئالدىڭدا خار - زار بولغۇنچە مۇنى يەپ ئۆلەي دەپ كەلتۇرۇپ ئەردىم.» ھەزرەتى خالىد قولىدىن زەھەرنى ئالىپ: بسم الله الذى لايضرمع اسمەشئى فى الارض ولافى السماءدەپ. ئول زەھەرنى يىدىلەر، بىرسائەت بىھۇش بولدىلەر. ئاندىن قويۇپ ئەيدىلەر: لاحول ولا قوةالا باللەالعلىى العلطيم؛ يەنە ئەيدىلەر: «ئەي ئابدۇلمەسھ، بۇ زەھەرنى ئول ۋەجھدىن يىدىمكى، بىلگەيسەن ھىچ نەرسە خۇداي تەئالانىڭ ئىرادەسى بولماغۇنچە زەرەر قىلماس.» يەنە ئەيدىلەر: «ئەي ئابدۇلمەسھ، ھېيرەدىن تا دەمشق ۋە شامغەچە نە تەرىقە خاتىرىڭدە باردۇركىم ھالا بادىيەدۇر؟» ئەيدى: «مەن ھەمە باغۇ بوستان ئوبدان بىلۇرمەن.» بەس، راھبانلار ھېيرەگە ياندىلەر. ئابدۇلمەسھ خەلقغە ئەيدى: «خالىد رەسم

ئادەمدىن ئەمەسدۇر، بىر كەيف زەھەر ھەلاھىلىنى يىدى، زەھەر قىلمادى، ھىچكىم ئاڭا بەرابەر بولماس. ھەرنە دىسە ئانداغ قىلغايسىزلەر.» بەس، ئەھلى ھېيىرە يىغىلىپ، جىزىيە تەئىن قىلىشتىلەر، ھەركىمگە تۆرت دىرەم تەئىن بولدى، تا ئىككى يۈزمىڭ دىرەم جەمئى بولدى. ئاندىن، تۆھفە - پىشكەشلەر بىرلە ھەزرەتى خالىدغە كەلتۈردىلەر. بۇ ۋاقىئەنى ئەھلى سۈاد ئىشتىپ بىلدىلەركىم، ھەزرەتى خالىدغە تەقابۇل بولماق ئىھتىمالى يوقدۇر. ئۇلار ھەم جىزىيە جەمئى قىلدىلەر. مىڭ مەرتەبە مىڭ دىرەم جەمئى بولدى، ھەزرەتى خالىدغە بەردىلەر. ھېيىرە، سۈاد بۇ تەرىقە فەتھ بولدى. ھەزرەتى خالىد سەراپەردەنى ھېيىرەنىڭ دەرۋازەسى ئالدىدا تىكتىلەر. لەشكەرنى سۈادى ھېيىرە كەنت - شەھەرگە تەئىن قىلدىلەر، ھەرشەرگە قويدىلەر.

ئەلقىسسە، كەلتۈرۈپدۇرلەر: ھەزرەتى خالىدنىڭ لەشكەرلەردە بىر ئەئرابى بارئەردى، سەكسەن ياشلىغ مۇشەۋۋەل ئاتلىغ، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمغە مۇشەررەف بولغان. ئول ئەيدى: «يا ئەمىر ئۇلمۇئمىنىن، رەسۇلى خۇدانىڭ ئالدىلەردە ئولتۇرۇر ئەردىم، ئانداغ ھەدىس ئەيدىلەركىم: زەمىنى سۈادى ھىيرە ماڭا ۋە ئۇممەتلەرىمگە فەتھ بولۇر. مەن ئېيدىم: يا رەسۇلۇللاھ، ئەگەر ھېيىرە فەتھ بولسە ئابدۇلمەسىھنىڭ قىزى كەرامەنى ماڭا بەرگىل. ئەيدىلەركىم: «بەردىم.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «بۇ سۆزگە گۆۋاھ بارمۇ؟» ئەيدىلەر: «باردۇر.» بەس، جەمئى مۇھاجىر - ئەنسارلار گۆۋاھلىق بەردىلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد ئابدۇلمەسىھگە ئەيدىلەر: «مەن بۇ شەرت بىرلە سۇلھ قىلۇرمەنكىم قىزىڭنى مۇڭا بەرگەيسەن.» ئابدۇلمەسىھ ئەيدى: «مېنىڭ قىزىم يۈز يىگىرمە ياشدا زاھىردۇر، ھەرگىز شۇۋھەر ئىختىيار قىلماغاندۇر. ئەھلى ھېيىرە ئول ئىشغە ئۇنامىاسلەر. مەن ئۇلارنى ئاگاھ قىلاي.» بەس، ئەھلى ھېيىرە بۇ سۆزنى ئىشتىپ بىز كەرامەنى ئەسىر قىلماسمىز، بۇ سۇلھنى قەبۇل قىلماسمىز.» كەرامە ئەيدى: «سىزلەر غەم يىمەڭلەركىم مەن ئۆزۈمنى ئول ئادەمدىن ساتىپ ئالغايمەن.» بەس، كەرامە ھەزرەتى خالىدنىڭ قاشلەرىغە كەلدى ئەرسە، ئول ئەئرابىنى چىرلاپ ئەيدىلەر: «كەرامە بۇدۇركىم، ساڭا بەردىم.» كەرامە ئەيدى: «ئەي ئەئرابى، مېنى ياشلىقىمدا كۆرۈپ ئەردىڭمۇ؟» ئەئرابى ئەيدى: «كۆرگەنىم يوق، ئەمما ئىشىتىپ ئەردىم.» كەرامە ئەيدى: «مەن قەبرى پىرى پۈرتۈت

مەزلۇمدۇرمەن. مەندىن نە ئۇمىد تۇتارسەن؟ مېنىڭ ئۆزۈمگە قانچىگە خاھلاساڭ ساتغىل!» ئەئرابى ئېيدى: «مىڭ دىرەمگە ساتارمەن.» ئول ئېيدى: «ئالدىم.» بەس، كىشى ئىبەرىپ، مىڭ دىرەم كەلتۈرۈپ بەردى ئەرسە، ئازاد بولدى. ھەزرەتى خالىد ئېيدىلەر: «ئەي مۇشەۋۋەل، نەدىن ئون مىڭ دىرەم دىمەدىڭكىم ئالۇر ئەردى.» مۇشەۋۋەل ئېيدى: «بىلمەدىم.»

فەسل
قىسسەئى فەتھ ئانبار

كەلتۈرۈپدۇرلەر: قاچانكىم ھەزرەتى خالىد ھىيرە، سۇۋاد ئىشلەرىنى سەرئەنجام قىلدىلەر. ئەجەمدىن خەبەر ئالدىلەركىم، ئەردەشىر ئۇلۇپدۇر ۋە يەنە ئەجەمگە بىر پادشاھ تىكمەك مەسلەھەتىدۇر. ئازادىيە ئاندا دۇركىم خەلقىنى جەڭگە تەرغىب قىلۇر.

بەس، ھەزرەتى خالىد ئىككى نامە ئىبەردىلەركىم، بىرى سەردارلارغە، يەنە بىرى فۇقرا ۋە ئەۋاملەرغە. بۇ نامەدە ئېيدىلەركىم: ھەق تەئالا سىزلەردىن مەلىك ئالىپدۇر ۋە راست دىن سىزلەرگە زاھىر قىلىپدۇر. سىزلەرگە قەۋل ئولكىم خۇدا ۋە رەسۇلغە پۇتۇپ، مۇسۇلمان بولغايسىزلەر؛ ۋە گەرنە يا جىزىيەگە تۇرغايسىزلەر ۋە يا جەڭگە ئارادىتە بولغايسىزلەركىم، مېنىڭ لەشكەرىم بۇ سەلتەنەتدىن شەھادەتنى ياخشىراق دوست تۇتارلەر. بەس، ئەلچىلەر نامەنى ئالىپ، ئەجەمگە باردىلەر. كۆردىلەركىم ھەركۇنى بىرونى پادشاھ قىلۇرلەر. بەس، نامەنى ئوقۇپ جەڭگە مۇھەييا بولماقنى مەسلەھەت كۆرۈپ، ئەلچىلەرنى ياندۇردىلەر. ئازادىيە شەھەردىن چىقىپ، جەڭ قىلماقنى مەسلەھەت كۆردى ئەرسە، بەھمەن جادۇنى ئازادىيە بىرلە ئىككى فەرسەڭ يەرگە مۇقەددەمە لەشكەر چىقاردىلەر. ئانباردا ئەرەب خەلقىدىن ئەجەم لەشكەرى بىسيار ئەردى، ھىيرە ۋە سۇۋادىدىن قاچقان تەرسالار ھەم ئاندا ئەردى، پادشاھى شىرزاد ئەردى. ئول (ئانبار) سۇۋاد ۋە مەدايىن ئاراسىدا بۇختۇن نەسىر ئەنتۇرگەن مەھكەم ۋە ئۇلۇغ شەھەردۇر؛ ۋەيەنە ئەينۇل سەمەر ئاتلىغ بىر شەھەر بارئەردى، ئانىڭ ھاكىمى بەھرام

چوبىن ئەۋلادىدىن مەھران ئەردى؛ ئاندا گۈرۈھى ئەرەبلەر جەمئ بولغان ئەردى. بەس، مەھران شىرزادغە نامە ئەۋەتىپ: «خالىددىن ھازىر بولغايسىزلەر. ئەگەر سىزلەرگە كەلسە جەڭ قىلغايسىزلەر.» قاچانكىم، ئەلچىلەر يانىپ ھەزرەتى خالىدغە خەۋەر بەردى ئەرسە، لەشكەر تارتىپ ئانبارغە يۈزلەندىلەر. ھېيرەگە قەئقاۋ بىنىنى ئۈمەرنى ھاكىم قىلدىلەر.

بەس، ئانبارغە يەتتىلەر ئەرسە، شىرزاد لەشكەر تارتىپ چىقتى. يەتمىش مىڭ زىرھ - جەۋشەن پوش لەشكەرى بار ئەردى. ھەزرەتى خالىد كۆردىلەركىم، تەمامى لەشكەركىم كۆزىدىن ئۆزگە يەرى كۆشادە ئەرمەسدۇر. بەس، تىيرەندازلەرنى چىرلادىلەر، ئەيدىلەر: «بۇكۈن ئىش سىزلەرگەدۇركىم تىير باراندىن ئۆزگە ئىش كارگەر بولماس.» بەس، تىيرباران قىلدىلەر، ئون مىڭ كىشىنىڭ كۆزىگە ئوق تەگدى. ھەمە كافىرلار فەرياد - نالەگە كەلدى ئەرسە، شىرزاد سۇلھغە كەلدى ۋە ئەيدى: «بىزگە ئامان بەرگەيسەن تاكى بۇ تۈرغان ئىگىنىمىز بىرلە مەدايىنغە كەتكەيمىز.» بەس، ئامان بەردىلەر ئەرسە، تەمامى ئەمۋالىنى تاشلاپ، مەدايىنغە كەتتى. ھەزرەتى خالىد ئانبارنى ئالدىلەر.

بەس، شىرزاد بەھمەن جادۇغە باردى ئەرسە، بەھمەن مەلامەتلەر قىلدىكىم: «نېچۈكدىن سۇلھ قىلدىڭ؟» شىرزاد ئەيدى: «بىر تىيرباراندا ئون مىڭ كىشىنى نابۇد قىلدى، تەمامى نالە - فەرياد قىلىپ، سۇلھ تىلەدىلەر.»

قىسمەئى
فەتھى ئەينۇل سەمەر

قاچانكىم، ھەزرەتى خالىد ئانبارنى سەرەنجام قىلدىلەر ئەرسە، ئەينۇل سەمەرگە يۈردىلەر. ئاندا ئەجەم لەشكەرى بىسيار ئەردى. تەمامى قەبىلەلەردىن قاچقان ئەرەبلەر ھەم بىسيار ئەردى. سەردارى ئوقۇبە ئەردى.

بەس، ھەزرەتى خالىد ياۋۇق يەتتىلەر ئەرسە، ئوقەبە ئەيدى: «ئەرەبلەر جەڭنى ئەرەب ياخشى بىلۇر. خالىدنى بىزگە قويغىل. ئەگەر شىرزاد ھەم

ئەرەبلەرنى تەقابۇل قىلسە شىكەست تاپماس ئەردى.» مىھران ئەيدى: «ئەگەر راست ئەيتۇرسەن، ئالدىغە چىقغىل.» بەس، ئەرەبلەر بىر مەنزىل ئالدىلىرىغە چىقتى؛ مىھران ئەينۇل سەمەر ئالدىدا تۇردى. ئەرەبلەر سەف راست قىلدىلەر. ئوقۇبە نەھايەتى پەست ئادەم ئەردى. ھەزرەتى خالىد كېلىپ، ئاتلەرنىڭ ئالدىغە ئالىپ ياندىلەر. لەشكەرگە بۇيرۇدىلەر، تاكى يەكبارە ھەملە قىلدىلەر. بىر ھەملەدە چەندان مىڭ دۇشمەننى زېرۇزەبەر قىلدىلەر. قالغان ئەرەبلەر قاچىپ مىھرانغە كەلدى. مۇسۇلمانلار قوغلاپ شەمشەر ئۇرار ئەردىلەر. بەس، مىھران ھەم ئەرەبلەر بىرلە قاچىپ شەھەرگە بەركىدى. ھەزرەتى خالىد كېلىپ مۇھاسىرە قىلدىلەرئەرسە، تۆرتىنچى كۈنى ئامان تىلەدى. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ھەمەسى ئالدىمغە قول باغلاپ چىقسۇن!» بەس، ناچار قول باغلاپ چىقتىلەر ئەرسە ھەمەنى ئەسىر قىلدىلەر. ئاندىن شەھەرنى تەسەررۇف قىلدىلەرئەرسە، ئەسىرلەرنىڭ باشلارىنى كەستىلەر.

ۋاقىئەئى
فەتھ دۇمەتۇل جەندەل

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ھەزرەتى خالىد ئەيازبىننى ئەنەمنى شەھەرى دومەتۇل جەندەلگە ئىبەرىپ ئەردىلەر. ئول ئىراق ۋە بەھرەينىڭ ئاراسىدا بىر مەھكەم قورغان ئەردى. ئىككى ھاكىمى بار ئەردى: بىرى ئوكەيد بىننى ئابدۇللاھ، يەنە بىرى جەۋدى بىننى رەبىئە ئەردى. ھەزرەتى خالىد بۇ شەھەرلەرنى فەتھ قىلغۇچە ئەياز ئول قورغاننى مۇھاسىرە قىلىپ ئەردىلەر. ھەركىم بۇ شەھەرلەردىن قاچىپ ئاندا بارۇر ئەردى.

بەس، ھەزرەتى خالىد خەبەر ئالدىلەركىم، ئەياز دەرماندە بولۇپدۇر. بەس، ئەۋنەم ئەسلەما ئاتلىغ بىر ئادەمنى ئەينۇل سەمەرگە ھاكىم قىلىپ، دۇمەتۇل جەندەلگە يۇزلەندىلەر. ئول كافىرلار ھەزرەتى خالىدنىڭ خەبەرلەرنى ئالىپ، ھەرقايسى ئۆز قەبىلەسغە كىشى ئىبەرىپ، ئانچە لەشكەر يىغدىكىم، قورغاننىڭ ئىچى - تاشى لەشكەرگە تولدى. ئوكەيد بىننى

ئابدۇللاھ ئەيدى: «بىلۇرسىزلەركىم خالىد زەفەرلىكدۇر. ئەۋلا ئولكىم، سۇلھ قىلغايسىزلەر.» جەۋدى ئاچچىغلاپ، بىرمۇنچە لەشكەر بىرلە شام تەرەفىگە يۇزلەندى ئەرسە، ھەزرەتى خالىد لەشكەر ئىبەرىپ توتۇپ كەلدىلەر. جەۋدى ئەيدى: «يا ئەمىر، مەن سېنىڭ قاشىڭغە كېلۇر ئەردىم.» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەركىم: «مۇندىن ئىلگەرى نە ئۇچۇن كەلمەدىڭ» دەپ ئۆلۈمگە بۇيرۇدىلەر. بەس، جەۋدنى لەشكەرى بىرلە ئۆلتۇردىلەر. ئاندىن لەشكەرنى ئىككى بۆلۈپ، نىسفنى ئەياز بىرلە قورغانىنىڭ ئارقەسىغە بۇيرۇدىلەر ۋە نىسفى بىرلە ئۆزلەرى دەرۋازەگە تۇردىلەر ئەرسە، ئوكەيد لەشكەر ئالىپ چىقتى ئەرسە، جەڭ قىلىپ ئوكەيدنى ئەسىر قىلدىلەر؛ لەشكەرى قاچىپ قورغانغە كىردى. ھەزرەتى خالىد ھەم قورغانغە كىردىلەر؛ ئەياز لەشكەرى بىرلە تاشقارى قالدى؛ تا ئاخشامغە قورغاندا جەڭ قىلدىلەر. ئەرتەسى شەھەرنى ئالىپ، تەمامى ئەرەكتەلەرنى ئۆلتۇردىلەر، بالا - بارقەسىنى ئەسىر بلدىلەر. غەنىمەتنى تەقسىم قىلىپ، خۇمسنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ئۆزلەرى ئاندا تۇرۇپ، ئەقرائ بىننى جارىسنى خەبەرگە ئىبەردىلەر. زەبىرقان بىننى سابىتنى ئانبارغە ھاكىم قىلىپ ئەردىلەر، نامە ئىبەردىكىم ئەجەملەر سۇئادنىڭ ئۇچ قورغانغە يىغىلىپدۇرلەر؛ ئىككى سەردارلەرى باردۇر؛ بىرى زەرمىھرە، يەنە بىرى روزبە. قورقارمەنكىم ئانبارغە يۇزلەنگەيلەر.» بەس، ھەزرەتى خالىد قەقائنى بىرمۇنچە لەشكەرى بىرلە ھېيرەدىن كەلتۇرۇپ، ئورنىغە ئەيازنى ئىبەردىلەر. ئۆزلەرى ئانبارغە يۇردىلەر. قەقائنى ھەسىرە قورغانغە بۇيرۇدىلەر. ئول ئۇچ قورغانىنىڭ مەھكەمرەكى ئەردى. ئاندا روزبە سەردار ئەردىكىم، ئانى زەرمىھرە قويغان ئەردى. بەس، قەقائ ھەسىرەگە يەتتى ئەرسە، روزبە زەرمىھرەگە نامە ئىبەردىكىم: «لەشكەر ماڭا كەلدى.» بەس، زەرمىھرە مەھۇبدان ئاتلىغ بىر ئادەمنى لەشكەرىگە ئەمىر قىلىپ، ئۆزى روزبەگە كەلدى. قەقائ بىرلە جەڭ قىلدىلەر ئەرسە، مۇسۇلمانلار زەفەر تاپتىلەر. زەرمىھرە، روزبە ئۆلدى. لەشكەرى جايىسغە باردى، ئول ئۇچ قورغانىنىڭ بىرى ئەردى. يەنە بىرى مەسىھ ئەردى. بەس، زەرمىھرە ۋە روزبەنىڭ ئۆلگەنى مەھۇبدانغە يەتتى ئەرسە، مەسىھ قورغانغە باردى. ھەزرەتى خالىد خەبەر ئالىپ، مەسىھغە باردىلەر. سەھەر ۋەقتىدە يەتتىلەر، كافىرلار بىخەبەر ئۇيقۇلار ئەردى. قورغانغە كىرىپ شەمشەر ئۇرا باشلادىلەر، ئانچە

ئۆلتۈردىلەر، قان ئارىق بولدى ۋە ئاندا بەنى بەمۇددىن ئىككى ئادەم بارئەردى: بىرى جەرىد بىننى ئابدۇللاھ، يەنە بىرى ئابدۇلئەزى بىننى لەبەيد. بۇ ئىككىسى ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاشلەرىغە بارىپ ئىمان كەلتۈرۈپ، نامە ئالىپ ئەردىكىم: «ھەرىيەردە بولساڭلار ساڭا مۇسۇلمانلار دەخل قىلماسۇنلەر.» بەس، بۇ ئىككىسى نامەلەرىنى كۆرسەتتىلەر ئەرسە، قاراڭغۇ ئەردى، ھىچكىم ئوقۇيالمادى؛ ئەمما مۇسۇلمانلار بۇ مۇئمىنلەردىن ئۆتەر ئەردىلەر. ئاخىر ھەزرەتى خالىدغە ئەيدىلەر: ئىككىسى ئادەم بۇ تەرىقەدەدۇر. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئۆلتۈرۈڭلار! ئەگەر مۇسۇلمان بولسا كافىرنىڭ ئاراسىدا بولماس ئەردى.» بەس، ھەر ئىككىسىنى ئۆلتۈردىلەر. ئەدى بىننى ھاتەم ئەيتۇر: ئول كېچە مەن ھەزرەتى خالىدغە ھەمراھ ئەردىم. بەس، بىر باغ بىرلە ئۆتتۈك. بىرئادەم چىراغ ياندۇرۇپ، ئالدىدا بىر كاسەدە شەراب قويۇپ، نەجەند - نالەلەر نەغمە قىلىپ ئولتۈرۈپدۇر؛ خەلق ئانىڭدىن باخەبەر ئەمەس، خەلقدىن ئول ئاگاھ ئەمەس. بەس، ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «كىرىپ ئول مەلئۇننى ئەفرادى بىرلە ئۆلتۈرۈپ، شەرابىنى تۆكۈپ چىقغىل.» بەس، ئاتىمدىن تۇشۇپ كىرىپ، ئۆلتۈرۈپ چىقتىم. ئول كېچە مەسىھدە ھىچ ئادەم قالمادى، ئۆلتۈردىلەر. مەھۇددان ئاندا ئۆلدى. ئەرەبلەر سەردارى ھۇزەيل ئەردى، قاچىپ، ئىككى كۈنلۈك يىراق ئىككى شەھەر بار ئەردى، ئاندا باردى. ئول شەھەرلەرنىڭ بىرىنى شەنئى، يەنە بىرىنى زەمىيل دەرئەردىلەر؛ بىسيار ئەرەب، ئەجەملەر بارئەردى. شەنىيدە بەنى سەئلەبدىن رەبىئە ئاتلىغ بىرئادەم سەردار ئەردى، زەمىيلگە ئىتاب بىننى ئەسەد مەھتەر ئەردى. بەس، ھەزرەتى خالىد شەنىغە باردىلەر، كېچە يانىپ قورغاننى ئالىپ، خەلقنى ئۆلتۈرۈپ، ئاندىن زەمىيلغە كەلدىلەر، ئاندا ھەم تىرىگ ئادەم قويماي ئۆلتۈردىلەر. ھۇزەيلنى ئاندا تاپىپ ئۆلتۈردىلەر. ئاندىن يەنە ئول قورغاننىڭ ئارقەسىدە رەزاب ئاتلىغ بىر شەھەر بار ئەردى؛ ھەزرەتى خالىد ئەينۇل سەمەردە ئۆلتۈرگەن ئوقبەنىڭ ھىلال ئاتلىغ بىر ئوغلى ئاندا ئەردى، بىنەھايەت دىلاۋەر ۋە مۇبارىز ئەردى؛ بىرجەمئ ئەرەبلەر ئاڭا يىغىلىپ ئەردى. بەس، ھەزرەتى خالىد ھىلالنى خەبەر ئالىپ ئاندا باردىلەرئەرسە، ھىلال قاچىپ رومغە كەتتى. ھەزرەتى خالىدنىڭ لەشكەرىگە ئاندا ئوت - سۇ يوق ئەردى. روم تەرەپدە نەۋا خىرە دىگەن كەنتكە باردىلەر، بىسيار يايلاغ ۋە

سىيراب ئەردى. ئاندا تۇشۇپ، غەنىمەتنى تەقسىم قىلىپ، خۇمىسنى ئالىپ، بولغان غەزاتلەر ۋە فەتھلەرنى نامە قىلىپ، نوئمان بىننى ئەۋف شەيبان، سەباھ بىننى ئابدۇللاھدىن مەدىنەگە ئىبەردىلەر. مۇسۇلمانلارغە بىسىيار شادلىق بولدى. مەسىھدە ئۆلگەن ئابدۇلئەزىزنىڭ ئوغلى، ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئالدىلەردە، ئاتاسىنىڭ خۇنىنى دەئۋا قىلدى ۋە ئەيدى: «ئاتام سېنىڭ قولۇڭدا مۇسۇلمان بولۇپ، ئىسلامغە سەدىن نامە ئالىپ ئەردى. ئانى ئۆلتۇردىلەر.» بەس، ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «خالىد ئىلگەرى مالىڭ بىلەن نوۋەيرەنى ئۆلتۇرۇپ ئەردى، بۇ مۇسۇلمانلارنى ئۆلتۇرۇپدۇر!» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئەگەر مۇسۇلمان بولسا كافىرلارنىڭ ئاراسىدا بولماغاي ئەردى. گۇناھ ئۆزىدەدۇر!» ئابدۇلئەزىزنىڭ خۇن بەھاسىنى بەيتۇل مالدىن بەردىلەر.

بەس، ھەزرەتى خالىد لەشكەر بىرلە نەۋاخىرەدە ئەردىلەر. ماھى رەمازان كەلدى. ئاندا روزە تۇتارلەر. ئول دەريايى فرات لەبىدە خۇش ھەۋا ئەردى. ئاندا تۇردىلەر. قاچانكىم ھىلال قاچىپ رومغە باردى، رومىيلەرغە ئەيدى: «خالىد ئىراق زەمىنىنى فەتھ قىلىپ، رومغە قەسد قىلىپدۇر. ماڭا يارى بەرسەڭلار، ئەرەب، ئەجەم خەلقىنى يىغىپ، ھىلاك قىلسام.» رومىيلەر قەبۇل قىلدىلەر. پادىشاھى روم قۇستانتىنەدىن يۇز مىڭ لەشكەر بۇيرۇدى. ھىلال ئىراق ۋە سۇرىيەغە كىشى ئىبەردى، تاكى ھەرىيەردە قاچقان كافىرلار ئاڭا يىغىلدىلەر ئەرسە، ئوتتۇزمىڭغە يەتتى.

ھەزرەتى خالىد سەبر قىلدىلەر، تاكى ماھى رەمازان چىقتى ئەرسە، يۇزسەكسەن مىڭ لەشكەر كېلىپ، دەريايى فرات لەبىگە تۇشتىلەر. ھەزرەتى خالىدغە كىشى ئىبەردىكىم: دەريادىن بىز ئۆتەرمىزمۇ يا سەنمۇ؟ ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەركىم: «مېنى ئىزدەپ كەلگەن بولساڭ سەندىن ئۆتمەك لازىم.» بەس، ئول كۇن كافىرلاردىن بەئزەسى ئۆتتى. ئەرتەسى، ھەزرەتى خالىد لەشكەر تەرتىب بەردىلەر. كافىرلار ھەم لەشكەر راست قىلدى. ھەۋا قىزىپ ئەردى. ھەزرەت خالىد ئەيدىلەر: «تاكى سەبر قىلۇرمىزكىم، ئەمدى بۇ جەڭگە تۇرغايمىز!» بەس، يەكبارە ھەملە قىلدىلەر ئەرسە، كافىرلار قاچا باشلادىلەر. مۇسۇلمانلار قوغلاپ شەمشەر ئۇرا باشلادىلەر. قاچقانلار دەريادا غەرق بولدىلەر. تا يۇز مىڭغە ياۋۇق كافىرلار روم ۋە ئەجەمدىن ھىلاك

بولدىلەر. ھىلال قاچتى ئەرسە، تاپمادىلەر. ئانچە غەنىمەت ئالدىلەركىم، ھىسابغە راست كەلمەس ئەردى. بەس، غەنىمەتنى تەقسىم قىلىپ، خۇمسنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ئۆزلەرى لەشكەر بىرلە ئاندا تۇردىلەر. تا ماھى شەۋۋال تەمام بولدى، كافىرلاردىن ھىچ خەبەر كەلمەدى. بىلدىلەركىم، كافىرلار تەفرىقە بولۇپدۇر. ئىراق، سۈاد ئەھلە كافىرلاردىنكىم پاك بولۇپدۇر.

بەس، ھەج تەۋاق قىلماقنى ئارزۇ قىلدىلەر، ئەندىشە قىلدىلەركىم ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىجازە بەرمەس. بەس، لەشكەرنى سۈاد ۋە ئۇبۇلەگە ئىبەردىلەر. ئەيدىلەر: «مەن ئارقەدىن ھىيرەگە بارۇرمەن.» بەس، زۇلقەئدەدىن يىگىرمە بەش ئۆتتى ئەرسە، بىر يولچى ئالىپ، خالى يول بىرلە مەككەگە يۇردىلەر. مەككەنىڭ ئاراسى ئون ئىككى كۇنلۇك ئەردى. بەس، زۇلھەججەدىن يەتتە كۇن ئۆتۈپ ئەردى، زاتەل ئەرقغە كەلدىلەر. ئاندا ئىھرام باغلاپ، مەككەگە كىردىلەر. ھەج ئەدا قىلىپ ياندىلەر، ھىچ كىشى بىلمەدى. زۇلھەججەدىن بەش قالغاندا چېرىككە كەلدىلەر، ھەمە سىپەھسالارغە نامە ئىبەردىلەر.

بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى خالىدنىڭ ھەجلەرىدىن خەبەر ئالدىلەر. ھەزرەتى ئۆمەر ئەيدىلەر: «لەشكەرنى زايىئ قىلمىپدۇر.» ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ساڭا ھەم ھەق تەئالا ھەج ۋە غەزاتنىڭ سەۋابىنى دەرىغ تۇتماس. لەشكەرنى ھەق تەئالا ساقلايدۇر. مۇندىن كىيىن خالىدغە دەلىر بولماغىل.»

بەس، ھەزرەتى خالىد ھىيرەدە ئارام ئالدىلەر. فىكر قىلدىلەركىم مەداينغە بارغايلەر. ئەجەم پادىشاھىنى يوق قىلغايلەر.

ھەزرەتى خالىدنىڭ
شامغە بارغانلەرنىڭ زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ھىجرەتدىن ئون ئۇچۇنچى يىلى ئەردى. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خۇتبە ئوقۇدىلەر، خەلقنى شام غەزاتىغە بۇيرۇدىلەر. شام رومىيلەرنىڭ قولىدا ئەردى. بەس، ئۇچ ئەمىر بىرلە گۇرۇھ لەشكەرنى شامغە ئىبەردىلەر. ئول ئەمىرلەردىن بىرلەرى خالىد بىننى سەئىد بىننى ئاس، ئىككىنچى ئەبۇ ئۇبەيدە جەررااھ، ئۇچۇنچى سۇرھەيل بىننى ھەسەنە. بۇ ئۇچ ئەمىر يەتتە مىڭ لەشكەر بىرلە شامغە يۇردىلەر.

ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى خالىدنى ستايەشلەر قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەركىم: «ئانىڭ دىلاۋەرلىكىگە ھەمتا يوقدۇر. ئانىڭ قورقۇنجى تەمامى خەلقنىڭ كۆڭلىگە تۇشۇپدۇر. شامغە ئانى بۇيرۇغاي ئەردىلەر.»

بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خالىدغە نامە ئىبەردىلەركىم، بىسيار ستايەشلەر قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا ئانچەكى جىھاد ۋە ھەج ساڭا روزى بولۇر ۋە ئاڭا شۇكر قىلمپدۇر، ياخشى ئەمەلى دىنىڭنى مۇبارەك قىلغاي ۋە ئىسلام سىپنىڭ قولۇڭدا ئاشكارا بولدى. بىلۇرسەنكىم، تەمامى شام كافىردۇر. ئاڭا لەشكەر ئىبەرىپدۇرمەن. لېكىن تەدبىر ئولكىم، دىنى ھەزرەتى مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمنىڭ نۇسرەتى سەن بارغايسەن. ئىراقدا خاھلاغان لەشكەرنى قويغايسەن. شامغە بارغانلارنى ساڭا فەرمانبەردار قىلىپدۇرمەن. ۋە يەنە مەدىنەدىن بىسيار لەشكەر ئىبەرۇرمەن.»

بەس، ھەزرەتى خالىد نامەنى ئوقۇپ، بىرمۇنچە لەشكەر ئىراقدا قويدىلەر. مۇسەننى بىننى ھارىسەنى ھاكىم قىلدىلەر. ئاندىن شامغە يۇردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەدىنەدىن يەزىد بىننى ئەبۇ سەفيانىنى بىسيار لەشكەر بىرلەئىبەردىلەر. ۋە يەنە ئۇمەر بىننى ئاس نامدار ئەردى، ئاڭا نامە ئىبەردىلەركىم: «خالىدغە بارغىل.» بۇ تەرىقە، ھەرىيەردەكى لەشكەر بار ئەردى، ھەزرەتى خالىدغە بۇيرۇدىلەر.

قىسسەئى
فەتىھ يەرمۇك

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئول لەشكەركىم شامغە باردىلەر، ھەرقايسى ئەمىرلەرنى بىر شەھەرگە تەئىن قىلىپ ئىبەردىلەر. ئەبۇ ئۇبەيدەنى رەخسغە، يەزىدنى ۋە سۇرھەيلنى دەمەشقغە، ئۇمەر بىننى ئاسنى فىلەستىنغە. بەس، ھەرقايسىلەرنى ئول شەھەرلەرگە بۇيرۇدىلەر ئەرسە، پادشاھى روم ئاگاھ بولۇپ، ئەللىك مىڭ لەشكەر ئىبەردى، تاكى مۇسۇلمانلار ئالدىغە بارغاي. بەس، بۇ ئەللىك مىڭ لەشكەر مۇسۇلمانلارغە يۇزلەندى. ھەزرەتى خالىد توققۇزمىڭ لەشكەر بىرلە شامغە كەلدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەركۇنى لەشكەر ئىبەرىپ تۇردىلەر، تا ئوتتۇز ئالتە مىڭغە يەتتى.

بەس، پادىشاھى روم ھەزرەتى خالىدنىڭ خەبەرلەرنى ئالىپ، ئول ئەللىك مىڭ لەشكەرنگە نامە ئىبەردىكىم: «تا مەن بارماغۇنچە رومنىڭ ھەددىدن چىقماغايسىزلەر.» بەس، ھىرەقۇل ئىككى يۈز مىڭ لەشكەر بىرلە ھەزرەتى خالىدغە يۈزلەندى. ھەزرەتى خالىد شام ۋە رومنىڭ ئاراسىدا يەرمۇك دىگەن يەردە ئەردىلەر. خەبەر كەلدىكىم، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتتىغ كىسەلدۇرلەر. مۇسۇلمانلار بۇ خەبەردىن غەمكىن ۋە پەردىشان ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى خالىد تەمامى لەشكەرنى يىغدىلەر، خۇتبە ئوقۇدىلەر، ئەيدىلەر: «بۇ ئاندىغ كۇندۇركى، مۇسۇلمانلارغە مۇنداغ كۇن كەلمەگەيكىم، چەندان كافىرلارنىڭ پادىشاھى يۈزلەنىپدۇرلەر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كېسەللەرىدىن مەلۇل ۋە غەمكىن بولماغايسىزلەر! خۇداي تەئالانىڭ رىزاسىغە ۋە دىننىڭ كۇشىشىغە جەڭ قىلغايسىزلەر!» ۋە يەنە ياخشى ۋەئدەلەر قىلدىلەر.

بەس، خەبەر كەلدىكىم، روم لەشكەرى يەرمۇككە يۈزلەنىپدۇر. بەس، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى خالىدغە لەشكەر تەرتىب بەردىلەر. ئۇمەر بىننى ئاسنى ئون مىڭ كىشى بىرلە مەيمەنەگە قويدىلەر. يەزىد بىننى ئەبۇ سەفيانىنى مەيسەرەگە قويدىلەر. ئۆزلەرى لەشكەر ئوتراسىدا يۇردىلەر. ئەلەمنى ئابدۇللاھ بىننى خالىد كۆتەردىلەر. ئوتتۇز ئالتە مىڭ لەشكەرنى ئوتتۇز ئالتە مىڭ گۇرۇھ قىلدىلەر، ھەرقايسىغە بىر سەردار تەئىن قىلدىلەر. لەشكەرى روم ئىككى يۈز ئەللىك مىڭ ئەردى. سەف راست قىلدىلەر. ھەزرەتى خالىد ئۇلۇغ سەھابەلەرنى «سۆرەئى ئەنفال»نى ئوقۇغالى قويدىلەر. مۇنادى قىلدىلەركىم: «رەسۇلى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋە سەللەم سەھابەلەرىكىم مۇھاجىر - ئەنسارىدىندۇرلەر لەشكەردىن ئايرىلسۇنلەر!» بەس، ئول سەھابەلەرنى سەفنىڭ ئاللىدا تۇرغۇزۇپ، ئەيدىلەر: «پەرۋەردەگارا! بۇ ئول خەلقدۇرلەركىم، ھەببىگىغە بۇلار بىرلە نۇسرەت بەردىڭ، بۇلار بىرلە دىنغە ئىززەت بەردىڭ!» بەس، ئۇلۇغ سەھابەلەردىن يۈز كىشىنى ئايرىپ ئەردىلەر. «سىزلەردىن جەڭ ئۇمىد قىلماسمىز. سىزلەر دۇئا ۋە مۇناجاتغە مەشغۇل بولغايسىزلەر!» بەس، بۇلار دۇئا ۋە مۇناجاتغە، بەئزەلەرى تىلاۋەتى قۇرئانغە مەشغۇل بولدىلەر.

بەس، ئاتەشى جەڭ ئۆرلەدى ئەرسە، مەدىنەدىن ئەلچى كەلدىكىم،

ھەزرەتى ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەفاتىدىن كېيىن ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خىلافەتلىرى، ئەبۇ ئۇبەيدە جەررا ھ سىپەسالارلىقىدىكى خەبەرنى كەلتۈردىلەر. ھەزرەتى خالىد بىلدىلەركىم، ئەگەر بۇ خەبەر لەشكەرگە يەتسە شىكەست بولغاي. ھەركىم خەبەر سوردى ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سەھتلىك خەبەرنى كەلتۈرۈپدۇرلەر دىدىلەر؛ سىزلەرگە ئون مىڭ لەشكەر ئىبەردىلەر، مەن ئىلگىرى كەلدىم دىدىلەر. مۇسۇلمانلار شاد بولدىلەر. ئەلچىنى ئارقىلەردە ئالىپ يۈردىلەر ۋە ئەيتتىلەر: «خىلافەتكە كىم مۇقەررەر بولدى؟» ئاھىستە ئەيدى: «ھەزرەتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ.» ئەيدىلەر: «مەن مەئزۇلدۇرمەن.» ئەلچى ئەيدى: «ئاندىن ئاغدۇر.» خالىد ئەيدىلەر: «ياخشى ئىش قىلدىڭكىم، خەلقنى ئاگاھ قىلمادىڭ.» بەس، ئاتدىن تۈشتىلەر، سەرى سەجدە قويۇپ ئەيدىلەر: «خۇدايا! سەن دەنا ۋە بىيناسەنكىم، بۇ جەڭ - جىھادلارنى دۇنيانىڭ ئىززەتى ۋە نام - ئاۋازەسى ئۈچۈن قىلمادىم. دىننىڭ ئىززەتى ۋە نۇسرەتى، سېنىڭ رىزا ۋە خۇشنۇدلۇقۇڭ ئۈچۈن قىلدىم. بەس، ماڭا نۇسرەت بەرگىل!» دەپ قويۇپ، ئاتقە مىندىلەر. ئون كىشى بىرلە ئۆزلەرى ھەملە قىلدىلەر، رومىيلەرنى قوغلاپ، تا ھېرەقۇلنىڭ تەختىنىڭ ئالدىغە يەتكۈردىلەر. ھېرە قۇلنىڭ خارىجە ئاتلىغ بىر سىپەسالارى بار ئەردى، بۇ ۋاقىئەنى كۆرۈپ، ئاتىغە مىندى، يەنە سەفنى راست قىلىپ، سەفنىڭ ئالدىغە ئۆتتى، ئەيتتىكىم: «خالىد قايسىدۇر؟» بەس، ھەزرەتى خالىد ئاتلەرنى ئويناتىپ ئالدىغە كەلدىلەر ئەرسە، خارىجە ئەيدى: «ئەيغىلكىم دىنىڭ قايسىدۇر؟» بۇ - خارىجە بۇرۇنقى كىتابلارنى تولا ئوقۇغان ئەردى. ھەزرەتى خالىد ئىمان ئىسلام ۋە دىنى شەرىئەتنى تەمام بەيان قىلدىلەر. خارىجە ھەزرەتىڭ خالىدنىڭ قاشلەرىغە كەلدى ۋە ئىمان ئەيتىپ مۇسۇلمان بولدى ئەرسە، رومنىڭ لەشكەرىگە بىسيار شىكەست بولدى. ئاندىن تەمامى لەشكەر يەنە ھەملە قىلدىلەر، رومىيلەر قاچا باشلادىلەر؛ مۇسۇلمانلار قوغلاپ ئۆلتۈردىلەر. ئەرتەدىن ئاخشامغە يۇز يىگىرمە مىڭ كافىر دەۋزەخقە كەتتى. مۇسۇلمانلاردىن ئۇچ مىڭ كىشى شەھىد بولدىلەر. ئەبۇ سەفيان بۇ غەزاتدا بار ئەردى، كۆزىگە ئوق تېگىپ، نابىينا بولدى. بەس، ھەزرەتى خالىد كېلىپ، رومىيلەرنىڭ لەشكەرگاھىغە تۈشتىلەر. غەنىمەتنى جەمئ قىلدىلەركىم، دىباي رومىدىن

مىڭ خىيمە ۋە سەرايەردە جەمئ بولدى. بەس، تەقسىم قىلۇر بولدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى خفلىد خوتبە ئوقۇدىلەر، ھەمدۇر سەنادىن كېيىن ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى رەھمەتىگە ۋاسىل قىلىپدۇر. ئۇلەر ماڭا تەمامى خەلايقدىن دوستراق ئەردىلەر. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مېنى ھەمە خەلقدىن دۇشمەنرەك تۇتار ئەردىلەر. خىلافەت ئۇلەرغە بەرقەرار بولۇپدۇر. يا، ئەبۇ ئۇبەيدە! تەمامى خەلقغە فەرمان سۇرگىل.» بەس، خەلايق ھەزرەتى خالىدغە دۇئا قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەگەر بۇ خەبەرنى فاش قىلساڭ مۇسۇلمانلارغە شىكەست بولۇر ئەردى، دۇشمەنلەر ئەركلەنۇر ئەردى.» ئاندىن، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەفاتلەرىغە ناله - زارلەر قىلىپ، ئەزا تۇتتىلەر. قاسىد ھەزرەتى ئۇمەرنىڭ نامەلەرىنى ئەبۇ ئۇبەيدكە بەردىلەر. نامەدە بۇ ئەردىكىم: «ھەق تەئالا ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى بەھىشتكە ئىلتتى، ئۇلەر مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلەرىنى ماڭا تاپشۇردىلەر. ماڭا شام لەشكەرىنىڭ غەمى ھەمەدىن زىيادەدۇر. ھەزرەتى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئانداغ كىشىدۇرلەركىم، مالىك بىننى نوۋەيرەنى ئۆلتۇردى، كېلىپ يالغان گۇۋاھلىق بەردى. بۇ ئىككى گۇناھ ئىش بىرلە كافىر بولدى؛ مۇنداغ كىشىنى مۇسۇلمان ئىشغە قويۇپ، راست كەلمەس. ئەگەر ئۆزىنىڭ گۇناھىغە ئىقرار قىلسە، مالىكنى ئۆلتۇردۇم دىسە، مۇسۇلمان بولۇر؛ ۋەگەرنە ئەمىرلىكدىن ئەزل قىلماقدۇر. ئەگەر راستغە كەلمەسە ئەبۇ ئۇبەيدەنى ئەمىر قىلدىمكى، خۇمىس غەنىمەت ھىسابىنى خالىددىن ئالغىل، ۋە يەنە ھەرمال - ئەمۋالى بولسە، نىسفىنى ئالىپ بەيتۇل مالغە سالغىل!» بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە نامەنى ئوقۇدى ئەرسە، تەمامى لەشكەر غەمكىن بولدىلەر. ئەيدىلەر: «خالىدنىڭ لايىقى بۇ ئەرمەس ئەردى. چەندان جەھد - ئىستىقامەت ۋە مۇشەققەت كۆردى!» بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «يا خالىد، نە مەسلەھەت كۆرەرسەن؟» ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «بۇ كېچە مۇھلەت بەرگىل، تا كېڭەش قىلغايمەن.» بەس، مۇھلەت بەردىلەر. ھەزرەتى خالىدنىڭ بىر ھەمشىرەلەرى بارئەردىكىم فاتىمە ئاتلىغ، ئاقىلە ۋە تەدبىرلىك. ھەزرەتى خالىد بىرلە ھەمراھ ئەردىلەر. ئۇلەر بىرلە مەسلەھەت قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «ئۆزۇمنى يالغانغە نىسبەت قىلىپ، ئەمىرلىكنى ئالايمۇ يا نىسفى ئەمۋالنى

بېرەيمۇ؟» فاتىمە ئەيدىلەر: «ئەي بىرادەر! ھەزرەتىڭ ئۈمەر ساڭا دۈشمەندۇرلەر، سېنى خەلق ئاراسىدا يالغانچى قىلىپ، خوتۇنى ناھەقتىن ئىقرار قىلدۇرۇپ، ئاندىن مالىكىنىڭ بىرادەرىنى دەئۋا قىلدۇرۇپ، سېنى قىساس قىلۇرلەر. مەسلەھەت ئولدۇركى، ئەمرلىكنى ۋە نىسفى مالنى بېرىپ، جانىڭنى ئالغايسەن.» بەس، ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «راست ئەيدىڭ.» بەس، تەمامى ئەمۋاللەرى قىرىق مىڭ دىرەمگە يەتتى، نىسفىنى ئەبۇ ئۇبەيدەگە بەردىلەر. ۋەللاھۇ ئەئلەم!

مۇسەننى بىننى ھارىسە
ئەجەم بىرلە جەڭ قىلغان قىسسەسى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم ھەزرەتى خالىد مۇسەننى بىننى ھارىسەنى شامغە ئىبەردىلەر، ئەجەملەر زەئىف ئەردى ۋە ھىچكىم پادىشاھلىقغە قەرار بولماس ئەردى. ئاخىر، ئەردەشىرنىڭ ئوغلى يەزدگەردنى ئىتتىفاق قىلدىلەر. ئاڭا ئەيدىلەر: «بىزگە ئەرەبلەر بىرلە جەڭ قىلماقدىن ئاھەممراق ئىش يوقدۇركىم، مۇلكىمىزغە كىرىپ، چەندان شەھەرلەرنى ئالدى.»

بەس، يەزدگەرد ئوتتۇزمىڭ لەشكەر ۋە بىسيار پىللار بىرلە، ئەۋزار مەرد جاۋىدان ئاتلىغ بىر ئادەمدىن ئىبەردى. مۇسەننى ئاگاھ بولۇپ، لەشكەر بىرلە ئالدىغە باردىلەر. بابىل ۋە سۇاد ئاراسىدا قاۋۇشتىلەر. قاتتىغ جەڭلەرنى قىلدىلەر. ئەجەملەر ئىسلام لەشكەرىگە پىل ئىبەردى ئەرسە، مۇسۇلمانلار قاچقالى تۇردىلەر. مۇسەننى ئەيدىلەر: «قاچماڭلار، تىيرباران قىلىڭلار!» بەس، مۇسۇلمانلار ئاناڭ تىيرباران قىلدىلەركىم، پىللار قارۇغۇ بولۇپ، سۇست بولدى. ھەمە ئۆزلەشكەرگاھىغە ياندىلەر، پىللار ئارقەسىدىن قوغلاپ قاتتىغ ھەملە قىلدىلەر، قاچتىلەر؛ مۇسۇلمانلار بېنەھايەت ئۆلتۇردىلەر. قاچقان كافىرلار ئەجەمگە يەتتىلەر ئەرسە، پادىشاھلەرى ئۆلگەن ئەردى. ئەجەم مەزلۇملەر قولىغە قالىپ ئەردى.

بەس، دەريايى دەجلەنىڭ ئۇيانى مۇسەننىنىڭ تەسەررۇفلەرىدە بولدى. بۇ ئەسنادا، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كىسەللەرىنىڭ

خەبەری كەلدى ئەرسە، لەشكەرگە خەلىغە تەئىن قىلىپ، مەدىنەگە باردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەيات ئەردىلەر. ئەمما ھەزرەتى ئۇمەرنى خەلىغە قىلىپ ئەردىلەر. بەس، مۇسەننىنى كۆردىلەر ئەرسە، ياخشى سىتايەشلەر ۋە ئىلتىفاتلارنى قىلدىلەر؛ ھەزرەتى ئۇمەرغە ئەيدىلەركىم: «مەن ئۆلگەن كۈنى مۇسەننىنى ئىراقغە ياندۇرغىلكىم ئەجەملەرنىڭ كۆڭلىگە بۇلارئىڭ ھەيبەتى تۇشۇبدۇر. خالىد شامدىن يانسە، ئانى لەشكەر بىرلە ئىراقغە ياندۇرغىل.»

بەس، ئول كېچە ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋەفات بولدىلەرئەرسە، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇسەننىنى ئىراقغە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى خالىدنى مەئزۇل قىلماقغە نامە پىتىلدى.

فەسل
ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەفاتلەرى زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى خەيبەرنىڭ ئۇلۇغلاردىن بىرجوھۇد مىھمان قىلدى. ھارىسە بىننى كەلدە كىم ئەرەبدە تەبىب ئەردى، ئاندا ھازىر ئەردى. بەس، بىركاسەدە گۇرۇنج كەلتۇردى ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر لوقمە يىدىلەر. ھارىسە ئاغزىغە بىر لوقمە ئالىپ تاشلادى، ئەيدى: «بۇ زەھەر ئالۇدەدۇر، بىر لوقمە يىدىلەر بىر يىلغە قالماسلەر.» بەس، ئانداغ بولدىكىم، ئول لوقمەنى يىل ئەۋۋەلىدە يەپ ئەردىلەر، جۇمادىيەل ئەۋۋەلدە كىسەل بولۇپ، ئون بەش كۈن ياتىپ، جۇمادىيەل ئاخىرىنىڭ يەتتەسىدە دۇشەنبە كۈنى ۋەفات بولدىلەر. ئەۋۋەل مەككەدە ئىتاب بىننى ئەسەد قەزا قىلدىلەر.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دەۋام ئۆمۇرلەردە سوداگەرچىلىك قىلۇر ئەردىلەر؛ قويلارى بىسيار ئەردى؛ ئەيالمەند ئەردىلەر. قاچانكىم خىلافەتكە ئولتۇردىلەر، تىجارەتلەرىنى قويمادىلەر. مۇسۇلمانلارنىڭ

ئىشى مەئتەل بولدى ئەرسە، خەلقغە ئەيدىلەر: «نەفەقەئى ئەيال ئۇچۇن كەسب قىلماي چارە يوقدۇر؛ مۇسۇلمانلار ئىشى مەئتەل بولۇر، بەس، ماڭا بىر مۇنشى لازىم بولۇر، بەئزە ئىشلارنى خەت بىرلە سەرەنجام قىلغايلەر. ئاڭا بەيتۇل مالدىن مۇزد بەرگەيمەن. بىرقازى لازىمدۇركىم، مۇسۇلمانلارغە دىنى شەرئىەتنى ھۆكم قىلغايلەر.» ھەرىيل ئالتە مىڭ دىرەم قازى ۋە مۇنشىغە بەيتۇل مالدىن ئۇجرە تەئىن قىلدىلەرئەرسە، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مەن ساڭا بى مۇزد قازىلىق قىلۇرمەن.» ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مەن بى ئەجرە مۇنشى بولۇرمەن.» بەس، بۇ تەرىقە ئىككى يىل تۆرت ئاي خەلىفە بولدىلەر. بۇ مۇددەتدە سەككىز مىڭ دىرەم ئەمۋال يىغىلىپ ئەردى. ھالا ۋەفاتلەردە ۋەسىيەت قىلدىلەركىم: «مېنىڭ ئەمۋالىمنى بەيتۇل مالغە قوشۇڭلار.» ئۇچ ئوغۇل، ئۇچ قىز، ئۇچ كۆجىلەرى قالىپ ئەردى، ئەمۋاللەردىن ھىچ نەرسە بەرمەدىلەر.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەردىيارغە قويغان ئامىللاردىن بەئزەسى ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم قويغان ئامىللاردىن ئەردى ۋە بەئزەنى ئۆزلەرى قويغان ئەردىلەر. شامغە ئىبەرگەن سىپەھسالارى ئەبۇ ئۇبەيدە، يەزىد بىننى ئەبۇ سەفيان، سۇرھەيل ۋە خالىد ئەردى. ئاتالەرى ئەبۇ قەھھافە مەككەدە تىرىگ ئەردىلەر، ئاتى ئوسمان ئەردى. ئالتە ئايدىن كېيىن قەزا قىلدىلەر.

ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاتلەرى ئابدۇللاھ ئەردى. نىسبەتلەرى: ئابدۇللاھ بىننى ئوسمان بىننى ئامىر بىننى كەئەب بىننى سەئىد بىننى تەمىم بىننى مەررە. رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئۇلەرنى «ئەتىق» ئاتادىلەر، يەئنى «دەۋزەخدىن ئازاد». ئۇلەرنىڭ بەدەنلەرى ئورۇق، پوستلەرى ئاق؛ ساقاللەرى يۇقاراق؛ تومۇرلەرى يۇزلەردىن زاھىر بولۇر ئەردى. رەڭلەرى سارىغشىن، ساقاللەرى ئاق ئەردى. ئاتىمىش ئۇچ ياشدا ۋەفات بولدىلەر. ۋەسىيەت قىلدىلەركىم: «مېنى ھەمخانەم ئەسما بىنتە ئەمىس غۇسل قىلسۇن، ئوغلۇم ئابدۇرەھمان سۇ قۇيسۇنكىم بۇلاردىن بۇلەك كىشى بەرەھنە كۆرمەكنى خاھلاماسمەن. ھەزرەتى رەسۇلى خۇدانىڭ يانلەردە دەفن قىلسۇنلەركىم، باشىم مۇبارەك ئاياغلەرىنىڭ بەرابەردە بولغاي.» نەمازشام ۋەقتى ئەردى، ۋەفات بولدىلەر. ئول سائەت غۇسل قىلدىلەر. شام

ۋە خۇفتەننىڭ ئاراسىدە دەفن قىلدىلەر. جىنازىلەرنىي ھەزرىتى ئۇمەر، ھەزرىتى ئوسمان، ھەزرىتى تەلھە ۋە ئوغلانلەرى ئابدۇرەھمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم ئەجمەئىن تەبئىيەت قىلدىلەر.

فەسلى
ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خىلافەتلىرى زىكرى

قاچانكىم، ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خىلافەتكە ئولتۇردىلەر، ئۇچ كۈن خۇتبە ئوقۇدىلەر، خەلقنى غەزاتقە تەرغىب قىلدىلەر. خەلق ھەزرىتى خالىدنىڭ جەھەتلەرىدىن مەلۇل ئەردىلەر، غەزاتقە رىغبەت قىلماس ئەردى. تۆرتىنچى كۈنى خۇتبە ئوقۇدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «ئەي خەلق! ئىراقنى تەسەررۇف قىلماساڭلار تەڭلىكدىن ھىلاك بولۇرسىزلەر! چۈنكى تەمامى مەئىشەتىڭلار سودا بىرلەدۇر ۋە تەمامى غەنىمەت ھەم ھەيرەدىن كېلۇر!» بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە جەررا ھ، مەسئۇد سەقەفى قەبۇل قىلدىلەر ۋە يەنە سەھابەلەردىن نەچەند كىشى ئۇلارغە مۇۋاففەقەت قىلدىلەر. مۇسەننى ئەيدىلەر: «ئەجەمنىڭ ئىشى ھەمەدىن ئاساندۇركىم، ئۇلار بىزدىن ۋەھىملىغدۇر. ئۇلۇغ شەھەرلەرى بىزنىڭ تەسەررۇفىمىزدەدۇر. دۇشمەننى قورقۇتماق ئۈچۈن يەنە لەشكەر لازىم بولماسا، ئۆزۈمگە كىفايەت قىلغۇنچە لەشكەر باردۇر.» بەس، مىڭ كىشى غەزاتقە رىغبەت قىلدىلەر. ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئەي مۇسەننى! مەن ئەبۇ ئۇبەيدەنى ئەمىرلەشكەر قىلدىم، سەن ھەم فەرمان تۇتغىل!» مۇسەننى ئەيدىلەر: «بىزگە سەھابەلەردىن ئەمىر قىلغىل، بىز جان فىدا قىلۇرمىز.» ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «سەھابەلەر ئىلگەرى ئۆزلەرىنى غەزاتقە ئۇرار ئەردىلەر، ئەمدى مەلامەت قىلۇرلەر، دىن ئۈچۈن غەزاتقە ئەۋۋەل ئۇلاردىن قەدەم قويمان لازىم ئەردى.»

بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە ۋە مۇسەننى ئىراقغە يۈزلەندىلەر. ھەزرىتى خالىد شامغە يۈزلەنىپ بارغاندا، ئەجەم قۇۋۋەت تاپىپ ئەردى. رۇستەم فەررۇخنى

سەردار قىلىپ، مەداينىدىن سۇئادغە بىسيار لەشكەر ئىبەردى. ھەركەنتلەرگە، ھەرشەھەرلەرگە نامە ئىبەردىلەركىم: «ئەمدى ئەرەبكە تابىئ بولماڭلار! خەلىفەسى ۋەفات بولۇپ، خالىد ئەمىرلىكىدىن مەئزۇل بولۇپدۇر. ھەمە مۇرتەد بولۇڭلار!» مۇسەننىنىڭ كەلگەنلەرىدىن رۇستەم خەبەر تاپتى ئەرسە، چاپانغە نامە ئىبەردىكىم: «لەشكەر جەمئ قىل، مۇسەننى بىرلە جەڭ قىل! مەن ساڭا ياۋەر بولۇرمەن!» بەس، مەڭ كىشى ئىبەردى.

بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە لەشكەر تارتىپ، نەمارۇق دىگەن يەرگە باردىلەر. جەڭ قىلىپ زەفەر تاپتىلەر. چاپاننى بىر ئەرەب ئەسىر قىلدى، چاپاننىڭ بىر گەۋھەرى بارئەردى، ئەئرابىغە بېرىپ، ئازاد بولدى؛ پىيادە لەشكەر ئاراسىدا يۇرۇر ئەردى، ۋە يەنە بىرئادەم تۇتۇپ، ئەبۇ ئۇبەيدەنىڭ قاشلەرىغە كەلتۇردىلەر ئەرسە، ۋاقىئەسىنى بەيان قىلدى. بەئزەلەر مۇنى ئۇلتۇرگەن ئەۋلادۇركىم، سۇئادنىڭ پادىشاھى ۋە ئەجەملەرنىڭ كۆڭلى شىكەست تاپغۇسىدۇر. ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «بىر مۇسۇلمانغە ئىمان بەرگەن كىشىنى نېچۈك ئۇلتۇرگەيمىز!» ئەبۇ ئۇبەيدە يەنە نەچەند ئەجەمنىڭ سەردارلەرى بىرلە تەقابىل بولۇپ ھەمەسى شىكەست تاپتى. غەنىمەتلەرنىڭ خۇمسىنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ئاندىن ياندىلەر. بىرمەنزىلگە تۇشتىلەركىم، ئانى كەشكەر ئانار ئەردىلەر. يەرلىك خەلقى ئالدىلەرىغە كەلدى، پېشكەشلەر ۋە تەئام كەلتۇردى. ئول يەرنىڭ تاخۇسى تىۋەدەك چوڭ ئەردى. تاخۇ پۇشۇرۇپ كەلدىلەر. ھەمە شۇتۇر مۇرغ گۇمان قىلىپ، يىمەدىلەر. ئەرەبلەر شۇتۇر مۇرغنى يىمەس ئەردىلەر. چۇنكى شۇتۇر مۇرغ بىرلە بەرى باردۇركىم، ئانى ئۇلتۇرسە زەرە يەتكۇرگەي. بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «شۇتۇر مۇرغنىنى نېچۈكدىن كەلتۇردۇڭلار؟» ئۇلار ئەيدىلەر: «بۇ تاخۇدۇر.» ھەمە تەئەججۇب قىلدىلەر. بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «بۇ تۇھفەلەرنى تەنھا نېچۈكدىن ماڭا كەلتۇردۇڭلارمۇ يا لەشكەر بىرلەمۇ؟» ئەيدىلەر: «بۇ تۇھفەلەرنى ئەمىرگە كەلتۇردۇك. ئەگەر فەرمان قىلساڭ، لەشكەرگە يەنە زىيافەت قىلۇرمىز.» ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «مەن لەشكەردىن بىرىدۇرمەن، ئۇلارنىڭ شىركەتى يوق نەرسەنى قەبۇل قىلماسمەن.!» دەپ ياندۇرۇپ بەردىلەر. بۇ ۋاقىئەنى ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىشتىپ، خەلق ئاراسىدا نەھسىنىلەر قىلىپ، ھەمدۇ سەنا ئوقۇدىلەر. يەنە بىر ۋاقىئە، قاچانكىم ئەبۇ ئۇبەيدە ئەجەم

لەشكەرنگە شىكەست بەردىلەر ئەرسە، ئىران پادىشاھى تۇران دوخت خۇرۇج قىلدى. بەھمەن جادۇ ئاتلىغ بىر سىپەھسالارى بارگەردىكىم دىلاۋەر، ھىلەلىكدە مەشھۇر ئەردى. ئانىڭدىن بېھىساب لەشكەر ئىبەردى. ئەبۇ ئۇبەيدە ھەم ئالدىغە باردىلەر. دەريايى فراتنىڭ لەبىدە بەھمەننىڭ تەقابىلىدا تۇشتىلەر. ئارادا دەريا بارگەردى. بەس، بەھمەن ئەلچى ئىبەردىكىم: «ئارادا دەريا بازدۇر، يا سەن بىر مەنزىل كېيىن يانغىل، بىز ئۆتەلى؛ يا بىزيانالى، سەن ئۆتكىل.» ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «بىز ئۆتەرمىز.» مۇسەننى ئەيدىلەر: «مەسلەھەت ئولكىم، ئول ئۆتكەي. چۇنكى، ئەگەر ئول ئۆتسە، بىرى ھەم قۇتۇلماغاي. ئەگەر بىز شىكەست تاپساق قاچغالى يول كۇشادە بولغاي.» ئەبۇ ئۇبەيدە ئەيدىلەر: «مەن خۇداي تەئالانىڭ نۇسرەتىدىن نەۋمىد ئەمەسمەن. ئەلبەتتە دەريادىن ئۆتەرمەن، كېيىن يانماسمەن!» ھەرچەند مەنئ قىلدىلەر، باۋەر بولمادى. ئەرتەسى دەريادىن ئۆتتىلەر. بەھمەن پىرگەردىكىم، قاشى كۆزىنى ياپار ئەردى. قاشىنى ئۆرۇپ، ماڭلايىغە تاڭىپ، ئىسلام لەشكەرىنى سەرھىساب بارىپ، ئەرتەسى سەف راست قىلدى. پىللارغە بەرگۇستۇان سەرباغلاپ، ئالدىغە سالدى، تاكى ئوق لەشكەرگە يەتمەگەي. بەس، ئول ھەمله بىرلە ئىسلام لەشكەرى پەرىشان بولدى، سەفنىڭ تەرتىبىي بۇزۇلدى. ئەجەمنىڭ پىل - ئۇلاغى جەۋلانغە كىردى ئەرسە، ئەبۇ ئۇبەيدە پىيادە بولدى، ئەيدىلەر: «بىزنىڭ ئاتلارىمىز پىللاردىن ئۇركۇپ توختاماسلەر. ھەمە پىيادە بولۇڭلار! جەھد قىلىڭلاركىم پىللارنى يارالىغ قىلىڭلار!» بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە ئىلگەرى ئەردىلەر، بىرپىلغە زەخم ئۇرغالى باردىلەرئەرسە، پىل خەرتۇمىغە ئىلىپ، ئاياغىغە باستى. ئەلەملەر يىقىلدى ئەرسە، مۇسۇلمانلار يۇگۇردىلەر، ئەبۇ ئۇبەيدەنى شەھىد تاپتىلەر. ئەلەمنى كۆتەرىپ ياندىلەر ئەرسە، مۇسەننى ئارقەدىن ئاھىستە يۇردىلەر، تا لەشكەر دەريادىن ئۆتكەيلەر. ئابدۇللاھ دەريانىڭ كۆبرۇكىنى بۇزۇپ ئەردى، تاكى لەشكەر قاچىپ ئۆتمەگەي ۋە توختاپ تۇرۇپ جەڭ قىلغايلەر. بەس، لەشكەر قاچىپ دەريانغە كەلدىلەر، ئۆزلەرىنى دەريانغە تاشلادىلەر. بەئزى غەرق بولدىلەر. مۇسەننى ئەيدىلەر: «كۆپرۇكنى كىم بۇزدى؟» ئابدۇللاھ ئەيدى: «مەن بۇزدۇم، تاكى خەلق قاچماي جەڭ قىلغايلەر.» بەس، مۇسەننى ئاڭا ئەدەب بەردىلەر. بەس، نىدا قىلدىلەر: «ئەي خەلق! ئۆزۇڭلارنى غەرق قىلماڭلاركىم دۇشمەن توختاپ

قالمىدۇق!» بەس، كېمىلەر راست قىلىپ، دەريانى كېسىپ كۆبرۈكىنى ياسىدىلەر، تا تەمامى مۇسۇلمانلار دەريادىن سالامەت ئۆتتۈرلەر. ئاندىن كېمىلەرنى غەرق قىلىپ ئىبەردىلەر. ئەرتەسى لەشكەرنى سەرھىساب باردىلەر ئەرسە، تۆرت مىڭ كىشى ھىلاك بولۇپدۇر. بەس، ئول كېچە بىرمۇنچە خەلق مەدىنەگە قاچىپ ياندىلەر. ئەرتەسى مۇسەننى لەشكەرنى سانادىلەرئەرسە، ئۇچ مىڭ قالمىدۇر. بەس، ئابدۇللاھ زەيدنى مەدىنەگە بۇيرۇدىلەر، تاكى چۇست بارىپ بۇ ھالنى خەبەر قىلغاي. بەس، ئابدۇللاھ مەدىنەگە يەتتى. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەردە خۇتبە ئوقۇر ئەردىلەر. مۇنبەرگە چىقىپ، بۇخەبەرنى پىنھان ئەيتتىلەر: «جەڭ ئىشى گاھى غەنىمەت، گاھى ھەزىمەتدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسەلامغە جەڭگى بەدرىدە فەتھ زەفەر بولدى؛ ئوھۇد غەزاتىدا شىكەست ۋە خەتەر ئاندىن ئەردىلەر. ئەبۇ ئۇبەيدە، خۇدا رەھىم قىلغايكىم جىھاددا جەددىنى نەھايەتىگە يەتكۈرۈپدۇر.» بەس، مۇنبەردىن تۇشتىلەر، بۇ فىكر ئەندىشىدە ئەردىلەر. مۇسەننى ئول دەريا لەبىدە بەرقەرار ئەردىلەر. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جەررە سىننى ئابدۇللاھ نوھىلنى تۆرت مىڭ كىشى بىرلە مۇسەننغە بۇيۇردىلەر ئەرسە، جەررە ئەيدىلەر: «مېنىڭ قەۋمۇم مۇسەننىڭ تابىئىدە بولماسلەر.» ھەزرەتى ئۇمەر ئەيدىلەر: «خۇمىسىدىن تۆرتىنىڭ بىرىنى تەئىن قىلدىم. مۇنىڭ بىرىدىن زىيادە بولغاي.» بەس، جەررە ئەجەمگە يۇزلەندىلەر. ھەررەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇسەننىگە نامە ئىبەردىلەركىم: «جەررە سەھابە كىبار دىندۇر، پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمگە ئىمان كەلتۈرگەن؛ ئۇلەر مۇبارەك دۇبۇلغالەرنى كىيدۇرگەن. بەس، ئاڭا ئىكرام قىلغايسەن.» بەس، جەررە مۇسەننغە قوشۇلدىلەر ئەرسە، بېنەھايەت تەئزىم ۋە ئىكرام بىجا كەلتۈردىلەر. ۋە يەنە، بەھمەن بىرلە جەڭ قىلىپ، بەھمەننى ئۆلتۈرۈپ زەفەر تاپتىلەر. ئەجەمدىن چەندان سەردارلار بىرلە جەڭ قىلدىلەر. ئاندىن، غەنىمەت تەقسىم قىلىپ، خۇمىس ئالىپ، تۆرتدىن بىرىنى بەردىلەر؛ قالغانىنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ئاندىن كېيىن جەررە مۇسەننىدىن بۆلەك تۇشتىلەر ئەرسە، مۇسەننى ئەيدىلەر: «سېنى ماڭا مەدەتكە ئىبەرىپدۇرلەر، بىرىيەردە مۇۋافىق بولغاي ئەردۇك؛ ھەرھۆكمى ۋە قەزادا مەشۋەرەت قىلغاي ئەردۇك.» جەررە ئەيدىلەر: «مېنى جەڭگە مەدەد قىلغالى ئىبەرىپ ئەردىلەر، ئول كىفايەت

بولدى. ئەمدى ماڭا ھۆكمۈڭ يۈرمەس!» مۇسەننى جەربرەدىن شىكايەت قىلىپ نامە ئىبەردىلەر. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جاۋاب ئىبەردىلەر: «جەربرە سەھابەكىبار دۇرلەر، ساڭا تابىئ بولماسا مەقبۇل.» ئاندىن كېيىن، ئىستىخارە قىلىپ، بەشارەت بىرلە سەئد ۋەققاسنى ئەمىرلەشكەر قىلىپ ئىبەردىلەر.

ھەزرەتى سەئد ۋەققاس بارىپ، مۇسەننىنى مەداينىنىڭ باغداد دېگەن مەۋزىئىغە بۇيرۇدىلەركىم، بىر كەنت ئەردى؛ شەھەرى باغداد بىنا تاپماغان ئەردى. ئەجەملەر ئاندا يىغىلىپ، يەتتە كۈن سودا قىلىۋر ئەردى. مۇسەننى ئىككى مىڭ ئاتلىغ ئىلغاپ ئالىپ، باغدادغە باردىلەر. دۈشمەنلەرنى ھىلاك قىلىپ، ئول بازارنى تاراج قىلىپ، بىسيار مال غەنىمەت ئالىپ، چۈست يانىپ كەلدىلەر. خۇمسنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر.

بەس، ئەجەملەر كۆڭلىدە ۋەھم پەيدا بولدى. بۇ ھىكايە پادىشاھ ۋە ئۇمەرالارغە تەنبىھدۇركىم، ھىچ ۋەقتدە دۈشمەندىن غافىل بولماغايلار. قايانكىم، بۇ خەبەر مەداينغە يەتتى ئەرسە، ئەھلى مەداين مائەمدار بولدىلەر؛ دەردۇ ھەسرەتدىن يىغىلىپ، رۇستەم ۋە پرۇنزغە ئەجەم سەردارلارىغە شەنائەت قىلدىلەر ۋە ئەيدىلەر: «بۇ مەھەلدە ئەجەم مۇلكى زايىئ بولدى. بىز سىزلەرگە ئىتائەت قىلىپدۇرمىز، سىزلەر مۇلكىنى بىر مەزلۇمغە قويدىڭىزلار.» بەس، پەرۇنز ۋە شىرويە ئۇلارنى تەجىس قىلدىلەر ئەرسە، مەئلۇم قىلدىلەركىم، پەرۇنزنىڭ بىر ئوغلىنى شىرويەدىن قاچۇرۇپ، پارسدا ئىنەگەگە بەرگەن ئەردى. ئاڭا كىشى ئىبەردىلەر. ئاتى يەزدگەرد ئەردى. ئانى كەلتۇرۇپ تەختغە ئولتۇرغۇزدىلەر. بىسيار شادلىق قىلدىلەر. يەزدگەرد رۇستەمنى سپەھسالار قىلىپ، يۈزمىڭ لەشكەر بۇيرۇدى. رۇستەم لەشكەر تارتىپ بارىپ، مەداينىدىن چىقىپ يۈردى. ئانبارغە كىشى ئىبەردىكىم: «بىر پادىشاھى ئەزىم تاپىپ تەختغە ئولتۇرغۇزدۇق، شايەد، ئەمدى مەملەكەت نىزام تاپقاي.» بەس، بۇ خەبەرنى ئىشتىپ، بەزۇرلەر ئەجەمگە مەيل قىلدىلەر؛ بەزۇرلەر قاچىپ مۇسەننىغە كەلدىلەر. بۇ خەبەر ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە كەلدى ئەرسە، ئۆزلەرى ئەزم قىلىپ، مەدىنەدىن چىقتىلەر. سەھابەلەر ئەيدىلەر: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن، قايان بارۇرلەر؟!» ئەيدىلەر: «ئەجەملەر پادىشاھ تاپىپدۇر، قۇۋۋەت ئالىپدۇر؛ ئەھلى سۇئادلار مۇرتەد

بولۇپدۇر. ئاندا بارۇرمەن!» سەھابىلەر ئەيدىلەر: «ئەگەر ئۆزلەرى بارمىلەر ئەرەبلەر بىزابىت بولۇر. مەسلەھەت ئولكىم، بىركىشنى ئەمىر قىلىپ ئىبەرىپ، ئاڭا مەدەد بەرگەيلەر. ئۆزلەرى مۇندا تۇرغايلەر. تاكى مۇندا ھېچ خەلەل بولماغاي.»

بەس، بۇ بائىس ئەردىكىم، ئىستىخارە ۋە بەشارەت بىرلە ھەزرەتى سەئد ۋەققاسنى ئىبەرىپ ئەردىلەر. ھەزرەتى سەئد ۋەققاس سەھابەئى كىبارىدىن ئەردىلەر؛ تىيرەندازلىقدە مانەندلەرى يوق ئەردىلەر، ئاندىغكى كۆزدە ئۇنگەن سەپىلگە سوقار ئەردىلەر، كۆزگە ئازار يەتمەس ئەردى. قارانغۇ كېچەدە يۈزدەكى خالنى نىشانە قىلۇر ئەردىلەر. جەڭگى ئوھۇددا، ھەزرەتى رەسۇل ئەكرەم سەل-ئەل-لەم ئۇلەرغە ئەيدىلەر: «يا سەئدا، ئاتام - ئانام ساڭا فىدا، ئول كافىرلارنى ئاتغىل!» ئول ۋەقتدە ھەزرەتى سەئد ۋەققاس سەھراندا ھەۋازەن زەكاتىنى يىغار ئەردىلەر. ئول مەشۇەرەت ئەسناسىدا، ھەزرەتى سەئد ۋەققاسدىن نامە كەلدى، ھەۋازەندىن مىلك كىشى راست قىلدىكىم، مەدىنەگە بارۇرلەر. بەس، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نامە ئىبەردىلەركىم: «ئەجەمگە يۈزلەنسۇنلەر، تەمامى لەشكەرنى سىزلەرگە تاپشۇردۇم ۋە ئەمارەت مۇھرىنى سىزلەر ئاتىڭلەرغە قىلدىم.» بەس، ھەزرەتى سەئد شىتاب - ئىزتىراب بىرلە چىقىپ يۈردىلەر. لەشكەرلەر فەۋج - فەۋج ئارقەلەرىدىن يۈردىلەر. بەس، مۇسەننى ۋە جەرىرە بىننى ئابدۇللاھغە يەتتىلەر. ئۇلار ئون مىلك لەشكەر بىرلە ئەردىلەر. ھەمە تەئزىم قىلدىلەر. ھەزرەتى سەئد لەشكەرنى يىگىرمە سەككىزمىلك سەرھىساب باردىلەر.

يەزدگەرد دېۋ قىتنە ئەنگىز ھازىر ئەردى. ئەرەبدىن ئون مىلك لەشكەر ئۈلىپ ئىبەردىلەر. رۇستەم ھەم لەشكەر كەلگەننى خەبەر ئالىپ، ئون مىلك كىشى يىغدىلەر. ھەزرەتى سەئد قاۋسىيەگە تۇشتىلەر. ھەركۇنى لەشكەرى ئىسلام سۇئادنىلك كەنتلەرىنى چاپىپ، خەراب قىلۇر كېلۇر ئەردىلەر. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەجەم پادىشاھىنى ئەۋۋەل ئىسلامغە تەكلىف قىلىڭلار دەپ ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى سەئد ئەرەبنىلك فۇسەھالاردىن ئون تۆرت كىشىنى ئەلچى ئىبەردىلەر. بۇلار رۇستەمنىلك لەشكەرىگە يەتتى ئەرسە، رۇستەم ئەيدى: «قايان بارۇرسىزلەر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «پادىشاغە ئەلچى بارۇرمىز» رۇستەم مەنئ قىلمادى. بەس، يەزدگەرد قاشىغە باردىلەر،

بۇلار دەستار كىيىپ، شەمشەر ھەمايىل قىلىپ ئەردىلەر. يەزدگەرد تەرجىمانغە يەئنى كەلىمەچىگە ئەيدى: «سوركىم، بۇ ئىگىنلەرنىنى نە دەرلەر؟» بەس، تەرجىمان ئەيدى. ئەجەملەر بۇ سۆزدىن شۇم فال ئالدىلەر. يەنە ئەيدى: «سورغىلكىم نە ئىشغە كېلىپدۇرلەر؟» بۇلار ئەيدىلەر: «بىزلەر زەلالەت دەشتىدە ھەيران، گۇمراھلىق ۋادىيەسىدە سەرگەردان خەلق ئەردۇك. ئافەرىدە كارى ئالەم بىزگە رەھم قىلىپ، پەيغەمبەر ئىبەردى. راست يول تاپتۇق. ھەقنى باتىلدىن، ياخشىنى ياماندىن ئايرىپ بىلدۇك. ھەركىم بۇ دىنىنى قەبۇل قىلسە، ئىككى ئالەمدە سەئادەتمەندۇر. ئەگەر يۇز ئۆيرەسە شەمشەرى ئابدار بىرلە بۇ يولغە كۆندۇرۇرمىز. سېنى خۇداي ئالەمگە باشلاغالى كېلىپدۇرمىز. ئەگەر قەبۇل قىلساڭ، دۇنيا ۋە ئاخىرەت سېنىڭدۇر. ئەگەر قەبۇل قىلماساڭ جەڭ قىلۇرمىز، تا نۇسرەت كىمگە بولغاي؟!» يەزدگەرد ئەيدى: «سىزلەر سەھرادا ئۆتكەن خەلق، سىزلە ھەددىڭلەردىن ئاشىپ، بىسيار مۇلكلەرنى خەراب قىلىپسىزلەر. چۇنكى ئەجەمدە پادىشاھ يوق ئەردى. ئەمدى سىزلەرگە خەلقغە قىلغانىڭلارنى قىلۇرمەن! سىزلەر خىراج بەرمەكنى شەرافەت بىلىڭلار. بىھۇدە سۆز بىرلە ئۆزۇڭلارنى ھىلاك قىلماڭلار!» مۇغەير بىننى شەئبە ئەيدىلەر: «پادىشاھ راست ئەيتتۇركىم، بىز فەقر - نامرادلىقدا ئەيتغاندىن زىيادە ئەردۇك. خۇداي تەئالا ئەزىزنى خار قىلۇر، خارنى ئەزىز قىلۇر. ئەگەر ھەق دىنغە بويۇن سۇنساڭلار ئارامىزدا سۇلھدۇر. ئەگەر خىلاف قىلساڭلار بىز دەللىنى راست قىلدۇق. پەرۋەردىگار ئالەم ئىرادە قىلۇر!» يەزدگەرد ئەيدى: «سىزلەردە نەھەد بولغايكىم، ماڭا سۆز ئەيتغايسىزلەر!» ھەزرەتى مۇغەيرە ئەيدىلەركىم: «نە جەۋاپ ئالىپ بارۇرمىز؟» يەزدگەرد بۇيرۇدىكىم: «بىرتاغار تۇفراق ئالىپ، بۇلارنىڭ ئۇلۇغىغە يۇددۇروپ ياندۇرۇڭلار. ئەگەر پادىشاھلار ئەلچىنى ئۆلتۇرگەن بولسەلەر ئەردى، مەن بۇلارنى ئۆلتۇرۇر ئەردىم.» بەس، تۇفراق كەلتۇردىلەر ئەرسە، ئاس بىننى ئۇمەر ئەيدى: «مەن بۇلارنىڭ ئۇلۇغمدۇرمەن.» دەپ تاغارنى كۆتەرىپ ئەيدىلەر: «مۇندىن پال تۇفراق ئالدىمكى، ئەجەم بىزنىڭ تەسەررۇفىمىزغە كىرگۈسىدۇر. مۇنىڭدىن ياخشى پال ئالىپدۇرمەن.»

بەس، مەدايندىن چىقىپ يۇردىلەر. بۇلار كەلگۈچە ھەزرەتى سەئد

ۋەققاس رۇستەم بىرلە قاتتىغ جەڭ قىلدىلەر. ئەجەملەرگە شىكەست بولۇپ ئەردى. ئاخىر، قاۋسىيەنىڭ دەرۋازىسىدە لەشكەرنى جەڭگە قويۇپ، ئۆزلەرى بارگاھ ئۇزىسىدە تاماشا قىلۇر ئەردىلەر. ناگاھ بوران چىقىپ، رۇستەمنىڭ تەختىنىڭ ئۇزىسىدەكى سايباننى ئالىسىپ تاشلادى. مۇسۇلمانلار كۆرۈپ بىلدىلەركىم غەيبدىن نۇسرەت - زەفەر شامالى بىزگە چىقتى. بەس، ئوتەك يەكبارە ھەملە قىلدىلەر ئەرسە، ئەجەملەر قاچا باشلادىلەر. رۇستەم تەختدىن تۇشۇپ، بىر يۇكلۇك تىۋەنىڭ سايەسىگە كىردى. مۇسۇلمانلار قوغلاپ، ئەلەم كاۋىيانى، تەختىنىڭ ئالدىدا ئەردى، ئانى ئالدىلەر. بۇ ئەسنادا، ھىلال بىننى ئەلىيە ئول تىۋەگە كەلدىلەر. يۇكىنى نەقدىنە ۋە جەۋاھىر گۇمان قىلىپ، ئارغامچىسىنى كەستىلەر. رۇستەم تىۋەنىڭ ئاستىغە كىرىپ، جەڭنى كۆرۈپ ئۇرار ئەردى؛ تىۋەنىڭ يۇكى ئۇچاسىغە تۇشۇپ، بىلى سىندى ئەرسە، ئۆزىنى دەريا‌غە تاشلادى. بەس، ھىلال كۆرۈپ بىلدىلەركىم ئەمىرلەشكەردۇر. ئارقەسىدىن تۇشۇپ، تۇتۇپ سۇدىن چىقارىپ، باشىنى كېسىپ نەيزەگە ئالىپ، قىچقىردىلەركىم: «ئەي مۇسۇلمانلار! يۇرەكلىك بولۇڭلار! رۇستەمنى ئۆلتۇردۇم!» بەس، ئەجەم لەشكەرى يەكسان قاچتىلەر، مۇسۇلمانلار قوغلاپ ئۆلتۇردىلەر.

فەسل دەستان
ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ زەمانەلەردە شامنىڭ فەتھ قىلىنغانى

ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ زەمانەلەردە، لەشكەرى ئىسلام بىرىيل ئەجەمدە غەزات قىلۇر ئەردىلەر. بەس، ئەجەملەر بىرمۇنچە زەئىف بولدى ئەرسە، شامغە يۇزلەندىلەر. شام ئىچىدە شەھەرلەر رومىيلەر تەسەررۇفىدە ئەردى. بەس، ئەبۇ ئۇبەيدەگە نامە ئىبەردىلەركىم: «ئول شەھەرلەرنى ئىسلامدا خالىس قىل.» ھەزرەتى خالىد بىننى ۋەلىد ئاندا ئەردىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ ئۇبەيدە ھەزرەتى خالىدنى ۋە يەزىد بىننى ئەبۇ سەفيانىنى ئالىپ، خەمىس

دىگەن يەرگە بارىپ تۇشتىلەر. لەشكەرنى ھەرتەرەپ چاپاۋۇلغە بۇيرۇدىلەر. ۋەقتى زىمىستان ئەردى، مۇسۇلمانلار ساۋۇقدا بىسيار مەھنەت تارتتىلەرگەرسە، ئەييامى بەھار ۋە ئىئتىدالى لەيلى نەھار كەلگۈچە ئەسايىش ئالدىلەر. خەمىس خەلقى بىسيار تەڭ بولدىلەر؛ سۇلھى جىزىيە قەبۇل قىلۇر بولدىلەرگەرسە، يەرتەبرەدى، قورغاننىڭ بىر تامى تەبرەدى ۋە يىقىلدى. مۇسۇلمانلار سەفىل يىقىلغاندىن بىخەبەر ئەردىلەر. دەرھال سۇلھنى قەبۇل قىلدىلەر. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «سۇلھ قىلماڭلار!» ھەزرەتىي ئەبۇ ئۇبەيدە باۋۇر قىلماي، سۇلھ قەبۇل قىلىپ، خۇمسنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر.

بەس، ھىرەقل خەمىسنىڭ فەتھ بولغانىنى ئاڭلاپ، ئانتاكىيەگە كەلدى. نەچەند شەھەرلەركىم تەسەررۇفىدە ئەردى، بىرى قەيسەرىن ئەردى، ئاڭا لەشكەر قويدى. ئۆزى قۇستەنتىنەگە ئەزم قىلدى.

ھەزرەتى ئەبۇ ئۇبەيدە ھەزرەتى خالىدنى لەشكەر بىرلە قەيسەرىنغە ئىبەردىلەر. قەيسەرىنغە ياۋۇق بىرقورغان بار ئەردى، ھاسىرىيە ئاتلىغ، ئاڭا يەتتىلەر. ئاندا مىيناس ئاتلىغ بىر پەھلىۋاننى قويۇپ ئەردى. مىينا ئۆزىگە ئىشىنىپ، قورغاندىن چىقىپ جەڭگە تۇردى. ھەزرەتى خالىد ئول جەڭدە چەندان ئىشلەر ۋە ئەلامەتلەرنى كۆرگۈزدىلەر. مىيناسنى ئۆلتۈردىلەر ئەرسە، ئول خەلق سۇلھغە كەلدىلەر، ئامان تىلەدىلەر. ھەزرەتى خالىد ئەيدىلەر: «ئەگەر جەڭدىن ئىلگەرى ئامان تىلەسەڭلار ئامان بېرۇر ئەردىم. ئەمدى سىزلەر بىرلە سۇلھ يوقدۇر!» بەس، جەڭ قىلىپ، قورغاننى كۇچ بىرلە بۇزۇپ، ئەمۇالنى غەنىمەت ئالدىلەر. ھەزرەتى ئەبۇ ئۇبەيدە ھەزرەتى خالىدنى سىتايەشلەر قىلىپ، مەدىنەگە نامە ئىبەردىلەرگەرسە، ھەزرەتىي ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى خالىدنى مەئزۇل قىلغانلەرنغە پۇشمان قىلىپ ئەردىلەر. ۋە يەنە ئەبۇ ئۇبەيدە تەقى شەھىد بولغاندا، مۇسەننى تەدبىر بىرلە لەشكەرنى توختاتتىلەر ئەرسە، مۇسەننىنى مەئزۇل قىلغانلەرنغە پۇشمان بولۇپ ئەردىلەر. بەس، بۇ ئىككى قورغان فەتھ بولدى ئەرسە، ئەبۇ ئۇبەيدە مۇئاۋىيە بىننى ئەبۇ سەفيانىنى بەش مىڭ لەشكەر بىرلە قەيساغە ئىبەردىلەرگەرسە، ھىرەقل رومنىڭ راھبانلاردىن ئارتىيون ئاتلىغ بىر ئەمىرىنى بىسيار لەشكەر بىرلە ئىبەردى. ئارتىيون مىكر - ھىيلەدە ئاندىغ ئەردىكىم، ئوتنى سۇغە مۇۋافىق قىلۇر ئەردى. بەس، ئەبۇ ئۇبەيدە نامە

ئىبەردىلەركىم، ھىرەقل جەڭگە ئارتىيوننى ئىبەرىپدۇر. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نامەگە جەۋاب ئىبەردىلەركىم: «سەن ھەم ئۇمەر ئاسنى ئىبەرگىلكىم، مىكر - ھىلەدە يۇزمىڭ ئارتىيوندۇر.» بەس، ئارتىيون بەيتۇل مۇقەددەسدە يەلبا دىگەن يەرگە كەلدى. ئۇمەر ئاسغە نامە ئىبەردىلەركىم: «مەن مەردۇ پىردۇرمەنكىم، بۇرۇنقى كىتابلارنى ئوقۇغاندۇرمەن. جەزم بىلۇرمەنكىم، بۇ شەھەرنى سەن فەتھ قىلالماسسەن. بۇ دىيارنى فەتھ قىلادۇرغان كىشى سەن ئەمەسسەن. يانغايسەن، بىھۇدە مىھنەت تارتماغايسەن.» بەس، ئۇمەر بىننى ئاس نامە جەۋاب پىتدىلەر. بىر روم ۋە ئەرەبى تىل بىلەدۇرغان كىشىدىن ئىبەردىلەر، ئەيدىلەر: «روم تىلى بىلمەگەن بولغىل. ئەمما ئاگاھ بولغىلكىم ئارتىيون ئۆز خەلقىغە نە دەيدۇر، ئاڭلاپ كەلگىل.» جەۋابلەرى بۇ ئەردىكىم: «ئەگەر سەن پىرسەن، مەن نارەسىدە ئەمەسمەن. ئەگەر سەن ئىلمى زاھىرىدە بەھرە دۇرسەن، مەن ئىلمى ھەقىقەتدىن باخەبەرمەن. بۇ دىيارنى مىڭ نىڭ قولۇمدا سۇلھ گۇمان قىلۇرسەن.» بەس، ئارتىيون نامەنى ئوقۇدى ئەرسە، خەلقى ئەيدىلەر: «قاندىن بىلۇرسەنكىم بۇ شەھەر ئۇمەر ئاس قولىدا فەتھ بولماغاي؟» ئارتىيون ئەيدى: «كىتابدا كۆرۈپدۇرمەنكىم، يەلبا ئول كىشى قولىدا فەتھ بولۇر، ئاتى ئۇچ ھەرفدۇر. ئۇمەر تۆرت ھەرف بىرلە پىتىلدۇركىم ئۇمەرو ئۇمەرنىڭ ئاراسىدا بۇ «ۋاۋ» فەرقدۇر.» ئەلچى يانىپ بۇ سۆزلەرنى ئۇمەرۇ ئاسغە بەيان قىلدى ئەرسە، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بۇ مەزمۇننى ئىبەردىلەر. بەس، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆزلەرى كەلدىلەر، لەشكەر ئاراستە قىلدىلەر ئەرسە، ئارتىيون خەبەر ئالدى ۋە ئەيدى: «بۇكىشىنىڭ قولىدا فەتھ بولۇركىم ئاتى ئۇچ ھەرفدۇر.» بەس، قاچىپ مىسرغە كەتتى. ئەھلى يەلبا ھەيران بولدىلەر. ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خىزمەتلەرىگە چىقماقدىن ئۆزگە مەسلەھەت تاپمادىلەر. بەس، ئۇلۇغلاردىن مىڭ كىشى چىقتىلەر. بۇلار چىقماسدا. بىر جوھود كىلىپ، ئەيدىكىم: «ئەي ئۇمەر، ئۆزۈڭگە بارماق ھاجەت ئەرمەسدۇركىم يەلبا فەتھ بولدى.» ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «بۇ نە سۆزدۇر؟! يەلبا مىنىڭ قولۇمدا فەتھ بولۇر، دەپ ئەردىڭلار. مۇندىن يەلباغە بەش كۈنلۈك يولدۇر، مىنىڭ قولۇمدا نىچۈك فەتھ بولغاي بولاردۇر؟» بۇ سۆزدە ئەردىلەر، ئەھلى يەلبا

كەلدىلەر، يەلبا خەزىنەسىنىڭ ئاچقۇسىنى بەردىلەر. ھەزرەتىسى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر جوھەددىن سورادىلەر: «يەلبا مېنىڭ قولۇمدا فەتھ بولماقنى نېچۈك بىلۈرسىزلەر؟» جوھود ئەيدى: «كىتابدا ئوقۇپدۇرمەن، يەلبا ئول كىشىنىڭ قولىدا فەتھ بولۇركىم ئاتى ئۇچ ھەرفدۇر، ئەرەبدە فارۇق ئاتارلەر.» بەس، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىرشەھەرگە نامە ئىبەردىلەركىم: «ھەركىشى ئىسلامغە كىرسە، ئول كىشى مۇسۇلمانلارنىڭ ھۆكمىدەدۇر. ئەگەر جىزىيە قەبۇل قىلسە، ئاڭا كىشى ئازار بەرمەس، كەلىسە - بۇتخانەسىنى خەراب قىلماس. ھەركىم زەن - فەرزەندى بىرلە جەلايى ۋەتەن ئىتىيار قىلسە، كىشى مەنئ قىلماس.» بۇ ئەھدنامەنى كۆرۈپ، تەمامى شەھەرلەر سۇلھغە كەلدىلەر. سۇلھ بىرلە فەتھ بولدى.

ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇمەرۇ ئاسنى مىسرغە ئىبەردىلەر، تا ئارتىيون بىرلە جەڭ قىلغايلەر. ئۇمەرۇ ئاسنىڭ خەبەرلەرىنى ئالىپ، ئارتىيون قاچتى ئەرسە، ئۇمەرۇ ئاس تەمامى مىسرنى مۇسۇلمان قىلىپ يانىدىلەر. ھەزرەتىسى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نۇسرەت بىرلە مەدىنەگە كەلدىلەر.

بەخت بېدارۇ سەئادەت بار، دۇشمەن خاردۇر،
بەس، گۇلى ئۇمىد تاز،، زەفەر ھەمراھدۇر!

ئەلقىسسە

قاچانمكىم، ھىجرەتدىن ئون ئالتىنچى يىلى كىردى ئەرسە، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەئد ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم: «شامنىڭ ۋىلايەتىدىن كۆچۈل تىندى. ئەمدى مەداينغە ئوغراغايسەن.» بەس، ھەزرەتى سەئد ۋەققاس نامەنى ئوقۇپ، يىگىرمە مىڭ لەشكەر بىرلە مەداينغە ئەزم قىلدىلەر. ئەتراف مەملەكەتكە خەبەر تۇشتىكىم، ھەزرەتى سەئد ۋەققاس مەداينغە قەسد قىلىپدۇرلەر؛ خەلايىق يەزدگەردنى جەڭ قىلماس دەپدۇر، خەبەر ئالدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى سەئدگە يۇزلەندىلەر، تا ئاتمىش مىڭ لەشكەر يىغىلدى. يەزدگەرد ئۇزىنىڭ زەئىفلىقىنى ۋە لەشكەرى ئىسلامنىڭ قۇۋۋەتلىقىنى مەئلۇم قىلدى ئەرسە، دەرماندە بولدى ۋە ئەركانى

دەۋلەتى بىرلە مەسلەھەت قىلدى. بەس، ئەيدىلەر: «مەداينىنىڭ تاشلاپ، خوراسانغە بارغان ئۆلادۇر.» بەس، يەزدگەرد ھەرچەند خوراسانغە بارماقغە قەسد قىلۇر ئەردى، بارالماي مەرۋە كەتتى. ئاندافى ھالى مۇلۇكى ئەجەم «فەسل ئەجەم» تارىخىنىڭ بەياندا ئۆتتى.

ھەزرەتى سەئد ۋەققاس يەزدگەرد قاچقاندىن ئاگاھ بولۇپ، قەئقاۋ بىننى ئۇمەرنى ئارقەسىدىن بۇيرۇپ، ئۆزلەرى كىسرالار ئايۋانىغە تۇشتىلەر. سەككىز رەكئەت نەماز، بىرسەلام بىرلە شۇكرانە ئەدا قىلدىلەر. ئاندىن، غەنىمەتنى جەمئ قىلدۇردىلەر. خۇمسنى ئالىپ، قالغانىنى ئاتمىش مىڭ لەشكەرگە تەقسىم قىلدىلەر، ھەركىمگە ئون ئىككى مىڭ درەم - دىنار تەگدى. تەقسىمگە يارامافان مەتائلارنى مەدىنەگە ئىبەردىلەر.

ئول مەتائلاركىم، خۇمسدىن بۆلەك، مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ئول ئەردىكىم، قەئقاۋ قوغلاپ، بىر يۈكلۈك تۇغگە يەتتىلەر ئەرسە، ئەجەم ئۆلارغە ھۇجۇم قىلىپ ئەرسە، قەئقاۋ جەڭ قىلىپ تۇغنى ئالدىلەر. ئاندىدا ئىككى ساندۇق بارئەردى. ھەزرەتى سەئد ۋەققاسنىڭ قاشلەرىغە ئالىپ كەلدىلەرئەرسە، ئاچتىلەركىم، كىسرانىڭ كۆڭلەكى چىقتى؛ تەمامى قۇچقاچنىڭ تۇخۇمدەك مەرۋارىد تىزىغلىق ئەردى. بىر گۇشۋارە، يىگىرمە لەئل ياقۇتكىم، ئەنگۇشتەرىكىم، مۇقەييملەر ئانىڭ قىممەتىنى بىلمەدىلەر. بىرتاج مۇرەسسەئ، ئول جامەۋار مەئكىم، ھىچ كۆز ئانداغ كۆرمەگەن بولغاي. بۇ نەرسەلەرنى خۇمسنىڭ تاشىدا مەدىنەگە ئىبەردىلەر. ئاندىن كېيىن، بىر خەزىنە تاپتىلەركىم، تەمامى زېرىھ، دوبۇلغە، كىسرانىڭ ئالتۇن - كۇموش بىلەزۇكلەرى ئەردى؛ ۋە يەنە ئالتە زېرىھ داۋۇدى، توققۇز شەمشەركىم ھەرقايسىغە بىر پادشاھنىڭ ئاتى نەقش قىلىغلىغ؛ بىر زىلچەكىم ئەترافى ئاتمىش گەز ۋە تەمام مەرۋارىد بىرلە مۇرەسسەئ ئەردى، ئانى «زىمىستانى» ئاتار ئەردىلەر. چۇنكى قىش كۇنلەردە سالىپ ئولتۇرسە، كۆرگەن كىشى گۇلزار ۋە سەبزارادە ئولتۇرۇپدۇر دەپ گۇمان قىلۇر ئەردىلەر. ۋە يەنە بىرخەزىنە تاپتىلەركىم، پۇرئاز كافۇر ئەردى، خەلق تۇز گۇمان قىلىپ ئاشغە سالدىلەرئەرسە، ئاچچىغ بولدى. ھەزرەتى سەئد ئەيدىلەر: «بۇكافۇردۇر.» بۇ نەرسەلەرنى فەتھ نامە بىرلە مەدىنەگە ئىبەردىلەر، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەمەنى مەسجىددە قويدىلەر،

سەھابىلەر جەمئى بولدىلەر ئەرسە، تەقسىم قىلىپ بەردىلەر. ھەزرىتى سەئدگە دۇئا ۋە ستايىشلەر قىلىپ ئەرسە، سەھابىلەر ئەيدىلەر: «ھەزرىتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ سۆزلەرى تەھقىق بولدىكىم، ئەيتىپدۇرلەر: كىسرانىڭ خەزىنىلەرى مەدىنەگە كېلۇر. بۇ ھەزرىتى ئۇمەرنىڭ ياخشى ئەقىدىلەرى ۋە سىدىق دىيانەتلەرىندۇر.»

ئەيتىپدۇرلەركىم، ھەزرىتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئول زىلچەدىن بىر ئىلىك تېگىپ ئەردى، لەئل جەۋاھىرى بىرلە يىگىرمە مىڭ دىرەمگە ساتتىلەر.

بەس، ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خىلافەتلەرىدىن ئون يىل تالتە ئاي ئۆتتى ئەرسە، بىركۈنى مۇغەيرە بىننى شەئبەنىڭ قۇللەرى پەرۋىز، يەئنى ئەبۇ ئەلۇئرە تەرسا ئەردى، بەزىلەر ئاتەشپەرەست ئەردى دەيدۇرلەر. ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە كەلدى، ئەيدى: «ياۋ ھەمرۇل مۇئمىنىن! خوجەم مەندىن تولا خىراج ئالۇركىم ھەر ئايدا يۈزدىرەم ئالۇر.» ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەركىم: «نە ئىش قىلۇرسەن؟» ئەيدى: «خەررادلىق، نەققاشلىق، سەببادلىق.» بەس، ئەيدىلەركىم: «مۇنچە ھۇنەرىڭ بىرلە تولا ئەمەسدۇر.» يەنە ئەيدىلەركىم: «ماڭا بىر تۆگۈرمەن ئېتىپ بەرگىل، تەمام ئۇجۇرە ئالغىل، مۇسۇلمانلار ئۇن تارتغايلەر، ساڭا سەۋاب بولغاي.» ئول بەد بەخت ئەيدى: «بىر تۆگۈرمەن ئېتىپ بېرەيكىم، تەمامى مەشرىق ۋە مەغرىب خەلقى تەھسىن قىلغايلەر.» ئەما تىز - تىز قارالاپ چىقىپ كەتتى. بەس، چەھارشەنبە كۈنى ماھى زۇلھەججەنىڭ تۆرتىنچى كۈنى ئەردى. ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەسجىدگە بارىدىلەر. ئەبۇ ئەلۇئرە مەسجىدده ئەردى، بىرھەبەشى پىچاق ھەمراھ قىلىپ ئەردىكىم، ئىككى ئەرەفى تىغ، ئوتراسى دەستەلىك ئەردى. ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە پىچاق سالدى. يەتتە - سەككىز كىشىنى شەھىد قىلدى. بەس، ئول مەلئۇننى تۇتتىلەر ئەرسە، ئول پىچاق بىرلە ئۆزىنى بۇغۇزلاپ دەۋزەخقە كەتتى. ھەزرىتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ھوجرالدىغە ئالىپ كەلدىلەر ئەرسە، ئوغلانلەرى ئابدۇللاھغە ئەيدىلەر: «ھەزرىتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قاشلەرىغە بارغىل، مەندىن سەلام - پەيام ئەيتغىل. ئەيغىلكىم، ھوجرەئى مۇتەھھەرەدە ئىككى بۇزۇرگۋارەنىڭ

يانلەردە مېنى دەفن قىلغايلەر. ئىجازە بەرسەلەر لۇتق كەرەملەردىن ئەجەب ئەمەسدۇر.» بەس، ھەزرەتى ئابدۇللاھ بارىپ، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغاملەرىنى يەتكۇردىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەيشە بەسيار يىغلاپدىلەر؛ ئەيدىلەركىم: «ئول يەرنىڭ ئۆزۈمگە قويۇپ ئەردىم، ھەزرەتىڭ ئۇمەر تىلەبدۇرلەر، بەرمەي بولماس.» بەس، ھەزرەتى ئابدۇللاھ بارىپ ئەيدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «شۇكر خۇداغەكىم، مىراد - مەقسۇدۇم بۇ ئەردى.»

فەسل دەستان
ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇنىڭ ۋەفاتلەرى زىكرى

نەقل كەلتۇرۇپدۇرلەركىم: ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەفاتلەردىن ئۇچ كۇن ئىلگەرى كەئبۇلئەخبار ئەيدىلەر: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن! ئۆمۇرلەردىن ئۇچ كۇندىن زىيادە قالماپدۇر.» ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «قايدىن بىلۇرسەن؟» ئەيدىلەركىم: «تەۋراتدا سىزلەرنىڭ سىفەتلەرى باردۇركىم، ئاندىن بىلۇرمەن.»

بەس، «ئەبۇ ئەلۇئەرە پىچاق سالدى ئەرسە، كۆرگەلى باردىم، مېنى كۆرۈپ، بۇ بەيتنى ئىنشا قىلدىلەر، نەزم:

ئۆمرۇم ئەدەدىن كەئب ماڭا ۋەئدەگە بەردى،
شەك يوقتۇرۇر ئەسلاكى ئانىڭ سۆزى ھەق ئەردى.

ۋە يەنە كەئبۇلئەخبار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيتىپدۇرلەر: «ئابدۇللاھ بىننى ئەببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھازىر ئەردىلەر، ئەيدىلەر: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن بەشارەت سانىڭاكىم، تەمامى قۇرەيش كۇفر - زەلالەتدە ئەردى، سەن ئىمان كەلتۇردۇڭ. رەسۇلىنى خۇداغە ھەمە خەلق دۇشمەن ئەردى، سەن ياۋەر بولدۇڭ. بۇكۇن خۇدا دەرگاھىغە شەھادەت دەرەجەسى بىرلە بارۇرسەن.»

ھەزرەتى ئۈمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەركەم: «بۇ سۆزنى يىغىشتۇرغىل.» ھەزرەتى ئابدۇللاھ ئەبباس ئول سۆزنى يەنە ئەيدىلەر: «ھەركىم بۇ سۆزگە قىرىقتە بولۇپ، ئەمىن بولسە پەند يەيدۇر، ئەگەر تەمامى ئالەم ئالتۇن - كۈمۈش بولسە، ئانى خۇدانىڭ يولىدا فىدا قىلسام، ئول قورقۇنجكىم ماڭا كېلىپدۇر بەرابەر بولماس.» بەس، ھەزرەتى ئۈمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە ئەيدىلەر: «ئەي ئابدۇللاھ، قاچانكىم جان تەنىمدە بولسە، ھەزرەتى ئايشەنىڭ قاشلىرىغە يەنە بارغىلكىم، مۇبادا مېنىڭ سۆزۈمدىن ئىجازە بېرىپ، يەنە پۇشمان بولغايلەر.»

بەس، ھەزرەتى ئۈمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھىجرەتدىن يىگىرمە ئۈچۈنچى يىلى ماھى زۇلھەججەنىڭ يىگىرمە ئۈچى، چەھارشەنبە كۈنى شەھادەت تاپتىلەر. ئاتىمش ئۈچ ياشدا ئەردىلەر. مۇنشىلەرى زەيد بىننى سابىت ئەردىلەر، مۆھرلەردە: اولقى بالموت واعطاياعمر نەقش قىلىغلىغ ئەردى. ھەزرەتى ئابدۇللاھ يەنە بارىپ، ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئىجازەت ئالىپ، ھەزرەتى ئايشەنىڭ ھوجرەلەردە دەفن قىلدىلەر. ۋەللاھۇ ئەئلەم. نەزم:

چۇ ياخشى ئات بىلە بىرمۇنچە روزگار ئۆتتى،
قوپۇپكى مەھنەتۇغەم بىزگە يادىكار ئۆتتى.

فەسل
ئۈمەرخەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ نەسەبلەرى زىكرى

كەلتۇرۇپدۇرلەركى، ھەزرەتى ئۈمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ نەسەبلەرى: ئۈمەر بىننى ئەلخەتتاب بىننى سەقىيل بىننى ئابدۇلئەزى بىننى رەياھ بىننى ئابدۇللاھ بىننى قەرەت بىننى ئەدى بىننى كەئب بىننى لەۋى؛ كۈننىيەتى ئەبۇ ھەفىز. ئانالەرى خەمتە بىنتە ھاشىم بىننى ئەل مۇغەيرە بىننى ئابدۇللاھ

بننى ئۇمەرۇ بننى مەھزۇم. لەقەبلەرى فارۇق. قىزغۇچ ئاق ئۆڭلۈك، ئىگىز بوي (بەزىلەر ئوتتۇرا بوي دەيدۇ)، تىك قامەتلىك، قورال - ياراغ ئاسىپ يۈرۈدىغان، ئالدى مويلۇق، بۇرۇت - ساقاللەرى ئاق ئەردى. ياشلەرى ئەللىك يەتتە ئەردى، گۈرۈھى ئاتمىش ئۈچ ياش ئالتە ئاي تۆرت كۈن ئۆمر كۆرگەن دەرلەر.

ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەممە ئەياللەرى يەتتە ئەردى، بۇلاردىن ئۈچى جاھىلىيەت زەمانىدا: بىرى زەينەب، ئىككىنچى مەلىكە، ئۈچۈنچى قەرىنە بىنتە ئامەتۇل مەھزۇمى؛ مەدىنىدە تۆرت خاتۇن ئالغان: بىرى ئۇممۇھەكسم، ئىككىنچى جەمىلە، ئۈچۈنچى ئۇممۇكۇلسۇم — ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قىزلەرى ئەردى، تۆرتىنچى ئاتىكە بىنتە زەيد.

سەككىز ئوغۇللەرى بار ئەردى: بىرى ئابدۇللاھ، ئىككىنچى ئۇبەيدۇللاھ مەلىكەدىن تۇغۇلغان، ئابدۇرەھمان نامىدا ئۈچ ئوغلى بولۇپ، ئابدۇرەھمانۇل ئەكبەر — زەينەبدىن بولغان، ئابدۇرەھمانۇلئەۋسەت — قەرىنەدىن بولغان، ئابدۇرەھمانۇل ئەسغەر — جەمىلەدىن بولغان، سەككىزىنچى ئوغلى ئاسىم، بۇ ھەم جەمىلەدىن بولغان. تۆرت قىزلەرى بارئەردى: بىرى ھەفسىزە- زەينەبدىن تۇغۇلغان، يەنە رەقىلە — ئۇممۇكۇلسۇمدىن تۇغۇلغان، زەينەب — ئاتىكەدىن تۇغۇلغان.

ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇلاردىن باشقا يەنە ئىككى ئەيالغا خاھىش قىلغان: بىرى ئۇممۇ ئايان بىنتە ئەتەبە بىننى شۇھەيبە، يەنە بىرى ئۇممۇ كۇلسۇم بىنتە ئەبى بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ.

يەيدىغان تەئاملار ئارپا نانى، تىشە گوشتى ئەردى.

[ئەسلەتمە: بۇ فەسلىنى نەشرگە تەييارلىغۇچى پارسچە چاپى نۇسخەدىكى مەزكۇر فەسلىنىڭ مەزمۇنى بويىچە ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇپ قوشۇپ قويغان.]

فەسلى دەستان
زىكرى خىلافەت ئەمرۇل مۇئمىنىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەفاتلەرى ياۋۇشتى ئەرسە، ھەمە سەھابىلەر ئەيدىلەر: «خىلافەتنى كىمگە بېرۇرسەن؟» ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «بۇ ئۇلۇغ ئىشدۇركىم، مۇنىڭ ئۇھدەسىدىن چىقالماسمەن. ئۆزۈڭلار مەسلەھەت بىرلە بىركىشىگە بەيئەت قىلىڭلار. مەن ئالتە كىشىنى بۇ ئىشغە لايىق بىلۇرمەن: بىرى ھەزرەتى ئوسمان، ئىككىنچى ھەزرەتى ئەلى، ئۈچۈنچى ھەزرەتى تەلھە، تۆرتىنچى زۇبەير، بەشىنچى ئابدۇرەھمان بىننى ئەۋف، ئالتىنچى، ئوغلۇم ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ① ئەنھۇم ئەجمەئىن، لېكىن بۇ ئىشنى قەبۇل قىلماسلەر، ئىبادەتنى ھىممەم تۇتارلەر.»

بەس، ھەزرتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋەفات بولدىلەر ئەرسە، خىلافەت ئارادا قالدى، فىتنە بولغالى تۇردى ئەرسە، ئابدۇرەھمان بىننى ئەۋف ئەيدىلەر: «مېنىڭ ھەم بۇ ئىشدە نەسىبەم بارئەردى، ئۆز ھەققىمنى ھەزرەتى ئوسمانغە بەردىم، ئۇلەرنى ئۆزۈمدىن ئەفزەل بىلۇرمەن.» دەپ بەيئەت قىلدىلەر. ئاندىن ئۆزگە سەھابىلەر بەيئەت قىلدىلەر ئەرسە، خىلافەت بەرقەرار بولدى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خىلافەتكە ئولتۇردىلەر ئەرسە، مۇنبەرنىڭ ئوستۇنكى پايەسىگە چىقىپ، خۇتبە ئوقۇدىلەر. ھەمدۇ سەنادىن كېيىن سۆز ئاغاز قىلدىلەر. ئەيدىلەر: «يا، بىلال! ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق ۋە ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما

---

① پارسچە چاپى نۇسخە (1916 ـ يىل) دە: سەئد ۋەققاس دېيىلگەن ـــ ن.

ئالدىلەردە دىن ئىشنى راست قىلۇر ئەردىڭ، شاھەرلەرنى فەتھ قىلۇر ئەردىڭلار! مەن بۇ ئىشنىڭ غەمىنى تارتقان ئەمەسدۇرمەن. سىزلەر ماڭا ياخشىلىق قىلىڭلار، مېنى بىزنىڭ ياخشى سۆزىمىز ۋە ياخشىلىقىمىزغە مۇھتاج دېمەڭلار!» بەس، مۇنبەردىن تۇشتىلەر. ئەيتىپدۇرلەر: خۇلەفائى ئەبباسىدىن بەرمەكى ئەبۇلئەناغە ئەيدىلەر: «ئەگەر ھەزرەتىي ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىفەئى بەرھەق بولسەلەر خەتا قىلماس ئەردىلەركىم، نەچەند خەتا ۋۇجۇدغە كەلدى. بىرى ئولكىم، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرىسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەرنىڭ ئىككىنچى پايەسىگە چىقتىلەر، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلەردىن تۇبەنكى پايەسىگە تۇردىلەر. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ھۆرمەتلەرنىي ساقلاماي، ئۇستۇنكى پايەدە خۇتبە ئوقۇدىلەر. ۋە يەنە ھەكىم بىننى ئاسنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم مەككەدىن قوغلاپ ئەردىلەر، ئۇلەر ئالىپ كەلدىلەر. ئۇچۇنچى، ئەبۇ زەرغەففار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىي مەدىنەدىن چىقاردىلەر.» ئەبۇلئەنا ئەيدىلەر: «مۇنبەرنىڭ ئۇستۇن پايەسىگە چىقماقلەرى ئول جەھەتدىن ئەردىكسەم؛ ھەزرەتىي پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇنبەرلەرنىڭ تۆرت پايەسى باردۇر. ئىككى خەلىفە ئىككى پايەدە تۇردىلەر. ئەگەر ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچۇنچى پايەدە تۇرسەلەر؛ ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەردە تۇرماقلەرى لازىم بولۇر ئەردى، ئۇلەرغە رىئايە قىلدىلەر. ھەكىم بىننى ئاسنى تايىغدىن ئالىپ كەلمەككە سەبەب ئولكىم، ھەزرەتى ئوسمان ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمدىن ھەكىم بىننى ئاسنى تىلەدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «خىلافەت ساڭا يەتكەندە ئالىپ كەلگىل.» بەس، بۇ مۇئجىزە ئىشارەت بىرلە ئالىپ كەلدىلەر؛ ئەمما ئەبۇ زەرغەففار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەھابەلەردىن زاھىد ۋە مۇتتەقىراق ئەردىلەر؛ قاچانكىم شام ئەجەم - ئەرەب ئالىشىپ تۇردىلەر، ئۇلەر رەسم تەرىقەلەرنىي كۆزۈپ ئىھتىساب قىلنايلەر، ئول خەلق ھۆرمەتلەرنى كەما يەنبەغى قىلغايلەر. بۇ سەبەبدىن چىقاردىلەر. ھەزرەتىي ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەھابەئىي

كىبارداۇرلەر. ئۇلەر تەئزىملەرنىڭ قىلماق ھەمە خەلقغە ۋاجىبدۇر. ئەگەر سەن بۇ گۇماندىن چىقماساڭ بىر كۈشەدە بولغىل. بەس، ئول بەسرەگە كەتتىڭ. ئەگەر دۇشمەندىن يامان خەلق مۇنداغ دەيدۇر. مۇنداغ خەتالار خىلافەتكە نۇقسان بەرمەيدۇر. چۇنكى ھەزرەتى ئادەم ئەلەيھىس. ھەم ئەمردىن تەجاۋۇز قىلىپ خەتا قىلدىلەر، خىلافەتكە خەلەل بەرمەدى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆزكارلەردە، خوراسان، ماۋەرا ئۇننەھر مۇسۇلمان بولدىلەر. تەمامى شام، مىسرنى خوجە مۇئاۋىيەگە بەردىلەر ئەرسە، ئۇلاردىن مال تەلەب قىلدىلەر؛ ئەھلى شام غەۋغا قىلىپ مەدىنەگە كەلدىلەر. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى مەھبۇس قىلدىلەر، ئەيدىلەر: «مۇئاۋىيەنى شامدىن مەئزۇل قىل!» بەس، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قەبۇل قىلدىلەر ئەرسە، شامغە ياندىلەر. يولدا بىر خەت تاپتىلەركىم، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۆھرلەرى باسىغلىغ، ئەيتىپدۇرلەركىم: «ئول ھىشامغە سۆز ئولكىم، بۇ خەلق شامغە بارغان زەمان تۆتۈپ ئۆلتۈرگەيسەن.» بەس، يانىپ ھەزرەتىڭ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرنغە كەلدىلەر، ئول خەتنى كۆرسەتتىلەر. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ خەتدىن خەبەرىم يوق دەپ قەسەم ياد قىلدىلەر. ئەھلى شام ئەيدىلەر: «بۇ باۋەر بولغۇدەك ئىش ئەمەسدۇركىم مۆھرۇڭنى باسغايلەر خەبەرىڭ بولماغاي! بەنامى خۇداۋەندكى ئۆزۈڭنىڭ خىلافەتدىن مەئزۇل قىل.» ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قەبۇل قىلمادىلەر ئەرسە، «سېنى ئۆلتۈرۈرمىز» دەپ ئۆلتۈرگەلى قەسد قىلدىلەر. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلقلەرى بىرلە جەڭگە تۇردىلەر. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەنئ قىلدىلەر، ئۆزلەرى قۇرئان ئوقۇماقغە مەشغۇل بولدىلەر. بەس، قۇرئان ئوقۇپ ئولتۇرار ئەردىلەر. ئومۇمى خەلايىق كىرىپ، مۇبارەڭ باشلەرنى تەنلەردىن جۇدا قىلدىلەر. ھىجرەتدىن ئوتتۇز بەشىنچى يىلى ماھى زۇلھەججەنىڭ يىگىرمە ئىككىسى ئەردى. گۆرستانى بەقەئدە دەفن قىلدىلەر. خىلافەتلەرى ئون بىرىيل توققۇز

ئاي توققۇز كۈن ئەردى. ئۆمۈرلەرى سەكسەن يىل ئەردى. مەككەدە ۋۇجۇدغە كەلگەن ئەردىلەر.

مۇنشىلەرى مەرۋان بىننى ھەكىم ئەردى. ياساۋۇللەرى ئىمران بىننى ئەنان ئەردى. كۈننىيەتلەرى ئەبۇ ئۈمەر ئەردى.

كەلتۈرۈپدۈرلەر: بىركۈنى ھەزرەتى ئەلى كەرەمۇللاھۇ ۋەجھ قۇرئان ئوقۇر ئەردىلەر، بۇ ئايەتنى يەتتىلەركىم مەزمۇنى بۇدۇر: «ئەگەر كىشى مۇسۇلمانىنى قەسد بىرلە ئۆلتۈرسە، جەزاسى دەۋزەخدۇر.» بەس، ھازىر ئولتۈرغانلار ئەيدىلەر: «يا، ئەبا ئەل-ھەسەن! ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى سەن ئۆلتۈردۈڭ!» ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مەن ئۆلتۈرمەدىم، ئۆلتۈرمەككە مەيل ھەم قىلمادىم. ئۆلەرنى ئۆلتۈرگەنلەرگە خۇداي تەئالا لەئنەت قىلغاي! مەن ئانىڭ بىرلەدۇرمەن، مېنى ھەم زۇلم بىرلە ئۆلتۈرگەيلەر.»

ۋە يەنە نەقلى كەلتۈرۈپدۈرلەر: مۇھەممەد بىننى ھاتىب ئەيتۇرلەر: بىركۈنى ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاشلەرىغە كەلدىم، خەلىفەلىك ۋەقتلەرى ئەردى. ئەيدىم: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن، مەككەگە بارۇرمەن. ئەگەر ئەھلى مەككە ھەزرەتى ئەلىنى سېنىڭ بىرلە نېچۈكدۇرلەر دەپ سورسە، نە تەرىقە جەۋاب بېرەي؟» ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مىھرابدا ياتار ئەردىلەر، قويۇپ ئولتۈرۇپ ئەيدىلەر: «يا، ھاتىب! بىرادەرىم ھەزرەتى ئوسماندىن نە سەۋال قىلۇرسەن؟ بىلگىل، قىيامەت كۈنى بىزگۈل تايىفەدىن بولۇرمىزكىم ھەق تەئالا ئۇلاردىن خەبەر بېرۇر، يارلىقار.» مەزمۇنى بۇدۇر. مەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىن گىنە - ئەداۋەت ۋە خىيانەتنى چىقاردىمكى بىر - بىرىگە بىرادەر دۇرلەر؛ بىھىشتدە تەختلەر ئۆزرە بىر - بىرلەرىگە بەرابەر ئولتۈرۇرلەر. «ساڭا سۆز ئولكىم، ئەھلى مەككەدىن ھەركىم سورسە، ئەيغىلكىم، بىزنىڭ ئارامىزدا سىددىق - مۇۋاففەقەتدىن ئۆزگە يوقدۇر. قەسەم بېخۇداكى، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەممەمىزدىن پەرھىزكار، ھەياڭىغ ۋە شەرمدار ئەردىلەر» ۋەللاھۇ ئەئلەم.

فەسل
ئەمرۇل مۇئمىنىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ نەسەبلەرى زىكرى

ئوسمان بىننى ئەففان بىننى ئەبى ئاس بىنى ئابدۇلشەمس بىننى ئابدۇمەناف. ئانالەرى ھەكىمە بىنتە ئابدۇلمۇتتەلىب ئەردىلەر. جاھىلىيەت زامانىدا كۇنىيەتلەرى ئەبۇ ئۇمەر ئەردى. مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ قىزلەرى رۇقەييە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىرلە ئۆيلەندى، ئانىڭدىن ئابدۇللاھ ئاتلىغ بالا بولدى، ئاندىن كېيىن ئەبۇ ئابدۇللاھ دەپ ئاتالدى. رۇقەييە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋەفات بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئۇممۇكۇلسۇم ئاتلىغ يەنە بىرقىزىنى ھەزرەتى ئوسمانغە بەرگەن ئەردى. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جاھىلىيەت ۋە ئىسلام زامانلەردە سەككىز خاتۇن ئالغان، پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ رۇقەييە ۋە ئۇممۇ كۇلسۇم ئاتلىغ قىزلەردىن ئۆزگە، ناجىيە؛ تۆرتىنچى ئۇممۇ ئۇمرۇ بىنتە ھەيدەر؛ بەشىنچى فاتىمە بىنتە ۋەلىد بىننى ئابدۇلشەمس بىننى مۇغەيرە؛ ئالتىنچى ئۇممۇل بەنىن بىنتە ئەتەبە بىننى ھەسىس؛ يەتتىنچى رەملە بىنتە شەيبە بىننى رەبىئە؛ سەككىزىنچى نايلە بىنتە ئەل ئەرائىلىيە. ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئون ئوغۇللەرى، ئالتە قىزلەرى بارئەردىلەر. ئوغۇللەرى: ئابدۇللاھ، رۇقەييەدىن بولغان؛ ئابدۇلئەسغەر، ناجىيەدىن بولغان؛ زەيد ۋە ئۇمەر، ئۇممۇ ئۇمرۇدىن بولغان؛ خالىد ۋە ئابان، ئۇممۇل بەنەيندىن بولغان؛ ۋەلىد ھەم سەئىد، فاتىمە بىنتە ۋەلىددىن بولغان؛ ئابدۇلمەلىك، ئۇممۇل بەنەيندىن بولغان؛ ئەتەبە، نايلەدىن بولغان. ئالتە قىزلەرى: مەريەم، ئۇممۇ ئۇمرۇدىن بولغان؛ سويدا، فاتىمەدىن بولغان؛ ئايشە، ئۇممۇ ئۇمرۇدىن بولغان ئۇممۇئابان، راھىلەدىن بولغان؛ ئۇممۇل

بەنەين، نايىلەدىن بولغان.

ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ زەمانىلەردە، فەتھ قىلىنغان دىيارلاردا، قۇرئان قىرائەتلىرىدە تولا ئىختىلافلار بولغان سەبەبدىن، ھۇزەيفە بىننى ئەل - يەمان ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە تەكلىف بەردىلەر: چوھۇد ۋە نىسارالاردەكىدەك كىتاب ئىختىلافى بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، قۇرئاننىڭ مۇسھەھەف نۇسخىسىنى پىتىمەك لازىمدۇر. بەس، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەمرى بىرلە، زەيد بىننى سابىت، ئابدۇللاھ بىننى زۇبەير، سەئىد بىننى ئاس، ئابدۇرەھمان بىننى ھارىس بىننى ھىشام مۇسھەھەف نۇسخىنى جەمئ قىلدىلەر؛ لىساندىكى ئىختىلافلاردىن ساقلانماق ئۈچۈن، زەيد بىننى سابىت قۇرئاننى قۇرەيش لىسانىدە پىتىپ چىقتىلەر. باشقا نۇسخىلەر رەد قىلىنىپ، ھەزرەتى ئوسمان نۇسخىسى مۇسھەھەف دەپ تانۇلدىلەر.

ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەمە دىيارلارغا ئامىللار تەئىن قىلدىلەر: مەككەگە ئابدۇللاھ بىننى رەبىئە ئەل - سەقەفا، مىسىرغە ئابدۇللاھ بىننى ئەبى سەئد بىننى سۇرۇج، شامغە مۇئاۋىيە، بەسرەگە ئابدۇللاھ بىننى ئامىر، كوفەگە ئەبۇ مۇسا ئەل - ئەشئەرى، مەدىنەگە زەيد بىننى سابىت، مەككەگە ئەبۇ ھۇرەيرە، خوراسانغە ئەھنەف بىننى قەيس.

[ئەسلەتمە: مەزكۇر فەسل: «ھەزرەتى ئوسمانىنىڭ نەسەبلەرى» پارسچە چاپى نوسخىغە ئاساسەن، مەزمۇنەن قوشۇپ قويۇلدى. — نەشرگە تەييارلىغۇچى.]

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت ئەمىرۇل مۇئمىنىن ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ

ئەيتىپدۇرلەر: ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۇنىيىەتلەرى «ئەبا ئەل

ـ ھەسەن» ئەردى. نەسەبلەرى: ئەلى بىننى ئەبى تالىب بىننى ئابدۇلمۇتتەلىب بىننى ھاشىم بىننى ئابدۇلمەناف؛ ئانالەرى فاتىمە بىنتە ئەسەد بىننى ھاشىم بىننى ئابدۇمەناف.

مۇددەتى خىلافەتلەرى بەش يىل توققۇز ئاي ئەردى①. شەھادەتلەرى ھىجرەتدىن قىرقىنچى يىلى ئەردى. ۋىلادەتلەرى مەككەدە ئەردى ۋە بەزىلەر خانەئى كەئبەدە دەپدۇرلەر، كۆفەدە دەفن قىلىندىلەر. مۇنشىلەرى سەئىد مەرۋان، ياساۋۇللەرى قەنبەر ئەردى. مۆھرەلەرى نەقشىي «الملك لله الواحدالقهار» ئەردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم خىلافەتكە ئۇلتۇردىلەر ئەرسە، خوجە مۇئاۋىيەنى شامدىن ئەزل قىلماقنى قەسد قىلدىلەر. سەھابەلەر ئەيتىپدۇرلەر: «يا، ئەمىرۇل مۇئمىنىن! ئانى ئەزل قىلماقغە شىتاب قىلماغىل. چۇنكى ئول مەرد مەككاردۇر، ئۇمەرۇ ئاس بىرلە ئىتتىفاق قىلىپدۇرلەر. قۇۋۋەت تاپىپ سېنىڭ ھالىڭنى پەرىشان قىلۇرلەر؛ ئاڭا ياخشى ۋەئدەلەر قىلىپ، بەيئەت قىلدۇرغىل. ئاندىن بىر بەھانە بىرلە كەلتۇرۇپ، ئورنىغە كىشى قويغىل.» ھەزرەتى ئەلىي كەرەمەللاھۇ ۋەجھە ئەيدىلەر: «مەن مەكر قىلماسمەن. ئول ئەجەم رەسۇمىنى ئالىپدۇر، ئانى ئەمارەتكە قويماسمەن.» بەس، ئەزل نامە پىتىپ ئىبەردىلەر ئەرسە، نامەنى ئوقۇپ كۆردى؛ لەشكەر يىغىپ ئەردى ۋە ئەيدىلەر: «ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خۇنلەرىنىڭ زايىئ بولماقىنى نېچۈك دەۋا كۆرەرسىزلەر!» بەس، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خۇن ئالۇدە كۆڭلەكلەرىنى نەيزەگە ئالىپ كۆتەرىپ، بۇ بەھانە بىرلە خىلافەت ۋە نىزائغە تۇردى. ئانچەكى، ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە يەتتى، ھەزرەتىي ئەبياسنىڭ نەسىھەتلەرىنى سەھل تۇتماندىن ۋە سەھابەلەرنىڭ مەسلەھەتلەرىنى قەبۇل قىلماغاندىن ئەردى. ئول ۋاقىئەلەركىم، ھەزرەتى ئەلىي كەرەمەللاھۇ ۋەجھەنىڭ ۋە سەھابەلەرنىڭ ۋە ئايشە سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئارالەردە ۋاقىئ بولدى. تارىخ كىتابلاردا مەستۇر، خاسۇئام تىلمدا مەزكۇر، ئۇلەرنىڭ ھەققىدە ئىختىلاف ئىئتىقاد مەشھۇردۇر. يەنە مۇنداكەلتۇرمەكنىڭ ۋەجھى يوقدۇر. ھاسلى مەزھەبدە ئىئتىقاد ئولكىم، سەھابەلەر ھەمەلەرى بابىندا ئىئتىقادنى دۇرۇست قىلماق ۋە تىلنى يىغماق لازىمدۇر. ئاندافكى، شافئى

① پارسچە چاپى نۇسخەدە: «تۆرت يىل».

مەتلەبىدىن بۇ ئىككى تەرەپدىن ئۆتكەن ئەھۋالنى سوردىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «بۇ ئانداغ ژاقىئەدۇركسم، خۇداي تەئالا ئانىڭ ھەققىدىن ھىچ نەرسە بىزگە زاھىر قىلمايدۇر؛ بۇ ئەسراردىن ھىچكىمگە جەزم ژاقمۇ بولمايدۇر.»

ژەللاھۇ ئەئلەم، نەچەند ژاقىئەدۇركسم ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ژەجھەنىڭ فەزايىللەرىغە مۇشتەملدۇر زىكر قىلىنۇر. ئىنشائاللاھۇ تەئالا!

فەسل
زىكرى ئەمرۇل مۇئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەسبۇ نەسەبلەرى

(نەسەبلەرى يۇقۇرىدا زىكر قىلىندى. پارسچە چاپى نۇسخەدە مەزكۇر فەسلدە بايان قىلىنغان مەزمۇن بويىچە تۆۋەندىكىلەر قوشۇمچە قىلىندى — نەشرگە تەييارلىغۇچى)

ئەيتىپدۇرلەركسم، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سىفەتلەرى: ئەت - ئۆڭى سېرىغراق، بويى ئىگىز ھەم ئەمەس، پاكار ھەم ئەمەس، ئورتا بوي، ئەمما غوللۇقراق، ساغلام بەقۇۋۋەت ئەردى.

ئۆلگەندە ياشلەرى ئاتمىش ئەردى. مۇددەتى ئۆمرلەردە ئەۋۋەل فاتىمە بىنتە رەسۇلۇللاھ سەل-ئەل-لەم رەزىيەللاھۇ ئەنھانى ئالدىلەر. ھەزرەتى فاتىمە تىرىگلىكدە ئۆزگە خاتۇن ئالمادىلەر. ئاندىن كېيىن ھەمەسى بولۇپ ئۈچ خاتۇن ئالدىلەر: ئۇممۇل بەنەين، خورام بىننى رەبىئە بىننى خالىد قىزى؛ ئاندىن ئەسما بىنتە ئەمىيس؛ خولە بىنتە جەئفەر. ژە يەنە ئۇممۇ ھەبىيبە بىنتە رەبىئە ئەلسەبئەلىيە ژە بەئزە ئەيتىپدۇرلەركسم ئۇممۇ ھەبىيبە قۇللەرى ئەردى. لەيلى بىنتە مەسئۇد بىننى خالىدنى ھەم ئەياللەرى دەپدۇرلەر.

ئەمرۇل مۇئمىنىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئون ئۈچ ئوغۇللەرى، ئون ئۈچ قىزلەرى بار ئەردى. ھەزرەتى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئۈچ ئوغۇل — ھەسەن، ھۇسەين ژە مۇھسىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم تۇغۇلغان؛ مۇھسىن كىچىكلىكىدە قەزا بولغان. ئەببىاس، جەئفەر، ئابدۇللاھ، ئوسمان — بۇلار ئۇممۇل بەنەيندىن تۇغۇلغان؛ جەئفەر، ئوسمان ژە ئابدۇللاھ بۇ ئۈچ

ئوغۇللەرى ئىمام ھۈسەيندىن ئىلگەرى كەربەلادا شەھىد بولغان؛ ۋە يەنە ئابدۇللاھ، ئەبۇ بەكر لەيلىدىن تۇغۇلغان ۋە ھەر ئىككىسى كەربەلادا شەھىد بولغان؛ يەھيا، ئەۋن بۇ ئىككى ئوغۇللەرى ئەسمادىن بولغان؛ ۋەيەنە ئۇمرۇ ئۇممۇ ھەبىيبەدىن بولغان. ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزلەرى: زەينەب ئەلكىبرا، ئۇممۇ سەئىددىن تۇغۇلغان: رۇقىييە، ئۇممۇ ھەبىيبەدىن بولغان؛ بۇلار ئازادگەردەلەرىدىن تۇغۇلغان قىزلەرى ئەردىلەر. ئۇن ئۇچ قىزلەرى قايسى ئانادىن تۇغۇلغانلىقى مەجھۇلدۇر، ئەمما ئاتىلەرى مەئرۇفدۇر: بىرىنچى ئۇممۇھانى، ئىككىنچى مەيمۇنە، ئۈچۈنچى زەينەب ئەل سىغەرى، تۆرتىنچى رەملە ئەل سىغەرى، بەشىنچى فاتىمە، ئالتىنچى رەمىل ئەل كىبرا، يەتتىنچى ئۇمەييە، سەككىزىنچى خەدىچە، توققۇزىنچى ئۇممۇلكەرامە، ئونىنچى ئۇممۇسەلەمە، ئۇن بىرىنچى ھۇماتە. ئون ئىككىنچى نەفىر، ئون ئۈچۈنچى ئۇممۇ جەئفەر. ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەممە قىزلەرىدىن نەسل تۇرۇپ قالغان؛ بەش ئوغۇللەرى ھەسەن، ھۈسەين، مۇھەممەد ىننى ئەلھەنىفە، ئەببىاس، ئۇمرودىن باشقا ھەممە ئوغۇللەرىدىن نەسل تۇرماغان. ھەممە ئوغۇللەرىدىن ئۇمەر ئۇزۇن ياشاپ، سەكسەن بەش يىل ئۆمر كۆرگەن.

فەسل دەستان

نەقل كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بىر كۈنى ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم نەمازدىن فارىغ بولۇپ، ئولتۇرۇپ ئەردىلەر، سەھابىلەر نەۋافىلغە تۇرۇپ ئەردىلەر. بىر سايىل «شەيئۇللاھ» دىدى. ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھە روكۈئدا ئەردىلەر، ئىلىكلەرىدە كۈمۈش ئەنگۈشتەرلەرى بار ئەردى، ئانى ئىشارەت قىلدىلەرئەرسە، سايىلغە ئالىپ بەردىلەر. ھەق تەئالا مۇنڭا ئايەت ئىبەردىكىم، مەزمۇنى بۇدۇر: «ھەر ئاينە خۇدا ۋە رەسۇل سىزلەرگە ۋە مۇئمىنلەرگە ئۇلەرنى مۇتەسەددى قىلدىكىم، نەمازنىڭ بەرپا تۇتارلەر ۋە روكۈئدا تۇرۇپ سەدەقە ئەدا قىلۇرلەر.»

ۋە يەنە بىر نەقلى ئەخبار كىتابلاردا كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بىركۈنى

ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھە بىرلە بىر بەلەند يەرگە چىقتىلەر. ئەيدىلەر: «ھەق تەئالا يارلىقاركىم، مەن سىزلەرگە ئۆزۈڭلەردىن، يەئنى جان - تەنىڭلاردىن ئۆڭلادۇرمەن. مېنىڭ ئەرۋاھىم سىزلەرنىڭ ئاناڭلاردۇر.» ئەيدىلەر: «شۇنداغ، يارەسۇلۇللاھ!» بەس، ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھۇنىڭ ئىلىكلەرنى تۇتۇپ، ئۇچ مەراتىبە بۇ دۇئانى ئوقۇدىلەر: «مەن ئەلىغە دوستدۇرمەن، بەس، ئەلى ماڭا دوستدۇر؛ خۇداۋەندا دوست تۇتقىل ئول كىشىكىم ئەلىنى دوست تۇتۇپدۇر؛ دۇشمەن تۇتقىل ئانىكىم ئەلىنى دۇشمەن تۇتۇپدۇر. ياۋەر بولغىل ئول كىشىگە كىم ئەلىغە ياردى بېرىپدۇر؛ جەڭ - جىدەل قىل، ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلىپدۇر.» بەس، ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مۇبارەك بولسۇن، با، ئەبا ئەل - ھەسەن! سىزنىڭ ۋەھەم بىزنىڭ ھەمە مۇئمىنلەرنىڭ ۋە مۇئمىنەلەرنىڭ دوستى ۋە خوجەسى بولدۇڭ!»

فەسل دەستان

يەنە بىر نەقلى كەلتۇرۇپدۇلەركىم، قاچانكىم ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم سەھابىلەر بىرلە بىرادەرلىك ئەھدىنى باغلادىلەر ئەرسە، ھەزرەتى ئەبۇ بەكرسىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «كەلگىلكىم ماڭا يارغارسەن.» ھەزرەتى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەركىم: «سەن جاھىلىيەتدە ھەم راست ۋە ئىنسافلىغ ئەردىڭ، ئىسلامدا بىرو بارلىق ھەققىنى ئۆتكەرمەدىڭ.» ھەزرەتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «سەن قىيامەت كۈنى خۇن ئالۇدە كېلۇرسەن. مەن سېنى كىم ئۆلتۇردى دەرمەن؟ سەن فەلانى - فەلانى كىشى دىگەيسەن.» ئابدۇرەھمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئەيدىلەر: «سەن ئاسمانلاردا ئەمىنسەن.» بۇ تەرىقە سەھابىلەردىن ھەر قايسىلەرىغە بىر ۋەئدە بىرلە ئەھد باغلادىلەر.

ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كوشەدە مەئۇل ئولتۇرۇر ئەردىلەر، بەس، غەمكىن قوپۇپ يۇرىدىلەر ئەرسە، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «يا، ئەلى، كەلگىل! بىز ئىككۈلەن بىرادەرلىك ئەھدىنى باغلايلى.» بەس، ئىككۈلەن ئەھد باغلادىلەر.

يەنە بىر نەقلى كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مەيمۇن نەھران ئەيتۇر: «بىر كۈنى ئابدۇللاھ ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بىرلەن ھەج تەۋاف قىلۇر ئەردۇك. بىر ئوغۇلنى كۆردۇم، باشىنى خانەئى كەئبەنىڭ ئاستا نەسىگە قويۇپ ئەيتۇر: مەن ئەللىدىن بىزاردۇرمەنكىم، ئىسلامدا نە يامان ئىشلارنى قىلدى.» مەن ئول بەد بەختنى ئابدۇللاھ، ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ قاشلەرىغە ئالىپ باردىم؛ بۇ ھالنى ئەيدىم ئەرسە، ئاتىنى سوردىلەر، ئەيدى: «مەن مەتتە بىننى خاتەم.» ئول خەۋارىج ئەردى. بەس، ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەيدىلەر: «قانىڭ تۆكۈلسۇنكىم، ئەللىدىن نېچۈك يامان ئىش كۆردۇڭ؟» ئول بەد بەخت ئەيدى: «بىلمەدىڭمۇكىم، ۋەسەفەين كۈنى چەندان مۇئمىنلەرنى شەھىد قىلدى.» ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «مۇنداغ يالغان دەلىل بىرلە شىرى خۇدادىن بىزار بولۇپ، ئۆزۈڭنى دەۋزەخقە گىرىفتار قىلۇرسەنمۇ؟ ھەزرەتى ئەلى ناھەق شەھشەر تارتمادىلەر.» دەلىلگە ئايەت ئوقۇدىلەر. ئول فەزل ۋەئىلمكىم ھەزرەتى ئەلى كەرەمەللاھۇ ۋەجھەدە ئەردىلەر، سەھابەلەردىن ھەر قايسىلەردە يوق ئەردى.

يەنە بىر نەقل كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم فەتھ مەككە كۈنى كەئبە خانەدە ئەردىلەر. «يا ئەلى! ئۆشنۇمگە چىقىپ، تامداقى بۇتلارنى ئالىپ تاشلا!» دىدىلەر. ھەزرەتى ئەلى بىر زەررە ئايا قىلىپ تۇرۇپ، ئاخىر تاشلادىلەر. ھەمە بۇتلار يەكبارە يۇز تۇبەن بولدى ئەرسە، زور بىرلە مۇبارەك ئۆشۇنلەرىگە چىقاردىلەر. بەس، ئابدۇللاھ ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ھەزرەتى ئەلىنى مۇئمىن مۇسۇلمان دوست تۇتار، دۇشمەن تۇتماس؛ مەگەر كافىر، مۇنافىق دۇشمەن تۇتار.» مۇھەممەد بىننى ئەۋف نەججارى كەلتۇرۇپدۇلەر: «بىر كىمەرسە سەۋال قىلدىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆشۇنلەرىگە چىقارىپدۇرلەر، ئۆزلەرى چىقماپدۇرلەر، ھىكمەت نە ئەردى؟ مەن ئەيدىم: ئۇچ ھىكمەت باردۇر، ئەۋۋەل ئولكىم، نەبۇۋۋەت - ۋىلايەت بارى كۆتەرەلمەس ئەردى، ئەمما نەبۇۋۋەت ۋىلايەت يۇكىنى كۆتەرۇر ئەردىلەر؛ ئىككىنچى ئولكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتىپدۇرلەر: مەن ئىلم شەھەرىدۇرمەن. ئىلىم ئىشىكمىدۇر. بۇ ھەدىس مەزمۇنى بىرلە ئىشك شەھەر ئۆزرە بولماقى لازىمدۇر؛ نەئىنكى شەھەر ئىشكدە بولماي؛ ئۇچۇنچى

ھىكمەت ئولكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ھەزرەتى فاتىمە زوھرا رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قاشلەرىغە كىردىلەر. ئۇلەر نان پۇشۇرۇر ئەردىلەر. بەس، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم بىر نانىنى ئالىپ، تانۇرغە ياپتىلەر ئەرسە، ئول نان پىشمادى. ھەزرەتى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئەيدىلەر: « يا رەسۇلۇللاھ! ھىكمەت نەدۇركىم، سەن ياپغان نان پىشماپدۇر؟ » ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيدىلەر: «ھەر نەرسەگە مېنىڭ قولۇم تەگسە، ئوت تەئسىر قىلماس. » بەس، بۇ ھىكمەت ئەردىكسىم، بۇتلارنى ئۆزلەرى ئالمادىلەر. تاكى ھەق تەئالانىڭ ھۆكمى ھەق بولغايكىم، بۇتپەرەستلەرغە خىتاب ئىبەرىپدۇركىم، مەزمۇنى بۇدۇركىم: «ئەي بۇتپەرەستلەر! قىيامەت كۇنى سىنغان بۇتۇڭلار دەۋزەخقە تۇترۇق بولغۇسىدۇر» بەس، بۇ ھىكمەت ئەردىكسىم، ئۆزلەرى ئالماي، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە ئالدۇردىلەر. »

يەنە بىر ۋاقىئە كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نەھراندا بىسيار خەۋارىجلارنى ئۆلتۇرۇپ ئەردىلەر. بىر كۇنى مەسجىدى كوفەدە خەۋارىجلاردىن ئۇچى جەمئ بولۇپ، ئۆلگەنلەرگە يىغلاشتىلەر. بۇ خەۋارىجنىڭ بىرى ئابدۇرەھمان بىننى مۇلجەم، يەنە بىرى ھەكىم بىننى رەبئ ئەردىلەر. بۇلار ئىتتىفاق قىلدىلەركىم، ئۆزلەرىنى ئۆلگەنلەرگە فىدا قىلغايلەر؛ ھەر قايسىلەرى بىر كىشىنى ئۆلتۇرۇپ، فىتنەنى پەست قىلغايلەر. بەس، مۇقەررەر قىلدىلەركىم، ھەكىم بىننى رەبئ مىسرغە بارىپ، ئۇمەرۇ ئاسنى شەھىد قىلغايلەر؛ ئابدۇللاھ مۇبارەك مۇئاۋىيەگە زەخم ئۇرغاي؛ ئابدۇرەھمان بىننى مۇلجەم ھەزرەتى ئەلىغە تۇرغاي. بەس، ئابدۇرەھمان مەلئۇن كۇفەدە مۇنتەزىر ئەردى. تا رەمەزانىنىڭ ئون يەتتەسى بولدى ئەرسە، بىر كىچە مەسجىددە ياتتى؛ سەھەر قويۇپ ئازان ئوقۇدى. ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەسجىدكە كىلىپ، نەمازغە تۇردىلەر ئەرسە، بەد بەخت زەخم ئۇردى ئاندىغكى يىقىلدىلەر. ئول مەلئۇن قاچتى، سەھابەلەر تۇتۇپ باغلادىلەر. ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كۇن ياتتىلەر. ھەزرەتى ئىمام ھەسەن ۋە ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئەيدىلەر: «تەقۋا ۋە پەرھىزكارلىقنى پىشە قىلىڭلار! دۇنيادىن يۇز ئۆيرۇپ، ئاخىرەتكە مەيل قىلىڭلار! سىتەم دىدەلەركە ياۋەر بولۇڭلار! زالىملارنى دۇشمەن

تۆتۈكلار!» ئاندىن ئەيدىلەر: «خۇداۋەندا! سېنىڭ كەرەمىڭنىڭ ئالدىدا گۇناھ ھەر چەند بولسە، ئاڭا نە مىقدار ئىنئام ۋە ئىھسانىڭ بەرابەردە ئەمەلنىڭ قەدرى قىممەتى بار. مەن لۇتفى كەرەمىڭدىن ئۈمىتۋارمەنكىم، گۇناھىم تۆدەئى خاشاكنى ئەفۇ ـ مەغفىرەتىڭ دەريالىدا ئاقىزغايسەن! ئىنئامىڭنى بۇ ئالەمدىن ئىنتىقال قىلىپ، ئەئمالىمغا بەرابەر قىلمىغايسەن!» بۇ مۇناجاتنى ئەيتىپ، خۇداي نەتالانىڭ رەھمەتىغە ئۇلاندىلەر.

ھەكىم بىننى رەبئ مىسرغە بارىدى ئەرسە، ئۇمەرۇئاس ئۇل كۈن نەمازغە ئۆزى ئورنىدا ئەمانەتكە كىشى ئىبەرىپ ئەردى؛ ھەكىم تانۇماي، ئاڭا زەخم ئۇردى ئەرسە، ئانى تۆتۈپ ئۆلتۈردىلەر. ئول كۈن ئابدۇللاھ مۇبارەك مۇئاۋىيەگە زەخم ئۇردى ۋە ئانى تۇتقىلەر ئەرسە، ئەيدى: «سىزگە بەشارەت بېرۈرمەنكىم، بۇ كۈن مېنىڭ ھەمراھىم كوفەدە ھەزرەتى ئەلىنى شەھىد قىلدى.» بەس، ئانى مەھبۇس قىلدىلەر. مۇئاۋىيەگە تەبىب كەلتۈردىلەر ئەرسە، ئەيدى: «داغ قويماي بولماس، ئەگەر داغ قويسە، فەرزەند ۋۇجۇدغە كەلمەس.» ئاخىر داغ قويدىلەر ئەرسە، ساقايدىلەر.

زىكرى خىلافەت ھەزرەتى ئەمىرۇل مۇئمىنىن ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ

قاچانكىم، ھەزرەتى ئەلى شەھرىبەتى شەھادەت ئىچتىلەر ئەرسە، زەمەزانىڭ يىگىرمە بىرى ئەردى، ھەزرەتى ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۆردىلەركىم، خەلق پەرىشاندۇر. مۇئاۋىيە مۇلك ئەترافىغە ئەلچى ئىبەرۇر، ئاڭا بەرابەر بولغالى بولمايدۇر. بەس، سۇلھ قىلدىلەر، تەمامى خىلافەت ئۇلەرغە بولدى. مەدىنەگە يانىپ كەلدىلەرى، كۆجلەرى جەئدە بىنتە شەئىس بىننى قەيس① زەھەر بەردى. ھىجرەتدىن قىرىق تۆرتىنچى يىلى ۋەفات

① پارسچە چاپى نۇسخەدە: مۇئاۋىيە ئىبىرگەن نامە بويىچە، كۆجلەرى ئەسما بىنتە ئەل ئەشئەس بىننى قەيس، ۋە بەزىلەر كۆجلەرى جەئدە بىنتە مۇھەممەد بىننى ئەل ئەشئەس زەھەر بەردىلەر دەپ قەيت قىلىنغان. — نەشرگە تەييارلىغۇچى.

بولدىلەر؛ قىرىق يەتتە ياشدا ئەردىلەر ۋە بەزىلەر قىرىق تۆرت دەپدۇرلەر. ئۇلەرنىڭ فەزايىل ۋە خەسلىلىرىنى بايانغە ھاجەت ئەمەسدۇر.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇئاۋىيە

تارىخ ئەرەبدە كەلتۇرۇپدۇرلەر: مۇئاۋىيەنىڭ ئانالەرى ھىند ئەقەبەنىڭ قىزى ئەردى. ئەبۇ سەفياندىن ئىلگەرى ئەبۇ ھەنزە بىننى مۇغەيرەگە تۇشۇپ ئەردى. ئەبۇ ھەنزە سەخاۋەتدە بەركەمال، مېھمان خانەئى بىمىسال ئاراستە قىلىپ ئەردى. بىركۈنى ئەبۇ ھەنزە سەھرادىن كەلدى ئەرسە، مېھمان خانە خالى ئەردى. ئاندا ھىند چىقىپ، ئەبۇ ھەنزىنىڭ ئارقەسىدە ئۇيۇقلادى. بىر سائەتدىن كېيىن، ئەبۇ ھەنزە قوپۇپ، ھىندنى كۆرمەي، قەزايى ھاجەتكە چىقتى ئەرسە، بىر مېھمان كېلىپ ھىندنى كۆرۈپ ياندى. ئەبۇ ھەنزە كېلىپ، ھىندنى ئاندا كۆرۈپ، كۆڭلىگە گۇمان تۇشتى. ئانى ئويغاتىپ قاشىدىن چىقغان كىم ئەردى دىدى. ھىند ئەيدى: «بىلمەسمەن.» ئەبۇ ھەنزە ئەيدى: «ئاتاڭنى كىراغە بەرگىل!» بەس، ھىند بارىپ ئاتاسغە ئەبۇ ھەنزە دىگەن شىكايەتنى قىلدى ئەرسە، ئەقەبە كېلىپ،① ھەنزغە ئەيدى: «مېنىڭ فەرزەندىمغە بۇھتان قىلىپسەن. مېنىڭ ئۇلادىمدا مۇنداغ ۋاقىئە بولغان ئەرمەسدۇر. قويغىل، ھاكىم قاشىغە بارالى!» ئۇل ۋەقتدە ئەرەبدە ئەفئا بەھران ھاكىم ئەردى. بەس، ئەبۇ ھەنزە ئەقەبە ۋە ھىند نەچەند مەزلۇمەلەر بىرلە ئەفئاغە بارۇر بولدىلەر ئەرسە، ئەقەبەغە ھەند ئەيدى: «مەن بۇ خىيانەتدىن پاكدۇرمەن. سىزلەر بىر كىشىگە بارۇرسىزلەركىم ئول ھەم راست ئەيتۇر يا يوق. ئەۋۋەل ئانى ئەزمايىش قىلماق لازمدۇر.» بەس، بىر ئەركەك قوتۇقنى كەلتۇرۇپ، خورساسىنىڭ تۆشۇكىگە بىردان بۇغداي سالدى. بەس، ئەفئا قاشىغە كىردىلەر. ئەيدىلەر: «بىز ساڭا دادخاھ كېلىپدۇرمىز. بىر نەرسە ياشۇرۇپدۇرمىز. ئەۋۋەل ئانى ئەيغىل.» ئەفئا

---

① بارسچە چاپى نۇسخەدە: ھىند بىنتە ئابدۇللاھ بىننى رەبىئە بىننى ئابدۇلشەمس، دەپ قەيت قىلىنغان — نەشرگە تەييارلىغۇچى.

كاهىن ئەردى، سائەتى تەۋەققۇف قىلدى. ئاندىن ئەيدى: «بىر دانە بۇغداي ئېشەكنىڭ خورىسىغە قويۇپسىزلەر.» بەس، مۇنى كۆرۈپ مەزلۇملەر بىر-بىر كەلدىلەر ۋە ھەرقايسى ئەيدى: «پاك سەن، سەندىن بىر پادىشاھ ۋۇجۇدىغە كېلۇر. سەن دەئۋاگەر ئەمەسسەن.» ئەبۇ ھىفز كەلدى ئەرسە، ئەيدى: «قويغىل، سەن تۆھمەتدىن قويغىل.» بەس، ئەبۇ ھىفز بۇ سۆزنى ئىشتىپ، ھىندىغە ئاۋۇزان بولدى. ھىند ئەيدى: «ھەرگىز سېنىڭ بىرلە بولماسمەن، ئول پادىشاھ سەندىن بولماقغە رىزا بەرمەسمەن.» ئاندىن، ئەبۇ سەفيانغە تەگدى. تەئنە قىلدىلەركىم، ھىند ئەبۇ ھىفزدىن جۇدا بولماي، ئەبۇ سەفيانغە تەگدى. ئەمما، ئىھتىمالى باركىم، ئەبۇ ھىفزنىڭ ئۇرۇغ - تۇغقانىغە قوشۇلغىل دىگەنى كىنايە بىرلە تالاق بولغاي.

نەقلى كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئابدۇمەنافنىڭ ئىككى ئوغلى بولدى، ئىككىسىنىڭ ئۇچاسى بىر - بىرىنگە مۇتتەسىل، ھىچ نەۋئ جۇدا قىلالمادىلەر. ئاخىر، ئابدۇمەناف شەمشەر بىرلە جۇدا قىلدى. بىرىگە ھاشىم ئات قويدى، يەنە بىرىنى ئابدۇلشەمس ئاتادى. ھەر ئىككىسىنىڭ ئاراسىدا جەڭ - خۇسۇمەت باقى قالدى. ھاشىمدىن ئابدۇلمۇتتەلىب ۋۇجۇدغە كەلدى؛ ئابدۇلشەمسدىن ئەبۇ سەفيان تۇغۇلدى. بۇلار جەڭ قىلدىلەر. ئاندىن، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ نەبىرەسى ئەردىلەر، مۇئاۋىيە بىرلە جەڭ قىلدىلەر. ئاندىن، يەزىد پەلىد ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين بىرلە ئەداۋەت ئەسلىنى تازە قىلدى. قاچانكىم، ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شەربەتى شاھادەت ئىچتىلەر، ئول پەلىد فەخر نازىش بىرلە قەسىدىلەر ئەيتىپ، شاد بولدى. ئول قەسىدەسىدە سەربە ۋەھىگە ئىنكار قىلغانى زاھىر بولدى. بۇ ۋەجھەدىن ئۇلەمائى ماۋەرائۇننەھر يەزىدغە لەئنەت ئوقۇر، چۇنكى ۋەھىگە ئىنكار قىلىپ، كافىر بولۇپدۇر، دەپدۇرلەر.

فەسل دەستان
زىكر بەيئەت مۇئاۋىيە بىننى ئەبى سەفيان

قاچانكىم، ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خىلافەتنى تاشلاپ،

مۇئاۋىيە بىرلە سۆلھ قىلدىلەر. ھىجرەتدىن قىرىق بىرىنچى يىلى ئەردى، خەلق ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. ئول ئەللىك سەككىز ياشدا ئەردى. توققۇز يىل تۆرت ئاي ئەردى، ئۇمرى تۆگەدى، دەمەشقدە ۋەفات بولدى. مۇنشىسى ئابدۇ بىننى ئۇۋەيس ئەردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم ھەزرەتى ئىمام ھۆسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سۆلھ قىلدىلەر ئەرسە، خەلق ئەيدىلەر: بۇ سۆلھنىڭ بىر ۋەجھى بار بولغاي ئەردى. بەس، ھەزرەتى ئىمام ھۆسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەرگە چىقتىلەر ۋە خۇتبە ئوقۇدىلەر: «مۇئاۋىيە بىرلە مۇنازەئەت جەھەتى خىلافەتدىندۇر. نەفسۇلئەمردە، يا ئۆل لايىقدۇر يا مەن. ئەگەر ئول لايىق بولسە بىجا ئىشدۇر. ئەگەر مەن لايىق بولسام خەلقنىڭ ئارامى ۋە مۆسۇلمانلارنىڭ ئارايىشى ئۈچۈن مۇئاۋىيەگە قويدۇم.» بەس، ئول فىتنە بۇ ئىنسافلەرى بىرلە مۇنقەتىئ بولدى.

مۇھەممەد بىننى ئەتەبە كەلتۇرۇپدۇرلەر: بىركۈن بىر مەجلىسدە، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زىكرلەرى قىلىندى ئەرسە، مۇئاۋىيە ئەيدى: «ھەزرەتى ئەلى لەشكەردە شىرى سەفدەردەك، كۆرمەككە ماھى ئەنۇەردەك، زاتى زالەئى سەھەردەك.» نەزم:

ئول فەترەكى شەبنەم نەسىم سەھەرى،
خۇن قىلدى ۋۇجۇدىغە تۇمەن ھىلەگەرى.
بەس، تامدى جەھان گۈلىغە ئول رەشك پەرى،
ئەلھەقكى ھەزار بارە مار كەرىزى.

بەس، ئەھلى مەجلىسلەر سوردىلەر: «سەن فازىلراقمۇ يا ئەلىمۇ؟» مۇئاۋىيە ئەيدى: «ئەلىنىڭ قەدەمىنىڭ تۇفراغى ئەبۇ سەفيانىنىڭ ئەۋلادىدىن ياخشىراقدۇر.» يەنە ئەيدىلەر: «ھەق سېنىڭ تەرەفىڭگەمۇ يا ھەزرەتى ئەلىنىڭمۇ؟» مۇئاۋىيە ئەيدىلەر: «ھەق ئەلى جانىبىدەدۇر.» يەنە ئەيدىلەر: «نېچۈكدىن جەڭ قىلدىڭ؟» مۇئاۋىيە ئەيدىلەر: «مۇلك تالاشادۇرغان نەرسەدۇر.» بۇ سۆزدىن مەئلۇم بولدىكىم، مۇئاۋىيەگە لەئنەت ئوقۇماق رەۋا ئەمەسدۇر. چۈنكى ھەزرەتى ئەلىغە ياغى بولماق گۇناھ ئىكەنىگە

مۇقەررەردۇر. ھەركىم گۇناھنى گۇناھ بىلىپ قىلسە كافىر بولمايدۇر.

يەنە بىر نەقل كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بىركۈن ھەزرەتى ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇئاۋىيەنىڭ قاشىغە باردىلەر، ئۇلەر تەكىيەگە يۆلەنىپ ئولتۇرۇپ ئەيدىلەر: «ئەجەب ئىشتىپدۇرمەنكىم، مېنى ھەزرەتى ئايشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا خىلافەتكە سەزاۋەر ئەمەس دەپدۇرلەر!» ھەزرەتى ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «ئەجەبراق ئولكىم، مېنىڭ قاشىمدا تەكىيەگە يۆلەنىپ ئولتۇرۇپسەن!» بەس، مۇئاۋىيە دەرھال قوپۇپ ئولتۇرۇپ، ئۆزرە ئېيتتىلەر ئەرسە، قەبۇل قىلدىلەر.

يەنە بىر ھىكايە كەلتۇرۇپدۇرلەر: مۇئاۋىيەنىڭ زەمانىدا بىر ئادەم خۇرۇج قىلدى. مۇئاۋىيە ئاڭا لەشكەر ئىبەرمەك بولدىلەر. ھەزرەتى ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە نامە ئىبەردىلەركىم: «بۇ لەشكەرنى ئالىپ جەڭ قىلغايلەر.» ھەزرەتى ئىمام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جاۋاب ئىبەردىلەركىم: «مەن مۇسۇلمانلارنىڭ مىننەتى ئۈچۈن جەڭدىن قول يىغىپدۇرمەن. ئەگەر جەڭ قىلۇر بولسام سېنىڭ بىرلە جەڭ قىلۇر ئەردىم. سېنىڭ ئۈچۈن يەنە بىر كىشى بىرلە قاچان جەڭ قىلغۇمدۇر؟!»

يەنە بىر ھىكايە كەلتۇرۇپدۇرلەر: بىركۈن ئەدى بىننى ھانەم مۇئاۋىيەنىڭ ئالدىدا ئەيدى: «بۇ زەمانەنى نېچوك كۆرەرسەن؟» ئەيدى: «بۇ زەمانە مۇسۇلمانلارى ئۆتكەن زەمانە مۇنكىرلاربدۇر؟ بۇ زەمانەگە ئىنكار قىلغانلار كېلەدۇرغان زەمانەدە مۇسۇلماندۇرلەر.»

يەنە بىر ھىكايە كەلتۇرۇپدۇرلەر: بىركۈن مۇئاۋىيە ئۆز خاسلەرى بىرلە ئولتۇرۇپ فىكر قىلدىلەركىم: «ھەزرەتى ئەلى بىرلە مۇنازەئەتسىنىڭ ئاقىبەتى نە يەرگە ئەنجام تاپار؟ ئاخىر خىلافەت ئىشى كىمگە مۇقەررەر بولۇر؟ ھەزرەتى ئەلى نە ئەندىشەدەدۇرلەر مەئلۇم بولغاي ئەردى؟» بەس، نەچەند مۇئتەبەر، راست گويلارغە ئەيدىلەر: «سىزلەر كوفەغە بىر بارىپ، مۇئاۋىيە ئۆلدى دەپ خەبەر قىلىڭلار.» بەس، ئۇلار كوفەغ بارىپ، يالغان خەبەر نى فاش قىلدىلەر. بىرى ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە بۇ يالغاندىن خەبەر بەردىلەر ئەرسە، ئىلتىفات قىلمادىلەر. ئەرتەسى يەنە بىرى كىرىپ، بۇ يالغان خەبەرنى بىر - بىر تەقرىر قىلدى ئەرسە، «بۇ سۆزنىڭ ئىشتىبارى يوق» دىدىلەر. ئۇچۈنچى كۈنى يەنە بىرى بۇ تەرىقە سۆز ئەيدىلەر: «كوفەلىغلەر

ئەيدىلەر. بۇ خەبەر تەۋاتۇرىغە يەتتىكىم، ئەلبەتتە راستدۇر.» ھەزرىتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «بۇ ھىسابغە پۈتمەسمەن.» بەس، بىر قوللىرىدە مۇبارەك ھەلقىلەرىنى ۋە بىر قوللىرىدە ياقالەرىنى تۇتتىلەر. ئىشارەت ئاڭاكىم، مەن ياقامنى خەلقىنىڭ خۇنى بىرلە بۇياماسمەن. ئاندىن كېيىن، مۇئاۋىيەگە مەئلۇم بولدىكىم، خىلافەت ئۇلەرغە قەرار تاپار. بەس، باۋۇجۇد خىلافەتكە بۇلايىق ۋە سازاۋەرلىقلەرىنى بىلىپ، جەڭگە يۇزلەندىلەر. بۇ دۇنيانىڭ ئۇلۇغلۇقى، مۇھەببەتى بۇ يەرگە يەتكۇردىكىم، ئانچە قىلۇر ئىشلارنى قىلدۇردى، ئاقىبەت دۇنيانى قويۇپ كەتتى.

يەنە بىر ھىكايە كەلتۇرۇپدۇرلەر. قاچانكىم، مۇئاۋىيەنىڭ ۋەفاتلەرى يېتىق يەتتى ئەرسە، ئوغلانلەرى يەزىد پەلىدكە ۋەسىييەت قىلدىلەركىم: «چەندان قەسرلەرنى بىنا قىلىپدۇرمەن. جەھد قىلكىم، ئانى ۋەيران قىلماقدىن ساقلاغىل. تۆرت كىشى بىرلە مۇنازەئەت قىلماغىل: ئابدۇللاھ ئۇمەركىم مەرد زاھىددۇر، دۇنيادا ھەلىم ۋە ئاغرلىقنى ئىختىيار قىلىپدۇر؛ ئىككىنچى ئابدۇرەھمان بىننى ئەفۇ بەكركىم ئول مەرد تەجەممۇلنى تۇتار، ئاڭا ئات، سەروپاي ئىبەرىپ، شادقىل؛ ئۇچۇنچى ئابدۇللاھ زۇبەيردۇر، ئانى بەھر نەۋئ ئۇلۇغ قىل؛ تۆرتىنچى ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين؛ ئەي يەزىد! ئەگەر ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين بولماسا نۇسرەتكە يېتەر ئەردىڭ، زىنھاركى ئول تىرىگ باردۇرمۇ ئاسا تەرىقىنى قويماغىل؛ ئول ئاغاسىغە ئىقتىدار قىلۇر، ساڭا خىلاف ئاىنگدىن ۋاقىئ بولۇر؛ زىنھار ئاڭا ياری بەرمەگىل. يەنە بىر ۋەسىييەت ئولكىم، مېنى گورغە ئالىپ بارغاندا ئۇمەرۇ ئاسغە ئەيغىل: ئاتام ۋەسىييەت قىلىپ ئەردىكىم «مېنىڭ ئۇمەرۇ ئاس بىرلە دوستلۇقىمىز بار ئەردى ۋە مېنى قەبرىدە ئول قويسۇن.» ئەگەر قەبرىغە كىرسە شەمشەر تارتغىل. تا بايئەت قىلماغۇنچە چىقارماغىل.»

بەس، مۇئاۋىيە ئۆلدى ئەرسە، يەزىد ئاتاسىنىڭ ۋەسىييەتىنى ئۇمەرۇ ئاسغە ئەيدى ئەرسە، گورغە يىغلاپ كىردى؛ مۇئاۋىيەنى قويۇپ چىقغالى تۇردىلەر؛ يەزىد شەمشەر تارتىپ ئەيدى: «ماڭا بەيئەت قىل! ۋەگەرنە سېنى ئاتام بىرلە دەفن قىلۇرمەن!» بەس، ئۇمەرۇ بىلدىكىم، بۇ ئىش مۇئاۋىيەنىڭ تەدبىرىدۇر. بەس، مۇئاۋىيەگە باقىپ ئەيدى: «بۇ ھالدا ياتىپ ھەم مىكر قىلۇرسەن!» بەس، بەيئەت قىلدى، ئاندىن گوردىن چىقتى. نەزم:

بۇجھ كىشى ئازارىنى سەن ئىزدەمەگىل،
تاكىم ھەمە خەلق قەسىدىدىن غەم يىمەگىل؛
چەندان فىرىب بېرۇر ساڭا مالۇ جەھان،
دۇنيانى ۋەفادار گۇمان ئەيلەمەگىل.

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت يەزىد بىننى مۇئاۋىيە

ئول بەد بەختىنىڭ كەيفىيەتى بۇ ھالدا ئەردى. ئانى باۋۇجۇد نۇقسان ۋە كەسافەتدىن، بىئەقلدىن يەزىد ئاتادىلەر. چۇنكى مەتائى زۇلۇمنىى ئانچە يىغدىكىم، ئىبلىس ئاڭا خەرىدار بولدى ئەرسە، تەخى ھەم زىيادە قىلدى، يەزىد ئاتاندى. ھىجرەتدىن ئاتمىشىنچى يىلى رەجەب ئايىدا ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. ئۇچ يىل تەخت ئانىڭ بىرلە بەد بەخت بولدى. ئاتمىش تۆرتىنچى يىلى دەۋزەخقە كەتتى. ئوتتۇز سەككىز يىل يەتتە ئاي بەش كۇن ئۆمۇر كۆردى. دەمەشقدە كۆمدىلەر. ياساۋۇلى سەفۇان ئەردى. ئانىىىڭ يامان روزگاردا سەيد شۇھەدا ھەزرەتى ئىمام ھۆسەين بىننى ئەلىىى مۇرتەزا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شەھىد بولدىلەر. ھىجرەتدىن ئاتمىش بىرىنچى يىلى ماھى مۇھەررەمنىڭ ئونى، دۇشەنبە كۈنى زەرئە بىننى شەرىك ئەلەيھىل لەئنە ھەزرەتى ئىمام ھۆسەيىننىڭ مۇبارەك باشلەرىنى ئەزىز تەنلەرىدىن جۇدا قىلدى؛ سىنان بىننى ئۇنسۇل - نەجەفى مۇبارەك باشلەرىنى نەيزەگە ئىلدى. ئۆمۇر ئەزىزلەرى ئەللىك ئۇچ يىل ئەردى. ۋىلادەتلەرى مەدىنەدە ھىىجرەتدىن تۆرتىنچى يىلى شەئبان ئايىدا ئەردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر. يەزىد ئەلەيھىل لەئنە مەزلۇملەرگە بېنەھايەت مىھرىبان ئەردى. ئاتاسى مۇئاۋىيەنىڭ تىرىگلىكىدە، ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ كوجىگە ئاشىق بولدى. مۇئاۋىيە ئوغلى بارەسىدە تەدبىر - مىكر قىلدى. ئابدۇللاھ زۇبەيرنى چىرلاپ، بىسيار ئىلتىفات - ئىنئام ئىھسان قىلدى؛ ئاندىن كېيىن قىزىنى بەرمەككە كىشى قويدى. ئابدۇللاھ زۇبەير تەئزىم ۋە

ئىكرام بىرله مۇئاۋىيەنىڭ قىزىغە خاستكار بولدى ئەرسە، مۇئاۋىيە ئەيدى: «ماڭا ئالەمدە سېنىڭدەك داماد يوقتۇر. ئەمما، ئىشتىپدۇرمەن بىسيار خۇشرۇي خاتۇنۇڭ بارئەرمىش، مېنىڭ قىزىم تا ئانى تالاق قىلماغۇنچە بولماس. ئەگەر كوجۇڭنى تالاق قىلساڭ، قىزىمنى بەرسەم ھەرقايسى شەھەرنى ئىختىيار قىلساڭ ئاڭا ھاكىم قىلسام.» بەس، ئابدۇللاھ ئەمارەت دائىيەسىنىڭ تەمەئىدە، مۇئاۋىيەنىڭ دامىغە گىرىفتار بولۇپ، ھەمخانەسىدىن ئايرىلدى. بەس، مۇئاۋىيە نىكاھنى بۇكۇن - تەڭلە بەھانەسى بىرله، كوجىنىڭ ئىددەتىنى چىقاردى ئەرسە، يەزىد پەلىد ئەبۇ موسا ئەشئەرىنى نىكاھىنىڭ جەھەتىدىن ئول خاتۇنغە ئەلچى ئىبەردى. يولدا قەشئەم بىننى ئەبباس ئۇچرادى، ئەيدى: «ئەي ئەبۇ مۇسا، قايان بارۇرسەن؟» ئەيدى: «ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ قويغان كوجىنى يەزىدكە نىكاھ قىلغالى بارۇرمەن.» ئەيدى: «ئەگەر ئىھتىمالى بولسە، مەندىن ھەم سۆز ئەيغىل.» ئاندىن ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچراپ، ئۇلەر ھەم خاستكار بولدىلەر. بەس، ئەبۇ مۇسا بارىپ، بۇلارنىڭ سۆزلەرىنى ئەيدىلەر ئەرسە، ئول مەزلۇم ئەيدى: «نە مەسلەھەت كۆرەرسەن؟» ئەبۇ مۇسا ئەيدى: «ئەگەر دۇنيا خاھلاساڭ يەزىدنى قەبۇل قىل؛ ئاخىرەتدە ھەسب نەسىب ئىختىيار قىلساڭ ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە جۇفت بولغىل؛ ئەگەر جەمال ئىستەسەڭ قەشئەمنى دىگىل.» بەس، ئول مەزلۇم ھەزرەتى ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغە رىزا بەردى. ئەبۇ مۇسا ئۇلەرغە نىكاھ قىلدىلەر. يەزىد مەلئۇن ئىشتىپ بىسيار پەرىشان بولدى. ئەيتىپدۇرلەركىم، ئول مەلئۇن ئاند ئىچتىكىم، ئەگەر قۇدرەت تاپسام ئىمام ھۇسەينىنى ئۆلتۇرگەيمەن.

فەسل دەستان
زىكر ئەبۇ لەيلى بىننى
مۇئاۋىيە

قاچانكىم، يەزىد پەلىد ئۆلدى ئەرسە، تارىخدىن ئاتمىش تۆرتىنچى يىلى ماھى سەفەرنىڭ توققۇزىنچى كۇنى، ئەبۇ لەيلىغە بەيئەت قىلدىلەر. ئول

قىرىق كۈن ھۆكۈمەت سۈردى. مۇنشىسى زىياد بىننى سەلىم ئەردى. مۇھرىنىڭ نەقشى «انماالدنياغرور» ئەردى. كەلتۈرۈپدۈرلەركىم، ئەبۇ لەيلى مەرد زاھىد ۋە خۇداپەرەست ئەردى. قاچانكىم خىلافەتتە قىرىق كۈن ئۆتكەردى ئەرسە، جۈمئە كۈنى خۇتبە ئوقۇدى، ئەيدى: «ئەي قەۋم! مەن بۇ ئىشغە لايىق ئەمەسمەن. ئاتەشى دەۋزەخقە تاقەت كەلتۈرەلمەسمەن. ئەبۇ سافيانىلەر ئۆز نەۋبەتىنى ئۆتكەرىپدۈر. ئۆزۈمنى ئەزل قىلدىم. ھەركىمنى قويساڭلار خەلىفە قىلىڭلار!» بەس، مۇنبەدىن تۈشتىلەر، ئىبادەتكە مەشغۇل بولدىلەر. قىرىق كۈندىن كېيىن ئۆلدى.

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت مەرۋان بىننى ھەكەم

تارىخغە ئاتمىش تۆرت جەمادىيەل ئەۋۋەل ئايىنىڭ ئەۋۋەلى ئەردى. ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. بەئزەلەر رەمەزانىنىڭ ئەۋۋەلى دەپدۈرلەر. دەمەشقدە ئون تۆرت يىل ھاكىم بولۇپ ئەردى. ۋە بەئزەلەر توققۇزيىل دەپدۈرلەر. مەرۋان مۇئاۋىيەنىڭ زەماندا دەمەشقغە كېلىپ ئەردى. ئاندا خەلىفە بولدى ئەرسە، مەرۋان ئاغرىدى. دەمەشقنىڭ ئۇلۇغلاردىن ئوغلى ئۇچۇن بەيئەت ئالدى. ئول ئاغرىغدا ئۆلدى ئەرسە، ئوغلى ئابدۇلمۇلك نەمازىنى ئۆتەپ، دەمەشقدە دەفن قىلدى. ياساۋۇلى سۇھەيل ئەردى. مۇھرىدە «اللەمعينى» پىتىكلىك ئەردى.

كەلتۈرۈپدۈرلەر، قاچانكىم مەرۋان خىلافەتكە ئولتۈردى ئەرسە، ئۇمەر بىننى سەئد ئەيدى: «خىلافەتكە مەن ئەۋلادۇرمەنكىم، ئاتام بەنى ئۇمەييەنىڭ سەرداری ئەردى.» ئول ئۇمەر بىننى سەئدنىڭ تۆرت مىڭ قۇلى بار ئەردى. ھەمە دىلاۋەر، پەھلىۋان. بەس، مەرۋان ئانى قەۋى كۆردى ئەرسە، نامە ئىبەردىكىم. «بىزنىڭ تۇغقانغە ھاجەتىمىز يوقدۇر. مەن پىردۇرمەن، ئەگەر مەن مىتنەنى پەست قىلساڭ ئۆز ئورنۇمدا سېنى خەلىفە قىلۇرمەن.» بەس، ئۇمەر سەئد بۇ سۆز بىرلە پەست بولدى. ئابدۇللاھ زۇبەير مەككەدە ئەردى. ئول ئىشتىپ ئەيدى: «خىلافەتكە مەن سەزاۋەردۇرمەنكىم، ھەزرەتى رەسۇل سەل-ئەل-لەمگە مۇنشى ئەردىم. جەددىم ھەزرەتىى ئەبۇ بەكرسىددىق

رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدۇرلەر؛ ئانام ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ قىزىدۇر.» بەس، ھىجاز، ئىراق ۋە خوراسانىي ئالدىلەر. شام، مىسر، ئەرمىنىيە مەرۋانغە قالدى.

ھەزرىتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئۈلادلىرى ئىمام مۇھەممەد ھەنىفە ئۆزگە بىرادەرلەرى بىرلە گوشەنىشىنلىق ئىختىيار قىلدىلەر. بەس، مەرۋان ئۆلەردە ئوغلى ئابدۇلمۇلكنى خەلىفە قىلدى. ئۇمەر سەئد مەھرۇم قالدى.

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت ئابدۇلمۇلك

بەس، مەرۋان تارىخدىن ئاتمىش تۆرت ماھى رەمەزان ئەردى. ئابدۇلمۇلككە بەيئەت قىلدىلەر. يىگىرمە بىر يىل ئەردى، دەمەشقدە ئۆلدى. ئوغلى ۋەلىد نەمازىنى ئۆتەپ، دەفن قىلدى. ئاتمىش يىل بىرئاي ئۆمۈر كۆردى. بىر ئازادگەردەسى ياساۋۇل ئەردى. مۇھىردە «امنت باللەمخلصاً» پىتىكلىك ئەردى.

نەقلى، كەلتۈرۈپدۇرلەركىم، ئابدۇلمۇلكنىڭ زەماندا، مۇسئەب بىنىي زۇبەير قۇۋۋەت تاپىپ، ئىراق ۋە شامنى ئالدى. ئابدۇلمۇلك لەشكەرگە ئىئتىماد قىلماي، دەمەشقدىن قاچىپ چىقتى. مۇسئەبغە ئەلچى ئىبەرىپ، سۇلھ تەلەب قىلدى. مۇسئەب قەبۇل قىلماي جەڭ قىلدىلەر ئەرسە، مۇسئەب شىكەست تاپىپ قاچتى. ئاقىبەت ئۆلدى. بەس، ئابدۇلمۇلك ئەمىن بولدى؛ ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ ئۇزەسىگە لەشكەر ئىبەرمەكنى قەسد قىلدى ئەرسە، ھىچكىم قەبۇل قىلمادى. ئەيدىلەر: «خۇداي تەئالانىڭ جەڭگە كىشى ئىبەرەلمەسمىز.» بەس، بىر كۈنى ھىجاج ئابدۇلمۇلكنىڭ قاشىغە كىردى ۋە ئەيدى: «كېچە ئابدۇللاھ زۇبەيرنى سوقۇپ تۇش كۆردۇم.» بەس، ئابدۇلمۇلك ئاڭا ئىككى مىڭ لەشكەر ئىبەردى ئەرسە، ھىجازغە باردى. ھىجاج ھىجازدىن ئەردى. بارىپ ئاندىن ھەم لەشكەر ئالدى. مەككەگە بارىپ، بىسيار جەڭ قىلىپ، مەككەنى ئالىپ، ئابدۇللاھ زۇبەيرنى ئۆلتۈردى. ئاندىن مەدىنەگە باردى، ئاندىن ھەم لەشكەر ئالدى. مەدىنەنى ئالىپ، ئالتە ئاي ئاندا

تۇردى. سەھابىلەرنى ماڭا ياردى بەرمەدىگىلار دەپ، بىسيار خار كۆردى. بۇ ھالنى ئابدۇلمۇلككە يەتكۈردىلەر ئەرسە، ھىجاجنى ئىراقغە ئىبەردى. ھىجاز، يەمەن، مىسرنى ۋە تەمامى مەغرىب زەمىننى مۇسا بىننى نەسرگە بەردى. ئابدۇلمۇلك بۇ ئىككى ھاكىمى بىرلە مۇلكنى بېنەھايەت مەھكەم تۇنتتى. ئەمما ، مۇسا بىننى نەسرنى خەلىغۇللاھ ئاتار ئەردىلەر؛ ھىجاجنى ئەدۇۋۇللاھ دەر ئېردىلەر. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ئابدۇللاھ زۇبەير مەككەدە قۇۋۋەت تاپقاندا، يەزىد تىرىگ ئەردى. ئەرەبنىڭ دىلاۋەر، پەھلىۋانلارىدىن مۇختار بىننى ئەبۇ ئۇبەيدە سەقەفى تايىفدا ئەردى. بەس، ئابدۇللاھ زۇبەيرنى چىرلاپ، ئۆزىگە ياۋەرلىك تىلەدى ئەرسە، مۇختار ئەيدى: «مەن خىزمەتىڭ كەمەرىنى قۇدرەتىم بەلىگە باغلادىم. ھۆكمۈڭ - فەرمانىڭ دايىرەسىگە كىردىم. ئەمما ماڭا، بۇ لەشكەرىمگە ئىززەت قىلغايسەن؛ ھەر مەھەلدە ھىچكىم مانىئ بولماي خىزمەتىڭغە كىرگەيمەن. كوفەنىڭ ھاكىملىغىنى ماڭا بەرگەيسەن؛ ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەۋلادىغە تەئنە ۋە تەئەررۇز قىلمايسەن.» بەس، ئابدۇللاھ زۇبەير بۇ شەرتلەرنى قەبۇل قىلدى ئەرسە، مۇختار ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ خىزمەتىدە چەندان ئۇلۇغ ئىشلارنى قىلدى. ئاقىبەت مۇلك ئابدۇللاھ زۇبەيرگە بەرقەرار بولدى ئەرسە، مۇختارغە بىئىلتىفاتلار قىلىپ، قاشىغە كىرگەلى قويمادى. كوفەنى ئابدۇللاھ بىننى زەيدكە بەردى. مۇختار ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ سىپەھسالارى ئابدۇللاھ مۇتىئغە بۇ ھالدىن شىكايەت قىلدى ئەرسە، ئابدۇللاھ مۇتىئ ئەيدى: «ماڭا بۇ ئىشلار ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھ ئەنھۇنىڭ ئەۋلادىغە تەئەررۇز قىلماغىل دىگەنىگدىندۇر. ۋەگەرنە ماڭا بىسيار ئىلتىفات قىلۇر ئەردى. بەس، ئابدۇللاھ مۇتىئ مۇختارنىڭ سۆزىنى ئابدۇللاھ زۇبەيرغە يەتكۈردى ئەرسە، غەزەب قىلدى. سەمەئىنى، خاسلەرى ئەردى، «مۇختار مۇھەممەد ھەنىفەنىڭ قاشلەرىغە بار ۇردا ئاڭا كىشى قويغايمىز، ۋەگەرنە ئاندا تاپسا تۆتۈپ بەندكە تارتىغايمىز.» بەس، ئابدللاھ مۇتىئ بۇ سۆزنى ئىشىتتى ئەرسە، قاشلەرىغە بارىپ، ئانى مۇختارغە ئەيدى: «ماڭا قاچماقدىن ئۆزگە مەسلەھەت يوقدۇر. مۇبادا بۇلارنىڭ قولىغە تۇشسەڭ خەلاسلىق ئىھتىمالى يوقدۇر.» بەس، مۇختار ئىمام مۇھەممەد ھەنىفەنىڭ قاشلەرىغە باردى. ئۇلار بىر كەنارەدە ئىبادەتغە مەشغۇل ئەردىلەر. سەۋمئەلەرىدىن بىۋەقت چىقماس ئەردىلەر. بەس، مۇختار بۇلەرنىڭ قاشلەرىغە

كىرىپ، ھەزرەتى ئىمام ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ماتەملەرىدىن زار - زار، خۇن ئەبر نەۋبەھار يېغلاپ ئەيدى: «ئەگەر ئىجازە بەرسەڭ، ئىراقغە بارسام، ئۇلەرنىڭ خۇنلەرىنى ئول زالىملاردىن ئالسام!» بەس، ھەزرەتى ئىمام مۇھەممەد ھەنىفە ئۆيدىن چىقىپ، بىر سائەتدىن كېيىن، بىر پارە كاغەز كەلتۇرۇپ بەردىلەر، ئاندا پىتىپدۇرلەركىم: «رۇخسەتدۇر ھەزرەتى ئىمام ھۈسەينىنىڭ خۇنلەرىنى مۇختار تەلەب قىلسۇن، ئانىڭ دۇشمەنلىرىنى ئۆلتۇرسۇن.» بەس، ئەيدىلەر: «بارغىل، خۇداي تەئالا بۇ ئىشنى سېنىڭ قولۇڭدا كۇشاد قىلۇر.» بەس، مۇختار چىقىپ كەتتى. ئاندىن كېيىن ئابدۇللاھ زۇبەير ھەزرەتى مۇھەممەد ھەنىفەنى چىرلادى. تەمامى ئەشرافى ئەرەب ئەردى، بەس، كەلدىلەر ئەرسە، بىسيار تەۋاززۇئ قىلىپ، يۇقارى ئولتۇرغۇزدى. ئەيدى: «مېنىڭ ئەقىدەم ۋە گۇمانىم ئولكى، سەندىن مۇتتەقى ۋە پەرھىزكار كىشى ئالەمدە يوقدۇر. سېنىڭ نەسەبىڭ ئانداغ مەشھۇردۇركىم، بەيانغە ھاجەت ئەمەسدۇر. بىلۇرمەنكىم، سەن دۇنيادىن يۇز ئۆيرۇپسەن. لېكىن شىيئەلەر فىتنە پەيدا قىلۇرلەر. خاھلارمەنكىم، ماڭا بەيئەت قىلساڭ تاكى ئول فىتنەلەر پەست بولغاي.» ھەزرەتى ئىمام مۇھەممەد ھەنىفە ئەيدىلەر: «مېنىڭ كۆڭلۇمدە كىينە - ئەداۋەت يوقدۇر. ھەق تەئالا كىينە - ئەداۋەتنى بىزدىڭ كۆڭلۇمىزدىن چىقارىپدۇر. ئەگەر مېنىڭ كۆڭلۇمدە مۇلك - دۇنيا بولسە، زاھىر بولۇر ئەردى. ئولكى ئاتام ۋە بىرادەرلەرىمغە يەتتى، ئۇلارنىڭ فەزايىل ۋە خەسايىللەرى مەئلۇمدۇر. باۋۇجۇد مۇنچەلىك بىرلە مەن ئۇزلەت ئىختىيار قىلمىپدۇرمەن.» ئابدۇللاھ زۇبەير ئەيدى: «نېچۇك ئۇزلەتدۇركىم، مەشرىقدىن مەغرىبغە كېلۇرلەر. ئەگەر مەن ئەمىر بولسام مېنىڭ قاشىمغە كېلۇر ئەردىلەر؛ مېنىڭ ئەھلى بەيتىمنى دوست تۇتار ئەردىلەر. سەن مۇختارنى ئىمام ھۈسەينىنىڭ خۇنىنى تەلەب قىلىپ كوفەگە ئىبەرىپسەن!» ھەزرەتى ئىمام مۇھەممەد ھەنىفە ئەيدىلەر: «مۇختار سېنىڭ جەفا ۋە بىۋەفالىقىڭدىن قاچىپدۇر. ئىشتىقادۇرەست يوقدىن ھەزرەتى ئىمام ھۈسەينىنىڭ خۇنلەرىنى تەلەب قىلۇر. مەندە نە گۇناھدۇر.» بەس، ئابدۇللاھ زۇبەير نەچەند كىشىگە بۇيرۇدىكىم، مەھرەمخانەسىدە خىيمە تىكىپ، ھەزرەتى ئىمام مۇھەممەدنى مەھبۇس قىلدىلەر. ئاندىن مۇختارغە نامە ئىبەردىكىم: «ئەگەر سەن بۇ

ئىشدىن يانماسلىق ئۈچۈن ئىمامنى شەھىد قىلۇرمەن، ئاندىن سېنى دەپنە قىلۇرمەن.» بەس، مۇختار بۇ ھالدىن خەبەردار بولۇپ، ئۇچ مىڭ ئەسىر ئىبەردى تاكى ھەزرەتى ئىمامنى خەۋارىجلارنىڭ قولىدىن ئالغايلەر؛ ئەگەر جەڭگە تۇرغايلەر. بەس، بۇلار ئاگاھ بولماغاي دەپ، ئاھىستە - ئاھىستە بۆلەك - بۆلەك بارىپ، مەككە دەۋازىسىدە جەمئ بولغايلەر. ئۈچۈنچى، ھاتەين بىننى قەيس كىرىپ كەلدى، مۇئەككىللەرغە ئەيدى: «ھەزرەتى ئىمامنى قويۇپ بېرىڭلار! ۋەگەرنە، ھەمەڭىزلەرنىڭ باشىنى كېسەرمەن!» بەس، ھەزرەتى ئىمام مۇھەممەد بۇ سۆزنى ئىشتىپ، ھاتەيننىڭ ئالدىغە چىقتىلەر ئەرسە، ھاتەين ئاياغلەرىغە يىقىلدى ۋە ئەيدى: «ئەي ئىمام! ئەگەر ئىجازە بەرسەلەر مۇئەككىللەرنى ئۆلتۈرسەك.» ھەزرەتى ئىمام ئەيدىلەر: «مەئاز ۋاللاھ! بۇ ئەسنادا ئابدۇللاھ زۇبەير ئاگاھ بولۇپ، ھەمە ئەۋلادىنى يىغىپ ئاتلاندى.» ئەھلى مەككە ئىمام مۇھەممەد ھەنەفەگە مەدەكە كېلىپدۇر دەپ شاد بولدىلەر. ئابدۇللاھ زۇبەير كېلىپ، «بۇ مۇھلەتكە قويغانمىنىڭ جەزاسى» دەپ شەمشەر تارتتى. ھەزرەتى ئىمام ئەيدىلەر: «مەن مۇختارغە ماڭا ئەقىدە قىل، لەشكەر ئىبەرگىل دىمەدىم.» ئابدۇللاھ زۇبەير ئەيدى: «ئەگەر ئاناڭ بولسە، دەرھال بەيئەت قىل! ۋەگەرنە ئىككى پارە قىلۇرمەن!» ھاتەين ئەيدى: «ھەددىڭنى بىلمەي، تاكى مۇناڭ بىھۇدە سۆزلەرسەن!» بەس، ئابدۇللاھ ھاتەيننى ئاز كىشى گۇمان قىلىپ، ئاڭا يۈزلەندى ئەرسە، ئۇمەر تەللاق يۈز كىشى بىرلە كېلىپ، ھەزرەتى ئىمامغە سەلام قىلىپ تۇردى. بەس، ئىمام ياخشى جەۋاب بېرىپ: «شەمشەرنى غىلافغە سالىڭلار!» دىدىلەر. ئاندىن تۇفەيل بىننى ئامىر ئالتە يۈز ئاتلىغ بىرلە كەلدى. بۇ تەرىقە گۇرۇھ - گۇرۇھ كېلە باشلادىلەر ئەرسە، ئابدۇللاھ ھەيران بولدى. ھاتەينگە ئەيدى: «مېنىڭ لەشكەرىم ھەر تەرەفكە بارىپدۇرلەر. ئەگەر خەبەر قىلسام مىڭ جانىڭدىن بىرى سەلامەت قالماغاي!» ھاتەين ئەيدى: «ئەگەر ئاتام ئىجازە بەرسەلەر سەن ھىچ بىرگە تەگمەس ئەردىڭ!» بەس، ئابدۇللاھ غەزەب قىلىپ، لەشكەر يىغدى. ئىككى تەرەفدىن سەف ئاراستە قىلدىلەر. ئەھلى مەككە ئابدۇللاھغە ياۋەر بولمادى ئەرسە، غەمكىن بولدى. ئابدۇللاھ زۇبەير ۋە ھاتەين بىننى قەيس بىرلە بىر - بىرلەرنگە شەمشەر تارتىپ تۇرۇپ ئەردىلەر. ناگاھ تەبان بىننى ئۇمەر ئىككى

مىڭ لەشكەر بىرلە تۇغ - ئەلەم كۆتەرىپ يېتىپ كەلدى. ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ ھوزىنى كاللاسىدىن كەتتى.

بەس، ھەزرەتى ئىمام جەڭ قىلغالى قويمايدىلەر. ئابدۇللاھ يانىپ تۇشتى؛ مەككەنىڭ سەردارلىرىنى چىرلاپ ئەيدى: «مەن سىزلەرگە ئىشتىماد قىلىپ ئەردىم. مۇنداغ ۋەقتىدە مېنى تەنھا قويدۇڭلار!» ئەھلى مەككە ئەيدىلەر: «بىز سېنىڭ بەيئەتىڭدەدۇرمىز. ئەمما پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ فەرزەندلەرى بىرلە نېچۈك جەڭ قىلۇرمىز! ئىمام مۇھەممەد ھەنىفەدە گۇناھ يوقلۇقىنى تەھقىق بىلۇرمىز!» مەسلەھەت ئولكىم، سۇلھ قىلدى ۋە ئۇلارغە تەئە - تەئەررۇز قىلماسلىققە ئاند ئىچتى. ھەزرەتى ئىمام لەشكەرنىي يانىدۇردىلەر. تاكى نەۋبەت ئابدۇلمۇلككە يەتتى ئەرسە، ھەججاجنى ئىبەرىپ، ئابدۇللاھنى تەمام قىلىپ، مۇلك تەمام ئاڭا مۇسەللەم بولدى.

ئابدۇلمۇلك مەرۋاندىن نەقل قىلىپ كەلتۇرۇپدۇرلەر، ئەيتىپدۇر: «مەن مەدىنەدە ئەردىم. يەزىدنىڭ لەشكەرى ئابدۇللاھ زۇبەيرنىڭ ئۆزەسىگە كەلدى ئەرسە، مەن ئەيدىم: «نە بەدبەخت كىشىدۇركىم دۇنيا ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنى ئۆلتۇرگەيلەر ۋە ئازار بەرگەيلەر! خۇداي تەئالادىن پەناھ تىلەرمەنكىم قىيامەت كۈنى خۇنى ناھەق گەردەنىمدە بولماغاي! قاچانكىم خەلىفە بولدى ئەرسە چەندان خۇنى ناھەق، فەسادلار قىلدى. ئاندىن ھەجگە باردى. ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ مەسجىدلەرىگە كىردى؛ ئاندا بەردە ئاتلىغ بىر مەزلۇم بار ئەردى. مۇجاۋىر، زۇھد، تەقۋادە مەشھۇر ئەردى. ئول ئەيدى: «ئەۋۋەل نە سۆزدە ئەردىڭ، ئاخىر نە ئىشلارنى قىلدىڭ؟» ئەيدى: «ئەۋۋەل مەئادەت ئەردى، ئاخىر شەقاۋەتدۇركىم بۇ ئىشلار مەندىن ئۆتتى.»

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت ۋەلىد بىننى ئابدۇلمۇلك

تارىخدىن سەكسەن ئالتىنچى يىلى شەۋۋال ئايىنىڭ يىگرمەسى كۈنى ۋەلىدغە بەيئەت قىلدىلەر. ئول توققۇز يىل توققۇز ئاي خەلىفە بولدى.

مەدىنەدە تۇغۇلغان ئەردى، قىرىق ئالتە يىل ئۆمۈر كۆردى؛ دەمەشقدە ئۆلدى. ئوغلى ئابدۇلئەزىز نەمازىنى ئۆتەپ دەفن قىلدى. مۆھرىنىڭ نەقشى «انك ميت» ئەردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بىر كۈنى مۇنەججىملەر ۋەلىدنىڭ قاشىغە كىردى. بىرى ئەيدى: «نۇجۇم ھۆكمى بىرلە سېنىڭ خىلافەتىڭنىڭ مۇددەتى يېگىرمە كۈن قالىپدۇر.» يەنە بىرى ئەيدى: «ماڭا ئانداغ مەئلۇم بولادۇركىم، ئاتمىش يىل بولغاي.» ۋەلىد ئەيدى: «مەن مۇنداغ سۆزۈڭلەرگە قىرىقتە ئەمەسمەن. بەخۇداكى مەن ھەرگىز ئۆلمەسمەن دەپ بۇ گۈماندا ھىرىس بىرلە مال جەمئ قىلماسمەن.»

بەس، ۋەلىد ئۆلەر ۋەقتىدە خىلافەتنى بىرادەرى سۇلەيمانغە تاپشۇردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت سۇلەيمان بىننى ئابدۇلمۇلك

تارىخدىن تۇقسان ئالتىنچى يىلى جەمادىيەل - ئاخىردىن ئون سەككىزىنچى كۈنى سۇلەيمانغە بەيئەت قىلدىلەر. مۇددەتى خىلافەتى بىر يىل توققۇز ئاي ئەردى. دەمەشقدە ئۆلدى. ئۇمەر بىننى ئابدۇلئەزىز نەمازىنى ئۆتەپ، دەفن قىلدى. ياساۋۇلى ئازاد گەردەسى ئەبۇ ئۇبەيدە ئەردى. مۆھرىدە نەقشى «امنت بالله حسبى الله ونعم الوكيل» ئەردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر. قاچانكىم سۇلەيمان خىلافەتكە ئولتۇردى ئەرسە، زۇلۇم ۋە بىيدادلىق خاشاكىنى جەھان مەيدانىدىن سۈپۈرۈپ تاشلادى؛ داد - ئەدل بىساتىنى يايدى. بىرادەرى مۇسلەمەنى بىسيار لەشكەر بىرلە رومغە ئىبەردى، تاكى رومنى فەتھ قىلدى. ئۆزى ئول يىل ھەج قىلىپ ئەردى. ئاندىن رەۋزەئى ئانھەزرەت سەل-ئەل-لەمگە كېلىپ، تەمامى مۇھاجىر، ئەنسارلارغە ئەتا ۋە كەرەملەر قىلدى؛ ئۆلگەن سەھابەلەرنىڭ ئەۋلادىغە ئىنئاملار قىلدى. ھەزرەتى ئىمام ھۇسەيننىڭ ئەۋلادىغە يۇزمىڭ دىرەم تۆھفە قىلدى. بىرادەرى مۇسلەمە رومدىن مىڭ كافىرنى ئەسىر قىلىپ ئىبەردى

ئەرسە، رەۋزەنىڭ ئالدىدا ھەمەنىڭ باشىنى كەستى. ھەزرەتى ئەلى بىنىنى ئىمام ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەيدىلەر: «بىر كافىرنى ماڭا بەرگىل تاكى ئۆلتۈرۈپ سەۋاب تاپغايمەن.» بەس، ئول كافىرلارنىڭ سەردارىنى بەردى ئەرسە، شەمشەر تارتتىلەر. سۈلەيمان ئەيدى: «بوينىـــدا غول باردۇر.» ھەزرەت بوينىغە شەمشەر سالدىلەر، غولنى ئىككى ھەسسە قىلىپ، باشىنى كېسىپ تاشلادىلەر. خەلق تەئەججۈپ قىلدى. سۈلەيمان ئەيدى: «سىزلەردە ھەيدەرى كەرار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ فۇۋۋەتلەرى باردۇر.» تەمامى بەنى ئۇمەييە خەلىفەلەرىدىن دوستراق ئەردى. ئوغلى ئەييۇبنى مەدىنەگە خەلىفە قىلدى ئەرسە، قەبۇل قىـلمادى، قاچانكـــىم سۈلەيمان ئۆلدى، ئۇمەر ئابدۇلئەزىز خەلقدىن بولدى. خەلق تاپىپ زوربىرلە بەيئەت قىلدىلەر. خەلقلەر سۈلەيمانىنى ـ مۇفتاھ» ئاتادىلەر. چۈنكى ئول ۋەقتدە ھىجاج ئۆلدى. ئاخىرىدا ئۆزىدىن ياخشىراق كىشىنى خەلىفە قىلدى.

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت ئۇمەر ئابدۇلئەزىز

تارىخدىن توقسان يەتتىنچى يىلى سەفەر ئايىنىڭ ئونى، ئازىنە كۈنى بەيئەت قىلدىلەر. مۇددەتى خىلافەتى ئوتتۇز ئاي ئەردى. ئۆز ۋەقتى ئالەمنى ئەدل ـ ئىنسافغە پۇر قىلدى. بىركام قىرىق ياشدا زەمىن سەمئاندا دۇنيادىن رىھلەت قىلدى. نەمازىنى مۇسلىمە بىنىنى ئابدۇلمۇلك ئۆتەپ دەفن قىلدى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر. قاچانكىم خىلافەتكە ئولتۇردى ئەرسە، خەلقغە خۇتبە ئوقۇدى، پەند ـ نەسىھەت قىلدى. خەلق چەندان ئاتلار ئاراستە قىلىپ كەلتۇرۇپدۇرلەر ئەرسە، قەبۇل قىلمادى. ئۆزىنىڭ ئاتىغە مىنىپ ئۆيگە باردى. ياخشى خىسلەتلەر پېشە قىلدى. دۇنيادىن يۈز ئۆيرۇپ، كۈندۈزى ھەمىشە روزە تۇتار ئەردى؛ بازارلاردا پىيادە يۈرۇر ئەردى. بەيتۇلمالغە ھەرگىز قول سۇنماس ئەردى. ئامىر شەئەبنى كوفەگە ھاكىم قىلدى. رومدا بىسيار قەھت ئەرمىش دەپ خەبەر كەلدى ئەرسە، مىڭ تىۋەدە شامدىن ئاشلىق ئىبەردى، تاكى مۇھتاجلارغە، مۇسلىمگە سەرف قىلغاي. ئول مەئاش بىرلە

رومداقى مۇسۇلمانلار قەھتدىن خەلاس بولۇپ، بىسيار شادلىق قىلدىلەر. ئەرتەسى خەبەر كەلدىكىم، يىگىرمە مىڭ كىشى ئازەربجاندا يىغىلىپدۇركىم ئالەمنى خەراب قىلغالى قەسد قىلىپدۇر. بەس، ئۇمەر ھاتەمنى تۆرت مىڭ كىشى بىرلە ئاڭا ئىبەردى. ئۇمەر ھاتەم ئەيدى: «تۆرت مىڭ كىشى بىرلە نېچۈك بەرابەر بولۇرمىز؟» ئۇمەر ئابدۇلئەزىز ئەيدى: «قەسسابغە قويىنىڭ تولالىقى نېچۈك ئەندىشەدۇر! ئەگەر پادىشاھ ئادىل بولسە، لەشكەرى زەفەرلىغ بولۇر.» بەس، ئۇمەر ھاتەم بارىپ، ئەدىلىنىڭ بەركەتىدىن شىكەست بېرىپ، فىتنەنى پەست قىلدى.

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت يەزىد بىننى ئابدۇلمۇلك

قاچانكىم ئۇمەر ئابدۇلئەزىز ۋەفات بولدى، تارىخ يۈز بىرىنچى يىلى رەجەپ ئايىنىڭ يىگرمە ئۈچۈنچى كۈنى، يەزىد بىننى ئابدۇلمۇلككە بەيئەت قىلدىلەر. تۆرت يىل بىر ئاي پادىشاھلىق قىلدى، بىركام قىرىق يىل ئۆمۈر كۆردى. مۇھرىدە «الا ياخذك الله لومەلائم» ئەردى.

ئەيتىپدۇرلەر. ئۇمەر ئابدۇلئەزىز كېسەل بولدى ئەرسە، يەزىد بىننى ئابدۇلمۇلكنى خەلىفە قىلدى. قاچانكىم تەختغە ئولتۇردى، ئۇمەر ئابدۇلئەزىز ۋەقتىداقى خەلىفەلىك تەرتىقەسىنى بۇزدى. رەخنەدىن كۆتەرگەن خىراجنى تەلەب قىلدى. مۇسلىمە بىننى ئابدۇلمۇلكنى خوراسانغە ئىبەرىپ، ئامىللار قويۇپ، بىسيار ئەمۋال يىغىپ ئالدى. ئابدۇرەھمان زوھاكنى ھىجاز ۋە يەسرىبغە ئىبەرىپ، ئاندا بىسيار مال - ئەمۋال يىغدى.

ئابدۇرەھمان ئول - سەييىدىنىسا فاتىمە - زوھرا بىنتە ئىمام ھەسەن بىننى ئەلى مۇرتەزا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغە خاستكار بولدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «ئوغلۇڭ مېنىڭ كۆيۈگە ئىختىيار قىلۇر ۋەقتىمدە ئۆتۈپدۇر.» بەس، ئۇلەرنىڭ ئۈچ ئوغلانلەرى بار ئەردى. ئابدۇرەھمان ئاچچىغلاپ ئەيدى: «ئوغلۇڭ خەمىر ئىچەرئەرمىش. ئەگەر مېنى قەبۇل قىلماساڭ ئۇلەرنى دەررە سوقارمەن!» بەس، ئول سەييىدە يەزىد بىننى ئابدۇلمۇلككە نامە ئىبەردىلەر

ئەرسە، يەزىد ئەيدى: «ئابدۇرەھمان ھەددىدىن ئاشىپدۇركىم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھىۋەسەللەمنىڭ نەبىرىلىرىنى ئالماقغە قەسىد قىلىپدۇر. مەن ئاندىغ قىلايكىم، تەمامى ئەۋلادى بىرلە گەدالىق قىلسۇن.» بەس، ئابدۇللاھ ئابدۇلۋاھىدنى ئەمىر قىلدى. بۇيرۇدىكىم: «ئابدۇرەھماننى بەندكە تارتىپ، قىرىق مىڭ دىنار ئالغىل!» بەس، ئابدۇللاھ ئابدۇلۋاھىد فەرمان بويچا كەلتۇردى. تاكى ئابدۇرەھمان ئاندىغ بولدىكىم، مەدىنەدە قالاس كىيىپ، ئىفلاسلىق غولىنى بويىنغە سالىپ، گەدالىق قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى يەزىد ۋە مۇسلەمە ۋاقىئەسى

نەقل كەلتۇرۇپدۇرلەر. يەزىدنىڭ پادشاھلىقىدىن بىر يىل ئۆتتى ئەرسە، بىرادەرى مۇسلەمە خوراساندىن خىراج ئىبەرمەدى. يەزىد ئانى ئەزل قىلماقدىن شەرم تۇتۇپ، نامە ئىبەردىكىم: «سېنىڭ مۇندا بولماقىڭغە مۇھتاجدۇرمەن.» ئۇمەر ھۇنەيرەدىن ئىبەردى ئەرسە، مۇسلەمە ئەيدى: «سەن قايان بارۇرسەن؟» ئۇمەر ئەيدى: «ئەمىرۇلمۇئمىنىن ئىراق ۋە خوراسانىنىڭ ئىشلەرىنى ماڭا تاپشۇردى.» مۇسلەمە بىلدىكىم ئەزل قىلىپدۇر. ئەيدى: «ئەرەبدە مەسەلدۇركىم، مۇلكى ئەقمەدۇر، ئەگەر پادشاھلارغە بىر ئىش ناخۇش كەلسە، خەۋىش ۋە بىگانە بەرابەردۇر.»

نەقل كەلتۇرۇپدۇرلەر. ئۇمەر بىننى ۋەلىد يەزىدكە ئەيدى: «يا ئەمىرۇلمۇئمىنىن! ئۇمەر ئابدۇلئەزىز ئىككى ئۆيدە جەۋاھىر يىغىپ ئىكەن؛ ئاڭا ھەمىشە قۇفل سالىغلىغدۇر.» بەس، يەزىد ئۆمەر ئابدۇلئەزىزنىڭ كوچى فاتىمەگە نامە ئىبەردىكىم: ئىشتىپدۇرمەنكىم شوھەرلىك ئىككى ئۆيدە جەۋاھىر يىغىپ ئىكەن، ئانى ھەمىشە قۇفل سالىپسەن. ئانىڭدىن ماڭا نەسىبە ئىبەرگەيسەن.» فاتىمە ئەيدى: «ئۇمەر دۇنيادىن ئۆتكەندىن بارى ئول ئۆينىڭ مۇھرى بىرلەدۇر. ئەگەر ھەر نەرسە بولسە، كېلىپ ئالغايسەن، بەيتۇلمالغە سالغايسەن.» يەزىد ئۇمەر بىننى ۋەلىدنى ئالىپ، بەنى ئۇمەيىيە ئەۋلادى بىرلە كېلىپ، ئىشكىنى ئاچتۇردى، كۆردىكىم، بىر بورىيا، تۆرت خىش

قويۇلۇپدۇرلەر ۋە بىر تۆمۈر ئافتابە ئوچاقدا تۇرۇپدۇر. ئۇمەر ۋەلىد بىر ئاھ تارتتى ۋە ئەيغان سۆزىگە پۇشمان بولدى. ئەيدى، يەنە بىر ئۆينى ئاچىپ كۆردىكىم، ئول مەسجىد ئەردىكىم. ئاندا سەنگ رېزە فەرش قىلغان بىر ساندۇق كۆردىلەركىم، بىر لونگى، بىر تەۋق ئاسغلنغ، كېچە نەماز ئۆتەردە، ئول تەۋقنى بوينىغە سالۇر ئەردى يىقىلماغاي؛ ساندۇقنى ئاچىپ، بىر فالاسدىن كۆكلەك تاپتىلەر ئەرسە، ھەمە يىغلادىلەر. ئۇمەر ۋەلىدغە مەلامەت قىلدىلەر. ئاندىن مەن شەمىداغ ئىشتىپ ئەردىم، يالغان سۆزلەرنىڭ شۇملۇغىدىن مۇنداغ ۋەبال ھاسىل بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ھىشام بىننى ئابدۇلمۇلك

تارىخدىن يۇز بەشىنچى يىلى ماھى شەئبان ئەردى، ھىشامغە بەيئەت قىلدىلەر. مۇددەتى خىلافەتى ئون توققۇز يىل ئالتە ئاي ئەردى. ئەللىك تۆرت يىل ئۆمۈر كۆردى. نەمازىنى يەزىد ئۆتەپ، دەفن قىلدى.

قاچانكىم، خىلافەتكە ئولتۇردى ئەرسە، مەشرىق ۋە مەغرىبغە ھەركىم مۇھتاج بولسە، ئوندىن تا ئىككى يۇز دىنارغە يەتكۈرۈپ، ئەتا قىلۇر ئەردى. پېشۇا، ئۇلەما ۋە مۇستەھىقلەردىن مىڭ كىشىنى پىتىپ ئالىپ، ئاتا ۋەزىفە بېرۇر ئەردى. تاكى تەمامى ئەمۋال ئاتا سەرف بولدى. ئانىڭ زەمانىدا بىر مۇنچە ھەرامزادەلەر خۇرۇج قىلدى ئەرسە، ئۇلارنىڭ ئىلىك - ئاياغىنى كېسىپ، قورساقىنى يارىپ ئۆلتۈردى. قاچانكىم، ئەمىن بولدى ئەرسە، ھەجگە باردى؛ ئەھلى ھەرەمەينگە بىسيار ئىلتىفاتلار قىلدى. ئەيتىپدۇرلەر، ئول سەفەردە ھەر دىيار خىراجدىن بۆلەك قىرىق مىڭ دىنار سەرف قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ۋەلىد بىننى ئابدۇلمۇلك

تارىخدىن يۇز يىگىرمە ئالتىنچى يىلى جەمادىيەل ئەۋۋەل ئايىدا، ۋەلىدغە

بەيئەت قىلدىلەر. ئول ئىككى كەم قىرىق ياشدا ئەردى. ئانىسى كوفەدە ئۆلتۈرۈپ دارغە ئاستىلەر. چۈنكى كافىر بولۇپ ئەردىلەر؛ مۆھرىدە «ياولىد حضرالموت» پىتىكلىك ئەردى.

كەلتۈرۈپدۈرلەر: قاچانكىم تەختكە ئولتۇردى ئەرسە، ئەترافى جەۋانىبدىن مۆترىب ۋە مۇغەننىلەرنى يىغدى. شەرابغە مەشغۇل بولۇپ، رەئىييەلەرنىڭ ئەھۋالىدىن غافىل بولدى. ئالتە ئايدىن كېيىن، ھەرامنى ھەلال ئەقىدە قىلدى. ئاتاسى - ئاناسى بىر تۇغقانلەرنىڭ مەھرەمىغە قول سۇندى. بىر يىل ئۆتتى ئەرسە، مەزھەبى تەناسۇخغە كىردى. «مەن نايىبى خۇدادۇرمەن، مۇھەممەد سەل-ئەل-لەمدىن ئەفزەلدۇرمەن» دەپ دەئۋا قىلدى. خەلق بىزار بولدىلەر. بەنى ئۇمەييە خۇلەفالەرى ئادەتىى ئول ئەردىكىم، بىر يىل خەلىفە بولغاندىن كېيىن، ھەجغە بارىپ، خەلقغە ئەتا ۋە ئىھسانلار قىلۇر ئەردىلەر. بەس، ۋەلىد بۇ تەرىقە بىرلە ھەجگە ئەزم قىلدى. دەمەشقدىن ئۇچ مەنزىل كېلىپ ئەردى. جەمئ ئەشرافى ئەرەبدىن ئوغلى يەزىدكە ئەيدىلەر: «ساڭا ئاتاڭنىڭ يامان ئەقىدەسى مەئلۇمدۇر، مۇنداغ كىشىگە خىلافەت سەزاۋەر ئەمەسدۇر. ئەگەر ئىتتىفاق قىلساڭ، ئاتاڭنى ئۆلتۈرۈپ، سېنى خەلىفە قىلۇرمىز.» بەس، يەزىد رىزا بېرىپ، دەمەشقغە ياندى. ھەججاجنىڭ ئوغلى ئابدۇلمۇلك دەمەشقدە ھاكىم ئەردى. ئانى تۇتۇپ، بەيتۇل مالنى ئالىپ، ئىككى يۈز مىڭ لەشكەر ئىبەردى. بەس، ۋەلىد خەبەر تاپىپ، خەممەس دىگەن شەھەرگە يۈردى ئەرسە، لەشكەر يىتىپ كەلدى. ۋەلىد خەممەس ۋە دەمەشقنىڭ ئاراسىدا بىر قورغانغە كىردى، ئەيدى: «ئەي مۇسۇلمانلار! مەن سىزلەرگە نېچۈك يامانلىق قىلدىمكى، ماڭا خۇروج قىلۇرسىزلەر؟!» ئەيدىلەر: «سەن ھەلالنى ھەرام بىلدىڭ، مەزھەبىى تەناسۇخغە كىردىڭ!» ۋەلىد ئەيدى: «ماڭا ھەلال ئانچەدۇركىم ھەرامغە ئىھتىياجىم يوقدۇر.» ئەيدىلەركىم: «ئاتاڭنىڭ تەرىقەسىنى تاشلادىڭ!» بەس، جەڭگە تۇردى ئەرسە، ئاخىر ئۆلدى. ئىككى ئوغلى بار ئەردى، بىرى ئىبراھىم، بىرى ھەكىمكى ئانى يەزىد ئاتادىلەر.

نەقلى كەلتۈرۈپدۈرلەر: ۋەلىدنىڭ بىر مۇغەننى كەنىزەكى بار ئەردى. ئول ئەيتىپدۇر: «بىركۈن ۋەلىد مەست بولۇپ، مېنىڭ بىرلە قاۋۇشۇب جەنابەتدە ئەردى. ناگاھ مۇئەززىن ئەزان ئوقىدى ئەرسە، ئاند ئىچتىكىم:

بۇگۈن سەندىن ئۆزگەنى ئىمام قىلماسمەن! ئەيدىم: مەست ۋە جۇنۇب، مۇسۇلمانلارغە نېچۈك ئىمام بولۇرسەن؟ بەس، شەھشەر تارتىپ ئەيدى: ئەگەر ئىمام بولماساڭ ئۆلتۈرۈرمەن! ناچار كېلىپ، ئەرەبلەرنىڭ تەرتىقەسىدە ئىمام بولدۇم. بۇ ئەھۋالىمغە يىغلارمەن، شايەد خۇداي تەئالا رەھىم قىلغاي!»

زىكرى خىلافەت يەزىد بىننى ۋەلىد

تارىخدىن يۈز يىگىرمە يەتتىنچى يىلى، جەمادىيەل ئاخىر ئايىدا، ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. ئانى «يەزىد ناقىس» ئاتار ئەردىلەركىم، توكۈر ئەردى. بەش ئاي خەلىفە بولدى. مەككەدە تۇغۇلغان ئەردى. ئاناسى ماھى ئەفرۇز بىنتە كىسرا بىننى يەزىد مىھر شەھريار ئەردىكىم، ئەجەم پادىشاھلارى ئاخىرىدۇر. بىر جەڭدە لەشكەرى ئىسلامغە ئەسىر بولۇپ، فەتىيە بىننى مۇسلىم ھەججاجغە ئىبەرىپ ئەردى. ھەججاج ئابدۇلمۇلككە بېرىپ ئەردى. ئول ۋەلىدغە قالىپ، ئانىڭدىن يەزىد ۋۇجۇدغە كېلىپ ئەردى. قاچانكىم، يەزىد خىلافەتكە ئولتۇردى ئەرسە، ھەچكىم ئاڭا بەيئەت قىلمادى. ھەمە ئەيدىلەر: «بىرادەرى سەزاۋەردۇر.» بىر جەمئى ئەيدىلەر: «بىرادەرىڭنى ئۆلتۈرگىل، تاكى خىلافەتدە بەرقەرار بولۇرسەن.» يەزىد ئەيدى: «بىگۈناھ نېچۈك ئۆلتۈرگەيمەن؟» قاچانكىم، يەزىد خۇداي تەئالانىڭ رەھمەتىگە ئولاندى. ئىبراھىم بىننى ۋەلىد نەمازىنى ئۆتەپ دەفن قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ئىبراھىم بىننى ۋەلىد

ئول يىل ئىبراھىمغە بەيئەت قىلدىلەر. ئول يەتمىش كۈن تەختدە ئولتۇردى. كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مەرۋان بىننى مۇھەممەد بىننى ھەكىم ئەرمىنىيەگە ھاكىم ئەردى. كۆردىكىم، خەلق ۋەلىدنى گىرىھ كۆرەرلەر. ئەھۋالى پەرىشاندۇر. بەس، ئەللىك مىڭ لەشكەر ئالىپ شامغە يۈزلەندى. ۋەلىد ئۆلۈپ ئەردى. ئىبراھىم بىلدىكىم، بەرابەر بولالمايدۇ. بەس، مۇلكنى

ئاڭا قويدى. تەمامى ئەشراف تەرەپلەر بىرلە ئاڭا بەيئەت قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مەرۋان بىننى
مۇھەممەد

تارىخدىن يۇز يىگىرمە يەتتىنچى يىلى سەفەر ئايىدىن تۆرتىنچى كۈنى مەرۋانغە بەيئەت قىلدىلەر. ئاناسى ناھىلە ئاتلىغ كەنىزەك ئەردى. بەنى ئۇمەييە پادىشاھلارىنىڭ ئاخىرى ئەردى. بەش يىل ئىككى ئاي پادىشاھ بولدى. مىسىردا ئۆلدى، ئاندا دەفن قىلدىلەر. كەلتۈرۈپدۈرلەر: مەرۋان خىلافەتكە ئولتۇردى، ئاندا زەمانە پەرىشان ئەردى. ئەبۇ مۇسلىم خوراساندا خۇرۇج قىلغان ئەردى. بەس، مەرۋان ئەيىد كۈنى قارا ئىگىن كىيىمپ ئەردى. مەككەدە ئىبراھىم بىننى ئەلى مۇھەممەد بىننى ئابدۇللاھ بىننى ئەبباس خۇتبە ئوقۇپ، كوفەگە يۇردىلەر. جەمئ قۇرەيشدىن ھەمراھ بولدىلەر. مەرۋان بىر ھەدىس ئىشتىمپ ئەردىكىم، ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەم ئەيتىپدۇرلەر: تارىخغە يۇزۇ بىرمۇنچە بولغاندا، دەۋلەت ئەبباسىيەگە يۇزلەنۇر، ئۇلارنىڭ ئەۋۋەلى سەففاھدۇر. بەس، مەرۋان خەبەر ئالدىكىم، ئەبباس ئەۋلادى دەئۋەت ئاشكارا قىلىپدۇرلەر. بەس، سەففاھنى ئىزدەپ كىشى ئىبەردى. ئول قاسىد ئۇلەرنى تاپىپ «سەففاھ قايسىلاردۇر؟» سوردى ئەرسە، ئىبراھىم ئەيدى: «سەففاھ مەندۇرمەن.» قاسىد ئەيدى: «سىنى چىرلايدۇر.» بەس، ئىبراھىم سەففاھنى ئۆز ئورنىدا سەردار قىلدى. قاسىد ئەيدى: «شىتاب - ئىزتىراب بىرلە كوفەغە بارغايسىزلەر.» بەس، ئۇلار كوفەغە يۇردى. ئىبراھىم مەرۋان قاشىغە كەلدى ئەرسە، مەرۋان سەففاھنىڭ نىشانەلەرىنى ئىبراھىمدە كۆرمەدى ئەرسە، قاسىدغە سىياسەت قىلىپ، ئىبراھىمنى بەندكە تارتتى. قاچانكىم، مەرۋانغە لەشكەر يۇزلەندى ئەرسە، ئىبراھىمنىڭ شەھىد قىلدى. ئاخىرىلئەمىر، ئۆزى ھەم ئۆلۈپ، بەنى ئۇمەييەنىڭ ئافتابى دەۋلەتى پەناھ مەغرىبدە ئولتۇردى. چەندان مىڭ خەزايىن مال تافە بەرمەدى؛ ئانچە سەلتەنەتى ھەلال ۋەفا قىلمادى. مۇلكۇبەقا خۇدانىڭدۇر. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

فەسل دەستان
زىكرى خۇلەفائى ئەبباس

ئەددىكى بۇلارنىڭ ئىسىملارىنىڭ بەتەرتىب بېرىپدۇر، تەرجىمەسى بۇدۇر. چۇن بەنى ئەبباسدىن ئونتۇز يەتتە شاھ تاجداركىم، بۇلارنىڭ تىغى دۇشمەن سىنەسىن قىلدى فەگار. ئەۋۋەل سەففاھ، مەنسۇر، ئاندىن مەھدىدۇر. ھادى، ھارۇن، ئەمىن، مەئمۇن، ئىمام كامكار مۇئتەسىم؛ ئاندىن كېيىن ۋاسقدۇر. ئاندىن سوڭ مۇتەۋەككىل، مۇنتەسىر (مۇستەنسىر)، مۇستەئىين، بەس، بولدى مۇئتەزى، نامدار مۇھتەدى، مۇئتەمىددۇر. مۇئتەزەد، بەس مۇكتەفا، مۇقتەدەر، بەس قاھىر، رازى، ئىمام روزگار مۇنتەقى، مۇستەكەفى بىللاھ، ئىمامدىن يەنە مۇتئ، مۇتابئ، قادىر، قائىم بىللاھ، مۇقتەدى، مۇستەنزىر، مۇستەزىر، مۇقەننەئى لىئەمرۇللاھ، مۇستەجىد، يەنە مۇستەنەفى، ئاندىن ناسىرلىددىن، زاھىر بىللاھ، مۇستەنسىرجەمالىددىن، ئاخىرى مۇستەئسىم ئولدى.

چۇن مەھكەم كىردگار ئەسھابى تەۋارىخ ئەخبار ۋە ئەربابى ئەھادىس ۋە ئاسار ئاندىغ كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ھەزرەتى ئەبباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەمىرۇلمۇئمىنىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خىلافەتلەرى زەمانىندە، خۇداۋەند ئالەمنىڭ رەھمەتىغە ئۇلاندىلەر. ئابدۇللاھ بىننى ئەبباس رەزىيەللھۇ ئەنھۇما ئابدۇللاھ زۇبەير فىتنەسى دەۋرىدە ۋەفات بولدىلەر. ئەلى بىننى ئابدۇللاھكىم، پەدەرى خۇلەفائى ئەبباس ئەردىلەر. ئۇلەرغە زەھەر بەردىلەر.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم، ئەلى بىننى ئابدۇللاھ ۋۇجۇدغە كەلدىلەر. ھەزرەتى ئەلى بىننى ئەبى تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇبارەكبادلىقغە كەلدىلەر. «ئاندىغ ئات قويدۇڭ؟» ئابدۇللاھ ئەبباس ئەيدىلەر: «سېنىڭ مۇبارەك ۋۇجۇدۇڭ قەيدى ھاياتدا تۇرۇپدۇرمەن. نېچۇك قويغايمەن؟» بەس، ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قۇچاقلەرىغە ئالىپ، مەھرىبانلىق قىلىپ ئەيدىلەر: «ئەي ئابدۇللاھ، بۇ ئوغلۇڭ پادىشاھ ئاتاسى بولغۇسىدۇر. مۇڭا ئات قويدۇم كۇنىيەتى ئەبۇلھەسەن بولغاي.» بەس، بۇ خەبەر خوجا مۇئاۋىيەگە يەتتى ئەرسە، ئەيدى: «ئاتى ۋە كۇنىيەتى ھەزرەتى ئەلىغە مۇشابىھدۇر. مەن ئانى

ئەبۇ مۇھەممەد ئاتادىم.»

ۋە يەنە كەلتۇرۇپدۇرلەر. بەنى ئۇمەييە ئىشتىكەن ئەردىلەر، ھىجرەتدىن يۈز يىل بولغاندا خىلافەت بەنى ئەبباسغە يەتتىكىم، ئۇلارنىڭ ئەۋۋەلىي ھارىسنىڭ قىزىدىن ۋۇجۇدغە كەلگەي. بەس، ھەزرەتىي ئەبباسنىڭ ئەۋلادلەرىنى ھارىسنىڭ قىزلەرىدىن ئۆيلەنگەلى قويماس ئەردىلەر. قاچانكىم خىلافەت ئۇمەر ئابدۇلئەزىزغە يەتتى ئەرسە، مۇھەممەد بىننى ئەلى بىننى ئەلھارىسدىن ئۆيلەنمەككە ئىجازە ئالدىلەر. بەتنە بىننى ئابدۇلمەيدان ھارىسەنى ئالدىلەر، ئانىڭدىن ئەبۇل ئەبباس ۋۇجۇدغە كەلدىلەركىم، خۇلەفائىي ئەبباسنىڭ ئەۋلادى ئۇلاردۇرلەر. مۇھەممەد بىننى ئەلى ھىجرەتدىن يۈز يىل بولغاندا دەئۋەت ئاغاز قىلدىلەر. ئەبۇل ئەبباس خىلافەتدە تەمام ئولتۇردىلەر.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم مەرۋان ئىمام ئىبراھىمنى شەھىد قىلدى ئەرسە، كوفەگە خەبەر يەتتى. ئەبۇ سەلىمە ھىلال بىسيار مۇتەئەللەم بولدى. ئاندىن ئەبۇل ئەبباس بىرادەرلەرى بىرلە كوفەگە يەتتىلەر ئەرسە، ئەبۇ سەلىمە بۇلارنى پىنھان قىلدى. قەسد قىلدىكىم، ھەزرەتى ئەلى بىننى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى خىلافەتكە مۇقەررەر قىلغاي. بەس، نامە پىتىدى ۋە بىر ئىتمادلىغ كىشىسدىن مەدىنەگە ئىبەردى. «جەئفەر بىننىي مۇھەممەدكە ئىبەرگىل، ئەگەر ئول قەبۇل قىلماسا، ئابدۇللاھغە كۆرسەتكىل. ئەگەر ئاڭا باۋەر بولماسا، ھەزرەتى ئەلى بىننى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قاشلەرىغە ئالىپ بارغىل. جەۋابىنى ماڭا پات يەتكۇرگىل!» بەس، قاسىد مەدىنەگە باردى. ئول كېچە جەئفەر بىننى مۇھەممەدكە نامەنى كۆرسەتتى ئەرسە، ئوقۇپ ھىچ جەۋاب بەرمەدى. قاسىد جەۋاب تىلەدى ئەرسە، «جەۋاب بۇدۇر!» دەپ، نامەنى ئالدىغە تاشلادى. ئاندىن ئابدۇللاھغە نامەنى بەردى. جەۋاب ئەيتىپدۇر ئەردى، ئانى مەنئ قىلىپ؛ ھەزرەتى ئەلى بىننى ھۇسەينغە ئالىپ باردى ئەرسە، ئۇلەرنى ھەم جەئفەر مەنئ قىلىپ ئەيدىكىم: «ئەبۇ سەلىمە مەردى مەككاردۇركىم پات يېقىن ئۆلتۇرۇلۇر. بىزگە قىرىب بېرۇركىم، خىلافەت ئىشى ئەبباسنىڭ ئەۋلادىغە يېتىپدۇر. بىز يېتتىك دەۋەت قىلغايمىز. كېرەك فايدا قىلۇر.» بەس، قاسىد مەقسۇدىغە يەتمەي، يەنە قاسىد كەلگۈچى موساكىم مۇھەممەد ئەۋلادى ئابدۇللاھنىڭ ئەردىلەر، كوفەگە كەلدىلەر. ئەبۇ سەلىمە ئۇلارنى پىنھان

قىلدى. قەھتەبەنى لەشكەر بىرلە ئىراقغە ئىبەردى. ئارقەسىدىن ئۇمەر بىننى ھۇنەيرە لەشكەر بىرلە ئۇلارنى يوق ئەتمەككە بۇيرۇدى ئەرسە، دەريايى فرات لەبىدە قاتتىغ جەڭ قىلدىلەر. ئاخىر ئۇمەر بىننى ھۇنەيرە قاچىپ ۋاسىت قورغانىغە بەركىدى. قەھتەبە دەريادا غەرق بولۇپ ئۆلدى. قەھتەبەنىڭ ئوغلى ھەمىد لەشكەرنى ئالىپ، كوفەگە كېلىپ، ئەبۇ سەلىمەگە ئەيدى: «ئىمامنى چىقارغىل، تاكى خەلق بەيئەت قىلغاي!» ئەبۇ سەلىمەگە باۋەر بولمادى. غەرەزى ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەۋلادلەرىنى خەلىفە قىلماق ئەردى. بەس، بىر ئوغۇل كىرىپ، ئەبۇل ئەبباسغە ھەمىدنىڭ كەلگەنىنى، ئۇمەر ھۇنەيرەنىڭ قاچقانىنى خەبەر بەردى ئەرسە، ئاڭا ئەيدىلەر: «سەن بارىپ، ھەمىدغە مېنىڭ سەلامىمنى يەتكۈرگىل ۋە ئەيغىلكىم بىر مۇنچە كىشى بىرلە كېلىپ، ئەبۇ سەلىمەدىن خەبەرىمىزنى ئالىپ چىقسۇن.» بەس، ئۇل ئوغۇل ھەمىدكە بۇ سۆزنى ئەيدى ئەرسە، ھەمىد بىسيار شادمان بولۇپ، بىرمۇنچە ئاتلىغ بىرلە كېلىپ، ئەبۇ سەلىمەگە ئىززەت قىلىپ سارايغە تۇشۇردى. ئەبۇ سەلىمە يوق ئەردى. بەس، ئۆزى كىرىپ، ئەبۇل ئەبباسغە بەيئەت قىلدى؛ قولىغە قىلىچ ئالىپ، ھەركىمكى ئۇرۇغ - تۇققانىدىن خەلىفەلىككە تەقازا قىلۇر ئەردىلەر، ھەمەنى بەيئەت قىلدۇردى. ئاندىن مەسجىدكە ئالىپ چىقتى. ئەبۇل ئەبباس مۇنبەرگە چىقىپ، خۇتبە ئوقۇدىلەر. ئەم زادەلەرى مۇنبەرنىڭ ئاستىن پايەسىدە تۇردى، خەلقنى بەيئەتكە تەكلىف قىلۇر ئەردىلەر. بەس، ئەبۇ سەلىمە كېلىپ، بۇ ھالغە بىسيار پەرىشان بولدى. چۇنكى بۇ ئىش ئانىڭدىن بولغاي ئەردى. بەس، ياۋۇق كەلدى ئەرسە، ھەمىد سىنەگە ئۇرۇپ ئەيدى: «سەن ئىمامنىڭ زۇھۇر قىلۇر ۋەقتى ئەمەس ئەردى دىمەدىڭمۇ؟» ئەبۇ سەلىمە ئەيدى: «مەرۋان تىرىگ تۇرۇپ، بۇ ئىش دىشۋارلىق بىرلە بەرقەرار بولۇر. ئانىڭدىن كۆڭۈل فارىغ قىلغۇچە تەئخىر قىلىپ ئەردىم.» بەس، ئەبۇل ئەبباس ئۆزرە ئەيتتى، قەبۇل قىلدىلەر. ئەمما كۆڭۈللەرىدە غەزەبلەرى بار ئەردى. خىلافەتدە بەرقەرار بولۇپ ئەردىلەر، ئانى قوغلادىلەر. ئەبۇ سەلىمەنىڭ ئەقدەسى ۋە قىلغان خىزمەتلەرى بىر ھەركەتلىك بىرلە ھەبىتە بولدى.

ئەھلى ئەقىل بىلگەيلەركىم، پادىشاھلارنىڭ خىزمەتىدە ھىچ زەرەرمىكرىدىن يامانراق يوقدۇر. ھىچ خىزمەت خۇلۇسى بەتتىن ياخشىراق

ئەمەسدۇر:

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم، خىلافەتكە ئولتۇردىلەر، ھەممىنى ۋەزىر قىلدىلەر. ئول مۇرداد ئاتار ئەردى. ئەملەرى ئابدۇللاھنى ئاتمىش مىڭ لەشكەر بىرلە مەرۋازانىڭ ئۆزەسىگە بۇيرۇدىلەر. قاچانكىم، ئابدۇللاھ دەمەشقغە يەتتىلەر. مەرۋان ئەللىك مىڭ كىشى بىرلە ئالدىغە چىقتى. بىسيار جەڭ قىلدىلەر. ئاخىر مەرۋان شىكەست تاپتى. ئانداغكى، مۇددەتى دەۋلەت تەمام بولسە، لەشكەردىن مەنفەئەت يوقدۇر.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم، ئەبۇل ئەببىاس سەففاھغە خىلافەت ئىشىكى تەمام ئاچىلدى ئەرسە، ئەندىشە قىلدىكىم، سەيىدلەردىن بىرلەرى خۇرۇج قىلىپ، فىتنە بەرخاستە بولماغاي. بەس، ھەممد ۋە برادەرلەرى مەنسۇر بىرلە مەسلەھەت قىلدىلەر. بۇلەر ئەيدى: «بۇ ئىشنى ئەبۇ مۇسلىم بىرلە مەسلەھەت قىلماي بولماس. چۇنكى ئول خوراساندا دەئۋەت ئاشكارا قىلىپدۇر؛ ئەبۇ سەلىمە ئىراقغە سەئى كۆركۈزۈپدۇر. ئەگەر ئەبۇ مۇسلىم بىرلە ئىتتىفاق قىلماي، ئەبۇ سەلىمەگە سىياسەت قىلساق، ئانىڭ كۆڭلىگە ھەراس پەيدا بولۇر.» بۇ مەسلەھەت سەففاھغە بېغايەت مەقبۇل بولدى. ئەبۇ جەئفەر ئەيدى: «خوراساندا ئەبۇ مۇسلىمدىن ئىلگەرى بىز دەئۋەت ئاشكارا قىلۇر ئەردۇك. ئانىڭ بىرلە مەسلەھەت قىلماق نە ھاجەتدۇر؟!» سەففاھ ئەيدىلەر: «خوراسانغا ئۆزۈڭ بارغىل، ئول دىيار ئەھۋالىنى كۆرگىل. ئەگەر تاپساڭ ئەبۇ سەلىمە ھالىنى ئەبۇ مۇسلىمغە ئەيغىل. تاكى ئول بۇ ئىشنى تەمام قىلۇر. ئەبۇ سەلىمەگە ئۆزگە كىشىسىنى ئىبەرگەندە، سەن يانغىل.» تاكى، ئەبۇ جەئفەر خوراسانغە باردى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم پىيادە ئالدىغە چىقتى، چەندان خىزمەتكارلىق قىلدىكىم، سىفەتكە راست كەلمەس. بەس، سەففاھنىڭ پەيغامىلەرىنى يەتكۈردى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم ئەيدى: «مەن بەندەدۇرمەنكىم، فەرمان ئەمرۇل مۇئمىنىنكدۇر.» ئەبۇ جەئفەر ئەيدى: «سېنىڭ بۇ ئىشكدا بىسيار دەۋلەتىنىڭ ئەسەرى باردۇر. بىز ھەممد قەھتەبەنى قاشكدا نايىب قويارمىز.» ئەبۇ مۇسلىم تەئزىم قىلىپ ئەيدى: «ھەركەۋندە ھەممددىن ياخشى كىشى يوقدۇر، ئەمرۇل مۇئمىنىن تەربىيەت قىلىپدۇرلەركىم، ئۇلەر ئورنىدادۇر.» بەس، جەئفەر مەنسۇر مەرۋەدە ئىككى يىل تۇردى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم ھەركۇن يۇزمىڭ دىرھەم ئىبەردى. تاكى

يانغۇچە تەمامى خوراسان، تۈركستاننىڭ مالى جەمئ بولدى. بىر ئىشتىمادلىغ كىشىسىنى ئەبۇ سەلىمەگە ئىبەردى. ئاندىن مەنسۇر ياندى ئەرسە، ئون مەنزىل يەرگە كېلىپ رۇخسەت ئالىپ ياندى. بەس، مەنسۇر كوفەگە كېلىپ، ئەبۇ مۇسلىم ئەھۋالىنى بىر - بىر بەيان قىلدى ۋە بەرگەن ئەمۇالىنى تەسلىم قىلدى. سەففاھ بەسيار شاد بولدىلەر. مەنسۇر خوراسانغە بارىپ كەلگۈنچە ئىككى يىل ئۇچ ئاي ئۆتتى. بۇ مەھەلدە ئەبۇ سەلىمە سەففاھنىڭ خىزمەتلەردە ئەردى. تاكى ئۇيقۇغە مەيل قىلماغۇنچە ئۆيگە بارماس ئەردى. بىر كېچە ئۆيگە بارغۇنچە ئەبۇ سەلىمەنى كىشى ئۆلتۈردى. قاتىلنى بىلمەدىلەر؛ ئاندىن ئەبۇ مۇسلىم ئىبەرگەن كىشىگە ئىنئاملار قىلىپ ياندۇرىدىلەر. نامە ئىبەردىلەركىم: «ئەبۇ سەلىمە پۇشمان بولۇپ، كۆڭلىدە ھىچ خىلاف قالماپ ئەردى. ھەمىشە خىزمەتىمدە ئەردى. كوفەلەر ھەسەد قىلىپ، بىر كېچە ئۆيگە بارغۇنچە ئۆلتۈرۈپدۇرلەر.»

نەقلى كەلتۈرۈپدۇرلەر: سەففاھ ئەبۇ جەئفەر مەنسۇرنى ئۆز ئورنىدا خەلىفە قىلدىلەر. ئەملەرى ئابدۇللاھ مەرۋان خەر بىرلە جەڭ قىلغالى بارىپ ئەرىلەر. سەففاھدىن كېيىن خەلىفە بولماقنى ئۇمىد تۇتار ئەردى. بەس، سەففاھ ئەبۇ جەئفەرغە ئەيدىلەر: «خوراسانغە بارىپ، ئەبۇ مۇسلىمدىن بەيئەت ئالماق لازىمدۇر.» بەس، ئەبۇ جەئفەر خوراسانغە باردى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم ئىلگەركىدەك خىزمەتكارلىق قىلمادى. چۇنكى ئەبۇ مۇسلىمدىن بىمەسلەھەت خەلقدىن بەيئەت ئالىپ ئەردى. ئەبۇ جەئفەر مەدارا قىلىپ ئەردى. بىر كۈنى ئەبۇ مۇسلىم ئەيدى: «ئەگە ئىراقغە يانساڭ ئەمىرۇلمۇئمىنىنىڭ ئەملەرىنى ماڭا بەرمەككە ئىلتىماس قىل.» ئەبۇ جەئفەر بۇ سۆزدىن كۆڭلى ئاغرىپ ياندى ئەرسە، سەففاھغە ئەبۇ مۇسلىمنى ئۆلتۈرگەلى دەلالەت قىلدى. سەففاھ رىزا بەرمەس ئەردىلەر. تاكى ئەبۇ مۇسلىم ھەج تەۋاف قىلغالى ئىراقغە كەلدى، سەككىز مىڭ لەشكەر ھەمراھ ئەردى؛ كۆڭلىدە ھىجازنىڭ ھاكىملىقىنى ئۇمىد تۇتار ئەردى. قاچانكىم، ئەبۇل ئەبباسنىڭ خىزمەتلەرىگە مۇشەررەف بولۇپ، قاشلەردە ئولتۈرۈر ئەردى. ئەبۇ جەئفەر كىرىپ ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم ئورنىدىن قوپمادى. سەففاھ ئەيدىلەركىم «ئەبۇ جەئفەرنى تانۇمادىڭمۇكىم ئورنۇڭدىن قوپماسسەن؟!» ئەبۇ مۇسلىم ئەيدى: «يا، سەففاھ ئەمىرۇل مۇئمىنىن، سەندىن ئۆزگەنى تانۇماسمەن.» بەس، ئەبۇ جەئفەرنىڭ

كۆڭلى ئاغرىدى ئەرسە، بىر كۈنى سەففاھغە ئەيدى: «ئەبۇ مۇسلىم يامان نىيەتدە كېلىپدۇركىم، مەككەگە كېلىپ، ھەزرەتى ئەلـــى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەۋلادلاردىن بىرىنى خەلىفە قىلۇر. ۋەگەرنە، سەككىز مىـــڭ كىشىنى نە يەرگە ئالىپ بارۇر؟!» سەففاھ ئەيدىلەر: «ئانـى ئۆلتۈرۈپ بولماس. چۈنكى خەلق بىزدىن بىزار بولۇر. ئەگەر غەرەزى مەۋسىلىنىڭ ھاكىملىقىدا بولسە، لەشكەرنى ۋە ھاكىملىقنى ساڭا بېرەي. سەن تۇرۇپ ئانىڭ مەقسۇدى ھاسىل بولماس.» بەس، ئەبۇ جەئفەر يانىدى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم تۆھفە، پېشكەش ئالىپ بارىپ، ئۇزرە ئەيتتى ۋە ئەيدى: «مەۋسىلىنىڭ ھاكىملىقىنى ماڭا تىلەپ بەرگىل.» ئەبۇ جەئفەر فۇلاق سالماي، ئېيدىكىم: «ئەمرۇلمۇئمىنىن بۇلتۇر ھەج نىيەت قىلىپ ئەردىلەر، سەن كەلدىڭ ئەرسە، ھەمراھ بارغالى تەۋەققۇف قىلدىلەر.» ئەبۇ مۇسلىمنىڭ زېھنى كايىپ، ھەجگە كەتتى. ئەبۇ جەئفەر ھەم باردى. ھەج تەۋاف قىلىپ ئۈچ كۈندىن كېيىن خەبەر كەلدىمكىم، ئەمرۇل مۇئمىنىن سەففاھ ئاخىرەت سەفەرى قىلدىلەر. ئەبۇ جەئفەر ئىشتىپ، شىتاب بىرلە ئەبۇ مۇسلىمدىن ئىلگەرى كوفەگە كېلىپ، خەلقدىن بەيئەت ئالىپ، خىلافەتكە ئولتۇردىلەر. ئەبۇل ئەببىاس سەففاھنىڭ بەيئەتلەرىگە تارىخدىن يۇز ئوتتۇز ئىككىنچى يىلى رەبىئىل ئەۋۋەلنىڭ ئونى، ئەزىنە كۈنى ئەردى. ئاتلەرى مۇرتەزا ئەردى. تۆرت يىل سەككىز ئاي خەلىفە بولدىلەر. يىگىرمە تۆرت يىـــل ئۆمۈر كۆردىلەر.

فەسل دەستان
زىكر خىلافەت ئەبۇ جەئفەر مەنسۇرى

ئەيتىپدۇرلەركىم، ئەبۇ جەئفەر ئۇلۇغ ۋە ئاقىل كىشى ئەردىلەر، ئەمما دۇنياغە مايىل، بېخىل ئەرىلەر. قاچانكىم خىلافەتكە ئولتۇردى، ئەرتەسى مۇنادى قىلدۇردىكىم، ئەمرۇل مۇئمىنىن خەلقغە ئەتا قىلۇر تاكى يەتتە ياشداقى بالاغە ھەم خەبەر قىلسۇنلەركىم كېلىپ ئەتا ئالغاي. بەس، تەمامى خەلايىق يىغىلدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «ئەي خەلق! شەھەرىگلار سەھرادۇر.

مۇبادا دۇشمەن كەلسە، غارەت قىلماقغە مۇھەييادۇر. ئەترافىغە سەپىل ۋە خەندەك قىلغايسىزلەر!» بەس، ھەركىمدىن قىرىق دەرەم ئالدۇردى. كوفەدە بەسرە ئەترافىغە سەپىل ۋەخەندەك قىلدۇردى. خەلقغە بەسيار جەفا ۋە ئەلەم يەتتى. ئانى بېخىللىقدىن ئەبۇ جەئفەر دەۋانقى ئاتادىلەر.

نەقلى كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، قاچانكىم، ئەبۇ جەئفەر خىلافەتكە ئۆلتۇردى ئەرسە، ئابدۇللاھغە بەيئەت ئالغالى كىشى ئىبەردى. ئابدۇللاھ ئەيدى: «مېنى سەففاھ ئۆز ئورنىدا خەلىفە قىلىپ ئەردى. جەھاننى مەرۋانىنىڭ ئۇرۇغىدىن مەن پاك قىلدىم. ئەمىرۇل مۇئمىنىن مەندۇرمەن. سەن ماڭا بەيئەت قىل!» بەس، ئەبۇ جەئفەر غەزەب قىلىپ، ئەبۇ مۇسلىمنى بۇيرۇدى ئەرسە، بارىپ قاتتىغ جەڭ قىلىپ، ئابدۇللاھنى ئەسىر قىلدىلەر. ئەبۇ جەئفەر ئىشتىپ، مۇنشىسى ئەتەبە بىننى ھەمزەنى بۇيرۇدى ئەرسە، بارىپ قاتتىغ جەڭ قىلدى. غەنىمەتنى ھىسابلاپ خەت قىلىپ، نەفىس مەتائىلارنى ئەبۇ جەئفەرگە ئالدى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم ئەيدى: «جانىنى ئەلگە بەردى. ئانچەكىم ئالغان مال بىرلە خىلافەتنى تەمام قىلدى.» بەس، ئەبۇ مۇسلىم ئابدۇللاھنى تۇۋەلەرى بىرلە كوفەغە ئىبەرىپ، ئۆزى شامغە كەتتى. بەس، ئابدۇللاھ كوفەگە بارىپ، ئەبۇ جەئفەرگە نامە ئىبەردىكىم: «تەمامى مەرۋانلار خەزىنەلەرى ماڭا تۇشۇپ ئەردى. ئەبۇ مۇسلىم ھەمەنى ئالىپ كەتتى. ئانداغكى، تەمام ئۆمرىدە ئالتۇن ـ كۈمۈش سەرف قىلسە، كىفايەت قىلۇر.» بەس، ئەبۇ جەئفەر دەرھال ئەتەبەنى ئارقەسىدىن خوراسانغە ئىبەردى. نامە ئىبەردىكىم، نامەسى ئول ئەردىكىم: «سەندىن ئۆزگە كىم باردۇركىم سېنىڭ ئورنۇڭدا قويغايمەن. ساڭا مۇخالىئەم يوقدۇر. ئەگەر خوراسانىنى خالاساڭ، ئول سېنىڭدۇركىم، ئورنۇڭدا كىشى قويۇپ كەلگەيسەن، تاكى مىسر بىرلە شامنى ساڭا بەرگەيمەن. ئەھدى بەيئەتنى تازا قىلغايمەن. ئەگەر كۆڭلۇڭدە گۇمان بولسە، بىر مۇئتەمەد كىشى ئىبەرگەيسەن. تاكى ئاڭا ئەھد قىلىپ بەرگەيمەنكىم، ساڭا ھىچ قەستىم يوقدۇر.» بەس، ئەتەبە بارىپ، ئەبۇ مۇسلىمنى ھەمەداندا تاپىپ، نامەنى بەردى. بىر ئېتمادلىغ كىشىسىنى دارۇلخىلافەگە ئىبەردى. ئەبۇ جەئفەر ئاڭا ئاند غەلەت ئىچىپ بەردى ئەرسە، ئەبۇ مۇسلىم كەلدى، ئانى ئۆلتۇردى. بۇ ۋاقىئە ئۆز مەھەللىسىدە كەلگۈسىدۇر. ئىنشائاللاھ تەئالا.

ئەبۇ جەئفەرگە تارىخدىن يۈز ئوتتۇز يەتتىنچى يىلى بەيئەت قىلىپ ئەردىلەر. ئەبۇل ئەبباسدىن ئون سەككىز ياشدا ئۇلۇغ ئەردىكىم، ۋەلىد بىنى ئابدۇلمۇلكنىڭ زەمانىدە تۇغۇلغان ئەردى. ئەيتىپدۇرلەر، مەككە لەبىدە پۈرمەيمۇن دىگەن قۇدۇغ لەبىدە ئاڭا ئاغرىق تەگدى. ئول كېچە ئاسماندىن بىر يۇلدۇز تۇشۇپ، ئانىڭ بەرابەرىدە تۇردى. سۇبھ ۋەقتى ئۆلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ئەمىرۇل - مۇئمىنىن مەھدى

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم ئەبۇ جەئفەر ئەلەمنى، دۇنيا سەرھەنگىنى يەرگە ئۇردى. دەۋلەت ئەلەمنى مەھدى كۆتەردى. ئەترافى مەملەكەت زەبت ۋە سەرەنجام قىلىپ، ھەج بەيتۇللاھ ۋە زىيارەتى مۇھەممەد رەسۇلۇللاھغە ئەزىمەت قىلدىلەر. يولدا سەدچەندان ئىشلارغە سەئى قىلدى؛ ئانچە مال خەرج قىلدىكىم، ھىسابغە راست كەلمەس ئەردى. بەش يۈز تۆگە ئالتۇن يۈكلەپ ئالىپ باردى. ھىچ زەماندا مەككە - مەدىنەدە ئانداغ شادلىق كۆرمەگەن ئەردىلەر. ھەرىيل ھەر خەلىفە خانەئى كەئبەگە ياپۇغ ئىبەرۈر ئەردى. قاچانكىم مەھدى مەككەگە باردىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «خانەئى كەئبەنىڭ تاملارى ئانچە سىيرىلىپدۇركىم، يىقىلماق ئىھتىمالى ياۋۇقدۇر.» بەس، مەھدى بۇيرۇدىلەركىم، تەمامى ياپۇغلارنى فەقىر - مىسكىنلارغە بەردىلەر. خانەئى كەئبەنىڭ تام ۋە تارۇسنى ئىپار ۋە زەئفەر بىرلە سۇۋادىلەر. ئون قات زەر بافت قىممەت بەھا مەتائلاردىن ياپۇغ ياپتىلەر. ئاندىن مەدىنەگە بارىپ، تەمامى ئۇلۇغلارغە ئىھسانلار قىلدىلەر.

ئەيتىپدۇرلەر: مۇقەننەئ مەھدىنىڭ ۋەقتىدە زۇھۇر قىلدى. ئول مەردىك چەشم ئەردى، لېكىن تىلسىمات ئىلمىدىن بەھرىمەند ئەردى. ھەمىشە نىقاب تارتىپ يۈرۈر ئەردى. ئەيتۇر ئەردى: «ھەزرەتى پەيغەمبەر سەل-ئەل-لەمنىڭ ئەزىز جانلەرى مۇبارەك تەنلەرىدىن چىقىپ، مېنىڭ بەدەنىمگە كىرگەندۇر. مەن ھەم شۇنداغ پەيغەمبەردۇرمەن.»

ئەيتىپدۇرلەر: مەھدى ئۇمەر خوراسانكىم مۇقەننەئنى تۇتقالى ئۆيگە كىشى ئىبەردى ئەرسە، خوراساندىن قاچىپ، كەھشىغە بارىپ، ئاندا تىلسىماتلارنى پەيدا قىلدى. بىسيار خەلقلەر ئاڭا تابئ بولدى. نەچەند يىل مىئاد ئەسلەم ئانى قويماقنىڭ فىكرىدە ئەردى. تاكىم ئانىڭ تىلسىماتلارىنى ئالىپ تاشلادى. ۋە ھالا ھەم زەمىنى ماۋەرائۇننەھردە ئەردى. ئانىڭ قەۋمىدىن باردۇركىم، سەئىدجامە ئاتارلەر. قاچانكىم، ئەمىرۇل مۇئمىنىن مەھدىنىڭ ئىشلەرى تەمام بولدى ئەرسە، ئوغلانلەرى ھادىنى خەلىفە قىلدىلەر. ئاندىن كېيىن يەنە بىر ئوغلانلەرى ھارۇن رەشىد ئۇچۇن خەلقدىن بەيئەت ئالدىلەر. قاچانكىم، ئاغرىدىلەر ئەرسە، ماھى سەندانغە ئالىپ كەلدىلەر، ئاندا ۋەفات بولدىلەر. ئون يىل بىر ئاي پادىشاھ بولدى، ئىككى كەم ئەللىك يىل ئۇمۇر كۆردىلەر. ئەيتىپدۇرلەر: ۋەفات بولدىلەر، كەنىزەكلەرى ئون يىل بىر ئاي ئۇمۇر كۆرگەندىن كېيىن ئۇلگۇنچە تەئزىيەت لىباسىنى تاشلامادىلەر.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ھادى بىننى مەھدى

قاچانكىم، مەھدى ۋەفات بولدىلەر، ھادى كىرماندا تەبەرىستان خەلقى بىرلە جەڭ قىلۇر ئەردىلەر. ھارۇن رەشىد شىتاب بىرلە كىشى ئىبەردىلەر ئەرسە، ئىزتىراب بىرلە باغدادغە كېلىپ، خىلافەتكە ئولتۇردىلەر. ئاندىن مەدىنەگە بارىپ، ئامىللارنى مەنسەبىدىن چىقارىپ. بەيتۇل مالنى تەسەررۇف قىلدى. ئاندىن، ئەيسا بىننى موسا لەشكەرنى مەككەگە سەييىد ھۇسەينگە ئىبەردى. ئۇلەرنى مەككەدىن بىر فەرسەڭ يەردە تاپىپ، قاتتىغ جەڭ قىلدى. ئاخىر سەييىد ھۇسەيننى تۇتۇپ شەھىد قىلىپ، باشلەرىنى خەلىفەگە ئىبەردى.

بەس، ئىدرىس بىننى ئابدۇللاھ بىننى ھۇسەين بىننى ھەسەن ئەندەلسغە بارىپ غايىب بولدىلەر. ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەۋلادلەرىدىن بىسيار كىشىلەرنى ئۆلتۇردىلەر. قاچانكىم، ھادى خىلافەتكە بەرقەرار بولدى ئەرسە، قەسد قىلدىكىم، ئوغلى ئۇچۇن خەلقدىن بەيئەت ئالغاي. ھەلىشمە

ئەيتۇر: «هادى ماڭا بىسيار مەھربان ئەردى، ھەمىشە ئاڭا ھەمنىشىن ئەردىم. ئول مەردۇ قەتتال ئەردى. بىر كۈنى مېنى چىرلاپ ئەيدى: «نەچەند مۇددەتدۇركسم، ئوغلۇم يەھيا ئۇچۇن غەمكىندۇرمەن. چۇنكى ھارۇن ئاڭا خەلىفەلىكنى بەرمەيدۇر. ئەلھال، بارىپ يەھيانى ئاگاھ قىلغايسەنكىم، بۇكۇن كېچە ھارۇننى ئۆلتۇرۇرمەن.» ئەيدىم: «ھەرنەكى مەسلەھەت قىلۇرسەن ھەقدۇر. لېكىن ھارۇن ئەر - رەشىد بىر تۇغقان قەرىنداشىڭدۇر. ساڭا ۋەلى ۋەكىلدۇر. ئەگەر ئانى ئۆلتۇرسەڭ خەلقنىڭ كۆڭلىنى ساڭا ساۋۇق بولۇر.» ھادى ئەيدى: «خەلق بىرلە نە ئىشىم بار! يەھرەنەۋ سەن، فەرمان تۇتغىل!» بەس، قاشىدىن چىقتىم، ھەيران ئەردىمكى بۇ ئىش نېچۇك دەفى بولغاي! بەس، بىر سائەتدىن كېيىن، سۇ ئىچىپ يۆتەلدى، تاكىم جانى چىقتى. مۇسۇلمانلار زۇلمىدىن خەلاس بولدى. ئول كېچە بارىپ، يەھياغە خەبەر قىلدىم. ئاندىن كېلىپ، ھارۇن رەشىدغە بەيئەت قىلدىم. تەمامى ئەمۋالنى باغداغە زەبت ۋە سەرەنجام قىلدىم.»

بۇ ھىكايەدىن غافىللارغە ئىشارەتدۇركىم، خۇداۋەند ئالەمنىڭ غەيب پەردەسىدە چەندان ئۇلۇم - ھىكمەتلەرى باردۇر؛ چەندان ئەسرارۇ قۇدرەتلەرى ھەم باردۇركىم، بەندەنىڭ تەدبىرى ۋە خاھىشى بىكاردۇر.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ھارۇن ئەر - رەشىد

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ھادى ئۆلگەن كۈنى ھارۇن ئەر - رەشىدغە بەيئەت قىلدىلەر. ئول كۈن ھارۇن ئەر - رەشىدنىڭ بىر ئوغلى ۋۇجۇدغە كەلدى ئەرسە، ياخشى فال ئالىپ، مەئمۇن ئات قويدىلەر. ئەجەب ۋاقىئەكىم، بىر كۈندە بىر خەلىفە ئۆلدى ۋە بىرى تۇغۇلدى، بىرىگە بەيئەت قىلدىلەر.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم: قاچانكىم ھارۇن ئەر - رەشىد تەختغە ئولتۇردى ئەرسە، دەريايى دەجلەنىڭ لەبىگە باردىلەر. غەۋغاسلارنى چىرلاپ ئەيدى: «مېنىڭ بىر ياقۇت ئەنگۇشتەرىم بار ئەردىكىم، ھىچ كىشى قىممەتىنى بىلمەس ئەردى. بىرادەرىم ھادى خەلىفە بولغاندا مەندىن ئالغالى قەسد قىلدى

ئەرسە، ئانى دەريانە تاشلاپ ئەردىم. » بەس، غەۋۋاسلار نىشان بەرگەن يەرگە چۆكتىلەر ئەرسە، ئەنگۈشتەرنى تاپىپ چىقتىلەر. مۇندىن ياخشى فال ئالىپ، زەبت مەملەكەتكە تۇردى. يەھيا بىننى خالىد بەرمەكىنى ۋەزىر قىلدى؛ ئول بىنەھايەت سەخى ۋە كەرەم بەخش ئەردى. ئۇلۇغلار ۋە سەيىندلەرنى ئۆز ئامان سايەسىدە ئەمىن قىلدىلەر. ئەمۋالى خۇمسنى بەنى ھاشىمگە تەقسىم قىلدىكىم، ئەرەكتەلەرغە مىنگدىن، مەزلۇملەرغە بەش يۈزدىن دىرەم تەگدى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ھادى ئوغلى ئۇچۇن ئۇلۇغلاردىن بەيئەت ئالغان ئەردى. ئۇلۇغلاردىن بىرى ئابدۇللاھ بىننى مالىك خۇزائى ئەردى، ئاڭا پا بەرەھنە پىيادە ھەج تەۋاف قىلماقدىن ئاند بىرىپ ئەردى. بەس، خىلافەت ھارۇن رەشىدغە مۇقەررەر بولدى ئەرسە، ھادىنىڭ ئوغلى جەئفەر ئەيدى: «خىلافەتكە ئەممەم ھارۇن رەشىد لايىقدۇر. مەن خىلافەتدىن ئۆزۈمنى ئەزل قىلدىم. » بەس، ئابدۇللاھ سەفىي كىندىنى قىلماق ئۇچۇن ھەجگە ئەزم قىلدى. تەمامى بادىيە ۋە بايابانلارغە ئالدىدا بىساتلار سالىپ يۈردىلەر. تاكى بادىيەلەرنى بۇتەرىقە قەتئ قىلدى. ھارۇن بۇ ئىشنى بىنەھايەت پىسەند قىلىپ، مەرتەبەسىنى بەلەند قىلدى. ھارۇن رەشىدنىڭ خىلافەتلەرى تارىخدىن يۇز يەتمىشىنچى يىلى رەبىئەل ئەۋۋەل ئايى ئەزىنە كۇنى ئەردى. ئول كۇن مەئمۇن ۋۇجۇدغە كېلىپ ئەردى. ئالتە ئايدىن كېيىن ماھى شەئبان ئەردى، مۇھەممەد ئەمىن تۇغۇلدى. ئەگەرچە مۇھەممەد ئەمىن ياشغە كىچىك ئەردى، ئەمما قەدرده ئۇلۇغ، چۇنكى جەئفەر مەنسۇرنىڭ قىزى رۇبەيدەدىن ئەردى؛ مەئمۇن كەنىزەك زادە ئەردى، ئەمما پادىشاھلىق ئىشى ۋە مەملەكەت رەۋىشى خۇدانىڭ خاھىشىدۇر. ھەركىشىگەكى تەڭرى تەئالا يار بولۇر، ھەمە ئىشدە كامكار بولۇر.

بەس، مۇھەممەد ئەمىن بەش ياشغە كەلدى ئەرسە، ئانى ئۆز ئورنىدا خەلىفە قىلدى. خەلق ئاڭا بەيئەت قىلماقنى گىرىھ كۆردىلەر. فۇزەيل بىننى يەھيا پەرۋەرىش قىلىپ ئەردى، خوراسانىڭ ھاكىملىقىنى كەرەم قىلدى. فۇزەيل خوراسانغە بارىپ، مۇھەممەد ئەمىن ئۇچۇن بەيئەت ئالدى. خوراساندا ھەمشىرەزادەسى ئۇتۇر بىننى ئەتانى قويدى. يۇز يەتمىش ئالتىنچى يىلى يەھيا بىننى ئابدۇللاھ بىننى ھۇسەين مەرۋدە خۇرۇج قىلدى ئەرسە، ھارۇن فۇزەيلنى ئەللىك مىڭ مەردۇ جانباز ۋە تىيرئەنداز بىرلە ئىبەردى ئەرسە،

يەھيا بىلدىكىم تەقابىل بولۇر ئىمكانى يوق. بەس، فۇزەيلدىن ئامان تىلەيدى. فۇزەيل بىنىنى يەھيا ئەمرۇل مۇئمىنىندىن ئامان نامە ئالىپ بەردى. يەھيا كېلىپ نەچەند كۈندىن كېيىن، كوچى زەھەر بېرىپ ئۆلتۈردىلەر.

كەلتۈرۈپدۈرلەر: ئول يىل ھارۇن مەئمۇننى ھەمراھ قىلىپ، ھەجغە باردى. ھەجدىن فارىغ بولۇپ، ئەھلى قافىلەنى يىغىپ، ئىككى خەت پىتتدى: بىرى مەئمۇنغە، يەنە بىرى مۇھەممەد ئەمىنگە. مەزمۇنى بۇ ئەردىكىم: «بىر - بىرىگىلەرگە قەسد قىلماڭلار. يەكدىل بولۇڭلار؛ يەكدىگەر ۋە غەمىازلارنىڭ سۆزىنى ئىشتىمەڭلار؛ مېنىڭ قىسمەتىمغە رازى بولۇڭلار: ئەقىبە ھۇلۇاندىن تا ھەددى مەشرىقغەچە مەئمۇنغە بولسۇن؛ ياغداددىن تەمامى روم، شام ۋە ئازەربەيجان، ئىراق مۇھەممەد ئەمىنگە بولسۇن؛ مەئمۇن مۇھەممەد ئەمىندىن كېيىن خەلىفە بولسۇن.» بەس، بۇ خەتلەرنى تەمامى ئۇلۇغلارغە گۇۋاھلاپ، خانەئى كەئبەنىڭ ئىشىكىگە ئاستىلەر ئەرسە، خەت ئۇزۇلۇپ توشتى. خەلق ئەيدىلەر: «بۇلارنىڭ ئىشى تەمام بولماپدۇر.»

ئەيتىپدۇرلەر: يۇز سەكسەن ئۇچۇنچى يىلى ھارۇن رەشىد ئوغلانلارى ئۇچۇن يەنە بەيئەت تازە قىلدىلەر. مۇھەممەد ئەمىننى باغدادىدا، مەئمۇننى ھىراتدا ئولتۇرماقنى بۇيرۇدىلەر. قاسىمكى كىچىك ئوغلى ئەردى، ئانى باغدادنىڭ خاتىبى ئابدۇلمۇلك بىنىنى سالىھ قۇرەيش پەرۋەرىش قىلىپ، ئول قاسىم ئون ئۇچ ياشدا ئەردى. ئابدۇلمۇلك كۆردىكىم مەملەكەتنى ئەمىن ۋە مەئمۇنغە تەقسىم قىلدىلەر. ھارۇنغە خەت تۇتتىكىم، قاسىمنى بىكار قويماغايلەر. بەس، ھارۇن خەيبەر، مەۋسل ۋە ئول دىيارلارنى ھوذۇدى فەۋاسل بىرلە قاسىمغە بەردىلەر. بۇ ئەتراف مەملەكەتكە نامە ئىبەردىلەركىم: «ئەمىن ۋە مەئمۇندىن كېيىن خەلايق قاسىمغە بەيئەت قىلغايلەر.»

كەلتۈرۈپدۈرلەر: ھارۇن رەشىدغە ھەق تەئالا ئانچە لۇتف - كەرەملەر قىلدى: بىرى ئول ئەردىكىم، يەھيا بىنىنى خالىد بەرمەكىنى ئاڭا ۋەزىر ۋە ساھىب تەدبىر قىلدى. ئەۋلادى بەرمەكىي ئانداغ ئەردىكىم، ئەقل - فەراسەت، كەرەم - لەتافەت، ئىلمۇ زەرافەتدە ھىچ زەماندا نەزىيرى يوق ئەردى. ھارۇن رەشىدنىڭ كۆڭلى ئانىڭدىن بىر مەلالەت ۋاقىئ بولدى ئەرسە، نەھشۇ نەجەششۇئ تەلەب تەرسا بىر كۈن ھارۇن رەشىدنىڭ قاشىدا ئەردى. ھەزرەتى ئەلىپىدىن سەۋال قىلىپ ئولتۈرۇپ ئەردى، يەھيا خالىد كىرىپ

ئولتۇردى ئەرسە، ھارۇن نەجەششۇئدىن سوردىكىم: «سىزلەرنىڭ ئۆيۈڭلەرگە ھەركىم بى ئىجازە كىرىپ ئولتۇرۇرمۇ؟» ئول ئەيدى: «يوق.» ھارۇن ئەيدى: «مېنىڭ ئۆيۈم سىزلەرنىڭ ئۆيۈڭلەردىن كەم بولماغاي ئەردى.» بەس، يەھيا قوپۇپ ئەيدى: «مەن بەندەنى ئەمىرۇل مۇئمىنىنىڭ كەرەم ۋە خىلافەتى مۇنداغ شەرافەتكە تەخسىس قىلىپ ئەردى، ئول ۋەجھەدىن مۇنداغ گۇستاخلىق ۋاقىئ بولدى. مەن بەئد مۇنداغ بىئەدەبلىك قىلماغايمەن.» ھارۇن ھىچ نەرسە دىمەدى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئول مەلالەت بائىسى ئول ئەردىكىم، ھارۇن جەئفەر بەرمەكىنى بېنەھايەت دوست تۇتار ئەردى، بىرلەھز ئاڭسىز ئولتۇرماس ئەردى. ئەبباسە ئاتلىغ بىر ھەمشىرەسى بار ئەردى، ئاڭا ھەم بېغايەت مېھرىبان ئەردى. بەس، ھارۇن جەئفەرنى بى ئىبا ۋە بى ۋەھشەت مەھرەم خانەگە كىرسۇن ۋە ئەنسۇل ئۇلفەت مەجلىسدە بولسۇن دەپ، ئەبباسەنى جەئفەرگە بەردى؛ شەرت قىلدىكىم، «ئاراڭىزلاردا كۆرۈشمەك ۋە سۆزلەشمەكدىن ئۆزگە پەردەدەرلىك بولماسۇن. ئەيدى: «سېنى بى ئىبا كىرسۇن دەپ بۇ ئىشنى قىلدىم.» ئەممە، جەئفەر خان ساھىب ئەردى، ئەببا ـ سەنى ئاتەشى ئىشق بىقەرار قىلدى؛ ھارۇننىڭ ھەيبەتى پەردەسى يىرتىلدى ئەرسە، جەئفەرگە پەيغام ئىبەردىكىم، نەزم:

«چۇن جەمالىڭ ئىشق ئوتىدىن كۆڭۈلنى ئۆرتەدىم،
كىم ۋىسالىڭ سەببى ئاغزىمدا خۇن ھەلقمدادۇر.

كەلگىلكىم سائەتى جەمالىڭ بەرگىدىن ۋىسال مۇۋەسسىنى ئۇزگەيمەن،
ۋىسالىڭ سەببى بىرلە ئىشق ئوتىنىڭ ئاسىبىدىن كۆڭلۇمگە خەلاسلىق
كۆرگۈزگەيمەن.»
جەئفەر جەۋاب ئىبەردىكىم، نەزم:

جانا مېنىڭ ھالىمنى قىلۇرسەنمۇ بەيان،
ياخۇد ھالىم بەيانىغە سەنمۇ زىيان.
مەن بەندە دانەئى ھەددۇركىم ۋىسالىڭ تەمەننا قىلغايمەن، ئۆزۈمنى

پەرۋانەدەك ئوتتغە سالغايمەن.»

ئاخىرىل‌ئەمر، بۇلارنىڭ ئاراسىدا شەرىئەت ھۆكمى بىرلە مانىئ يوق ئەردى. ۋىسال كامى بەرسەبىل كەمالى دەست بەردى. ئەبباسەدىن ئىككى ئوغۇل ۋۇجۇدغە كەلدى. ئۇلارنى مەككەگە ئىبەرىپ، پەرۋەرىشلەر قىلدىلەر. ھارۇندىن بۇ سىرنى پىنھان تۇتتىلەركىم، بەرمەكىيلەردە ئۆي لەتىگە ياندى ئەرسە، ھارۇنىڭ بىر كەنىزەكى بىرلە ئانداغ ۋاقىئ بولدى، ئول سىر بۇ كەنىزەكدىن شايىئ بولدى. بۇ جەھەتدىن ھارۇنىڭ كۆڭلىگە كەراھەت ۋە مەلامەت جامىئ بولدى. ۋە يەنە بىر سەئات ئول ئەردىكىم، كەلتۇرۇپدۇرلەر: يەھيا بىننى ئابدۇللاھ خۇرۇج قىلغاندا، ئانىسى كەلتۇرۇپ، جەئفەرگە تاپشۇرۇپ ئەردى. بىر كېچە جەئفەرگە ئەيدى: «بارىپ يەھيا بىننىسى ئابدۇللاھنى تەمام قىلكىم، دۇشمەننىڭ ئۆلگەنى بىھراقدۇر.» بەس، جەئفەر بارىپ، يەھياغە خەبەر قىلدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «بىلۇرسەنكىم، رەسۇلى خۇدا ئەۋلادلەرىدۇرمەن. مېنى بى گۇناھ ئۆلتۇرۇپ، قىيامەت كۇنى نېچۇك جەۋاب بېرۇرسەن؟!» بەس، جەئفەرنىڭ كۆڭلى ئېرىدى ۋە ئۇلەرنى پىنھان خوراسانغە ئىبەردى. ئەلى ھامانغا نامە ئىبەردىكىم: «يەھيا بىننى ئابدۇللاھنى پىنھان ساقلاغىل.» بۇلار ئاراسىدا كىينە - ئەداۋەت بار ئەردى. نامەنى ھارۇنغە ئىبەردى ئەرسە، ھارۇن جەۋاب ئىبەردىكىم: «يەھيانى مەھكەم ساقلاغىل، ھەرھۆكمىكى ئىبەرۇرمەن، فەرمان تۇتغىل!» بەس، جەئفەرنىڭ كىينەسى كۆڭلىگە تۇشتى ۋە ئانى تاشلاماقغە قەسد قىلدى. جەئفەردىن سورىدى: «يەھيا بىننى ئابدۇللاھنى نىمە قىلدىڭ؟» جەئفەر ئەيدى: «سېنىڭ فەرمانىڭ بىرلە سىياسەتكە يەتكۇردۇم.» ھارۇن ئەيدى: «سېنىڭ تەنۇ جانىڭ ھۇرمەتى، راست ئەيغىل!» جەئفەر ئەيدى: «يا، ئەمىرۇل مۇئمىنىن! سېنىڭ تەن - جانىڭغە يالغان ئاند ئىچمەسمەن. ماڭا مەئلۇمدۇركىم، ئول ئىشدىن ساڭا فىتنە بولۇر ئەردى، ئاڭا ئۆز قولۇڭ بىرلە ئامان نامە بېرىپ ئەردىڭ. مەن ئانى ئەلى ھامانغە ئىبەرىپ ئەردىم.» ھارۇن ئەيدى: «خوب قىلىپسەنكىم، مەن ئول ھۆكمدىن پۇشمان ئەردىم.» بەس، چىقتى ئەرسە، ھارۇن ئەلى ھامانغە نامە ئىبەردىكىم: «سەييىدنى ئۆلتۇرگىل.» ئاندىن ھەجگە ئەزم قىلدى. يەھيا، فۇزەيل، جەئفەر ۋە يەنە تەمامى ئەۋلادى بەرمەكىيلەرنى ھەمراھ قىلدى. ھەجنى تەمام قىلىپ، ئەبباسىيەنىڭ

ئوغلانلەرنى كەلتۈردى. ۋە ئەگەرچە كۆڭلى ئۆرتەنۈر ئەردى، ئۆلارنى ئۆلتۈردى. ئاندىن بىر بادىيەگە كەلدى، ئاندا ئەۋەز دېگەن مەنزىلگە توشتىلەر. ئازىنە كۈنى ماھى مۇھەررەمنىڭ ئاخىرى ئەردى. قۇزەيلگە ياغىشى سەر - پاي بەردى؛ تەمامى بەرمەكىيلەرگە ئىھسان قىلدىلەر. جەئفەرگە ئەيدى: «مەن كېچە ئىشرەت قىلۇرمەن، سەن ئۆز مەنزىلىڭدە مەجلىس قۇرغىل.» بەس، كېچە بولدى ئەرسە، كىشى ئىبەردىكىم جەئفەر نە ھالدادۇر. جەئفەر خاموش ئولتۈرۈپ ئەردى. ھارۇن يەنە كىشى ئىبەردىكىم «ئەيشۇ ئىشرەت قىلسۇن!» بەس، جەئفەر شاد بولۇپ مەجلىس تۈزدى، شەراب ئىچكەلى ئولتۈردى. بەس، نىسفى شەب ئەردى. بىر كىشىسىغە ئەيدى: «جەئفەرنىڭ باشىنى كەلتۈرگىل!» دەپ ئەردى. ئول كىشى بارىپ، جەئفەرنىڭ قاشىغە كىردى. جەئفەر قورقۇپ ئەيدىكىم: «ماڭا ئامان بەرگىل، تاكىم ھەرەم سەراغە بارىپ بىر ۋەسىيەت قىلغايمەن.» ئول ئەيدى: «ۋەسىيەت قىلغىل، ئەمما بارماقغە رۇخسەت يوقدۇر.» جەئفەر ئەيدى: «شايەدكى ئەمرۇل مۇئمىنىن مەست مەھەلدە ھۆكم قىلغاندۇر. ئەيغىل، شايەدكى رەھم قىلغاي!» ئول يانىپ باردى ئەرسە، ھارۇن كۆرۈپ غەزەب قىلدى. ئول يەنە بارىپ، ئول كامى كەرەم، مۇرۇۋۋەت جەھان رايۇ مەسلەھەتنى نابۇد قىلدى. شول سائەت يەھيا بىننى ئابدۇللاھنى بەش ئوغلى بىرلە شەھىد قىلدى. ئاندىن جەمئ خەۋىش - ئەقرەبا ۋە تەئەللۇقاتلەرىنى ئۆلتۈردىلەر. ھەمە ئەتراف مەملەكەتكە نامە ئىبەردىلەركىم، ھەرىيەردە بەرمەكىيلەر بولسە ئۆلتۈردىلەر. جەئفەرنىڭ تەننى باغدادغە ئىبەردىلەر تاكىم تۆرت پارە قىلىپ يوللاردا دارغە ئاستىلەر؛ باشىنى باغدادنىڭ دەرۋازەسىگە ئاستىلەر. بەرمەكىيلەردىن يەھيانىڭ برادەرى مۇھەممەد بىننى خالىددىن ئۆزگەسى قالمادى. ئول تەمكىنلىك، ئاقىل ئەردى، ھىچ ۋەقتىدە ھارۇننىڭ لەبىنى تەبرەتمەس ئەردى. شۇنداغ ئەۋلاد - ئەقرەباسىنى ئۆلتۈردى، ھىچ تەئرىز قىلماس ئەردى.

كەلتۈرۈپدۇرلەر: ھارۇن بەرمەكىيلەردىن ھەمەنى ئۆلتۈردى ئەرسە، خوراسان تەرەفى بەرھەم يىدى. بەس، پۇشمان بولۇپ، خوراسانغە باردى. ئىلگەرى بەرمەكىيلەرنىڭ ۋەقتىدە ئەلى ئەيسا جەھەتىدىن لەشكەر ئالىپ بارىپ ئەردى. ئەلى ھامانىنىڭ ئالدىغە تۇھفە - پېشكەشلەر ئالىپ كېلىپ، خوراسانىنى

ئاڭا مۇقەررەر قىلىپ يانغان ئەردى. بۇ دەفئە خوراسان بەرھەم يەپ، بارماقغە سەبەپ ئول ئەردىكسم، كەلتۈرۈپدۈرلەر، خوراساندا نەسر سەييار ئەۋلادىدىن رافىئ بىننى ئەل - لەيس ئاتلىغ بىر كىمەرسە بار ئەردى. خوراساننىڭ پەھلىۋانلارىدىن ئەردى. بەس، رافىئ يەھيا بىننى ئەشئەسنىڭ كوجىگە گىرىفتار بولدى. يەھيا ھارۇننىڭ خىزمەتىدە ئەردى. ئول مەزلۇم مىكر قىلىپ، جەمئى خەلقنىڭ قاشىدا تەرسا بولدى، تاكى يەھياغە ھەرام بولغاي. بەس، ئانى رافىئ ئالدى. بۇ ۋاقىئەنى يەھيا ئىشتىپ، ھارۇنغە يەتكۈردى ئەرسە، ھارۇن ئەلى ھامانغە نامە ئىبەردىكسم، رافىئنى ھەد سوقغاي. بەس، رافىئنى سەمەر قەندده پادىشاھ شەب تۈتۈپ مەھبۇس قىلدى ئەرسە، رافىئ پادىشاھ شەبنى ئۆلتۈرۈپ، چىقىپ پادىشاھلىق تەختغە ئولتۈردى. خەلق ئەلى بىننى ئەيسانىڭ زۇلمىدىن تەفرىقە بولۇپ ئەردى، ھەمە رافىئغە يىغىلدىلەر. ئەلى ئەيسا ئوغلىنى جەڭگە ئىبەردى ئەرسە، رافىئنىڭ ئوغلى ئانى ئۆلتۈرۈپ، لەشكەرىنى تەفرىقە قىلدى. ئەلى ئەيسا ناچار ھارۇن رەشىدغە ئەرز قىلدى ئەرسە، ھارۇن ھۇزەيمەنى چىرلاپ ئەيدى: «سېنى بىر نازۇك ئىشغە بۇيرۇرمەن، تاكى ئىھتىيات قىلغايسەن. بارىپ رافىئ بىرلە جەڭ قىلۇرمەن، ئەلى ئەيساغە مەدەد بېرۇرمەن دىگەيسەن. ئەگەر مەھەل تاپساڭ ئەلى ئەيسانى تۇتۇپ ئىبەرگەيسەن.» بەس، يىگىرمە مىڭ ئاتلىغ لەشكەر ئىبەردى.

بەس، ھۇزەيمە خوراسانغە باردى ئەرسە، ئەلى ئەيسا ئالدىغە چىقتى. ھۇزەيمە بىرلە ھەمراھ بارۇر ئەردى، بىر كۆبرۈككە كەلدىلەر. ئەلى ئەيسا ئەيدى: «ئىلگەرى ئۆتكىل.» ھۇزەيمە ئەيدى: «مەن سېنىڭ خىزمەتىڭغە ۋە مەددىڭغە كېلىپدۇرمەن، نېچۈكدىن ئالدىڭدا يۈرگەيمەن.» بەس، ئەلى ئەيسانىڭ كۆڭلى توختادى. باشلاپ ئالىپ بارىپ، سەراغە تۇشۇردى. سەرانى خالى قىلىپ، ئەلى ئەيسانى بەندكە تارتتى. ئاندىن مەسجىدى جامەئغە چىقىپ، ھاكىملىقغە بەرگەن نامەسىنى ئوقۇدى؛ ئەلى ئەيسانىڭ ئەمۇالىنى سەرەنجام قىلدى؛ ئەلى ئەيسانى ھارۇنغە ئىبەردى. رافىئ بىسيار قۇۋۋەت تاپىپ ئەردى. ھارۇن ئاڭا ئۆزى ئاتلاندى، باۋۇجۇد كېسەل ئەردى. مۇھەممەد ئەمىننى باغدادغە قويدى، ئەيدى: «زىنھار مەئمۇنغە خىلافەت قىلماغىل. مەئمۇننى ھەمراھ قىلدى. ئوتتۇز مىڭ كىشىنى مۇقەددىمە لەشكەر ئىبەردى. يولدا ئەلى ئەيسانى باغلاپ ئالدىغە كەلدىلەر ئەرسە، باغدادغە ئىبەردى. ئۆزى توسغە

باردى. ھۇزەيمەنى رافىئ بىرلە جەڭ قىلغالى ماۋەرائۇننەھرغە بۇيرۇدى. ھارۇن توسدا ئۆلدى. تارىخدىن يۇز توقسان ئۈچ ئەردى، جەمادىيەل ئەۋۋەل ئايىنىڭ ئۈچى شەنبە كۈنى ئەردى. ياساۋۇلى فۇزەيل رافىئ، مۇنشىسى ئىسمائىل بىننى سالىھ ئەردى. قىرىق بەش يىل ئۆمۈر كۆردى.

زىكرى خىلافەت
مۇھەممەد ئەمىن

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم ھارۇننىڭ ئاغرىغى مەھكەم بولغانىدى مۇھەممەد ئەمىنگە يەتتى ئەرسە، بەكر بىننى مۇھەممەدنى ئىبەردى، ئاڭا نەچەند نامە پىتىپ بەردى، ۋە بەئزەنى ئاشكارا ۋە بەئزەنى پىنھان قىلغالى بۇيرۇدى. بەس، بەكر توسغە كېلىپ، ئاشكارا نامەسىنى ھارۇنغە بەردى ئەرسە، ھارۇن ئەيدى: «يەنە ھەم نامە بولسە بەرگىل!» بەكر تاندى ئەرسە، ئانى قىيناپ نامەنى ئالدىلەر. شول سائەت ھارۇن ۋەفات بولدى ئەرسە، فۇزەيل رەبىئ نامەنى ئوقۇدى. مەزمۇنى بۇ ئەردىكىم: «ئەگەر ئەمىرۇل مۇئمىنىن ۋەفات بولسە، خەلقدىن ماڭا بەيئەت ئالغىل.» ھارۇن ۋەسىيىەت قىلىپ ئەردى: «ئانچەكى سىلاھ ۋە خەزاينى مېنىڭ بىرلەدۇر، مەئمۇننىڭ ھەققىدۇر، ئاڭا تەئرىز قىلماڭلار.» بەس، فۇزەيل بىننى رەبىئ دەرھال تەمامى ئەمۇالىنى سەرەنجام قىلىپ، باغدادغە يۇردى. مەئمۇنغە ئەيدىلەر: «ھەمەنى مۇھەممەد ئەمىن ئۇچۇن باغدادغە ئالىپ كەتتىلەر.» بەس، فۇزەيل بىننى رەبىئ باغدادغە يەتتى ئەرسە، مۇھەممەد ئەمىن ئانى ۋەزىر قىلدى ئەرسە، ئەيدى: «ئەگەر پادىشاھلىقدا بەرقەرار بولماقنى خاھلاساڭ خەلقنىڭ كۆڭۇل قۇشىنى ياخشى خۇلق دامى ۋە ئىھسان دانەسى بىرلە سەيىد قىل؛ ئون بىر يىللىق خىراجنى فۇتىرا ۋە رەئىيەگە ئۆتكىل.»

بەس، مەئمۇن ئانداغ قىلدى، ھەركۈنى مەسجىد - جامەئدە ئۇلەمالار بىرلە ھەمنىشىن ئەردى؛ تەمامى خەلقنىڭ ئەھۋالىدىن باخەبەر ئەردى؛ ھىچ دادخاھغە مانىئ يوق ئەردى. مۇھەممەد ئەمىن باغدادنى ئويۇن ۋە بىھۇدەلىككە مەشغۇل ئەردى. فۇزەيل بىننى رەبىئ مەئمۇننى ئەزل قىلماقنى مەسلەھەت

قىلدى ۋە خەلقنى مەئمۇندىن يانماقنى بۇيرۇدى. مۇھەممەد ئەمىننىڭ ئوغلى موساغە بەيئەت قىلدۇردى. فۇزەيلنىڭ مۇنداغ مىكرۇ يامان نىيەتىدىن ئانچەكى بەلالار مۇھەممەد ئەمىنگە يەتتى. ۋەزىر ياخشى ئوشۇلدۇركى ياخشى نىيەت ئىلەكى شاھ دەۋلەتى ياخشىغە رەھنەما بولغاي، ئەگەر ۋەزىر كۆڭۈل مەۋاشىن رەۋا تۇتسەكى، ئول ھەۋادا ھەمە مەملكەت ھەۋا بولغاي.

بەس، مۇھەممەد ئەمىن ئەلى ئەيساغە ئىككى مىڭ دىرھەم ئىنئام قىلىپ، ئەللىك مىڭ لەشكەر بىرلە خوراسانغە بۇيرۇدى. ئەيتىپدۇرلەر: ھىچ مەھەل باغداددىن مۇنداغ مۇسەللەھ ۋە مۇكەممەل لەشكەر چىققان ئەمەس ئەردى.

بەس، بۇ خەبەر مەئمۇنغە يەتتى ئەرسە، فۇزەيل بىننى سۇھەيل بىرلە مەسلەھەت قىلدى. فۇزەيل ئەيدى: «تاھىر بىننى ھەسەننى مۇتەسەددى قىلماق لازىمدۇركى، بۇ ئىشنى ئول كىفايەت قىلۇر.» يىگىرمە مىڭ لەشكەر بىرلە تاھىرنى بۇيرۇدى ئەرسە، تاھىر شىتاب بىرلە چىقىپ، بىر مەنزىلگە بارىپ تۇشتى. ئەلى ئەيسا خەبەر ئالدىكىم، لەشكەر يىگىرمە مىڭ ۋە سەردار تاھىر ئەرمىش. بەس، سەھل كۆروپ ئەندىشە قىلمادى. ئاخىرىلئەمر، ئانداغ جەڭ قىلدىكىم، پەھلىۋان - جانبازلار خۇنى ئەكسىدىن فەلەك لالەرەڭ بولدى. ئاخىر، لەشكەرى باغداد شىكەست تاپتى؛ ئەلى ئەيسانى ئۆلتۇردىلەر ئەرسە، تاھىر نامە پىتدىكىم: «خىزمەتى بەندە قەبۇل شەرەفىنى تاپقاندىن سوڭ زەمىرى مۇنىرلەرىغە ئانداغ مەئلۇم بولسۇنكىم، بۇ نامەنىڭ تەھرىرىغە ئەلىنىڭ باشىنىڭ كاسەسىنى دۆۋەت، ئىلىك - ئاياغىنى قەلەم قىلدىم؛ ئەنگۈشتەرىنى ئىلكىمگە سالىپ رەقەم قىلدىم. نامە تەمام ۋەسسەلام.» بەس، مەئمۇن بىسيار شاد بولۇپ، تاھىرغە «زۇلمىنەن» لەقەب قويدى ۋە جەۋاب ئىبەردىكىم: «سېنىڭ مەردانە ۋە دىلاۋەرلىكىڭ بىھەمتا ۋە بىنەزىردۇر. ئەمدى باغدادغە بارغايسەن.» ھۇزەيمەنى ئانىڭ مەدەدىگە بۇيرۇدى. فۇزەيل كۆردىكىم، ھۇزەيمە تاھىرغە تابىئ بولمايدۇر. تاھىر ھەلۋان تەرەفىدىن بارىپ، باغدادنى ئاراغە ئالدىلەر؛ يەتتە كۈن جەڭ قىلدىلەر. مۇھەممەد ئەمىننى تەڭ قىلدىلەر. باغدادنىڭ بىر تەرەفىنى ئالىپ خەراب قىلدىلەر. مۇھەممەد ئەمىن ئاناسىنىڭ ئۆيىدە ئەردى. ئەھلى باغداد مەسلەھەت قىلدىلەركىم: «تاھىردىن ئامان تىلەگەيمىز ۋە سېنى مەئمۇنغە ئىبەرگەيمىز؛

مەئمۇن ساڭا ئەسبابى دەۋلەت ۋە نىئمەتنى مۇھەييا قىلۇر. » مۇھەممەد ئەمىن ئەيدى: «تاھىرنىڭ قاشىغە چىقماسمەن، چۈنكى ساڭا بىسيار جەفا قىلغاندۇرمەن. ئەمما ھۆزەيمە ئانامنىڭ بەندەزادەسىدۇر، ئانىڭ ئالدىغە چىقارمەن. » بەس، ھۆزەيمە بۇ سۆزنى ئىشىتىپ شاد بولدى، قەرار قىلدىكىم تىسفى شەب بىرلە بارىپ مۇھەممەد ئەمىنىنى مەككەگە ئالىپ چىققاي. بەس، تاھىر بۇ ھالدىن خەبەر تاپىپ، ئىككى يۈز كىشىنى بۇيرۇدى، تاكىم مۇھەممەد ئەمىنىنى تۇتۇپ كەلگەي. بەس، ھۆزەيمە كېلىپ، مۇھەممەد ئەمىن بىرلە كېمەگە ئولتۇردى. تاھىر ئاگاھ بولۇپ، كىمە بىرلە دەريادا جەڭ قىلدىلەر؛ مەللاھلارنى، ھۆزەيمەنى دەريادىن ئۆتكەردى. مۇھەممەد ئەمىن ئۆزىنى دەريا‌غە تاشلادى ئەرسە، تاھىرنىڭ بىر كىشىسى تۇتۇپ كەلتۇردى ئەرسە، تاھىر فىرەۋس ئاتلىغ بىر قۇلىغە بۇيرۇدى، تاكىم باشىنى كەستى. بىر كەم ئوتتۇز ياشدا ئەردى. تۆرت يىل سەككىز ئاي خەلىفە بولدى. ئىككى ئوغلى بار ئەردى، بىرى ئەيساكىم، «ناتىق بىلمەق» ئاتار ئەردى، يەنە بىرىنى «قايىم بىلمەق» ئاتار ئەردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مەئمۇن

ئەيتىپدۇرلەر: قاچانكىم، خىلافەت مەئمۇنغە مۇقەررەر بولدى ئەرسە، فۇزەيل بىننى سۇھەيل ئەيدى: «باغدادنى پايتەخت قىلغان ئەۋلادۇر. » مەئمۇن ئەيدى: «ماڭا خوراسان ئەۋلادۇر. » بەس، مەرۋەدە بەرقەرار بولدى. تاھىر باغدادا تۇردى، ئىراقنىڭ ئىشىنى ھەم پۈتكەرۇر ئەردى. تاكىم نەسىر شەست ئاتلىغ بىر خەۋارىج خۇرۇج قىلىپ، ۋەرقە ـ مەۋسىلنى ئالدى، جەزىرەغە ھەم غالىب بولدى.

مەئمۇن فۇزەيل بىرلە مەسلەھەت قىلدىكىم: «ئانىڭ دەفئىغە كىمنى مۇقەررەر قىلغايمىز. تاھىر ئاندا بارسە باغداد بىكار قالۇر. » فۇزەيل ئەيدى: «بىرادەرىم ھەسەن باغدادنىڭ ئىشىنى پۈتكەرۇر. » مەئمۇن بىلۇر ئەردىكىم، ئول ھۆكۈمەت ئىشىنى پۈتكەرەلمەس. ئەمما فۇزەيلنىڭ خاتىرىدىن نامە

ئىبەردىكىم: «تاھىر لەشكەرنى ھەسەنگە تاپشۇرۇپ، ئىلگەرى لەشكەرى بىرلە ۋەرقەغە بارغايسەن.» بەس، تاھىر ۋەرقەغە باردى. بىسيار مىھنەت ۋە زەخمەتلەر بىرلە نەسىر شەستكە ئامان بەرمەككە ئاند ئىچىپ، مەئمۇنغە ئىبەردى. ئۆزى ۋەرقەدە ئولتۇردى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: قاچانكىم، ھەسەن بىننى سۇھەيل باغداددا تۇردى ئەرسە، قەسد قىلدىكىم، ھۆكۈمەت ئىشىغە تەرتىب بەرگەي. ئەمما قولىدىن كەلمەدى. ئەۋۋەل بىر خەتاسى ئول ئەردىكىم، مەئمۇنغە نامە ئىبەردىكىم: «لەشكەر بىسياردۇر، ئانىڭ خەرجىغە خىراج يىتىشمەيدۇر. ئەگەر فەرمان بولسە، بەئزەنى دەفتەردىن كۆچۈرگەيمەن.» مەئمۇن جەۋاب ئىبەردىكىم: «تەمامى ئىشنى ئۆز رەيىڭغە قويغاندۇرمەن.» بەس، ھەسەن بىر جەمئىنىڭ ئاتىنى دەفتەردىن ئۆچۈردى. ئەبۇ سىرايا كىم ھۆزەيمەنىڭ قۇلى ئەردى. بەيئەتنى سىندۇرۇپ، كوفەگە كەتتى. تەبا تەباكى سەييىدلەردىن ئەردى، ئاڭا بەيئەت قىلىپ، خۇرۇج قىلدۇردى. ھەسەننىڭ كىشىلەرىنى كوفەدىن قوغلاپ چىقاردى. بەس، ھۆسەين فۇزەيلگە بۇ ھالنى بەيان قىلىپ، نامە ئىبەردى ۋە ئەيدى: «بۇ ئىش ھۆزەيمەدىن بىخەبەر ئەمەسدۇر؛ ئەگەر ئول ئىختىيار قىلماسا خۇرۇج قىلالماس ئەردى؛ چۈنكى ئانىڭ قۇلىدۇر.»

ھۆزەيمە بۇ گۇماندىن چىقماق ئۈچۈن خوراسانغە ئەزم قىلدى. مەئمۇن بۇيرۇپ ئەردىكىم، شامنىڭ ھاكىمى ئەردى، ئەمىرۇل مۇئمىنىننىڭ خىزمەتىغە بارىپ ئەھدىن تازە قىلغانىم بىھراقدۇر. بەس، مەئمۇن دەرگاھىغە يەتتى ئەرسە، فۇزەيل بىننى سۇھەيل ئەيدى: «ھۆزەيمەنىڭ قولىنى باغلاپ ئالىپ كىرگەيسىزلەر.» ھۆزەيمە ئۆزرە ئەيتغالى تۇردى ئەرسە، فۇزەيل قويمادى؛ ئۇنىڭ گەردەنگە ئۇرۇپ، ھەيدەپ ئالىپ بارىپ زىندانغە سالدىلەر؛ كېچەسى ئۆلتۇردىلەر. ھەمە ئەترافدا شورش پەيدا بولدى. سەييىدلەر خۇرۇج قىلدىلەر. ھەسەن سۇھەيل باغداددىن ۋاستغە كەلدى. فۇزەيلدىن قورقۇپ، ھىچكىم مەئمۇنغە راستىنى ئەيتالماس ئەردى. بەس، ئول شورش پەيدا بولدى ئەرسە، فۇزەيل مەئمۇنغە ئەيدى: «مەسلەھەت ئولدۇركىم، سەييىدلەردىن بىرىنى باغدادغە ھاكىم قىل، تاكى بۇ فىتنە پەست بولغاي.» بەس، مەئمۇن ئەلى موسا رىزانى چىرلاپ، ئانى ھاكىم قىلدى ۋە بەيئەت قىلدۇردىكىم، مەئمۇندىن كېيىن ئول خەلىفە بولغاي. ئەلى موسا ئەيدىلەر: «باغداددا

تەشۋىش بىسىياردۇركىم، ئىبراھىم بىننى مەھدىنى خەلىفە قىلىپدۇرلەر. ئول ھەسەن سۇھەيل بىرلە جەڭ قىلىپدۇر، تەمامى خەلق ئاڭا يۇزلەنىپدۇر.» مەئمۇن ئەيدى: «فۇزەيل مۇنداغ مەسلەھەت كۆرسەتتى.» ئەلى موسا رىزا ئەيدىلەر: «فۇزەيل سەندىن ھەقنى ياشۇرۇپدۇر. چۇنكى بۇ فىتنە بىرادەرى ھەسەندىن پەيدا بولۇپدۇر. ئەھلى باغدادغە بارھا بۇ ئىلتىماسنى قىلىپدۇركىم، ئەمارەتى باغداد يەنە بىرىگە بولغاي ئەردى. بۇ سۆزنى ساڭا يەتكۈرمەپدۇر. ھۇزەيمە بۇ مۇھىم ئۇچۇن كېلىپدۇر. فۇزەيل ئاڭا بۆھتان قىلىپ، ئەرزىنى ساڭا يەتكۈرمەي، باۋۇجۇد سېنىڭ بەيئەتىڭدە تۇرۇپ ئۆلتۈرۇپدۇر.» مەئمۇن ئەيدى: «بۇ ھالنى ماڭا سەندىن ئۆزگە ھىچكىم يەتكۈرمەدى.» ئۇلەر ئەيدىلەر: «بۇ ھالنى سەندىن ئۆزگە ھەمە بىلۈرلەر.»

بەس، مەئمۇن باغدادغە ئۆزى ئەزم قىلدى. پىيادە لەشكەردىن تۆرت كىشىنى بۇيرۇدىكىم: «فۇزەيل ھەممامغە كىرگەندە ئۆلتۈرگەيسىزلەر.» فۇزەيلنىڭ ئالدىدا بىر مۇنەججىم بار ئەردىكىم، ھۆكمى كەم خەتا قىلۇر ئەردى. تالىئىنى كۆردىكىم، فالان كۈنى ئوت ۋە سۇ ئاراسىدا قانى تۆكۈلۈر. بەس، فۇزەيل ئون كۈن ھەممامغە باردى ۋە قان ئالدۇردى؛ ئەيدى: «ئوت ئاراسى ھەممامدۇر، ئوت ۋە سۇ ئاراسى قانىم تۆكۈلگەنى بۇدۇر.» بەس، ھەممامدىن چىقىپ ئەردى، ئول تۆرت كىشى كېلىپ ئۆلتۈردىلەر، قاچىپ كەتتىلەر. بەس، مەئمۇن خەبەر ئالىپ، ناله ـ فىغان قىلىپ كەلدى، تاكى بىرادەرى ھەسەن سۇھەيل لەشكەرى بىرلە ئىبراھىم مەھدىگە قوشۇلماغاي. بەس، بىر ئاي سەرخىش تۇرۇپ، ئۆلتۈرگەنلەرنى تاپىپ، ئۆلتۈرگەلى بۇيرۇدى ئەرسە، ئۇلار ئەيدى: «خۇدادىن قورقمىلكىم، فۇزەيلنى سېنىڭ ئەمرىڭ بىرلە ئۆلتۈردۈك.» مەئمۇن ئەيدى: «فۇزەيل مېنىڭ ئوڭ قولۇم ئەردى، كىشى ئۆز قولىنى كېسەرمۇ؟!» بەس، ئۇلارنى ئۆلتۈردى. ئاندىن ھەسەن سۇھەيلگە نامە ئىبەردىكىم: «بىر ئاي سەرخىش تۇرۇپ، ئۆلتۈرگەنلەرنى تاپىپ ئۆلتۈردۇم. ۋەزىرلىقنى ساڭا تەئىن قىلدىم.» بەس، ئەنگۈشتەرىنى ئىبەردى، تۇراننىڭ قىزلەرىنى ئىلتىماس قىلدى. قاچانكىم، قاسىد يەتتى ئەرسە، ھەسەن سەركار بولۇپ خەلقنى بەندكە تارتقان دەر ئەردى. بۇ خەبەرنى مەئمۇنغە يەتكۈردىلەر ئەرسە، دەرھال تەبىب ئىبەردى.

ئەيدى: «ھەسەننى زىنھار بەنددىن چىقارماغايلەر.» ئاندىن، توسغە باردى ۋە ئاناسىنىڭ تابۇتىنى زىيارەت قىلدى. ئەلى موسا رىزا ھەمراھ ئەردىلەر. بىركۆنى ئۇزۇم يەپ، ئول سەببە بولۇپ ئاغرىدىلەر. بەس، روھى پاكلەرى ئالەمى بالاغە پەرۋاز قىلدى. مەئمۇن ئۇلەرنىڭ ۋافاتىغە بىسيار نالە - جەزەئ قىلدى ۋە بەئزە شىيئەلەر ئەيتىپدۇرلەر: ئول ئۇزۇم زەھەر ئالۇدە ئەردى. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

بەس، مەئمۇن توسدىن باغدادغە يۇزلەندى ئەرسە، ھەرىەردە ئەدل - ئىنساف، كەرەم ۋە ئەلتافلار زاھىر قىلدى. ۋەرقەدىن تاھىرنى كەلتۇرۇپ، باغدادنىڭ ھاكىملىقىنى بەردى ئەرسە، ھەمە ئىشلەر ئۆز ئۇۋىندا بەرقەرار بولدى. ئەمما ھەرباره تاھىرنى كۆرسە، بىرادەرى مۇھەممەد ئەمىننى ياد قىلىپ يىغلار ئەردى. تاھىر مەئمۇننىڭ ۋەزىرى ئەھمەدكە ئەيتتى: «ئەگەرچە ئەمىرۇل مۇئمىنىننىڭ خىزمەتىدە ئىخلاس - ئەقىدە ئىزھار قىلدىم، ئەمما بىلۇرمەنكىم، بىرادەرى ئۇچۇن كۆڭلى مەندىن ناخۇشدۇر. بىر ئىش قىلغىلكىم، يىراقراق بولغايمەن.» ئەھمەد مەئمۇنغە ئەيدى: «خوراساندا تەشۋىش پەيدا بولۇپدۇر. مۇبادا بىر فىتنە بەرخاستە بولماغاي!» مەئمۇن ئەيدى: «بۇ ئىشغە لايىق كىمدۇر؟» ئەھمەد ئەيدى: «تاھىردىن ياخشىراق كىشى يوقدۇر.» مەئمۇن ئەيدى: «ئول مەككاردۇر. ئەگەر يىراق بولسە، ئىھتىمالى باركىم، يۇز ئۆگۈرگەي.» ئەھمەد ئەيدى: «ئەھد قىلغايمەن، تاكى كۆڭلۈڭ ئەمىن بولغايكىم، ئانىڭ يامانلىق قىلماقىغە مەن زامىندۇرمەن. ئەگەر يۇز ئۆگۈرسە، ئۆز ئەمۇالىم ۋە لەشكەرىم بىرلە ئانى سەرەنجام قىلغايمەن.» بەس، مەئمۇن قولغە خەت ۋە مۇھر ئالدى. ئاندىن خوراساننىڭ ھاكىملىقىنى ھەلۋاندىن تا مەشرىق زەمىن شەھەرلەرىكىم ۋەرقە، مەۋسىل - شام - ھەمەنى ئاڭا مۇقەررەر قىلدى. تاھىرنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھنى باغداددا قويغالى بۇيرۇدى. ئابدۇللاھ ئىسھاقنى ئۆز ئورنىغە ئىبەردى. تاھىر خوراساننى زەبت ۋە سەرەنجام قىلدى. ئاخىرىلئەمر، ھەرەسنىڭ ۋەزىرى بائىس بولۇپ، مەئمۇندىن يۇز ئۆگۈرۇپ، تارىخدىن ئىككى يۇز يەتتىنچى يىلى جەمادىيەل ئەۋۋەل ئايىنىڭ ئالتەسى ئازىنە كۇنى ئەردىكىم، قاسىم بىنى ئەلىنىڭ ئاتلەرىغە خۇتبە ئوقۇدى. مەئمۇننىڭ ياخشىلىقىغە كۇفرانى نىئمەت قىلدى ئەرسە، مەئمۇن شول ھەفتە تاھىرنى تۇتۇپ، تۇتۇنلۇك ئۆيگە سولاپ

ئۆلتۈردى. ھەركىم كۇفرانى نېئمەت قىلسە ئانىڭ جەزاسى مۇنداغدۇر. چۈنانكى ئېيتىپدۇرلەر. نەزم:

كافىرلىقدىن يامانراق ئىش كۇفراندۇر،
ھەم تەڭرى ھەم مۇنئىمىغە ئىسيانىدۇر.

كەلتۈرۈپدۇرلەر: ئەمىرۇل مۇئمىنىن مەئمۇن تارىخدىن ئىككى يۈز ئون سەككىزىنچى يىلى بىرادەرى ئىسھاقنى خەلىفە قىلدى ۋە ئانى مۇئتەسىم ئاتادىلەر؛ ئەترافى ئالەمگە نامە ئىبەرىپ، ئاڭا بەيئەت ئالدى. ۋە يەنە ئول يىل روم تەرەپىگە لەشكەر ئىبەردى. ئۆزى تەندرون دىگەن دەريا لەبىگە بارىپ تۇشتى. بىر كۈنى دەريانى ئايانىنى سالىپ ئولتۈرۈپ ئەردى. «بۇ خۇش ھەۋا يەردە قايسى تەئام گۇۋارادۇر؟» مۇئتەسىم ئەيدى: «ئەمىرۇل مۇئمىنىنىڭ تەبئى قايداغ خاھلاسا ئول ئەۋلادۇر.» مەئمۇن ئەيدى: «بۇ يەردە باغداد خورماسى مەرغۇب ئەردى.» بۇ سۆزدە ئەردىلەر، قوڭراغۇ ئاۋازى كەلدى. كۆردىلەركىم، بىر تىۋەدە باغداددىن خورما يەتتى. مەئمۇن ئول خورمادىن بىسيار تەناۋۇل قىلدى ئەرسە، بەدەنىدە ئەت پەيدا بولدى. بەس، ئول كېسەلدە ئون يەتتە كۈن ياتتى. ئون سەككىزىنچى كۈنى ۋەفات بولدى. ئىككى كەم ئەللىك ياشدا ئەردى؛ يىگىرمە بەش يىل خەلىفە بولدى. كۈننىيەتى ئەبۇل ئەببىاس ئەردى. بەس، ئەببىاسغە خىلافەت ئەرز قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «مەن ئاتامنىڭ ھۆكمىنى تەغيىر بەرمەسمەن.» بەس، خىلافەت مۇئتەسىمغە مۇقەررەر بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇئتەسىم

كەلتۈرۈپدۇرلەر: قاچانكىم، مۇئتەسىم خىلافەتكە ئولتۈردى ئەرسە، مەئمۇننى توسغە كەلتۈرۈپ دەفن قىلدى. ئاندىن باغدادغە كەلدى. ئابدۇللاھ بىننى تاھىرغە نامە ئىبەردىكىم: «ياخشى ئوغۇللاردىن تاپىلغانچە قۇل ئالىمپ

ئىبەرگەيسەن.» بەس، تاھىر ماۋەرائۇننەھىردىن بىسيار قۇللارنى ئالىپ ئىبەردى. مۇئتەسىمغە بۇ قۇللار بىرلە تەمام قۇۋۋەت ھاسىل بولدى. ئەمما ئەھلى باغداد ئول قۇللارنى خاھلاماس ئەردىلەر. بەس، مۇئتەسىم مۇندىن ئاگاھ بولۇپ، شەھەرى سامىرەنى ئاباد قىلدى؛ ئول شەھەر ئەجەم پادىشاھلارى زەمانىدا بىنەھايەت ئاباد بولدى. ئەمما مۇتلەق ۋەيران بولۇپ، ھىچ ئەسەرى يوق ئەردى. ئول خاس لەشكەرىنى ئاندا ئولتۇرغۇزدى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئانىڭ زەمانىدا ۋاقىئەلەردىن بۇ ئۇلۇغ ۋاقىئە بابەكنىڭ خۇرۇجى ئەردى. ئول بابەك ئاتاسىز ئەردى، ئاناسى ئازەربەيكان كەنتلەرىدىن بىر كەنتدىن يەك چەشمە مەزلۇم ئەردى. نەبەتياندىن ئول مەزلۇم بىر ئادەم بىرلە زىنا قىلدى ئەرسە، بابەك ئانىڭدىن تۇغۇلۇپ ئەردى. ئول بابەك مەزھەبى زەنادىقەدە ئەردىكىم ھەلال ۋە ھەرامغە قايىل ئەمەس ئەردى. بەس، بابەك بەلاغەتكە يەتتى ئەرسە، بىر ئادەم مال باقغالى ئىجارەگە ئالدى. ئول مالنى بەھرانغە ئالىپ باردى. ئول تەرەفدە بىر تايىنغە خەلق بار ئەردى. ئۇلارنىڭ ئىككى سەرداری بار ئەردىكىم، بىرىنىڭ ئاتى جاۋدان، يەنە بىرىنىڭ ئاتى ئىمران. بۇلار بىر - بىرىگە دۇشمەن ئەردى. بەس، بابەك جاۋداننىڭ كۆجى بىرلە ئاشنا بولدى. ئاخىر، ئول مەزلۇم ئىرىنىڭ تەمامى خەزىنە - دەفىنەلەرىنى كۆرسەتتى. قازارا، بىركۇن جاۋدان ئىمران بىرلە جەڭ قىلدى، ئۆلدى ئەرسە، ئول مەزلۇم خەلقغە ئەيدى: «جاۋدان ئۆز ئورنىدا بابەكنى سەردار قىلدى، سىزلەرگە فەتھ ۋە زەفەرگە بائىس بۇدۇر.» بەس، بۇ سۆزلەر بىرلە ھەمە بابەكغە ئىتتىفاق قىلدىلەر. بەس، بابەك نەچەند خاس ھەمراھلارىغە سىلاھ بېرىپ، ئەيدى: «كېچەدىن بىر ھەسسە ئۆتكەندە چىقىپ، بىزگە مۇخالىف بولغانلارنىڭ بالا - بارقەسىنى ئۆلتۇرۇڭلار. ھىچكىم سىزلەرنى بىلمەسۇن.» بەس، بۇلار چىقىپ، سەيد بالالار ۋە مەزلۇملەرنى ئۆلتۇردىلەر ئەرسە، خەلق ھەيران بولدىلەر، خەلقنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ پەيدا بولدى. نەچەند بەد دىن، يامان خەلق ئاڭا قوشۇلدىلەر، تاكىم سەككىز مىڭ كىشى ئاڭا تابىئ بولدىلەر. بىسيار مۇسۇلمانلار ئاڭا گىرىفتار بولدىلەر؛ مۇسۇلمانلارنى ئونغە كۆيدۇردى. يىگىرمە يىل بۇ فىتنە ۋاقىئ بولدى.

بەس، مۇئتەسىم ئاتەشىنغە ئىنئام - ئىھسام قىلىپ، تەمامى

ئەمرلەردىن ئۇلۇغ قىلدى. ھەركۈنى ئون مىڭ دىرەم بۇيرۇدى، بەش مىڭ لەشكەر بىرلە بابەكنىڭ ئۆزەمسىگە ئەمر قىلدى. مىڭ - مىڭ دىرەم ئىنئام قىلدى. ئاتەشىن بارىپ، بابەك بىرلە جەڭ قىلدى. قورغانغە بەركىدى. ئاخىر ئەھلى ئەيالى بىرلە قورغاندىن قاچىپ چىقىپ، يەنە ئەرمەنىيەگە يۇردى ئەرسە، سۇھەيل مىسرى ئانى تۇتۇپ ئاتەشىنغە ئىبەردى ئەرسە، ئىككى مىڭ دىرەم بەردى. مۇئتەسىم ئەيتىپ ئەردىكىم: ھەركىشى بابەكنى تىرىگ تۇتۇپ كەلتۇرسە، مىڭ - مىڭ دىرەم بېرۇرمەن؛ ئەگەر باشىنى كەلتۇرسە مىڭ - مىڭ دىرەم بېرۇرمەن.

بەس، ئاتەشىن بابەكنى ئەمرۇل مۇئمىنىنغە ئىبەردى. مۇئتەسىم بابەكنىڭ ئىلىك - ئاياغىنى كەستىلەر ئەرسە، قانىنى يەرگە تامىتماي ئۆلتۇردى، دەرۋازەگە ئاستى. ئەيتىپدۇرلەر: قاچانكىم بابەكنىڭ ئىلىك - ئاياغىنى كەستىلەر ئەرسە، قانىنى يۇزىگە سۇرتۇپ، ئۆلۈم سەھل نەرسەدۇر دەپ، ئەسلا مۇتەغەييىر بولمادى. ئولكۇن مۇسۇلمانلارغە بىسيار شادلىق بولدى. مۇئتەسىم ئاتەشىنغە تاج مۇرەسسەئ ۋە سەرۇ پاي شاھانە، ئىككى يۇز مىڭ دىرەم ئىبەردى. ئاتەشىن مۇنداغ كەرامەت ۋە ئۇلۇغلۇق كۆرۈپ، ئەسلىنىڭ يامانلىقى زۇھۇر قىلىپ، ئەمرۇل مۇئمىنىنغە خۇرۇج قىلدى؛ ئەجەم مۇلكىگە پادىشاھلىق قىلدى ئەرسە، ئانى تۇتۇپ، ئاسىپ ئۆلتۇردىلەر.

نەقلى كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، بىر جەمئ خەلق شەھەرى چاچدىن مۇئتەسىمگە تۆھفە كەلتۇردىلەر. ئەيدىلەركىم: «بىز سۇنىڭ كەملىكىدىن بىنەھايەت تەڭلىكدەدۇرمىز. ئەگەر فەرمان قىلساڭ، خوراسان ۋە ماۋەرا - ئۇننەھرنىڭ خەلقى بىزگە مەدەد بەرسە، ئارىق - ئۆستەڭ چىقارىپ، سىيراب بولساق، كەرەم - ئىنايەتىڭدىن ئەجەب ئەرمەسدۇر.» بەس، بۇ دىرەمنى خەزىنەسىدىن بۇيرۇدى. ئول خەلق بۇ دىرھەملەرنى ئالىپ، خەرج قىلىپ، ئۆستەڭ چىقارىپ، سىيراب بولدىلەر. ھالا ئول ئۆستەڭ باردۇر. بەس، مۇئتەسىمنىڭ تارىخىدىن ئىككى يۇز يىگىرمە يەتتىنچى يىلى ماھى مۇھەررەم ئەردى. ھىجامەت قىلدۇردى، بۇ بائىس بىرلە كېسەل بولۇپ، ئون سەككىز كۈندىن كېيىن ۋەفات بولدى. قىرىق يەتتە ياشدا ئەردى. يەتتە يىل ئالتە ئاي خەلىفە بولدى. ئول خۇلەفائى ئەبباسىدىن سەككىزىنچى خەلىفە ئەردىكىم، مۇسەممەن ئاتار ئەردىلەر.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت ۋاسىق بىللاھ

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مۇئتەسىمدىن كېيىن خەلق ۋاسىقغە بەيئەت قىلدىلەر، ئانىڭ ئاتى ھارۇن ئەردى؛ ئاتا ۋاسىق بىللاھ لەقەب قويدىلەر. مۇھەممەد بىننى ئابدۇلمۇلكنى ۋەزىر قىلدى. ئانىڭ ۋەقتىدە جەمئى ئەرەبلەر خۇرۇج قىلدى. كارۋان - قافىلىلەرگە دەخلۇ تەئەررىز يەتكۈردى ئەرسە، ئوغلى بۇغائ كەبىرنى ئىبەرىپ، ئۇلارغا دادىنى ۋە خىراجىنى بەردى. ۋە يەنە نەسر بىننى مالىك ئۆز تەۋابىئلەرى بىرلە خۇرۇج قىلدىلەر. بىر پەنجىشەنبە كېچەسى تەبل - نەققارە چالىپ، شەراب ئىچتىلەر. ۋاسىق باغدادا يوق ئەردى. ئوغلى ئىبراھىم ئاندا بارىپ، ئون كىشىنى تۇتۇپ سوردى ئەرسە، ئەيدىلەر: «بىز نەسر بىننى مالىكنىڭ خەلقىدۇرمىز.» بەس، نەسرنىڭ تۇتتىلەر ئەرسە ياندى. ئەلەم ۋە ئەسبابى جەڭ تاپتىلەر. ئانى ۋاسىقغە ئىبەردىلەر ئەرسە، ئۆزى ئۆلتۇردى. بەس، ۋاسىق بىللاھ تارىخدىن ئىككى يۇز ئوتتۇز ئىككىنچى يىلى ئىستىسقا ئاغرىغدا ۋەفات بولدى. مۇددەتى ئۆمۇرى قىرىق سەككىز يىل ئەردى. بەش يىل توققۇز ئاي خەلىفە بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇتەۋەككىل بىللاھ

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، ۋاسىق ئوغلى بۇغائ كەبىرنى، بىلدىكىم، خىلافەتكە سەزاۋەر ئەرمەسدۇر. بىرادەرى جەئفەرنى خىلافەتكە تەئىن قىلىپ ئەردى. ئەيتىپدۇرلەر: جەئفەر تۇش كۆرۈپ ئەردىكىم، ئاسماندىن ئەل - مۇتەۋەككىل ئەلىيۇللاھ پىتىكلىك نامە تۇشتى. بۇ ۋاقىئەدىن ۋاسىق ئاگاھ بولۇپ، جەئفەرنى مەھبۇس قىلىپ ئەردى. نەچەند مۇددەت مەھبۇس ئەردى. ئاخىر ئانى چىقارىپ، خىلافەتكە ئولتۇرغۇزدى. ئول مۇھەممەد ئابدۇلمۇلك زىيادنى ۋەزىر قىلدى. تەمامى مەملەكەت ئىشىنى زەبت قىلدى.

ئەيتىپدۇرلەر: ئول ھەزرەتنى ئەمرۇل - مۇئمىنىن ئىمام ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رەۋزەلەرنى تۇرۇپ، خەلقنى زىيارەت قىلىپ ئاندا مۇجاۋىر بولماقنى مەنئ قىلدى. ئەيدى: «ھەركىم مۇجاۋىر بولسە مەككەدە» رەۋزەئى ئان ھەزرەت سەل-ئەل-لەمنىڭ مۇبارەك ئەمامەلرىنى بىر سەھابەدە ئەرمىش دەپ ئىشىتتى ئەرسە، ئانى تاپىپ ئالىپ، بىسيار جەۋاھىرلەر بىرلە ئارايىش بېرىپ، ئالتۇندا قاپلاپ، ئالدىدا كۆتەرتىپ يۇردىلەر. خەلقلەر ئەيتۇر ئەردىكىم: «بۇ ئادەمنىڭ ئىشى تەئەججۇبدۇركىم، دەستارغە مۇنداغ قىلۇر، فەرزەندلەرنى ئاندا خار كۆرەرلەر.»

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مۇتەۋەككىلنىڭ ئۇچ ئوغلىى بار ئەردى، ھەمەسىنى ئۆز ئورندا خەلىفە قىلدىلەر. ئۇلۇغ ئوغلىنى مۇنتەسىر بىللاھ -①ئاتادىلەر؛ ئىراق، ھىجاز، مىسر تا مەغرىب زەمىن سەرھەددىغچە ئاڭا بەردى. ئوترانچى ئوغلى ئابدۇللاھغە مۇستەئىين بىللاھ لەقەب قويدى؛ رەي، گورگان، تەبەرستان ۋە ئەھۋازنى ئاڭا تەئىن قىلدى. كىچىك ئوغلىى ئىبراھىمغە مۇئەببەد بىللاھ ئات قويدى، ماۋەرائۇننەھردىن تا ھەددى مەشرىقغەچە ئاڭا تەقسىم قىلدى. بۇلارغە خەلقدىن بەيئەت ئالدى. سامىرەگە ياۋۇق بىر رەۋاق بىنا قىلدى، ئالەمدە ئانىڭ مانەندى يوق ئەردى. ئىككى مىڭ مەرتەبە مىڭ دىرەم سەرف قىلدىلەر. ئانى ئول رەۋاقدا ئۆلتۇردىلەر. ئۆلتۇرمەكدە بائىس ئول ئەردىكىم، بىركۇن رەۋاقدا مەشغۇل ئەردى. مۇئتەسىمنىڭ قۇللارىنىڭ ئۇلۇغى ئاساچ ئۆتۇپ بارۇر ئەردى. ئانىى كەلتۇرۇپ، رەۋاقغە ئىشلەگەلى سالدىلەر ئەرسە، ئانىڭ قىلادۇرغان ئىشى مەئتەل بولدى. بەس، قەرمەتىلەر خۇرۇج قىلماقنى مۇستەنسىردىن گۇمان قىلىپ، ئاڭا بى ئىلتىفات بولدى. ئەيدى: «سەن مۇنتەسىر ئەمەس، مېنىڭ ئۇلمەكىمگە مۇنتەزىرسەن.» بىر كېچە، مۇتەۋەككىل ئول رەۋاقدا مەجلىس تۇزۇپ ئولتۇرۇر ئەردى. بىر جەمئى مۇئتەسىمنىڭ خەلقىدىن قۇتىلاردا يىلان - چايانلارنى ئالىپ كىرىپ، قويا بەردىلەر ئەرسە، فەتھى خاقان ئۇلارنى مانئ قىلدى ئەرسە، تۇركلەر ھەمە قىلىچ يالاڭلاپ ھەربدە قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدىلەر: «مۇھلىكغە سالماغىل.» خاقان ئەيدى: «ماڭا مۇتەۋەككۇلسىز

① پارىسچە چاپى نۇسخىدا: مۇستەنسىر (مستنصر).

تىرىگلىك يوقدۇر!» بەس، ھەر ئىككىلەسىنى پارە - پارە قىلدىلەر. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

فەسلى دەستان
زىكرى خىلافەت مۇنتەسىر

قاچانكىم، مۇتەۋەككۈلنى ئۆلتۈردىلەر ئەرسە، مۇنتەسىر خىلافەتكە ئولتۇردى. تەمامى ئىشلارنى زەبت - سەرەنجام قىلدىكىم، فىتنەنىڭ ئەسلى تۇركلەر ئىجتىمائىدۇر. بەس، ۋەسىقنى لەشكەر بىرلە رومغە ئىبەردىلەر. نامە مۇلتەتبە(؟) ۋە ئىمكان تۇتقايسىز؛ ھەرىيەل رومدا غەزات قىلغايسىزلەر، تاكى كافىرلارنىڭ كۆڭلى سىزلەردىن ۋەھمى غالىب بولغاي. ئەھمەد بىننى خەزىبنى ۋەزىر قىلدى. ئول تۇركلەر بىرلە مەدارا قىلۇر ئەردى. بىركۈنى خەلقنى يىغدى. تۇركلەرگە ئەيدىلەر: «سىزلەر بىلۇرسىزلەركىم، ئەگەر خەلىفەگە بىر ۋاقىئە بولسە مۇئتەز خىلافەتكە ئولتۇرۇر، سىزلەرنى ئاتاسى قىساسغە ئۆلتۈرۇر. مەسلەھەت ئولكىم، مۇنتەسىرنى تۇتۇپ، بىرادەرىنى ئەزل قىلدۇرۇپ، ئوغلىنى خەلىفە قىلدۇرغايسىزلەر. بەس، بۇ ئىشنى مۇنتەسىرغە ئەرز قىلدىلەر ئەرسە، ئەيدى: «مۇئازەللاھكى، ئانى ئەزل قىلماسمەن.» بەس، تۇركلەر يىغىلىپ، سىلاھ - ياراغ ئاراستە قىلىپ، ئالدىدا تۇردىلەر. ئەيدىلەر: «بىز تا بىرادەرىڭنى ئەزل قىلماي رازى بولماسمىز.» بەس، مۇنتەسىر بىرادەرلەرىنى ھازىر قىلدى ۋە سۆرەتى ھالنى زاھىر قىلدى؛ ئۆزرەلەر ئەيدى ئەرسە، مۇئەببەدنى بىتەۋەققۇف ئۆزىنى ئەزل قىلدى. مۇستەئىين بىللاھ قەبۇل قىلمادى. ئاخىر ناچار بولۇپ، ئول ھەم مەئزۇل بولدى. بەس، بۇرادەرلەرىنى خۇش ۋەقت ياندۇردىلەر. بەس، تارىخدىن ئىككى يۇز قىرىق سەككىزىنچى يىلى رەبىئەل ئاخىر ئايى ئەردى. بىر سام ئاغىدا ۋەفات بولدى. ئول پەست قەد، چوڭ كۆزلۈك ئادەم ئەردى. يىگىرمە بەش ياشدا قەزا قىلدى. ئالتە ئاي خەلىفە بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇستەئىين بىللاھ

قاچانكىم، مۇنتەسىر ۋەفات بولدى ئەرسە، لەشكەر ئەھمەد خەزىبدىن مەسلەھەت سوردىلەركىم: «خىلافەتكە كىمنى مۇقەررەر قىلغايمىز؟» ئەھمەد ئەيدى: «ئەگەر مۇتەۋەككىلنىڭ ئوغلانلەرىنى خەلىفە قىلساڭلار ئاتاسىنىڭ خۇنىنى تەلەب قىلۇر. مۇئتەسىم سىزلەرنىڭ ئۇلۇغ - كىچىكىڭلارنىي پەرۋەرىش قىلىپ، سىزلەرگە ياخشى ئىشلارنى قىلغان ئەردىلەر. ئانىڭ فەرزەندلەرىنىڭ بىرىنى خەلىفە قىلغايسىزلەر.»

بەس، ئەھمەد بىننى مۇھەممەد مۇئتەسىمنى خەلىفە قىلدىلەر، مۇستەئىين بىللاھ ئاتادىلەر. بەس، خەبەر كەلدىكىم، تاھىر ئابدۇللاھ خوراساندا ۋەفات بولدى. مۇستەئىين خوراساننى ئانىڭ ئوغلىغە بەردى. ئول مەھەلدە بۇغاۋ كەبىر قۇبادنىڭ قولىدا ئەسىر بولدى ئەرسە، مۇستەئىين ئوغلى موسانىڭ قولىغە مۇقەررەر بولدى. ئول يىل تۇركلەر ئەھمەد خەزىبنى ئۆلتۈردىلەر. ئەتراق ئالەمدە شورىشلەر پەيدا بولدى؛ مەملەكەتنىڭ ئىشلەرى سۇست بولدى ئەرسە، مۇستەئىينغە قەسد قىلدىلەر. بەس، مۇستەئىين ئالتە كىشىسى بىرلە كېمەدە ئولتۇرۇپ، تەمامى نەفايىسلەرىنى ۋە جەۋاھىرلەرىنى ئالىپ، دەريا بىرلە باغدادغە كەتتى. تۇركلەر ئەرتەسى جەڭ قىلغالى كەلدىلەر ئەرسە، ھىچ كىشى تاپماي ھەيران بولدىلەر. مۇستەئىيننىڭ سەلام ئاتلىغ قۇللەرىنى تاپىپ، مۇستەئىينغە ئۆزرەلەر ئەيتىپ، سامىرەگە كەلمەكىنى تەلەپ قىلىپ ئىبەردىلەر. سەلام كېلىپ ئەيدى ئەرسە، مۇستەئىين ئەيدى: «سامىرەگە بارۇر ئىھتىمالى يوقدۇر. ئەمما تۇركلەرنىڭ گۇناھىنى ئۆنتۇم. ھەمە باغدادغە كەلسۇنلەر.» بەس، سەلام يانىپ كېلىپ، جەۋابنى ئەيدى ئەرسە، ئەيدىلەر: «بىزنىڭ باغدادغە بارماقىمىز خوب ئەمەسدۇر.» بەس، مۇئتەزگە بەيئەت قىلدىلەر ئەرسە، مۇستەئىين بۇ خەبەرنى ئىشتىپ، مۇھەممەد بىننى تاھىرنى خوراساندىن كەلتۇرۇپ، سىپەھسالار قىلدىلەر. مۇئتەز بىننى مۇھەممەدنى ۋەزىر قىلدىلەر. لەشكەر يىغىپ، بىرادەرى ئەھمەد مۇتەۋككىلدىن ئەللىك مىڭ پەھلىۋان ئىراقىلەردىن باغدادغە ئىبەردى.

مۇھەممەد بىننى تاھىر ئۆزلەشكەرى بىرلە ئەردى. ئاخىر جەڭ قىلۇر بولدىلەر ئەرسە، مۇستەئىين ئەيدى: «نېچۈكدىن جەڭ قىلماسسىزلەر؟» مۇھەممەد تاھىر ئەيدى: «ھەممە لەشكەر ئۆزۈمنىڭ لەشكەرىدۇر، ئۇلار بىرلە نېچۈك جەڭ قىلۇرمەن!» بەس، ناچار مۇستەئىين ئۆزىنى ئەزل قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇئتەز

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، تارىخدىن ئىككى يۈز ئەللىك ئۈچ ئەردى، مۇئتەز خىلافەتكە ئولتۇردى. ئەيتىپدۇرلەركىم، بىركۈنى تۇركلەر شۇھرەت تاپماقدا ئۇلۇغ بولماقنى تەلەب قىلدىلەر ئەرسە، ۋەسىق ئەيدى: «ئالتۇندەك گۈدازىش تاپماق ۋە تۇفراقغە كۆمۈلمەكنى ئىختىيار قىلۇرسىزلەرمۇ؟» بەس، تۇركلەر ئاچچىغلاپ ۋەسىقنى ئۆلتۇردىلەر. ئەممەد بىننى ئىسرافىلكىم مۇئتەزنىڭ ۋەزىرى ئەردى؛ ئانى ناسەزا ئېتىپ ئاڭا قەسد قىلدىلەر. ئەييۇب ساھىبى دىۋان ئەردى، ئانى مۇنشىلەر «ئەمۇالىنى سەندەدۇر» دەپ تۇتتىلەر. غەۋغا ھەددىدىن ئاشتى ئەرسە، مەئىقىر سالىپ ئۆيگە كىردى، تۇركلەرنى تۇتۇپ بىسيار مال ئالدىلەر. ئاندىن، مۇئتەز ئەيدى: «مەن ئاغرىغدۇزمەن.» بەس، كىرىپ مۇئتەزنى تۇتتىلەر ئەرسە، ئەيدى: «غەرەزىڭلار نىمەدۇر؟» ئەيدىلەركىم: «ئۆزۈڭنى ئەزل قىـــل!» دەرھال مەئزۇل بولدى ئەرسە، ئانىڭدىن بىسيار مال ئالىپ، مەھبۇس قىلدىلەر. تاكىم ئۆلدى. مۇئتەز تۆرت يىل ئالتە ئاي خەلىفە بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇھتەدى بىللاھ

ئەيتىپدۇرلەركىم، مۇھەممەد ۋاسقنى خەلىفە قىلىپ، ئاتىنى مۇھتەدى بىللاھ ئاتادىلەر. ئول بېنەھايەت زاھىد ۋە پارسا ئەردى؛ ھەمىشە ئۆلەمالار بىرلە ھەمنىشىن ئەردى. ئون بىر ئاي ئون كۈن خەلىفە بولدى. ئاخىرى

ئول هەم تۈركلەرنىڭ قولىدا شەھىد بولدى. تارىخدىن ئىككى يۈز ئاتمىش بەش ماھى رەجەبنىڭ ئون تۆرتى ئەردى. ئۆمرى ئىككى كەم قىرىق يىل ئەردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇئتەمەد بىللاھ

قاچانكىم، مۇھتەدنى ئۆلتۈردىلەر ئەرسە، ئەھمەد بىننى مۇتەۋەككىلنى خەلىفە قىلىپ، ئاڭا مۇئتەمەد بىللاھ لەقەب قويدىلەر. ئول ئابدۈللاھ بىننى يەھيا خاقانىنى ۋەزىر قىلدى؛ بىرادەرى ئەبۇ مۇھەممەدنى مەككەگە ھاكىم قىلدى. تارىخدىن ئىككى يۈز ئاتمىش سەككىزىنچى يىلى ئەردى. ئوغلى جەئفەرنى خەلىفە قىلدى، ئاڭا مەۋقۇف بىللاھ ئات قويدى. تارىخدىن ئىككى يۈز يەتمىش ئۈچۈنچى يىلى يەئقۇب لەيس باغدادغە قەسد قىلىپ ئەردى. ئەبۇ مۇھەممەد لەشكەر بىرلە بارىپ، جەڭ قىلىپ، يەئقۇبغە شىكەست بەردى ئەرسە، ئەھۋازغە كەتتى، ئاندا ۋەفات بولدى. ئۇمەر بىننى لەيس ئانىڭ خەزىنەسىنى تەسەررۇف قىلىپ، تۇھفەلەر ئىبەرىپ، ئەمرۇل مۇئمىنىندىن پەناھ تىلەدىلەر. مۇئتەمەد خوراسان ۋە باغداد ھاكىملىقىنى ئاڭا بەردى ئەرسە، ئابدۇللاھ تاھىرنى باغدادغە نايىب قويدى. ئاخىر مۇئتەمەدغە گۇناھكار بولۇپ، باغدادنىڭ ھاكىملىقىدىن ئەزل قىلدى ئەرسە، ئۇمەرلەيس پارىس، كىرمان، گۈرگاننى ئالدى. مۇئتەمەد ئۆزى ئۇمەر لەيس بىرلە جەڭ قىلغالى بارىپ، ئاندا ۋەفات بولدى. مۇددەتى خىلافەتى بەش يىل ئەردى. بىرادەرى مەۋقۇف بىللاھ بۇ ھالنى كۆرۈپ، ئۇمەر لەيسنى خوراسان ۋە باغدادنىڭ ھاكىملىقىنى بېرىپ، ئاتىنى خۇتبەگە ئالماقنى قەبۇل قىلىپ، سۆلھ قىلدى. ئول ئاغرىغ ئەردى. قاچانكىم، باغداددىن ياندى ئەرسە، ئاغرىغى زىيادە بولدى. مۇنشىسى ئىسمائىل بىننى ھىلال مۇئتەزەد ئۇچۇن خەلقدىن بەيئەت ئالدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇئتەزەد بىللاھ

قاچانكىم، لەشكەر مۇئتەزەدغە بەيئەت قىلدىلەر ئەرسە، ئۇمەر لەيس ئىشتىپ، مۇئتەزەدغە تۇھفە - پېشكەشلەر ئىبەرىپ، خوراسانىڭ ھاكىملىقىنى تەلەب قىلدى ئەرسە، مۇئتەزەد ھەم قەبۇل قىلىپ، ئاڭا بىر ئەلەم ئىبەردى. ئۇمەر ئول ئەلەمنى ئۇچ كۈن ئىشكىدە تىكىپ قويدى، تاكىم تەمامى خەلق كۆردىلەر.

رافىئ ھۇرسىمەنى ئالىپ، ئاندا فەسادلارنى قىلىپ ئەردى. ئۇمەر ئاگاھ بولۇپ، ئەھمەد ئابدۇلئەزىز ئەجىلىغە نامە ئىبەرىپ، ئەسفىھاندىن لەشكەر ئالىپ، رافىئنى رەيدىن قوغلادى.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: مۇئتەزەد ياخشى ئىئتىقادلىغ ۋە ئادىل ئەردى. ئۇلۇغلارغە تەئزىم - تەۋازۇئ قىلىپ، نەزر- نىياز بېرۇر ئەردى. تەبەرستاندا ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەۋلادلەرىدىن بىر ئۇلۇغ سەييىد بار ئەردىكىم، ئۇزىگە داڭەسىيۇل ھەق ئات قويغان ئەردى. ئول سەييىدنىڭ باغدادا ۋەردان ئاتلىغ بىر دوستى بار ئەردى؛ ئەتتارلار ۋە سوداگەرلەر سەردارىدىن ئەردى. ھەرىيىل ئول سەييىد ئوتتۇزمىڭ دىنار ئول سوداگەرلەردىن ۋەردان ئاتلىغ ئەتتارغە بەردى، تاكى باغداد، مەككە ۋە مەدىنەدەكى سەييىدلەرغە تەقسىم قىلۇر ئەردى.

بەس، مۇئتەزەد زەمانى ئەردى. تەبەرستاندىن باغدادغە سوداگەرلەر كەلدى. ئول دىنارلارنى كەلتۇردى ئەرسە، ئەمىرى باغداد بەدران ئاتلىغ مۇئتەزەدنىڭ قۇلى ئەردى. بىر ئادەم ئاڭا بۇ ۋاقىئەنى ئەيتتى. بەس، بەدران ۋەردانىنى چىرلاپ ئەيدى ئەرسە، ۋەردان راست گوي، دىيانەتلىك كىشى ئەردى. ئەيدى: «راستدۇركىم، ئول دىنارلار مېنىڭ ئۆيۈمدەدۇر. ھەرىيل ئوتتۇزمىڭ دىنار فۇقەرا ۋە ساداتلارغە كېلۇر.» بەس، بەدران ئول دىنارلارنى ئۇلەرغە بۇيرۇدى ۋە ئەيدى: «مېنىڭ ئەۋلادى ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر ئىشىم يوقدۇر.» ئاندىن بەدران ئەيتۇر: «بىر كېچە تۇش كۆردۈمكىم

بىر لەشكەر بىرلە بارۇر ئەردىم. لەشكەر بىر كۆبرۇككە يەتتىلەر؛ ئاندا بىر ئادەم نەماز ئۆتەپ تۇرار ئەردى، خەلقنى كۆبرۇكدىن ئۆتكەرمەس ئەردى. تاكى مەن يېتىپ باردىم ئەرسە، نەمازدىن فارىغ بولۇپ، ماڭا قارادى. مەن سەلام قىلدىم ئەرسە، جەۋاب بەردى. ئاندا بىر پىل تۇرار ئەردى. «بۇ پۇلنى ئالغىل، بۇ يەردىن بىر مۇنچە قازغىل.» مەن نەچەنە يىل چاپتىم ئەرسە، ئەيدى: «مېنى تانۇرمۇسەن؟» ئەيدى: «تانۇمامسەن.» ئەيدى: «مەن ئەلى بىننى ئەبى تالىبدۇرمەن. ماڭا بۇ پۇل چاپغانىڭنىڭ ئەدەبىدە فەرزەند بولۇر. سەن مېنىڭ ئەۋلادىمغە ئازار بەرمەگەيسەن. فەرزەندلەرىڭغە ھەم ۋەسىيەت قىلغايسەنكىم، ئۇلارغە ياخشىلىق قىلغايلەر.» بەس، ماڭا يول بەردىلەر، تاكى كۆبرۇكدىن ئۆتتۇم.»

ئەيتىپدۇرلەر: تارىخدىن ئىككى يۈز سەكسەن ئىككىنچى يىلىي مۇئتەزەدنىڭ بىر ئوغلى ۋۇجۇدغە كەلدى، ئاڭا جەئفەر ئات قويدى. ئانىڭ ياخشى سىيرەتىدىن بىرى ئولكىم، مىراسنى ئول تەئىي قىلدىكىم، ھەركىم ئۆلسە، مىراسنى زۇلئەرھامغە بېرۇر ئەردى.

تارىخدىن ئىككى يۈز سەكسەن سەككىزىنچى يىلى ئۇمەرلەيس قۇۋۋەت تاپىپ، خوراسان ۋىلايەتىنى تەمام ئالدىلەر ئەرسە، ئىسمائىل ئەھمەد سامانى دەريايى جەيھۇندىن ئۆتۈپ، جەڭ قىلىپ، ئۇمەرلەيسنى تۇتۇپ، مۇئتەزەدغە ئىبەردى ئەرسە، ئانى مەھبۇس قىلدى؛ سافى ئاتلىغ بىر كىشىسنى ئاڭا مۇئەككىل قىلدى. قاچانكىم، مۇئتەزەد ئاخىردى ئەرسە، سافىنى جىرلاپ ئەيدى: «ئۇمەر لەيسنى ئۆلتۇرگىل.» بەس، سافى ئۆلتۇردى؛ خەلقغە ئاندىغ مەئلۇم قىلدىكىم: «مەن ئەمرۇل مۇئمىنىنىڭ خىزمەتىنغە مەشغۇل ئەردىم، ھىچكىم ئۇمەر لەيسكە باقمايدۇر، تاكى ئۆلۈپدۇر.»

مۇئتەزەد ئون يىل توققۇز ئاي خەلىفە بولدى، ئۆلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇكتەفى بىللاھ

قاچانكىم، مۇئتەزەد ۋەفات بولدى ئەرسە، ئۇلۇغ ئوغلى مۇھەممەدكە

بەيئەت قىلدىلەر، ئانى مۇكتەفى بىللاھ ئاتادىلەر. ئول يىل يامانلار ۋە مۇفسىدلارنى يوق قىلماقغە كوشش قىلدى. مۇئتەزەدنىڭ قۇلى بەدران رەيگە ھاكىم ئەردى. ئاڭا خەلقدىن بەيئەت ئالماقغە نامە ئىبەردى ئەرسە، خەلقدىن بەيئەت ئالدى. نامە ئىبەردىكىم: «لەشكەرمەندىن ۋەزىفە - مال تەلەب قىلۇرلەر. مەن سىنىڭ خىزمەتىڭغە بارۇرمەن.» قاسىم بىننى ئابدۇللاھ ۋەزىر ئەردى، بەدرانغە ئەداۋەتى بار ئەردى. ئەيدى: «بەدران ساڭا ئىتائەت ئۇچۇن كەلمەس، بەلكى مۇخالىفەت ئۇچۇن كېلۇر. سىنىڭ خىلافەتىڭگە رازى ئەمەسدۇر. چۇنكى ئانىڭدىن بىمەسلەھەت خىلافەتكە ئولتۇردۇڭ.» مۇكتەفى ئەيدى: «تەدبىرى نەدۇر؟» قاسىم ئەيدى: «نامە ئىبەرگىلكىم ئاندا بولغايسەن، تاكى خەلق ئۆزگە بولماغاي.» بەس، مۇكتەفى ئون مىڭ دىرەم ئىبەردى ۋە ئەيدىلىكىم: «ئاندا بولغانىڭ ياخشىراقدۇر.» بەس، بەدران يەنە نامە ئىبەردىكىم: «ئەلبەتتە بارىپ، دەرگاھىڭغە ۋە خاكبوسۇڭغە مۇشەررەف بولۇرمەن.» قاسىم ئەيدى: «يا ئەمىرۇل مۇئمىنىن، مەئلۇم بولدىكىم، ئانىڭ كۆڭلىدە خىلافەت تەمەننىسى باردۇر.»

بەس، مۇكتەفى سىپەھسالاردىن بىرىگە نامە ئىبەردىكىم: «بەدراننى تۇتۇپ ئۆلتۇرگەيسەن.» بەس، بەدراننى تەمام قىلدىلەر ئەرسە، مۇكتەفىنىڭ كۆڭلى تىندى، خىلافەتى بەرقەرار بولدى.

نەقلى كۆلتۇرۇپدۇرلەركىم، مۇكتەفى زەمانىدا كوفە تەرەفىدىن زەكەرويە ئاتلىغ بىر ئادەم خۇرۇج قىلدى، خەلقنى قەرمەتىلەر مەزھەبىگە باشلادى. ئىككى ئوغلى بار ئەردى: يەھيا ۋە ھۇسەين، پىشانەسىدە قارا نىشانەسى بار ئەردى. بەنى كەلابدىن بىر تايىفە ئاڭا تابىئ بولدىلەر. دەمەشقنىڭ خۇمىسىنى ئالدىلەر. بەس، شەھەرى سامىرەگە خەبەر كەلدىكىم، شامنى خەۋارىجلار ئالدى. بەس، مۇكتەفى ئۆزى بۇرقەغە باردى. ئاندا تۇرۇپ، مۇھەممەد سۇلەيمانىنى يىگىرمە مىڭ لەشكەر بىرلە ئىبەردى. مۇھەممەد سۇلەيمان ئۇچ مىڭ پاتمان ئوگرۇد ئالدۇردى. قاچانكىم، خەۋارىجلارغە يەتتىلەر ئەرسە، سەف راست قىلدىلەر. ئەۋۋەل بىر ھەملەدە مۇھەممەد سۇلەيمان ئارقە بارىپ قاچتى. خەۋارىجلار قوغلاپ، ئوگرۇد قويغان يەرگە يەتتىلەر ئەرسە، ئوگرۇدكە ئوت ياقتىلەر. مۇھەممەد سۇلەيمان لەشكەر بىرلە يانىپ تۇردى. ئوت ئول نابكارلارغە تۇتاشتى. ھەركىم ئوتدىن قۇتۇلۇپ

چىقسە، شەمشەر ئوردىلەر. زەكەرويە ئىككى ئوغلى بىرلە ھىلاك بولدى. بۇ ئىسلاھقە ئولوغ فەتھ - نۇسرەت بولدى.

مۇكتەفى تارىخدىن ئىككى يۇز توقسان بەش، زۇلقەئدە ئايى ئەردى، ۋەفات بولدى. ئالتە يىل خەلىفە بولدى. ئونتوز ئىككى ياشدا ئەردى. نايىبى ئىلىم، ھەيا ۋە ھەلىمدە مانەندى يوق ئەردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇقتەدەر بىللاھ

قاچانكىم، مۇكتەفى بىللاھ ۋەفات بولدى، بىرادەرى جەئفەرگە بەيئەت قىلدىلەر. بەس، مۇقتەدەر خىلافەتكە ئولتۇردى، بەيتۇل مالدىن بەش مىڭ دىرەمنى بەنى ھاشىمغە بەردى. ئالەمدە ئەدل - ئىنساف بىساتىنى يايدى. ئەھمەد بىننى ئەبباسنى ۋەزىر قىلدى؛ ئەلى بىننى موسانى زەكات - خىراجغە مۇتەسەددى قىلدى. ئەلى بىننى ئەيسانى ساھىبى دەفتەر ۋە مۇنشى قىلدى. قاچانكىم، مۇددەتى خىلافەئى ئۇزاقغە تارتتى ئەرسە، ئەبۇ ئابدۇللاھ ئەھمەد، يۇنۇس مۇزەففەر فىتنە بەرخاستە قىلدىلەر. لەشكەر زىيادە ۋەزىفە ۋە مال ئىلتىماس قىلىپ، مەملەكەتكە خەلەل بەردىلەر. ئاخىرىلئەمر، تارىخدىن ئۇچ يۇز ئون يەتتە ماھى مۇھەررەمنىڭ ئونى پەنجشەنبە كۈنى مۇقتەدەرنى ئەزل قتلىپ، يۇنۇس مۇزەففەرنىڭ ئۆيىدە مەھبۇس قىلدىلەر.

ئاندىن مۇئتەسەد بىننى ئەلمۇئتەزنى خەلىفە قىلىپ، ئاڭا قاھىر بىللاھ لەقەب بەردىلەر. بۇ ئەسنادا، بىر تايىفە پىيادە لەشكەر سارايىنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ، غەۋغا سالدى. مۇئتەسەد بۇلارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلماق ئۈچۈن ئەيدى: «ئەرزىڭلار نە دۇر؟» ئەيدىلەر: «بىزگە ئالتە ئايلىق ۋەزىفە بەرگىل، ۋەزىفەمىزگە دىنار زىيادە قىلغىل.» بازۇل ياساۋۇل ئەردى، ئول ئەيدى: «ئۇلۇغۇڭلارنى ئىبەرىڭلار، تاكى مەن ئەسرۇل مۇئمىننغە ئەرز قىلىپ، مىرادىڭغە يەتكۇرەي.» بەس، نەچەند كىشى راۋاقغە چىقىپ، قاتتىغ سۆزلەر ئەيتتى؛ فىتنە بولماقغە ياۋۇق يەتتى ئەرسە، مۇئتەسەد فىتنە پەست بولسۇن دەپ، قوپۇپ راۋاقىنىڭ ئالىدا بىر ئىشىك بار ئەردى، ئاندا باردى. ئول

ئىشىك ئېتىگىنىك ئىدى، كىرەلمەيدى ئەرسە، پىيادىلەر كىرىپ بازۇلنىڭ باشىنى كەستىلەر. ئەبۇل ھەيجاكىم ۋەزىر ئەردى، ئانىڭ ھەم باشىنى كېسىپ، نەيزەگە ئالدىلەر. قاھىرنى مەقھۇر قىلىپ، زىندانغە سالدىلەر. ۋە يەنە مۇقتەدەرنى يۈنۇسنىڭ سارايىدىن چىقارىپ، بەيئەت تازە قىلدىلەر. ئول ھەرچەند دەلالەت قىلدى بەيئەتنى قەبۇل قىلمادى، ئەمما پايدا بەرمەدى. زىيادە ۋەزىفە تەمەئ قىلماسلىقغە ۋە خەلىفەلەرنىڭ ھۇرمەتىنى ساقلاماغلىقغە ئەھد قىلدىلەر. بەس، مۇقتەدەر يەنە تەختدە ئولتۇردى. خەلق شادمان بولدىلەر؛ ئۇيغۇلاغان بەخت بىدار بولدى. نەزم:

ئىنايەتى ئەزلە ھەركىشىگە يار ئولسە،
سەئادەتى ئەبەدى ئول كىشىگە ھەمدەم كار؛
خۇداي تەقدىرى بۇ نەۋئ كۆركۈزۇر تەئسىر،
كى بەخت تالىئىنىڭ قۇۋۋەتى قىلۇر ئاسار.

كەلتۇرۇپدۇرلەر: مۇقتەدەر ئىككى مەراتىبە مەئزۇل بولدى، يەنە بىرى ئولكىم، مۇھەممەد داۋۇد ھەررا جكىم ۋەزىرى ئەردى. قەسد قىلدىكىم تەمامى خەلقدىن بەيئەت ئالغاي. بۇ ئەسنادا، مۇقتەدەرنى ئەزل قىلىپ، بىنىنى ئەل مۇئتەزنى خەلىفە قىلىپ ئەردىلەر. مۇقتەدەرنىڭ خاس قۇلىكىم ياساۋۇللارغە سەردار ئەردى. بىنىنى ئەل مۇئتەز مەجلىس ئام قىلماقغە قەسد قىلىپ ئەردى. بۇ ھالدا ئول قۇل ياساۋۇللار، قۇللار بىرلە خۇرۇج قىلىپ، مۇقتەدەرنى چىقارىپ، خىلافەتكە ئولتۇرغۇزدىلەر ئەرسە، ئەل مۇئتەز قاچىپ كەتتى. بىركۈندىن زىيادە خەلىفە بولمادى.

ئۇلۇغلاردىن بىرى ئەيتىپدۇرلەر: ئول كۈنكى بىنىنى ئەل مۇئتەزگە بەيئەت قىلدىلەر. مۇھەممەد تەبەرىيكىم ساھىبى تارىخدۇرلەر: ئۇلەرنىڭ قاشلەرىغە كەلدىم ئەرسە، ئەيدى: «خەبەر نە دۇر؟» ئەيدىم: «مۇئتەسەد بىنىنى ئەل مۇئتەزگە بەيئەت قىلدىلەر.» ئەيدى: «ۋەزىر كىم بولۇر؟» ئەيدىم: «مۇھەممەد داۋۇد ھەرراج.» ئەيدى: «قازى كىمدۇر؟» ئەيدىم: «ھەسەن بىنىنى ئەل - مۇسەننى.» ئەيدىكىم: «بۇ ئىش تەمام بولماس.» ئەيدىمكى: «نېچۇكدىن؟» ئەيدى: «بۇ ھەر ئۈچى بۇ ئىشلەرغە لايىق ئەمەسدۇر. چۇنكى

بۇلار ھەمىشە ئۆز ھۇنەرىگە مەشغۇلدۇر، ھېچكىمنىڭ بىر ئىشغە ھۇيرۇيالماسلىقىدىن. زەمانە خەلقى بۇ سەبەبدىن ئۇلارغە بويۇن سۇنماسلىقىدىن.» ئاخىر ئول ئەيتقاندەك بولدى، تاكى ئەھلى ئەقل بىلگەيلەركىم، ھۇنەرمەندلەر بۇ ئىشدىن ھەمىشە مەھرۇمدۇرلەر. مۇنداغ ھەق تەئالا مۇقتەدەرغە بىسەئى خىلافەتنى كەرەم قىلدى، ئاخىر تۇركلەر خۇرۇج قىلىپ، تارىخدىن ئۇچ يۈز يىگرمە ماھى شەۋۋالدىن يىگرمە سەككىز ئەردى، ئۆلتۇردىلەر. قاھىرغە بەيئەت قىلدىلەر. مۇقتەدەرنىڭ ۋەزىرى ئەۋۋەل ئەببىاس بىننى ھەسەن، ئاندىن كېيىن ئەبۇلھەسەن ئەلى بىننى ئەلفۇرات، ئانىڭدىن قالىپ مۇھەممەد ئابدۇلمۇلك، ئاندىن يەھيا بىننى خاقان، ئاندىن سوڭ ئەلى بىننى ئەيسا، ئاندىن مۇھەممەد بىننى ھامىدى ۋاستى ئەردى. ئەمىرى خوراسان ئەھمەد بىننى ئىسمائىل ئەردى، ئانىڭدىن كېيىن نەسر ئەھمەد ئەردى. ۋەللاھۇ ئەئلەم.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت قاھىر بىللاھ

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، مۇقتەدەرنىڭ بىرادەرى ئەبۇ مەنسۇر مۇھەممەد بىننى مۇقتەزەد، لەقەبى قاھىر بىللاھ. ئول مەردۇمىيانە قەد، بۇغداي ئۆڭلۇك.

قاچانكىم، مۇقتەدەر ئۆلدى ئەرسە، تۇركلەر قاھىرغە بەيئەت قىلدىلەر. بەس، قاھىر خىلافەتكە ئولتۇردى، تەمامى ئىشلارنى زەبت قىلدى. يۇنۇس بەدرى ھەرەمىكىم، مۇقتەدەرنىڭ قۇللەرىدىن ئەردى؛ بى ئۆزرە بۇلەرنى ئۆلتۇردى. بىرادەرىنىڭ كۆجىنى ئالدى. مۇقتەدەرنىڭ ئاناسىنى زۇلۇم بىرلە ھەمە ئەموالىنى ئالدى ئەرسە، بۇ سەبەبدىن ھەمە خەلق دۇشمەن تۇتتىلەر. ئاقىبەت تۇركلەر تۇتۇپ، خىلافەتدىن ئەزل قىلىپ، كۆزىگە مەيل تارتتىلەر. ئاخىرى ئۆلدى. مۇددەتى خىلافەت بىر يىل بەش ئاي سەككىز كۇن ئەردى. ئوتتۇز تۆرت ياشدا ئەردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت رازى بىللاھ

كەلتۇرۇپدۇرلەر: ئاتى ئەھمەد بىننى مۇقتەدەر، كۇنىيەتى ئەبۇل ئەببىاس ئەردى. ئول ئوترا بويلۇغ، مەرۋارىد رەڭلىك، ئۇزۇن ساقاللىغ ئەردى. قاچانكىم، قاھىرغە قەھر قىلىپ، رازىغە رىزا بەردىلەر ئەرسە، تارىخدىن ئۇچ يۇز يىگرمە ئىككىنچى يىلى ئەردى. ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. ئول مەردۇ ئالىم، فازىل ۋە ئەدەبلىك ئەردى. ياخشى ئىشلارنى بىسيار قىلۇر ئەردى. خالىس كۇمۇشدە دىرەم قىلدۇردى. ئول ئىككى بىرادەر ئەردى، بىرى ئەھمەد، يەنە بىرى ئىبراھىم. قاھىر بۇلارنى مەھبۇس قىلىپ ئەردى. بەس، قاھىرنى تۇتتىلەر ئەرسە، بۇلارنى چىقاردىلەر. بەس، ئەھمەد ئەيدى: «بىز كىچىك بالالاردۇرمىز. ئاتامىزنى ئۆلتۇردۇڭلار، ئەمدى بىزگە نە قىلۇرسىزلەر؟» ئەيدىلەر: «ساڭا بەيئەت قىلۇرمىز، خىلافەت تەختىدە ئولتۇرغۇزۇرمىز.» ئەيدى: «بىزنى قويۇڭلار، قانچەكى ئۇمۇر مۇسائىدە قىلۇر، سەلامەتلىك دەرەختىنىڭ سايەسىدە ئارام ئالغايمىز.» قويمادىلەر. ناچار قەبۇل قىلدى ئەرسە، ئىبراھىم ئەيدى: «مەن ئۇلۇغدۇرمەن، خىلافەت ماڭا تەگمەيدۇرمۇ؟» ئاڭا ئەيدى: «ئەۋۋەل سەن ئاڭا بەيئەت قىل.» بەس، ئىبراھىم برادەرىگە بەيئەت قىلدى. خەلق ھەم بېتەمام بەيئەت قىلدىلەر. ئەھمەد ئەبۇ ئەلى مۇقتەدەرنى ۋەزىر قىلدى.

ئەيتىپدۇرلەر: خەلىفە بولغان كۇنى راۋاقنىڭ ئۆگزەسىگە چىقتىسى ئەرسە، بىر فەرياد ئاۋاز ئىشىتتى. ئەيدى: «بۇ نە فەريادىدۇر؟» ئەيدىلەر: «بۇ دەريانىڭ كۆبرۇكىنىڭ ئول تەرەفىدە ئاۋاز فەرياد قىلۇرلەر، تاكى خەلق بۇ تەرەفدىن كىرىپ، ئوترادا ئىزدىھام بولماغاي.» ئەھمەد ئەيدى: «يەنە كۆبرۇك سالىڭلار، تاكى كەلگۇچىلەر بىرىدىن، بارغۇچىلەر يەنە بىرىدىن ئۆتكەيلەر.» تۇركلەر بۇ ئىشغە بىسيار پىسەند قىلدىلەر. جەمئى ئەيدىلەر: «قاھىرنى ئۆلتۇرگىلكىم، ساڭا ۋە ئاناڭغە بىسيار ھەقارەتلەرنى قىلدىلەر.» ئەھمەد ئەيدى: «مەن ھەرگىز ئانى ئۆلتۇرمەككە رىزا بەرمەسمەن.» بەس، بۇ ئىشغە ھۇجۇم قىلدىلەر ئەرسە، ناچار مىيل تارتماقغە رىزا بەردى.

ئانىڭ ۋەقتىدە بېنەھايەت خۇشلۇق بىرلە ئۆتتى. ئوتتۇز ئىككى ياشدا ئەردى. سەككىز يىل خەلىفە بولدى. ئەبۇ ئەلى مۇقەللىد ضيائەت قىلدى ئەرسە، ۋەزىرلىقىنى ئابدۇرەھمان ئەيسا جەرراھغە بەردىلەر. ئاندىن، مۇھەممەد بىننى ئەل - قاسىمنى ۋەزىر قىلدىلەر. ئۇلەرنىڭ ۋەقتىدە ھەم ئەمىرى خوراسان نەسر بىننى ئەھمەد ئەردى. تارىخدىن ئۆچ يۈز يىگىرمە توققۇز رەبىئەل ئاخىر ئايىنىڭ ئون ئالتەسىدە ئۆلتۈردىلەر.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇتتەقى بىللاھ

قاچانكىم، رازىنى ئۆلتۈردىلەر ئەرسە، بىرادەرى ئىبراھىم بەيئەت قىلدىلەر. ئول ئۆچ يىل ئون بىر ئاي ئالتە كۈن خەلىفە بولدى. ئاقىبەت تۈركلەر ئانىڭ كۆزىگە مىيل تارتتىلەر. ۋەزىرى ئەھمەد بىننى مۇھەممەد بىننى مەيمۇن ئەردى. ئاندىن كېيىن ئەھمەد بىننى ئابدۇللاھ ئەسفىھانى ۋەزىر بولدى. ئەمىرى خوراسان نەسر بىننى ئەھمەد ئەردى. ئاندىن نوھ بىننى نەسر ئەمىر بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇستەكەفى بىللاھ

ئول ئەبۇل قاسىم ئابدۇللاھكىم، مەرد مىيانە قەد، خۇشرەڭ ۋە خۇشروي، سۇرمە چەشم، سىياھ موي ئەردى. بەس، مۇتتەقىغە مىيل تارتتىلەر ئەرسە، ئاڭا بەيئەت قىلدىلەر. ئانىڭ زەماندا مۇئىززۇددەۋلە ئەبۇلھەسەن دىلەمىيلەر سەردارى ئەردى. ئۆچ ئوغلى بار ئەردى: ئەھمەد، ئەبۇ ئەلى، ئەبۇلۋۇجۇد.

ئەھمەد مەرد - شۇجاۋ ۋە ئۇلۇغ ئەردى. ئەما گۇمراھ ئەردى. قاچانكىم تۈركلەر باغدادغە غالىب بولدى، ئەمىرۇل مۇئمىنىنىڭ زەئىف بولغانىدىن ئەھمەد ئاگاھ بولدى ئەرسە، ئەھۋازنى ئالدى. لەشكەر يىغدى. بەس،

مۇستەكەمنى خەبەر تاپىپ، ئەھمەدكە باغدادنى سىپارىش قىلدى. تۇركلەرنى نابۇد قىلماقغە تەرغىب قىلدى ئەرسە، ئەھمەد يىگىرمە مىڭ لەشكەر بىرلە باغدادغە يۇزلەندى. ئۇچ فەرسەڭ باغدادغە ياۋۇق بارىپ تۇشتى ئەرسە، تۇركلەر باغداددىن ئالدىغە چىقتىلەر. ئىككىسى تەرەفدىن سەف ئاراستە قىلدىلەر. جەمئىي ئەھلىي باغداد تۇركلەرگە ئەيدىلەر: «ئەگەر فەرمان قىلساڭ، دەريايى دەجلەنى باغلاپ، ئۇلار لەشكەرگاھىغە قويغايمىز، تاكى ناچار قاچىپ كەتكەيلەر.» بەس، رۇخسەت بەردى ئەرسە، بارىپ دەريادىن ئارىقلارنى چىقارىپ، دەريانى باغلاپ قويا بەردىلەر ئەرسە، دىلەمىلەر غەرق بولۇپ قاچتىلەر. بىر يىل بۇ تەرىقە بىرلە ئۇنتتى ئەرسە، تۇركلەرنىڭ تەگەددى ۋە ئازارى تەمامى باغداددا پۇر بولدى. شىرزادنىڭ ئوغلىكىم، مۇستەكەفاغە ۋەزىر ئەردى. ئۇلار قولىدا قالدى. ئول ئەھمەدكە نامە ئىبەردىكىم: «تۇركلەرنىڭ ئازارى ھەددىدىن ئاشتى. چەندانكى قۇدرەتىڭ باردۇر لەشكەر ئالىپ كەلگەيسەن. مەن باغدادنى ساڭا مۇسەللەم قىلغايمەن.» بەس، ئەھمەد لەشكەر تارتىپ، باغدادغە كەلدى، تۇركلەر بىرلە جەڭ قىلدى. ئەھلى سەۋاد تۇركلەردىن بىزار بولغان ئەردى. تۇركلەرگە شىكەست بەردىلەر. ئەھمەد باغدادنى ئالدى. مۇستەكەفا قاشىغە بىسيار تۇھفەلەر ۋە پىشكەشلەرنى كەلتۇردى. مۇستەكەفا سەرۇپا پادىشاھانە بىرىپ، باغدادغە ھاكىم قىلدى ئەرسە، تەمامى ئىشلارنى زەبت ۋە سەرەنجام قىلدى. ھەمە سەركەشلەر ئانىڭ ئەمىر فەرمانى خەتىگە باش قويدىلەر. مۇستەكەفانىڭ خىلافەتى رەۋاج - رونەق تاپتى. شىرزادنى ئەزل قىلىپ، ئەلى مۇقەللەدنى ۋەزىر قىلدى. تەمامى ئىشلەرى كەمال تاپتى. نەزم:

گەر نەۋبەتى دەۋلەت ئولسە ناگاھ،
دۇشمەن ئىتەر فىغان ئەيلەپ ۋاھ - ۋاھ.

ئەيتىپدۇرلەر: قاچانكىم ئەھمەد شۇجائەت، دىلاۋەرلىكى بىرلە باغدادغە غالىب بولدى، خىلافەت ئىشى بەرقەرار بولدى. خەلقنىڭ كۆڭلى مۇستەكەفاغە راغىب بولدى. تۇركلەر ئىجتىمائى مۇنىقەتىئ، ھەمە خەلق ئىتتىفاق مۇجتەمىئ بولدى ئەرسە، ئەتراف - جەۋانىبغە نامەلەر ئىبەرىپ، خەلايىقنى

ئەمىرۋل مۇئمىنىن ئىتائەتىغە ئىنىدى. ھەر تەرەپدىن تۇھپىلەر كەلدى. ئاندىن ماۋەرا ئۇننەھرىنىڭ ھاكىمى سەييىد ئابدۇلمۇلك نوھ سامانىغە نامە ئىبەردى، لەشكەر تىلەدى. تاكى ئەھلى شام بىلگەيلەركىم، ئەمىرى خوراسان، ماۋەرائۇننەھر مۇتىئدۇر. بىرادەرىگە نامە ئىبەردىكىم: «بۇخاراغە نامە ئىبەرىپ، باغدادغە ئىلگەرى كېلەدۇر خىراج، زەكاتنى تەلەب قىل.» ۋە يەنە سەييىد ئەمىر ئابدۇلمۇككە نامە ئىبەردىكىم: «ئىلگەرى تۇركلەرنىڭ غەلەبەسىدىن دەرماندە ئەردىم. تايىفە دىلەمىلەر مەدەددىن ئۇلارنىڭ فەسادى ئاۋازى مۇنقەتىئ بولدى ئەرسە، دىلەمىلەر فەسادى ھەددىدىن ئاشتى. ئەگەر ئەمىر سەييىد لۇتف ئىنايەت قىلسىپ، لەشكەر بىرلە ئۆزى كەلسە، بۇ جەمات شەررىنى دەفئ قىلسە، ئەمارەتى باغداد ئاتا مۇسەللەمدۇر.» بەس، ئەمىر سەييىد بۇ نامەلەرنى ئوقۇپ، ئەندىشە قىلدىكىم، بۇ نامەلەر بىر - بىرىگە مۇخالىفدۇر. بەس، ئەھمەدنىڭ ئەلچىسىنى چىرلادى ۋە ئەيدى: «بۇ نامەدە بىر مىكر باردۇر. سىزلەر خىلافەت ھۆرمەتىنى ساقلامايدۇرسىزلەر. مەن لەشكەرى قەرار بىرلە ئارقاڭدىن بارۇرمەن. خىزمەت كەمەرىنى باغلارمەن.» بەس، ئەلچى باغدادغە كەلدى. بۇ نامەلەر خەلەلىنى ئەيدى ئەرسە، بەد گۇمان بولۇپ، ئەمىرۋل مۇئمىنىنغە قەسد قىلدى. ئاخىر، تەختدىن تۇشۇپ، سەرپا بىرەھنە ئۆيگە ئالىپ كېلىپ، مىيل تارتتى ئەرسە، ئۇچ كۈندىن زىيادە تىرىگلىك قىلمادى. تارىخدىن ئۇچ يۈز ئوتتۇز تۆرت جەمادىيەل ئاخىرى ئايىنىڭ ئىككىسى دۇشەنبە كۈنى بەقا ئالەمىغە خىرام قىلدى. مۇستەكەفانىڭ ۋەزىرى ئەبۇل فۇتۇھ بىننى مۇھەممەد ئەلى سامىرى، ئاندىن كېيىن ئەھمەد بىننى فۇزەيل سامىرى ئەردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇتىئ بىللاھ

قاچانكىم، مۇستەكەفاغە مىيل تارتتىلەر ئەرسە، ئەبۇلقاسىم بىننى فۇزەيل بىننى مۇقتەدەرنى خەلىفە قىلدىلەر. ئول مەرد مىيانە قەد، رەڭگى ئاق، خۇشرۇي ئەردى. يىگرمە توققۇز يىل ئالتە ئاي بەش كۈن خەلىفە بولدى. ئانىڭ دەۋرىدە، مۇئىززۇددەۋلە ۋەفات بولدى. تارىخدىن ئۇچ يۈز

ئەللىك ئالتە ئەردى. ئوغلى بەختيار بىننى مۇئىززۇددەۋلە ئورنىدا ئولتۇردى. ئول بەختيار مۇئىززۇددەۋلە سىپەھسالارى سەبۇكتىكىننىڭ ئۆلتۇرۇرگە قەسد قىلدىلەر ئەرسە، ئاگاھ بولۇپ، تۇرك ۋە دىلەم لەشكەرىنى راست قىلدى، تاكى خۇزىستانغە بارىپ، بەختيار بىرلە جەڭ قىلغاي. بەس، مۇتىئىنى سەبۇكتىكىن بىرلە جەڭ قىلماقغە دەلالەت قىلدىلەر ئەرسە، ئۆزىنى ئەزل قىلىپ، خىلافەتنى ئوغلى ئەبۇ بەكر ئەبدۇلكەرىمغە بەردى. ۋەزىر ئەھمەد بىننى شىرزاد ئەردى. خوراساندا نوھ بىننى نەسر ھاكىم ئەردى، ئاندىن ئابدۇلمۇلك نەسر ھاكىم بولدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەتِ مۇتابىئ بىللاھ

بەس، تارىخدىن ئۇچ يۈز ئاتمىش ئۇچ ئەردى. مۇتابىئغە بەيئەت قىلدىلەر. ئول ئوترا بويلۇغ، چەقىر كۆزلۈك ئەردى. ئون يەتتە يىل سەككىز ئاي بەش كۈن سوردى. ئانىڭ زەماندا مۇئىززۇددەۋلە بىننىسى سەماۇ ئەمزادەسى بەختيارنى ئۆلتۇرۇپ، باغدادغە ھاكىم قىلدى. ئاقىبەت تابىئ (مۇتابىئ) نى ئالىپ، تەمام ئەمۋالىنى غارەت قىلىپ، بى زابىت قىلدى ئەرسە، تارىخدىن ئۇچ يۈز سەكسەن بىرىنچى يىلى شەئبان ئايى دۈشەنبە كۈنى ئۆزىنى ئەزل قىلدى؛ توقسان ئۇچۈنچى يىلدا ۋەفات بولدى. خوراساندىن مەنسۇر بىننى نوھ ھاكىم ئەردى. ۋەزىرى مەشھۇر ئەمەسدۇر.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەتِ قادىر بىللاھ

قاچانكىم، تابىئ ئۆزىنى ئەزل قىلدى ئەرسە، ئەبباس بىننى مۇقتەدەرغە بەيئەت قىلدىلەر، ئۇلەرنى قادىر بىللاھ ئاتادىلەر. ئول مىيانەقەد، خۇشرۇي كىشى ئەردى. ئون تۆرت يىل ئۇچ ئاي ئون بەش كۈن شەھريار بولدى. ئۆمرى سەكسەن ئىككى يىل ئەردى. تارىخدىن تۆرت يۈز يىگىرمە ئىككىنچى يىلى زۇلھەججە ئايىنىڭ ئون بىرى دۈشەنبە كۈنى ئالەم باقىغە رىھلەت

قىلدىلەر. خوبتەرىن زەمانىڭى خۇلەفائى ئەبباس ئاننىڭ دەۋرى ئەردى. خوراسانغە نوھ مەنسۇر ئەمىر ئەردى. سامانىلىڭ ئەۋلادىدىن خوراسانلىڭ ھاكىملارى توققۇز كىشى ئەردى، ئۇلارنىڭ ئاتلەرى بۇ رۇبائىدە مەئلۇمدۇرلەر. نەزم:

توققۇز كىشى ئەردى ئال سامانى مەشھۇر،
كىم قىلدى ئۇلار ھۆكمى خوراساندا زۇھۇر؛
ئىبراھىم، ئەھمەد يەنە نەسر، ئىككى نوھ،
ئابدۇلمۇلك ئىككى، يەنە ئىككى مەنسۇر.

كەلتۇرۇپدۇرلەركىم، سەبۇكتىكىن ئابدۇلمۇلك نوھغە مەرۋەدە شىكەست بەردى ئەرسە، خوراسان ئاڭا بولدى. ئارسلان ئەلمۇلك بىننى نەسر بىننى ئەلى ئۆزجەنددىن خوراسانغە كەلدى. غەزنىنكى سامانىلار پايتەختى ئەردى، ئانى ئالدى. سامانىلارنىڭ ھەمەسىنى ئەسىر قىلىپ، ئۆزجەندكە ئىبەردى. خوراسانىنى مەھمۇد سەبۇكتىكىن زەبت قىلدى. مەھمۇد رەبىئەل ئەۋۋەلنىڭ تۆرتى پەنجشەنبە كۈنى، تارىخغە تۆرت يۈز يىگىرمە بىر ئەردى، ۋەفات بولدى ئەرسە، ئوغلى مۇھەممەد ئورنىدا ئولتۇردى. ئاندىن كېيىن، بىرادەرى مەسئۇد بىننى مەھمۇد كېلىپ، بىرادەرىنىڭ كۆزىگە مىيل تارتتى، مۇلكنى ئول زەبت قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت قايىم بىللاھ

ئاتى ئەبۇ جەئفەر ئابدۇللاھ بىننى قادىردۇر. ئول قىرىق تۆرت يىل خىلافەت تەختىدە ئولتۇردى. ئانىڭ زەمانىدە ئەۋلادى سەلچۇق خۇرۇج قىلدى. موسا سەئۇبىكىم سەلچۇقلەرنىڭ قاياشى ئەردى. بۇ خارادىن ئول خۇرۇج قىلدى. بۇلار ئىتتىفاق بولۇپ، خارەزمگە بارىپ، ئاندىن خوراسانغە

كەلدىلەر. بۇ مەھەلدە خوراسان مەسئۇدنىڭ تەسەررۇفىدە ئەردى. بارھا سەلجۇقلەرغە لەشكەر ئىبەرىپ، شىكەست تاپار ئەردى.

بەس، سۇلتانى مەسئۇد سەلجۇقلەرنىڭ ئالدىغە چىقىپ، زىندە قان سەرھەددىدە جەڭ قىلدىلەر ئەرسە، شىكەست تاپىپ، خوراساندىن ئۈمىد ئۈزدى. ئۇ مەرائى سەلجۇقلەر خوراسانىنى تەقسىم قىلىپ ئالدىلەر. ئەمىر ئالپ ئارسلان ئىراقغە بارىپ، تەختغە ئولتۇردى. سال، ئىراق، خوراساندىن بەئزەسى ئاڭا تابىئ بولدى. تارىخغە تۆرت يۈز ئەللىك ئالتە ئەردى. رومغە غەزاتغە بارىپ، قەيسەرنى ئالدى. يەمەننىڭ لەشكەرىگە كىشى ئىبەرىپ، گۈناھىنى ئۆتۈپ، رومغە بارماقغە رۇخسەت بەردى. ئاندىن سەفەر ئايىدا شەھادەت دەرەجەسىگە يەتتى ئەرسە، سۇلتان مەلىك شاھ ئاتى داۋۇد بىننى مىكائىل بىننى سەلجۇق تەختغە ئولتۇردى. بەئزەن خوراسانىنى ئول تەسەررۇف قىلدى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇقتەدى بىللاھ

قاچانكىم، قايمىنىڭ دەۋرى ئۆتتى ئەرسە، مۇقتەدى خىلافەتكە ئولتۇردى. ئون توققۇز يىل ئىككى ئاي خەلىغە بولدىلەر. زۇھد تەقۋادا قايمەدەك ئەردىلەر. تارىخدىن تۆرت يۈز سەكسەن ئالتەدە ئالەمدىن باردىلەر. ۋەزىرى مۇھەممەد بىننى ھەمىر ئەردى. خوراسان ۋە باغداد ئانىڭ دەۋرىدە مەلىك شاھ تەسەررۇفىدە ئەردى.

فەسل دەستان
زىكرى خىلافەت مۇستەنزىر بىللاھ

قاچانكىم مۇقتەدى ۋەفات بولدى ئەرسە، ئەبۇل ئەببىاس ئەھمەد بىننى مۇقتەدى خىلافەتكە ئولتۇردى. ئانى مۇستەنزىر بىللاھ ئاتادىلەر. ئول مەرد

بەلەند قەد، قىيپاچ كۆزلۈك ئەردى. يىگىرمە نانتە يىل جەھاندارلىق قىلدى. تارىخدىن بەش يۈز ئون ئىككى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئايىدا ئاخىرەت سەپەرى قىلدى. خوراساندا مەلىك شاھ بار ئەردى. ئەمما فىتنە ۋە تەشۋىش بىسيار بولدى. تاكى سۇلتان مۇھەممەد بىننى مەلىك شاھ خوراسانىنى تەسەررۇف قىلىپ، تەمامى ئىشلارنى زەبت - سەرەنجام قىلدى. غەزنىندىن تا بەلخقە ئەمىر ھۇسەين سۇلتان سەنجەر بىرلە جەڭ قىلىپ، خوراسانىنى خالىس قىلدى. سۇلتان سەنقەر تەرمىزى ئەمىر ھۇسەينىنىڭ ئالىغە بارىپ، ئاڭا شىكەست بېرىپ، مۇھەممەد تىكىننى ئۆز ئورنىدا نايىب قويدى، ئاڭا تامغاچ لەقەب بەردى. ماۋەرائۇننەھرنى زەبت قىلدى.

ئەرەب قەبىلىلىرى[1]

ئابدۇلقەيس ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقى جەنۇبىي قىسمىدا، دەھنە چۆلىنىڭ شەرقىدە، بەھرەينىنىڭ جەنۇبىدا، ئۇمماننىڭ غەربىدە ياشىغان قەبىلە.

ئامىر ئەرەبستانىنىڭ شەرقىي شىمالىدا، كىچىك نوتۇد چۆلىنىڭ غەربىدە ياشىغان قەبىلە؛ شىمالىدا غەتەفان، جەنۇبىدا بەنى ھەنىفە قەبىلىلىرى بىلەن خوشنا.

ئەبس ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىدىكى قەبىلە. ئورنى زەرىق، بۇرەيدە دېگەن جايلارنىڭ غەربىگە، قاسىم دېگەن جاينىڭ جەنۇبىغا، رۇممانىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ؛ غەربىدە سەممەل قەبىلىسى بار.

ئەزد ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدا، ئەل - ھەسەن چۆلىنىڭ غەربى - جەنۇبىغا جايلاشقان قەبىلە، شەرقىدە كىندە قەبىلىسى بار. «ئازد» مۇ دەيدۇ.

بەجىلە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ ئوتتۇرا غەربىدە ياشىغان قەبىلە، جەنۇبىدا ھۇزەيل قەبىلىسى بار.

بەكر ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقى شىمالى چېگرىسىدا، ئەسەبە، لەينا دېگەن يەرلەرگە جايلاشقان؛ بۇ قەبىلىنىڭ شىمالىدا تەغلىب، جەنۇبىدا تەي قەبىلىسى بار.

بەنى جەتەندە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي جەنۇبى تۇمشۇقىدا،

---

① دوكتور ھۇسەين داغتېكىن «گېنېبل تارىخ ئاتلاسى» (ئىستانبۇل، 1985 — يىل 1956 4 — نەشرى) گە ئاساسەن تۈزۈلدى. 7 — ئىسىردىكى جايلىشىش ئەھۋالى.

ئۇممان رايونىنىڭ شەرقىدە ياشىغان قەبىلە.

بەنى ھەنىفە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمالى قىسمىدا، كىچىك نۇتۇق چۆللىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان قەبىلە؛ غەربىي تەرەپىدە رىياز، مەنتۇھ، ئەقرەبە دېگەن شەھەر - كەنتلەر بار.

تەمىم ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمالى قىسمىدا، كىچىك نۇتۇق چۆللىنىڭ شەرقى چېتىگە جايلاشقان قەبىلە بولۇپ، مۇزار قەبىلىسى بىلەن يېقىن خوشنا.

تەي ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمالى تەرەپىدە، بەكرى قەبىلىسى بىلەن تەيىس قەبىلىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان.

جۇزام ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالىدا، قىزىل دېڭىز بويىدىكى تاغلاردا ياشىغان قەبىلە، ھىجازنىڭ شىمالىي تەرەپىدە.

ھەززان قەدىمكى مىسوپوتامىيەنىڭ غەربى شىمالىدا، فرات دەرياسىنىڭ يۇقۇرقى ئېقىمى بويىدا، سۇرىيەنىڭ شىمالىدىكى شەھەر. «ھەرەنە، ھەررەنۇ»، «جاران، جەرخەس» دەپمۇ ئاتالغان.

ھەۋازىن ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي ئوتتۇرىسىدا، نەجىت رايونىنىڭ غەربىگە ۋە مەدىنەنىڭ شەرقىگە جايلاشقان قەبىلە؛ بۇنىڭ غەربىي جەنۇبىدا سۇلەيم قەبىلىسى بار.

ھەمەدانلىقلار ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي جەنۇبى قىسمىدا، ھەزىر مەۋتىنىڭ غەربىدە، مەرىب (سانا) نىڭ شەرقىدە، يەنى يەمەندە ياشىغان قەۋملەر.

ھۇزەيل ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ ئوتتۇرا شەرقىي قىسمىدا، ئەفلەج ۋادىسىنىڭ غەربىدىكى تۇۋەيق تاغلىرىنىڭ غەربىي تەرەپىگە جايلاشقان قەبىلە؛ شىمالىدا

ئەزد (ئازد)، كىنده قەبىلىرى، جەنۇبىدا بەجىلە قەبىلىسى بىلەن خوشنا. بۇ قەبىلىنىڭ يەنە بىر قىسمى ئەرەبستانىنىڭ غەربىي دېڭىز بويىدا، ھىجاز بىلەن ئەسىر رايونلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان.

ھىلال ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالى ئوتتۇرا قىسمىدىكى نەجت رايونىدا، مىيا ۋادىسىنىڭ شەرقىغە ۋە ئەل - ھەسەنىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان قەبىلە.

ھىمىيەرىلەر ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي جەنۇبى تۈمشۇقىدا، يەمەنده ياشىغان قەۋم.

دۇببە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمالىي قىسمىدا، بەھرەينىنىڭ غەربىي شىمالىدا، كىچىك نۇتۇد چۆلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا ياشىغان قەبىلە؛ غەربىي تەرەپى بەنى ھەنىفە قەبىلىسى بىلەن خوشنا.

رەبىئە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمالى چېتىدە، رۇممۇا ۋادىسىنىڭ شەرقىدە ياشىغان قەبىلە؛ شەرقىدە ئەل - ھاسا (ئەھسا) ئارقىلىق بەسرە قولتۇقىغا يانداشىدۇ؛ غەربىدە غەتەفان، قەيس قەبىلىرى بار.

زۇبيان شىمالىي ئەرەبستاندا، نۇتۇد چۆلىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، تەيما دېگەن يەردە ياشىغان قەبىلە.

شەممەر ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىي تەرەپىدىكى قەبىلە؛ شەرقىدە قاسىم، غەربىدە مەدايىن سالىھ (ئەلولە)، شىمالىدا قەتەر، جەنۇبىدا خەيبەر يايلىقى بار.

غەتەفان ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمال تەرەپىدە، كىچىك نۇتۇد چۆلىنىڭ شىمالىدا ياشىغان قەبىلە؛ شەرقىدە رەبىئە، شەرقىي جەنۇبىدا مۇزار، جەنۇبىدا ئامىر، غەربىي شىمالىدا قەيس قەبىلىرى بىلەن خوشنا.

قەھتەن ئەرەبستانىنىڭ جەنۇبىي غەربىي قىسمىدا، چوڭ دەھنە چۆلى (رۇبۇلخالى چۆلى) نىڭ غەربىدە ياشىغان قەبىلە؛ غەربىي جەنۇبىي مەزھىج قەبىلىسى بىلەن خوشنا.

قەيس ئەرەبستاننىڭ شەرقىي شىمال تەرەپىدە، رۇمما ۋادىسىنىڭ غەربىدە، قەسرۇلمۇراقىبنىڭ شەرقىدە ياشىغان قەبىلە.

قۇزائە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالى تۈمشۇقىدا، دەۋمەتۇل جەندەلنىڭ غەربىدە، ھىسمانىڭ شەرقىدە، تەبۇكنىڭ شىمالىدا ياشىغان قەبىلە؛ شەرقىي جەنۇبىدا زۇبيان، غەربىي جەنۇبىدا جۇزام قەبىلىلىرى بىلەن خوشنا.

كەئەب بىننى رەبىئە ئەرەبستاننىڭ ئوتتۇرا جەنۇبىي قىسمىدا، چوڭ دەھنە چۆللىنىڭ شىمالىدا ياشىغان قەبىلە؛ شىمالىدا كىندە، شەرقىدە ئابدۇلقەيس قەبىلىلىرى بىلەن خوشنا.

كەلب شام چۆلىدە (ئىراق، ئۇردان، سۇرىيە ئوتتۇرىسىدا) ياشىغان قەبىلە؛ غەربىدە قەدىمكى ساسانىلار قەۋمى، شەرقىدە لەھمىلەر، جەنۇبىدا شەيبان قەبىلىسى بىلەن خوشنا.

كىندە ئەرەبستاننىڭ ئوتتۇرا قىسمىدا، ئەل - ھەسەن چۆللىنىڭ جەنۇبىدا ياشىغان قەبىلە؛ غەربىدە ئەزد (ئازد) قەبىلىسى، غەربىي جەنۇبىدا ھۇزەيل قەبىلىسى، جەنۇبىدا كەئەب بىننى رەبىئە قەبىلىسى بىلەن خۇشنا.

مەزھىج ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدا نەجران رايونىنىڭ شىمالىدا ياشىغان قەبىلە؛ شەرقىي شىمالىدا قەھتەن قەبىلىسى بىلەن خوشنا.

مەئىنىلىقلار ئەرەبستان چۆللىنىڭ غەربىي جەنۇبى قىسمىدا سەيھەت چۆللىنىڭ غەربىدە، نەجران رايونىنىڭ جەنۇبىدا ياشىغان قەبىلە؛ جەنۇبىدا ھەمەدانىلەر بىلەن خوشنا.

مۇرات ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدا، ئەھقەل چۆللىنىڭ جەنۇبىدا، ھەزرەمەۋتنىڭ شىمالىدا ياشىغان قەبىلە؛ غەربىدە ھەمەدانىلەر قەۋمى بىلەن خوشنا.

مۇزار ئەرەبستاننىڭ شەرقىي شىمال قىسمىدا، كىچىك نۇتۇد

چۆلىنىڭ شەرقىدە ياشىغان قەبىلە؛ شىمالىدا رەبىئە ۋە غەتەفان قەبىلىلىرى، غەربىدە تەمىم قەبىلىسى بىلەن خوشنا.

قەبىلىلەر ھەققىدە[1]

ئەرەب نەسەبشۇناسلىرىدىن ئابدى ئاتىقىنىڭ نەزەرىيىسى بويىچە، پۈتۈن ئەرەبلەر ئىبراھىم نەسلىدىن، شىمالىي ئەرەبىستان خەلقى ئىسمائىلدىن، جەنۇبى ئەرەبىستان خەلقى «يەقتان» (توغرىسى «قەھتان») دىن تارالغان دەپ ھىسابلىنىدۇ. بۇ نەزەرىيىگە ئالاقىدار ئىككىنچى بىر نەزەرىيە بويىچە، ھەقىقى ئەرەبلەر (ئەل - ئەئراب، ئەل - ئەربا) ئاد، سامۇد، ئىملىق (ئەمالىقە) غە ئوخشاش يوقۇلۇپ كەتكەن قەبىلە - ئۇرۇغلار ۋە قەھتان قەبىلىسىدىن تارالغان دېيىلىدۇ؛ ئىسمائىلىلەر (ئىسمايىل ئەۋلادى بولغان قەبىلىلەر) مۇ ئەرەبلەشكەن (ئەل - ئەرەب، ئەل - مۇتەئەررىبە ياكى ئەل - مۇستەئرىبە) دېيىلىدۇ، بەدەۋىلەرنى «ھەقىقى ئەرەب» ھىساپلاپ، «ئەئراب» ياكى «ئۇربان» دېگەندە بەدەۋىلەرنى كۆزدە تۇتۇشىدۇ. ئولتۇراق ئاھالىنى «ئەل - ھەزەر»، دالىدا (بادىيىدە) ياشايدىغانلار «بەدەۋى» دەپ پەرقلەندۈرۈلگەن. شۇڭا، ئۆچكە ۋە تۆگە چۆپۈرلىرىدىن ياسالغان چېدىرلاردا ياشايدىغان خەلقنى «ئەھلى ۋەبەر»، تۇراقلىق ئۆيلەردە ياشايدىغان خەلقنى «ئەھلى مەدەر» دەپ پەرقلەندۈرگەن.

ئەرەبلەر ئادەتتە شىمالىي ئەرەبلەر ۋە جەنۇبىي ئەرەبلەر دەپ ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. شىمالىي ئەرەب قەبىلىلىرى «نىزارى» ياكى «مەئەددى»، جەنۇبىي ئەرەب قەبىلىلىرى «يەمەنى» دەپ ئاتالغان. مۇھەممەد پەيغەمبەر زامانىسىدا، «يەمەنى» لەردىن بىرمۇنچىسى شىمال تەرەپكە كۆچۈپ يەرلەشكەن، شۇنىڭدەك «نىزارى» لاردىنمۇ جەنۇپقا بېرىپ جايلاشقان. بۇنىڭ

① «ئىسلام ئانسىكلوپېدىيىسى» (1978 — يىل ئىستانبۇل 1 — نەشرى) 1 — جىلددىكى مەلۇمات بويىچە تۈزۈلگەن.

بىلەن، ئەرەب قەبىلىلىرى ئارىسىدا ئارىلىشىش يۈز بەرگەن. بۇنىڭدىن ئىلگىركى زامانلاردىمۇ قوشنا قەبىلىلەر تەرەپىدىن قوغلىنىش ۋە ياكى تۇرمۇش كۆچۈرۈش تۈپەيلىدىن قەبىلىلەر ھەرياققا كۆچۈپ يۈرۈشەتتى. پەيغەمبەردىن بىر ئەسىر ئىلگىرى، يەمەنلىك كۇچلۇك تاي قەۋمى نەجدنىڭ شىمالىنى ئىشغال قىلغان، بۇلارنى سقىندىسى بىلەن، قۇزائە قەبىلىلىرى سۇرىيەنىڭ جەنۇبى ۋە شەرقىغە كۆچۈپ يەرلەشكەن.

ئەرەبلەرنىڭ شەجەرىلىرىدە، پۈتۈن يەمەنلىكلەر «قەھتان» ۋە «قەھلان» نەسلىدىن ھىساپلىنىدۇ. «قەھتان» جايلاشقان يەرنىڭ جەنۇبىدا «قەھلان» خەلقى ياشايدۇ. يەمەنلىكلەردىن قەھلان گۇرۇپپىسىغا مەنسۇب بولغانلار

1. تەيلەر. تەخمىنەن ئىككى مىڭ يىلدىن بېرى. «ئەجە» ۋە «سەلما» تاغلىرىدا ياشاپ كەلگەن. سۇرىيە ۋە ئىرانلىقلار پۈتۈن ئەرەبلەرنى «تەي» (تاي) دەپ ئاتايدۇ. بۇلاردىن ھۆكۈمران ئورۇننى ئىگىلىگەن بىر قەبىلە ئۆز ئاقساقىلىنىڭ ئىسمى بىلەن «شەممەر» ئاتالغان.

2. ھەمەدانىلەر ۋە مەزھىج خەلقى. بۇلارنىڭ كۆپچىلىكى يەمەندە ياشاۋەرگەن. ھازىر تايىفىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا ياشايدىغان «بەل ـ ھارىسلەر» ۋە ئىراننى فەتھى قىلىشتا (خەلىفە ئۆمەر دەۋرىدە) چوڭ رول ئوينىغان «بەجىلەلەر» مەزكۇر گۇرۇپپىغا مەنسۇبدۇر.

3. ئامىلە ۋە جۇزاملار (فەلەستىنگە يەرلەشكەن). فرات دەرياسى بويىدىكى «ھىرە» دۆلىتىنى قۇرغان «لەھملەر»، يەمامەدىكى بەنى ئەسەد قەبىلىسىنى بويسۇندۇرغان كىندەلەر.

4. ئەزدلەر ـ كۇچلۇك قەبىلىلەر بىرلەشمىسى (ئومانىنى ئىشغال قىلغان ۋە «سەرات» تاغلىرىدا ياشىغان). شەرقىي سۇرىيەدە دۆۋلەت قۇرغان «غەسسانلار»، مەككىگە بېر زامانلار ھۆكۈمران بولغان «خۇزائىلار»، يەسرىب (مەدىنە) دە ئولتۇراقلاشقان ئىككى قەبىلە — ئەۋس ۋە ھەزرەج (يەنى «ئەنسار»).

جەنۇپتىكى ئەرەبلەردىن «قەھتان» گۇرۇپپىسىغا مەنسۇب بولغانلىرى ھىمىيەرلەر؛ قۇزائە ئىتتىپاقى؛ ئۇزاقتىن بېرى شىمالىي سۇرىيىگە يەرلەشكەن «بەھرە» ۋە «تەنۇخلار»، ھىجازدا «ۋادى ئىزام»نى ئىگىلىگەن «جۇھەينەلەر» ۋە بۇلارغا خوشنا ھەم قېرىنداش بولغان «ئوزرالار»؛ سۇرىيە

چۆلىنى ئىشغال قىلغان «كەلىلە»؛ ھىجازنىڭ شىمالىغا يەرلەشكەن «بەلىئىلەر». (خەلىفە ئۆمەر دەۋرىدە بەلىئىلەر بىلەن جۇھەينەلەردىن چوڭ بىر قىسمى مىسىرغا كۆچۈپ يەرلەشكەن.)

ئەرەبستاننىڭ شىمالىدىكى قەبىلىلەر ئۆز ئەجدادلىرىنىڭ نامىغا نىسبەت قىلىپ، «نىزارى» ياكى «مەئەدى» دەپ ئاتىلىدۇ. مەئەدى — قەبىلىلەر ئىتتىپاقىدۇر. ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرى شىمالىي قەبىلىلەر «رەبىئە» ۋە «مۇزار» دەپ ئىككى ئىتتىپاققا جۇغلانغان. بۇلاردىن چوڭ بىر قىسمى ئال - جەزىرەگە كۆچۈپ بېرىپ، دەجلە دەرياسىنىڭ ياقىسىدا بۇلار جايلاشقان يەرلەر شۇلارنىڭ نامىلىرى بىلەن «دىيار رەئىبە»، «دىيار مۇزار» دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. كېيىن بۇ جايلارنى تەغلىب ۋە ئامىرلار ئىشغال قىلغان.

ئەنەزە، ئەسەد قەبىلىلىرى (ۋادى رۇممانىڭ شىمالىدا ياشىۋاتقان ياشايدىغان ۋە بىر - بىرىگە يېقىن ئالاقىسى بولغان قەبىلىلەر) رەبىئە گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ.

شەرقىي شىمالدىكى سەبالار، غەرپتىكى رۇئەلەرمۇ شۇلاردىن ھىساپلىنىدۇ؛ ۋائىللارمۇ بۇلارنىڭ يېقىن قېرىنداش قەبىلىسىدۇر، ۋائىللارغا قارام بولغان كۈلەيبلەر مۇشۇلاردىندۇر. بۇ قەبىلىلەر بەكر ۋە تەغلىب دېيىلىدىغان ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈنگەن. بەكرلەر شىمالدا «دىيار بەكر»نى ئىشغال قىلغان (بۇ رايوننىڭ مەركىزى — ئامىد) يەمامەدىكى ھەنىفەلەر ۋە بۇنىڭ خوشنىسى شەيبانلار، بەھرەينده ياشايدىغان ئابدۇل قەيسلەرمۇ رەبىئە گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ.

مۇزار گۇرۇپپىسىغا قەيسلەر كىرىدۇ. (ئادەتته يەمەنلىك بولمىغان پۈتۈن ئەرەبلەرنى «قەيسلەر» دەپ ئاتايدۇ. قەيسلەر كېيىن ئايرىم بىر گۇرۇپپىنى تەشكىل قىلغان)، بۇلارنىڭ شەرقىدە شەممارلارغا قارام «ئەدۋانلار»، جەنۇبى نەجدده، مەدىنە ۋە مەككەنىڭ شەرقىدە ياشايدىغان ھەۋازىنلەر ۋە سۇلەيملەر قەيس گۇرۇپپىسىغا مەنسۇبدۇر. ھەۋازىنلاردىن بىر قىسمى ۋە بۇلارغا كىرىدىغان ھىلاللار مىسىرغا ئىلىنى بويلاپ كۆچۈپ، ئىل دىلتاسىغا جايلاشقان. كېيىن ئۇ يەردىن شىمالىي ئافرىقىغا كۆچكەن؛ شىمالىي ئافرىقىدىكى ئەرەب بەدەۋىلىرى ئەنە شۇ ئىككى قەبىلىدىن كېلىپ چىققان دېيىلىدۇ. بۇلاردىن بىر قىسمى كىلايلار، قۇسەيرلەر، ئۇقەيل

(ئاغىل) لەر بىلەن بىللە ئامبار بىننى سەئىسەئە قەبىلىلەر ئىتتىپاقىغا كىرگەن.

قەيس گۇرۇپپىسى غەتەفانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇلارنىڭ ئاساسى ئىككى قەبىلىسى ئەبس ۋە زۇبيانىدۇر؛ زۇبيانلارنىڭ ئەڭ كۈچلۈك تارمىقى «فەزارە» دۇر.

نەجدىدىكى زەببە ۋە تەمىملەرمۇ مۇزار گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ. تەمىملەر چوڭ قەبىلىدۇر، نەجدىدىكى ئاھالىنىڭ كۆپ قىسمىنى تەمىملەردىن ھىسابلىنىدۇ. ھىجازنىڭ شەرق تەرەپىدە، مەككە بىلەن مەدىنەنىڭ ئارىسىدىكى يولغا ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان ھەرب (مۇزەينە) لەر، بۇلارنىڭ شەرقىدىكى (رۇمما ۋادىسى بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان) كۈچلۈك ئوتەيبە قەبىلىسى ۋە بۇلرنىڭ شەرقىدىكى مۇتەيرلەر، يەمامەنىڭ شەرقىدىكى بەنى خالىدلار مۇزارى گۇرۇپپىسىغا مەنسۇبدۇر.

مەككە ئەتراپىدىكى تاغلاردا ياشايدىغان ھۇزەيللەر، ئىلگىرى جەنۇبى ھىجازدا قۇدرەتلىك بىر گۇرۇپپا تەشكىل قىلغان ۋە قەدىمدىن ئۇستۇن ئورۇن تۇتۇپ كەلگەن قۇرەيشلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كەنئانەلەرمۇ مۇزارىلەردىن ھىسابلىنىدۇ. قۇرەيش نامى ھازىر مەككە رايونىدا ياشايدىغان كىچىك بىر چوپان قەبىلىسىنىڭ نامىدۇر، پۈتۈن كۆچمەنلەر ئارىسىدا ھۆرمەتلىك قەۋم سانىلىدۇ.

ھۇتەيملەر (ھىجاز ۋە نەجدە تارقاق ياشايدىغان) ھەقىقى ئەرەبلەردىن سانالمايدۇ، بۇلار ئاۋچىلاردۇر؛ سۇرىيە چۆلىنىڭ غەربى جەنۇبىدىكى تۇگمچى قەبىلە — سەررائتلار، چۆل كىشىلىرى ھىسابلانمايدىغان سۇلەيب (سلاب) لار ھەقىقى بەدەۋىلەردىن ھىسابلانمايدۇ.

مۇھەممەد پەيغەمبەر دەۋرىدە، مەككە ۋە مەدىنە رايونلىرىدىكى ئۇرۇغ-قەبىلىلەر تۆۋەندىكىچە ئىدى :①

مەككەدە— قۇرەيش، جۇھەينە، بەنى ئەسەد، ھۇزەيل، نەججار (جەمەتى)، زەمۇرە، بەنى مۇستەلەق، بەنى بەكر، خۇزائە.

مەدىنەدە— بەنى قەينۇقا، بەنى قۇرەيزە، بەنى نەزىر، ئەۋس، قارە، بەنى ئامىر، بەنى سەلىم، خەزرەج، بەنى مۇھارىب، بەنى سەئلىبە.

---

① مەزكۇر «تارىخ تەبەرى» بويىچە

يەر ناملىرى

ئابخاز كافكازنىڭ غەربى، قارا دېڭىز بويىدىكى رايون. هازىرقى گۈرجىستان (ئىبېرىيە)، يەنى گرۇزىيىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ.

ئازەربەيجان خەزەر (كاسپى ياكى ھىرقانىيە) دېڭىزىنىڭ غەربىي بىلەن تۈركىيىنىڭ شەرقىغە توغرا كېلىدىغان رايون، سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئازەربەيجان جۇمھۇرىيىتى مەزكۇر رايوندا. قەدىمكى «ئاتروپاتەنە» ۋە «مىدىيە» دۆلەتلىرى مەزكۇر رايوندا ئۆتكەن.

ئاسۇر مىسوپوتامىيە تۈزلەڭلىكىنىڭ شىمالىدىكى بىر ئۆلكە، قەدىمكى ئاسۇر دۆلىتى. يەنە شۇ ناملىق بىر شەھەرمۇ بار، بۇ شەھەرنى «شىرقات قورغىنى» دەپمۇ ئاتايدۇ.

ئاققات قەدىمكى بابىلنىڭ ئوتتۇرا قىسمى، هازىرقى باغداد رايونىغا توغرا كېلىدۇ.

ئامۇ دەريا پامىر تاغلىرىدىن باشلىنىپ، پەرغانە، بۇخارا ۋە خارەزىم رايونلىرىدىن ئۆتۈپ، خەزەر (كاسپى) دېڭىزىغا قۇيۇلىدىغان دەريا. بۇ دەريانى قەدىمدە «ئۆكۈز» (ئوكسۇس)، «جەيھۇن» دەپمۇ ئاتايتتى.

ئامۇل خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبىدىكى تەبەرىستان (قەدىمكى ھىرقانىيە) نىڭ غەربىدىكى كەنت، هازىرقى تىمىراننىڭ شىمالىي ئۈدۈلىغا توغرا كېلىدۇ.

ئانبار ئىراقنىڭ پايتەختى باغدادنىڭ غەربىي جەنۇبىي رايونى بىلەن كەربەلانىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدىغان شەھەر.

ئانتاكىيە هازىرقى سۇرىيىنىڭ غەربىدە، قارا دېڭىز بويىغا يېقىن شەھەر.

ئەبۇزەبى ئەربستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي جەنۇبى تۇمشۇقىدىكى جەزىرىسىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدىغان ئارال.

ئەبيات ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالىدا، خەيبەر شەھەرلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى تاغ.

ئەبۋا ئەرەبستانىنىڭ غەربىدە ھىجاز رايونىدىكى ئەرەج بىلەن قەدىت ئارىلىقىدىكى جاي.

ئەجەم ئەرەبكە نىسبەتەن «غەيرى ئەرەب» يەنى ئەرەبدىن ئۆزگىلەر «ئەجەم» دېيىلگەن. كېيىنچەرەك «ئەجەم» دېگەندە پەقەت ئىرانلىقلار كۆزدە تۇتۇلغان.

ئەجنادىن ئىلگىرى سۇرىيە ۋە پەلەستىننە، قۇددۇس (شام) نىڭ شەرقىدە بۇسرا ۋە مۇتە شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى شەھەر.

ئەھدەر ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىي تۇمشۇقىدىكى تاغ.

ئەھسا ئەرەبستانىنىڭ شەرقىدە، بەسرە قولتۇقى بويىدىكى رايون، بۇ رايون شىمالدا كۇۋەيت، جەنۇپتا قاتار يېرىم ئارىلىغىچە سوزۇلغان.

ئەھقاف چۆلى ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدا، چوڭ دەھنە چۆلى بىلەن ھەزەر مەۋت ئارىلىقىدىكى چۆللۈك. بۇ چۆلنى «بەھرۇسسەفى» دەپمۇ ئاتايدۇ.

ئەھۋاز پېرسىيىنىڭ غەربىدە. ئىراقنىڭ جەنۇبىدا، پارس قولتۇقىنىڭ شىمالىدا، دەجلە دەريالىرىنىڭ تۆۋەنكى ئېقىمىنىڭ شەرقىغە توغرا كېلىدىغان رايون، قەدىمكى بابىلونىيە ۋە سۇسىئانا دۆلەتلىرىنىڭ ئورنى مەزكۇر رايونغا توغرا كېلىدۇ. شەتتۇل ئەرەب دىلتاسى مەزكۇر رايوننىڭ جەنۇبىدا. بۇ رايوندا «ئەھۋاز» دېگەن شەھەرمۇ بار.

ئەدەن ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي جەنۇبى تۇمشۇقىدا، دېڭىز بويىدىكى شەھەر، يەمەننىڭ پايتەختى.

ئەرەفات ئەرەبستانىنىڭ غەربىدە، مەككەنىڭ شەرقىدە ۋە تائىفنىڭ

شىمالىدىكى ئىگىز تۇزلەڭلىك.

ئەردەبىل ئازەربەيجاندا، خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ غەربىي جەنۇبي بويىدىكى شەھەر.

ئەسسۇر ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىدە، قىزىل دېڭىز يېقىنىدىكى ئۇزۇنچاق رايون، شىمالىدا ھىجاز، جەنۇبىدا تەھامە بىلەن تۇتۇشىدۇ. شەرقىدە سەرات تاغلىرى سوزۇلغان. كونفۇزە، ئەبھە دېگەن شەھەرلىرى بار. «ئاسسۇر» مۇ دەيدۇ.

ئەسفىھان پېرسىيىنىڭ غەربىي قىسمىدىكى مەركىزىي شەھەرلىرىدىن بىرى. شىمالىدا رەي (تېھران)، جەنۇبىدا شىراز شەھەرلىرى بار. قەدىمكى نامى «گەبەل»

ئەفلاجۇادىسى ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، تۇۋەيق تاغلىرى بىلەن دەھنە چۆلى ئارىلىقىدىكى ئىگىز تۇزلەڭلىك.

ئەقەبە ئەرەبستانىنىڭ غەربىي شىمالىي ئۇچىدا، قىزىل دېڭىزنىڭ شەرقىي شىمال قۇلتۇقىغا جايلاشقان شەھەر.

ئەلبەيزا ئەرەبستانىنىڭ غەربىدە، تائىف شەھەرىنىڭ ئۇدۇلىدا، قىزىل دېڭىز بويىدىكى شەھەر.

ئەلجەر ئەرەبستانىنىڭ شىمالغا مايىل غەرب تەرەپىدە، بەدرەنىڭ غەربىي ئۇدۇلىدا، دېڭىز بويىدىكى يەر.

ئەندۇلۇس ھازىرقى ئىسپانىيە. بۇ يەردە ئەمەۋى خەلىپىلىكىسى قۇرۇلغانىدى.

ئەيلە ئەرەبستانىنىڭ غەربىي شىمالىي چېتىدە، سىنا يېرىم ئارىلىقىغا يېقىن (قىزىل دېڭىزنىڭ شەرقىي شىمالىي قولتۇقىدا)، ئەقەبەنىڭ جەنۇبىدىكى يەر.

بابىل (1) دىجلە ۋە فىرات دەريالىرىنىڭ ئارىلىقىدا قۇرۇلغان قەدىمكى دۆلەت (مىلادىدىن ئىلگىرىكى 2100 — 1800 — يىللاردا). (2) مەزكۇر رايوندا، ئانىباز بىلەن ھىللە، مەداين بىلەن كەربەلا ئوتتۇرىسىدىكى شەھەر.

بايكەنت ئوتتۇرا ئاسىيادا، جەيھۇن (ئامۇ دەريا) نىڭ شىمالىي ساھىلىدە، بۇخارانىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى قەدىمكى شەھەر.

بەھرەين ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا مايىل ئوتتۇرا شەرقىدىكى رايون. شەرقىدە ھورمۇز قولتۇقى، جەنۇبىدا ئۇممان رايونى، شىمالىدا ھەجەر (مۇمىنىيە)، غەربىدە يەمامە بىلەن تۇتۇشىدۇ. بۇ رايوننىڭ شەرقىدە قاتار يېرىم ئارىلى پارس - بەرە قۇلتۇقىغا ئۇسۇپ كىرگەن. يەنە، قاتار يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىدا بەھرەين ئاراللىرى بار. ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىدىكى (قاتار يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىدىكى) دېڭىز بويى رايونىنى «بەھرەين» دەپ ئاتىغان.

بەھرۇسسەفى ئەھقاف چۆلى.

بەدىر مەدىنە شەھىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى كەنت بولۇپ، ئەلچەر ئارقىلىق قىزىل دېڭىز بويىغا توغرا كېلىدۇ.

بەرەنىس مىسىردا، قىزىل دېڭىزنىڭ غەربىي قىرغىقىنى بەنەز تۇمشۇقىدىكى شەھەر.

بەرقە ھازىرقى لىبىيىنىڭ شەرقىي شىمالىدا، ئوتتۇرا دېڭىز (ئاق دېڭىز) بويىدىكى قەدىمكى «قىرەنە» رايونى. يەنە شۇ نامدا شەھەرمۇ بولغان.

بەسرە فىرات ۋە دىجلە دەريالىرىنىڭ قوشۇلغان يېرىگە جايلاشقان شەھەر. بۇ شەھەرنىڭ جەنۇبىي شەتتۇل ئەرەب دىلتىسىدۇر. بۇ ئىراقنىڭ چوڭ شەھەرلىرىدىن بىرى، بەسرە ئۆلكىسىنىڭ مەركىزى. شەتتۇل - ئەرەب دەريا‌سى (دىجلە - فىراتنىڭ قوشۇلۇشى) نىڭ غەربىي قىرغىقىدا. جەنۇبىدىن پارس قولتۇقىغا 120 ك. م. كېلىدۇ. مىلادى 636 — يىلىدىن باشلاپ تەمىر قىلىنغان، ئابباسىيلار دەۋرىدىلا مەشھۇر مەدەنىيەت ۋە سودا مەركىزى بولۇپ قالغان.

بەلخ قەدىمكى باكتىرىيانانىڭ شەرقىدىكى، ئامۇ دەريا (جەيھۇن) نىڭ جەنۇبىدىكى، خوراسانىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى قەدىمكى شەھەر. «بكترا» دەپمۇ ئاتالغان (بۇ شەھەرنىڭ شەرقىدە «تىرمىز» شەھىرى بار). ھازىر ئافغانىستانىنىڭ شىمالىدا. مىلادىدىن ئىلگىركى 3 — 2 ئەسىرلەردە «باكتىريانا» نىڭ پايتەختى. «ئۇمۇر بىلاد» دەپمۇ ئاتايدۇ.

بەلۇج (بېلۇجستان) ھازىرقى پاكىستانىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، ئوممان دېڭىز بويىدىكى رايون. قەدىمكى غەزنەۋىلەر خانلىقىنىڭ غەربىي جەنۇبى ئۆلكىسى.

بەيتۇل مۇقەددەس قۇددۇس.

بەيھەق خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا، دامغان بىلەن بىستام شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى شەھەر.

بۇخارا ئوتتۇرا ئاسىيادا، ماۋەرائۇننەھر شەھەرلىرىدىن؛ ھازىرقى ئۆزبېكىستانىنىڭ غەربىي قىسمىدا، قەدىمكى بايكەتنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى شەھەر.

بۇزەھە ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىي قىسمىدا، ۋاشىم شەھەرىنىڭ غەربىي تەرەپىگە توغرا كېلىدىغان كەنت.

بۇسرا شام (دەمەشق) نىڭ جەنۇبىغا، ئەممانىنىڭ شەرقىي شىمالىغا توغرا كېلىدىغان شەھەر. بۇسرا بىلەن شامنىڭ ئارىلىقىدا ھەۋران دېگەن كەنت بار.

بۇۋەيب ئىراقنىڭ جەنۇبىدا، فىرات دەرياسىنىڭ جەنۇبىي قىرغىقىدىكى شەھەر، يەنى بەسرە بىلەن قەدىسىيە شەھەرلىرى ئارىلىقىدا.

بىزانس بالقان يېرىم ئارىلىنىڭ تراكىيە قىسمى، يەنى شەرقىي جەنۇبىي تۈمشۇقىدا، قارا دېڭىز بىلەن مەرمەر دېڭىزىنى تۇتاشتۇرىدىغان بوسفور بوغۇزىنىڭ شىمالىدىكى قەدىمكى شەھەر، ھازىرقى ئىستانبۇل. بۇ يەر «كونستانسىيە»، «بىزانسىيون»، «يېڭى روما»، «كونستانتىنوپول» دەپمۇ

ئاتالغان.

بستام خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا، نىشاپۇر بىلەن بەيھەق ئارىلىقىدىكى شەھەر.

بىرۇيە ھەلەب.

پائىمرا سۇرىيەنىڭ شەرقىدە، شام چۆلىنىڭ شىمالىدىكى شەھەر. «تەدمۇر» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

تاشكەنت ئوتتۇرا ئاسىيادا، ھازىرقى ئۆزبېكىستاننىڭ پايتەختى. سىر دەريا (سەيھۇن) نىڭ ئوتتۇرا ئېقىمىنىڭ شىمالىي ساھىلىغا جايلاشقان قەدىمكى «شاش» شەھىرى، «تەركەن» دەپمۇ ئاتالغان.

تالقان (1) ئافغانىستاننىڭ شىمالىدىكى قەدىمكى تۇخارىستاننىڭ شەھىرى، بۇ بەلخنىڭ شەرقىي شىمالىغا توغرا كېلىدۇ. (2) خوراساننىڭ شەرقىي شىمالىدا، بەلخ شەھىرىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى شەھەر. «تالىقان»، «تاياقان» دەپمۇ ئاتالغان.

تانجا شىمالىي ئافرىقىدا. ھازىرقى مەراكەشنىڭ شىمالىي قىسمىدا، جەبەلتارىق (سەبتە) بوغۇزىنىڭ جەنۇلىي قىرغىقىدىكى شەھەر. «تىنگىس»، «تانگىئېر» دەپمۇ ئاتالغان.

تايىق ئەرەبىستاننىڭ ئوتتۇرا غەربىدە، ھىجاز رايونىدا، مەككەنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى شەھەر.

تەبەرىستان خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبىي ياقىسىدىكى رايون. شەرقىدىن جۇرجان، جەنۇبىدىن خوراسان رايونلىرى بىلەن چېگىرلىنىدۇ. بۇ رايونىنىڭ قۇرۇقلۇق چېگرىسى بويلىرىدا، جۇرجان، دامغان، رەي، قەزۋىن، ئەردەبىل شەھەرلىرى بولغان. قەدىمكى ھىرقانىيە مەزكۇر رايونغا توغرا كېلىدۇ.

تەبرىز ئازەربەيجاندا، ئۇرمىيە كۆلىنىڭ شەرقىدىكى شەھەر. «تىبرىز»، «تەۋرىز»، «تەۋرەش» دەپمۇ ئاتالغان.

تەبۈك ئەرەبستاننىڭ غەربىي شىمالىدا، سىناغا ۋە پەلەستىنگە باردىغان قەدىمكى يولنىڭ تۈگۈنىدىكى جاي.

تەدمۇر پالمىرا.

تەۋرەش تەبرىز.

تەۋرىز تەبرىز.

تەپ مىسىرنىڭ ئوتتۇرا شەرقىدە، نىل دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى شەھەر. جەنۇبىدا قارناق رايونىي بار. «تەبەس، تەبەن» دەپمۇ ئاتايدۇ.

تەرسۇس ھازىرقى تۈركىيىنىڭ جەنۇبىدا، قارا دېڭىز بويىدا، ئادانا بىلەن ئىجەل شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى شەھەر.

تەنۇھ ئىراقنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، بەسرە شەھەرىنىڭ غەربىدىكى رايوندا ياشايدىغان قەبىلە ھەم رايون. بۇنىڭ شىمالىدا مۇنتەفىق قەۋمى، جەنۇبىدا تەغلىب قەبىلىسى، غەربىدە شەيبان قەبىلىسى يەرلىرى بىلەن خوشنا.

تۇر سىنا يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىي تۇمشۇقىدىكى تاغ؛ «تۇر» ناملىق كەنتمۇ بار.

تۇس خوراساننىڭ ئوتتۇرىسىدا، سەرەخس بىلەن نىشاپۇر ئارىلىقىدىكى شەھەر. ساۋە كەنتى مەزكۇر شەھەرنىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ.

تىھامە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي جەنۇبىي چېتىدە، يەمەن زېمىنىگە توغرا كېلىدۇ. ئىلگىرى ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربى قىسمى قىزىل دېڭىز بويى رايونلىرى ھىجاز ۋە تىھامە دەپ ئاتالغان. كېيىن ئارىلىقىدا «ئاسىر» رايونى ۋۇجۇدقا كەلگەن. تىھامە رايونىدا، لۇھەييە، ھۇدەيدە، سەئدە، ئەمران، سەنا، مەنھە، تائىز قاتارلىق شەھەرلەر بار.

تىرمىز ئامۇ دەريا (جەيھۇن) نىڭ جەنۇبىدا، بەلخنىڭ شەرقىدىكى شەھەر، قەدىمكى تۇخارىستاننىڭ مۇھىم شەھەرلىرىدىن بىرى. تارىختىكى مەشھۇر «تۆمۇر قاپقا» (تۆمۇر قوۋۇق)

مۇشۇ يەرگە توغرا كېلىدۇ.

تىنگىس تانجا.

جالىپون ھەلەب.

جەررە ھەرران.

جەزىرە ئاناتولى يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىدە، ئىران بىلەن چېگرىلانغان رايون. دارا، ھەرران، رۇققە، نۇسەيبىن شەھەرلىرى مەزكۇر رايوننىڭ چۆرىسىگە جايلاشقان. بۇ رايون قەدىمدە مىسوپوتامىيە دەپ ئاتالغان.

جەيھۇن ئامۇ دەريا.

جۇرجان خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا، قەدىمكى ھىرقانىيە (تەبەرىستان) نىڭ شەرقىي شىمالىدىكى شەھەر. «گۇرگان» دەپمۇ ئاتايدۇ.

ھەرران مىسوپاتامىيە، يەنى جەزىرە تۈزلەڭلىكىنىڭ غەربىدە، دىيار مۇدار ئۆلكىسىدە، رەققە بىلەن رۇھا (ئۇرفا) شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى شەھەر، «جەررە»، «جەرەن» دەپمۇ ئاتايدۇ.

ھەرىبە بەسرە قولتۇقىنىڭ غەربىي شىمالىي قىرغىقىدا، بەسرە شەھىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى جاي.

ھەزەر مەۋت ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدا، دېڭىز بويىدىكى رايون. شىمالىدىن ئارىقات چۆلى (بەھرۇسەفى) ھەم ۋەبەر چۆلى، شەرقىدىن سىسۇن تۆپىلىكى، غەربىدىن نەجران ۋادىسى، جەنۇبىدىن مەھرە رايونىغا بىلەن چېگرىلىنىدۇ.

ھەلەب سۇرىيىنىڭ شىمالىدا، قەدىمكى فىنىكانىڭ شىمالىدىكى شەھەر، ھازىرقى ئانتاكىيىنىڭ شەرقىغە توغرا كېلىدۇ. «ھەپلە»، «جالىپون»، «بىرۇيە» دەپمۇ ئاتالغان.

ھەمەدان پېرسىيىنىڭ غەربىدە، قەدىمكى «مىدىيە» نىڭ جەنۇبىدىكى شەھەر. بۇرۇنقى نامى «ئېكباتانا» «ئاقباتان» ياكى «ئەكباتان». بۇ شەھەرنىڭ جەنۇبىدا نەھاۋەنت، غەربىي

جەنۇبىدا كىرمانشاھ شەھەرلىرى بار.

ھەۋران سۇرىيىدە، شام (دەمەشق) بىلەن بوسرانىڭ ئارىلىقىدىكى جاي.

ھۇدەيدە ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالىي قىسمىدا، مەدىنەنىڭ شىمالىدا، ئەبيات تېغىنىڭ غەربىدە، خەيبەرنىڭ غەربىدىكى شەھەر.

ھۇرەيبە ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدا ھەزەر مەۋت رايونىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى شەھەر. بۇ يەردىن سەھەر ئارقىلىق ھىندى دېڭىزىغا چىقىدۇ.

ھۇرمۇز پېرسىيىنىڭ جەنۇبىدا، ئۇممان قولتۇقى بىلەن ھۇرمۇز قولتۇقى قوشۇلغان دېڭىز بويىدىكى شەھەر. شىمالىدا بەندەر ئابباس (قەدىمكى گۇمرۇن) شەھىرى بار. بۇ يەردىن قۇرۇقلۇقتا مەكران، كىرمان، پارس رايونلىرىغا بارىدۇ. قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىز قاتناش تۇگۇنلىرىدىن بىرى.

ھۇمەيمەن ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالىي ئۇچىدا، فەلەستىن چېگرىسىدىكى جاي.

ھۇنەينە مەككەنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى ئەرەفات تېغىنىڭ شەرقىدە، غەزۋان تېغىنىڭ جەنۇبىدا، ئۇكازنىڭ شىمالىدىكى كەنت.

ھىجاز ئەرەبىستانىنىڭ غەربىدە، قىزىل دېڭىز بويىدىكى رايون، جەنۇبىي ئاسىر رايونى بىلەن تۇتۇشىدۇ. ئەرەبىستانىنىڭ غەربىدىكى شەھەر ـ كەنتلەرنىڭ تولىسى مەزكۇر رايوندا.

ھىرە ھازىرقى ئىراقنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، كۇفە شەھەرىنىڭ جەنۇبىي ۋە قەدىمىيەنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدىغان كونا شەھەر.

ھىرقانىيە تەبەرىستان.

ھىرات خوراسانىنىڭ شەرقىدىكى مەدەنىيەت مەركەزلىرىدىن بىرى، ھىرە دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان؛ مەرۋىرۇز، مەرۋى شەھەرلىرى بۇ شەھەرنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ.

خەيبەر — ئەرەبستاننىڭ شىمالىي غەربىدىكى شەھەر، ئەبيات تېغىنىڭ غەربىي قىسمىغا جايلاشقان.

خوراسان — پېرسىيەنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى رايون: ئورنى خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا، خارەزمىنىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ. شەرقىدىن ئافغانىستان ۋە جەنۇبىدىن ئىرانىڭ كىرمان رايونى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. ھىرات، رەي شەھەرلىرى مەزكۇر رايوندا. قەدىمكى «پارفىيە» (پارتىيە) ۋە «باكتىريانا» دۆلەتلىرى مەزكۇر رايوندا ئىدى.

خۇزىستان — خۇز مەملىكىتى، قەدىمكى خۇزىستان دېجلە بىلەن فرات دەريالىرى ئارىلىقىدا، مىسوپوتامىيە ۋادىسى ۋە جەنۇبىي زاگروس تاغلىرىغىچە سوزۇلۇپ، ئىران قولتۇقىغا ئېچىلىدۇ. ئىرانىڭ قەدىمكى سۇسىئانا ۋە ئاقبانانا دۆلەتلىرى ئارىلىقىدىكى رايون. قەدىمكى چاغلاردا ئەرەب قەۋملىرىدىن «كەئب» (بەدەۋىلەر تەلەپپۇزىدە «جەلب») ۋە «بەنى لام» كۆچمەنلىرى ياشىغانلىقى ئۈچۈن «ئىراق ئەرەب» دەپمۇ ئاتالغان. شىمالىي زاگروس تاغلىرى، غەربىي كەرمان، شەرقتە كۇردىستان، جەنۇبتا شەتتۇل ئەرەبنىڭ جەرراھى ياكى تاب تارمىقى باشلانغان رايون. ئاساسىي شەھەرلىرى دىزفۇل، ھەۋىزە (سۇك - گەل ئەھۋاز)، رام - ھورمۇز، مۇھەممەرا، بەھبەھان.

دامغان — خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبىدا، خوراسان ئۆلكىسىنىڭ شىمالىي قىسمىدا، رەينىڭ شەرقىدىكى شەھەر. قەدىمكى ھېكا توپىۋلۇس شەھىرى.

دەماۋەند — خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبىدا، تەبەرىستاننىڭ جەنۇبىدىكى رايون. شەرقىدە دامغان، غەربىدە رەي شەھەرلىرى بار.

دەۋمەتۇل جەندەل — ئەرەبىستاننىڭ شىمالىي ئۈچىدا. چوڭ نوتۇد چۆلىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى يەر.

دىجلە دەرياسى تۈركىيىنىڭ شەرقىي جەنۇبىي قىسمىدىن باشلىنىپ، ئىراقنىڭ موسۇل باغداد شەھەرلىرىدىن ئۆتۈپ، فرات دەرياسى بىلەن قوشۇلۇپ بەسرە قولتۇقىغا قۇيۇلىدۇ. بۇ دەريا «ئارانزاخ»، «مالاس»، «تىگرىس» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. قەدىمكى مىسوپوتامىيە تۈزلەڭلىكى دىجلە بىلەن فىرات دەريالىرى ئارىلىقىدا.

رەققە ئاناتولى يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىدە قەدىمكى مىسوپوتامىيە، يەنى جەزىرە رايونىدا، فرات دەرياسىنىڭ شىمالىي تارمىقىنىڭ شىمالىي قىرغىقىغا جايلاشقان شەھەر، ھەرران شەھەرىنىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ.

رەي خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبىي بويىدىكى تەبەرىستاننىڭ جەنۇبىدا، قەزۋىن ۋە دامغان شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى شەھەر. ھازىرقى تېھراننىڭ شەرقىي جەنۇبىي ئەتراپىغا توغرا كېلىدۇ. «راگا»، «راغا» دەپمۇ ئاتالغان.

روم قەدىمكى دۆلەت. غەربىي روم ئىمپېراتورلۇقى ئورنىدا، كېيىن (7 — ئەسىردە) شەرقىي روم ئىمپېراتورلۇقى ۋۇجۇدقا كەلگەن. بۇ دۆلەت ۋىزانتىيە (بىزانس) ئىمپېراتورلۇقى دەپمۇ ئاتالغان. ئەرەبىستاندا ئىسلام دىنى تارقىلىپ، مىلادى 630 — يىللىرىغا كەلگەندە، بۇ ئىمپېراتورلۇقنىڭ شەرقتە ئىگىلىگەن يەرلىرى غەربىي ئاناتولى، شام چۆلى، جەنۇبتا سىنا يېرىم ئارىلىغا، ھەتتا ئەرەبىستاننىڭ شىمالىدىكى مەئان، ھۇمەيمە، ئەقەبە، ئەيلە شەھەرلىرىگىچە يەتكەن. بۇ ئىمپېراتورلۇقنىڭ ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىغىچە كېڭەيگەن زامانىنىڭ جەنۇبىي بۆلۈكىدە، پەترا، مۇتە، غاززە، ھەبرۇن، قۇددۇس شەھەرلىرى بار ئىدى.

زەبۇلىستان ئافغان، ئىران، پاكىستان چېگرىلىرىغا توغرا كېلىدىغان

رايون، قەدىمكى غەزنەۋىلەر دۆلىتىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى رايون. قەندىھار، غەزنە شەھەرلىرى مەزكۇر رايوندا.

زەفەر ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدا، ھەزرەمەۋت رايونىنىڭ جەنۇبىدا، كامەر قولتۇقىنىڭ قىرغىقىدىكى شەھەر. «رەيدان» دەپمۇ ئاتايدۇ.

سابا ماربىپ.

ساكىستان خوراسانىنىڭ جەنۇبىدا، مەكرانىنىڭ شىمالىدىكى رايون. قەدىمكى زەرەنج شەھىرى مەزكۇر رايوندا. «سىجىستان» ، «سىيىستان» دەپمۇ ئاتايدۇ.

سامەررا ئىراقتا، باغدادنىڭ غەربىي شىمالىدا، دىجلە دەرياسىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىمىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى شەھەر.

ساۋە ئىرانىنىڭ شەرقىي شىمالىدا، خوراسان ئۆلكىسىدە، نىشاپۇرنىڭ جەنۇبىدىكى شەھەر.

سەرەخس مەرۋە شەھەرىنىڭ جەنۇبىدا، تۈس شەھەرىنىڭ شەرقىدىكى شەھەر، ئورنى خوراسانىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ، جەيھۇن (ئامۇ دەريا) نىڭ ئوتتۇرا ئېقىمىنىڭ شەرقىدە. «سەرەخەس» ، «سەرخەس» دەپمۇ ئاتايدۇ.

سەنئا (سانا) ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي جەنۇبىي تۈمشۇقىدا؛ يەمەننىڭ پايتەختى.

سەيھۇن سىر دەريا.

سىجىستان ساكىستان.

سىر دەريا تەڭرى تاغلىرىنىڭ غەربىي بۆلۈكىنىڭ شىمالىي ئىتەكلىرىدىن باشلىنىپ، فەرغانە تۈزلەڭلىكىنىڭ شىمالى قىسمىدىن ئۆتۈپ، تاشكەنت ئوترار (فاراب) شەھەرلىرىنى بويلاپ، ئارال كۆلىگە قويۇلىدۇ. «سەيھۇن» ، «ئىنچۇ» ، «يەكسارت» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

سىستان سۇرىيىنىڭ شەرقىي قىسمىدا، ھەلەپ شەھەرىنىڭ شەرقىدىكى شەھەر.

سىنا ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالىدا، قىزىل دېڭىزنىڭ شىمالىي بىلەن ئاق دېڭىزنىڭ جەنۇبىي ئارىلىقىدىكى رايون، پەلەستىننىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ. تەۋ چۆلى مەزكۇر رايوننىڭ ئوتتۇرىسىدا، موسا تېغى جەنۇبىدا، مەشھۇر تۇر تېغى جەنۇبىي تۈمشۇقىدا.

شاپۇر پېرسىيىنىڭ كىرمان ئۆلكىسىنىڭ غەربىدە، بەسرە قولتۇقىنىڭ شەرقىي شىمالىي قىرغىقىدا، ئەۋاز رايوننىڭ جەنۇبىدىكى شەھەر؛ بۇنىڭ شەرقىدە ئىسراز شەھەرى بار.

شاش تاشكەنت.

شام ھازىرقى سۇرىيە پايتەختى دەمەشق شەھەرى. سۇرىيىنىمۇ ئەينى زاماندا «شام» دەپ ئاتايتتى.

شىراز ئىراننىڭ غەربىي جەنۇبىدا، پارىس رايونىدىكى شەھەر.

غاززە كەنئاننىڭ غەربىدە (پەلەستىنىدە)، قارا دېڭىز بويىدىكى قەدىمكى شەھەر.

غەزنە قەدىمكى كۇشان ئىمپېراتۇرلۇقىنىڭ زەبۇلىستان ئۆلكىسىنىڭ مەركىزىي، كابۇلنىڭ غەربىي جەنۇبىي، قەندىھارنىڭ شەرقىي شىمالىغا توغرا كېلىدۇ.

فارما سىنا يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىدا، ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ جەنۇبىي قىرغىقىدا، پورت سەئىد شەھىرىنىڭ شەرقىدىكى شەھەر.

فارىس ئىراننىڭ جەنۇبىدا، ئىران (پارىس) قولتۇقى بويىدىكى رايون. شاپۇر، شىراز، فىرۇز ئاباد، ھورمۇز شەھەرلىرى مەزكۇر رايوندا. بۇ جايىنى «پېرسىيە»، «پېرسىس» دەپمۇ ئاتايدۇ.

فەدەك مەدىنەنىڭ شىمالىي تەرەپىدىكى كەنت، ۋادىئۇل قۇرانىڭ شەرقىدە.

فۇستات مىسىرنىڭ پايتەختى — قاھىرە.

فېنىكىا قەدىمكى دۆلەت، ھازىرقى سۇرىيىنىڭ غەربىي قىسمى، ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي قىرغاق تەرەپىدە. بىبلوس،

ئارژات، ترابلۇس، بېيروت، سىدون (سەيدا) دېگەن شەھەرلىرى بار ئىدى.

قارشى ئوتتۇرا ئاسىيادا، كەشنىڭ غەربىي، بۇخارانىڭ شەرقىي جەنۇبىي، جەيھۇن (ئامۇ دەريا) نىڭ شەربىي تەرەپىدىكى شەھەر.

قەدىسىيە ئىراقتا، فىرات دەرياسى ۋادىسىنىڭ غەربىدە، كۇفە ۋە ھىرە شەھەرلىرىنىڭ جەنۇبىدا، ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىي چېگرىسىغا يېقىن شەھەر.

قەزۋىن خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ جەنۇبىي بويىدىكى تەبەرىستاننىڭ غەربىي جەنۇبىي تەرەپىگە توغرا كېلىدىغان شەھەر. غەربىي شىمالىدا ئەردەبىل، شەرقىدە رەي، جەنۇبىدا ھەمەدان شەھەرلىرى بار.

قەندەھار ئافغانىستاننىڭ جەنۇبىدا، سىكىستان ئۆلكىسىنىڭ شەرقىي قىسمىدا، غەزنە شەھەرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى شەھەر.

قۇبا مەدىنەنىڭ جەنۇبىدىكى كەنت. مۇھەممەد پەيغەمبەر مەدىنەگە ھىجرەت قىلغاندا، سالدۇرغان مەسجىد مەزكۇر كەنتتە بولۇپ، «قۇبا مەسجىدى» دېگەن نام بىلەن مەشھۇردۇر.

قۇددۇس پەلەستىندىكى قەدىمكى شەھەر. ئادەتتە «بەيتۇل مۇقەددەس» دېيىلىدۇ. ھازىرقى ئىسرائىلىيىنىڭ پايتەختى «يېرۇسەلىم» گە توغرا كېلىدۇ. قەدىمدە «ئائىلىيا جاپىتولىنا» دەپمۇ ئاتىلاتتى.

قۇرتۇبە ئىسپانىيىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدا، ۋادىئۇل كەبىر دەرياسىنىڭ شىمالىي قىرغىقىدىكى شەھەر. «كوردوبا» دەپمۇ ئاتايدۇ.

كابىل ھازىرقى ئافغانىستاننىڭ پايتەختى. قەدىمكى باكتىرىيە، كۇشان، ئاق ھۇن (ئابدال، ئېفتالىت) ئىمپېرىاتورلۇقلىرىنىڭ موھىم شەھەرلىرىدىن. شەرقىدە كاپىسا، غەربىدە بەمىيان شەھەرلىرى بولغان. «كابۇرا»، «كابۇل» دەپمۇ

ئاتالغان.

كاشات پېرسىيەنىڭ غەربىدە، قۇم ۋە ئىسفىھان شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى شەھەر.

كەربەلا ئىراقتا، ھازىرقى باغداد ۋە ئانبارنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، فىرات دەرياسىنىڭ غەربىي ۋادىسىدە، كۇفەنىڭ شىمالىدىكى شەھەر. شام چۆلىنىڭ شەرقىي «كەربەلا چۆلى» دەپمۇ ئاتالغان.

كەش (1) مىسوپوتامىيەدە، قەدىمكى بابىل دۆلىتىنىڭ بابىل شەھەرى شەرقىدىكى كەھشى شەھەرى. (2) ئوتتۇرا ئاسىيادا، مەۋارەئۇننەھردە، سەمەرقەتنىڭ جەنۇبىدىكى «پېشىل شەھەر».

كەشمىر ھىندىستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي شىمالىدا پەنجاب رايونىنىڭ شىمالىي قىسمى. قارا قۇرۇم، ھىندۇقۇش تاغلىرىنىڭ جەنۇبىدىكى ئۆلكە ھەم شەھەر.

كەھشى ھازىرقى ئىراقنىڭ جەنۇبىدا، دىجلە دەرياسىنىڭ تۆۋەنكى ئېقىمى بويىدا، ۋاسىت ۋە بەسرە شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدىكى قەدىمكى شەھەر، قەدىمكى بابىل شەھەرلىرىدىن. «كەش» دەپمۇ ئاتايدۇ.

كەنئان ھازىرقى پەلەستىن. كەنئانلەر مىلادىدىن ئىلگىرىكى — 11 ئەسىرلەردە، شام (سۇرىيە) ۋە ئوردانىيە تەرەپلىرىنىڭچە كېڭەيگەن.

كۇھىستان ئىران چۆلىنىڭ شەرقىدە، خوراساننىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدىغان جاي. بۇ يەرنىڭ جەنۇبىي ساكىستان (سىجىستان) دۇر.

كۇشان كۇشان ئىمپېراتورلۇقى (مىلادىدىن ئىلگىرىكى 75 — يىلىدىن مىلادى 520 — يىلىغىچە) ئەڭ كېڭەيگەن دەۋرىدە زېمىن دائىرىسى شەرقتە لوبنورغىچە، غەربتە كاسپى دېڭىزىغىچە. شىمالدا ئىسسىق كۆل ۋە ئارال كۆلىدىن جەنۇبتا ھىندىستانىنىڭ كۆچەرمە ئۆلكىسىگىچە بارغان.

كۇفە ئىراقنىڭ جەنۇبىدا، كەربەلا ۋە ھىرە شەھەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدا، فرات دەريياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىغا جايلاشقان شەھەر.

كىرمان پېرسىيىنىڭ جەنۇبىدا، ئىران چۆلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى رايون. شىمالىدىن خوراسان، جەنۇبىدىن مىكران رايونلىرى بىلەن، شەرقىدىن بېلۇجىستان، غەربىدىن پارس رايونلىرى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. مەركىزى ھورمۇز شەھىرى.

كىرمانشاھ پېرسىيىنىڭ غەربىدە، ھەمەدانىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى شەھەر.

گەرمسىر پېرسىيىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، پارس رايونىنىڭ غەربىدە؛ پارس قولتۇقىنىڭ شىمالىي بويىدىكى غۇر (فىرۇز ئاباد) شەھىرى مەزكۇر رايوندا.

گېپلان خەزەر (كاسپى) دېڭىزىنىڭ غەربىي جەنۇبىي بويىدىكى قەدىمكى مېدىيەنىڭ شەھىرى.

گۇرگان جۇرجان.

لاداق قارا قۇرۇم تاغلىرىنىڭ جەنۇبىدا، كەشمىرنىڭ شەرقىي شىمالىي قىسمىدىكى رايون.

لاھۇر ھازىرقى پاكىستاننىڭ شىمالىي قىسمىدا سىند دەريياسىنىڭ شىمالىي تارماقلىرىدىن راۋى دەريياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى شەھەر، «مەھمۇتپۇر» دەپمۇ ئاتالغان.

لەيلا ئەرەبستاننىڭ ئوتتۇرىسىدا، ئەفلاج ۋادىسىنىڭ شىمالىي قىسمىدا، تۆۋەيىق تاغلىرىنىڭ شەرقىدىكى شەھەر.

لىبيە ئافرىقىنىڭ شىمالىدا، مىسىرنىڭ غەربىي شىمالىدا، ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ جەنۇبىي بويىدىكى دۆلەت. تىرابلۇس، تىرىپولى دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

مارىپ ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، سەنانىڭ شەرقىي شىمالىدىكى شەھەر. «سابا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

مازەندەران تەبەرىستان رايونى.

مۇھىرائۇننەھەر ئىنچۇ (سىر دەريا، سەيھۇن) دەرياسى بىلەن ئامۇ دەريا (جەيھۇن، ئۆكۈز) ئارىلىقى، ئىككى دەريا ئوتتۇرىسى. شىمالىدا قىزىل قۇم چۆلى بار.

مەھرە ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدىكى ھەزەر مەۋت رايونىنىڭ جەنۇبىدا، دېڭىز بويىدىكى رايون.

مەھمۇتپور لاھۇر.

مەدايىن ئىراقنىڭ پايتەختى باغدادنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا مايىل قەدىمكى كتېسىفون شەھىرى.

مەدىنە ئەرەبىستانىنىڭ شىمالىي غەربىگە، ھىجازنىڭ شەرقىغە جايلاشقان شەھەر. پەيغەمبەر مەسجىدى ۋە رەۋزەسى (قەۋرىسى) مەزكۇر شەھەردە. بۇرۇنقى نامى «يەسرىب» ئىدى. مەككە بىلەن مەدىنە شەھەرلىرى «ئىككى ھەرەم» يەنى «ھەرەمەينۇل شەرەفەين» دېيىلىدۇ.

مەرۋ ئوتتۇرا ئاسىيادا، خارەزمنىڭ جەنۇبىدا، ھازىرقى تۈركمەنىستاندىكى قەدىمكى شەھەر. بۇنىڭ شەرقىدە تالقان، غەربىدە تۈس، شىمالىدا قۇشمىھان، جەنۇبىدا مەرۋرۇز شەھەرلىرى بار ئىدى. بۇ جاي «مارغيانا»، «ئانتىئوخىيە» دەپمۇ ئاتالغان.

مەغرىب ئافرىقىنىڭ غەربىي شىمالىي قىسمىدا، ھازىرقى تۇنىس، جەزايىر (ئالجىرىيە)، مەراكەش (ماروككو) مەملىكەتلىرى. مەغرىبى ئەقسا (چەت مەغرىب) ماروككونى، مەغرىبى ئەۋسات (ئوتتۇرا مەغرىب) تۇنىس بىلەن جەزايىرنى كۆرسىتىدۇ.

مەكران پېرسىيەنىڭ جەنۇبىي چېتىدىكى رايون. شىمالىدا كىرمان ئۆلكىسى، جەنۇبىدا ئۇممان قولتۇقى بار.

مەككە ئەرەبىستانىنىڭ غەربىي ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ شەھەر. غەربىدىن جىددە ئارقىلىق قىزىل دېڭىزغا چىقىدۇ. بەيتۇللا - خانەئى كەئبە مەزكۇر شەھەردە. ئەرەفات، مۇزدەلىفە، مىنا رايونلىرى (ھەج قىلغاندا بېرىشقا تېگىشلىك

لىك جايلار) مەزكۇر شەھەرنىڭ شەرقىي ئەتراپىدا.

مەنسۇرە ھىندىستان يېرىم ئارلىنىنىڭ غەربىي شىمالىدا ھىندۇ دەريانىنىڭ ئۇممان دېڭىزىغا قۇيۇلۇش ئاغزىغا يېقىن ۋادەدىكى شەھەر. بۇنىڭ جەنۇبىدا، دېڭىز ياقىسىدا قاراشى شەھىرى بار.

مۇتە ئۇردانىنىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدىغان قەدىمكى كەنت، ئەرەبستانىنىڭ شىمالىدىكى دۇمەتۇل جەندەل رايونىنىڭ شىمالىدا.

مۇسۇل دىجلە دەريانىنىڭ يۇقۇرى ئېقىمى بويىدا، قەدىمكى مېدىيە بىلەن مىسوپوتامىيە ئارلىقىدىكى شەھەر. بۇنىڭ غەربىدە سىنجار، جەنۇبىدا ھەترە، شىمالىدا نىنىۋە، شەرقىدە كەربەلا شەھەرلىرى بار.

مۇلتان ھىندىستان يېرىم ئارلىنىنىڭ غەربىي شىمالىي قىسمىدا، پەنجاب ئۆلكىسىدە، ھىند دەريانىنىڭ ئوتتۇرا تارماقلىرى بويىدىكى شەھەر.

نەجران ئەرەبستان يېرىم ئارلىنىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا، ئەھقاف چۆللىنىڭ غەربىدە، دېڭىز بويىدىكى ئاسىر ۋە تىھامە رايونلىرىنىڭ شەرقىدىكى رايون ھەم شەھەر؛ جەنۇبىدا سەيھەل چۆلى بار.

نەھاۋەنت پېرسىيەنىڭ غەربىدە، ھەمەدانىنىڭ جەنۇبىدىكى شەھەر.

نىشاپۇر پېرسىيەنىڭ شەرقىي شىمالىدا، تۈس شەھەرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى شەھەر. خوراسان ئۆلكىسىنىڭ، جۇملىدىن قەدىمكى باكتريانانىڭ مەركىزى شەھەرلىرىدىن بىرى.

نۇقۇت ئەرەبستان يېرىم ئارلىنىنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى چۆللۈك؛ چوڭ نۇفۇت چۆلى ۋە كىچىك نۇفۇت چۆلى دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ، كىچىك نۇقۇت چۆلى شەرقتە ئەل ھاسانىڭ غەربىدە.

ئۇبۇللە ئىراقنىڭ جەنۇبىدا، بەسرە قولتۇقىنىڭ بويىدا (بەسرە شەھەرىنىڭ جەنۇبىدا) كى شەھەر.

ئۇھۇد مەدىنەنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى تاغ، بۇنىڭ غەربىي شىمالىدا خەيبەر، شەرقىدە بوشا شەھەرلىرى بار.

ئۇزجەنت ئۇزكەنت.

ئۇزكەنت ئوتتۇرا ئاسىيادا، ھازىرقى ئۆزبېكستاندا، فەرغانە تۈزلەڭلىكىنىڭ شىمالىدا، ئىسپىجاپنىڭ شەرقىدىكى شەھەر. بۇنى ئەرەبلەر «ئۇزجەند»، پارىسلار «ئوزكەنت» دەيدۇ.

ئۇكاز ئەرەبستانىنىڭ غەربىي قىسمىدا، ھىجاز ئۆلكىسىنىڭ جەنۇبىدا، تايىفنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا، سەرات تاغلىرىنىڭ شەرقىي ئىتتىكىدىكى شەھەر.

ئۇممان ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىي تۈمشۇقىدىكى رايۇن.

ئۆرگەنج ئوتتۇرا ئاسىيادا خارەزم ئۆلكىسىدە. جەيھۇننىڭ جەنۇبى قىرغىقىدا، خۇۋەنىڭ شىمالىدىكى شەھەر.

ئۆكۈز ئامۇ دەريا.

ئىستەھر پېرسىنىڭ كىرمان ۋىلايىتىنىڭ غەربىدە. شىرازنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى شەھەر. «ئىستەرەخ» دەپمۇ ئاتايدۇ.

ئىسكەندەرىيە مىسىرنىڭ شىمالىدا، نىل دەريا دېلتاسىدا، ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ جەنۇبىي قىرغىقىدىكى پورت — شەھەر.

ئىكباتانا ھەمەدان.

ئىنچۇ ئۆكۈز سىر دەريا.

يەرمۇك ئېقىنى ھەۋران چۆلىنىڭ غەربىي شىمالىدىن باشلىنىپ، سۈرىيە، پەلەستىن زېمىنىدە شىمالدىن جەنۇبقا ئېقىپ، قۇددۇسنىڭ جەنۇبىدىكى لۇت كۆلىگە قۇيۇلىدۇ.

يەسرىب مەدىنە.

يەكسارت سىر دەريا.

يەمامە ئەرەبستان يېرىم ئارىلىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىكى رايون. شەرقىدىن بەھرەين، شىمالىدىن ھارىق، غەربىدىن ئەل - ھەسەن، جەنۇبىدىن ئەل ئارۇز رايونلىرى بىلەن

تۇتۇشىدۇ.

يەمەن ئەرەبستان يېرىم ئاردىلىنىشقا غەربىي جەنۇبىي تۇمشۇقىدىكى رايون. غەربىي بابۇلمەندەب بوغۇزى، جەنۇبي ئادەن قۇلتۇقى. سانا، سابا (مارىپ)، ھۇدەيدە، ئادەن دېگەن مەركىزي شەھەرلىرى بار. ھازىر شىمالى يەمەن، جەنۇبي يەمەن دەپ ئىككىگە بۆلۈنگەن.

يەنبۇغ ئەرەبستانىنىڭ غەربىي چېتى قىزىل دېڭىز بويىدىكى شەھەر، مەدىنەنىڭ غەربىغە توغرا كېلىدۇ.

سۆزلۈك

ئا

ئابا ئاتىلار، ئاتا - بوۋىلار.

ئابدار ① تىنىق، پارقىراق؛ ② سۈلۈق؛ ③ سۆيگۈسىنىك لېۋى.

ئابىد ئىبادەت قىلغۇچى.

ئابى دەھتن ①تەر؛ ② تاھارەت ئالغان سۇ.

ئاتەشكەدە ئوتقا تېۋىنغۇچىلار ئىبادەتخانىسى.

ئاھەمم موھىم، ئەھمىيەتلىك.

ئاراستە ياسانغان، بىزەنگەن.

ئارايىش پەداز، بېزەك.

ئارىز پەيدا بولۇش، يۈز بېرىش.

ئازمايىش سىناش، ئىمتىھان قىلىش.

ئازمۇدە سىناق، ئىمتىھان.

ئازۇردە ئازار چەككەن، رەنجىگەن.

ئاسا ① تىنچىتقۇچى، ئارام بەرگۈچى؛ ② ئوخشاش، كەبى، سىڭىرى دىل ئاسا - كۆڭلىنى تىنجىتىش، كۆڭلىنى ياساش؛ رەۋان ئاسا - جاندەك، جان سىڭىرى.

ئاسىب زىيان، زەرەر؛ مۇسىبەت، ئاپەت، كۈلپەت؛ تىنچسىزلىق.

ئاشۇرا — همجرىيە بىرىنچى ئاي (مۇھەررەم) نىڭ بىرىنچى ئون كۈنى.

ئاشۇقتە — ① پەرىشان، چېچىلغان، چۈۋۈلغان؛ ② بېرىلىپ كەتكەن، مەپتۇن، ئاشىق، شەيدا.

ئاغاز — باشلانما، كىرىشىش، ئىبتىدا.

ئافەرىن — ① ياخشى، ياشا، باركاللا؛ ② يارانقۇچى، پەيدا قىلغۇچى.

ئافەرىنەندە — يارىتىلماق، ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلمەك.

ئالات — ئەسۋابلار، قورال - ياراغ.

ئالۇدە — بۇلغانغان، مىلانغان، پاسكىنە، ئېرىغىسىز، ئىپلاس.

ئام — ئومۇمى، كۆپچىلىك.

ئامادە — تەييار، تەييارلاغلىق؛ تەييارلاش.

ئامىرزىش — گۇناھنى كېچىش، كېچىرىم قىلىش، ئەپۇ قىلىش.

ئامىل — ئەمەل قىلغۇچى، ئىش بېجىرگۈچى؛ ئەمەلدار.

ئاۋىزان — ئىسلىماق، چاپلاشماق.

ئاۋىزە — ① ئېسىغلىق، ئاسما، ئاسقۇ؛ ② ھالقا، سىزغا، زىرە.

ئايات — ①نىشانلار، بەلگىلەر، ئالامەتلەر؛ ② «قۇرئان» جۈملىلىرى.

ئايىن — ① ئادەت، يوسۇن، قىلىق؛ ھال، رەۋىش، تەرتىب - ئۇسۇل؛ ② ئوخشاش.

ئە

ئەبرار — ئادىل، توغرا؛ پاك، سادىق.

ئەتەبە — پەلەمپەي، بالداق، سۇپا.

ئەتەس چۇشكۇرمەك، چۇشكۇرۇك.
ئەتۇار پېئىل - ھەركەت، رەۋىش، ھالەت.
ئەجزا بۆلەك، پارچە.
ئەخيار خىللانغانلار، ياخشىلار. ئالدىنقى قاتاردىكىلەر.
ئەدەمۇل ئىستەتائەت قۇلاق سالمىغان، بويسۇنمىغان.
ئەرەفات ① تونۇماق، تونۇشماق؛ ② مەككەنىڭ شەرقىدىكى ساي - تۆزلەڭلىك، ھەج قىلغاندا بېرىشقا تىگىشلىك جاي.
ئەركان تايانچلار، تۆۋرۈكلەر، ئاساسلار.
ئەزل بوشاتماق، مەنسەبدىن چۈشۈرمەك، خىزمەتتىن قالدۇرۇش.
ئەزىم نىيەت قىلماق، بەل باغلاش.
ئەزىمەت كەتمەك، ماڭماق، يولغا چىقماق.
ئەسەد يولۋاس، بارس.
ئەسناف تۈرلەر، تەبەقىلەر، سىنىپلار، تەۋەلەر.
ئەسەب رەھبەر، يولباشچى.
ئەسھەم خازان، سارغايغان.
ئەشراف شەرەپلىك كىشىلەر، كاتتا ئادەملەر، ئۇلۇغلار، مۆتىۋەرلەر.
ئەشرەم يېرىق، كېسىك، تاتۇق.
ئەشغال مەشغۇلات، ئىشلار.
ئەفراد ھەمجىنسلەر، بىرلىكلەر، زاتلار.
ئەفزا سۆز بىرىكمىسىدە «ئاشۇرۇش، ئۆزارتىش، كۆپەيتىش» مەنىلىرىدە كېلىدۇ.
ئەقرىبا يېقىنلار، تۇققانلار، قېرىنداشلار.
ئەكرەم كەرىملىك، شەپقەتلىك؛ ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك.
ئەلتاف لۇتۇپلەر، مەرھەمەتلەر.
ئەلغە ئوت - بوغۇز، يەم - خەشەك، ھەلەپ.

ئەلقەب لەقەب (لەقەم) قويۇلماق، لەقەبلەنمەك.
ئەمارەت ئەمىرلىك. تۆگىگە ئارتىدىغان (ئادەم چۈشۈش ئۈچۈن) پۇلۇق، قۇما، كېشىك.
ئەمامە سەللە، دەستار.
ئەمداد مەدەد بېرىش، قوللاش، يۆلەش.
ئەمرنەھى مەنئى قىلىنغان، چەكلەنگەن، قىلىش توسۇلغان.
ئەمىن ئامانەتكە خيانەت قىلمايدىغان، ئىشەنچلىك.
ئەندازە ئۆلچەم، ئەندىز، ئۇلگە؛ مىقدار.
ئەندۇھ قايغۇ، غەم.
ئەنسار ياردەمچىلەر، قوللىغۇچىلار.
ئەنۇائ خىلمۇ خىل، تۈرلۈك - تۈرلۈك.
ئەۋباش بىۋاش، سايات، بىزارى.
ئەۋزائ پېچىم، يارىتىلىش؛ ھەركەت، خۇي - پەيلى.
ئەۋساف سۈپەتلەر؛ ماختاشلار، سۈپەتلەشلەر.
ئەۋلا ياخشى، ئارتۇق.
ئەييام كۈنلەر، چاغلار، زامان، ۋاقىت.
ئەئرابى بەدەۋى ئەرەب، دالىدا ياشىغۇچى ئەرەبلەر.

ب

باب ① دەرۋازە، ئېشىك، قوۋۇغ؛ ② باپ، كىتاپنىڭ بۆلۈمى.
باتىل بۇزۇلغان، بۇزۇق، بىكار قىلىنغان، بىھۇدە، يوققا چىققان.
باتىن ① ئىچ، ئىچكى؛ ② كۆڭۈل، روھ.
بادىيە سەھرا، دالا، يېزا.
بارھا نەچچە قېتىم، قايتا - قايتا.
بازۇ ① بىلەك، قول. ② قۇۋۋەت، كۈچ.

بالا ئىگىز، يۇقۇرى، ئۈست، بەلەند؛ كۆچلۈك، قۇدرەتلىك.

باۋەر ئىشەنمەك، ئىشەنچ، قۇبۇل قىلماق.

باۋۇرچى ئاشپەز.

بائىس سەۋەب، سەۋەبچى.

بەئەدابىھىئەجمەئىين پۈتكۈل ئەدەبلىكلەر، تۈزۈتلۈكلەر كۆپچىلىكى.

بەتھا قۇرۇق سايى، سايلىق، قۇرۇق جىلغا.

بەھ ئوبدان، ياخشى. خوب. بەھراق — ئوبدانراق، ياخشىراق.

بەھرە ھەسسە، بۆلۈك، قىسمەت، نەسىبە.

بەخشىش تارتۇق، بېرىش، سوغا، ھەدىيە، بېغىشلاش، بەخش ئەتمەك.

بەدر تولۇق ئاي.

بەدرى ھەرەمى ھەرەم ئۆيىنىڭ تولۇن ئاي؛

بەدرى مۇنىر نۇرلۇق ئاي، تولۇن ئايى.

بەدكار ئەخلاقسىز، يارىماس، بۇزۇق.

بەدكەردار قىلىقى يامان، مىجەزى يامان، ئەسكى.

بەر ① ھاسىل، مىۋە، بەھرە؛ ② تەن، بەدەن، كۆكرەك؛ ③ ئىتەك.

بەرايا كىشىلەر، ئادەملەر.

بەرەھنە يالاڭئاچ، ھەممە يېرى ئوچۇق.

بەرھەق چىن، راست، توغرا.

بەرگۈزىدە تاللانغان، خىللانغان، ئىلغاپ ئېلىنغان.

بەرگۈستۈان ئات زىرىھى. جەڭدە ئوق ئۆتمەسلىك ئۈچۈن ئاتقا ئارتىلىدىغان يوپۇق. «بەرگۈستان» دەپمۇ ئاتايدۇ.

بەزەكار جىنايەتچى، جىنايەتكار، گۇناھكار.

بەقا ئەبەدىلىك، مەڭگۈلۈك؛ تىرىگلىك، بارلىق، ھايات. باقىي.

باقى ئەبەدى، مەڭگۈ؛ قالدۇق، ئېشىپ قالغان.

بەلاغ	جاكا، بايانات، دوكلات، ئېلان، ئۇقتۇرۇش.
بەلخ (بەل ئەخ)	بەل - بەلكى، ئەخ - قېرىنداش، بۇرادەر.
بەلىد	دۆت، كالۇا، مۆڭ.
بەلىغ	سىلىق، مەنىلىك، تولۇق ئىپادىلىك.
بەۋا	يوغان ئىلان، ئىلاننىڭ بىر خىلى.
بەۋل-شاشە	سۈدۈك-تېزەك، نىجاسەت.
بەيئەت	توختام، كېلىشىم، ۋەدە، ئەھد، ھۆكۈمەتكە بويسۇنۇش توغرىسىدا سۆز بېرىش.
بەيتۇس سۇراھ	تازا ئۆي، پاك ئۆي.
بەيتۇل مال	پادىشالىق خەزىنە، دۆلەت ئىختىيارىغا ئېلىنغان مال - مۈلك.
بەيتۇل مەئمۇر	تۇرالغۇ ئۆي. ئاۋات ئۆي.
بەيتۇل مۇقەددەس	قۇددۇس، ئىراۋسالىم.
بىئەدەد	سانسىز، ئەدەدسىز.
بىئەندازە	ئەندىزەسىز، تولا، ئۆلچىگۈسىز.
بىباك	① ھېيىقماس، تاتىنماس؛ ② پەرۋاسىز، بىۋاش.
بىتەئەننى	تېزلا، چاپسانلا (تەئەننى - ئاستا، ئالدىرماي، ئېغىرلىق بىلەن).
بىچۇن	مىسلىسىز، ئوخشىمايدىغان.
بىھتەر	ئېسىل، ياخشى، ئوبدان.
بىھەد	ھەددىسىز، چەكسىز.
بىداد	جەۋرە، زۇلۇم.
بىدار	ئويغاق.
بىش	كۆپ، ئاۋۇن، ئارتۇق.
بىشە	ئورمان، جاڭگال، چاتقاللىق.
بىشۇمار	نۇرغۇن، جىق.
بۇرھان	ئىسپات، ھۇججەت، دەستەك، دەلىل.
بۇرد	يوللۇق كاتتا (رەخت) : يوللۇق يېپىنچا.
بۇقەلەمۇن	تۇرلۇك تۈسكە كىرەلەيدىغان ھايۋان، خامېلىئون.

بۇنياد ئۇل، ئاساس.
بىھىل كېچىش، بەھرىدىن ئۆتۈش، كېچىرىم.
بىدىماغ كەيپسىز، خۇش ئەمەس.
بىرسام كۆكرەك ئاغرىقى، يۈرەك بىلەن بېغىر ئارىلىغدىكى پەردە يالليۇغى، زاتۇلجەنب.
بىستەر ئورۇن-كۆپە، تۆشەك.
بىسيار كۆپ، جىق، بەك
بىكار قىز، ياتلىق بولمىغان، تازا.
بىۋەزەن تۇل خوتۇن.

پ

پادەبان ① چوپان، مالچى، قويچى. ② پاسبان، قوغدىغۇچى، قاراۋۇل.
پارسا ساقلانغۇچى، يامان ئىشلاردىن ئۆزىنى تاقۇچى.
پايرەھنە ياياق، يولچى.
پايى كۆب ئاياغ ئاستى، چەيلىمەك، دەسسىمەك.
پەرھىزكار يامان ئىشلاردىن ساقلانغۇچى، پەرھىز تۇتقۇچى.
پەردەدەرلىك پەردە يىرتىۋېتىش، شەرمەندىلىك، سىر - ھەيانى قايرىپ قويۇش.
پەرسەتىش قۇللۇق، ئىبادەت، خىزمەتكارلىق.
پەرۋەردە پەرۋىش قىلىنغان، تەربىيىلەنگەن.
پەژمۇردە غەمكىن، قايغۇلۇق؛ سولغۇن، ھالسىزلانغان.
پەلىد ئىپلاس، مەينەت، پاسكىنە، ناپاك، ئېرىغسىز، چىركىن، نىجىس.
پەنج بەش. پەنج يەك — بەشىدىن بىر (ئۇلۇش).
پەنجە قول بارماقلىرى (سەرپەنجە)، پەنجەئى

خۇشد ـ كۇننىڭ چېچىلغان نۇرلىرى.

پەنداشەت گۇمان، خىيال، ئەندىشە.

پەيام خەۋەر، ئۇچۇر، دېرەك.

پەيرەۋ ئەگەشكۇچى، ئىزىدىن ماڭغۇچى.

پەيغام خەۋەر. پەيغام ئەھلى ـ ئەلچىلەر، خەۋەرچىلەر.

پەيمان ۋەدە، ئەھد.

پەيمانە مەي قاچىسى؛ كەمچەن، مەي كەملىگۈچ.

پەيۋەند ① باغلانماق، ئۇلانماق. ھەۋەس قىلغۇچى، تاماخور. ② ئۇرۇغ ـ تۇققان، قېرىنداش.

پىر قېرى، بوۋاي؛ كاساۋىلارنىڭ پېشۋاسى.

پىستان ئەمچەك، ئەمچەك توپچىسى.

پىسەرخان ئوغۇل قىلماق، بالا قىلىۋالماق.

پىش ئىلگەرى، ئالدىن، پىش كەلمەك ـ ئالدىغا كەلمەك، ئالدىغا چىقماق، قارشى ئالماق.

پىشە ھۈنەر، كەسب؛ يوسۇن، ئادەت.

پىشەۋەر ھۈنەرۋەن، كاسىب.

پىشۋا يولباشچى، رەھبەر، ئاقساقال.

پۇر بەك، ناھايىتى، كۆپ، كەڭ.

پۇست ئارقا، كېيىن؛ ئارقىغا كەتمەك. تۆۋەنلەش، كۇچسىزلىنىش.

پوش كىيىنگەن.

پوشىدە مەخپى، يوشۇرۇن، بېكىنگەن؛ كىيىنگەن. پۇركەنگەن.

ت

تاب ① تاقەت، چىدام، ماغدۇر، كۈچ.
② ئېشىلمەك، ئەشمە، تولغانماق، چىرمالماق،

پۈكۈلمەك، چىگىشلەنمەك. ③ نۇر، ئىسسىقلىق، هارارەت، تاۋ.

تابان يارقىن، يالتىراق، پارلاق.

تابىستان ياز.

تابىش تاۋلىنىش، قىزىش، نۇرلىنىش.

تاجدار تاج كىيگەن، پادىشاھ.

تاجىر تىجارەتچى، سودىگەر.

تازيانە قامچا.

تازى ئەرەب ئېتى، چاپقۇر ئات.

تافە ئەرزىمىگەن؛ قەدىرسىز، ئەھمىيەتسىز.

تاق گۈمبەز؛ ئىشىك ۋە بىنانىڭ ئۈستىدە يېرىم دائىرە شەكلىدە ياسالغان جاي. مىھراب ۋە تەكچىلەرنىڭ ئۈستىدىكى ئەگمە.

تالىئ ①چىققۇچى، كۆرۈنگۈچى (كۈن، ئاي، يۇلتۇز ھەققىدە)؛ ② تەلەي، بەخت.

تالھ يامان، ياۋۇز.

تامات بىھۇدە، تەينى يوق، ئاپقاچتى گەپلەر.

تانۇغ تونۇق، گۈۋاھ؛ بەلگە، نىشان.

تائىن تەنە قىلغۇچى، سانچىغۇچى، سانچىپ گەپ قىلغۇچى.

تايىق تاۋاپ قىلغۇچى، زىيارەت قىلغۇچى، ئەتراپىنى چۆگىلىگۈچى.

تەباھ خاراب، بۇزۇلغان، ۋەيران بولغان.

تەبار ئۇرۇغ، تۇققان، قېرىنداش.

تەبەئىيەت بېقىنىش، قارام بولۇش، تەۋە بولۇش، تەۋەلىك.

تەبل چوڭ ناغرا، دومبۇل.

تەبئىيەت يۇقتۇرۇۋالماق؛ دورىماق، تەسىر ئالماق.

تەپانچە شاپىلاق، تەستەك.

تەجەممۇل بېزەك، زىننەت، پەرداز، ياسىنىش. تەجەممۇل

ئەھلى - دۆلەتمەنلەر، ياسانچۇق كىشىلەر، سۆلەتۇازلار.

تەجھىز تەييارلىق، ئۆلۈكنى كۆمۈش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىش، جاھازلاش.

تەجىس سۈرۈشتە قىلماق، تىڭ - تىكلىماق.

تەجىل ئالدىراش، تىنەش، ھولۇقۇش.

تەھەللى ①تاتلىق، شىرىن؛ ② يەشمەك، بوشاتماق، قۇنقازماق.

تەھسىن ماقۇللاش، ماختاش، تەقدىرلەش.

تەھىيەت ① دۇئا، سالام، ماختاش؛ ②تىرىكلىك بېرىش؛ ③ ھازىرلاش، تەييارلاش.

تەخسىس ئۆزىگە مەخسۇس قىلىش، ئۆزىگە تەئىن قىلىش، خاسلاش.

تەدارۈك ① ئىلاج، چارە؛ ② ئورنىغا كەلتۈرۈش،

تەئدىب ئەدەب بېرىش، جازا بېرىش.

تەراۋەت يېڭى، تازا، ياش (گىيا - گۈل)

تەرەب يېقىملىق، خوشاللىق، شاد؛ نەغمە، ناخشا.

تەرس قورقۇش، قورقۇنچ.

تەرسا مەسىھا، ئەيسا مەزھەبلىرىدىن بىرى، نەسرانى. ھەممە خىرىستىيانلار تەرسالار (تەرسايان) دۇر.

تەرىق ① يول، ئىز؛ ② قائىدە، يوسۇن، ئۇسۇل؛ ③ مەسلەك؛ ④ ۋاستە، سەۋەب.

تەئرىز تەگمەك، تاقالماق، قارشىلىق كۆرسەتمەك؛ چېقىلماق، كىنايە بىلەن سۆزلەش.

تەزەررۇئ يېلىنماق. يالۋۇرماق.

تەزۇيج ئۆيلەنمەك، نىكاھىغا ئالماق.

تەئزىيەت تەزىيە بىلدۇرۇش، ماتەم تۇتۇش.

تەسەررۇف ئىگىلىك قىلماق، ئىختىيارىغا ئالماق، باشقۇرماق.

تەسىمە مەدھىيە ئوقۇش، دۇرۇد ئوقۇش، ماختاش.
تەسنىف ئەسەر يېزىش، كىتاب تۈزۈش.
تەشەببۇس ئوخشاشلىق، ئوخشاپ قالماق.
تەشبىھ ئوخشاتماق.
تەغيىر ئۆزگىرىپ كەتمەك، غەيرى بولۇپ قالماق.
تەفاۋۇت پەرق، ئايرىما.
تەفرىقە چېچىلىپ كەتمەك، بۆلۈنمەك؛ پەرىشان بولماق؛ چېچىلاڭغۇ، چاچقۇن.
تەقرىر قارار بېرىش، مەقسەدنى ئاغزىدا ئېيتىش.
تەقسىرات كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، ئىشنى ئاخىرىغا يەتكۈزەلمەسلىك.
تەكفىن كېپەنلەش.
تەلەف يوق بولماق، نابۇد بولماق.
تەلبىس ھىيلە، مىكر، يالغان، نەيرەڭ.
تەئلىف ① سازلاش، يارىشىق قىلىش، كېلىشكەن قىلىش؛ ②تۈزۈش (كىتاب)، ئەسەر يېزىش.
تەمەسخور مەسخىرە قىلىش، زاڭلىق قىلىش.
تەمەللۇق تازىم قىلماق. خوشامەت.
تەناسۇخ چەتئەللىك، ئۆزگەرمەك، يېڭىلانماق، ئاينىش، قايتىدىن بولماق.
تەناۋۇل ساغلام، قاۋۇل، سېمىز، كۈچلۈك، گەۋدىلىك.
تەناۋۇل يىمەك، غىزالانماق.
تەندۇرۇست تەن تازا، تەن ساغلام، تەن سالامەتلىكى ياخشى.
تەنقىس كەم، يېتىشمەسلىك، قىسلىق.
تەڭدەست قولى قىسقا، قولى ئۇزۇك، قۇرۇق قول، تەڭلىكتە قالغان.
تەۋاتۇر كەينى - كەينىدىن تاقالماق، يېيىلماق؛ بىرەر خەۋەر ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ راسىتىغا ئايلىنىشى.

تاۋازۇئ ئۆزىنى پەس تۇتۇش، ئەدەبلىك بولۇش، ھۆرمەتچان.

تەۋانە ماغدۇرلۇق، ساغلام، ساق.

تەۋانگەر كۆچلۈك، قۇدرەتلىك؛ باي، دۆلەتمەن.

تەۋھىد «بىرلا»، «يېگانە» دەپ بىلمەك.

تەۋەققۇئ بىرەر ئىشنىڭ بولۇشىغا كۆز تىكمەك. ئۈمىت كۈتمەك.

تەۋەققۇف توختاش، تىك تۇرماق، تۇرۇپ تۇرماق.

تەۋق ①بويۇن باغ، مارجان بېغى؛ ② بەزى قۇشلارنىڭ بويىندىكى ھالقاسىمان سىزىق؛ ③ غول، ئەيىبدارلارنىڭ بوينىغا سالىدىغان چەمبەر، توقا.

تۇراب توپا، لاي.

تۇرابىي توپا - توزانلىق، تۇپىغا بۇلغانغان.

تۇرفە يېڭى، يېڭىلىق، قىزىق، ئاجايىپ، تاڭ قالدۇرۇدىغان، كەم ئۇچرايدىغان.

تۇئمە يىمەكلىك، رىزق؛ تائاملار.

تۇند ① تېز، ئىتتىك؛ ② ئاچچىق، غەزەب، غەزەبلىك؛ ③ سەركەش، بوي بەرمەس.

توقۇشماق تەگمەك، تېگىشمەك، توقۇنۇشماق، دۇچ كەلمەك.

تىغل گۈدەك، كىچىك بالا.

تىراننداز ئوقچى، ئوق ئاتقۇچى.

تىرە قاراڭغۇ، قارا؛ بۇلغانغان.

ج

جابەجا ئۆز جايىدا، ئۆز ئورنىدا، جاي - جايىدا.

جاھىلىيەت جاھىللىق، نادانلىق، بىلىمسىزلىك،

قاراڭغۇلۇق.

جامە — تون، ئېگىن، كىيىم.

جامەۋار — ئېگىنلىك، كىيىملىك.

جاۋدان — ھەمىشە، دائىم، مەڭگۈ؛ ئاساسلىق، مەھكەم.

جاۋدانە — دائىمى رەۋىشتە، داۋاملىق.

جەببار — جەۋرە قىلغۇچى، غەزەب قىلغۇچى؛ قۇدرەتلىك، ئەزىمەتلىك.

جەھد — تىرىشماق، سەئى قىلماق، ئەستايىدىل ھەركەت قىلماق.

جەزمەن — تاقەتسىزلىك، پەرياد چەكمەك، قايغۇرماق، ھەسرەتلەنمەك.

جەلا — ۋەتەنسىز تاشلاپ كەتمەك، ۋەتەندىن ئايرىلماق؛ سۈرگۈن، كۆچۈپ كېتىش.

جەللەجەلالە — بۇيۇك، ئەڭ ئۇلۇغ، يۇكسەك، ئەڭ قەدىرلىك.

جەنابەت — جۇنۇبلۇق، ناپاكلىق، غۇسلى قىلىشقا تېگىشلىك.

جەۋشەن — ساۋۇت، زىرھ (سىمدىن توقۇلغان قەدىمكى ئۇرۇش كىيىملىرىدىن بىر خىلى)

جەۋانىب — تەرەپلەر، ھەرياق، تۇشمۇتۇش.

جۇرم — گۇناھ، جىنايەت.

جۇز — ئۆزگە، باشقا.

جۇستۇجوي — ئىزدەش، ئاختۇرۇش، قىدىرىش.

جۇغز — ھۇيتقۇش، مۇشۇك ياپىلاق.

جۇنبىش — قىمىرلاش، ھەركەت قىلىش، مىدىرلاش.

جۇۋانمەرد — مەرد يىگىت، ئەركەك، سېخى.

جىبە-جىيبە — جېبە، جەۋە (پولات - تۆمۈردىن ياسىلىدىغان قەدىمكى ئۇرۇش كىيىمى).

جىددۇجەھد — قاتتىق تىرىشماق، چىڭ ئېلىشماق.

جىزىيە — جان سېلىغى، باشقا دىنداكىلەردىن ئېلىنىدىغان سېلىق.

چ

چابۇك تېز، چاققان، ئىلدام؛ چەۋەندار، ئويناق، شوخ.
چابۇكسۇۋار چەۋەندار، ئات مىنىشقا ئۇستا.
چاھ ①چوڭقۇر، ئويمان، قۇدۇق؛ ② زىندان.
چارسۇ ①تۆت بۇجەكلىك (كاۋادىرات شەكىللىك)؛ ② تۆت كوچا، ئىككى كوچا كېسىشىپ ئوتتۇرا ئۇ ئاۋات مەيدان.
چاشت ئاش ۋاقتى، چۈشكە يېقىن ۋاقىت.
چەرا ئوتلاش؛ ئوتلاق.
چەررەندە ئوتلايدىغان ھەيۋان.
چەرگەر چالغۇچى، ناخشىچى.
چەلپا سەلىب (پلۇس ئالامەتىگە ئوخشايدىغان جازا)، ئەيسا پەيغەمبەرنى باغلىغان دار.
چەشن تەنتەنىلىك يىغىلىش، بەزمە.
چەۋگەن چۆگەن. پومزەك (گوي) ئۇرىدىغان ئۇچى ئەگمەچ ئۇزۇن تاياق.
چۆچۈن ... دەك، كەبى، ئوخشاش، چۈنكى، قاچانكى.
چۆمۈت ① چاپسان، ئىلدام؛ ② تەييار، تەق قىلىپ قويۇلغان؛ ③ چىلك، مەھكەم.
چۇغۇل چېقىمچى، غەيۋەتچى، ئىغۋاچى.
چۇنان شۇنچە، شۇ قەدەر.
چىللە ① دەرۋىشلەرنىڭ قىرىق كۈنگىچە تالاغا چىقماي ئىبادەت قىلىشى؛ ② قىش ۋە ياز پەسىللىرىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى قىرىق كۈن. قىشقى چىللە، يازغى چىللە؛ ③ يا (كامان)نىڭ يېپى.

ھ

ھاشا ① ھېچ، ھېچبىر، ھېچقاچان؛ ② ئەلۋەتتە؛ ③ ساقلىسۇن، ساقلىغاي.

ھام يامان، ئوسال؛ تالاشماق، تەگىشمەك.

ھانىس قەسەمگە خىلاپلىق، ۋەدەسىدە تۇرماسلىق.

ھەبىتە ئوڭۇشسىزلىق، يېڭىلىش.

ھەجەرىل ئەسۋەد قاراتاش (مەككە - بەيتۇللادىكى «قاراتاش»).

ھەراس قورقۇنچ، قۇرقۇش؛ ئەنسىرەش.

ھەربە كالتا نەيزە، شەمشەر، نەيزە.

ھەرەمەين ئىككى ھەرەم، يەنى مەككە بىلەن مەدىنە.

ھەرس بېرىلىپ كەتكەن، ھېرىس؛ تەمەگەر، ئاچكۆز.

ھەزار ① مىڭ (سان)؛ ② بۇلبۇل.

ھەزەرى مەۋت ئۆلۈم ئالدىدا، ئۆلەر چېغى.

ھەسەب ھەسسىسى ھال-تۇرمۇش، كۈن ئۆتكۈزۈش دەرىجىسى؛ ئۆز ئەھۋالىنى بايان قىلىپ پىكىر يۈرگۈزۈش، ئۆز ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇش، بىلدۈرۈش.

ھەسەب داڭق، شۆھرەت، ئابروي، شەرەپ، ئاتاق.

ھەسەنات سەدىقە بۇيۇمى، ئىئانە پۇل.

ھەقگۈزار راستچىللىق، توغرىلىق، چىن سۆزلۈك.

ھەلاھىل تەسىرى ئۆتكۈر، كۈچلۈك، جان ئالىدىغان. زەھرى ھەلاھىل-ئۆلتۈرگۈچى زەھەر، ئۆتكۈر زەھەر.

ھەلق بوغۇز، كىكىرتەك، گال.

ھەمايىل باغ، قىلىچ ياكى شەمشەر بېغى (مۆرىگە قولتۇق ئارقىلىق ئۆتكۈزۈپ تاقايدىغان باغ.)

ھەمتا تەڭداش، ئوخشاش، تەڭ، شېرىك، ھەمجىنس.

هەمد ماختاش.
هەمدىيار يۇرتداش، ۋەتەنداش.
هەمزاد قېرىنداش، بىر تۇققان.
هەمسال بىرياش، بىر ياشتا، تەڭ.
هەمىن شۇ، مۇشۇ.
هەمىيەت ئار - نومۇسنى ساقلاش.
هەمىشىن بىللە ئولتۇرغۇچى، سۆھبەتداش.
هەۋا ① ئىستەك، تىلەك، ئارزۇ؛ هەۋەس، خاھىش؛ ② ئىشىق، مۇھەببەت؛ 3. ئۇچۇش، پەرۋاز.
هەۋارى ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ ئون ئىككى مۇرىدى، يەنى ئۇشتىگەر (شۇستەگەر) لەردىن.
هەيدەر شىر، ئارسلان.
هەيل قۇراللىق كۈچ، زور كۈچ.
هۇرۇنى مۇنەججىم يۇلتۇزشۇناسلىق هەرپلىرى، ئاسترونومىيە بەلگىلىرى.
هۇشمەند هۇشيار، سەزگۈر.
هۇللە بېزەكلىك، سۇپىتە ئىگىن، نەپىس يىپەك رەخ.
هىجاب پەردە، توسۇق؛ ئۇيات، ئۇيالماق.
هىجامەت قان ئالدۇرماق.
هىمەم نىيەت، بىرەر ئىشكە ئورۇنۇش، ئۆزىنىڭ بېغىشلاش.

خ

خاب - خور يىمەك - ئىچمەك ۋە ئۇيقۇ.
خاھەر ھەمشىرە، ئىگىچە - سىڭىل.
خارىش قىچىشقاق.
خاست تىلەك، تەلەب.

خاستگار تەلەبكار، خاھلىغۇچى، ئاشنا، ئۇيناش.
خاكبۇس ① تۇپراق سۆيمەك، يەرنى سۆيۈش. ② قۇللۇق قىلىش، بويسۇنۇش؛ زىيارەت قىلىش.
خاكراھ ئۆزىنى پەست تۇتقۇچى، ئۆزىنى توپا ئورنىدا كۆرگۈچى، كەمتەر.
خال تاغا (ئاناناڭ ئاكا - ئۇكىسى).
خالە تاغاچا
خالىس پاك، ساپ، تازا. ئەركىن، ھۆر، ئازاد.
خان يېيىغلىق داستىخان، ياساغلىق داستىخان.
خەت ① سىزىق، ئىز؛ ② يېزىق، خەت؛ ③ يېڭى چىققان بۇرۇت.
خەررات ياغاچچى؛ يونۇغۇچى.
خەرۋار بىر ئېشەكلىك يۈك، بىر ئۇلاغلىق يۈك.
خەرىس گاچا، تىلسىز.
خەسايىل خىسلەتلەر.
خەسىم دۇشمەن، رەقىب؛ قارشى، مۇقابىل، مۇخالىپ.
خەفەتە تىنىم، جىملىق، ئارامالىق؛ ئارام بېرىدىغان، تىنچىتىدىغان.
خەفتان ئۇستىدىن كىيىلىدىغان ھەشەمەتلىك تون؛ زىرەھ ئۈچىگە كىيىلىدىغان پاختىلىق چاپان، كەفتان.
خەلەل كەمچىلىك، نۇقسان، كاشىلا، زىيان.
خەلخال ئاياغ (پۇت) ھالقىسى، ئاياغئۇزۇك (ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن).
خەلىفە ئىز باسار، داۋاملاشتۇرغۇچى.
خەمىر ئۇچكۇلۇك، ھاراق - شاراب.
خەۋارىج چىقىپ كەتكەنلەر، يولدىن چەتنىگەنلەر، دىنگە ئاسىيلىق قىلغانلار، ئىسيانكارلار، ھەزرەت ئەلىگە بەيئەت قىلمىغانلار
خەۋىشاۋەند يېقىن تۇغقان، ئۇروغ - تۇغقان، ئاتا ياكى ئانا

جەمەت تۇغقان.

خەيمە چېدىر.

خۇتبە نۇتۇق، دوكلات، لىكسىيە، كۆرسەتمە، بايانات، مەدھىيە.

خۇد ئۇچلۇق - ھەيۋەتلىك جەز قالپاق.

خۇدپسەند ھاكاۋۇر، مەنمەنچى، ئۆزىنىلا پسەنت كۆرگۈچى.

خورد يىمەك - ئىچمەك.

خۇررەم ① گۈللەنگەن، ياشنىغان؛ ② شاد، خوشال.

خۇرۇج چىقىش، باش كۆتۈرۈش، مەيدانغا چىقىش.

خورۇس خوراز.

خۇرۇش قىچقىرش، توۋلاش، ۋاقىراش؛ ھۆكۈگىرەش، پەرياد؛ غوغا، ۋاك - چۇك.

خۇسۇمەت جەدەل، ماجرا؛ رەقىب، ياۋ؛ رىقابەت.

خۇشرەفتار يۇرۇشلۇك، مېھىرلىق، يورغا.

خۇشك قۇرۇغلۇق، يەر.

خۇشنۇد خوشلۇق، خوش بولۇش، خۇرسەن.

خۇلۇس پاكلىق، تازا، خالاسلىق.

خۇمس بەشدىن بىر.

خىرام چىرايلىق مېڭىش؛ يۈرمەك، كەتمەك.

خىرەدمەند ھۇشيار، ئەقىللىق.

خىلئەت ھەشەمەتلىك كىيىم، كاتتا ئىگىن.

خىيرە ① قاراڭغۇلاشقان (كۆز)، خىرە، سۇنۇت؛ ② ھەيران، ھودۇققان.

خىش قېرىنداش، يېقىن.

خىشاۋەند قېرىنداش -- ئۇرۇغ، يېقىن كىشىلەر.

د

داد	ئادالەت، ئىنساب
دارۇل ھەۋادىس	ھادىسىلەر ئۆيى، دۇنيا، ئالەم.
دارۇلخىلافە	خەلىغە تۇرىدىغان جاي، خەلىــفە ئوردىســى، پايتەخت.
داماد	كۈيوغول.
دامانە	چەت، قىرغاق، ئېتەك.
دائىيە	تەقەزا، ئارزۇ؛ سەۋەب، باھانە، ۋەج.
دەھ ـ يەك	ئوندىن بىر (دەھ-ئون، يەك-بىر).
دەراز	ئۇزۇن.
دەربان	دەرۋازىۋەن، ئىشىك باقار.
دەرچە	دەرىزە، ئىشكچە.
دەردخشان	يالتىراق، پارلاق، پارلىدىغان.
دەرخاست	ئىلتىماس، سوراش، ئۆتۈنچ، تەلەب.
دەررەندە	يىرتقۇچ ھايۋان.
دەرماندە	ھەيران، قىيىن ئەھۋالدا قالغان، بىچارە بولىاق.
دەرىغ	ھەيتتەك، ئەپسۇس، ئېچىنارلىق.
دەست	① قول؛ ② كەررە، مەتەم (مەرتــە)؛ دەست بەرمەك- ئىگە بولماق، ئىلكىگە ئالماق، ئۆتكا تارتماق؛ دەست تاپماق- قولغا كىرگۈزمەك.
دەستار	سەللە.
دەستان	① مىــكر، ھىــيلە؛ ② كۈيلدش، مۇزىــكا، نەغمە؛ ③ شېئىرى ھېكايە، داستان؛ ④ ئادەم نامى، يەنى رۇستەمنىڭ ئاتىسى.
دەستگىر	ياردەمچى، قولداش، قوللىغۇچى.
دەۋئە	قېتىم، نۆۋەت، قاتار.

دەلىر جۇرئەتلىك، يۈرەكلىك، قورقماس، باتۇر، دادىل.

دەمار تار-مار، يوق قىلماق، ھەلاك قىلماق.

دەندان تىش (چىش).

دەۋات دۆۋەت، سىياھدان.

دەۋانقى ئاببياسىلەردىن خەلىفە مەنسۇرنىڭ لەقىمى. «دانق» ياكى «دانگ» بولۇپ، بىر تەڭگىنىڭ ئالتىدىن بىرى. مەلۇم ھەسسە، مىقدار. خەلىفە مەنسۇر بەيتۇل مالنىڭ ئالتىدىن بىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالغاچقا، «دەۋانقى» (ئالتىدىن بىر) دەپ لەقەم قويۇلغان.

دەي قەرز، بۇرچ.

دۇبارە ئىككىنچى قېتىم، ئىككى قېتىم، قايتا.

دۇختەر قىزبالا، قىز پەرزەند.

دۇخۇل كىرىش، داخىل بولۇش، كىرىم.

دۇررى يەتىم بىر سەدەفتە يەككە ئۆزى يېتىلگەن چوڭ، داڭلىق دۇر — گۆھەر.

دۇرۇشت قوپال، ئوسال، قانتىق قول.

دۇشخار قىيىن، مۇشكۇل، ئېغىر، تەس.

دىلاۋەر باتۇر، قەھرىمان، يۈرەكلىك.

دەرھەم تەڭگە، ئەسلى قەدىمكى يۇنان پۇلى «دراخم» سۆزىدىن ئۆزگەرگەن. «دەرەم» مۇ دەيدۇ.

دىلپەزىر كۆڭلىگە ياقمىغان، يېقىملىق.

دىلرىش كۆڭلى سۇنۇق، دىلى يارا.

دىلگىر دىلى تەڭ، سىقىلغان، غەم باسقان، ئىچى پۇشقان.

دىدە كۆز. دىدەئى بىينىلكۆرەر كۆز. كاردىدەئىشقا كۆزى يەتمىغان، ئىش بىلەرمەن.

دىبا نېپىز ۋە چىرايلىق نەقىشلىك يىپەك رەخ،

كەشتىلىك تاۋار.

دېۋانە ئەقىلىدىن ئازغان، ھۇش - كالىلىسىنى يوقاتقان.

ر

راھ ① يول؛ شاھراھ-چوڭ يول؛ راھ ئاۋەرد-يوللۇق، سوغا. ② شادلىق؛ ③ كۆچمە مەنىسى مەي.

راھبان راھىبلار، خرىستيان دىنىدىكىسى تەقۋادارلار، زاھىدلار.

راز سىر، مەخپى، يوشۇرۇن.

رازدار سىرداش، خەۋەردار، ئىشەنچلىك.

راغىب رىغبەتلىك، خاھىشلىق، مايىل.

رەھۋار يورغا، مېڭىشلىق.

رەئىدبىين ئوت چاچىدىغان قورال، ئوت چاچقۇچ.

رەست قۇتۇلۇش، نىجاد.

رەسم رەسمىي ئادەتلەر، قائىدە - يوسۇنلار.

رەسۇل ئەلچى، پەيغەمبەر.

رىسھان ئاغامچا، تانا.

رەئىيە بىر ھۆكۈمدار قول ئاستىدىكى خەلق.

روبەرو يۈزمۈيۈز، مۇقابىل.

رۇخ ① يۈز، بەت، مەڭىز. ② رۇخ — ئەپسانىۋى چوڭ قۇش.

رۇخام مەرمەر. سەنگى رۇخام — مەرمەر تاش.

رۇقئە خەت، پۈتۈك، پارچە قەغەزدىكى يېزىق.

روزانە كۈندۈلۈك تەلىمات، يىمەك - ئىچمەك، نەسىبە، تىرىكچىلىك ۋاستىسى.

روزگار تىرىكچىلىك، كۈن كۆچۈرۈش، تۇرمۇش؛ زامان، كۈنلەر.

روزی　كۈندۈلۈك رىزقى، نەسىبە.
روسىيەھ　قارايۈز.
روشەناس　تونۇلغان، ئاتاقلىق، مەشھۇر.
روي　جەز، برونزا، تۇچ، بىرىنج (قوغۇشۇن ۋە قەلەي ئارىلاش مىتال قېتىشمىسى).
ردا　يەلكىگە ئارتىۋالىدىغان چايشەبدەك يېپىنچا؛ دەرۋىشلەرنىڭ ئۇستىدىكى كىگىنى.
رىزە - رىزە　① سۆز بىرىكمىسىدە «توككۈچى، توكۈلگۈچى، چاچقۇچى، ئاققۇچى، ئاققۇزغۇچى» مەنىلىرىدە كېلىدۇ توكۈلمەك. چېچىلماق؛ ② ئۇششاق، ئۇۋاق.
رىشتە　① يىپ، تانا؛ ② تېرە ئاستىدا پەيدا بولىدىغان يىپ قۇرۇت كىسىلى.
رىكاب　① (كارۋان، لەشكەر) سەپ - قاتار؛ ② ئۈزەڭگە.

ز

زابىت　ئىدارە قىلغۇچى، باشقۇرغۇچى، ئەسكەرىي ئەمەلدار.
زامىن　كېپىل بولۇش، كېپىللىك، تونۇق.
زەبت　قولغا ئالماق، ئىشغال قىلماق، ئىگىلەش، تۇتۇش.
زەبۇن　① ئاجىز، بىچارە، كۈچسىز؛ ② مەغلۇب، بېقىلگەن.
زەبھ　قۇربانلىق؛ قۇربان قىلماق.
زەخىر　زاپاس نەرسىلەر، ئوتتىيات قىلىپ ساقلىغان يىمەكلىكلەر.

زەرافەت نازۇكلۇق، نازۇك پەملىك، زېرەكلىك، نازۇك مەنالىق.

زەرب ① ئۇرماق؛ ② كۆپەيتىش؛ ③ سوقۇش، قۇيۇش (پۇل قۇيۇش)؛ ④ شېئىردا ئىككىنچى مىسرانىڭ ئاخىرقى بوغۇمىدىكى ئۇرغۇ.

زەردار زەر (ئالتۇن-تىللا) ئىگىسى، پۇلدار، باي.

زەررىيات زەررىلەر، تامچىلار.

زەررىيە چاڭلار، ئاتوم، زەررە.

زەرىق سۇپىتە، نازۇك، ئىنچىكە، لەتاپەتلىك، زېرەك.

زەرى ھەۋەس، زەۋق؛ خۇي - پەيلى.

زەلىل پېقىر، تۇۋەن، خار، ھېقىر.

زەمزەمە يۇمشاق - مەيىن تاۋۇش بىلەن ئوقۇلىدىغان ئاھاڭ - ناخشا.

زەمىن يەر، مەملىكەت.

زەمىر ① ئىچ، يۈرەك، كۆڭۈل، دىل؛ ② يوشۇرۇنغان پىكىر، مەزمۇن، ئوي. ③ ئىگىلىك ئالماش خوجەستە زەمىر - پاك يۈرەك.

زەن خوتۇن، ئايال.

زەنادىقە ساختا ئىشەنچ، خۇداسىزلىق، كافىرلىق.

زۇبدە بىرەر نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسى، خىللانغىنى، قايمىقى، ئوبدىنى، ياخشى نەتىجىسى.

زۇھد زاھىد، تائەت بىلەنلا شۇغۇللانغۇچى.

زۇھۇر مەيدانغە چىقماق، كۆرۈنمەك.

زۇلال پاك سۇ، تىنىق سۇ.

زۇلئەرھام ئۇرۇغ - تۇققانلار.

زۇلكىناف كىشەن ئىگىسى، غولدىچى. كىناف-كىشەن، غولدا.

زۇلمىنەن ئىھسانلار ئىگىسى، ئىھسانلىق، ياخشىلىق قىلغۇچى.

زىرەك ① ساۋۇت، ئوق ۋە تىغ ئوتمەيدىغان ئۇرۇش كىيىمى؛ ② زىرە، ھالقا، سىرغا.

زىندە تىرىك، جانلىق.

زىندىق دىنسىز، ساختا ئېتىقادچى.

زىۋەر بېزەك، يارىشىق، جابدۇق.

زىر ① ئاست، پەست، تەگ (تېگى)؛ ② ئىنچىكە ئاۋاز، نازۇك تاۋۇش (مۇزىكىدا).

زىرەدەست تەۋەلىك، تەۋە بولماق، قول ئاستىدا بولماق، بېقىنماق.

زىيجان جان ئىگىسى، تىرىك.

ژ

ژۇلىدە پەرىشان، چېچىلغان، پاخپايغان.

ژون بوت، سەنەم.

ژىك تامچا، قەترە، يامغۇر تامچىسى.

س

ساھىر سېھىرچى، جادىگەر، كۆز باغلىغۇچى.

سادات سەييىدلەر.

ساق غول، تەن (دەرەخ غولى).

سالمە ياخشى ئىشلارنى قىلغۇچى.

سالىم ئامان، ئېسەن، ساق.

ساڭ ئالتۇن (كۆمۈش) قەدەھ، جام.

سائىقە چاقماق، چېقىن، يېشىن يىلدىرىم.

سايىل ① تىلەمچى، قەلەندەر؛ ② سورىغۇچى، سوئال قويغۇچى، ئىستىگۇچى.

سەببائ يىرتقۇچ ھەيۋانلار.

سەببادلىق قۇيمىچىلىق.
سەبزە مايسا؛ يېشىللىق، يېشىل رەڭ.
سەبىل يول، تەرىقە؛ ئامال، چارە؛ تۇتاش، قاتار؛ يوللىماق، ئاتماق.
سەتىر ياپماق، ئەتمەك، بېكىتمەك.
سەتىر ئەۋرەت ئۇياتلىق جايىنى ياپماق.
سەجدە قاپىيىلىك، ۋەزنىلىك، ئاھاڭدار سۆزلەش.
سەھەل تۇز، تۇپ - تۇز، تۇزلەڭ؛ ئوڭاي، ئاسان، ئەرزىمەس.
سەھەر يۇز (سان).
سەھەرايەردە ساراي پەردىسى، چوڭ پەردە؛ پادىشاھ چېدىرى.
سەھەربان باش قاراۋۇل، باش كۆزەتچى، ساقلىغۇچى.
سەھەرھەڭ قوشۇن باشلىقى، سىپاھلار سەردارى، قوشۇن تاجدارى؛ قەۋم باشچىسى، كاۋزان بېشى.
سەھەرد سوغۇق.
سەھەرزەنىش كايىش، تەنبىھ، ھەقارەت.
سەھەرىنگۇن ① بېشى تۇتۇەن، يېقىلغان، ئاستىن - ئۈستۈن؛ ③② شەرمەندە، باش ئەگمەك.
سەھەۋەر يول باشلىغۇچى، يېتەكچى.
سەھەۋە ئوچۇق، ئېنىق، روشەن.
سەھەيە قوشۇن، لەشكەر، ئەسكەر ئۆۋەتىش.
سەھدەر سەپنى بۆسكۈچى، سەپنى يېرىپ ئۆتكۈچى.
سەھشىكەن سەپ بۆزغۇچى، باتۇر.
سەگ ئىت.
سەم يۇلغۇچى، تاراشلىغۇچى.
سەنەئە ياساش، يارتىش؛ قۇدرەت؛ ھۆنەر.
سەنەدىدە دەلىل، ھۆججەت كەلتۈرۈش، تايانچ، ئاساس.
سەنگ تاش. سەنگى تۈر - تۈر تېغىنلىك تېشى؛ سەنگى رۇخام - مەرمەر تاش.

سەۋارە ئاتلىغ، ئۇلاغلىق.
سەۋمئە خرىستيانلارنىڭ ئىبادەتخانىسى، خرىستيان زاھىدلىرىنىڭ ئىبادەت قىلىدىغان خىلۋەتخانىسى.
سەۋمئەنىشىن ئىبادەتچى، ئىبادەتخانىدىن چىقماي تېۋىنغۇچى.
سەۋىق تالقان.
سەييات ئوۋچى.
سەييىد ① باشلىق، يېتەكچى؛ ② پەيغەمبەر ئەۋلادى.
سۇھەيل ياز ئاخىرىدا كېچىسى چىقىدىغان يورۇغ يۇلتۇز.
سۇخەنۋەر سۆزمەن، گەپچى، بىلىملىك.
سۇد پايدا، نەپ.
سۇر كېپىشنىڭ بىر تۈرى.
سۇلب چىڭ، قاتتىق، مەھكەم.
سۇئلۇبان ئەركەك تۈلكە.
سوقىل سەمانەين سەكسەن جاي، سەكسەن تۈتۈن، سەكسەن بازار.
سىپارىش تاپشۇرۇق، ھاۋالە؛ تاپشۇرماق، ھاۋالە قىلماق؛ ھۆرمەت، مېھرىبانلىق.
سىپاس ماختاش، شۈكرى ئېيتىش، مىننەتدارلىق.
سىپەھدار ئەسكەر باشلىقى، قوماندان.
سىپىھرات ئاسمان، فەلەك، ئاسمان گۈمبىزى، دۇنيا، تەبىئەت.
سىپەھسالار باش قوماندان. سىپەھ ـ ئەسكەر، قوشۇن؛ سالار ـ باشلىق (قوشۇن رەھبىرى).
ستايەش مەدھىيە، ماختاش.
ستەم دىدە زۇلۇم چەككەنلەر، ئازابلانغانلار، قىينالغانلار.
ستەم رەسىدە زۇلۇم يەتكەن، جەۋر تارتقان. رەسىدە — يەتكەن، يېتىشكەن، ئېرىشكەن؛ نارەسىدە — ۋايىغە يەتمىگەن.
ستەمكار زالىم، ئەزگۈچى، ئازابلىغۇچى.
سىرات كۆۋرۈك.

سىيم كۈمۈش، تەڭگە؛ ئاق، كۈمۈش رەڭ.
سىنە كۆكرەك، كۆكسى؛ يۈرەك.
سىيەر تەرجىمەھال، تارىخ، ھالەت.
سىيرەت خۇي - پەيلى، خۇلق، خىسلەت، رەۋىش، ئادەت، ھالەت.
سىپ ئالما (مىۋە).
سىل ئەندۇز سەلگە ئايلانغۇچى، سەلدەك. ئەشكى سىل ئەندۇز — سەلدەك ئاققان كۆز يېشى.

ش

شادكام شاد، خۇرسەن، خوش، مۇرادىغا يەتكەن.
شايەد ئىھتىمال، بەلكى، كاشكى.
شايىستە لايىق، لاياقەتلىك، قاملاشقان.
شەب قاراڭغۇ، تۈن، كېچە؛ قارا. شەب زەبان-قارا تىل، قارا گەپ.
شەبپىر ① ئىشارەت، قول ئىشارىتى؛ ② بۇرغا، نەپىر (لىپىر).
شەبىخۇن كېچىلىك تۈيۇقسىز ھۇجۇم.
شەھادەت ① شاھىدلىق، گۇۋالىق؛ ② شەھىدلىك، دىن يولىدا ئۆلمەك.
شەھرىيار بۈيۈك پادىشاھ.
شەھسۇۋار ئات مىنىشقا ماھىر، بەيگىچى.
شەر يامانلىق، گۇناھ، شەرۇشۇر— پىتنە - پاساد.
شەرە ئاچكۆز، ھىرىس، نەپسى يامان.
شەرم ئۇيات، ھەيا، ئىزا.
شەرىق ئەزىز، قەدىرلىك، شەرەپلىك.
شەست ① يانىڭ ئوقى؛ قارماق؛ ② ئاتمىش (سان).

شەش ئالتە(سان) . شەش يەك-ئالتىدىن بىر(ئۇلۇش) .
شەفائەت ۋاستە بولۇش، ئارىچى بولۇش، ئوتتۇنۇش، سورۇشتۇرۇش.
شەفئ ۋاستىچى، ھىمايىچى.
شەقاۋەت بەختسىزلىك، شۇملۇق، يارىماسلىق، تەلەيسىزلىك.
شەنائەت ئەيىپلەش، يامانلاش، قارىلاش.
شەۋھەر ئەر، كۈيۈ.
شۇئبەدەباز رەڭۋاز، نەيرەڭۋاز، كۆز باغلىغۇچى، ئويۇنچى.
شۇتۇرمۇرغ تۆگە قۇش.
شۇھەدا شەھىدلەر.
شۇرۇ كىرىشمەك، باشلاش.
شورىش پەرىشانلىق، ھولۇقۇش، غۇلغۇلا.
شىتاب ئالدىراش، ئالدىرىماق، تېز.
شىربان شىر باققۇچى، شىر كۆندۈرگۈچى.
شىرويە ① خىسرو پەرۋىزنىڭ ئوغلى. ② باتۇر، شەۋكەتلىك.
شىكاف يېرىق، يوچۇق، چاك.
شىكەست سىنىق (كۆڭلى سىنغان)، يارىلىق، مەجرۇھ، ئاجىز؛ مەغلۇب.
شىئە گۇرۇھ، توپ، پىرقە، مەزھەب.

غ

غارەت تالاڭ قىلىش، بۇلاش، نابۇد قىلىش، ۋەيران قىلىش.
غەزۋە غازات، ئۇرۇش، ھۇجۇم.
غەلىز قويۇق؛ جىق؛ قوپال.

غەمما يېپىق، پەردىلەنگەن.
غەممار چېقىمچى، سىر پاش قىلغۇچى.
غەمگۇسار غەمخور، مېھرىبان، قايغۇنى كەتكۈزگۈچى.
غەۋۋاس سۇ تېگىگە چۈشكۈچى، شۇڭغىغۇچى.

ف

فاريغ ① تىنچ، خاتىرجەم؛ ② قۇتۇلغان، ئازاد، بوش؛ ③ بىمالال.
فاسق فىسق (بۇزۇقلۇق، قىلمىش، ئەخلاقسىزلىق) ئىشلىرىنى قىلغۇچى، يامان يولغا كىرگۈچى.
فاش ئوچۇق، ئاشكارە، ئېچىۋەتكەن.
فانىي يوق بولغۇچى، يوقالغۇچى، تۈگىگۈچى، تۈگەيدىغان، يوقايدىغان.
فەخر غۇرۇر، سۈيۈنۈش.
فەخىرە غۇرۇر، ئۆزىنى كۆرسەتمەك، بىرەر سۆز - ھەرىكەت بىلەن كۆز - كۆز قىلماق.
فەرامۇش ئۇنتۇلۇش، ئەستىن چىقىرىش.
فەرەھ خوشال، خوش، شاد.
فەرراخلىق شادلىق، بەختىيارلىق، قۇتلۇق.
فەررۇخ گۈزەل، چىرايلىق؛ ئوچۇق چىراي، يېقىملىق؛ قۇتلۇق، بەختىيار.
فەرسەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى، بىر فەرسەڭ تەخمىنەن 6 كىلومېتىرلىق مۇسافە.
فەرمانبەردار فەرمان بېجىرگۈچى، بۇيرۇق تۇتقۇچى.
فەرىب ھىيلە - مىكر، ئالدام، نەيرەڭ.
فەرياد رەس دادىغا يېتكۈچى، رەھىم قىلغۇچى، دەردكە قۇلاق سالغۇچى.

فەزەئ	ناله - زار، قاخشاش، قايغۇرۇپ ئىچى سىرىلمەك؛ قورقۇنچ، دەھشەت.
فەسىھ	ئېنىق، راۋان، يېقىملىق؛ قائىدىگە مۇۋاپىق سۆزلىگۈچى، چىرايلىق ئۇسلۇبلۇق.
فەغفۇر	ئوغۇل، ئەر، ئاسمان ئوغلى. قەدىمكى ئىرانلىقلار «چىن پادىشاسى»نى شۇنداق ئاتايدۇ.
فەگار	زەخمدار، زەخىم قىلماق؛ ئازار بەرمەك، ئاغرىتماق.
فەۋت	ئوتمەك، يوقۇلۇش، يوقىتىش؛ ئۆلۈم، ئۆلمەك.
فەۋج - فەۋج	توپ - توپ، قوشۇن، ئەترەد، سەپ - سەپ بولۇپ.
فۇججار	ئۇياتسىزلار، نومۇسسىزلار، بۇزۇقلار.
فۇجۇر	ئۇياتسىزلىق، بۇزۇقلۇق.
فۇرۇغ	يالتىراش، يورۇق، روشەنلىك.
فۇسۇنگەر	ئېپسۇنچى، ئەۋرا قچى؛ نەيرەڭۋاز.
فۇقەرا	فەقىرلەر، كەمبەغەللەر، مۆھتاجلار، بىچارىلەر، دۇنيا نېمەتلىرىدىن كەچكەنلەر، كەمىنلەر
فىتنە ئەنگىز	پىتنە قىلغۇچى، غەۋغا سالغۇچى، ئارىنى بۇزغۇچى.
فىدىيە	تۆلەم، قۇتقۇزۇۋېلىش ئۈچۈن بېرىلىدىغان پۇل - مال.
فىرئەۋن	① قەدىمكى مىسىر پادىشاھلىرىنىڭ ئۇنۋانى. ② زالىم.
فىرىفتە	ئالدىماق، ئالدانماق؛ مەپتۇن قىلماق، ئۆزىگە قاراتماق.
فىرۇزە	كۆكۈش تاش. فىرۇزەتاق --- ئاسمان.
فىزا	سۆز بىرىكمىسىدە ئاشۇرغۇچى، ئاۋۇنتۇچى مەنىلىرىدە كېلىدۇ: جانفىزا---جانلاندۇرغۇچى، فەرەھفىزا---شادلاندۇرغۇچى.

ق

قاسىد ① مەقسەد قىلغۇچى، قەست قىلغۇچى، ئىنتىلگۈچى؛ ② خەۋەرچى، چەپەرچى، خەت توشۇغۇچى.

قافىلە كارۋان، سەپەرچىلەر توپى.

قالۇمەقال گەپ ـ سۆز، ژاڭ-جۇڭ.

قانائەت قانائەت قىلغۇچى، بېرىڭا رازى بولغۇچى.

قايىم ① تۇرغۇچى، تىك تۇرغۇچى، تىك؛ ئۇدۇل، تەڭ؛ ② ئۇخلىمايدىغان. قايمۇل لەيل -- كۈن بويى تىك تۇرغۇچى، بىدار، ئويغاق.

قەبز ئالماق، تۇتماق، تۇتاملاش.

قەبزە ① دەستە، تۇنقۇچ؛ تۇتام؛ ② چاڭگال.

قەتتال ئۆلتۈرگۈچى، قاتىللىق قىلغۇچى.

قەتل ئۆلتۈرۈش ـ ئۆلتۈرگۈچى، قاتىللىق.

قەدىر تېگى، ئاستى، تۈۋى. چاھ قەدىرى-قۇدۇق تېگى.

قەرار تىنىچش، ئارام، توختاش، بىر يەردە تۇرۇش، بىر يەرگە كېلىش؛ تاقەت، چىدام.

قەرمەتى ئىسلامدا بىر مەزھەب. پىرى ئەبۇزەر قەرمەت.

قەرىە مەھەللە، كەنت، يېزا.

قەسەبە شەھەرچە.

قەلىلۇل بىزائەت ئازغىنە مال ـ مۈلۈك، ئازراق سەرمايە.

قەمەر ئاي.

قەممە تازىلىماق، ئېرىغدىماق، سۈپۈرمەك.

قەنەر قەنە، باداق.

قەۋل سۆز، گەپ، پاراڭ.

قەۋمي كۆچلۈك، قۇۋۋەتلىك. قەۋمي دىل -- يۈرەكلىك،

روهلۇق.

قەيد بەنت، باغلاق، كېشەن. قەيدى جىسمانى — تىرىكلىك مەجبۇرىيىتى، تىرىكچىلىك تەشۋىشى.

قەيسەر بۇرۇنقى روم پادىشاهلىرىنىڭ لەقەبى، ئۇنۋانى.

قۇتنە پاختا.

قۇرا مەھەللىلەر، كەنتلەر، يېزىلار.

قۇرئە چەك تاشلاش، تەلەي سىناش.

قۇرب يېقىنلىق.

قور مىلتىق دورىسى (پوروخ)؛ ئىسسىق كۇل.

قوۋغا ① قوغا، قۇدۇقتىن سۇ تارتىدىغان چەم چىلەك؛ ② ئاسمانىنىڭ ئون ئىككى بۇرجىكىدىن ئون بىرىنچى بۇرج-دەلۋە.

قىسمەت بۆلۈش، تەقسىم، ئۇلۇش.

قىيماچ قىيماچ، قىسىق، قىيىق.

ك

كاهىل بوش (بېلى بوش)، بوشاڭ، سۇس.

كاهىن غايىبنى بىلگۈچى، پال باققۇچى، جانۋار ئاۋازىغا قاراپ پال ئاچقۇچى.

كارگەر ① ئىشچى، خىزمەتچى؛ ② تەسىرلىك، تەسىر قىلىش.

كارگۇزار ئىش باشقۇرغۇچى.

كام تىلەك، ئىستەك، مەقسەد؛ بەھرە، بەھرىمەن بولۇش.

كامران ① ھۆكۈمران، ھاكىم؛ ② ئۆز مەقسىدىگە يەتكەن، بەختلىك.

كاۋىيانى ئۇچ بۇرجەكلىك ۋە زىننەتلىك بايراقچە. بۇنى

«دەرەفش» مۇ دەيدۇ.

كەبىرە — چوڭ، يوغان، ئۇلۇغ.

كەج — ئەگرى، قىڭغىر.

كەراھەت — كۆڭلىگە كېلىش، پىسەند بولماسلىق، نارازىلىق، خوش ياقماسلىق.

كەرار — ھۇجۇنچىسى: نەرە تارتقۇچى؛ قايتا - قايتا ئىشلىگۈچى.

كەر زەرھا — كەر-غىق، زەر-ئەھ، ھا-ۋاھ، ۋايجان.

كەرك — كەركىدان.

كەشاكەش — تەرەپ - تەرەپتىن، كەينى - كەينىدىن ئەلەم قىلىش، پەراكەندە قىلىش.

كەمايەنبەغى — ئۆز لايىقىدا، ئۆزىگە مۇناسىب ھالدا، ئۆز يولىدا مۇئامىلە قىلىش.

كەمەند — بوغقۇچ، سىرتماق، تۇزاق؛ ئاغامچا، ئارقان.

كەمسن — پانالىق، خىلۋەت.

كەمىنگاھ — پانا، دالدا، يۇشۇرۇنىدىغان جاي.

كەۋن — ھالەت، ھال، ئەھۋال، چاغ.

كەۋنى مەكان — يارلىق، مەۋجۇدات، ئالەم، دۇنيا.

كەيانى — ئىرانىڭ قەدىمكى كەيان سۇلالىسىدىن بولغان شاھلارنىڭ لەقەبى.

كۆبرا — ئەڭ چوڭ، ئەڭ كاتتا.

كۆھ — تاغ. كۆھى تەي — تەي تېغى؛ كۆھى قاف — قاف تېغى.

كۆشاد — ئوچۇق، ئېچىلغان، بوشىتىلغان.

كۆشتىن — چېلىشماق، چېلىشچىلىق.

كۆشتىنگىر — چېلىشچى، پەلۋان.

كۆللىھاي — ھەتىۋاسى، پۇتونلەي، بارچە، ئومۇمىسى.

كۆنسىەت — ئىسىم بېشى.

كوس — چوڭ ناغرا.

كىبار　كاتتىلار، چوڭلار، ئۇلۇغلار.
كىردار　قىلىق، رەۋىش، تەرز، تۇرق، كۆرۈنۈش.
كىردگار　يارانقۇچى.
كىسۇەت　ئىگىن - ئاياغ، كىيىم - كېچەك.
كىشۇەر　مەملىكەت، ۋىلايەت.
كىينە　ئاداۋەت، ئۆچ، گىنە.

گ

گاۋ　ئۆي، ئۆكۈز. گاۋسالەپەرەست— ئۇيغۇرەست، ئۇيغا چوقۇنغۇچى.
گەردىش　ئايلىنىش، كۆمتۇرۇلۇش، ئۆتۈش؛ چەمبەر؛ تەتۇر پەلەك.
گەرم　① ئىسسىق، قىزىق، قىزغىن؛ ② ئوچۇق چىراي؛ ③ ئاچچىقى تېز؛ ④ چاققان.
گەز　ئوقيانىڭ پەرسىز ئوقى؛ گەزكىرتىپ — ئوقلاپ، كىرىچنى بەتلەپ (تارتىپ).
گەلۈبەند　بويۇن باغ، بويۇن مونچاق.
گەنج　قىممەتلىك مال - دۇنيا (ئالتۇن، كۈمۈش، لەلى - ياقۇت ۋە باشقىلار)، خەزىنە.
گۈدازىش　ئېرىمەك، كۆيمەك.
گۈزار　ئۆتەش، ئۆتمەك.
گۈزەر　ئۆتمەك، كەچمەك، ئۆتەرجاي.
گۈستاخ　ھېيىقماس، تارتىنماس، كەپسىز.
گۈشە　بۇلۇڭ، خىلۋەت، ياقا؛ نەرسىنىڭ بىر ئۇچى.
گۈشۈەرە　سىرغا، زىرە.
گۈنا-گۈن　رەڭمۇ رەڭ، تۈرلۈك رەڭدە.
گۈڭ　گاچا، تىلسىز.

گوفته‌گوي	سۆزلەشمەك، گەپ تالاشماق؛ گەپ - سۆز، مۇنازىرە.
گۇمراھ	يولدىن ئازغان، ئاداشقان.
گۇۋارا	مەزىلسىز، يېيىشلىك، سىڭىشلىق.
گور	ياۋا ئېشەك، قۇلان؛ بەھرامنىڭ لەقەمى.
گوركەن	گوركەش، گور قازغۇچى.
گوشەنىشىن	خىلۋەتكە كىرگۈچى، دەرۋىشلىك ھاياتىدىكى كىشى، ئۆزىنى خالىغا ئالغۇچى.
گوي	ئات ئۇدىتىدە تۇرۇپ ئويناىدىغان توپ، ياغاچ پومزەك.
گىرد	ئەتراپ، چۆرە، ئايلانما، قىرغاق.
گىرىھ	تۇگۇن، چىگىچ، قىيىن، تەسلىك.
گىريە	يىغا، قاتتىق يىغلىماق.
گىسۇ	چاچ، كۆكۈل.
گىلگار	لايچى، سۇۋاقچى، تامچى.

ل

لات	ئەرەبلەرنىڭ ئىسلامدىن ئىلگىرى چوقۇنغان بۇتلىرىنىڭ نامى.
لاجەرەم	چارىسىز، نائىلاج؛ شۇبھىسىز؛ ئەلۋەتتە، شۇنىڭ ئۈچۈن.
لادە	ئەخمەق، دۆت، ئەقىلسىز.
لاش	تاپ، ئۆلگەن نەرسىنىڭ جەسىدى.
لاللىق	گاچىلىق، تىلسىزلىق؛ گەپ قىلالماسلىق، گەپ قىلالماي قېلىش، ھەيرانلىق.
لەھۋە	ئويۇن - تاماشا.
لەئىن	لەنىتى، لەنەتلەنگەن.

لەرزە	تىترەش، تەۋرەش، قىمىرلاش، مىدىرلاش.
لەزىز	لەززەتلىك، مەزىلىك، تاتلىق.
لەك	يۇز مىڭ (ئون تۈمەن)
لەكە	ئاقساق، چولاق.
لەۋۋات	بەچچىۋازلىق.
لۇيى	ناھايىتى ئۇستا، چىۋەر، پاراسەتلىك.
لۇتف	ياخشىلىق، رەھىمدىللىق، مەرھەمەت، مۇلايىملىق.
لىسان	تىل. لىسانۇت تەير — قۇشلار تىلى.
لىۋا	تۇغ، بايراق، ئەلەم.

م

ماھىتاب	ئايدىڭ، يورۇق كېچە.
مادە	چىشى، ئۇرغاچى.
مانەند	ئوخشاش، مىسلى، ئوخشاشلىق.
ماندە	ھارغىن، ھارماق، ھالسىزلانماق.
مايە	خۇرۇج، ئۇل، ئوغۇت؛ ئاساس، دەسمايە؛ ئەسلى ماددىسى.
مەئاش	تىرىكچىلىك، ياشاش، مائاش، تىرىكچىلىك نەرسىلىرى.
مەبنى	ياسالغان، پەيدا قىلىنغان.
مەبئۇس	ئىۋەتىلگەن. ۋەكىل قىلىنغان.
مەئبۇد	ئىبادەت قىلىنغۇچى، ئىبادەت قوبۇل قىلغۇچى.
مەئتەل	توختاپ قالماق. قاراپ قالماق، ئىش ئاقسىماق.
مەتلۇب	تەلەب قىلىنغان، ئىستەلگەن.
مەھازىر	مەزە، يىمەك - ئىچمەك.
مەھر	نىكاھ ئالدىدا ئەر تەرەپىدىن خوتۇنغا تۆلۈنۈشى

شەرت قىلىنغان يۇل. «مەھر» بىلەن «كابىن» بىر مەنىدە.

مەھز پەقەت، چوقۇم؛ نوقۇل، راسا، تازا.

مەھشۇر قاتاردا بولماق، چاقىرىلماق، توپلانماق.

مەھمىل كاجۇا، تۆگە ئۈستىگە ئورنىتىلىپ، ئادەم چۈشىدىغان سېۋەت.

مەرغزار ئوتلاق، ياياق.

مەرغۇب لايىق، يېقىملىق، ياقىدىغان، سۆيۈملۈك.

مەرفۇئ كۆتۈرۈلگەن، يۇكسەلدۈرۈلگەن.

مەزەممەت ئەيىپلىك، يامان؛ خورلاش.

مەئزۇر ئۆزۈرلۈك، كېچىرىلگەن، ئەپۇ قىلىنغان، ئۆزىنى ئۆزۈرلۈك ھىساپلىماق.

مەئزۇل ① بوشىتىلغان، ئىشىدىن قالدۇرۇلغان، خىزمەتتىن ئېلىپ تاشلانغان؛ ② يوقىتىلغان يوقالغان، كەتكەن.

مەساھەت يەر ئۆلچەش، تاناپلاش؛ كەزمەك.

مەسافەت ئارىلىق، ئۇزاقلىق، يول، مۇساپە.

مەستۇر يېزىلغان، قۇرلارغا (سەترلەرگە) كۆچۈرۈلگەن.

مەسرۇر خۇرسەن، خوشال.

مەئسىيەت گۇناھ، خاتالىق، ئەيىپ.

مەئشەر ① كىشىلەر كۆپچۈلۈكى، جامائەت؛ ② يىغىن، يىغىلىش.

مەشگ تۆلۈم، سوغا.

مەشۇەرەت كېڭەش، كېڭىشىش، مەسلىھەت.

مەغمۇم غەملىك، غەمكىن.

مەئقىر ژاك-چۇك، ژار-ژۇر.

مەقھۇر قەھرى غەزەبكە ئۇچرىماق.

مەللاھ قېيىقچى، كېمىچى.

مەلامەت مالاللىق، كۆڭلىنى ئاغرىش، كۆڭلى قالماق،

سقىلماق.

مەلەكسىل مەۋت ئۆلۈم پەرىشتىسى.

مەلۇھە چىرايلىق، كېلىشكەن، خۇش رەپتار.

مەلھە چىرايلىق، گۈزەل؛ تاتلىق، شىرىن.

مەمنۇئ مەنئى قىلىنغان، تەقىقلەنگەن.

مەنچەنەق سېپىل - قورغان ئىچىگە تاش ئانقۇچى ياكى ئوتلۇق پومزەك ئانقۇچى قورال، قەدىمكى زەمبىرەك.

مەنزەر ① كۆرۈنۈش، تۇرق، قىياپەت، سۈرەت؛
② نەزەر تاشلانغان جاي، كۆز چۈشكەن جاي.

مەنسۇخ بىكار قىلىنغان، ئىستىمالدىن قالدۇرۇلغان، رەد قىلىنغان.

مەۋاشى ① ئۆي ھەيۋانلىرى، يۈك توشۇيدىغان چار پاي؛
② چېقىمچىلىق، كۆڭلى قارىلىق.

مەۋئىد ۋەدىلەشكەن، كېلىشىپ قويغان.

مەيسەرە سول، جۇۋانغار (قوشۇننىڭ سول قانىتى).

مەيمەنە ئوڭ، ساغ، برانغار (قوشۇننىڭ ئوڭ قانىتى).

مۇئاخەزە ئەيىپلاش، كۆڭلىگە ئېلىش، يامان ئالماق.

مۇئايەنە كۆزدىن كېچىرىش، قاراش، نەزەردىن ئۆتكۈزۈش.

مۇئەككەل ۋەكىل قىلىنغان (كىشى)، بىرەر ئىش تاپشۇرۇلغان كىشى.

مۇئەييد قوللىغۇچى، قۇۋۋەتلىگۈچى، مەدەت بەرگۈچى.

مۇبارىز يەككىمۇ يەككە ئۇرۇشقۇچى، بىرمۇبىر ئېلىشقۇچى، جەڭگىۋار.

مۇباھ رۇخسەت قىلىنغان، قىلسىمۇ يا قىلمىسىمۇ بولىدىغان (ئىش - ھەركەت)

مۇبەررا خالى، ئازاد، خالاس قىلماق.

مۇتەئەسسىف باشقىچە قارىغۇچى، بىر تەرەپلىمە قارىغۇچى،

سۆز -چۆچەك قىلغۇچى، ئۆز پىكرىدە تۇرۇۋالغۇچى.

مۇتەئەللىم ئەلەم تارتقۇچى، دەرتمەن.

مۇتەھھەرات پاك، تازا؛ پاكلانغان، تازىلانغان.

مۇتەھھەييىر ھەيران بولماق، تاڭ قالماق.

مۇتەھھەرە تاپ-تازا، پاكىزە.

مۇتەسەددى باشلامچى، تەشەببۇسكار، باش بولغۇچى. ۋەلى مۇتەسەددى-پادىشاھنىڭ بىرىنچى ۋازىسى، تەخت ئىگىسى.

مۇتەسەررىف ئىگىلىك قىلغۇچى؛ بىرەر ئىشنى خالىغانچە بېجىرالغۇچى، ئىختىيارىغا ئالغۇچى.

مۇتتەسىل تۇتاش، ئۈزلۈكسىز.

مۇتتەفىق ئىتتىپاقلاشقان، مۇڭاپىقلاشقان؛ پىكىرداش.

مۇتتەقى تەقۋادار، پەرھىزكار، گۇناھ ئىشلاردىن ساقلانغۇچى.

مۇتەفەررىق بىر-بىرىدىن پەرق قىلغان؛ چېچىلغان، پارچە-پارچە، تارقاق.

مۇئتەمەد ئىشەنچلىك، ئېتىمادلىغ.

مۇتەۋەتتىن ۋەتەن تۇنقۇچى، تۇرغۇچى، تۇراقلىق، يەرلەشكەن، جايلاشقان.

مۇتىرىب ① چالغۇچى، سازەندە، ناخشىچى؛
② ئوخشىتىشتا: زوھرا (ۋېنېرا) يۇلتۇزى.

مۇتىئ ئىتائەت قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى.

مۇجادىلە جىدەلۋاشمەك، تالاش - تارتىش.

مۇجاۋىر تۇرغۇن، تۇراقلىق، ئۆز جايىدا دايىم ياشىغۇچى (مۇساپىرنىڭ تەتۇرسى).

مۇجەئئەد بۇدرە (چاچ).

مۇجەررەد ① يالاڭغاچ، تەنھا، خالى؛ ② ئازاد؛ يەككە،

يالغۇز ③ بويتاق، ئۆيلەنمىگەن.

مۇجەررەدات تەنھالىق، يالغۇزلۇق، بويتاقلىق.

مۇھاربە ئۇرۇش، جەڭ.

مۇھازىرە سۆزلىنىدىغان، گەپ قىلىنىدىغان؛ نۇتۇق، دوكلات، لېكسىيە.

مۇھەييا تەييار، تەييارلانغان، ھازىرلانغان.

مۇھتەسىپ شەرىئەتكە خىلاپ كىشىلارنى تەكشۈرگۈچىنى (قەدىمدىكى ئەنگۈچى)، بازاردا جىك - تارازۇ، نەرقى - باھانى نازارەت قىلغۇچى.

مۇھلىك ھالاك قىلغۇچى، ئولتۇرگۈچى.

مۇھمەل كېرەكسىز، ئاشلاندۇق؛ يارامسىز، مەنىسىز، قاملاشمىغان.

مۇخاتىرە خەۋەرلىك، قورقۇنچلىق.

مۇخالەفەت ئېلىشىش، كەلىشمەسلىك، كەتۇرسىچە قىلىشىش، قارشىلاشماق.

مۇخالىئ قېلىپ، تاشلاش، قالدۇرۇش (خىزمەتتىن)، ئورنىغا باشقىنى قويماق.

مۇخالىف رەتۇر، تەسكىرى، زىت.

مۇختەللىق ھەرخىل، قۇرلۇق. تۇمەن، پەرقلىنىش، ئوخشىمايلىق.

مۇدەۋۋەر يۇمىلاق، دوگىلەك.

مۇردار ناپ، ئۆرۈك ئولگەن ھايۋاننىڭ جەسىدى، نەجىس.

مۇرەسسەئ ① ئېسىل تاشلار، ئونچە - مەرۋايىت بىلەن بېزەلگەن، لەئلى ياقۇتلار قادالغان؛ ② ئىشىرداپ ئوككى چىشىرادىكى سۆزلەرنىڭ ھەر جەھەتتىن ئوخشاپ كېلىشى.

مۇزاھىم ① زەھمەتلەر؛ مۇشەققەتلەر؛ ② رەنجىتكۈچى، تىنچسىزلاندۇرغۇچى، تەڭلىككە سالغۇچى.

مۇزەللەت خارلىق، پەقىرلىق، ھەقىرلىق.
مۇزد ئىش ھەققى، خىزمەت ھەققى؛ تۆلەم.
مۇسائىدە ياردەم قىلىش، قولايلىق، ئوڭۇشلۇق.
مۇسەببەبۇل-ئەسباب سەۋەبلەرنىڭ سەۋەبچىسى. مۇسەببەب—سەۋەبچى، ئەسباب—سەۋەبلەر.
مۇسەللەھ قورالىق، قورالانغان.
مۇسەللەھ ئوبدان، ياخشى، تەل-تۆكۈس.
مۇسەللەت ئىلكىگە ئالغۇچى، باشقۇرغۇچى، ئۈستۈنلۈك قىلغۇچى، غالىب، ھۆكۈمران.
مۇستەجاب قوبۇل بولغان، تەلىبى قوبۇل قىلىنغان.
مۇستەھىق مۇناسىب، ھەقلىق.
مۇسەممەن سەككىزلىك، سەككىز قىرلىق.
مۇسھەف كىتاب، رىسالىلەر توپلىمى، قۇرئان.
مۇشابىھ ئوخشايدىغان، ئوخشىتىلغان، ئوخشاش، شەكىلداش.
مۇشتەمىل ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى، قاپلىغۇچى، دائىر، ھەققىدە.
مۇشەررەف شەرەپلەنگەن، شەرەپلىك، شەرەپكە ئىگە بولغان. بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشكەن.
مۇغ ① مەجۇسى، ئوتپەرەست، ئوتقا چوقۇنغۇچى؛ ② كۆچمە مەنىسى؛ مەيپۇروش، مەيچى.
مۇغەننى نەغمىچى، ناخشىچى، سازچى.
مۇغىل پايدىلىق، نەپ بېرىدىغان، ئوبدان.
مۇفەسسىر تەپسىر قىلغۇچى، شەرھىلىگۈچى.
مۇفسىد پاساد تېرىغۇچى، بۇزغۇچى، زىيانلىق.
مۇقاتىل جەڭگىۋار، جەڭچى، كۈرەشچى.
مۇقەللىد تەقلىد قىلغۇچى، دورىغۇچى.
مۇقەييەد باغلانغان، بەنت قىلىنغان، تۇتۇش قىلغان، قەيد قىلىنغان.

مۇقەييسم باھالىغۇچى، بۇدىغۇچى، قىممىتىنى چاغلىغۇچى.
مۇلايىمەت يۇمشاقلىق، مۇلايىملىق؛ مۇڭاپىقلىق.
مۇلزەم يېڭىلگەن، بەسلىشىشتە يېڭىلىپ سۇكۇت قىلغان، خجالەتتە قالغان، ئىزا تارتقان.
مۇمىد ① مەدەدچى، كۆمەكچى، ياردەمچى؛
② سوزغۇچى، ئۇزارتقۇچى.
مۇنادىي جارچى، بىرەر خەۋەرنى توۋلاپ ئېلان قىلغۇچى.
مۇنازىئەت جاڭجال، نىزائلاشماق، جىدەل، تالاش - تارتىش.
مۇنەززەھ پاك، ساپ، تازا، روشەن.
مۇنەسسىق ئىككىگە بۆلگۈچى، تەڭمۇ تەڭ بۆلگۈچى (قىلغۇچى)، ئىنساپ بىلەن ئايرىغۇچى.
مۇنەۋۋەر نۇرلۇغ، روشەن، يورۇغ.
مۇنشى ① كاتىب، خاتىرىلىگۈچى، دەپتەرگە يازغۇچى؛
② كۆچمە مەنسىي: ئەتارۇد (مېركۇرىي) يۇلتۇزى.
مۇنىر نۇر بەرگۈچى، يورۇتقۇچى، پارلاق. رەبى مۇنىر —روشەن پىكىر، ئوچۇق پىكىر.
مۇنئىم نېئمەت بەرگۈچى، رىزق بەرگۈچى، تۇيدۇرغۇچى.
مۇۋائەزە ۋەز نەسىھەت، ئۇگۈت.
مۇۋاخەزە سوروشتۇروش، كەينىگە كىرىشىش؛ قىيىن - قىستاق، تەڭلىككە سېلىش.
مۇئىززۇددەۋلە دۆلەتنىڭ ئىززىتى، دۆلەتكە (خەلىفىلىككە) ئىززەت كەلتۇرگۈچى.
موي چاچ، تۈك، موي.
مىھار تىزگىن؛ ئاغامچا؛ بوروندۇق.
مىھتەر ① ئۇلۇغ، كاتتا؛ ② ئەلچى؛ ③ سۇنايچىلار باشلىقى.
مىھرگان كۆز ئايلىرىدىن بىرى، كۆز ئوتتۇرىسى؛ كۆزگى ھېيت. ئەرەبچە مىھرجان.

مساس سىلاش، قولى بىلەن ئىشقىلاش، قولىنى تەككۈزۈش.

مساق ۋەدە، سۆزىدە تۇرماق.

مسۋاك چىش تازىلىغۇچ، چىش تازىلايدىغان مەخسۇس ياغاچ.

مىنقاد بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى.

مىنۋال ئۈسۈل، يوسۇن، قائىدە، ھالەت، رەۋىش.

مىيىاد ۋەدىلەشمەك؛ ۋەدە جايى، پەيتى.

مىيانە ئوتتۇرا، ئارا.

مىيل ① تۇرا، بىر مۇساپىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىنغان مۇنارە، لەنگەر؛ ② بايراق ۋە مۇنارە ئۈستىگە ئورنىتىلغان ئۇچلۇق قۇببە. ③ قەۋرىگە قادالغان تۇغ؛ ④ ئۇچلۇق ۋە ئۆتكۈر (نەشتەر-دەك) ئەسۋاب؛ ⑤ كۆزگە سۈرمە تاتىدىغان پەلكۈچ.

ن

نابىينا كۆرمەس، كۆرمىگۈچى.

نابىكە ئوسال، ئەسكى، يامان؛ پايدىسى يوق.

ناپەيدا كۆرۈنمەس، ئېنىقسىز، تۇتۇق، مەخپىي، يوشۇرۇن.

ناتىق سۆزلىگۈچى، نۇتۇقچى.

ناچىز كەم، كەمتۈك؛ بىچارە.

نازىل چۈشكەن، ئىنگەن.

ناسەزا نالايىق، نامۇناسىب؛ تاپا؛ كەمستەمەك.

ناسۈفتە قول تەگمىگەن، پاكىزە، تىشلىمىگەن.

ناسىپاس شۈكرسىزلىق: مىننەتدار بولماسلىق.

نافه ئىپار، مۇشك، خۇشبۇيلۇق.
نافىس نۇقسانلىق، كەمچىلىكى بار، چولتا.
ناكار يارامسىز، ئىشقا يارىماس، تەسىرسىز.
نامەشرۇئ شەرىئەتكە سىغمايدىغان، ناتوغرى، قانۇنسىز.
نامزەد بىر كىمگە بېغىشلىغان، ئۇنۇتۇپ قويۇلغان؛ ئالدىن بەلگىلەنگەن.
نامۇراد تىلىكىگە يېتەلمىگەن، مەھرۇم؛ ئىلاجسىز، بىچارە.
نايىب ئورنىنى باسقۇچى، ئىز باسار.
نەبەتيان نەبەتلەر (مىلاددىن ئىلگىرى ئىران ۋە پەلەستىننىڭ جەنۇبىدا ياشىغان بىر مىللەت.)
نەبۇۋۋەت پەيغەمبەرلىك.
نەجەششۇئ ئاچكۆز، تويماس.
نەجەند غەمكىن، مۇڭلۇق، قايغۇلۇق، سولغۇن؛ ئاچچىق.
نەھار كۈندۈز؛ ئەتتىگەنلىك غىزا.
نەھجەت يورۇق، روشەن.
نەھىق ئورۇق، ئاۋاق، نىمجان.
نەدىم يېقىن خىزمەتكار، ھەمسۆھبەت.
نەر ئەركەك (ھايۋاننىڭ ئەركىكى)
نەززارە ① قاراش، كۆز سېلىش، نەزەر سېلىش؛ ② تاماشا.
نەزىير ئوخشاش، ئوخشايدىغان.
نەسر ① تىزىلمىغان، تارقاق؛ چاچما، پروزا؛ ② قۇرغۇي؛ ③ يارىدەم، كۆمەك؛ زەپەر، غەلىبە.
نەشات سۆيۈنمەك، خوش بولماق.
نەقبە تۆشۈك، لەخمە.
نەقدىنە نەق پۇل؛ قىممەتلىك مال.
نەۋازىش ياخشىلىق قىلىش، ئىلتىپات، مەرھەمەت

قىلىش؛ ئەركىلەش.

نەۋاقىل — نورمىدىن تاشقىرى ئىشلار، ئىختىيارى ئۆتىلىدىغان ۋەزىپىلەر.

نەۋبەر — ياش نوتا، يېڭى كۆكلەۋاتقان دەرەخ - مىيا.

نەۋرەش — يېڭى ئۆسۈۋاتقان. ياش.

نەۋرە — خىل، تۈر، ياۋزا.

نەۋرى — بىرئاز، ئازراق. ئانچە-مۇنچە.

نەۋيسەندە — خەت يازغۇچى، كاتىب.

نۇجۇم — يۇلتۇزلار.

نۇكتە — نازۇك مەنىلىك سۆز، مەنىسى چوڭقۇر ۋە چىرايلىق سۆز.

نىتەئ — چەم سۈپۈرا (كاللىسىنى كېسەر چاغدا گۈناھكار ئولتۇرىدىغان جاي.

نىدا — قىچقىرىق، چاقىرىق، ئۈندەش.

نىزائ — تالاش - تارتىش، مۇنازىرە.

نىسار — پىدا بولماق؛ بېغىشلىماق، جاچماق، چاچقۇ.

نىست — يوقالغان، يوق، نابۇد.

نىشات — سۈيۈنۈش، خوش.

نىشان — سۆز بىرىكمىسىدە «ئولتۇرغۇچى، ياشىغۇچى» مەنىلىرىدە كېلىدۇ: تەخت نىشىن— تەختتە ئولتۇرغۇچى؛ سەھرا نىشىن— سەھرادا ياشىغۇچى؛ خىلۋەت نىشىن— خىلۋەتتە ئولتۇرغۇچى؛ مەسنەد نىشىن— ئەمەلدار.

نىگاھبان — قاراۋۇل، كۆزەتچى، ساقلىغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.

نېك — ياخشى، چىرايلىق.

نېكۈكار — ياخشى ئىش قىلغۇچى، ئوبدان ئەمەل قىلغۇچى، توغرا ئىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

ۋ

ۋاجىبات ۋاجىبلار، بېجىرىلىشى زۆرۈر بولغان ئىش-ئەمەل، ئورۇنلاشقا تېگىشلىك.

ۋارىد كەلتۈرۈلگەن، كېلىدىغان، يېتىپ كەلگەن، كېلىشكە تېگىشلىك بولغان.

ۋاڭە مەپتۇن، بېشى ئايلانغان.

ۋاۋىلە ۋاقىرىماق، چۇقان سالماق.

ۋەجھ ئۇدۇل، يۈزتۇرا.

ۋەرزىش ئادەت، كۆنۈكۈش، مەشق.

ۋەزىئ تۆۋەن، پەس؛ ئاددى خەلق.

ۋەزىغە ماۋاش، ئايلىق، نەپقە.

ۋەسىئ كەڭ.

ۋەسى ۋەسىيەتنى ئىجرا قىلىشقا بەلگىلەنگەن كىشى، ۋەسىيەتنى ئىجرا قىلغۇچى.

ۋەقف ۋەكىللەر ئۆمىكى، ئەلچىلەر ئۆمىكى.

ۋۇرنا مەئدۇد ساناالغان چرايلىق، ساناقلىق يېگىت، ئالدىنقى قاتاردىكى.

ۋۇقۇئ بىرەر ئىش ياكى نەرسىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى، پەيدا بولۇش، ۋۇجۇدقا چىقىش.

ۋىسالە ۋاستە، سەۋەب؛ ياخشى ئەمەل بىلەن خۇدانىڭ خۇرسەن قىلماق.

ئۇ

ئۇجرە ئىش ھەققى، ئايلىق، ئەجىر.

ئۇرزە نىشان، مەقسەد، نىيەت.

ئۇزلەت چېكىنىش، كىشىلەردىن چەتلەشمەك،

یالغۇزلۇقنى خاھلاش.

ئۇمەرا ئەمىرلەر، بەگلەر.

ئۇممىي ئوقۇش - يېزىشنى بىلمىگەن، ساۋاتسىز.

ئۇنىس يېقىنلىق، چىن دوستلۇق، ئۇلپەت.

ئۇقىيە پۇل بىرلىكى— 12 دىرھەمگە تەڭ، ياكى ئېغىرلىق ئۆلچىمى بىرلىكى— 37.4 گرام.

ئى

ئىبا تارتىنىش، قورۇقۇش.

ئىبتىلا مۇبتەلالىق، دۇچ كەلمەك، ئۇچراش، بېرىلىش.

ئىتاب قەھر، غەزەب، ئاچچىق، قىيناق.

ئىتمام تاماملاش، تۈگەش، تۈگىتىش، پۈتكۈزۈش.

ئىئتىماد ئىشەنمەك، تايانماق؛ ئىشەنچ، تايانچ.

ئىجمالەن ئومۇمەن، ئومۇمەن ئالغاندا، قىسقىچە.

ئىھتىساب ھىساب ئالماق، تەھقىقلەش، تەكشۈرۈش.

ئىھتىمام تىرىشماق، غەيرەت قىلماق، ئەھمىيەت بەرمەك.

ئىھرام چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلماسلىق؛ ھەج قىلغۇچىلار ھەجنى نىيەت قىلىپ (ھەرەمگە كىرىشتىن ئىلگىرى) ئۇچىسىغا ئارتىۋالىدىغان (تىكىلمىگەن) يېپىنچا.

ئىخراج خارىج قىلىش، چىقىرىش، ھەيدەش، سۈرۈش.

ئىزدىھام چۆكمەك، يوقاپ كەتمەك.

ئىستىخارە چۈش ئارقىلىق پال كۆرمەك، يەنى كۆڭلىدىكى مەقسەدنىڭ ھاسىل بولۇش ياكى بولماسلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، تۈش كۆرۈشنى نىيەت قىلىپ ئۇخلاش.

ئىستىسقا ①قېرىنغا سۇ چۈشۈش(سۇ يىغىلىش كېسىلى)؛

② يۆل - يېغىن تىلەش.

ئىستىقامەت تۇرغۇنلۇق، ساقلىق؛ چىدام، چىداملىق.

ئىستىلاھ ئاتالغۇ، تېرمىن.

ئىسنات نىسبەت قىلماق، ئىشەنمەك، تايانماق؛ قىلغان دەپ بىلمەك، يېپ ئۆچى ھىسابلىماق.

ئىقاب كاشىلا، توسۇق، ئاقىبەت.

ئىقتىدام ئەگەشكۈچى، چاقىرىلغۇچى؛ قەدەم يوللىرى، يۈرۈشلىرى.

ئىناد قىيىقلىق، بويۇن تاۋلىق، گەدەنكەشلىك.

ئىنتىقال كۆچمەك؛ ئۆلمەك، كۆچۈرمەك، يۆتكىمەك.

ئىنقىياد بويسۇنماق، ئىگىلمەك، بېرىلمەك.

ئىيدگاھ ھېيت - بايرام بولىدىغان جاي.

ئىيسار بېغىشلاش، تۇتۇش، بېرىۋەتمەك.

ئىۋەز ئورنىنى باسىدىغان، تەڭ قىممەتلىك، ئەجرى ئۈچۈن، بەدەل.

ئىيال خوتۇن، بالا - چاقا، ئائىلە.

ي

يارغار ئايرىلماس دوست، ھەمرا.

يارلىقار ئەپۇ قىلماق، كەچۈرمەك.

ياڭىنداۋاستا زەردۇشتنىڭ مۇقەددەس كىتابى. ئۇ بىر قانچە قىسىم بولغان «گاتاھا» (قىسىمەت - تەقدىر توغرىسىدا)، «شامىل سۈرۈدھا» (تىگىشلىك ناخشا-قوشاقلار)، «ياسنا يايىسنا» (تەكەللۇپلەر ھەققىدە)، «نەدىدا» (زىيانلىق قانۇنلىرى)، «خوردا ئاۋىستا» (مەخسۇس دۇئالار) ۋە باشقىلار. بۇنىڭ «ئاۋىستا»، «ئابىستان»، «ۋۇستا»،

مۇھەررىر : **ئەركىن نىياز**
مۇقاۋىنى لاھىيىلىگۈچى : **رىزۋان تۇردى**
كوررېكتور : **ئەخمەت ھىمت**

تارىخىي تەبەرى

نەشرگە تەييارلىغۇچى : ئىمىن تۇرسۇن
ش ئۇ ئا ر ئاز سانلىق مىللەت قەدىمكى ئەسەرلەرنى توپلاش ،
رەتلەش ، نەشر قىلىشنى پىلانلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئىشخانىسى

850×1168 مم ، 1/32 ؛باسما تاۋاق :24
1996 ـيىل 7 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى

ئىچكى ماتېرىياللارنى بېسىشقا رۇخسەت قىلىش نومۇرى : 2116

编　　辑：艾尔肯·尼亚孜
封面设计：热孜万·吐尔地
校　　对：艾合买提·伊米提

泰伯里史

（维吾尔文）

整理者：伊明·吐尔逊

新疆维吾尔自治区少数民族古籍搜集、整理、出版规划领导小组办公室

开本 850×1168 毫米　1/32　　24 印张
1996 年 7 月 1 日

内部资料准印证第 2116 号